

שבוע פרשת ויקרא

(14 – 20 March 21)

א' – ז' ניסן תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָא אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לֵבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לֵבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְכֶּכֶם, וְסָרְתֶם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לֵבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצֻוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לֵבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצֻוֹתַי, וְהִייתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָא לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנִיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתובות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי־דָרֶךְ תְּהִלָּתִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוֹתִי בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא־פָעַלְו עוֹלָה בְּדַרְכֵּיו הִלְכוּ: ד אֵתָּה צִוִּיתָה פְּקֻדֶּיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דַרְכֵי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצּוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בְּיֶשֶׁר לִבִּי בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מָאֹד: ט בְּמִתָּה יִזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחֻוֹ לִשְׁמֹר כְּדִבְרֶךְךָ: י בְּכָל־לִבִּי דִרְשֶׁתִּיךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ: יב כָּרוֹךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתִי כָל מִשְׁפָּטֶיךָ־פִּיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי פָעַל כָּל־הָיוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶּיךָ אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד 9

זמן תחילת קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש ז' ניסן

נקודות משיחות קודש – מזמור קיט מתוך "תהילות מנחם"

קנ – קרבו רדפי זימה מתורתך רחקו

הנסיון של לומדי תורה

הפירוש הפשוט בפסוק¹ "קרבו רודפי זימה – עצת חטאים הולכים בעצת חטאיהם, מתורתך רחקו – ומתרחקים מתורתך ליקרב אל עצת רעתם".

אמרו בזה על דרך הרמז והצחות: "קרבו – זה לזה, רדפי זימה – עצת חטאין², אבל אותם אשר מתורתך, רחקו – זה מזה. היינו, שיכול להיות שדוקא לומדי תורה במקום שיתקרבו זה לזה, יהי' ההיפך ח"ו. ומזה מובן גודל ההתעוררות שצריכה להיות אצל לומדי תורה והשייכים זה לזה בקירוב פנימי, שעליהם להתחזק בענין זה³.

(1) רש"י מצו"ד כאן.

(2) ראה תרגום כאן.

(3) מלקו"ש חכ"ח ע' 337 (ממכתב י' תמוז ה'תש"ט) וכן שיחת ש"פ נח ה'תשמ"ז.

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חֹסֵר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

(א)	סדר הנחת תפילין	ב
(ב)	מזמורי תהלים קיט, קכ, קכא	ג
(ג)	מאמר ד"ה החודש הזה לכם שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, י"ב ניסן, ה'תש"ל	ה
(ד)	שיחת שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, י"ב ניסן ה'תש"ל	טז
(ה)	לקוטי שיחות פרשת ויקרא כרך יז	כט
(ו)	ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לז
(ז)	ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויקרא	לט
(ח)	שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויקרא	מ
(ט)	שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויקרא	פג
(י)	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויקרא	פד
(יא)	אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן	צד
(יב)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויקרא	צז
(יג)	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צט
שיעורי רמב"ם		
(יד)	– ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת ויקרא	קב
(טו)	– פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויקרא	קנח
(טז)	– ספר המצוות, לשבוע פרשת ויקרא	קפט
(יז)	נביאים וכתובים ירמיה פרק נא-נב, עזרא פרק ג	קצב
(יח)	משניות – מסכת נגעים ביאור קהתי	קצד
(יט)	עין יעקב מסכת מועד קטן	רב
דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי		
(כ)	מסכת פסחים עם ביאורים מדף קיג עד דף קיט	רד
מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :		
(כא)	שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים אדמו"ר הזקן	רלה
(כב)	שולחן ערוך הלכות שבת לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלו
(כג)	תורה אור ולהבין ענין מדלג על ההרים וגו' אדמו"ר הזקן	רלט
(כד)	תורת חיים אדמו"ר האמצעי	רמג
(כה)	מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמג
(כו)	תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש	רמה
(כז)	ספר המאמרים – תרמ"ג אדמו"ר מוהרש"ב	רמו
(כח)	ספר המאמרים – תש"ט אדמו"ר מוהרי"צ	רמח
(כט)	ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק אדמו"ר מוהריי"צ	רנג
(ל)	ספר הזכרונות פרק ג	רנה
(לא)	אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ	רנט
(לב)	חומש לקריאה בציבור	רס
(לג)	קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רסט
(לד)	לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא	ער
(לה)	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רעא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נאמר בתורה שלפני יציאת מצרים אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה ואהרן לאמר
2 לבני ישראל:
3 **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה חֹדֶשׁ נִסָּן, יִהְיֶה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים וְגו'** החודש
4 הראשון מבין שנים עשר חדשי השנה **דְּבָרוּ אֶל כָּל עַדַת וְגו'** ותמסרו
5 לכל בני ישראל את הציווי כי
6 **בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה בְּיוֹם**
7 **הַעֲשִׂירִי בַחֹדֶשׁ נִסָּן וְיִקְחוּ לָהֶם**
8 **אִישׁ כֹּל אֶחָד שֶׁהַ כֶּבֶד לְקִרְבֵּן פֶּסַח**
9 **לְבֵית אָבוֹת לֹכֵל מִשְׁפַּחַת שֶׁהַ**
10 **לְבֵית¹ וּפִירֵשׁ רִשִׁי:** "למשפחה
11 אחת, הרי שהיו מרובין [אם יש בבית
12 משפחות רבות ולא יספיק להם שה
13 אחד] יכול שה אחד לכולן, תלמוד־
14 לומר שה לבית ולכל בית אב, לכל
15 משפחה]" (ואיתא מובא בַּשְּׁלֶחַן
16 עֲרוּךְ אֲדוֹמ"ר הַזָּקֵן² שְׁאוֹתוֹ
17 הַיּוֹם העשירי בניסן בשנה שבה יצאו
18 בני ישראל ממצרים **שֶׁבֶת הַזֶּה**
19 **(שֶׁבֶת הַגָּדוֹל), שֶׁהָיָה**
20 **בַּחֲמִישִׁי בַּשָּׁבָת בְּיוֹם חֲמִישִׁי**
21 **בַּשְּׁבוּעָה יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם,**
22 **וְכִינֹן שֶׁחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִסָּן**
23 **הָיָה בַּחֲמִישִׁי בַּשָּׁבָת, אִם כֵּן**
24 **עָשְׂרָה בְּנִסָּן הָיָה (בַּשָּׁבָת).**
25 **וְצִרְיָה לְהִבִּין מִהוּ הַחֲמִשָּׁה**
26 **וְהַשְּׂמִינִית דְּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ**
27 **הַזֶּה וְיִקְחוּ גו' הַצִּיוּי עַל קִרְבֵּן**
28 **פֶּסַח לָמָּה שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה**
29 **אוֹדוֹת חֹדֶשׁ נִסָּן הַחֹדֶשׁ הַזֶּה**
30 **לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, דְּלִכְאוּרָה**
31 **הֵם שְׁנֵי עֶנְיָנִים שׁוֹנִים,**
32 **דְּהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם אֵיירִי**
33 **מְדוּבָר בְּקִידוּשׁ חֲדָשִׁים וְעֵיבּוֹר**
34 **שָׁנִים³, בַּמַּצּוֹה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם רֹאשׁ**
35 **חֹדֶשׁ וְלַהֲסִיף חֹדֶשׁ בְּשָׁנִים מִסּוּיָמוֹת**
36 **וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ גו' אֵיירִי**
37 **מְדוּבָר בְּקִרְבֵּן פֶּסַח, וּבַפִּסְקִים**
38 **הַבָּאִים הַחוּרָה מִפִּרְשֵׁי הַלְכוּת הָן**
39 **פֶּסַח מִצְרַיִם קִרְבֵּן פֶּסַח שְׁבִי**
40 **יִשְׂרָאֵל שְׁחָטוּ בַּעֲדֵם בַּמִּצְרַיִם וְהָן**
41 **בַּפִּסְקָה דּוֹרוֹת מִצּוֹת קִרְבֵּן פֶּסַח**
42 **הַנּוֹהֲגָת כָּל הַדּוֹרוֹת (דְּהָרִי**
- מִפְרָשָׁה זֶה לְמַדִּים כִּמָּה עֶנְיָנִים הַלְכוּת שׁוֹנוֹת בְּנוֹגֵעַ לְפֶסַח
דּוֹרוֹת) וְכִיוּן שְׁנֵי הַנּוֹשָׁאִים, קִידוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְקִרְבֵּן פֶּסַח, אֲמֹרִים בְּסִמְכּוֹת
זֶה לָזֶה, יֵשׁ לַהֲבִין מִהּ הַקֶּשֶׁר בֵּינֵהֶם?
וְאֵף שֶׁבִּין הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם גו' הַמְדַּבֵּר בְּקִידוּשׁ הַחֹדֶשׁ לְבַעֲשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ גו' הַמְדַּבֵּר בְּקִרְבֵּן פֶּסַח
כְּתִיב דְּבָרוּ אֶל כָּל עַדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, הִינֵנו שְׂפָאֵן מִכָּאן
וְאֵילָן מִתְחִיל צִיוּי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
וּלְפִי זֶה יֵשׁ מִקּוֹם לֹמַר שְׁנֵי הַצִּיוּיִם
אֵכָּן לֹא קְשׁוּרִים זֶה בְּזֶה, מִכָּל
מִקּוֹם, כִּינֹן שְׁשֵׁנִי הַעֲנִינִים
בָּאִים בְּהִמְשָׁךְ אֶחָד, וְלֹאֲחֵר
הַהִקְדָּמָה הַכִּלּוּתִית לֹכֵל הַעֲנִין
דְּוִידְבָּר ד' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל
אַהֲרֹן גו', מִוֶּכֶן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם
קִישׁוֹר וְשִׁיכּוֹת וִישׁ לַהֲבִין מִהוּ
קֶשֶׁר זֶה.
(ב) וְיִוָּבֵן עַל פִּי מַה שֶּׁכְּתִב
הַצִּמְח צֶדֶק (שִׁיּוֹם הַהִילּוּלָא
שָׁלוֹ (נִסְתַּלַּק בְּשַׁנַּת תַּרְכִּי"ו) הוּא
י"ג נִסָּן) בָּאוֹר הַתּוֹרָה⁴
בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי הַזֶּה⁵ עַל
הַפִּסְקָה בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה,
אֲמַאי מְדוּבָר בַּעֲשׂוֹר דְּלִכְאוּרָה
הָיָה לִיָּה לְמִימַר חֵיהּ לוֹ (לְכַתּוּב)
לֹמַר בַּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ, שֶׁהָיָה
הַלְשׁוֹן בַּעֲשׂוֹר הִינּוּ בַּעֲשִׂירִי
מִוֶּכֶן שֶׁיֵּשְׁנָם כָּאֵן עָשָׂר
עֶנְיָנִים, וְכִינֹן שִׁיּוֹם זֶה אֵינּוּ
עֹשֶׂה יָמִים אֶלָּא יוֹם אֶחָד שְׁהוּא
הַיּוֹם הַעֲשִׂירִי בְּלִבְדָּה, הָיָה
לִיָּה לְמִימַר חֵיהּ לוֹ לֹמַר
בַּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, וְאֲמַאי
כְּתִיב וּמְדוּבָר כְּתוּב בַּעֲשׂוֹר,
בְּזִמְנָא דְּאַנְהִיר יוֹבְלָא
לְסִרְהָא, בּוֹמֵן שְׁהִיבֵל מֵאִיר
- הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים וְגו' דְּבָרוּ אֶל**
כָּל עַדַת וְגו' בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהַ לְבֵית אָבוֹת שֶׁהַ לְבֵית¹
(וְאֵיתָא בַּשְּׁלֶחַן עֲרוּךְ אֲדוֹמ"ר הַזָּקֵן² שְׁאוֹתוֹ
הַיּוֹם שֶׁבֶת הַזֶּה (שֶׁבֶת הַגָּדוֹל), שֶׁהָיָה בַּחֲמִישִׁי
בַּשָּׁבָת יֵצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְכִינֹן שֶׁחֲמִשָּׁה
עָשָׂר בְּנִסָּן הָיָה בַּחֲמִישִׁי בַּשָּׁבָת, אִם כֵּן עָשְׂרָה
בְּנִסָּן הָיָה (בַּשָּׁבָת). וְצִרְיָה לְהִבִּין מִהוּ הַחֲמִשָּׁה
וְהַשְּׂמִינִית דְּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ גו' לָמָּה
שֶׁנֶּאֱמַר לִפְנֵי זֶה הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים,
דְּלִכְאוּרָה הֵם שְׁנֵי עֶנְיָנִים שׁוֹנִים, דְּהַחֹדֶשׁ הַזֶּה
לָכֶם אֵיירִי בְּקִידוּשׁ חֲדָשִׁים וְעֵיבּוֹר שָׁנִים³,
וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ גו' אֵיירִי בְּקִרְבֵּן פֶּסַח, הֵן פֶּסַח
מִצְרַיִם וְהֵן בַּפִּסְקָה דּוֹרוֹת (דְּהָרִי מִפְרָשָׁה זֶה
לְמַדִּים כִּמָּה עֶנְיָנִים בְּנוֹגֵעַ לְפֶסַח דּוֹרוֹת). וְאֵף
שֶׁבִין הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם גו' לְבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ גו' כְּתִיב
דְּבָרוּ אֶל כָּל עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הִינֵנו שְׂפָאֵן
מִתְחִיל צִיוּי בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִכָּל מִקּוֹם, כִּינֹן שֶׁשְׁנֵי
הַעֲנִינִים בָּאִים בְּהִמְשָׁךְ אֶחָד, וְלֹאֲחֵר הַהִקְדָּמָה
דְּוִידְבָּר ד' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן גו', מִוֶּכֶן שֶׁיֵּשׁ
לָהֶם קִישׁוֹר וְשִׁיכּוֹת.
(ב) וְיִוָּבֵן עַל פִּי מַה שֶּׁכְּתִב הַצִּמְח צֶדֶק (שִׁיּוֹם
הַהִילּוּלָא שָׁלוֹ הוּא י"ג נִסָּן) בָּאוֹר
הַתּוֹרָה⁴ בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי הַזֶּה⁵ עַל הַפִּסְקָה בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, אֲמַאי בַּעֲשׂוֹר
דְּלִכְאוּרָה הָיָה לִיָּה לְמִימַר בַּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ, שֶׁהָיָה הַלְשׁוֹן בַּעֲשׂוֹר מִוֶּכֶן
שֶׁיֵּשְׁנָם כָּאֵן עָשָׂר עֶנְיָנִים, וְכִינֹן שִׁיּוֹם זֶה אֵינּוּ יוֹם הַעֲשִׂירִי בְּלִבְדָּה, הָיָה
לִיָּה לְמִימַר בַּעֲשִׂירִי לַחֹדֶשׁ הַזֶּה, וְאֲמַאי כְּתִיב בַּעֲשׂוֹר], בְּזִמְנָא דְּאַנְהִיר יוֹבְלָא

(1) בא יב, ב.ג. (2) או"ח סת"ל (מנהג שבת הגדול) ס"א. (3) ראה מכילתא ופרש"י עה"פ. וראה תורה שלמה עה"פ. וש"נ.
(4) אוה"ת בא ע' רפב. וראה גם ד"ה ויאמר ה' גו' החודש דש"פ מצורע תשמ"ו. (5) ח"ג רנ, א. ח"ב לט, סע"ב. מ, ב.
(6) ראה מקדש מלך לזהר ח"ג קב, ב. הובא באוה"ת שם ע' רפב. רסג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ללבנה (וכהמשך דברי הוזהר, שהכוונה ליום הכיפורים שגם נאמר "בעשור
- 2 לחודש") והיינו, שענין זה הציווי על לקחת השנה לקרבן פסח בעשור
- 3 לחודש הוא בהמשך למה שנאמר החודש הזה לכם, שהוא
- 4 ענין ראש חודש, מולד הלבנה⁷, הזמן שבו הלבנה מקבלת אור
- 5 וענינה של הלבנה ברוחניות, בספירות
- 6 העליונות הוא ספירת המלכות 1 לסיהרא, והיינו, שענין זה הוא בהמשך למה
- 7 שכמבואר בתורת הסוד היא דומה 2 שנאמר החודש הזה לכם, שהוא ענין ראש
- 8 ללבנה שאין לה אור משלה והיא 3 חודש, מולד הלבנה⁷, ספירת המלכות (כמבואר
- 9 מקבלת את אורה מהשמש וכך ספירת 4 לעיל בארופה⁸), והשלימות בזה הוא בעשור
- 10 המלכות אין לה תוכן וענין משל 5 לחודש, שאז נשלמת ספירת המלכות בכל עשר
- 11 עצמה והיא מקבלת הארה והשפעה 6 ספירות שבה [וזהו בעשור, שכולל עשר ענינים,
- 12 משאר הספירות (כמבואר לעיל 7 היינו, כל עשר הספירות שבמלכות]. ובהמשך
- 13 במאמר דיבורי המתחיל "החודש הזה 8 לזה נאמר ויקחו להם איש שנה לבית אבות שנה
- 14 לכם" שנאמר בשבת פרשת שמיי 9 לבית, דקאי על שלימות העבודה דכנסת ישראל
- 15 בשנה זו, תש"ל, בארופה⁸), והחל 10 (מלכות) בכל שלשת הקוין (שכוללים כל
- 16 מראש חודש, זמן מולד הלבנה, ספירת 11 העשר ספירות), פי, שנה לבית אבות קאי על
- 17 המלכות מקבלת אור והשלימות 12 השלשה אבות⁹, דאין קוראין אבות אלא
- 18 בזה בהארת האור בספירת המלכות 13 לשלשה¹⁰, ובפרטיות, שני השלשונות שנה לבית
- 19 הוא בעשור לחודש, שאז 14 אבות ושנה לבית, הנה שנה לבית אבות קאי על
- 20 ביום העשירי בחודש נשלמת 15 אברהם ויצחק בעת העקידה, דכתיב¹¹ אלקים
- 21 ספירת המלכות בכל עשר 16 יראה לו השנה גו' וילכו שניהם יחדיו¹², בפרצון
- 22 ספירות שבה כי כל אחת 17 אחד¹³, אף על פי שנה הלך לעקוד וזה בא
- 23 מהספירות כלולה מכל העשר וכן 18 לעקד¹⁴, וכמו כן הוא גם בפנימיות הענינים,
- 24 במלכות יש חכמה שבמלכות, חסד 19 וכמו שנאמר¹⁵ עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה,
- 25 שבמלכות וכן הלאה עד למלכות 20 שנתאחדו בחינת אברהם (חסד) ובחינת יצחק
- 26 שבמלכות [וזהו בעשור, שאין 21 (גבורה) שניהם יחדיו¹⁶. ושנה לבית קאי על
- 27 פירושו רק ענין אחד שהוא העשירי 22 יעקב, דביעקב כתיב¹⁷ כל שנה נקוד וטלוא,
- 28 אלא שכולל עשר ענינים, 23 וכתב¹⁸ ויבן לו בית, ושנה לבית היינו שצריך
- 29 היינו, כל עשר הספירות 24 להעלות את השנה, שנה פזורה ישראל¹⁹, לקבצה
- 30 שבמלכות]. 25 ולהכניסה לבית וכו'. וענינם בעבודה הם שני
- 31 ובהמשך לזה בהמשך לבעשור 36 היא על שלימות העבודה דכנסת ישראל (מלכות) שנקראת
- 32 חודש' שענינו הוא שלימות המשכת 37 'כנסת ישראל' כי היא המקור של נשמות ישראל) והמספר עשר המורה על
- 33 האור בספירת המלכות נאמר 38 שלימות מכוון על שלימות בעבודת ה' של בני ישראל, והעבודה שלימה
- 34 ויקחו להם איש שנה לבית 39 כאשר היא בכל שלשת הקוין של תורה, עבודה וגמילות חסדים
- 35 אבות שנה לבית, דקאי והכוונה 40 (שכוללים כל העשר ספירות), והטעם הפנימי לכך שהכתוב מדבר
- 36 היא על שלימות העבודה הוא פי, שנה לבית אבות קאי מכוון על 41 על שלימות העבודה

(7) מכילתא ופרש"י עה"פ. (8) ד"ה החודש דש"פ שמיני (ספר המאמרים תש"ל ע' רלח ואילך). (9) אוה"ת שם ע' רפא ואילך.
וראה גם (כרך ח') ע' ב'תתקלג. (10) ברכות טז, ב. (11) וירא כב, ח. (12) שם, רח. (13) ראה פירש"י עה"פ. (14) ראה ב"ר
פנ"ו, ג. (15) שם, יב. (16) ראה גם תניא אגה"ק סי"ג (קט, ב). (17) ויצא ל, לב. (18) וישלח לג, יז. (19) ירמ' ג, יז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְלִמְטָה לְמַעַלָּה וְהַמְשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה התקרבות לאלוקות
- 2 בשתי דרכים, בהתעלות מצד האדם למטה לעלות למעלה, והמשכה מצד
- 3 האלוקות שלמעלה להאיר על האדם למטה, כפי שממשיך ומפרט. שֶׁה
- 4 לְבֵית אָבוֹת, בְּחִינַת אֲבֹרָהּ וְיִצְחָק, הוּא עֲנִין הַהִתְקַרְבוֹת שֶׁל
- 5 האדם לאלוקות בדרך של הַעֲלָאָה
- 6 מִלְּמַטָּה לְמַעַלָּה, וְשֶׁה לְפָנֶיךָ, 1 אֲפָנִי הַעֲבוּדָה דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעַלָּה
- 7 בְּחִינַת יַעֲקֹב בְּחִיר הָאָבוֹת²⁰ 2 וְהַמְשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה. שֶׁה לְבֵית אָבוֹת,
- 8 ולכן עבודתו נעלית מהעבודה של 3 בְּחִינַת אֲבֹרָהּ וְיִצְחָק, הוּא עֲנִין הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה
- 9 אברהם ויצחק, הוּא עֲנִין הַמְשָׁכָה 4 לְמַעַלָּה, וְשֶׁה לְפָנֶיךָ, בְּחִינַת יַעֲקֹב בְּחִיר
- 10 של האלוקות מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה²¹, 5 הָאָבוֹת²⁰, הוּא עֲנִין הַמְשָׁכָה מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה²¹,
- 11 וכדברי המדרש אודות הכוונה 6 לַעֲשׂוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים²².
- 12 והתכלית של הבריאה שהיא לַעֲשׂוֹת 6
- 13 לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים²² 7 (ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה עִם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר²³ וְאֲנִי תַפְלִיתִי
- 14 להמשיך אור אלוקי עליון מלמעלה 8 לָךְ ה' עַת רְצוֹן אֱלֹקִים בְּרַב חֲסֵדְךָ עֲנִנִי
- 15 למטה, לעולם הזה התחתון עד 9 בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ, וְאִיתָא בַּמִּפְרָשִׁים²⁴ כִּי יִשְׁוּעָתָן שֶׁל
- 16 השעולים התחתון יהיה כלי ראוי לגילוי 10 יִשְׂרָאֵל הִיא יִשְׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
- 17 אלוקות. 11 דָּרְשׁוּ רַז"ל²⁵ עַל הַפְּסוּק הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם, לִי
- 18 (ג) וַיֵּשׁ לְקָשֶׁר זֶה האמור לעיל 12 (הַקָּב"ה שֶׁנֶּאֱמַר "הַזֶּה"²⁶) וְלָכֵם הִיא הַגְּאוּלָּה
- 19 אודות שלימות העבודה כשהיא בכל 13 בְּכִיכּוֹל אֲנִי נִפְדָּתִי עִמָּכֶם. וְעֲנִין זֶה קָשׁוֹר גַּם עִם
- 20 שלושת הקיום (ובשני האופנים של 14 הַשְּׁלִימוֹת דִּשְׁלֹשֶׁת הַקְּוִיִּן (כַּנ"ל בְּפִירוּשׁ שֶׁה
- 21 'העלאה' ו'המשכה') עִם מַה 15 לְבֵית אָבוֹת גּוֹ' שֶׁבָּא בְּהַמְשָׁךְ לְהַחֲדֹשׁ הַזֶּה לָכֵם
- 22 שֶׁנֶּאֱמַר²³ בתהלים וְאֲנִי תַפְלִיתִי 16 גּוֹ', כִּמּוֹ שֶׁאֵמַר דָּוִד²⁷ פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב
- 23 לָךְ ה' עַת רְצוֹן אֱלֹקִים בְּרַב 17 לִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ עֲמָדִי, וְאִיתָא בְּבִרְכּוֹת²⁸ כָּל
- 24 חֲסֵדְךָ עֲנִנִי בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ, 18 הַעֲוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבַגְּמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם
- 25 וְאִיתָא מוֹבָא בַּמִּפְרָשִׁים²⁴ עַל 19 הַצִּיּוּר וְכוּ' כְּאִילוֹ פְּדָאֲנִי לִי וּלְכִנִּי מִבֵּין אוֹמוֹת
- 26 האמור בפסוק זה "באמת ישעך", היינו 20 הַעוֹלָם, הַיְּיָנוּ, שֶׁהַפְּדִיָּה בְּשָׁלוֹם דְּהַקָּב"ה וּבְכִנִּי
- 27 שמבקשים מהקדוש-ברוך-הוא שיענה 21 יִשְׂרָאֵל (פְּדָאֲנִי לִי וּלְכִנִּי, אֲנִי נִפְדָּתִי עִמָּכֶם) הִיא
- 28 לתפלתו ביצועה שלו כִּי יִשְׁוּעָתָן 22 עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה בְּכָל הַשְּׁלֹשָׁה קְוִיִּין. וְכֵן הוּא גַּם
- 29 שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא יִשְׁוּעָתוֹ שֶׁל 23 בַּפְּסוּק וְאֲנִי תַפְלִיתִי גּוֹ' יִשְׁעֶךָ (יִשְׁוּעָתָן שֶׁל
- 30 הַקָּב"ה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה דְּרַשׁ 24 יִשְׂרָאֵל וְהַקָּב"ה), שֶׁנֶּזְכָּרוּ בּוֹ כָּל שְׁלֹשֶׁת הַקְּוִיִּין.
- 31 בתוכן דומה דָּרְשׁוּ רַז"ל²⁵ עַל 25 אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת יֶאֱזָה, מִדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק
- 32 הַפְּסוּק הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם, וְעַל 26 (גְּבוּרָה), בְּרַב חֲסֵדְךָ הוּא בְּחִינַת אֲבֹרָהּ²⁹
- 33 האמור כאן לגבי הגאולה ממצרים 27 שֶׁמִּדָּתוֹ מִדָּת הַחֲסֵד, וְיִתִּירָה מִזֶּה, רַב חֲסֵדְךָ,
- 34 "לכם" אומר הקדוש-ברוך-הוא לִי 28 חֲסֵד בְּרִיכּוֹ וּבִאֲוֶפֶן נַעֲלָה שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁחֲסֵד גַּם
- 35 (הַקָּב"ה שֶׁנֶּאֱמַר "הַזֶּה"²⁶) 29
- 36 וכדברי הגמרא "כל המבריך על החודש 30
- 37 בזמנו כאילו מקבל פני שכנה, כתיב 31
- 38 הכא החודש הזה וכתוב התם זה אלי ואנוהו") וְלָכֵם הִיא הַגְּאוּלָּה רַב חֲסֵדְךָ, חֲסֵד בְּרִיכּוֹ וּבִאֲוֶפֶן נַעֲלָה שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁחֲסֵד גַּם

(20) ב"ר פ"ע, א. שער הפסוקים להאריז"ל תולדות כז, כה. ועוד. (21) אוה"ת שם (כרך ז') ע' ב'תרכ. (כרך ח') ע' ב'תתקלד.
(22) ראה תנחומא בחוקות ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"א, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (23) תהלים סט, יד. ולהעיר שע"פ
המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו (ראה ספר המאמרים י"א ניסן ח"א בתחלתו. וש"נ -) התחילו ב"א
ניסן שנה זו (תש"ל) לומר מזמור סט שבתהלים. (24) אלשיך עה"פ. הובא באוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ ס"א (ע'
רמט). (25) שמו"ר פט"ו, יב. (26) עץ יוסף לשמו"ר שם (וראה גם סנהדרין מב, א. אוה"ת בא ע' רנג. ד"ה עם זו יצרתי
תשי"ב ס"ב (תורת מנחם התועדויות ח"ה ע' 91)). (27) תהלים נה, יט. (28) ח, רע"א. (29) ראה זהר ח"ג ח, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **בְּאַלְקִים** ³⁰ כלשון הכתוב "אלוקים ברב חסדך", שהחסד הוא בריבוי עד
 2 שהוא נמשך ויש לו השפעה אפילו ב"אלוקים", השם של מידת הגבורה.
 3 **וַעֲנִי בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ הוּא בְּחִינַת יַעֲקֹב, שְׁמִדְתּוֹ הִיא מִדַּת**
 4 **הָאֵמַת** הקשורה בקו התורה.
 5 **(ד) וְהִנֵּה בְּבִיאֹר הַפְּסוּק הַנּוֹכַח**
 6 בסעיף הקודם **וְאֲנִי תַּפְלְתִּי גו',**
 7 **מִבֵּיא הַצִּמְח צֶדֶק בְּיָהֳל**
 8 **אוֹר** ³¹ פירושו לתהילים **מָה**
 9 **שְׁכֵתוֹב בְּזֹהֵר** ³² **בְּפִירוּשׁ מָה**
 10 **שְׁנֶאֱמַר** ³³ בתורה בפרשת וירא,
 11 בקשר לתפילות של אברהם להצלת
 12 סדום, **וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי**
 13 **גָּדוֹל וְעָצוֹם,** הוזהר שואל, מה
 14 טעם נאמרה ברכה זו לאברהם כאן,
 15 ועונה שזוהו כדי להודיע **דְּאֶפִּילוּ**
 16 **בְּשַׁעְתָּא דְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא**
 17 **יְתִיב בְּדִינָא עַל עֲלָמָא,** שאפילו
 18 בשעה שהקדוש-ברוך-הוא יושב בדין
 19 על העולם (ועמוד להפוך את סדום)
 20 **לֹא אֶשְׁתַּנִּי כו' הוּא לֹא מִשְׁתַּנָּה**
 21 **שְׁחִירָא בְּאוֹתָהּ שְׁנֵה עֲצֻמָּה בְּדִינָא עַל**
 22 **דָּא וּבְרַחֲמֵי עַל דָּא כו', הרי**
 23 **הוא יושב בדין על זה (על סדום)**
 24 **וברחמים על זה (על אברהם), וממשיך**
 25 **הוזהר וְהִתְקַיֵּם והרי כתוב וְאֲנִי**
 26 **תַּפְלְתִּי לָךְ ה' עַתָּה רְצוֹן, זְמַנִּין**
 27 **דְּאִיהוּ עַתָּה רְצוֹן וְזְמַנִּין דְּלָאוּ**
 28 **אִיהוּ עַתָּה רְצוֹן כו', ומשמע**
 29 **שלפעמים הוא עת רצון ולפעמים**
 30 **שאינו עת רצון, ולפעמים נמצא**
 31 **ולפעמים לא נמצא דְּכִתְיִב כְּתוּב**
 32 **דְּרִשּׁוּ הוֹי' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאוּהוּ**
 33 **בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב כו', והוזהר עונה**
 34 **כָּאֵן לִיחִיד שְׁלַפְעִמִּים הוּא מְצוּי**
 35 **ולפעמים לא כָּאֵן לְצַבּוֹר כו'**
 36 **שתמיד הוא מצוי וממשיך, כאן למקום**
 37 **אחד שלפעמים אין זו עת רצון**
 38 **בשבילו, כאן לכל העולם שלא ייתכן**
 39 **שכלל העולם לא תהיה עת רצון, בְּגִין כֹּךְ בְּרִיךְ לִיָּה לְאַבְרָהָם**
 40 **דְּאִיהוּ שְׁקִיל כְּכֹלָא עֲלָמָא,** משום כך בירך אותו [הקדוש-ברוך-הוא]
 41 **לאברהם שהוא שקול ככל העולם וְהִינֵנּוּ, שְׁפִינִן שְׁאֶבְרָהָם שְׁקוֹל**
 42 **כְּכֹלָא עֲלָמָא** לכן לגבינו זו עת רצון תמיד.

1 **וּמִבְּאֵר הַצִּמְח צֶדֶק שְׁזָהוּ כְּעֵין מָה שְׁכֵתוֹב** בגמרא **בְּמִשְׁה**
 2 **דְּכִינִין דְּלְרַבִּים הוּא בְּעֵי (שְׂרַבִּים צְרִיכִים לוֹ) כְּרַבִּים דְּמִי** ³⁴,
 3 בגמרא שם: "אמר רבי יוחנן מטר בשביל יחיד, פרנסה בשביל רבים, מטר
 4 בשביל יחיד דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב לתת מטר ארצך, פרנסה
 5 בשביל רבים דכתיב הנני ממטיר לכם
 6 לחם". ושואלת הגמרא מדברי ר' יוסי
 7 בר' יהודה: "שלשה פרנסים טובים
 8 עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן
 9 ומרים וג' מתנות טובות ניתנו על ידם
 10 ואלו הן באר וענן ומן, באר בזכות
 11 מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן
 12 בזכות משה מתה מרים נסתלק הבאר...
 13 וחזרה בזכות שניהן, מת אהרן נסתלקו
 14 ענני כבוד... חזרו שניהם בזכות משה",
 15 הרי שמצינו פרנסה בשביל יחיד,
 16 והגמרא מתרצת שמשה שונה, כי כיוון
 17 שרבים צריכים לו הרי הוא כרבים,
 18 **וְלָכֵן הָעֵינִן שָׁל עַתָּה רְצוֹן הוּא**
 19 **אֶצְלוֹ** אצל משה, כמו אצל אברהם,
 20 **בְּכָל הַזְמַנִּים. וּמִבֵּיא** ³⁵ **ה'צִמְח**
 21 **צֶדֶק' בְּפִירוּשׁוֹ לְתַהִילִים גַּם מָה**
 22 **שְׁכֵתוֹב בְּיִלְקוּט** ³⁶ **מדרש ילקוט**
 23 **שמעוני עַל הַפְּסוּק בְּתַהִילִים הַנּוֹכַח**
 24 **וְאֲנִי תַּפְלְתִּי גו' עַתָּה רְצוֹן,**
 25 **אָמַר הַקֹּדֶשׁ: ה' דוֹד בְּשִׁבִּיל**
 26 **שְׁאֵתָה יְחִידִי אֲמַרְתָּ עַתָּה רְצוֹן,**
 27 **כִּי אֲכֵן לִיחִיד לֹא כָל הַזְמַנִּים הֵם עַתָּה**
 28 **רְצוֹן אֲכָל תַּפְלַת צַבּוֹר אֵינָהּ**
 29 **חֻזְרֵת רִיקָם כו' בְּכָל קְרָאֲנוּ**
 30 **אֵלָיו, בְּכָל הַזְמַנִּים אֲכָל לִיחִיד**
 31 **פְּעָמִים שְׁעִיר תַּפְלִית פְּתוּחִין**
 32 **פְּעָמִים נְעוּלִין וְלָכֵן בִּיקֶשׁ דוֹד**
 33 **שְׁתַּפְּלִיתוּ תַּהִי עַתָּה רְצוֹן. וְצִרִיךְ**
 34 **לְהִבִּין, הֲרֵי גַם דוֹד לְרַבִּים**
 35 **הוּא בְּעֵי, הֲרֵי גַם דוֹד רַבִּים צְרִיכִים**
 36 **לוֹ וּמְדוּעַ לֹא תַּהִי תַּפְלִיתוֹ עַתָּה רְצוֹן**
 37 **תָּמִיד, כְּמוֹ תַּפְלִית מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְכִפִּי**
 38 **שְׁמִבְּאֵר הַצִּמְח צֶדֶק** ³⁷
 39 **בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב הַנּוֹכַח שְׁאֵמַר דוֹד**
 40 **כְּרַבִּים הָיוּ עֲמָדִי, שְׁפִינִן שְׁהִיָּה דוֹד נִלְחָם עֲבֹר הַרְבִּים וְכָל**
 41 **יִשְׂרָאֵל הָיוּ תְּלוּיִים בּוֹ, לָכֵן אֵף פִּי שְׁהוּא יְחִיד כְּרַבִּים דְּמִי**
 42 **הֲרֵי הוּא דוּמָה לְרַבִּים וְנַחֲשֵׁב כְּרַבִּים, וְאֵם כֵּן, הִיָּתָה תַּפְלַתוֹ שֶׁל דוֹד**

(30) ראה גם אוה"ת שם. ספר המאמרים תרע"ח ריש ע' רנג. (31) אוה"ת שם ס"ג (ס"ע רמז ואילך). (32) ח"א קה, ב. (33) וירא יח, יח. (34) תענית ט, סע"א. (35) אוה"ת שם ס"ח (ע' רמט). (36) יל"ש תהלים רמז תתא. (37) עה"פ פדה בשלום (ע' רח). וראה גם ד"ה פדה בשלום תשי"ז (תורת מנחם התוועדיות ח"ט ע' 222 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 צְרִיכָה לִהְיוֹת חֲשׂוּבָה כְּתַפְּלַת הָרַבִּים שֶׁבְּכָל עֵת אֵינָה
- 2 חוֹזֶרֶת רִיקָם, וְלָמָּה אָמַר שֶׁתַּפְּלֹתוֹ צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּעֵת רָצוֹן
- 3 דִּנְקָא?
- 4 וַיִּבְּן עַל פִּי הַבֵּיאוֹר בִּפְרִיּוֹשׁ עֵת רָצוֹן, דְּהֵנָּה, נֹאמַר בּוֹהֵר
- 5 עֵת דָּא זֶה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל³⁸,
- 6 וְהֵינּוּ סְפִירַת מַלְכוּת (שֶׁהִיא שׁוֹרֵשׁ
- 7 וּמִקּוּר נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל), וְרָצוֹן הוּא
- 8 סְפִירַת יִסּוּד (שֶׁרָצוֹן נִקְרָא
- 9 הַיִּסּוּד שֶׁל כָּל סְפִירַת הַמִּרְצָה
- 10 לְנוֹקְבָא³⁹ הַחוֹכֵן שֶׁל סְפִירַת הַיִּסּוּד
- 11 הוּא עֵינִין הַהִשְׁפָּעָה, וּמִבּוֹאֵר שֶׁכָּל
- 12 שִׁיגְדֵל הָרָצוֹן שֶׁל הַמִּשְׁפָּע (בַּחֲנִינֵי
- 13 זָכַר) לַהֲשִׁיעַ לְמַקְבֵּל (בַּחֲנִינֵי נוֹקְבָא),
- 14 כִּי יִגְדֵּל הַשְּׁפָעָה, וְעֵת רָצוֹן עֵת
- 15 רָצוֹן, כְּאֶחָד הוּא שֶׁיִּסּוּד
- 16 וּמַלְכוּת מִתְחַבְּרִים יַחַד⁴⁰.
- 17 וְעוֹד פִּירוּשׁ בְּזָה, בְּשִׂיכוּת שֶׁל
- 18 עֵת רָצוֹן לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁעֵת
- 19 רָצוֹן קָאִי מִכוּון עַל בַּחֲנִינֵי
- 20 הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן עֲצָמוֹ, בַּחֲנִינֵי
- 21 הַבְּתָר שֶׁלְמַעֲלָה
- 22 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, כֶּשֶׁם שֶׁבִּכּוּחוֹת
- 23 הַנֶּפֶשׁ, כּוֹחַ הָרָצוֹן הוּא כּוֹחַ 'מִקְיָה'
- 24 כְּלָלִי שֶׁלְמַעֲלָה מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת בִּאֲבָר
- 25 פְּרִטִּי וְהוּא נִעְלָה מֵהַכּוּחוֹת הַפְּנִימִיִּים
- 26 שֶׁהֵם בְּעִיקָר הַשְׁכָּל וְהַרְגֵּשׁ, עַל דֶּרֶךְ זֶה
- 27 לְמַעֲלָה, כְּבִיכּוֹל, עֵינֵינָה שֶׁל בַּחֲנִינֵי
- 28 'בְּתָר עֲלִיּוֹן', שֶׁלְמַעֲלָה מִסְדֵּר
- 29 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׂמַתְחִיל בְּעִיקָר
- 30 מֵהַסְפִּירוֹת, הוּא עֵינִין הָרָצוֹן הַנִּעְלָה
- 31 מֵהַסְפִּירוֹת שֶׁעִיקָרָן הוּא הַמוֹחוּן
- 32 וְהַמִּדּוֹת, שֶׁגַּם מִשָּׁם מֵהָרָצוֹן,
- 33 הַבְּתָר נִמְשָׁךְ בַּבְּחִינֵי הַמַּלְכוּת
- 34 וְזֶה הַמַּעֲלָה שֶׁל עֵת רָצוֹן שֶׁהָרָצוֹן
- 35 מֵאִיר וְנִמְשָׁךְ עַד לְמַלְכוּת, הַסְפִּירָה הָאֲחֵרונה מֵעֵשֶׂר הַסְפִּירוֹת, וְכִפִּי שֶׁמִּמִּשְׁכִּין
- 36 וּמִבְּאֵר.
- 37 וְהָעֵינִין בְּזָה, בְּשֵׁנֵי הָאוֹפָנִים הָאֲמּוּרִים לְעִיל אֲדוּת הַשִּׂיכוּת שֶׁל עֵת רָצוֹן
- 38 לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת דְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵנִי תַּפְּלִי גו', עֵת רָצוֹן קָאִי
- 39 מִכוּון עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת⁴¹, שֶׁנִּקְרָאת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
- 40 וּמִטְרוֹנִיָּתָא, גְּבִירָה, מַלְכָּה שִׁישׁ בָּהּ בַּבְּחִינֵי 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' שִׁנִּי
- 41 אֶפְנִים⁴², אוֹפֵן הָאֶחָד, כִּפִּי שִׁיּוּרְדָּת לְמַטָּה, שֶׁזָּהוּ כְּלָלוֹת
- 42 הָעֵינִין דְּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שְׁנוֹסָף עַל הַפִּירוּשׁ שֶׁנִּקְרָאת 'כְּנֶסֶת' עַל

- 43 שֶׁם שְׁכּוֹנֶסֶת וְאוֹסְפֶת לְתוֹכָהּ הָאוֹרוֹת מִהַבְּחִינָה שֶׁלְמַעֲלָה
- 44 מִמֶּנָּה, מִבְּחִינֵינִי זְעִיר אֲנִפִּין, פְּנִים זְעִירוֹת, הֵם הַמִּדּוֹת חֹסֶד, גְּבוּרָה
- 45 וְכו' (וְנִקְרָאוּ כֵךְ כִּי בִיחֹס לְאוֹרוֹת הַמֵּאִירִים בְּמוֹחוֹן וּבִ'אֵרִיךְ אֲנִפִּין, פְּנִים
- 46 אֲרוּכוֹת, שֶׁלְמַעֲלָה מֵעֵשֶׂר הַסְפִּירוֹת, הָאוֹר הַמֵּאִיר בְּמִדּוֹת הוּא מוֹעֵט) יִשְׁנֹו
- 47 גַּם הַפִּירוּשׁ הַנוֹסֵף בִּ'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל'
- 48 שְׁכּוֹנֶסֶת וְאוֹסְפֶת הַנִּיצוּצוֹת
- 49 הַקְּדוּשִׁים שֶׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
- 50 שֶׁלְמַטָּה, שֶׁהֵם בְּאוֹפֵן דְּשָׁה פְּזוּרָה
- 51 פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל (כְּנִ"ל סְעִיף
- 52 ב' בִּפְרִיּוֹשׁ שֶׁהַ לְבִית), כְּמוֹ בְּנֵי
- 53 יִשְׂרָאֵל שְׁבוּמֵן הַגְּלוּת מִפְּחוּרִים בֵּין
- 54 הָאוֹמּוֹת, כֵּךְ הַנִּיצוּצוֹת לֹא נִמְצְאוּ
- 55 בְּמִקּוּמָם, כְּשׁוֹרֵשׁ וּמִקּוּרֵם לְמַעֲלָה,
- 56 אֲלֹא 'מִפְּחוּרִים' לְמַטָּה בְּעֵינֵי הָעוֹלָם
- 57 וְכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אוֹסְפֶת אֶת הַנִּיצוּצוֹת
- 58 כְּדִי לְהַעֲלוֹתָם לְמַעֲלָה וַיִּוִּשׁ
- 59 בְּזָה בְּהֵאֲרַת הַמִּדּוֹת בְּמַלְכוּת
- 60 וּבְהַעֲלָתָהּ הַנִּיצוּצוֹת עַל יְדֵי הַמַּלְכוּת
- 61 הַתְּפִלּוֹת וְרָאוֹן וְהַתְּפִלּוֹת
- 62 שִׁנִּי, שֶׁהֵם שְׁנֵי שְׁלִבִּים בְּחִיבּוֹר שֶׁל
- 63 מַלְכוּת עִם 'זְעִיר אֲנִפִּין' וְכֵן בִּירוֹר
- 64 רָאוֹן וּבִירוֹר שִׁנִּי וְכו' ⁴³
- 65 שֶׁהֵם שְׁנֵי שְׁלִבִּים בְּהַעֲלָתָהּ הַנִּיצוּצוֹת
- 66 וּכְמִבּוֹאֵר כְּמִבּוֹאֵר ב'תּוֹרָה אוֹר' פְּרִשְׁתָּה
- 67 וַיִּשָּׁב: "אֵע"פ שֶׁנִּתְבָּרְרוּ הַנִּיצוּצוֹת... אִי
- 68 אֲפֹשֶׁר לָהֶם לְהַתִּיחֵד מִמֶּשׁ בְּאוֹלּוֹתוֹ
- 69 יִתְבָּרֵךְ עַד שִׁיּוּמָשׁךְ עֲלֵיהֶם גִּילּוֹ שֶׁם
- 70 מ"ה דְּאִצִּילוֹת וְעַל יְדֵי זֶה יִתְבָּרְרוּ
- 71 בִירוֹר שְׁנֵי וְהוּא הַעִיקָר... כִּי הַבִּירוֹר
- 72 הָרָאוֹן הִיָּה רַק שִׁיָּה' בָּהֶם בַּחֲנִינֵי
- 73 בִּיטוּל הַיֵּשׁ, וְזֶהוּ רְחוּק עֲדִיין
- 74 מֵאוֹלּוֹת... אֲלֹא עַל יְדֵי שְׁנִמְשָׁךְ בָּהֶם...
- 75 הָאֲרַת שֶׁם מ"ה לְבָרֵם אוֹ נִכְלָלוּ
- 76 בְּבִיטוּל אֲמִיתִי בְּאוֹלּוֹת. וְכִמְשָׁל בְּאֵרֵם
- 77 שֶׁמִּבְּרִי בִירוֹרִים עַל יְדֵי שׁוֹאֵל וְשׁוֹתָה וְאֲחֵר כֵּךְ מִתְפַּלֵּל בְּאַהֲבָה וִירָאָה עַל
- 78 יְדֵי כּוֹחַ זֶה שֶׁאֵכָל וְשׁוֹתָה שְׁנִמְצָא נִכְלָלוּ הַחַיּוֹת שֶׁל הַמַּאֲכִלִּים וְהַמִּשְׁקִים...
- 79 בַּחֲנִינֵי הָאֲהֲבָה רַבָּה שֶׁלּוֹ וְעַם כָּל זֶה הוּא עֲדִיין רְחוּק... אֲלֹא כִשְׁעַל יְדֵי...
- 80 אֲהֲבָה וִירָאָה שֶׁלּוֹ נִמְשָׁכּוּ לֹא דְחִילוֹ וְרַחֲמֵי (וִירָאָה וְאֲהֲבָה) לְמַלְעֵלָה מֵאֵת ה'...
- 81 אוֹ יִכְלָלוּ בְּאַהֲבָה וִירָאָה זֶה שְׁנִמְשָׁכִים לְמַלְעֵלָה מִבְּחִינֵי אֲלּוֹקוֹת מִמֶּשׁ וְעַל
- 82 דֶּרֶךְ זֶה הוּא בִירוֹר שְׁנִי".
- 83 וְאוֹפֵן הַשְּׁנִי, בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרָאת 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל' כִּפִּי שֶׁסְפִירַת
- 84 הַמַּלְכוּת הִיא בְּשִׁלְיִמוֹת הָעֲלִיָּה, שֶׁמִּקְבֶּלֶת מִבְּתָר, וְלֹא רַק

(38) זח"א קטז, ב - הובא באוה"ת שם ס"ד (ע' רמח). (39) מאו"א מערכת ר אות ל"ב - הובא באוה"ת שם ס"ב (ע' רמז).
(40) אוה"ת שם ס"ו (ע' רמט). (41) ראה פרי עץ חיים שער התפלה בתחלתו. (42) ראה אוה"ת שה"ש ח"א ע' פט. ובכ"מ.
(43) ראה לקו"ת צו ז, ד ואילך. ובכ"מ.

החודש הזה לכם ראש חודשים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהמידות 'זעיר אנפין' שָׁאָז כשהמלכות היא בשלימות העלייה, הרי היא
2 נְקִירָא בְּשֵׁם שְׁלוֹמִי אֲמוֹנִי יִשְׂרָאֵל⁴⁴ כלשון הכתוב בשמואל
3 (ומבואר בתורת הסוד ספירת המלכות נקראת בשם 'שְׁלוֹמִי אֲמוֹנִי יִשְׂרָאֵל'
4 כי בהיותה הספירה העשירית היא מוסיפה שלימות בכל הספירות שבלעדיה
5 הם תשע, והמספר עשר הוא מספר
6 שלם).
7 וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאָר הַחִילוֹק
8 בֵּין אֲבִרְהָם וְדוֹד בְּהֶעֱנִין דַּעַת
9 רָצוֹן, וְהַטָּעַם מֵדוּעַ בִּאֲבִרְהָם נִאֲמַר
10 שֶׁהִיָּתָה לוֹ תְּמִיד עֵת רָצוֹן וְאִילוּ בְּדוֹד
11 מִצִּינוֹ שֶׁמִּבְקֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ עֵת רָצוֹן,
12 כִּמְבֹאֵר לַעֲלִי, דְּהִנֵּה, דְּדוֹד הוּא
13 סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְלִכְּנָן דְּרַגַּת
14 הָעֵת רָצוֹן שֶׁהִיא אֲצִלּוֹ כָּל
15 הַזְּמָנִים (מִשּׁוּם שֶׁחֲשִׁיב
16 כְּרִבִּים שֶׁאֲצִל הִרְבִּים בְּכָל הַזְּמָנִים
17 הָרִי זֶה מִצַּב שֶׁל 'בְּהִימָצְאוֹ, בְּהִיּוֹתוֹ
18 קְרוֹב' וְתְּמִיד בַּעַת רָצוֹן, כִּמְבֹאֵר לַעֲלִי
19 לְגַבִּי מֹשֶׁה רַבִּינוּ) הוּא רַק מֵה
20 שֶׁהַמַּלְכוּת מְקַבֶּלֶת מִיִּסוֹד
21 שֶׁהִיא הַשְּׂפָעָה מִהַמִּידוּת 'זעיר אנפין'
22 בְּלִבָּר, אֲכָל לְהִגִּיעַ לְבַחֲמִינַת
23 הַכֶּתֶר שֶׁלְמַעֲלָה
24 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוּת, הִיא צְרִיף דוֹד
25 שְׁעִינֵינוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת עֵת רָצוֹן
26 מִיּוֹחֵד, שֶׁלֹּא הִיא אֲצִלּוֹ כָּל
27 זְמַן, וְזֶהוּ שֶׁאֲמַר דוֹד בִּקְשָׁה
28 מִיּוֹחֵד וְאֲנִי תַּפְלִי גו' עֵת
29 רָצוֹן.
30 מֵה שָׁאִין בֵּן אֲצִל אֲבִרְהָם,
31 שֶׁנֶּקְרָא כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ
32 הָאָדָם הַגָּדוֹל בְּעֶנְקִים⁴⁵, הִנֵּה
33 הָעֵת רָצוֹן שֶׁהִיא אֲצִלּוֹ כָּל
34 הַזְּמָנִים הוּא מְלַכְתִּיחָלָה
35 מִבַּחֲמִינַת הַכֶּתֶר שֶׁלְמַעֲלָה
36 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּי, בַּחֲמִינָתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם הִיא שֶׁכָּל הַנֶּעְלָם
37 מְכַל רְעִיּוֹן⁴⁶,

- 38 'אֲבִרְהָם' הוּא אוֹתִיּוֹת 'אֲב' וְרִס', 'אֲב' הִיא הַחֲכָמָה (כִּי הִיא הָאֵב וְהַמְקוֹר שֶׁל
39 הַמִּידוּת שֶׁנּוֹלָדוֹת מִמֶּנָּה), וְרִס' (מִלְשׁוֹן רִמּוּמָה וְהַתְנַשּׁאוֹת) הִיא הַחֲכָמָה
40 כְּפִי שֶׁהִיא בְּמִדְרִיגָה עֲלִינָה מְאֹד, הֵינּוּ שֶׁכָּל נִעְלָה עַד שֶׁהוּא (עֲדִיין) 'נִעְלָם
41 מִכָּל רְעִיּוֹן' שְׁכָלִי מִסּוּיִים, מְקוֹר הַחֲכָמָה, בַּחֲמִינַת הַחֲכָמָה הַנִּעְלִית מְלִבּוֹא
42 בְּגִילּוֹ, וְלִכְּנָן, הִיָּתָה אֲצִלּוֹ אֲצִל
43 אֲבִרְהָם הַהֶמְשָׁכָה מִבַּחֲמִינַת
44 הַכֶּתֶר כָּל הַזְּמָנִים וְלֹא רַק
45 בּוֹמִינִים מִיּוֹחֵדִים כִּמוֹ אֲצִל דוֹד הַמֶּלֶךְ
46 שְׁעִינֵינוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כִּמְבֹאֵר
47 לַעֲלִי.
48 (ה) וְבִיאוֹר הָעֵנִין יוֹבֵן עַל פִּי
49 הַמְּבֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרִי
50 הַחֲסִידוֹת שֶׁל אֲדָמוֹר⁴⁷ הַזֶּקֶן
51 וְאֲדָמוֹר⁴⁸ הָאֶמְצָעִי
52 וְאֲדָמוֹר⁴⁹ הַצָּמַח צֶדֶק וְכו',
53 עַד לְאֲדָמוֹר⁵⁰ נִשְׁמָתוֹ עֵדוֹן
54 הָרִבִּי הָרִשִׁיב (שֶׁב' נִסָּן הִיא יוֹם
55 הַהִילּוּלָא שֶׁלּוֹ נִסְתַּלַּק בִּשְׁנַת
56 תר"פ), וְכַבּוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי
57 חֲמִי אֲדָמוֹר⁵¹ (בְּהֶמְאָמְרִים
58 דְּשִׁנַּת ת"ש⁵¹), בְּבִיאוֹר דְּבָרֵי
59 הַזְּוִהָר דְּאִית רָצוֹן וְאִית
60 רָצוֹן⁵², שִׁישׁ רָצוֹן וִישׁ רָצוֹן, כְּלוֹמֵר
61 יֵשׁ דְּרֹגוֹת בְּרָצוֹן אִית רָצוֹן יֵשׁ רָצוֹן
62 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל הוּא כּוֹחַ
63 הָרָצוֹן הַכִּלְי (כִּמְבֹאֵר לַעֲלִי), וְאִית
64 רָצוֹן וִישׁ רָצוֹן שֶׁבֹא 'נולד' וְנוֹצֵר
65 עַל יְדֵי הַשְׁכָּל וְהַתְּבֻנָּנוֹת וְאִם
66 כֵּן מוֹבֵן שֶׁהוּא לְמַטָּה מִהַשְׁכָּל.
67 וְכַעֲבוּדָה וְעֵינִין הָרָצוֹן בַּעֲבוּדַת ה'
68 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא עֵנִין
69 הָאֶהְבָּה, כְּפִי שֶׁמִּבְּאָר
70 אֲדָמוֹר⁵³ מִהַר"ש⁵³ שֶׁאֶהְבָּה
71 הוּא מְלִשׁוֹן אֶהְבָּה וְרָצוֹן⁵⁴
72 (וְכִמוֹ בִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב "וְלֹא אֲבָה ה'
73 אֱלֹהִיק לְשִׁמּוֹעַ אֶל בְּלַעַם וַיַּהֲפֹךְ ה' אֱלֹהִיק לָךְ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָּה כִּי אֲהַבְךָ
74 ה' אֱלֹהִיךָ"), וְכִנָּה בִּאֲהַבַת ה' יֵשׁ שְׁתֵּי מִדְּרָגוֹת, אֶהְבָּה

(44) שְׁמוּאֵל-ב' כ, יט. (45) יְהוֹשֻׁעַ יד, טו. ב"ר פ"ד, יו"ד. בְּמִדְבָּר פ"ג, ג. הוֹבֵא בִּאֲוָה"ת חֲנוּכָה שִׁכַּח, א. (46) תו"א ר"פ לך לך. וְכִכ"מ. (47) תו"א וִיקָהֵל פז, ד. מֵאֲמָרִי אֲדָה"ז תִּקְסָה ח"א ע' שִׁמ. (48) אֲמָרִי בִּינָה שֶׁעַר הַק"ש פצ"ט. מֵאֲמָרִי אֲדָמוֹר⁴⁸ הָאֶמְצָעִי וִיקָרָא ח"ב ע' תִּרְמִז. שִׁם ע' תִּתְּנוּ. (49) סִהֲמָצ' לְהַצ"צ פח, ב. (50) ד"ה וְאֲנִי תַּפְלִי תִּרְנ"ד (סִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תִּרְנ"ד ע' רַמ וְאִילָךְ). (51) סִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים ה'ש"ת ע' ט וְאִילָךְ. שִׁם ע' טו וְאִילָךְ. וְרֹאה ד"ה וְאֲנִי תַּפְלִי תִּש"ד (סִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תִּש"ד ע' 165 וְאִילָךְ). (52) רֹאה זח"ג קכט, א. הִעֲרַת כ"ק אֲדָמוֹר⁵³ שְׁלִיט"א בְּסִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תִּש"ט ס"ע 113. (53) סִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תִּר"ל ע' רפז. (54) רֹאה גַם תו"א מִקֵּץ לִב, ג. לְקוֹרֵת נִשָּׂא כו, ב. מִסְעֵי פח, ד. וְאֶתְחַנֵּן ט, ב. סִפֵּר הַחֲקִירָה לְהַצ"צ צב, רע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 ההתבוננות והוא למטה מן השכל הוא עדיין למעלה מהמידות, כיון
43 שהמידות עצמן הוא ענין הרגש עצמו התחושה שהאדם חש את
44 עצמו היינו שהאדם אוהב את ה' ורוצה להתקרב לאלוקות כיוון דקרב
45 אלקים לי טוב⁵⁹, משום שזו טובה לו עצמו ומשום כי הוא
46 חייף⁶⁰, כי הקדוש-ברוך-הוא מעניק
47 לאדם חיים והרצון שלמעלה
48 מידות שבא על ידי
49 ההתבוננות, רצון לאלוקות שאמנם
50 בא על ידי התבוננות שכלית, אבל
51 עדיין הוא נעלה מהמידות שבהם נרגש
52 האדם עצמו וענינו של רצון זה הוא
53 ענין דקרב אלקים טוב, מבלי
54 התחושה של "לוי" טוב, טוב לעצמי,
55 אלא שחפץ באלוקות מצד
56 האלקות עצמו. אמנם, גם
57 האהבה והרצון שעל ידי
58 התבוננות עם כל מעלתו וגם באופן
59 שאין בו כל כך הרגשת המציאות
60 האישית הם אחרי הכל במדידה
61 והגבלה דשכל שהרי נוצרו על ידי
62 התבוננות שכלית. ולמעלה מזה
63 היא האהבה דבכל מאד
64 (שהיא אהבה בדרגות גבוהות
65 הנקראות אהבה רבה אהבה גדולה
66 ולא 'אהבה זוטא', אהבה קטנה, או
67 אהבה בתעניינים שמתענג על
68 הקרבה והדבקות לאלוקות ולא אהבה
69 מרחוק שעניינה תשוקה וצימאון),
70 שהוא אהבת ה' בדרגה זו של "בכל
71 מאדך" ענין המסירת נפש
72 שהאדם מבטל לגמרי את הישגות
73 והמציאות העצמית שלו ומוסר את
74 עצמו לגמרי לאלוקות, והמסירות נפש
75 היא ענין על-שכלי שלמעלה
76 מהתבוננות בשכל, ולכן
77 נקראת בכל מאדך, שמאד
78 המשמעות של המושג "מאד" הוא
79 בלי גבול⁶¹ וציאה מהגדרים.
80 דהנה, אף שענין המסירת נפש נאמר בתורה ומהכתוב
81 "ונקדשתי בתוך בני ישראל" לומדים מצוות קידוש השם, מפל מקום, לא
82 נאמר בתורה טעם הסבר הגיוני על מסירת נפש⁶², כי התורה

1 דבכל לבבך וגו', ואהבה נעלית יותר שהיא אהבה דבכל
2 מאדך⁵⁵. אהבה דבכל לבבך היא האהבה שבאה וכל
3 ההתעוררות של אהבה זו היא על ידי ההתבוננות בתוכן הפנימי
4 דשמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד⁵⁶, דאחד הוא
5 אותיות א' ח' ד', ח' רומז
6 על שבועה רקיעים וארץ
7 שביחד מספרם שמונה, הגימטריא של
8 האות ח', וד' רומז על ארבע
9 רוחות העולם⁵⁷ מזרח-מערב-
10 צפון-דרום, וכולם בטלים להא',
11 והא' היא הקדוש-ברוך-הוא הנקרא
12 אלופו של עולם⁵⁶, ועל ידי
13 התבוננות זו בביטול של המציאות
14 לאלוקות מתעוררת אצלו בליבו
15 של האדם המתבונן האהבה דבכל
16 לבבך ברמה של 'בכל לבבך', ובכל
17 אופן מדובר באהבה ורצון שנוצרו על
18 ידי התבוננות שכלית והוא רצון
19 שלמטה מהשכל. ובפרט והתעוררות
20 האהבה לה' בלב האדם היא במיוחד
21 על ידי ההתבוננות בתוכן הפנימי
22 דהוי' אלקינו האמור בפסוק 'שמע
23 ישראל', היינו שהוי' הוא פוחנו
24 וחייתנו, שזהו מה שנוגע לו
25 בעיקר, שכן האדם קרוב אצל עצמו
26 ומתוך ההתבוננות הכללית בביטול כל
27 הבריאה לאלוקות, מה שנוגע לו וקרוב
28 אליו במיוחד הוא ההתבוננות בכך
29 שהכוח והחיות שיש לו בפרט הם מאת
30 ה', הנה על ידי זה מתעוררת
31 אצלו האהבה דבכל לבבך,
32 שכל פוחתיו ועניניו מסורים
33 לאלוקות שזו המסקנה המתבקשת
34 מכך שכל מה שיש לו בא מהקדוש-
35 ברוך-הוא.
36 ובפרטיות יותר יש בזה הרצון
37 והאהבה שנוגעים מהשכל גופא
38 עצמו שתי בחינות, כפי
39 שמבאר פסוק קדושת אדמו"ר הרבי הרש"ב נשמתו עדין⁵⁸
40 החילוק ההבדל שבין המדות הרגשות להרצון (שבא על ידי
41 ההתבוננות) שלמעלה מהמידות, כי גם הרצון שנוגד על ידי

(55) ואתחנן ו, ה. (56) שם, ד. (57) ראה סמ"ק הובא בבית יוסף או"ח סס"א. שו"ע ודאדה"ז שם ס"ו. ספר המאמרים תרע"ח שם (ע' רמח). ספר המאמרים תש"ד שם (ע' 166). (58) ראה ספר המאמרים תרע"ח (ותש"ד שם). (59) תהלים עג, כח. (60) נצבים ל, כ. (61) ראה תו"א מקץ לט, ג. ובכ"מ. (62) ראה בכ"ז הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בספר המאמרים תש"ט ע' 121 ואילך. וש"נ.

החודש הזה לכם ראש חודשים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היא חֲכֵמָה וְשָׁכֵל, וְשָׁכֵל אֵינוֹ מִסְכִּים עַל מְסִירַת נֶפֶשׁ מִצַּד
2 הַהִיגוֹן לֹא מִתְקַבֵּל שֶׁאִם יוֹתֵר עַל חֵייו בְּשִׁבִּיל שׁוֹם דְּבַר, וְהַמְסִירוֹת נֶפֶשׁ
3 בָּאָה מִפְּנִימִיּוֹת הַנִּשְׁמָה שֶׁלֹּא מִהַשְׁכָּל [וְזֶה שֶׁעֲנִין הַמְסִירַת נֶפֶשׁ
4 נֶאֱמָר בַּתּוֹרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא עֲנִין שֶׁל חֲכֵמָה וְשָׁכֵל, כִּאֲמֹר,
5 הוּא מְשׁוּם שָׁכֵל עֲנִין מִתְגַּלָּה
6 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה⁶³, שֶׁעֲנִינָהּ
7 תּוֹרָה אֹרֶךְ⁶⁴ וְאֹרֶךְ הוּא עֲנִין
8 הִגְלוֹת]. וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
9 חֲכָמָתוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא חֲכָמָה
10 אֲנוּשִׁית, וְאִם כֵּן אֹרֶךְ כֵּן יִתְכַּן
11 שֶׁהַתּוֹרָה יִתֵּן טַעַם עַל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ,
12 מִכָּל מְקוֹם, אֵין בַּתּוֹרָה חֲסֵר לְמְסִירוֹת
13 נֶפֶשׁ וְהַעֲנִין נִשְׁאָר עַל-שָׁכֵל, כִּי הֵרִי
14 גַם הַחֲכָמָה דִּלְקוֹת הִיא
15 בְּגֵדֵר חֲכָמָה וְשָׁכֵל, שֶׁהוּא
16 עֲנִין הַשָּׁכֵל מִעֵצָה מִהוּתוֹ מְדוּד
17 וּמוֹגֵבֵל, וְלִכֵּן, גַּם אִפְּלוֹ מִצַּד
18 חֲכָמָה דִּקְדוּשָׁה, אֵי אֶפְשָׁר
19 לְהִיטֵל לֹא יִתְכַּן שִׁיחִיה עֲנִין
20 הַמְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁהוּא בִּיטוּל
21 הַמְצִיאוֹת לְגַמְרִי וְכִאֲמֹר שֶׁהִדְבֵּר
22 נוֹבֵעַ דּוֹקָא מֵאֲחַבְתָּ ה' בְּכָל מֵאֲדָךְ כִּי
23 'מֵאֲד' פִּירוּשׁוֹ בְּלִי גְבוּל וּבִיטוּל מִוִּחְלָט
24 שֶׁל גִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת. וְאַף שֶׁעֲנִין
25 הַבִּיטוּל וְהַנְּחָת עֲצָמוֹתוֹ לְהִנִּיחַ
26 הַצִּידָה וְלוֹוֹתָר לְגַמְרִי עַל הַמְצִיאוֹת
27 הָאִשִּׁית הַעֲצָמִית מִוִּכְרָה וּמִתְחַיֵּב
28 גַם עַל פִּי הַשָּׁכֵל, וְאַדְרָבָּה,
29 מִתְנַאֵי הַשָּׁכֵל אֶחָד הַתְנַאִים לְחַבְנָת
30 וְקִלְטֵת דְּבָרִים בְּשִׁכָּל הוּא שֶׁכְּדִי
31 לְהִבִּין דְּבַר שָׁכֵל לְאֲשׁוּרוֹ
32 צָרִיךְ לְבַטֵּל וְלְהִנִּיחַ מְצִיאוֹתוֹ
33 הָאִשִּׁית וְיִישׁוּתוֹ הַעֲצָמִית שֶׁל הָאֵדָם
34 עַל הַצִּיד וְלֹא לְהַתְחַשֵּׁב בָּהּ, וְלִוְלֵי
35 זֹאת, וְאִם לֹא יִבְטֵל אֶת מְצִיאוֹתוֹ, אֵי
36 מִצַּד הַרְגֵּשׁ מְצִיאוֹתוֹ יִשְׁנֹו
37 הַעֲנִין דִּהְשׁוּחַד יִעֲזֹר גּוֹ⁶⁵
38 וְהַשׁוּחַד שֶׁל יִישׁוּת עֲצָמוֹ וְאֲחַבְתָּ עֲצָמוֹ
39 מִנוֹעַ מֵהָאֵדָם לְהִבִּין דְּבָרִים נִכְוֵי שֶׁהֵם בְּאֵמֶת, מִכָּל מְקוֹם, אֵין בְּזָה
40 בִּיטוּל הַנִּדְרָשׁ לְצוּרֵךְ הַחֲבִנָה הָרְאוּיָה עֲנִין הַבִּיטוּל מִמְצִיאוֹת כִּךְ שׁוֹה
41 אֲמָנָם בִּיטוּל אֲבָל לֹא מִדּוּבָר בְּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, וּבִיטוּל כּוֹחַ הוּא לֹא עַל-שָׁכֵל
42 אֶלָּא לְהִפְךָ הַבִּיטוּל עֲצָמוֹ קִשּׁוֹר עִם הַשָּׁכֵל וּמִתְחַיֵּב עַל פִּי
43 הַשָּׁכֵל וְהוּא בְּשִׁבִּיל הַשָּׁכֵל, שֶׁמִּבְטֵל אֶת עֲצָמוֹ כְּדִי שְׁיִוְכַל
- לְהַשְׁכִּיל. מֵה שְׁאֵין בֶּן מְסִירַת נֶפֶשׁ עֲנִינָהּ שְׁמוּסָר נֶפֶשׁוֹ
וּמוֹתָר עַל כָּל מְצִיאָתוֹ וְעַל כָּל עֲצָמוֹתוֹ לְגַמְרִי, וְהֵינֵנוּ, וְהַבִּיטוּל
וְהוֹוִיתוֹר הֵם לֹא כְּכִדִּי לְהַשְׁיֵג אֵיזָה דְּבַר, אֶלָּא בִּיטוּל
בְּמְצִיאוֹת לְגַמְרִי בִּיטוּל מִוִּחְלָט שֶׁל הַמְצִיאוֹת מִבְּלִי כָּל שִׁיקוּלִים שֶׁל
רוּחַ וְכִדְאִיּוֹת, וּבִיטוּל זֶה אֵין
הַשָּׁכֵל יָכוֹל לְקַבֵּל כִּי לִפִּי הַשָּׁכֵל
יֵשׁ בְּהַחֲלֵט שִׁיקוּלִים שֶׁל כִּדְאִיּוֹת,
וְהוּא הַבִּיטוּל הַנִּדְרָשׁ בְּשִׁבִּיל מְסִירוֹת
נֶפֶשׁ בִּיטוּל שֶׁלֹּא מִהַשְׁכָּל מִהַשָּׁכֵל
לְגַמְרִי וּמוֹנוּד בְּתַכְלִית לְגִישָׁה שֶׁל
הַשָּׁכֵל. וְזֶהוּ עֲנִין הָאֲדָבָה
דְּכָכֵל מֵאֲדָךְ, מְסִירַת נֶפֶשׁ
שֶׁלֹּא מִהַשְׁכָּל לְגַמְרִי, בְּלִי
גְבוּל, כָּלֵל, שׁוֹו הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית
שֶׁל הַמוֹשֵׁג 'מֵאֲדוּר'.
וּבְכַפְרִיּוֹת יוֹתֵר, הֵנָּה גַם עֲנִין
הַמְסִירַת נֶפֶשׁ (הַנוֹבֵעַ מֵאֲחַבְתָּ ה')
בְּרִגָה שֶׁל בְּכָל מֵאֲדָךְ) הוּא
עֲנִין כָּלְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִם לִפְרֹט
יוֹתֵר שְׁנֵי אֲפָנִים, רְצוּא וְשׁוֹב,
כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר לְגַבִּי חֵיט חֲקוֹדֵשׁ
(מֵלֹאכִים) שֶׁבְּמִכְרַבְהָ הַעֲלִינוּהָ 'וְהַחֲחִיּוֹת
רְצוּת רְצוּא וְשׁוֹב', רְצוּא' הוּא
הַצִּמְאֻן וְהַהֲשׁוּקָקוֹת לְהַתְעַלּוֹת,
לְצִאֵת מִהַגְבּוּלוֹת הַגּוֹף וְהָעוֹלָם וְלִבְּוֹא
לְיָדֵי דְּבִקּוֹת בְּאִלּוּקוֹת. וְשׁוֹב' הוּא
יִירֵדָה לְמַטָּה, לְקִיָּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת
מִתּוֹךְ מִגַּע עִם עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה
הַגִּשְׁמִי שֶׁהֵם שְׁנֵי אֲפָנֵי
הָעֲבוּדָה שְׁתֵּי הַדְּרָכִים בְּעִבּוּדֵת ה'
שֶׁהֵם שְׁנֵי אֲפָנִים שֶׁל הַתְּקִירָבוֹת הָאֵדָם
(וְהָעוֹלָם) לְאִלּוּקוֹת. אֲוֹפֵן אֶחָד
דִּהְעֵלָאָה הַתְּעַלּוֹת מִלְּמַטָּה מִצַּד
הָאֵדָם לְהַתְקַרֵּב לְמַעְלָה שׁוֹוֵה עֲנִין
ה'רְצוּא' וְאֲוֹפֵן שְׁנֵי וְהַמְשָׁכָה
הַתְּגַלּוֹת וְהָאֵרָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד
הָאִלּוּקוֹת לְמַטָּה (כְּנִל' סְעִיף
(כ'), שֶׁהֵם שְׁנֵי הַעֲנִינִים בְּעִבּוּדֵת ה'
תְּפִלָּה שְׁהִיא עֲבוּדָת ה' בְּאֲוֹפֵן שֶׁל 'רְצוּא', הַעֲלָאָה וְתוֹרָה שְׁהִיא עֲבוּדָת
ה' בְּאֲוֹפֵן שֶׁל 'שׁוֹב', הַמְשָׁכָה.
וּמִמְשִׁיךְ וּמִבְּאָר מֵהֵם שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלָה בְּעִבּוּדָה שֶׁל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ.
וְהַעֲנִין בְּזָה⁶⁶, שֶׁיֵּשׁ מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּאֲוֹפֵן שֶׁל רְצוּא בְּכָלֵת
הַנֶּפֶשׁ, מִתּוֹךְ צִמְאֻן וְתִשְׁוָקָה לְדְּבִיק בְּאִלּוּקוֹת עַד שֶׁנִּפְשׁוֹ תִּכְלָה וְתִתְכַּלֵּל

(63) ראה לקוטי שיחות ח"ח ע' 121. וש"נ. (64) משלי ו, כג. (65) משפטים כג, ח. פ' שופטים טז, יט. (66) ראה ספר המאמרים היש"ת ע' יח ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באלקות שָׁזָהוּ עֲנִין הָרָצוֹן, מִלְשׁוֹן מְרוּצָה, שְׁכָלְלוֹת עֲנִין
- 2 הָרָצוֹא והשאיפה לכלות הנפש הוא לְמַעַלָּה מִשְׁכָּל, דְּשָׁכָל קָשׁוֹר
- 3 עִם מְצִיאוֹת, וְאֵינוֹ מְחַיֵּב עֲנִין הָרָצוֹא וּכְלוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא
- 4 בִּיטוּל בְּמִצְיאוֹת וכאמור שכל עניין של יציאה מגדרי המציאות ובמיוחד
- 5 בִּיטוּל המציאות האישית עד כדי ויתור
- 6 על עצם החיים אין לו מקום בשכל
- 7 והיגיון.
- 8 וְיֵשׁ מְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁגַם הִיא, כִּכֵּל
- 9 מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, עֲנִין שְׁלֵמַעֲלָה מִטַּעַם
- 10 וְדַעַת, אֲבָל הַתְּנוּעָה הַנִּפְשִׁית הִיא לֹא
- 11 שֶׁל 'רצוא' אלא שֶׁהִיא בְּאֹפֶן שֶׁל
- 12 שׁוֹב, שְׁחָפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ
- 13 לְהַמְשִׁיךְ הַגִּילּוֹי האלוני
- 14 מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה, וְאֵין זֶה
- 15 בְּשִׁבְלֵי לְרוּחַ נֶפֶשׁוֹ הַצִּמְמָה
- 16 כִּי⁶⁷, שֶׁזֶה הִי זֶה דְּבַר שֶׁקָשׁוֹר
- 17 בְּמִצְיאוֹת שֶׁלֹּא אֵלָּא כִּלְשׁוֹן הַזֹּהָר
- 18 כְּכִרָא דְּאֶשְׁתִּדֵּל בְּתַר אֲבוּי
- 19 וְכוּ' כִּמוֹ בֵּן שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל אַחֵר אֲבִיו
- 20 (ואמו, ודואג להם ועושה למענם)
- 21 דְּרַחֲמִים לֹזֵן יִתִּיר מִגְּרָמִיהָ⁶⁸,
- 22 מִשׁוֹם שֶׁהוּא אוֹהֵב אוֹתָם יוֹתֵר מֵאֵת
- 23 עֲצֻמוֹ הֵינִי, שְׂרָצוֹנוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי
- 24 הַמוֹסֵר נֶפֶשׁוֹ בְּעִבּוּדֵת ה' בְּאֹפֶן זֶה
- 25 הוּא שֶׁאֵינוֹ מִבְּקֵשׁ שׁוֹם דְּבַר לְעַצְמוֹ,
- 26 וְאִפְּלוֹ לֹא לְרוּחַ אֵת צִימָאוֹנוֹ לְאִלְקוֹת,
- 27 אֵלָּא לְהַשְׁלִים וּלְמַלֵּא בְּפוּעַל
- 28 הַפְּנוּנָה הָעֲלִיוֹנָה, שֶׁזֶהוּ עֲנִין
- 29 הָרָצוֹן מִלְשׁוֹן רָצָתָה לְעֵשׂוֹת
- 30 רָצוֹן קוֹנָה⁶⁹, שֶׁגַם זֶה הוּא
- 31 עֲנִין שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ
- 32 שְׁלֵמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל, לְהִיּוֹתוֹ
- 33 בְּטָל בְּמִצְיאוֹת לְגַמְרִי, כִּי זֶה
- 34 עֲבוֹדַת ה' מִתּוֹךְ בִּיטוּל מוֹחֲלֵט וְיִתְּרוֹ
- 35 מוֹחֲלֵט עַל הַמִּצְיאוֹת הָאִישִׁית (דבר
- 36 שֶׁלֹּא מִתְקַבֵּל בִּשְׁכָל וְהִיגִיוֹן, כְּאִמּוֹר
- 37 לְעִיל) שְׁכָל רְצוֹנוֹ אֵינוֹ אֵלָּא
- 38 לְהַשְׁלִים אֵת רָצוֹן הָעֲלִיוֹן וְאֵין
- 39 לוֹ שׁוֹם רְצוֹנוֹ מִשֵּׁל עֲצֻמוֹ.
- 40 (ו) וְהִנֵּה אֵף שִׁישְׁנָם שְׁתֵּי בַּחֲנוּת בְּרָצוֹן, רָצוֹן שֶׁעַל פִּי שְׁכָל
- 41 וְהַיּוֹצֵרוֹת וְהַתְּעוּרוֹת שֶׁלֹּא הִיא עַל יְדֵי הַתְּבוֹנוֹת שְׁכָלִית וְרָצוֹן
- 42 שְׁלֵמַעֲלָה מִן הַשְׁכָּל, כְּמִבְּאֹר לְעִיל, וְשְׁתֵּי הַדְּרוֹגוֹת הֵלְלוּ בְּרָצוֹן הֵן

- 43 רָצוֹן תַּחְתּוֹן דְּרָגָה נְחוּתָה בְּרָצוֹן, רָצוֹן שְׁלֵמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל וְרָצוֹן עֲלִיוֹן,
- 44 דְּרָגָה נְעִלִית בְּרָצוֹן, רָצוֹן שְׁלֵמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל מִכָּל מְקוֹם, גַּם לְרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן
- 45 יֵשׁ חֲשִׁיבוֹת רַבָּה כִּי רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן כִּיּוֹן שֶׁסּוּף סוּף בְּמַהוּתוֹ הוּא רָצוֹן
- 46 הוּא כָּלִי וְיֵשׁ לוֹ שִׁיבוֹת לְרָצוֹן הָעֲלִיוֹן, וְיִתְּרָה מִזֶּה, לְרָצוֹן
- 47 הַתַּחְתּוֹן יֵשׁ מַעֲלָה נוֹסֶפֶת, גְּדוּלָּה יוֹתֵר
- 48 שְׂדוּקָא עַל יְדֵי רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן
- 49 מְגִיעִים לְרָצוֹן הָעֲלִיוֹן⁷⁰
- 50 וְכִמְבּוֹאֵר בְּתוֹרָה אִוֵּר (פְּרָשַׁת וַיִּקְהֵל):
- 51 "כִּי הִנֵּה הַמִּשְׁכַּת הָרָצוֹן הָעֲלִיוֹן שֶׁהוּא
- 52 בַּחֲנִית הָרָצוֹן שְׁלֵמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל... הוּא
- 53 דְּוּקָא כְּשִׁישׁ כָּלִי לְגִילּוֹי אִוֵּר זֶה וְהַכִּלִּי
- 54 הוּא בַּחֲנִית הָרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן שְׁנוּלָד מִן
- 55 הַשְׁכָּל וְהַתְּבוֹנוֹת... שׁוֹה הָרָצוֹן
- 56 הַתַּחְתּוֹן נִעֲשֶׂה בַּחֲנִית כָּלִי לְגַבִּי זֶה
- 57 הָרָצוֹן הָעֲלִיוֹן שִׁוּמֶשֶׁךְ בְּתוֹכּוֹ מִמֶּשׁ
- 58 בְּבַחֲנִית הַשְּׂרָאָה כְּהַשְׂרָאָה הָאִוֵּר בְּתוֹךְ
- 59 הַכִּלִּי מִמֶּשׁ. מִפְּנֵי שֶׁהָרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן אֵף
- 60 עַל פִּי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִבַּחֲנִית רָצוֹן
- 61 הָעֲלִיוֹן אֲבָל עַל-כֵּלִי פִּנְיִם כָּלִי הוּא
- 62 לְגִילּוֹי רָצוֹן הָעֲלִיוֹן שִׁיָּהִי מִתְּלַבֵּשׁ בּוֹ
- 63 בְּהַתְּחַבְּרוֹת וַיְחַדֵּר אִמִּיתִי".
- 64 וְצִרִיף לְהַבִּין, לְאַחֵר כֹּל מֵה
- 65 שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַעֲלָתוֹ שֶׁל הָרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן,
- 66 עֲדִיין צִרִיף לְהַבִּין בְּעֵצֶם הָעֲנִיין
- 67 דְּמַכְּיִין שְׂרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן הוּא
- 68 לְמַטָּה מִן הַשְׁכָּל וְכוֹחַ הָרָצוֹן
- 69 שֶׁבִּנְשָׁף הוּא לְמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל, לְמָה
- 70 בְּכֹל נִקְרָא הָרָצוֹן הַתַּחְתּוֹן בְּשֵׁם
- 71 רָצוֹן, וְעַד כְּדִי כִּף שֶׁהוּא כָּלִי
- 72 לְהָרָצוֹן עֲלִיוֹן?
- 73 אֵף הָעֲנִין הוּא⁷¹, דְּשִׁרְשׁ
- 74 הַמְּדוּת בְּעוֹמֵק הַנֶּפֶשׁ הוּא
- 75 לְמַעַלָּה מִן הַשְׁכָּל, וְגַם
- 76 הַמְּדוּת הַנּוֹלָדִים מִן הַשְׁכָּל
- 77 שֶׁבִּסְדֵּר הַמְּדוּרוֹת, כִּפִּי שֶׁהַדְּבָרִים הֵם
- 78 בְּפוּעַל וּבְגִלּוֹי, הַמְּדוּת הֵן לְמַטָּה
- 79 מִהַשְׁכָּל שְׂרָשֶׁם הוּא בְּטוּרִי
- 80 שְׂשׁוּכָא⁷² הִי חוֹשֶׁךְ, 'חוֹשֶׁךְ' בְּמוֹכֵן
- 81 שֶׁל דְּבַר נַעֲלָם שֶׁמִּפְּנֵי מַעֲלָתוֹ אֵינוֹ מִתְּגַלֵּה וְאֵינוֹ מֵאִיר שְׁלֵמַעֲלָה מִן
- 82 הַשְׁכָּל שֶׁהוּא אִוֵּר וְגִילּוֹי. וְגַם אִפְּלוֹ לְאַחֲרֵי שְׂבָאִים הַמְּדוּת
- 83 לְיָדֵי גִילּוֹי עַל יְדֵי הַשְׁכָּל, תְּכִלִּיתָם וְשִׁלְמִיתָם הוּא לְהַתְּעוֹלֹת
- 84 לְהַגִּיעַ לְשִׁרְשֶׁם שְׁלֵמַעֲלָה מִהַשְׁכָּל. וְזֶהוּ עֲנִין הַתּוֹקֶף

(67) ראה תניא פמ"א (נז, סע"ב ואילך). מאמרי אדה"ז אתהלך לאזניא ע' כו ואילך. ספר המאמרים תר"ס ע' קמה ואילך.
(68) רע"מ בזח"ג רפא, א. (69) ראה ב"ר פ"ה, ז. תו"א בראשית א, ג. (70) תו"א ויקהל פז, ד ואילך. (71) ראה ספר המאמרים תנ"ד שם (ע' רמא). (72) ראה זח"ג רמט, ב.

החודש הזה לכם ראש חודשים וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁבַע־מִדּוֹת שְׁאִינוֹ מְדוּד וּמוֹגְבֵל עַל פִּי הַשֹּׁכֵל, וְאֵף עַל פִּי
2 שְׁמִידוֹת נולדו מהשכל יש בהם תוקף יותר מאשר בשכל עצמו שְׁזָהוּ⁷³
3 עֵינָיו זֶה שְׁבַע־מִדּוֹת יֵשׁ תּוֹקֵף רַב, הוּא גַם הַהִסְבֵּר עַל מַה שְׁגַם לְאַחַר
4 הַתְּעוֹרְרוֹת הַרְצוֹן בְּרִגְשׁוֹת שֶׁל אֲהַבַת ה' בְּתַפְלָה נִשְׁאָר אֲצִלוֹ אֲצֵל
5 הָאֵדָם שֶׁהַתְּבוֹנָן וְהוֹלִיד אֶת הָרִגֶשׁ הַזֶּה
6 בְּמִידוֹת הַסִּסְמָ חֲזָק הַחֲלֹטָה תְּקִיפָה
7 שֶׁנִּשְׁאָרַת בְּכָל הַתּוֹקֵף עַל כָּל הַיּוֹם
8 וְאֵינָה חוֹלֶפֶת לְאַחַר הַתְּפִילָה, הֵן
9 בְּכַעֲלֵי עֶסֶק שְׁאִי אֲפָשָׁר לָהֶם
10 לְהִיּוֹת בְּהַתְּעוֹרְרוֹת
11 וְהַתְּפַעֲלוֹת הָאֲהֻבָּה ל' בְּתוֹר
12 רִגֶשׁ גָּלוּי וְנִרְגַשׁ בִּלְבַב בְּכָל הַיּוֹם
13 בְּעֶסְקָם בְּמַלְאכָתָם (שְׁעוֹסְקִים)
14 בָּה עַל פִּי תוֹרָה, כְּמוֹ
15 שְׁנֶאֱמָר⁷⁴ שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
16 (וְגו'), וְרַק בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה
17 וְהַתְּבוֹנָנוּת בְּגִדּוֹלֹת ה' בְּכִרְכּוֹת
18 קְרִיאַת שְׁמַע וְכו', אֲזִי מִגִּיעַ
19 לְוָהֱבֵרֶת אֲהַבַת ה' כְּרִגֶשׁ גָּלוּי בִּלְבַב
20 בְּקְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל לְאַחַר
21 הַתְּפִלָּה נִשְׁאָר רַק הַסִּסְמָ שֶׁל
22 הָאֲהֻבָּה, הַהֲחֹלְטָה וְהַמְסַכְנָה
23 הַתְּקִיפָה הַמַּתְחִיבֶת מֵהָאֲהֻבָּה, לְדִבּוֹק
24 ב'ה' עַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת אֲבָל כִּיּוֹן
25 שֶׁהַחֲלֹטָה הַזֹּאת נֹכַחַת מִרְגֶשׁ שֶׁל
26 הַמִּידוֹת וּבְמִידוֹת יֵשׁ תּוֹקֵף מִיּוֹדָע (עוֹד)
27 יוֹתֵר מֵהַשִּׁכְלָה, לִכְן לְמַעֲשֵׂה הַסִּסְמָ
28 זֶה הוּא בְּתוֹקֵף גְּדוֹל, וְעַל יְדֵי
29 עוֹבֵד הָאֵדָם עוֹבְדוֹתוֹ לְעַשׂוֹת
30 דִּירָה לֹא יִתְּבַרֵךְ בְּתַחֲתוֹנִים עַל
31 יְדֵי לִימּוּד תוֹרָה וְקִיּוֹם מִצְוֹת בְּתוֹךְ
32 הַמִּצְוִיּוֹת הַתְּחַתּוֹנָה שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה
33 הַתְּחַתּוֹן בְּמִשְׁפָּחָה כָּל הַיּוֹם. וְכֵמוֹ
34 כֵּן גַּם בְּיוֹשְׁבֵי אוֹהֶל שְׁאֵמָם
35 אֵינֶם טְרוּדִים בְּדַבְרִים גִּשְׁמִיִּים כְּמוֹ
36 בְּעַלֵי עֶסֶק אֲבָל גַּם הֵם אֵינֶם יְכוּלִים
37 לְעוֹרֵר רִגְשֵׁי אֲהַבַת ה' בְּצוּרָה נִרְגַשֶׁת
38 בִּלְבַב בְּגָלוּי כָּל הַיּוֹם, כִּיּוֹן שֶׁבַעַת
39 הַלִּימּוּד הָרִי הוּא הַיּוֹשֵׁב אוֹהֶל
40 עֶסֶק וְטְרוּד בְּהַשְׁגַּת הַתּוֹרָה,
41 וְאִי אֲפָשָׁר שְׁיִהְיָ אֵז בִּשְׁעָה
42 שֶׁהוּא טְרוּד בַּהֲבִנַת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
- 1 שְׁאִינוֹ מְדוּד וּמוֹגְבֵל עַל פִּי הַשֹּׁכֵל, שְׁזָהוּ⁷³ מַה
2 שְׁגַם לְאַחַר הַתְּעוֹרְרוֹת הַרְצוֹן בְּתַפְלָה נִשְׁאָר
3 אֲצִלוֹ הַסִּסְמָ חֲזָק עַל כָּל הַיּוֹם, הֵן בְּכַעֲלֵי עֶסֶק
4 שְׁאִי אֲפָשָׁר לָהֶם לְהִיּוֹת בְּהַתְּעוֹרְרוֹת וְהַתְּפַעֲלוֹת
5 הָאֲהֻבָּה בְּכָל הַיּוֹם בְּעֶסְקָם בְּמַלְאכָתָם (שְׁעוֹסְקִים)
6 בָּה עַל פִּי תוֹרָה, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמָר⁷⁴ שְׁשֶׁת יָמִים
7 תַּעֲבֹד (וְגו'), וְרַק בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה וְהַתְּבוֹנָנוּת
8 בְּכִרְכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וְכו', אֲזִי מִגִּיעַ לְוָהֱבֵרֶת
9 בְּקְרִיאַת שְׁמַע, אֲבָל לְאַחַר הַתְּפִלָּה נִשְׁאָר רַק
10 הַסִּסְמָ שֶׁל הָאֲהֻבָּה, אֲבָל הַסִּסְמָ זֶה הוּא בְּתוֹקֵף
11 גְּדוֹל, וְעַל יְדֵי עוֹבֵד עוֹבְדוֹתוֹ לְעַשׂוֹת דִּירָה לֹא
12 יִתְּבַרֵךְ בְּתַחֲתוֹנִים בְּמִשְׁפָּחָה כָּל הַיּוֹם. וְכֵמוֹ כֵּן גַּם
13 בְּיוֹשְׁבֵי אוֹהֶל, שֶׁבַעַת הַלִּימּוּד הָרִי הוּא עֶסֶק
14 וְטְרוּד בְּהַשְׁגַּת הַתּוֹרָה, וְאִי אֲפָשָׁר שְׁיִהְיָ אֵז
15 בְּהַתְּפַעֲלוֹת הָאֲהֻבָּה כֹּי, שְׁזָהוּ זֶה מְבַלְבֵּל
16 לְהַלִּימּוּד בְּעֵינָיו, וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׁגַם בְּשַׁעַת
17 שְׁלֹמֹד רַק לְמִיגְרָס, אִי אֲפָשָׁר לְהִיּוֹת
18 בְּהַתְּעוֹרְרוֹת וְהַתְּפַעֲלוֹת הָאֲהֻבָּה, וְמַה שְׁנֶאֱמָר
19 בְּעַת הַלִּימּוּד הוּא רַק הַסִּסְמָ לְבָד, אֲבָל הַסִּסְמָ
20 זֶה הוּא בְּתוֹקֵף גְּדוֹל כֹּי. וְהִנֵּה, הַסִּסְמָ
21 דְּהָאֲהֻבָּה אֵינוֹ קָשׁוּר עִם הַתְּבוֹנָנוּת, וְהִינֵנוּ,
22 שְׂרָק בְּעַת הַהַתְּפַעֲלוֹת קָשׁוּרָה הָאֲהֻבָּה עִם
23 הַשִּׁכְלָה, אֲבָל אַחֵר כֵּן, אֵינוֹ זֶה קָשׁוּר עִם הַשִּׁכְלָה, אֲלֵא
24 רַק הַסִּסְמָ בִּלְבַב, אֵינוֹ זֶה קָשׁוּר עִם הַשִּׁכְלָה, אֲלֵא
25 עִם שְׂרָשׁוֹ שֶׁלְמַעֲלָה מֵהַשִּׁכְלָה. וְכֵמוֹ זֶה נִקְרָא
26 גַּם רְצוֹן הַתְּחַתּוֹן בְּשֵׁם רְצוֹן, וְלֹא עוֹד אֲלֵא
27 שֶׁהוּא כָּלִי לְרְצוֹן הָעֲלִיוֹן, וְעַד שְׁמַתְּאָחִדִּים
28 וְנִעֲשִׂים דְּכָר אֶחָד מִשְׁשׁ. וְכֵמוֹ כֵּן יוֹבֵן לְמַעֲלָה
29 בְּסִפְרֵת הַמַּלְכוּת, דְּכָתֵר עֲלִיוֹן אִיהוּ כְּתֵר
30 מַלְכוּת⁷⁵, וּמִזֶּה מוֹבֵן שֶׁכְּמוֹ כֵּן הוּא גַם בְּהִיפָף,
31 דְּכָתֵר מַלְכוּת אִיהוּ כְּתֵר עֲלִיוֹן⁷⁶.

(73) ראה ספר המאמרים תרנ"ד שם (ע' רמא ואילך). תרע"ח שם (ע' רמח ואילך). תש"ד שם (ע' 167 ואילך). (74) יתרו כ, ט. ואתחנן ה, יג. (75) תקו"ז בהקדמה (יז, א). (76) חסר קצת (המו"ל).

- 1 ז) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּכְּתוּב וְאֵנִי תַּפְּלִי לָךְ הָנִי' עַת רָצוֹן, 2 דְּכַשֵּׁם שֶׁבְּרָצוֹן אֵית רָצוֹן וְאֵית רָצוֹן, יֵשׁ רָצוֹן וְיֵשׁ רָצוֹן, רָצוֹן 3 תַּחְתּוֹן וְרָצוֹן עֲלִיּוֹן, כַּמְבֹאֵר לַעֲלֵל בְּאִרְכּוֹת, כֶּף גַּם בְּעַת רָצוֹן יֵשׁ שְׁתֵּי 4 מִדְּרִיגוֹת, שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק בֵּין אֲבֵרָהּם וְדוּד כַּנֶּ"ל⁷⁶ כֵּן צִינּוֹ 5 רוֹשְׁמִי הַמֵּאמֵר בְּשַׁעְתוֹ 'חֹסֶר קֶצֶת'. 6 וּמִמְשִׁיף בְּכָתוּב אֱלֹקִים בָּרָב 7 חֲסֶדְךָ עֲנִי בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ, 8 אֱלֹקִים דִּיִּיקָא, בְּחִינַת 9 הַגְּבוּרָה, שְׁמוּרָה עַל רִיבּוּי 10 הַהִשְׁפָּעָה בְּיִתְרָה⁷⁷ בְּדֶרֶךְ כֻּלָּ 11 מִידַת הַחֲסֵד מִתְּכַבֵּאֵת בְּהִשְׁפָּעָה 12 וְנִתְּנָה, וְאִילוּ הַגְּבוּרָה הִיא מִידַת 13 הַצְּמֻצוֹת וּמִנִּיעַת הַשֹּׁפֵעַ. אֵךְ מְבֹאֵר 14 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת כִּי בְּעוֹמֵק יוֹתֵר גְּבוּרָה 15 עֲנִינָה גַם 'תְּגִבּוּרַת הַהִשְׁפָּעָה'. כְּלוּמֹר, 16 לֹא זֶה בִּלְבַד שֶׁמְדוּבֵר בְּהִשְׁפָּעָה, אֲלֵא 17 הַהִשְׁפָּעָה הִיא בְּתַגְבוּרַת עוֹד יוֹתֵר 18 מֵאֲשֶׁר מִידַת הַחֲסֵד, וְלִכֵּן אוֹמְרִים 19 'מְשִׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם' דּוּקָא 20 בְּבִרְכַּת 'אַתָּה גְּבוּר' ב'שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה', 21 וְיִרִידַת גְּשָׁמִים רַבִּים נִקְרָאֵת 'גְּבוּרַת
- גְּשָׁמִים'. וְעַד שֶׁמִּגִּיעִים לְסִיּוּם הַקְּאִפִּיטָל⁷⁸, 22 הַפֶּרֶק שֶׁל הָרַבִּי לִפִּי מִסְפֵּר שְׁנוּתָיו, הַחֵל מִי"א נִסָּן שָׁנָה זֹאת, תִּשְׁלֵ"ל אֱלֹקִים 23 יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיִשְׁכּוּ שָׁם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְיַשְּׁבוּ 24 בְּצִיּוֹן וּבְעָרֵי יְהוּדָה הַבְּנוּיּוֹת וְיִרְשׁוּהָ וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחַלּוּהָ וְאוֹהֲבֵי 25 שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ בָּהּ, שֶׁזֶּהוּ עֲנִי 26 דְּכִינוּס הַצֵּאֵן קִיבוּץ הַגְּלוּיּוֹת 27 שִׁיחִיהָ לַעֲתִיד לְבוֹא מִהַמְּעֻמָּד 28 וּמֵעַבֵּר דְּשָׁה פְּזוּרָה יִשְׁרָאֵל⁷⁹ 29 שֶׁהוּא מִצְבֵּם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹמֵן 30 הַגְּלוּת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר⁸⁰ בְּתוֹרָה 31 אוֹדוֹת הַקִּיבוּץ וְהַכִּינוּס לַעֲתִיד לְבוֹא 32 אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקִצָּה 33 הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצְךָ ד' 34 אֱלֹקֶיךָ וְגו', וּבִנְבוּאָת יִשְׁעִי נֹאמֵר 35 עַל אֲסִיפַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲתִיד לְבוֹא 36 וְאַתֶּם תִּלּוּקְטוּ לְאַחַד אֶחָד 37 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁸¹, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ 38 צִדְקָנוּ בְּקִרְוֵב מִמֶּשׁ. 39
- ז) וְזֶהוּ הַפִּתְלִי לָךְ הָנִי' עַת רָצוֹן, דְּכַשֵּׁם 1 שֶׁבְּרָצוֹן אֵית רָצוֹן וְאֵית רָצוֹן, כֶּף גַּם 2 בְּעַת רָצוֹן יֵשׁ שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת, שֶׁזֶּהוּ הַחִילּוּק בֵּין 3 אֲבֵרָהּם וְדוּד כַּנֶּ"ל⁷⁶. וּמִמְשִׁיף בְּכָתוּב אֱלֹקִים 4 בָּרָב חֲסֶדְךָ עֲנִי בְּאֵמַת יִשְׁעֶךָ, אֱלֹקִים דִּיִּיקָא, 5 בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, שְׁמוּרָה עַל רִיבּוּי הַהִשְׁפָּעָה 6 בְּיִתְרָה⁷⁷. וְעַד שֶׁמִּגִּיעִים לְסִיּוּם הַקְּאִפִּיטָל⁷⁸, 7 אֱלֹקִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיִשְׁכּוּ שָׁם 8 וְיִרְשׁוּהָ וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחַלּוּהָ וְאוֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ 9 בָּהּ, שֶׁזֶּהוּ עֲנִי דְּכִינוּס הַצֵּאֵן מִהַמְּעֻמָּד וּמֵעַבֵּר 10 דְּשָׁה פְּזוּרָה יִשְׁרָאֵל⁷⁹, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר⁸⁰ אִם יִהְיֶה 11 נִדְחָךְ בְּקִצָּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצְךָ ד' אֱלֹקֶיךָ וְגו', וְאַתֶּם תִּלּוּקְטוּ לְאַחַד אֶחָד 12 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁸¹, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ בְּקִרְוֵב מִמֶּשׁ. 13

77) ראה סידור (עם דא"ח) שער התקיעות בסופו (רמז א"ב). 78) פסוקים לר"ל. 79) ראה מדרש תהלים יל"ש ופרש"י לתהלים ע, א. ד"ה למנצח לרוד להזכיר תשל"ב בתחלתו (ספר המאמרים תשל"ב ע' רג). 80) נצבים ל, ד. 81) ישעי' כז, יב.

אגרות קודש

ב"ה, ו' ניסן, ה'תשי"א
ברוקלין

הו"ח אי"א נ"מ עוסק בצרכי ציבור וכו'
מוה"ר חיים שלמה שי

שלום וברכה!

היות אשר בקשר עם חג הפסח הממשמש ובא רבות הבקשות לעזרה המגיעות אלי, הן מנצרכים פה במדינה, הן מארצה"ק ת"ו והן מאירופא, ובידעי אשר מדי שנה בשנה נתקבלו בהשתדלותו סכומים הגונים למעוֹת חטים ממוסדות שונים ויחידים,

הנני מקוה אשר בטח גם בשנה זו יחזיק במנהגו הטוב הזה, וכמובן אשר כל המרבה והמקדים הרי זה משובח.

בברכת חג כשר ושמח.

בס"ד. שיחת ש"פ מצורע, שבת הגדול, י"ב ניסן, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

2 א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה החודש הזה לכם ראש חדשים.

3 * * *

4 ב. בנוגע לקריאת השם "שבת הגדול" כותב רבינו הזקן בשו"ע (בסימן שכותרתו "מנהג¹ שבת
5 הגדול")²: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, לפי שנעשה בו נס גדול" – כלשון הטור³ (וכן
6 הוא בתוס'³ בשם המדרש), ולא כלשון הב"י "שנעשה בו נס" (סתם).

7 ודיוק זה מתאים עם הידוע שהחידוש של רבינו הזקן בשו"ע שלו שמביא גם "תמצית ופנימיות טעמי
8 ההלכות" (כמ"ש בהקדמה), ולכן בחר הלשון "שנעשה בו נס גדול"⁴, שזוהי ההסברה על כך שנקרא
9 "שבת הגדול" דוקא, כי, אם משום "שנעשה בו נס" סתם, היו יכולים לקרותו "שבת נס" וכיו"ב.

10 וממשיך לבאר תוכנו של ה"נס גדול" – "שפסח מצרים הי' מקחו מבעשור לחודש .. ואותו היום
11 שבת הי' (כנ"ל בהמאמר⁵) .. וכשלקחו ישראל פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי אומות העולם אצל
12 ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך, אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו
13 בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל, ולא רצו, ועשו הבכורות עמהם
14 מלחמה והרגו הרבה מהם, וז"ש⁶ למכה מצרים בבכוריהם" (שזוהו הטעם שהובא בב"י (מדברי התוס'
15 בשם המדרש), ולא הטעם שהובא בטור⁷).

16 ולכאורה אינו מובן:

17 מדוע נקרא נס זה "נס גדול" – הרי היו כו"כ נסים, ולא מצינו שיהיו נקראים "נס גדול", ומדוע דוקא
18 נס זה נקרא "נס גדול"?

19 וגם: מהו הטעם שעל שם נס זה נקרא שבת שלפני פסח "שבת הגדול" – הרי הנס ד"למכה מצרים
20 בבכוריהם" אינו שייך לשבת דוקא (כיון שהי' יכול לקרות גם באמצע השבוע, ורק בפועל היתה הקביעות
21 באופן ש"אותו היום שבת הי'"), כך, שאינו מורה על הגדלות של שבת (אלא זהו "נס גדול"), ולמה
22 נקרא "שבת הגדול"?

23 ג. לכאורה הי' אפשר לבאר השייכות של ה"נס גדול" לשבת ("שבת הגדול") – בהקדים קושיא
24 כללית בענין זה:

25 למה רק שבת נקרא "שבת הגדול", ולא כל ד' הימים מלקחת הפסח (בעשור לחודש) ועד שחיטתו
26 (ביום י"ד), שלכאורה היו גם הם צריכים להקרא "ימים גדולים", שכולם נעשה נס⁸ – ע"פ הטעם
27 שהובא בטור, ש"לקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה
28 לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא
29 היו רשאים לומר להם דבר"?

30 וא' התירוצים בזה (נוסף על תירוץ הב"י ש"עיקר הנס הי' בהתחלה שאז הי' עיקר קהיון שיני

(7) כדלקמן ס"ג. וראה גם שיחת ש"פ צו, שה"ג, ח' ניסן
תשכ"ח בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ב ע' 223
ואילך). וש"נ.
(8) ב"י לטווא"ח שם. וראה גם שיחת ש"פ צו, שה"ג, י"ד
ניסן דאשתקד ס"ד (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 34).
וש"נ.

(1) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 35 הערה 12.

(2) או"ח סת"ל.

(3) ד"ה ואותו – שבת פז, ב.

(4) ראה גם לקו"ש שם ע' 33 הערה 5.

(5) בתחלתו (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 33).

(6) תהלים קלו, י"ד.

- המצרים, אבל אחר שעבר היום הראשון, כיון דדשו דשו" – שכשראו המצרים שבנ"י לקחו חשה ועדיין לא שחטוהו, היו סבורים שאין כוונת בני"י לשחוט את חשה (ואף שבנ"י אמרו שכוונתם לשחוט את חשה לשם פסח – הנה כשם שהגוי יודע בעצמו שאומר דבר שאינו אמת, חושב הוא שגם בני"י אומרים דבר שאינו אמת!...), ורק "בשבת אמר המצרי אמת הוא (שאומרים לשחוט לאלהיהם), ומה שלא שחטו, משום שהוא שבת, משא"כ בשאר ימים".⁹
- ונמצא, שכל ענין הנס ש"היו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר", שייך רק בשבת (כי בימות החול לא היו שיניהם קהות כו', כיון שלא האמינו שכוונת בני"י לשחוט את חשה), ולכן נקרא "שבת הגדול".
- אמנם, תירוץ זה הוא רק לפי הטעם שהובא בטור, שהנס הוא ש"היו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר"; אבל לפי הטעם שמביא רבינו הזקן שהנס הוא הענין ד"למכה מצרים בבכוריהם",
- שעפ"ז ליתא מלכתחילה הקושיא שכל ד' הימים היו צריכים להקרא "ימים גדולים", כי, הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" אירע רק ביום הראשון, משא"כ בימים שלאח"ז לא היתה מלחמה, כיון שהבכורים ראו שאינם יכולים לפעול מאומה. ולכן לא הביא רבינו הזקן הטעם שהובא בטור¹⁰ שהנס הוא ש"היו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר", כיון ש"לפי טעם זה הוה ל' למקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב פסח ימים גדולים דבכולם נעשה נס"⁸, וזקוקים לתירוץ הנ"ל –
- אין זה שייך לשבת, שהרי נס זה ה' יכול להיות גם בשאר הימים. ובמילא נשאת הקושיא מדוע נקרא "שבת הגדול", דלכאורה, הגדלות היא בענין הנס ולא בענין השבת.
- ד. והנה, בביאור הטעם שדוקא נס זה נקרא "נס גדול",
- אע"פ שעם ישראל בכלל הוא "מלומד בנסים"¹¹, כיון שאצל בני"י קורים כו"כ נסים, וכדאיתא בגמרא¹² "מאי דכתיב¹³ עושה נפלאות לבדו .. אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו", והיינו, שישנם נסים, ורק "אינו מכיר בנסו", ובזה גופא הדיוק הוא שרק "אינו מכיר", היינו, שאין לו הכרה בזה, אבל הוא יודע זאת בשכלו, ואפילו אם אינו יודע בשכלו, הרי הוא מאמין בזה –
- יש לומר בדרך אפשר, שזהו לפי שבנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" גופא [נוסף על כללות הנס שבלקחת חשה, הע"ז של מצרים, כדי לשחטו, וכפי שאמר משה רבינו (שמדתו מדת האמת)¹⁴, וענין זה נאמר בתורת אמת, כך, שבודאי כן היא המציאות]: "הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו"¹⁵]
- היו שני נסים:
- לכל לראש – העובדה שפרעה לא הסכים לבקשת בכורי מצרים לשלח את בני"י. והגע עצמך: מדובר אודות מכת בכורות, שהיתה קשה יותר מכל המכות שלפנ"ו. וכיון שגם שאר המכות פעלו על פרעה שישכים לשלח את בני"י (אלא שחזר בו בגלל ש"היתה הרוחה"¹⁶), ה' פרעה צריך להסכים לבקשת בכורי מצרים¹⁷ לשלח את בני"י (כיון שלא היתה הרוחה, שהרי עומדים עדיין לפני מכת בכורות). ואעפ"כ, לא הסכים פרעה לכך, ובגלל זה עשו הבכורות מלחמה.
- ונס נוסף – שלמרות שהבכורים היו מיעוט בלבד (שהרי לכל בכור יש כו"כ בני משפחה שאינם בכורים), ה' הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם", שבכורי מצרים (שהיו מיעוט) הרגו הרבה מהמצריים¹⁸.

(15) וארא ח, כב.

(16) שם, יא.

(17) ובפרט שגם שאר המצריים (שאינם בכורים) היו צריכים להתיירא ממכת בכורות, כי, כשם שהורגים את הבכורים, יכולים להרוג גם אותם (ראה גם פרש"י בא יב, לג).

(18) ואדרבה: אילו ה' להיפך שהמצריים הרגו את הבכורים, ה' פלא גדול יותר, שהרי רחמי האב על הבן גדולים יותר מאשר

(9) באר היטב שם.

(10) אף שהעתיק לשון הטור: "נס גדול", כנ"ל ס"ב.

(11) לשון חז"ל – סנהדרין קט, רע"א. מעילה יז, ריש ע"ב.

(12) נדה לא, א.

(13) תהלים עב, יח.

(14) ראה ב"ב עד, א. סנהדרין קי, סע"א ואילך. קיא, סע"א.

שמר"ר פ"ה, יו"ד. תנחומא שמות כח. קרח יא. ועוד.

- 1 ובגלל שני ענינים הנ"ל (שאע"פ שבכורי מצרים עצמם ביקשו מפרעה לשלח את בני, לא הסכים
2 פרעה לשלחם; ואע"פ שהיו מיעוט, הרגו הרבה מהם) – הרי זה נקרא "נס גדול".
- 3 ה. וביאור השייכות של הנס לשבת (שלכן נקרא "שבת הגדול") – יובן ע"פ רשימה של הצמח צדק¹⁹
4 על הפסוק²⁰ "מזמור שיר ליום השבת"²¹, וז"ל:
- 5 "בילקוט²² איתא, ליום השבת (ולא "ליום השביעי"), שמשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו .. שאין
6 הפי' להשבית לגמרי שלא יהיו כלל, כי אם שלא יזיקו, והוא בחי' אתהפכא חשוכא לנהורא כו".
- 7 ובהקדים המדובר פעם בארוכה²³ (הן ע"פ נגלה והן בפנימיות הענינים) אודות ב' הדעות שבענין
8 השבתת המזיקין (כמ"ש²⁴ "והשבתי חי' רעה מן הארץ") – "מעבירים מן העולם", היינו, שמציאותם של
9 המזיקין תבטל לגמרי, או "משביתן שלא יזיקו"²², היינו, שתהי' מציאותם של המזיקים אלא שלא יזיקו,
10 כמ"ש²⁵ "וגר זאב עם כבש גור' ונער קטן נוהג במ' גור' וארי' כבקר יאכל תבן גור' לא ירעו ולא ישחיתו
11 בכל הר קדשי וגו'".
- 12 וזהו גם מ"ש בנוגע ליעודים דלעתיד לבוא "גם אויביו ישרים אתו"²⁶, "זה הנחש"²⁷ (עליו נאמר²⁸
13 "ואיבה אשית בינך ובין האשה וגו'"), וכמו בתחילת הבריאה, שהי' "שמש גדול"²⁹. ועד"ז בנוגע לכל
14 הענינים שבעולם, דכיון ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"³⁰, לכן תשאר
15 מציאותם בעולם, אלא שתהי' באופן שיביא תועלת לקדושה. וכדיוק הלשון "לא ירעו ולא ישחיתו בכל
16 הר קדשי" – דלכאורה: איך מגיע דבר של חולין ב"הר קדשי" – כיון שמציאותם תתהפך להיות ענין
17 של קדושה.
- 18 [וכמשנ"ת שענין זה קשור גם עם ב' הדעות בנוגע להשבחת חמץ – "אין ביעור חמץ אלא שריפה",
19 או "אף מפרר וזורר לרוח או מטיל לים"³¹ – האם צריך לבטל את מציאות החמץ, שענין זה נעשה ע"י
20 שריפה דוקא (ע"פ הלכה, וגם בפשטות), או שמציאות החמץ יכולה להשאר, אלא שצריך לבטל את
21 הצורה כו', היינו, לבטל את קיבוץ וחיבור חלקיו לשיעור דכזית, ע"י הפירור או ההטלה לים].
- 22 וכאשר השבתת המזיקין היא באופן שנשארת מציאותם אלא שאינם מזיקים – יש בזה העילוי
23 דאתהפכא (משא"כ כאשר מתבטלת מציאותם לגמרי).
- 24 והענין בזה – כדאיתא בגמרא³² בפירוש הפסוק³³ "חזון עובדיהו כה אמר ה' אלקים לאדום וגו'",
25 "מאי שנא עובדי' לאדום .. עובדי' גר אדומי הי', והיינו דאמרי אינשי מיני' ובי' אבא ניזיל בי' נרגא"
26 (מעצמו של יער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקצצו בו את היער), כמובא גם בתניא³⁴ בנוגע לשבירת
27 נפש הבהמית ע"י התבוננות שמביאה לידי עצבות, ש"אף שעצבות היא מצד קליפת נוגה, ולא מצד
28 הקדושה .. אעפ"כ כך היא המדה לאכפא לס"א במינה ודוגמתה, כמארז"ל מיני' ובי' אבא כו' .. ועז"נ³⁵
29 בכל עצב יהי' מותר וכו'".
- 30 וזהו גם תוכן הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" – שהכאת מצרים היתה ע"י בכורי מצרים גופא (שהם
31 המובחרים שבמצרים, כשם שעובדי' הי' המוטב שבאדום), שזהו ענין של אתהפכא.

(26) משלי טז, ז.

(27) ב"ר רפנ"ד.

(28) בראשית ג, טו.

(29) סנהדרין נט, ב.

(30) שבת עז, ב.

(31) פסחים רפ"ב.

(32) סנהדרין לט, ב (ובפרש"י).

(33) עובדי' א, א.

(34) פל"א.

(35) משלי יד, כג.

רחמי הבן על האב (כפי שרואים לדאבוננו עכשיו...), שלכן מבקשים "כרחם אב על בנים" (תהלים קג, יג).

(19) יהל אור ע' שכח ואילך. ובמילואים שם ס"ע תרל ואילך.

(20) תהלים צב, א.

(21) ראה גם לקו"ש ח"ז ע' 59.

(22) יל"ש בחוקותי רמז תרעב (מתוך"כ שם).

(23) שיחת י"ט כסלו שנה זו סל"ד (תורת מנחם –

התוודויות חנ"ח ס"ע 364 ואילך). וש"נ.

(24) בחוקותי כו, ו.

(25) ישע"י יא, ר"ט.

ועי"ז באים לשלימות הענין דאתהפכא שיהי' לעתיד לבוא, לאחר הקדמת העבודה באופן כזה, שהרי כל הגילויים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתנו עתה³⁶.

ו. וזהו גם ענין השבת²¹:

בנוגע לשבת הראשון שלאחרי ששת ימי בראשית, איתא במדרש ש"ל"ו שעות שמונה אותה האורה, י"ב של ערב שבת, וי"ב של לילי שבת, וי"ב של שבת כו"ו³⁷, וזהו ש"את מוצא בכל יום ויום כתיב ויהי ערב ויהי בוקר, ובשבת לא כתיב בו ערב כו"ו³⁸, ונמצא, שבשבת הראשון הי' בחי' "ולילה כיום יאיר"³⁹, שזהו הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא.

אמנם, הענין דאתהפכא הי' רק בשבת הראשון, משא"כ בשבת עכשיו, ענינו באופן שמלכתחילה אין עובדין דחול, כיון שכל עניני חול אסורים בשבת [וזהו גם א' הפירושים במ"ש⁴⁰ "מחללי' מות יומת", "מחללי' מלשון חול, היינו, שאסור להכניס חולין בשבת], אבל אין בו ענין של אתהפכא.

וכל זה – מצד שבת סתם; משא"כ מצד "שבת הגדול", היינו, מצד הגדלות שבשבת – יש כח לפעול הענין דאתהפכא, כמו בשבת שבהתחלת הבריאה.

ולכן, "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, לפי שנעשה בו נס גדול .. למכה מצרים בבכוריהם" – כי, בשביל נס זה שהוא באופן של אתהפכא ("מיני' ובי' אבא כו"ו"), יש צורך ב"גדלות" שבענין השבת, שממנו יש נתינת כח לענין דאתהפכא.

וזהו גם הטעם ש"קבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת וקראוהו שבת הגדול .. (ו)לא קבעוהו בעשירי לחדש סתם"⁴¹ – מצד שייכותו לענין הגדלות דשבת, כנ"ל⁴².

וזהו הוראה לכל אחד ואחד – שבבוא שבת הגדול (גם כשאנו חל בעשירי לחדש, כבפעם הראשונה, אלא ביום אחר בחודש, ובנדו"ד, ב"ב בחודש), יש כח להפוך את כל הענינים הבלתי-רצויים (ושלא לשמה כו') לקדושה⁴³.

* * *

ז. בנוגע לקביעת זכרון הנס בשבת כותב רבינו הזקן²: "ולמה לא קבעוהו בעשירי לחדש סתם, בין שחל בשבת בין שחל בחול, כדרך שנקבעו כל המועדים, לפי שבעשרה בניסן מתה מרים, וקבעו בו תענית כשחל בחול".

ויש לבאר מ"ש ש"קבעו בו תענית כשחל בחול"⁴⁴ – דלכאורה אין כאן המקום לבאר הלכות תענית שנתבאר במקום אחר, וכפי שמציין רבינו הזקן: "כמ"ש בסי' תק"פ ע"ש", וא"כ, למה צריך להוסיף כאן ש"קבעו בו תענית כשחל בחול"?

והביאור בזה – שכוונתו בזה לתרץ קושיא: לכאורה מהי התועלת בקביעת זכרון הנס לשבת, ולא בעשירי לחדש, בה בשעה שהקביעות דעשירי לחדש גופא יכולה להיות בשבת? ולכן מוסיף רבינו הזקן ש"קבעו בו תענית כשחל בחול", משא"כ כשחל בשבת אזי מלכתחילה אינו יום תענית.

החודש, כי אם ע"פ ימי השבוע, כמבואר בקבלה וחסידות (ראה גם הנסמן בלקו"ש חכ"ז ע' 45) שבימי השבוע מודגש ענין התוקף שלמעלה משניונים, כי, אף שיש חילוקים בין יום אחד לחבירו, אין חילוק בין שבוע לשבוע, כיון שבכל שבוע חוזר ונשנים אותם ענינים שהיו בשבוע הראשון, משא"כ בימי החודש, שכל חודש שונה מחבירו, כמו "חודש השביעי" (אמור כג, כד. ועוד), "חודש של גאולה" (שמו"ר פט"ו, יא), וכיו"ב.
(43) חסר הסיום (המו"ל).
(44) ראה גם שיחת ש"פ צו, שה"ג, יו"ד ניסן דאשתקד הערה 5 (תורת מנחם – התועדויות חנ"ו ע' 32).

(36) תניא רפ"ז.
(37) ב"ר פי"א, ב. פי"ב, ו.
(38) מדרש תהלים מזמור צב בתחלתו.
(39) תהלים קלט, יב.
(40) תשא לא, יד.
(41) לשון אדה"ז בשו"ע שם.
(42) נתבאר גם החילוק שבין ימי החודש (עשור לחודש) לימי השבוע (שבת) – שהענין דימי החודש קשור עם לעתיד לבוא, שאז "הם עתידים להתחדש כמותה" (סנהדרין מב, א), וכיון שעכשיו אין עדיין ענין זה, לכן לא נקבע זכרון הנס ע"פ ימי

- 1 אך עדיין צריך להבין בנוגע להמבואר לעיל (ס"ו) בענין קביעת זכרון הנס לשבת מצד הענין
2 דאיתהפכא – איך יתאים זה עם דברי רבינו הזקן בשו"ע שהטעם הוא בגלל מיתת מרים?
- 3 ח. ויובן בהקדם המדובר פעם⁴⁵ אודות השאלה כיצד היתה קביעת זכרון הנס במשך ל"ט השנים
4 שהיו בני במדבר, לפני מיתת מרים בשנת הארבעים, דלכאורה, אם קודם מיתת מרים היתה קביעת זכרון
5 הנס בעשירי לחודש, נשאלת השאלה האם מיתת מרים יכולה לשנות ענין שנקבע כבר במשך כמה שנים?
6 ושאלה נוספת:
- 7 כיון שב' ענינים אלו (הנס דלמכה מצרים בבכוריהם ומיתת מרים) אירעו ביום אחד, מובן, שיש קשר
8 ושייכות ביניהם.
- 9 ובזה גופא – לא כפי שלומדים בפשטות ובשטחיות שבעצם הם ב' ענינים שונים, ושייכותם היא רק
10 בגלל שבמקרה אירעו שניהם באותו יום, אלא אדרבה: כיון שבעצם יש קשר ושייכות ביניהם, לכן אירעו
11 שניהם באותו יום.
- 12 וצריך להבין: מהו הקשר והשייכות בין הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" עם מיתת מרים?
13 ט. והביאור בזה:
- 14 ידוע שכדי שתוכל להיות בחירה אמיתית (שאו יכול להיות שכר אמיתי) – הנה "זה לעומת זה עשה
15 האלקים"⁴⁶.
- 16 ובנדו"ד: כשם שישנו הענין ד"למכה מצרים בבכוריהם", היינו, שהכאת מצרים נעשית ע"י המובחר
17 שבמצרים גופא, באופן ד"מיני' ובי' אבא כו'" – יש לעומת זה הענין דמיתת צדיקים (החל ממיתת מרים
18 בעשירי בניסן, ועד"ז בנוגע לשאר הצדיקים שנסתלקו בחודש ניסן – ב' ניסן וי"ג ניסן⁴⁷), היינו, שנחסר
19 מהמובחר (צדיקים) שבבני' גופא; ויש בזה גם הענין דאיתהפכא חשוכא לנהורא – כמבואר באגה"ק
20 סכ"ח שמיתת צדיקים "פועלת לכפר על עון הדור, אף גם על הזדונות, שהן מג' קליפות הטמאות כו'"
21 (ועד ש"זדונות נעשו לו זכויות"⁴⁸).
- 22 ולכן, בעשירי בניסן בשנת הארבעים, שאז הי' המאורע דמיתת מרים – שנחסרה הראשונה מה"שלשה
23 פרנסים טובים שעמדו לישראל . . משה אהרן ומרים⁴⁹ (שהרי מיתת אהרן היתה בר"ח אב שלאח"ז,
24 ומיתת משה בו' אדר שלאח"ז), ו"נסתלק הבאר"⁵⁰ – אזי הוצרכו לדחות את זכרון הנס ד"למכה מצרים
25 בבכוריהם" ליום אחר, כיון שהענין דמיתת צדיקים הוא הלעומת זה והמנגד לענין ד"למכה מצרים
26 בבכוריהם", ולכן אין כבר הכח לפעול הבירור דג' קליפות הטמאות באופן ד"מיני' ובי' אבא כו'".
- 27 י. וההוראה מזה:
- 28 עכשיו לא צריכה להיות העבודה בבירור ג' קליפות הטמאות. – ענין זה נעשה מלמעלה, ע"י
29 הנסיונות⁵¹, שיהיו בחדס וברחמים. אבל עבודת האדם צריכה להיות רק בבירור קליפת נוגה, ולא לומר
30 "אחטא ואשוב"⁵², כדי לבוא להעילוי ד"זדונות נעשו לו זכויות" [שהרי "ברשיעי לא עסקינן"⁵³, כך,
31 שהאפשריות היחידה לענין העבירות היא רק באופן ד"אחטא ואשוב", כדי לבוא להעילוי ד"זדונות נעשו
32 לו זכויות"], כיון שעכשיו אין לנו כח לעבודה זו⁴³.
- 33 * * *
- 34 יא. בפסוק⁵⁴ "כי אלקים יושע ציון וגו'", יש לפרש ב' פירושים: (א) "ציון" קאי על בני' (ולאח"ז
35 נאמר "ויבנה ערי יהודה"), (ב) "ציון" קאי על העיר.

(45) ראה שם הערה 6 (תורת מנחם – התוודעויות שם ע' 33).
וה"נ.
(46) קהלת ז, יד.
(47) ועד"ז בנוגע ליו"ד שבט וכו'.
(48) יומא פו, ב.
(49) תענית ט, א.
(50) ואף שחזר "בזכות משה" (תענית שם) – הרי אין זה בדומה לכמו שהי' בחיי מרים, בהיותה נשמה בגוף למטה.
(51) ראה דרמ"צ קצא, א"ב.
(52) יומא פה, ב (במשנה).
(53) ראה שם ו, א. וש"נ.
(54) תהלים סט, לו. – הקאפיטל שהתחילו לומר בי"א ניסן

- אמנם, ממ"ש בירושלמי⁵⁵ על הפסוק⁵⁶ "לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה", "חזרנו
על כל המקרא ולא מצאנו שנקראו ישראל ציון אלא זה", מובן, ש"ציון" שבפסוק "כי אלקים יושיע
ציון גו'" קאי (לא על בני", אלא) על העיר.
יב. ענין זה קשור גם עם מה שצויין במכתב⁵⁷ בנוגע לשקו"ט אם מותר להקריב קרבן פסח בזמן
הזה: "ולהעיר מברכת אשר גאלנו⁵⁸: שמחים בבנין עירך כו' ונאכל שם כו' הפסחים".
ובהקדמה: ישנם כאלו שאינם בעלי שכל ישר שרצו לסלף כוונתי – שכיון שעכשיו ישנו כבר "בנין
עירך", אזי יכול להיות גם "ונאכל שם .. מן הפסחים" (ויש כאלו שרוצים גם לבטל כמה ברכות
הקשורות עם בנין ירושלים וערי יהודה⁵⁹). ובכן: דבר פשוט הוא – ובאמת אין צורך להבהיר זאת –
שלא זו היתה כוונתי.
אלא כוונת הדברים היא:
בגמרא יש שקו"ט בנוגע לברכת "אשר גאלנו" אם צריך להזכיר בה רק אודות גאולת מצרים, או
שצ"ל בה גם תפלה על הגאולה העתידה, ומזה שנקבע נוסח הברכה שמזכירים גם אודות הגאולה,
ולאח"ז אומרים "ונאכל שם .. מן הפסחים", משמע, שקרבן פסח קשור עם הגאולה.
אבל, מובן שההערה באה רק להעיר, כי אין בנוסח הברכה הכרעה בנוגע להשקו"ט דאפשריות הקרבת
קרבן פסח בזמן הזה – שהרי הברכה וסיומה הן בנוגע לגאולה, אלא שמפרש שאז נאכל וכו'⁶⁰.
ובנוגע לאלו שרוצים לומר שעכשיו ישנו כבר הענין ד"בנין עירך" – הנה:
האמת היא – שנמצאים בגלות מר וארוך, חושך כפול ומכופל, ועדיין יש צרות מגויים וכו', ופשוט,
שאי אפשר לומר שבגלל שבנו שם כמה בתים, כבר יצאו י"ח, וישנו כבר הענין ד"בנין עירך"! ... והגע
עצמך: האם יכולים להסתפק בכך, ולומר שהי' כדאי כל מה שעבר על בני", ועד להריגת יותר משש
מליון יהודים, בשביל המעמד ומצב שישנו עכשיו?! ... – ח"ו שהקב"ה ישמע ממשיהו שהכל הי' כדאי
בשביל מה שיש לנו עכשיו! ...
ובכן: פשוט שהכוונה ב"בנין עירך" היא לבנין ירושלים שיהי' בזמן הגאולה – שלזה מתכוונים
בתפלת י"ח ג"פ בכל יום: ולירושלים עירך ברחמים תשוב כו' ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם,
וחותמים ברוך אתה ה' בונה ירושלים⁶¹. ונכלל במ"ש הרמב"ם⁶² "משיח .. ובנה מקדש" (ומ"ש הרמב"ם
"ובנה מקדש" – כי דוקא בנין מקדש במקומו מהסימנים על "משיח בודאי"). ובכתוב⁶³ – "בונה ירושלים
ה"⁶⁴. וראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁶⁵ בביאור דחז"ל⁶⁶ בכתוב זה וסיומו "נדחי ישראל
יכנס"⁶⁰.
יג. והנה, בנין עיר הוא ע"י בנין כמה בתים. ובנין בית הוא ע"י עצים ואבנים ועפר, שכאשר מקבצים
אותם ביחד אזי נעשה בית (כמודגש בפרשת השבוע בנוגע לצד ההפכי: "ונתן את הבית את אבניו ואת
עציו ואת כל עפר הבית גו'"⁶⁷).

ש"בונה ירושלים".

(62) ה' מלכים ספ"א. וראה גם תורת מנחם – התועדויות
חנ"ט ריש ע' 56. וש"נ.

(63) תהלים קמז, ב.

(64) ומה שסדר הברכות באופן שתחילה אומרים "בונה
ירושלים" ואח"כ "את צמח דוד עברך" – הרי זה מטעם אחר,
ואכ"מ (מהנחה בלתי מוגה).

(65) הו"ל בקובץ מכתבים (מימיוגרף) קובץ ראשון מכתב ט'.
ולאח"ז באג"ק שלו ח"א ע' שט ואילך.

(66) ברכות מט, א. זח"א קלד, א. קלט, א (במדרש הנעלם).
וראה ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ב.

(67) יד, מה.

השתא, ע"פ המנהג המקובל מהבעש"ט לומר בכל יום הקאפיטל
תהלים המתאים לשנות חייו (ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו).

(55) תענית פ"ד סה"ב. מגילה פ"ג סה"ו.

(56) ישע"י נא, טז.

(57) די"א ניסן שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' שס).

(58) פסחים קטז, ב.

(59) ראה רמב"ם ה' תעניות פ"ה הט"ז.

(60) קטע זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס בשוה"ג
דהמכתב (משיחה זו).

(61) וע"פ מ"ש רבינו הזקן באגה"ת (פי"א) לענין ברכת "סלח
לנו", שברור הדבר שהקב"ה "חנן ורחום ורב לסלוח .. בלי שום
ספק וס"ס בעולם" – כן הוא גם בנוגע לברכת "בונה ירושלים",
וכשם שרק הקב"ה הוא זה שמוחל וסולח, כך רק הקב"ה הוא זה

- 1 וכן הוא ברוחניות – שבנין בית הוא ע"י קיבוץ אותיות שנקראים אבנים (כדאיתא בספר יצירה⁶⁸;
- 2 "שתי אבנים בונות שתי בתים וכו'"), והיינו, עי"ז שמקבצים את אותיות המחשבה והדיבור שיהיו באופן
- 3 מסודר (ולא באופן שאחד דוחה את השני כו').
- 4 וענין זה נדרש מכל בני, ובפרט כשבאים למקום חדש⁶⁹, שהנסיעה ממקום למקום גורמת פיזור
- 5 הנפש, וכשמדובר אודות כך גדול של רומי, ש"שיבת כרכים קשה"⁷⁰, אזי פיזור ובלבול הנפש גדול
- 6 יותר.
- 7 וענין זה נוגע לאלו שבאו לכאן מארץ ישראל, שאע"פ שכל ההיתר על הנסיעה לחו"ל הוא רק כדי
- 8 שע"ז יתוסף אצלם בלימוד התורה עוד יותר מכמו שהי' בארץ ישראל (כפסק הרמב"ם⁷¹, שאין חולק
- 9 עליו), הנה במקום ללמוד תורה, נמצאים במצב של פיזור הנפש, ומסתובבים ברחוב לראות מה נעשה
- 10 עם עשר מליון גויים!...
- 11 בכל העולם יש יותר מעשר מליון גויים – שני בליון גויים!... ובודאי תתמלא הכוונה שרצה הקב"ה
- 12 לפעול על ידם; אבל מה נוגע לך מה נעשה עם הגויים?...
- 13 אתה שייך לאלו שהקב"ה "בחר בנו מכל העמים" כדי לבנות "עיר אלקינו"⁷², ולקיים פס"ד הרמב"ם
- 14 לעסוק בלימוד התורה; ואתה בעצמך הבטחת לקיים זאת, וא"כ, מה יש לך להסתובב ברחובות ולראות
- 15 מה נעשה עם כל הגויים?...
- 16 שאלתי אצל א' הבחורים מדוע אינו לומד, הרי הוא הבטיח (גם לי אישית) שילמד, וענה, שאכן
- 17 הבטיח שילמד, אבל כוונתו היתה לאחר חג הפסח... וכיון שהבין משאלתי שכוונתי שילמד עוד לפני
- 18 פסח, השיב, שישתדל בזה!...
- 19 הפס"ד של הרמב"ם שההיתר לצאת מא"י לחו"ל בשביל לימוד התורה הוא לא רק לאחר פסח, אלא
- 20 גם לפני פסח, וכן בפסח עצמו, שאף שעסוקים אז לשאול הקושיות ולתרוץ התירושים כו', צריכים
- 21 התלמידים להיות עסוקים בלימוד התורה, ואין להם מה לעיין ולבחון כיצד פלוני או פלוני אופה
- 22 מצה-שמורה, וכיצד הוא מתכוון לחג הפסח; ההכנה שלהם לחג הפסח צריכה להיות ע"י לימוד התורה.
- 23 וכיון שנמצאים בדור יתום⁷³ – מראה הקב"ה מיד את התוצאות: אצל הבחור הנ"ל שאמר שכוונתו
- 24 היתה להתחיל ללמוד לאחר פסח, נתעוררו בעיות ב"ניירות" שלו הדרושים כדי להשאר כאן!...
- 25 הוא כנראה לא קישר בין שני הדברים, אבל האמת היא שהם קשורים זב"ז – דכיון שכל ההיתר
- 26 לצאת מא"י לחו"ל הוא בשביל לימוד התורה, מראה הקב"ה, שכאשר לא לומדים, יש בעיות להשאר
- 27 בחו"ל!
- 28 אין כוונתי לומר מוסר, ולא לספר בגנותן של ישראל, אלא שילמדו מזה שחייבים להתחיל ללמוד
- 29 מיד, עוד לפני חג הפסח, מבלי הבט על ההנהגה שהיתה לפני⁷⁴, ובפרט שעדיין לא עברו ג' ימים, כך,
- 30 שאין ענין של "חזקה", אע"פ שגם "חזקה" לא היתה מועילה, כיון שישנו ענין שיש בו תוקף יותר –
- 31 היותו "מושבע ועומד מהר סיני"⁷⁴. אבל, לא נוגעים כאן כל ה"פלפולים"; העיקר הוא שתיכף ומיד –
- 32 עוד לפני חג הפסח, למרות כל ההכנות לחג הפסח – יעסקו בלימוד התורה, ואז לא יהיו צרות עם
- 33 ה"ניירות", ויוכלו לשבת וללמוד במנוחה, ללא בלבולים, ויהי' להם חג הפסח כשר ושמח ע"י שקודם
- 34 חג הפסח יעסקו בלימוד התורה – "בחומר דא קל וחומר, ובלבנים דא ליבון הלכתא"⁷⁵ (ועד שבאים
- 35 למסקנת הענין, ואז נעשית שמחה אמיתית, שהרי אין לך שמחה גדולה יותר מהתרת הספקות⁷⁶), ומהם
- 36 יראו וכן יעשו.

(68) פ"ד מ"ב (בכמה נוסחאות – מט"ז).

(73) ראה גם תורת מנחם – התוועדות חנ"ט ריש ע' 434.

וש"נ.

(74) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

(75) זהר ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. רכט, ב.

(76) מאמר החכם – הובא בהמשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.

(69) ראה גם שיחת ש"פ צו, שה"ג, יו"ד ניסן דאשתקד ס"ו ואילך (תורת מנחם – התוועדות חנ"ו ע' 35 ואילך).

(70) כתובות קי, ריש ע"ב.

(71) ה' מלכים פ"ה ה"ט.

(72) תהלים מח, ב.

ומזה מובן גם בנוגע לאלו שצריכים לעזור ולסייע לתלמידים – שאינם יכולים לפטור את עצמם
בגלל שהם עסוקים עם ההכנות לחג הפסח; הם יכולים לשכור אנשים לעזור עם ההכנות לפסח, אבל
לא לוותר על ההתעסקות עם התלמידים!
וכאשר יתנהגו בזה באופן המתאים, אזי יהיו התלמידים שייכים ל"צבאות ה'", "אנשי חיל" –
ש"חיל" ר"ת⁷⁷ חסיד⁷⁸ וראש-מים (כי י' ר"ת יראה, ויראה סתם היא יראת-שמים) למדן, ויצאו לקבל פני
משיח צדקנו, בתוככי כלל ישראל, והם בראשם, מצד הענין ד"הוי גולה למקום תורה"⁷⁹, שע"ז יוצאים
מהגלות אל הגאולה האמיתית והשלמה, בקרוב ממש.

* * *

טו. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁸⁰ "ונתן הכהן על תנוך גו'", ש"תנוך" הוא "גדר אמצעי שבאוזן,
ולשון תנוך לא נודע לי, והפותרים קורים לו טנדרוס",
– שכוונת רש"י לשלול פירוש התור"כ (שהביא בפסוק שלפנ"ז⁸¹) ש"גדר האמצעי שבאוזן" שייך
ל"תנוך" להיותו מלשון "תוך" (אף שיש נ' יתירה) ומלשון "אנך" (אף שחסר א') שמורה על רום וגובה,
שפירוש זה אינו מתקבל בפשט"מ (ולכן "לא נודע לי"), כי ע"פ פשט"מ משתנה משמעות התיבה ע"י
הוספת נון.
וממשיך: "והפותרים" – כמו פותרי חלומות, שמוצאים צד השווה בין שני ענינים שונים, ובנדו"ד,
הדמיון בין "תנוך" ל"תוך" ו"נוך" – אומרים שלכן ה"לעז" של "תנוך" הוא "טנדרוס", שיש בו הברת
ת' נ' ו', כמו "תנוך". ומצינו⁸² תיבה ב"לעז" ששרשה כמו תיבה בלשון הקודש: בפירוש רש"י⁸³
ש"שניר" "הוא שלג בלשון אשכנז ובלשון כנען" –
הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס בלקו"ש ח"י"ז ע' 157 ואילך.

* * *

טז. בנוגע לאגרת התשובה:
בפרק י"א (דבי' עסקינן) יש קושיא ידועה⁸⁴ על דברי רבינו הזקן "וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח" – שלא
נמצא בעזרא פסוק כזה, וע"פ הקונקורדנציא לא נמצא פסוק כזה בכל התנ"ך!
וכתבו לי כמה תירוצים על זה, וא' הכותבים כיון לפירוש שלדעתי הוא הנכון.
ובהקדם קושיא נוספת: גם אם הי' בעזרא פסוק "ורב לסלוח", אינו מובן מדוע הוצרך רבינו הזקן
להביא רא' מפסוק בעזרא דוקא, בה בשעה שיש בתנ"ך ריבוי פסוקים שתוכנם שהקב"ה סולח לבני,
החל מהמסופר בחומש⁸⁵ שמשה רבינו ביקש מהקב"ה לסלוח לבני, והקב"ה אמר לו "סלחתי כדברך"?
והביאור בזה – שכוונת רבינו הזקן להדגיש הענין ד"רב לסלוח" שהוא יותר אפילו מ"המרבה
לסלוח", שענין זה רואים דוקא מהסיפור בעזרא, כפי שיתבאר לקמן.

(81) שם, יג.

(82) כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל: היכן מצינו זאת בפירוש רש"י? – והפסיר: נו! נעבור עתה ללימוד האגה"ת, אולי בינתיים ימצא משהו פירוש רש"י זה. והורה שינגנו ניגון, ועי"ז יהי החיפוש מתוך שמחה!...

(83) דברים ג, ט. – בהמשך לכך שהכתוב בא "להגיד שבה ארץ ישראל, שהיו ארבע מלכיות מתפארות בכך, זו אומרת על שמי יקרא, וזו אומרת על שמי יקרא".

(84) ראה גם שיחת ש"פ שמיני ס"א (תורת מנחם – התועדויות ח"ס ע' 19). וש"נ.

(85) שלח יד, יט"כ.

(77) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שא' כתב לו ר"ת זה, ונתקבל אצלו.

(78) ולהעיר מפתגם רבינו הזקן (לקו"ד ח"א סח, א) ש"חסיד" הוא מי שמוותר על טובת עצמו בשביל טובת הזולת, וכששאלוהו היכן הוא המקור לכך בנגלה, השיב, שזהו מ"ש בגמרא (נדה יז, א ובתוס') בנוגע לצפרניים: "שורפן חסיד", "דליכא למיחש שמא יתגלו" וזיקקו לאשה מעוברת, והיינו, שאע"פ שיש עוד עצות לשלול הנזק, הרי הוא "מחמיר לשורפן אע"ג שמויק לו" (שהרי "שרפת צפורן מזקת לאדם"), ובלבד לשלול בתכלית חשש היזק להזולת.

(79) אבות פ"ד מ"ד.

(80) פרשתנו יד, יד.

- 1 יז. כמו"כ שאלו אצלי על מ"ש בסוף פרק י"א בפירוש מ"ש⁸⁶ "וחטאתי נגדי תמיד", "נגדי דייקא,
2 כמו ואתה⁸⁷ תתיצב מנגד, מנגד⁸⁸ סביב לאוהל מועד יחנו" – מדוע מקדים את הראי' מהפסוק "ואתה
3 תתיצב מנגד" לראי' מהפסוק "מנגד סביב לאוהל מועד יחנו", בה בשעה שהפסוק "מנגד סביב לאוהל
4 מועד יחנו" נאמר לפני הפסוק "ואתה תתיצב מנגד"?
- 5 ובכן, כשם שלפעמים לא שמים לב לקושיא מסויימת מרוב הפשטות, כך גם לא תופסים תירוץ מרוב
6 הפשטות:
- 7 רבינו הזקן מבהיר בעצמו מדוע לא מקדים את הפסוק "מנגד סביב לאוהל מועד יחנו" – בהוסיפו
8 "ופרש"י מרחוק", היינו, שבשביל ראי' זו יש צורך בפירוש רש"י, ולכן מקדים את הפסוק "ואתה תתיצב
9 מנגד", שבו אין צורך בפירוש רש"י, אלא הראי' היא מהפסוק עצמו.
- 10 אך עדיין דרוש ביאור: מדוע צריך רבינו הזקן להביא ראי' משני פסוקים. וכפי שיתבאר בהזדמנות
11 אחרת⁸⁹.
- 12 יח. כאן המקום להשלים ביאור הענין שנדפס זה עתה ב"לקוטי שיחות" השבועי⁹⁰ בענין "חזי
13 לאצטרופי"⁹¹ – לענות על מה ששאלו על המבואר שם (אלא שסבור הייתי שזהו דבר פשוט, ולרוב
14 פשטותו לא נתפרש בשיחה):
- 15 בהשיחה⁹² הובאו דברי הצ"ח⁹³, שבאיסורים התלויים בזמן, כחמץ בפסח ויום הכפורים, אם אכל
16 חצי שיעור בסוף זמן האיסור, שאין פנאי להשלים השיעור – אין בזה איסור מן התורה, כי לא "חזי
17 לאצטרופי". ונתבאר, שלפי הצד ש"כיון דחזי לאצטרופי" הוא (לא טעם ותנאי, כ"א) הוכחה שמחותו של
18 האיסור ישנו גם בפחות מכשיעור – שייך האיסור גם כשאין פנאי להשלים השיעור, ודלא כהצ"ח.
- 19 ועל זה שאלו, שלכאורה הרי זה בסתירה להמבואר בהשיחה⁹⁴ שהטעם שהרואה ביום אחד עשר מימי
20 זיבה אינה צריכה להיות "שומרת יום כנגד יום" ("אחד עשר לא בעי שימור")⁹⁵ הוא לפי שראי' זו "לא
21 חזי לאצטרופי" לראיית יום י"ב – דלא כהאמור לעיל (במסקנת הדברים, דלא כהצ"ח) שאיסור חצי
22 שיעור ישנו גם באופן שאינו יכול להצטרף בפועל לשיעור שלם.
- 23 והביאור בזה – בהקדמת ביאור הטעם לשלילת סברת הצ"ח ש"חזי לאצטרופי" הוא תנאי באיסור
24 חצי שיעור,
- 25 – דלכאורה, הן אמת שאפשר לפרש ש"חזי לאצטרופי" הוא הוכחה ולא תנאי, אבל מהו ההכרח לומר
26 כן, ודלא כהצ"ח שהוא תנאי? ואף שהובא בהשיחה שיש החולקים על הצ"ח⁹⁶, לא נתבאר שם טעם
27 מחלוקתם (כשם שהם עצמם לא כתבו טעם לדבריהם) –
- 28 שבאמת ישנו הכרח בזה – הן מצד סברא פשוטה ("בעל-הבית'שע סברא"), והן מצד סברת הענינים:
29 כשאדם אוכל באכילה אחת חצי שיעור בלבד – אין זה משום שאינו יכול לאכול שיעור שלם, שהרי
30 הפה ובית הבלעיה יכולים שפיר להכיל שיעור שלם (הן כזית – השיעור דחמץ בפסח, והן ככותבת –
31 שיעור אכילה ביוהכ"פ⁹⁷), והחסרון הוא רק במעשה האדם, שבפועל לא אכל שיעור שלם.
- 32 יתרה מזו: גם אם לא הי' בית הבלעיה מחזיק שיעור שלם – עדיין הי' ביכלתו לאכול שיעור שלם
33 בכדי אכילת פרס [אן בפחות מזה, שהרי שיעור בכדי אכילת פרס הוא רק שיעור למעלה (שאין האכילה
34 מצטרפת במשך יותר מכדי אכילת פרס), אבל למטה מכדי אכילת פרס אין שיעור, ואם רצונו בכך יכול

(92) הערה 37 (לקו"ש שם ע' 110).

(93) פסחים מד, א.

(94) שם ע' 111.

(95) נדה עב, ב.

(96) נסמנו בשד"ח כללים מערכת ח כלל יו"ד.

(97) כריתות יד, א ובפרש"י.

(86) תהלים נא, ה.

(87) שמואל-ב יח, יג.

(88) במדבר ב, ב.

(89) נתבאר בשיחת ש"פ במדבר סי"ז ואילך (תורת מנחם שם

ע' 329 ואילך).

(90) לפ' מצורע (ולאח"ז – בלקו"ש ח"ז ע' 105 ואילך).

(91) יומא עד, א.

1 לאכול בזריזות, במשך זמן קצר יותר מכדי אכילת פרס]. ונמצא, שאם לא אכל שיעור שלם – אין זה
2 אלא מצד רצון האדם, אבל מצד עצם האכילה – הרי היא ביכלתו לאכול שיעור שלם.

3 ולכן לא מסתבר כדעת הצ"ח שהאוכל בסוף זמן האיסור לא חשיב "חזי לאצטרופי", שהרי האכילה
4 עצמה שפיר "חזי לאצטרופי" לכשיעור (כנ"ל), ורק האדם ברצונו בחר שלא לאכול כשיעור.

5 במה דברים אמורים – בענינים התלויים ברצון האדם; משא"כ הענין המבואר בהשיחה (ראיית דם
6 ביום י"א) – הרי אינו תלוי ברצון האשה, אלא כן היא המציאות – שימי זיבה הם רק י"א יום, ולאחר
7 הי"א יום מתחילים ימי נדה, וממילא בנוגע להראי' שביום י"א לא שייך לומר "חזי לאצטרופי".
8 ונוסף על הסברה פשוטה הנ"ל – כן הוא גם מצד סברת הענינים:

9 באיסור אכילה ביוהכ"פ וכיו"ב, הרי מה שהאכילה דיוהכ"פ אינה מצטרפת להאכילה דמוצאי יוהכ"פ
10 – אין זה מצד גדר האכילה שבדבר, שהרי מצד עצם מעשה האכילה אין שום חילוק בין יוהכ"פ למוצאי
11 יוהכ"פ, ושתייהן אכילה אחת הן [ועד"ז בנוגע לשיעור האכילה (ככותבת) – שאין זה שיעור הנוגע
12 ליוהכ"פ דוקא, אלא הוא ענין הקשור עם טבע האדם (כי "בהכי מיתבא דעתי" 98, "ויוהכ"פ ביישוב
13 הדעת תליא מילתא, דכתיב⁹⁹ אשר לא תעונה¹⁰⁰)]; ומה שאין האכילות מצטרפות הוא רק לגבי האיסור
14 שבדבר, מצד החילוק ביניהן בזמן – שבהזמן דיוהכ"פ האכילה אסורה, ובמוצאי יוהכ"פ מותרת. ונמצא,
15 שאף שלגבי האיסור אין אכילת יוהכ"פ יכולה להצטרף לאכילת מוצאי יוהכ"פ, מ"מ, לגבי עצם האכילה
16 – האכילה דיוהכ"פ "חזי לאצטרופי" להאכילה דמוצאי יוהכ"פ (ודלא כהצ"ח).

17 משא"כ בנוגע לראיית דם, הרי החילוק בין ראיית יום י"א לראיית יום י"ב אינו רק בזמן, אלא הוא
18 חילוק במציאות הראי' גופא, שכן הוא טבע גוף האשה – שגוף בריא מוציא דם נדה בלבד, ואילו גוף
19 שאינו בריא פולט דם גם ביי"א הימים שלאחר ימי הנדה, ודם זה הוא דם זיבה. ומאחר שכל מציאות
20 דם הזיבה הוא מצד השינוי בטבע האשה – לא שייך לומר שראיית הדם ביום י"א (שהוא דם זיבה)
21 "חזי לאצטרופי" לראיית יום י"ב (שהוא כבר מימי נדה, ואינו נובע משינוי הטבע הנ"ל).

22 * * *

23 יט. כאן המקום לענין הקשור עם נתינת תודה בענינים שבין אדם לחבירו – בנוגע לכל אלו שהביעו
24 איחולי ברכה כו'¹⁰¹:

25 כיון שאין אפשרות לענות לכל אחד בפרט, הרי כאן המקום להודות ולהביע תודה חמה ותודה לבבית
26 ברבים לכל המברכים, ובפרט שזהו מקום שבו מתאספים כו"כ מהמברכים, ומקום של תפלה, ושיעורים
27 בתורה ברבים בנגלה ובחסידות, כך, שישנה קדושת המקום וקדושת הנאספים.

28 וכיון שבין המברכים ישנם כאלו שאינם נמצאים כאן, ימסרו להם הדברים האמורים, שכיון שאי
29 אפשר לשלוח מכתב לכל אחד בפרט, לכן היתה הבעת התודה ברבים, וייחשב כאילו שלחו תודה לכל
30 אחד בפרט.

31 וע"פ מ"ש¹⁰² "ואברכה מברכין", יתברך כאו"א בברכתו של הקב"ה, ש"תוספתו מרובה על
32 העיקר"¹⁰³, והרי הקב"ה יודע מה שצריך כל אחד, ויכול ליתן כל המצטרך לו, וליתן זאת "מידו המלאה
33 הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁰⁴, בכל הענינים, החל מברכת חג הפסח כשר ושמת, ועד בנוגע לנקודה
34 העיקרית – שתהי' הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

35 * * *

(102) לך לך יב, ג.

(103) ב"ר פס"א, ד.

(104) נוסח ברכה הג' דברהמ"ז.

(98) יומא פ, ב.

(99) אמור כג, כט.

(100) פרש"י יומא שם (ד"ה בטפי).

(101) בקשר ליום ההולדת י"א ניסן (המו"ל).

1 כ. הביאור באגרת התשובה¹⁰⁵:

2 רבינו הזקן מבאר כאן שע"י התשובה מוחל הקב"ה על כל הענינים (שלכן צריך "להיות נכון לבו
3 בטוח בה' כו") – הן תשובה על חטא שעברו עליו כמ"פ, והן תשובה על חטא היחיד שאין בזה הסיוע
4 של זכות הרבים (ומתאים גם עם מ"ש ב"דף השער" של (התניא שכולל גם¹⁰⁶) אגה"ת שענינו לבאר
5 מ"ש¹⁰⁷ "כי קרוב אליך הדבר מאד" – לכל אחד).

6 ולכן לא מביא רבינו הזקן ראי' מכל המקומות שבהם מסופר בתורה שהקב"ה מחל לבנ"י – כיון
7 ששם יכול להיות שהי' החטא רק פעם אחת, או שהי' חטא הרבים שזכות הרבים מסייעת, או בגלל
8 שמשה רבינו התפלל עבור החוטאים עד שאמר לו הקב"ה "סלחתי כדברך", או שהיתה פעולת אהרן
9 ע"י הקטורת כו'.

10 ואילו הפעם היחידה שמצינו שהקב"ה מחל על חטא שעברו עליו כמ"פ, חטא היחיד, וללא תפלה
11 – הרי זה בימי עזרא:

12 מסופר בעזרא¹⁰⁸ אודות אלו שלקחו נשים נכריות – שזהו חטא חמור ביותר, כמ"ש הרמב"ם¹⁰⁹ "עון
13 זה (לקיחת אשה נכרית) אע"פ שאין בו מיתת ב"ד, אל יהי קל בעיניך אלא יש בו הפסד שאין בכל
14 העריות כמותו כו"; וחטא זה נעשה כמ"פ, שהרי כך הי' הסדר דור אחר דור; והי' חטא היחיד [כי
15 אע"פ שרבים עברו על חטא זה, הי' החטא אצל כל אחד בפני עצמו, ולא הי' ענין שמצרף אותם]; ואף
16 אחד (אפילו עזרא) לא התפלל שהקב"ה ימחול על זה.

17 ואעפ"כ אמרו שרי ישראל לעזרא "ועתה יש מקוה (תקוה) לישראל על זאת"¹¹⁰, והעצה היא – "תנו
18 תודה לה"¹¹¹, כפירוש רש"י: "וידוי", ואז, ברור הדבר שהקב"ה ימחל.

19 וזהו מ"ש רבינו הזקן "כמ"ש בעזרא" – שאין כוונתו לפסוק שנאמר בעזרא, אלא שמצינו בעזרא
20 שהקב"ה מחל על עבירה חמורה של יחידים שעברו עליו כמ"פ, כנ"ל.

21 כא. ענין זה שייך להמדובר לאחרונה¹¹² שיש שרוצים להכניס דוקא נשים נכריות בין בנ"י – שזהו
22 ענין שמעכב את הגאולה, ובסתירה לבנין ארץ ישראל.

23 זהו ענין בלתי-רצוי – לא רק עבור בנ"י, אלא גם עבור הנשים הנכריות, וכן עבור הילדים, וא"כ,
24 למה להתעקש ולומר בדוקא שיש להכניס נשים נכריות בין יהודים?!

25 ובפרט שבלאה"כ לא יוכלו לשנות דבר, כיון שזהו היפך התורה, ואי אפשר לשנות את התורה. –
26 יכולים להתנהג היפך התורה רח"ל, אבל לא לשנות את התורה!

27 והגע עצמך:

28 לפני שלש שנים, כשרצו להתיר נישואי יהודים עם ערבים, באו הערבים וטענו: כיון שהם נעלים
29 שלא בערך יותר מיהודים, עפ"ל, הרי זו השפלה עבורם שבתם תתחתן עם יהודי, ולכן אין לאפשר זאת,
30 ואם יאפשרו זאת – ישפך דם ברחובות! ואכן הסכימו להם, ולא איפשרו זאת, וכאילו שלא דובר כלל
31 על זה.

32 וא"כ, כאשר התורה אומרת שאסור לעשות דבר זה, ואין לאפשר לעשות זאת – הרי בודאי צריכים
33 לומר שלא יתירו דבר כזה!

34 ולפועל – אף אחד לא אומר זאת, ואף אחד אינו מוחה!

(109) הל' איסור"ב פ"ב ה"ז.

(110) עזרא שם, ב (ובפרש"י ומצודות).

(111) שם, יא.

(112) שיחת פורים סמ"ג ואילך (תורת מנחם – התוועדויות

חנ"ט ע' 379 ואילך).

(105) סעיף זה – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף)
ח"ב ע' רלו ואילך.

(106) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 162. וש"נ.

(107) נצבים ל, יד.

(108) קאָפיטל יו"ד.

אלו שיושבים בממשלה היו צריכים לדפוק על השולחן – אמנם בדרכי נועם, אבל בכל התוקף –
ולומר שלא יתכן שיהי' דבר כזה, היפך התורה, וחייבים לבטל זאת, ואם לאו – יוצאים הם מהממשלה!
בכלל אסור לשבת בממשלה, שכן, ההשתתפות עם אלו שקובעים חוקים שהם היפך התורה, אסורה
ע"פ תורה. – יש כאלו שמתווכחים ואומרים שאין איסור בדבר, אבל לדעתי, אסור הדבר. אבל אם אתה
כבר יושב שם – למה אינך מוחה?! כיון שאתה כבר יושב שם – דפוק על השולחן ואמור שזהו דבר
האסור ע"פ תורה, ואין לאפשר זאת! ותכריז, שאם לא מבטלים זאת, הנך יוצא מהממשלה!
מה אתה תפסיד? לא תהי' "שר" – לא נורא!... יש שני מליון יהודים שאינם שרים, אז יהי' עוד
יהודי שאינו שר... וכי כדאי להסתכן בענין חמור כזה רק כדי שאתה תישאר "שר"?!
ואדרבה: כשמדובר אודות יהודי דתי שיושב שם ומתייסר כו' – הרי יתכן שכל ישיבתו שם אינה
אלא בכדי שיוכל לומר שאם לא יקבע חוק שצ"ל גיור כהלכה, אזי הוא יוצא משם! ובלשון המגילה¹¹³:
"ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות", היינו, שכל ישיבתו שם היא רק בכדי שיוכל לומר שמוכרח
להיות גיור כהלכה, ואם לאו, הוא יוצא משם!
ולדוגמא בהלכה (שהרי כל דבר שבא לידי הלכה בפועל, אזי נקל יותר לראות אמיתית הענין) –
בנוגע לגדרים: כדי להפר נדר צ"ל תחילה חלות הנדר, ועד שיש מציאות שאומר לכשאדור יהי' מופר,
שאו, כל חלות הנדר היא כדי שיהי' מופר¹¹⁴.
ובכן: העצה לזה היא – "תנו תודה" – להתוודות ולומר שטעו, ומכאן והלאה בטל הדבר!
הנך בשר-ודם בלבד, ואצל בו"ד קורה שעושה טעות! – אין זו הטעות הראשונה, וכנראה גם לא
האחרונה... וא"כ, מה אתה מתבייש לומר "טעיתי"?! ובפרט שאתה יכול להצטדק שהטעות נעשתה מצד
כמה סיבות, ואין זה באשמתך כיון שדחפו אותך לכך, ומה גם שאף אחד לא ישאל (כיון שאין זה נוגע
לאף אחד) מה הם הטעמים והסיבות כו'.
וכאשר "תנו תודה" – אזי "יש מקוה לישראל", ותהי' הסליחה בשלימותה.
ועי'ז תבוא הגאולה, וכמארז"ל¹¹⁵ "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל".

– מארז"ל זה אמרו כבר בשנה שעברה, ולפני שנתיים וכו', החל מזמן חורבן בית שני, ואעפ"כ לא
באה עדיין הגאולה, בגלל ש"חוזרים וחוטאים" (כלשון רבינו הזקן באגה"ת¹¹⁶), אבל כשיתבטל הענין
ד"חוזרים וחוטאים", אזי יתחילו לשרוף את כתלי הגלות¹¹⁷, ותתחיל הגאולה – אתחלתא דגאולה, ואח"כ
הגאולה בשלימותה, כאמור, "בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל", ויקויים היעוד¹¹⁸ "כי אלקים יושיע
ציון ויבנה ערי יהודא וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלה ואוהבי שמו ישכנו בה", בקרוב ממש,
בביאת משיח צדקנו.

* * *

כב. יש עוד דבר נחוץ שצריך להזכיר לתועלת הרבים:
ישנו מנהג¹¹⁹ לחלק מצה שמורה – מיכלא דמהימנותא¹²⁰ – לכל אלו שיש השפעה עליהם,
לכל-הפחות עבור הכזית שצריך לאכול בעת ה"סדר". וכל המרבה הרי זה משובח.
וע"פ מ"ש¹²¹ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – הנה ככל שעוסקים יותר בענינים הקשורים
עם "ימי צאתך מארץ מצרים", הרי זה ממחר את היעוד ד"אראנו נפלאות" שיהי' בביאת משיח צדקנו.

ב"היום יום" בתחלתו).

(113) אסתר ד, יד.

(118) תהלים סט, לו-לז. וראה לעיל הערה 54.

(114) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 202. חכ"ט

(119) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ו ע' 19. וש"נ.

ע' 7.

(120) זח"ב קפג, ב.

(115) ר"ה יא, רע"א. שמו"ר פט"ו, יא.

(121) מיכה ז, טו.

(116) שבעה ע"ה 61.

(117) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' שעב (נעתק

* * *

- 1 כג. בנוגע להביאור באגה"ת – יש לבאר גם היתרון ד"ורב לסלוח" לגבי "המרבה לסלוח"¹²²:
- 2 בתיבת "ורב" יש ב' פירושים: (א) ריבוי בכמות, כמו "ורוב דגן ותירוש"¹²³, או "רב ועצום"¹²⁴, (ב)
- 3 ריבוי באיכות, כמו "ורב יעבוד צעיר"¹²⁵, שפירושו המבוגר והגדול, או כמ"ש במחלוקת קרח שמשה
- 4 אמר "רב לכם בני לוי"¹²⁶, כפירוש רש"י "דבר גדול נטלתם כו'", או כמו שאמר קרח למשה ואהרן "רב
- 5 לכם"¹²⁷.
- 6 וזהו שמוסיף רבינו הזקן, שהקב"ה הוא לא רק "המרבה לסלוח", על ריבוי עבירות, אלא גם "רב
- 7 לסלוח", על הריבוי באיכות שמצד חומר העבירה – עבירות חמורות, או "בכפילת חטא אחד פעמים
- 8 רבות מאד .. כמו .. (ש)משים אדם נגד אור השמש בחלון מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד, (ש)הן
- 9 מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר" (כמ"ש לפנ"ז¹²⁸) – שעל זה לא מספיק הענין ד"המרבה לסלוח",
- 10 אלא יש צורך בענין ד"ורב לסלוח".
- 11 כד. וענין זה בא בהמשך למ"ש רבינו הזקן לפנ"ז "להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא
- 12 וחנן ורחום ורב לסלוח":
- 13 לאחר ההוכחה מזה ש"אנו מברכין .. חנן המרבה לסלוח", "המרבה דייקא, וכמ"ש בעזרא", כנ"ל
- 14 – ממשיך לבאר הענין ד"ורב לסלוח", "דהיינו שבמדת ב"ו כו' אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם
- 15 א' לאלף פעמים וכו'".
- 16 ועפ"ז: הנקודה שנדפסה לאחר התיבות "ורב לסלוח", אינה במקום הנכון, אלא מקומה לאחר
- 17 התיבות "וכמ"ש בעזרא", שזוהי ראי' מהסיפור דעזרא על כללות הענין; ולאח"ז מתחיל לבאר "ורב
- 18 לסלוח" שנזכר לפנ"ז, "דהיינו וכו'".
- 19 כה. ועדיין צריך להבין מדוע בתפלה אומרים "המרבה לסלוח", ולא "ורב לסלוח"?
- 20 ויובן ע"פ מ"ש רבינו הזקן לאח"ז, ש"תפלה כנגד תמידין תקנוה .. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר
- 21 על מ"ע בלבד", ולכן, בתפלה זקוקים רק לענין ד"המרבה לסלוח"; ורק באגה"ת שמדובר אודות התשובה
- 22 שעל ידה נמחלים כל הענינים (לא רק עבירות קלות, אלא גם עבירות חמורות), מוסיף רבינו הזקן הענין
- 23 ד"רב לסלוח".
- 24 ועד שבאים למעמד ומצב (כפי שמסיים פרק י"א) שישנו רק הענין ד"חטאתי נגדי תמיד", נגדי
- 25 דייקא .. מרחוק", "משום שצ"ל כל ימי בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה"⁴³.
- 26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המשקה והמוזנות כדי לערוך התוועדות ב"ג ניסן. וטרם צאתו התחיל
- 27 לנגן הניגון "על אחת כמה וכמה"].

(122) מכאן ואילך – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(123) תולדות כה, כג.

(124) קרח טז, ז.

(125) שם, ג.

(126) פ"ז.

(122) מכאן ואילך – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' רלט ואילך.

(123) תולדות כז, כח.

(124) שמות א, ט.

לקוטי שיחות פרשת ויקרא כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

כנאמר "היחיד מתנדב..."²⁵, המוקרב נקרב על המזבח, ועל-כך נאמרה ההלכה שאין להביאו בשותפות. אבל "זמן עצי הכהנים והעם..." של תשע המשפחות מדבר אודות עצים למערכה, כנאמר בברייתא, כדלעיל, כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה... ככתוב בתורה – כלומר: עצים לצורך המערכה והאש להקריב עליה קרבנות – ועצים אלה אפשר להביא גם בשותפות, במיוחד כאשר בין כך ובין כך היה צריך למוסרם לרשות ציבור לפני הקרבת קרבנות ציבור, כנאמר בתוספתא.²⁶

אך עדיין נדרש הסבר, כי לגבי "מתנדבין עצים" מובאת בגמרא²⁷ מחלוקת: "קרבן²⁸ מלמד שמתנדבין עצים.. וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העצים. רבי אומר: עצים קרבן הם, טעונין מלח וטעונין הגשה, אמר רבא: ולדברי רבי עצים טעונין קמיצה, אמר רב פפא: לדברי רבי עצים צריכין עצים". וממה-נפש: אם ענין "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" זהה לענין של "מתנדבין עצים"²⁹, כמובן מלשון התוספתא³⁰ "מה ראו זמן עצי הכהנים והעם לימנות" (והשאלה היא³¹: אם נדבת העצים אפשרית על-ידי כל יחיד, מדוע חלקו את קרבן העצים של תשע המשפחות באופן מיוחד? שמכך מובן, לכאורה, שמדובר באותו ענין) – כיצד הוא מובא בשותפות?

ואם לדעת רבנן מדובר בשני ענינים נפרדים, כיצד מובאת הוכחה מ"והגורלות הפלנו על קרבן העצים" לגבי ענין הקרבת עצים כקרבן על-ידי יחיד? גם דרוש הסבר לסיבת המחלוקת בין רבי לרבנן. בפשטות גם רבנן וגם רבי לומדים זאת מ"קרבן מנחה" וגם רבי מסתמך על הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן

א.

קרבן עצים בשותפות או לאו

1 מן הפסוק¹ "ונפש כי תקריב קרבן מנחה..." (ולא
2 "כי תקריב מנחה"²) לומדים ב"תורת כהנים" שיחיד
3 יכול לנדב גם לבונה, יין ושמן הבאים עם הקרבן, ואף
4 עצים: "היחיד מתנדב עצים"³.
5 בהמשך הדברים נאמר שם⁴: "כשם שאין שנים
6 מביאין מנחה נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה
7 ולא עצים".
8 וצריך להבין: הרי מוצאים קרבן עצים שהובא
9 בשותפות – קרבן העצים של תשע המשפחות, כנאמר
10 במשנה במסכת תענית⁵ "זמן עצי הכהנים והעם
11 תשעה..." והגמרא⁶ מסבירה "כשעלו בני הגולה לא
12 מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו משלהם וכך
13 התנו נביאים שביניהן שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו
14 אלו מתנדבין משלהן, שנאמר⁷ והגורלות הפלנו על
15 קרבן העצים הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלקינו
16 לבית אבותינו לעתים מזומנים שנה בשנה לבער על
17 מזבח ה' אלקינו ככתוב בתורה". וכמובן בפשטות
18 מהמשך הסיפור והפסוק והמשנה, הרי הובא קרבן
19 העצים בשותפות של כל בני המשפחה כקרבן
20 המשפחה⁸.

ב.

השאלה אם מדובר בשני ענינים שונים

21 בפשטות ניתן היה לענות, שב"תורת כהנים" מדובר
22 על סוג קרבן אחר מאשר "קרבן העצים" המוזכר בענין
23 "זמן עצי הכהנים והעם":
24 ב"תורת כהנים" מדובר על קרבן עצים (של יחיד,

פ"ר ה"ט. חסדי דוד לתוספתא שם.

(10) מנחות כ, ב, קר, ב.

(11) בפרש"י (מנחות) "קרבן – נפש כי תקריב קרבן מנחה וגו'.

וכ"ה בתורה לדברי (כ, ב). אבל ברכינו גרשום ובפיה"מ שם (קו, ב)

הביאו הכתוב דתחילת פרשתנו "אדם כי יקריב מכס קרבן". ובדפוסים

שלפנינו הובא בפנים הגמרא (כ, ב) קרבן (מנחה). וראה לקמן הערה 24.

(12) ראה אוצה"ג – תשובות לתענית ע' 34. הגמ' במל"מ פ"ד הל'

שקלים ה"ו.

(13) שם. וכ"ה בירושלמי שקלים שם. תענית פ"ד ה"ד. מגילה פ"א

ה"ד. ובבבלי הל' "למה הוצרכו לומר זמן עצי כו".

(14) כן פ' בקה"ע בירושלמי שם.

(1) פרשתנו ב, א.

(2) ראה פ' הראב"ד ור"ש משאנץ בתו"כ עה"כ (פרשתא ח, ג).

(3) שם, י.

(4) פ"י, ו.

(5) כו, א.

(6) שם כח, א. תוספתא תענית פ"ג, ה.

(7) נחמ"י י, לה.

(8) וכן משמע מתענית (יב, א) "יו"ט שלנו הוא".

(9) שם. וכ"ה בירושלמי שקלים פ"ד ה"א. וש"י. בבבלי תענית לא

הובא זה שמסרו לציבור אבל מובן הוא, מזה שכ' "לא מצאו עצים

בלשכה כו' אפילו לשכה מלאה עצים". ראה משנה למלך הל' כלי המקדש

18 "מתנדבין שמן" נלמד מ"אזרח" הנאמר בענין נסכים, 19
היא רק לפי דעת רבי, שהרי לדעת רבנן ברור לכל 20
הדיעות, שהדין נלמד מ"קרבן מנחה" 19 – ולדעת רבי 22
אי אפשר להביא קרבן עצים בשותפות, כי הוא כקרבן 21
מנחה 23, אשר על-כן הוא טעון מלח, הגשה וקמיצה 22
בדיוק כקרבן מנחה 24.

ד.

דעות רמב"ם וריטב"א על קרבן העצים

24 לגבי משמעות קרבן העצים במסכת תענית, ישנן 24
מספר דיעות. 25
בפירוש המשניות 25 אומר הרמב"ם, שביום שבו 26
הביאו המשפחות "עצים לאש המערכה", "היו 27
מקריבין קרבנות נדבה, וזהו קרבן העצים והעתים 28
המזומנים הכתובים בעזרא. וביתר פירוט אומר 29
הרמב"ם, בספר "היד החזקה" 26: "ומהו קרבן העצים, 30
זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים 31
להביא עצים למערכה, ויום שיגיע לבני משפחה זו 32
להביא העצים, היו מקריבין עולות נדבה, וזהו קרבן 33
העצים, והיה להם כמו יום-טוב ואסורין בו בהספד 34

1 העצים", שדוקא ממנו לומדים שעצים נקראים קרבן 15,
2 ולכן אפשר להסיק מקרבן מנחה גם על עצים 16.

ג.

דברי המפרשים, והקושי עליהם

3 לפי האמור לעיל מובן, שאי אפשר לענות לשאלה
4 שהובאה בסעיף א', כדברי המפרשים 17 האמורים,
5 שההלכה שנדבת העצים אינה מובאת בשותפות היא
6 רק לפי הדיעה הסוברת שהדין של "מתנדבים לבונה
7 יין שמן ועצים" נלמד מן המילה "קרבן" הכתובה
8 בענין "מנחה" 18 ("כשם שאין שנים מביאין מנחה
9 נדבה, כך אין מביאין לא יין ולא לבונה ולא עצים"),
10 אבל לפי הדיעה הלומדת 19 שאפשר לנדר "יין ושמן"
11 מן הפסוק "אזרח" 20 הנאמר בענין נסכים, אין קרבן
12 העצים דומה למנחה, ואפשר להביאו בשותפות 21.
13 לפי הסבר זה אינה מתורצת השאלה דלעיל.
14 ההסבר טוב רק לגבי יין ושמן, אבל א' "והגורלות
15 הפלנו על קרבן העצים..." הוא פסוק הצריך להתאים
16 לכל הדיעות, וגם לדיעה הסוברת שעצים אינם באים
17 בשותפות. ב' הדיעה המובאת בגמרא 19, שהדין של

שנאמר נפש" (ובתורה נפש זבחים ה, סע"ב) דסמך על מה שכתב
("קרבנו") שבזה נכלל עצים. וראה תורה לדברי רבי (מנחות כ, סע"ב)
לדעת רבי. חידושי הרשב"א שם.

ועוד שינויים בר"ג ש: א' "ור" לא אמר ב' גזירין כו' ולא קא יחב
בהו שיעורא כמה לייתי. ולא כפרשי שם כ, ב' (שטמ"ק אות ט). דגם
לרבי ב' גזירין. ב' "וישירי אותן עצים לכהנים". ולא כבתורה לדברי (שם
כ, ב') דהשריים קרבן לעצמן. ואכ"מ.

24 אבל י"ל שע"פ פ"י רבינו גרשון ופיה"מ במנחות (קו, ב') דלא
הביאו הכתוב דקרבן מנחה כ"א "אדם כי יקריב מכס קרבן", באים עצים
בשותפות [ראה דרשת התור"כ רפ" (הובא בפרש"י) עה"פ בהמשך
הכתוב "תקריבו" מלמד שהיא באה נדבת שנים]. וכן בדעת רבי כ' ברבנו
גרשון שם "וטעונה הגשה ומלח כשאר קרבנות*", ולא כפרשי" שם,
מנחות. ובגמרא לפנינו (כ, ב') בדברי רבי "עצים קרבן מנחה הן". וראה
שטמ"ק שם על הגליון. וצ"ע מדוע חידשו דרשה חדשה ולא ככתוב
שמפורש הלימוד מ"קרבן" שנאמר במנחה, וע"פ המבואר לקמן בפנים
יש ליישב, ראה הערה 52. וראה חידושי הרשב"א למנחות כ, ב'.

25 תענית פ"ד מ"ה.

26 פ"ו מהלכות כלי המקדש ה"ט. וכ"כ במאירי תענית שם מ"ד.
בפי"י מלוניל לתענית שם "וקרבן העצים י"ל שאותן המתנדבים
להביא עצים למערכה היו רגילין להביא קרבן בהמה בו ביום כו'".

15 ראה חידושי הרשב"א (מנחות כ, ב') לדעת רבי "ולכן מרבין
נמי עצים שנקראו קרבן במקום אחר לדין מנחה". ועד"ז בראב"ד וק"א
כאן. וראה ר"ש משאנץ שם (ג) "והתם קאמר רבי אפי' עצים נקראו קרבן
והוצרך להביא מנח לן שנקראו קרבן כו'". וכן מוכח מפרש"י מנחות כ,
א ד"ה עצים, שהביא הכתוב "שנאמר והגורלות הפלנו גו'" אף שבמסקנא
בגמרא (ע"ב) מפרש דהביריתא אויל לדעת רבי.

16 ראה ראב"ד וקרבן אהרן לתור"כ כאן. וחידושי הרשב"א שם.
17 ראה פ"י ר"ש משאנץ לתור"כ פ"י, ו. מלבי"ם שם (אבל לא
בתיורין קושיא הנ"ל).

18 ככתוב"כ שם (פרשת ח, ג ואילך).

19 מנחות קז, א.

20 שלח טו, יג.

21 במנחות שם הובא רק לענין יין ושמן. ובר"ש משאנץ "אמאי אין
מתנדבין שנים יין ושמן ולבונה ועצים", וכנראה כוונתו ע"ד מ"ש
במלבי"ם דלפ"ז יש ללמוד לבונה ועצים במ"מ מן יין.

22 נוסף לזה גם בהנוגע לשמן מסיים שם "והתניא קרבן מלמד
שמתנדבין שמן כו' מאן שמעת לי כו' רבי כו' א"ל אי תניא תניא", שגם
ר"פ הודה לזה – ראה תורה"ה אי תניא שם.

23 ולכן גם את"ל שהדרשא בתור"כ "כשם שאין שנים מביאין מנחה
נדבה כך אין מביאין כו' עצים" אינו אליבא דרבי*, הרי דעת רבי מפורש
(מנחות קד, ב'. תור"כ שם לפני"ז פרק ח, ב') "לא סילק הכתוב אלא מנחה

(*) ראה מלבי"ם. ושם "וכ"מ (דהשוותפין מביאין יין ושמן עצים כו'). לדברי רבי שלמד מן כל נדריהם וכל נדבותם אשר יקריבו הכל באים בשותפות". אבל ראה ברבנו
הלל לתור"כ שם על מה שכ' "באה בנדבת שנים" הביא הדרשה דרבי "לכל נדריהם ולכל נדבותם כו'". וראה שם בהקטע שלאח"ז "ובלוהו מקרבן מנחה אתרבו כו' וכי
דרכא דמנחה אינה בשותפות כו'". ומשמע שזהו גם לדעת רבי. וגם בה"ש משאנץ שם כ' "אלא לסוגי דמנחות כו' תימא אמאי אין מתנדבין כו'". ואולי כוונתו
(דהמלבי"ם) רק ע"פ דברי רבי.

(**) ולפ"ז לכאורה י"ל דזה שצריך קמיצה לדעתו הוא מכיון שאין שייך בהם שחיטה כבקרבנות בכלל. וקמיצה במקום שחיטה (ובזוים יג, ב') ולא לפי שריא נקרבן
מנחה. אבל צ"ע דהרי לדעת רבי עצים טעונין הגשה, שזהו רק במנחה. ואולי למד זה ממנחה (ראה מנחות ט, א. במשנה). אבל ברבינו גרשון למעילה (יט, ב') הואיל
ומקיש להו למנחה כו' צריך נמי קמיצה.

לנדבת העצים היתה מחסור בעצים למערכה, ונראה, 27
אפוא, שלכך הם היו "מתנדבים משלהם". 28
(ג) לדעת רש"י – איזה קרבן הקריבו על המזבח? 29
ה.

ההסבר למחלוקת בין רבי לחכמים

ההסבר לכך הוא: לדעת חכמים, הלומדים מ"קרבן 30
– מלמד שמתנדבין עצים", ישנן, באופן כללי, שתי 31
שיטות לגבי דין העצים. רבינו גרשום³⁵ אומר: "וקסבר 32
תנא-קמא דאותן גזירין קריבין להכשר הקרבנות על 33
המערכה"³⁶. וכך נראה גם מדברי הרמב"ם בפירוש 34
המשניות³⁵: "לפי שהכרחי להביא בכל יום שני גזירין 35
נוספים על המזבח לא פחות מכך..."³⁷. לעומת זאת 36
סובר הראב"ד³⁸, שלדעת חכמים הוקרבו העצים בפני 37
עצמם. אבל גם לשיטת הראב"ד הכרחי לומר, שהעצים 38
לא היו, לדעת חכמים, קרבן גמור³⁹ (כדעת רבי)⁴⁰. 39
ויש-לומר, שבמחלוקת שבין רבי לחכמים, נוקט כל 40
צד בשיטתו, כמצוי במספר מחלוקות בין רבי לבר- 41
פלוגתיה, ובמיוחד עם רבנן: אם ביטוי בתורה או 42
בדברי תורה (ובדומה לכך גם בלשון בני-אדם, 43
כדלהלן) צריך לפרשו: (א) דוקא כפשוטו ממש (ב) לכל 44
פרטיו, או שאפשר לפרש רק בחלק ממשמעויותיו או 45
פרט אחד בלבד. 46
ובענינו: לדעת רבי, כיוון שלומדים מן הביטוי 47
"קרבן מנחה" שעצים "מקרי קרבן" וש"מתנדבים 48
עצים", ובמיוחד כאשר מצוי בתורה הביטוי "קרבן 49
העצים"⁴¹, צריך לפרש כפשוטו, שהעצים עצמם הם 50

ותענית ובעשיית מלאכה, ודבר זה מנהג". כלומר, 1
"קרבן העצים" איננו קרבן של עצים, אלא בזמן 2
שהביאו עצים "למערכה" הביאו גם "עולות נדבה", 3
שנקראו "קרבן העצים" – הקרבן שהובא עקב העצים. 4
הריטב"א²⁷ מסביר: "שהיו מבערים במזבח בפני 5
עצמו מן העצים שהתרכו (שהתנדבו)"²⁸ וזה היה קרבן 6
העצים, וכן אמרו... ששני גזירין היו קרבין עם תמיד 7
של בין הערביים וזהו מוכיח כי קרבן עצים ממש הוא" 8
– שהעצים עצמם הוקרבו כקרבן²⁹. 9
רש"י מפרש במשנה³⁰, שביום שבו "כהנים והעם 10
מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים קרבן אותו היום 11
ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין 12
ומקריבין באלו ט' זמנים". מפירוש רש"י נראה, 13
לכאורה, כדעת הרמב"ם, שלא העצים הוקרבו כקרבן, 14
אלא הוקרב קרבן אחר, וכמפורש במקום אחר³¹ 15
"משפחות של ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה 16
להביא עצים למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן 17
עצים עמהן". אבל רש"י אינו מפרש איזה קרבן הובא. 18
וצריך להבין: (א) לדעת הרמב"ם (ורש"י) – מנין 19
יודעים ש"קרבן העצים" אינו כפשוטו, אלא קרבן עקב 20
נדבת העצים, והרי רואים שהעצים למערכה נקראים 21
קרבן, כדבריו המפורשים של הרמב"ם עצמו³²? 22
(ב) מצד שני, לדעת הריטב"א, שהעצים היו קרבן³³ 23
על המזבח צריך להבין: נאמר במפורש שהעצים 24
הובאו כי "לא מצאו עצים בלשכה ועמדו אלו והתנדבו 25
משלהם וכך התנו נביאים שביניהן..."³⁴, כלומר, הסיבה 26

יב, א ששם הוא דרך אגב לענין התעניתו בו ולא השלמונהו (ת"ב שחל
בשבת) מפני שיו"ט שלנו – בהלכות ידני תענית.
(35) למנחות קר, ב.
(36) וראה ירושלמי שקלים (ובתענית ומגילה) שם "במכשירי קרבן"
ובמפורשים שם.
(37) כ"ה בהוצאת קאפא. ובדפוסים לפנינו בשינוי לשון.
(38) בפירושו לתו"כ הנ"ל "מנין שהיחיד מתנדב עצים". וראה קרבן
אהרן שם. ולהעיר מלשון רש"י נחמ"י שם קרבן העצים – "תקרובת של
עצי המערכה למזבח".
(39) ראה תוד"ה מלמד מנחות כ, סע"ב.
(40) בראב"ד שם "לדעת רבנן הבאין בפ"ע ליפנין להן מעצים הבאים
עם הזבח כו' אבל עצים דאינהו גופייהו איקרי קרבן כיון דכתיב במנחה
קרבן מנחה לעצים כו'". וראה ק"א שם.
ובשטמ"ק מנחות עה"ג שם (אות א' גליון) "רבי כו' ויש לה קדושת
הגוף דאלו רבנן אין לה קדושת הגוף ויכול לפדותה, אבל לרבי היא
קדושת הגוף ממש כמו מנחה". ובתוד"ה יצאו (שם כא, א) דלרבי יש
בעצים משום נותר ופיגול.
(41) ראה לעיל הערה 15.

(27) במשנה תענית שם (כו, א) בשם י"א. וראה פי' ר"י מלוניל שם
(כהובא במלאכ"ש תענית שם) "יר"ל שלא היו מקריבין כו'".
(28) הריטב"א נדפס "שהתרכו" ובהגהות כ. ל. שם הגי' "שהתנדבו".
(29) ובאוצה"ג תענית – תשובות (ע' 34) "קרבן עצים חכמים תקנוהו
כמה ששנו חכמי' הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירים ותניא קרבן מלמד
שמתנדבין עצים וכמה שני גזירים וכו' והגורלות הפלנו על קרבן העצים".
וראה פני משה לירושלמי שקלים שם בפ"י דברי הירושלמי מתניתא
פליגא על ר"י. לקמן הערה 48.
(30) תענית כו, א. ד"ה תשעה.
(31) מגילה ה, א. ובשינוי ל' קצת ברש"י על הרי"ף מגילה שם.
(32) רפי"ד מהלכות מעה"ק, ובכס"מ שם מצייין "בסיפרא פ"ט".
(33) וראה גבורת ארי תענית במשנה ד"ה "קרבן עצים" דהקשה
עמ"ש הריטב"א "וכן אמרין כו' ששני גזירין היו קריבין עם תמיד של
בין הערביים" דהא ב' גזירי עצים חוב הם לתמידים ולא נדבה כו'.
(34) גם צלה"ב האריכות בפרש"י תענית יב, א ד"ה שיו"ט דמסיים
"במס' מנחות אמרין המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין ועצים טעונין
קמיצה טעונין הגשה כו'" דלכאורה (א) למאי נפק"מ שם. (ב) וזה לפי
דעת רבי ולא כהלכתא – דעת רבנן. (ג) את"ל שנוגע להפ"י דקרבן העצים
הו"ל לפרש במשנה תענית (כו, א) בפירוש ענין קרבן העצים ולא בדף

מסתבר שעקב זאת יהיה היום הזה כיום-טוב ואסורין
 בו בהספד ובתענית⁴⁵ –
 ובמיוחד כאשר, כמשתמע, סובר הרמב"ם,⁴⁶
 ש"מתנדרים עצים" רק למערכה, וגם בזה די כדי
 לכוונתם "קרבן"⁴⁷, הרי ודאי קשה לומר שנדבת העצים
 הזו למערכה היתה "קרבן העצים" של תשע
 המשפחות, ושבעקבותיה היה יום זה "כמו יום-טוב
 ואסורין בו בהספד ובתענית...": העצים היו רק הכשר
 קרבן ונדבו אותם לציבור⁴⁸, וכיצד אפשר אפוא לומר
 שבגללם יהי "כמו יום-טוב ואסורין בו בהספד
 ובתענית" במשפחה זו⁴⁹. לפיכך סובר הרמב"ם ש"ויום
 שיגיע לבני משפחה זו להביא העצים היו מקריבין
 עולות נדבה וזהו קרבן העצים והיה להם (מסיבה זו)
 כמו יום-טוב ואסורין בו בהספד ובתענית ובעשיית
 מלאכה" עקב עולות הנדבה⁴⁹ שהן קרבן גמור⁵⁰.

קרבן, ובכל הפרטים. לפיכך סובר רבי שהעצים חייבים
 במלח, הגשה וכדומה, בכל הפרטים כקרבן מנחה⁴²,
 כפשוטו.
 לעומת זאת לפי חכמים, למרות שלומדים ש"קרבן
 מלמד שמתנדרים עצים", ובתורה מכונים העצים
 "קרבן העצים", בכל זאת אין זה מחייב חידוש גדול
 כל-כך, שהעצים הם קרבן לכל פרטיו, ומסתפקים
 בחידוש שחל בהם פרט אחד של קרבן – שהם
 נשרפים על המזבח, כקרבן, או, לדעת הראב"ד,
 שמקריבים אותם בפני עצמם על המזבח⁴³.

ו.

הסבר דברי הרמב"ם

לפי-זה מובן גם בעניננו: הרמב"ם פוסק כחכמים,
 ולכן אף אם נאמר שהעצים עצמם מובאים על המזבח,
 כדעת הראב"ד⁴⁴, בכל זאת, אין הם קרבן גמור, ואין

(42) אבל ראה לעיל הערה 24 לדעת ר"ג.

(43) ועפ"י יומתקו דברי הגמרא (שם כ, ב): מאן שמעת ל' דאמר
 עצים אקרי קרבן רבי, וראה תורה מלמד בסופו.

(44) ראה מל"מ הל' כלי המקדש שם: דע"כ לא בעינן שיחיו משל
 ציבור אלא במה שהוא צורך למזבח אבל כל שיש צורך במערכה יכול
 להתנדר להביא עצים כמו כל קרבן נדבה וכמ"ש רבינו ריש פי"ד ופי"ו
 מהל' מעה"ק דין ג. ועיי"ש. ובמניח מצוה רפה בסופו דפלוגות רבי
 ורבין אם עצים הם קרבן, היינו במתנדר עצים למזבח לא עצי המערכה
 רק להקריבם כו'. וכ"פ הרמב"ם בהל' מעה"ק. וכוונתו בפשטות למ"ש
 שם פט"ז הי"ג. וראה הערה 46.

(45) משה"כ להמל"מ הנ"ל. וראה פני משה לירושלמי שקלים שם.
 לקמן הערה 48.

(46) ראה רמב"ם פי"ד מהל' מעה"ק סה"א "או עצים למערכה מפני שהן
 כקרבן" ובכס"מ שם "בסיפרא פ"ט". ובפ"ט מהלכות ביאת המקדש ה"ה
 "המסדר שני גזרי עצים על המערכה ה"ה כמקטיר איברים וחייב מיתה
 שהנעצים קרבן הוא", ומשנה מל' הגמרא (יומא כד, ב. צוין בכס"מ) (וראה שם
 כז, ב) – דעת ר"י דהוי עבודה תתמה. אבל לא כתבו לגבי עצי המערכה בכלל.
 וראה מ"ש בפי"ה מנחות שם. וראה מכתבי תורה מכתב קמו.

(47) שהרי עצי המערכה לקרבנות (גם של יחיד) צ"ל של צבור כמ"ש
 במל"מ וחסדי דוד (ולעיל הערה 9) בהט' משפחות. וראה מנחות (בקרבן
 יחיד) כא, ב ואילך, הביא עצים כו' משל צבור. תו"כ ויקרא א, ח (פ"ו,
 ה), ב, יג (פי"ד, ה). רמב"ם הל' אסור"מ ספ"ה (וראה שם רפ"ד
 דשקלים). לח"מ שם פ"ו ה"ב. ולפי התוספתא שקלים פ"ג, ג שהוא
 בתור"ה מלמד (מנחות כ, ב) יחיד המנדר עצים לדעת רבנן מוסר לציבור,
 ראה מפרשים לתוספתא שם. וכן תפס הרב המג"י במל"מ (פ"ד מהל'
 שקלים ה"ו) בזה שמתנדרים עצים. ולפי"ז י"ל שזוהו גם כוונת הרמב"ם
 ברפ"ד ובפ"ט מהל' מעה"ק שם. ועפ"י מובן בפשטות מש"כ בפ"ט
 הי"ג שם "ואם רצה להביא דמי עצים יביא". ראה ברכת הוצב למנחות
 ק, ב. חסדי דוד לתוספתא שקלים שם (נדפס בפ"ע). וראה מכתבי תורה
 שם. ושם "דגדר קרבן עצים הרמב"ם לא ס"ל כלל". עיי"ש.

ולפי"ז ש"ל שהחידוש דרבנן מלמד שמתנדרים עצים הוא: (א) דמהני
 מסירה לציבור, וכמ"ש הרמב"ם פ"ח מהלכות כלי המקדש ה"ז*. (ב)
 הרי"ז נקרא שהוא התנדר קרבן (ולא רק נדבה לבדה"ב וכיו"ב). שלכן
 כתבו הרמב"ם ברפ"ד מהל' מעה"ק, נוסף על דין הנ"ל בהלכות כלי

המקדש, ונוגע להדין דאבל אינו משלח קרבנות כל שבעה אפי' עצים
 (רמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ב הי"א). אף שלפ"ז צע"ק דברפי"ד
 מהלכות מעה"ק כתבו ביחד דמתנדר או נודר יין בפ"ע או לבונה בפ"ע
 או שמן בפ"ע או עצים למערכה. וכן כללם יחד לענין הדין דאבל
 בהלכות ביאת המקדש שם. ובאחרונים הביאו ראי' מזה (ממ"ש הרמב"ם
 אבל אינו משלח עצים. ועוד) שס"ל שהוא דין קרבן בפ"ע על המערכה.
 אבל להעיר דמצונו שייכות היחיד גם בקרבנות צבור ממש, וכבמחצית
 השקל דאף נעשית לגמרי ממון צבור בכ"ז בקש משה (קרח טז, טו.
 במדבר פ"ח, י. פרש"י שם) "אל תפן אל מנחתם" שיש להם חלק כו'
 (ראה סה"מ תשי"א ע' 31 בהערה). וא"כ לא יפלא בנדר"ד. ולהעיר
 מתוס' רפ"ד דפסחים מירושלמי "א"כ קרבן תמיד שהוא לכל ישראל כו'
 יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד כו'" (וראה מפענצ"פ ס"ב
 וס"ד, רש"י (ט"ז). ועצ"ע בכ"ז. ואכ"מ.

(48) אבל להפני משה בירושלמי שקלים שם מביא הירושלמי ראי'
 לדעה א' דהעצים למערכה לא הוי מכשירי קרבן כ"א גופו של קרבן ולכן
 אסור בהספד ותענית ודוחה ת"ב. ואולי כוונתו דהעצים הם קרבן יחיד
 ולכן הוי כגופו של קרבן וכפי' הראב"ד לתו"כ ופשטות דברי הריטב"א
 הנ"ל. אבל דוחק הוא. דהרי מדובר בעצים (שבאו במקום עצים
 שבלשכה, היינו) למערכה. וכ"כ בשע"מ הל' שקלים שם בסופו דלר'
 אחא לרבנן בירושלמי שם באים עצים משל יחיד והיינו קרא דנחמי.
 ולפי' הק"ע דאף לקרבנות צבור התנדרו אלו ולכן נשאר הוי"ט לדורות.
 וראה תק"ח שם. וכמה ג' ופירושים בירושלמי. וראה שי"ק שם. מפרשי
 הירושלמי במגילה פ"א ה"ד. ועוד.

(49) וכ"כ במל"מ הל' כלי המקדש שם, דהיי"ט שלהם ואיסור הספד
 ותענית לא ה' מצד עצי המערכה כ"א מצד העולות נדבה.
 (50) במל"מ שם כתב דמ"ש הרמב"ם בה"ז "אפילו יחיד שהתנדר
 עצים או גורים במערכה אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית
 מלאכה ודבר זה מנהג" – "לא מיייר בדמסר לציבור אלא הכוונה היא
 שהתנדר עצים משלו כו' (כנ"ל הערה 44) יכול להתנדר עצים עמו כמו
 כל קרבן נדבה וכמ"ש רבינו ריש פי"ד ופי"ו מהל' מעה"ק דין י"ג
 עיי"ש". אבל (נוסף על הנ"ל בהערה 47, ש"ל לדעת הרמב"ם שמוסר
 לציבור) לפי"ז א"מ: (א) לשון הרמב"ם "אפילו יחיד שהתנדר כו'"
 שמשמע שהחידוש הוא רק בזה שיחיד התנדר. ולא חידוש בעצם הענין.
 (ב) הו"ל להביא כאן ראי' דעצים איקרי קרבן ככרפי"ד דמע"ק.

(*) ראה ירושלמי שקלים תענית ומגילה ת"ל ובמפרשים שם. מל"מ ושע"מ הלכות שקלים שם. גב"א תענית כז, א. ד"ה שאפילו ואילך.

הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבים 18
קרבן אותו היום, ואפילו היו הרבה עצים למערכה, היו 19
אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשע זמנים, או כפי 20
שהוא אומר במשנה אחרת³¹: "שהיו משפחות של 21
ישראל שקבוע להם ימים בכל שנה להביא עצים 22
למקדש לצורך המערכה ומביאין קרבן עצים עמהן" – 23
שמכך, שהוא אומר שהקריבו קרבן, ואינו מפרש איזה 24
קרבן, ניתן להבין, שלדעתו, בהתאם לפשט הפסוק 25
בדברי חז"ל, היה הקרבן מן העצים עצמם⁵⁶: חלק מן 26
העצים שנודבו היו למערכה, וחלק הוקרבו כקרבן 27
ממש⁵⁷. 28

לפי"ז מובנים דברי הריטב"א: "שהיו מבערים 29
במזבח בפני עצמו מן העצים שהתרבו (שהתנדבו) 30
וזה היה קרבן העצים.. וזה מוכיח כי קרבן עצים 31
ממש הוא ולא שאר קרבנות שהיו מביאין באותו יום" 32
– גם לדעתו הביאו את העצים למערכה, כמשתמע 33
מן הפשט, אך הוא בא לשלול את האפשרות שהיה 34
זה קרבן נפרד, מסוגי הקרבנות הרגילים, אלא 35
שהקרבן היה "מן העצים שהתרבו (שהתנדבו)"⁵⁸ – 36
חלק מן העצים שנודבו למזבח⁵⁹ הוקרבו⁶⁰ כ"קרבן 37

ואין זה קושי מדוע נקרא קרבן כזה "קרבן העצים" 1
על-אף שהעצים עצם אינם הקרבן, כי הרמב"ם פוסק 2
כחכמים, כדלעיל, שאפשר לפרש גם לא ממש 3
כפשוטו, ולפיכך גם משמעות "קרבן העצים" איננה 4
כפשוטה, אלא עולות נדבה הבאות ביחד ובגלל 5
העצים⁵¹. 6

ולדעת הרמב"ם גם לא קשה מדוע תשע 7
המשפחות הביאו את העצים בשותפות, כי העצים היו 8
רק למערכה ולא לקרבן, ולכן אפשר להביאם גם 9
בשותפות⁵², וגם עולות נדבה הרי באות בשותפות⁵³. 10

ז.

הסבר דברי רש"י והריטב"א

ואילו רש"י, שהוא פשוטן גם בפירושו על הגמרא, 11
ואינו פוסק⁵⁴, מפרש כפשוטו את המקרא והגמרא: 12
"קרבן עצים" איננו עצים למערכה, כי הם אינם קרבן 13
בכל הפרטים. ולכן אין הוא מפרש שהקריבו עולות 14
נדבה וכדומה, כי אין זה מתאים לפשט הביטוי "קרבן 15
עצים". 16
לפיכך הוא אומר בפירושו⁵⁵ "באלו הט' זמנים היו 17

ואולי י"ל דגם ביחיד שהתנדב עצים כוונתו שהביא עמו עולת 1
נדבה*, ואי"צ לכתוב זה בפירוש כיון שבא בהמשך להלכה שלפניו.
ועפ"ז מובן מש"כ "עצים או גזרים במערכה, ולא כל הירושלמי (פסחים
פ"ד ה"א, חגיגה פ"ב ה"ד – צוין בכס"מ) "עצים למזבח וגזרים
למערכה": בירושלמי העצים הם (קרבן) למזבח. וברמב"ם גם העצים הם
למערכה. ולפ"ז מה שכ' עוה"פ "ודבר זה מנהג" (אף שלכאורה זהו אותו
הדין דה"ט. ולהל"מ מובן בפשטות) היינו בנוגע ליחיד. ולהעיר שבכמה
דפוסים ליתא הסיום בה"י "ודבר זה מנהג". וראה מעשה רוקח לרמב"ם
שם ה"ט וה"י.

51) וי"ל שלכן הביא ברפ"ד דמעה"ק (וכן בפ"י המשניות (מנחות
שם*)) הכ' "ולקרבן העצים" ולא הכ' "והגורלות הפלנו גו" שהובא
בגמרא, כי הכתוב "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" הקרבן שם הוא
עולות נדבה לדעתו (הל' כלי המקדש שם ה"ט וי"ד) והוצרך להביא
ראי' שהעצים עצמם למערכה נק' קרבן.

52) ועפ"ז מובן בפשטות מה שהשמיט הרמב"ם בפ"ד דמעה"ק ה"ב
הדין דאין שנים מביאין עצים.

וי"ל שלכן הביא הרמב"ם בפיה"מ מנחות (וכן רבינו גרשום שם)
הכתוב "אדם כי יקריב מכם קרבן" ולא הכ' "קרבן" שנאמר אצל "מנחה"
כפרש"י, וכמפורש בתו"כ, כי הרמב"ם מפרש הסתם משנה אליבא
דהלכתא – כת"ק, וא"כ מביאין עצים בשותפות (כדלעיל הערה 24).
משא"כ התו"כ דלמד מקרבן מנחה (מפרש הרמב"ם ש)הוא לדעת רבי
ולדעתו "כשם שאין שנים מביאין מנחה נדבה כך אין מביאין עצים"
(ודלא כנ"ל (הערה 23) דלרבי א"צ לזה).

53) מנחות קד, ב. תו"כ (הנ"ל הערה 24. ועוד). רמב"ם שם רפ"ג.

פי"ג ה"ב.

(*) ראה רש"י לענין אבל אינו משלח עצים (ובחס צט. סע"ב) "המתנדב עצים מביא קרבן עמהן".

(**) בפיה"מ הוצאת קאפאח "קרבן העצים". ולפ"ז י"ל שכונתו להכ' "והגורלות הפלנו גו".

(***) דמזה שדייק וכתב שני גזירין היו קרבין עם תמיד כו' ולא "דמצינו הקרבן שני גזירין (וכי"ב) – ע"ד מ"ש בפיה"מ מנחות קד, ב. פרש"י שם כ. ב. ושטמ"ק שם
אות ז. ראב"ד בפ"י לתו"כ שם – משמע. דאין כוונתו להביא ראי' דמצינו הקרבה מיוחדת של עצים לבד ממערכה, אלא כפנינים.

54) יד מלאכי כללי רש"י כו' אות א' וב'.
55) במשנה תענית דמפרש גם הענין. משא"כ בפרש"י לנחמי' (הנ"ל
בהערה 38) דמפרש רק התיבות.

56) ראה גבורת ארי תענית שם סד"ה קרבן עצים כו' "כדפרש"י עיקר
כו' או שמא אפילו עצים הביאו כו".

57) אבל אינו מפרש דיני קרבן עצים זה, משא"כ בפרש"י תענית יב,
א מסיים "במס' מנחות אמרין המתנדב עצים לא יפחות משני גזירין
ועצים טעונין קמיצה טעונין הגשה כו", כי עפ"ז (שהוא קרבן גמור) יובן
ביותר מה ש"לא השלמנוהו (ת"ב) מפני שיד"ט שלנו הוא". וראה לעיל
הערה 48 בפ"י דברי הירושלמי שם. מל"מ הל' כלי המקדש שם. גבורת
ארי למס' תענית שם (יב, א ד"ה דאמר ר"א כו').

עפ"ז מובן מש"כ המאירי בתענית במשנה קרבן עצים "וגדולי
הרבנים פירשו קרבן עצים בדרך אחרת כו".

58) עפ"י המבואר בפנים אולי יש לקיים הגירסא שבדפוס
"שהתרבו".

59) וי"ל (בדוחק) שזהו שהביא הריטב"א "וכן אמרו כו' ששני גזירין
היו קרבין עם תמיד כו" לזוגא נקט***, שמצינו הבאת קרבן ביחד
עם עצים. וי"ל שלכן הביא שני גזירין עם תמיד של בין הערביים ולא עם
תמיד של שחר, כי ב' גזירין בבוקר באים בהמשך לסידור המערכת (ראה
יומא כד, ב. ובפרש"י שם ד"ה בהאי פליגי. ומי שזכה בתרומת הדשן
זכה בסידור המערכה וסידור שני גזירי עצים (שם כז, ב. וש"נ)) משא"כ
דתמיד של בין הערביים.

60) ולפ"ז הרי זה כדוגמת עצים דיחיד שביירושלמי הנ"ל (בהערה
50), שבפשטות "עצים למזבח וגזירין למערכה" הוא שמביא שניהם,
העצים מביא למזבח כקרבן, וגזירין למערכה – לציבור (משא"כ דעת

1 עצי"ם⁶¹.

2 ולפי"זה מובן, לדעת רש"י והריטב"א, שבתשעת
3 הזמנים אכן נידבו המשפחות את העצים באופן של
4 שותפות משפחתית, והדבר היה אפשרי מפני שזה
5 נעשה רק לגבי העצים למערכה, ואילו לקיחת העצים
6 להקרבת "קרבן עצים" על המזבח לא נעשתה
7 בשותפות, אלא עבור כל יחיד בנפרד⁶².

ח.

דוגמאות לשיטת רבי וחכמים מסדר זרעים

8 ויש-לומר, שבמחלוקת שבין רבי לבין חכמים לגבי
9 קרבן העצים נוקט כל אחד כשיטתו במספר מקומות
10 בש"ס, ומהם:

11 בסדר זרעים, במסכת ברכות⁶³, נאמר: "קריאת
12 שמע ככתבה – דברי רבי, וחכמים אומרים: בכל
13 לשון" – רבי סובר שחובת קריאת שמע צריכה
14 להתבצע עם כל הפרטים, כפי שהפרשיות כתובות
15 בתורה, כולל הפרט של "ככתבה".

16 ואילו חכמים סוברים, שאפשר "בכל לשון", ודי
17 בכך שתוכן הענין הוא קריאת שמע.

18 אמנם הגמרא מסבירה את טעמיהם של רבי
19 וחכמים: "מאי טעמא דרבי? אמר קרא: והיו בהווייתן
20 יהו (=טעמו של רבי הוא, שנאמר בפסוק "והיו" –
21 יהיו בדיוק כפי שהם כתובים) ורבנן מאי טעמיהו?
22 אמר קרא: שמע, בכל לשון שאתה שומע", אבל
23 שיטותיהם השונות הן הגורם לכך שרבי בוחר דוקא
24 בדרש של "והיו", וחכמים – את הדרש של "שמע בכל
25 לשון"...

26 וכך מובן מהמשך דברי הגמרא "למימרא דסבר
27 רבי (= האם לומר שרבי סובר) דכל התורה כולה בכל
28 לשון נאמרה, דאי סלקא דעתך (=כי אם יעלה על
29 דעתך ש)בלשון הקודש נאמרה, "והיו" דכתב רחמנא

למה לי? (=לשם מה נאמר בפסוק "והיו"?). איצטריך,
משום דכתיב שמע (=יש בכך צורך משום שנאמר
"שמע"). למימרא דסברי רבנן (=האם לומר שרבנן
סוברים) דכל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה, דאי
סלקא דעתך (=כי אם תחשוב ש)בכל לשון נאמרה,
שמע דכתב רחמנא למה לי (=לשם מה נאמר בפסוק
"שמע"?). איצטריך (=יש בכך צורך) משום דכתיב
והיו". כלומר, עצם הסברא מחייבת, לפי רבי, שקריאת
שמע תהיה "ככתבה", ולפי רבנן – "בכל לשון".
ודרישת הפסוקים היא רק כדי למנוע ולשלול את
המשמעות ההפוכה של הפסוק האחר.

ט.

דוגמאות לשיטת רבי וחכמים מסדר מועד

בסדר מועד, במסכת סוכה⁶⁴, נאמר: "רבי אומר:
כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות פסולה,
וחכמים אומרים: אפילו אינה מחזקת ראשו ורובו
כשרה":

בתורה⁶⁵ נאמר "בסוכות תשבו שבעת ימים",
ונאמר בגמרא⁶⁶ שצריך להיות "תשבו כעין תדורו".
רבי סובר ש"תשבו כעין תדורו" צריך להתבצע
כפשוטו ובכל הפרטים⁶⁷, ולכן צריכה הסוכה להיות
בגודל של ארבע אמות על ארבע אמות לפחות, כעין
תדורו, כבית ממש. חכמים סוברים, שלא צריך להיות
"כעין תדורו" כפשוטו בכל הפרטים, אלא מספיק
"כעין תדורו" בפרט שהסוכה מחזקת ראשו ורובו –
דירת ארעי שאפשר לשבת בה – תשבו⁶⁸, אבל אין
צורך שגם מבנה הסוכה יהיה "כעין תדורו".

י.

דוגמאות לשיטות רבי וחכמים מסדר נשים

כך אנו מוצאים לגבי לשון בני-אדם בסדר נשים:
"אמר רבי: כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי,"

יחזיקים". ובריטב"א הנ"ל "שאיין קרבן עצים יו"ט (אלא) לכל א' וא'
בימור". אבל בפשטות כונתו "כל א" – כל משפחה.

(63) יג, א.

(64) ג, א. וש"כ.

(65) אמור כג, מב. ולהעיר מבעל העיטור הל' סוכה (הובא בהגהות
חשק שלמה סוכה שם) דשלשתן ב"ש וב"ה ורבי מקרא אחד דרשו
בסוכות תשבו כו'.

(66) שם כח, ב. ובמשנה שם "כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו
קבע וביתו ארעי".

(67) וראה שם ז, ב דעת רבי דדירת קבע בעינן.

(68) ראה שם ג, רע"ב לימא רבי היא ולא רבנן כו' אפילו רבנן מודו
כו'.

הרמב"ם (הנ"ל שם) "עצים או גזרים", ולכן "אסור בהספד ותענית
ומלעשות בו מלאכה בו ביום". וראה קרבן העדה פסחים שם "תנא והדר
מפרש כו", ועפ"ז הר"ז דעת רבי (לר"פ) במנחות ד"עצים צריכין
עצים" (ראה פרש"י שם כ, ב) "ביבי עצים אחרים להסיקן", ושם (ק),
(ב) "בעצי הקדש כשאר קרבנות". וראה מכתבי תורה מכ' קמח מתחלתו.
אבל להעיר דבירושלמי הל' "הרי עלי עצים כו". ובתורה מלמד מנחות
(כ, ב) "הא דפליג הכא כו' היינו כשאמר הרי עלי כו' עצים אלו למזבח
דכתיבא בתוספתא כו'".

(61) אבל צ"ע אם יש לפרש כן באוצה"ג (הובא לעיל הערה 29) דשם
משמע שהי' רק קרבן בפ"ע. [אבל י"ל דכ' רק מה שצריך להשמיענו
בקרבן העצים משא"כ עצים למערכה פשיטא היא]. וכן לאירך לפי השני
דר"י מלוניל (הנ"ל הערה 27) משמע שהי' רק עצי המערכה.

(62) ראה פרש"י להרי"ף מגילה שם "יצא זה דנרבה היא ושל

28 שוה לפי המילה "חטא" מתרומה⁷⁴, ולפיכך ישנה
29 אזהרה כאשר "היזיד במעילה", בכל זאת, לפי שיטתם,
30 הלימוד איננו בכל הפרטים כפשוטם, ולפיכך הם
31 סוברים, שאם נכתבה מילת המיעוט "בו", היא באה
32 למעט את "היזיד במעילה", ולומר שאיננו חייב
33 מיתה⁷⁵.

יב.

דוגמאות למחלוקת בין רבי ליחיד אחר בסדר קדשים

34 לפי־זה יש לומר שהשיטות הזאת בין רבי
35 לחכמים קיימת גם במחלוקת שבין רבי לבין יחיד
36 החולק עליו, והסובר כשיטת חכמים:
37 בסדר קדשים, במסכת מנחות⁷⁶, נאמר: "כלי שרת
38 שעשאן של עץ, רבי פוסל, ורבי יוסף ברבי יהודה
39 מכשיר, במאי קמיפלגי (=במה הם חולקים)? רבי
40 דריש כללי ופרטי, ורבי יוסף ברבי יהודה דריש ריבויי
41 ומיעוטי, רבי דריש כללי ופרטי: ועשית מגורת – כלל,
42 זהב טהור – פרט, מקשה תיעשה המגורה – חזר וכלל.
43 כלל ופרט וכלל אי (=אין) אתה דן אלא כעין הפרט,
44 מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת. רבי
45 יוסף ברבי יהודה דריש ריבויי ומיעוטי: ועשית מגורת
46 – ריבה, זהב טהור – מיעט, מקשה תיעשה המגורה –
47 חזר וריבה. ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל, ומאי
48 ריבה? כל מילי (=כל דבר) ומאי מיעט? מיעט של
49 חרס: לדעת רבי, לימוד וריבוי צריכים להיות קרובים
50 ככל האפשר אל הפשט, ובפרטים לענין שממנו מרבים
51 או לומדים, ולכן הוא דורש לפי כלל ופרט⁷⁷, ומרבה
52 רק "כעין הפרט" – דומים לפרט⁷⁸.
53 רבי יוסי ברבי יהודה סובר כאן כשיטת חכמים,
54 שגם כאשר יש דמיון רק בפרט אחד וכדומה, יש קשר

1 ופליגי רבנן עליה (=וחכמים חולקים עליו)⁶⁹, שאם
2 אדם אומר, למשל, "הרי זה גיטך על מנת שתתני לי
3 מאתים זוז", הרי לפי רבי היא "מגורשת מעכשיו"⁷⁰,
4 ולפי חכמים היא מגורשת רק לאחר נתינת מאתים זוז
5 –
6 שיטת רבי היא, שכאשר ישנו דיבור או מעשה
7 הנעשה עכשיו, גם אם הוא נעשה "על מנת" תנאי
8 מאוחר יותר, מתקבל הדיבור או המעשה כפשוטו ובכל
9 הפרטים. ולכן הוא אומר, ש"כל האומר על מנת" הוא
10 בדיוק כמו שאמר "מעכשיו".

11 חכמים סוברים, שאי אפשר לחדש שהענין הוא
12 "מעכשיו", גם אם בלי זה לא יהיו המעשה או הדיבור
13 כפשוטם, ולפיכך הם סוברים, שהגט חל רק מאוחר
14 יותר⁷¹, כאשר התנאי מתממש⁷².

יא.

דוגמאות לשיטות רבי וחכמים מסדר נזיקין

15 את שיטותיהם הללו של רבי וחכמים מוצאים גם
16 לגבי למידת ענין מתוך ענין בגזירה־שוה. בסדר נזיקין,
17 במסכת סנהדרין⁷³, נאמר: "היזיד במעילה, רבי אומר:
18 במיתה, וחכמים אומרים: באזהרה. מאי טעמא דרבי?
19 אמר רב אבהו: גמר חטא חטא מתרומה (=הענין נלמד
20 מתרומה בגזירה־שוה, לפי המילה "חטא" המשותפת
21 לשניהם) מה להלן במיתה אף כאן במיתה. ורבנן
22 אמרי: אמר קרא "בו" (=נאמר בפסוק "בו") בו, ולא
23 במעילה".
24 לפי רבי, כיון שכל הדין של מעילה בהקדש נלמד
25 בגזירה־שוה מענין התרומה, הרי שהתורה מתכוונת
26 ללימוד כל הפרטים בפשטות, וגם לגבי מיתה. ואילו
27 לדעת חכמים, גם אם לומדים את כל הענין בגזירה־

ס"ל לר"פ דלדעת רבי דון מינה ואוקי באתרה ולרבנן דון מינה ומינה,
ולכאורה זהו היפך הנ"ל. אבל י"ל: א) דשם יש "באתרא" דינן משלו
דמפרש דיני שמן לנסכים (ועד"ז י"ל בתנופה בזבחי שלמי צבור (מנחות
סב, סע"א) דלרב המנוגא פליגי בדרון מינה). משא"כ כאן דכל דין מעילה
בקדשים למדין מתרומה. ב) בשמן הלימוד הוא מיתור תיבה (או בנין את
כזבחי שלמי צבור), משא"כ במעילה הוא גז"ש, שהר"ז כאילו נכתב
הלמד אצל המלמד (ראה שטמ"ק ב"ק כה, ב) מהרא"ש ד"ה אלא –
בשם הר"מ). אבל ראה מפרשי מנחות קז, ב (ברה"צ. צ"ק. חק נתן).
אנציק' תלמודית בערכו. ועצ"ע.

76 כה, ב. וש"נ.

77 וראה שבעות ד, ב. ושם (ה, רע"א) "בעלמא כללי ופרטי דריש
(רבי) והכא כו".

78 ראה פרש"י סוכה נ, סע"ב "כלל שני כו' בא להוסיף עליו ודיין
אם תוסיף עליו את הדומים לפרט כו' והדרוש בריבוי ומיעוט כו' אהני
לרבויו כל מילי דאלו דברים שהן כעין הפרט לא איצטרך כו'".

69 גיטין עד, א. וש"נ.

70 "דה"ק מעכשיו יהא גט ע"מ שתקיימי התנאי" – פרש"י שם ד"ה
כאומר.

71 וכן יש לפרש (בדוחק ע"פ) גם לדעת ר"י "דהכל מודים באומר
על מנת כאומר מעכשיו דמי לא נחלקו אלא במהיום ולאחר מיתה",
דלרבי הוי מעשה נתינת הגט נגמר מיד משא"כ לרבנן אין מעשה נגמר
מיד – ראה תוד"ה אדמיפלגי (שם, ע"ב).

72 וברמב"ם שפסק בקרבן העצים (ובהשאר הנ"ל) כרבנן, וכתב
ד"כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי" (הלכות אישות פ"ו הי"ז)
בפשטות י"ל כי ס"ל כר"י דלא נחלקו בזה, ורק בהיום ולאחר מיתה ובזה
הרי פסק (הלכות גירושין פ"ט הי"ד) "הרי זו ספק מגורשת".

73 פד, א. וש"נ. ואף שהובא בכ"מ לא בסדר נזיקין ההסברה בדברי
תנא קמא ורבי היא בסנהדרין.

74 ראה פרש"י שם ד"ה בו.

75 בזבחים צא, ב. מנחות קז, א (לפי' התוס' ד"ה אי תניא תניא),

(=האחד סובר) אהל זרוק – לאו שמיה אהל (=אינו נקרא אהל), ומר סבר אהל זרוק – שמיה אהל⁸³.
 לדעת רבי, כדי שאהל יחוצץ בפני טומאה, הוא צריך להיות כאהל בכל הפרטים, וגם בפרט שאין הוא מיטלטל⁸⁴, ורק אז חל עליו דין של אהל החוצץ בפני טומאה. לעומת זאת, לפי שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, הרי גם אם אין הדבר דומה בדיוק לאהל בכל הפרטים, בכל זאת, כיון שהוא דומה לו בכך שהוא מקום לעצמו, חל עליו דין של אהל והוא חוצץ בפני הטומאה, וטהור.

(משיחת כ' מנחם־אב תשל"ב)

1 בין הענינים, ולכן הוא דורש⁷⁹ לפי ריבוי ומיעוט,
 2 ש"ריבה כל מילי"⁸⁰, גם את מה שאינו דומה לפרט⁷⁸,
 3 ומיעט רק "של חרס"⁸¹, שהוא "פחות מכל הכלים
 4 ואינו ראוי אפילו למלך בשר ודם"⁸².

יב.

דוגמאות למחלוקת בין רבי ליחיד אחר בסדר טהרות

5 ענין דומה בסדר טהרות: "הנכנס לארץ העצים
 6 בשירה תיבה ומגדל, רבי מטמא ורבי יוסי ברבי יהודה
 7 מטהר. במאי קמיפלגי (=במה הם חולקים?) מר סבר

שבפשטות י"ל דפסק כרבי ע"פ ברייתא אחריתי דר"י שם. ראה חק נתן מנחות שם. פר"ח יו"ד סי' פד סק"ז. הר המוריה שם. וראה נו"ב (מהדו"ת) יו"ד סי' רג בהגה"ה.
 (82) פרש"י מנחות שם ד"ה של חרס. וראה סוטה יד, ב.
 (83) עירובין ל, סע"ב. וש"נ.
 (84) ולדעת כמה ראשונים (ר"ח עירובין לא, א. רשב"א בשם הר"ח שם. ועוד) פי' אהל זרוק היינו שראוי להזרוק ממקום למקום, אף שעכשיו מונח הוא. ומ"מ דעת רבי שאינו אהל כיון שאינו קבוע במקום אחד כל הזמן כאהל גמור. וראה אנציק' תלמודית בערכו כמה פירושים.

(79) וכן י"ל בברייתא קמיתא דר"פ שם "מר (ריב"י) סבר מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת, ומר (רבי) סבר מה הפרט מפורש דבר חשוב אף כל דבר חשוב (דקא)".
 (80) וראה גם המשך הגמרא שם (הרא"י לברייתא אחריתי) בצד ההיפך – "ושל שבעה לא יעשה ואפי' משאר מיני מתכות (ובפרש"י שם "משום דדומה לשל מקדש") ר"י ברי' אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי" (ובפרש"י שם: "שהרי הוא כדרך כו").
 (81) וברמב"ם (הל' ביה"ח פ"א הי"ח) "המנורה וכו' אלא מן המתכת בלבד ואם עשאו כו'", ובכס"מ שם "ופסק רבינו כר"י ב"ר יהודה". אף

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' א

25 אומרים, שאת התיבות 'ואמת ה' לעולם' המלאך גבריא'ל אמר
 26 כשניצלו חנניה מישאל ועזריה מזהבשן, שאף הוא היה עמם
 27 באותה שעה, ומפני שהקדוש ברוך הוא הבטיחו בימי אברהם
 28 אבינו, שיוכה להציל את בניו של אברהם מכבשן האש, ועתה
 29 התקיימה ההבטחה, אמר גבריא'ל 'ואמת ה' לעולם'.
 30 הגמרא מביאה את סיפור המעשה עם גבריא'ל בזמן אברהם אבינו:
 31 ב'שעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש,
 32 אמר המלאך גבריא'ל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, ארר
 33 ואצנן את הכבשן ואציל את הצדיק מכבשן האש. אמר לו הקדוש
 34 ברוך הוא, אני יחיד בעולםי, והוא צדיק יחיד בעולםי, שנאמר
 35 (יחזקאל לג כד) 'אחד היה אברהם', ונאף יחיד להציל את יחידו. ולפי
 36 שהקדוש ברוך הוא אינו מקפח שבר כל ברה, רצה לשלם שכר
 37 לגבריא'ל על רצונו להציל את אברהם, ואמר לו לגבריא'ל, תוכה
 38 ותציל שלשה מבני בניו של אברהם. וזהו שירר גבריא'ל להציל את
 39 חנניה מישאל ועזריה מן הכבשן.
 40 הגמרא מוסיפה לספר על הצלת הצדיקים מכבשן האש: דרש רבי
 41 שמעון השלזני, ב'שעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל
 42 ועזריה לתוך כבשן האש, עמד המלאך יורקמו, שהוא השר הממונה
 43 על הקדר, לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו, רבוננו של עולם, ארר
 44 ואצנן את הכבשן, ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש. אמר לו
 45 גבריא'ל ליורקמו, אין ניכרת גבורתו של הקדוש ברוך הוא בקד
 46 שתדר, שהרי אתה שר הקדר, והברד הוא מים, והכל יודעין שהמים
 47 מכבין את האש, ואין בכך נס כל כך, אלא אני, שאני שר של אש,
 48 ארר לכבשן ואקדר אותו מכלבשנים, שלא ינזקו הצדיקים,

1 דבתיב בו (שם קיד ד) 'ההרים רקדו באילים', והיינו בשעת מתן תורה.
 2 תחיית המתים מוזכרת בהלל דבתיב בו (שם קטו ט) 'אתה להלל לפני ה'
 3 בארצות החיים', והולך על הזמן שאחר תחיית המתים. חב"ל של
 4 משיח מוזכר בהלל דבתיב בו (שם קטו א) 'לא לנו ה' לא לנו כי לשמך
 5 תן כבוד', ואמר רבי יוחנן, התפילה האמורה בפסוק 'לא לנו ה' לא
 6 לנו', זו תפילה על צרת שעבוד המלכות בגלות, ובכלל זה הצרות
 7 הבאות בחבלו של משיח. איבא דאמר, אמר רבי יוחנן, 'לא לנו ה'
 8 לא לנו', זו תפילה שיצילנו ה' מצרת מלכות גוג ומגוג.
 9 הגמרא מביאה טעמים נוספים לכך שאומרים הלל זה דווקא: רב
 10 נתן בר יצחק אמר, מפני שיש בו בקשה על מילוט נפשות של
 11 צדיקים מניהנם, שנאמר בו (שם קטו ד) 'אנה ה' מלטה נפשי', והולך
 12 על הצלה מגהינום.
 13 חזקיה אמר, אומרים הלל זה, מפני שיש בו מענין ירידתו של
 14 הצדיקים, חנניה מישאל ועזריה, לכבשן האש בגזירת נבוכדנצר,
 15 ועלייתו ממנו. מפרשת הגמרא, ירדתו של הצדיקים לכבשן
 16 מוזכרת בהלל דבתיב בו (שם קטו א) 'לא לנו ה' לא לנו', ואת זה אמר
 17 חנניה בשעה שהשליכוהו לכבשן, ואת המשך הפסוק 'כי לשמך תן
 18 כבוד', אמר מישאל, ואת סיום הפסוק 'על חסדך ועל אמתך' אמר
 19 עזריה. ואת הפסוק שאחר כך (פסוק ב), 'למה יאמרו הגוים איה נא
 20 אליהם', אמרו בולן יחידיו. וענין עלייתו מלפני האש מוזכר בהלל
 21 דבתיב בו (שם קטו א) 'הללו את ה' כל גוים', ואת זה אמר חנניה בשעה
 22 שעלו מהכבשן, המשך הפסוק 'שכחוהו כל האמים', אמר מישאל,
 23 ואת תחילת הפסוק שלאחריו (פסוק ב) 'כי גבר עלינו חסדו', אמר
 24 עזריה, וסיום הפסוק 'ואמת ה' לעולם, הללויה' אמרו בולן יחידיו. ויש

**בראשית מז, ג - ראובן בכרי אתה כחי וראשית
אוני יתר שאת ויתר עז**

קלח

**ביאור הענין, דראובן ניטלע ממנו שלשה דברים,
הכהונה, המלכות, והבכורה - כנגד חב"ד, וזהו "ראובן"
בג"י שלשה פעמים אלקים (ע"ה)**

ראובן מספר הוא ג' פעמים אלקים ע"ה, והוא
הג' מוחין² דקטנות, ומספרו גרונ', דהיינו הג' מוחין
דקטנות כמו שנדחו לגרון, ועיין בלקוטי תורה
להאריז"ל פרשת ויחי³ מענין ראובן מבואר שם שהוא
הג' אלקים שבגרון.

כי על ראובן כתיב פחו כמים, ונחלתו הוא נחלה
מבוהלת, כדאיתא במדרש רבה פרשת ויצא⁴ בפסוק

(1 ראובן בגי' 259), וכן ג' פעמים אלקים $(86 \times 3) = 258 +$ הכולל
 $= 259$. ו"אלקים" כידוע הוא מדת הדין והצמצום, הנק' מוחין
דקטנות (ראה הערה 2), וזהו שמבאר שמרומז בהשם "ראובן" - בגי'
שלשה פעמים "אלקים" - לה"שלושה" דברים דניטלה ממנו הבכורה
הכהונה והמלכות.

(2 מוחין דקטנות ומספרו גרונ': פירוש, מבואר בחסידות (תורה אור
נח, א. תורת חיים בראשית צ, א. סידור עם דא"ח ח, ד) כי הגרון
הוא באמצע, בין הראש (מקום השכל), והגוף (מדות שכלב), וע"י
ההתבוננות בהשגת אלקות זה פועל שיוולדו מדות שכלב - אהבת
ה' ויראת ה', וזה נק' מוחין דגדלות. אבל באמצע יש ה"גרונ" שהוא
מקום יותר צר שבכל האדם, דמורה דההתבוננות נעשה צר וקטנות,
שאינו פועל על המדות שכלב.

והרי ידוע כנ"ל דשם אלקים בגי' הטבע מורה על מדות הגבורה -
העלם והסתרת אלקות, וזהו שה"גרונ" מורה על קטנות המוחין, הוא,
הן מצד תוכן מקום הגרון - מקום צר כנ"ל, והן בגימטריא, ג' פעמים
אלקים דמורה על קטנות המוחין. ראה גם לעיל סימן קג הערה 2,
ובשו"י הגליון שם.

(ובכמה מקומות בכתבי הלקוטי לוי יצחק מבואר דהג' פעמים
"אלקים" הוא כנגד ג' עולמות ב"ע).

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן פג"א. ריא.

(3 וז"ל: ראובן גי' גרון, ג' מיני מוחין דאלקים שבגרון כנודע, עכ"ל.
4 בראשית רבה פרשה עב, א: וילך ראובן בימי קציר חטים (משלי
כב) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, יותן את הארץ
הזאת לעבדיך וגו'.

ופירש"י וז"ל: כלומר דרך שתפס ראובן תפסו בניו אחריו הוא תפס
דבר שהי' מצוי לו יותר דודאים, וכן בניו תפסו דבר שהוא מצוי להם
יותר בעבר הירדן אע"פ שהיתה א"י טובה הימנה.

במדבר רבה פרשה כב בסופו: בני ראובן ובני גד אמר להם הקב"ה
אתם חיבתם את מקינים יותר מן הנפשות חייכם אין בו ברכה
עליהם נאמר (משלי כ, כא) נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא
תבוך, וכה"א (שם כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל.

ופירש חדושי הרד"ל: עליהם נאמר נחלה מבוהלת בראשונה,
שנבהלו נחפזו לקחת נחלתם קודם לאחרים מפני שנבהלו על הונם
ומקניהם, ואחריתה לא תבוך שלכן גלו תחלה כדלעיל, ע"ש.

ראה אור התורה פרשת ויחי עמוד שסא וז"ל: פחו כמים, בשבת נ"ה

וילך ראובן בימי קציר חטים, והוא בילקוט שם, שענין
פחיות ובהלה מובן שהוא ממוחין דקטנות, היפך
דישוב הדעת ומתינות שהוא ממוחין דגדלות.

ולכן אל תותר שניטלה ממנו⁵ הבכורה והכהונה
והמלכות, שאלו הג' דברים נמשכים רק ממוחין
דגדלות.

כהונה⁶, מחכמה.

מלכות⁷, מבינה, (כידוע⁸ דבענין אית מלך לעילא

ב' עלבון אמו תבע עמד ובלבל כו', והוא ענין היפך מדת הסבלנות
להיות גבור הכושב את יצרו, והסבלנות זהו מדה גדולה מאד הנמשך
ממוחין דגדלות כענין ועתה יגדל נא כח כו' להיות עובר פשע כו'.
ובאד"ר דף קכ"ח סע"ב סבא דעתוהי סתים היינו שאינו מתפעל
וכענין לא הביט און ביעקב, משא"כ התינוק שממוחין דקטנות
מתקצף וכועס במעט שעושים נגד רצונו כו', ולכן חטא ראובן שהי'
בבחי' מוחין דקטנות, וע"כ אמר לו אל תותר שלא יהי' לך יתרונות
הנ"ל שהם המשכות עליונות ממוחין דגדלות מבחי' אריך אנפין אשר
בחי' ארך אפים להיות נושא עון היפך הקפידא ומהירות הכעס כו',
וע' ברבות פרשת ויצא ע"פ וימצא דודאים ג"כ שהי' בראובן מהירות
כענין יותן נא לעבדיך כו' שאמרו בני ראובן ובני גד שלא רצו להמתין
עד שיכבשו ארץ כנען כו', וכה"ג אפילו חטא עה"ד הוא שלא המתין
אדא"ר להזדווג עד ליל ש"ק כו', וההיפך מזה מעלת יוסף שבא
מרחל ששתקה וסבלה כשנתן לבן לאה במקומה, והוא זכות גדול
ועצום עד שבזכותה נאמר שיהי' הגאולה כנו' במדרש איכה שטענה
רחל מה אם אני שאני בשר ודם סבלתי כו', כי הסבלנות ממשיך כמ"כ
למעלה בחי' ארך אפים מי אל כמון נושא עון כו', ע"ש.

(5 ראה בראשית רבה פרשה צח, ד. יתר שאת ויתר עז, הבכורה היתה
שלך, והכהונה היתה שלך והמלכות היתה שלך, ועכשיו שחטאת
נתנה הבכורה ליוסף, והכהונה ללוי, והמלכות ליהודה.

ראה אור התורה ויחי עמוד 720 וז"ל: ואפ"ל ששלשה בחי' הנ"ל
מצד חב"ד. העבודה, מחכמה להמשיך הביטול ולכן כהנים שרשם
מחכמה. מלכות, מבינה שנק' מלך עילאה. פי שנים, מדעת שכולל
חור"ג, ע"ש.

(6 כהונה הם בחי' קדש, וראה ביאור הזהר להצמח צדק עמוד תתקסג
וז"ל: הנה קדש נקרא חכמה... כי קדש לשון מובדל וכן חכמה הוא
למעלה מגדר ההשגה הארה בעלמא אשר אין נתפס ואין מושג כלל
רק מאיר למעלה משכלו ובינתו ומאין תמצא כו', ע"ש. וראה גם דרך
מצותין עמוד 66. לעיל סימן קכה סוף הערה 8.

(7 מלכות מבינה: הטעם בזה, דהנה מבואר בחסידות, דבבחי' בינה,
היינו כשאדם מבין לאשרו בכל הפרטים ענין השגה באלקות, אז
יש בו התגלות התענוג בחי' תור, וכלול בו גם חכמה, וע"כ דוקא
ב"בינה" יש גם גילוי תור וחכמה.

ואז מבחי' "בינה" פועל ונותן חיות על הששה מדות (ז"א), וכן על
מלכות (דיבור ומעשה), כמ"ש בתניא פרק ג. ד. נמצא דיעקר כח
ה"מלוכה" - המנהיג כל הכוחות (השכל והמדות ומעשה), הוא
בספירת ה"בינה" וז"ל. ראה הערה 8.

(8 פירוש: הלשון "אית מלך לעילא דאיהו רוא דקדש הקדשים"
מובא בזהר פרשת יתרו דף סז ע"ב וז"ל: תא חזי ברוח דקדושה
איהו מלך וכהן דמשמש תחותיה (בא וראה, בסוד הקדושה יש
מלך וכהן המשמש תחתיו), בין לעילא בין לתתא (בין למעלה ובין
למטה, ומפרש כי בעולם האצילות) אית מלך לעילא דאיהו רוא

ברזא דקה"ק, והיינו מה שמלכות נקראת⁹ עז, הוא ס"ג¹⁰ עם י"ד אותיותיו דפשוט¹¹ ומלא, וכמו מגדל¹²

ע"ז כו').

בכורה, מדעת, כי דעת הוא¹³ ברא בוכרא.

תורת לוי יצחק, חיידושים וביאורים בש"ס עמוד קיב

דקדש הקדשים (יש מלך למעלה הוא סוד קודש הקדשים), ואיהו מלך עלאה (והיא מלך העליין), ותחתיה אית כהן חזא דאור קדמאה (ותחתיה יש כהן שהוא החסד דז"א סוד אור הראשון של מעשה בראשית), דקא משמש קמיה (שהוא משמש לפני הבינה), וזא איהו כהן דאקרי גדול סטרא דימינא (וזהו הכהן שנקרא כהן גדול שהוא צד החסד שבימין המשמש בין המלך לבין המקבלים), ע"ש.

וראה ביאור הזהר להצ"צ עמוד רלא וז"ל: אית מלך לעילא חזא דקדש הקדשים, פי' קדו"ק היינו בינה ע' בזהר פקודי דף רס"א ע"א והיינו לפי אשר כתר וחכמה מלבושים בה וזהו ענין קדש הקדשים כדפי' הרמ"ז, כתר קדש, קדשים חו"ב, אבל חכמה נק' כח מ"ה בחי' אין שאין עדיין התפשטות אורך ורוחב ולכן התגלות התענוג הוא בכינה דוקא, ולכן כינה היא אם הבנים היינו שהיא שורש למדות הנולדים מן התגלות התענוג הנ"ל, ולכן כינה נק' אלקים חיים ומלך עולם (הג"ה, ופי' בפרסד בעה"כ מטעם שהיא משפעת חיים לכל הספירות), ע"ש.

(9) כמ"ש בשמואל (שמואל א ב, י) ויתן עז למלכו. ראה במדבר רבה פרשה ו, ב. "עז עז מלכות שנא" ויתן עז למלכו".

(10) ראה ביאור הערה 11. וידוע דשם ע"ב הוא בחכמה, שם ס"ג בבינה.

(11) פירושו: שם ס"ג הוא: יו"ד (20), ה"י (15), וא"ו (13), ה"י (15) = 63. + 14 אותיות, והוא מספר הדי' אותיות דשם הוי' עצמה, וגם עשר אותיות השם המילוי כנ"ל.

סך הכל, 4 (ד' אותיות השם), + 10 (י' אותיות המילוי), + 63 (מספר המילוי) = 77, ע"ז.

ראה לקוטי תורה מהאריז"ל משלי (יח, י).

(12) מגדל ע"ז: פירושו, כתוב (משלי יח, י) "מגדל עז שם הוי'", מגדל בגי' ע"ז, וכמו מגדל הוא גדול וגבוה, כן "עז" שהוא מלכות, קאי על "אית מלך לעילא" שהוא בכינה, וד"ל.

(13) פי' בן הבכור. וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית חלק א' עמוד ר וז"ל: "דעת הוא ברא בוכרא הנוטל פי שנים בו, ב' עטרין חסד וגבורה כמ"ש באדרא זוטא דף רצא ע"א, ע"ש.

אור התורה כי תשא עמוד תתקט וז"ל: ההפרש בין בחי' מוחין דקטנות לבחי' מוחין דגדלות, שבחי' מוחין דקטנות יש אחיזה ויניקה לחיצוניות כענין אברהם יצא ממנו ישמעאל כו' לפי שבחי' אחוריים דשם אלקים הוא המסתיר על אור האלקי עד שיוכל להיות נפרד כידוע, ובבחי' מוחין דקטנות שבלא דעת הרי בחי' הפנימיות מוסתר ונעלם ומבחי' חיצוניות ואחוריים של המדות העליונים יכולים גם החיצונים לקבל, אבל בבחי' מוחין דגדלות שהוא הארת הדעת במדות אין שם מקום ליניקת החיצונים כלל מפני שבבחי' הפנימיות של המדות אין שם מקום לחיצוניות להיותם מבחי' אחוריים וחיצוניות כידוע. וזהו שזכר שם באדר"ז בענין הדעת ירותא דאב ואם ירית מאי ירותא דאחסנתוי דאבא ואימא כו' דהיינו שהדעת ממשיך פנימיות השכל שזהו בחי' אחסנתוי דא"א, משא"כ מה שהמדות מקבלים מן השכל שלא ע"י הדעת הוא בחי' חיצוניות כו'... ולכן נק' בר בוכרא כי כמו שהבן הבכור מקבל הארה יותר גדולה, ולכן חייב אחיו הקטן ממנו לכבדו כמ"ש בכתבי האריז"ל, כמו כן הדעת מפנימיות המוחין, ע"ש.

ועיין גם סידור עם דא"ח עמוד קפב-364. אור התורה פרשת כי תצא עמוד תתקט. ועוד.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

1 שְׁאִין לָהֶם בְּעָלִים, והיינו 'עגלי עמים', עגלים של כל העולם.
2 ועוד דרש המשך הפסוק: 'מִתְרַפֵּס בְּרָצִי כֶסֶף', שְׁבַנִי אומה זו
3 פּוֹשְׁטִין יָד לִקְבֵּל מָוֶן, שמושיטים את ידם ליטול שוחד מיד
4 ישראל, ולבסוף אֵין עוֹשִׂין אֵת רָצוֹן הַבְּעָלִים, אלו שנתנו להם את
5 השוחד.
6 ומסיים ביאור דברי הכתוב: 'פִּיזֵר עַמִּים קְרִיבוֹת יַחְפָּצוֹן', כלומר, מי
7 גָרַם לָהֶם לִישְׁרָאֵל שִׁיתְפָּזְרוּ לְבִין אוֹמֹת הָעוֹלָם, קְרִיבוֹת שֶׁהָיוּ חֲפָצִין
8 בָּזֶן – רצונם להתקרב לאומה רשעה זו.
9 הגמרא חוזרת ומביאה שמועה נוספת ששלח רבי ישמעאל בן רבי
10 יוסי לרבי בשם אביו: וְעוֹד שֶׁלַח לוֹ, שְׁלַשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה
11 שְׁוֹקִים הָיוּ בְּכֶרֶךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי, כַּמֵּנִין יָמוֹת הַחֲמֹה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
12 מֵהֶם הָיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה בִּירְנִיּוֹת – מגדלים, וְכָל
13 בִּירְנִית וּבִירְנִית הָיוּ בּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחֲמִשָּׁה מַעְלֹת –
14 מִמַּרְגּוֹת, וְכָל מַעְלָה וּמַעְלָה הָיוּ בּוֹ אוֹצְרוֹת הַמִּסְפִּיקִים בְּכָדִי לִזְוֹן אֵת
15 כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. מִסְפֶּרֶת הַגִּמְרָא: אֲמַר רַבִּי (ישמעאל) [שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי]
16 לְרַבִּי, וְאֲמַרִי לָהּ (לרבי ישמעאל ברבי יוסי) [רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי
17 לְרַבִּי], חֲנִי לָמֵן – אוצרות אלו של רומי, למי הם, מי יזכה בהם.

18 השיב לו רבי: לָךְ וּלְחִבְרָךְ, וּלְחִבְרֹתֶיךָ – ולחברי חבריך, העוסקים
19 בתורה תדיר. ומביא ראיה מן הפסוק לכך: שְׁנַאֲמַר לענין מפלתה
20 של העיר צור, שהיא רומי הרשעה, 'פְּחָרְתָּ וְאַתְנַנְתָּ קִדְשׁ לָהּ, לֹא
21 יֵאָצֵר וְלֹא יִחָסֵן, כִּי לְשִׁבְסִים לִפְנֵי ח' יְהִיָּה וְגו' סְחָרָה, לְאָכַל לְשִׁבְעָה
22 וּלְמִכְסָּה עֲתִיק' (ישעיה כג יח), ופירושו, 'סְחָרָה' הסחורה שהיא
23 מפיקה מאדמתה, כגון תבואות ומיני מתכות, וכן 'אַתְנַנְתָּ' הכסף
24 והזהב שהיא מקבלת בתמורה לסחורות שמוכרת, לא תוכל צור
25 לשומרם באוצרות ובמחסנים, כי הכל יהיה 'קודש לה', לתלמידי
26 החכמים 'היושבים לפני ה'', לאכול לשבעה ולמכסה עתיק' כדי
27 שיאכלו לשובע, ויתכסו בבגדים נאים ומשובחים.
28 הגמרא מבארת לשון הפסוק. מבררת הגמרא: מֵאֵי לֹא יֵאָצֵר וְלֹא
29 יִחָסֵן. מבארת הגמרא: תָּגִי – שנה רב יוסף, 'לֹא יֵאָצֵר', וְהַדּוֹלֵךְ עַל
30 בֵּית (אוצר) [אֲוִצְרוֹתֶיהֶן] המקום שבו משמרים את התירוש, הדגן
31 והצִיחָה, וְלֹא יִחָסֵן, וְהַ בֵּית (גניזה) [גְּנִיזָה], מקום שמירת כספם
32 וזהבם, ומשמעו, שלא ישתמרו בשבילם במקומות אלו.
33 מוסיפה הגמרא לברר: מֵאֵי כִּי לְיוֹשְׁבֵים לִפְנֵי ח'. משיבה הגמרא:
34 אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר

ד, יג – ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם
דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצות ה'
אשר לא תעשינה ואשמו

זוהר דף כג, א. בתר' דמית משה מה כתיב וגו' כך ווי לעלמא כד יסתלק מני' רבי שמעון דמבועי דחכמתא יסתתמו מעלמא וכו' על ההוא זמנא כתיב ואם כל עדת ישראל ישגו, ואם ישגו באורייתא ולא ינדעון ארחא וכו' דלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחא, ווי לאינון דרין דמשתכחי כדין בעלמא. אמר ר' יהודה זמין קב"ה לגלאה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא בגין (ישעי' יא, ט) דמלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים וכתיב (ירמ' לא, לג) ולא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו', ע"כ.

יש לפרש, עדת אותיות דעת, וישגו באורייתא הוא תורה שבעל פה, כי תורה היא בחי' דעת כמאמר למדע תורתך, וסימנך כ"ל עד"ת גי' תקכ"ד מספר תלמוד בבלי, ועיין במאורי אור מע' תלמוד בבלי ע"ש.

ולא ינדעון ארחא, ולא ינדעון היפך דדעת, והסיבה לזה מה שישגו באורייתא ולא ינדעון ארחא, הוא בגין ונעלם כו' דלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחא. אמר זה על רשב"י שכשיסתלק אז ונעלם דבר מעיני הקהל שלא אשתכח מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחא. כי ר' שמעון בחינתו הוא דעת (כמו"ש בריש האד"ר בנצוצי אורות ע"ש).

הנה ר' שמעון ידע לגלות עמיקתא דאורייתא ואורחא, שלא נעלם ממנו דבר, ואין שגיאה בכל עדת ישראל ח"ו, משא"כ כשיסתלק רשב"י שאז אין מאן דידע לגלאה עמיקתא דאורייתא ואורחא, והוא כמו ונעלם דבר מעיני הקהל דלית מאן דידע לגלאה.

הנה כשרשב"י נמצא בעולם שבחינתו הוא דעת אז טוב לעלמא שדעת הוא קיום וחיות המצות, משא"כ כשיסתלק ר"ש אז ווי לעלמא, והוא כמו ונעלם דבר מעיני הקהל (עולם הוא ג"כ מלשון נעלם, והיינו כשנעלם דבר מעיני הקהל, אז ווי לעלמא).

(1) אחר שמות משה מה כתוב "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ". כמו כן אוי לעולם כשרבי שמעון יסתלק ממנו, שמקורות החכמה יסתמו מן העולם, ויבקש אדם דבר חכמה ולא ימצא מי שיגיד לו, ויטעו כל בני העולם בהבנת התורה, לפי שלא ימצא ביניהם מי שיתעורר בחכמה.

על הזמן ההוא נאמר "ואם כל עדת ישראל ישגו" דהיינו אם ישגו בהבנת התורה ולא ידעו דרכי', מה היא סיבתה, ואמר "בגין ונעלם דבר מעיני הקהל" כלומר שלא יהי' נמצא מי שידע לגלות עומקה של התורה ודרכי', אוי לדורות ההם שימצאו אז בעולם.

אמר רבי יהודה, עתיד הקב"ה לגלות סודות עמוקים שבתורה בזמן של מלך המשיח, לפי שאז יקוים מש"כ מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ועוד כתיב "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו" פירוש לא יצטרכו ללמוד עוד אחד את השני, כי כולם מועצמים ידעו אותי למקטנם ועד גדולים, פירוש מן הקטנים עד הגדולים. אמרן כן יהי רצון במהרה בימינו אמן.

אמר ר' יהודה זמין קב"ה לגלאה כו'. ר' יהודה שבחינתו הוא חסד (כמו"ש בריש האד"ר בנצוצי אורות שם) הוא המנחם, שאם כשיסתלק רבי שמעון מבועי דחכמתא יסתתמו כו', ואז כל עדת ישראל ישגו מפני כי ונעלם דבר מעיני הקהל דלית מאן דידע לגלאה כו'. לא יהי' כך לעולם ח"ו, אלא יהי' חסד ה' שקב"ה יגלה רזין עמיקין דאורייתא בזמנא דמלכא משיחא. והיינו שהקב"ה עצמו יגלה, לא כמו שהי' מקודם שמשה גילה, ורשב"י גילה, הנה הם נסתלקו ונסתתמו מעיינות החכמה.

משא"כ בזמנא דמלכא משיחא יגלה הקב"ה בעצמו והוא חי וקיים לעולם, אם כן לא יופסקו ויסתתמו עוד. ומה יגלה רזין עמיקין דאורייתא, רזין עמיקין הוא בחי' התורה שעלי' איתמר אלפיים שנה קדמה תורה לעולם שהוא בחי' אאלפך חכמה אאלפך בינה, השעשועים יום יום דתורה.

ואיך יכולים לקבל זה הוא בגין דמלאה הארץ דעה את ה', דעה את ה' הוא בחי' דעת עליון.

ועוד זאת יהי' בזמנא דמלכא משיחא הוא ולא ילמדו איש את אחיו כו' כי כולם ידעו אותי כו'. היינו לא כמו עתה שהיודעים היו עיני הקהל וכל עדת ישראל מקבלים מהם, והוא מפני שהידיעה דעתה הוא בחי' דעת תחתון, שהוא דעת המתפשט, הנה עיני הקהל הי' בהם בחי' דעת תחתון, והם השפיעו לכל עדת ישראל, וסדר ההשפעה הוא מתחילה איש את אחיו ואחר כך ואיש את רעהו, וכל זה שייך בדעת תחתון שהוא בחי' דעת המתפשט.

משא"כ בדעת עליון הבלתי מתפשט, הנה כשמלאה הארץ דעה את ה', דעת עליון, לא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו אלא כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם, שהקטנים לא יקבלו מהגדולים, אלא יקבלו מפי הקב"ה בעצמו. ואם כן לא שייך שיהי' כל עדת ישראל ישגו, שזה יתכן כשמקבלים מעיני הקהל, הנה כשונעלם דבר מעיני הקהל אז כל עדת ישראל ישגו.

אבל לעתיד יקבלו גם הקטנים מהקב"ה בעצמו, ואדרבה קדים בפסוק קטנם לגדולם, כי נעוץ סופן דוקא בתחלתן, וכמובן.

ועוד למעלה יותר הרזין עמיקין שילגה הקב"ה בזמנא דמלכא משיחא, הוא הטעמי תורה שעתה לא נתגלו, ולימות המשיח יתגלו כמו"ש (שיר השירים א, ב) ישקני מנשיקות פיהו וכפרש"י שם. ולכן כולם ידעו אותי. ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, מלכ"א משיח"א גי' ה' פעמים מים, כמ"ם ל"ם מכסי"ם גי' ה' פעמים חס"ד, והוא בחי' מים, כי מים הם חסדים. וזהו שאמר זה ר' יהודה דוקא שבחינתו הוא חסד.

לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר² ויקרא דף רה ואילך – פניני לוי יצחק על התורה

(2) עיין בפנים הספר להביאור על פי קבלה.

♦ יום ראשון א' ניסן ♦

א (א) ויקרא אל משה וידבר יהוה אליו מאהל
מועד לאמר:
א ויקרא למשה ומליל יי עמה ממשכן זמנא
למימר:

כ"א ויקרא אל משה • לכל דברות ולכל אמירות
ולכל צווים, קדמה קריאה, לשון חבה, לשון
שמלאכי השרת משתמשין בו, שנאמר: "ויקרא זה
אל-זה", אבל לנביאי אמות העולם נגלה עליהן
בלשון עראי וטמאה, שנאמר: "ויקר אלהים אל-
בלעם". ויקרא אל משה • הקול הולך ומגיע

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

ויעוד לו כפי דבריו איך מצי למימר
תנא מה להצד השנה שבהן
שהיו באש, והלא ויקרא אליו ה' מן
ההר לאמר וגו' לא היה באש, ולגמר
מאותה קריאה וקריאת סנה מצד
השנה שבהם שאינם אלא דבור מפה
קדוש למשה והקדים קריאה לדבור,
והעצמיק בקשניא זו יראה דמתברא
טנרי:

ויעוד לו למה הצריך לומר ג' קראי
בסיני שקדמה קריאה, ולו יהיה
שלא נחשב פסוק ויקרא אליו ה' מן
ההר, ב' מיהא ישנם שקדמה קריאה
לדבור לסברת הרב, והלא כל טרחת
התנא הוא על יתור ויקרא לאמורה
באהל מועד שלא היה צריך לאמורה
ויגדל הקשניא בנכרונה ב' פעמים
בסיני, אלא ודאי שדברי הרב כאן
שלא בדקדוק, ולדברנו אינו מקום
לקשניא אחת מכל אלו והקודמים
ומעתה נמצינו אומרים עקר למוד
שקדמה קריאה לדבור בסיני הוא פסוק
ויקרא אליו ה' מן ההר וגו' כה תאמר
ועקר:

ומה שאמרו בבביתא לא אם אמרת
בסיני שהוא לכל ישראל וגו'
לכאורה הוא דבר תמוה שהרי אין לך
מצוה שאינה לכל ישראל. ובעל קרבן
אהרן פרש לכל ישראל ולצד זה היה
צריך שיהיה הקול בהדרגה מעט
מהרגיל לדבר עם משה ולזה אמר
ויקרא אל משה להודיע שדבר אליו
בקול הרגיל ולא נתמעט ממדרגתו
בשביל ישראל, ולדברו צריך לומר
כאלו אמר התנא לצד שהיה לכל
ישראל. כי לא המעלה היא היותו לכל
ישראל, ואין דברים אלו מתקבלים

ההר, ואנו רואים שלא דבר אליו עד
אחר עלות, ואיך יהיה פה ולשון לומר
שלא היה לו לומר אלא וידבר, אבל
פסוק ויקרא אליו ה' מן ההר רואים
אנו כי תכלית הקריאה לא היה אלא
לומר אליו כה תאמר וגו', ודברים אלו
אמרם אליו שם והוא למשה מבלי
עלות, אם כן מה טיבה של קריאה זו
אינה אלא קדימה לדבור. ומה
שנסתיע הרב בפסוק ויקרא אל משה
ביום השביעי ממה שאמר הכתוב אחר
אומרו ויקרא וידבר וגו' ויקחו לי וגו',
לא האירו למול פני הרב ב' כתובים
ובתוכם ב' ענינים שהפסיקו בין הקריאה
לדבור האחד ומראה כבוד ה' וגו' והב'
ויבא משה וגו' ויהי שם בהר ארבעים
יום וגו', ואחר זה אמר הכתוב וידבר
ה' להעירך להצדיק מה שכתבנו, ומי
יאמר שדבור זה לא היה אחר שבתו
בהר עשרים יום או שלשים יום. ומה
שדחה דעת רבנו הלל שאמר פסוק
ויקרא אליו ה' מן ההר בטענת שלא
היה עדן אש ואמרו שם בתורת
כהנים מה לצד השנה של סנה וסיני
שהיו באש וכו', להיותו סובר הרב
שהאש היה בשעת הקריאה מקשה,
ולא היא, שכונת התנא היא שבאותה
נבואה היה דבר זה לתוספת, ומידי
דהיה שהיתה בה מעלה זו שהיתה
באש מה שלא היה באהל מועד היה
בו גם כן הקריאה למעלה, ולפי זה לו
יהיה שלא היה עדן אש מה בכך הרי
באותה הנבואה היה אש ונשתנית
נבואה זו ונבואת סנה מנבואת אהל
מועד שלא היה בו אש, ובזה אין
קשניא דרב קשניא, ותמה אני איך לא
האירו למול עיניו מה שהקשינו:

(א) ויקרא וגו'. טעם הקריאה, ולא
הספיק הדבור לבד, אמרו בתורת
כהנים כי בג' מקומות קדמה הקריאה
לדבור, בסנה, וסיני, ואהל מועד, ולא
מצינו ללמד אהל מועד לא מסנה ולא
מסיני, מסנה שיש בו רבנותא שהיה
תחלה לכל הדברות סיני יש בו רבנותא
שהוא לכל ישראל, ואין ללמד מהם
של אהל מועד, גם אין ללמד אהל
מועד מצד השנה שבסנה וסיני, כי יש
לומר מה לצד השנה שהיו באש מה
שאין כן אהל מועד:

הנה מה שאמרו שנאמרה קריאה
בסיני כתב הרא"ם שהוא פסוק
ויקרא אל משה ביום השביעי וגו' (שמות
כ"ד ט"ו) או ויקרא ה' למשה אל ראש
ההר (שמות י"ט כ) אבל לא מדקדק
ויקרא אליו ה' מן ההר (שמות י"ט ג) כמו
שפרש רבנו הלל, כי קרא זה לא עם
אש נאמר ובבביתא קתני מה לצד
השנה שהיה באש וכו' עד כאן.
ובמחלה מכבודו לא דק בזה כי האמת
הוא שהלמוד הוא לדבור הוא מפסוק
ויקרא אליו ה' מן ההר, כי ויקרא אל
משה ביום השביעי אין אותה קריאה
מיתרת ואצטריכא לגופה שקרא לו
לעלות לשבת בהר ארבעים יום
באמור שם ויקרא אל משה וגו' ויבא
משה וגו' ויהי משה בהר ארבעים יום,
וקריאה זו במקום דבור היא, והקריאה
שאנו דנים בה קריאה שהיא לדבור,
ומוכרז קריאה ודבור, גם ויקרא ה'
למשה אל ראש ההר שקריאה זו צריך
עליה היתה כי היה משה למשה וקרא
לו לעלות אל ראש ההר ושם דבר
אליו, ואם לא אמר ויקרא ויהיה מדבר
עמו היה מדבר עמו והוא למשה מן

לְאֶזְנוֹ, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שׁוֹמְעִין. וְכֹל אֵף לְהַפְסְקוֹת הֵיחָה קְרִיאָה? תִּלְמֹד לומר: "וַיִּדְבֵּר", לְדַבּוֹר הֵיחָה קְרִיאָה וְלֹא לְהַפְסְקוֹת. וְמָה הָיוּ הַפְסְקוֹת

מִשְׁמָשׁוֹת? לְתֵן רוּחַ לְמֹשֶׁה לְהַתְּבוֹנֵן בֵּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה וּבֵין עֲנָן לְעֲנָן, קַל-וְחֹמֶר לְהַדְיוּט הַלּוֹמֵד מִן הַהַדְיוּט. אֲלֵיו • לְמַעַט אֶת אֶהָרָן. רַבִּי יְהוּדָה

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

יָרָא, וְדוֹקָא בְּסִינִי וְסָנָה לְצַד צַד הַשְּׁנוֹה שֶׁבָּהֶם שָׁאִינוּ בִּאֵהֶל מוֹעֵד הוּא שֶׁקְדָּמָה הַקְרִיאָה לְדַבּוֹר:

וַיִּמָּחֶה שֶׁיִּשָּׁב שֶׁאֲחֵר הָאֵמֶת דַּעַת הַתָּנָא הוּא דְלִמְדִּינָן סְנָה מְסִינִי וְאֵהֶל מוֹעֵד, וְכִמוּ שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ שְׁדִּרֵּשׁ (שְׁמוֹת ג' ד') וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה שָׁאִין תִּלְמֹד לומר וַיֹּאמֶר אֵלָּא לְלַמֵּד עַל כָּל הַקְרִיאוֹת שֶׁהָיוּ מֹשֶׁה מֹשֶׁה, וְאִם לֹא הָיָה סוֹכֵר שָׁאִין צָרָף לְלַמֵּד בָּהּ שֶׁקְדָּמָה הַקְרִיאָה לְצַד דְּלִיף מְסִינִי וְאֵהֶל מוֹעֵד הָרִי אֶצְטְרִיכָא לְגוּפָא לְהַשְׁמִיעֵנו שֶׁקְדָּמָה לָהּ הַקְרִיאָה עַד כָּאן. בְּשָׁנִי מְדַבְּרִים אֵלָּו כִּי מָה שָׁאִינוּ לּוֹמְדִים שֶׁהַקְרִיאָה קְדָּמָה לְהַדְבּוֹר אִינוּ עַל הַדְבּוֹר שֶׁהָיָה בְּקִרְיָא עֲצָמָה אֵלָּא עַל הַדְבּוֹר הַנֶּאֱמָר בְּסוּמוֹף לָהּ, כִּי הַדְבּוֹר שֶׁבְּקִרְיָא עֲצָמָה לֹא מְצִינוּ אוֹתוֹ וְלֹא הָיָה בְּשׁוֹם אַחַת מִג' קְרִיאוֹת וּזְלַת בְּסָנָה פֶּרֶשׁ הַכְּתוּב אִפֹּן הַקְרִיאָה שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מֹשֶׁה, וְלֹא עַל דְּבַר זֶה אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁקְדָּמָה קְרִיאָה לְדַבּוֹר אֵלָּא עַל הַדְבּוֹר הַנֶּאֱמָר לוֹ אַחֵר הַקְרִיאָה, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ הַמְּקוֹמוֹת שָׁאִינוּ אוֹמְרִים בָּהֶם שֶׁקְדָּמָה הַקְרִיאָה בְּסִינִי לֹא נֶאֱמָר אֵלָּא וַיִּקְרָא וְלֹא אָמַר הַדְבּוֹר שֶׁהָיָה בְּקִרְיָא עֲצָמָה וְאָנוּ אוֹמְרִים בּוֹ שֶׁקְדָּמָה הַקְרִיאָה לְדַבּוֹר וּבִהְבֵּרַח שֶׁהוּא דְבַר הַנֶּאֱמָר בְּסוּמוֹף לְקִרְיָא וְכִמוּ כֵן בִּאֵהֶל מוֹעֵד אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁקְדָּמָה הַקְרִיאָה לְדַבּוֹר הֵגֶם שֶׁלֹּא נֶאֱמָר וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, וְאִם כֵּן כִּמוּ כֵן תִּהְיֶה קְרִיאַת הַסְּנָה הֵגֶם שֶׁלֹּא הָיָה אוֹמֵר הַכְּתוּב וַיֹּאמֶר אֵלָּא וַיִּקְרָא מֹשֶׁה מֹשֶׁה וְגו' וַיֹּאמֶר שֶׁל נֶעְלִיף וְגו' אִמְרִינָן שֶׁקְדָּמָה קְרִיאָה לְדַבּוֹר, וְאִיִּתֵּר לִיָּה וַיֹּאמֶר לְדַרְשׁ מִה שְׁדִּרֵּשׁ הַתָּנָא. וְהִמְהִינִי עָלָיו שֶׁהוּא פֶּרֶשׁ שֶׁקְרִיאָה שֶׁקְדָּמָה לְדַבּוֹר בְּסִינִי הוּא פְּסוּק וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְהַדְבּוֹר שֶׁאֲחֵרֵי הוּא וַיִּקְחוּ לִי תְּרוּמָה שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה רַחוּק מְקוֹם בֵּין הַקְרִיאָה לְדַבּוֹר, וּבְקִרְיַת סְנָה הַעֲלִים עֵינָיו מִכְּרִיאַת הַדְבּוֹרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּסוּמוֹף. וְאִם הָרַב חָשַׁב

תִּלְמֹד לומר לֹאמַר עַד כָּאן. וְאִין זֶה קֶשֶׁי, לְצַד שִׁכַּח הַדְּרָשָׁה הוּא מְכַפֵּל דְּבַר שְׁוֹלְתָה תַּבַּת לֹאמַר אֵינָה מִיתַרְתּוּ וְאֶצְטְרִיכָא לְעַצְמָה, לְכֵן בְּגִרְסַת הַרְאֵב"ד עָקֹר:

וְהִנֵּה מַה שֶּׁדֵּן הַתָּנָא לְהַכְרִיחַ כִּי צָרִיךְ לומר וַיִּקְרָא עַל דְּבַר רֹאשׁוֹן שֶׁבִּאֵהֶל מוֹעֵד מִשּׁוֹם שָׁאִינוּ נִלְמַד לֹא מְסָנָה וְלֹא מְסִינִי, אִין זֶה אֵלָּא הַבְּחִינָה הָאֵמֶת מְצַד עֲצָמוֹ, כִּי וּזְלַת זֶה גַּם כֵּן הֵגֶם שֶׁהָיָה נִלְמַד דְּבַר רֹאשׁוֹן הַנֶּאֱמָר בִּאֵהֶל מוֹעֵד מְסָנָה וְסִינִי אִין יִתּוֹר לְתַבַּת וַיִּקְרָא, כִּי הַצָּרָף לְשֶׁאֵר דְּבָרוֹת הַנֶּרְמָזִים בְּיִתּוֹר מֵאֵהֶל מוֹעֵד וְהַנִּלְמָדִים מִיִּתּוֹר לֹאמַר, שְׁוֹלַת וְכִרּוֹן הַקְרִיאָה כָּאן לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִים דְּבָרִים הַמְּתַרְבִּים:

אֲלֵא שֶׁיֵּשׁ לְתַת לֵב בְּכִרְיָתָא לְמָה לֹא הִקְשָׁה יִתּוֹר וַיִּקְרָא הָאֵמִירוֹה בְּסָנָה וְסִינִי וַיִּלְמְדוּ מִיִּקְרָא הָאֵמִירוֹה בִּאֵהֶל מוֹעֵד, וְאִין צָרִיךְ לומר אִם יֹאמַר אֵהֶל מוֹעֵד וְסִינִי אוֹ אֵהֶל מוֹעֵד וְסָנָה וַיִּבּוֹא הַג' מִצַּד הַשְּׁנוֹה שְׁבִינִיָּהֶם. וְעוֹד קֶשֶׁה לְדַבְּרֵי הַתָּנָא שְׁדִּרֵּשׁ אוֹמְרוּ מֵאֵהֶל מוֹעֵד קָרָא יִתְרָא לְדַרְשָׁא לְהִבִּיא כָּל הַדְּבָרוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בִּאֵהֶל מוֹעֵד שֶׁקְדָּמָה בָּהֶם הַקְרִיאָה וְלֹא פַעַם רֹאשׁוֹנָה בְּלִבָּד אִם כֵּן מִי גִרַע דְּבַר רֹאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמָר בְּסִינִי שֶׁלֹּא תִקְדִּים בּוֹ הַקְרִיאָה שֶׁהָצָרָף לומר בּוֹ וַיִּקְרָא, וְכִמוּ כֵן בְּסָנָה לֹא הָיָה צָרִיךְ לומר וַיִּקְרָא לְפִי מָה שֶׁלְּמַד שֶׁם מִיִּתּוֹר דְּבַר לֹאמַר לְרַבּוֹת כָּל הָאֵמִירוֹת:

וְרִאִיתִי לְהִרְאִים שְׁנֵת דַּעְתּוֹ לִישָׁב הַדְּקוּקִים, וְכָל מָה שֶׁכָּתַב הָרַב בְּזֶה אִין דַּעְתִּי הוֹלְמָתוֹ, רֹאשׁוֹנָה מִה שֶׁכָּתַב כִּי לֹא מְצִי לְמִילָף סִינִי וְסָנָה מֵאֵהֶל מוֹעֵד לְצַד שֶׁהָיָה קְרִיאָה לְטַעַם שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרָא לְבּוֹא לָזֶה קָרָא לוֹ לְכַסֵּס, קֶשֶׁה לְכַשְׁנָאמַר כִּי תָנָא דְתוֹרַת כְּהֻנִּים חוֹשֵׁשׁ לְדַרְשָׁה זֶה, וְעַד עַתָּה דְלִמָּא לֹא קְדָּמָה קְרִיאָה לְדַבּוֹר בִּאֵהֶל מוֹעֵד, וְקִרְיָא זֶה אֵינָה אֵלָּא כְּדִי שִׁיכְנֹס וְלֹא יַעֲמֵד בַּחוּץ לְצַד שֶׁהָיָה

בְּשִׁכְלִי. וְהִנֵּכּוֹן בְּעִינִי הוּא שֶׁהַמַּעֲלָה הוּא שֶׁמְצִינוּ שֶׁשְׁנָה ה' דְּבָרוֹתָיו שֶׁם שֶׁלֹּא אֶמְרָם לְמֹשֶׁה לְבַד וְהוּא יִדְבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵלָּא מִפִּי עֲלִיּוֹן הָיוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְכִשֶּׁם שֶׁנִּשְׁתַּנִּית גְּבוּאָת סִינִי לְפֶרֶט זֶה נִשְׁתַּנִּית גַּם כֵּן לְמַעֲלָה זֶה שֶׁל קְרִיאָה מִשְׁאֵר דְּבָרוֹת הַנֶּאֱמָרִים לְמֹשֶׁה לְבַד וְלֹא הַשְׁמִיעַם ה' לְכָל יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן נֹאמַר שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם מַעֲלָה זֶה שֶׁקְדָּמָה קְרִיאָה לְדַבּוֹר:

עוֹד סִיִּם בִּאֻתָּה בְּרִיתָא וְכֹל לֹא הָיָה קְרִיאָה אֵלָּא לְדַבּוֹר זֶה מִנֵּן לְכָל הַדְּבָרוֹת שֶׁבְּתוֹרָה תִּלְמֹד לומר מֵאֵהֶל מוֹעֵד וְכֹל לֹא הָיָה קְרִיאָה אֵלָּא לְדְּבָרוֹת מִנֵּן לְרַבּוֹת הָאֵמִירוֹת וְהַצְּוִיִּים תִּלְמֹד לומר דְּבַר וַיִּדְבֵּר לְרַבּוֹת אֵף לְאֵמִירוֹת וְצוּיִים וְכו', עַד כָּאן. פֶּרוּשׁ הַדְּבָרִים כִּי מְקִרְיַת אֵהֶל מוֹעֵד וְסָנָה וְסִינִי אִין לְלַמֵּד לְשׁוֹם דְּבַר וּזְלַתָּם, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיָה הַתְּחִלַּת דְּבַר בְּמִקּוֹם הַהוּא אֵבֶל אֶת אֲשֶׁר יִדְבֵּר עוֹד שֶׁם בְּמִקּוֹם הַהוּא לֹא יִקְדִּים בּוֹ הַקְרִיאָה תִּלְמֹד לומר מֵאֵהֶל מוֹעֵד קָרָא יִתְרָה לומר כָּל אֲשֶׁר יִדְבֵּר מֵאֵהֶל מוֹעֵד תִּקְדִּים לוֹ הַקְרִיאָה וְהֵגֶם שֶׁלֹּא רָבָה הַכְּתוּב אֵלָּא בִּאֵהֶל מוֹעֵד הָרִי זֶה בְּנִין אֵב לְכָל, כִּי אִין בּוֹ דְּבַר חֲדוּשׁ מְסִינִי וְלֹא מְסָנָה לומר שֶׁלְּצַד אוֹתוֹ חֲדוּשׁ הָיָה הַקְרִיאָה. וְחֹזֵר לומר אִין לִי אֵלָּא דְּבָרוֹת שֶׁכֵּן דִּיק הַכְּתוּב וַיִּדְבֵּר מִנֵּן לְבִיבִיאוֹת הַמִּתְחִילוֹת וַיֹּאמֶר אוֹ לְשׁוֹן צוּי. וְאוֹלִי כִי הַדְבּוֹר יִגִּיד תְּגַבֵּרַת הַמְּדַבֵּר מִה שָׁאִין כֵּן הָאֵמִירוֹת וְהַצְּוִיִּים מִנֵּן שֶׁיִּקְדִּים לָהֶם הַקְרִיאָה תִּלְמֹד לומר דְּבַר וַיִּדְבֵּר. וְרִאִיתִי גִרְסָא לְהִרְאֵב"ד תִּלְמֹד לומר דְּבַר וַיִּדְבֵּר לֹאמַר. וְלִגְרָסָא זֶה דִּרֵּשׁ יִתּוֹר תַּבַּת לֹאמַר הָאֵמִירוֹה בְּיִדְבֵּר שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְכַתֵּב אַחֵר שֶׁאָמַר דְּבַר, הָא לְמִדַּת שֶׁבִּא לְרַבּוֹת הָאֵמִירוֹת, וְהַצְּוִיִּים בְּגִדֵּר אֵמִירוֹת הֵם:

וְרִאִיתִי לְבַעַל קֶרֶבֶן אֶהָרָן שֶׁהִשִּׁיג עַל הַגִּרְסָה לְמָה אָמַר תִּלְמֹד לומר דְּבַר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לומר אֵלָּא

אומר: "ג דברות נאמרו בתורה למשה ולא־הָרָן. וכן־גַּם נא־מְרו י"ג מעוֹטִין, לְמַדְךָ, שְׁלֹא לֹא־הָרָן נא־מְרו, אֲלֹא לְמִשָּׁה שִׁיאֵמַר לֹא־הָרָן; וְאֵלּוּ הֵן י"ג מעוֹטִין: "לְדַבֵּר אֹתוֹ", "מְדַבֵּר אֵלָיו", "וַיְדַבֵּר אֵלָיו", "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ" – כֻּלָּן בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים. כֹּל שֶׁמַּעֲזוֹ אֵת קוֹל הַקְּרִיאָה? תִּלְמוּד לומר: "קול לו", "קול אֵלָיו". מִשָּׁה שֶׁמַּע, וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שֶׁמַּעוֹ.

(מ"ב בַּשֵּׁם הַר"ן שְׁדִיחֹו דְרִש"י מִמָּה שֶׁהִתְבַּה הַמִּינְחָה הַדְּבוּר מְרֻגָּשָׁת

במבטא יותר מאלו הנה כתוב 'לו' שגם־כן תורה על יחיד הדבור, אֲכַל אֵינָה מְרֻגָּשָׁת. וְכֵתֵב 'אֵלָיו' שֶׁגַּם־כֵּן הִיא תְּבָה הַמִּינְחָה הַדְּבוּר, וְאִמְנָם מְרֻגָּשָׁת במבטא, להורות יחיד יותר, והוא, שֶׁמִּשָּׁה שֶׁמַּע וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא שֶׁמַּעוֹ, וְדוּ"ק. מְצֻאָתוֹ). **מֵאֵהֶל מוֹעֵד** • מְלַמֵּד שֶׁהִיא הַקּוֹל נִפְסָק וְלֹא הִיא יוֹצֵא חוּץ לֵאמֹל. יְכוּל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נִמְוָךְ? תִּלְמוּד לומר: "אֵת הַקּוֹל". מֵהוּ הַ"קּוֹל"? הוּא הַקּוֹל הַמִּתְפַּרֵּשׁ בְּתַהֲלִים: "קוֹל ה' בִּפְתָּ, קוֹל ה' בְּהֶדְר, קוֹל ה' שֶׁבַר אֲרָזִים". אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

שֶׁהַקְּרִיאָה לְחֹד וְאִמִּירַת מִשָּׁה מִשָּׁה לְחֹד, זֶה שֶׁנֶּגְדָה הוּא, וְהַדְּבָרִים בְּרוּרִים לְעֵין כָּל בֶּן דַּעַת, וְתַמְהֵנִי אֵיךְ יִצְאוּ מִפִּי קְדוֹשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ, וְיֵשׁ עוֹד לְהַקְשׁוֹת אֲלֹא שֶׁאֵין צָרָף לְדַחוֹת דְּבָרִים בְּאֵלָּה: **וְמָה** שֶׁיִּשֵּׁב לָמָּה לֹא יִלְמַד סִינִי וְסִנָּה מִכָּל הַדְּבוּרִים וְהָאִמִּירוֹת שֶׁנִּתְרַבּוּ בְּפִסּוּק וְהַשְׁקָדָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה, וְאִמֵּר שֶׁאֵין בּוֹנֵת הַתֵּנָא אֲלֹא לְאוֹתָם דְּבָרוֹת וְאִמִּירוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּאֵהֶל מוֹעֵד כִּלְכַּד וְאֵין לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ לְשָׂאֵר דְּבָרוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּשָׂאֵר מְקוֹמוֹת, לְפִי מָה שֶׁהֶעֱלָה שֶׁסֶתֶר נִוְהוּ בְּסֻמוֹךְ, כִּי סִנָּה אֵין בּוֹ קְדִימַת קְרִיאָה, וְאֵהֶל מוֹעֵד לְצַד שֶׁשָּׁכַן עָלָיו הֶעֱנָן וְלֹא יְכוּל לְבֹא, וְדַחַק עֲצָמוּ לְפָרֵשׁ גַּם בְּדַבְרֵי רִש"י שֶׁאִמֵּר סֶתֶם לְכָל הַדְּבָרוֹת וְאִמִּירוֹת וְכוּ' קִדְּמָה קְרִיאָה וְכוּ' שֶׁאֵינוּ אֲלֹא אוֹתָם שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּאֵהֶל מוֹעֵד עַד כָּאן. דְּבָרֵינוּ ז"ל אֵין שְׁכָלֵי הוֹלָמָם, כִּי מִמָּה שֶׁרָבָה הַכְּתוּב כָּל הַדְּבָרוֹת וְהָאִמִּירוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֵהֶל מוֹעֵד שֶׁקִּדְּמָה בָּהֶם הַקְּרִיאָה עֵין רוֹאָה וְלֵב שׁוֹמֵעַ כִּי לֹא לְצַד שֶׁשָּׁכַן הֶעֱנָן וְלֹא יְכוּל לְבֹא הִתְהַוָּה הַקְּרִיאָה אֲלֹא לְהַקְדִּים הַקְּרִיאָה לְדְבוּר מוֹדִיעַ הַכְּתוּב שֶׁאִם מִחֲמַת הִירָאָה קְרִיאָה אַחַת תִּסְפִּיק לְכָל, וְאִם לְהוֹדִיעַ שֶׁבְּכָל דְּבוּר שֶׁהִיא ה' מְדַבֵּר הִיא מִשָּׁה יָרָא לְכֻנֵּס וְהִיא צָרִיף לְקִרְאָה לוֹ, אֵין דְּבָרִים אֵלּוּ בְּדָאִים לֵאמֹר, כִּי בְּהֶכְרַח לומר שֶׁלֹּא הִיא הַדְּבָר כֵּן בְּתַמִּידוּת, שֶׁהִיא הִיא הַכְּהֻנִּים נִכְנָסִים וּמִשְׁמָשִׁים וּמִשָּׁה לֹא יִירָא וְלֹא יִפְחָד לְכֻנֵּס עִמָּהֶם, וּמִן הַסֶּתֶם שֶׁדִּבֶּר ה' עִמּוֹ בְּתַמִּידוּת, אִם לֹא שֶׁתִּאֲמַר שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁהִיא רוֹצֵה ה' לְדַבֵּר עִמּוֹ הִיא הֶעֱנָן שֶׁכֵּן וְהִיא יוֹצֵאִים הַכְּהֻנִּים חוּץ לֵאֵהֶל מוֹעֵד, וְהִיא הִקְלָה גְּמוּר:

וְעוֹד תִּמְצָא שֶׁהֶעֱלָה רַא"ם בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל מֵאֵהֶל מוֹעֵד כִּי תֵּנָא דְּתוֹרַת כְּהֻנִּים סוֹבֵר בְּאוֹתָהּ בְּרִיתָא דִּקְתָּנִי (רִישׁ ת"כ) כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שְׁמוֹת מ' ל"ה) וְלֹא יְכוּל מִשָּׁה לְבֹא וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר (בְּמִדְבָר ד' פ"ט) וּבִבְלֹא מִשָּׁה כֹּא הַכְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בִּינֵיהֶם (שְׁמוֹת מ' ל"ה) כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעֱנָן, אִמֵּר מַעֲתָה כָּל זְמַן שֶׁהִיא הֶעֱנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לֹא יְכוּל, נִסְתַּלַּק וְכוּ' וּבִבְלֹא וְגו' עַד כָּאן. הִנֵּה פֶשֶׁט דְּרִשָּׁה זֶה הִיא שֶׁמַּעוֹלָם לֹא נִכְנַס מִשָּׁה אֲלֹא אַחֵר שֶׁנִּסְתַּלַּק הֶעֱנָן, וְאֵף עַל פִּי כֵן רָבָה הַכְּתוּב לְכָל הַדְּבָרוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ לוֹ בְּאֵהֶל מוֹעֵד שֶׁקִּדְּמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה, וְאִם תִּאֲמַר שֶׁלֹּא דִּרְשׁ תֵּנָא כֵּן אֲלֹא אַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר קְרִיאָה בְּסִינִי אֲכַל וּזְלַת זֶה הִיא מַחֲזֹר אַחֵר דְּרִשָּׁת ר' תַּנְחוּמָא (רִישׁ פֶּרָשָׁה ז') שֶׁדִּרְשׁ שֶׁהַקְּרִיאָה הִיא לְצַד שֶׁהִיא מִתִּירָא לְבֹא, הִרִי לָךְ דְּרִשָּׁת ר' תַּנְחוּמָא ז"ל, הִיא יָרָא מִשָּׁה לְכֻנֵּס דְּכֵתִיב וְלֹא יְכוּל מִשָּׁה אִמֵּר הַק"ה אֵינוּ דִּין וְדָרָף כְּבוֹד שֶׁמִּשָּׁה שֶׁנֶּצְטָעַר בְּמִשְׁכָּן הִיא עוֹמֵד בְּחוּץ וְאֵין בְּפִנִּים אֲלֹא הִרִינִי קוֹרָא אוֹתוֹ שֶׁיִּכְנַס לָכָף נֶאֱמַר וְיִקְרָא, לְסַבְרָא זֶה לֹא הִיא הַדְּבָר אֲלֹא בְּפֶעַם רִאשׁוֹנָה אֲכַל מִשָּׁם וְאֵילָף הִרְשׁוֹת נְתוּנָה לוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ לְכֻנֵּס וְאֵין פֶּחַד וְאֵף עַל פִּי כֵּן אִמֵּר הַכְּתוּב שֶׁהִיא מְקִידִים קְרִיאָה לְדְבוּר וּמַעֲתָה לָמָּה לֹא לְמִדִּין כָּל הַדְּבָרוֹת וְאֵין צָרִיף לומר סִינִי וְסִנָּה מֵאֵהֶל מוֹעֵד: **וְהִנְכוּן** לומר הוּא כִּי אִם לֹא אִמֵּר הַכְּתוּב קְדִימַת קְרִיאָה לְדְבוּר בְּסִינִי וְסִנָּה הֵגֵם שֶׁהִיא אוֹמֵר בְּאֵהֶל מוֹעֵד הֵינּוּ אוֹמְרִים כִּי מֵאֵהֶל מוֹעֵד מַעֲט סִינִי וְסִנָּה שֶׁלֹּא קִדְּמָה הַקְּרִיאָה בּוֹ, שֶׁהִסְבִּירָא נִוְתַּנְתָּ לְלַמֵּד מֵאֵהֶל מוֹעֵד

בַּשֵּׁם שֶׁקִּדְּמָה בּוֹ קְרִיאָה לְדְבוּר כְּמוֹ כֵּן בְּסִנָּה וְסִינִי תִּלְמוּד לומר מֵאֵהֶל מוֹעֵד, וְיֵשׁ טַעַם לְמַעוֹט, כִּי אוֹלִי לְצַד שֶׁקִּבֵּעַ ה' שְׁכִינָתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל הוֹסִיף מַעֲלָה זֶה בְּתַחֲלַת שְׁכִינָתוֹ שֶׁקָּרָא לוֹ קֶדֶם הַדְּבוּר, וְרַבּוּי לֵאמֹר הֵינּוּ דוֹרְשִׁים דְּרִשָּׁא אַחֲרָת. וְתַדַּע שֶׁאֵין לָךְ פְּרָשָׁה שֶׁאֵין בָּהּ יְתוֹר לֵאמֹר וְאִנּוּ דוֹרְשִׁים בְּאֵפֶן אַחֵר וְתִהְיֶה זֹאת כְּאַחַת מִהֶנּוּ. וְאַחֵר שֶׁאִמֵּר הַכְּתוּב קְרִיאָה בְּסִנָּה וְסִינִי נִתְחַבְּנוּ לומר כִּי מֵאֵהֶל מוֹעֵד כֹּא לְרַבּוֹת שֶׁאֵר הַדְּבוּרִים, וְאַחֵר שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁרָבָה הַכְּתוּב הַדְּבוּרִים דְּרִשִּׁינָן גַּם כֵּן לֵאמֹר לָמָּה שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהֵם הָאִמִּירוֹת שֶׁשָּׁקוּל אֵנִי בָּהֶם אִם הִיוּ בְּכָלל הַדְּבָרוֹת, כִּי יוֹתֵר יֵשׁ לָנוּ לְדַרְשׁ יְתוֹר הַתְּבָה לָמָּה שֶׁאֵנוּ צָרִיכִין לָהּ בְּמִקּוֹמָה מְלַבֵּשׁ דְּרִשׁוֹת, וְאַחֵר שֶׁהוֹדִיעֵנו הַכְּתוּב כָּל הַדְּבָרוֹת וְהָאִמִּירוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּאֵהֶל מוֹעֵד שֶׁקִּדְּמָה לָהֶם הַקְּרִיאָה הוּא הַדִּין לְכָל הַדְּבָרוֹת וְהָאִמִּירוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּתוֹרָה, וְהַטַּעַם כִּי בְּג' מְקוֹמוֹת מִצִּינוּ שֶׁהַקְדִּים הַכְּתוּב קְרִיאָה לֵאמִירָה סִינִי וְסִנָּה וְאֵהֶל מוֹעֵד, וְאֵין אֵנִי יוֹדַע אִם לֹא הִיא דְּבָר זֶה אֲלֹא בְּפֶעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּכָל פֶּעַם וּפֶעַם כְּשֶׁבִּאֵר הַכְּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁהוּא בְּאֵהֶל מוֹעֵד שֶׁהִיא בּוֹ בְּכָל דְּבוּר וְאִמִּירָה הִרִי נִתְגַּלָּה הַסֶּתֶם שֶׁהוּא הַדִּין בְּכָל דְּבוּרִים שֶׁהָיוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת. אוֹ נֵאֱמַר עַל זֶה הַדְּרָף שֶׁאַחֵר שֶׁבִּאֵר הַכְּתוּב דְּבוּרִים וְאִמִּירוֹת שֶׁהָיוּ בְּאֵהֶל מוֹעֵד אֵנוּ חוֹזְרִים וְלִמְקִידִים מִסִּינִי וְסִנָּה וְאֵהֶל מוֹעֵד לְכָל הַדְּבוּרִים עַל זֶה הַדְּרָף, מֵה סִינִי וְכוּ' קִדְּמָה קְרִיאָה אֵף כָּל וְכוּ', מֵה לְסִינִי וְסִנָּה שֶׁהִיא תַּחֲלַת דְּבוּר בְּמִקּוֹם הַהוּא תִּאֲמַר בְּשָׂאֵר דְּבוּרִים שֶׁלֹּא הִיוּ תַּחֲלַת דְּבוּר בְּמִקּוֹם הַהוּא,

“כָּקוֹל אֶל־שָׁדַי בְּדַבְרֹוֹ”. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמָר: “עַד־הַחֲצֵצָה הַחֲצִינָה”? שִׁפְיוֹן שְׁמָעִיעַ שָׁם, הִיא נִפְסָק. מֵאֲהֵל מוֹעֵד לֵאמֹר • יָכוֹל מִכָּל הַבֵּית? תִּלְמוּד

“מֵאֲהֵל מוֹעֵד”? מִלְמַד שֶׁהִיא הַקּוֹל נִפְסָק. כִּי־יֵצֵא בּוֹ: “וְקוֹל כִּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמָע עַד הַחֲצֵצָה הַחֲצִינָה”. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל נִמְוֵד? תִּלְמוּד לומר:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ממה שכתב רא"ם שדורש מאחור וזכרון מאהל מועד, הלא אין השנוי עושה רשם לאשר יכון אליו, כי הגם שנשמע שמאהל מועד לאון משה אף על פי כן לא יתחייב מזה לומר שלא יצא הקול, שאולי שמשה היה עומד סמוך ולא באהל מועד ולעולם יצא חוץ. ועוד לדבריו היה לו להקדים תחלת הקול ואחר כך תכליתו על זה הדבר מאהל מועד אליו, וממה שהקדים אליו הרי זה שולל שלא נתבון בסמיכות זה לומר כן, כי איך יקדים שעור סוף הדבור קדם ראשיתו. ויותר נראה לומר שדורש מאחור מאהל מועד לאמר ולא אמר וידבר ה' מאהל מועד אליו לאמר, שיש להקדים מקום המדבר וזכרון הנדבר אליו, וישנם לכל הדרשות שקדמו, ישנה ליתור מאהל מועד לדרש שאר דברות שקדמה הקריאה, גם ישנה מפלגת ממה שלא אמר ויקרא מאהל מועד, גם ישנה לדרשת לאמר לרבות שאר אמירות וציויים שקדמה בהם הקריאה, שמע מינה שנתבון לומר על זה הדבר מאהל מועד לאמר פרוש ממנו הוא תחלת דבור הרמוז באומרו וידבר ובו כלתה האמירה באומרו לאמר, הא למדת שלא יצתה חוץ. או נאמר שהאי תנא אינו דורש יתור אהל מועד לרבות שאר הדברות ודורש בין שאר הדברות בין האמירות כלן מיתור תבת לאמר וכיון שהיא מיתרת אם אינו ענין למדבר תנחו ענין לשומע שלא ישמע אלא מהעומדים באהל מועד ולא מהעומדים חוץ. ואולי שאמר מאהל לומר למעט אותם שבאהל מועד שהם אהרן ובניו, והגם שמעטו מתבת אליו, עדן יש לטעות שאמר אליו למעט הזקנים, אבל אהרן ובניו יש מקום לומר שלא נמעט, לזה אמר מאהל מועד:

ומה שתרץ הראב"ד לקשיא ב' שהמעוט בא לדברות שקדמו, דברים תמוהים הם, שהרי המעוט הוא בקריאתו מאהל מועד, וגם לסברת הק'

לדקדק עוד, למה הצרך לומר אל משה ולא הספיק באומרו אליו שחזור אל משה שהזכר בסמוך (סוף פסוק), ודומה לזה תמצא שאמר הכותב תחלת פרשת ויקרא אליו ולא הזכיר למי נגלה וסמך על זכרון אברהם שבפרשה הקודמת כמו כן היה לו לומר כאן, ובמה שכתבנו לא קשה:

וידבר ה' אליו מאהל מועד. טעם שהצרך לומר אליו, שלא תאמר שלא מנע ה' קולו משמעו לוולת משה אלא בערך ישראל, אבל בשידבר באהל מועד לא ימנע שמיעת הדבור מהעומדים שם שהם משרתיו כהני ה', לזה אמר אליו מאהל מועד שאפילו בגשת משה לאהל מועד ולא יהיו שם אלא כהני ה' לא היה נשמע הדבור אלא למשה:

מאהל מועד וגו'. קשה כי מן הראוי להקדים הודעת המקום שממנו הדבור ואחר כך יזכיר למי ידבר, וכאן אחר שאמר אל משה ואחר כך אמר מאהל מועד. והנה לפי מה שדרשו בתורת כהנים שכתבתי למעלה כי אומרו מאהל מועד להודיע על כל הדברות שנאמרו אחר כך מאהל מועד שקדמה להם הקריאה, יש טעם באחור וזכרון זה לומר כי למרחוק מגדת והבן: ובתורת כהנים דרשו עוד מאהל מועד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ מאהל מועד עד כאן.

וקשה והלא כבר דרשו ממנה ענין הקריאה. עוד קשה אם היה נפסק הקול ולא יצא חוץ למה הצרך הכותב למעט ישראל משמיעת הדבור. וראיתי להרא"ם שכתב שבח דרשתו היא ממה שלא אמר ויקרא אל משה מאהל מועד, ואמר אליו מאהל מועד דרשו שירצה לומר שמאהל מועד היה אליו באין הפסק הא למדת שלא יצא. וקשיא ב' תרץ הראב"ד שמה שהצרך הכותב למעטם הוא מן הדברות שהיו קדם הקמת המשכן:

ואין דעתי מתישבת בב' התרצוים.

אהל מועד יוכיח שקדמה הקריאה לכל דבור ודבור שהיה שם, ולכשאמר מה לאהל מועד שכן היה מקום ששכן בו ה' בקביעות ונעשה אלהים שכן בתוכנו, סיני וסנה יוכיחו וכו' שקדמה הקריאה בפעם ראשונה וכו' וחזר הדין וכו' הצד השווה שבהם שהיה דבור מפי קדוש למשה אף אני אביא כל דבור מפי קדוש למשה שקדמה בו הקריאה בכל מקום שדבר עמו:

ויקרא אל משה. צריך לדעת למה לא הזכיר שם הקורא, והגם שהזכירו אחר כך, מן הראוי להזכירו בתחלה וממילא מובן כי הוא המדבר כשיאמר ויקרא ה' וגו' וידבר. ואולי שיבון הכותב להודיע תעצמותיו יתברך שיקרא בקול גדול ולא ישמענו וולת את אשר יחפץ, והוא אומרו ויקרא אל משה שהגם שקרא לא נשמע הדבור אלא אל משה ולא למי שלפניו, ולפי זה אם היה אומר הכותב ויקרא ה' אל משה תבין שה' קרא בקול גדול אבל הגעת הקול למשה היה בקול נמוך שישער משה בדעתו שאפשר שאותם שרחוקים קצת ואינם בסמוך לו לא ישמעו ואין כאן חידוש פלא ה', לזה אמר ויקרא אל משה פרוש כי גם לגבי משה היתה קריאה בקול גדול ששמע קול גדול, והן הן נוראותיו יתברך שלא שמע וזולתו. עוד נראה טעם שלא הזכיר שמו יתברך בקריאה, שיותר בחר למעלת השם להזכירו בדבור של מצוה מעל הקריאה שאין בה אלא הזמנה בעלמא או דרך כבוד לפי המדרש. עוד יש לתת טעם כפי המדרש (ויקרא א' ח) שאמרו שהיו אהרן ובניו והזקנים אומרים אין אנו יודעים איהו מהם חביב לפני המקום אלא למי שיקרא ה' וכו' ויקרא אל משה וגו'. הנה לפי זה אין מקום להזכיר שמו בקריאה, כי מאמר ויקרא הוא ענין ההכנה שהיו מצפים לה גדולי ישראל אל יקרא ה', לזה אין לומר אלא ויקרא אל משה והבן. ולדרך זה יתישב מה שיש

לומר: "מעל הפפרת". יכול מעל הפפרת כלה? תלמוד לומר: "מבין שני הפרכים". לאמר • צא ואמר להם דברי כבושין: 'בשבילכם הוא נדבר עמי'. שכן מצינו, שכל שלשים ושמונה שנה שהיו ישראל במדבר כמגדים, מן המרגלים ואילך, לא

נתיחד הדבור עם משה, שנאמר: "ויהי כאשר תמו כל-אנשי המלחמה למות... וידבר ה' אלי לאמר" אלי היה הדבור. דבר אחר: צא ואמר להן דברי, והשיבני אם יקבלום, כמו שנאמר: "וישב משה את-דברי העם וגו'":

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם התשי"ז כרך יט, עמ' 128-126)

הגלוי נעלה יותר - בהיותו לאחר ההעלם

מפרשת פקודי נקנסים לפרשת ויקרא. שיכות ב' הפרשיות היא:

בסוף פרשת פקודי, מדבר אודות הענן שהיה על המשכן. "ענן" הוא **העלם**, שמענע ממשה רבנו להכנס לאהל מועד, "ולא יכל משה גו'". ואחר-כך "ויקרא אל משה" - קריאה היא ענין של גלוי, הגלוי שלאחר ההעלם. והגילוי שלאחר ההעלם הוא למעלה יותר מגילוי כשעצמו, כידוע.

ענין הגילוי שלאחר ההעלם בעבודת האדם הוא עבודת התשובה. התשובה באה לאחר שהאדם התרחק מאלקות

- העלם. ותשובה פירושה השבה למקומו - גילוי. גם בתשובה - כמו בגילוי שלאחר ההעלם - נעשה "כפלים" לתושיה, עד לתכלית התשובה - "ודונות נעשו לו כזכיות", "אתהפכא חשוכא לנהורא".

[...] וזהו ענין תכלית הקריאה שבאה לאחר ההעלם - לא לדחות ולהסיר את ההעלם, אלא ש"לילה כיום יאיר".

וזהו הוראה לכל אחד ואחד בעבודתו, שבכל מצב שבו נמצא, אסור לו להתנאש חס ושלום, אלא אדרבה - על-ידי ההעלם אפשר להגיע לגילוי נעלה יותר.

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

תנא דממעטים מפסוק (שמות כ"ה ב"ב) וידברתי אתך וגו' (במדבר ד' פ"ט) וקול אליו הכל באהל מועד היה, ויותר נכון לומר שלא דרשו שהיה הקול נפסק באהל מועד אלא במה שדבר אליו באהל מועד שכן כתוב וידבר אליו מאהל מועד, אבל בקריאה מודה שיצא הקול חוץ לקרות למשה שהיה עומד בחוץ: **ומה** שכתב הרא"ם שתנא זה סובר שהיה משה בפנים והיה בזמן שנסתלק הענן, ובאידך דרשה דרמי קתיב ולא יכול משה וגו', וקתיב ובא משה בא הכתוב הג' והכריע ביניהם כי שכן הענן וגו' מעתה כל זמן שהיה ענן וכו' עד כאן. ואני אומר כי בעל דרשה זו לא יכחיש שזמן שנאמר ויקרא אל משה היה בזמן ששכן הענן, ורומית הכתובים היא על זה הדרך קתיב ובא משה משמע שהרשות בידו בכל עת, וקתיב ולא יכול וגו' פרוש כי אם על ידי קריאה, וכן תמצא שאמר הכתוב בסוף משפטים ויקרא אל משה ויבא משה בתוך הענן, וכמו כן במה שלפנינו, והדברים פשוטים אצלי כי אין מי שיסבך לומר שנתעכב משה חוץ לאהל מועד עד אחר שנסתלק הענן וקרא לו. ותמצא דקתני רישא של אותה ברייתא וזה לשונה אוציא את כלן ולא אוציא מלאכי השרת

על זה הדרך **אליו מאהל מועד** פרוש שלא השיג לדבר ה' אליו אלא לצד שמחל ה' על עון העגל ושכן באהל מועד לאות ולמופת, אבל אם לא היתה המחלה לישראל הרמוזה באהל מועד לא היה ה' מדבר אליו, ואמר לו שיאמר דבר זה לישראל, והוא אומר **לאמר**. ותמצא שאמרו שם בתורת כהנים לאמר אמר להם דברי כבושים בשבילכם מדבר עמי וכו' עד כאן, והוא מקוון לפרושנו, אלא שדרששתם כלה מתבת לאמר ולא מדקדוק הכתוב שאמרנו. ואולי שגם רבותינו ז"ל זו היא פונתם. עוד אמרו ר"ל (ח"ב כאן) יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו תלמוד לומר לאמר בשביל ישראל היה מדבר עמו ולא בשביל עצמו עד כאן. פונת דבריהם כי תבת לאמר מעוט היא למעט שלא היה דבור למשה וזלת בשביל ישראל פרוש לדבר להם, מכאן אתה למד שלא דבר ה' עם משה אלא דברי תורה שקטר לישראל, והוא מאמר התנא (אבות א') משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע, הא למדת שכל מה שקבל מטר, ומכאן אתה למד שלא הודיעו ה' סוד שלא למדו את ישראל, והשוו ישראל למשה בידיעה אלא שהוא למד מפי הגבורה וישראל מפי איש: תורה א

שאין משה יכול לנכנס לתוכן עד שיקרא לו תלמוד לומר קול לו וגו' מאהל מועד תלמוד שהיה הקול נפסק וכו' עד כאן. הרי שהתנא עצמו סובר שלא היה נכנס אלא אחר קריאה, הא למדת חוץ לאהל מועד היה. ואם תאמר אם כן מניין לתנא לדרש שקדמה הקריאה לדבור הלא קריאה זו לצורך היתה כדי שיכנס מפני שהיה ירא, נראה כי אם לא היה צורך בקריאה להקדימה לדבור כאמור היה יכול ה' להסיר פחד מלבו ויכנס בלא קריאה אלא מטעם שהקדים הקריאה לדבור הוא שקרא כנוצר, ומשה היה ירא לבל לאהל מועד להזמין עצמו שיהיה מוכן בשיקרא לו ונשאר עומד בחוץ עד שקרא לו ה' כמנהגו ואז נכנס, וקול הקריאה יצא לחוץ, וקול הדבור עמד במקומו באהל מועד ולא היה יוצא לשמע אפילו הברתו לחוץ לאהל:

וידברך רמז ירמז שיאמר משה לישראל שם באהל מועד כל אשר יצוהו ה', לזה סמך **מאהל מועד לאמר** פרוש משם יאמר הוא לישראל ויש בזה טוב טעם כדי שיהיה אימת הדבור על שומעיו לפני המלך המצוה ברוך הוא, גם שיצדיקו אותו ביותר כשיאמר הדברים לפניו ותברך שלא הותיר ולא הוסיף על דבריו. עוד ירמז

שיעור יומי ליום ראשון א' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת ויקרא מה

והמענה לזה – אדרבה, היא הנותנת, כנ"ל. לפנות בקר השינה חזקה יותר, ואז צריך להתחזק ביותר לא להרדם חס-ושלום, אלא להתעורר לאור הבקר, עד שנוזקה ל"לילה פיום יאיר".

וכן בנוגע לדורות בכלל, שמקשים קושניא: הרי היו דורות טובים בהרבה מדורנו ("א סאך שענערע ווי היינט"), ואף-על-פי-כן היו עדין רחוקים מהגאולה, ואם-כן איך אפשר להבין שדוקא בדור זה, ש"אכשור דרא בתמיהה", תבא הגאולה?

~ נקודות משיחות קודש ~ (התועדות שבדקדוש פרשת ויקרא תשל"ב)

ממהותו ועצמותו יתברך, שלמעלה מכל תאר ושם. וכאן נרמזת מעלת התורה – שבאמצעותה ניתן להתקשר עם עצמות הבורא. וכמבואר בתנ"א (פרק מז), שהקב"ה הלביש בתורה את רצונו וחכמתו, המאחדים במהותו ועצמותו יתברך. ומפינו שפן, "הרי זה כאילו נתן לנו את עצמו כפיכול".

חומש ויקרא הוא חומש כללי, שפן בהיותו הספר האמצעי, הוא מכיל את שאר החומשים (פידוע שהקו האמצעי כלול מקו הימין ומקו השמאל). וכך בשם 'ויקרא' נרמזת מעלתה של כללות התורה: ב"ויקרא אל משה" לא נאמר מי הקורא, שפן הקריאה באה

~ נקודות משיחות קודש ~ (התועדות שבדקדוש פרשת ויקרא תשמ"ב. התועדות תשמ"ב כרך ב, עמ' 1107)

אתגר – אסור לך להסתפק בהשיגיו עד עכשיו, אלא עליך לחתור להשיגים נעלים יותר. ואילו למי שמצוי בשפל המדרגה, זו קריאת עיז – אל-לך להתנאש, שפן על-אף הכל, תמיד בכחך להתעלות ממצבך הירוד ולצאת מאפלה לאורה.

בשמה של הפרשה – **ויקרא** – טמונה הנראה בעבודת האדם לקונו: בקל עת ובכל שעה 'קוראים' לכל יהודי מן השמים, ודורשים ממונו: התעלה! לך מחיל אל חיל בעבודתך! שני פנים לקריאה זו: לבעל מדרגה גבוהה, זו קריאת

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך לט עמוד 209)

אף, על אף הירידה בפרשתנו לגבי פרשת פקודי, הרי לפי סדר התורה, עולים ובאים מפרשת פקודי לפרשתנו. שפן תכלית הפונה היא לא בגילוי האור שבמשפן, אלא בגילוי שבתוך העולם, והגילוי הנעלה של פרשת פקודי אינו אלא הכנה והקדמה לגילוי בפרשתנו.

בסוף הפרשה הקודמת, פרשת פקודי, למדנו על גילוי אור גדול שהיה במשפן – "וכבוד ה' מלא את המשפן, ולא יכל משה לבא אל אהל מועד גו'", שזה גילוי שבא מלמעלה; ואילו בפרשתנו מדרב בגילוי מועט, הנרמז בא"ף ה'זעירה של 'ויקרא', והינו אור שבא מלמטה, על-ידי העבודה בעיני העולם – צאן ובקר גשמיים.

~ נקודות משיחות קודש ~ ('לקוטי שיחות' חלק כב, עמוד 1)

קיום רצון ה' ('מצוה' מלשון צונית וחבור), והיא עלולה להפגם ולהחלש על-ידי אי-ציות, חלילה, לרצונו; (ב) התקשרות עצמית – שאינה תלויה במילוי הרצון העליון; היא אינה נוצרת על-ידו, ולכן גם לא נחלשת בהעדרו]. וזהו כונת המדרש: **"יבאו טהורין"** – תינוקות של בית רבן, שלא טעמו טעם חטא מעולם, **"ויתעסקו בטהורין"** – בתורת הקרבנות, המגלים ומעוררים את אותה בחינה בנפש שהיא למעלה מפגם החטא, אלא היא תמיד נקיה וטהורה.

מפגי מה מתחילין לתינוקות ב'תורת כהנים'...? אלא: שהתינוקות טהורין, והקרבנות טהורין, יבאו טהורין ויתעסקו בטהורין (ויקרא רבה פרשה ז)
כשאדם מביא קרבן על חטא שחטא, הוא מבטא בכך את הקרבה וההתקשרות העצמיים שלו לה' יתברך, קרבה והתקשרות שלא נגע בהם החטא; ובכחה של התקשרות זו לתקן את הפגם שנגרם על-ידי החטא. [וכמבאר בתורת החסידות, שבהתקשרות הנפש לאלקות – שתי בחינות: א) התקשרות גשומה – הנוצרת על-ידי

~ נקודות משיחות קודש ~ ('לקוטי שיחות' חלק כב, עמוד 11)

א) האדם נמשל לעץ, כנאמר (שופטים כ) "פי האדם עץ השדה".
ב) עצי המערכה הם בגדר 'הכשר מצוה', שהרי אין הם באים אלא כדי לאפשר את הקרבתו והעלאתו של דבר אחר, הינו בשר הקרבן שנקרב על גביהם. ודוגמתו בעבודת האדם: מי שמקרב יהודי שני לקב"ה. הנכונות לעסוק בעבודה כזו, היא אות וסימן לביטול מחלט ומשלם לקב"ה.

ולא נאמר כי תקריב מנחה, למלמד שמקריבים קרבן עצים (תורת כהנים)
באור תכן 'קרבן עצים' בעבודה הרוחנית: הקרבנות לסוגיהם (עולה, שלמים וכו') מורים על הקרבה חלקית, של כוחות מסקמים בנפש; כל קרבן לפי ענינו. ואילו 'קרבן עצים' מסמל הקרבה כללית, של עצם הנפש – האדם מוסר את עצמו, כל-כל לקב"ה.
הקרבה זו נרמזת ב'קרבן עצים' דוקא, משתי סיבות:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ד' אדר שני תשמ"א)

להקב"ה – על האדם להקטין את עצמו ולהיות 'זעירא'.
אף ב'דברי הימים' מדבר בתולדות העולם, וביחס לעולם – על האדם להיות 'רבתי', למשל ולהשפיע על סביבתו.

ויקרא (א, א) האות א' היא זעירא, ואלו האות א' שבמלה "אדם" בתחלת 'דברי הימים' היא רבתי. ויש לומר בדרך הרמז: כאן מדבר בקריאתו של **הקב"ה** אל משה, וביחס

במלל עם בני ישראל ותימר להון אנש
ארי יקריב מנכזן קרפנא קדם יי מן בעירא
מן תורי ומן ענא תקרבון ית קרפנכון:

(ב) **דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם אדם פיי-יקריב מכם קרבן ליהוה מן-הבהמה מן-הבקר ומן-הצאן תקריבו את-קרבתכם:**

את המקצה. ומן-הצאן. להוציא את הנוגח שהמית. כשהוא אומר למטה מן הענין "מן-הבקר", שאין תלמוד לומר, להוציא את הטרפה. תקריבו. מלמד ששנים מתנדבים עולה בשתפות. קרפנכם. מלמד שהיא באה נדבת צבור, היא עולת קיץ המזבח, הבאה מן המותרות.

אדם פיי-יקריב מכם. כשיקריב, בקרבנות נדבה דבר הענין. אדם. למה נאמר? מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל, שהפל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל. הבהמה. יכול אף היה בפלל? תלמוד לומר: "בקר וצאן". מן הבהמה. ולא בלה, להוציא את הרובע ואת הנרבע. מן-הבקר. להוציא את הנעבד. מן-הצאן. להוציא

אר החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

מרבוי איש איש לרבות הגוים אלא לרבות הגרים, לזה קדם תנא והודיע כי גרים נתרבו מיתור אדם, אם כן איש איש למה בא, לרבות הגוים, וכוה תלך בדרך ישר במשמעות כל אותה בריתא מבלי צרך דחקות. ואין להקשות דלמא אדם בא למעט הגוים (ב"מ ק"ד) פאומרם אתם קרויים אדם ולא אמות העולם קרויים אדם ואיש איש לרבות הגרים, כי מאומרו דבר אל בני ישראל הרי אין הכתוב מדבר אלא בישראל ומנן יעלה על הדעת לקבל מהגוים שיצרך למעטם, אלא ודאי לא בא אלא לרבות, ואין לנו לרבות אלא גדר אחד מאותם שאינם בני ישראל והם הגרים, ולכשיבוא רבוי אחר או נבין שירבה הגוים, רבוי של הגרים לכלא עלמא מקבלין כל מין קרבן, אבל רבוי הגוים נחלקו (מנחות ע"א) רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא אם דוקא עולות וכו'.

ובמדרש תנחומא אמרו למה אמר אדם ולא אמר איש, ירצה לומר כי יחטא האדם כאדם הראשון שהתחיל לחטא יביא קרבן עד כאן. הנה ממשמעות דברי המדרש משמע כי אדם הראשון שוגג היה שהרי אין מביאין קרבן אלא על חטא שוגג, וזה מכאן למה שפרשתי בפרשת בראשית

מהם שהיא לגופה ואינה מהם שבא לדרשה דרשינן לתרונה. או אפשר שאינו דורש התנא דבר, אלא בני ישראל שהיה לו לומר דבר אליהם ומוכן הדבר שעל ישראל הוא אומר, ומאומרו בני ממעט נשים שהיה לו לומר דבר אל בית ישראל, ומאומרו ישראל מעט הגוים, וראשון עקר, כי תמצא כי שם בתורת כהנים דורש בני ישראל לומר מה בני ישראל מקבלי ברית, ובה מברית דרשנו שדורש בפסוק אדם כי יקריב מכם, הרי כי דורש דרשות הרבה כל שיהיו נשמעים כאחד, הכי נמי דורש יתור לאמר כיון שנוכל לומר כי זה הוא המיתר, וחזור ודורש דבר אל וגו' כיון שנוכל לומר זה הוא המיתר:

אדם כי יקריב וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לומר תבת **אדם**. ור"ל אמרו (ת"כ הבא) לרבות גרים, והקשה הרב בעל קרבן אהרן למה הוצרך לרבות גרים כיון דקמיא לן (מנחות ע"א) מקבלין מגוים וכו', והעלה שסלקא דעתך למעט אותם כיון שנוכנסו בגדר ישראל, ומצינו שמעט הכתוב בישראל דכתיב מכם ולא בלכם לזה הוצרך לרבות עד כאן. ודקריו ויל שלא בדרך דוקא כל עקר, כי אם לא היה רבוי זה שרבה גרים לא הייתי דורש

(ב) **דבר וגו' ואמרת.** כפל לומר **דבר ואמרת**, גם שנה לדבר בב' לשונות ולא אמר אמר ואמרת. לצד שצוה ד' שני מיני קרבן, א' הבא לרצון נדר ונדב, וא' לכפרת חטא כי יחטא אדם, כנגד זה אמר **דבר** כי גזרת מלך הוא עליו חובת חטאת הרשומה בכל פרט ופרט וכנגד הבא לרצון אמר **ואמרת אליהם** אין זה אלא לצד רוממות וכבוד ואין חובה בדרך. עוד ירמו גם על פרט חטאת השגיונות שיש בהם דבור לבחינת החיוב, ואמירה שהוא לצד שיתרצה ד' לקבל בהמה תחת נפש החוטאת, שמן הראוי היא תמות וד' פדה נפש אדם בשה כשבים ושה עזים ולמקרה פר כן בקר. ואומרו **בני ישראל וגו'** בתורת כהנים אמרו דבר אל בני ישראל למעט גוים מהסמיכה האמורה בסמוך. בני ולא בנות. ואמרת אליהם לסמיכה האמורה בסוף שהיא סמיכת שלמים, וקשה אחר שדרשו בסמוך יתור לאמר, דבר אל בני ישראל צריכה לגופה. ואין לומר כי ממילא מוכן מתבת לאמר כמו שפרש בעל קרבן אהרן, במקלה מכבודו שהרי אם לא אמר דבר אל בני ישראל לא הייתי דורש מה שדרשתי בלאמר ומה מקום לדרש דבר וגו'. ואולי כיון שאין ידוע איזה

אדם הראשון במושל בכפה

אדם כי יקריב מקם

אדם – למה נאמר, מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהפל היה שלו, אף אתם לא תקריבו מן הגזל (א, ב). ובפירושו רש"י

צריך עיון אף "הכל היה שלו", דלכאורה לא מצינו שעשה אדם הראשון קנין המועיל בכל הדברים שבעולם. ואם כן, אף נקנה לו "הכל"?

יש לומר על-פי המבאר ברמב"ם (הלכות מלכים פרק ד הלכה י) בנוגע למלך ש"כל הארץ שוכבש הרי היא שלו, ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה, ומניח לעצמו כפי מה שירצה". דמבאר מזה דעל-ידי כיבוש נקנית המדינה

כולה למי שקבש אותה, ולא בעי אחד משאר דרכי הקנינים. והנה זה שמלך צריך לכבוש מלחמה כדי לקנות, הוא מכיון שהמדינה האחרת היא בבעלותו של מלך אחר הנלחם נגדו. ועל כן במלחמה, כשרוצה להוציא המדינה מרשותו ולהכניסה תחת בעלותו וסליטתו – צריך כיבוש. מה שאין כן כשאין מלכות וסליטה המנגדת, לא בעי כיבוש כדי לקנות, והמדינה נקנית למלך, בזה גופא שנמצאת תחת סליטתו.

ועל-פי-זה יש לומר דמכיון שקשנברא אדם הראשון, היה יחידי בעולם, ושולט על הכל, בזה נכבש כל העולם תחתיו ונעשה שלו.

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס. אברמוביץ

הוא יקבל קא משמע לן, וחדא בחטאת, ומעוט הצריך בחטאת הנה הוא רשום בכתב אמת באומרו (לקמן ד' כ"ז) מעם הארץ, ומלשנה מעוט זה ממעוט האמור בעולה, כי מעוט האמור בעולה אינו אלא למומר לכל התורה בלה, אבל המעוט האמור בחטאת ימעט אפילו מומר לעברה אחת אם תהיה אותה שמביא קרבן על שגיונה, וכן משמע גם כן מדברי הרמב"ם בפרק ג' מהלכות מעשה הקרבנות יעין שם:

ויברך רמז יכ"ז על זה הדרך, לצד שאין שהקריב ה' את משה אליו ויקרא לו מתוך כלם ועשה יקר וגדלה למשה, לזה אמר **אדם כי יקריב** כל כך הקרבה לשכינה אין זה אלא **מכם** פרוש מצד ישראל כי באמצעותם היא ההשגה, וכמו שכתבנו למעלה שלא היה מדבר ה' עמו אלא בשביל ישראל, וצא ולמד ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים בתרחק מעליו הכבוד ולא דבר אתו אלהים. עוד ירמז לצוות את אנשי חיל להשתדל לקרב לבבות עם בני ישראל לעבודת ה', ולזה יקרא קרבן לה', כי על ידי חטא האדם יפדו הדבקות של ישראל עם אביהם שבשמים דכתיב (דברים ד' י) ואתם הדבקים בה' ויהיו נבדלים ומרחקים מהשכינה, והאדון ברוך הוא יקפיד בכיכול על הדבר ויתאנה לקרב אותם אליו, וצוה להוכיח לכל הרחוק ולקרב לבו, גם העניש למעלים עין מהדבר, וזה לך האות אשר צוה ה' להתחיל

בשוגג משפט צדק הוא לו שלא יעבר לו ה' אפלו חטא א'. גם שיהיה שוגג לא יועיל לו קרבן על שגיונו: **כי יקריב מכם**. צריך לדעת למה הצריך לומר **מכם**. עוד למה אחר לומר מכם אחר זכרון המפעל ממנו, כי מן הראוי להקדים זכרון הפועל אשר בו ידבר ואחר כך הנפעל ממנו. ורז"ל (חזקוני ע"א) אמרו שבא למעט מומר שבישראל, ודרשו מן ההבדלה להביא מומר, הא כיצד מעט מומר לכל התורה בלה או לעבודה וזה ששקולה בכל התורה, ורבה מומר שאינו לכל התורה. ולדבריהם ז"ל נראה לישיב גם מה שאחר לומר מכם, שאם היה אומר אדם מכם היה נשמע שממעט במקום שמרבה, או מרבה במקום שממעט, ולא כן הוא פונת הכתוב שהרבויו הוא בגרים, והמעוט הוא בישראל לבד, לזה הבדיל ביניהם בכתב כי יקריב. ונראה עוד לפרש על פי מה שאמרו בחז"ל (שם ע"א) שהביאו ברייתא זו שדרשו מכם להוציא המומר, והביאו אחריה ברייתא שדרשו מעם הארץ פרט למומר ר"ש אומר השב מדינתו, ואמרו שם מומר לאכל חלב והביא קרבן על הדם אכא ביניהו, וקאמר שם חטא בחטאת וחדא בעולה עד כאן, ואמרו ז"ל בתורת כהנים כי יקריב אינו אלא רשות, והוא מה שדקדק לומר כי יקריב קדם אומר מכם לומר שמה שממעט הוא בדבר הנדר ונדב ובדברי הגמרא שמסיק חטא בעולה, דלא תימא כיון שדורון

בפסוק (י"א) היא נתנה לי וגו'. וכןנת המדרש הוא כי בא ה' להתנהג עם בני ישראל מה שלא נהג בן עם אדם הראשון. כי אדם הראשון חטא ונקנסה עליו מיתה ולא הועיל לו הבאת קרבן, ולזה יועיל. ואומרו שהתחיל לחטא, נתן הטעם למה לא נהג ה' כמו כן עם אדם הראשון, כי אדם התחיל לחטא ולא קדם לו בחינת הרע להכריחו לחטא, מה שאין כן הבאים אחריו כבר קדם להם בחינת החטא בנפשם, וזה לך אות הבחירה אשר ערל בשרו וצוה ה' למול מה שלא היה כן לאדם הראשון ולדרך זה השפילתי לישיב חקירה אחת אשר שפט לאדם על עון ראשון משפט מות ולא חש למדתו ברוך הוא דכתיב (איוב א') פעמים שלוש עם גבר, ואדרבא משפט צבור יש לו להעביר לו גם עון ג' דכתיב (עמס ב) על ג' פשעי ישראל וגו'. כי יש טעם נכון בדבר, כי ביום ברא ה' האדם החליטו בבחינת הטוב באין פסלת שהיא בחינת הרע המטה את האדם מדרך הטוב ובחטאו נמשך בחינת הרע ונעשה סג לכל נפש איש ישראל בנפשו רוחו ונשמתו, גם בגופו ערל לב וערל בשר, ולזה אם יחטא איש ישראל יעבר לו ה' פעמים שלש וגו' לצד חלק הרע הדבוק בו רע משנעצר מבטן אמו והוא יתגבר עליו להחטיאו במויד, גם יחטיאנו בהסח הדעת ולזה יועיל לו קרבן על שגיונו, מה שאין כן אדם הראשון הגם שלא חטא אלא

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות חלק י, עמוד 9 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם שלא נתפרשו קרבנות חובה בראשונה

היום השמיני למילואים, היו צריכים לדעת דיני הקרבנות שיתחייבו בהן בשמיני למילואים, ולכן נתפרשו כאן דיני הקרבנות שהיו צריכים לדעת דיניהם מיד. ועל-פי-זו מובן למה נתפרשו תחילה דיני קרבנות נדבה, כי אינו מסתבר כלל שמיד בשמיני למילואים, יום בו שרתה שכינה במשכן, יחטאו בני ישראל ויתחייבו מיד בקרבנות חובה, ונתחייבו בהן רק אחרי זמן. מה-שאין-כן קרבנות נדבה, הרי כמו שנדבו בני ישראל למלאכת המשכן בנדיבות גדולה, כמו-כן מסתבר שהקריבו מיד בשמיני למילואים קרבנות נדבה, ולכן בתחלה נתפרשו דיניהם, כי הקריבו אותן לפני קרבנות חובה.

אדם כי-יקריב מקם

בקרבנות נדבה דבר הענין (א, ב. ובפירוש רש"י) וקשה, למה התחיל דיני קרבנות בקרבנות נדבה, דלכאורה הוה-ליה להתחיל בקרבנות שנתחייב בהן האדם, כחטאת ואשם וכיצא בזה. ועד שקרבנות צבור שנתחייבו בהן כלל ישראל, לא נאמרו כאן כלל? ויש לומר דבאמת עקרה של פרשה זו אינה הלכות קרבנות, דפרשת קרבנות בעקרה היא להלן (אחרי, אמור, פנחס וכיצא בזה) ולכן לא נאמרו כאן דיני קרבנות צבור, דאין כאן מקומן. אלא שמכיון שבאותו זמן עמדו ישראל זמן מועט לפני

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות חלק א, עמוד 205 – מתוך 'לקראת שבת')

הקרבנות נפש הבהמית לה'

מוציאים את הדם וה'רוח חיים' מהבהמה, ולאחר השחיטה נשאר הגוף שלם אך ללא החיות שבו, כמו-כן באדם: מוציאים ה'רוח חיים' שבנפש הבהמית – החיות וההתלהבות מענינים גשמיים, ונשאר רק גוף הבהמה – הדבר הגשמי כשלעצמו נשאר, אך ללא החשק והתענוג הגשמי שבו, ומשתמשים בו אך ורק לעניני קדושה. והמטרה היא לבוא למצב של "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, בשני יצריך" שאף בנפשו הבהמית מתגלה האהבה הגדולה של היהודי להקב"ה. וזה נרמז בהקרבנות הקרוב באש המזבח, שהבהמה – הנפש הבהמית שבו, תתפלל באש האהבה לה'.

אדם כי-יקריב מקם קרבן ליהוה מן-הבהמה וגו' (א, ב) ויש לבאר פרטי עניני הקרבן בפנימיות הענינים: קרבן ענינו הוא קרוב הכחות והחושים דהאדם לה', "אדם כי יקריב מקם". כיצד עושים זאת, צריך לקחת בהמה ולהקריבה לה'. כלומר, האדם צריך לקחת את הנפש הבהמית שלו ולהקריבה לה', הינו שגם נפשו הבהמית תסיע לעניני קדושה ועבודת ה'. וכשם שאת הבהמה יש לבדוק מפל מום, כך האדם צריך לבדוק פוחות נפשו ומחשבותיו בדבוריו ומעשיו שיהיו כדבעי, ולא יהיה בהם חסרון – מום. ואחר-כך לוקחים הקרבן ושוחטים אותו, דכשם שבשחיטה

(ג) אם-עלה קרבנו מן-הבקר זכר תמים יקריבנו אל-פתח אהל מועד יקריב אותו לרצנו לפני יהוה: גם עלתא קרבנה מן תורי דכר שלים יקרבנה לתרע משפן זמנא יקריב יתה לרצנא לה קדם יי:

בהבאתו עד העזרה. מהו אומר: יקריב יקריב? אפלו נתערכה עולת ראובן בעולת שמעון, יקריב כל אחד לשם מי שהוא. וכן עולה בחלין, מכרי החלין לצרכי

זכר • ולא נקבה. כשהוא אומר "זכר" למשה, שאין תלמוד לומר "זכר", ולא טמטום ואנדרוגינוס. תמים • בלא מום. אל-פתח אהל מועד • מטפל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פי לא כל ישיגו בחינת רבים השיב מעון: תורה ג
(ג) אם עלה קרבנו. קשה למה שנה מב' פרשיות הסדרות אחרי זאת ואם מן האזן וגו' לעולה, ואם מן העוף עולה, גם כאן היה לו לומר אם מן הבקר עלה וגו', ויתבאר על פי הסברא שאמרו בתורת כהנים במה שאמר הכותב למעלה מזה את קרבנכם מלמד שהיא באה נדבה צבור עד כאן, לזה

יקריב, ולזה יקרא קרבן לה' כי יקריב יצר מטעיו קדש לשרשו, ואדם בנה אין צריך להביא לא נדר ולא נדבה גם אין מציאות להביא לו חטאת ולא אשם, על דרך אומרים ז"ל (אבות פ"ה) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו ואם אין שוגג אין קרבן, ואחר שגמר אמר מעשה קרבן הנקבד והמעלה אמר מן הבהמה וגו' תקריבו את קרבנכם דבר זה ישנו בכל אדם

ממקדשיו והגדיל שכן המזכה כמאמר התנא (אבות פ"ה) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו כי ישמרו ד' משגינות, והם הדברים הנאמרים כאן. אדם דקדק לומר אדם לשון חשיבות כאמור בזהר (תריע מ"ח) כי יקריב זאת מי יקריב פרש הכותב ואמר מקם מן הפוחותים שישנם בכם אשר פשעו בה' ויאמרו לאל סור ממנו ונתרחקו מדבקתו יתברך את זה

שיעור יומי ליום ראשון א' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - א - פרשת ויקרא מט

שְׂכֹפִין אוֹתוֹ. יָכוֹל בְּעַל-פְּרָחוֹ? תִּלְמֹד לומר:
"לְרַצְנוֹ". הֲאֵל בִּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שִׁיאָמַר 'רֹצֵחַ'
אָנִי. לִפְנֵי ה' וְסִמָּךְ • אֵין סְמִיכָה בְּכִמָּה.

וְיִסְמָךְ יְדָה עַל רִישׁ עֲלָתָא וְיִתְרַעֲי לָהּ
לְכַפְּרָא עֲלוּהִי:

(ד) וְסִמָּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ
עָלָיו:

פְּרָתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית-דִין, אוֹ מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם, אוֹ
מִלְקוֹת - הָרִי עֲנֹשׁן אָמור. הֲאֵל אֵינוֹ מְרַצָּה אֶלָּא עַל
'עֲשֵׂה' וְעַל 'לֹא עָשִׂיתָ'.

ז"ל • עַל רֹאשׁ הָעֵלָה • לְהִבִּיא עוֹלַת חוֹבָה לְסְמִיכָה,
וּלְהִבִּיא עוֹלַת הַצֶּאֱן. הָעֵלָה • פֶּרֶט לְעוֹלַת הָעוֹף.
וְנִרְצָה לוֹ • עַל מַה הוּא מְרַצָּה לוֹ? אִם תֹּאמַר עַל

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (99 המאמרים קונטרסים א. עמוד 376)

אֶף לְגַבִּי סְמִיכַת הַקֶּרֶן כִּן: הָאֵדָם (בְּגִימָטְרִיא מ"ה)
מִמְשִׁיף אור עֲלִיוֹן מִשֵּׁם מ"ה עַל הַבְּהֵמָה (בְּגִימָטְרִיא ב"ן,
הַשֵּׁם שֶׁהוּא מְקוֹר לְעוֹלָמוֹת), וּבְכֶךָ מֵאֲפָשֶׁר לָהּ לְהִתְעַלּוֹת
עַל-יְדֵי עֲבוֹדַת הַקֶּרֶן.

ה'סְמִיכָה' בְּכָלל - כְּגוֹן סְמִיכַת יְדָיו שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוֹ עַל בְּנֵי
יוֹסֵף, אוֹ סְמִיכַת יְהוֹשֻׁעַ עַל-יְדֵי מֹשֶׁה - עֲנִינָה הַמְשֻׁכָּה
מִבְּחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמָר שֶׁהֵיא סְפִירַת הַחֲכָמָה.
וְכִידוּעַ, שֶׁעֶשֶׂר אֲצָבָעוֹת הַיָּדִים הֵן כְּנֶגֶד עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת.

הַיּוֹכֵס יָת בַּר תּוֹרֵי קָדָם יִי וְיִקְרְבוּן בְּנֵי
אַהֲרֹן כִּהְנִיָּא יָת דְּמָא וְיִזְרְקוּן יָת דְּמָא עַל
מִדְּבָחָא סְחוֹר סְחוֹר דִּי בְּתַרַע מִשְׁכָּן זְמָנָא:

(ה) וְשִׁחַט אֶת-בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי
אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ
סֹבֵיב אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

שְׂאֵלוֹ לְמַעַלָּה וְהִיא לְמַטָּה? תִּלְמֹד-לומר בְּמִקּוֹם
אַחֵר: "אֶת-דְּמוֹ". וְזָרְקוּ • עוֹמֵד לְמַטָּה וּזְרָק מִן
הַכִּלִּי לְכַתֵּל הַמִּזְבֵּחַ לְמַטָּה מִחוּט הַסִּקְרָא כְּנֶגֶד
הַזְּרוֹיֹת, לְכֶךָ נֶאֱמַר: "סֹבֵיב", שֶׁהִיא הַדָּם נִתֵּן בְּאַרְבַּע
רוּחוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אוֹ יָכוֹל יִקְיַפּוּ כְּחוּט? תִּלְמֹד-לומר:
"וְזָרְקוּ", וְאִי-אֲפָשֶׁר לְהִקְיַף בְּזָרִיקָה. אִי "וְזָרְקוּ",
יָכוֹל בְּזָרִיקָה אַחַת? תִּלְמֹד-לומר: "סֹבֵיב", הֲאֵל
פִּיצַד? נוֹתֵן שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. אֲשֶׁר-פָּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד • וְלֹא בְּזִמְן שֶׁהוּא מְפָרֵךְ.

ז"ל • וְשִׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים • מִקְבֵּלָה וְאֵילָף
מִצְוֹת כִּהְנִיָּה לְמַד עַל הַשְׁחִיטָה, שֶׁכְּשֶׁרָה בְּזֶר. לִפְנֵי
ה' • בְּעֶזְרָה. וְהִקְרִיבוּ • זוֹ קִבְּלָה שֶׁהִיא הֶרָאשׁוֹנָה,
וּמִשְׁמַעַה לְשׁוֹן "הוֹלֵכָה". לְמַדְנֵי, שְׁתִּיחָן (סְפִירָם אַחֲרִים:
שְׁתִּיחָן) בְּכִנֵּי אַהֲרֹן. בְּנֵי אַהֲרֹן • יָכוֹל חָלָלִים? תִּלְמֹד
לומר: "הַכֹּהֲנִים". אֶת-הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת-הַדָּם • מַה
תִּלְמֹד לומר: "דָּם" "דָּם" שְׁתֵּי פְעָמִים? לְהִבִּיא אֶת
שְׁנֵתֶּיב בְּמִינוֹ אוֹ בְּשִׂאֵינוֹ מִינוֹ. יָכוֹל אֶף בְּסוּלִים,
אוֹ בְּחֻטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת, אוֹ בְּחֻטָּאוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת,

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בֵּין שֶׁל נִדְבָה. וְהֶרָאב"ד ז"ל פֶּרֶשׁ
שֶׁתִּבְתַּת עוֹלָה מִיתְרַת שְׁהִיָּה לוֹ לְסִמָּךְ
עַל זְכוּרָנָה לְבִסּוּף, וְהוּא דִּחְק:
קֶרְבָּנוֹ. בְּתוֹרַת הַכֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ שֶׁבָּאָה
לְרִבּוּת שְׁלָמִים שֶׁיִּשְׁנֵם בְּכָל
הַפְּסוּלִים הֶרְשׁוּמִים וְאֵין לומר
שֶׁלְמַעֲטָם בָּא הַכְּתוּב וְלומר קֶרְבָּנוֹ
הָאָמור שֶׁהוּא עוֹלָה וְלֹא שְׁלָמִים, כִּי
לָזֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעַט כִּי מִהִיכָא תִּיתִי
לְאַסֵּר, וְלֹא דָרְשׁוּ קֶרְבָּנוֹ בְּכִנֵּי שֶׁהוּא
יֹתֵר פְּשׁוּט בְּכִתּוּב, כִּי הָרִי הוֹצִיאָו דִּין
וְהַמְקָרְבָנוֹ הָאָמורָה בְּעוֹלַת צֶאֱן: תוֹרַה

יִתְרָה כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ שֵׁם לְמַעַט צָבוֹר
מִעוֹלַת הָעוֹף וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים אָמרו וְזֶה
לְשׁוֹנֵם עוֹלָה מַה תִּלְמֹד לומר שֶׁיָּכוֹל
לֹא יִהְיֶה כָּל הַפְּסוּלִים הָאֵלּוּ נוֹהֲגִים
אֶלָּא בְּעוֹלַת נִדְבָה עוֹלַת חוֹבָה מִנֵּין
וְכוֹ תִלְמֹד לומר אִם עֵלָה עַד כָּאן.
נִרְאֶה שֶׁהִקְשָׁה לָהֶם שְׁהִיָּה לוֹ לומר אִם
קֶרְבָּנוֹ עֵלָה, וְדָרְשׁוּ שֶׁאִם הִיָּה אָמור
אִם קֶרְבָּנוֹ עֵלָה אִזּוֹ יִהְיֶה נִשְׁמַע שְׁמִדִּיק
הַכְּתוּב בְּעוֹלַת נִדְבָה שֶׁבִּיה מִשְׁתַּעֲי קָרָא
דְּכִתִּיב כִּי יִקְרִיב רִשׁוֹת, וְאָמַר אִם עֵלָה
פְּרוֹשׁ כָּל עוֹלָה שֶׁבְּעוֹלָם בֵּין שֶׁל חוֹבָה

אָמַר סְמוּךְ לְאוֹמְרוֹ קֶרְבָּנְכֶם אִם עוֹלָה
פְּרוֹשׁ דּוֹקָא עוֹלָה הִיא שְׁאֵנִי מִתִּיר
שֶׁבָּאָה נִדְבַת צָבוֹר וְלֹא שְׁלָמִים
כְּדִתְנִיָּא (ח"ב א) שְׁלָמִים אֵין בְּאֵין נִדְבַת
צָבוֹר. עוד אִם הִיָּה אָמור הַכְּתוּב אִם
מִן הַבָּקָר עֵלָה הִיָּה נִשְׁמַע שֶׁלֹּא הִתִּיר
לְהִבִּיא עוֹלָה אֶלָּא מִן הַבָּקָר וְלֹא מִן
הַצֶּאֱן, לָזֶה אָמַר אִם עוֹלָה לומר כִּי מַה
שְׁמִרְבָּה בְּאוֹמְרוֹ קֶרְבָּנְכֶם הוּא פֶּרֶט
הָעוֹלָה בֵּין אִם יִהְיֶה מִן הַבָּקָר בֵּין אִם
יִהְיֶה מִן הַצֶּאֱן, וְאֵין לְטַעוֹת בְּעוֹלַת
הָעוֹף, שֶׁהָרִי בָּאֵר הַכְּתוּב וְאָמַר קֶרְבָּנוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1294)

אין וְשַׁחַט אֶלָּא וּמִשָּׁר (חולין ב')

השחיטה "מושקת" ומעלה את הבמה או את העוף ממזבבם הנוכחי, ומכשירה אותם לאכילה, כך שיוכלו להתעלות מדרגת 'חי' לדרגת 'מדיבר', כאשר הם נעשים

דמו ובשרו של האדם האוכלם.

אף ב'שחיתת' הנפש-הבהמית כך: יש 'למשוך' ולהעלות אותה עד שתוכל להכלל בקדשת הנפש-האלקית.

(י) וְהַפְּשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנָתַח אֹתָהּ לְנִתְחֶיהָ:

וְיִשְׁלַח יָת עֲלֵתָא וּפְלַג יְתָה לְאַבְרָהָא:

כ"י: «וְהַפְּשִׁיט אֶת־הָעֹלָה» מה תלמוד-לומר: "העלה"? לרבות את כל העולות להפשט ונתוח. אתה לנתחיה. ולא נתחיה לנתחים.

וְיִתְּנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעִרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:

(י) וְנָתְנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעִרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:

כשהוא בכהונו, הא אם עבד בכגדי כהן הדיוט, עבודתו פסולה.

כ"י: «וְנָתְנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן אֵשׁ» אף-על-פי שהאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן הדיוט. בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן.

ח ויסדרון בני אהרן כהניא ית אבדיא ית רישא וית תרבא על אעניא די על אשתא די על מדבחא:

(ח) וְעִרְכוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנִּתְחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

וְאֶת־הַפֶּדֶר • למה נאמר? ללמדך, שמעלהו עם הראש ומכסה בו את בית השחיטה. וזהו דרך פבור של מעלה. אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ • שלא יהיו הגזירין יוצאין חוץ למזרקה.

כ"י: «בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים» כשהם בכהונם. הא כהן הדיוט שעבד בשמונה בגדים, עבודתו פסולה. את הנתחים אֶת־הָרֹאשׁ • לפי שאין הראש בכלל הפשט, שפבר התו בשחיטה, לפיכך הצריך למנותו לעצמו.

ט וגוה וברעוהי יחלל במיא ונסק כהנא ית כלא למדבחא עלתא קרבן דמתקבל ברעוהי קדם יי:

(ט) וְקָרְבוּ וּכְרָעוּ יָרֵחַן בַּמַּיִם וְהִקְמִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶיהָ אִשָּׁה רִיח־גִּיחוּחַ לַיהוָה:

פושיי"ר בלע"ז. ניחוח • נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני.

כ"י: «עֲלֶיהָ • לָשֵׁם עוֹלָה יִקְטִירֶנּוּ. אִשָּׁה • כְּשִׁישְׁחֻטָּנוּ, יְהֵא שוֹחֲטוֹ לָשֵׁם הָאֵשׁ. וְכָל "אִשָּׁה", לָשׁוֹן אֵשׁ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חל"ב ע' 1)

ניחוח לה", הוא מפני שבכל המצוות שאדם מקים יש תועלת גם לעצמו, גם בסוג המצוות 'חקים' - שאין להם

ריח ניחוח לה' (א, ט) נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני (רש"י) הטעם שדוקא בקרבנות נאמר הבטוי "ריח

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אפלו ערובי תבשילין, כָּבֵד כְּתַבְתִּי בְּפִרְשִׁיּוֹת אָבוֹת שְׁוֹה הִיָּה לְרָצוֹן כָּל שְׁאִין הֶכְרַח בְּדָבָר לְאִיּוֹ סִבַּת וְכוּת, כְּמוֹ שֶׁתֵּאֱמַר נִשְׁוֹאִי תִּקְרַ לַיהוָה נִשְׁוֹאִי שְׁתִּי אֲחִיּוֹת לְיַעֲקֹב וְכִדּוּמָה, וְכִמוֹ כֵּן קִרְנִי אֵיל עֲמִדוֹ לְנֶס בְּהוֹדָעָה נְבוֹאִית, וְלֹא לֹא קִימוֹ מִצְוֹת הָעֵתִידוֹת לְהַקְטִיר קִרְנִי: תורה י

בעודן מקברים אָבֵל נִתְּלוֹ אֶפְלוֹ עֲלוֹ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ יִרְדּוּ דְּכָתִיב (דברים יב כ"ז) וְעִשִׂיתָ עֲלֵתֶיךָ הַבֶּשֶׂר וְגו', וּמוֹתֶר בְּהִנָּאָה, וְכִדְרֵי וִירָא שְׁאִמֵּר בְּפִרְקֵי הַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ (שם) נִתְּלוֹשׁ קֶדֶם וְרִיקָה שְׁרִי לְמַעַבְד מִנְיָהּ אֶפְלוֹ קִתָּא דְּסִבְיָנִי. אוֹ אֶפְשֶׁר שְׁעִדִּין לֹא נִתְּנָה תוֹרָה, וְהָגֵם שְׁאִמֵּר ו'ל (ויקרא כ"ח) קִיָּם אֲבָרְהָם אֲבִינוּ

(ט) אֶת הַכֹּל. אָמְרוּ ז"ל (ת"כ פאן) לרבות הקרנים והטלפים. וקשה למה לא הקריב אברהם את הששה לעולה בקרניו וגו' והניח קרניו לשופרות במאמרם ז"ל (פדרא ל"א). ואולי שהקריב הכל ופקע מעל המזבח, כדנתן וקחים פ"ו וכלן שפקעו מעל המזבח לא יחזיר. או אפשר שנתלש מעליו קדם וריקה, ולא נתרבו הקרנים וכו' להקריבה אלא

טעם והסבר - יש תועלת לאדם, פיון שעל ידי מצוות אלו האדם מקבל על עצמו על מלכות שמים, ומקיים את גזרות המלך. לעצמת זאת הקרבנות לא נועדו כלל לאדם, אלא אף ורק לצרכו של הקב"ה, וכל ענינם הוא שיתקיים רצונו של הקב"ה. לכן יש נחת רוח, מעצם העבדה שרצונו של הקב"ה התקיים ללא כל תמורה.

לכן גם מצינו בטוי זה - כמעט - רק בקרבנות עולה, מנחה ושלמים, ולא בקרבנות חטאת, אשם ותרודה. כי בקרבנות אלו אין לאדם תועלת לעצמו כלל, משא"כ בקרבנות חטאת, אשם ותרודה יש לאדם תועלת לעצמו. קרבנות חטאת ואשם נועדו לכפר על חטאי האדם, וקרבן תודה משמש כהודאה לה' על הנס שעשה לאדם, שזוהי חובה טבעית של האדם להודות.

(י) ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים לעולה זכר תמים יקריבנו:

י ואם מן עזא קרבנה מן אמריא או מן בני עזיא לעלתא דכר שלים יקריבה:

כ"י ואם מן הצאן • ו"ו מוסיף על ענין ראשון. ולמה הפסיק? לתן רוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה.

(יא) וישחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בגי' אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב:

יא ויבוס יתה על צדא דמדבחה צפונא קדם יי ויזרקון בגי' אהרן כהניא ית דמה על מדבחה סחור סחור:

כ"י על ירך המזבח • על צד המזבח. צפנה לפני ה' • ואין צפון בבמה.

(יב) ונתח אתו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו וערף הפהן אתם על העצים אשר על האש אשר על המזבח:

יב ויפלג יתה לאבריה וית רישה וית תרפה ויסדר פהנא ויתרון על אעיא די על אשתא די על מדבחה:

(יג) ותקרב והפרעים ירחץ במים והקריב הפהן את הכל' והקטיר המזבחה עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה: פ

יג ויגא ויכרעיא יחלל במיא ויקרב פהנא ית פלא ויסק למדבחה עלתא הוא קרבן דמתקבל פרעא קדם יי:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

עולת בן בקר ואין לומר שנתבון לרבות מה שאין בן בקר והוא הצמר שבקראשי בבשים והשער שבזקן התישים, שכל אלו לא היו נשמעים מאומרו את הכל בעולת בן בקר, שהרי מצינו שדרשו בתורת כהנים צמר ושער התישים מפסוק האמור בעולת בקר ומשמע להם כי מאמר את הכל הגם שלא נכתב אלא בבקר ישנו גם בצאן בכל השער בהם, ועוד כאן לא אמר הכל אלא בהקדבה ולא סמוך להקטרה ודרשו ר"ל (תרי"א) באומרו והקריב את הכל וגו' זו עלית כבש שצריד בהן, שדיו זה לא נשמע בעולת בקר, אם בן הקטרת המזבח בעולת צאן למה אצטריך:

ונראה לפרש על פי מה שאמרו בתורת כהנים וזה לשונם והקטיר אף

משמע אפלו בלא וא"ו היו ההפסקות משמשות וכו' עד כאן, ותרץ וכו' ואין דבריו נראים. והנכון בעיני הוא כי כח וטעם המתרחץ שם הוא מכאן שזולת יתור וא"ו האמור כאן הייתי אומר טעם ההפסקות לא לתן רוח למשה להתבונן אלא כדי שישפיל משה שלא ילמד דין מזה לזה, וממה שמצינו שרשם ה' כאן ואמר ואם מן הצאן בתוספת וא"ו הא למדת שדין בלן שנה ולתן האמור של זה בזה אם בן למה היו ההפסקות בהכרח לומר שהוא לתן רוח למשה, ומכאן לכל מקום שהיו ההפסקות הרי שלף לפניך הטעם, והוא מאמר התנא בדרך כלל ומה היו ההפסקות משמשות: תורה יא

(יג) והקריב וגו' את הכל והקטיר וגו'. הנה כבר אמר זה בפרשת

(י) ואם מן הצאן. אמרו בתורת כהנים הרי זה מוסיף על ענין ראשון עד כאן. הפנה בזה לתן כל האמור במין הבקר ולא הזכיר בצאן כגון סמיכה ודינה ושאר הלמודים. גם לדרש אם נכפל דבר מהמזכר כבר בן בקר, ולזה תמצא שדרשו כל הפרטים שנכללו, גם לתן את האמור בפרשה זו בשלפניה, כגון שחיטת צפון וכו' ושאר הדרשות הנלמדים מעולת צאן. ובתורת כהנים מסיים בה ולמה הפסיק, כדי לתן רוח למשה. הקשה הרא"ם דמכאן משמע שלא הקשה ליה למה הפסיק אלא לצד דכתיב ואם שמוסיף, ושם בתורת כהנים (פסוק א') בגריתא שדנה שהיתה קריאה קודמת לדבור קתני וכול אף להפסקות וכו' ומה היו ההפסקות משמשות וכו' עד כאן.

♦ יום שני ב' ניסן ♦

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֲלֶה קִרְבְּנוֹ לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתְּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיוֹנָה אֶת־קִרְבְּנוֹ:

יִדְוָאם מִן עוֹפֵא עֲלֵתָא קִרְבְּנָה קִדְם יִי וְיִקְרִיב מִן שְׁפִינִינִיָּא אוּ מִן בְּנֵי יוֹנָה יִתְ קִרְבְּנָה:

קִטְנִים. בְּנֵי יוֹנָה • קִטְנִים וְלֹא גְדוֹלִים. מִן־הַתְּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיוֹנָה • פֶּרֶט לַתַּחֲלֵת הַצְּהוּב שְׂפָזָה וְשִׂפְזָה, שֶׁהוּא פָּסוּל, שֶׁגְּדוּל הוּא אֲצֵל בְּנֵי יוֹנָה וְקָטָן אֲצֵל תוֹרִים.

ז"ל מִן־הָעוֹף • וְלֹא כָל הָעוֹף, לִפִּי שְׁנֶאֱמַר: "תָּמִים זָכָר בִּבְקָר בִּפְשָׁכִים וּבְעִזִּים", תַּמּוּת וְזָכָר וְזָכָר בִּבְהֵמָה וְאֵין תַּמּוּת וְזָכָר בְּעוֹפוֹת; יָכוֹל אִף מַחֲסֵר אֲכָר? תִּלְמוּד לומר: "מִן הָעוֹף". תְּרִים • גְּדוֹלִים וְלֹא

(טו) וְהִקְרִיבוּ הַבֵּהֶן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִלֶּכֶן אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה וְנִמְצָה דָּמּוֹ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ:

טו וְיִקְרְבֵנָה בֵּהֶנָּא לַמִּדְבָּחָא וְיִמְלֹק יִת רִישָׁה וְיִסַּק לַמִּדְבָּחָא וְיִתְמַצִּי דָּמָה עַל כְּתֵל מִדְּבָחָא:

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס אנג'לס

בִּבְהֵן מִה שְׂאִין מַעֲכָבַת הַשְּׁחִיטָה בְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, גַּם פְּרָטִים שֶׁהִכְפִּילוּ בְּעוֹלַת בָּקָר וְעוֹלַת צֹאן לֹא צָרָה בָּא הַדָּבָר לַמַּעַשׂ הָעוֹף, אֲבָל שְׂאִר דְּבָרִים שֶׁמַּעַשׂ הַכְּתוּב בְּאֶחָד מִשְׁנֵיהֶם וְלִמַּד זֶה מִזֶּה כְּגוֹן נִרְבַּע, מִקְצָה, וְנֶעְבֵּד, טְרֵפָה, חוֹלָה, זָקוּן, גְּזוּל כֶּלֶם פְּסוּלִים בְּעוֹף בִּבְהֵמָה, וְכֵן הוּא מִבְּאֵר בְּדָבָרֵיהֶם וּבְרִמְכָּם בְּפֶרֶק ג' מִהַלְכוֹת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ וְלִזֶּה אָמַר וְאִם מִן הָעוֹף: **קִרְבְּנוֹ לַה'**, טַעַם אוֹמְרוֹ **קִרְבְּנוֹ לַה'**, מִה שֶׁלֹּא אָמַר בֵּן בְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, לִפִּי שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהַכָּשִׁיר הַכְּתוּב בְּעוֹף בְּעֵלִי מוֹמִין בְּאוֹמְרָם ז"ל (תִּרֵּב כִּדְוִשׁ כ"ד) אֵין זָכָר וְתַמּוּת בְּעוֹף וְכִמוֹ שֶׁכְּתִבְנוּ בְּסֻמּוֹ, אִם בֵּן תְּבוֹא הַסִּבְרָא לומר כִּי פָחוֹת הוּא קִרְבֵּן זֶה כִּי מוֹם בּוֹ וְאֵין זֶה בְּגִדּוֹ קִרְבֵּן לַה' לִזֶּה אָמַר **קִרְבְּנוֹ לַה'** כִּי אֵין בּוֹ שׁוֹם הַדְּרָגָה פָּחוֹתָה לְצַד בְּחִינָה זוֹ וְאֵין רֶשֶׁם בְּמוֹמוֹ כָּל עֶקֶר. עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שְׁעִיָּה ג"ה) וְאֵת דְּכָא וּשְׁפֵל רִיחַ וְאָמְרוּ ז"ל (סוֹטָה ד') אֲנִי אֵת דְּכָא וְלִמָּן דְּאָמַר אֵתִי דְּכָא, וְיִמְחָשֶׁם עֲצָמוֹ לֹא הוֹכִיר שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ סֻמּוֹ לְהַזְכִּיר קִרְבֵּן אֲלֵא בְּקִרְבֵּן עוֹף, כִּי מִי דִרְבּוֹ לְהִבִּיא עוֹף הוּא הָעֵנִי וּמִבִּיא בְּשִׁבְרוֹן לֵב לְצַד מִה שֶׁהוּא הָעֵנִי וְלְצַד מַעוֹט הַקִּרְבֵּן וְקָרָא עֲלִיו וְאֵת דְּכָא, מִה שְׂאִין בֵּן הַמִּקְרִיב בָּקָר וְצֹאן שֶׁנִּפְשׁוּ שְׁמֻחָה עֲלֵיו בְּהַקְרִיב דָּבָר הָרָאִי לְהַתְכַּבֵּד. וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה דִּרְשׁוּ בְּזִבְחִים (מִנְחֹת ד') בְּמָה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב בְּמִנְחָה וְנִפְשׁ יַעו"ש: תוֹרָה טו

יִדְוַע לֵאֲיִזוּ מִהֶם מַעַשׂ וְלֵאֲיִזוּ מִהֶם רִבָּה, דִּרְשִׁין הַסֻּמּוֹ לַמַּעוֹט וְהַסֻּמּוֹ לְרִבּוֹ, וְמִה מִצִּינוּ מִה סֻמָּךְ לְרִבּוֹ סְמִיכָה מִה סֻמָּךְ לַמַּעוֹט צִפּוֹן. וְהִגֵּם כִּי גַם שֶׁם נֶאֱמַר רִבּוֹ, בָּא לְנִתּוּחַ שְׂאִינוֹ מַעֲכָב בְּהַפְשֵׁט שְׁנֵת־מַעַשׂ בְּרִבּוֹ שֶׁהוֹכֵר בְּעוֹלַת בָּקָר. וְיֵשׁ עוֹד לְהַרְחִיב צִדִּידִים שֶׁיִּשְׁנֶם בְּעֵינֵן וְהַמִּשְׁכֵּל יִבִּין מַעֲצָמוֹ. וּבְכַרְיָתָא (תִּרֵּב כ"א) נִתֵּן טַעַם שֶׁדִּרְשׁוּ הַרְבּוּי עַל הַסְמִיכָה שְׂאִינָה מַעֲכָבַת וּמַעוֹט הוּא עַל הַצִּפּוֹן שֶׁמַּעֲכָב כִּי הַסְמִיכָה אֵינָה בְּכָל הָעוֹלֹת שֶׁעוֹלֵת צְבוּר אֵינָה טְעוּנָה סְמִיכָה וְכו'. וְאוֹלֵי כִּי לְרוֹחָא דְּמִלְתָּא אָמְרוּ כֵּן, כִּי הִגֵּם שֶׁהִיָּה הַדָּבָר שְׁקוּל יִכְרַע מִטַּעַם שֶׁכְּתִבְנוּ, וְהִגֵּם שֶׁהִב' פְּרָשִׁיּוֹת עֵינֵן אֶחָד הֵם, אִף עַל פִּי כֵּן לְהַכְרִיעַ סֶפֶק בְּזֶה יִסְפִּיק. וְתִמְצָא בְּדִרְשַׁת עוֹלָה הוּא הָאִמּוּרָה בְּעוֹף דִּרְשׁוּ ר"ל בְּתוֹרַת בְּהִימִם כִּמוֹ כֵּן עוֹלָה לְרִבּוֹת אֲפִלוּ לֹא מִצָּה דֵם הָרָאשׁ, הוּא לַמַּעַשׂ אִם לֹא מִצָּה דֵם הַגּוֹף עַד כָּאן, וְהִקְשָׁה בְּגִמְרָא (וְכַחֲסִי ט"ו) מֵאִי תִלְמוּדָא, וּמִשְׁנֵי מִשׁוּם דִּרְבִּי דְּמִיָּם בְּגוֹף שְׁכִיחִי עַד כָּאן, הִרִי דְּבִסְבָּרָא מִשָּׁה הַסֶּפֶק וְדִיּוֹקְנוּ מִהַכְּתוּב עֲדִיף: תוֹרָה יד

(יז) וְאִם מִן הָעוֹף. גַּם זֶה מוֹסִיף עַל עֵינֵן רֹאשׁוֹ, לִתֵּן כָּל הָאִמּוּר לַמַּעֲלָה בּוֹ וּלְעוֹלַת פְּרָטִים שֶׁשֻּׁלַּל הַכְּתוּב בְּפִרוּשׁ בּוֹ. הָא' שְׂאִין עוֹף בָּא אֲלֵא עוֹלָה מִמָּה שֶׁדִּיק הָעוֹף עוֹלָה שְׁנֵה מִסְדֵּר שֶׁבְּעוֹלַת בָּקָר וְצֹאן, אוֹ לְצַד הִיתוּר, וְעוֹד מַעַשׂ קִרְבְּנוֹ שְׂאִין בָּא עוֹף עוֹלָה מִצְבוּר, גַּם בְּדִין מְלִיקָה שֶׁמַּעֲכָב

עַל פִּי שְׁיוּצָא, אִף עַל פִּי שְׁפָסוּל, אִף עַל פִּי שְׁפָגוּל וְנוֹתָר וְכו'. כְּשֶׁהֵן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ עַד כָּאן: **וְקִשָּׁה** מִנֵּין מִצָּה תִּנָּא לְדִרְשׁ הַתֵּר הַפְּסוּלִין לְגַבִּי הַמִּזְבֵּחַ. וְהִרְבַּ בַּעַל קִרְבֵּן אֶהְרֹן פֶּרֶשׁ מִדְּלֹא כְּתָב וְהַקְטִירִים מִשְׁמַע שֶׁיִּקְטִיר מִכָּל מְקוֹם ע"כ, לְדַרְכֵּי ז"ל יִתְחַיֵּב לְדִרְשׁ כִּמוֹ כֵּן בְּאוֹמְרוֹ וְהִקְרִיב אֶת הַכֹּל מִמָּה שֶׁלֹּא אָמַר וְהִקְרִיבֵם שֶׁיִּקְרִיב מִכָּל מְקוֹם אֲפִלוּ פְּסוּלִין, וּמִדָּהָא יִתָּא הָא גַּמִּי לִיתָא. וְהִנְכוֹן הוּא שֶׁהַתִּנָּא דוֹרֵשׁ לִהּ מִיתוּר וְהַקְטִיר וְהַקְטִיר ב' פְּעֻמִּים וְהוּא קְשִׁיטָנוּ עֲצָמָה שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ לומר אֲלֵא בְּאֶחָד מִב' מְקוֹמוֹת אוֹ בְּעוֹלַת בָּקָר אוֹ בְּעוֹלַת צֹאן, אֲלֵא וְדִאי לְדִרְשָׁה בָּא לְרִבּוֹת הַקְטִיר פְּסוּלִין וְנוֹתָר וְכו' אֶחָד שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ: **עוֹלָה הוּא**. אָמַר הוּא, דִּרְשׁוּ בְּתוֹרַת בְּהִימִים שֶׁבֹא לַעֲכָב שְׁחִיטָה בְּצִפּוֹן בְּדִיעֵבֶד שֶׁאִם לֹא שָׁחַט בְּצִפּוֹן פְּסוּלָה. וְלִזֶּה לֹא כְּתִיבָה הַתוֹרָה הַרְבּוּי אֲלֵא בְּפִרְשָׁה שֶׁנִּזְכָּרָה בִּזֶּה צִפּוֹנָה לומר כִּי עַל פֶּרֶט זֶה בָּא הַמַּעוֹט, וְלֹא כְּתִיב בְּפִרְשַׁת בֵּן בָּקָר שֶׁהוֹכֵר שֶׁם הַסְמִיכָה, כִּי אֶדְרָבָה עֲלֶיהָ בָּא רִבּוֹ תִּבְתַּע עוֹלָה (פְּסוּקֵי ט') שְׂאִינָה מַעֲכָבַת סְמִיכָה הָאִמּוּרָה שֶׁם וְהִגֵּם שֶׁהַכְּתוּב אָמַר חֶלֶק מִהַרְבּוּיִים וּמִהַמַּעוֹטִים בְּאֶחָד וְחֶלֶק מִהַרְבּוּיִים וְהַמַּעוֹטִים בָּא וְאֵינוֹ אוֹמְרִים בְּאֵלוֹ אָמַר כָּל הַרְבּוּיִים וְהַמַּעוֹטִים בְּכָל א' מִהֶם, שְׂאִי פֶרֶט זֶה כִּינֵן שֶׁהוֹכִיר ב' מִצְוֹת שֶׁהֵם סְמִיכָה וְצִפּוֹן וּמַעַשׂ וְרִבָּה וְאֵין

והדם מתמצה ויורד. ומלק והקטיר ונמצה. אפ"ש לומר בן? מאחר שהוא מקטיר, הוא מוצה? אלא, מה הקטרה - הראש בעצמו והגוף בעצמו וכו', אף מליקה בן. ופשוטו של מקרא, מסרס הוא: ומלק והקטיר, וקדם הקטרה, "ונמצה דמו" כבד.

כ"י וְהִקְרִיבוּ • אָפְלוּ פְּרִידָה אַחַת לְבִיא. הַכֹּהֵן וּמִלֵּק • אֵין מְלִיקָה בְּכָלִי, אֲלָא בְּעֶצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן; קוֹצֵץ בְּצִפְרָנוּ מִמּוֹל הָעֶרְף וְחוֹתֵךְ מִפְּרָקֶת עַד שְׁמָגִיעַ לְסִימָנִין וְקוֹצֵצוֹ. וְנִמְצָה דָּמוֹ • לְשׁוֹן "מִיֵּץ אֲפִים", (משלי ל) "כִּי־אָפֶס הַמֵּץ" (ישעיה טז). כּוֹבֵשׁ בֵּית הַשְּׁחִיטָה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חלק יז עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הדם מתמצה ויורד

מגיעה על-ידי שהאדם מקריב עצמו להקב"ה, שבמקום להתענג מעניני עולם הזה, יקריב את "חלבו" - התענוג שלו, לעבודת הקב"ה, ובמקום שיהיה שקוע ראשו ורבו בעניני עולם הזה, יקריב את דמו, והינו "רתיחת הדמים", לו יתברך, שההתלהבות שלו תהיה רק בעבודת הבורא. וזהו מה שכותב רש"י כאן בסיום עבודות קרבן עולה, שהכפרה הבאה על-ידי הקרבן היא על-ידי ש'כובש' את התענוג שלו, ו"הדם מתמצה ויורד", שפל ההתלהבות והתענוג שלו בעניני עולם הזה, הרי הוא "סוחטו" ומוציאו ומקריבו לו יתברך.

על הפסוק "ונמצה דמו על קיר המזבח" (א, טו) אומר רש"י "כובש בית השחיטה על קיר המזבח, והדם מתמצה ויורד".

יש לבאר זה בדרך החסידות:

ידועים דברי הרמב"ן (פרשתנו א, ט) שתכן עבודת הקרבנות הוא שיחשב האדם "כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו", וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה כו' דמו תחת דמו, נפש תחת נפש כו'".

ומבאר בתורת החסידות (ראה ספר המאמרים תש"ט, מאמר ד"ה טעמה כי טוב סחרה פרק ב. ועוד) דזה שמקריבין את חלבו ודמו של הקרבן על המזבח, הוא כי הכפרה על חטאי האדם

טו וַיַּעֲדֵי יְת זַפְקָה בְּאֶכְלָה וִירְמִי יְתָה לְסֹטֵר מִדְּבַחָא קְדִימָא לְאַתֵּר דְּמוֹשְׁדִין קְטָמָא:

(טו) וְהִסִּיר אֶת־מִרְאָתוֹ בְּנִצְתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶמָה אֶל־מְקוֹם הַדָּשָׁן:

אלא באבוס בעליה, נאמר: "והקרב והפרעים ירחץ במים והקטיר". בעוף, שנזון מן הגזל, נאמר: "והשליך" את המעים, שאכלו מן הגזל. אצל המזבח קדמה. במזרחו של כבש. אל-מקום הדשן. מקום שנותנין שם תרומת הדשן בכל בקר, ודשון מזבח הפנימי והמנורה, וכלם נבלעים שם במקומן.

כ"י מִרְאָתוֹ • מְקוֹם הָרַעֲי, וְזֶה הַזֶּפֶק. בְּנִצְתָהּ • עַם בְּנֵי מַעֲיָה. וְ"נִצְתָה" לְשׁוֹן דְּבַר הַמָּאוֹס, כְּמוֹ: "כִּי נָצוּ גַם־נָעוּ", וְזֶהוּ שֶׁתַּרְגָּם אוֹיֶנְקְלוֹס: "בְּאֶכְלִיָּה", וְזֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל אָבָא יוֹסִי בֶן חֲנָן, שֶׁאָמַר: 'נוֹטֵל אֶת הַקֶּרֶבֶן עִמּוֹ'. וְרַבּוּתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה אָמְרוּ: קוֹדֵר סָבִיב הַזֶּפֶק בְּסָבִין כְּמוֹ אֲרֵבָה, וְנוֹטֵלָה עִם הַנּוֹצָה שֶׁעַל הָעוֹר. בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, שְׁאִינָה אוֹכֶלֶת

י וַיִּפְרַק יְתָה בְּגִדְפוּהִי לֹא יִפְרֹשׁ וַזֶּסֶק יְתָה פְּהֵנָא לְמִדְּבַחָא עַל אַעֲיָא דִּי עַל אֶשְׁתָּא עֲלֵתָא הוּא קֶרֶבֶן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוָא קָדָם יי:

(י) וְשִׁפֵּעַ אֹתוֹ בְּכִנְפָיו לֹא יִבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַה עַל־הַעֲצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ עֲלֶה הוּא אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח לִיהוָה: ס

כנפיו; אינו צריך למרט כנפי נוצתו. בכנפיו • נוצה ממש. והלא אין לך הדיוט שמרית ריח רע של כנפים

כ"י וְשִׁפֵּעַ • אֵין שְׁסוּעַ אֲלָא בִיד; וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּשִׁמְשׁוֹן: "וַיִּשְׁפָּעוּהוּ כְּשִׁפֵּעַ הַגְּדִי". בְּכִנְפָיו • עַם

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס. אברמוביץ

מתרצה בקרבן העני הגם שאינו חשוב בקרבן העשיר, ועל כל פנים אין המוחש נכחש כי זה מביא פר וזה מביא עוף, לזה נתחכם הכתוב ואמר ריח ניחח בבמה ולא הספיק לו במה שאמר בעוף ללמד ממנו להעריך

בעוף שהוא שנה איסר ומכל שכן בעולת הבמה, לזה דקדקו בלשונם ואמרו לומר לך אחד המרבה וכו', פרוש שבא הכתוב להודיענו שאין הפרש בין המועט למרבה, שלא תאמר שאין זה אלא לצד שה' מצד רחמיו

(י) אִשָּׁה רֵיחַ נִיחַח. ר"ל אֶמְרוּ (מקח) קי נאמר בעולת בהמה אשה ריח וגו' ונאמר בעולת העוף אשה וגו' לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט וכו' עד כאן. הנה נתבארנו ר"ל לתרץ מה שקשה כי יאמר הכתוב אשה ריח ניחח

חתיכות, אלא קורעו מגבו. נאמר בעוף: "ריח ניחוח", ונאמר בבהמה: "ריח ניחוח". לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכונן את לבו לשמים'.

נשפרים ואין נפשו קצה עליו. ולמה אמר הכתוב: "והקטיר"? כדי שיהא המזבח שבע ומהדר בקרבנו של עני. לא יבדיל. אינו מפרקו לגמרי לשתי

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בשלח תשל"ו)

גם הנזפה (בעולת בהמה, העור לא קרב). **בהמה** – מצד גדלה. לכן הקדים עוף, כדי להדגיש שמבחינה מסוימת דוקא **הוא** ה'מרבה' (ולכן השמיט קרבן מנחה, ששנה לעוף ולבהמה רק מצד הפונה).

נאמר בעוף ריח ניחוח, ונאמר בבהמה ריח ניחוח (רשי"א, יז)
יש לשאל: כאן מקדים עוף, ואלו בהמשך מקדים בהמה: "המרבה... הממעיט". ויש לומר, שעוף ובהמה שונים **ממש**, לא רק מצד הפונה, כי בכל אחד יש מעלה: **עוף** – מקריבים

א ואנש ארי יקרב קרבן מנחתא קדם יי סלתא יהי קרבנה ויריק עלה משחא ויתן עלה לבנתא:

ב (א) ונפש כיתקריב קרבן מנחה ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה:

מנחה. ויצק עליה שמן. על פלה. ונתן עליה לבנה. על מקצתה; מניח קמץ לבונה עליה לצד אחד. ומה ראית לומר כן? שאין רבוי אחר רבוי בתורה, אלא למעט. דבר אחר: שמן על פלה, מפני שהוא נבלל עמה ונקמץ עמה, כמו שנאמר: "מסלתה ומשמנה", ולבונה על מקצתה שאינה נבללת עמה ולא נקמצת עמה, שנאמר: "על כל לבנתה", שלאחר שקמץ, מלקט את הלבונה פלה ומעליה ומקטירה. ויצק. ונתן. והביאה. מלמד שיעצקה ובלילה פשרים בזה.

נפש כי תקריב. לא נאמר "נפש" בכל קרבנות נדבה, אלא במנחה; מי דרכו להתנדב מנחה? עני. אמר הקדוש ברוך הוא, מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו. סלת יהיה קרבנו. האומר: "הרי עלי מנחה", סתם, מביא מנחת סלת, שהיא הראשונה שבמנחות ונקמצת כשהיא סלת, כמו שמפרש בענין. לפי שנאמרו כאן חמשה מיני מנחות, וכלן באות אפיוות קדם קמיצה חוץ מזו, לכך קרויה "מנחת סלת". סלת. אין "סלת" אלא מן החטין, שנאמר: "סלת חטין", ואין מנחה פחותה מעשרון, שנאמר: "ועשרון סלת... למנחה", עשרון לכל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 7)

בו התבטלות מלאה. אף קרבן עצים, שאינו קרבן ממש, אינו גורם ספוק לאדם, והתבטלותו היא מלאה. נמצא, שה'קרבן' שבעצים נעלה יותר מהקרבן עצמו.

ונפש כי תקריב קרבן מנחה (ב, א) קרבן, מלמד שהיחיד מתנדב עצים (תורת כהנים) יש לשאל, הרי עצים הם 'מכשירי קרבן', ולא קרבן. ויש לומר, דהנה בקרבן ממש חש האדם ספוק מן שפעלה חשיבה (ריח ניחוח לה'), ולכן אין

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

יחיד שאינו מביא מנחה על טמאת מקדש וקדשיו שהוא בהן משיח, שמביא מנחת נדבה. וטעם הכתוב שכתב כאן רבוי ומעוט בתבה אחת. אולי כי לצד שלא הכרח למעט הצבור אלא לצד שרבה בהן משיח לזה רמו שניהם יחד הגם שהם ב' דברים הפכיים, כי לולי רבוי בהן משיח אין צורך למעט צבור כי מנן יעלה על דעתנו שביאו שצריך למעט, ואחר שבא רבוי בהן משיח יצא לנו דין חדש שישנו במלמד לצבור כאומרים שם בתורת כהנים לזה הצורך למעט: תורה ב

זה מראה באצבע השכל כי אין הדרגה לאחד מחברו, וכזה הוא שהשיג תרין למה לא אמר ריח ניחוח בעוף, כי בא ללמדנו דבר זה שאין מעלה לעשיר בשור ולא פלוס, ומטעם זה גם כן הצריך לומר אשה ריח ניחוח בצאן ולא הספיק בקר ועוף שהם ב' קצוות, כי בענין זה אין דבר נלמד מחברו לצד המובא: תורה א

(א) ונפש וגו'. בתורת כהנים דרשו יתור ונפש שיש בו מעוט ורבוי, מעוט נפש לשון יחיד למעט צבור שלא יביאו מנחת נדבה, רבוי ביתרון הנא' לרבות

ולקראותה כי לא פחות הוא מקרבן בהמה ללמד ממנו וצריך הוא להודיעך גם בקרבן בהמה אשה ריח ניחוח, והוא מה שדקדק התנא באומרו נאמר ונאמר וכו' פרוש ולא הספיק לו לומר הדרגה במדרגה הקטנה נתבון לומר לך כזה אחד המרבה ואחד הממעיט פרוש בהשואה הם, ולזה לא אמר התנא לומר הממעיט כמרבה שאז בטלה לה הפונה שפי' בדרךיו, כי כשנגיע לומר זה כזה יתחייב לומר כי הנלמד קטן מהמלמד כמשפט הרב ותלמידו, ומדקדוק לשון אומרו אחד ואחד הרי

בַּיּוֹמִיָּה לֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן כֹּהֲנֵי וְיִקְמוּץ
מִתַּמֶּן מְלִי קִמְצָה מִסִּלְתָּהּ וּמִמִּשְׁחָהּ עַל כָּל
לִבְנֶתָהּ וְיִסַּק כֹּהֲנָא יֵת אֲדַפְרֶתָהּ לְמַדְבַּחָה
קֹרְבַן דְּמִתְקַבֵּל בְּרִצּוֹא קֳדָם יי:

(ב) וְהִבִּיֵּאתָ אֶל־בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצָה מִשֶּׁם מְלֵא
קִמְצוֹ מִסִּלְתָּהּ וּמִמִּשְׁחָהּ עַל כָּל־לִבְנֶתָהּ וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן אֶת־אֲדַפְרֶתָהּ הַמְזֻבָּחָה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה:

שֶׁלֹש אַצְבָּעוֹתָיו עַל פֶּס יְדוֹ, וְהָיוּ "קִמְצָה" בְּמִשְׁמַע
לְשׁוֹן הַעֲבָרִית. עַל כָּל־לִבְנֶתָהּ • לְבַד כָּל הַלְבוּנָה,
יְהֵא הַקִּמְצָה מְלֵא. לִבְנֶתָהּ וְהִקְטִיר • אֵף הַלְבוּנָה
בְּהִקְטָרָה. מְלֵא קִמְצוֹ מִסִּלְתָּהּ וּמִמִּשְׁחָהּ • הָא, אִם
קִמְצָה וְעַלָּה בְּיָדוֹ גִּרְרָה מִלֵּחַ אוֹ קִרְט לְבוּנָה, פְּסוּלָה.
אֲדַפְרֶתָהּ • הַקִּמְצָה הַעוֹלָה לְגִבְהָ הוּא זְכוּרֹן הַמִּנְחָה,
שֶׁבּוֹ נִזְכָּר בְּעֻלָּה לְטוֹבָה וּלְנִחַת רוּחַ.

כִּי־א הַכֹּהֲנִים וְקִמְצָה מִקְמִיצָה וְאֵילָף מִצּוֹת כֹּהֲנָה.
וְקִמְצָה מִשֶּׁם • מִקְמוֹם שְׂרָגְלֵי הָזֶר עוֹמְדוֹת, לְלַמֶּדְךָ,
שֶׁהַקְמִיצָה כְּשֶׁרָה בְּכָל מְקוֹם בְּעוֹרָה, אֵף בְּאַחַת־
עֲשָׂרָה אֲמָה שֶׁל מְקוֹם דְּרִיסַת רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל. מְלֵא
קִמְצוֹ • יָכוֹל מְבָרֵץ, וּמִבְצָבֵץ וְיוֹצֵא לְכָל צֶדֶ?
תִּלְמוּד־לוֹמֵר בְּמִקְוֹם אַחֵר: "וְהָרִים מִמֶּנּוּ בְּקִמְצוֹ",
לֹא יְהֵא כְּשֶׁר אֵלֶּא מֵה שֶׁבְּתוֹךְ הַקִּמְצָה. אִי "בְּקִמְצוֹ",
יָכוֹל חֶסֶר? תִּלְמוּד־לוֹמֵר: "מְלֵא". הָא בְּצֶדֶד? חוּפָה

גִּידְאִשְׁתָּאֵר מִן מִנְחָתָה לְאֶהֱרֹן וּלְכֹהֲנָיו
קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין מִקְרָבָנֵי דִי־י:

(ג) וְהַנּוֹתֵרֶת מִן־הַמִּנְחָה לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים
מֵאֲשֵׁי יְהוָה: ם

הִיא לָהֶם. מֵאֲשֵׁי ה' • אֵין לָהֶם חֵלֶק בָּהּ, אֵלֶּא
לְאַחֵר מִתְּנוֹת הָאֲשִׁים.

כִּי־א לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו • כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל חֵלֶק בְּרֹאשׁ
שְׁלֹא בְּמִחְלָקָה, וְהַקְדִּיט בְּמִחְלָקָה. קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים •

דִּוְאִירֵי תִקְרַב קֹרְבַן מִנְחָתָה מֵאַפָּה תִּנּוּרָה
סִלְתָּה גְרִיצָה פְּטִירָה דְּפִילָן בְּמִשְׁחָה וְאַסְפּוּגִין
פְּטִירִין דְּמִשְׁיחִין בְּמִשְׁחָה:

(ד) וְכִי תִקְרַב קֹרְבַן מִנְחָה מֵאַפָּה תִּנּוּר סִלְתָּ חֲלוֹת
מִצַּת בָּלוּלֹת בְּשֶׁמֶן וְרִקִּיקֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בְּשֶׁמֶן: ם

תִּלְמוּד־לוֹמֵר "בְּשֶׁמֶן", "בְּשֶׁמֶן", שְׁתֵּי פְּעָמִים?
לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן שְׁנֵי וְשְׁלִישֵׁי הַיּוֹצֵא מִן הַיִּיתִים, וְאֵין
צָרִיךְ שֶׁמֶן רֵאשׁוֹן אֵלֶּא לְמִנּוּחָה, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ: "וְךָ".
וְשְׁנֵינִי בְּמִנְחָתוֹ: כָּל הַמִּנְחָתוֹת הָאֲפוּיּוֹת לְפָנֵי
קְמִיצָתָהּ וְנִקְמָצוֹת עַל־יְדֵי פְתִיתָהּ, כֵּלָן בְּאוֹת עֶשֶׂר
עֶשֶׂר חֲלוֹת, וְהָאֲמוּר בָּהּ: "רִקִּיקִין", בָּאָה עֶשֶׂר
רִקִּיקִין.

כִּי־א וְכִי תִקְרַב וְגו' • שְׁאֲמַר: 'הָרִי עָלֵי מִנְחַת
מֵאַפָּה תִּנּוּר'; וְלַמֶּד הַכְּתוּב, שְׁיָבִיא אוֹ חֲלוֹת אוֹ
רִקִּיקִין. הַחֲלוֹת בָּלוּלוֹת וְהָרִקִּיקִין מְשׁוּחִין. וְנִחְלָקוּ
רְבוּתֵינוּ בְּמִשְׁיחָתָן: יֵשׁ אוֹמְרִים: 'מוֹשְׁחֵן וְחוּזוֹר
וּמוֹשְׁחֵן עַד שְׁיִכְלָה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבִּלְג, שֶׁכָּל הַמִּנְחָתוֹת
טְעוֹנוֹת לִג שֶׁמֶן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'מוֹשְׁחֵן כְּמִין כ"ף
יּוֹנִית, וְשֶׁאֵר הַשֶּׁמֶן נֹאכַל בְּפָנֵי עֲצָמוֹ לְכֹהֲנִים'. וְמֵה

הַיּוֹאֵם מִנְחָתָה עַל מִסְרֶתָה קֹרְבָנָהּ סִלְתָּה
דְּפִילָה בְּמִשְׁחָה פְּטִיר תְּהִי:

(ה) וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמִּחְבֶּת קֹרְבָנָהּ סִלְתָּ בָּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן מִצָּה תִּהְיֶה:

צָפָה, הָאוּר שׁוֹרֵף אֶת הַשֶּׁמֶן. וְכֵלָן טְעוֹנוֹת שֶׁלֹשׁ
מִתְּנוֹת שֶׁמֶן: יִצִּיקָהּ וּבָלִילָהּ וּמִתֵּן שֶׁמֶן בְּכָלִי קֳדָם
לְעִשְׂתָּהּ. סִלְתָּ בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן • מִלְמַד שֶׁבּוֹלָלָן
בְּעוֹדֵן סִלְתָּ.

כִּי־א וְאִם־מִנְחָה עַל־הַמִּחְבֶּת • שְׁאֲמַר: "הָרִי עָלֵי
מִנְחַת מִחְבֶּת", וְכָלִי הוּא שֶׁהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ שְׁאוּפִין
בּוֹ מִנְחָה עַל הָאוּר בְּשֶׁמֶן, וְהַכָּלִי אֵינוֹ עֲמֹק אֵלֶּא
צָף, וּמִעֲשֵׂה הַמִּנְחָה שֶׁבְּתוֹכּוֹ קֶשֶׁן, שֶׁמֶתוֹךְ שֶׁהִיא

(ו) פְּתוֹת אֶתְּהָ פִּתִּים וַיִּצְקֶתָ עָלֶיהָ שֶׁמֶן מִנְחָה וּבָצַע יְתֵה בְּצוּעֶיךָ וּתְרִיק עָלֶה מִשְׁחָה מִנְחָתָהּ הִיא :

הוא: ם

ז"י פְּתוֹת אֶתְּהָ פִּתִּים • לְרִבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱפוֹת קֹדֶם קְמִיצָה, לְפִתִּיתָהּ. וַיִּצְקֶתָ עָלֶיהָ שֶׁמֶן מִנְחָה הוּא • לְרִבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לַיִּצְקָהּ. יָכוֹל אִף מִנְחַת

מֵאֶפֶה תִּנּוֹר כֵּן? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "עָלֶיהָ". אוֹצִיא אֶת הַחִלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הַרְקִיקִין? תִּלְמוּד-לוֹמַר: הוּא.

♦ יום שלישי ג' ניסן ♦

(ז) וְאִם-מִנְחַת מִרְחֶשֶׁת קִרְבֶּנֶךָ סֵלֶת בִּשְׁמֶן תַּעֲשֶׂה: וְאִם מִנְחַת רִדְמָה קִרְבֶּנֶךָ סֵלֶתָ בְּמִשַּׁח תַּחֲעֲבֹד:

ז"י מִרְחֶשֶׁת • כָּלִי הוּא שֶׁהִיָּה בְּמִקְדָּשׁ, עֵמֶק, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא עֵמֶקָה, שֶׁמֶנָּה צָבוּר וְאֵין הָאוֹר שׁוֹרְפוֹ, לְפִיכָךְ

מַעֲשֶׂה מִנְחָה הַעֲשׂוּיִין לְתוֹכָהּ רוֹחֶשֶׁיךָ. כָּל דְּבַר רֶךְ עַל-יְדֵי מִשְׁקָה, נִרְאֶה כְּרוֹחֶשׁ וּמִנְעֻנֵּעַ.

(ח) וְהִבַּאתְּ אֶת-הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֵלֶּה לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל-הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁה אֶל-הַמִּזְבֵּחַ:

ח וְיִתֵּי יֵת מִנְחָתָהּ דִּי יַתְעַבֵּד מֵאֵלִין קֹדֶם יֵי וַיִּקְרְבִּינָה לְוֵת כֹּהֵנָה וַיִּקְרְבִּנָה לְמִדְבַּחָהּ:

ז"י אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֵלֶּה • מֵאֶחָד מִן הַמִּינִים הַלָּלוּ. וְהִקְרִיבָהּ • בְּעָלֶיהָ אֶל הַכֹּהֵן. וְהִגִּישָׁה • הַכֹּהֵן.

אֶל-הַמִּזְבֵּחַ • מִגִּישָׁה לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִעֲרִבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ.

(ט) וְהִרִים הַכֹּהֵן מִן-הַמִּנְחָה אֶת-אֲזִכְרֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ אֵשָׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:

ט וִירִים כֹּהֵנָה מִן מִנְחָתָהּ יֵת אֲדִכְרֹתָהּ וַיִּסַּק לְמִדְבַּחָהּ קִרְבֶּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרִעּוֹ קֹדֶם יֵי:

ז"י אֶת-אֲזִכְרֹתָהּ • הוּא הַקֶּמֶץ.

(י) וְהִנּוֹתֶרְתָּ מִן-הַמִּנְחָה לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה:

י וַיִּדְאֲשַׁתָּאֵר מִן מִנְחָתָהּ לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָהּ קֹדֶשׁ קֹדָשִׁין מִקְרִבָּנָהּ דִּי:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס. אברמוביץ

(י) וְהִנּוֹתֶרְתָּ וְנֹא. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה כָּפַל פְּסוּק וְהָ ב' פְּעָמִים, וְאוֹלֵי שִׁיתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרִים וְ"ל (מִנְחוֹת נח) בְּכָל הַמִּנְחוֹת שְׁמוּתָהּ לְאָכַל שִׁירֵי מִנְחוֹת בְּדָבָשׁ אֲכָל אִם הַחֲמִיץ שִׁירֵיהָ לֹקְה וְדָרְשׁוּ (שם נח) מִמֶּה שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב לֹא תִאֲכָה חֲמִץ חֲלָקִים פְּרוֹשׁ גַּם חֲלָקִים ע"כ. וְעִדִּין אֲנִי אוֹמֵר דִּקְאָה עַל הָאֲפִיָּה הוּא לֹקְה אֲכָל אִם הַחֲמִיץ וְלֹא אֲפָאָה לֹא. לָזֶה אָמַר הַכֹּתוּב וְהִנּוֹתֶרְתָּ וְנֹא כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לֹא תַעֲשֶׂה חֲמִץ פְּרוֹשׁ אֲפִלּוּ שִׁירֵיהָ. וְהִגִּם שְׁרִי"ל (שם) דָּרְשׁוּ מִפְּסוּק לֹא תִאֲכָה חֲמִץ וְסָמִיךְ לִיהָ חֲלָקִים, מֵאוֹתָהּ דָּרְשָׁה אֵין לְחִיב עַל שִׁירֵיהָ אֲלֵא עַל הָאֲפִיָּה וְלֹא עַל שְׁאָר מַעֲשֶׂה, וּבְפְסוּק וְהָ לְבַד לֹא יִסְפִּיק לְחִיב עַל שִׁירֵיהָ עַל כָּל פֶּרֶט

וּפְרָט, וְהִגִּם שֶׁדָּרְשׁוּ שֶׁם וּבִתּוֹרַת כֹּהֲנִים אֲפִיָּה בְּכָל הַיָּתֵה וְלָמָּה יִצְתָה לֹמַר לָךְ מֵהָ אֲפִיָּה מַעֲשֶׂה יְחִידִי וְחִיב עָלָיו אִף אֲנִי אֲבִיא כָּל מַעֲשֶׂה יְחִידִי, עִדִּין אֲנִי אוֹמֵר דִּקְאָה קְמִצָה וְלֹא שִׁירֵיהָ קָא מִשְׁמַע לָן וְהִנּוֹתֶרְתָּ וְנֹא. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרֵי בִתּוֹרַת כֹּהֲנִים וְהִנּוֹתֶרְתָּ אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַמִּלְחָה, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַגֶּשֶׁה, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הַקְטִיר כָּל לְבוֹנְתָהּ, מִן הַמִּנְחָה פֶּרֶט לְכִשְׁחֻסָּהּ וְכו'. וְשֶׁלֹּא הַקְטִיר מִלְבוֹנְתָהּ כָּלּוּם. וְכֹתֵב הָרֶאָב"ד כִּי וְא"ו וְהָ"א רְבוּיָהּ הוּא לְרִבּוֹת הַנֶּזֶכֶר ע"כ. וְאֵין דַּעֲתִי מִשְׁגָּת רְבוּיָהּ זֶה שְׁעוֹר, שְׁאֵין מִשְׁמַעוֹת לְתִבְּהָ בְּהִסְרִי וְא"ו וְהָ"א. וּבַעַל קִרְבֶּן אֹהֶרֶן פֶּרֶשׁ כִּי וְא"ו לְבַד הוּא דִּיאִיתֵר וְגַם עַל זֶה יֵשׁ לְגַמְגֵּם.

וְעוֹד מִנִּין לְתִנָּא לֹמַר ג' רְבוּיִים מְלִיכָה וְהַגֶּשֶׁה וְכָל הַלְבוֹנָה, בְּשִׁלְמָא מֵהָ שְׁמַעֲטָה ג' מִהַמִּנְחָה יֵשׁ לְדָרֶשׁ כָּל דְּמִיּוֹן שְׁבִמְנָחָה לְעַכֵּב מֵהָ שְׁאֵין כֵּן רְבוּיָהּ אֶחָד אֵין לָנוּ לְרִבּוֹת הַרְבֵּה פְּרָטִים: אֲבָן נִרְאֶה כִּי לְצַד שְׁאָמַר הַכֹּתוּב ג' מִצּוֹת אֲלֵה הַמִּלְחָה הַגֶּשֶׁה וְהַקְטִיר כָּל לְבוֹנְתָהּ מִפְּזָרִים בְּג' מִקְמוֹת, הַקְטִיר כָּל לְבוֹנְתָהּ כִּתְבָּהּ בְּפֶרֶשֶׁת מִנְחַת סֵלֶת, הַגֶּשֶׁה בְּמִנְחַת מִרְחֶשֶׁת, הַמִּלְחָה אַחֵר תִּשְׁלֹם וְכָרוֹן כָּל דִּינֵי מִנְחוֹת, וּמִצִּינוּ שֶׁאָמַר הַכֹּתוּב וְהִנּוֹתֶרְתָּ מִן הַמִּנְחָה אַחֵר וְכָרוֹן מִנְחַת סֵלֶת הִגִּם שֶׁלֹּא הִזְכֵּר בָּהּ הַגֶּשֶׁה הָא לְמִדְתָּ שְׁאֵין הַגֶּשֶׁה מַעֲכָבֶת בָּהּ שְׁהִירֵי הִגִּם שֶׁלֹּא הִזְכֵּר בָּהּ הַגֶּשֶׁה אָמַר וְהִנּוֹתֶרְתָּ וְנֹא לְאֹהֶרֶן וּבָנָיו, וְהִגִּם שְׁאֵין

יא כֹּל מִנְחָתָא דִּי תִקְרְבִין קֳדָם יי' לֹא תִתְעַבֵּד
חֲמִיעַ אֲרִי כֹל חֲמִיר וְכֹל דְּבִשׁ לֹא תִסְקִין
מִנֶּה קִרְבָּנָא קֳדָם יי' :

(יא) כֹּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תַעֲשֶׂה
חֶמֶץ כִּי כֹל־שֶׂאֵר וְכֹל־דָּבָשׁ לֹא־תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ
אִשָּׁה לַיהוָה:

ה"י ◀ וְכָל-דָּבָשׁ • כָּל מַתִּיקַת פֶּרִי, קְרוֹי "דָּבָשׁ" •

יִבְרָכְךָ קִדְמִי תִקְרְבוֹן יִתְהוֹן קִדְם יי
וּלְמַדְפַּח לֹא יִתְסַקֵּן לֹא תִקְפֹּל בְּרַעוּא :

(יב) קָרַבְּנָן רֵאשִׁית תִּקְרִיבוּ אֹתָם לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ
לֹא־יַעֲלוּ לָרִיחַ נִיחָח:

עֲצֵרֶת, הַבָּאִים מִן הַשָּׂאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֲמֵץ תֹּאפִינָה",
וּבְכוּרִים מִן הַדֶּבֶשׁ, כִּמּוֹ בְכוּרֵי תַּאֲנִים וּתְמָרִים.

השואר ומן הדבש? קרפן ראשית, שתי הלחם של

יִי וְכָל קָרְבָּן מִנְחָתוֹ בְּמִלְחָא תִּמְלִיחַ וְלֹא תִבְטֹל מִלַּח קָיָם אֶלֶּהָ מֵעַל מִנְחָתוֹ עַל כָּל קָרְבָּנָהּ תִּקְרַב מִלְחָא :

(ג) וְכִלְ-קֶרֶבֶן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלֶח תִּמְלֹחַ וְלֹא תִשְׁבִּית
מֶלֶח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל-קֶרֶבֶנְךָ
תִּקְרִיב מֶלֶח: ׀

בְּמִזְבֵּחַ בַּמֶּלֶח, וְנִסּוּךְ הַמֵּיִם בְּחָג. עַל כָּל־קִרְבָּנֶיךָ.
עַל עֹלֹת בַּהֶמָּה וְעֹפֶה, וְאִמּוּרֵי כָל הַקֹּדְשִׁים כֻּלָּן.

יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ בְּרִית • שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָהּ לְמֶלֶךְ מִשְׁשֶׁת
יָמֵי בְּרֵאשִׁית, שֶׁהַבְּטָחוֹ הַמִּים הַתַּחְתּוֹנִים לְקֶרֶב

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 337)

לה' צריך להיות בְּאִפֶּן שֶׁל קִיּוֹם נִצְחִי, "בְּרִית", שֶׁהִיא "הַתְּקַשּׁוּרֹת וְהַבְּהָרָה רַבָּה וְנִפְלְאוֹת לַמַּעֲלָה מִהַשְׁכָּל". **כִּלְיוֹן** - הַקְּרוֹב לֵה' נִפְעֵל גַּם בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֻמִּית, כִּךְ שֶׁהָרַע שָׁבָה מִתְּבַטֵּל וְנִהפָךְ לַקְדָּשָׁה.

וְלֹא תִשָּׁבֵית מִלַּח בְּרִית אֲלֹמְקִיר (ב, יג)

שְׁתֵּי תַכְנוּנוֹת לְמִלַּח. א. הוּא מְקִים אֶת הַדָּבָר הַנִּמְקָלֵת. ב. הוּא מִכְלָה אֶת הָרַע, לְהִיזוֹת מִבְּחִינַת גְּבוּרָה ("בְּרִית אֲלֹמְקִיר").

וְיֵשׁ לְבֹאֵר, דִּהְיָה 'קִרְבָּן' הוּא לְשׁוֹן קְרִיב. **מִיָּוֶם** - הַקְּרִיב

יִדְּוָאם תִּקְרַב מְנַחַת בִּכְוִרִין קָדָם יְיָ אֲבִיב
קָלִי בְנוֹר פִּירוֹכָן רִפְיָכָן תִּקְרַב יְת מְנַחַת
בְּכוֹרָה :

(יד) וְאִם־תִּקְרִיב מִנְחָת בִּפְרִי־לֵהוָה אֲבִיב קִלְוֵי
בָּאֵשׁ גֵּרֵשׁ כְּרֹמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בִּפְרִי־ךָ:

בָּאָה אָבִיב בְּשַׁעַת בְּשׁוּל הַתְּבֹאָה, וּמִן הַשְּׁעוּרִים
הֵיא בָּאָה. נֹאמֵר כָּאן: "אָבִיב", וְנֹאמֵר לְהֵלֵךְ: "כִּי
הַשְּׁעָרָה אָבִיב". קְלוּי בָּאֵשׁ • שְׁמִיבִשִּׁין אוֹתוֹ עַל
הָאוּר בִּאֲבוּב שֶׁל קָלִיּוֹת (פֶּרֶשׁ רִשִׁי בִּמְנַחֲתוֹ, שֶׁם הִכְלִי שֶׁל מוֹכְרֵי

כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: "אִם מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן בִּי, שְׁהִי אֵין זֶה לְשׁוֹת, שְׁהִי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁהִיא חֹבֶה. וְכֵן 'אִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגו'." מִנְחַת בְּפוּרִים • בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁהִיא

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והנותנת אף על פי שלא הגשאה אף
על פי שלא הקטיר כל לבונה, וקתני
גם כן אף על פי שלא המלחה כי ראינו
שצוה אחר אומרו והנותנת לאהרן
הא למדת שישנו השירים בהתר הגם
שלא המלחה: תורה יא

(ו) **וְאִם תִּקְרִיב וְגו'.** פֶּרוֹשׁ אִם יִהְיֶה זְמַן הַקָּרֶבֶת מִנְחַת בִּכּוּרִים וְגו', תִּקְרִיב פֶּרוֹשׁ חֹבֶה כִּי חֵיוִב מִצְוָה זוֹ בְּכָל זְמַן, וּבִמְקוֹם זָכָרוֹן תִּנְאִי הַזְמַן אָמַר **וְאִם:** תּוֹרָה טו

כל רואֵה יגיד שהוא עצמו נותר
שהדברים בכתבן נאמרו למעלה, הא
ודאי לא בא אלא לומר שבפסטי דינים
הרשומים שם יספיק להיות הנותנת
לאהרן וגו' ושם לא הוצר הקטרת
לבונה כל עקר אלא הקמץ דכתיב
והרים הפקן וגו' אנוקתה פרוש הקמץ
ולא הוצר לבונה הא למדת שעל זה
בא הכתוב ללמד שהגם שלא הקטיר
כל לבונה קרשום בפרשת מנחת סלת
הנותנת לאהרן, ודוא מאמר התנא

אומרים מדרשת סמיכות וא"ו
האמורה בתחלת כל הפסקה והפסקה
שיכון הכתוב לתן את האמור של זה
בזה ואם בן גם ההגשה שנאמרה
במנחת מרחשת צריכה להיות גם
במנחת סלת וגו', ממה שכתב והנותרת
באמצע המנחות גלה כי הלמוד אינו
אלא לכתחלה אבל אינו מעבב לפסל
בשבילה, אבל כל הלבונה מעבב. ועוד
מצינו שחזר הכתוב ואמר והנותרת
וגו' אחר דין מנחת מרחשת ופסוק זה

בְּעוֹד הַכּוֹר מְלֵא, שֶׁהַתְּבוּאָה לַחֶה וּמְלֵאָה בְּקָשִׁין
שֶׁלָּהּ, וְעַל-כֵּן נִקְרָאִים הַמְּלִילוֹת: "בְּרִמָּל", וְכֵן:
וְכִרְמֵל בְּצִקְלָנוּ".

קְלִיית), שְׁאֵלֹוּלִי כֵּן אֵינָה נִטְחָנֶת בְּרִיחִים, לְפִי שֶׁהִיא
לַחֶה. גִּרְשׁ בְּרִמָּל • גְּרוּשָׁה בְּעוֹדָה לַחֶה. גִּרְשׁ •
לְשׁוֹן שְׂבִירָה וְטִחְיָנָה, גּוֹרָסָה בְּרִיחִים שֶׁל גְּרוּסוֹת,
כְּמוֹ: "וַיִּגְרַס בְּחֻצֵּי". וְכֵן: "גִּרְסָה נִפְשִׁי". בְּרִמָּל •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 103)

מִמִּילָא וְלֹא בְּפִעֲלַת הָאָדָם, לֹא שִׁיר לֹמֵר שֶׁ"אִם" כִּנְתָּו
רְשׁוֹת אוֹ חוּבָה. אָבֵל כָּאֵן מִפְּרֵשׁ פְּרוּשָׁה שֶׁל מִלַּת "אִם",
וְהֵרִי סוּף סוּף גַּם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל" מְשֻׁמָּשֶׁת בְּלִשׁוֹן
"כְּאֶשֶׁר".

וְכֵן וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל (רש"י ב, יד) רִשְׁ"י פִּרְשׁ לְעִיל (יתרו כ,
כב) שֶׁכֵּל "אִם" שֶׁבַתּוֹרָה רְשׁוֹת חוּץ מִשְׁלֶשֶׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵינֶנּוּ
מוֹנֶה פְּסוּק זֶה בְּכָלֵלָם. וְנֵשׁ לֹמֵר, שֶׁדְּבָרֵי רִשְׁ"י שֶׁם אֲמוּרִים
רַק כְּשֶׁתֵּכֵן הַכְּתוּב הוּא בְּגֵדֵר רְשׁוֹת וְחוּבָה; וּבִיּוֹבֵל, שֶׁבֶּא

טו וְתִתֵּן עָלֶיהָ שְׁמֹן וְשִׁמְתָה עָלֶיהָ לְבִנְתָּה מִנְחָה
מִנְחָתָהּ הִיא:

(טו) וְתִתֵּן עָלֶיהָ שְׁמֹן וְשִׁמְתָה עָלֶיהָ לְבִנְתָּה מִנְחָה
הוּא:

טז וַיִּסַּק כְּהֵנָּה יֵת אֲדָרְתָּהּ מִגְרָסָה
וּמִמְשָׁחָה עַל כָּל לְבִנְתָּה קֶרְבָּנָא קָדָם יי:

(טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת-אֲזִכָּרָתָהּ מִגְרָשָׁהּ וּמִמְשָׁחָהּ
עַל כָּל-לְבִנְתָּהּ אִשָּׁה לַיהוָה: פ

♦ יום רביעי ד' ניסן ♦

א וְאִם נִכְסֵת קוֹדֶשֶׁתָּה קֶרְבָּנָה אִם מִן תוֹרִי
הוּא מִקְרִיב אִם דְּבָר אִם נִקְבָּא שְׁלִים
קֶרְבָּנֶיהָ קָדָם יי:

ג (א) וְאִם-זִבְח שְׁלָמִים קֶרְבָּנָו אִם מִן-הַבֶּקָר הוּא
מִקְרִיב אִם-זִכָּר אִם-נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבֵנּוּ לִפְנֵי
יְהוָה:

נ"א שְׁלָמִים • שְׁמִטִּילִים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. דְּבָר אַחֵר: "שְׁלָמִים", שֵׁשׁ בָּהֶם שְׁלוֹם לַמִּזְבֵּחַ, וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים.

ב וַיִּסְמְךָ יְדֹוּ עַל רִישׁ קֶרְבָּנָה וַיִּכְסֶּנָּה בְּתֹרַע
מִשְׁכָּן זִמְנָא וַיִּזְרְקוּן בְּנֵי אֹהֶל־כֹּהֲנָיָה יֵת
דָּמָא עַל מִדְּבָחָא סְחוּר סְחוּר:

(ב) וַיִּסְמְךָ יְדֹוּ עַל-רֹאשׁ קֶרְבָּנָו וַיִּשְׁחֲטֵוּ פֶתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּזְרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל־כֹּהֲנִים אֶת-הַדָּם עַל-הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב:

ג וַיִּקְרֵב מִנְכֶּסֶת קוֹדֶשֶׁתָּה קֶרְבָּנָא קָדָם יי יֵת
תִּרְבָּא דְחִפִּי יֵת גִּזָּא וְיֵת כָּל תִּרְבָּא דִּי עַל
גִּזָּא:

(ג) וְהִקְרִיב מִזְבֵּחַ הַשְּׁלָמִים אִשָּׁה לַיהוָה אֶת-הַחֶלֶב
הַמִּכְסֶּה אֶת-הַקֶּרֶב וְאֶת כָּל-הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל-הַקֶּרֶב:

נ"א וְאֵת כָּל-הַחֶלֶב וְגו'. לְהִבְיָא חֶלֶב שֶׁעַל הַקֶּבֶה, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְהִבְיָא חֶלֶב
שֶׁעַל הַדֶּקֶין.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ ויקרא תשכ"ח)

מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב גַּם לַחֶלֶב הַקֶּבֶה, שֶׁנְּחֻק יוֹתֵר מִן ה"חֶלֶב
הַמִּכְסֶּה אֶת הַקֶּרֶב" מֵאֲשֶׁר חֶלֶב הַדֶּקֶין. אֵף שֶׁם נֶאֱמַר
"הַחֶלֶב" סֵתָם, וְלֹכֵן נוֹטָה לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא, הַמְצַמֵּם אֶת
מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב לַחֶלֶב הַדֶּקֶין בְּלִבְד.

לְהִבְיָא חֶלֶב שֶׁעַל הַקֶּבֶה • שֶׁעַל הַדֶּקֶין (רש"י ג, ג) רִשְׁ"י
הִבְיָא שְׁתֵּי דַעוֹת אֵלּוּ בְּפִרְשֵׁת תַּצְוָה (כט, כב), אָבֵל שֶׁם
הַקֶּדֶים אֶת דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא. וְנֵשׁ לֹמֵר, דְּהֵנָּה כָּאֵן נֶאֱמַר
"כָּל הַחֶלֶב", וְלֹכֵן מִקְדָּים דַּעַת רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, הַמְּרַחֵב אֶת

(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֵהֶן אֲשֶׁר
עַל־הַכֶּסֶּלִים וְאֶת־הִיתָרָתָּהּ עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּיֹּת
יְסִירָנָה:

כ"ט • **הַכֶּסֶּלִים** • (פלגקין בלע"ז) שֶׁהַחֶלֶב שֶׁעַל הַכִּלִּיֹּת
כְּשֶׁהִבְהִמָּה חִיָּה, הוּא בִּגְבֵה הַכֶּסֶּלִים, וְהֵם מְלֻמָּשָׁה,
וְזֶהוּ הַחֶלֶב שֶׁתַּחַת הַמִּתְנִים, שְׁקוּרִין בְּלַע"ז
לֹונבִילו"ש, לְבָן הַנֶּרְאָה לְמַעַלָּה בִּגְבֵה הַכֶּסֶּלִים,
וּבִתְחִמִּיתוֹ, הַבָּשָׂר חוֹפֶהוּ. הִיתָרָתָּהּ • הוּא דָפֶן הַמָּסָךְ,

שְׁקוּרִין אִיבִרֵי"ש, וּבְלָשׁוֹן אֲרָמִי: "חֲצָרָא דְכִבְדָּא".
עַל הַכֶּבֶד • שִׁיטֵל מִן הַכֶּבֶד עֲמֻה מַעֲט, וּבִמְקוֹם
אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְאֶת־הִיתָרָתָּהּ מִן־הַכֶּבֶד". עַל־
הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּיֹּת • לְבָד מִן הַכֶּבֶד וּלְבָד מִן הַכִּלִּיֹּת,
יְסִירָנָה לְזוֹ.

(ה) וְהַקְמִירוּ אֹתוֹ בְּנִי־אֶהֱרֹן הַמִּזְבֵּחַ עַל־הָעֹלָה
אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רִיחַ נִיחֹחַ
לִיהוָה: פ

כ"י • עַל־הָעֹלָה • מְלָבֵד הָעוֹלָה. לְמַדְנֹה, שֶׁתַּקְדִּים עוֹלֹת תָּמִיד לְכָל קָרְבָן עַל הַמַּעֲרָכָה.
(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָנוֹ לְזִבְחַת שְׁלָמִים לִיהוָה זָכָר
אוֹ נִקְבָּה תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ:

(ז) אִם־כֶּשֶׁב הוּא־מִקְרִיב אֶת־קָרְבָנוֹ וְהַקְרִיב אֹתוֹ
לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י • אִם־כֶּשֶׁב • לִפִּי שֵׁישׁ בְּאֹמְרֵי הַכֶּשֶׁב מַה שֶּׁאֵין בְּאֹמְרֵי הָעוֹז, שֶׁהַכֶּשֶׁב אֵלִיתוֹ קָרְבָה, לְכַךְ נִחְלָקוּ לְשִׁתֵּי
פְּרָשִׁיֹות.

(ח) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ קָרְבָנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב:

כ"י • וְזָרְקוּ • שְׁתֵּי מִתְנֹות שֶׁהֵן אֲרָבַע, וְעַל־יְדֵי הַכִּלִּי הוּא זֹרֶק, וְאֵינוֹ נוֹתֵן בְּאַצְבָּע אֶלָּא בְּחִטָּאתָהּ.

(ט) וְהַקְרִיב מִזִּבְחַת הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לִיהוָה חֶלְבּוֹ
הָאֵלִיָּה תְּמִימָהּ לְעֹמֶת הָעֵצָה יְסִירָנָה וְאֶת־הַחֶלֶב
הַמִּכְסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

כ"י • חֶלְבּוֹ • הַמִּבְחָר שָׁבוּ, וּמַהוּ? זֶה הָאֵלִיָּה תְּמִימָהּ. לְעֹמֶת הָעֵצָה • לְמַעַלָּה מִן הַכִּלִּיֹּת הַיּוֹצֵצוֹת.

(י) וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֵהֶן אֲשֶׁר
עַל־הַכֶּסֶּלִים וְאֶת־הִיתָרָתָּהּ עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּיֹּת
יְסִירָנָה:

י וְיָתֵר תַּרְמִין פִּלְגֵן וְיָתֵר תַּרְבָּא דִּי עֲלִיָּהֶן דִּי עַל
גִּסְסִיָּא וְיָתֵר חֲצָרָא דְעַל כִּבְדָּא עַל כִּלִּיָּתָא
יְעַדְנָה:

(יא) וְהִקְטִירוּ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לַחֵם אִשָּׁה לַיהוָה: פ
 יא וְיִסְקַנָּה כֹהֵן לַמִּדְבָּחָה לַחֵם קֶרֶבֶן קָדָם
 יי:
 כ"א לַחֵם אִשָּׁה לַה' • לַחֲמוּ שֶׁל אִשׁ לַשֵּׁם גְּבֻהָ • לַחֵם • לְשׁוֹן מֵאֵכֶל, וְכֵן: "נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ", "עֲבַד
 לַחֵם רַב", "לִשְׁחֹק עֲשִׂים לַחֵם".

(יב) וְאִם־עָזוּ קֶרֶבְנָו וְהִקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה:
 יי:

(יג) וְסִמַּךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי
 אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אֹהֶל אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ
 סָבִיב:

(יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קֶרֶבְנֹו אִשָּׁה לַיהוָה אֶת־הַחֶלֶב
 הַמִּכְסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:

(טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּפֹּיֹת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר
 עַל־הַכִּסְּאִים וְאֶת־הֵיתֶרָתוֹ עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּפֹּיֹת
 יִסִּירָנָה:

(טז) וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לַחֵם אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ
 כָּל־חֶלֶב לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 10)

כָּל חֶלֶב לַה' (ג, טז)
הַקֹּדֶשׁ דָּבָר, יְקֻדֵּשׁ מִן הַנֶּפֶשׁ שֶׁבִּנְכֻסָּיו . . כָּל חֶלֶב
לַה' (רמב"ם)
 בְּנִמְקָא (שְׁבַת קלג, ב) אֵיתָא "זֶה אֱלִי וְאַנְהוּ, הַתְנַאָה לִפְנֵינוּ
 בְּמִצְוֹת". וַיֹּשֶׁ לומר: **זֶה אֱלִי וְאַנְהוּ** – דִּין ב'גִּבְרָא'. עַל
 הָאֲדָמָה לְהַתְנַאֲוֹת לִפְנֵי ה' עַל־יְדֵי הַשְׁמוּשׁ בְּחִפְצֵי־מִצְוָה נְאִים
 וּמִשְׁבָּחִים. **כָּל חֶלֶב לַה'** – דִּין ב'חִפְצָא'. כָּל חִפְץ הַנִּמְקָר
 לְרֵשׁוֹת גְּבוּהָ, מִן הָרְאוּי שִׁיָּהִי מִן הַטוֹב וְהַנָּאָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(יב) **וְאִם עָזוּ וְגו'.** בתורת כהנים אמרו
 הפסיק הענין שלא תהא העז
 טעונה אליה ע"כ. וצריך לדעת במה
 הפסיק הענין. ובעל קרבן אהרן פרש
 ממה שהיה צריך לומר ואם עז ואמר
 אם עז. ודבריו שוגג הם כי ואם עז
 כתיב. ודבריו א' (תוס' פסחים צ"ח) פרש
 מדלא כלל אותו בהדי כבש כו' ולא
 שנה בו כלום וכו', והדברים פשוטים
 אצלי שפונת התנא הוא לצד כי מצינו
 שאמר הכתוב בפרשת עולה ואם מן
 הצאן וגו' מן הכבשים ומן העזים,
 וכאן בפרשת שלמים הפסיק הענין
 ואמר מן הצאן בתחלה ואחר כך חזר
 לפרט דין העז בפני עצמה, לומר שיש
 בו דין חדש, ומזה שלא אמר אם עז
 הא למדת שהוא סמוך על ענין ראשון
 בכל פרטי דינים הרשומים באומרו
 ובח שלמים זכר ונקבה וגו' כי רבים
 הם כלם ישנם בשלמי עז ולא נפקה
 פרשת עז אלא לאליה, והטעם לפי
 שחזר הכתוב לפרט כל פרטי החלבים
 והשמיט האליה הרי זה מגיד שאליה
 הפסיק בין עז ובין כבש. ודע שלא
 הצריך למעט האליה אלא בעז, אבל
 בכקר הגם שאמר ואם כבש וערבניהו
 קרא לא הצריך למעט אליה, והטעם
 כי על כל פנים אליה דבקר אינו דומה
 לאליה דצאן ולא מקריא אליה, ולזה
 הגם שמערב הכתוב ב' דינים יחדיו
 ואם מן הצאן לתן האמור של זה בזה
 היינו בדבר שישנו במציאות אבל אליה
 לצד שאין אליה של בקר קרוי אליה
 מנין לנו לרבותה דאצטריך קרא
 למעט, ולזה הגם שלא מעטה הכתוב
 אמרו בתורת כהנים שאין בה דין
 אליה, ודוקא בעז לצד שישם ואמר
 ואם מן הצאן ועז צאן מקרי וסלקא
 דעתך אמינא שעל שניהם אמר
 הכתוב האליה לזה הצריך הכתוב
 לחלק ולומר אם כבש אם עז
 וגו': תורה יג

יִזְקֶימָה עָלֶיךָ לְדִרְתִּיכֹן בְּכֹל מוֹתְבִגִּיכֹן כָּל
תְּרַבָּא וְכֹל דְּמָא לֹא תִיכְלֹין :

רש"י ◀ חֲקֵת עוֹלָם • יָפָה מִפְּרֶשׁ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים' כָּל הַפְּסוּקֵי הַזֶּה •

♦ יום חמישי ה' ניסן ♦

א וּמַלְּיָל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר:

ד (א) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

בַּמֶּלֶל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִיָּמָר אָנֹכִי אֲרִי
יָחֹב בְּשָׁלוֹ מִפָּל פְּקוּדֵיָא דִּי דִּי לֹא כְשָׁרִין
לֹא תַעֲבֹדָא וְיַעֲבֹד מִן חַד מִנְהוֹן :

(ב) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נָפֶשׁ כִּי־תַחֲטָא בְּשִׁגָּגָה מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

מִפֶּל מִצֹּת ה' • פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין חֲטָאת
בְּאֵה אֵלָא עַל דְּבַר שְׁדוּדָנוּ לֹאוּ וּכְרַת, וּשְׁגַגְתּוּ חֲטָאת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

וְלֹא בָּא רַבּוּי שְׂרָבָה בִּיתוּר נָפֶשׁ אֶלָּא
לְרִבּוּת הַגּוֹיִים שֶׁמִּבְּיָאִין חֲסֻתָּא לְזוֹ
אָמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַט גּוֹיִים הָא
לְמַדְתָּ שְׂאוּמְרוּ נָפֶשׁ אֵינָה אֵלָּא לְרִבּוּת
גְּרִים, וְלֹא הִסְפִּיק רַבּוּי שְׁבַתְחַלַּת
הַפֶּרֶשָׁה לְצַד מִדְּרַגַּת חֲסֻתָּא עֲדִיפָא
מַעוּלָה, גַּם לְצַד שְׁהֶפְסִיק בְּעֻנֵּין וְאִין
לְמִדּוּן לְזוֹה אֲצִטְרִיךְ. וְעוֹד נִרְאֶה לּוֹמַר
כִּי לֹא מִיתוּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דּוּחַשׁ אֵלָּא
מִמְשַׁמְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִגִּיד כִּי לֹא
גּוֹיִים וְלִצַּד שֶׁבְּמִשְׁמַעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יִתְמַעְטוּ גַּם הַגְּרִים לְזוֹה אָמַר נָפֶשׁ
לְרִבּוּת הַגְּרִים, וּמַעַתָּה הֵגַם כִּי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה לְגוּפָה בְּכָל הַתּוֹרָה
בְּלֹה לְהוֹדִיעַ לְמִי בָּאָה מַצּוֹה זוּ מִמּוּלָא
מִתְמַעֲטִים הַגּוֹיִים:

נִפְשׁוֹ. אָמְרוּ רַבִּי' (תרי"ט) לְרִבּוֹת גִּרִּים,
וְאִם לְכָלֵּל נָשִׁים הִזָּה לֹא לֹאמַר
אָדָם בִּי נֶחְטָא כִּי אָדָם כּוֹלֵל זָכָר וּנְקֵבָה
דְּכֹתִיב (בְּרַשִׁית ה' ב') וַיִּקְרָא שְׁמֹם אָדָם.
וּבִדְרֹךְ רֵמוֹ יִכְּנֹן כִּי לְצַד שְׁנֵי נֶפֶשׁ שֶׁל
אָדָם רָשָׁע הִיא נְחֻסְתָּה לְצַד מַעֲשֵׂה
הָרַע בְּאַמְצָעוֹת הָעוֹן בְּמוֹיד וְלוֹהֶה יִקְרָא
הָרָשָׁע בְּחִיּוֹ מֵת דְּכֹתִיב (תְּהִלָּה י"ח)
בְּמוֹת הַמֵּת כִּי אֵין לוֹ נֶפֶשׁ, וְהוּא גַם
כֵּן אֹמְרוֹ (מִשְׁלֵי י"א) אִם בְּעַל נֶפֶשׁ אָתָּה,
וְהוֹדִיעֵנו הַכְּתוּב כִּי תִחְסַר הָנֶפֶשׁ גַּם
בְּחָטָא הַשּׁוֹגֵג, הָאָמֶת שְׁלֵא תִחְסַר כֹּלָּה
אֶלָּא מִקְצָתָהּ וּלְצַד מִחְסוֹר כִּזֶּה הוּא
אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי יֵבִיא קִרְבָּן וַיִּבְּוֶה

חֲטָאת וְלֹא גִזְיִים מְבִיאִים חֲטָאת עַל
ו' מִצְוֹת בְּנֵי נָח וְקִשָּׁה מִזִּין יַעֲלֶה עַל
דַּעַת לֹמֵר שְׂבִיאוֹ שֶׁהֶצְרֵךְ לְמַעַט־ם,
וְאִם מִנְדָּרִים וּנְדָבוֹת מִה לְנָדָרִים
וּנְדָבוֹת שְׂאִינִם לְכַפֶּרָה תֹאמַר בְּחֻטָּאת,
וּבְהֶצְרֵךְ שְׂאֻמְרוֹ בְּחִלּוֹן (ה) בְּצִירִיכוֹת
מֵעוּטָא דְּמוּמָר דְּמַעֲטִיָּה קָרָא בְּעוֹלָה
וּבְחֻטָּאת דְּאַצְטְרִיךְ לְמַעַט מוּמָר
בְּעוֹלָה וְלֹא גִמְרִינֵן לִיה מִמַּעוּט חֲטָאת
מִשּׁוּם דְּלַכְּפֶרָה הוּא מַה שְׂאִין כֵּן עוֹלָה
ע"כ, וּמִינָהּ בְּהִיאָא דְּנִתְרַבּוּ בְּעוֹלָה
שְׂהִיא נִדְבָת וְנִדְרָת שְׂאִין לְלַמֵּד חֲטָאת
שְׂהִיא לְכַפֶּרָה. וְנִרְאָה לֹמֵר שֶׁהַכֹּהֵנָה
הִיא לְשֹׁמֵר שְׁלֹא תִרְבֶּה גִזְיִים מִיתּוֹר
נֶפֶשׁ שְׂאֻמֵּר הַכְּתוּב, לִזְה אֻמֵּר **בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל** לְמַעַט גִּזְיִים וְרַבּוּ **נֶפֶשׁ** רַבּוֹת
גִּרִּים. וְקִשָּׁה לֹא הִיָּה לֹז לְכַתֵּב לֹא בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא נֶפֶשׁ וְאֵנִי יוֹדֵעַ שֶׁהַגִּזְיִים
לֹא מִטַּעַם שֶׁכְּתִבְנוּ וְגִרִּים מְבִיאִין
דְּמִזִּין יַעֲלֶה עַל דַּעַת לְמַעַט־ם. וְזוֹ אֵינוֹ
קָשָׁא כִּי הִלָּא מְצִינוּ שֶׁהֶצְרֵךְ הַכְּתוּב
לְרַבּוֹתֵם בְּתַחֲלַת הַפ' דְּכְתִיב (פסוק ב)
אָדָם וְדָרְשׁוּ שֵׁם בְּתוֹרַת כִּהְיִים לְהִבְיָא
גִּרִּים וְאִי־כ סִלְקָא דַּעֲתָךְ אֲמִינָא שְׁלֹא
רַבָּה אוֹתָם אֲלָא לְעוֹלָה וְלֹא לְחֻטָּאת
קָא מִשְׁמַע לָךְ, וְאִם כֵּן אִם לֹא הִיָּה
מַעוּט שְׂמַעַט בִּיתּוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה
צִד לֹמֵר כִּי גִרִּים לֹא אֲצְטְרִיךְ מִשּׁוּם
דִּכְיוֹן דְּנִתְרַבּוּ בְּתַחֲלַת הַפָּרָשָׁה נִתְרַבּוּ
לְכָל פְּרָטִים הַרְשׁוּמִים בְּכָל הַפָּרָשָׁה

(י) חֶקֶת עוֹלָם וְגוֹ'. מִכָּאן פָּטִישׁ לְהִבּוֹת עַל קֶדֶד הַטּוֹעָה לִזְמַר שְׁלֹא נֶאֱסַר חֻלֵּב אֶלָּא שֶׁל קִדְשִׁים, וְהָרִי בְּתִיב חֶקֶת עוֹלָם לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵכֶם, וְאִיךְ יַעֲמִד חֵי פְסוּק זֶה אִם לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא חֻלֵּב שֶׁל קִדְשִׁים, וְכֵן פָּרַשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים חֶקֶת עוֹלָם לְבֵית עוֹלָמִים, לְדִרְתֵּיהֶם שִׁנְהָג לְדוֹרוֹת, בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵיהֶם בְּאֶרֶץ וּבְחוּץ לְאֶרֶץ ע"כ. וְהִנֵּה אַחֵר שֶׁאָמַר חֶקֶת עוֹלָם מִה מָקוֹם לִזְמַר לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵכֶם, אֶלָּא וְדֹאֵי שֶׁהַכּוֹנֵה הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ חֶקֶת עוֹלָם נִמְשָׁכֶת עִם שְׁלֻמְעֵלָה שֶׁהוּא עַד עוֹלָם הַקִּדְשִׁים, וְאָמַר תִּהְיֶה הָאֲזוּזָה עוֹד לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵכֶם כֹּל חֻלֵּב וְגו', וְהוּא אוֹמְרוֹ שִׁנְהָג לְדוֹרוֹת אֲסוּר הַחֻלֵּב בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵכֶם אֶפְלוּ בְּחוּץ לְאֶרֶץ, שִׁיעֵלָה עַל דַּעְתְּךָ לִזְמַר שְׁלֹא אֲסַר אֶלָּא בְּזִמָּן שִׁשְׁנֵוֹ קָרֵב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בִשְׂאֵר זְמָנִים, אוֹ אֶפְלוּ בְּזִמָּן שֶׁאִינוֹ קָרֵב, אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא קָרֵב אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאִינוֹ קָרֵב לֹא תִלְמּוֹד לִזְמַר לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵכֶם. וְאִם יִטְעֶה הַטּוֹעָה שֶׁאִינוֹ אֲסוּר אֶלָּא חֻלֵּב הַקָּרֵב, אַחֵר שֶׁאָמַר חֶקֶת עוֹלָם בְּמִה יֵשׁ לְטַעוֹת שֶׁהֶצֶרְךָ לִזְמַר לְדִרְתִּיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיתֵכֶם: תוֹרָה א

(ב) דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. בְּתוֹרַת
כְּהֻנִּים דִּרְשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבִּיָּאִים

(ג) **אִם הִכְתֵּן הַמְּשִׁיחַ יַחְטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חֲטָאתוֹ אֶשֶׁר חָטָא פֶּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לַחֲטָאת:**

ג אם כהנא רבא יחוב לחובת עמא ויקרב על חובתה די חב תור בר תורי שלים קדם יי לחטאתא:

חוטא, אשמת העם הוא זה, שהן תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ונעשה מקלקל. פר. יכול זקן? תלמוד לומר: "בן". אי "בן", יכול קטן? תלמוד לומר: "פר". הא כיצד? זה פר בן שלש.

ש"י א אם הכתן המשיח יחטא לאשמת העם • מדרשו: אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה, כמו שגגמר: "לאשמת העם... ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו". ופשוטו לפי אגדה: כשהכתן גדול

דייניי ית תורא לתרע משפן זמנא לקדם יי ויסמוך ית ידה על ריש תורא ויפוס ית תורא קדם יי:

(ד) **והביא את־הפר אל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וַשְּׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה:**

ה ויסב כהנא רבא מדמא תורא ויעל יתה למשפן זמנא:

(ה) **וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ מִדָּם הַפָּר וַהֲבִיֵּא אוֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד:**

ש"י אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • למשפן, ובבית עולמים - להיכל.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

העם יכון הכתוב להראות מין החטא אשר יתחייב עליו קרבן שהוא העלם דבר עם שגגת מעשה כאמור לאשמת העם (פסוק יא) ונעלם דבר וגו'. ואם הכהן המשיח שגג בשגגת מעשה לבד הדבר תלוי אם יתחייב להביא קרבן הדיוט או לא, ודרשו ז"ל (הוריות יא) בפסוק מעם הארץ להוציא בהן משיח כי פטור לגמרי. ואם הכהן המשיח אינו חכם מפלא הרי זה פטור (שם ז) מכל מין קרבן בין בהעלם דבר ושגגת מעשה בין בשגגת מעשה לבד, וצריך לתת טעם לדבר זה. ואולי כי העושה בהעלם דבר והוא חכם מפלא שגגה זו עושה רשם גדול בגשמתו ומרחיק נפשו משרשה ולא יועיל וכותם של ישראל שהוא מכפר בעדן למנע ממנו הפגם, מה שאין כן כל ששגג במעשה לבד או בהעלם דבר ואינו חכם מפלא חטא זה לא יפעל פגם בבחינת נפש בהן משיח לרחקה משרשה כדי שיצטרף לקרבן לקרבה כי באמצעות זכות הרבים הן אל בביר לא ימאס, גם לא יספיק זה לסימן כי העם אשמים ממה שבא לידי המשיח שוגג זה מהטעם עצמו שכתבנו: תורה ד

צבור היה נשמע אומרו אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם פרוש האמורה בסמוך שהורו בית דין והוא הורה עמהם, וזה אינו כי אם הורה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור וכדאיתא במשנה שם (הוריות ז) לזה קדם וסדר משפטו לבד. ועדין אני אומר שלא יקדים קרבנו לשל צבור לזה דרשו מאמרו ואם וגו', ועדין קשה למה הצרכו ב' דרשות לזה, דרשת ואם, ודרשת כאשר שרף. ונראה כי אחד לרשות ואחד לחובה. ומה שראיתי לבעל קרבן אהרן שנתן טעם שהייתי אומר למקצת ולא לכלה, אין טעם בטעמו. עוד נראה לומר אחד לאם קדם והביא ועדין לא הביאו פר העדה והביאו אחר כך והרי שניהם עומדים יחד, וחד לאם באו כאחת פר משיח ופר העדה אף על פי כן תקדימים של משיח:

לאשמת העם. יתבאר על דרך אז"ל (אבות פ"ה מ"ח) המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ובקראות כי בהן המשיח חטא זה יגיד שלא זכו הזוכים על ידו כדי שלא יבוא חטא על ידו בשבילם והוא אומרו **לאשמת העם.** ובתורת כהנים דרשו כי לאשמת

התקרב הנפש לשרשה ויאיר אורה בבתחלה אבל במזיד שתחסר כלה לא יועיל תקנת הקרבן כי אין נפש במציאות לקרבה עד אשר ישוב ויעבר עליו יום הכפורים ויחיה ע"ד אומרו (חזקוני י"ח) והשיבו וחי: תורה ג

(ג) **אם הכתן וגו'.** התחיל בכהן ולא בצבור, ומה גם שאמר **לאשמת העם** שדמה שגגתו לשגגת העם ומן הראוי להקדים ברישא. ואולי שבא לומר שצריך להקדים קרבנו של משיח לשל צבור ואין צריך לומר לשל מלה, והטעם כמו שאמרו במסכת הוריות (י"ג) בהן מכפר וצבור מתכפרין. ומצאתי לר"ל (ת"כ פסוק י"א) שאמרו פר בהן משיח ופר העדה פר בהן משיח קודם, ודרשוהו מאמרו ואם כל עדת ישראל וגו' הא למדת שיש להקדימו. עוד דרשו מאמרו כאשר שרף וגו' מכאן שצריך להקדים פר משיח לפר העדה. וצריך לדעת למה לא הספיק לר"ל ללמד הקדימה ממה שהקדימו הכתוב שהצרכו לחפש אחר דרשות אחרים. ואולי שאם לא היתה אלא הקדימה בסדר לבד הייתי אומר שלא סדרו הכתוב קדם קרבן צבור אלא לצד שאם היה מסדרו אחר קרבן

וְיִטְבֹּל בַּהֲנָא יֵת אַצְבָּעָה בְּדָמָא וְיָדֵי מִן
דְּמָא שְׂבַע זְמָנִין קָדָם יְיָ קָדָם פְּרָכְתָּא
דְּקוּדְשָׁא:

(ו) וְיִטְבֹּל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהָיָה מִן־הַיָּדַיִם
שִׁבְעַ פַּעַמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פְרֻכַּת הַקֹּדֶשׁ:

ז"ל «אֶת־פְּנֵי פְרֻכַּת הַקֹּדֶשׁ • כְּנֶגֶד מְקוֹם קִדְשָׁתָהּ – מְכֻנֶּה כְּנֶגֶד בֵּין הַכַּדִּים, וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִים דָּמִים בְּפְרֻכַּת,
וְאִם נִגְעוּ, נִגְעוּ».

וְיִתֵּן בַּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קִרְנַת מִדְּבָחָא
דְּקִטּוּרַת בּוֹסְמִין לְקָדָם יְיָ דִּי בְּמִשְׁפַּן זְמָנָא
וְיֵת כָּל דְּמָא דְּתוֹרָא יִשּׁוּד לִיסוּדָא דְּמִדְּבָחָא
דְּעֻלְתָּא דִּי בְּתַרְע מִשְׁפַּן זְמָנָא:

(ז) וְיִתֵּן הַכֹּהֵן מִן־הַיָּדַיִם עַל־קִרְנוֹת מִזְבֵּחַ קִטּוּרַת
הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־דָּם
הַכֹּהֵן יִשְׁפֹךְ אֶל־יִסּוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־פָּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד:

ז"ל «וְאֵת כָּל־דָּם • שִׁירֵי הַדָּם».

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

הַזֹּאת הַפְּרֻכַּת וְהוּא לִפְנֵים מִהַמְּזֻבָּח
וְיִלְמַד מִה שֶׁחֲסַר בְּפֶר הָעֵלֶם מִפֶּר יוֹם
הַכַּפּוּרִים וְנִמְצָאוּ פֶר יוֹם הַכַּפּוּרִים וּפֶר
הַמִּצְוֹת שׁוּיִם שִׁינָה עַל הַפְּרֻכַּת וְהוּא
לִפְנֵים וְיִצָּא וְיִנָּה עַל הַמְּזֻבָּח, אֲשֶׁר עַל
כֵּן בָּא הַתֵּנָּה וְהוֹצִיא דְּבָר זֶה מִלֵּב
שׁוֹמֵעַ בְּכֹחַ הַדְּרָשָׁה, וְאָמַר לִפְנֵי ה' מִה
תִּלְמִיד לֹמֵר, פְּרוּשׁ אַחֵר שֶׁאָמַר
הַכְּתוּב בְּפֶר יוֹם הַכַּפּוּרִים וְיִצָּא הָא
לְמִדָּת שֶׁהִזָּאת הַמְּזֻבָּח תִּהְיֶה וּמִזְבֵּחַ
לִפְנֵים, אִם כֵּן לָמָּה הִצְרֵךְ לֹמֵר כָּאֵן
לִפְנֵי ה', אִם לְלַמֵּד כָּא שְׁלֹא יִנָּה עַל
הַמְּזֻבָּח וְהוּא בְּחוּץ, אִינוּ צָרִיךְ וְיִלְמַד
הַכֵּל מִפֶּר יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְתִרְצֵן רַבִּי
נַחֲמִיָּה כִּי הִצְרֵךְ לֹמֵר לִפְנֵי ה', פְּרוּשׁ
מִמֶּה שֶׁאָנוּ רוֹאִים שְׁלֹא רָצָה הַכְּתוּב
לְלַמֵּד פֶּר מִצְוֹת מִפֶּר יוֹם כַּפּוּרִים הֲרִי
זֶה מִרְאֵה בְּאֶצְבַּע שְׂאִין דּוּמָה לוֹ, וּבִמָּה
אֵין דּוּמָה לוֹ, לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ בּו פֶּרֶט אֶחָד
שְׁלֹא הִזְכִּיר בְּפֶר הַמִּצְוֹת וְהוּא הִזָּאת
הַפְּרֻכַּת וְהוּא בִּפְנִים, וְהוּא אֹמְרוֹ לִפְנֵי
שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּפֶר יוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁהוּא עוֹמֵד
לִפְנֵים וּמִנָּה עַל הַפְּרֻכַּת, וְאִם הִייתִי דִּין
פֶּר מִצְוֹת מִמֶּנּוּ הִייתִי יָכוֹל לֹמֵר גַּם
זֶה (כֵּן) תִּלְמִיד לֹמֵר לִפְנֵי ה' כּו', וְיַמְעֵתָהּ
אֹמְרוֹ מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה' שׁוּלָל
כֵּהֵן לִפְנֵי ה' בְּכָל הַהִזָּאוֹת בֵּין שֶׁל
מִזְבֵּחַ בֵּין שֶׁל פְּרָכְתָּא, שֶׁעַל מִי סָמַךְ
עָלָיו הַכְּתוּב לְהִבִּין אִיָּה מְקוֹם עֲמִידָתוֹ
בְּשַׁעֲת הִזָּאת פְּרָכְתָּא, אִם לְלַמֵּד מִפֶּר
יוֹם הַכַּפּוּרִים נִלְמַד גַּם כֵּן הַכֵּל, אֲלֹא
וְדַאי שֶׁקֵּנָה לוֹ מְקוֹמוֹ מִזְבֵּחַ לִפְנֵי ה'
וְלֹא כֵּהֵן לִפְנֵי ה' בְּכָל הַהִזָּאוֹת

עֲמִידָתוֹ בְּשִׁינָה עַל הַפְּרֻכַּת. וְעוֹד לִפְנֵי
דְּבָרָיו לֹא הָיָה לוֹ לֹמֵר לֹא וְיִצָּא שֶׁמִּמֶּנּוּ
נִתְחַיֵּב לֹמֵר לִפְנֵי ה' בְּפֶר הַמִּצְוֹת כִּמְו
שֶׁמִּדְּקִדֵּק בְּדְבָרָיו מִה תִּלְמִיד לֹמֵר לִפְנֵי
ה' לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ וְכו' וְלֹא לִפְנֵי ה' שֶׁמִּמֶּנּוּ
נִתְחַיֵּב לֹמֵר וְיִצָּא בְּפֶרֶשֶׁת פֶּר יוֹם
הַכַּפּוּרִים כְּאֹמְרוֹ מִה תִּלְמִיד לֹמֵר
וְיִצָּא לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ וְכו'. וְעוֹד קֶשֶׁה
אֹמְרוֹ לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּפֶר הַכָּא עַל
הַמִּצְוֹת שֶׁעוֹמֵד חוּץ לְמִזְבֵּחַ וּמִנָּה עַל
הַפְּרֻכַּת, הִיכֵן מִצְוֵנוּ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב כֵּן,
וְאִם מֵאֹמְרוֹ לִפְנֵי ה', דְּלָמָּה עַל הִזָּאת
הַמְּזֻבָּח הוּא אֹמֵר כְּפֶשֶׁת הַכְּתוּב וְלֹא
עַל הִזָּאת הַפְּרֻכַּת. וְעוֹד נִרְאֶה אֲנַחְנוּ
אִם לֹא הָיָה אֹמֵר לֹא וְיִצָּא וְלֹא לִפְנֵי
ה' אִיָּה מְקוֹם כְּבוֹד עֲמִידָתוֹ, וְאִם כֵּן אֵיךְ
יָכוֹל תֵּנָּה לֹמֵר מִה תִּלְמִיד לֹמֵר
בְּשִׁנִּיָּהם:

אָבֵן דְּרָשֶׁת הַתֵּנָּה הִיא כְּסֻדֵּר זֶה כִּי אִם
לֹא אָמַר הַכְּתוּב לֹא וְיִצָּא וְלֹא יִתּוֹר
לִפְנֵי ה' פְּשׁוּט הוּא שֶׁנִּשְׁפֹּט בּו שֶׁיָּכוֹל
לְהוֹזֵת בֵּין עַל הַפְּרֻכַּת בֵּין עַל הַמְּזֻבָּח
בְּכָל אִפֶּן שִׁהְיָה בֵּין הַמְּזֻבָּח בִּפְנִים בֵּין
הוּא בִּפְנִים, וְאַחֵר שֶׁבָּא הַכְּתוּב וְזָכַר
בְּפֶר הָעֵלֶם מִצְוֹת מִזְבֵּחַ בִּפְנִים, וּפְשׁוּט
הַכְּתוּב הוּא עַל הִזָּאת מִזְבֵּחַ, וְזָכַר בְּפֶר
יוֹם הַכַּפּוּרִים גַּם כֵּן מִזְבֵּחַ בִּפְנִים כְּאֹמְרוֹ
וְיִצָּא אֶל הַמְּזֻבָּח, וּבְפֶרֶט זֶה הָשׁוּי פֶּר
יוֹם הַכַּפּוּרִים עִם פֶּר הַמִּצְוֹת, גַּם
הַשְּׁמִיעֵנוּ בְּפֶר יוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁהִזָּאת
פְּרֻכַּת תִּהְיֶה וְהוּא בִּפְנִים, כִּי מֵאֹמְרוֹ
וְיִצָּא מִכָּלֵל שִׁהְיָה בִּפְנִים, וְהִנֵּה הִדַּעַת
נוֹתֵנָתָה שֶׁהוּא הִדִּין בְּפֶר הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה

(ז) לִפְנֵי ה'. בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מִה תִּלְמִיד
לֹמֵר אָמַר רַבִּי נַחֲמִיָּה לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ
בְּפֶר הַכָּא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁהוּא עוֹמֵד
לִפְנֵים מִן הַמְּזֻבָּח וּמִנָּה עַל הַפְּרֻכַּת יָכוֹל
אִף זֶה כֵּן ת"ל הַמְּזֻבָּח לִפְנֵי יְיָ וְלֹא כֵּהֵן
לִפְנֵי ה' ע"כ. מִשְׁמַע שֶׁאִם לֹא מִצְוֵנוּ
בְּפֶר הַכָּא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים לֹא הָיָה צָרִיךְ
לְהַשְׁמִיעֵנוּ לִפְנֵי ה'. וְקֶשֶׁה וּמִנָּה אִנִּי
יֹדֵעַ מְקוֹם עֲמִידָתוֹ, וּמִמִּתָּה שְׂאִין אִנִּי
יֹדֵעַ מִהַכְּתוּב שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְקוֹם יֹדֵעַ נְבוֹא
לֹמֵר רָצָה עוֹמֵד לִפְנֵים מִן הַמְּזֻבָּח עוֹמֵד
רָצָה עוֹמֵד חוּץ לְמִזְבֵּחַ עוֹמֵד תִּלְמִיד
לֹמֵר לִפְנֵי ה' לֹמֵר כִּי צָרִיךְ לְעַמֵּד חוּץ
לְמִזְבֵּחַ וְלִנָּה הִצְרֵךְ לֹמֵר [לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ]
לִפְנֵי ה'. עוֹד קֶשֶׁה מִנָּה מְקוֹם לְדַרְשׁ
שִׁינָה עַל הַפְּרֻכַּת וְהוּא חוּץ לְמִזְבֵּחַ,
דְּלָמָּה לְגוֹפוֹ כָּא שִׁינָה עַל הַמְּזֻבָּח וְהוּא
חוּץ לְמִזְבֵּחַ, וּבְדִרְכָּה אֹמְרוֹ בְּפֶר יוֹם
הַכַּפּוּרִים (לְקַטֵּן ט"ז י"ח) וְיִצָּא אֶל הַמְּזֻבָּח,
וְלַעֲוֹלָם הִזָּאת הַפְּרֻכַּת תִּהְיֶה וְהוּא
לִפְנֵים. וְאִלּוּ לֹא הָיָה לָנוּ אֲלֵא דְקִדּוּק
זֶה הָיָה מְקוֹם לְיִשָּׁב. אֲלֵא שְׂרָאִיתִי עוֹד
בְּפֶרֶשֶׁת אַחֲרֵי מוֹת (ש"ס) תִּנָּה וְיִצָּא אֶל
הַמְּזֻבָּח מִה תִּלְמִיד לֹמֵר אָמַר רַבִּי
נַחֲמִיָּה לִפְנֵי שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּפֶר הַכָּא עַל
הַמִּצְוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד חוּץ לְמִזְבֵּחַ וּמִנָּה
עַל הַפְּרֻכַּת יָכוֹל אִף זֶה כֵּן תִּלְמִיד לֹמֵר
וְיִצָּא, וְהִיכֵן הָיָה לִפְנֵי ה' ע"כ. קֶשֶׁה מִה
הִיא כֵּהֵן קִשְׁיַת מִה תִּלְמִיד לֹמֵר, וְהִלָּל
אֲצִטְרִיךְ לֹמֵר שֶׁיִּצָּא מִמְּקוֹמוֹ וְלֹא יִנָּה
עַל הַמְּזֻבָּח וְהוּא בִּפְנִים. עוֹד אֹמְרוֹ לִפְנֵי
שֶׁמִּצְוֵנוּ מִשְׁמַע דִּקְרָא לְצַד שֶׁנֶּאֱמַר אֲבָל
וּלְתֵּן שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִדְיַעֵנוּ הַכְּתוּב מְקוֹם

(ח) וְאֶת־כָּל־חֶלֶב פֶּרֶ הַחֲטָאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־הַחֶלֶב הַמִּכֶּסֶּה עַל־הַקֹּרֶב וְאֶת־כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֹּרֶב:

ח וְיֵת כָּל תְּרֵב תוֹרָא דְחֲטָאתָא יִפְרֵשׁ מִנָּה יֵת תְּרֵבָא דְחֲפִי עַל גִּיּוּא וְיֵת כָּל תְּרֵבָא דִּי עַל גִּיּוּא:

עבודת-זרה - לכליות, ולחלבים ולייתרת. ירים ממנו • מן המִּכְסֶּה, שלא ינתחננו קִדְם הַסֶּרֶת חֶלְבוֹ

זש"י וְאֶת־כָּל־חֶלֶב פֶּרֶ • 'חֶלְבוֹ' הִיָּה לוֹ לוֹמַר. מַה תִּלְמוּד־לוֹמַר "פֶּר"? לְרִבּוֹת פֶּר שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים לְכָלִיּוֹת וְלִחֲלָבִים וְלִיתֵרָת. הַחֲטָאת • לְהִבִּיא שְׁעִירִי

• (ת"כ)

(ט) וְאֶת שְׁתֵּי הַכִּלִּיֹּת וְאֶת־הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶּלִים וְאֶת־הִיתָרָתָּ עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּיֹּת יִסְרְנָה:

ט וְיֵת תְּרֵמִין כִּלִּיֹּת וְיֵת תְּרֵבָא דִּי עָלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסִיָא וְיֵת חֲצָרָא דְעַל כִּכְרָא עַל כִּלִּיתָא יִעֲדָנָה:

יבמא די מתפרש מתור נכסת קודשאי ינסקנין כהנא על מדבקה דעלתא:

(י) בְּאֶשֶׁר יוֹרֵם מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִירִם הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה:

פרש כאן? אלא להקישו לשלמים: מה שלמים לשמן, אף זה לשמו; ומה שלמים שלום לעולם, אף זה שלום

זש"י בְּאֶשֶׁר יוֹרֵם • מאותן אמורין המפרשין ב'שור זֶבַח הַשְּׁלָמִים'. וְכִי מַה פֶּרֶשׁ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים' שְׁלָא

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בהזאת הפרכת ממה שלא למד פר יום הכפורים מפר העלם, אם כן כשנחזור להבין ברייתא דלפני ה' למה נאמר וכו' קשה והלא צריך לומר לפני ה' שזולתה לא הייתי יודע כי כונת אומר ויצא הוא להצריך עמידה בפנים בהזאת הפרכת כנוכר, ומעתה נחזור למה שהיה עולה על דעתנו לומר כי גם בפר העלם יעמד בפנים בשעת הזאה על הפרכת כסדר האמור בפר יום הכפורים, מה תאמר, למה הצריך לומר, אצטריך כדי לגלות על פר יום הכפורים שחובה לעמד בפנים בהזאת הפרכת באמור, שזולת זה הייתי אומר רשות. ויש לומר כי סובר התנא שלא תבא לפני ה' לעשות ממנו פלפול זה לבד דהיינו להקשות ילמוד ממנו פר יום הכפורים וממה שלא למד וכו' כנוכר, כי אין זה דרך הכתוב, שעל כל פנים תהיה צריכה ללמד דבר לגופה, שאם לא היה כונת ה' אלא לגלות על ויצא כנוכר היה לו לפרש הדבר במקומו בפר יום הכפורים:

עוד נראה לומר כי כיון שדרשה זו צודקת בשנקהים להקשות למה נאמר לפני ה' וילמד מוֹצֵא, למה תדחה דרשה זו מאידך, הלקה למדינן תרונה: תורה ח

בפנים רצה עומד בחוץ שלא הקפיד הכתוב אלא על הזאת המזבח שצריך שייעמד בחוץ אבל בשעת הזאתו על הפרכת אין עכוב בדבר, נמצאת אומר כי יכול לעמד בחוץ למזבח ומזה על הפרכת, והוא אומר לפי שמצינו וכו' שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרכת יכול גם זה כן תלמוד לומר ויצא, פרוש לעכובא שצריך לעמד בפנים בשעת הזאת הפרכת, שאם אתה אומר רשות לא היה צריך לו לומר ולומד אני מפר העלם, הא למדת שמכאן אומר לפני ה' בפר העלם אתה מתחייב לומר כי אומר ויצא בפר יום הכפורים בא לומר שצריך לעמד בפנים בשעת הזאה על הפרכת, שאם רשות לא היה צריך לומר והיה למד מפר העלם ב' דברים, שצריך לעמד בהזאת על המזבח בחוץ, ובהזאת על הפרכת יעמד במקום שיצאה, הא למדת מאמרו ויצא ב' דברים, שצריך לעמד בפנים בשעת הזאת על הפרכת, וצריך לעמד בחוץ בשעת הזאת על המזבח, ולפי זה נתיישבו צריך עיון שהגיה הרא"ם בפ' שנת אהרי מות (טז יח) בדרשת ויצא יצא שם דבריו:

אלא שצריך לחקר זאת, לפי ברייתא זאת שהכריחה עמידת פנים

האמורים בענין זה. ובפסוק ויצא האמור ביום הכפורים דרש על זה הדרך, מה תלמוד לומר פרוש משמעות פשט הכתוב הוא שלא יזה על המזבח עד שיצא, ומשמענו גם כן שקדם בשהיה על הפרכת היה לפניו: והנה דרשה ראשונה נשמעת בכתוב שצריך לצאת להזות על המזבח, אבל הזאת פרכת שצריך לעמד בפנים אין הכרח בדבר ויכול להזות בין שהוא לפניו בין שהוא לחוץ, ולצד כי רשות יש לו לעמד במקום שיצאה להזות על הפרכת הוהיר הכתוב ששיגמר בפנים להזות על הפרכת יצא להזות על המזבח, לזה בא התנא ואמר הדרשה שבשבילה בנה הקשאי, והוא לפי שמצינו בפר הבא על המצוות שהוא עומד וכו', פרוש הגם שלא הזכר שם אלא גבי הזאת המזבח ולא למדנו על הזאת הפרכת אלא ממה שלא למד מפר יום הכפורים והצריך לומר לפני ה', אף על פי כן לפי מה שאנו דנים עליו עתה הוא אם לא נאמר בפר יום הכפורים ויצא אלא לפני ה' שבפר העלם ובמצאות זה בשאני בא לדון על מקום עמידתו בשעת הזאת הפרכת הייתי אומר כי רצה עומד

לעולם. וב'שחיטת קדשים' מצריכו ללמד הימנו: | מקומן. על-הפכד על-הפלויות על-ראשו ועל-
שארין למדין למד מן הלמד בקדשים. בפרק 'איזהו

(יא) ואת-עור הפר ואת-כל-בשרו על-ראשו ועל-
פרעיו וקרבו ופרשו:

(יב) והוציא את-כל-הפר אל-מחוץ למחנה אל-
מקום טהור אל-שפך הדשן ושרף אותו על-עצים
באש על-שפך הדשן ושרף: פ

כ"א אל-מקום טהור. לפי שיש מחוץ לעיר מקום
מוכן לטמאה, להשליך אבנים מנגעות ולבית
הקברות, הדרך לומר: "מחוץ למחנה", זה שהוא
חוץ לעיר, שיהא המקום טהור. מחוץ למחנה.
חוץ לשלש מחנות; ובבית עולמים, חוץ לעיר, כמו

(יג) ואם כל-עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני
הקהל ועשו אחת מכל-מצות יהוה אשר לא-
תעשינה ואשמו:

כ"ב עדת ישראל. אלו סנהדרין. ונעלם דבר. טעו להורות באחת מכל פרות שבתורה, שהוא מתר.
הקהל ועשו. שעשו צבור על פיהם.

(יד) ונודעה החטאת אשר חטאו עליה והקריבו
הקהל פר בן-בקר לחטאת והביאו אותו לפני אהל
מועד:

(טו) וסמכו זקני העדה את-ידיהם על-ראש הפר
לפני יהוה ושחט את-הפר לפני יהוה:

(טז) והביא הכהן המשיח מדם הפר אל-אהל מועד:

(יז) וטבל הכהן אצבעו מן-הדם והזה שבע פעמים
לפני יהוה את פני הפרכת:

(יג) ואם כל עדת וגו'. בתורת כהנים
דרשו עדת זו סנהדרין, נאמר כאן
עדה ונאמר להלן וכו', וישראל דרשו
המיוחדת שב'ישראל, שהיא של שבעים
ואחד, ושגו וכול יהיו המזכרים חזבים
על שגגת מעשה ת"ל ונעלם אינם

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נעלמת מהם, לצד שלא השגיחו על
עדת ה' לישר המעקשים, כי החטא
יוליד חטא אחר, וצא ולמד (פתבות ס')
מהוראת אבני בלא נטילת רשות מרבו
ששגג באותה הוראה והרגיש כי דין
גרמא, וכך איתא בסנהדרין (נה): תורה יד

חזבים אלא על העלם דבר ואמרו עוד
הורו בית דין ועשו וכול יהיו חזבין
תלמוד לומר הקהל ועשו, ההוראה
בבית דין והמעשה בקהל ע"כ. ובדרך
רמז ירצה שאם ישגו העדה ויטעו מדרך
הישר, גם סנהדרין ישראל תורתם תהיה

סָרְחוּ, אֵין פִּמְלִיא שְׁלוֹ מִתְקִימָת. אַף כָּאן, כְּשִׁחְטָא כֹהֵן מְשִׁיחַ, עֲדִין שָׁם קִדְשָׁת הַמָּקוֹם עַל הַמִּקְדָּשׁ; מִשְׁחָטָאוּ בָּלָם, חֲסִי-וְשָׁלוֹם, נִסְתַּלְקָה הַקִּדְשָׁה.

כִּי־אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת. וּלְמַעַלָּה הוּא אוֹמֵר: "אֵת פְּנֵי פָרֹכֶת הַקִּדְשׁ". מָשַׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה. אִם מַעוּטָה סָרְחוּ, פִּמְלִיא שְׁלוֹ מִתְקִימָת, וְאִם בָּלָם

יח וימן דמא יתן על קרנת מדבחה די קדם
 יי די במשפן זמנא ונת קל דמא ישור
 ליסודא דמדבחה דעלתא די בתרע משפן
 זמנא:

(יח) וּמִן-הַדֹּם יִתֵּן. עַל-קִרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל-הַדֹּם יִשְׁפֹּךְ אֶל-יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כִּי־יִסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר-פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. זֶה יְסוֹד מַעֲרְבִי, שֶׁהוּא כְּנָגַד הַפֶּתַח.

יט ונת כל תרבה יפרש מנה ויסק למדבחה:

(יט) וְאֵת כָּל-חִלְבוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה:

דבי רבי ישמעאל: מִשְׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמַעֲט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חֲבֹתוֹ.

כִּי־וְאֵת כָּל-חִלְבוֹ יָרִים. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ כָּאֵן יוֹתֵרַת וּשְׁתֵּי כְלִיּוֹת, לְמַדִּין הֵם מ'וַעֲשֵׂה לְפָר כְּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגו'". וּמִפְּנֵי-מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ? תֵּנָּה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 16)

שפונת הכתוב היא למעט בסרחון החטא, שאינו החטא עצמו, אלא הריח הרע הנוסף ממנו, פרסומו כלפי חוץ. ואף כאן, חטאת זו נראית כחיותה בחמרתה, כאלו יש להקטיר את החלב בלבד (ולא את היוֹתֵרַת וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיּוֹת).

מִשְׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמַעֲט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חֲבֹתוֹ (רש"י ד, יט) לְרַש"י הִקְשָׁה: לְכַאוּרָה הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב "וַעֲשֵׂה לְפָר כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֲטָאֹת" וְתוֹ לֹא, וּמִדּוּעַ נֶאֱמַר "וְאֵת כָּל חִלְבוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה". וּמִתְרַץ,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כו, עמוד 16 ואילך - מותנ' 'לקראת שבת')

מיעט בסרחונו מפני חיבתו

הַדָּבָר שֶׁמַּצֵּד חֲבִיבּוֹתוֹ יַמְעִט הַמֶּלֶךְ בְּ"סִרְחוֹנוֹ" אוֹהֲבוֹ, אַף כָּל זֶה הוּא בְּחִטָּאִים רְגִילִים, אֲבָל כְּשֶׁמַּדְבֵּר בְּ"סִרְחוֹנוֹ" כְּזֶה שֶׁ"אֵין פִּמְלִיא שְׁלוֹ מִתְקִימָת" אֵיךְ אֲפֹשֶׁר שֶׁעֲדִין מִחֲבָבוֹ הַמֶּלֶךְ עַד כִּדִּי כִּף שִׁימְעֵט בְּסִרְחוֹנוֹ?

וְעַל זֶה מִתְרַץ רִש"י שֶׁמֶאֱמָר זֶה אִמֹר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, שֶׁהוּא זֶה שֶׁאִמֹר (נִגְעִים רִישׁ פֶּרֶק ב) "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי כְּפָרְתִּין". דִּאִין הַכֹּהֵן שֶׁכְּשִׁישְׁרָאֵל יַעֲשֵׂה תְשׁוּבָה יִתְפָּרֵר, דְּאִם-כֵּן אֵין רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל כְּפָרְתִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם הַמְּכַפְּרִים עַל עֲצָמָם. אֲלֵא הַכֹּהֵן הַיּוֹדֵעַ שֶׁרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הִיָּה כָּל-כֶּף קָשׁוּר וּמֵאֲחָד עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁהִשְׁכִּיב אֶת עַצְמוֹ כְּאִילוֹ הוּא עֲצָמוֹ הִיָּה זֶה שֶׁחֲטָא (חֲסִי-וְשָׁלוֹם), וּמִפְּלֵא הִרִי הוּא כְּפָרְתִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וּכְמוֹ כֵּן אֲצֵל הַקֶּב"ה, הָאֵהָבָה וְהַקֶּשֶׁר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָה תְלוּיָהּ בְּהִנְהַגַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲלֵא הֵם קָשׁוּרִים וּמֵאֲחָדִים לְעוֹלָם, וְלָכֵן גַּם כְּשִׁישׁ "סִרְחוֹנוֹ" אֲצֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲדִין חֲבִיבּוֹתוֹ עוֹלָה לִפְנֵי הַקֶּב"ה ו"מִיַּעֲט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חֲבִיבּוֹתוֹ".

ואת כל-חילבו ירים

וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ כָּאֵן יוֹתֵרַת וּשְׁתֵּי כְלִיּוֹת, לְמַדִּין הֵם מ'וַעֲשֵׂה לְפָר כְּאֲשֶׁר עָשָׂה וְגו'". וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְשׁוּ בּוֹ, תֵּנָּה דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל מִשְׁל לְמֶלֶךְ שֶׁזָּעַם עַל אוֹהֲבוֹ וּמִיַּעֲט בְּסִרְחוֹנוֹ מִפְּנֵי חֲבִיבּוֹתוֹ (ד, יט. וּבִפְיֹשׁ רִש"י)

בְּהִמְשֵׁךְ פִּרְשַׁת פֶּר הָעֹלֹם דָּבָר שֶׁל צָבוּר, כְּתוּב "וְהָיָה שְׂבַע פְּעָמִים. . . אֵת פְּנֵי הַפָּרֹכֶת" (שם, יז), וּפִירֵשׁ רִש"י "וּלְמַעַלָּה הוּא אוֹמֵר אֵת פְּנֵי פְרוּכֶת הַקִּדְשׁ? מָשַׁל לְמֶלֶךְ שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְדִינָה, אִם מַעוּטָה סָרְחָה פִּמְלִיא שְׁלוֹ מִתְקִימָת, וְאִם כּוֹלָה סָרְחָה אֵין פִּמְלִיא שְׁלוֹ מִתְקִימָת".

וְיֵשׁ לַעֲנֹן בְּזֶה, דְּלִכְאוּרָה גַּם הַמִּשְׁל הָרָאוּשׁוֹן הַזֶּה הוּא מְרַבֵּי יִשְׁמַעְאֵל (זִבְחִים מֵא, ב), וְלֹא הִבִּיא רִש"י שְׁמוֹ כְּמוֹ שֶׁאִינוֹ מְבִיא בְּדֶרֶךְ-כָּלל שְׁמוֹת בְּעֵלֵי הַמֵּאֲמָרִים, וְאִם-כֵּן מִדּוּעַ הִבִּיא אֶת שְׁמוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּמִשְׁל הַשְּׁנִי?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּזֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוֹשׁ, דְּבִזְזָה שֶׁמְבִיא שֶׁם בַּעַל הַמֵּאֲמָר בְּמִשְׁל הַשְּׁנִי, מִתְרַץ קִשְׁיָא הַמִּתְעוֹרֶרֶת כָּאֵן. דְּהִנֵּה אַף שְׁמוֹנִין

כִּינְעֵבֶד לְתוֹרָא כְּמָא דִּי עֲבַד לְתוֹרָא
 דְּחִטָּאֵתָא פֶּן יַעֲבֹד לֵיה וּיְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן כְּהֵנָּה
 וְיִשְׁתַּבֵּחַ לְהוֹן:

(כ) וַעֲשֵׂה לְפָר כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֲטָאֹת כֵּן יַעֲשֵׂה-לּוֹ וְכַפֵּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:

כִּי־וַעֲשֵׂה לְפָר. זֶה. כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְפָר הַחֲטָאֹת. כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרָשׁ בְּפָר כֹּהֵן מְשִׁיחַ, לְהִבִּיא יוֹתֵרַת וּשְׁתֵּי

כְּלִיּוֹת, שֶׁפָּרַשׁ שָׁם מַה שֶּׁלֹּא פָּרַשׁ כָּאֵן, וְלִכְפֹּל בְּמִצְוֹת
הַעֲבוּדוֹת, לְלַמֵּד שָׁאֵם חֹסֵר אֶחָת מִכָּל הַמִּצְוֹת –
פְּסוּל, לְפִי שֶׁמִּצִּינוּ בְּנִתְּנֵין עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנִּתְּנָן

(כא) וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ לַמִּחֲנֶה וְשָׂרַף אֹתוֹ
כַּאֲשֶׁר שָׂרַף אֵת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חֲטַאת הַקֹּהֵל הוּא:

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטֵא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה
אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאִשָּׁם:

כַּאֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטֵא • לְשׁוֹן 'אֲשֶׁרִי'; אֲשֶׁרִי הַדּוֹר, שֶׁהַנָּשִׂא שָׁלוּ נֹתֵן לֵב לְהִבִּיא כְּפָרָה עַל שִׁגְגָתוֹ!
קִלְ-וְחָמֵר שֶׁמִּתְחַרֵּט עַל זְדוֹנוֹתָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יז ע' 36)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטֵא (ד, כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטֵא - לְשׁוֹן
אֲשֶׁרִי: אֲשֶׁרִי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂא שָׁלוּ נֹתֵן לֵב לְהִבִּיא כְּפָרָה
עַל שִׁגְגָתוֹ, קִלְ-וְחָמֵר שֶׁמִּתְחַרֵּט עַל זְדוֹנוֹתָיו (רש"י) וְשֶׁ
לְתַמָּה, מִדּוּעַ מוֹפִיעַ לְשׁוֹן "אֲשֶׁר" רַק בְּיַחַס לְחֲטַאת הַנָּשִׂא,
וְלֹא בְּיַחַס לְחֲטַאת כֹּהֵן הַמְּשִׁיחַ? וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר עַל פִּי פְּנִימִיּוֹת
הָעֲנִינִים: הַהִבְדָּל בֵּין תַּפְקִידוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן לְנָשִׂא, שֶׁכֹּהֵן מִתְּדִיר
בְּעַם אֲהֵבַת ה' - שֶׁהִיא הַשָּׂרֵשׁ לְמִצְוֹת־עֲשֵׂה. וְאֵלּוּ הַנָּשִׂא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 40)

אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטֵא (ד, כב) אֲשֶׁרִי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂא שָׁלוּ
נֹתֵן לֵב לְהִבִּיא כְּפָרָה עַל שִׁגְגָתוֹ (רש"י) הַנָּשִׂא 'וְהַמִּלֵּךְ'
בְּאֶדָם הוּא - הַמֶּלֶךְ, הַשְּׁלִיט עַל הַגּוֹף (רַמְבַּם לְדָבָר: 'מִלֵּךְ'
רִאשִׁי תְּבוֹת מַח, לֵב, כְּבֹד). זֶהוּ אֲשֶׁרִי הַדּוֹר - הַתְּנַהֲגוֹת

(כג) אוֹ-הוֹדַע אֵלָיו חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבִּיא
אֶת־קֶרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

כַּאֲשֶׁר אוֹ-הוֹדַע • כְּמוֹ 'אִם הוֹדַע הַדָּבָר'; הַרְבֵּה "או"
יֵשׁ שֶׁמִּשְׁמָשִׁין בְּלִשׁוֹן "אִם", וְ"אִם" בְּמָקוֹם "או";
וְכֵן: "או נֹדַע כִּי שׂוֹר נִגַּח הוּא". הוֹדַע אֵלָיו.

(כד) וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשְּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם
אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חֲטַאת הוּא:

כַּאֲשֶׁר בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה • בְּצִפּוֹן, שֶׁהוּא מִפְּרֵשׁ בְּעוֹלָה. חֲטַאת הוּא • לְשֹׁמוֹ - כְּשֶׁר, שֶׁלֹּא
לְשֹׁמוֹ - פְּסוּל.

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס, אברמוביץ

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחְטֵא. פְּרוּשׁ אֶפְלוֹ
בְּהוֹרָאת בֵּית דִּין כָּל שְׂאִין חִיבִין
בֵּית דִּין וְעָשָׂה הוּא חִיב שְׂעִיר, וְכֵן כְּתִב
הַרְמָב"ם (הַלְכוֹת שְׁגִיאוֹת פט"ז ה"ח) תוֹרָה כג
(כג) או הוֹדַע. אוֹמְרוֹ או, לְצַד שֶׁקָּדַם
וְאָמַר וְאִשָּׁם, וְאָמְרוּ ז"ל (תריס)
מְלַמֵּד שֶׁמִּבִּיא אִשָּׁם תְּלוּי אִם נִסְתַּפֵּק,
לְזֶה אָמַר או הוֹדַע פְּרוּשׁ אִם הוֹדַע אֵלָיו
וְדֹאֵי: תוֹרָה כד

כה ויסב כהנא מדמא דחטאתא באצבעה
ויתן על קרנת מדבחה דעלתא וית דמה
ישוד ליסודא מדבחה דעלתא:

(כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֹטֵאת בְּאֶצְבָּעוֹ וַנִּתָּן
עַל־קֶרֶת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־דָּמּוֹ יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוֹד
מִזְבַּח הָעֹלָה:

כ"י • וְאֶת דָּמוֹ • שִׁירֵי הַדָּם.

כו וית כל תרבה יסק למדבחה כתרב נכסת
קידשאי ויכפר עלוהי כהנא מחובתה
וישחבק לה:

(כו) וְאֶת־כָּל־חֻלְבּוֹ יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ בַּחֹלֶב זָבַח
הַשְּׁלָמִים וְכֹפֶר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחֹטְאוֹ וַנִּסְלַח לוֹ: פ

כ"י • כַּחֲלָב זָבַח הַשְּׁלָמִים • כְּאוֹתָן אֲמֹרִין הַמִּפְרָשִׁים בְּעֵז הָאֲמֹר אֲצֵל שְׁלָמִים.

♦ יום שישי ו' ניסן ♦

כו ואם אנש חד יחוב בשלו מעמא דארעא
במעברה חד מפקודיא דיי די לא כשרין
לאתעבדא ויחוב:

(כו) וְאִם־נִפְשׁ אֶחָת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ
בַּעֲשֻׁתָּהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשֶׂינָהּ
וְאִשָּׁם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך לב עמוד 13 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שני סוגי התבוננות

אף מצינו גם־כן שְׁקִרְבָן הוא מלשון קרוב. והינו, שיתכן
הקִרְבָן הוא שהאדם מקרב את עצמו להקב"ה (ראה ספר
הבהיר ס' מו. בחי' פרשתנו א, ט. ועוד). והינו, שיש לאדם
להתבונן בזה שזה שחטא ופגם הוא רק מצד יצרו הרע,
אף רצונו האמיתי הוא להיות בקרוב להקב"ה ולקיים רצונו,
ועל־ידי התבוננות זו הרי הוא מתקרב להקב"ה ושב
מחטאו, ועונו יכפר לו.

ויש לומר שהטעם הראשון הוא בעקר בקרבן אשם,
והטעם השני הוא בעקר בקרבן חטאת. דהנה, החטאת בא
רק על השוגג, מהשאין־פן האשם חמור מחטאת, עד
שכמה אשמות באים גם על המזיד (ראה אריכות בזה ברמב"ן

בפרשתנו כתוב "ואם נפש אחת תחטא בשגגה גו' והביא
קרבנו גו' ונקבה" (ד, כז ואילך). בקשר לזה, אומר הרמב"ם
"אין האשם אלא מזכרי כבשים, ואין לה חטאת מן
הכבשים אלא נקבה" (הלכות פסולי המוקדשין פרק ו הלכה טז).
בטעם הדבר שְׁקִרְבָן מכפר על חטא, מצינו כמה ביאורים.
וברמב"ן באר "שיחשב האדם בעשותו כל אלה פי חטא
לאלקיו בגופו ונפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו,
ולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה"
(פרשתנו א, ט). ונמצא, שבטעם זה מדגש שהאדם צריך לבטל
וליסר את עצמו בדברים קשים, עד כדי שיחשב ש"ראוי לו
שישפך דמו וישרף", ועל־ידי־זה מתכפר לו העון.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

על בית דין שהיו סבה בהוראתם לחטא
אבל העושים בדינם עומדים להביא
כשבה או שעירה קא משמע לן וידוקא
התולה בעצמו, רבוי שאם תלה בבית
דין פרוש שהורו בית דין ועשה על
פיהם אם היה יודע ששעו אינו נכטר
מצד הוראתם וחזב בשעירה או כשבה
הגם שביאו בית דין פר החטאת
כמשפטו. הרבוי רמזו בתבת בעשות
והמעוט בדקדוק בעשתה, משמע
בעשות אותה ולא אחרת, ובה תבין ב'
ברייתות בתורת פהנים על נכון: תורה כח

פי תחטא ודרש עם הארץ לאפוקי
הגדול ומיחד שבהם שהיה פהן המשיח
וירשא זו היתה נדרשת הגם שהיה
אומר בעם הארץ, ומאומרו מעם חזר
וחלק גם חלק מההדיוט, וכגון הדיוט
שאכל חצי וית ונתמנה והשלימו
שאינו מביא:

בעשתה. לא היה צריך לומר, ודרשו
ממנה בתורת פהנים מעוט
ורבוי ומעוט שאם עשה על פי הוראת
בית דין פטור, דסלקא דעתך אמינא
מה שקבע הכתוב פר הקהל אינו אלא

(כו) **ואם נפש וגו'.** אמר ואם בנאי"ו
להוסיף על ענין ראשון מה
שרשם מהדינים בפרשה זו שאין בהם
נגדיות להאמור במה שלפניה:

מעם הארץ. דרשו רז"ל (הוריות י"א)
למעט פהן משיח בשגתו בלא
העלם דבר שלא יביא אפלו שעירה.
גם מ"ם של מעם אמרו למעט נשיא
בהיכי שאכל חצי וית והוא הדיוט וחצי
וית והוא מלך שאינו מביא כשבה.
פרוש מתחלה דורש עם הארץ שהוא
מיתר שלא היה צריך לומר אלא נפש

סוף פרשתנו).

ועל-פי-זה יש לומר שעל השוגג מספיק שיתבונן בזה שרצונו האמיתי הוא לעשות טוב, שאין זה התבוננות המוקשה ומקבידה על האדם, ולכן "אין לך חטאת כו' אלא נקבה", כי לכפרת השוגג מספיק גם התבוננות "רכה" -

פנקבה ש"תאמר להן בלשון רכה" (רש"י יתרו יט, א). מה-שאין-כן על המזיד, מפניו שיצר האדם הוא בהתגברות, לא די בהתבוננות רכה אלא כדי שיענו יכפר יש להקריב זכר, של"זכרים" יש להגיד "דברים הקשים כגידיו" (רש"י שם), ורק על-ידי-זה יכניע את יצרו.

(כח) או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על-חטאתו אשר חטא:

כח או אתידע לה חובתה די חב וייתי קרבנה צפירת עזין שלמטא נקובתא על חובתה די חב:

(כט) וסמך את-ידו על ראש החטאת ושחט את-החטאת במקום העלה:

כט ויסמוך ית ידה על ריש חטאתא ויכוס ית חטאתא באתר דעלתא:

(ל) ולקח הכהן מדמה באצבעו ונתן על-קרנת מזבח העלה ואת-כל דמה ישפך אל-יסוד המזבח:

ל ויכב פהנא מדמה באצבעה ויתן על קרנת מדבחא דעלתא וית כל דמה ישור ליסודא דמדבחא:

(לא) ואת-כל חלבה יסיר באשר הוסר חלב מעל זבח השלמים והקטיר הכהן המזבח לריח ניחח ליהוה וכפר עליו הכהן ונסלח לו: פ

לא וית כל תרבה יעדי כמא די מתעדא תרב מעל נכסת קודשאי ויסק פהנא למדבחא לאתקבלא ברענא קדם יי וכפר עלוהי פהנא וישתבק לה:

נ"י - באשר הוסר חלב מעל זבח השלמים • באמורי עז האמורים בשלמים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לט ענף 225)

לרים ניחוח לה' (ד, לא) בפרשת קרבנות לא נאמר לא אל ולא אלקים אלא ה', שלא לתן פתחון פה לבעל-דין לחלק (לאומרים רשויות הרבה הן . . . לך נאמר בקלם ריח ניחוח לה', רש"י) (מנחות קי, א)

יש להמתיק את הלשון "לבעל דין" על פי הידוע שקרבן הוא לשם הוי', מדת הרחמים, לא לשם אלקים, מדת הדין - "זיבם לאלקים יחרם" (ומה שזכר גם שם אל - ראה זח"ג לא, א: אי לא זכאן, הא אל קימא ואקרי גבור).

(לב) ואם-כפש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה:

לב ובאם אמר ייתי קרבנה לחטאתא נקבא שלמטא ייתנה:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) ואם כפש וגו' עד ונסלח לו. צריך לדעת למה הצריך לחלקם בב' פרשיות, והיה לו לומר למעלה והביא קרבנו שעירת עזים וגו' או כשבה תמימה וגו' ולא היה צריך לכתב כל הפרשה, ונראה כי חלקם הכתוב לטעם עצמו שאמרו רז"ל (תרי"ג) בפרשת ואם עז שבה לרבות אליה בחטאת מן הכשבה, ולזה דקדק לומר בכשבה באשר יוסר חלב הנשבה, ובשעירה אמר ואת כל חלבה יסיר.

החטאת במקום העולה, אשכחן למצוה לעכובא מנלן דכתיב במקום אשר ישחט את העלה וגו' ע"כ. הרי שהצרכו ב' בתובים. ושם בש"ס העלה שלמדין לכל החטאות לעכובא, ואמרו (תרי"ג ב"א) מדם החטאת דרשו שצריך לקבל דמה לשם חטאת, וכן בכל מה שכתב יש בו חדוש משפט, ולזה חלקינהו קרא ללמד חקים ומשפטים וכו'; תורה לג

וחדא בשלמי נדבה וחדא בחטאת חובה. גם רואני שיש חדוש בכל האמור, אמרו וסמך דרשו רז"ל (תרי"ג) שבה למד על חטאת נזיר וחטאת מצרע שטעונין סמיכה, ואמרו ושחט אותה לחטאת דרשו (קדשים ז') שצריך שתהיה שחיטה לשם חטאת, ופרט זה לא נרמו בפרשת שעירה ומכאן אתה למד לשניהם, ואמרו במקום אשר וגו' אמרו בקדשים (מ"ח) פרק אינהו מקומן חטאת מנלן דבעיא צפון דכתיב ושחט

לג וְיִסְמְךָ יְתִידָהּ עַל רִישָׁהּ דְּחִטָּאתָא וְיָכֹס יְתִידָהּ לְחִטָּאתָא בְּאַתְרָא דִּי יָכֹס יְתִידָהּ עַלְתָּא:

(לג) וְיִסְמְךָ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחִטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחִטָּאת בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה:

כ"ג • וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחִטָּאת • שֶׁתִּהְיֶה שְׁחִיטָתָהּ לְשֵׁם חִטָּאת.

לד וְיִסְבּ כְּהֵנָּה מִדְּמָא דְּחִטָּאתָא בְּאַצְבָּעָהּ וְיִזְמַן עַל קֶרְנֵת מִדְּבָחָא דְּעֹלֹתָא וְיִת כָּל דְּמָהּ יִשְׂדוּ לִיסוּדָא דְּמִדְּבָחָא:

(לד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָה הַחִטָּאת בְּאַצְבָּעוֹ וַיִּזְמַן עַל־קֶרְנֵת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דְּמָהּ יִשְׂפֹךְ אֶל־יִסּוּד הַמִּזְבֵּחַ:

לה וְיִת כָּל תְּרֵבָה יְעָדִי כְּמָא דִּי מִתְעָדָא תְּרַב אֲמָרָא מִנְכֶּסֶת קוּדְשִׁיא וְיִסַּק כְּהֵנָּה יְתִידוֹן לְמִדְּבָחָא עַל קֶרְבַּנָּא דְּדִי וְיִכְפֹּר עֲלוּהִי כְּהֵנָּה עַל חוֹבָתָהּ דִּי חָב וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ:

(לה) וְאֶת־כָּל־חֵלְבָהּ יָסִיר בְּאֶשֶׁר יוֹסֵר חֵלֶב הַפֶּשֶׁבַּח מִזְבֵּחַ הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי יְהוָה וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חִטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חִטָּא וְנִסְלַח לוֹ: פ

כ"ד • פְּאֶשֶׁר יוֹסֵר חֵלֶב הַפֶּשֶׁבַּח • שֶׁנִּתְרַבּוּ אֲמִוּרִים בְּאַלְיָה. אֵף חִטָּאת, כְּשֶׁהִיא בָּאָה כְּשֶׁבָּה, טְעוּנָה אֲלֶיהָ עִם הָאֲמִוּרִין. עַל אֲשֵׁי ה'. עַל מְדֻרֹת הָאֵשׁ הַעֲשׂוֹת לְשֵׁם. פּוּאִי־לִי"ש בְּלַע"ז.

א וְאֶנְשׁ אֲרִי יְחֹב וְיִשְׁמַע קַל מוֹמִי וְהוּא סְהִיד אוֹ חֲזָא אוֹ יָדַע אִם לֹא יִחְיִי וְיִקְבֹּל חוֹבָה:

ה (א) וְנִפְשׁ כִּי־תִחַטָּא וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֹד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם־לֹא יִגִּיד וְנִשָּׂא עֹוֹנוֹ:

כ"ה • וְשָׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים • בְּדָבָר שֶׁהוּא עֹד בּוֹ, שֶׁהִשְׁכִּיעוּהוּ שְׁבוּעָה, שָׁאֵם יוֹדַע לוֹ עֲדוּת שִׁיעִיד לוֹ.

ב אוֹ אֶנְשׁ דִּי יִקְרַב בְּכָל מִדְעָם מְסַבֵּב אוֹ בְּנִבְלַת חִיָּתָא מְסַבֵּב אוֹ בְּנִבְלַת בְּעִירָא מְסַבֵּב אוֹ בְּנִבְלַת רְחִשָׁא מְסַבֵּב וְיִהִי מְכַסָּא מִנָּה וְהוּא מְסַבֵּב וְחָב:

(ב) אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טָמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת יִרְעָן טָמֵא וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאֲשָׁם:

כ"ו • אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע וְגו' • וְלֹאֲחֹר הַטָּמֵאָה הִזּוּ יֹאכֵל קֹדָשִׁים אוֹ יִכְנֹס לְמִקְדָּשׁ, שֶׁהוּא דָּבָר שְׁדוּדוֹ בְּרַת. בְּמִסְכַּת 'שְׁבוּעוֹת' נִדְרָשׁ בֶּן. וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ. הַטָּמֵאָה. וְאֲשָׁם • בְּאִכְלֵת קֹדֶשׁ אוֹ בְּכִיַּאת מִקְדָּשׁ.

ג אוֹ אֲרִי יִקְרַב בְּסוּאָתָא אֶנְשָׁא לְכָל סוּבָתָה דִּי יִסְתַּבֵּב בֵּה וְיִהִי מְכַסָּא מִנָּה וְהוּא יָדַע וְחָב:

(ג) אוֹ כִּי יַגַּע בְּטָמֵאָת אָדָם לְכָל טָמֵאָתוֹ אֲשֶׁר יִטָּמָא בֵּה וְנִעְלָם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאֲשָׁם:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְכַתֵּב הַרְמָבִּי"ם בְּפֶרֶק א' מֵהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת פִּיכָד שִׁגְתָּ שְׁבוּעַת הָעֲדוּת, כְּגוֹן שֶׁנֶּעְלָם מִמֶּנּוּ שְׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרְבֵּן וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זוֹ אֲסוּרָה וְכו' וְשֶׁהוּא שָׁקֵר ע"כ. הָרִי שֶׁהִשְׁגָּה שְׁחִיב עָלֶיהָ הוּא שִׁידוּעַ עַל כָּל פְּנִים שֶׁהִיא אֲסוּרָה וְשָׁקֵר וְהוּא אֹמְרוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִחַטָּא פְרוֹשׁ בֵּין בְּמוֹזֵיד בֵּין בְּשׁוֹגֵג תְּפִיר שְׁחוּטָא, לְשַׁלֵּל אִם שִׁגְגָה שֶׁחִשְׁבָה שְׁמוּתָר אוֹ

תִּתְחַיֵּב בְּקֶרְבֵּן. וְכִזְהוּ תִתְיַשֵּׁב וְא"ו שֶׁל וְשָׁמְעָה שִׁינָּה שְׁוֹלֵת זֶה הוּא הַחִטָּא הָרְשוּם בּוֹ חִטָּאָה: עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דָּרָךְ מַה שֶׁאֲמָרוּ בְּפֶרֶק שְׁבוּעַת הָעֲדוּת (ה) וְחִיבִין עַל וְדוֹן הַשְׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָה עִם וְדוֹן הָעֲדוּת, וְאִינָן חִיבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, וּפִירָשׁ"י וְאִין חִיבִין עַל שִׁגְגָתָהּ, אִם שׁוֹגֵגִין הֵם לְגִמְרֵי כְּסִבּוּרִין שֶׁאֵין יוֹדְעִין לֹא עֲדוּת וְכו'.

(א) כִּי תִחַטָּא. צָרִיךְ לְדַעַת לֹאֲיוֹהַ עֲנִין אֲמָר כִּי תִחַטָּא שֶׁלֹא הָיָה לוֹ לֹמַר אֱלֹא כִי תִשְׁמַע קוֹל וְגו', וְנִרְאֶה כִּי לִהְיוֹת שֶׁלֹא הִצְרִיךְ זֶה לְהַשְׁבִּיעוֹ לִזְכּוֹתוֹ, כִּי בְּתַקְלָה יִשְׁאֵל מִמֶּנּוּ עֲדוּתוֹ בְּלֹא הַשְׁבָּעָה, וְעַל כִּפּוּרָתוֹ קוֹרָא עָלָיו הַכְּתוּב כִּי תִחַטָּא, כִּי חִטָּא הוּא זֶה לְדַבֵּר שְׁקָרִים, וְאִם שָׁמְעָה קוֹל וְגו'

טהור. ונעלם והוא ידע. ששכח הטמאה. ואשם. באכילת קדש או בכיצת מקדש.

זו טמאת אדם. זו טמאת מת. לכל טמאתו. לרבות טמאת מגע זבין וזבות. אשר יטמא. לרבות הנוגע בבוועל נדה. בה. לרבות בולע נבלת עוף

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ששכחה העדות אינו חייב על שבועה זו. ובאגדת אנשי אמת (והר וקרא י"ג) נדרש פסוק זה על הנפש בירידתה לעולם על נכון: **ושמעה קול אלה**. יתבאר על דרך מה שאמרו בריש פרק שבועת העדות (שם) וז"ל המושנה שבועת העדות וכו' בפני בית דין ושלל בפני בית דין מפי עצמו, ומפי אחרים אין חזבין עד שיכפרו בהן בבית דין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינם חזבים עד שיכפרו בהן בפני בית דין ע"כ. הנה לרבי מאיר כל שהיא בבית דין אין צריך שתהיה השבועה מפי עצמו אלא בשמיעת האזן לכד מתחייב. והוא אומרו **ושמעה קול אלה** פרוש הגם שלא ענה אמן. ולחכמים לסברת הראב"ד והאחרונים כל ששמעה קול אלה בין בפני בית דין בין שלא בפני בית דין אפלו לא ענה אמן כל שהיתה הפקירה בבית דין אפלו שלא בשעת השבועה חייב. ולדרך זה ידק הכתוב שבכל הצדדין הוא תולה הדרך בשמיעת קול אלה ואין צריך בטוי שפתיים: **ורמב"ם** ז"ל הגם שפסק בחכמים שצריך שיהיה הפקירה בבית דין אף על פי כן חלק שאם היתה השבועה שלא בפני בית דין צריך שיענה אמן. במבאר בדרך פרק ט' הלכה א', ובפרק י' הלכה י"ז, אם כן סובר שכל שלא בפני בית דין לא מהני מפי אחרים אלא מפי עצמו, או מפי אחרים וענה אמן שהוא כמוציא מפיו, וכמו שכתב בתחלת פרק ב' מהלכות שבועות, והשיגו הראב"ד פרק ט' הלכה י' כי אין הלכה ברבי מאיר, ועוד בין לרבי מאיר בין לחכמים מה צרך שיהיה הבית דין בשעת השבועה והלא אין מקפידין וכו' אלא על הפקירה ע"כ. והקסם משנה כתב שלא ידע מנן לו לרמב"ם חלוק זה: **ולי** נראה כי לא נחלקו רבי מאיר ורבנן אלא בנשבע מפי עצמו חוץ לבית

דין ולא היתה הפקירה בבית דין כל עקר, דלרבי מאיר חייב משום דילוף משבועת הפקדון, ודון מינה ומינה בשם ששם מפי עצמו חייב, ומינה אפלו שלא בפני בית דין חייב, גם שבועת העדות כמו כן, ורבנן סוברים דון מינה ואוקי באתרה כאמור שם, אבל בנשבע מפי אחרים שלא בפני בית דין והיתה הפקירה בבית דין אין מחלקת להם בה ומושמע דלכלי עלמא חייב: **אלא** דטעמו של רמב"ם שהצריך בכל שבועה שהיתה שלא בפני בית דין להיות מפי עצמו, והוא ממה דתנן שם דף ל"א ע"ב וז"ל שבועת העדות כיצד אמר לבי בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לה עדות או שאמרו אין אנו יודעין משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חזבין, השביע עליהם ה' פעמים חוץ לבית דין ובאו לבית דין והודו פטורים, כפרו חזבין על כל וכו' ע"כ. הרי דקתני בפרוש ואמרו אמן, מני מתניתן, אי רבי מאיר ומיירי שלא היתה פקירה בבית דין, אם כן הוי ליה מחלקת ואחר כך סתם שבמשה שקדמה כתב רבי מחלקת רבי מאיר ורבנן ובמשה זו שלא חזרה כתב סתם ברבי מאיר, וממה שמצינו שרמב"ם הצריך הפקירה בבית דין אפלו נשבע מפי עצמו אם כן מפרש מתני' ברבנן, וקתני ואמרו אמן, ובמאי שלא בפני בית דין, שאם בפני בית דין לכל הסברות אין צריך שיאמר אמן, אם כן הרי לה שלדברי חכמים צריך שיאמר אמן שלא בפני בית דין. והתוספות כתבו שטעם שאמרו ואמרו אמן היא לקצר, ואין הכי נמי אם אמרו אין אנו יודעים לה עדות, ואין כן דעת רמב"ם אלא כל שהשבועה חוץ לבית דין צריך שיאמר אמן דהינו מפי עצמו, והטעם הוא כי לא אמר הכתוב ושמעה קול הגם שלא אמר הוא מפיו אלא בבית דין שבו מדבר הכתוב דכתיב אם לא יגיד אבל שלא בפני בית דין צריך שיוציא מפיו: **והגם** שאמרו שם דף ל"ב וז"ל מנלן

שהפקירה בבית דין הוא דמתחייב אחוץ לא מחייב, אמר אביי אמר קרא אם לא יגיד וגו' לא אמרתי אלא במקום שאם מגיד זה מתחייבין, אמר ליה רב פפא אי הכי אימא שבועה גופא בבית דין אין שלא בבית דין לא, לא סלקא דעתך דתניא לאחת לחייב על כל אחת, ואי סלקא דעתך בבית דין מי מחייב על כל אחת והתנן השביע עליהן ה' פעמים בפני בית דין וכפרו אין חזבין אלא אחת וכו' אלא לאו שמע מינה שבועה חוץ לבית דין פקירה בבית דין, משמע כי השבועה שישנה בבית דין היא עצמה אשר תהיה חוץ לבית דין ומתחייב עליה, ואם כן אפלו השביעוהו אחרים לא שנא בפני בית דין לא שנא שלא בפני בית דין. לכשנעמד על אמתתן של דברים משם דגל עמוד דינו של רמב"ם ז"ל, כי ממה שמובין ממתניא לאחת לחייב על כל אחת. וקשה והלא לאחת כתובה בשבועת בטוי ואנו עוסקים בשבועת העדות ואינו דומה שבועה זו לזו. ובתקרא לומר כי אינו מוכיח אלא לשבועה מפי עצמו שלמדוה שישנה בשבועת העדות משבועת הפקדון בגירה שנה דתקטא תקטא כאמור שם. ולזה מוכיח שפיר לשבועת העדות בנשבע מפיו הנלמד ממנה, אבל השביעוהו אחרים שהיא שבועה המזכרת בפרק שבועת העדות דוקא בבית דין הוא שחייב עליה כי אין מוכיח כלום מלאחת, ואנו חוזרים למה שדיק רב פפא בבית דין אין שלא בבית דין לא, ולא דחה אביי לדברי רב פפא אלא למה שדקדק בדרךיו שבועה וכו' שלא בבית דין לא שמשמע שאין חייב שבועת העדות אלא בפני בית דין לזה שלל זה מדעתו, ולעולם מפי אחרים דוקא בבית דין ודעת רמב"ם: **נמצינו** אומרים לדרך זה כי אומרו **ושמעה קול אלה** הוא שהשביעוהו והגם שלא ענה אמן, ודוקא בבית דין כמו שדיק אם לא יגיד, ואם הוציא שבועה מפיו יתחייב גם כן על פרט השבועה שחלה עליו

(ד) או נָפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשַׁפְתָּיִם לְהַרְעַ או
לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה וְנִעְלָם
מִמֶּנּוּ וְהוּא יִדְעַ וְאִשָּׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה:

נִשְׁמַע בְּשַׁפְתָּיִם • וְלֹא בִלְבַב • לְהַרְעַ • לְעֲצֹמוֹ • או
לְהִיטִיב • לְעֲצֹמוֹ, כְּגוֹן: אֲכַל וְלֹא אֲכַל, אִישָׁן וְלֹא
אִישָׁן. לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא • לְרִבּוֹת לְשַׁעֲבֹר. וְנִעְלָם

(ה) וְהָיָה כִּי־יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר
חָטָא עָלָיָה:

(ו) וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
נִקְבָּה מִן־הַצֹּאֵן בְּשִׁבְעָה אוֹ־שְׁעִירַת עֲזִים לְחַטָּאת
וּכְפָר עָלָיו הַכֹּהֵן מַחֲטִיף:

(ז) וְאִם־לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שָׁה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ
אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה
אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שהדין הוא שהוא צריך להתטפל בו
להביאו לעזרה, וזה דחק כי מה טרח
בזה יותר מהקבאת תורים ובני יונה,
ואם על גדר הכבש, יוליך בידו מעות
למקדש ושם יקנה, ואם לצד שהשה
צריך סמיכה, והלא סמיכה אינה
מעכבת, ולמה יבטל קרבנו בשביל
הסמיכה ויביא קרבן עני, ואנו שנינו
בסוף מסכת נגעים עשיר שהקריב
קרבן עני לא יצא, והגם שבמסכת
נגעים (פ"ד מ"ב) שנו לה, הוא הדין לכל
קרבן עולה ויורד, וכן מוכח בדרבי
רמב"ם פ"ק י' מהלכות שגגות, אבל
הסמיכה אינה אלא שיורי מצוה ואם
לא סמך כפר פאומרם בריש וזכאים

טז

שוב ראייתי שדרשו בתורת כהנים
בפרשת יולדת אם לא תמצא
ידה וגו' יש לה שאין לה צרכי
מזון שתביא קרבן עני תלמוד לומר
די ששה ע"ב. הנה דרשה זו צריכה
לענין נסכים כי הנסכים מעכבין וקרבן
יולדת עולה הוא שטעון נסכים,

שלא בפני בית דין עליו להביא ראיה
כי למוד לאחת אינה אלא לנשבע מפי
עצמו או השביעיהו אחרים ואמר אמן
דהינו מפי עצמו: תורה ב
(ו) **ואם לא תגיע ידו ד' וגו'.** פרוש
הגם שהגיעה ידו ליותר מב' תורים
וב' בני יונה, כל עוד שלא השיג ידו
די ששה חסר חסר פנדיון הרי זה
מביא קרבן עני. ובתורת כהנים דרשו
ידו אין אומרים לו ללוות ואין אומרים
לו עסק באמנותו וכו', הטעם משום
דחביבה מצוה בשעתה, ובמאמרם ז"ל
(ת"כ כא) בפסוק ואם לא תגיע ידו די
שה, יש לו ששה ואין לו צרכי מזון
שיביא קרבן עני תלמוד לומר די ששה
פרוש הנה לו לאדם זה ששה אבל הוא
לו לצרכי של זה האדם כמו שתאמר
הנה לו או לבסותו או למחיתו הרי
הוא באלו אין לו, והוא שדקדק לומר
די ששה פי' ספק בידו להביא ששה, וזה
הגם שיש לו ששה אין בכחו להביאו
כי הוא צריך לו. וראיתי לרבנו הלל
שפרש צרכי פרוש של ששה שאין לו,

בדין זה מגזירה שנה דתחטא תחטא
דשבועת הפקדון ובתנאי שתהיה
הכפירה בבית דין. ומה שמסיק בגמרא
שמע מינה שבועה חוץ לבית דין, פרוש
ישנה לשבועה חוץ לבית דין וכגון
שבועה מפי:

ומעתה הרוחנו פשט הכתוב לדעת
רמב"ם על נכון, שמדבר
הכתוב במציאות אחד והוא
שמשיעין אותו בבית דין ולא הגיד
בבית דין, וב' דברים אלו לעכוב, בין
ההשבעה מפי אחרים צריכה להיות
בבית דין וחוץ לבית דין לא, הגם
שהיתה הכפירה בבית דין בזמן אחר,
ובין הכפירה גם כן צריכה להיות בבית
דין, וזולת זה הגם שנשבע מפי עצמו
שלמדוהו מתחטא תחטא משבועת
הפקדון אינו חייב, והיכא שהיתה
הכפירה בבית דין והשבועה שלא בפני
בית דין למדינן משבועת בטוי אם
נשבע בפיו חייב, והמשכיל יבין שדינו
של רמב"ם מאיר, והכתוב מסיעו
והאומר ששבועה מפי אחרים תועיל

(ח) וְהָבִיֵּא אֹתָם אֶל־הַפֶּהֶן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחֲטָאת רִאשׁוֹנָה וּמִלֶּק אֶת־רִאשׁוֹ מִמּוֹל עֲרֻפוֹ וְלֹא יִבְדִּיל:

ח וְיָנִיטִי יְתֵהוֹן לֹת פֶּהֶנָּא וִיקְרִיב יָת דִּי לַחֲטָאתָא קְדָמִיתָא וּמִלּוֹק יָת רִישָׁא מִלְּקַבֵּל קְדִלָּה וְלֹא נִפְרַשׁ:

כ"י וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחֲטָאת רִאשׁוֹנָה • חֲטָאת קוֹדֶמֶת לַעוֹלָה. (ובחים ד') לָמָּה הִדְבֵּר דוֹמָה? לַפְּרָקְלִיט שֶׁנֶּכְנֵס לְרִצּוֹת, רִצָּה פְּרָקְלִיט, נֶכְנֵס דוֹרוֹן אֲחֵרִי.

וְלֹא יִבְדִּיל • אֵינוֹ מוֹלֵק אֶלָּא סִמֵּן אֶחָד. עֲרֻף • הוּא גִבָּה הָרֹאשׁ הַמְּשֻׁפָּע לְצַד הַצָּנָאֵר. מוֹל עֲרֻף, מוֹל הָרוּאָה אֶת הָעֲרֻף, וְהוּא אֲרָף כָּל אֲחֵרֵי הַצָּנָאֵר.

(ט) וְהִזָּה מִדָּם הַחֲטָאתָל עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנֶּשֶׁאֶר בָּדָם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חֲטָאת הוּא:

ט וְיָנִיטִי מִדָּמָא דַּחֲטָאתָא עַל כְּתֵל מִדְּבָחָא וּדְרֵאשְׁתָּאֵר בְּדָמָא יִתְמָצִי לִיסוּדָא דַּמִּדְּבָחָא חֲטָאתָא הוּא:

כ"י וְהִזָּה מִדָּם הַחֲטָאתָ • בַּעוֹלָה, לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצִּי. וּבַחֲטָאתָ, הִזָּהָ וּמִצִּי: אוֹחֵז בְּעֲרֻף וּמִתִּיז,

וְהָדָם נִתָּז וְהוֹלֵךְ לַמִּזְבֵּחַ. חֲטָאת הוּא • לְשִׁמָּה – כְּשֶׁרָה, שְׁלֹא לְשִׁמָּה – פְּסוּלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 17)

בַּעוֹלָה לֹא הִטְעִין אֶלָּא מִצִּי, וּבַחֲטָאת הִזָּהָ וּמִצִּי (רש"י ה, ט) אֵין פִּנְתָּנוּ שְׁבַעוֹלָה אֵין כָּלֵל הַעֲנִין שֶׁל זְרִיקַת הַדָּם, אֶלָּא שְׁבַחֲטָאת הַצָּרְכוֹ לְהִיּוֹת שְׁתֵּי פְעֻלוֹת. אֶבֶל גַּם מִצִּי שֶׁל עוֹלָה ("וּנְמָצָה דָּמוֹ") תִּכְנֶנּוּ עֲנִין הַזְרִיקָה. וְכֵן מוֹכַח

מִרְש"י זֶה גּוֹפֵא, שֶׁמִּשְׁנֵה הִזָּהָ וּמִצִּי זֶה לָזֶה. וּבִרְש"י מַעֲיֵלָה (ט, א): "דְּמִצִּי עוֹלַת הָעוֹף - בְּמָקוֹם זְרִיקָה דְּבַהֲמָה, וְהִזָּהָ בַּחֲטָאת הָעוֹף".

(י) וְאֶת־הַשְּׂנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה בַּמִּשְׁפָּט וּכְפָר עָלָיו הַפֶּהֶן מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ם

י וְיָנִיטִי יַעֲבֵד עֲלֵתָא כְּדָחִי וּכְפָר עֲלֵהּ פֶּהֶנָּא מִחֻבָּתָהּ דִּי חֵב וְיִשְׁתַּבֵּק לָהּ:

כ"י בַּמִּשְׁפָּט • כִּדָּת הָאָמור בַּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁל נִדְבָה בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה.

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס אנדז'לס

ומעֲתָה רַבִּי זֶה שָׂרָבָה הַכְּתוּב בַּפָּרָשָׁה זוֹ שֶׁל חֲטָאת מַה הוּא, אִם לְסִמְיָכָהּ, קִשָּׁה לָמָּה אֲצִטְרִיךְ לוֹמַר דִּי שֶׁה בַּעוֹלָה וְהֵלֵךְ קֵל וְחֹמֶר הוּא אִם בַּחֲטָאת שְׁאֵין צָרִיכָה מַעֲבִיבִין אִמֵּר הַכְּתוּב שְׁיָבִיא קָרְבַּן עֲנִי בְּשִׁבְלִים עוֹלָה שְׁצָרִיכָה מַעֲבִיבִין מִכָּל שֶׁכֵּן שְׁיָבִיא קָרְבַּן עֲנִי אֶלָּא וְדָאִי נִרְאָה כְּמוֹ שְׁכַתְבִּתִּי, וְכֵן רִאֲיִיתִי שֶׁהַסְפִּים הָרַב בַּעַל קָרְבַּן אֲהָרֹן: תוֹרָה ח

(י) מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. טַעַם שֶׁבִּקְרָבָן עֲשִׂיר אָמַר (פסוק ו') מִחֲטָאתוֹ וּבִקְרָבָן עֲנִי אָמַר מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא. יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁפָּרְשׁוּ בַּתּוֹרָה כְּהִנֵּס וְלִקְטוּ פֶּסֶק י"א בִּקְרָבָן דְּלִי דִּלּוּת, יִכּוֹל הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם יִהְיוּ בְּכֻשָּׁה וְשִׁעִירָה הַקְּלִים יִהְיוּ בַּתּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה, הַקְּלִים שֶׁבָּקִלִּים יִהְיוּ בַּעֲשִׂירִית הָאִיפָה, תִּלְמוּד לוֹמַר מֵאֲחַת מֵאֵלֶּה לְהַשׁוּת הַקְּלִים לַחֲמוּרִים וְכוּ' ע"כ. פְּרוּשׁ לְפִי שִׁישׁ בַּפָּרָשָׁה זוֹ ג' מִיָּנִי חֲטָאוֹת טָמְאָת מִקְדָּשׁ

וְקִדְשִׁיו שִׁישׁ בָּהּ עֲנֵשׁ כִּרְת זוֹ חֲמוּרָה מִכָּל, וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת שֶׁחִיב עַל וְדוֹנָה וְשִׁגְגָתָהּ, זוֹ קִלָּה מִשְׁלִפְנֵיהָ וְחֲמוּרָה מִשְׁלֹאֲחֶיהָ שְׁהוּא שְׁבוּעַת בְּטוּי שְׁאֵינוֹ חִיב אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָהּ, יִכּוֹל הַחֲמוּרִים וְכוּ'. קִשָּׁה אֵיךְ יִכּוֹל אֲדָם לוֹמַר כֵּן וְהַכְּתוּב אֹמֵר וְאִם לֹא תִגִּיעַ וְגו' מִשְׁמַע שֶׁבְּמִצִּיאוֹת עֲצָמוֹ שֶׁחִיב בְּכֻשָּׁה וְשִׁעִירָה הוּא מִדְּבַר. וְכֵן וְאִם לֹא תִשְׁיַג יְדוֹ וְגו' שֶׁבְּדִלִי דִּלּוּת. וְרִאֲיִיתִי לְהֵרָאִים שֶׁפָּרֵשׁ וְאִם לֹא תִגִּיעַ שְׁלֹא נִגְעָה יְדוֹ בַּמַּעַל שֶׁחִיב בְּעֵבּוּר כְּשָׁבָה וְכוּ' אֶלָּא לְמַעַל קֵל מִמֶּנּוּ הַמְּזוֹכָר בַּפָּרָשָׁה יָבִיא ב' תּוֹרִים וְגו', וְאִם לֹא הִשְׁיַג יְדוֹ בַּמַּעַל שֶׁחִיב לְהָבִיא בְּעֵבּוּר ב' בְּנֵי יוֹנָה וְגו' ע"כ. וְלִדְרָךְ זֶה יִתְיַשֵּׁב אוֹמְרוֹ מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא, לְצַד שֶׁחֲלָקָה זוֹ הִיא חֲלָקַת הַקְּלִים שֶׁהִיא שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, כְּדִי שְׁלֹא תִטְעָה שְׁאֵין קָרְבַּן זֶה שֶׁל עוֹף אֶלָּא לְחֲטָא זֶה הַקֵּל אֲבָל לְחֲמוּר מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא טָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשִׁיו אֵין עוֹף

כָּא אֲפִלּוּ בַּעֲנִיּוּת. תִּלְמוּד לוֹמַר מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא, ב' חֲטָאוֹת נֶאֱמָרוּ, א' לְשְׁבוּעַת הָעֵדוּת, וְא' לְטָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשִׁיו שְׁלֹא תִטְעָה בּוֹ כְּפִזְרָה. וְחֹזֵר הַכְּתוּב בַּפָּרָשָׁה דְּלִי דִּלּוּת וְרָבָה אֲפִלּוּ לַעֲנִין עֲשִׂירִית הָאִיפָה שִׁישְׁנָה כָּכֵל הֵג'. אֶלָּא שֶׁנֶּרְאָה בְּעִינֵי פְרוּשׁ הָרֹאִים ז"ל דְּחֹק בְּיוֹתֵר, כִּי אֵיךְ יִקְבֹּל הַדַּעַת לְפָרֵשׁ אוֹמְרוֹ אִם לֹא תִשְׁיַג יְדוֹ שֶׁהַכְּתוּב הִיא לְחֲטָא יוֹתֵר כְּמוֹ זֶר נִחְשָׁב הָעֲנִין: וְאִילֵּי נֹכַח לְפָרֵשׁ כְּפִנְתָּהּ עַל זֶה הַדְּרָךְ, שְׁאִם לֹא אָמַר הַכְּתוּב מֵאֲחַת מֵאֵלֶּה הֵייתִי אוֹמֵר הַחֲמוּרִים שֶׁבָּהֶם שְׁהוּא טָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשִׁיו קָרְבָּנָם קָבוֹעַ בְּכֻשָּׁה, וּמַה שֶּׁאָמַר הַכְּתוּב וְאִם לֹא תִגִּיעַ יְדוֹ דִּי שֶׁה וְהָבִיא תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה לֹא לְכָל הוּא אוֹמֵר אֶלָּא לְקָרְבַּן הַקֵּל הוּא שֶׁהַקֵּל בְּכַפְּרָתוֹ שֶׁהֵגֵם שֶׁבְּעִשְׂרוֹ חִיבוֹ בְּכֻשָּׁה בְּעִנְיָן אִם לֹא תִגִּיעַ יְדוֹ לְכֻשָּׁה יָבִיא תּוֹרִים, וְהָבֵא לוֹמַר שִׁוְעִיל גַּם לְחֲמוּר עָלָיו

להביא ראיה, וגם אומרו ואם לא תשיג ידו לב' תורים וגו' יביא עשירית האִיפה הייתי אומר על הקלה שבקלות הוא אומר שיועיל קרבן זה שהוא שבועת בטוי, ולא על שבועת העדות שהיא המורה, ואין צריך לומר טמאת מקדש וקדשיו שלא יקל בו ה' לכפר עליו בעשירית האִיפה, והייתי דן לחזק זה ממה שמצינו שקבע ה' קרבן בכֶּשֶׁבֶה ושעירה לכל השנגות כאמור בפרשה שלפניה, למה יגרע פרת זה של טמאת מקדש וקדשיו, הא ודאי לא בא קרבן יורד אלא על הקליו. והוא על סדר זה העשירי יביא על פלן בכֶּשֶׁבֶה ושעירה הדל הקל בו הכתוב להביא תורים ובני יונה על שבועת העדות אבל על טמאת מקדש וקדשיו לא יצא מכלל החטאות שחייב בפרשה שלפניה דכתיב נפש כי תחטא בשגגה, דלי דלים הקל בו הכתוב להביא עשירית האִיפה על שבועת בטוי, אבל על שבועת העדות שהיא המורה לא יביא עשירית האִיפה, וזה הוא עקר הטעות שהייתי טועה בענין, תלמוד לומר מאחת מאלה הרי השנה הכתוב את פלן להביא אפלו על טמאת מקדש וקדשיו עשירית האִיפה ומכל שכן תורים ובני יונה, והוא פוגת התנא שאמר יכול. אלא מה שאמר בחלקת השנאות קלים לחמורים, כדי נסבה, ואין עקר הטעות שעליו בא הכתוב אלא חלקות השנאות חמורים לקלים:

עוד נראה לפרש דברי התנא על זה הדרך לפי שסדר הכתוב ג' מיני חטאות, ורואני כי יש בהם ג' הדרגות, ובא לסדר החטאות הצריכין לכפרה, התחיל בחמור שבכלן ואמר יביא בכֶּשֶׁבֶה ואם לא תשיג ידו יביא קרבן השקר למה שלפניו שהוא שבועת העדות ב' תורים או ב' בני יונה שהוא בא על שבועת העדות בין בעשירות בין בעניות ועל טמאת מקדש וקדשיו בא בדלות ולא בעשירות, ואומרו ואם לא תשיג ידו פרוש על שבועת העדות הוא אומר שקבוע לו תורים ובני יונה אם לא השיג ידו הרי זה מביא קרבן הקבוע לשבועת בטוי. נמצאת אומר על שבועת בטוי מביא עשירית האִיפה קבועה ואפלו עשירי, על שבועת

העדות בעשרו יביא תורים ובני יונה ובעניו יביא עשירית האִיפה, על טמאת מקדש וקדשיו עשירי יביא בכֶּשֶׁבֶה או שעירה בעניו יביא תורים ובני יונה אבל לא עשירית האִיפה, והוא מאמר התנא החמורים שבהם יהיו בכֶּשֶׁבֶה פרוש הם הוא שביאו בכֶּשֶׁבֶה ולא הקלים שהם שבועת העדות ושבועת בטוי ואפלו בעשרם. ולא חש התנא עליך שתטעה שיהיו בכֶּשֶׁבֶה לבד ולא בתורים ובני יונה. שהרי תכרך בצדך ואם לא תגיע ידו, אלא לומר שאין הקלים בכֶּשֶׁבֶה, ואומרו הקלים בעוף פרוש הם יביאו ולא קל שבקלים שהם בעלי שבועת בטוי יביאו עוף אלא עשירית האִיפה. ולא חש עליך לטעות שאין מביא על שבועת העדות עשירית בעני, שהרי כתיב ואם לא תשיג וגו'. נמצאת אומר שאין בכֶּשֶׁבֶה אלא בחמור ולא בב' קלים, ואין עוף בקל שבקלים אלא בקל. ואומרו הקלים שבקלים יהיו בעשירית האִיפה פרוש ולא החמור שהוא טמאת מקדש וקדשיו בעשירית האִיפה. ולא חש עליך לטעות שבא לשלל שבועת העדות שהרי בהדיא כתיב ואם לא תשיג סמוך לו, גם אין לומר שבא לשלל שאין קל שבקלים בתורים ובני יונה ואין צריך לומר בכֶּשֶׁבֶה, שהרי דבר זה הוא מה שפרשנו באומרו החמורים שבהם בכֶּשֶׁבֶה לשלל הקלים ואין צריך לומר קלי קלים, ומעופות גם כן הוא מה שמעט באומרו הקלים בעופות לשלל קלי קלים מעופות. נמצאת אומר שבועת בטוי אינה אלא בעשירית האִיפה ולא בתורים ואין צריך לומר בכֶּשֶׁבֶה, ושבועת העדות אינו אלא בתורים ובני יונה ובעני בעשירית האִיפה ולא בכֶּשֶׁבֶה, וטמאת מקדש וקדשיו אינה כל עקר בעשירית האִיפה אלא בעשר בכֶּשֶׁבֶה ובעני תורים ובני יונה, תלמוד לומר מאחת מאלה פרוש מהשלישה חטאות האמורות יביא עשירית האִיפה על כל אחת מהשלישה והשווה גם קלים לחמורים מאומרו מאחת מאלה על זה הדרך על חטאת אשר חטא מאחת פרוש מאחת שתהיה לא על הקלה לבד אלא על כלן. מאלה חזר והשנה אותם פעם ב' לומר כי אלה

שונים הם להביא קרבן בכֶּשֶׁבֶה גם על הקלה שבקלות בעשרו. או סובר התנא כי מאמרו מאחת מאלה השנה אותם לכל מה שבנה יש בזה. ואין לומר שסובר התנא כיון שהשנה הכתוב החמור לקל בעשירית האִיפה מכל שכן הקל בכֶּשֶׁבֶה. זה אינו כי אנו על החיוב אנו דנים לחיוב ומונן לנו לחיוב: **עוד** נראה לומר כי התנא דורש השנאות קלים לחמורים שביאו בכֶּשֶׁבֶה ממה שאמר הכתוב בתחלת הפרשה (פסוק ה) והיה כי יאשם לאחת מאלה וגו' והביא את אשמו וגו' בכֶּשֶׁבֶה, הרי שהשנה אותן קליו לחמורים, וכאן השנה חמורים לקלים, והגם שקבע הדרשה מפסוק א' סמוך על פסוק אחר לבוא להקשות, וקבע ב' החלקות במקום א', וכן דרך התנא, ובה אין אנו צריכין לדקדקו של רא"ם שאמר כי פסוק ראשון בא להשוותם לודוי האמור שם, שנה דחק, כי כשהשנה אותם הכתוב ואמר והתורה והביא את אשמו מנין תמצא לחלק ולומר שלא השום אלא לסמוך ממש, כי במה חלק הכתוב למאמר והביא את אשמו אדרבה וא"ו סמכיה. ומעתה נבוא לדקדק אומרו מחטאתו אשר חטא על זה הדרך שלא תאמר שאין קרבן זה של עוף בא אלא על הקל שהוא שבועת העדות אבל החמור שהוא טמאת מקדש וקדשיו לא תלמוד לומר אשר חטא לרבות חטא חמור, וקשה וקרי פרשת דלי דלות רבה גם כן עשירית האִיפה בכלן מאמרו מאחת מאלה ואפלו בטמאת מקדש וקדשיו. ואם תאמר ישמיענו בקרבן דלי דלות שישנו בחמור ומכל שכן קרבן דלות, נראה לומר כי לצד שבדלי דלות אמר ואם לא תשיג ידו לב' תורים ולא אמר כאומרו בפרשת דלות ואם לא תגיע ידו די שיה' ודרשו בתורת פהנים אפלו יש לו שם אם אין לו צרכיו הרי זה מביא קרבן עני ופרשנוהו למעלה, והנה דרשת התנא היתה ממה שלא אמר כמו שאמר כאן ואם לא תשיג ידו לב' תורים, וכן פרש בעל קרבן אהרן, ופשוט הוא, אם כן באן שלא אמר הכתוב די ב' תורים הדרים מוכיחים כי אם יש לו הרי זה חייב להביא אפלו

• שבת קודש ז' ניסן •

(יא) וְאִם-לֹא תִשָּׂיג יָדוֹ לְשֵׁנִי תָרִים אוֹ לְשֵׁנִי בְּנִיּוֹנָה וְהִבִּיא אֶת-קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֶת הָאִפֶּה סֵלֶת לְחֻטָּאת לֹא-יֵשִׁים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא-יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חֻטָּאת הוּא:

כ"י • כי חטאת הוא • ואין בדין שיהא קרבנה מהדר.

(יב) וְהִבִּיאָהּ אֶל-הַכֹּהֵן וְקִמֹץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ אֶת-אִזְכָּרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל אִשֵּׁי יְהוָה חֻטָּאת הוּא:

כ"י • חטאת הוא • נקמצת ונקטרת לשמה - כשרה, שלא לשמה - פסולה.

(יג) וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל-חֻטָּאתוֹ אֲשֶׁר-חָטָא מֵאֲחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהִיְתָה לַכֹּהֵן בַּמִּנְחָה:

כ"י • על חטאתו אשר-חטא • כאן שנה הכתוב, שהרי בעשירות ובדלות נאמר: "מחטאתו", וְכִאֵן בְּדִלִי דָלוּת, נֹאמֵר: "על-חטאתו", דַּקְדְּקוּ רַבּוּתֵינוּ (כריתות כז) מִכָּאֵן, שֶׁאִם חָטָא כְּשֶׁהוּא עֹשֶׂי, וְהִפְרִישׁ מַעוֹת לְכַשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן שְׁתֵּי תוֹרִים; הִפְרִישׁ מַעוֹת לְשְׁתֵּי תוֹרִים וְהֶעֱנִי, יָבִיא מִמִּקְצָתָן עֲשִׂירֶת הָאִיפֶה (לכך נאמר: "מחטאתו"); הִפְרִישׁ מַעוֹת לְעֲשִׂירֶת הָאִיפֶה וְהֶעֱשִׂיר, יוֹסִיף עָלֵיהֶן וְיָבִיא קָרְבַּן עֹשֶׂי, לְכֹךְ נֹאמֵר כָּאֵן: "על-חטאתו". מֵאֲחַת מֵאֵלֶּה • מֵאֲחַת מִשְׁלֹשׁ כִּפּוּרֹת הָאֲמֻרֹת בְּעֵנֶן; אוֹ בַעֲשִׁירוֹת, אוֹ בְּדָלוּת,

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(טו) נֶפֶשׁ כִּי-תִמְעַל מֵעַל וְחֻטָּאָהּ בַּשִּׁנְיָה מִקְדָּשִׁי יְהוָה וְהִבִּיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְפָּךְ בֶּסֶף-שָׁקָלִים בְּשָׁקֶל-הַקֹּדֶשׁ לְאֲשָׁם:

יֵא וְאִם לֹא תִשָּׂיג יָדוֹ לְשֵׁנִי תָרִים אוֹ לְשֵׁנִי בְּנִיּוֹנָה וְהִבִּיא אֶת-קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירֶת הָאִפֶּה סֵלֶת לְחֻטָּאת לֹא-יֵשִׁים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא-יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חֻטָּאת הוּא:

יב וְהִבִּיאָהּ לָלוֹת כִּהְנָא וְיִקְמֹץ כִּהְנָא מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ אֶת-אִזְכָּרְתָּהּ וְיִסְק לְמִדְבָּחָה עַל קָרְבָּנָה דִּי חֻטָּאתָהּ הִיא:

יג וְכִפֹּר עָלֶיהָ כִּהְנָא עַל חוֹבָתָהּ דִּי חֹב מִחֻדָּא מֵאֵלֶּיךָ וְיִשְׁתַּבֵּךְ לָהּ וְתֵהִי לְכִהְנָא כִּמְנַחָתָהּ:

או בְּדִלִי דָלוּת (ת"כ); וְהִיא תִלְמוּד-לוֹמַר? שְׂיִכּוֹל, הַחֲמוּרִים שְׂבָהֶם יִהְיוּ בְּכַשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה, וְהַקְלִין יִהְיוּ בְּעוֹף, וְהַקְלִין שְׂבָבָלִין יִהְיוּ בַעֲשִׁירֵת הָאִיפֶה? תִלְמוּד-לוֹמַר: "מֵאֲחַת מֵאֵלֶּה", לְהַשְׁוֹת קָלִין לְחֲמוּרִין לְכַשְׁבָּה וְשְׁעִירָה, אִם הַשִּׁיגָה יָדוֹ, וְאֵת הַחֲמוּרִים לְקָלִין לְעֲשִׁירֵת הָאִיפֶה בְּדִלִי דָלוּת. וְהִיְתָה לַכֹּהֵן בַּמִּנְחָה • לְלַמֵּד עַל מִנְחַת חוּטָא שְׂיִהְיוּ שְׁעִירָה נֶאֱכָלִין; זֶהוּ לְפִי פְשׁוּטוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ (ת"כ): "וְהִיְתָה לַכֹּהֵן", וְאִם חוּטָא זֶה כֹהֵן הוּא, תָּהֵא לוֹ כְּשֶׁאֵר מִנְחַת נְדָבָת כֹהֵן, שְׂהִיא בְּכָלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאֱכָל" (לִקְטָן ו טז) •

יד וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִיָּמָר:

טו אֲנֹשׁ אֲרִי יִשְׁקֶר שְׁקֶר וְיִחֹב בְּשָׁלוֹ מִקְדָּשִׁי דִּי וְיִתִּי יֵת אֲשָׁמָה קָדָם יֵי דְכַר שָׁלִים מִן עֵנָא בְּסַרְסָגָה כֶּסֶף סְלַעִין בְּסַלְעֵי קוֹדֶשׁ לְאֲשָׁמָה:

אור החיים על התורה - מהדורות בלוס אנג'לס, אברמוביץ

הוא צריך להם, ומעתה הצריך הכתוב לרבות בעוף שביא להחמור שהוא טמאת מקדש וקדשיו הגם שהיה לו כבש אם הוא צריך לו והבן. גם מה שפרש רבנו הלל ואין לו צרכיו של שח קאמר יצדקו דברנו, כי השמיענו

שיפטר בזה גם לחמורות שהוא טמאת מקדש וקדשיו, מה שלא היה נשמע זה מקרבן עשירית האיפה: תורה יא

כ"י • כִּי־תִמְעַל מַעַל • (ח"כ) אין "מעילה" בכל מקום אלא שנוי, וכן הוא אומר (דברים הימים א ה כה) : "וַיִּמְעַלוּ בְּאֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵי עַמִּי־הָאֲרָץ" ; וכן הוא אומר בסוטה (במדבר ה) : "וַיִּמְעַלָהּ בּוֹ מַעַל". וְחֲטָאָהּ בַּשִּׁגָּהּ מִקְדָּשֵׁי ה' • שְׁנֵהֲנָה מִן הַהִקְדָּשׁ. וְהֵיכָן הִזְהִיר? נֹאמַר כָּאן: "חֲטָא" וְנֹאמַר לְהֵלֵךְ: "חֲטָא" בְּתַרְוֶמָּה (לקמן כב) : "וְלֹא־יִשְׁאוּ עָלָיו חֲטָא".

מִה לְהֵלֵךְ הִזְהִיר, אִם כָּאן הִזְהִיר. אִי, מִה לְהֵלֵךְ לֹא הִזְהִיר אֲלָא עַל הָאוֹכֵל, אִם כָּאן לֹא הִזְהִיר אֲלָא עַל הָאוֹכֵל? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "תִּמְעַל מַעַל", רִבָּה. מִקְדָּשֵׁי ה' • הַמִּיחֲדִים לְשֵׁם, יֵצְאוּ קְדָשִׁים קָלִים. אֵילִלִי לְשׁוֹן קָשָׁה, כְּמוֹ (יחזקאל יז יג) : "וְאֶת־אֵילֵי הָאֲרָץ לִקַּח", אִם כָּאן קָשָׁה בֵּין שְׁתֵּי שָׁנִים. בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף־שִׁקְלִים • שִׁיחָא שָׁנָה שְׁתֵּי סָלָעִים.

(מז) וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלֹם וְאֶת־חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יִכְפֹּר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשֵׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ

טז וְיָתֵן דִּי חֵב מִן קוֹדֶשׁא יִשְׁלֹם וְיָתֵן חֲמִישָׁה יוֹסֵף עָלֵיהּ וְיִתֵּן יָתֵהּ לַכֹּהֵנָא וְכֹהֵנָא יִכְפֹּר עָלֵיהּ בְּדִכְרָא דְאֲשָׁמָא וְיִשְׁתַּבַּח לֵהּ:

כ"י • וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלֹם • (כריתות, כז) קָרַן וְחֲמִשׁ לְהַקְדֵּשׁ.

(יז) וְאִם־נִפְשׁ כִּי תִחַטָּא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא־יָדַע וְאֲשֵׁם וְנִשְׂא עֹנָוָה:

יז וְאִם אָנֹשׁ אֲרִי יָחֹב וְיַעֲבֹד קָדָא מִכָּל פְּקוּדֵי דִּי לֹא כְּשֵׁרִין לְאַתְעֵבְדָא וְלֹא יָדַע וְיָחֹב וְיַעֲבֹד חֻבָּה:

כ"י • וְלֹא־יָדַע וְאֲשֵׁם. וְהִבִּיא • הַעֲנִין הִנֵּה מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁבָּא סֶפֶק בֵּרַת לִידוֹ, וְלֹא יָדַע אִם עָבַר עָלָיו אִם לֹא, כְּגוֹן: חֵלֶב וְשֶׁמֶן לִפְנֵיו, וְכִסְבוֹר שִׁשְׁתֵּיהֶן הָתֵר, וְאָכַל אֶת הָאֶחָת. אָמְרוּ לוֹ: אַחַת שֶׁל חֵלֶב הִיָּתָה, וְלֹא יָדַע אִם זֶה שֶׁל חֵלֶב אָכַל, הֲרִי זֶה מִבִּיא אֲשֵׁם תְּלוּי וּמִגֵּן עָלָיו כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא נֹדַע לוֹ שְׂוֵדָא חֲטָא, וְאִם יֹדַע לוֹ לְאַחַר זֶמֶן, יָבִיא חֲטָאָתָה. וְלֹא־יָדַע וְאֲשֵׁם וְנִשְׂא עֹנָו • (ת"כ) רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אוֹמֵר: הֲרִי הַכֶּתוּב עֲנֵשׁ אֶת מִי שֶׁלֹּא יָדַע, עַל־אַחַת־פְּמָה־וְכִמָּה שִׁיעֲנִישׁ אֶת שְׂוֵדָע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אִם נִפְשָׁךְ לִידַע מִתֵּן שְׁכָרְךָ שֶׁל צִדִּיקִים, צֹא וְלִמַּד מֵאָדָם הָרָאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִצְטָה אֲלָא עַל מִצְוֹת "לֹא תַעֲשֶׂה" וְעָבַר עָלֶיהָ, רֵאֵה פְּמָה מִיתוֹת נִקְנְסוּ עָלָיו וְלִדְּרוֹתָיו! וְכִי אֵיזוֹ מִדָּה מְרַבָּה: שֶׁל טוֹבָה, אוֹ שֶׁל פְּרַעֲנוֹת? הֲוִי אוֹמֵר: מִדָּה טוֹבָה. אִם מִדַּת פְּרַעֲנוֹת הַמַּעֲוִטָּה, רֵאֵה פְּמָה מִיתוֹת נִקְנְסוּ לוֹ וְלִדְּרוֹתָיו, מִדָּה טוֹבָה

הַמְרַבָּה, הַיּוֹשֵׁב לוֹ מִן הַפְּגוּלִין וְהַנּוֹתְרוֹת וְהַמִּתְעַנֶּה בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים, עַל־אַחַת־פְּמָה־וְכִמָּה שִׁיִּצְפָּה לוֹ וְלִדְּרוֹתָיו וְלִדְּרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרִי הוּא אוֹמֵר (דברים יז י) : "עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים וְגו'". אִם מִתְקַיֶּמֶת הַעֲדוּת בְּשָׁנִים, לָמָּה פִּרְט לָךְ הַכֶּתוּב בְּשִׁלְשָׁה? אֲלָא לְהִבִּיא שְׁלִישִׁי לְהַחֲמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינּוֹ כִּי־צֹא בְּאֵלוֹ לַעֲנִין עֲנֵשׁ וְהִזְמָה. אִם כֵּךְ עֲנֵשׁ הַכֶּתוּב לִנְטָפֵל לְעוֹבְרֵי עֲבָרָה כְּעוֹבְרֵי עֲבָרָה, עַל־אַחַת־פְּמָה־וְכִמָּה שִׁיִּשְׁלֹם שְׂכָר טוֹב לִנְטָפֵל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: (דברים כד יט) "כִּי תִקְצֹר קִצְיָךְ בְּשִׂדֶּךְ וְשִׁכְחָתָה עִמָּךְ בְּשִׂדֶּךְ". הֲרִי הוּא אוֹמֵר (שם כד) : "לְמַעַן יִבְרַכְךָ וְגו'". — קִבַּע הַכֶּתוּב בְּרָכָה לְמִי שֶׁבָּאת עַל־יְדוֹ מִצְוָה בְּלֹא יָדַע'. אָמַר מַעֲתָה: הִיָּתָה סָלַע צְרוּרָה בְּכַנְפָּיו וְנִפְלָה הִימָנוּ, וּמִצְאָהּ הָעֵנִי וְנִתְפָּרַס בָּהּ, הֲרִי הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא קוֹבֵעַ לוֹ בְּרָכָה.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כִּדָּךְ ג עמ' 944)

רַעִים, שֶׁכֵּן דָּבָר שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּלִי כֹנֶה מוֹרָה עַל הַמַּהוּת, בְּמָה הָאָדָם שְׂקוּעַ וּבְמָה הוּא מִתְעַנֶּה. מוֹבֵן אֲפּוּא, שֶׁתִּכְנֶנּוּ שֶׁל כָּל סֶפֶק אֲסוּר הוּא - הֵיכָן מִצְוֵי הַתַּעֲנוּג; וְהֵן חֵלֶב וְהֵן שְׁמֵן בָּאִים מִתַּעֲנוּג.

וְלֹא יָדַע וְאֲשֵׁם וְנִשְׂא עֹנָו (ה, יז) כְּגוֹן חֵלֶב וְשֶׁמֶן לִפְנֵיו וְכִסְבוֹר שִׁשְׁתֵּיהֶן הָתֵר וְאָכַל אֶת הָאֶחָת (רש"י) יֵשׁ לְשֵׁאל, מִדּוּעַ בִּחְרוּ רַ"ל בְּדָגְמָה זוֹ דְּקָא - חֵלֶב וְשֶׁמֶן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה הָעוֹבֵר עֲבָרָה בְּשׁוּגָג, סִימָן הוּא שֶׁתַּעֲנוּגוֹ מִצְוֵי בְּדָבָרִים

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כִּדָּךְ ג עמ' 942)

חֲטָאָתָה. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לוֹמַר, דִּהְיָה כְּשֶׁאָדָם חוֹטֵא בְּשׁוּגָג אִם הוּא מִבְּחִין בְּכָךְ וְיֹדַע שֶׁנִּכְשֵׁל - סִימָן הוּא שֶׁבְּפִנְיָמִיּוּתוֹ

וְלֹא יָדַע וְאֲשֵׁם וְנִשְׂא עֹנָו (ה, יז) עָרְכוּ שֶׁל אֲשֵׁם תְּלוּי (שְׁתֵּי סָלָעִים) הוּא יוֹתֵר מִעֲרָכּוֹ שֶׁל

איננו מוכן להשלים עם מצב של חטא. אך כשנכשל בחטא מבלי לשים לב לקר - הרי זה מוכיח עליו שבפנימיותו אין מדה מספקת של רתיעה מפני חטא. מוכן אם כן, שאשם תלוי בא לכפר על פגם נפשי עמוק יותר.

(יח) וְהָבִיִּא אֵיל תְּמִים מִן־הַצֹּאן בַּעֲרֹפֶךָ לְאִשֶּׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגֵגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ:

יח ויביא דברי שלים מן ענא בפרסנה לאשמה לות כהנא ויכפר עלוהי כהנא על שלותה דאשתלי והוא לא ידע וישתבק לה:

ז"י» בַּעֲרֹפֶךָ לְאִשֶּׁם • בַּעֲרֹךְ הָאִמּוֹר לְמַעַלָּה. אֲשֶׁר־שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע • (ת"כ) הָא אִם יָדַע לְאַחֵר זְמַן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאִשֶּׁם זֶה, עַד שֶׁיָּבִיֵּא חֲטָאת. הָא לְמַה

זה דומה? לעגלה ערופה שנתערפה ואחר-כך נמצא ההורג, הרי זה יתרג.

(יט) אִשֶּׁם הוּא אִשֶּׁם אִשֶּׁם לִיהוָה: פ

יט אשמה הוא על חובתה דהוא חב אשמה יקרב גדם יי:

ז"י» אִשֶּׁם הוּא אִשֶּׁם אִשֶּׁם • הָרָאוֹן פְּלוֹ קִמֵּץ, שֶׁהוּא שֶׁם דָּבָר. וְהָאֲחֵרוֹן חֲצִי קִמֵּץ וְחֲצִי פֶתַח, שֶׁהוּא לְשׁוֹן פֶּעַל. וְאִם תֹּאמַר: מִקְרָא שֶׁלֹּא לְצַרֵּךְ הוּא,

כבר נדרש הוא ב'תורת פהנים'. אשם אשם • להביא אשם שפחה חרופה, שיהא אל (בן שתי שנים). יכול שאני מרבה אשם נזיר ואשם מצרע? תלמוד לומר: "הוא".

(כ) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כ ומליל יי עם משה למימר:

(כא) נֶפֶשׁ כִּי תַחֲטֹא וּמַעַלָּה מַעַל בִּיהוָה וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפִּקְדוֹן אוֹ־בַתְּשׁוּמַת יָד אוֹ בַּגָּזֹל אוֹ עֲשָׂק אֶת־עַמִּיתוֹ:

כא אנש ארי יחוב וישקר שקר גדם יי ויכדב בחברה בפקדונא או בשתפות ידא או בגזלא או אנש ית חברה:

ז"י» נֶפֶשׁ כִּי תַחֲטֹא, (ת"כ פ"ב) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מַה תִּלְמוּד־לוֹמַר: "וּמַעַלָּה מַעַל בַּה"י? לְפִי שֶׁכָּל הַמִּלּוֹה וְהַלּוּוֹה וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן, אֵינּוּ עוֹשֶׂה אֶלָּא בַּעֲדִים וּבִשְׁטָר, לְפִיכָּה, בְּזִמְנָן שֶׁהוּא מַכְחֵשׁ – מַכְחֵשׁ בַּעֲדִים וּבִשְׁטָר. אֲבָל הַמִּפְקִיד אֲצֵל חֲבֵרוֹ, וְאֵינּוּ רוֹצֶה

שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם, לפיכך, כשהוא מכחש, מכחש בשלישי שביניהם. בתשומת יד • ששם בידו ממון להתעסק, או במלוה. או בגזל • שגזל מידו כלום. או עשק • הוא שכר שכיר.

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

(כא) נֶפֶשׁ כִּי תַחֲטֹא וּמַעַלָּה וְגו'. צריך לדעת למה אמר **כִּי תַחֲטֹא** ואין לנו לפרש כאן כי תחטא היא ההכחשה שהרי הוא אומר וכחש בעמיתו, עוד אומרו **מַעַל בַּה"י** מה שלא אמר בכל החטאות. עוד אומרו **וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ** שלא היה צריך לומר בעמיתו, גם שעור התבה אינו מדקדק. ואולי כי יודיע הכתוב ג' ענפי רשע שיעשה בעל גברה זו, הא' נטילת דבר שאינו שלו הוא ענף הגזל. ב' ומעלה מעל בַּה"י פרוש בה' בכיכול עשה המעל פרוש לשון שנוי כי הוא שפט על פי המעשים וזכה לזה שיהיה לו ממון וכשנה בא וגזלו נמצא שגורם מעילה

בה' ששנה עליו את הדין שלא עמד בידו ממה שהגיעו כפי משפט ה' ונמצא ה' בכיכול נחשד שלא עשה משפט צדק, ואולי שכפל לומר **ומעלה מעל** ולא הספיק לומר **ומעלה בה**, נתכונן לכלל גם כן צד הגזל כי גם לצדו מעל בה' בכיכול כי הוא דנו בחסרון הלכות והוא נוטל מה שלא נקצב עליו במשפטי ה'. ג' **וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ** פרוש שמשעי את הצדיק כשתובע ממנו פקדונו וכו' הוא אומר לו לא היו דברים מעולם ומשימו מכחש, והוא אומרו **וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ** פרוש משים הכחוש בעמיתו שהוא הגזל ממנו משימו רשע שתובע דבר

שאינו שלו ואומר לו למה תשקר עלי ויריב עמו. והנה ג' דברים אלו אינם אלא בפקדון או בתשומת יד או בגזל כשגזל ממנו את שלו או עושק שכר שכיר, אבל במצא אברה אין בה פחש בעמיתו, לזה אמרה הכתוב בפני עצמה **או מצא אברה וכחש בה** וגו'. עוד ירמו שלשה דברים רעים הגורמת הנפש המרשעת הא' היא נחסרת מאורה וממעלתה, והוא אומרו **נֶפֶשׁ כִּי תַחֲטֹא** לשון חסרון בנפש עצמה, ב' **ומעלה מעל בה'** על דרך אמרו אנשי אמת כי אין לה נפש מישאל שאין שפע נשמתו יורד לה להתקדם שזולת זה אין לה חיות וזולת הנפש

כב או אֲשַׁכַּח אֲבֹתָא וְיִכְדָּב בֵּה וְאֲשַׁכַּע
עַל שְׁקָרָא עַל חֲדָא מְכַל דִּי יַעֲבֹד אֲנָשָׁא
לְמִיחָב בֵּהן:

(כב) אִי-מִצָּא אֲבֹדָה וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל-שְׁקָר
עַל-אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֹטָא בַּהֲנָה:

כ"י • וְכַחֵשׁ בָּהּ • שְׁכַפֵּר עַל אַחַת מִכָּל אֵלֶּה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם לַחֹטָא וּלְהִשָּׁבַע עַל שְׁקָר לְכַפֵּרֶת מִמּוֹן.

כג וְיִהְיֶה אֲרִי יִחְטִי וְיִחָוֵב וְיִתֵּב יֵת גִּזְלָא דִּי
גִּזַּל אוֹ יֵת עֲשָׂקָא דִּי עֲשָׂק אוֹ יֵת פְּקֻדָּא
דִּי אֲתַפְקֵד לִוְתָּהּ אוֹ יֵת אֲבֹדָתָא דִּי אֲשַׁכַּח:

(כג) וְהָיָה כִּי-יִחָטָא וְאָשָׁם וְהִשִּׁיב אֶת-הַגְּזֹלָה אֲשֶׁר
גִּזַּל אוֹ אֶת-הָעֵשֶׂק אֲשֶׁר עֲשָׂק אוֹ אֶת-הַפְּקֻדָּון
אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ אוֹ אֶת-הָאֲבֹדָה אֲשֶׁר מִצָּא:

כ"י • כִּי-יִחָטָא וְאָשָׁם • (שבועות כד) כְּשִׁכִּיר בְּעַצְמוֹ לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה וְלִדְעַת וּלְהַתְּנוּת כִּי יִחָטָא (ג'יטסת ספרים
אחרים: וּבְדַעְתּוֹ לְהַתְּנוּת כִּי חָטָא) וְאָשָׁם.

כד או מְכַל דִּי יִשְׁתַּבַּע עַל־וְהִי לְשְׁקָרָא
וְיִשְׁלַם יֵתָּה בְּרִישָׁה וְחִמְשָׁה יוֹסֵף עַל־וְהִי
לְדִי הוּא דִּילָהּ יִתְנַגֵּה בְּיוֹמָא דְחֻבְתָּהּ:

(כד) או מִכָּל אֲשֶׁר-יִשְׁבַּע עָלָיו לְשְׁקָר וְיִשְׁלַם אֹתוֹ
בְּרִאשׁוֹ וְחִמְשָׁתָיו יוֹסֵף עָלָיו לְאִשֶּׁר הוּא לוֹ וְיִתְּנוּ
בְּיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ:

חמש. וכן מוסיף והולך, עד שיתמצט הקרן שנשבע
עליו פחות משנה פרוטה. לאֲשֶׁר הוּא לוֹ • (לאפוקי
בנו ושלוחו. ת"כ) לְמִי שֶׁחֲמִמּוֹן שְׁלוֹ (ב"ק קג).

כ"י • בְּרִאשׁוֹ • הוּא הַקֶּרֶן, רֹאשׁ הַמִּמּוֹן. וְחִמְשָׁתָיו •
(ב"ק קח) רִבְתָּה תוֹרָה חֲמִשִּׁית הַרְבֵּה לְקֶרֶן אַחַת, שָׁאֵם
כָּפֹר בַּחֲמֵשׁ וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה, חֹזֵר וּמְבִיא חֲמֵשׁ עַל אוֹתוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטישיחות כרך ז, עמוד 13 ואל"ך - מתוך 'לקראת שבת')

טעם קנס החומש

מעוֹתֵינוּ אֶצֶל הַנִּפְקֵד, הוּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, דְּהָרִי זְמַן הַרְחַבְתָּ
בֵּית-דִּין (לְאַחֲרֵי שֶׁהִכְחִישׁ, וְהִפְסֵק דִּין) הוּא שְׁלֹשִׁים יוֹם
(ראה שולחן-ערוך חושן-משפט ריש סימן ק ובונושאי-כ"ל).
וְהִנֵּה אֵיתָא בְּמִסְכַּת פָּאָה (פרק ח משנה ט) "מִי יֵשִׁי לוֹ
חֲמִשִּׁים זֶז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, הָרִי זֶה לֹא יִטּוֹל", וּפְרָשׁוֹ
הַמְּפָרְשִׁים שָׁם, כִּי כְּשֶׁמִּתְעַסֵּק עִם חֲמִשִּׁים זֶז, יְרוּיִחַ לְבִסּוֹף
מֵאֲתִים זֶז. וְ"קִים לְהוּ לְרַבְּנָן, שְׁאֵלוּ מִסְפָּקִים לְשָׁנָה אַחַת
לְכִסּוֹת וּלְמִזְוֹנוֹת" (לשון הרע"ב פאה שם משנה ח), וְעַל כֵּן "לֹא
יִטּוֹל". וְנִמְצָא שֶׁעַל דֶּרֶךְ הָרֹב, הָרֹחוּ לְשָׁנָה אַחַת הוּא ג'
פְּעֻמִּים מֵהַקֶּרֶן, שֶׁהָרִי לְחֲמִשִּׁים זֶז יְרוּיִחַ לְבִסּוֹף מֵאֲתִים
זֶז.

וְחִמְשָׁתָיו יוֹסֵף עָלָיו (ה, כד)

ב'פלי יקר' כָּאֵן קָתַב דְּזֶה שְׁקוֹנָסִים אֶת הַמִּכְחִישׁ לְשֹׁלֵם
יִתֵּר מֵהַקֶּרֶן הוּא "עַל שֶׁהָיוּ מְעוֹתָיו בְּטָלִים אֶצְלוֹ" [שִׁכְל
לְסַחֵר בָּהֶם וּלְהַרְוִיחַ]. וְ"עֲנִין הַחֹמֶשׁ [הַטַּעַם שֶׁמִּשְׁלָמִים
חֹמֶשׁ דְּקוֹא] הוּא לִפִּי . . זֶה הָאִישׁ לֹא זֶז בְּלִבָּד שְׁלֹא בְּזֶז
לִיתֵן מִמִּמּוֹנוֹ חֹמֶשׁ [הַשְּׁעוֹר הַגָּבוֹה בְּנִתְיִנַת דְּצִדְקָה] לְצוּרָה
הַקֹּדֶשׁ אוֹ לְפִרְסָתָהּ חֲבִירוֹ אֵלָּא אֲדִרְבָּא גִּזְלִי".
וְלְכַאֲוָרָה לֹא מוֹבֵן הַקֶּשֶׁר בֵּין טַעַם הַקֶּנֶס – "שֶׁהָיוּ מְעוֹתָיו
בְּטָלִים", לְטַעַם שִׁיעוֹר הַחֹמֶשׁ – הַעֲדָר נִתְיִנַת הַצִּדְקָה.
וְיֵשׁ לוֹמַר בְּאוֹפֵן אַחֵר וּלְחִידוּדִי, וּבִהְקָדִים דְּעַל-פִּי רוֹב, הַזְמַן
שֶׁ"הָיוּ מְעוֹתָיו" שֶׁל הַמִּפְקִיד "בְּטָלִין", שְׁלֹא רָצָה שֶׁהָיוּ

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׂרָאֵל כְּאַחַד רֵעֵת אֲחָד תְּסוּבֵב רַע
לְכָל הַנֶּצֶר, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְכַחֵשׁ בְּעִמְיִתּוֹ
שְׁנַעֲשִׂית עֲמִיתוֹ כְּחוֹשָׁה מִצְדוֹ רַחֲמָנָא
לְצִלָּן וְהוּא מֵה שְׁרָמוֹ בְּפִסּוֹק גּוֹזֵל
אֲבִיו וְאִמּוֹ וְאִמּוֹ וְאִמּוֹ ז"ל (ברכות ל"ה) אִמּוֹ
זוֹ כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל כִּי בְּאִמְצָעוֹת אֲנָשִׁי
חִיל מִתְרַבֵּה בְּכִלְלוֹת עִם ה' הַשְּׁלוֹם
וְהַטּוֹב וְהַחַיִּים: תורה כב
חסלת פרשת ויקרא

הַחִיצוֹנִים כִּידוּעַ וְנִהְיִים מֵהַשְּׁפַע
הָאֱלֹהִי הַרְשָׁעִים הָהֵם, וְהוּא אוֹמְרוֹ
וְיִמְעַלָּה מַעַל בָּהּ כְּבִיכּוֹל בְּאוֹר הַנִּמְשָׁן
מִמֶּנּוּ, וְהוּא סוֹד הִרְמוּזוֹ בְּאוֹמְרוֹ (משלי
כ"ח) גּוֹזֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ וְגו' חֲבֵר הוּא
לְאִישׁ מִשְׁחִית פְּרוֹשׁ לְצַד שְׁמִתְחַבֵּר
לְבַחֲנִית הָרַע הַנִּקְרָא אִישׁ מִשְׁחִית
וְהַבֵּן. הַג' כִּי גַם לְכִלְלוֹת הַקֶּהֱלָה הוּא
גֵרֵם הַהִכָּחָשָׁה פְּרוֹשׁ לְצַד שְׁכָל

אֲשֶׁר עֲלָתָה צִחְנָתָהּ וּבְאִשָּׁה בְּעוֹן
פְּלִילִי לְזֶה יִכְרַת מִמֶּנָּה הַשְּׁפַע הָאֱלֹהִי
בְּאוֹמְרוֹ (בראשית י"ז) וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ
הַהִיא, וְדֶרֶךְ הַשְּׁפַע בֹּא דֶרֶךְ ב' חוֹטִין
דְּקִים דֶּרֶךְ ב' נִקְבֵי הָאֵף וְהוּא דֶּרֶךְ
מִקּוֹם דְּבִקּוֹת הַנֶּפֶשׁ עִם קוֹנָה בְּאוֹמְרוֹ
(דברים י) וְאֵתֵם הַדְּבָקִים בָּהּ אֱלֹהֵיכֶם
וְהִנֵּה בְּחֹטָא הָאָדָם מֵהַחֲטָאִים כְּאֵלֶּה
הַנֶּפֶשׁ הַהִיא שׁוֹלֵטִים בָּהּ וּבִשְׁפָעָה

ועל-פי-זה יובן הא דקנסינן חומש על "שהיו מעותיו בטלין אצל"ו" כי החומש הוא "אחד מארבעה בקרן" (לשון הרמב"ם הלכות גזילה פרק ז הלכה ז), וקנסו את המכחיש לשלם גם את מה שהיה יכול הנגזל להרויח באותו חודש שהיו מעותיו בטלין.

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות כרך ז ע' 9)

לגזלן, ולא פצוי לנגזל. לכן היה מקום לומר שאין חשיבות מי יקבל את הכסף, או שיתן את הכסף להקדש. לכן מחדש הפסוק שאמנם החמש הוא קנס לגזלן, אך יש לשלמו לנגזל.

כה וית אשמה ייתי לקדם יי דכר שלים מן ענא בפסגה לאשמה לות פהנא:

כו ויכפר עלוהי כהנא קדם יי וישתבק לה על חדא מפל די יעבד למיחב פה: פ פ פ

ואם כן קשנחלק את הרוח להדשי השנה, יוצא שכל חודש מרויחים רבע הקרן, שאם בסוף י"ב חודש מרויחים את כספי הקרן ג' פעמים, הרי גד' חדשים מרויחים את זה פעם אחת, ובחדש אחד רבע הקרן.

ושלם אתו בראשו וחמשתי יסף עליו לאשר הוא לו יתנונו ביום אשמתו (ה, כד) לאשר הוא לו - למי שהמזון שלו (רש"י) לקאורה לשם מה צריך לומר שהחמש ישלם לנגזל? ויש לומר, מטרתה של תוספת החמש היא קנס

(כה) ואת-אשמו יביא ליהוה איל תמים מן-הצאן בערפך לאשם אלהי-הבית:

(כו) וכפר עליו הבית לפני יהוה ונסלח לו על-אחת מפל אשר-עשה לאשמה בה:

ק"א פסוקים, דעוא"ל סימן. ציו"ה סימן. חסלת פרשת ויקרא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסה - רסה

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

13 לה לשמש אף בלי ראייה. מבררת הגמרא: עד כמה - עד מתי
14 אסורה לשמש. מבארת הגמרא: אמר רב, עונה אחת, דהיינו כל
15 אותו הלילה.
16 הגמרא מביאה שלרבי יוסי איש הוצל היו שמות נוספים: תנא -
17 שנינו בברייתא, הוא שנקרא כאן יוסף איש הוצל שאמר את
18 שלשת ההלכות האמורות, הוא הנקרא במקומות אחרים יוסף
19 הכבלי, וכן הוא נקרא איסי בן גור אריה, וכן הוא נקרא איסי בן
20 יהודה, וכן הוא נקרא איסי בן גמליאל, וכן הוא נקרא איסי בן
21 מהללאל. ומה שמו, איסי בן עקיבה שמו. וכן מציינו חכם אחר עם
22 הרבה שמות, הוא הנקרא רבי יצחק בן מבלי, הוא נקרא גם רבי
23 יצחק בן חקלא, וכן הוא נקרא רבי יצחק בן אלעא.
24 אגב כך מביאה הגמרא דבר נוסף: הוא

1 בכוכבים, שנאמר (דברים יח ג) 'תמים יהיה עם ה' אלהיך', כלומר,
2 בטח בה' בכל הקורות הבאות עליך בלי לחקור אחר העתידות. ב.
3 ומניין שהיודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדרך אחד שחייב
4 לנהוג בו כבוד, ואף אם לא למד ממנו כלום, שנאמר בדניאל (ו ד)
5 שהיה משרי המלך דריוש, ואמר המלך, 'כל קבל די רוח ויתרא ביה
6 - כיון שהיתה לו (לדניאל) רוח וחכמה יתירה, [לכן וכלקא עשית
7 להקמותיה על כל מלכותא' - המלך היה חושב בליבו למנותו
8 למושל על כל המלכות], והוא הכבוד שרצה לנהוג בו. ג. והיושבת
9 על דם טהור - אשה שכלו ימי טהור שלה, דהיינו ליל יום ארבעים
10 ואחד אחר לידת זכר, או ליל יום שמונים ואחד אחר לידת נקבה,
11 אסורה לשמש. והטעם, כיון שהיתה רגילה עד עתה לשמש עם
12 ראייתה, יש חשש שגם עתה לא תפרוש אף אם תראה, לכן אסרו

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' א

12 ליה קריה - עבד שרבו מוציא אותו לחירות, ולא זו בלבד, אלא
13 דהייב ליה כסףא ודהבא - שנותן לו כסף וזהב, מאי בעי למימר ליה
14 - מה צריך עבד זה לומר לרבו. אמר ליה דרו לרב נחמן, בעי
15 לאודני ולשבתי - עליו להודות ולשבח לרבו. אמר ליה רב נחמן,
16 פתחתי - פטרת אותנו בכך מלומר 'מה נשתנה'. מיד פתח רב נחמן
17 ואמר 'עבדים היינו', לשבח את המקום, שאף אנו היינו עבדים
18 והוציאנו ה' לחירות, בכלי כסף וכלי זהב.

משנה

19 המשנה ממשיכה בביאור חובת ליל פסח: רבן גמליאל היה אומר,
20 כל שלא אמר
21

1 במשנה, שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, אלא אם
2 כן נרצה בכך, ואילו הלילה הזה אנו נזהגים לטבל שתי פעמים.
3 שנינו במשנה: מתחיל בגנות ומסיים בשבח מבררת הגמרא: מאי
4 בגנות - מהי הגנות שצריך להתחיל בה. מביאה הגמרא מחלוקת
5 בכך: רב אמר, הגנות היא שיוכיר שמתחלה עובדי גלולים
6 היו אבותינו, תרח אבי אברהם, ויסיים בשבח עם ישראל, שעתה
7 קרבנו המקום לעבודתו. [ושמואל] אמר, הגנות היא שיוכיר
8 שעבדים היינו לפרעה במצרים, ויסיים בשבח, שהוציאנו ה'
9 ממצרים.
10 מביאה הגמרא מעשה בענין זה: אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה -
11 אמר רב נחמן לעבדו ששמו היה 'דרו', בליל פסח, עבדא דמפיק

דְּבַרְךָ: ג ז גִּמְלָה עַל־עַבְדְּךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבַרְךָ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ:
 יט גַּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גִּעְרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשְּׂגִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבָדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבַקָּה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדַבְּרְךָ: כו דִּרְכֵּי סִפְרָתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרְךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסַּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִּי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אָרוֹץ בִּי תַרְחִיב לִפְנֵי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרֵנָה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרַתְךָ
 וְאַשְׁמְרֵנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצְתִּי: לו הִטְלֵנִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדַרְכְּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבָדְךָ אֱמֶרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירֵאתְךָ:
 לט העֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִּי לְפָקֶדְךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתָּךְ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֶרְפִּי דָּבָר כִּי־בִטַּחְתִּי בְּדַבְּרְךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד בִּי לְמוֹשַׁפְּטֶךָ
 יחֲלֹתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקְדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבִּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבָדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחֲלַתִּנִּי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמַרְתָּ חֲיִתִּנִּי: נא זָדִים חֲלִיצֵנִי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מֵעוֹלָם: א יְהוָה וְאַתְנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרַתְךָ: נד זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: נו זֹאת הִיִּתָּה־לִּי בִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבַרְךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֱמַרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָךָ: סג חָבַר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקְדוֹתֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרְךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אָנִי שֹׁגֵג וְעִתָּה אֱמַרְתָּ
 שְׁמִרָתִי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אָנִי בְּכָל־לֵב: א אָצַר
 פִּקְדוֹתֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אָנִי תּוֹרַתְךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכִסֶּף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמִדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יֵרֵאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ בִּי לְדַבְּרְךָ
 יחֲלַתִּי: עה יַדְעִיתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֱמַרְתָּ
 לַעֲבָדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרַתְךָ
 שִׁעֲשַׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנִי אָנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקְדוֹתֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 יוֹדְעֵי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיֶה־לִּפְנֵי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתָּךְ נִפְשִׁי לְדַבְּרְךָ
 יחֲלַתִּי: כב כָּלוּ עֵינִי לְאֱמַרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמָּה יִמְיַעֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרָדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרַתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְדַפְנוֹנִי
 עוֹרֵנִי: כז כִּמְעַט כְּלוֹנִי בָאָרֶץ וְאָנִי לֹא־עֹזֶבְתִּי

פִּקְדֵיךָ: פח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִילֵי תוֹרָתְךָ
 שֶׁשַּׁעְטִי אֲזִי אֲבִדְתִּי בְּעִנְיִי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִנוּ רִשְׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכָל־תַּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצֻּתְךָ מָאֹד: מז מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרָתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחָתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצֻּתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֶשְׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרְתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּ מִדְּבַשׁ לְפִי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבָתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מָאֹד יְהוָה חִינִי כִּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצָּה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רִשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לְפִי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לְפִי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: סי קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרָתְךָ אֲהַבְתִּי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְבָרְךָ
 יַחֲלִתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרָה מִצֹּת
 אֱלֹהִי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּ וְאַחִיהַּ וְאַל־תִּבְיַשְׁנִי
 מִשֹּׁבְרֵי: קיז סַעֲדֵנִי וְאַוְשָׁעָה וְאַשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלֵּית כָּל־שׂוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשֶּׁבֶת כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֲהַבְתִּי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדְקָה
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשׂוֹת: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשִׂקֵנִי זִדִּים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־אֲמַרְתָּ
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הַבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרָתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֲהַבְתִּי מִצֻּתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קכט פְּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצֻּתֶיךָ יֹאבְתִּי: קלב פִּנְה־אֵלַי וְחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֵהָבִי שִׁמְךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךְ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֶׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגֵי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרָתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֲתָה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צוֹיֹת צִדְקָה עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מָאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּ מָאֹד וְעֲבָדְךָ אֲהַבָה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקִידְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצֹּק מִצָּאֲנִי מִצֻּתֶיךָ שֶׁשַּׁעְטִי: קמד צִדְקָה
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינִי וְאַחִיהַּ: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצַרָה: קכו קָרָאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קָדַמְתִּי בְּנִשְׁפָּה
 וְאַשְׁוּעָה לְדְבָרְךָ יַחֲלִתִּי: קכח קָדַמְתִּי עֵינֵי אֲשֶׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּךְ: קכט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קד קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרָתְךָ
 רַחֲקוּ: קכא קָרֹב אֲתָה יְהוָה וְכָל־מִצֻּתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קָדָם יָדַעְתִּי מַעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קכג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קכד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתְּךָ חִינִי:
 קכה רַחוּם מְרַשְׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קכז רַחֲמִיד רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכז רַבִּים
 רִדְפִי וְצָרִי מַעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קכח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לֹא שָׁמְרוּ:
 קכט רָאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה כַּחֲסִדְךָ חִינִי:
 קס רֹאש־דְּבָרְךָ אֱמֶת וְלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קסא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לְפִי:

קסב שֶׁשׁ אֲנִי עַל־אֲמַרְתָּךְ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב:
 קסג שֶׁקָּר שָׁנֵאתִי וְאֶתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קסד שֶׁבַע בָּיִם הִלְלִיתִךָ עַל מִשְׁפָּטִי צְדָקָה:
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שֶׁבִרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדִיתִךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתִךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדֶּךָ:
 ת קִסְט תִּקְרַב רַגְלִי לְפָנֶיךָ יְהוָה בְּדֶבְרְךָ הִבִּינִנִי:

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לְפָנֶיךָ פְּאֻמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי:
 קעא תִּפְעֶנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּה כִּי תִלְמַדְנִי חֶקֶךָ:
 קעב תַּעֲזֵן לִשְׁוִי אֲמַרְתָּךְ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צְדָק:
 קעג תִּהְיֶיךָ לְעֹזְרִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחֻרְתִּי:
 קעד תִּנְאֲבִתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שֶׁעֲשִׂיתִי:
 קעה תַּחֲיֶינִפְשִׁי וְתִהְלֶלְךָ וּמִשְׁפָּטְךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי בְּשֶׁה אֲבֹד בִּקְשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בְּצִרְתָּהּ לִי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נִפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקָּר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מִה־יָתֵן לִי וּמִה־יָסִיף לִי
 לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גִּחְלִי

רְתָמִים: ה אוֹיְהִלִּי בִּירְגָרְתִּי מִשֶּׁשׁ שְׁכַנְתִּי
 עַם־אַהֲלֵי קֶדֶר: ו רַבַּת שְׁכֵנָה־לָּהּ נִפְשִׁי עִם
 שׁוֹנָא שְׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
 לַמַּלְחָמָה:

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
 יבֹא עֹזִי: ב עֹזִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
 ג אֶל־יָתֵן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֶל־יָנוּם שְׁמֶרְךָ: ד הִנֵּה
 לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֶרְךָ

יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
 יִפְּכָה וַיִּרַח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
 יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
 מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אדר"ר, תשי"א
 ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המודיע מהטבת מצב בריאות זוגתו תי', בטח תשמור גם עתה אחרי הוראות
 הרופאים ותהי' חזקה בבטחונה בהשי"ת שיהי' הכל בעתו וכשורה.

כן אציע לו שקודם השכיבה (קודם קשעהמ"ט) יאמר מזמור יעקב וכו' ואח"כ יחזור לומר
 פסוק יעקב עוה"פ ויחשוב בעת אמירת הפסוק שיהי' כאלו כוון כל הכוונות השייכות לזה.

בברכה שיבשר בשורות טובות.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - א' ניסן פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	יום רביעי - ד' ניסן פרק כ, מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שני - ב' ניסן פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז	יום חמישי - ה' ניסן פרק כ, מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שלישי - ג' ניסן פרק כ, מפרק יח עד סוף פרק כב	יום שישי - ו' ניסן פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח
שבת קודש - ז' ניסן פרק כ, מפרק לט עד סוף פרק מג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון א' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, והנה המשכה והארה זו... עד עמ' 98, [פ' כ"ג]:

ליקוטי אמרים

והנה המשכה

והארה זו שהאדם ממשך ומאיר מהארת אור א"ס ב"ה על נפשו ועל נפשות כל ישראל היא השכינ' כנסת ישראל מקור כל נשמות ישראל כמ"ש לקמן ע"י עסק התורה נקראת בלשון קריאה קורא בתורה פי' שע"י עסק התורה קורא להקב"ה לבוא אליו כביכול כאדם הקורא לחבירו שיבא אליו וכבן קטן הקורא לאביו לבא אליו להיות עמו בצותא חדא, - בידד אתה, ולא לפדד ממנו ולשאר יחידי חסידים. - כך גם על-ידי תורה; ישנם יהודים המוכתרים כ"אחים ורעים" להקב"ה - וביחס אליהם מובא כאן המשל מאדם הקורא לחבירו, וישנם יהודים שהם בדרגת "בן" לגבי הקב"ה - וביחס אליהם ה"קריאה בתורה" היא כבן הקורא לאביו. וזהו שכתוב¹⁵: "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באתם", - הקב"ה קרוב (א) לכל אלה שקוראים אליו - (ב) לכל אלה שקוראים אליו באמת¹⁶, "ואין אמת אלא תורה"¹⁷, - כלומר: ישנה קריאה סתם: "לכל קוראיו", וישנה קריאה "באמת" - על-ידי תורה; דהיינו שקורא - וממשיך להקדושי-ברוך-הוא על-ידי התורה דוקא, לאפוקי - לשלול את המשמעות של "יקראוהו באמת" שהיא הכוונה מי שקורא אותו שלא על-ידי עסק התורה, אלא צועק בך: אבא! אבא! - כלומר בעבודת התפילה שיהודי צועק וקורא בתפילתו "אבא אבא", מצד אהבתו להקב"ה - הנה ההמשכה שהוא ממשיך, אינה דומה להמשכה הבאה על-ידי הקריאה של תורה. וכמו שקובל עליו הנביא¹⁸: "ואין קורא בשמך בן, - והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל 'ואין קוראך' או 'קורא אותך' ומהו הדיוק 'בשמך'. כלומר: היה עליו לומר 'ואין קוראך' או 'קורא אותך' - שאין מי שקורא אותך; מהו, איפוא, הדיוק של 'בשמך' (שזה מורה שכאילו אכן קוראים להקב"ה, אלא שאין קוראים אליו בשמו, 'בשמך'). אלא הכוונה, שהנביא קובל שאין מי שיקרא אותך בשמך, היינו על-ידי תורה, שכן, כל התורה היא הרי שמוותיו של הקב"ה, וכמו שנתבאר במקום אחר. ומהו יתבונן המשיביל, להמשיך עליו יראה

1 עד כאן הסביר רבנו הזקן שהמשכת אור אינסוף ברוך-הוא על נפש האדם עצמה, הבאה על-ידי לימוד תורה, היא למעלה 2 בהרבה מאשר על-ידי קיום מצוות. להלן יסביר רבנו הזקן 3 (כלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה) "ענין נעלה בהרבה יותר 4 - שבת"ת לגבי מצות 5 שבהמשכת האור"ס שע"י 6 ת"ת דוקא מצינו חידוש 7 שנק' קריאה (משא"ב - 8 במצות) - פי' שקורא בו" 9 (שלמעלה מאור). ולא 10 עוד - אלא שאפילו לגבי 11 קריאה סתם - יש מעלה 12 בת"ת, וז"ש לכל קוראיו 13 גו' באמת בו" - היינו 14 לפעולת 15 בהמשכות". כלומר: רבנו 16 הזקן מסביר עתה ענין 17 הרבה יותר נעלה שיש 18 בלימוד תורה לגבי מצוות, 19 והוא - שבהמשכה מאור 20 אינסוף הנמשכת על-ידי 21 תורה דוקא, מוצאים אנו חידוש, שהיא נקראת בשם "קריאה" 22 (מה שאין-כן במצוות), כמו שאדם קורא לחבירו שיבוא אליו 23 עם ה"עצם" שלו - כך גם על-ידי תורה קוראים וממשיכים 24 עצמות אור אינסוף ברוך-הוא (שלמעלה מהאור שממשיכים 25 על-ידי מצוות); ולא זו בלבד, אלא שבקריאה עצמה ישנה 26 "קריאה" סתם - והיא נגרמת על-ידי תפילה; ולעומת זה, 27 הקריאה שעל-ידי תורה היא נעלה יותר, בכך שהיא נקראת 28 קריאה באמת. וזהו כוונת הפסוק: "קרוב ה' לכל קוראיו" המוסב 29 על קריאה סתם, ואילו המשך הפסוק: "לכל אשר יקראוהו 30 באמת" מוסב על קריאה נעלה יותר, באמת, וזה בא על-ידי 31 תורה - ומעלת הקריאה באמת (שעל-ידי תורה) לגבי קריאה 32 סתם, היא בנוגע לפעולה - להמשכות הנמשכות על-ידיה. 33 ובפי שהרבי שליט"א מציין למאמרו של רבנו הזקן על הפסוק 34 ב"סידורו", שם מוסבר ההבדל, שעל-ידי קריאה סתם (תפלה) 35 ההמשכה היא בענינים גשמיים: רפואה לחולים, ברכת השנים, 36 וכדומה, ואילו על-ידי קריאה באמת (תורה) ההמשכה היא 37 רוחנית ובפנימיות הנשמה. 38 39 ובלשון רבנו הזקן: והנה, המשכה והארה זו, שהאדם ממשך 40 ומאיר מהארת אור אינסוף ברוך-הוא על נפשו, ועל 41 נפשות כל ישראל, היא השכינה, כנסת ישראל, מקור כל 42 נשמות ישראל, כמו שיתבאר לקמן, - בפרק מ', שעל-ידי 43 תורה ממשך אדם הארת אור אינסוף ברוך-הוא, לא רק על

15. תהלים קמה, יח. 16. הסימון (א) וב) משל כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהעיר על כך שזהו: "עפמשנ"ת סנהדרין לט, רע"ב. ובסידור על פסוק זה". 17. תנא דבי אליה זוטא, כא. 18. ישע' סד, ו.

ליקוטי אמרים

- 1 גדולה - מבאן יכול מי
2 שמתבונן להשרות על
3 עצמו יראה גדולה מן
4 הקב"ה, בשעת עסק
5 התורה, - מכיון שעל-ידי
6 לימוד תורה הוא ממשיך אליו, כביכול, את הקב"ה, כמו,
- למשל, בשעה שהוא
קורא אליו אדם אחר -
הרי שזה צריך להמשיך
עליו יראה גדולה מן
הקב"ה, בשעה שהוא
לומד תורה, כמו שנתבאר לעיל [פרק כג]:¹⁹

יום שני ב' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 98, פרק לח והנה... עד עמ' נ, כל חי.

ליקוטי אמרים

- 13 פרק לח. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, מעלת המצוות
14 הנמשיות והמצוות התלויות בדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית
15 לקדושה.
16 שכן, המצוות שבמעשה ושבדיבור, נעשות בכוח הנפש החיונית, המחיה
17 את האברים הגשמיים (כלי
18 הביצוע של המצוות) ובכוח
19 מחצאות הפה והלשון וכו'
20 הגשמיות, שעל-ידן באים
21 דיבורי התורה והתפילה לידי
22 ביטוי. ומכיון שתכלית ירידת
23 הנשמה למטה היא, לא
24 בשביל הנשמה עצמה, אלא
25 כדי לתקן ולהעלות את הנפש
26 החיונית והגוף - הדבר מושג על ידי מצוות מעשיות ועל ידי המצוות
27 שבדיבור.
28 והנה, עם כל הנוצר לעיל, - אודות מעלת המצוות שבמעשה
29 ושבדיבור, שעל ידן מתעלה הנפש החיונית לקדושה, יוכן
30 היטב פסק ההלכה הערוכה בתלמוד ופוסקים: "הרהור
31 לאו בדבור דמי", - "הרהור" (מחשבה) אינו נחשב כמו
32 דיבור, ואם קרא קריאת שמע במחשבתו ובלבו לבד - גם
- אם עשה זאת בכל פה פונתו - לא יצא ידי חובתו, -
בקריאת שמע, על ידי הרהורו בעניני קריאת שמע על כל
כוונותיה, וצריך לחזור ולקרות, - ולבטא את מלות קריאת
שמע בפיו; וכן בברכת המזון² דאורייתא³, - [אף שלא נאמר
בה "ודברת בס" כמו
בקריאת שמע]⁴ - אף
שלגבי ברכת המזון לא
נאמרה בתורה הלשון
"ודברת", כמו שכתוב
בקריאת שמע; למרות
זאת, הדין הוא, שאין
יוצאים ידי חובת ברכת
המזון בהרהור בלבד,
אלא מן ההכרח לבטא בדיבור דוקא, ובשאר ברכות⁵ - [אף
שהם רק]⁶ דרבנן, - וכן גם בשאר ברכות, אף שהן רק מדברנן,
ובתפלה⁷; - [אף שהיא "עבודה שבלב"⁸] - עבודה עם הלב
ובתוך הלב. בכל זאת, מן ההכרח, שהתפילה תהיה בדיבור
דוקא, ולא יוצאים ידי חובה על ידי הרהור בלב בעניני
התפילה. ואם - ולעומת זה, אם הוציא בשפתיו - את מלות
קריאת שמע או ברכת המזון או ברכות או תפילה, ולא כגון לבד

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל - כי אדרבה - עיקר היראה גדולה באה מהתבוננות דכאן - סיום פ' זה - שבא חברו וכו' ממש, משא"כ בפס"ג - שהוא רק מהמשכת רצה"ע ואור (נעלה). ועכצ"ל דפי' 'כמש"ל פכ"ג' - הוא להוכיח (1) שצ"ל יראה (גדולה) בשעת עסק התורה [אף שלכאורה השכלה ויראה (וכיווץ) - הפכיים]. ועוד (2) ש'מה (מת"ת) יתבונן' - שת"ת טפל ומשמש בכדי להמשיך בו' - וכמ"ש בספ"ג: (1) ויצונו ה' את וכו' ליראה. (2) שהתורה תרעא לדרתא". כלומר: לכאורה לא מובן כלל מה שרבנו הזקן מציין כאן למה שדובר בפרק כ"ג, שהרי, אדרבה - עיקרה של היראה הגדולה בא מההתבוננות המבוארת כאן, בסוף פרק זה, שעל ידי לימוד תורה ממשיך ומביא אדם כביכול, את הקב"ה ממש אליו למטה, כמו החבר הבא אליו על ידי שהוא קורא לו; ואילו בפרק כ"ג מדובר רק על המשכת הרצון העליון ואור נעלה על ידי תורה. מדוע, איפוא, מציין רבנו הזקן ומקשר את הענין המדובר כאן למה שנתבאר בפרק כ"ג? - מסביר הרבי שליט"א, שמן ההכרח לומר שפירוש ההוספה "כמ"ש לעיל פרק כ"ג" הוא: (א) להוכיח ולהדגיש שצריכה להיות יראה (גדולה) בשעת לימוד התורה (שכן, לכאורה אפשר הרי לחשוב שבשעת הלימוד עצמו אין משום מעלה ביראה, כי יראה מביאה לכיווץ, דבר הנוגד להשכלה ולהבנה כשלומדים ענין בתורה. - לכן מביא רבנו הזקן מפרק כ"ג, שם מוסבר שמן ההכרח שתהיה יראה גדולה בשעת לימוד התורה. (ב) מה שמדובר כאן שמלימוד התורה יתבונן האדם להמשיך יראה גדולה, הכוונה להתבונן שתלמוד-תורה הוא "טפל" (ליראה) ומשמש כמכשיר להמשכת היראה, וכפי שמוסבר בסוף פרק כ"ג מהפסוק "ויצונו ה' את כל החוקים ליראה את ה'": (א) שהתכלית של "ויצונו" של כל חוקי התורה, היא - "ליראה"; (ב) שהתורה נקראת "תרעא לדרתא" ליראה, כלומר: התורה היא כשער לגבי היראה, שהוא דבר טפל לבית - ועל כך מדובר בסוף פרק כ"ג. 1. ברכות כ, ב. שו"ע או"ח סימן סב סעיף ג. 2. רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א. 3. שו"ע שם, סימן קפה, סעיף ב. 4. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א. 5. שו"ע שם, סימן ר, סעיף ג. 6. שם, סימן קא, סעיף ב. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה הנ"ל בפ"ע ל"ק כלל - כי אין שייך להקשות למה ציווה ה' מצוה לדבר ג"כ, כמו של"ק למה ציווה לעשות כו' אבל צריך הבנה (היטב) - למה במצוה ששייך בה ב' הענינים, דדבור וכוונה, דינם הפכי". כלומר: דבר זה כשלעצמו לא היה קשה כלל, שהרי לא שייך לשאול מדוע ציווה

45 החיות של הנפש החיונית והגוף, הבאה מקליפת נוגה, ועולה
46 לקדושה. ועל ידי העלאתה של קליפת נוגה, תתבטלנה ממילא,
47 הקליפות הטמאות לגמרי האחרות, ולא ישאר שום דבר
48 שיסתיר על אלקות, ויאיר אור אינסוף בעולם הזה במדה יותר
49 גדולה מאשר בעולמות

העליונים. להלן תוסבר
50 המעלה שבכוונת
51 המצוות. היינו, בכוונה
52 שיש ליהודי, שעל ידי
53 המצוה שהוא מקיים,
54 יתאחד עם הקב"ה מִצְוָה
55 המצוה – ובגלל זה הוא
56 עושה את המצוה, שכן
57 אנו מוצאים, מצד שני,
58 יתרון גם לגבי הכוונה. אֲךָ
59 אֲתָּעֲלֶי-כֵן אֲמָרוּ:
60 תִּפְלָה או שְׁאֵר בְּרָכָה –
61 הנאמרות בְּלֹא בִּנְיָה, הֵן
62 בְּגוֹף בְּלֹא נִשְׁמָה, –
63 מדוע מדמים את התפילה,
64 או הברכה, ל"גוף", ואת
65 הכוונה – ל"נשמה"? –
66 פְּרוֹשׁ, כִּי בְּמֹ שֶׁכָּל
67 הַבְּרוּאִים שֶׁנֶּעֱשִׂים הֵיאָה
68 שֵׁשׁ לָהֶם גּוֹף וְנִשְׁמָה,
69 שֶׁהֵם: "נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ
70 כָּל בֶּשֶׂר אִישׁ", וְנִשְׁמַת "כָּל אִשֶּׁר רוּחַ חַיִּים בְּאִפְסוֹ" מִכָּל
71 בְּעָלֵי חַיִּים, – לכל נברא בעולם יש גם גוף וגם נשמה, וְחַ'
72 מִחֵיה אֵת כָּלֶם וּמֵהֵנָּה אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ תְּמִיד בְּאֹר וְחַיּוֹת
73 שֶׁמִּשְׁפִּיעַ בָּהֶם, – בגוף ובנשמה; שֶׁגַם הַגּוֹף הַחֲמֹרִי, – ולא רק
74 הגוף, אלא גם וְאִפְלוּ אֲבָנִים וְעֵפֶר הַדּוֹמָם מִמֶּשׁ – בהם לא
75 נראית אפילו התנועה החיונית שישנה בצומח, הגדל מקטן
76 לגדול – הרי אפילו בהם, יֵשׁ בּוֹ אוֹר וְחַיּוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, –
77 ובמה מתבטאת החיות שבדומם? – שֶׁלֹּא יִחְזוֹר לְחַיּוֹת אֵין
78 וְאִפְסֵי בְּשִׁמְהָ, – לפני בריאתו. – כפי שרבונו הזקן יסביר להלן,
79 ב"שער היחוד והאמונה", שלולא היה האור האלקי ניצב ופועל
80 תמיד בנברא – היה הנברא חוזר להיות אין ואפס כמו קודם
81 שנברא. הרי שגם לדומם יש אור וחיות אלקי המחיה ומאיר
82 אותו. כך, ויותר מכך, ישנו בגוף של עצם חי – ובכל זאת, אין
83 השוואה ויחס כלל בין האור והחיות שבנשמה: וְאֵת-עַל-פִּי-כֵן
84 אֵין עֶרֶךְ וְדִמְיוֹן כָּלֶל בֵּין בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוֹת הַמֵּאִיר בְּגוֹף
85 לְגַבִּי בְּחִינַת אוֹר וְחַיּוֹת הַמֵּאִיר בְּנִשְׁמָה, שֶׁהֵיאָה נֶפֶשׁ כָּל חַי.
86 – שכן, דבר מובן הוא שאין השוואה כלל בין גשמיות לרוחניות.
87 גם החוקרים מודים, ש"התהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך

1 - יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּדִיעְבַּד, – אף שלכתחילה צריכים גם לכוון,
2 וְאֵין צְרִיךְ לַחֲזוֹר, – כדי לומר אותן בכוונה, לְבַד מִפְּסוּק
3 רִאשׁוֹן שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע, וּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל תְּפִלָּה
4 שְׁמוֹנֶה עָשָׂר, – שאם לא כיוונו בהן, לא יוצאים ידי חובה
5 גם בדיעבד, וּבְרִיאָתָא
6 [בְּרִישׁ פֶּרֶק ב דְּבִרְכּוֹת]:
7 – וכמו שאנו מוצאים
8 בתחילת פרק שני במסכת
9 ברכות¹⁰: "עַד כָּאֵן מִצְוֹת
10 בִּנְיָה – עד סוף פסוק
11 ראשון של קריאת שמע
12 המצוה היא בעיקר
13 הכוונה, מִכָּאֵן וְאִילָךְ –
14 בשאר פסוקי קריאת
15 שמע, מִצְוֹת קְרִיאָה
16 וְכוּ'". – ויוצאים בהם ידי
17 חובה בדיבור, גם אם
18 חסרה הכוונה. – לכאורה
19 יש לשאול: מדוע לא
20 תהיינה, כוונה ומחשבה
21 (בלי דיבור), טובות כל כך
22 כמו דיבור בלי כוונה? –
23 אלא, לפי מה שלמדנו
24 במעלת הדיבור, הדבר
25 מוסבר. וְהֵינּוּ, מִשּׁוֹם
26 שֶׁהַנִּשְׁמָה אֵינָה צְרִיכָה
27 תִּקּוֹן לְעֲצֻמָּה בְּמִצְוֹת, רַק – ענין המצוות בא כדי לְהַמְשִׁיךְ
28 אוֹר – להביא לעולם הזה את האור האלקי ובכך לְתַקֵּן נֶפֶשׁ
29 הַחַיּוֹנִית וְהַגּוֹף, – וזאת, עַל-יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדְּבָר שֶׁהַנֶּפֶשׁ
30 מְדַבֶּרֶת בְּחִמְשָׁה מוֹצְאוֹת הִפָּה, – הגשמיות, וְכֵן בְּמִצְוֹת
31 מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁהַנֶּפֶשׁ עוֹשֶׂה בְּשֵׁאֵר אֲבָרֵי הַגּוֹף: – מתעלים על
32 ידידיה הנפש החיונית והגוף, ומכיוון, כפי שהוסבר –
33 שה"תכלית" היא בשביל הנפש החיונית והגוף, הרי בכל
34 המצוות שבדיבור, אינן עוזרות הכוונה והמחשבה בהן בלבד,
35 דבר שיש לו שייכות לנפש האלקית, אלא מן ההכרח שיהיה
36 כאן דיבור, ומטעם זה יוצאים ידי חובה בדיעבד בדיבור בלי
37 כוונה ומחשבה. שכן, על ידי מעשה ודיבור דוקא, מעלים
38 ומתקנים את הנפש החיונית והגוף. עד כאן (החל מפרק ל"ה)
39 למדנו על המעלה הגדולה שב"לעשותו", שכל התכלית טמונה
40 במצוות מעשיות. שכן, כאמור, כדי שתתבצע כוונת הקב"ה
41 בבריאת העולמות, שתהיה לו יתברך "דירה בתחתונים",
42 שבעולם הזה הגשמי תהיה "דירה", מקום, להתגלות אור אין
43 סוף ברוך-הוא – הרי זה בא על-ידי מצוות מעשיות דוקא, או
44 מצוות שבדיבור הנחשב למעשה. כי, על-ידיה, מתבררת

הקב"ה מצוה של לדבר גם, כשם שלא שייך לשאול מדוע ציווה הקב"ה לעשות מצוה מעשית; אלא מה שיש להבין הוא מדוע במצוה ששייכים בה שני הענינים של דיבור וכוונה, – דינם הפכי: בדיבור בלא כוונה – יוצאים ידי חובה, ואילו בכוונה בלא דיבור – לא יוצאים ידי חובה; וזאת מסיים רבנו הזקן: ואם הוציא בשפתיו... 8. שו"ע שם, סימן ס, סעיף ה. 9. שם סימן קא, סעיף א. 10. יג, ב. 11. של"ה חלק א. רמט, ב.

אלקות, כך גם קיים אותו לבוש־מסתיר על החיות האלקית 9
המחיה את הנפש, ולא רואים ולא מרגישים שחיות הנפש באה 10
מאלקות. ההבדל שבין הגוף והנפש, מתבטא במדת הצמצום 11
וההתפשטות של האור והחיות האלקי – אם האור והחיות 12
הבאים דרך ההעלמה, הם עצמם באים במדה מצומצמת, או 13
שהם, האור והחיות, באים בהתפשטות, כלומר שלמרות 14
שהאלקות של האור והחיות אינה נראית, אבל החיות עצמה, 15
על־כל־פנים, נראית. ובלשון ה"תניא": 16

יש מאין גדול מזה". ומכיון שהגוף הוא מציאות גשמית, והנפש 1
– מציאות רוחנית, הרי שאין יחס והשוואה ביניהם. וההבדל 2
הוא, כמובן, בכך שהאור והחיות המאיר בגוף אינו דומה כלל 3
לאור חיות המאיר בנפש. ורבנו הזקן מסביר שההבדל אינו 4
מתבטא במדת ההעלם והגילוי של האלקות, שהאלקות בגוף 5
מוסתרת, ובנפש – בהתגלות, כי בזה הם שניהם שווים: כשם 6
שהגוף הוא נברא שבעולם הזה, בו החיות האלקית מוסתרת על 7
ידי לבוש של קליפת נוגה, ולכן לא נראה בגוף שחיותו היא 8

יום שלישי ג' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נ, ואף שבשניהם אור... עד עמ' 100, והתפשטות.

מאלקות, וכך לתת את האפשרות והברירה שהדבר יוכל להיות 54
מנוצל לקדושה ולדבר מצוה, או ח"ו להיפך, לעשות בו עבירה, 55
שהיא היפך הקדושה, שהרי זה ענינה של קליפת נוגה, כפי 56
שלמדנו בפרקים הראשונים, שלגבי הדברים המקבלים חיותם 57
מקליפת נוגה, שיש בה 58

טוב ורע, קיימת הברירה 59
להיות מנוצלים לעינים 60
של טוב וקדושה, או חס' 61
ושלום של רע ועבירה. 62
וכשהם מנוצלים, חלילה, 63
לענין של איסור ועבירה, 64
הם מקבלים או את חיותם 65
משלש קליפות הטמאות 66
לגמרי. – על כל פנים, 67
לאחר הירידות 68
והצמצומים הרבים 69
שעובר האור והחיות 70
האלקי, הוא גם מתלבש 71
בלבוש של קליפת נוגה, 72

כדי להחיות את כל העיניים, גם המותרים וגם האסורים, של 73
העולם הזה: דְּהִינּוּ כָּל דְּבָרִים הַמְתָּרִים וְהַמְהוּרִים שֶׁבְּעוֹלָם 74
הַזֶּה, – מקבלים את חיותם על ידי לבוש של קליפת נוגה, וּמִמֶּנָּה 75
– מקליפת נוגה, וְעַל־יְדֵיהֶם מְשַׁפְּעִים דְּבָרִים הַטְּמָאִים, – כל 76
הדברים הטמאים והאסורים, הבאים משלש קליפות הטמאות 77
לגמרי – מקבלים חיותם מן הקדושה, באמצעות קליפת נוגה. כִּי 78
הֵיא – קליפת נוגה, בְּחִינַת מְצַצֶּת – בין הקדושה לבין שלש 79
קליפות הטמאות לגמרי, כְּנֻזְכָּר לְעֵיל – הרי שהאור והחיות 80
האלקי של כל עיני העולם הזה, התלבש בלבוש של קליפת 81
נוגה, המסתיר על האלקות שלא יראו ולא ירגישו שהחיות באה 82
מאלקות – ובדבר זה, הגוף והנפש שווים. אַף־עַל־פִּי־כֵן 83
הַהֲאָרָה, שֶׁהֵיא מְשַׁכֶּת הַחַיּוֹת אֲשֶׁר ה' מְאִיר וּמְחַיֶּה דְּרָךְ 84
לְבוֹשׁ זֶה, אֵינָה שׁוֹה בְּכֵלָן – במה מתבטא אי ההשוואה? – הרי 85
זו בְּחִינַת צִמְצוּם וְהַתְּפַשְׁטוּת. – אם ההארה והחיות הן יותר 86
בבחינת צמצום, או שזו יותר בבחינת התפשטות – בכך מתבטא 87
ההבדל שבין סוג נברא אחד למשנהו. את מה שלמדנו קודם 88
אודות ה"הסתר פנים" של האור והתלבשותו ב'לבוש', ניתן 89
להמשיל לאור המאיר דרך מסך עבה, שאז האור אינו אותו 90

וְאֵף שֶׁבְּשִׁנְיָהם – בגוף ובנפש, אֲוִר אֶחָד שׁוֹה, – האור והחיות 17
האלקי היוצר ומחיה את הגוף ואת הנפש, בא בהם במדה 18
אחידה של אור, כשהאחידות מתבטאת בכך: בְּחִינַת הַסְתָּר 19
פָּנִים – שפנימיות החיות מוסתרת, וְלְבוּשֵׁים שׁוּיִם, שֶׁהָאֲוִר 20

מְסַתֵּר וּמְתַעֵלֵם 21
וּמְתַלַּבֵּשׁ בּוֹ, – 22
ההסתתרות של האור 23
והתלבשים בהם הוא 24
מסתתר – שווים בגוף 25
ובנפש. כִּי שִׁנְיָהם – הגוף 26
והנפש, הֵם מְעוֹלָם הַזֶּה, 27
– ומאחר ששניהם – גם 28
הגוף וגם הנפש – הם מן 29
העולם הזה הרי הם שווים 30
מבחינת הסתרת האור 31
האלקי, שֶׁבְּכָל־לֹתוֹ – 32
בכל העולם הזה, על 33
עניניו הגשמיים 34
והרוחניים, מְסַתֵּר 35

בְּשׁוֹה הָאֲוִר וְהַחַיּוֹת שְׁמוּרָה פִּיּוּ וְתַכְרָךְ, בְּחִינַת הַסְתָּר 36
פָּנִים וְיִרְדַּת הַמְדְּרָגוֹת בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת מְמַדְּרָגָה – 37
עליונה, לְמְדְּרָגָה – תחתונה, בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וְעֲצָמִים, עַד 38
שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ – האור והחיות, בְּקַלְפַּת נֶגַה לְחַיּוֹת כָּל־לֹת עוֹלָם 39
הַזֶּה הַחֲמֻרִי, – כדי שהחיות האלקית הבאה מ'מלכות 40
דאצילות', הנקראת "רוח פיו יתברך", תהיה במדריגה של 41
להחיות את העולם הזה החומרי – היה עליה לרדת 42
בהשתלשלות העולמות. (מ'בריאה" ל"יצירה", מ'יצירה" 43
ל"עשיה"), ובכל המדריגות שבכל עולם ועולם, והיה עליה 44
לעבור דרך צמצומים רבים, הממעטים ומצמצמים את האור. 45
גם כל המדריגות והצמצומים הרבים האלה, לא היו 46
מספיקים ליצירת דבר של "יש" ו"מציאות", כי לאחר כל 47
הצמצומים הרבים האלה, היה האור נשאר במדריגה כזו, 48
שמציאות גשמית לא היתה יכולה להיווצר ממנו כִּי־אם רק 49
מציאות רוחנית, וכדי שיווצרו ממנו עיניים גשמיים של העולם 50
זה, היה על האור לעבור גם צמצומים מהפכניים, עד לידי שינוי 51
מוחלט של מהות האור. ולאחר כל הצמצומים והירידות 52
התלבש האור בקליפת נוגה, כדי שלא יראה כלל שהחיות באה 53

על ידי הסתרה (שבקשר ל"הסתר פנים" כל הנבראים של העולם
הזה שווים) קיים בה הבדל, אם היא באה באופן של צמצום
והקטנה, או באופן של התפשטות. ובכך, כפי שנלמד להלן,
ההבדל שבין ההארה בגופו של נברא, לבין ההארה שבנפש.
אלא, לפני שרבונו הזקן מסביר את ההבדל הזה כפי שהוא
מתבטא בגוף ונפש, הוא מסביר את ההבדל בין צמצום
להתפשטות בשאר סוגי הנבראים:

מהות אור כפי שהוא לפני שעובר את המסך, עד שהאור המאיר
דרך המסך העבה, הוא כאילו "תולדה" של האור שלפני המסך;
ואילו המדובר כאן הוא אודות צמצום והתפשטות האור, כלומר:
עד כמה האור מצטמצם פחות או יותר. את הענין הזה ניתן
להמשיל לאור המאיר דרך נקב קטן, הרי שהאור מצומצם וקטן
ביותר, אבל זה אותו מהות אור שמאיר דרך חלון, שהוא אז יותר
בהתפשטות ובמוחשיות. כך גם בענינו: ההארה האלקית הבאה

יום רביעי ד' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 100, כי בגוף הגשמי... עד עמ' 100, בו ית'.

ומלכש בלבוש אחד בבלן שהוא לבוש נה - ובכל זאת,
אין ההארה והמשכת החיות שבדומם וצומח שווה, להארה
ולהמשכת האור שבחי ומדבר. שכן, בחי ובמדבר רואים במוחש
שהם חיים, רק שלא ניכר שהחיות היא אלקות, כפי שלמדנו
לעיל בפרוט, וכשם

שהחיות וההארה

האלקית שבדומם ובצומח

אין להן ערך ודמיון כלל

לחיות ולהארה האלקית

שבחי ובמדבר - כך אין

ערך ודמיון כלל בין

הארת והמשכת אור

אין-סוף ברוך-הוא,

שהוא פנימיות רצונו

יתברך בלי הסתר פנים

ולבוש כלל, המאירה

ומלכשת במצות

מעשיות ממש, וכן

במצות התלויות בדרור

וכמו שפיתים בלי כונה,

שהוא - הדיבור, נחשב

במעשה ממש, כנזכר

לעיל, - הארה והמשכה

זו, מפנימיות רצון העליון,

הנמשכת במצוות

המעשיות ובמצוות

שבדיבור, כשהן נעשות

בלי כוונה, אין להן ערך

ודמיון כלל, לגבי ההארה

והמשכת אור אין-סוף ברוך-הוא המאירה ומלכשת

בכונת המצות מעשיות, שהאדם מתכוין פעשיתו כדי

לדבקה בו יתברך על-ידי קיום רצונו, שהוא ורצונו אחד.

וכן בכונת התפלה וקריאת שמע ובכונתה ושאר ברכות,

שכונותו בהן - מדבק מחשבתו ושכלו בו יתברך. - שזו

המשמעות של הרעיון שהמעשה (והדיבור) נחשב לגוף, ואילו

הכוונה לנשמה - שההבדל הוא במדת ההארה שבהם.

כי בגוף הגשמי - וב"עצם" חי, והדומם ממש באכנים ועפר
- שלא נראות בהם חיות ורוחניות, גם של צמיחה מקטן לגדול
- הנה בהם ההארה היא בבחינת צמצום גדול אשר אין
במוהו, והחיות שבו - בגוף ובדומם, שגם בו ישנה חיות, היא

מועטת כל כך, עד

שאין בו אפלו בה

הצומח, ובצומח -

ההארה אינה בצמצום

גדול כל כך. - שכן,

בצומח נראית על-כלי

פנים תנועה מסויימת של

חיות, בכך שהוא גדל

מקטן לגדול, ואין הוא

חומר סתמי כמו דומם.

ודרך כלל נחלקות - כל

הנבראים של העולם הזה,

לארבע מדרגות: דומם,

צומח, חי, מדבר -

"דומם" - דברים שאין

בהם חיים ולא כוח לצומח

ולנבט, "צומח" - כל דבר

שצומח ונבט, "חי" -

ברואים חיים, "מדבר" -

המציין את האדם שיש בו

שכל, והן: כנגד ארבע

אותיות שם הוי"ה

ברוך-הוא, שממנו

משפיעים. - כל ארבעת

סוגי הנבראים, מקבלים

השפעתם וחיותם מארבע אותיות שם הוי" ברוך-הוא, כל סוג

מאות אחרת. וכמו שאין ערך ודמיון ההארה והמשכת

החיות שבדומם וצומח, לההארה והמשכת החיות

המלכשת בחי ומדבר, - וכשם שאינה דומה ההארה שבכל

אחד מן הסוגים האלה זו לזו, אף שכלן - בכל ארבעת

הסוגים האמורים, אור אחד שוה - וההשוואה מתבטאת,

בבחינת הסתר פנים, - שפנימיות האור מוסתרת בכולם,

יום חמישי ה' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 100, ולא שדביקות המחשבה... עד עמ' נא, חי ומדבר.

ליקוטי אמרים

ל"נשמה", ואומרים ש"מצוה בלא כוונה היא כגוף בלא נשמה".
ואף שששתיקה, במצוה ובכוננתה, מלבש רצון אחד -
הרצון העליון, פשוט בתכלית הפשיטות, בלי שום שני
ורבוי חס' ושלום, - ואם כן, הרי לא שייך לומר שבכך ישנו
יותר או פחות מהרצון

העליון, ומיוחד - הרצון, במהותו ועצמותו
יתברר בתכלית היחוד - אף-על-פי-כן ההארה
- וההתגלות בפשט, אינה שונה בבחינת צמצום
והתפשטות. - שביחס לקיום המצוה, ההארה
היא בצמצום, ואינה מתבטאת באופן גלוי
בדביקות נפש האדם בהקב"ה. ואילו, בכוונת
המצוות, ההארה היא בהתפשטות ובהתגלות
יתר, בדביקות מחשבתו ושכלו אתו יתברך. הגהה
(בהגהה הבאה, מסביר רבנו הזקן, שבשורש,
בספירות העליונות, כוונת המצוות היא במדרגת
כלים שהם בחי' צמצום שע"י צמצום האור נתהוו הכלים כידוע
ל"ח):

הגה"ה

(ובמ"ש בע"ח שכונת המצות ותלמוד תורה היא במדרגת אור וגוף המצות הן מדרגות ובחי' כלים שהם בחי' צמצום שע"י צמצום האור נתהוו הכלים כידוע ל"ח):

ובכלים, האור הוא פשוט ובלי גבול לגבי הכלי, שהוא כבר מוגדר בגדר של חכמה או חסד וכדומה. כדי להיות בגדר חכמה וחסד וכו' - יש צורך בענין הצמצום. הרי, ש"אור" הוא בבחינת התפשטות, ו"כלי" בבחינת צמצום. כך גם ביחס לכוונת המצוות ולגוף המצוות - וכך מוסבר בהגהה: * (וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב ב'עֵץ חַיִּים, שְׁכֵנֵת הַמִּצְוֹת וְתִלְמוּד תּוֹרָה הִיא בְּמִדְרַגַּת אֹר, וְגוֹף הַמִּצְוֹת הֵן מִדְרַגּוֹת וּבְחִינֹת כָּלִים, שֶׁהֵם בְּחִינַת צִמְצוּם, שֶׁעֲלִידֵי צִמְצוּם הָאֹר נִתְהוּוּ כָּלִים, כִּידוּעַ לִיּוֹדְעֵי ח"ו): - חכמה נסתרה, כך גם ההבדל בין כוונת המצוות לבין גוף המצוות, ביחס לצמצום והתפשטות. על כל פנים, למדנו שכשם שאינה דומה החיות שבדומם וצומח לחיות שבחי ומדבר, כך אינה דומה הארת הרצון העליון המאירה בגוף המצוה, להארת הרצון העליון המאירה בכוונת המצוה. עתה נלמד שכשם שבמשל ישנם ארבעה סוגים: דומם, צומח, חי ומדבר, וארבעה סוגים אלה מחולקים לשני חלקים כלליים: (א) דומם וצומח (ב) חי ומדבר - כך גם בנמשל של מצוות וכוונת המצוות - כדלהלן: וְנִחְלָקָהּ - מצוות וכוונת המצוות, נִסְכָּן לְאַרְבַּע מִדְרַגּוֹת, כִּי גוֹף הַמִּצְוֹת עֲצָמָן מִמַּשׁ - הֵן שְׁתֵּי מִדְרַגּוֹת, שֶׁהֵן מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת מִמַּשׁ - שלא על ידי דיבור,

ולא שדביקות המחשבה ושכל האדם בו יתברר. היא מצד עצמה למעלה מדביקות קיום המצוות מעשיות בפעל ממש, כמו שיתבאר לקמן, - שהדביקות בהקב"ה, בנפשו של יהודי, על ידי קיום מצוות מעשיות, היא דביקות כזו שאומרים עליה "קדשנו במצוותיו",

שזה, למשל, כמו בשמקדשים אשה 1
להתאחד אתה ביחוד 2
גמור - כך היא 3
התאחדותו של יהודי עם 4
הקב"ה על ידי קיום 5
מצוות. אחדות זו אינה 6
נעשית בכוחו ועבודתו של 7
יהודי בלבד. שכן, 8
בעבודתו העצמית בלבד, 9
לא היה אף פעם מגיע 10
לדביקות כזו בהקב"ה: 11
אלא יש בכך משום צדקה 12
וחסד מהקב"ה שציוונו 13
לקיים מצוות, ובכך גופא 14
נתן בנו הכוח להתייחד 15
ולהתאחד אתו יתברך על 16
ידי המצוה. הרי, מובן, 17
שהעבודה של דביקות, 18
במחשבה ושכל, בכוונת 19
המצוות או בשאר ענינים 20
הנוכחים, אי אפשר 21
שתהיה לה מעלה עליונה

יותר מהדביקות בקיום המצוות, הבאה, כאמור, בנתינת כוח מהקב"ה. אך העדיפות בכוונת המצוות לגבי קיומן בלי כוונה, מתבטאת (לא בעצם הדביקות, כ"אם) בהארת הרצון העליון (שכן, כמו במעשה המצוות, כך גם בכוונת המצוות, קיים רצונו של הקב"ה) - ההארה של הרצון העליון המאירה (בדביקות של) כוונת המצוות, היא למעלה בהרבה מאשר הארת הרצון העליון המאירה בקיום המצוות כשלעצמו (בלי כוונה). עליונות 36
זו דומה לעליונות הנשמה על הגוף. אלא מפני שזהו נסכ"ן רצונו יתברר לדבקה - עם הקב"ה, בשכל ומחשבה ובכונת המצוות מעשיות ובכונת קריאת שמע ותפלה ושאר פרובות, - הרי נמשכת גם בכוונה זו, הארה מהרצון העליון - והארת רצון העליון הנה המאירה ומלבשת בכונה זו, היא גדולה לאין קץ למעלה מעלה מהארת רצון העליון המאירה ומלבשת בקיום המצוות עצמן - שהוא מקיים במעשה וברבור בלי כונה, - והעליונות שבהארת הרצון העליון שביכוונה, לגבי ההארה שבמעשה בלבד, היא: בגוף מעלת אור הנשמה על הגוף, שהוא כלי ומלבוש הנשמה, כמו גוף המצוה עצמה שהוא כלי ומלבוש לכוננתה. - לכן, מדמים את מעשה המצוה - ל"גוף", ואת הכוונה -

- 1 שהרי הדיבור רק נחשב כמעשה, ומצות התלויות - בקיומן,
 2 בדבור ומחשבה, כמו
 3 תלמוד תורה וקריאת
 4 שמע ותפלה וברכה 1
 5 המזון - שמן התורה, 2
 6 ושאר ברכות; 3 -
 7 שמדברנן, שתי מדרגות 4
 8 אלו במצוות - מעשה
 9 מחד, ודיבור ומחשבה מאידך - הן שתיקן בסוג של גוף המצוות;
 10 ובנות המצות לדבקה בו יתברך, - על ידי קיום המצוות,
- 11 שהיא - הכוונה, כנשמה לגוף, - של המצוה, נחלקת גם כן
 12 לשתי מדרגות, כמו
 13 שתי מדרגות הנשמה
 14 שהן בגוף הקמרי, שהן:
 15 חי ומדבר. - כך גם
 16 בכוונת המצוות, ישנה
 17 כוונה שהיא, למשל,
 18 כנשמה של בעל חי, וישנה
 19 כוונה עליונה יותר, שהיא כנשמה של מדבר שהוא ברישכל -
 20 וכפי שיתבאר להלן;

ליקוטי אמרים

יום שישי ו' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נא, כי מי שדעתו יפה... עד עמ' 102, כנו"ל:

- 21 כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדלותו יתברך,
 22 ולהוליד מבינתו יראה עלאה במחן ואהבת ה' בחלל הימני
 23 שבלבו, - בו משכן הנפש האלקית ואהבתה הגלויה להקב"ה,
 24 להיות נפשו צמאה לה', לדבקה בו על ידי קיום התורה
 25 והמצוות, שהן - התורה
 26 המצוות, המשכת
 27 והארת אור אינסוף 5
 28 ברוך הוא על נפשו - 6
 29 לדבקה בו, - כלומר: 7
 30 כוונתו לרצות להתדבק 8
 31 בהקב"ה, על ידי לימוד 9
 32 תורה וקיום מצוות, באה 10
 33 מכך, שהתבונן תחילה 11
 34 בגדלות ה'. התבוננות זו 12
 35 יצרה בו יראה ואהבה - 13
 36 צמאון להיות דבוק 14
 37 בהקב"ה; ומכיון שהדרך 15
 38 להתדבקות בה' היא רק 16
 39 על ידי לימוד תורה וקיום 17
 40 מצוות - לכן הוא רוצה 18
 41 ללמוד תורה ולקיים 19
 42 מצוות מתוך כוונה
 43 להתדבק עם הקב"ה, ובכונה זו הוא לומד ומקיים המצוות,
 44 וכן בכונה זו מתפלל ומברך - הרי כונה זו, על דרך משל,
 45 כמו נשמת המדבר, שהוא - ה"מדבר", בעל שכל ובחירה
 46 וברצון ידבר. - כך גם ה"כוונה" שלו, להיות דבוק בהקב"ה -
 47 באה מדעתו ובחירתו. שכן, הרי בשכלו הוא יצר בנפשו את
 48 הרצון והתשוקה להיות דבוק בהקב"ה. ומי שדעתו קצרה
 49 לידע ולהתבונן בגדלות אינסוף ברוך הוא, להוליד
 50 האהבה מבינתו בהתגלות לבו, - מי שאינו מסוגל להוליד
 51 אהבה לה' בלבו כתוצאה מהתבוננות בגדולתו יתברך, שכן
 52 דעתו קצרה לשם כך; וכן - אין הוא יכול ליצור את היראה
 53 במחן ופחד ה' בלבו, - כי שכלו קצר מכדי לעורר על ידי
 54 התבוננותו, רגשי אהבה ופחד בלבו (ויראה במחן) - כיצד,
 55 איפוא, אדם כזה מקיים תורה ומצוות, הרי שלימות קיומה של
- מצוות עשה, היא דוקא על ידי אהבת ה', ושלימות ההישמרות
 מלעבור על מצוות לא תעשה, באה על ידי יראת ה' - מסביר
 רבנו חזקן, שקיומו תורה ומצוות בא לאדם כזה מהאהבה
 המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה. אהבה מסותרת זו,
 כוללת בקרבה גם יראה
 (כפי שלמדנו בפרק י"ח)
 ובפרק י"ט. כלומר: הוא
 מקיים תורה ומצוות, על
 ידי שהוא מעורר בתוכו
 את האהבה המסותרת.
 ולמרות שאין הוא יכול
 להביא את האהבה
 המסותרת ולהפכה
 לאהבה גלויה בלבו -
 אבל היא מתגלה במחן,
 ופירוש הדבר שבמחן
 קיים רצון גלוי להתדבק
 בהקב"ה. דבר זה מביא
 אותו ללמוד תורה ולקיים
 מצוות, כדי שתהיה לו,
 על ידי כך, דביקות
 בהקב"ה. ומכיון שרצון
 זה וכוונה זו אינם באים אצלו משכלו והתבוננותו, אלא על ידי
 התעוררות האהבה הטבעית (המסותרת) שבנשמתו - הרי זה,
 משום כך, למשל, כנשמת בעל חי, שאינו בעל שכל, ואהבתו
 ויראתו הן טבעיות (ולא "נולדות" משכלו) - זוהי משמעות
 הדברים שזה עתה למדנו - שמי שדעתו קצרה להוליד בתוכו,
 על ידי התבוננותו, אהבה "בהתגלות לבו" ו"יראה במחן ופחד
 ה' בלבו" - רק שזוכר ומעורר את האהבה הטבעית
 המסותרת בלבו, ומוציאה מההעלם והסתור הלב אל הגלוי
 במחן על-כל-פנים, - אם אין בכוחו להביא להרגשת אהבה
 גלויה להקב"ה בלבו, הרי על-כל-פנים במחן הוא מגלה אהבה
 זו, שהינה רצונו ששכחו ותעלמות לבו מסכים ומתרחצת
 בריצונו נמור באמת לאמתו, למסר נפשו בפעל ממש על
 יחוד ה', - כלומר, מבחינת ההנחה שלו במחן, וכן מן הבחינה

ליקוטי אמרים

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה'

ולתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה
 במחן ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו
 צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן
 המשכת והארת אור א"ס ב"ה על נפשו לדבקה בו
 ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות וכן בכוונה זו
 מתפלל ומברך הרי כוונה זו על ד"מ כמו נשמת
 המדבר שהוא בעל שכל ובחירה וברצון ידבר ומי
 שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדולת א"ס ב"ה
 להוליד האהבה מבינתו בהתגלות לבו וכן היראה
 במחן ופחד ה' בלבו רק שזוכר ומעורר את האהבה
 הטבעית המסותרת בלבו ומוציאה מההעלם והסתור
 הלב אל הגלוי במחן עכ"פ שיהיה רצונו שבמחן
 ותעלמות לבו מסכים ומתרחצת בריצונו נמור באמת
 לאמתו למסר נפשו בפעל ממש על יחוד ה' כדי לדבק'

- זה וכוונה זו אינם באים אצלו משכלו והתבוננותו, אלא על ידי
 התעוררות האהבה הטבעית (המסותרת) שבנשמתו - הרי זה,
 משום כך, למשל, כנשמת בעל חי, שאינו בעל שכל, ואהבתו
 ויראתו הן טבעיות (ולא "נולדות" משכלו) - זוהי משמעות
 הדברים שזה עתה למדנו - שמי שדעתו קצרה להוליד בתוכו,
 על ידי התבוננותו, אהבה "בהתגלות לבו" ו"יראה במחן ופחד
 ה' בלבו" - רק שזוכר ומעורר את האהבה הטבעית
 המסותרת בלבו, ומוציאה מההעלם והסתור הלב אל הגלוי
 במחן על-כל-פנים, - אם אין בכוחו להביא להרגשת אהבה
 גלויה להקב"ה בלבו, הרי על-כל-פנים במחן הוא מגלה אהבה
 זו, שהינה רצונו ששכחו ותעלמות לבו מסכים ומתרחצת
 בריצונו נמור באמת לאמתו, למסר נפשו בפעל ממש על
 יחוד ה', - כלומר, מבחינת ההנחה שלו במחן, וכן מן הבחינה

1 של תעלומות לבו, של האהבה המסותרת שבלב, נוצר רצון כן
2 ואמיתי למסור נפשו על יחוד ה'. וזאת – **כְּדִי לְדַבֵּק בּוֹ נַפְשׁוֹ**
3 **הָאֱלֹהִית וּלְבוּשִׁיהָ**, – מחשבה, דיבור ומעשה, וּלְכַלֵּל בְּיַחְדּוֹ
4 **וְאַחֲדוּתוֹ, שֶׁהוּא רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן הַמְּלֻכָּשׁ בְּתַלְמוּד תּוֹרָה**
5 **וּבְקִיּוֹם הַמַּצּוֹת**, – כי על
6 ידי לימוד תורה וקיום
7 מצוות – מתאחדים הנפש
8 האלקית ולבושיה עם
9 הקב"ה, **כְּפִנּוֹכָה לְעֵיל**; –
10 שהיות ורצון הנשמה הוא
11 להיות דבוק בהקב"ה, ולא
12 להיות נפרד ממנו, הרי
13 בשעה שמעוררים ומגלים
14 את האהבה המסותרת,
15 היא מביאה ללימוד
16 התורה ולקיום המצוות,
17 כדי לבצע את רצונו,
18 להיות דבוק בהקב"ה; **וְגַם**
19 **הִירָאָה** – הנדרשת כדי

20 להישמר מלעבור על מצות-לא-תעשה, **כְּלֹלָה בָּהּ**, – באהבה
21 מסותרת זו, **לְכַבֵּל** – על עצמו, עול מַלְכוּתוֹ **שֶׁלֹא לְמַד בּוֹ**
22 **חֶסֶד וְשֵׁלום**; – על ידי עבירה של מצות-לא-תעשה; **וּבְכִנּוּיָהּ זֶה**
23 – הבאה מהאהבה והיראה הטבעיות שבנשמת כל יהודי, **הוּא**
24 **סֵר מֵרַע** – הוא שומר עצמו מלעבור עבירה, **וְעוֹשֶׂה טוֹב**, –
25 בקיום מצות-עשה, **וְלִמּוּד וּמַתְפַּלֵּל וּמְכַרֵּד בְּפִירוּשׁ הַמַּלּוּת**
26 **לְבָדּוֹ, בְּלֹא דְחִילוֹ וְרַחֲמֵיו** – בלי שתהיה לו יראה ואהבה,
27 **כְּהַתְגַּלּוּת לְבֹו וּמוֹחַ** – שכן, אם היו לו יראה ואהבה בלבד
28 ובמוחו, היו אז לימודו ותפילתו לא רק בפירוש המלות, אלא גם
29 בהרגש החיות של אהבה ויראה – **הִרִי בְּנִיָּה זֶה** – שיש לו
30 בשעת לימוד התורה וקיום המצוות, כדי להתדבק עם הקב"ה,

ליקוטי אמרים

בו נפשו האלהית ולבושיה ולכללן ביחודו ואחדותו
שהוא רצון העליון המלוכש בת"ת ובקיום המצות
כנ"ל וגם היראה כלולה בה לקבל מלכותו שלא למרוד
בו ח"ו ובכוונה זו הוא סור מרע ועושה טוב ולומד
ומתפלל ומכרך בפירוש המלות לבדו בלא דחילו
ורחיומו בהתגלות לבו ומוחו הרי כוונה זו עד"מ כמו
נשמת החי שאינו בעל שכל ובחירה וכל מדותיו
שהן יראתו מדברים המזיקים אותו ואהבתו לדברים
הנאהבים אצלו הן רק טבעיים אצלו ולא מבינות ודעתו
וכך הן על ד"מ היראה והאהבה הטבעיות המסותרות
בלב כל ישראל כי הן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע
בנפשותינו כנ"ל:

31 שרצון זה וכוונה זו אינם באים אצלו, כאמור, מתוך אהבה
32 ויראה שמצד השכל וההתבוננות, אלא מן האהבה המסותרת,
33 הרי זה **עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל כְּמוֹ נִשְׁמַת הַחַי שְׁאִינוּ בַּעַל שֶׁכֶּל**
34 **וּבְחִירָה, וְכָל מְדוּתָיו**, – של הבעל-חי, **שֶׁהֵן יִרְאָתוֹ מְדַבְּרִים**
35 **הַמְּזִיקִים אוֹתוֹ וְאַהֲבָתוֹ**
36 **לְדַבְּרִים הַנִּיחָאֲבִים**
37 **אֲצֵלּוֹ, הֵן** – המדות הללו,
38 **רַק טַבְּעִיִּים אֲצֵלּוֹ** – אצל
39 בעל חי, **וְלֹא** – ואינן באות
40 מְבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ; **וְכֵן הֵן**
41 **עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל הִירָאָה**
42 **וְהַנֶּאֱהָבָה הַטַּבְּעִיּוֹת**
43 **הַמְּסֻתְרוֹת בְּלֵב כָּל**
44 **יִשְׂרָאֵל**, – גם הן אינן
45 "תוצר" של שכל ובחירה,
46 אלא קיימות באופן טבעי
47 בנשמתו של כל אחד
48 מישראל, **כִּי הֵן יִרְשָׁה**
49 **לָנוּ מֵאַבּוֹתֵינוּ, וְכְמוֹ**
50 **טַבַּע בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ, כְּפִנּוֹכָה לְעֵיל**; – בפרק י"ח, שהאבות הורישו
51 לכל אחד מילדיהם ("עד עולם") – נשמה של קדושה, ובאותה
52 נשמה ישנה האהבה (המסותרת והכוללת בתוכה גם יראה)
53 להקב"ה. ומכיוון שאהבה זו אינה שכלית, אלא טבעית, לכן היא
54 נמשלת לנשמה של בעל-חי. הרי, שבגוף המצוות, ישנן שתי
55 מדרגות: מצוות מעשיות ומצוות שבדיבור ומחשבה, המשולות
56 לדומם ולצומח; ובכוונת המצוות גם כן שני ענינים: חי ומדבר.
57 הכוונה הבאה מן השכל וההתבוננות היא כמו נשמתו של
58 "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה, והכוונה הבאה מן האהבה
59 המסותרת (ובה כלולה גם יראה) – היא, **עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל**, כמו
60 נשמתו של בעל-חי.

יום שבת קודש ז' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 102, פרק לט ומפני... עד עמ' נב, ויקהל.

74 וכוונתו (כלומר: ה"נשמה" שבקיום המצוות שלו), באים מהתעוררות
75 ה"אהבה מסותרת" שבו, אותה אהבה טבעית ומסותרת להקב"ה
76 שבירושא מהאבות בכל אחד מישראל – הרי רצון זה וכוונה זו, הם,
77 למשל, כנשמה של בעל-חי, שכל מדותיו, אהבתו ויראתו, אינן "נולדות"
78 משכל והבנה, אלא טבעיות.
79 בפרק זה, אותו אנו עומדים
80 ללמוד, מסביר רבנו הזקן,
81 שמפני אותו טעם, הרי גם
82 מלאכים – שאהבתם ויראתם
83 הן טבעיות ולא נוצרות
84 מהשכל – נקראים בשם חיות ובהמות.
85 **וּמִפְנֵי זֶה נִסְכְּנוּ נִקְרָאִים הַמְּלָאכִים בְּשֵׁם חַיּוֹת וּבְהֵמָוֹת,**
86 **כְּדַבְּרֵיכִי:** – כמו שכתוב: **"וּפְנֵי אֲרִיָּה אֵל הַיָּמִין וְגו' וּפְנֵי**

61 **פָּרֶק לֹט.** בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, מדוע חכמינו ז"ל, מדמים
62 את עשיית המצוה ל"גוף", ואת כוונת המצוה – ל"נשמה". כן הסביר
63 שישנן שתי מדרגות בכוונת המצוות, כשם שישנן שתי מדרגות של
64 נשמה בעצמים חיים: הנשמה שבבעל-חי והנשמה שבאדם. כשהכוונה
65 והרצון במצוה, להיות דבוק
66 בהקב"ה על ידי עשיית
67 המצוה, נוצרו באדם על ידי
68 שכלו והתבוננותו בגדלות ה';
69 בעוררם בו את האהבה בגילוי
70 בלבד, ורצון להתאחד עם
71 הקב"ה על ידי תורה ומצוות – הרי כוונה זו ורצון זה, הם, למשל, כנשמה
72 של אדם, "מדבר", שהוא בעל שכל ובחירה; ואילו, אם שכלו קצר מדאי
73 ואין בכוחו ה"התבוננות" שלו, לעורר אהבה כזו ורצון כזה – ורצונו

- 1 שור מהשמאל וגו', - המדובר ב"פני אריה" ו"פני שור"
 2 שב"מרכבה" העליונה. הרי שהמלאכים נקראים "אריה" ו"שור".
 3 ואלה הם שמות של חיות ובהמות. וכל כך למה? - לפי שאינם
 4 "חיות הקודש" - המלאכים אינם בעלי בחירה, - אין להם
 5 הבחירה החפשית הקיימת
 6 באדם, לבחור בטוב או
 7 ברע, ויראתם ואהבתם
 8 - להקב"ה, היא טבעית
 9 להם, - ואין הם צריכים
 10 לעורר אותן, על ידי
 11 הבנתם השכלית בגדלות
 12 ה', כמו שכתוב ב"רעיא
 13 מהימנא" פרישת פינתם.
 14 - ומכיוון שיראתם
 15 ואהבתם קבועות בהם
 16 בטבע, לכן הם משולים
 17 למדותיהן הטבעיות של
 18 חיות ובהמות. ולכן
 19 מעלת - ומדרגת,
 20 הצדיקים גדולה מהם, - מהמלאכים, כי מדור נשמות
 21 הצדיקים הוא בעולם הבריאה, ומדור המלאכים בעולם
 22 הציירה. - ו"עולם הבריאה" הוא למעלה מ"עולם היצירה",
 23 כפי שיוסבר להלן, שהאהבה והיראה הבאות מן השכל, שייכות
 24 ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה וההבנה: ואילו אהבה
 25 ויראה טבעיות שייכות ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות.
 26 ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, שמה שלמדנו שהמלאכים
 27 הם ב"עולם היצירה", המדובר במלאכים סתם, אך, ישנם גם
 28 מלאכים שמקומם ב"עולם הבריאה", כי אופן עבודתם, הוא
 29 באהבה ויראה הבאות מהבנתם הגדולה בגדלות ה'. הגהה
- 30 *והינו - מה שלמדנו שהמלאכים הם ב"עולם היצירה",
 31 המדובר הוא: בסתם מלאכים, אבל יש מלאכים עליונים
 32 בעולם הבריאה - היינו מאלה שעבודתם בדחילו ורחימו
 33 שכליים, - יראה ואהבה שכליות, כמו שכתוב ב"רעיא
 34 מהימנא" שם, שיש שני
 35 מיני חיות הקדש:
 36 טבעיים - שעבודתם היא
 37 מתוך אהבה ויראה
 38 טבעיות, ושכליים, -
 39 שעבודתם היא מתוך
 40 אהבה ויראה שכליות,
 41 וכמו שכתוב ב"עין
 42 תיים": - עד כאן למדנו,
 43 שמקומן של נשמות
 44 הצדיקים, שעבודתם
 45 באהבה ויראה שכליות,
 46 הוא ב"עולם הבריאה",
 47 ומקום המלאכים,
 48 שאהבתם ויראתם
 49 "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה". להלן - תוסבר השייכות של
 50 אהבה ויראה שכליות, ל"עולם הבריאה", ושייכות אהבה ויראה
 51 טבעיות, ל"עולם היצירה". וההבדל שביניהם - בין "עולם
 52 הבריאה" ל"עולם היצירה", הוא, כי בעולם הציירה מאירות
 53 שם מדותיו של אינסוף ברוך הוא לבדן, - ולא בחיות
 54 חכמה-בינה-דעת של אינסוף ברוך הוא. שכן - המדות:
 55 אהבתו ופחדו ויראתו כו', - אהבה, פחד ויראה, הן מדות
 56 של "חסד" ו"גבורה". כך מאירות שם גם שאר המדות של
 57 אינסוף ב"ה. וכמו שכתוב ב"תקונים" - ב"תקוני זוהר", ו"עין
 58 תיים" ד"שית ספירין מקננין ביצירה. - שש הספירות,

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מבאר כאן בנוגע למלאכים - שאי"ז כלל מענין ש"ב - בכדי להדגיש גודל מעלת העובדים בדו"ר שכליים שהם גדולים אפילו ממלאכים וחיות הקודש. וי"ל בדא"פ שעוד ענין למדנו - במעלת העובדים בדו"ר טבעיים [זשה נוגע יותר לש"ב, שנקודתו לבאר איך שקרוב אליך - לכאורא] שלא נטעה לומר שהדו"ר שלהם אינן בתוקף כמו הדו"ר שכליים [ובמילא גם ה"לעשותו" שלהם (שנמשכת מהדו"ר - כנ"ל פ"ד) אינו בתוקף וכו'] - ולזה מבאר שדו"ר טבעיים ה"ז מדרי' המלאכים דהמרכבה דפני ארי' כו'. ומובן תוקף עבודתם (אלא שזהו עבודת המדות ולא דמוחין) כו'. ומה מובן דקרבן אליך לכאורא בלבבך (דו"ר) - הוא לא רק שבכאורא יש דו"ר, אלא שבכאורא קרוב שיה' דו"ר בתוקף כו' וגם לעשותו בתוקף כו'". כלומר: לכאורה אינו מובן: מדוע מתעכב כאן רבנו הזקן בענין עבודת המלאכים? הרי אין זה כלל ענינו של ספר ה"תניא", "ספר של בינונים", להסביר ענין עבודת המלאכים. ענינו של ספר ה"תניא" הוא להסביר את העבודה ששייכת לבני ישראל ולכל אחד מישראל. אלא הענין הוא, שהכוונה היא להדגיש את המעלה המעולה של עבודת קיום התורה והמצוות מתוך חיות של אהבה ויראה שכליות, שהיא למעלה אף מעבודת המלאכים וחיות הקודש. כך מובנים הדברים בפשטות. ואילו לאמיתו של דבר - ממשיך הרבי שליט"א - אפשר לומר, שרבנו הזקן מלמד אותנו בכך ענין נוסף: להדגיש מעלתם של אלה שעבודתם היא מתוך אהבה ויראה טבעיות, מתוך האהבה המסותרת - דבר זה כבר נוגע באופן ממשי לתוכנו של "ספר של בינונים", שנקודתו ומטרתו הן להסביר כיצד "קרוב אליך", כיצד קרוב לכל אחד מישראל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", ברגשי הלב ובחיות של אהבה ה' ויראת ה': שאדם לא יטעה לחשוב שאהבתו ויראתו - אהבה ויראה טבעיות, אינן באותו תוקף כמו האהבה והיראה השכליות, וממילא ה"לעשותו" שלו, כלומר, קיומו תורה ומצוות, הבא מ"בלבבך", מהאהבה והיראה הטבעיות, אינו גם כן באותו תוקף - לכן מסביר כאן רבנו הזקן ומדגיש שעבודה זו של אהבה ויראה טבעיות היא עבודתם של המלאכים וחיות המרכבה. שמכאן מובן גדולתה ותוקפה של עבודה זו: אלא - זוהי עבודה של מדות ולא של מוחין, וממילא מובן, ש"קרוב אליך - בלבבך", שלכל אחד קרוב הענין של אהבה ויראה - לא זו בלבד שבכל אחד ואחד ישנן אהבה (מסותרת) ויראה, אלא שלגבי כל אחד ואחד "קרוב הדבר", שהאהבה והיראה תהיינה בתוקף. שכן, האהבה והיראה הטבעיות בבני ישראל הן על-דרך האהבה והיראה של המלאכים וחיות הקודש שבמרכבה, וממילא יכול גם ה"לעשותו" להיות בתוקף, שכל אחד מישראל יקיים תורה ומצוות בחיות וברגש פנימי של אהבה ה' ויראת ה'.

עולם הכסא, כְּתִלֵת סְפִירָן כְּכֶרְסִיא, שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה. 42
 – ואלו הן חכמה בינה דעת שב"אצילות". וְלִכְּנָן – מפני 43
 שב"עולם הבריאה" מאירות בחינות חכמה בינה דעת של איך 44
 סוף, לכן הוא – "עולם הבריאה", מְדוּר נְשָׁמוֹת הַצִּדִּיקִים, 45
 עוֹבְדֵי ה' בְּדַחֲלוֹ 46
 וְרַחֲמֵינוּ, – בִּירָאָה וְאֶהְבָּה, 47
 הַנִּמְשָׁכִים מִן הַבִּינָה 48
 וְדַעַת הַגְּדֻלָּת אֵין־סוֹף 49
 בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁאֵהְבָה זֶה 50
 נִקְרָא "רְעוּתָא דְלִבָּא", 51
 – רצון שמן הלב, 52
 שנתעורר על ידי השכל, 53
 ושלא כמו הרצון 54
 שלמעלה מהשכל, כְּנֻכָּר 55
 לְעֵיל; וְכִי "רְעוּתָא דְלִבָּא" 56
 נִשְׁעָה לְבוֹשׁ לְנִשְׁמָה 57
 בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, שֶׁהוּא 58
 מְדַעְדָּן הַעֲלִיּוֹן, בְּדִלְקָמוֹ, 59
 – כפי שיתבאר להלן, 60
 וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֹהָר – פֶּרֶשׁת וַיִּקְהֵל. – הרי, שהנשמות 61
 שעבודתן מתוך אהבה ויראה הבאות מן השכל וההתבוננות 62
 בגדלות ה' – מקומן ב"עולם הבריאה", שהוא "גן עדן העליון", 63
 כי "גן עדן התחתון" הוא ב"עולם היצירה", ו"גן עדן העליון" – 64
 ב"עולם הבריאה", וכפי הידוע, ענינו של "גן עדן" הוא, ש"ישיבין 65
 ונהנין מזיו השכינה". תענוג זה בא מהבנתם והשגתם גדלות ה' 66
 – וזהו השכר עבור העבודה הקשורה בהשגה והתבוננות 67
 בגדלות ה'. להלן, מסביר רבנו חזקן, שבכך מתכוונים לאותן 68
 נשמות שהן במדרגת נשמה ממש – אלה שהשגתם הנעלה 69
 ביותר מתוארת כבחינת "מוחין דגדלות", ולא רק השגתם 70
 ושכלם יש להם שייכות ל"עולם הבריאה", אלא גם מדותיהם, 71
 אהבתם ויראתם, יש להן שייכות ל"עולם הבריאה". כי, גם 72
 מדותיהן נכללות במוחין ובשכל שלהם, עד שכל עבודתם 73
 מתוארת כ"עבודת מוחין". ואילו, נשמות שהשגתן איננה נעלה 74
 כזו, הרי למרות שאהבתן ויראתן באות על ידי התבוננות ושכל, 75
 הרי זה רק שהשכל משמש לעורר וליצור את מדות האהבה 76
 והיראה, אבל עיקר עבודתן היא "עבודת המדות" – ולכן, 77
 שייכות נשמות אלו, ל"עולם היצירה", שהוא עולם המדות. 78
 ומכל־שכן שאותן נשמות שעבודתן היא מתוך "אהבה מסותרת" 79
 – המדות הטבעיות, שאינן באות מן השכל ומן המוחין, בודאי 80
 ובודאי שמקומן הוא ב"עולם היצירה", רק בזמנים מסוימים 81
 עולות גם נשמות אלו ב"גן עדן העליון", ב"עולם הבריאה". 82

ליקוטי אמרים

תמיד יומם ולילה לא ישקוטו לעמוד ביראה ופחד וכו' 1
 והיינו כל מחנה גבריאל שמהשמאל ועבודת מחנה 2
 מיכאל היא האהבה כו'. אבל בעולם הבריאה מאירות 3
 שם חכמתו ובינתו ודעתו של א"ס ב"ה שהן מקור 4
 המדות ואם ושרש להן וכדאיתא בתיקונים דאימא 5
 עילאה מקננא בתלת ספירן בכרסיא שהוא עולם 6
 הבריאה ולכן הוא מדור נשמות הצדיקים עובדי ה' 7
 בדחילו ורחימו הנמשכות מן הבינה ודעת דגדולת א"ס 8
 ב"ה שאהבה זו נקרא רעותא דלבא כנ"ל ומרעותא 9
 דלבא נעשה לבוש לנשמה בעולם הבריאה שהוא 10
 גן עדן העליון כדלקמן וכמ"ש בזהר ויקהל 11

1 מ"חסד" עד "יסוד" מקננות, מאירות, ב"עולם היצירה", כי
 2 ארבעה הפרצופים של "עולם האצילות", כלומר, עשר
 3 הספירות כפי שהן מתחלקות לארבעה חלקים כלליים – (א)
 4 חכמה, (ב) בינה, (ג) "זעיר אנפין" (=מדות), (ד) מלכות – מאירות
 5 בארבעת העולמות:
 6 "אצילות", "בריאה",
 7 "יצירה", "עשיה", והם
 8 מהווים האלקות שבכל
 9 עולם: ב"עולם האצילות"
 10 מאירה ספירת ה"חכמה"
 11 – ולכן, תכלית הביטול
 12 לאלקות, היא ב"עולם
 13 האצילות", כי שם מורגש
 14 שאין־סוף ברוך־הוא, הוא
 15 לבדו ואין זולתו. הרגשה
 16 זו באה מ"חכמה", כפי
 17 שלמדנו בהגדה בפרק
 18 ל"ה: ב"עולם הבריאה",
 19 הנקרא "עולם הכסא",
 20 מאירה ספירת ה"בינה", ולכן הוא עולם ההשגה, שהנשמות
 21 והמלאכים שבאותו עולם הם בעלי השגה גדולים; ב"עולם
 22 היצירה", מאירות שש הספירות של "עולם האצילות", "זעיר
 23 אנפין", ולכן עבודת הנבראים של "עולם היצירה" – היא עבודת
 24 המדות: ב"עולם העשיה", מאירה ספירת ה"מלכות", והעבודה
 25 שם באה מתוך קבלת עול מלכות שמים. – הרי, שב"עולם
 26 היצירה" מאירות המדות של אין־סוף ברוך־הוא. וְלִכְּנָן, זאת
 27 היא עֲבֹדַת הַמְּלָאכִים – שמקומם ב"עולם היצירה": תְּמִיד,
 28 יוֹמָם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁקוּטוּ, לְעֹמֵד בִּירָאָה וּפֶחַד וְכוּ', – לפני
 29 הקב"ה, וְהֵינּוּ כָּל מַחֲנֵה גְבֻרִיאֵל שֶׁמֶהֱשָׁמַל, – שמבחינת
 30 ה"גבורה" הנקראת "שמאל" – שמחנה גבריאל עובד עבודתו
 31 מתוך יראה ופחד; וְעֲבֹדַת מַחֲנֵה מִיכָאֵל היא הָאֵהָבָה כו'.
 32 – ועבודת מחנה מיכאל, היא תמיד מתוך אהבה להקב"ה. שכן,
 33 כאמור, ב"עולם היצירה" מאירות מדותיו של אין־סוף ברוך־
 34 הוא, ולכן, גם עבודתם של הנבראים והמלאכים של "עולם
 35 היצירה", היא תמיד בענין המדות. אֲבָל בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה
 36 מְאִירוֹת שֶׁם חֻכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעַתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא,
 37 – בחינות חכמה בינה דעת של "עולם האצילות", שֶׁהֵן –
 38 חכמה בינה דעת, מְקוֹר הַמְּדוּת וְאִם וְשָׂרֵשׁ לָהֶן, – למדות,
 39 כפי שלמדנו בפרק ג', וְכִדְאִיתָא בְּתִיקוּנִים' – וכמו שכתוב
 40 ב'תיקוני זוהר': דִּ' אִמָּא עֲלָא – ספירת "בינה" דאצילות,
 41 מְקַנְנָא – מקננת ומאירה ב"עולם הבריאה", הנקרא "כורסיא",

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' ב

זאת מגזירה שזה 'זה' 'זה' ולא ממשמעות הכתוב, רב ששת ורב 6
 יוסף לא קיבלו מרביותיהם לדרוש גזירה שזה זו. 7
 שנינו במשנה: לְפִיכָּךְ אֶנְחֵנוּ תִּיבִין להודות וכו' ונאמר לפניו 8
 הללויה. 9
 10

1 כאן, אִי לֹא – אם לא כתבת התורה בְּעֶבְרִי וְה', מֵאִי יֵשׁ לָהּ לְכָתוּב
 2 תחת תיבה זו. אלא ודאי אין משמעות הכתוב למעט סומא מחובת
 3 הגדה, אֵלֹא בְּעֶבְרִי מה שעשה ה' לי בצאתי ממצרים אני אוכל
 4 מִצֶּה וּמְרֹר לוֹכֵר הדבר, הוּא דָּאָתָא – זהו מה שבא לומר הכתוב
 5 'בעבור זה', ולא לפטור סומא מחיוב הגדה. ואף שרב אחא דרש

יום ראשון, ר"ח ניסן

וְהָיָה בְּיוֹם כָּלוֹת מִשֶּׁה לְהַקִּים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם: וַיִּקְרִיבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רֹאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי הַמִּפְתָּה הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקָדִים: וַיָּבִיאוּ אֶת־קֶרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צֶבַע וְשְׁנֵי־עֶשְׂרֵי בָקָר עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׂוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּנָה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ: וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֶגְלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֶגְלֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֶגְלֹת וְאֵת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: וּלְבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכֹּתֶף יִשָּׂאוּ: וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשָׂאִים אֶת־קֶרְבָּנָם לִחְנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: וַיְהִי הַמַּקְרִיב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קֶרְבָּנָו נְחֹשֶׁן בֶּן־עֲמִינָדָב לְמִשְׁה יְהוּדָה: וְקֶרְבָּנוֹ קֶעֶרֶת־כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֶּף אֶחָת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נְחֹשֶׁן בֶּן־עֲמִינָדָב:

יום שני, ב' ניסן

בְּיוֹם הַשְּׁנִי הַקָּרִיב נִתְּנָאֵל בֶּן־צִוְעָר נְשִׂיא יִשְׁשַׁכָּר: הַקָּרִב אֶת־קֶרְבָּנוֹ קֶעֶרֶת־כֶּסֶף אֶחָת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בִּשְׁקָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֶּף אֶחָת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פָּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֵּן נִתְּנָאֵל בֶּן־צִוְעָר:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יְהִי רְצוֹן מִלִּפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתֹּאִיר הַיּוֹם בְּחֶסֶדֶד הַגָּדוֹל עַל נַשְׁמֹתֵינוּ קְדִישֵׁינוּ דְּמִתְחַדְשֵׁינוּ בְּצַפְרִים וּבְצַפְצָפִין וּבְמִשְׁבָּחִין וּבְמִצְלָאִין עַל עַמָּא קְדִישָׁא יִשְׂרָאֵל. רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, תַּכְנִים וְתַעֲלִיל הַנֶּהָ צִיפְרֵי קְדִישֵׁינוּ לְאַתֵּר קְדִישָׁא דְּאִיתְמָר עָלֵיהּ עֵין לֹא רָאתָה אֱלֹהִים וּלְתַד. יְהִי רְצוֹן מִלִּפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂבָאִם אֲנִי עֹבֵדְךָ מִשְׁכֵּם

ליום שני

ליום ראשון

יששכר

יהודה

שְׁקִירָאֵתִי בְּתוֹרְתְךָ פָּרְשָׁה שֶׁל הַנְּשִׂאִים הַיּוֹם אֲנִי יְאִירוֹ נָא עָלֵי כָּל נְצוּצֵינוּ קְדִישֵׁינוּ וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הַבְּלוּלוֹת בְּקֶדְשֶׁת זֶה הַשְּׁכֵם לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּתוֹרְתְךָ וּבִירְאָתְךָ לְעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְרַעִי וְרַעִי מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום שלישי, ג' ניסן

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן-חלון: קרבנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-פקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליאב בן-חלון:

יום רביעי, ד' ניסן

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן-שדיאור: קרבנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-פקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אליצור בן-שדיאור:

יום חמישי, ה' ניסן

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיואל בן-צורישדי: קרבנו קצרת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-פקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן שלמיואל בן-צורישדי:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין בצפנים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משכט

ליום שלישי	ליום רביעי	ליום חמישי
זבולן	ראובן	שמעון

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הפלולות בקדשת זה השכט להבין ולהשכיל בתורתך ובקראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום שישי, ו' ניסן

ביום הששי נשיא לבני גר אליסר בן־דעואל: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אליסר בן־דעואל:

שבת קודש, ז' ניסן

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־עמיהוד: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מורק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן־עמיהוד:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על גשמתין קדישין דמתחדשין כצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבונו של עולם, תכנים ותעיל הנה ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משכט

ליום שישי
גד
לשבת קודש
אפרים

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקרשת זה השכט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' א

13 ואת סיום הפסוק 'בְּרַבְּנוֹכֶם מִפִּית ה' אִמֵּר שְׁמוּאֵל לְבָנָיו שֶׁל יֵשׁוּ
14 בָּאוּתוֹ הַזֶּמֶן, שֶׁה' יִבְרַךְ אֶת כָּל בְּנָיו. אֵת דְּבָרֵי הַפֶּסוּק 'אֵל ה' וַיֵּאָר
15 לָנוּ' אִמְרוּ בּוֹלֵן יַחֲדָיו, אַחֵר שֶׁהֵאִיר ה' אֶת עֵינֵי שְׁמוּאֵל לְדַעַת אֵת
16 מִי לַמְּשֹׁחַ לְמֶלֶךְ. וְאֵת הַמִּשְׁךְ הַפֶּסוּק 'אִמְרוּ הֵן פְּעֻבִּים עַד קִרְנוֹת
17 הַמִּזְבֵּחַ', אִמֵּר שְׁמוּאֵל, שֶׁאִמֵּר שִׁבְיָאוֹ קִרְבָּנוֹת וּשְׁלָמִים רַבִּים, כְּדִי
18 לְשִׁמּוֹחַ בְּבֶשֶׁר הַנֶּאֱכָל, וְהָדָם יִזְרַק עַל קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אֵת דְּבָרֵי
19 הַפֶּסוּק 'אֵלֵי אִתָּה וְאִתְּךָ' אִמֵּר דָּוִד בְּסוֹף הַסְּעוּדָה שֶׁסִּעְדּוּ עִם
20 שְׁמוּאֵל לְאַחֵר שֶׁנִּמְשַׁח, שֶׁכִּינן שֶׁנִּבְחַר מֵאֲחֵיו לְהִיּוֹת מֶלֶךְ, לֹא רָאוּ
21 לְהוֹדוֹת וּלְבָרֵךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְסִיּוֹם הַפֶּסוּק 'אֵלֵּהי אִרְוִמְסֶךָ' אִמְרוּ בּוֹלֵן.
22 הַגְּמָרָא דְּנָח בְּדִינֵי הַחֲלָל וּבִמְנַהֲגֵיהּ: תִּנּוּן הָתָם (סוֹכָה לַח). בַּעֲנִין אֲמִירַת
23 הַחֲלָל, בְּמִקּוֹם שֶׁנֶּחֱנוּ
24

1 יֵמִיו הִיָּה רוּעָה צָאן, וְלֹא עָלָה עַל דַּעַת אִישׁ שִׁמְלוֹךְ, וְעַתָּה נִמְשַׁח
2 לְרֹאשׁ פִּינָה, לְאֲבֹן הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבִּנְיָן, שֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת. אֵת
3 הַפֶּסוּק הַבֵּא 'מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ' אִמְרוּ אֲחֵיו
4 שֶׁל דָּוִד, שֶׁהִיָּה פֶלֶא בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהִצְלִיחַ לְנַצַּח אֶת גִּלְיָה, וְשֶׁהִגִּיעַ
5 לְמַלְכוּת. אֵת הַפֶּסוּק 'זֶה הַיּוֹם עָשָׂה ה' נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּו' אִמֵּר
6 שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא בִּנְבוּאָה כְּשִׁמְשָׁח אֶת דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל פִּי ה', לֹמֵר,
7 שֶׁהַיּוֹם הַזֶּה שֶׁעָשָׂה ה', הַיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח בּוֹ דָּוִד, עֵתִידִים לְגִיל וּלְשִׁמּוֹחַ
8 בּוֹ, שִׁוְשִׁיעִם מֵאוֹיְבֵיהֶם. אֵת הַפֶּסוּק הַבֵּא, 'אֵנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָא'
9 אִמְרוּ אֲחֵיו שֶׁל דָּוִד בָּאוּתוֹ הַזֶּמֶן, בְּתַפִּילָּה שֶׁאֲבָן יוֹשִׁיעִם ה' עַל יְדֵי
10 דָּוִד. וְהַמִּשְׁךְ הַפֶּסוּק 'אֵנָּה ה' הַצִּלָּהָה נָא' אִמֵּר דָּוִד, בְּתַפִּילָּה
11 שִׁיִּצְלִיחַ בְּמַלְכוּתוֹ. אֵת דְּבָרֵי הַפֶּסוּק 'בְּרִיךְ הָיָה כָּשֶׁם ה' אִמֵּר יֵשׁוּ
12 לְשְׁמוּאֵל, כְּשֶׁבֶא בְּשִׁלְיָחוֹת ה' לְמִשְׁוֹחַ אֶת אֶחָד מִבְּנֵי יֵשׁוּ לְמַלְכוּת.

יום ראשון	יום שלישי	א ניסן, ר"ח	ה'תש"ג
כל החדש אין אומרים תחנון. אחר אמירת הנשיא אומרים "יהי רצון" הנדפס בסדור תורה אור, וגם כהנים ולויים אומרים אותו. שיעורים. חומש: תזריע, שלישי עם פירש"י. תהלים: א"ט. תניא: אך מי . . . נג לי"ח. אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] צוה לגיסו הרב משה הורנשטיין הכהן לאמר ה"יהי רצון" שאחר הנשיא, ואמר לו כי אפלו כהן ולוי צריך לאמרו, כי זה שיש לעבור.			

יום שני	יום רביעי	ב ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תזריע, רביעי עם פירש"י. תהלים: י"ז. תניא: והנה שכר . . . 106 קדם ה'. הלולא של כבוד קדשת אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]. נסתלק אור ליום א, ב ניסן שנת תר"ף ברוסטוב, ושם מנוחתו כבוד. מאמר הראשון אשר אמרו ברבים, אחרי הסתלקות אביו: ביום השני דחג הסוכות תרמ"ג, ומתחיל "כתר יתנו לך כו". מאמר - ברבים - האחרון בהיותו בעלמא דין - בסעודת פורים תר"ף, ומתחיל "ראשית גוים צמלק גו' קץ שם לחשך".			

יום שלישי	יום חמישי	ג ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תזריע, חמישי עם פירש"י. תהלים: יח"ב. תניא: והיינו אפילו . . . 106 כמ"ש לקמן. משעורי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: בכל יום פרשה חמש עם פרוש רש"י. אמירת תנ"ך בעל-פה: פרק אחד מתורה, וכן מנביאים, וכן מכתובים. פרק אחד משניות. שיעור גמרא לעיוני - ב' דפים לשבוע, שיעור למגרים - ג' דפים ליום. שיעור בירושלמי. גם שיעור - לא בכל יום - בפוסקים. במשך השנה היה מסים כל המדרש רבה: לזה בסדרות הארכות ופורע בקצרות.			

יום רביעי	יום ששי	ד ניסן	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: תזריע, ששי עם פירש"י. תהלים: כג"כ. תניא: וכשעוסק . . . כמ"ש בזהר. עבודת בעלי עסקים מתחלקת לשני סעיפים עקרים: א) העבודה עם עצמה. בעת עסקו ממש בשעה הפנויה, בישבו בחנות וכדומה, ילמד משנה משניות, פרק תניא, ויהיה לו איזה דברי תורה, כמו חמש משניות תהלים תניא, שיהיה בקי בהם בעל-פה, למען שיוכל לחזור עליהם בהלכו ברחוב, בשוק וכדומה. ב) העבודה עם זולתו. בעת הדבור בעניני עסק, יסבב הדבור לספר איזה ספור תכני, ולמצא עלה וסבה לעורר על דבר למוד וכיוצא בזה.			

יום
חמישי

שבת

ה ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תזריע, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.

תניא: פרק מ. אך . . . נה באריכות.

ב'רצה' דברכת המזון אומרים "בצל הישועות" - בית דגושה, "ובצל הנחמות" - בית רפויה.

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר במאמר רבותינו זכרונם לברכה "לא מקומו של אדם מכבדו, אלא אדם מכבד את מקומו", כבוד יש בו שני פרושים: לשון כבדא, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה "כבד לב פרעה - נעשה לבו ככבד", ולשון כבוד, גלוי אור מקיף נעלה. וזהו "לא מקומו של אדם מכבדו", כלומר מקורו, אלא "אדם מכבד את מקומו", שנתן לו כח ועז להאיר את מקומו באור תורה ועבודה. כשם דכירידת הנשמה בגוף "משפיעים אותו תהא צדיק", דשבועה זו הוא ענין השבע בכחות נעלים שתוכל להשלים כונת ירידתה, הנה כן הוא בכל אדם ואדם במקום שהוא.

יום
שישי

יום ראשון

ו ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.

תניא: הגהה (ושם . . . 110 רצון זו).

הנפיון הראה, אשר כשם מעטים בחקירות, ועובדים בסדר ובתקף על פי הנעימות של תורה, ימין מקרבת ושמאל דוחה, אזי פועלים בודאי, ובפרט בענינים העקרים מעקרי הדת.

שבת
קודש

יום שני

ז ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, שני עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.

תניא: ובוה יובן . . . 110 בר"מ.

גוסס "ייהי בגסע": וכרצון כל צמך בית ישראל.

כנוי משפחה של רבנו הזקן: ברוכאוויתש.

כנוי משפחה של בנו אדמו"ר האמצעי: שניאורי.

כנוי משפחה של ה"צמח צדק": שניאורסאהן.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' ב

9 השני, מברך על החזרת ברכת 'על אכילת מרור', ואכיל. מסתפקת
10 הגמרא: היכא דליכא - כאשר אין לו אלא חסא - חזרת לשני
11 הטיבולים, מאי - מה דינו, האם יברך גם את ברכת 'על אכילת
12 מרור' בטיבול הראשון, או לא.
13 משיבה הגמרא: אמר רב הונא, מברך מעיקרא אמרור - מברך
14 מתחילה, בטיבול הראשון, על החזרת 'בזרא פרי האדמה', ואכיל,
15 ולבסוף כשיגיע לטיבול השני, מברך עליה 'על אכילת מרור'
16 ואכיל.

1 הנייה הבא עם הפסח בארבעה עשר בניסן.
2 רבינא אמר, רשאי להביא אפילו גרמא - חתיכת בשר, ובישולא -
3 והמרק שבתוכו נתבשלה.
4 הגמרא דנה מה מברך כשמטבל טיבול ראשון בחזרת. מבאת
5 הגמרא: פשיטא דהיכא דליכא - כאשר יש לו שאר ירקות לטיבול
6 הראשון, מברך בטיבול ראשון אשאיר ירקות ברכת 'בזרא פרי
7 האדמה', ככל אוכל ירק שמברך כך משום שאסור להנות מהעולם
8 הזה בלא ברכה, ואכיל - ויאכל. והדר - ואחר כך, כשיגיע לטיבול

יום ראשון א' ניסן ה'תשפ"א

קניית רכוש גנוב

שמקלל הגנב את מי שקונה את החפץ הגנוב. ומוסיף המהרש"ל שהקונה הגורם לגנב להמשיך לגנוב עובר שני איסורים: הכשלת הגנב באיסור, וגרימת נזק לגנב העתיד.

ו'נפקא מינה' בין שני הטעמים לגבי קניית גנבה מגנב גוי: אם האיסור הוא משום שמכשיל את הגנב יתכן שמותר לקנות ממנו, כי לדעת חלק מהפוסקים אין איסור 'מסייע ביד עוברי עברה' בגוי אלא רק כלפי יהודי, אך אם האיסור הוא מצד הנזק שיגרם לנגזל יש לאסור גם בגוי מפני הנזק שיגרם ליהודים שיגנוב מהם (אמרי יעקב, חו"מ, עמ' קיג).

אך לדעת אדמו"ר הזקן (הל' גזלה וגנבה סכ"ג) מותר לקנות מהגנב חפץ שהשתנה ואין בו חיוב השבה, ואע"פ שהביא (שם ס"ט) את דברי הרמב"ם שהאיסור הוא משום שגורם לגנב להוסיף ולגנוב ומטעם זה היה מקום לאסור אף כשקונה לאחר יאוש - יש לומר כי מאחר והגנב מסתכן שמא ייתפס וייענש, הרי אם יידע שלא יוכל למכור את החפץ מיד אלא יצטרך לטרוח בו לשנותו, די בכך כדי שימנע מהגניבה, ולכן לא אסרו לקנות לאחר שינוי החפץ (אמרי יעקב שם עמ' קיב).

הלכות גניבה פרק ה, הלכה א: אסור לקנות מן הגנב החפץ שנגב, ועון גדול הוא; שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב גנבות אחרות, שאם לא ימצא לזקה, אינו גונב; ועל זה נאמר: "חולק עם גנב, שונא נפשו".

לשון הכתוב הוא: 'חולק עם גנב שונא נפשו, אלה ישמע ולא יגיד', ופירושו: החולק עם הגנב שונא את עצמו, מאחר שבית הדין מטילים קללה על מי שיודע היכן הגנבה ואינו מודיע, והקונה מהגנב אינו מודיע וכך גורם שתפגע בו הקללה.

ולפי זה, הדבר אמור רק בזמן שחלה חובת השבה על הגנבה, אך אם היה שינוי של הגנבה ביד הגנב ואין חיוב להשיבה ואין בית הדין מטילים קללה, אין מקור לאסור על קניית הגנבה.

אך המהרש"ל (יש"ש ב"ק פ"י, נו) לומד מדברי הרמב"ם כאן שהאיסור חל אף לאחר שהשתנתה הגנבה, שהרי לדבריו טעם האיסור הוא משום שגורם לגנב להמשיך לגנוב, ואם כן יש לאסור אף כשאין חיוב השבה על גניבה זו שקונה. ולפי זה, הכתוב 'אלה ישמע ולא יגיד' פירושו קללה

יום שני ב' ניסן ה'תשפ"א

כפייה על קיום המצוה

וגם לדעת הריצב"א (תוס' ב"ב ח, ב ד"ה אכפיה) מצוות-עשה שמתן שכרה בצידה "אינם מוזהרין להכריחו עד שיעשה, כשאר מצוות-עשה..." אך אם ירצו, יש לבית דין רשות לכפות (וכ"כ המרדכי כתובות ס' קנט).

וכתב ב'מראה הפנים' (ירושלמי שם, ע"פ דברי התוס' ב"ב שם): אף אם מצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין מוזהרים כלל לכופ עליה, לענין מידה ומשקל ב'מאזני צדק' ציוותה תורה גם ב'לאו' (לא יהיה בכיסך אבן ואבן... איפה ואיפה, דברים כה"ג), ולכן כופים על כך, אך זהו רק לענין "משקל חסר או מידה חסרה", אבל על הפקעת שערים אין איסור לאו. ואם כן, בהכרח שלדעת הרמב"ם הפוסק שגם "מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר מכין אותו וכו'פין אותו", בית דין מוזהרים הן על מידה ומשקל והן על הפקעת שערים, ולכן יש להם רשות להכות ולכוף "כל מי שנמצא עמו משקל חסר" ו"מי שמפקיע את השער", אך אם כפו ולא הועיל, "אין אתם צריכים לטרוח יותר שאין אתם נענשים כמו בשאר מצוות-עשה".

הלכות גניבה פרק ח, הלכה כ: חיבין בית דין להעמיד שומרים... שיהיו מחזיקין על החניות, ומצדקין את המאזנים ואת המדות, ופוסקין את השערים. וכל מי שנמצא עמו משקל חסר... וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר - מכין אותו, וכופין אותו ומוכר בשער השוק.

ב'הגהות מיימוניות' (כאן) הובאה קושיית הירושלמי (בבא בתרא פ"ה ה'): מצוה זו הנלמדת מהפסוק "מאזני צדק אבני צדק... יהיה לכם" (ויקרא יט, לו) היא מצוה ש'מתן שכרה בצידה' (כמשמעות הפסוק, כשהיו מאזני צדק יהיה לכם ממון), ומצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין מוזהרין עליה (תולין קי, ב) כי אין צורך לכפות על קיומה, שהרי פירש הכתוב שכרה ו"אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תיטול שכר זה" (רש"י שם ד"ה שמתן)! ותירץ: אין הכוונה ש'אין בית דין מוזהרין' על מצוה שמתן שכרה בצידה אלא 'אין בית דין נענשין' עליה.

וביאר ב'תשובות מיימוניות' (קנין ס' כז): בית דין מוזהרים לכפות קיום מצוה זו אך אינם צריכים לטרוח הרבה, ואינם נענשים על כך כשם שנענשים על אי כפייה של קיום שאר מצוות-עשה (שבהן 'מכין אותו עד שתצא נפשו').

יום שלישי ג' ניסן ה'תשפ"א

חומרת איסור 'לא תחמוד'

על לאו זה, עד שינקת החפץ שחמד. בגמרא נאמר (ב"מ ה ב) "'לא תחמוד' לאינשי בלא דמי משמע להו". כלומר, אנשים סבורים כי איסור 'לא תחמוד' הוא כשמשדל את הבעלים לתת לו בחינם, אך זו טעות, כי

הלכות גזלה ואבדה פרק א, הלכה ט: כל תחמוד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו... והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו - אף על פי שנתן לו דמים רבים - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תחמוד"... ואינו עובר

ומשלמים פסולים מדרבנן הוא שפסולים לעדות מדרבנן מפני ש"שוגגים וטועים הם בדבר זה, דלא משמע להו דרבמים מקרי חמסין", כמשמעות דברי הגמרא שאכן טועים בזה ובאמת מצד 'לא תחמוד' הרי זה אסור מן התורה.

ולגבי גוי, פסק הרמב"ם (לעיל ה"ב) "אסור לגזול... אפילו גוי". אך בנוגע לאיסור 'לא תחמוד' שלדעת הרמב"ם הוא שאסור לחמוד גם כשמשלם – האם מותר לחמוד חפץ מן הגוי ולשלם?

ה'פרי מגדים' (או"ח סי' תרד מש"ז סק"א) הסתפק בשאלה זו. אך לדעת אדמו"ר הזקן (או"ח סי' תמ, קו"א ס"ק יא) הדבר מותר. וכמו שכתב ה'כסף משנה' (להלן ה"ב) בנוגע לאיסור 'עושה' שאינו אסור בכרי 'דהא קרא 'לא תעשוק את רעך' כתיב, דמשמע לאפוקי עכו"ם", וכן 'כיון דגבי לא תחמוד כתיב רעך' - אין איסור בשל נכרי'.

גם מי שמשלם כסף, "כל זמן שלא היה בדעת המוכר למכור וזה לקחו שהפציר בו... עבר משום לא תחמוד" (מגיד משנה). ועל פי זה פסק הרמב"ם שאיסור לא תחמוד הוא גם כ"שנתן לו דמים רבים".

והנה, בהלכות עדות (פ"י ה"ד) כתב הרמב"ם כי "החמסנין, והם הלוקחים קרקע או מטלטלין שלא ברצון הבעלים אע"פ שנותנין הדמים – הרי אלו פסולי מדבריהם". וכתב ה'כסף משנה' (שם), שמן התורה אכן אין איסור כאשר משלם. ואף שמהגמרא משמע שזו טעות, יש לפרש (כפירוש התוספות סנהדרין כה, א ד"ה מעיקרא) את דברי הגמרא "משמע להו לאינשי" שכן היא האמת שאין איסור של 'לא תחמוד' כאשר משלם.

אך לדעת אחרונים (מהרי"ט על הרי"ף קידושין ב, א. מנחת חינוך מצוה לח – הובאו בשו"ע כללים ל, כלל קל) אין לפרש כן בדעת הרמב"ם, שהרי פסק שגם כשלוקח ומשלם עובר על 'לא תחמוד' מן התורה. ומה שכתב שהחמסנין שלוקחים

יום רביעי ד' ניסן ה'תשפ"א

מקור סמכותו של המלך

שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ. . אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזול בעל זרוע וכמו חבורת לסטים המזוינים שאין דיניהם דין", אך בהלכות מלכים לא הזכיר הרמב"ם תנאי זה שתהא מטבעו יוצאת בארץ, ואם-כן מלך ישראל שנתמנה כפי התנאים המבוארים בהלכות מלכים (פ"א ה"ג) – על פי ב"ד של שבעים ואחד ועל פי נביא וכו' – יש לו דין מלך אף אם אין מטבעו יוצא במדינה, ורק במלך שלא נתמנה על פי דיני מינוי מלך נדרש תנאי זה.

ולפי זה מבואר, שדברי הרמב"ם כאן 'שדין המלך דין הוא בין שהיה המלך גוי או שהיה המלך ישראלי' אמורים רק במלך ישראל שלא נתמנה על פי דין וסמכותו (מכוח 'דינא דמלכותא דינא') מותנית בכך שתהא מטבעו יוצאת, ואילו סמכותו של מלך שנתמנה על פי דין נובעת מדיני 'פרשת המלך' כדברי הרמב"ם בהלכות מלכים.

(משנת יעקב)

הלכות גזלה ואבדה פרק ה, הלכה יא: שדין המלך דין הוא... בין שהיה המלך גוי, בין שהיה מלך ישראל.

בהלכות מלכים (פ"ד ה"א) כתב הרמב"ם: "רשות יש למלך ליתן מס על העם לצרכיו או לצורך המלחמות. . ודיניו באלו הדברים וכיוצא בהם דין, שכל האמור בפרשת מלך – מלך מותר בו". כלומר: דינים אלו נלמדים מהפסוקים שבפרשת המלך (שמואל א פ"ח), ולא כדעת הסוברים 'לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם' ואין המלך מותר לעשות כן.

ויש לעיין: הרי כאן כתב הרמב"ם ש"דין המלך דין הוא בין שהיה המלך גוי בין שהיה המלך ישראל", הרי שהסמכות להטיל מסים אינה נובעת מ'פרשת המלך' האמורה במלך ישראל, ומדוע אם-כן בהלכות מלכים נלמד דין הטלת מס במלך ישראל מפרשת המלך?

והביאור:

להלן (ה"ח) כתב הרמב"ם: "במה דברים אמורים, במלך

יום חמישי ה' ניסן ה'תשפ"א

מכירה מדומה; ומה עם הכסף?

אך הרמב"ם מחלק בין המקרים: כאן, באדם שקנה קרקע בידיעה שאינה שייכת למוכר, פסק שהמוכר צריך להשיב ללוקח את הדמים. ולגבי ה'מקדש' את אחותו פסק (הל' זכיה ומתנה ו, כ) שהמעות נחשבות כמתנה ואינן חוזרות לבעליהן. ובטעם החילוק יש שביאורו:

בשני אנשים זרים אין להניח שאחד התכוון לתת מתנה לשני ולכן הכסף חוזר לבעליו, אך בין קרובי משפחה מצוי שיתן האחד מתנה לקרובו, ולכן ב'מקדש' את אחותו אנו מניחים שהתכוון לתת לה מתנה (ש"ך חו"מ שנו, ז. משנה למלך כאן). ויש שהקשו - אם כן, יש לחלק בין אם הלוקח והמוכר הם אנשים זרים או קרובי משפחה, ואם הם קרובי משפחה נאמר שהלוקח התכוון לתת למוכר מתנה ואינו זכאי לדרוש

הלכות גזלה ואבדה פרק ט, הלכה ז: ואם הפיר קה שהיה נזילה בשלקחה - אינו נוטל מן הנזיל אלא תפין בלבד. נחלקו אמוראים בהלכה זו (ב"מ ט, ב): יש אומרים שהמוכר (הגזלן) אינו צריך להחזיר את דמי הקנייה ללוקח, כי מאחר והלוקח ידע מלכתחילה שהשרה אינה של המוכר, הרי הבין שהמקח אינו חל ונתן את הכסף כמתנה. ויש חולקים וסוברים שיכול לדרוש את כספו בחזרה.

בדומה לכך נחלקו במי ש'קידש' את אחותו: יש אומרים שמאחר וכל אדם יודע כי קידושין אלו אינם חלים, בוודאי התכוין לתת לה את המעות כמתנה ואינו יכול לדרוש אותם בחזרה. ויש אומרים שמאחר והקידושין אינם חלים, עליה להחזירם.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קא

את כספו בחזרה, והרי הרמב"ם לא חילק בכך (טיב קידושין סי ג, ו).

ולכן ביארו שבמכר לעולם כוונת הלוקח היתה לשם קנין ולא לשם מתנה, ואף שידע שהקרקע גזולה ביד המוכר, חשב שהקרקע תישאר ברשותו בכל זאת או ששיער שהמוכר שגזל

את הקרקע יגיע להסדר עם הבעלים וירכוש מהם את הקרקע כדי שתישאר ביד הלוקח, ועל סמך זה נתן את כספו, ולכן אם בסופו של דבר הקרקע יוצאת מרשותו, זכאי הוא לדרוש את כספו בחזרה (ראה לחם משנה הל' זכיה ו, כ. טיב קידושין שם).

טענת מלך סדום לאברהם אבינו יום שישי ו' ניסן ה'תשפ"א

לו מתנה. ואם כך, איך הוא אומר לו "הרכוש קח לך" כהסכמה ונתינת רשות מצדו שאברהם יקח את הרכוש? ומבאר, כי מלך סדום סבור היה שביכולתו להמשיך ולהילחם ולשחרר את הרכוש והרי זה מקרה של אפשר להציל 'על ידי הדחק' והיה על אברהם לומר בפירוש "לעצמי אני מציל", וכיון שלא שמע את אברהם אומר כן לא התייאש והדין הוא ש"הציל לאמצע", וכל אחד לוקח את חלקו, ואברהם "לא יטול אלא מה שהוא שלו שהוא לוט ורכושו" ומלך סדום יקבל את שאר הרכוש.

אמנם בראותו שאברהם הפריש מעשר מכל הרכוש שהציל, הבין מלך סדום כי לדעת אברהם זהו מקרה שאי אפשר להציל בשום אופן, גם לא ע"י הדחק, וכיון שהציל מגיע לו כל הרכוש אף אם לא הודיע "לעצמי אני מציל". ולכן הציג מלך סדום פשרה: "תן לי הנפש והרכוש קח לך" – "אתה תבטל זכותך ותחליט לי הנפש, ואני אבטל זכותי (לפי הבנתי שהצלה לאמצע) ואחליט לך הרכוש, קחנו לך".

אולם מלך סדום טעה כי באמת זה מקרה של "אינן יכולין להציל" כלל כי לא היה באפשרותו כלל לשחרר את הרכוש שנלקח בשבי, שהרי המלכים "כבר העריכו מלחמה" ואינו יכול לטעון "יכול הייתי להציל".

הלכות גזילה ואבדה פרק יב, הלכה ט: ה'י יכולין להציל על ידי הדחק – כל המציל, מציל לאמצע; אלא אם כן אמר 'לעצמי אני מציל', הרי זה מציל לעצמו; שכיין ששמעוהו אומר 'לעצמי אני מציל', היה להם לדחק עצמם ולהציל, וכו' ושייבו ולא הצילו – הרי נתיאשו מן הכל.

שיירה שהלכה במדבר ועמד עליה גייס וטרפה – אם אינן יכולים להציל מידים" וכולם נתיאשו, מי שבכל זאת הציל זכה בכל מה שהציל (כמבואר בהלכה הקודמת), אך אם "יכולין להציל על ידי הדחק" והמציל הודיע בפירוש "לעצמי אני מציל", זכה בכל הרכוש, "שכיון ששמעוהו אומר לעצמי אני מציל היה להן לדחוק עצמן ולהציל, וכיון שיישבו ולא הצילו הרי נתיאשו מן הכל", אולם אם לא אמר "לעצמי אני מציל", כיון שיש להם אפשרות להציל ע"י הדחק – לא נתיאשו ו"הציל לאמצע", היינו שכל אחד לוקח את החלק שלו (רש"י ד"ה הציל לאמצע – ב"ק קטז, ב).

ובזה מבאר ה'אור החיים' (בראשית יד, כא) את טענת מלך סדום לאברהם אבינו לאחר שאברהם ניצח את ארבעת המלכים ושחרר את רכוש סדום שנלקח בשבי – "תן לי הנפש והרכוש קח לך": מאמירת מלך סדום "תן לי הנפש" משמע שמסכים כי הכל שייך לאברהם אבינו, ומבקש שיתן

המוצא תפילין – אז והיום שבת קודש ז' ניסן ה'תשפ"א

מצוה, המאבד מסכים שהמוצא ירכוש אותם לעצמו, כי נוח לאדם שיעשו מצוה בממונו (וזאת בצירוף הטעם שהמאבד יוכל להשיג לעצמו אחר כך תפילין אחרות שהרי הן מצוינות), אך בדבר אחר אין המאבד מסכים לכך.

ו'נפקא מינה' בין השיטות במוצא תפילין ואינו זקוק להן כעת אלא שרוצה לרוכשן עבור בנו הקטן לכשייעשה בר' מצוה: לפי הדעה הראשונה מותר שהרי המאבד אינו מקפיד עליהן, אך לפי הדעה השנייה המאבד מוכן לוותר עליהן רק לצורך קיום המצוה, אך אם אין המוצא מקיים בהן מצוה אלא הן מונחות ללא שימוש, אין המאבד מסכים לכך (ראה צ"ח אליעזר יח, עח).

וה'מנחת אלעזר' (ד, ט מובא בצ"א שם) כתב טעם נוסף להחמיר, כי בזמנינו אנשים מקפידים על התפילין שלהם ומי שרכש תפילין מסופר מומחה וירא שמים לא יסכים להחליפן תמורת אחרות, ו"כנראה זה הדין היה רק בימיהם שהיו ההמון רובם ככולם אינם מדקדקים בזה... או אולי היו הסופרים אז בימיהם כולם צדיקים וטהורים...".

הלכות גזילה ואבדה פרק יג, הלכה יד: מוצא תפילין – שם המיהם ומניהם עליו; שדךר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשוין אלא למצוה בלבד.

בהלכה הקודמת מבואר שהמוצא ספרים צריך לשמור עליהם עבור בעל האבירה ולטפל בהם. ובגמרא (ב"מ כט, ב) מבואר שאינו יכול לקנותם לעצמו כמו תפילין, משום שספרים בזמנם היו דבר נדיר ואין וודאות שבעל האבירה היה מסכים למוכרם, אך תפילין ניתן להשיג ללא קושי ומסתבר שבעל האבירה מסכים שהמוצא ייקחם לעצמו ואחר כך יקבל את תמורתם וירכוש לעצמו אחרים.

והרמב"ם מוסיף על זה: "שדבר מצוי הוא ביד הכל, ואין עשוין אלא למצותם בלבד".

ונחלקו המפרשים בהבנת סיום דבריו:

הסמ"ע (ח"מ סי' רסו סק"ל) מפרש כי על דברים אחרים אדם מקפיד אף שמצוי לקנותם, כי אדם מעדיף להשתמש בחפץ שכבר הורגל בו, ורק על תפילין אין הדרך להקפיד אם ייצא ידי חובה באלו או באחרות.

והש"ך (שם סקט"ז) פירש שמאחר והתפילין נועדו לקיום

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - א'ז' ניסן ה'תשפ"א

יום ראשון א' ניסן ה'תשפ"א

הלכות גניבה

פרק רביעי

(1) נתבארו בו דיני הנפקד שרוצה לעכב הפקדון בידו בטענה שנגנב ממנו, וכן כל כיוצא בזה שהממון בא לידו שלא באיסור גניבה, וביאור דינים אלו בשלמות, ואם החזיר הגנב את הגניבה באי זה תנאי יפטר, ואם צריך הודאת בעלים.

א. הטוען² שנגנב מביטו הפקדון: אם נשבע³ ואחר כך באו עדים ששקרו טען ושהפקדון היה אצלו - הרי זה משלם תשלומי כפל, שהרי הוא עצמו הגנב⁴. ואם טבח ומכר אחר שנשבע - משלם תשלומי ארבעה וחמשה⁵. ואינו מביא אשם על פי עדים על שבועתו⁶. ואינו מביא חמש⁷, שאין החמש משתלם עם הכפל⁸. ואם באו עדים קדם שישבע - אינו משלם אלא הקרן בלבד⁹.

(2) שומר חנם, שהופקד אצלו חפץ, טוען שהפקדון נגנב ופוטרו עצמו מלשלם, שהרי שומר חנם פטור מגניבה ואבידה (משנה בבא קמא קח:). (3) שהפקדון נגנב מרגע שנשבע ולקח את החפץ לעצמו. (5) כי דין הטוען טענת גנב כדין גנב גם לעניין כפל וגם לעניין ארבעה וחמשה, זוהי דעת רבי יוחנן שם קו: (6) קרבן אשם מביא אדם על שבועת שקר רק אם הודה מעצמו, כמו שכתוב בתורה (במדבר ה, ו) "והתוודו את חטאתם" (שם קח:). (7) "וחמישיתו יוסף עליו" נאמר רק בהודה מפי עצמו לאחר שנשבע לשקר. (8) שנאמר (שם) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו" ודרשו חכמים "בראשו" משמעותו קרן, ולפיכך חיוב חומש הוא רק אם משלם קרן בלבד, אבל לא אם משלם כפל. (9) כי טוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא אם כן נשבע קודם לשקר, כמו שכתוב בו (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלהים" כלומר, לשבועה (שם סג:).

ב. במה דברים אמורים¹⁰? שנשבע קדם ששלה בפקדון יד¹¹; אבל אם שלח בו יד, וטען טענת גנב ונשבע, ובאו עדים - פטור מן הכפל, שפיון ששלה יד נתחייב בו¹² וקנהו¹³.

(10) שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל. (11) קודם שהשתמש בו. (12) לשלם ככל האונסין ומכל שכן בגניבה ואבידה, מכיוון שדינו כגזלן. (13) לעניין חיוב תשלומים ומכיוון שטענת גנב אינה פוטרתו מלשלם דמיו אינו חייב כפל, ודינו כגזלן שפטור מכפל, דעת רב ששת (שם קז:).

ג. וכן הטוען טענת אבדה בפקדון¹⁴ ונשבע, וחרז וטען טענת גנב ונשבע, ואחר כך באו עדים - פטור מן הכפל, שפכר יצא הפקדון מידי הבעלים¹⁵ משבועה ראשונה¹⁶.

(14) שומר חנם שטוען שהפקדון אבד ופוטרו עצמו מלשלם, מימרא של רבי אילעא בשם רבי יוחנן (שם). (15) אף על פי שבשעה שטען גנב על החפץ עדיין לא השתמש בו, בכל זאת לא היה עוד הפקדון של הבעלים. (16) שנשבע שאבד, ועל שבועה זו עצמה, אינו חייב כפל אפילו אם באו עדים, כי דין הכפל נאמר בתורה על הטוען טענת גנב בלבד (משנה שם קח:).

ד. הטוען טענת גנב באבדה¹⁷ ונשבע, ואחר כך באו עדים שהאבדה ברשותו ושקרו טען - משלם תשלומי כפל¹⁸; ושנאמר: על כל אבדה¹⁹. והוא, שטוען שנגנבה בלסטים מזין²⁰, שהוא אנוס²¹ ופטור²²; אבל אם טען שנגנבה בלא אנוס - פטור מן הכפל, מפני שהוא חייב לשלם²³ על פי טענתו, ששומר אבדה כשומר שקר הוא²⁴, כמו שיתבאר.

(17) המוצא אבידה וחייב להשיבה לבעלים, כמו שכתוב (דברים כב, א) "השב תשיבם לאחיו", וטען שהאבידה נגנבה ממנו, מימרא בשם רבי יוחנן (שם קו:). (18) כדין גנב. (19) וסוף הפסוק "ישלם שניים לרעהו". (20) גנב שנשמר שלא יראוהו בני אדם, אבל איים בנשק על מוצא האבידה - ולקחה (שם נז:). (21) שאין בכוחו למנוע את הגניבה. (22) ועל פי טענה זו שומר אבידה פטור מלשלם. (23) את הקרן. (24) וחייב בגניבה ואבידה, כדעת רבי יוסף (שם נז:).

ה. הטוען טענת גנב בפקדון ונשבע, ואחר כך באו עדים שהוא ברשותו, וחרז וטען בו טענת גנב ונשבע²⁵, ואחר כך באו עדים שעדיין ברשותו הוא, אפלו מאה פעמים - חייב כפל על כל טענה וטענה²⁶. ואם נשבע חמש פעמים - נמצא משלם ששה: הקרן שהפקיד אצלו, וחמשה בקרן משום חמשה פפלות של חמש שבועות.

(25) בבית דין אחר, כי באותו בית דין הוחזק שקרן ולא ישיבעוהו. (26) אף על פי שכל הטענות הן על אותו פיקדון (שם קח:).

ו. טען טענת גנב²⁷ ונשבע, וחרז וטען²⁸ טענת אבדה ונשבע, ובאו עדים²⁹ שלא נגנב, והודה הוא שלא אבד - הואיל ומשלם תשלומי כפל על פי עדים, אינו משלם חמש על שבועה אחרונה³⁰ אף על פי שהודה³¹; שהממון המחייבו בכפל פוטרו מן החמש³².

(27) בפיקדון. (28) על אותו פיקדון. (29) ונתחייב בכפל. (30) שנשבע שאבד. (31) ובכל מקום הדין הוא, שאם נשבע לשקר בפיקדון והודה משלם חומש. (32) המלה "פוטרו" משמעותה "אינו מחייב" אף על פי שהשבועה

שאבד אינה מחייבת את הכפל, בכל זאת פטור מן החומש, מכיוון שעל הפיקדון הזה נתחייב כבר לשלם כפל.

ז. מִסֵּר שׁוֹרוֹ לְשָׁנִים³³, וְטַעֲנוּ טַעֲנַת גִּבָּב וְנִשְׁבְּעוּ, וְהוֹדָה אֶחָד מֵהֶם, וְהִשְׁנִי בָּאוּ עָלָיו עֲדִים - שְׁנִיָּהּ מְשֻׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן³⁴; וְאִם תִּפְשׁ בְּעַל הַפִּקְדוֹן אֶת הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁵; וְזֶה שֶׁהוֹדָה³⁶ מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה, כְּשֶׁאֵר הַנִּשְׁבְּעִין שְׁבוּעַת הַפִּקְדוֹן שֶׁהוֹדוּ מַעֲצָמִין.

(לשמירה. 33) אבל מכפל שניהם פטורים, זוהי בעיני בגמרא, אם מה שהתורה הקפידה שלא לשלם כפל וחומש זה באותו האיש בלבד, ומכיוון שבמקרה זה שני אנשים הם, ישלם האחד את הכפל והשני את החומש. או כוונת התורה הייתה שעל ממון אחד לא ישלמו גם כפל וגם חומש, ועל כן גם בדין שלפנינו יהי פטור מן הכפל, מכיוון שהראשון כבר נתחייב קודם בחומש. בעיה זו לא נפתרה, ולפיכך אין לחייב מספק את תשלומי הכפל. 35) מאותה סיבה, מכיוון שזה ספק. 36) בזמן שהודה עדיין לא באו עדים על השני, ועדיין לא הייתה קיימת בעיית הכפל בממון זה, ועל כן הוא משלם חומש.

ח. בְּעַל הַפִּקְדוֹן שֶׁתִּבַּע אֶת הַשּׁוֹמֵר³⁷, וְנִשְׁבַּע שְׁנִיָּהּ³⁸, וְאַחֲרֵי כֵן הָפַר הַגִּבָּב, וְתִבַּע הַשּׁוֹמֵר אֶת הַגִּבָּב, וְהוֹדָה לוֹ הַגִּבָּב שְׁנִיָּהּ, וְתִבַּע בְּעַל הַפִּקְדוֹן אֶת הַגִּבָּב, וְכִפֵּר, וּבָאוּ עֲדִים שְׁנִיָּהּ: אִם בְּאֶמֶת נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר³⁹ כְּשֶׁטַעֲנוּ שְׁנִיָּהּ - נִפְטָר הַגִּבָּב מִן הַכֶּפֶל בְּהוֹדָאתוֹ לַשּׁוֹמֵר⁴⁰; וְאִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע⁴¹ - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּפֶל מִן הַגִּבָּב⁴²; וְאִם תִּפְשׁוּ הַבְּעָלִים הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. תִּבַּעוּ הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹמֵר וְשִׁלְּם⁴³, וְאַחֲרֵי כֵן הָפַר הַגִּבָּב, וְתִבַּעוּהוּ הַבְּעָלִים וְהוֹדָה לָהֶן שְׁנִיָּהּ, וְאַחֲרֵי כֵן תִּבַּעוּ הַשּׁוֹמֵר וְכִפֵּר בּוֹ, וּבָאוּ עֲדִים שְׁנִיָּהּ - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּפֶל מִן הַגִּבָּב⁴⁴; וְאִם תִּפְשׁ הַשּׁוֹמֵר אֶת הַכֶּפֶל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן הִדִּין בְּתַשְׁלוּמֵי אֲרֻבָּעָה וְחֲמִשָּׁה⁴⁵, אִם טִבַּח הַגִּבָּב אוֹ מִכֹּר.

(37) שיחזיר לו את הפיקדון (שם קח:). (38) ופטור מלשלם כדין שומר חנם. (39) אם כל פרטי השבועה נכונים, כגון שנשבע שנגנב באונס ובאמת היה זה אונס. (40) מכיוון שהשומר אדם ישר הוא, נאמן הוא על הבעלים גם להבא, וישאירו בידו את השמירה אם הפיקדון ימצא. ולפיכך אם השומר מוצא את הגנב ותובע אותו, הרי כאילו הבעלים תבעו אותו, והודאת הגנב לשומר הודאה היא, ופטור מכפל. (41) כגון שנשבע שנגנב באונס, ובאמת נגנב שלא באונס. (42) זוהי בעיני (שם), אם אימון הבעלים בשומר פסק, ועל כן הודאת הגנב בפני השומר אינה הודאה, וחייב בכפל, או לא. בעיני זו לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. (43) אף על פי שהוא פטור מלשלם בגניבה. (44) גם זו בעיני שלא נפתרה (שם), אם נאמר שהבעלים

שקיבלו דמי הפיקדון נסתלקו, ואין הודאת הגנב בפניהם הודאה, ועל כן חייב הוא בכפל, או נוח לשומר שהבעלים יטרחו לגלות את הגנב, ועל כן הודאת הגנב בפניהם הודאה היא, ופטורת אותו מתשלומי כפל. 45) אין מוציאין מיד הגנב את תשלומי ד' וה', ואם תפס השומר אין מוציאין מיד השומר. רבינו משמיענו, שלא יעלה על דעתך לפטור לגמרי את הגנב מתשלום ד' וה' ואפילו אם תפס השומר מוציאין מידו, מפני שלא נתחייב לשלם כפל והרי אמרו: "ד' וה' אמרה תורה ולא ג' וד'" (למעלה פרק ג, הלכה ה)).

ט. הַטַּעֲנוּ טַעֲנַת גִּבָּב בְּפִקְדוֹן שֶׁל קָטָן, אִף עַל פִּי שְׁנֵתָן לוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתִבַּעוּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, וְנִשְׁבְּעוּ⁴⁶, וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ עֲדִים - הֲרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַכֶּפֶל; שְׁנִיָּהּ⁴⁷: כִּי יָתֵן אִישׁ⁴⁸, וְאֵין נִתְּנָה קָטָן פְּלוּם⁴⁹. וְצָרִיף שֶׁתִּתְּנָה נִתְּנָה וְתִבַּעָה שְׁוִין בְּגָדוֹל⁴⁹.

(46) שנגנב. (47) פרט לקטן. (48) אין נשבעים על טענת נתינתו, ואין באים לידי כפל על ידו. (49) ומכיוון שהנתינה היא על ידי קטן הרי זה פטור מן הכפל, אף על פי שהתביעה הייתה בגדול (שם).

י. שוֹמֵר שְׁנִיָּהּ מְרֻשּׁוֹתוֹ, כְּגוֹן שְׁנִיָּהּ טָלָה מַעֲדָר שֶׁהִפְקִד אֶצְלוֹ וְסָלַע מִכִּסִּים שֶׁהִפְקִד אֶצְלוֹ, אִם יֵשׁ עָלָיו עֲדִים - חֵיב בְּכֶפֶל⁵⁰. וְאִף עַל פִּי שֶׁהִחְזִיר הַסָּלַע לְמִקְוֵמוֹ וְהִטָּלָה לְעֵדְרוֹ - הֲרִי זֶה חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ⁵¹ עַד שִׁיּוּדִיעַ הַבְּעָלִים; שֶׁהֲרִי כָּלָתָה שְׁמִירָתוֹ⁵², וּכְאִלוֹ לֹא הִחְזִיר פְּלוּם⁵³ עַד שִׁיּוּדִיעַ בְּעָלָיו⁵⁴. אֲבָל הַגִּבָּב סָלַע מִכִּסִּים חִבְרוֹ אוֹ פָּלִי מִבֵּיתוֹ, וְהִחְזִיר דָּבָר הַגִּבָּב מִבֵּיתוֹ לְמִקְוֵמוֹ, אִם יָדָעוּ הַבְּעָלִים בְּגִבְבָּתוֹ וְלֹא יָדָעוּ בְּחִזְרָתוֹ - עֲדִין הַגִּבָּב חֵיב בְּאַחֲרֵיתוֹ⁵⁵ עַד שִׁיּוּדִיעַ אֶת מַעוֹתָיו⁵⁶.

(50) כדין כל גנב. (51) אף במקרה אונס. (52) נסתיימה שמירתו ברגע שנגנב. (53) שהרי לבעלים לא החזיר, והוא חדל להיות שומר הבעלים. (54) ואם החזיר טלה לעדרו נחשב להחזרה. (55) כי כל עוד שהבעלים אינם יודעים על החזרת הגניבה, אין שמה החזרה. (56) ועל ידי כך ייוודע לו, שהכסף שנגנב הוחזר. דין זה הוא לפי סברת שמואל, רבי יוחנן ורב חסדא (שם קח:), שאם גנב סלע מכיס חברו וידעו הבעלים על הגניבה, ואחר כך החזיר הגנב את הסלע, "מניין פוטר", כלומר אם הבעלים מנו את הכסף שבכיסם והרגישו בהחזרת הגניבה, דיו, ואין צורך בהודעה ישירה לבעלים.

יא. מִנָּה⁵⁷ אֶת פִּיסוֹ וּמִצָּאוֹ שֶׁלֵּם הַמִּנְיָן - פֶּטוּר⁵⁸. וְאִם לֹא יָדָעוּ הַבְּעָלִים לֹא בְּגִבְבָּתוֹ וְלֹא בְּחִזְרָתוֹ - אֶפְלוּ מִנְיָן אֵינוֹ צָרִיף⁵⁹, אֲלֵא פִּינֵן שֶׁהִחְזִירוֹ לְמִקְוֵמוֹ נִפְטָר מְאֻחֲרֵיתוֹ.

(57) בעל הכיס. (58) הגנב. זה שייך לסוף הלכה י. (59) כרבי יוחנן שם. ונראים הדברים שלדעת רבינו גם רב חסדא מודה לרבי יוחנן בסלע או כלי, אבל לא בבעל חי. ראה לקמן הלכה יב.

21 חוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב, ומוציא ממנו
22 דמים ששקל לו.

(7 בבא-קמא קטו. (8 ועדיין הגניבה קיימת ברשות הבעלים. (9 ובשעה שקנה הלוקח לא ידע שהמוכר גנב הוא. (10 כי אם לא כן, יכול המוכר לטעון: קניתי את החפץ מן הבעלים. (11 כי החפץ עדיין ברשות הבעלים. (12 ואין אומרים שיחזיר את החפץ לבעלים בלי כסף, ויתבע את כספו מן הגנב. זו דעת רבי יוחנן בשם רבי ינאי (שם. (13 ששילם. (14 משום שקנה הלוקח בשוק - בפרהסיא - ולא ידע שהחפץ גנב, עשו לו תקנה שישלמו לו הבעלים מעותיו. אחרת אין לך אדם קונה מחבירו כלום, כי יחשוש להפסיד כספו. (15 ומקבלים ממנו את הדמים ששילמו לקונה. (16 והיה לו ללוקח להעלות על דעתו, שזה חפץ גנוב. (17 דעת רבא שם.

23 ג. נתיאשו הבעלים מן הגנב, בין שנתיאשו ואחר
24 כך מכר הגנב בין שנתיאשו אחר שמכר¹⁸ - קנה
25 הלוקח¹⁹ ביאוש ושנוי רשות²⁰, ואינו מחזיר הגנב
26 עצמה לבעליה; אלא נותן להם הדמים²¹ - אם לקח
27 מגנב מפרסם²², או אינו נותן כלל לא חפץ ולא
28 דמים, מפני תקנת השוק²³ - אם לא היה זה המוכר
29 גנב מפרסם.

(18 וכשקנה לוקח עדיין לא היה יאוש ולא יצא מרשות הבעלים. (19 בשעה שהתיאשו הבעלים, ולא כרב זבדי אליבא דרבי יוחנן (שם קטו). (20 מרשות הגנב לרשות הקונה. (21 והקונה יתבע את כספו מן הגנב. (22 כי חייב היה לחשוש שהחפץ גנוב, ועל כן ישלם דמיו לבעלים. (23 והבעלים יתבעו את הדמים מן הגנב.

30 ד. בזמן שהלוקח עושה דין עם בעל הפית²⁴, אם
31 אין עדים בכמה לקח - הרי התגר²⁵ נשבע²⁶ בנקיטת
32 חפץ²⁷ בכמה לקח, ונוטל מן הבעלים. וכל הנשבע
33 ונוטל²⁸ - שבועתו מדבריהם²⁹, ונשבע בנקיטת
34 חפץ, כמו שיתבאר במקומו³⁰.

(24 ותובע ממנו את דמי הגניבה שהוא מחזיר לו (ראה הלכה ב). (25 שקנה מן הגנב. (26 שם קיד: (27 כגון ספר תורה, כמו בשבועה מן התורה, מה שאין-כן בשבועת היסת של נשבע ונפטר, שאינה בנקיטת חפץ. (28 חמשה הם הנשבעים ונוטלים, המפורטים במשנה שבועות מד: (29 תקנת החכמים, כי "כל הנשבעים שבתורה, נשבעים ולא משלמים", כלומר נשבע הנתבע ופטור מלשלם. (30 הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב.

35 ה. בזמן שהלוקח עושה דין עם הגנב³¹, והוא
36 אומר: בכך וכך לקחתי ממך, והוא אומר: לא
37 מכרתי לך אלא בפחות מזה - התגר נשבע בנקיטת
38 חפץ³², ונוטל מן הגנב; שאין הגנב יכול לישבע³³,
39 מפני שהוא חשוד על השבועה³⁴.

(31 ותובע ממנו חזרה את כספו, כגון שקנה מגנב מפורסם,

1 יב. כמה דברים אמורים⁶⁰? בדבר שאין בו רוח
2 חיים⁶¹. אבל הגנב טלה מעדר חברו, וידעו בו
3 הבעלים, והחזירו לעדר שלא מדעת הבעלים⁶², ומת
4 או נגנב - חייב באחריותו. ואם מנו את הצאן והיא
5 שלמה - פטור. ואם לא ידעו הבעלים לא בגנבתו
6 ולא בחזירתו, אף על פי שמנו את הצאן והיא
7 שלמה - חייב באחריותו עד שיודיע את הבעלים⁶³,
8 כדי שישמרו את הטלה הגנב; שהרי למדו⁶⁴ דרך
9 אחרת חוץ מדרך שאר הצאן⁶⁵ שבעדר זה.

(60 שהגנב בלי דעת הבעלים והחזיר פטור ואפילו מניין אינו צריך. (61 כגון סלע או כלי, שאם הבעלים לא הרגישו בגניבה אין צורך שירגישו בהחזרה. (62 דינו כדין הגנב סלע, שאם הבעלים מנו, המניין פטור. (63 כדעת רב חסדא, "שלא לדעת צריך דעת", כלומר, שאם לא ידעו הבעלים על הגניבה, חייב הגנב, שהחזיר את הטלה לעדר, להודיע לבעלים. (64 הגנב. (65 ועל כן עלול הטלה לברוח מן העדר, וזקוק לשמירה יתירה, ומשום כך יש צורך בהודעה מיוחדת לבעלים. טעם זה, המיוחד לגנב טלה (ולא גנב סלע) נותן רבה לדברי רב חסדא שם. מכאן יוצא: הגנב מרשות חבירו: א) אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, פטור המניין, בין בסלע ובין בטלה. ב) אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אם זה דבר שאין בו רוח חיים, כגון סלע, אפילו מניין אינו צריך ופטור, ואם הוא דבר שיש בו רוח חיים, כגון טלה, אין המניין פטור אלא אם כן יודיע לבעלים.

פרק חמישי

(1 נתבאר בו שאסור לקנות מן הגנב מה שגנב, ומה הוא משפט הגנב עם לוקח הגניבה כשהגנב אינו מפורסם, וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

10 א. אסור לקנות מן הגנב² החפץ שגנב. ועון גדול
11 הוא, שהרי מחזיק ידי עוברי עברה, וגורם לו לגנב³
12 גנבות אחרות; שאם לא ימצא לוקח - אינו גונב.
13 ועל זה נאמר⁴: חולק עם גנב⁵ שואנא נפשו⁶.

(2 בבא-קמא קיח: קיט. (3 עוון כפול הוא: א) על-ידי הקניה הוא מסייע לגנב לקצור פרי פשעו, ב) הוא מעודד אותו לגניבות נוספות בעתיד. שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב - "לא עכברא גנב אלא חורא גנב" (גיטין מה). (4 ראה ויקרא רבה פרשה ו, ב; ילקוט שמעוני, משלי כט. (5 אף-על-פי שהוא עצמו לא גנב. (6 כי ישא עונו ויאבד את נפשו.

14 ב. הגנב ומכר⁷, ולא נתיאשו הבעלים⁸, ואחר כך
15 הכר הגנב⁹, ובאו עדים שזה החפץ שמכרו פלוני
16 הוא גנבו בפנינו¹⁰ - חוזר החפץ לבעליו¹¹,
17 והבעלים נותנין ללוקח דמים¹² ששקל¹³ לגנב, מפני
18 תקנת השוק¹⁴, והבעלים חוזרין ועושים דין עם
19 הגנב¹⁵. ואם גנב מפרסם הוא¹⁶ - לא עשו בו תקנת
20 השוק¹⁷, ואין הבעלים נותנין ללוקח כלום; אלא

16 החפץ שיהביא לך בלבד, כשם שהאמנתו
17 בראשונה⁵⁶ האמנתו באחרונה⁵⁷.

(48) שם. (49) שהלוה לו. (50) למלוה. (51) המלוה. (52) בלי דמים, ואין המלוה יכול לטעון שהלוה לגנב את המאה השניה על סמך המשכון. (53) למלוה. (54) שלא תיקנו לו תקנת השוק. (55) בזה אנו דוחים את טענת המלוה הטוען, שהלוה לו את המאה האחרת על סמך החפץ בלבד. (56) והלווית לו את המאה הראשונה בלי משכון. (57) ואת החפץ קיבלת בעד החוב של המאה הראשונה, ועל כן הדין הוא כמו בגנב ופרע בחובו, שלא עשו בו תקנת השוק, ראה הלכה ו. במה דברים אמורים, כשלא אמר הגנב למלוה בפירוש: הלווני על חפץ זה מאה זו, אבל כשאמר כן בפירוש, על בעל החפץ להחזיר למלוה את המאה זו כמו בהלכה ו (מגיד-משנה וכסף-משנה).

18 ט. לקח מגנב⁵⁸ שאינו מפרסם במאה, ומכר לאחר
19 במאה ועשרים, והכר הגנב - בעל הגנבה נותן לזה
20 האחרון⁵⁹ מאה ועשרים ונוטל גנבתו, וחוזר הפעל
21 ונוטל עשרים של שוכר מן המוכר⁶⁰, ונוטל המאה
22 מן הגנב. ואם גנב מפרסם הוא - נוטל המאה
23 ועשרים מן התגר⁶¹ שלקח מן הגנב, והולך התגר
24 ותובע הגנב במאה של קרן⁶². והוא הדין אם מכר
25 השני לשלישי, והשלישי לרביעי, אפלו מאה -
26 שהוא נוטל מפל אחד ואחר מה שנושפר, ונוטל
27 הקרן מן הגנב. וכל הדברים האלו⁶³ לפני יאוש,
28 כמו שבארנו⁶⁴.

(58) שם קטו. (59) ללוקח השני, כי אם בלוקח מן הגנב עשו תקנת השוק, כל-שכן בלוקח מן הלוקח. (60) גם הקונה הראשון עשו בו תקנת השוק, ואינו מחזיר לבעלים אלא את העשרים וזו שהרויח. (61) [פירוש: בתחילה מחזיר בעל הגניבה ללוקח השני את הק"כ שנתן, כמו באינו מפורסם, כי בלוקח השני עשו תקנת השוק גם בגנב מפורסם, שהרי הוא קנה מן התגר ולא מן הגנב, ואל יהיה דינו גרוע מלוקח מגנב שאינו מפורסם. על כן חייב בעל הגניבה לשלם ק"כ ללוקח השני, ואת כספו הוא נוטל חזרה מן התגר שלקח מן הגנב, כי בו לא עשו תקנת השוק, משום שקנה מגנב מפורסם]. והראב"ד כאן חולק ואומר, שהלוקח השני נוטל מן התגר, ולא בירר את נימוקו. (62) הגנב מחזיר את המאה שקיבל, והתגר החזיר את העשרים שהרויח. (63) שהלוקח האחרון חייב להחזיר את הגניבה עצמה. (64) למעלה הלכה ב.

29 י. בעל הבית⁶⁵ שאינו עשוי⁶⁶ למכר את פליו, ויצא
30 לו שם גנבה בעיר⁶⁷, והפיר פליו⁶⁸ וספריו ביד
31 אחרים⁶⁹, או שהיה עשוי למכר, והיו פלים אלו
32 שהפיר מפלים העשויין להשאיל ולהשפיר⁷⁰, אם
33 פאו עדים שזה פליו של זה⁷¹ - ישבע זה שהן בידו
34 בנקיטת חפץ⁷² בכמה לקח, ויטל מפעל הבית⁷³,
35 ויחזיר לו פליו⁷⁴.

שלא עשו בו תקנת השוק (ראה הלכה ב וג). (32) כדין כל הנשבע ונוטל (ראה הלכה ד). (33) אפילו אם ירצה. (34) שישבע לשקר. על כן מעבירים את השבועה מן הגנב הנתבע על התובע שכנגדו, על הלוקח, וישבע ויטול. לולא החשד היה המוכר נשבע, שמכר לו בפחות מזה, ומשלם כפי שהוא טוען (שבועות שם).

1 ו. גנב ופרע בחובו³⁵, גנב ופרע בהקפו³⁶ - אין בזה
2 תקנת השוק³⁷; אלא הפעלים נוטלים הגנבה בלא
3 דמים, וישאר חוב אלו³⁸ על הגנב כשהיה³⁹. משכן
4 הגנבה⁴⁰, בין שמשכנה ביתר על דמיה⁴¹ או בפחות
5 מדמיה⁴² - הפעלים נותנין לבעל המשכון, וחוזרין
6 ועושין דין עם הגנב; אלא אם פן היה הגנב
7 מפרסם, כמו שבארנו⁴³.

(35) שלוה כסף מאחר, ושילם לו בחפץ הגנוב (בבא-קמא קטו.). (36) בסחורה שקנה בהקפה. (37) אפילו אם אינו ידוע כגנב. (38) החוב של המלוה ושל החנוני, וצ"ל: חוב של אלו. (39) לפני שפרע הגנב. במקרים אלה לא תיקנו, מפני שלא על דעת הגניבה הלוה המלוה לגנב או מכר לו החנוני בהקפה (גמרא שם). (40) אצל מלוה, וקיבל עליה הלוואה (שם). (41) אפילו כשרמי ההלוואה עולים על דמי הגניבה, אומרים שהמלוה סמך על המשכון. (42) שדמי ההלוואה פחותים מדמי הגניבה. במקרה זה בוודאי סמך המלוה על המשכון. כך פוסקת הגמרא (שם), שבכולם עשו תקנת השוק, בין מכר בין משכון חוץ מגנב ופרע בחובו, וגנב ופרע בהיקפו. וסובר רבינו שמשכון דינו כמכר גם לענין שוה מנה במאתים, וכמו שבמכר עשו בזה תקנת השוק, כך גם במשכון. כך פסק גם רבינו חננאל (ראה אוצר הגאונים, בבא-קמא עמוד 106) [והראב"ד בהשגותיו כתב: אלא בכדי דמיה. והמגיד-משנה פירש שכוונתו לחלוק, ודעתו שבמשכון לא עשו תקנת השוק בשוה מנה והלוה מאתים. אולם אפשר לומר שהראב"ד לא בא להשיג אלא לפרש דברי רבינו, כדרכו בכמה מקומות, ואומר שבעל החפץ מחזיר למלוה רק דמי החפץ, אבל לא כל הסכום שהלווה]. (43) בהלכה ב.

8 ז. הלוקח מגנב שאינו מפרסם, בין שלקח ממנו
9 שוה מאה במאתים⁴⁴ או שוה מאתים במאה - הרי
10 זה נוטל הדמים מפעל הבית⁴⁵ ואחר כך מחזיר
11 הגנבה⁴⁶, מפני תקנת השוק, כמו שבארנו⁴⁷.

(44) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (45) נוטל מאתים, אפילו שוה החפץ מאה בלבד. הקונה יכול לטעון: בשבילי הוא שוה מאתיים. (46) אם לא ישלמו לו את כל המאתיים, רשאי הוא לעכב את הגניבה לעצמו, אף-על-פי שלא נתייאשו הבעלים (לו היה יאוש, היה הלוקח קונה את הגניבה ביאוש ושינוי רשות). (47) למעלה הלכה ב.

12 ח. היה נושה בגנב⁴⁸ מאה וזו⁴⁹, וגנב והביא לבעל
13 חובו⁵⁰, ונתן לו⁵¹ מאה אחרת - הרי הגנבה חוזרת
14 לבעליה⁵², ואומרין לזה⁵³: לך ותבע הגנב
15 במאתים⁵⁴; שלא נתת⁵⁵ לו המאה האחרת מפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נֶאֱמַר⁹¹; אֲלֵא נִשְׁבַּע זֶה שֶׁהַפְּלִים בִּידוֹ שְׁבוּעַת הַסֵּת⁹²
שֶׁהַפְּלִים הָאֵלּוּ לְקוֹחִים בִּידוֹ, וְהוֹלֵךְ⁹³.

(84) שבועות מו: (85) תחת כנפי בגדו, ולא יכלו לראות את הכלים, ואינם יכולים לזהותם. (86) בזמן שהגנב נכנס, וזה מקטין את חשש הגניבה. (87) הגנב. (88) מכיון שהנכנס הוחזק כבר ונתפרסם כגנב, מספיקים שלושת התנאים ביחד לקביעת עובדה, שכלים אלה גנובים כטענת בעל הבית. ואלה הם התנאים: (א) אין דרכו של בעל הבית למכור כליו, (ב) הטמין את הכלים תחת כנפי בגדו, וכלים אלה אין דרך בני אדם להטמינם, (ג) אין דרכו של זה להצניע כליו תחת כנפי בגדו, ועל כן אינו יכול לטעון שהוא שונה משאר בני אדם. כל ההלכה הזאת נמצאת כמעט מלה במלה ברי"ף שבועות פרק ז, ד"ה "והשער השמיני". (89) שלא מכר את הכלים. (90) כדין הנשבע ונוטל. (91) על אף שלושת התנאים שלמעלה, כי "לאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקין", פירוש, אין להחזיק אנשים כגנבים כל זמן שאין הוכחה ברורה לכך. שם. (92) שתיקנו חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין צורך בנקיטת חפץ, מה שאין-כן בשבועת המשנה בנשבע ונוטל, שצריכים נקיטת חפץ כמו בשבועה מן התורה. (93) כלומר: פטור.

פרק עשוי

(1) נבארו בו הדברים שאין לוקחים אותם מן אנשים ידועים אלא על דרכים ידועים מפני חשש שאינו שלהם. ונמשך לזה ביאור מה הם הדברים שהאומנים יכולים לעכב לעצמם מן הסתם, לפי שהוא הכרחי לידיעת הדברים שיותר לקנות מהם, כנזכר שם.

א. פל דבר שחזקתו שהוא גנוב² - אסור ליקח³
אותו. וכן אם רב אותו הדבר⁴ שהוא גנוב⁵ - אין לוקחין אותו⁶. לפיכך אין לוקחים מן הרועים⁷ צמר או חלב או גדיים⁸; אבל לוקחין מהן⁹ חלב וגבינה במדבר¹⁰, אבל לא בשוב¹¹. ומתיר ליקח מן הרועים¹² ארבע צאן או ארבע גזות של צמר מעדר קטן¹³, או חמש מעדר גדול¹⁴; שאין חזקתו שהוא גנוב בדבר זה¹⁵.

(2) שיש יסוד חזק ומשכנע שהוא גנוב. (3) לקנות. (4) שהמוכר מציע למכירה. (5) בחזקת שהוא גנוב. (6) אין קונים אותו, מחשש שמא גנוב הוא. (7) משנה בבא-קמא קיח: (8) שקיים חשש מבוסס שהרועים גנובים מצאנו של בעל הבית שבידם. (9) ברייתא שם. (10) שהחלב והגבינה שם לרועה, כי אין דרך הבעלים ללכת שם וליטלם. (11) שדרך הרועה להביא את החלב ואת הגבינה לבית בעל הבית. (12) גמרא שם, ולדעת ה"ש אומרים' בשם רב חסדא. (13) הרועה יפחד לגנוב אותם, כי חסרונם ניכר מיד. על כן יש להניח, שבוודאי שלו הם. פחות מארבעה צאן אפילו מעדר קטן לא מורגש, ויתכן שגנובים הם.

ב. פללו של דבר¹⁴: פל שהרועה מוכרו, אם היה¹⁵

(65) שם קיד: קטו. (66) שאין דרכו. (67) שגנבו אצלו בבית. אין צורך שיאמרו, שכלים אלה הם שנגנבו. כך פסק רבא "אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, לא צריך כולי האי", אלא מספיק קול שגנבו אצלו. כך פירש רבינו את דברי רבא, וכך פירש רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל. ראה אוצר הגאונים עמוד 108 (ורשי' פירש אחרת). (68) לאחר שהיה מחזר אחריהם ולא התייאש מהם. (69) ואלה טוענים שקנו את הכלים או את הספרים. (70) כלים שמתחילת עשייתם הן עומדים להשאל או להשכיר וליטול שכרם, כגון היורות הגדולות שמבשלים בהן בחתונות וכדומה (ראה הלכות טוען ונטען פרק ח וט). כלים אלה אין דרכם למכור, והבעלים טוענים, שנגנבו מהם ויצא להם שם גניבה בעיר, ואלה שבידם הכלים טוענים, שקנו אותם בשוק. (71) התובע. אם אין עדים, שהוא בעל הכלים הללו, לא יועיל מה שיצא לו שם גניבה בעיר, כי שמא כלים אחרים נגנבו ממנו. (72) כדין כל הנשבע ונוטל (כלמעלה בהלכה ד). (73) מבעל הגניבה, כי עשו בו תקנת השוק. (74) מכיון שהבעלים עוד לא נתיאשו.

1 יא. היה בעל הבית עשוי למכר את פליו⁷⁵, ולא היו
2 מדברים העשויין להשאל ולהשכיר⁷⁶, אף על פי
3 שייצא לו שם גנבה בעיר והכרו פליו⁷⁷ - אינו
4 מחזירן מיד הלקוחות, שמא הוא מכרן לאחרים⁷⁸.
5 אבל אם באו בני אדם ולנו בתוך ביתו⁷⁹, צמד וזעק
6 בלילה: נגנבו פלי וספרי, ובאו בני אדם ומצאו
7 מחתרת חתורה⁸⁰ ובני אדם שלנו בתוך ביתו יוצאין
8 וצוררות של פלים על כתפיהם, והפלל אומרים:
9 הללו פליו וספרי של פלונג⁸¹ - הרי זה נאמן⁸².
10 וישבע זה שהפלים בידו בנקיטת חפץ כפמה
11 הוציא⁸³, ויטל מבעל הגנבה, ויחזיר לו פליו.

(75) שם קיד: (76) ועל כן יש מקום לטענה, שבעל הבית מכר אותם. (77) עדים העידו שכלים אלה היו של בעל הבית. (78) וזה שהכלים בידו קנה אותם מאחרים (והמחזיק בכלים אינו טוען שקנה אותם מבעל הבית). (79) כל הדוגמה הזאת לקוחה מהגמרא, שם. (80) חפורה מתחת לקיר הבית. (81) שאם לא כן, יתכן לומר שגנבו כלים אחרים, וכלים אלה שביד המחזיק לקוחים בידו מאדם שלקחם מבעל הבית, שהרי בעל הבית עשוי למכור את כליו. (82) שכלים אלה באמת נגנבו ממנו. (83) כמה שילים.

12 יב. גנב שהחזק ונתפרסם⁸⁴ שנקנס לתוך בית חברו,
13 ועדים מעידים שייצא וכלים טמונים לו תחת
14 כנפיו⁸⁵, אף על פי שהיה שם בעל הבית⁸⁶, וטען⁸⁷
15 ואמר: לקוחין הן בידו, ובעל הבית אומר: גנובים
16 הם, אם היה בעל הבית שאין דרכו למכר את פליו,
17 ואותם פלים אין דרך בני אדם להטמינן, ואין דרך
18 אותו המחזק להצניע פליו תחת כנפיו - הרי בעל
19 הבית נאמן⁸⁸, וישבע⁸⁹ בנקיטת חפץ⁹⁰ ונוטל פליו.
20 ואם אין אדם זה מחזק בגנבה - אין בעל הבית

- 1 בעל הבית מרגיש בו¹⁵ - מתר ללקחו¹⁶ מן הרועה, 18
2 ואם אין בעל הבית מרגיש בו - אסור ללקחו¹⁷. 19

(14) לשון הברייתא שם. והכוונה: כל שאם הרועה מוכרו, היה בעל הבית מרגיש בו. (15) מבחין בהעדרו. (16) כי הרועה יפחד לגנוב. (17) שמה גנוב הוא.

- 3 ג. אין לוקחין משומרי פרות¹⁸ עצים או פרות¹⁹, 4
4 אלא בזמן שהן יושבין²⁰ ומזכירין²¹ והסלים²² 5
5 והפלים²³ לפניהם; שהרי הדבר גלוי ויש לו קול²⁴, 6
6 ואין זה גנבה. ולוקחין מפתח הגנה²⁵, אבל לא 7
7 מאחורי הגנה²⁶. וכלן²⁷ שאמר²⁸ 'הטמן' - אסור 8
8 לקחת מהן³⁰. ומתר לקחת³¹ מן האריס³², שהרי יש 9
9 לו חלק בפרות ובפצעים³³.

(18) משומרי גנים ופרדסים, משנה וברייתא שם ק"ח: ק"ט. (19) חוששים שמה גנבום. (20) במקום המיועד לכך. (21) בפרהסיא. (22) עם הפירות. (23) והמאזנים. (24) ויגיע לאזני בעל הבית. (25) כי זה מקום גלוי לעין כל. (26) רגלים לדבר שזהו גניבה, מכיון שהוא מוכר בסתר מאחורי הגנה. (27) שאמרנו למעלה שיותר לקחת מהם. (28) לקונה. (29) הסתר. (30) כי גנוב הוא. (31) פירות ועצים. (32) המעבד אדמת בעל הבית, ומקבל בשכרו חלק מן הפירות (ולא כשומר המקבל כסף בשכרו). (33) לאריס יש חלק בעצים, כי גם הוא משתתף בהוצאה לקנייתם (ראה בבא-מציעא קג. במשנה).

- 10 ד. אין לוקחין³⁴ מן הנשים ומן העבדים ומן 11
11 הקטנים³⁵ אלא דברים שחזקתן שהן שלהן מדעת 12
12 הבעלים³⁶, כגון³⁷ נשים שמכרו כלי פשתן³⁸ בגליל³⁹ 13
13 או עגלים פשרון⁴⁰. וכלן⁴¹ שאמר⁴² 'הטמן' - אסור 14
14 ליקח מהן⁴³, מפני שהן בחזקת גנבה. ולוקחים 15
15 ביצים ותרנגולים⁴⁴ בכל מקום⁴⁵ מכל אדם⁴⁶. ואם 16
16 אמר 'הטמן' - אסור.

(34) משנה וברייתא בבא-קמא ק"ח: ק"ט. (35) כי הדברים בחזקת הבעלים הם. (36) בהסכמת הבעלים. (37) הדוגמאות מובאות במשנה שם. (38) בגדי פשתן. (39) חבל ארץ בצפון ארץ ישראל. שם נוהגות היו הנשים לטוות בגדי פשתן ולמכרם, ואת דמיהם לקחו לעצמן מדעת בעליהן. (40) ארץ המישור במערבה של ארץ-ישראל, לאורך חוף הים מיפו ועד הר הכרמל ותושביה. בזמן המשנה, עסקו בגידול עגלים, וגם הנשים גידלו עגלים ומכרום בהסכמת בעליהן. (41) שהתרנו לקנות מהם. (42) המוכרים לקונה. (43) משנה שם. (44) שם. (45) ולא כמו בפירות, בכלי פשתן ובעגלים שהתירו במקומות מסוימים בלבד. (46) אף משומרים, מעבדים וכו', כי אין חוששים לגניבה בדברים אלה, שדמיהם מועטים.

- 17 ה. לוקחין מן הפדדין⁴⁷ זיתים במדה ושמן במדה⁴⁸, 18
18 אכל לא זיתים מועטים ולא שמן מועט; שחזקתו 19
19 גנבה הם. וכן כל פיוצא בהם⁴⁹. 20

(47) הפדדין מן הפדדין⁴⁷ זיתים במדה ושמן במדה⁴⁸, (48) אכל לא זיתים מועטים ולא שמן מועט; שחזקתו גנבה הם. וכן כל פיוצא בהם⁴⁹.

"נסורת שהחרש מוציא במעצד שלו ובכשיל של בעל הבית" הדין הנ"ל מובא בסיום מסכת בבא קמא, ובהמשך לו הובאה בברייתא הדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" וצריך להבין מדוע השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה. ויובן עלי-פי ביאור המחלוקת שבין הברייתא והתוספתא שם,

יום שני ב' ניסן ה'תשפ"א

פרק שביעי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל איסור המשקלות והמדות החסרות. ומה שאסור לקיים מהם בבית. ואי אלו מדות אינו רשאי לעשותן מחמת חשש טענה ואונאה וטעות, וכן ביאר איסור מדידת הקרקע שלא כדין. ונסתיים הפרק בביאור עונש המדות החסרות.

- א. השוקל לחברו ממשקלות חסרות מן המשקל
שהספימו עליו בני אותה המדינה², או המודד
במדה³ חסרה מהמדה שהספימו עליה - הרי זה
עובר בלא תעשה; שנאמר: לא תעשו עול במשפט,
במדה במשקל ובמאזן⁴.

(2) כגון שהסכימו לשקול במשקלות של קילו, והמוכר שקל לו במשקלות קילו חסירות, משום שנפתחו או שהעלו חלודה (ראה לקמן פרק ח, הלכה ז). (3) כגון מידת חבל בקרקע או בבד, או מידת קב וסאה בתבואה, או מידה בנוזלים, ראה לקמן הלכה ז, ט. (4) כלומר, במשפט המידה, במשפט המשקל או במשפט המשורה (מידת הלח), כלומר, במשפט הידוע והמוסכם במדינה ביחס למידה, למשקל ולמשורה, ראה לקמן הלכה ט וראה אבן עזרא לויקרא יט, לד, וגמרא בבא מציעא סא: בבא בתרא פח. במשנה.

- ב. אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב, אינו
משלם לו תשלומי כפל⁵, אלא משלם לו המדה או
המשקל. ואין לוקין על לאו זה, מפני שהוא חזק
בתשלומין⁶.

(5) על מה שהחסיר לו מן המידה או מן המשקל. בבבא מציעא שם, מגדירים את ההונאה במשקלות כגזל ממש - ואין כפל בגזל אלא בגניבה. (6) לשלם לקונה את מה שהחסיר לו כדין גזילה, שכתוב בה "והשיב את הגזילה אשר גזל". ויקרא ה, כג. וכל לאו שניתן לתשלומין, אין לוקין עליו. ראה למעלה פרק א, הלכה א.

- ג. כל מי שמששהה⁷ בביתו או בחנותו מדה חסרה
או משקל חסר - עובר בלא תעשה; שנאמר: לא
יהיה לך בכיסך וגומר⁸. ואפילו לעשות המדה עביט
של מימי רגלים - אסור⁹; שאף על פי שאין זה
לוקח ומוכר בה, שפא יבוא מי שאינו יודע שהיא
חסרה¹⁰ וימדד בה. ואין לוקין על לאו זה, שהרי
אין בו מעשה¹¹.

(7) אף על פי שאינו משתמש בהם. (8) אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה. (9) אסור לעשות מידה חסירה לכתחילה, ואפילו אין בדעתו להשתמש בה למדידה אלא למי רגליים (בבא בתרא פט:). (10) ואף במידה חסירה שהשתמש בה כבר למי רגליים והיא מלוכלכת יש לחשוש, שבשעת הדחק, כשלא ימצא מידה אחרת, ינקה את העביט וישתמש בו לשם מידה. (11) ולא

שבתוספתא נאמר מסתתי אבנים, בזמן שבעל הבית מקפיד יש בהם משום גזל ואם אין בעל הבית מקפיד אין בהם משום גזל, כי התוספתות הם שסידר רבי חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך, וזהו שאנו אומרים "רבי לא שנאה, רבי חייא מניין". אבל הברייתא (מלשון 'בר') נכתבה מחוץ לבית מדרשו של רבי, ומן הסתם נלמדה בבבל שהיה אז מרכז תורה גדול יותר כי באותה תקופה היו "ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות כו'", ומכאן בא חילוק הדינים.

בבבל "אין אבנים מפני שהוא בקעה" (רש"י נח י"א, ג). ומכיון שכן אין שימוש לאבנים בבבל ולכן אמרה הברייתא שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל. אבל התוספתא נכתבה בארץ ישראל "אשר אבניה ברזל כו" והיתה משופעת באבנים ולכן נעשה בהם שימוש לבניה, ובעל הבית מקפיד עליהם, משום כך כתבה התוספתא (שנכתבה בארץ ישראל) שסתם פסולת של אבנים היא של בעל הבית.

ומכיון שדין מסתתי אבנים משתנה ממדינה למדינה לפי הצורך ותכונות המדינה, השמיטו הרמב"ם והשו"ע, משא"כ נסורת שהחרש מוציא כו' מילתא דקביעא בכל המקומות.

(על פי לקו"ש ח"ט עמוד 111 והערה 42)

(63) שחק העצים הנופל בשעת הנסירה, משנה שם. (64) חרש עצים, נגר. (65) כלי עץ, ולהב ברזל בתוכו. עשוי להחליק הקרשים. (66) שמוציא קיסמים דקים ובעה"ב מוותר עליהם. (67) בקרדום, המוציא קיסמים גסים. (68) כי חשובים הם. (69) כשכיר יום. (70) אם יש במדינה מנהג, הדין הוא כמנהג המדינה, והדינים שבהלכות הקודמות נאמרו במקום שאין במדינה מנהג ידוע בדברים אלה (שם קיט:).

- ט. כל אמן שמכר דבר מן הדברים שאינו שלו
בהלכות המדינה, פגון מוכין שמכרן הסורק⁷¹
במקום שנהגו שיהיו של בעל הבית - אסור לקח
ממנו⁷², מפני שהן בחזקת גנבה⁷³; אבל לוקחין
ממנו פר מלא מוכין⁷⁴. ואם מכר האמן דברים שהן
שלו בהלכות מדינה - לוקחין ממנו. ואם אמר
'הטמן' - אסור⁷⁵.

(71) ראה למעלה הלכה ו. (72) שם. (73) כי הצמר שהוא סורק אינו שלו. (74) שקנאם בשינוי, מכיון שגנב מוכין יעשאו כר. ואף-על-פי שאין זה שינוי ממש, כי אפשר להוציאם מן הכר ולהחזירם למצבם הקודם, ושינוי קל כזה אינו קונה, כמו שכתב רבינו לקמן בהלכות גזילה פרק ב, הלכה י. וטעמו של דבר, מפני שדין זה נאמר בגזל ודאי, אבל כאן בגזל ספק, קונה גם בשינוי קל (מגיד-משנה). (75) בהתאם לכלל המשנה "וכולן שאמרו להטמן, אסור" (שם קיח:).

שאינן בו מעשה אין לוקין עליו, מכות טו. [השהייה אין בה מעשה, ואף על פי שדרשו (בבא מציעא שם) "לעבור עליו משעת עשייה", אינו לוקה, כי התורה כתבה לא יהיה לך וכו' היינו לא העשייה כשהיא לעצמה אסורה רק ההשהייה אלא שהעבירה היא משעת עשייה].

- ד. היו המדות והמשקלות של בני העיר חתומות בחותם ידוע¹², וזו המדה או המשקל החסרים בלא חותם - הרי זה מתר לשהותם¹³ לשאר תשמישי הבית. פיוצא בזה¹⁴: סלע¹⁵ שנפגמה מן הצד¹⁶ - לא יעשנה משקל בין משקלותיו, ולא יזקנה בין גרוטותיו¹⁷, ולא יקבנה¹⁸ ויתלנה בצואר בנו, שמה יבוא אחר¹⁹ ויעשנה משקל²⁰; אלא או ישחק²¹, או יחתך, או יקץ²², או ישליך לים המלח²³.

(12) של השלטונות הבודקים את המידות והמשקלות (בבא בתרא פט:). (13) כי אין לחשוש שמא ישתמשו בהם למידה ולמשקל, כי איש לא יקנה במידה ובמשקל, שאין בהם חותם. (14) נמשך להלכה ג, שאסור להשהות משקל חסר, שמא אחר יעשנו משקל. (15) בתקופת המשנה מטבע של שני שקלים, ארבעה דינרי כסף. (16) חסרה מן הצד. דין הסלע שנפגמה באמצע ראה לקמן הלכה ו. אם נפגמה מן הצד יכול הרמאי, שתגיע לידו המטבע, לנסר אותה וליישר אותה מסיב עד שלא ירגישו בפגמה, וירמה בה (ראה בבא מציעא נב:). (17) שברי כלי כסף. (18) יעשה בה חור במקום הפגימה. (19) ויחתוך סביב עד שיוציא את החור. (20) כי השתמשו במטבעות למשקל. (21) יעשנה לאבק. (22) ישבור. (23) מקום שלא ימצאנה איש.

- ה. חסרה ועמדה על מחצה - יקים²⁴. עמדה על פחות ממחצה²⁵ או על יתר ממחצה²⁶ - יקץ עד שיעמידנה על מחצה. ואם לא חסרה אלא פחות משותות²⁷ - יקים לשאת ולתת²⁸ בה, אכל לא למשקל²⁹; שכל פחות משותות רב בני אדם מוחלין בו במשא ובמתן³⁰.

(24) כי אין חשש שיחליפנה בסלע, מפני שחסרונה ניכר (שם נב:). (25) יש חשש שיחליפנה בחצי סלע, דהיינו בשקל. (26) יש חשש שיחשבוה לסלע. (27) הסלע נשחקה וחסרה פחות מחלק השישי שבה, או במקרה שעמדה על פחות ממחצה, חסר לה למחצה פחות משותות. (28) כי במשא ומתן דין המטבע כדן חפץ אחר, שאונאה בפחות משותות אדם מוחל. זוהי דעת רבא, הפוסק כרבי שמעון במשנה שם מט: נב. כך פוסק גם הר"ף, שם. (29) אסור להשתמש בסלע חסרה כלשהי בתור משקל סלע, מהטעם שנזכר בהלכות הקודמות. (30) אבל במשקל אין אדם מוחל אפילו כלשהו (הלכות מכירה פרק טו הלכה א). ראה קידושין מב:

- ו. סלע שנפגמה באמצע - אסור למכרה להרג³¹ או לחרם³², מפני שמרמין בה את אחרים³³; אכל נוקבה³⁴ ותולה אותה בצואר הקטן³⁵.

ז. עושה אדם מדותיו³⁶ סאה וחצי סאה ורבע סאה³⁷, וקב וחצי קב ורבע הקב וחצי הרבע ושמינית הרבע; אכל לא יעשה קבים³⁸, שלא תתחלף ברבע הסאה³⁹, שהוא קב ומחצה. וכן במדות הלח⁴⁰, עושה הין⁴¹ וחצי הין ושלישית ההין ורביעית ההין, ולג וחצי לג ורביעית ושמינית⁴² ואחד בשמונה בשמינית⁴³. ולא אסרו לעשות שלישיית הין ורביעית הין⁴⁴, אף על פי שמתחלפין זה בזה⁴⁵, הואיל והיו במקדש מימות משה רבנו⁴⁶.

(36) למדוד תבואה ופירות (בבא בתרא פט: ז:). סאה = שישה קבים, 13 ליטר בערך. (37) כל המידות האלה אדם עושה ואין לחשוש שמא יחליף מידה קטנה במידה גדולה, כי ההבדל ביניהן ניכר לעין. (38) שני קבים. (39) כי ההפרש בין שני קבים לרובע הסאה הוא חצי קב בלבד, דהיינו רבע משני קבים, וברבע עלול אדם לטעות (שם). (40) הנוזלים. (41) שנים עשר לוג, בערך שישה ליטר וחצי. (42) של לוג. (43) לח דרכו למדוד גם במידות קטנות אלה, אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן אלא נמכר באומד, או במשקל, אם דבר יקר הוא. ראה רש"י שם ז: דיבור המתחיל ושמינית. (44) כלומר, לאחר שעשה שלישיית למה לא אסרו רביעית, או להיפך, כדרך שאסרו לעשות שליש סאה ורובע סאה, והתירו רובע בלבד. (45) כי ההפרש ביניהם הוא לוג אחד, דהיינו רבע של שלישיית ההין. (46) שכתוב בתורת משה (במדבר כח, יד): "ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין".

ח. אחד הנושא והנותן⁴⁷ עם ישראל או עם עובד פוכבים, אם מדד או שקל בחסר - עובר על לא תעשה⁴⁸, וחייב להחזיר. וכן אסור להטעות את העובד פוכבים⁴⁹ בחשבון, אלא ידקדק עמו; שנאמר: וחשב עם קנהו⁵⁰. אף על פי שהוא כבוש תחת ידך⁵¹, קל וחמור לעובד פוכבים שאינו כבוש תחת ידך. והרי הוא⁵² ככלל: פי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה⁵³, כל עשה עול - מכל מקום⁵⁴.

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג: קיג:). (49) יכול יגלוש עליו? תלמוד לומר וחיוב עם קנהו, ידקדק עם קנהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלוש עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלוש עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל

(47) קונה ומוכר. (48) לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה - למעלה הלכה א. איסור זה קיים גם לגבי גוי, כי משקל חסר דינו כגזל (בבא מציעא סא:), וגזל הגוי אסור (בבא קמא קיג: קיג:). (49) יכול יגלוש עליו? תלמוד לומר וחיוב עם קנהו, ידקדק עם קנהו" (שם קיג:). רבינו מפרש "יגלוש עליו" יטעה אותו, וכן פירש הערוך, שלא כרש"י שם. וראה שם תוספות דיבור המתחיל יכול יגלוש עליו. (50) ומדובר שם על גוי שקנה. (51) כי מדובר שם בתורה על גוי שקנה עבד עברי בארץ ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- תחת שלטון ישראל. (52) המטעה את הגוי בחשבון. (53) איפה ואיפה, אכן ואכן. (54) בין ישראל ובין גוי. ראה אכן עזרא ואור החיים לפסוק הזה.
- ט. וכן במדת הקרקע⁵⁵, אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע⁵⁶ - עובר בלא תעשה; שגגמר: לא תעשו עול במשפט במדה⁵⁷. במדה - זו מדת הקרקע. וכן הוא ענין פסוק זה⁵⁸: לא תעשו עול במשפט, לא במשפט המשקל ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה במשורה⁵⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים"

צריך להבין מהי השייכות המיוחדת של מצות מדות ליציאת מצרים, ומדוע דווקא הכופר במצוה זו כופר ביציאת מצרים, ענין שלא נאמר לא בגנב ולא בגזלן. ידועה השאלה מדוע לקה פרעה על שיעבוד בני ישראל הרי זו היתה הגזירה מאת הקב"ה "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה", והתשובה היא שפרעה לא שיעבד את ישראל בגלל ציווי הקב"ה אלא מצד רוע בחירתו ועל כך נענש.

הגמרא אומרת שהחידוש באיסור מדות הוא "לעבור עליו משעת עשיה" ובזה מתבטא ההבדל שבין איסור מדות לגזל, כי במדות עוד טרם שגזל עובר על איסור כפי שכתב הרמב"ם (פ"ז ה"א) "כל המשהה בביתו . . מדה חסרה . . עובר בל"ת" כי ברגע שעשאו והביאם אל ביתו הרי שבחר לרמות ומעתה הוא ממתיך לשעת הכושר לביצוע הרמאות. לכן, כל הכופר במצות מדות וחושב שעל הבחירה וההחלטה לרמות אין הקב"ה מעניש, כופר גם ביציאת מצרים ובזה שכל המכות והעונשים שבאו על פרעה היו בגלל רוע בחירתו.

(על פי לקו"ש חלק כ"ז ע' 149)

- (72) אם עושה בהן עול, מימרא של רבי לוי בבא בתרא פח: (73) בעילות שאסרה תורה, כגון קרובות, אשת איש וכדומה. (74) ואפשר לחזור בתשובה. (75) ולא תועיל תשובה אלא אם כן החזיר את הגזילה לנגזל, והוא גזל מרבים ואינו יודע למי יחזיר. (76) התורה מקשרת את מצוות מידות עם יציאת מצרים. הלא כך כתוב: "מאזני צדק אבני צדק אפת צדק והין צדק יהיה לכם אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" (ויקרא יט, לו). והספרא מעיר לפסוק זה: על תנאי זה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכל הכופר במצוות מידות כופר ביציאת מצרים. (77) עשרת הדברות פותחים ביציאת מצרים (שמות כ, ב). (78) בזה שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נעשינו לעבדי ה', המחוייבים במצוותיו, כמו שכתוב (שם ג, יב) "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

פרק שמיני

(1) ביאר בו רבינו ז"ל מצות-עשה במדות ובמשקלות, וכיצד תיעשה המדידה וממה עושין המשקלות, ומהות המאזנים, ומהות המשקל, ומהות המדידה. ומה שבית-דין חייבין לחקור ולבדוק מאלו הדברים.

- א. מצות עשה² לצדק המאזנים והמשקלות והמדות²⁴

- 1 ט. וכן במדת הקרקע⁵⁵, אם הטעה את חברו במשיחת הקרקע⁵⁶ - עובר בלא תעשה; שגגמר: לא תעשו עול במשפט במדה⁵⁷. במדה - זו מדת הקרקע. וכן הוא ענין פסוק זה⁵⁸: לא תעשו עול במשפט, לא במשפט המשקל ולא במשפט המדה, אפלו מדה קטנה במשורה⁵⁹.
- 7 י. בגי' חבורה⁶⁰ המקפידים זה על זה⁶¹ שהחליפו חלק בחלק, או לזה ממונו מאכל והחזיר לו - עוברין משום מדה⁶², ומשום משקל, ומשום מנין, ומשום לויין ופורעין פיום טוב⁶³.

(60) שהולכים בדרך או יושבים בבית אחד (בבא מציעא עה.). (61) שמדקדקים זה עם זה ואינם מוחלים על דבר מועט ומקפידים להלוות זה לזה במידה במשקל ובמניין. [התלמוד וגם רבינו משתמשים בלשון "הלוואה" גם בחפצים, אם מוסרם לזמן ארוך]. (62) אם לא החזיר בדיוק אותה מידה שקיבל, הריהו עובר על "לא תעשו עול במשפט במידה במשקל ובמשורה". (63) שאסור לכל אחד לומר לחבירו בשבת או ביום טוב "הלווני" כך וכך פירות, שמא מתוך שהוא מקפיד יבוא לכתוב, כי "הלוואה" בדרך כלל לזמן ארוך היא, אבל אומר השאילני, פירוש - לזמן קצר (שבת קמח.).

- 11 יא. המסיג גבול רעהו⁶⁴ והכניס⁶⁵ מתחום חברו בתוך תחומו אפלו מלא אצבע: אם בחזקה עשה - הרי זה גזל⁶⁶, ואם הסיג בסתר - הרי זה גנב. ואם בארץ ישראל הסיג הגבול - הרי זה עובר בשני לאוין: בלאו גנבה⁶⁷ או בלאו גזלה⁶⁸, ובלאו לא תסיג⁶⁹. ואין חיב בלאו זה⁷⁰ אלא בארץ⁷¹, שגגמר: בנחלתך אשר תנחל.

(64) המעתיק [=מזיז] סימן גבולות הקרקע לתוך שדה חבירו, כדי להגדיל את שטח השדה שלו. (65) קרקע. (66) זוהי הגדרת גזלן למעלה פרק א הלכה ג. (67) אם השיג בסתר. (68) אם בחזקה עשה. (69) וגומר "גבול רעך ... בנחלתך אשר תנחל בארץ", דברים יט, יד. (70) בלאו "לא תסיג". (71) אבל בחוץ לארץ עובר משום לא תגזול בלבד. כל ההלכה הזאת מקורה בספרי פרשת שופטים.

- 18 יב. קשה ענין של מדות⁷² יתר מענין של עריות⁷³; שנה בינו לבין המקום⁷⁴, וזה בינו לבין

הקונה. (28) מין עץ המאריך ימים. (29) אילן שגוון עצי צהוב כחה. כל העצים האלה אינם לא קלים מדי ולא כבדים מדי.

ו. אין עושיין³⁰ את המחקק צדו אחד קצרו וצדו אחד עבה³¹. ולא ימחק מעט מעט, מפני שמפחיתו למוכר³²; ולא ימחק בבת אחת³³, מפני שמפחיתו ללוקח³⁴.

(30) שם פט: (31) מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעבה אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, וכשהוא קונה מוחק בעבה, וכשהוא מוכר מוחק בקצר. על כן יעשה שניהם עבים או שניהם קצרים, כפי המנהג. (32) כי אינו מוחק דיו, ומפסיד המוכר. (33) במשיכה אחת, כי הוא מוחק יותר מדי. (34) הקונה יקבל פחות מדי. בגמרא שלנו הגירסא היא: "לא ימחק בבת אחת, שהמוחק בבת אחת, רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחק מעט מעט, שרע ללוקח ויפה למוכר". אולם בהלכות גדולות ובר"ף הגירסא הפוכה, והיא: "ולא ימחק מעט מעט מפני שמפחיתו למוכר, ולא ימחק בבת אחת מפני שמפחיתו ללוקח". גירסת רבינו היא מלה במלה כגירסת הרי"ף.

ז. אין טומנין³⁵ את המשקלות במלח פדי שופחתו³⁶. ולא ירתים במדת הלח³⁷ בעת שמודד, ואפלו היתה המדה קטנה ביותר; שהרי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא³⁸, שנאמר: ובמשורה, והיא מדה אחת קטנה משלושים ושלשה³⁹ בלג³⁹.

(35) שם פט: (36) ויפסיד הקונה. בגמרא שם, מובא הדין "שלא יטמין משקלותיו במלח" ללא טעם. רש"י מבאר, שהמלח מכבדו. ורבינו מפרש שהמלח מפחית את המשקל. וכדבריו שנינו בתוספתא בבא-בבא פרק ה: "ולא יהיה נותן מידותיו ומשקלותיו במלח, מפני שהן חסירין". כך מפרש גם הירושלמי. וראה תוספות ד"ה שלא יטמין. (37) שלא ישפוך המוכר את היין בחוץ ומגבוה לתוך המדה, כדי שיעלה קצף ותראה המדה כאילו מלאה. (38) בכל מדה שהיא. (39) בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: "והיא מדה קטנה, אחת מלג' בלוג". בגמרא שלנו שם הגירסא היא: "ומה משורה שהיא אחד משלושים וששה בלוג". גירסת הרי"ף היא: אחת משלושים וג' בלוג. וכן היא גם גירסת רבינו.

ח. מוכרי⁴⁰ עששיות של ברזל⁴¹ וכיוצא בהן⁴² - צריך להיות חוטי המאזנים שאוחזו השוקל בידו תלוי באויר שלשה טפחים⁴³, וגבוהין מן הארץ שלשה טפחים⁴⁴, וארץ קני המאזנים⁴⁵ וארץ החוטים⁴⁶ שנים עשר טפח.

(40) שם פט. פט: (41) חתיכות עבות של ברזל. (42) מינים אחרים כבדי משקל. (43) כדי לאפשר הטייה חפשית לצד הראוי. טפח היא מדת הרוחב של כף היד. (44) כדי שכף המאזנים, שבה המשקולת, לא תקבל מכה מן

יפה יפה ולדקדק בחשבון בשעת עשיתן³, שנאמר: מאזני צדק וגומר⁴. וכן במדת הקרקע צריך לדקדק בחשבון משיחת הקרקע⁵ על פי העקרים המתבארים בכתבי הגימטריא⁶. שאפלו מלא אצבע מן הקרקע רואין אותה פאלו היא מלאה פרסם⁷.

(2) בפרק הקודם דובר על מצות "לא-תעשה" שיש במשקל ובמדה, ובפרק הזה - על מצות "עשה" שבהם. (3) שמשקל המשקלות יהיה מדויק, וגם מבנה המאזנים מכוון ומותאם לתפקידם, השווה הלכה ה וכו'. (4) "אבני צדק, איפת צדק והין צדק", דהיינו המשקלות והמדות. (5) מדידת הקרקע. (6) ההנדסה, העוסקת במדידת שטחים. (7) פרחי בושם יקרי ערך (בבא-מציעא קז:).

ב. ארבע אמות הסמוכין לחריץ⁸ - מזלזלין⁹ במשיחתן. והסמוכים לשפת הנהר¹⁰ - אין מושחין אותן כלל¹¹, מפני שהן של בני רשות הרבים¹².

(8) החריץ מוביל מים מן הנהר אל השדות על פני הבקעה כולה, וארבע אמות רוחב סמוך לחריץ אין מעבדים, שלא תתקלקל שפת החריץ (שם). (9) אין מדקדקים, כי בעלי השדות יחידים הם, ויש בידם למחול ומחולים. (10) שמשאירים פנוי, כדי להקל על תנועת הספנים (שם). (11) אלא משאירים שטח פנוי נרחב לפי אומדן הדעת. (12) שצרכי הרבים תלויים בהן (שם).

ג. והמודד את הקרקע¹³ לא ימד¹⁴ לאחד¹⁵ בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל מתקצר בימות החמה¹⁶. לפיכך, אם מדד בקנה¹⁷ או בשלשלת של ברזל וכיוצא בהם - אין בקך כלום¹⁸.

(13) שם סא: (14) באותו החבל. (15) כגון לאחד השותפים, או לאחד משני אחים שחלקו. (16) מפני היובש. (17) של עץ. (18) כי אורכם נשאר יציב. זוהי מסקנה, שרבינו מסיק מדעתו, מתוך ההלכה הנ"ל שבגמרא.

ד. אין עושיין משקלות¹⁹ לא של ברזל ולא של עופרת ולא של שאר מיני מתכות פאלו²⁰, מפני שמעלין חלדה ומתחפרין; אבל עושיין של צחים סלע²¹ ושל זכוכית ושל אבן שהם²² וכיוצא בהן.

(19) ברייתא בבא-בבא פט: (20) שמחלדות. (21) אבן קשה ויבשה. (22) מין אבן יקרה, הנזכרת בין אבני החושן.

ה. אין עושיין²³ את המחקק²⁴ לא של דלעת²⁵, מפני שהוא מקל²⁶, ולא של מתכת, מפני שהוא מכבד²⁷; אבל עושהו של זית ושל אגוזים ושל שקמה²⁸ ושל אשכרוע²⁹ וכיוצא בהן.

(23) שם. (24) לוח קטן וחלק, בו מוחקים את המדות, מעבירים אותו על פני מדה גדושה, ומסירים בו את העודף. (25) פרי אדמה גדול וצהוב ממשפחת הקישואים. (26) ואינו נכנס היטב במדה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר. (27) ונכנס לעומק ומוחק יותר מדי, ומפסיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

60) שם. ראה הלכה יד. 61) בגמרא קיימת בעיא, אם אחד ממאתיים או אחד מארבע מאות, ובעיא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אינו חייב אלא באחד מארבע מאות. בלח ההכרע מרובה על היבש, מפני שמן הלח נשאר מעט בכלי, מה שאין-כן ביבש. 62) דוגמה זו היא של רבי אבא בר ממל בשם רב שם. 63) תוספת משקל. 64) משקל מנה, שהוא מאה זוזים או דינרים. 65) דהיינו אחד לארבע מאות. 66) על המוכר לתת תוספת משקל לא בעשר ליטרות בלבד, אלא אף בפחות מכך, לפי חשבון של אחד למאה בלח, ואחד לארבע מאות ביבש. ונבדקה מיימוניות בשם רשב"ם כותב, שבפחות מעשרה ליטרין אין חיוב גירומין מן התורה].

יד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? ⁶⁷ בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְמִכֹּר
עֵין פְּעִין⁶⁸; אֲבָל בַּמָּקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ לְהַכְרִיעַ - חֵיב
לְהַכְרִיעַ לוֹ טֶפֶח⁶⁹.

67) שחייב המוכר לתת תוספת משקל לפי החשבון הנזכר בהלכה הקודמת. 68) בצמצום בלי להכריע את כף המאזנים, שבה הסחורה. ביטוי זה "עין בעין" נמצא במקרא במדבר יד, יד, ודברים כ, כא. 69) להכריע, לטובת הקונה, את כף המאזנים עם הסחורה בשיעור של טפח. ההכרע במשקל תלוי במנהג, כי מן התורה אין הכרח שיוסיף על המשקל מיד עם המשקל, אלא מותר גם לשקול בצמצום ולהוסיף לאחר ששקלו (בבא-בבא פח:).

טו. הִיא שֹׁקֵל לוֹ עֶשְׂרִי לְטָרִים⁷⁰ - לֹא יֹאמַר⁷¹ לוֹ:
שֹׁקֵל אַחַת אַחַת⁷² וְהַכְרַע⁷³; אֲלֵא שֹׁקֵל לוֹ עֶשְׂרִי
בְּבַת אַחַת, וְהַכְרַע אֶחָד לְכָלִין.

70) ברייתא שם פט. 71) הלוקח. 72) כדי להרבות בהכרעות. 73) בשיעור של טפח במקום שנהגו להכריע, אבל במקום ששוקלים עין בעין והתוספת היא אחת ממאה בלח ואחד מארבע מאות ביבש, אין הבדל בין שוקל אחת אחת לשוקל בבת אחת.

טז. מְקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ⁷⁴ לְמִדּוֹ בְּדָקָה⁷⁵ - לֹא יִמְדּוּ בְּגִסָּה⁷⁶; בְּגִסָּה - לֹא יִמְדּוּ בְּדָקָה⁷⁷. לְמַחֲקָה⁷⁸ - לֹא יִגְדֹשׁ וְיוֹסִיף
בְּדָמִים⁷⁹; וְכֵן אִם נֶהְגוּ לְגִדֵּשׁ - לֹא יִמְחַק וְיִפְחַת מִן
הַדָּמִים⁸⁰. אֲלֵא מוֹדֵד בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

74) משנה שם פח: 75) במדה קטנה, כגון בקב. 76) כגון בסאה, שהיא ששה קבים. הטעם הוא, משום שיפסיד הקונה, שבמקום שש תוספות יקבל תוספת אחת בלבד. 77) משום שיפסיד המוכר. 78) את המדה, ולהסיר את העודף. 79) לא ימכור לו מדה גדושה, שהיא בשליש יותר ממדה מחוקה (שבת לה.), ויוסיף לו שליש על המחיר. הטעם הוא, שמעשה זה עלול להעלות את מחיר המדה המחוקה, כי אנשים ישמעו שהקונה שילם יותר, ולא ידעו שזה משום שהוסיפו לו על המדה (שם פט.). 80) במקום שנהגים למכור מדה גדושה, אל ימכור מדה מחוקה, אפילו כשהוא מנכה לו מן המחיר, שגם זה יביא לשינוי המחירים על-ידי אנשים ששמעו שמכרו בזול, ולא ידעו שמכרו מדה מחוקה.

הארץ ותתרומם מיד למעלה, והכף השניה עם הברזל או הנחושת תכריע למטה, ובזה יטעה במשקל. 45) מוט הברזל הארוך, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. 46) הרצועות שהכפות תלויות בהן.

ט. מֵאֲזָנִים שֶׁל מוֹכְרֵי צֶמֶר וְשֶׁל מוֹכְרֵי זָכוּכִית⁴⁷ -
יְהִי אֶרֶץ הַחוּטִים שֶׁהֵן תְּלוּיִין בּוֹ שְׁנֵי טֶפְחִים⁴⁸,
וְגִבּוֹהֵיין מִן הָאָרֶץ שְׁנֵי טֶפְחִים, וְהִקְנָה וְהַחוּטִין
אֶרֶץ תְּשַׁע טֶפְחִים⁴⁹.

47) במאזנים אלה שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי ברזל ונחושת שבהלכה הקודמת, משום כך מספיקות כאן מדות קטנות יותר. 48) במקום שלושה טפחים בהלכה הקודמת. 49) במקום י"ב טפח בהלכה הקודמת.

י. מֵאֲזָנִים שֶׁל חֲנֻנִי וְשֶׁל פֶּעַל הַפִּית⁵⁰ - יְהִי אֶרֶץ
הַחוּט שֶׁהֵן תְּלוּיִים בּוֹ טֶפֶח, וְגִבּוֹהֵיין מִן הָאָרֶץ
טֶפֶח, וְהִקְנָה וְהַחוּטִין אֶרֶץ שְׁשֶׁה טֶפְחִים⁵¹.

50) בהם שוקלים משאות קטנים יותר מאשר במאזנים של מוכרי צמר ומוכרי זכוכית. 51) שיעור זה מספיק, שיכריעו המאזנים למקום הראוי להכריע. מדת האורך היא לפי כובד המשקל. כאשר המשקל כבר יותר, דרוש אורך מדה גדול יותר.

יא. הַחוּט שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַפֶּלֶס⁵², וְכֵן חוּט מֵאֲזָנִים שֶׁל
זָהָב וְשֶׁל מוֹכְרֵי אֶרְגָּמָן טוֹב⁵³ - אֶרְכּוּ שְׁלֹשׁ
אַצְבָּעוֹת⁵⁴, וְגִבּוֹהֵיין מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשׁ אַצְבָּעוֹת, וְאֶרֶץ
הַפֶּלֶס וְאֶרֶץ הַשְּׁלִשְׁלָאוֹת⁵⁵ שְׁלֹ - כְּפִי מַה שֶּׁהוּא
רוֹצֶה⁵⁶.

52) הקנה, שבו תלויות שתי כפות המאזנים. 53) כן מפרש רבינו את המלה "טורטני" שם פט. 54) רוחב שלוש אצבעות, דהיינו שלושה אגודלים, שהם שלושת רבעי טפח (ראה בכורות לט: ורש"י שם). 55) שבהן תלויות כפות המאזנים. 56) זהו פירוש "איני יודע" שבגמרא בבא-בבא פט.

יב. מִנִּין⁵⁷ שֶׁחֵיב הַמוֹכֵר לְהַכְרִיעַ לְלוֹקַח⁵⁸ בַּעַת
שֶׁשֹּׁקֵל לוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: אֲבָן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יְהִי לָךְ.
אֲמָרָה תוֹרָה: צֶדֶק מִשְׁלָךְ וְתֵן לוֹ⁵⁹.

57) שם פח: 58) להוסיף לו קצת על המשקל. 59) המלה "וצדק" מיותרת. ועל כן היא באה לדרש, שלאחר שנתת "אבן שלימה", דהיינו משקל מלא, עליך עוד להוסיף משלך.

יג. וְכִמָּה? בִּלָּח - אֶחָד לְמֵאָה, וּבִיבֶשׁ - אֶחָד
לְאַרְבַּע מֵאוֹת. ⁶¹ כִּיצַד? מִכֹּר לוֹ עֶשְׂרִי לְטָרָא לַח⁶² -
נוֹתֵן לוֹ גְּרוּמִין⁶³ אֶחָד מִעֶשְׂרִי בְּלִטְרָא⁶⁴, וְאִם מִכֹּר
לוֹ עֶשְׂרִים לְטָרִין יֶבֶשׁ - נוֹתֵן לוֹ גְּרוּמִין אֶחָד
מִעֶשְׂרִים בְּלִטְרָא⁶⁵. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה בֵּין רַב בֵּין
מְעַט⁶⁶.

כָּפִי רְאוּת בֵּית דִּין¹⁰⁴ לְחֹזֶק הַדְּבָר¹⁰⁵. וְכָל מִי
שֶׁמִּפְקִיעַ אֶת הַשֹּׁעַר וּמוֹכֵר בִּיקָר - מִכֵּין אוֹתוֹ¹⁰⁶
וְכוֹפֵין אוֹתוֹ וּמוֹכֵר כְּשֶׁעַר הַשּׁוּק¹⁰⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...יש להם רשות להכותו כפי כחו ולקנסו כפי שיראה בית דין לחזק הדבר.. כו"

עניינם של השוטרים שמזכיר כאן הוא על-דרך מה שכתב בהלכות סנהדרין (פ"א ה"א) "...העומדים לפני הדיינים המסבבים בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים כו" וכל שיראו בו עיוות מביאין אותו לבית-דין ודנין אותו כפי רשעו" היינו שמפקחים ברחובות ובשווקין ומוזיעים לשופטים על כל עיוות שרואים.

על פי זה יובן מדוע לא מנה הרמב"ם את מצות מינוי שוטרים בפני עצמה אלא עם מצות מינוי שופטים כאחת. כי אילו תפקיד השוטרים היה להוציא לפועל את דין השופטים היה מקום לומר שהן שתי מצוות שונות ועשיית הדין נחלקת לשתיים: פסק הדין על ידי הדיינים, וביצועו על ידי השוטרים. אבל מאחר ששופט האמור בתורה הוא זה שגם מבצע את הדין, על-דרך שאמר משה "אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו כו" (במדבר כה, ה) וכן לגבי עונש מלקות (דברים כה, ב) נאמר "והפילו השופט והכה וגו'" נמצא שהשוטרים הם אלו המסייעים לשופטים, ולכן לא מנה הרמב"ם את מינויים כמצוה בפני עצמה: א. כי זהו פרט בהוצאת המשפט לפועל על ידי השופטים. ב. אינו עניין הכרחי להוצאה לאור של המשפט, ואפשר להוציא לפועל גם בלי השוטרים כשאינן צריך לסיועם.

(על פי דק"רם חלק ל"ד ע" 103 והע" 37)

(95) מימרא של רמי בר חמא (שם פט.). (96) "אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינים, המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות, ולהכות על מעוות, וכל מעשיהם על-פי הדיינים" (הל' סנהדרין פרק א, הלכה א.). (97) עיר. (98) משגיחים שיהיו מאזני צדק. (99) וקובעים מחירים. (100) כגון מאזנים שאינן בנויות בהתאם להוראות הנ"ל בפרק זה הל' ח"א. (101) על-פי הוראות הדיינים. (102) שלא ימות מן המכות. (103) להטיל עליו עונש כסף. (104) בית-דין קובעים את העונש לפי הבנתם, והשוטרים מוציאים אותו לפועל. (105) במדה שחטא משקל חסר נפוץ יותר, מטילים עונשים כבדים יותר, כדי לבער את הרע. (106) ולא כשמואל, הסובר (גמרא שם) ש"אין מעמידין אגרדמין (שוטרים) לשערים", מכיון שממילא יאלץ המייקר להוריד את המחיר, כי אחרת לא יבואו אליו קונים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

יז. בְּנֵי מְדִינָה שֶׁרָצוּ לְהוֹסִיף עַל הַמְּדוּת⁸¹ אוֹ עַל הַמִּשְׁקָלוֹת - לֹא יוֹסִיפוּ יֵתֵר עַל שְׁתוּת⁸². שָׁאֵם הִיָּה הַקֵּב מִכִּיל חֲמֹשָׁה, וְעֲשָׂאוּהוּ מִכִּיל שֵׁשָׁה - הָרְשוּת בִּידָן; יֵתֵר עַל שֵׁשָׁה - לֹא יַעֲשֹׂוּ⁸³.

(81) להגדיל את כל המדות בין קטנות בין גדולות לפי חשבון אחד. מימרא של שמואל (שם צ.). (82) חלק ששי. ההוספה תהיה חלק ששי מן המדה לאחר שהוסיפו עליה, דהיינו "שתות מלבר". (83) בגמרא שם למדו דין זה מהמקרא.

יח. הַסִּטוֹן⁸⁴ מְקַנֵּחַ אֶת מְדוּתָיו⁸⁵ אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם, וּבַעַל הַבֵּית⁸⁶ אַחַת לְשָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְהַחֲנוּיָה⁸⁷ מְקַנֵּחַ פַּעַמִּים בְּשַׁבָּת⁸⁸, וּמִמָּחָה מִשְׁקָלוֹתָיו⁸⁹ פַּעַם אַחַת בְּשַׁבָּת, וּמִקְנָח מֵאֲזָנִים עַל כָּל מִשְׁקָל וּמִשְׁקָל⁹⁰, בְּדֵי שְׁלֹא יִחְלִידוּ⁹¹.

(84) הקונה ומוכר בכמויות גדולות (משנה שם פח.). (85) מנקה את מדותיו מן השמן הנקשר בתוכן, המקטין את נפחן. (86) שאינו מוכר תדיר כסיתון. (87) הקונה מן הסיתון ומוכר בכמויות קטנות, אולם יותר תדיר מסיתון. (88) פעמים בשבוע. (89) ורוחץ את אבני המאזנים מן השמן ומהדומה לו, הנדבק בהן. (90) בכל פעם ופעם ששוקל בהן. (91) כי המאזנים עשויות ברזל ועלולות להחליד. על כן מנקה אותן ומנגבן על כל משקל ומשקל, מה-שאינן-כן במשקולות שאסור לעשותן מחומר מחליד (ראה למעלה הלכה ד), ומנקה אותן מהנוזל הנדבק בהן, על כן מספיק פעם אחת בשבוע (ראה רשב"ם ונימוקי-יוסף שפירשו אחרת).

יט. הַמִּבְכָּשׁ⁹² לְשָׁקָל שְׁלֹשָׁה רִבְעֵי לִטְרָא - נוֹתֵן לִטְרָא בְּכָף מֵאֲזָנִים⁹³ וְהַבֹּשֶׂר וְרִבְעֵי לִטְרָא בְּכָף שְׁנֵינִי; שָׁאֵם אִתָּהּ אוֹמֵר נוֹתֵן חֲצִי לִטְרָא וְרִבְעֵי לִטְרָא בְּכָף אַחַת, שָׁמָּה יִפֹּל רִבְעֵי הַלִּטְרָא וְאֵין הַלּוֹקֵחַ רוֹאֶהוּ⁹⁴.

(92) ברייתא שם פט. (93) ואל ישים שתי משקלות, חצי ליטרא ורבע ליטרא. בגמרא שלנו הגירסא: "לא יאמר לו: שקול לי שלשה רבעי הליטרא אחת אחת", ורבינו אינו גורס "אחת אחת", וכנראה שאינו גורס את המלים: לא יאמר לו שקול, אלא "לא ישקול". לפי גירסתו, פירוש הגמרא פשוטה כמשמעה: "שקול לי שלושה רבעי ליטרא" ממש, דהיינו בשתיים או בשלוש משקלות. (94) ויפסיד רבע ליטרא (ולא כריטב"א מובא בנימוקי-ירושלמי לסוגיא זו, המתיר לשקול שלושת רבעי ליטרא בשתי משקולות, של חצי ליטרא ושל רבע ליטרא).

כ. תִּיבִין בֵּית דִּין⁹⁵ לְהַעֲמִיד שׁוּטְרִים⁹⁶ בְּכָל מְדִינָה⁹⁷ וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ וּפְלֶה, שֶׁיְהִיוּ מְחַזְּרִין עַל הַחֲנוּיֹת וּמַצְדִּיקִין אֶת הַמֵּאֲזָנִים⁹⁸ וְאֵת הַמְּדוּת וּפּוֹסְקִין הַשֹּׁעֲרִים⁹⁹. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא עִמּוֹ מִשְׁקָל חֲסֵר אוֹ מְדָה חֲסֵרָה אוֹ מֵאֲזָנִים מְקַלְקָלִין¹⁰⁰ - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ¹⁰¹ כְּפִי כַּחוֹ¹⁰² וּלְקַנְסוֹ¹⁰³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון.

ג. גָּנְבוּ וְנִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ²² וּמָכְרוּ, וְעֵדֵינּוּ הַגָּנוּב בְּרִשּׁוֹת¹⁴ עֲצָמוֹ וְלֹא הִכְנִסוּ הַגָּנוּב לְרִשּׁוֹתוֹ - פְּטוּר²³. גָּנְבוּ וְהוֹצִיאוּ לְרִשּׁוֹתוֹ וְנִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ וְלֹא מָכְרוּ, אוּ מָכְרוּ קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁ בּוֹ²⁴, אוּ נִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ וּמָכְרוּ לְאַחַד מִקְרֹבָיו שֶׁל גָּנוּב, כְּגוֹן שֶׁמָּכְרוּ לְאָבִיו אוּ לְאָחִיו - הֲרִי זֶה פְּטוּר²⁵; שְׁנֵאמַר: גָּנַב נֶפֶשׁ מֵאָחִיו - עַד שֶׁיִּבְדִּילֵנּוּ מֵאָחִיו וּמִקְרֹבָיו בְּמִכְרָה. וְכֵן אִם גָּנְבוּ וְהָיוּ יָשׁוּן, וְנִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ כִּשְׁהוּא יָשׁוּן, וּמָכְרוּ וְעֵדֵינּוּ הוּא יָשׁוּן²⁶ - הֲרִי זֶה פְּטוּר²⁷.

(22 ברייתא שם. (23 הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הנגנב עצמו. (24 והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בנגנב ואחר-כך מכרו. (25 סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיבדילנו מאחיו ומקרוביו במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנוב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26 בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. (27 כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ד. וְכֵן אִם גָּנַב אִשָּׁה וּמָכְרָהּ לַעֲבָדָהּ בְּלִבָּד²⁸, כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עַל הַלֹּקֶת: שֶׁזֶה הַשְּׁפָחָה²⁹ לִי, וְאֵין לָהּ אֶלָּא הַזִּלְזוּת - הֲרִי זֶה פְּטוּר³⁰.

(28 כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29 לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30 זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

ה. הַגָּנוּב אֶת בְּנוֹ³¹ או אֶת אָחִיו הִקְטָן, וְכֵן הָאֲפוּטָרוֹפִין³² שֶׁגָּנְבוּ אֶת הַיְתוּמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין אֲצֵלָם³³, וּבְעַל הַבֵּית שֶׁגָּנַב אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ³⁴ הַסְּמוּכִין עַל שִׁלְחָנוֹ, וּמִלְמַד תִּינוּקוֹת³⁵ שֶׁגָּנַב אֶחָד מִן הַקְּטָנִים הַלּוּמְדִים אֲצֵלָו³⁶, אִף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמְשׁ בּוֹ וּמָכְרוּ - פְּטוּר³⁷; שְׁנֵאמַר: וְנִמְצָא בְּיָדוֹ³⁸ - פָּרֵט לְאֵלֹו³⁹ שֶׁהֵן מְצוּיִין בְּיָדָם.

(31 מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32 ממונים על-ידי בית-דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33 שדאגת פרנסתם עליהם. (34 המשרתים. (35 קטנים. (36 מימרא של רבא (שם פו.). (37 ממיתה. (38 משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39 כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

ו. אֶחָד⁴⁰ הַגָּנוּב אֶת הַגְּדוֹל⁴¹ או הַגָּנוּב אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמֵא⁴² שֶׁפָּלוּ לוֹ יְדָשִׁיו⁴³, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַגָּנוּב אִישׁ או אִשָּׁה⁴⁴ - הֲרִי אֵלֹו נִהְרָגִין;

א. כָּל הַגָּנוּב² נֶפֶשׁ אָדָם³ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִגְנוֹב. פְּסוּק זֶה הָאֲמוּר בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים הָיָה אֲזִהְרָה⁴ לְגוֹנֵב נִפְשוֹת⁵. וְכֵן הַמּוֹכְרוֹ⁶ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁזֶה כְּכֹלל: לֹא יִמְכְרוּ מִמִּפְרֵת עֶבֶד⁷. וְאֵין לֹדֵקִין עַל שְׁנֵי לְאוּיִן אֵלֹו⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לֹא שִׁנְתָן לְאִזְהָרֵת מִיתַת בֵּית דִּין⁹, שְׁנֵאמַר: כִּי יִמְצָא אִישׁ גָּנוּב נֶפֶשׁ מֵאָחִיו¹⁰ וגו'. וּמִיתַתוֹ בַּחֲנֻקָּה¹¹.

(2 בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על גונב נפש. (3 במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4 לא-תעשה. (5 למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מעניינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). (6 כעבד. (7 עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. (8 לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. (9 הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו:). (10 "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. (11 כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

ב. אֵין הַגָּנוּב חַיִּב מִיתַת חֲנֹק עַד שֶׁיִּגְנוֹב אֶת הַיִּשְׂרָאֵל¹², וְיִכְנִסֵּנוּ לְרִשּׁוֹתוֹ¹³, וְיִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ¹⁴, וְיִמְכְּרֵנוּ לְאַחֲרִים¹⁵; שְׁנֵאמַר: וְהַתַּעֲמָר בּוֹ וּמָכְרוֹ¹⁶. וְאִפְלוּ לֹא נִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשּׁוֹה פְּרוּטָה¹⁷, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁשַׁעַן עָלָיו¹⁸ או נִסְמָךְ בּוֹ¹⁹, אִף עַל פִּי שֶׁהִגְנוֹב יָשׁוּן²⁰ - הֲרִי זֶה נִשְׁתַּמְשׁ בּוֹ²¹.

(12 משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. (13 דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". (14 לפני המכירה. (15 ולא לקרוביו של הגנוב (ראה לקמן הלכה ג). (16 השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). (17 שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. (18 דוגמא המובאת בגמרא שם. (19 השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה נג:). (20 בשעה שהשתמש בו. (21 ואם מכרו, לאחר שהנגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). [דעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא

- 1 שְׁנֵאמַר: גִּנְבָּה נֶפֶשׁ - מִכָּל מְקוֹם⁴⁵. וְאֶחָד הַגִּנְבִּים אֵת
- 2 יִשְׂרָאֵל אוֹ שְׁגָב גֵּר אוֹ עֶבֶד מִשְׁחָרָר⁴⁶; שְׁנֵאמַר:
- 3 נֶפֶשׁ מֵאֲחֵיו, וְאֵלוּ בְּכָלל אֲחֵינוּ הֵן בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת⁴⁷.
- 4 אֶכֶל הַגִּנְבִּים אֵת הָעֶבֶד אוֹ מִי שֶׁחֲצִי עֶבֶד וְחֲצִי בֶן
- 5 חוּרִין⁴⁸ - פְּטוּר⁴⁹.
- (40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו ביום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחיו מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).
- 6 ז. הָבֵא בְּמַחְתֶּרֶת⁵⁰, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָה⁵¹ - אֵין לוֹ
- 7 דְּמִים⁵²; אֶלֶּא אִם הִרְגוּ בַּעַל הַבֵּית אוֹ שְׁאֵר הָאֲדָמִים⁵³
- 8 - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְכָל⁵⁴ לְהִרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בַּחַל בֵּין
- 9 בְּשִׁבְתָּ⁵⁶, בְּכָל מִיתָה יִשְׁכּוּלִין לְהַמִּיתוֹ; שְׁנֵאמַר: אֵין
- 10 לוֹ דְּמִים.
- (50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורגו חייב. ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרגו, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרגו, שלכל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרגו. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).
- 11 ח. וְאֶחָד הָבֵא בְּמַחְתֶּרֶת אוֹ גִּנְבִּים שְׁנֵאמַר בְּתוֹךְ גִּגּוֹ
- 12 שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹךְ חֲצִירוֹ אוֹ בְּתוֹךְ קִרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין
- 13 בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר מַחְתֶּרֶת? לְפִי⁵⁹ שֶׁדִּרְךָ
- 14 רַב הַגִּנְבִּים לְכוּא בְּמַחְתֶּרֶת בְּלֵילָה.
- (57) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב.

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק. אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים ככוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חברו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

ט. וּמִפְּנֵי מָה⁶⁰ הַתִּירָה תוֹרָה דְּמוֹ שֶׁל גִּנְבִּים אֵף עַל פִּי שֶׁבֶּא עַל עֶסְקִי מְמוֹן?⁶¹ לְפִי שֶׁחֲזָקָתוֹ⁶², שְׁאִם עֵמֶד בַּעַל הַבֵּית לְפָנָיו וּמִנְעוֹ - יִהְיֶהנָה, וְנִמְצָא זֶה הַנֶּכֶס לְבֵית חֲבֵרוֹ לְגִנְבִּי כְּרוּדָף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהִרְגוֹ⁶³, וּלְפִיכָּךְ יִהְיֶה⁶⁴. בֵּין שֶׁהָיָה גְדוֹל בֵּין שֶׁהָיָה קָטָן⁶⁵, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁶⁶.

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חברו להרגו, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחתרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדין רודף.

י. הִיָּה הַדָּבָר פְּרוּר לְבַעַל הַבֵּית שֶׁזֶה הַגִּנְבִּים הָבֵא עָלָיו אֵינוֹ הוֹרְגוֹ⁶⁷, וְאֵינוֹ בֶּא אֶלֶּא עַל עֶסְקִי מְמוֹן - אֲסוּר לְהִרְגוֹ, וְאִם הִרְגוּ - הִרִי זֶה הוֹרֵג נֶפֶשׁ⁶⁸; שְׁנֵאמַר: אִם זֶרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו - אִם פְּרוּר לָךְ הַדָּבָר פֶּשְׁמֶשׁ⁶⁹ שִׁישׁ לוֹ שְׁלוֹם עֵמֶד, אֵל תִּהְיֶהנָה. לְפִיכָּךְ, אֵב הָבֵא בְּמַחְתֶּרֶת עַל פְּנוֹ⁷⁰ - אֵינוֹ נִהְרָג, שְׁוֹדָאִי שְׁאֵינוֹ הוֹרְגוֹ; אֶכֶל הֵנָּה הָבֵא עַל אֲבִיו - נִהְרָג⁷¹.

(67) אפילו יעמוד נגדו להציל ממונו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייתא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדין כל אדם סתם הבא במחתרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממונו. דין זה בכך על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שכן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרוג במחתרת. ולא רק בכך אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יא. וְכֵן הַגִּנְבִּים שְׁגָב וְיִצְאָ⁷², אוֹ שֶׁלֹּא גִנְבִּים וּמִצְוָא יוֹצֵא מִן הַמַּחְתֶּרֶת - הוֹאִיל וּפְנֵה עֵרְפָּה⁷³ וְאֵינוֹ רוֹדֵף⁷⁴, יֵשׁ לוֹ דְּמִים⁷⁵. וְכֵן אִם הִקְיפוּהוּ בְּנֵי אָדָם⁷⁶ אוֹ עֲדִים⁷⁷, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין הוּא בְּרִשּׁוֹת זֶה שֶׁבֶּא עָלָיו - אֵינוֹ נִהְרָג. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם בֶּא לְבֵית דִּין שְׁאֵינוֹ נִהְרָג.

(72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורגו נהרג" (שם). (75) וההורגו חייב.

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזול החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות", וסיבת כניסת ה'רוח שטות' היא כמארז"ל: "אזיהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם", ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחיד ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגזול . . . עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות-עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454. על פי "יון מלכות" ספר נזיקין סימן ח)

- 14 א. כל הגזול² את חברו שוה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תגזול. ואין לוקין על לאו זה³,
- 15 שהרי הכתוב נתקן לעשה⁴, שאם גזל - חיב להחזיר; שנאמר: והשיב את הגזלה אשר גזל - זו
- 16 מצות עשה⁵. ואפילו שרף הגזלה⁶ - אינו לוקה;
- 17 שהרי הוא חיב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן
- 20 לתשלומין אין לוקין עליו.

76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרגו. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). 77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלוהי..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

- 1 יב. וכן הבא במחתרת לתוף גנתו או לתוף שדהו
- 2 או לתוף הדיר⁷⁸ והסירה⁷⁹ - יש לו דמים; שחזקתו
- 3 שבא על הממון בלבד, לפי שאין רב הפעלים
- 4 מצויים במקומות אלו⁸⁰.

78) גדרה לעדר צאן. 79) גדרה לבהמות בשדה. 80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגגו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

- 5 יג. כל גנב שיש לו דמים⁸¹, אם נפל עליו גל⁸²
- 6 בשבת - מפקחים עליו⁸³, ואם שבר פלים בכיאתו⁸⁴
- 7 - חיב בתשלומין⁸⁵; אבל מי שאין לו דמים⁸⁶ ששבר
- 8 פלים בכיאתו - פטור⁸⁷, כמו שבארנו⁸⁸.

81) שאסור להורגו. 82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. 83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:). 84) לרשות הבעלים. 85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב). 86) למעלה הלכה ז והלכה ח. 87) מלשלם, כי חיוב מיתה וחיוב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשלם, והוא-הדין שאין מפקחים עליו את הגל. 88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

יום שלישי ג' ניסן ה'תשפ"א

הלכות גזילה ואבידה

- 9 יש בכללן שבע מצות. שתי מצות עשה, ויחמש
- 10 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
- 11 א) שלא לגזול. ב) שלא לעשוק. ג) שלא להמזד. ד)
- 12 שלא להתאות. ה) להשיב את הגזלה. ו) שלא
- 13 יתעלם מן האבדה. ז) להשיב האבדה.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמיד. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמיד הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ג' ניסן – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קיז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁדֵהוּ¹⁵ וְאָכַל פְּרוּתֶיהָ, וְכָל פִּיּוּצָא בָּזָה - הוּא גֻזֵּל. 8
בְּעֵנֶן שְׁנָאֲמַר: וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמַּצְרִי¹⁶. 9

9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחזק יד, בניגוד לגנב הלוקח ממון האדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צו). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזולן (בבא קמא עט:).

ד. אִי זֶהוּ עוֹשֶׂה¹⁷? זֶה שֶׁבָּא מִמּוֹן חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ 10
בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים¹⁸, וְכִינּוֹן שֶׁתִּבְעֶהוּ בְּבִשׁוֹ¹⁹ הַמִּמּוֹן 11
אֲצִלוֹ בְּחֻזָּקָה וְלֹא הִחְזִירוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֶּיַד חֲבֵרוֹ 12
הַלּוֹאֶה אוֹ שְׂכִירוֹת²⁰, וְהוּא תוֹבְעוֹ, וְאִינוֹ יָכוֹל 13
לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵלֶם²¹ וְקָשָׁה. וְעַל זֶה 14
נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ. 15

17) זהו ביאור לעושה הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חברו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). (21) תקיף ועושה כחפצו.

ה. כָּל הַגֻּזֵּל חֵיב לְהַחְזִיר הַגֻּזְלָה עֲצָמָה²², שְׁנָאֲמַר: 16
וְהַשִּׁיב אֶת הַגֻּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל. וְאִם אֶבְדָּה אוֹ 17
נִשְׁתַּנִּית²³ - מְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ²⁴. בֵּין שֶׁהוּדָה מְפִי עֲצָמוֹ 18
בֵּין שֶׁבָּאוּ עָלָיו עֲדִים שְׁגוּל - הֵרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם 19
הַקֶּרֶן בְּלִבְדָּה²⁵. אֲפִלוּ גִזַּל קוֹרָה וּבִנְיָה בְּבִירָה²⁶ - 20
הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנִּית²⁷, דִּין תּוֹרָה הוּא²⁸ שְׁיִהְיֶה אֶת 21
כָּל הַבְּנִין וְיִחְזִירוּ קוֹרָה לְבִעֻלָּהּ; אֲבָל תִּקְנוּ חֲכָמִים 22
מִפְּנֵי תִקְנַת הַשְּׂבִימִים²⁹, שְׁיִהְיֶה נוֹתֵן אֶת דָּמֶיהָ וְלֹא 23
יִפְסִיד הַבְּנִין³⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה. אֲפִלוּ גִזַּל קוֹרָה 24
וְעִשָּׂאָה בְּסִפְתַּת הַחֵג, וְכָא בַּעַל הַקּוֹרָה לְתִבְעָה בְּתוֹךְ 25
הַחֵג - נוֹתֵן לוֹ אֶת דָּמֶיהָ³¹; אֲבָל אַחֵר הַחֵג - הוֹאִיל 26
וְלֹא נִשְׁתַּנִּית וְלֹא בִנְיָה בְּטִיט³², מַחְזִיר אֶת הַקּוֹרָה 27
עֲצָמָה. 28

22) ואין הגזולן יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאו כלים, צמר ועשאו בגדים (בבא קמא צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין גזול יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י'). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. (26) בניין גדול. (27) מברייתה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקו לעשה".

ובהלכות סנהדרין פי"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרגוצ'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37.)

2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחזק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז.). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזולן להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות העשה ככתבה.

ב. וְאִסּוּר לְגַזֵּל כָּל שֶׁהוּא⁷ דִּין תּוֹרָה⁸. אֲפִלוּ עוֹבֵד 1
פוֹכְכִים אִסּוּר לְגַזֵּלוֹ אוֹ לְעַשְׂקוֹ; וְאִם גִּזַּל אוֹ לְעַשְׂקוֹ 2
- יִחְזִיר. 3

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחברו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28)

7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב.).

ג. אִי זֶהוּ גֻזֵּל⁹? זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן הָאָדָם בְּחֻזָּקָה¹⁰. 4
כְּגוֹן שֶׁחֲטַף מִיָּדוֹ¹¹ מִטְּלָטְלִין, אוֹ שֶׁנִּכְנַס לְרִשּׁוֹתוֹ 5
שְׁלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים וְנָטַל מִשָּׁם בָּלִים¹², אוֹ שֶׁתִּקַּף 6
בְּעֵבְדוֹ¹³ וּבְבִהֶמָּתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן¹⁴, אוֹ שֶׁיִּדַּר לְתוֹךְ 7

לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהוחזר לו, אף על פי שהגזולן לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פוטר את הגזולן מאחריותו, אם אבד לאחר כך. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כיס שיש בו מעות לבין כיס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

ט. פל החומד⁵⁰ עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו⁵¹, והכביר עליו ברעים והפציר בו⁵² עד שלקחו ממנו, אף על פי שנמנו לו דמים רבים⁵³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תחמד. ואין לוקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה⁵⁴. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד⁵⁵, כענין שנאמר⁵⁶: לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך - חמוד שיש בו מעשה⁵⁷.

(50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, ובוזה אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן השיג החומד את מטרותו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

י. פל המתאנה⁵⁸ ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו - פיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר⁵⁹ עבר בלא תעשה; שנאמר: לא תתאנה, ואין תאנה אלא בלב בלבד⁶⁰.

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל⁶¹; שאם לא רצו הבעלים למכור אף על פי שהרפה להם בדמים והפציר ברעים - יבוא לידי גזל⁶²; שנאמר: וחקדו בתים⁶³ וגזלו. ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם⁶⁴ או מנעוהו⁶⁵ מלגזל

מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

ו. הגזול פחות משנה פרוטה, אף על פי שעבר³³ - אינו בתורת השבת גזולה³⁴. גזל שלש אגדות³⁵ שוות שלש פרוטות, והזול, והרי שלשתן שוות שתי פרוטות, והחזיר לו שתיים - חייב להחזיר השלישית³⁶, הואיל ובתחלה היתה שנה פרוטה³⁷. גזל שתיים שוות פרוטה, והחזיר אחת - גזולה אין כאן³⁸, מצות השבת גזולה אין כאן³⁹.

(33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה:). (36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת החשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזולן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו].

ז. הגזול את חברו בשוב, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הגזול: אם רצה - נוטל; ואם לאו - אומר לו: איני נוטל אלא בשוב, שמה תאנס ממני כאן⁴⁰. והרי היא ברשות הגזולן ובאחריותו⁴¹ עד שיחזירנה לו בשוב. וכן בדמי הגזולה.

(40) שמה יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזוינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגזולן חייב.

ח. הגזול את חברו והבליע לו בחשבון⁴² - יצא⁴³. ואם החזירה⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, וממנון שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו פלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזולה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגזולן מאחריותו. (44) הגזולן. (45) לארנקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי ג' ניסן – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו". כי רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגזול נשמתו של הנגזל, בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים. האחד כשאין הגזילה קיימת אבל אם הגזילה קיימת חייב להחזיר את הגזילה אשר גזל כי השבת הגזילה עצמה יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני, שרצה הגזול לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה כי בתיוקן עוון הגזילה יש שני צדדים צד הנגזל וצד הגזול. לכן, אם עושה הגזול תשובה תיקן את עניינו, ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדיון זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על ממונו, על-אחת-כמה-וכומה שהתעסקות עם יהודי אחר לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון "לקרב הדרך הישרה על השבים".

(על פי לקו"ש חלק ג' ע' 112 טה"ש ח"א ע' 15 הע' 67.)

71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא קט. 72) כל הגזול. 73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. 74) שעבירה הגזילה כה חמורה. 75) כגון שאבדה או נשרפה. 76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). 77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. 78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. 79) לעשות תשובה. 80) כי הוא מונע את הגזולנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזול, כגון קורה שבנאה בבנין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזול משלם דמים, הכוונה לגזול שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

פרק שני

1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

- א. הגזילה שלא נשתנית² אלא הרי היא כמו¹⁷ שהיתה³, אף על פי שנתאשו הפעלים⁴ ממנה, ואף על פי שמת הגזול⁵ והרי היא ביד בניו⁶ - הרי זו חוזרת לבעליה⁷ בעצמה⁸. ואם נשתנית ביד הגזול⁹, אף על פי שעדיין לא נתאשו הפעלים ממנה - קנאה בשניו⁹, ומשלם דמיה בשעת הגזילה¹⁰.

1 - יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אהאב ונבות⁶⁶.
2

61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמדו שדות וגזלו" (שם). 62) ויקח בחזקה. 63) במקרא: וחמדו שדות וגזלו ובתים ונשאו. 64) לאחר שגזלוהו מהם. 65) לפני שגזלו. 66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרימו לאוצר המלך (מלכים-א כא).

3 יב. הא למדת, שהמתאוה⁶⁷ - עובר בלאו אחד⁶⁸, והקונה דבר שהתאוה בהפצור שהפציר בפעלים או בפעולה מהן - עובר בשני לאוין. לכן נאמר: 'לא תחמד' ולא תתאוה⁶⁹. ואם גזול⁷⁰ - עובר בפעולה לאוין.
7

67) ואינו מוציא חפצו לפועל. 68) לא תתאוה. 69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). 70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכרו.

8 יג. כל הגזול את חברו שוה פרוטה⁷¹ - באלו נוטל נשמתו ממנו; שנאמר: כן ארחות כל בצע בצע⁷² את נפשו⁷³ וגומר. ואף על פי כן⁷⁴, אם לא היתה הגזילה קנימת⁷⁵, ורצה הגזול לעשות תשובה⁷⁶, ובא מאליו⁷⁷ והחזיר דמי הגזילה - תקנת חכמים היא⁷⁸ שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו⁷⁹ ומוחלין לו, כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזילה - אין רוח חכמים נוחה ממנו⁸⁰.
16

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגזול את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא קט, א). אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בניו ובנותיו, ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל-כרחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו. ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבניו ובנותיו וגם בחמסן ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגזול מהבעלים באופן ישיר.

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת השבים, ומתחיל במילים "ואף על פי כן אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזול לעשות תשובה... והחזיר דמי

- 19 (2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי
לה לחסרון כס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציא כג.).
20 (5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה
אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות
יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של
הגזול, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזול, ואין כאן שינוי
רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה.
(8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה,
שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות -
ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזול.
- 1 ב. ודין זה¹¹ דין תורה הוא¹², שְׁנֵאֲמַר: וְהָשִׁיב אֶת
2 הַגְּזוּלָה אֲשֶׁר גָּזַל. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה¹³ לְמַדוּ¹⁴: אִם הָיָה
3 כְּשֶׁגָּזַלָהּ - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ¹⁵, וְאִם נִשְׁתַּנִּית בְּיָדוֹ -
4 מְשַׁלֵּם דְּמֶיהָ¹⁶. וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה וְלֹא
5 נִשְׁתַּנִּית¹⁷ - קָנָה הַגְּזוֹלֵן כָּל הַשֶּׁבַח שֶׁהַשְּׂבִיחָה אַחֵר
6 יָאוֹשׁ, וְאִינוּ מְשַׁלֵּם אֵלָּא כְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה¹⁸. וְדָבָר זֶה
7 מִדְּבָרֵיהֶם¹⁹, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשִּׁבְיִים²⁰. וְכִשְׁמַחֲזִיר לֹא
8 הַגְּזוּלָה, שְׁמִין לֹא הַשֶּׁבַח²¹ וְנוֹטֵל מִן הַנֶּגְזָל²².
- 11 שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם
דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבו. (14) את הפירוש
לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא
שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה.
(18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת
הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל
ונטענה . . . משלם כשעת הגזלה" (משנה שם צג:). רבינו
מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של
החכמים. (20) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. אם
נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור
בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר
גם את השבח, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזול
את דמי השבח, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל
דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה
(ראה לקמן שם).
- 9 ג. מְכַרָּה הַגְּזוֹלֵן אוֹ נִתְּנָה בְּמַתָּנָה, אָף עַל פִּי שְׁלֹא
10 נִשְׁתַּנִּית הַגְּזוּלָה²³ - אֵינָה חוֹזֶרֶת בְּעֶצְמָהּ²⁴ מִיָּד
11 הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָהּ
12 וְנִתְּנָהּ²⁵ בֵּין לְאַחֵר מְכִירָהּ וְנִתְּנָה, קִנְיָאָה הַלּוֹקֵחַ
13 בְּיָאוֹשׁ וְשָׁנוּי רְשׁוּתָהּ²⁶.
- 23 והגזולן לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין
הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש
(שם קטו.). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או
המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה
הלכה ג.
- 14 ד. הַגְּזוּל וְהַשְּׂבִיחַ, וּמְכַרָּה²⁷ אוֹ הוֹרִישׁ לִפְנֵי יָאוֹשׁ²⁸
15 - מֵה שֶׁהַשְּׂבִיחַ הוֹרִישׁ²⁹ וּמֵה שֶׁהַשְּׂבִיחַ מְכַר, וְקָנָה
16 לֹקֵחַ אוֹ יוֹרֵשׁ אֶת הַשֶּׁבַח³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשֶּׁבַח מִן
17 הַנֶּגְזָל וּמַחֲזִיר לֹא הַגְּזוּלָה³¹, וְחוֹזֵר הַנֶּגְזָל וְנוֹטֵל דְּמֵי
18 הַשֶּׁבַח מִן הַגְּזוֹלֵן³², שְׁהָרִי לֹא נִתְיָאֲשׁ. וְכֵן אִם
- (27) מימרא של רבא (שם צו.). (28) ויש כאן שינוי רשות
בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי
רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה בבבא-קמא
עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי
רשות בלבד, כשם שגזולן קונה אותו ביאוש בלבד, ראה
למעלה הלכה ב. ולגבי הגזולן אין דין קנין ע"י יאוש דומה
לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבח נשארים
בידו מפני תקנת השבים, מה שאין-כן במכר לפני יאוש,
שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבח מן הגזולן. (31) כי את
הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא
קנה הגזולן את השבח, כי תקנת השבים היתה לשבח
שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב.). (33) דברי רבא, שם.
(34) כשם שאם השביח הגזולן ואחר-כך מכר, השבח של
הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבח לקונה. [לא פירש
רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזולן את דמי השבח
ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].
- ה. מְכַר הַגְּזוֹלֵן לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים³⁵, אָף עַל פִּי
שֶׁהַשְּׂבִיחַ הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חוֹזֶרֶת לְבַעְלֶיהָ³⁶. מְכַרָּה
הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחֵר שֶׁהַשְּׂבִיחַ - הוֹאִיל
וְהַגְּזוֹלֵן יִשְׂרָאֵל זֶה שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ יִשְׂרָאֵל, קָנָה
הַשֶּׁבַח³⁸; וְאִם תִּפְּשׂ הַנֶּגְזָל - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ³⁹.
- (35) שם. (36) עם השבח, ואין הבעלים משלמים בעד
השבח, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח,
אמרו חכמינו שנוטל את השבח מן הנגזל, אפילו אם קנה
את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא
נפתרה, שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזולן
והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן
מספק אין מוציאם מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב
הלכה ה.
- ו. כְּבֵר בְּאַרְנוֹ⁴⁰, שֶׁהַגְּזוּלָה שֶׁהַשְּׂבִיחָה אַחֵר יָאוֹשׁ אוֹ
אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּנִּית - הַשֶּׁבַח לַגְּזוֹל, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשִּׁבְיִים,
אָף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂבִיחָה מְכִירָהּ⁴¹. פִּיֶּצֶד? גִּזַּל פְּרָה⁴²
וְנִתְּעַבְרָה אֶצְלוֹ, בֵּין שִׁילָדָה קֹדֶם שֶׁתִּבְּעוּ בְּדִין⁴³ בֵּין
שֶׁעֲדִין לֹא יָלְדָה⁴⁴; גִּזַּל רַחֵל⁴⁵ וְנִטְעָנָה⁴⁶ אֶצְלוֹ, בֵּין
שֶׁגִּזְזָה קֹדֶם שֶׁתִּבְּעוּ בְּדִין בֵּין שֶׁעֲדִין לֹא גִזְזָה -
הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגְּזוּלָה⁴⁷.
וְאִם יָלְדָה וְגִזְזָה - הַגִּזְזוֹת וְהַוּלְדוֹת שֶׁל גִּזְלוֹ; וְאִם
עֲדִין לֹא יָלְדָה וְלֹא גִזְזָה - שְׁמִין לֹא, וְנוֹטֵל הַשֶּׁבַח
מִן הַנֶּגְזָל, וּמַחֲזִיר הַבְּהֵמָה עֲצָמָהּ⁴⁸.
- (40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבח שיש בו
הוצאה, כגון כחושה ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט.).
(42) שם צג: צה. (43) והשבח, בשעת הדין, כבר איננו על
גבי הגזילה. (44) והשבח עדיין על גבי הגזילה (שם צה:).
(45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק
רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבח כבר
אינו על גבי הגזילה, אז השבח גופו שייך לגזולן, ו"משלם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). 61) אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). 62) גם הגיזות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא ינתן לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדיש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחוץ, ועבר על עוון שחיתת קדשים בחוץ (בגיטין נה: שם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחוץ וכו' ענוש כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? 63 בְּשִׁבְחָהּ הַבָּא מֵאֲלִיּוֹ, 15
כְּגֹן גִּזְזוֹת וּוְלָדוֹת; 65 אֲכָל אִם הִיָּתָה כְּחוּשָׁה 16
וּפְטָמָה 66 - אֲפִלּוּ לִפְנֵי יְאוֹשׁ נֹטֵל מִן הַנִּגְזָל שִׁבְחָה 17
הַפְּטוּם 67. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה מִשִּׁבְחָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ 18
הוּצָאָה. 19

63) שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. 64) שלא עלה לגזול בדמים. 65) שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: 66) שם סה. 67) את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקחי?" (שם, וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שְׁנֵי 68 הַחוּזָר לְבִרְיָתוֹ 69 - אֵינוֹ שְׁנֵי 70. פִּיצָד ? 20
הַגִּזְלָה עֲצִים וְדָבָרָן בְּמִסְמָרִים 71 וְעָשָׂה מִהֵן תְּכָה - 21
אֵינוֹ שְׁנֵי; שֶׁהֵרִי אֲפָשֶׁר לְפָרְקָן, וְחוּזָרִין לַחוּחוֹת 22
כְּשֶׁהֵיוּ 72. 23

68) לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזול, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול. 69) שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. 70) ואין הגזול קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. 71) בלי לשנות את העצים. 72) שם צג:

יא. גִּזְלָה עֶפְרָה 73 וְעָשָׂהּ לְכָהָה - לֹא קָנָה 74; שָׁאם 24
דִּקְלָה 75 הַלְכָהָה, תַּחֲזֹר עֶפְרָה כְּשֶׁהִיָּתָה. גִּזְלָה לְשׁוֹן שָׁל 25

כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גיזתה" - כלומר שהשבח עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזול את דמי הולד או דמי הצמר. 48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

ז. גִּזְלָה פָּרָה מְעַפְרָתָהּ, 49 וְנִתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֲרֵי כֵן 1
יָלְדָה; רָחֵל טְעוּנָה, וְנִתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֲרֵי כֵן 2
גִּזְזָה - מִשְׁלָם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לִילָדָה 50 וְדֵמֵי רָחֵל 3
הָעוֹמֶדֶת לְגִזְזוֹ. וְאִם לִפְנֵי יְאוֹשׁ 51 או קֶדֶם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה 4
יָלְדָה או גִּזְזָה - הֵרִי הַגִּזְזוֹת וְהוֹלְדוֹת שָׁל בְּעָלִים, 5
וְאִף עַל פִּי שֶׁנִּתְּעַבְרָה או נִטְעָנָה בִּיד הַגִּזְלָן 52; 6
הוֹאִיל וְלֹא נִתְּאָשׁוּ הַבְּעָלִים 53 וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַגִּזְלָה 54
- בְּרִשׁוֹת בְּעָלֶיהָ הִיא עֲדִין 55, אִף עַל פִּי שֶׁהַגִּזְלָן חַיֵּב 8
בְּאַנְסִיָּה 56. 9

49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתיאשו הבעלים. 50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא מחזיר בלי עובר. 51) עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. 52) וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. 53) ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. 54) כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. 55) לבעלים הזכות החוזקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. 56) אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גִּבְבִּי 57 או גִּזְלָה 58, וְהִקְדִּישׁ וְטָבַח אַחֲרֵי שֶׁנִּתְּאָשׁוּ 10
הַבְּעָלִים 59 - הֵרִי הִיא בְּרִשׁוֹת הַגִּזְלָן מִשְׁעָה 11
שֶׁהִקְדִּישָׁה בְּלִבָּדָה 60, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה חוּטֵא נִשְׁפָּר 61; 12
וְכָל וְלִדְוִתֶּיהָ וְגִזְוִתֶּיהָ מִשְׁעָה גִּבְבָּה עַד שְׁעַת הַקֶּדֶשׁ 13
שָׁל בְּעָלִים 62. 14

57) גיטין נה: 58) ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא סד.). 59) אם הקדיש לפני שנתיאשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). 60) שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קדש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתיאשו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 מתכת⁷⁶ ועשאהו מטבע - לא קנה; שאם יתיר
- 2 המטבע יחזר לשון כשהיתה. וכן כל פיוצא בזה.

- 1 וקנהו¹⁰⁹, ומשלם כשעת הגזלה¹¹⁰, ואף על פי שלא
- 2 נתנאשו הבעלים¹¹¹.

98 שם. 99 כי עדיין שם "קורות" עליהן. 100 קרשים. 101 ואין שם "קורה" נקרא עליהם. 102 ענף הדקל. 103 בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לולב", ולעולם לא ישובו להיות "לולב". 104 כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. 105 בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". 106 כבש צעיר עד בן שנה. 107 כבש מבין שלושה-עשר חורש ויום אחד ומעלה, שם צו: 108 אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגולן. 109 כי נשתנה גופו (שם סה:). 110 ראה הלכה א. 111 כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

- 22 טו. גזל כלי ושברו - אין שמין לו הפחת¹¹²; אלא
- 23 משלם דמיו¹¹³, והכלי השבור של גולן. ואם רצו
- 24 הבעלים לטל הכלי השבור - נוטלין¹¹⁴, ומשלם
- 25 הפחת; שזו תקנה היא לבעלים¹¹⁵, ואם לא רצו -
- 26 הרשות בידן. וכן כל פיוצא בזה¹¹⁶.

112 אין אומרים שיקבל הנגזל את שברי הכלי, והגולן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. 113 של כלי שלם. 114 בעל-כרחו של גולן. 115 דין זה, שאין שמין לגולן, תוקן לטובת הבעלים. 116 כגון גזל בהמה ומתה.

- 27 טז. גזלה שלא נשתנית¹¹⁷ והוקרה¹¹⁸, אף על פי
- 28 שנתנאשו הבעלים ממנה¹¹⁹ - הרי זו חזירת
- 29 לבעלים, ואין לגולן בה כלום¹²⁰. שלא תקנו¹²¹
- 30 לגולן את השבחה אחר יאוש אלא כגון גזות
- 31 וילדות¹²²; אבל שבחה היקר, אם היתה הגזלה חזרת
- 32 בעיניה¹²³, אינו זוכה בה.

117 וחייב הגולן להחזירה בעין. 118 שם סה. בבא מציעא מג. 119 ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגולן. 120 אף לא השבח שבעליית המחיר. 121 החכמים. 122 שאם יקחו מן הגולן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. 123 אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגולן את שבח היקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

פרק שלישי

1 ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהזולה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשחמש בנכסי חברו, והשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוח, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

- 33 א. הגזול חבית² של יין מחברו, והרי היא שנה

73 מימרות של רב פפא, שם צו: 74 ומחזיר את הלבניה, ונוטל את השבח מן הנגזל. 75 יכתוש דק דק. 76 גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

- 3 יב. אבל⁷⁷ הגזול עצים⁷⁸ ושפן וקצצין⁷⁹ או חקק
- 4 בהן⁸⁰ ועשאן פלים, או שגזל צמר וצבעו או נפצו⁸¹
- 5 ולפניו⁸², או שגזל טוין⁸³ ועשאהו בגד, או שגזל לבנה
- 6 ועשאה עפר⁸⁴, או אבנים וסתתן⁸⁵, או מעות והתיכן
- 7 - הרי זה שנוי בידו; שאם יעשם מעות אחרות -
- 8 פנים חדשות הן⁸⁶. וכן כל פיוצא בהן.

77 בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. 78 שם צג: 79 זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. 80 עשה בהם חלל ובית קיבול. 81 הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. 82 הלבנו על-ידי כיבוס וטיפול מיוחד. 83 צמר עשוי חוטים נקשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה. 84 שם צו: 85 תקנן והחליקן. 86 ואין אלה אותן המעות שגזל.

- 9 יג. הגזול מעות⁸⁷ ישנות⁸⁸ ושפן⁸⁹ וחדשן - לא
- 10 קנה; שהרי מתישנין וחוזרין כשהיו. גזל מעות
- 11 חדשים וישנם⁹⁰ - קנה; שאם יחדשם - פנים
- 12 חדשות הן⁹¹. גזל דקל⁹² מחברו⁹³ וקצצו - לא קנה⁹⁴,
- 13 ואפלו פרתו חליות חליות⁹⁵; עשאה קורות⁹⁶ -
- 14 קנה⁹⁷.

87 שם. 88 משומשות והשחירו. 89 החליקן וניקן. 90 עשה אותן ישנות. 91 מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. 92 שם צו. 93 לקרקע. 94 כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגולן להשיב את הדקל עצמו. 95 טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. 96 לבנין. 97 בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. 98 זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגולן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממש בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

- 15 יד. גזל קורות גדולות⁹⁸ ועשאן קטנות - לא קנה⁹⁹;
- 16 ועשאן לוחות¹⁰⁰ עד שנשתנה שמם¹⁰¹ - קנה. גזל
- 17 לולב¹⁰² והפריד עליו - קנה¹⁰³ העלים. גזל עלים
- 18 ועשאן חופיה¹⁰⁴ - קנה¹⁰⁵. גזל טלה¹⁰⁶ ונעשה
- 19 איל¹⁰⁷, עגל ונעשה שור - הרי זה שנוי בידו¹⁰⁸

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָבֵל אִם גָּזַל בְּהֵמָה וְכִחְשׁוּ פִּחַשׁ שְׁאִפְשֵׁר לְחֹזֶר²⁸,
אוּ שְׁגֹל עֲבָדִים וְהִזְקִינֵהוּ²⁹, אוּ שְׁגֹל מִטְבַּע וְנִפְסָל
בְּמִדְיָה זוֹ וְהָרִי הוּא יוֹצֵא בְּמִדְיָה אַחֲרָת, אוּ שְׁגֹל
פִּרוֹת וְהִרְקִיבוּ מִקְצֵתָם³⁰, אוּ תְרֻמָּה וְנִטְמָאתָ³¹, אוּ
שְׁגֹל חֲמִץ וְעֵבֶר עָלָיו הִפְסָח³², אוּ בְהֵמָה וְנִעְבְּדָה
בָּהּ עֲבָרָה³³, אוּ נִפְסָלָה מִלְקָרֵב³⁴, אוּ שְׁהִיתָה יוֹצֵאָה
לְהִסְקָל³⁵ - אוֹמֵר לוֹ³⁶: הָרִי שְׁלֹף לִפְנֵיךָ³⁷, וּמַחְזִיר
אוֹתָהּ בְּעֵצְמָהּ³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רזתה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידי-זה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צו. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לתקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. (27) משנה שם צו: (28) ולהבריאה. (29) מחזיר את העבדים עצמם. זוהי דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזול, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזול אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזול לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן, מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר]. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתר ההנאה מוגבל ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזול הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזול לנגזל. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים³⁹? כְּשֶׁהַחֲזִיר הַגָּזוּל⁴⁰; אָבֵל
אִם נִשְׁרָפָה הַגָּזוּלָה אוּ אֲבָדָה אַחֵר שְׁנֹאסְרָה בְּהֵנָה
- חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ דְּמִיָּה כְּשֶׁשֶׁעַת הַגָּזוּלָה⁴¹. לְפִיכָךְ⁴²,
אִם כָּפַר בּוֹ⁴³ אַחֵר שְׁנֹאסְרָה בְּהֵנָה⁴⁴ וְנִשְׁפָּע⁴⁵ - חֵיב
לְשַׁלֵּם קָרָן וְחֹמֶשׁ וְאַשָּׁם⁴⁶.

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. "... יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל ... תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה ... אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ"ו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה,

דִּינָר כְּשֶׁשֶׁעַת הַגָּזוּלָה, וְהוֹקְרָה אֶצְלוֹ וְעִמְדָה בְּאַרְבָּעָה:
אִם שֶׁבַר הַחֲבִית אוּ שֶׁתָּה אוֹתָהּ³ אוּ מְכָרָה אוּ נָתַנָּה
בְּמִתְנָה אַחֵר שְׁהוֹקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כְּשֶׁשֶׁעַת
הוֹצֵאָה מִן הָעוֹלָם⁴; שְׁאֵלֹי הַנִּיחָה⁵, הִיתָה חוֹזֶרֶת
בְּעֵצְמָהּ⁶. נִשְׁפָּרָה מֵאֻלֶּיהָ⁷ אוּ אֲבָדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר,
כְּשֶׁשֶׁעַת הַגָּזוּלָה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. (5) שלימה אצלו. (6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גזול שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

ב. הִיתָה שְׁוֹהָה⁸ כְּשֶׁשֶׁעַת הַגָּזוּלָה אַרְבָּעָה, וְכְּשֶׁשֶׁעַת הוֹצֵאָה
מִן הָעוֹלָם דִּינָר⁹ - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, כְּשֶׁשֶׁעַת הַגָּזוּלָה¹⁰,
בֵּין שְׁשִׁפְרָה אוּ שְׁתֵּאֵתָה¹¹ בֵּין שְׁנִשְׁפָּרָה אוּ אֲבָדָה
מֵאֻלֶּיהָ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוזל. (10) "כל הגזולנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבח היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הַגָּזוּל¹² חוֹתֵל¹³ שֵׁשׁ בּוֹ חֲמִשִּׁים תְּמָרִים,
וְכִשְׁיִמְכֶר הַחוֹתֵל כָּלּוֹ בְּאַחַת יָמָכָר בְּתִשְׁעָה,
וְכִשְׁיִמְכֶר אַחַת אַחַת יָמָכָר בְּעֵשְׂרָה - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם
אֵלָּא תִשְׁעָה¹⁴, וְאֵין הַנִּגְזָל יוֹכֵל לוֹמַר לוֹ: אֲנִי אַחַת
אַחַת הֵייתִי מוֹכֵר. וְכֵן הִדִּין בְּמִזְקָה¹⁵, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
בְּזָה, בְּנִכְסֵי הָדִיט; אָבֵל בְּהִקְדָּשׁ¹⁶ אֵינוֹ כֵּן, אֵלָּא
מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששוויי הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גָּזַל בְּהֵמָה¹⁸ וְהִזְקִינָהּ¹⁹ אוּ כִּפְשָׁהּ²⁰ פִּחַשׁ שְׁאִינוֹ
יֹכֵל לְחֹזֶר, כְּגוֹן חֲלָאִים שְׁאִין לָהֶם רְפוּאָת תַּעֲלָה²¹,
אוּ שְׁגֹל מִטְבַּע וְנִסְדִּיק²² אוּ פִסְלוֹ הַמֶּלֶךְ²³, אוּ שְׁגֹל
פִּרוֹת וְהִרְקִיבוּ בָלֵן²⁴, אוּ שְׁגֹל זֵין וְהִחְמִיץ²⁵ - הָרִי
זֶה כְּמִי שְׁגֹל כָּלִי וְשִׁבְרוֹ²⁶, וּמְשַׁלֵּם כְּשֶׁשֶׁעַת הַגָּזוּלָה²⁷.

קנד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 נוטל⁷⁰; ואם ירד לה בתורת גזל - נותן הפתח⁷¹. וכן
19 כל פיוצא בזה⁷².

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים.
(65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזלן, וגזלן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזלן המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

20 ט. הדר בחצר חברו⁷³ שלא מדעתו: אם אותה חצר
21 אינה עשויה לשכר - אינו צריך להעלות לו שכר⁷⁴,
22 אף על פי שדרו זה הדר לשכר מקום לעצמו,
23 שזה⁷⁵ נהנה וזה אינו חסר⁷⁶; ואם החצר עשויה
24 לשכר, אף על פי שאין דרו זה⁷⁷ לשכר - צריך
25 להעלות לו שכר, שהרי חסרו ממון⁷⁸.

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר.
(76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדייר את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

י. מי שהיה לו⁷⁹ צמר⁸⁰ וסמנים⁸¹ שרויין⁸², ונא
אחד וצבע הצמר בסמנים שלא מדעת חברו - משלם
לו דמי מה שהפסיד בצמר⁸³, ואינו מחשב לו שבת
סמנים שעל גבי הצמר⁸⁴. ואם תפש הנזק דמי מה
שחסרו מן הסמנים - אין מוציאין מידו⁸⁵.

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבת סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחתונה, הצובע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הנזק אין מוציאם מידו, כי יכול

היה הגזלן מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

1 ו. הגזל בזה⁴⁷ ונשא עליה משא או רכב עליה
2 או חרש או דש בה וכיוצא בזה, והחזיר לבעליה,
3 אף על פי שעבר בלא תעשה⁴⁸ - אינו חייב לשלם
4 כלום, שהרי לא הפסידה⁴⁹ ולא הכחישה⁵⁰. ואם
5 החזק אדם זה לגזלו⁵¹ או לעשוק⁵² או לעשות מעשים
6 אלו⁵³ פעם אחר פעם - קונסין אותו⁵⁴, ואפילו
7 בחוצה לארץ⁵⁵, ושמין⁵⁶ השכר⁵⁷ או השבת
8 שהשביח בבהמה⁵⁸ ומשלם לגזל.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לדרוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דנים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזלן, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזלן לשלם את השבת שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבת, כי גם לקרקע יש חלק בשבת, עיין שם בגמרא).

9 ז. התוקף עבדו של חברו ועשה בו מלאכה, ולא
10 בטלו⁶⁰ ממלאכה אחרת - פטור; שנותן לו לאדם
11 שלא יבטל עבדו⁶¹. ואם בטלו ממלאכה אחרת -
12 משלם לו⁶² כפועל.

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צו.
(60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזלן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתייאשו הבעלים או לא נתייאשו, הרי דעתו שבלא נתייאשו הבעלים - השבת לגזול (למעלה פרק ב הלכה ב ז)].

13 ח. התוקף ספינתו של חברו⁶³ ועשה בה מלאכה:
14 אם אינה עשויה לשכר⁶⁴ - שמין במה פחתה⁶⁵
15 ומשלם; ואם היא עשויה לשכר: אם ירד לה בתורת
16 שכירות⁶⁶ - הואיל וירד שלא ברשות⁶⁷, אם רצה
17 הבעל לטל שכרה⁶⁸ - נוטל, רצה לטל פחתה⁶⁹ -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.
- 1 יא. השולח יד בפקדון⁸⁶, בין ששלח יד בעצמו או על יד בנו⁸⁷ ועבדו ושלוחו - הרי זה גזלן⁸⁸; ונתחייב באונסיו⁸⁹, ונעשה הגזלה ברשותו, כדין כל הגזלנים. חשב לשלח יד⁹⁰ בפקדון - אינו חייב באחריותו, עד שישלח יד⁹¹. ומששלח יד נתחייב בו. אף על פי שלא חסר ממנו כלום⁹², אלא נטל הפקדון ממקום למקום ברשותו⁹³ כדי לשלח בו יד⁹⁴ - הרי זה חייב⁹⁵; ששליחות יד אינה צריכה חסרון.
- 2 (86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. (88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג. (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חסרון", שם מא: (93) ועל-ידיה קנה אותו. (94) מה-שאינ-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני ששתמר שם יותר טוב. (95) כדין גזלן.
- 9 יב. הגביה את החבית⁹⁶ לטל ממנה רביעית⁹⁷ - נתחייב באונסיה⁹⁸, אף על פי שלא נטל. אבל אם הגביה את הכיס⁹⁹ לטל ממנו דינר¹⁰⁰, וכיוצא בכיס מדברים שאינן גוף אחד¹⁰¹ - הרי זה ספק אם נתחייב בכל הכיס¹⁰² או לא נתחייב אלא בדינר בלבד¹⁰³.
- 10 (96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. (97) הלוג, ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח לו, שהחבית כולה תשתמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפגינה טעמה, ועל כן חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו, בניגוד ליון שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו ביון, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר. (103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה ליון.
- 15 יג. היו פרות מפקדין אצלו ונטל מקצתן - אינו חייב אלא באחריות הפרות שנטל, ושאר הפקדון המנח במקומו¹⁰⁴ - ברשות בעליו הוא. ואם נפסד השאר מחמת זה שנטל - חייב בכל¹⁰⁵. כיצד? הטה את החבית במקומה¹⁰⁶ ונטל ממנה רביעית או יתר: אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה¹⁰⁷ - אינו חייב
- 21 אלא במה שנטל, שהרי לא הגביה החבית¹⁰⁸; ואם החמיצה¹⁰⁹ - משלם את דמי פלה¹¹⁰ כשעת הגזלה¹¹¹. וכן כל פיוצא בזה.
- 22 (104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדין מזיק. (106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה. (108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה. (109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית ממחרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין בשעה שנטל את הרביעית.
- 24 יד. הפופר בפקדון¹¹² בבית דין¹¹³, אם היה ברשותו בשעת שפפר¹¹⁴ - נעשה עליו גזלן¹¹⁵, וחייב באונסו.
- 25 (112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת, בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה. (114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם. (115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גזלן, אף-על-פי שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.
- 26 טו. השואל שלא מדעת הבעלים¹¹⁶ - הרי זה גזלן¹¹⁷. היתה פלי ביד בנו¹¹⁹ של בעל הבית או ביד עבדו¹²⁰, ולקחו אחד¹²¹ מהן ונשתמש בו¹²² - הרי זה שואל שלא מדעת; ונעשה ברשותו, ונתחייב באונסיו¹²³, עד שיחזירנו לבעלים¹²⁴. לפיכך, אם החזירו לקטן שהיה בידו¹²⁵ או לעבד, ואבד מהן או נשבר¹²⁶ - חייב לשלם¹²⁷. וכן כל פיוצא בזה.
- 31 (116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזלו ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק חכמים לפי דעת רבא, בבא-בבא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בבא פח: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן, כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה). (121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדוד בו לאחרים, שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל, אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחם-משנה כאן). (124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל, ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדין גזלן, והשבה לידו של קטן אינה השבה.

קבו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ד' ניסן – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וייטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזול, היה הגזול מקבלם אף בלא שבועה. (12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. (13) משל חברי, כי חזרתי בי. (14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". (15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16) כי דין הנכנס לבית חבריו ומשכנו כדין גזול, ועל כן קנסו אותו. (17) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

ג. במה דברים אמורים? בשיטען דברים שהוא אמור בהן? או שהוא אמור שמתקדין אצלם? אותן דברים ששיטען, וטען בדברים שאפשר שינטלו תחת הנפנים? כמו שהעידו העדים.¹⁸

(18) שנשבע הגזול ונוטל כל מה שיטעון. (19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: (20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

ד. ראוהו עדים שנכנס למשכן את חברו ולא ראוהו בעת שניצא,²³ או שניצא ואין נראה תחת כנפיו כלום, ובעל הבית טוען ואומר: כך וכך נטל, אפלו אומר: מעולם לא נכנסתי, שהרי מכחיש את העדים – הרי זה פטור.²⁴ שאם אומר: נכנסתי ולא נטלתי²⁵ – נשבע שבועת הסת²⁶ שלא נטל כלום, והולך; שאפשר שיפנס לגזל ולא גזל.²⁷

(23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חברו. (24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים. (25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים – כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבריו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. (26) שבועה שתקינן חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: (27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן...".

ה. היה עד אחד מעיד²⁸ שנכנס ונטל כלים תחת כנפיו,²⁹ ואינו יודע מה הן, והוא אומר: לא גזלתי כלום,³⁰ או שאמר: בחובי נטלתי³¹ – הואיל ואין העד יודע³² מה היה תחת כנפיו, הרי זה נשבע

טז. החוטף משפון¹²⁸ מיד הלוח¹²⁹ שלא פרשות בית דין¹³⁰ – הרי זה גזול¹³¹, אף על פי שהוא חיב לה¹³². ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו¹³³ ומשכנו שהוא גזול¹³⁴, שנאמר: בחוץ תעמד.

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה. (129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלוח משהוא נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכון מיד הלוח, אף מחוץ לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו, אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה אסור אפילו לשליח בית-דין. (134) במשנה שבועות מד: שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות".

יום רביעי ד' ניסן ה'תשפ"א

פרק רביעי

(1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזול, ומי שגזל ואינו יודע ממי גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. קנס קנסו חכמים² לגזלנין, שיהיה הגזול נשבע על כל מה שיטען³ ונוטל מן הגזול⁴. והוא⁵, שיהיה זה מחזק שגזלו בשני עדים.⁶

(2) כלומר, דין התורה אינו כך. (3) נגד הגזול, (4) וזהו הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5) ודין זה הוא בתנאי. (6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הגזול, אפילו כשאינם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

ב. כיצד? הרי שנכנס לתוך בית חברו למשכנו⁷ בפני עדים, ולא היה כלום תחת כנפיו⁸, ויצא וכלים מטלין לו תחת כנפיו, ולא ידעו העדים מה הן⁹, ובעל הבית אומר¹⁰: כך וכך גזלתי – בין שאמר הגזול: מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום¹¹, בין שאמר: נכנסתי למשכן כמו שראו העדים¹², אכל לא נטלתי¹³, ולא היה תחת כנפי אלא כלים שלי¹⁴, בין שאמר: נטלתי כלי זה¹⁵, ובעל הבית טוען שנטל זה וכלי אחר – הרי בעל הבית נשבע¹⁶ בנקיטת חפץ¹⁷, ונוטל כל מה שיטען.

(7) ודינו כדין גזול, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז. (8) כנפי בגדו. (9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. (10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזול. (11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזול נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ד' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבית דין. ואפילו הודה הגזלן שגזל קצת - מחזיר 14
המקצת שהודה בה בלבד, שהרי אין בעל הבית 15
טוענו טענת ודאי.⁴⁸ 16

(45) מכריו חרם. באופן כללי בלי לפרט את שם הגזלן. (47) משהו. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

ט. הגזלן אחד מחמשה⁴⁹ ואין ידוע מי הוא 17
הנגזל⁵⁰, וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר: לי 18
גזלתי, אף על פי שאין שם עדים שגזלו⁵¹ - הרי כל 19
אחד מהן נשבע שזה גזלו, ומשלם גזלה לכל אחד 20
ואחד⁵². אף דבר זה קנס הוא שקנסוהו חכמים, 21
מפני שעבר עברה וגזל; אבל דין תורה⁵³ אינו חיב 22
לשלם מספק⁵⁴. 23

(49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

י. אומר לשנים⁵⁵: גזלתי אחד מכם או אביו של 24
אחד מכם⁵⁶ ואיני יודע איזהו, אם בא לצאת ידי 25
שמים⁵⁷ - חיב לשלם גזלה לכל אחד ואחד⁵⁸; אבל 26
בדין אינו נותן אלא גזלה אחת, והן חולקין אותה 27
ביניהן. שהרי אין אחד מהן יודע שנגזלו⁶⁰, אלא זה 28
בא והודיעם, ולא קנסו חכמים בדבר זה⁶¹, מפני 29
שאין לו תובע⁶². 30

(55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לו. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברר, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

יא. הטוען את חברו ואמר לו: גזלתי מאה, אם 31
אמר: לא גזלתי⁶³ - נשבע שבועת הסת⁶⁴, בדין כל 32
נתבע⁶⁵; ואם הודה שגזלו חמשים - משלם⁶⁶, 33
ונשבע שבועת התורה⁶⁷ על השאר, בדין כל מודה 34
במקצת⁶⁸, שהרי לא החזק גזלן בעדים⁶⁹. וכן הטוען 35
את חברו⁷⁰ שקנסו לביתו וגזלו פלים, והוא אומר: 36
דרך משפון לקחתי בחובי שיש לי אצלך⁷¹, ובעל 37
הבית אומר: אין לך בדי כלום⁷² - אף על פי 38
שהודה שמשפנו שלא פרשות⁷³, הואיל ואין שם 39
עדים שמעידים שגזלו⁷⁴, הרי זה נשבע⁷⁵ וגובה חובו 40

בנקיטת חפץ³³ שלא גזל; שאינו מחזק בגזלנות 1
אלא בשני עדים³⁴. 2

(28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. (32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבוועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

ו. פשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן³⁵, כך 3
שומר של בעל הבית³⁶. אפילו אשתו של שומר 4
נשבעת³⁷ שזה נטל כך וכך, ומשלם הגזלן. 5

(35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבוועות מו: (37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ... הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

ז. היה שם³⁸ לקיטו³⁹ או שקירו⁴⁰ של בעל הבית - 6
אינן נשבעין ונוטלין⁴¹; ואין הנגזל יכול לשבע, 7
שהרי לא היה בביתו בפעם שנגזל; ואין העדים 8
יודעים מה נטל תחת כנפיו בדי לחייב הגזלן 9
להחזיר⁴²; ואין משביעין את הגזלן⁴³, מפני שהוא 10
חשוד על השבועה⁴⁴. 11

(38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירוש, אפילו תפס מוציאים מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגול על ידי שני עדים.

ח. וכיצד עושים בדין זה? מתרים בעל הבית⁴⁵ 12
חרם סתם⁴⁶ על מי שנטל מביתו כלום⁴⁷ ואינו מודה 13

16 יג. וכן⁸⁸ אם היה שם עד אחד⁸⁹ בלבד, ובעל הבית
17 טוען שגזול הוא כלי זה בידו⁹⁰, והלה אומר: לקוח
18 הוא בידו, או בחוב גביתו, או שלי היה ופקדון
19 הוא אצלי - הרי זה חייב להחזיר הפלי לבעליו בלא
20 שבועה. שאילו היה שם שני עדים, היה חייב לשלם;
21 ועכשיו, שאין שם אלא עד אחד, חייב שבועה⁹¹;
22 ואינו יכול לשבע, שהרי אינו מכחיש את העד⁹²;
23 וכל המחזיק שבועה ואינו יכול לשבע - משלם.
24 לפיכך, אם פפר ואמר: לא נכנסתי לביתו ולא
25 נטלתי כלום⁹³ - הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא
26 מכחישו, הרי זה נשבע שבועת התורה⁹⁴ שלא לקח
27 מביתו כלום, ונפטר.

(88) רי"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חברו שלא בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה שהוציאו את הכלי (ראה ראב"ד). (91) להכחיש את דברי העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה בידו". וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמא של בעל הבית. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חברו, אלא שהוא טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ. וראה למעלה הלכה ה.

28 יד. מעשה באחד⁹⁵ שחטף לשון של פסח⁹⁶ מיד
29 חברו בפני עד אחד, ובא החוטף⁹⁷ ואמר: חטפתי⁹⁸
30 ושלי חטפתי, וחיבובו חכמים⁹⁹ להחזיר, מפני
31 שהוא מחזיק שבועה¹⁰⁰ בעד זה, ואינו יכול לשבע,
32 שהרי הודה פמו שאמר העד. ואילו לא היה שם עד
33 כלל, היה נשבע שבועת הסת¹⁰¹ ששלו חטף¹⁰²;
34 ואילו הכחיש העד¹⁰³ ואמר: מעולם לא חטפתי, היה
35 נשבע שבועת התורה שלא חטף. וכדין זה דנין בכל
36 פיוצא בזה¹⁰⁴ בכל מקום¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון. (97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזול על פי עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה הקודמת, שהנכנס לבית חברו שלא בפני בעל הבית דינו כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

37 טו. חטף¹⁰⁶ ממנו זהובים [בעד אחד], והוא אומר: שלי חטפתי ועשרים היו, אף על פי שאין העד יודע
38 כמה חטף - הרי זה משלם העשרים. שהרי ידע
39 בודאי שזהובים חטף, ואילו היו שנים¹⁰⁷ היה חייב

1 מן המשפון; שהפה שאסר⁷⁶ הוא הפה שהתיר⁷⁷.
2 והואיל והוא נשבע ונטל, הרי זה נשבע בנקיטת
3 חפץ⁷⁸, פמו שיתבאר בהלכות טוען⁷⁹.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהודה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזול, שהנגזל נשבע ונטל, הוא בהחזק על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. (73) ודינו כגזול שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזול, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכונ. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונטליין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

4 יב. ראוהו עדים שנקנס לתוך בית חברו שלא בפני
5 בעל הבית ונטל משם כלים, אף על פי שהוציאן
6 מגליון⁸⁰ ואף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכור
7 את כליו⁸¹, אם טען ואמר: דרך גזל לקחן, והלה
8 אומר: ברשותי באתי, ואמה מכרתם לי או נתתם
9 לי⁸², או בחוב שיש לי אצלי תפשותים - אינו נאמן;
10 שכל הנקנס לבית חברו שלא בפניו⁸³ ונטל כלים
11 משם והוציאן בפני עדים - הרי זה בחזקת גזול⁸⁴.
12 לפיכך מחזיר הפלים לבעל הבית. ואין פאן
13 שבועה⁸⁵, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר
14 שיתחזר⁸⁶ חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה
15 שישטען, והדין ביניהם⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם בידו. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון לקוחים הם בידו, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה שבועות מו. ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל. (86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על בעלות הכלים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ד' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. (8) כל עזרה הניתנת לעבריין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גנב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעבריין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

- 21 ב. אסור להנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש.
- 22 והוא, שיעדע בודאי¹⁰ שדבר זה הוא הגזלה עצמה.
- 23 פיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרכב
- 24 עליה או לחרש בה.

(9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. (10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזלן הוא, השווה להלן הלכה ח.

- 25 ג. גזל בית או שדה¹¹ - אסור לעבר בתוכה¹² או
- 26 לקנס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני
- 27 הגשמים. ואם דר בתוכה¹³ - חיב להעלות שכר
- 28 לבפלים, כדין הדר הפחצר חבירו שלא מדעתו¹⁴. גזל
- 29 דקלים ועשה מהן גשר¹⁵ - אסור לעבר עליו¹⁶. וכן
- 30 כל פיוצא בזה¹⁷.

(11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא-קמא קיז: (12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרושה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. (13) הגזלן או אדם אחר. (14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא-קמא כא. (15) דוגמא בגמרא שם קיג: (16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מוקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. (17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזלן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

- 31 ד. מי שעבר¹⁸ ואכל הגזלה אחר יאוש - פטור
- 32 מלשלם¹⁹. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבפלים
- 33 לגבות מן האוכל - גובין, שעדיין ברשותה היא²⁰;
- 34 ואם רצו, גובין מן הגזל²¹.

(18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. (19) משנה בבא-קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בניו פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזול עצמו,

- 1 לשלם¹⁰, ונמצא בעד אחד מחיב שבועה¹⁰⁹ ואינו
- 2 יכול לשבע¹¹⁰, כמו שבארנו¹¹¹.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף. (110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג.

- 3 טז. אמר החוטף: עשרים חטפתי ושלי הן, והנגזל
- 4 אומר: מאה חטף - הואיל ואין העד יודע¹¹² מנינו,
- 5 הרי משלם העשרים שהודה בהן שחטפן, ונשבע
- 6 שבועת התורה על השאר, שהרי נתחייב במקצת¹¹³.
- 7 ודעתי נוטה בזה שישבע הסת¹¹⁴, שהרי לא הודה
- 8 כלום¹¹⁵, אלא אמר 'שלי חטפתי'.

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על השאר. (113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה למעלה הלכה יא. (114) כדין כופר בכל. (115) והחייב לשלם בא בגלל העד.

- 9 יז. נכנס לביתו של חבירו שלא בפניו ונטל משם
- 10 כלים בפני עד אחד, ואין העד יודע כמה נטל,
- 11 (הרי) בעל הבית אומר: עשרים פלים היו בביתי¹¹⁶,
- 12 והגזול אומר: לא נטלתי אלא עשרה והם שלי -
- 13 חיב להחזיר העשרה, מפני שהוא מחיב שבועה¹¹⁷
- 14 ואינו יכול לשבע. ואינו נשבע על השאר¹¹⁸ אפילו
- 15 שבועת הסת, מפני שאינו יכול לטען על הגזלן
- 16 טענת ודאי¹¹⁹.

(116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). (117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהגה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזלן בין שהוא לוקח מהגזלן, בין שהגזול מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

- 17 א. אסור לקנות דבר הגזול² מן הגזלן³. ואסור
- 18 לסעוד על שניו⁴ כדי שיקנהו⁵. שפל העושה דברים
- 19 אלו⁶ וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה⁷, ועובר
- 20 על ולפני עור לא תתן מכשל⁸.

(2) בבא-קמא קיח: קיט. (3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. (4) אסור לעזור לגזלן לשנות את הגזילה. (5) כדי שהגזלן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. (6) שקונה בעצמו מן הגזלן, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. (7) על-

צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזולן. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזולן. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזולן. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזולן. (41) בין שנתיאשו לפני שמכר הגזולן ובין שנתיאשו אחר שמכר הגזולן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזולן.

- ח. אסור להנות מן הגזולן.⁴⁵ ואם היה מעוט של⁴⁶,
אף על פי שרוב ממונו גזול - מתיר להנות ממנו, עד
שידע בודאי שדבר זה⁴⁷ גזול בידו.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזולן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזולן. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קט. (47) שהוא מקבל מן הגזולן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממונו של הגזולן (מגיד-משנה).

- ט. בני אדם שחזקתן גזולנית⁴⁸ וחזקת כל ממונן מן
הגזול⁴⁹, מפני שמלאכתן מלאכת גזולנית⁵⁰, כגון
המוכסין⁵¹ והלסטים⁵² - אסור להנות מהן; שחזקת
מלאכה זו שהיא גזול⁵³. ואין מצרפים דינרים מן
התבה שלהן⁵⁴, שהכל בחזקת גזולה⁵⁵.

(48) שידועים כגזלנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממונו גזול. (50) וכל ממונם בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממונו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממונם של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

- י. נטלו מוכסים פסות⁵⁶ והחזירו לו אחרת⁵⁷, (נטלו

כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזולן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזולן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות': דיבור-המתחיל גזל. בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

- ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזילה לפניו אחר
יאושו²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³:
אם הניח קרקע - חזבין לשלם²⁴, אבל מן
המטלטלין²⁵ - אינן חזבין לשלם; שדמי הגזולה²⁶
חוב הן על הגזולן, ואין המטלטלין משתעבדין
לבעל חוב²⁷.

(22) אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעודו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידיי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או הירוש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי הירושים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

- ו. כבר תקנו הגאונים²⁸ לגבות בעל חוב מן
המטלטלין²⁹ ואפלו במלוה על פה³⁰. לפיכך חזבין
לשלם³¹ בין אכלו בין לא אכלו, בין נתאשו בין לא
נתאשו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין שהניח.

(28) ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז). והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של יתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

- ז. דין הלוקח מטלטלין³² מן הגזולן פלוקח מן
הגנב³³: אם גזול מפרסם הוא - לא עשו בו תקנת
השווק³⁴; ואם אינו מפרסם³⁵ - עשו בו תקנת
השווק³⁶, ונותן הנגזל דמים³⁷ שנתן³⁸ ולוקח גזלתו³⁹,
וחזיר ותובע הגזולן⁴⁰ בדמי הגזולה. ואם כבר
נתאשו הבעלים⁴¹ - קנה לוקח⁴² עצמה של גזולה⁴³
ואינו מחזירה⁴⁴.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ד' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 חמורו והחזירו לו חמור אחר) - הרי אלו שלו;
2 מפני שזו במקרה היא⁵⁸, וחזקה שנתאשו
3 הבעלים ממנה⁵⁹, ואינו יודע בודאי שזו גזלה⁶⁰.
4 ואם היה ותיק⁶¹ ומחמיר על עצמו⁶² - מחזירן
5 לבעלים הראשונים⁶³.

78) סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. (79) דהיינו
מס גולגולת, בבא-קמא ק"ג: (80) דהיינו מס קרקע הנזכר
בגמרא שם. (81) מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן
יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום
גזילה. (82) בשעת אסיפת התבואה. (83) שלא להטריח
את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא
(שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק
את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את
האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך,
המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף
ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת ה"ר"ף - רב)
בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן
בן העיר על מס בן עיר חבירו. (84) כי "דינא דמלכותא
דינא". (85) כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם.
(86) בתנאי. (87) על המס. (88) את מספר יחידות המשקל
הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה
במקום שמונה.

28 יג. וכן מלך שפסע על אחד מעבדיו ושפשו מביני
29 המדינה, ולקח שדהו או חצרו - אינה גזלה⁸⁰, ומתיר
30 ליהנות בה⁹⁰, והלוקחה מן המלך - הרי היא שלו,
31 ואין הבעלים מוציאין אותה מידו⁹¹; שזה דין
32 המלכים בלם⁹², לקח כל ממון שמשפיהם בשבועסין
33 עליהם, והרי המלך הפקיע שעבודן⁹³, ונעשת חצר
34 זו או שדה זו כהפקר⁹⁴, וכל הקונה אותה מן המלך
35 - זכה בה. אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד
36 מביני המדינה שלא בדינין שחקק - הרי זה גזל⁹⁵;
37 והלוקח ממנו - מוציאין הבעלים מידו⁹⁶.

89) אף-על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה
מכס, ומנתינים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות
במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא
לוותר כרצונו. (90) בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות,
כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה
למעלה הלכה ג. (91) בניגוד לקונה קרקע מן הגזול,
שאפילו נתיאשו הבעלים, הרי זו חזרת לנגזל בלא דמים,
ראה לקמן פרק ח הלכה יד. (92) ועל כן יש להחרמה זו
תוקף חוקי. (93) הוציא את השדה או את החצר מידי
הבעלים. (94) כנכסים ללא בעלים. (95) מכיון שעשה
מעשהו שלא לפי החוק. (96) כי קרקע אינה נגזלת, וחזרת
לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתיאשו הבעלים.

38 יד. כללו של דבר⁹⁷: כל דין שחקק אותו המלך
39 לכל ולא יהיה לאדם אחד בפני עצמו⁹⁸ - אינו גזל;
40 וכל שיקח מאיש זה בלבד שלא בדת⁹⁹ הידועה
41 לכל, אלא חמס את זה - הרי זה גזל. לפיכך, גבאי
42 המלך ושטריו¹⁰⁰ שמוכרים השדות במס הקצוב על

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו.
(58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא
במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת
- כדין הלוקח מטלטלין מן הגזול, שאם נתיאשו הבעלים
"קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה
ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה
אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור
היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו
גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין
המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

6 יא. במה דברים אמורים⁶⁴ שהמוכס בלסטים? בזמן
7 שהמוכס עובד פוכבים⁶⁵, או מוכס העומד מאליה⁶⁶,
8 או מוכס העומד מחמת המלך⁶⁷ ואין לו קצבה⁶⁸,
9 אלא לוקח מה שירצה ומנח מה שירצה; אבל מוכס
10 שפסקו המלך⁶⁹, ואמר שיקח שליש⁷⁰ או רביע או
11 דבר קצוב⁷¹, והעמיד מוכס ישראל⁷² לגבות חלק זה
12 למלך, ונודע שאדם זה נאמן ואינו מוסיף פלוס על
13 מה שגזר המלך - אינו בחזקת גזל⁷³, לפי שדין
14 המלך דין הוא⁷⁴. ולא עוד⁷⁵, אלא שהוא עובר⁷⁶
15 המכרית ממוכס זה⁷⁷, מפני שהוא גזל מנת המלך,
16 בין שהיה המלך עובד פוכבים בין שהיה המלך
17 ישראל.

(64) למעלה הלכה ט. (65) ומלאכתו מלאכת גזלנים, מפני
שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא ק"ג.
(66) ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו
הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. (67) שמינהו המלך
לגבות מכס שקבע. (68) אין שיעור המכס קבוע מראש
לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה.
(69) שקבעו המלך. (70) מערך הסחורה או מהסחורה
עצמה. (71) כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה.
(72) כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך.
(73) ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. (74) כל חוק
שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת
שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. (75) לא רק שאין
המוכס בחזקת גזל. (76) עבירה של גזל. (77) המשתמט
מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להברית מן
המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

18 יב. וכן מלך שמשים מס על בני העיר⁷⁸ או על כל
19 איש ואיש⁷⁹ דבר קצוב משנה לשנה, או על שדה
20 ושדה⁸⁰ דבר קצוב; או שגזר, שכל מי שיעבר⁸¹ על
21 דבר זה - ילקחו כל נכסיו לבית המלך; או כל מי
22 שימצא בשדה בשעת הגרן⁸² - הוא יתן המס
23 שעליה, בין שהיה הוא בעל השדה בין שאינו בעל

קלב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ד' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 השדות¹⁰¹ - ממפרן ממפר¹⁰²; אבל מס ששל כל
- 2 איש ואיש¹⁰³ אינו גובה אלא מן האדם עצמו¹⁰⁴,
- 3 ואם מכרו השדה במס ששל הראש - הרי זה אינו
- 4 ממפר¹⁰⁵, אלא אם כן היה דין המלך כפ¹⁰⁶.

(118) בבא-קמא קיג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירושו, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

- 20 יח. במה דברים אמורים? ¹²¹ במלך שמטבעו
- 21 יוצא ¹²² באותן הארצות ¹²³; שהרי הסמימו עליו בני
- 22 אותה הארץ, וסמכה דעתו ¹²⁴ שהוא אדוניהם והם
- 23 לו עבדים. אבל אם אין מטבעו יוצא - הרי הוא
- 24 כגזלן בעל דורע ¹²⁵, וכמו חבורת לסטים המזינין ¹²⁶
- 25 שאין דיניהם דין, וכן מלך זה וכל עבדיו ¹²⁷ גזלנין
- 26 לכל דבר.

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליה הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פיס. (126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

פרק ששי

(1) נתבאר בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

- 27 א. קורות ואבנים² ועצים וכיוצא בהן ששטפם
- 28 הנהר: אם נתנאשו הבעלים³ מהן - הרי אלו
- 29 מתירין⁴, והן של מציל; ואם אינו יודע אם נתנאשו
- 30 אם לא נתנאשו - חיב להחזיר; ואין צריך לומר⁵
- 31 אם היו הבעלים מרדפין אחריהם⁶.

(2) בבא-מציעא כב. ותוספתא כתובת פרק ח. (3) אם ידוע שהבעלים כבר נתיאשו. וזה הגירסא בתוספתא שם: "אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתיאשו הבעלים". (4) ואין בהם משום איסור גזל. (5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התיאשו. ראה תוספתא שם. (6) שחייב להחזיר. (7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתיאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

- 32 ב. לפיכך, המציל מן הנהר⁸ ומזוטו של ים⁹
- 33 ומשולולתו של נהר¹⁰ ומן העובד פוכבים¹¹ ומן
- 34 הדלקה ומן הארי ומן הדב ומן הנמר ומן
- 35 הפרדלס¹²: אם ידע בודאי שנתנאשו הבעלים¹³ -
- 36 הרי אלו שלו, ואם לא ידע - יחזיר¹⁴.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציעא כד.

(97) זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. (98) אבל חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". (99) שלא כחוק. (100) המגינים בכוח על גובי המלך. (101) מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא-בטרא נה. (102) כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). (103) מס הגולגולת. (104) שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. (105) כי המכירה אינה לפי החוק. (106) רשאי הוא לחקוק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

- 5 טו. מלך שהיו דיניו, שכל שלא יתן המס ששל
- 6 השדה - תהיה השדה לנותן המס¹⁰⁷, ויכרח בעל
- 7 השדה מפני המס, ויבא זה ונתן מס ששליה למלך¹⁰⁸
- 8 ואכל פירותיה - אין זה גזל¹⁰⁹, אלא אוכל פירות¹¹⁰
- 9 ונותן המס עד שיחזירו הבעלים¹¹¹; שדין המלך דין
- 10 הוא, כמו שאמרנו¹¹².

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. (108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא-מציעא עג: (110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

- 11 טז. וכן מלך שגזר¹¹³, שכל מי שיתן מס הקצוב על
- 12 האיש¹¹⁴ ישתעבד בזה שלא נתן¹¹⁵, ויבא ישראל ונתן
- 13 המס ששל ישראל זה העני - הרי זה עובד בו יותר
- 14 מד¹¹⁶, שדין המלך דין; אבל אינו עובד בו
- 15 כעבד¹¹⁷.

(113) בבא-מציעא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעביד אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבירו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיליך אחיו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

- 16 יז. מלך שפטר אילנות¹¹⁸ של בעלי בתים ועשה מהן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ד' ניסן – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשיבים ונעשים זבל ו"קנסו גופן משום שבחן".

- ו. מי שנתחלפו לו³⁴ פליו³⁵ בכלים אחרים בבית האכל או בבית המשתה³⁶ - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה³⁷ ויחזיר³⁸ ויטל את שלו. נתחלפו לו בבית האמן³⁹: אם אשתו ובניו של אמן⁴⁰ נתנו לו, או שנתן לו האמן ואמר לו: טל פליו⁴¹ - הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו. אמר לו האמן: טל פלי זה - הרי זה ישתמש בו עד שיבוא הלה ויחזיר ויטל את שלו; שמא פליו של אמן הוא⁴², או בעל הפלי צוה את האמן למכרו לו⁴³. וכן כל פיוצא בזה.

(34) בבא-בטרא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף. (38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיקון וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר. (43) ובטעות מכר את של זה, ועל כן הוא מוסר לו בידועים את הכלי עד שיקבל חזרה את הכלי שמכר בטעות.

- ז. דברים הרבה⁴⁴ אסרו חכמים משום גזל⁴⁵, והעובר עליהן - הרי זה גזלן מדבריהם⁴⁶. פגון⁴⁷ מפריחי יונים והמשחקים בקבאי⁴⁸. מפריחי יונים פיצד? לא יפריח אדם בתוף הישוב⁴⁹, שהרי לוקח ממון אחרים שלא פדיו, מפני שמשלח זכר ויביא נקבה משוכף אחר או נקבה ותביא זכר⁵⁰. ולא יונים בלבד, אלא כל העושה כזה בשאר עופות או חיה ובהמה⁵¹ - הרי זה גזלן מדבריהם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק. (45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה, סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים: א) מירוח יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל סכום כסף מחברו, ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד 86. (51) ברייתא שם כה:

- ח. וכן אסרו חכמים⁵² לצוד יונים⁵³ בתוף הישוב, מפני שהן של אחרים⁵⁴. ואין פורשין נשביין⁵⁵ ליונים, אלא אם פן הרחיק מן הישוב ארבעה מילין⁵⁶. ואם היה ישוב פרימים⁵⁷ - אפלו מאה מיל לא יפרש, שהיונים של פועלי פרימים הם⁵⁸. וכן לא

(10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושלולים כל מה שמוצאים בדרכם, שם. (11) מקביל למציל מן הגייס. (12) בבא-מציעא כד. (13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתייאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה). (14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתייאשו ומקווים להציל כשם שזה הציל.

- ג. המציל מיד לסטים¹⁵ ישראל - הרי אלו שלו, מפני שסתם הדבר¹⁶ שנתאשו הבעלים; ואם ידע שלא נתאשו - חייב להחזיר. אבל המציל מיד לסטים עובד כוכבים או מוכס עובד כוכבים¹⁷ - חייב להחזיר, שסתם הדבר שלא נתאשו הבעלים; ואם ידע בודאי שנתאשו - הרי אלו שלו. ומפני מה סתם לסטים ישראל נתאשו הבעלים וסתם העובד כוכבים לא נתאשו? מפני שהבעלים יודעים, שהעובדי כוכבים מחזירין מיד הגזלן אף על פי שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעועות¹⁸ ובאמרו הדעת¹⁹.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתייאשו או לא. (17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא. (18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

- ד. שחלים²⁰ הצומחים בתוף הפשתן, המלחטן בשעה לחין - אין בו משום גזל, מפני שהן מפסידין הפשתן²¹ של בעל השדה. ואם יבשו - אסורין משום גזל, שפכר הפסידו מה שהפסידו²². ואם היו על הגבול²³ - אסורין אפלו בשעה לחין²⁴.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא-מציעא קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן. (24) מפני שאינם מפסידים.

- ה. פכר בארנו בנזקי ממונ²⁵, שהמוציא תבנו²⁶ וקשיו²⁷ לרשות הרבים²⁸ - אין בהם משום גזל²⁹. אבל המוציא הגלל³⁰ לרשות הרבים, בין בשעת הוצאת זבלים³¹ בין שלא בשעת הוצאת זבלים - חייבין עליהם³² משום גזל³³.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה. (27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידורשו ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צואת הבקר, "כדי שיהיה נשוף בגלי אדם ורגלי בהמה", שם הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש

קלד שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום רביעי ד' ניסן – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

א, הלכה ג. (79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. (80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. (81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: (82) במאבק נגד בהמת חברו. (83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביית, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

יא. והמשחק בקביא עם העובד פוכבים – אין בו אסור גזל⁸⁴, אבל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובנישואי של עולם⁸⁵.

(84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. (85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

יב. מצודות חיה ועופות⁸⁶ ודגים שנפלו מיני החיה לתוך המצודה, וכא אחר ונטלן – הרי זה גזל מדבריהם⁸⁷, מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה⁸⁸ בקנה.

(86) משנה, גיטין נט: (87) מתקנת חכמים מפני דרכי שלום, שלא יבוא לידי ריב. (88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

יג. נהר המושף⁸⁹ ומענות הנובעין – הרי הן של כל אדם⁹⁰. עני המנקף בראש הזית⁹¹ זיתים של שכתה⁹², וכא עני אחר ונטלן מעל הארץ – הרי זה גזל מדבריהם⁹³. ואם היה העני מקפץ בידו⁹⁴ בראש הזית ומשליף לארץ – הרי זה גזל גמור⁹⁵; שהרי הגיעו ליד הזוכה בקנה.

(89) עירובין מו. (90) ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. (91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: (92) ששכחם הבעלים, ושייכים לעניים. (93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. (94) שם סא. (95) והמנקף יכול להוציא מידו בדיינים.

יד. הדבורים⁹⁶ אינן ברשותו של אדם⁹⁷ כמו תרנגולים ואיזים, ואף על פי כן יש בקנה קנן מדבריהם⁹⁸. והגזל נחיל דבורים⁹⁹, או שמנעו מבטלי¹⁰⁰ אם בא¹⁰¹ לרשותו – הרי זה גזל מדבריהם. לפיכך¹⁰², מי שצא נחיל של דבורים מרשותו ושבן ברשות חברו – יש לבעל הנחיל¹⁰³ להלף בתוך שדה חברו¹⁰⁴ עד שישטל את נחילו. ואם הזיק – משלם מה שהזיק. אבל לא יקץ את שוכה¹⁰⁵ על מנת לתן דמים¹⁰⁶.

(96) בבא קמא קיד. (97) והפקר הן. (98) מפני דרכי

1 פרש בתוך השוכין, אף על פי שהן שלו⁹⁹ או של עובד פוכבים¹⁰⁰ או של הפקר¹⁰¹, ואף על פי שהרחיק מן הישוב מאה מיל, מפני שהיונים¹⁰² באות לישוב השוכין¹⁰³.

(52) משנה בבא קמא עט: (53) על ידי העמדת מלכודות. (54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים. (56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין אסור, כי מגיעות לשם יוני השוכים. (57) דברי רב יוסף, שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול. (59) ואין לחשוש ליוני שוכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי שלו הן. (60) ואף על פי שגזל עכו"ם אסור – אין חוששים ליונים שבשוכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובשכחם גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם. (61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. (62) של היישוב. (63) ודרך השוכים הן מגיעות למרחק גדול.

ט. מרחיקין¹⁰⁴ את השוכה¹⁰⁵ מן העיר¹⁰⁶ חמשים אמה¹⁰⁷. ולא יעשה אדם שוכה בתוך שדהו¹⁰⁸ אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח¹⁰⁹, כדי שלא ימשכו הגוזלות ויפסידו בשדות ויאכלו משל אחרים. ואם לקחו¹¹⁰ מאחר, אפילו היה בינו ובין תחלת שדה חברו בית רבע בלבד¹¹¹ – הרי הוא בתחלתו¹¹², ואין מחיבין אותו להרחיק¹¹³.

(64) משנה בבא בתרא כג. (65) מגדל יונים. (66) כדי שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. (67) אף על פי שהיונים מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים כאן במרחק חמשים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים שמוצאות תוך חמישים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר המרוחקות מהן חמישים אמה ויותר, גמרא שם. (68) אפילו במרחק רב מן העיר. (69) אם חמישים אמה מן השוכה לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. (70) את השדה. (71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. (72) שהרי הוחזק כבר ביד המוכר. (73) משדהו של המוכר.

י. המשחקין בקביא¹¹⁴ כיצד? אלו שמשחקים בעצים או בצרורות¹¹⁵ או בעצמות וכיוצא בקנה¹¹⁶, ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק יקח ממנו כף וכף – הרי זה גזל מדבריהם¹¹⁷. אף על פי שברצון הבעלים לקח¹¹⁸, הואיל ולקח ממון חברו בתנאי¹¹⁹ דרך שחוק והתול¹²⁰ – הרי זה גזל. וכן המשחקים בקמה או בקנה או בעופות¹²¹, ועושים תנאי, שכל שתנצח בהמתו¹²² או תרוץ יותר יקח מחברו כף וכף. וכל פיוצא בדברים אלו. הפל אסור¹²³, וגזל מדבריהם הוא.

(74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: (75) אבנים קטנות. (76) "קליפי אגוזים", גמרא שם. (77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: (78) וסתם גזול זה הלוקח ממנו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ה' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. אחד הגזל או העושה או הגונב¹⁰, או שהלוהו או שהפקיד אצלו או מצא אבדה וכחש בה, או שהיה בניהן שתפות¹¹ ונשאר לו אצלו ממון, או שעשה לו מלאכה ולא נתן לו שכר¹². כללו של דבר: כל שאלו הודה חייב לשלם¹³ בדין¹⁴, וכפר ונשבע - משלם קרן וחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון¹⁵.

(7) בחזוקה, ויקרא ה, כא. (8) אחד ... או, פירושו: בין ובין. (9) המעכב בידו ממון חבירו שהגיע לידו ברצון הבעלים (שם). ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (10) הלוקח ממון אדם בסתר, ואין הבעלים רואים, ראה הלכות גניבה, פרק א הלכה ג. (11) ככתוב (שם, כא) "או בתשומת יד" שפירושה שותפות, ראה שם אונקלוס ואבן עזרא. (12) מקרה זה בכלל "עושה" הוא, ראה למעלה פרק א, הלכה ד. (13) למעט קנס, כגון כפל, שאילו הודה פטור מלשלם בהתאם לכלל "מודה בקנס פטור", שבוטל לו: (14) ולא לצאת ידי שמים בלבד, השווה משנה וגמרא בבא מציעא לו. (15) דוגמא של ממון שהמודה בו חייב לשלם בדין.

ג. במה דברים אמורים¹⁶? כשהיה חייב לשלם מחמת עצמו¹⁷; אבל אם היה חייב לשלם מחמת אביו - אינו משלם חמש¹⁸. כיצד? כגון שגזל אביו או גנב או שהיה חייב לאחרים, והבן יודע¹⁹, וכפר הבן ונשבע, ואחר כך הודה - משלם הקרן בלבד²⁰; שנאמר: אשר גזל²¹ - על גזלו הוא מוסיף חמש, ואינו מוסיף חמש על גזל אביו.

(16) שחייב לשלם חומש. (17) כגון שהוא עצמו גזל, או לווה. (18) אף על פי שהבן נשבע לשקר, בבא קמא קד: (19) אם אינו יודע מובן מאליו שהוא פטור מחומש, כי אין זו שבוטת שקר, ראה שם קה. (20) אבל את הקרן הוא חייב לשלם, אף על פי שאין הגזילה קיימת, כי דמי הגזילה חוב הם על אביהם, וגוברים אותם מן הנכסים שהשאיר לבניו (ראה למעלה פרק ה הלכה ה'). (21) מלים אלה מיותרות, כי מספיק היה לכתוב "והשיב את הגזילה", ומשום כך להדגשה באו, שתשלום חומש, בא אך ורק על גזילה שהוא עצמו גזל, בבא קמא קד:

ד. במה דברים אמורים²²? בשאין הגזלה קיימת²³; אבל אם גזל אביו ומת, והגזלה קיימת²⁴, וכפר היורש²⁵ ונשבע, ואחר כך הודה - משלם קרן וחמש.

(22) שהבן אינו משלם חומש, אפילו כפר ונשבע והודה. (23) ואפילו כשהגזלן הניח קרקע והיא משועבדת לדמי הגזילה, והבן חייב לשלם כמו שנתבאר למעלה בפרק ה הלכה ה, אף על פי כן אין לחייבו בחומש, כי הוא אינו חייב מחמת עצמו שהרי הוא לא גזל אלא אביו. (24) ומוטלת על היורש החובה להחזיר את הגזילה. (25) כפר בממון שהוא חייב בו מחמת עצמו.

שלוש, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". (99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). (100) מלקחתה. (101) הנחיל. (102) משנה, שם קיד. (103) רשות. (104) אף-על-פי שידוע שזיק את התבואה או את הנטיעות. (105) ענף. (106) נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתקון.

טו. נאמנת אשה או קטן¹⁰⁷ לומר: מכאן יצא נחיל זה¹⁰⁸. והוא¹⁰⁹, שהיה משיחין לפי תמון¹¹⁰, והיה הבעלים מרדפין¹¹¹ אחר הנחיל ושואלים היכן חונה. ואף על פי שאין אשה או קטן בני עדות, הואיל וקנין דבורים מדרבניהם¹¹², האמינו אותם בן¹¹³.

(107) משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. (111) שרגלים לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: (112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. (113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

טז. כל מי שיש בידו גזל של דבריהם - אינו יוצא מידו בדינין¹¹⁴. וכן אם כפר בו ונשבע¹¹⁵ - אינו מוסיף חמש כמו שמוסיף על הגזל הגמור¹¹⁶.

(114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. (115) לשקר. (116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

יום חמישי ה' ניסן ה'תשפ"א

פרק שביעי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר ונשבע, שהוא חייב בקרן וחומש ואשם, ונתבארו בו הדינים בין כשהגזל קיים בין בשאין הגזל קיים.

א. כל מי שנתחייב ממון לחברו הישראלי³ וכפר בו ונשבע על שקר⁴ - הרי זה חייב להחזיר לו הקרן שקפר בו ותוספת חמש. וחייב בקרפין⁵. והוא הנקרא אשם גזלות⁶.

(2) משנה בבא קמא קג: (3) כי כתוב בתורה (ויקרא ה, כא) "וכיחש בעמיתו", ועיין להלן הלכה ז. (4) ויקרא שם, כב. (5) לכפר על שבוטת השקר. (6) ככתוב "ואת אשמו יביא לה" (שם כה). ונקרא "אשם" על שום "והיה כי יחטא ואשם" (שם, כג).

1 ה. גזל האב ונשבע האב והודה²⁶ ואחר כך מת -
2 הרי הירש משלם קרן וחמש.

(26) ונתחייב בקרן ובחומש בחייו.

19 הבעלים⁴¹ עד שיחזיר להם ממון שבידו, אלא יהא
20 ביד הגזלן עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל
21 אם נשבע על שוה פרוטה⁴² ומעלה - חייב לרדה
22 אחר הבעלים עד שיחזיר להם, אפלו הם באי
23 הים⁴³; מפני שכבר נתאשו מאחר שנשבע, ואינו
24 באין עוד לתבעו.

3 ו. גזל ונשבע ומת²⁷, והודה הירש²⁸ - משלם הקרן
4 בלבד. ובין כך ובין כך²⁹ הירש פטור מן האשם³⁰.

(27) ומכיוון שלא הודה, לא נתחייב בחומש. (28) ומכיוון
שלא נשבע לשקר, לא נתחייב בחומש אפילו כשהגזילה
קיימת. (29) בין שהירש משלם קרן וחומש (הלכה ה),
ולבין שהירש משלם קרן בלבד (הלכה ו). (30) כי "אין
כפרה למתים" (ראה רש"י בבא קמא ד: דיבור המתחיל
ופטורין מן האשם).

(39) לאחר שתבע ממנו את ממונו. (40) לא נתייאש הנגזל,
וישוב לתבוע ממנו את הגזילה. (41) כי הבעלים יבואו
אליו. (42) שם. פחות משווה פרוטה אין בה חובת השבת
גזילה, ראה למעלה פרק א הלכה ו. (43) מעבר לים, בארץ
רחוקה, ובלשון המשנה: "יוליכנו אחריו ואפילו למדי".

25 י. אפלו החזיר הגזלה כלה חוץ משוה פרוטה -
26 חייב להוליכה אחר הנגזל⁴⁴. ולא יתן לא לבנו של
27 נגזל⁴⁵ ולא לשלוחו⁴⁶, אלא אם כן עשה הנגזל
28 השליח בעדים⁴⁷. ואם הביא את הגזלה ואת החמש
29 לבית דין שבעירו - הרי זה מביא אשם ומתכפר
30 לו⁴⁸, ובית דין מטפלין בה⁴⁹ עד שתגיע לבעלה. וכן
31 נותן הוא לשליח בית דין. וכל הנותן הגזלה וכיוצא
32 בו לבית דין - יצא.

5 ז. הנשבע לעובר כוכבים³¹ - משלם את הקרן ואינו
6 חייב בחמש; שנאמר: וכחש בעמיתו³². וכן הגזל
7 פחות משוה פרוטה וכפר ונשבע - אינו חייב
8 בחמש; שאין פחות משוה פרוטה ממון³³. כמה
9 הוא החמש? אחד מארבעה בקרן³⁴. שאם גזל שוה
10 ארבעה ונשבע - משלם חמשה. ואם היתה הגזלה
11 קנימת - מחזיר אותה³⁵ ונותן דמי רביע שלה.

(31) היה חייב ממון לגוי וכפר בו ונשבע על שקר.
(32) המלה "עמיתו" נדרשת כשתי מלים: "עם - איתו".
כלומר, "עם - איתו", כלומר, "עם שאיתך בתורה
ובמצוות", להוציא גוי שאינו חייב במצוות (וראה בבא
מציעא נט. ושבוועת ל.). (33) משנה בבא קמא קג. "הגזול
את חבריו שווה פרוטה" וגמרא שם קה. (ראה למעלה פרק
א, הלכה ו). (34) זה נקרא "חומש מלבר", כלומר על
ארבעה רבעים של הקרן הוא מוסיף רבע הקרן, שהוא
חומש מחמשת הרבעים ביחד. זוהי מסקנת הגמרא בקשר
למעשר שני, שגם בו כתוב "חמישיתו יוסף עליו" (ויקרא
כו, לא). מכאן לומד רבינו על חומש גזל, שגם בו כתוב
"חמישיתו יוסף עליו" (שם ה, כד. ראה בבא מציעא נד.).
(35) ולא דמיה, אף על פי שנתיאשו הבעלים לאחר שכפר
הגזלן ונשבע לשקר (ראה למעלה פרק ב, הלכה א-ב).

(44) כי דינו כדין הגזול את חבריו שווה פרוטה והחזיר לו
חצייה (משנה בבא קמא קג.). (45) אלא לנגזל עצמו,
ככתוב (שם, כד): "לאשר הוא לו יתנו", משנה שם.
(46) של הנגזל על דעת שייפטר בזה מאחריות הדרך,
שהגזלן חייב להמציא את הגזילה ליד הנגזל עצמו ואחריות
הדרך עליו. (47) בנוכחות עדים מינה אותו הנגזל לשליח,
שילך ויביא לו את הגזילה מן הגזלן. במקרה זה מותר לו
לגזלן למסור את הגזילה לשליח, וקיים מצוות השבת
הגזילה וגם נסתלק מאחריותו. זוהי דעת רב חסדא בבא
קמא קד. (48) אף על פי שעדיין לא הגיעה הגזילה ליד
הנגזל. (49) זוהי תקנה שתיקנו החכמים כדי להקל על
החוזרים בתשובה ולחסוך להם הוצאות הדרך, שם.

33 יא. נתן לו את הקרן⁵⁰ ולא נתן לו את החמש, או
34 שמחל לו את הקרן⁵¹ ולא מחל לו על החמש, או
35 שמחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה
36 בקרן - אינו צריך להוליך אחריו⁵², אלא יבוא
37 הנגזל ויטל את השאר. ואף על פי שהגזלה עצמה
38 קנימת - אין חוששין שמה תתקן⁵³ ונמצא הנשאר
39 שוה פרוטה. אבל אם נתן לו את החמש ולא נתן
40 לו את הקרן, או שמחל לו על החמש ולא מחל לו
41 על הקרן, או שמחל לו על זה ועל זה חוץ משוה
42 פרוטה בקרן - חייב להוליכו אחריו או לתת לבית
43 דין שבעירו, כמו שבארנו.

12 ח. אין הנשבע על כפירת ממון משלם חמש עד
13 שיודה מעצמו³⁶, אבל אם באו עדים³⁷ והוא עומד
14 בכפירתו - משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו
15 משלם את החמש; שהחמש עם הקרן לכפרה הם
16 באים, ואינו מביאם אלא על פי עצמו³⁸.

(36) משנה בבא קמא קח: "הודה מעצמו משלם קרן וחומש
ואשם". דין זה מקורו בכתוב (במדבר ה, ז): והתוודו את
חטאתם ... וחמישיתו יוסף עליו (ראה פירוש המשניות
לרבינו למשנה הנזכרת. שלכאורה משמע מדבריו שלמדו
דין זה מהכתוב: והיה כי יחטא ואשם ולא ביאר כיצד, וראה
פירוש רש"י לכתוב הנ"ל בתורה). (37) שגזל.
(38) כלומר, שהודה וחזר בתשובה.

(50) לאחר שכפר ונשבע על שקר והודה מעצמו, משנה בבא
קמא קג. (51) הנגזל מחל לו לגזלן את הקרן לאחר שהודה
לו, ומחילה הריהי כפירעון. (52) זה הכלל: הגזלן חייב
ללכת אחרי הנגזל, אם נשארה בידו הקרן משווה פרוטה

17 ט. הגזל את חברו, אף על פי ששכפר בו³⁹, הואיל
18 ולא נשבע⁴⁰, אם חזר והודה - אינו חייב לרדה אחר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ה' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המגיע לו בקרן וחומש, ואת היתר הוא נותן לאחיו (ראה כסף-משנה). (10) ככתוב "והשיב את הגזילה". (11) ואינו מעכב בידו מאומה, אף-על-פי שגם הוא יורש. (12) רק לאחר שקיים מצוות השבת הגזילה, הוא מפעיל את זכותו כיוורש. ועושה חשבון עם אחיו ומקבל משאר נכסים את חלקו בקרן וחומש.

ג. אם אין לו אחין¹³, שְׁנַמְצָא זֶה הַגְזֵלָן לְבָדּוֹ הוּא הַיּוֹרֵשׁ¹⁴ - מוֹצִיא הַגְזֵלָה מִתַּחַת יָדוֹ לְבָנָיו¹⁵. וְאִם אֵין בָּנִים לְזֶה הַבֶּן הַגְזֵלָן - נּוֹתֵנָה לְבָעַל חוּבוֹ¹⁶ אוּ בְּהִלּוּאָתוֹ אוּ לְצִדְקָה¹⁷. הוֹאִיל וְיִצְאָה גְזֵלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ - נִפְטָר¹⁸, אִף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה מִתְּנָה אוּ פְרָעָה בְּחוּבוֹ. וְהוּא, שְׂוִידִיעַם וְיֹאמַר: זֶה גְזֵל אֲבָא¹⁹.

(13) שם. (14) ואין למי להשיב את הגזילה. (15) כדי שהגזילה לא תשאר תחת ידו. הלכה זו מבוססת על דברי המשנה שם: "הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו". רש"י שם מפרש "לבניו או לאחיו" של אביו הנגזל, אבל רבינו מפרש בניו ואחיו של הבן הגזול, וגירסת רבינו במשנה היא: "לאחיו או לבניו", כי אחיו קודמים, שהם יורשי הנגזל, ורק כשאין לו אחים והוא היורש היחידי - הוא מוסר לבניו. בזה מיושבת השגת ה'טור' על רבינו (ראה הגהות הגר"א למשנה שם). (16) אם אין לו לא אחים ולא בנים, כך מפרש רבינו את דברי המשנה (שם) "שאין לו", ורש"י מפרש אחרת. (17) ובלבד שלא ישאיר את הגזילה עצמה בידו, בבא-קמא קט. (18) מכיון שאין לו אפשרות להחזיר את הגזילה לנגזל עצמו או ליורשיו. (19) ואני רוצה להוציא את הגזילה מתחת ידי (רב פפא בגמרא שם).

ד. וְכֵן הַגְזֵלָת אֶת הַגֵּר²⁰ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וְחָזַר וְהוֹדָה לוֹ, וְזָקַף עָלָיו²¹ הַפֶּל מִלְוָה²², וְאַחֵר כֶּף מֵת הַגֵּר - אִף עַל פִּי שְׁזָכָה בַּגְזֵלָה²³, חֵיב לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ²⁴.

(20) שאין לו יורשים ונכסיו הפקר וכל המחזיק בהם זכה בהם, ודין זה דומה קצת לנידון בהלכה קודמת, שם. (21) הגר. (22) את הקרן והחומש, ויצא מתורת גזילה. (23) מן ההפקר, כי הוא מוחזק בה. (24) בדומה לגזל את אביו, בדרכים שנזכרו בהלכה הקודמת. זוהי דעת רבי עקיבא "אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו" (גמרא שם). [לכאורה משמע מלשון רבינו, שאם לא זקף מלוה, הכל לכהנים אפילו אם הודה לפני מיתת הגר. אבל המגיד-משנה מפרש, שגם בלא זקפה זכה בה הגזול, ומה שאמר "וזקף" הוא ללמדנו שאף-על-פי שזקפה מלוה, חייב להוציאה מתחת ידו].

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? כְּשֶׁהוֹדָה בִּינְתִים²⁶; אֲבָל אִם גָּזַל אֶת הַגֵּר שְׁאִין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמָת הַגֵּר²⁷ - הֲרִי זֶה חֵיב לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְחֹמֶשׁ לְפָנֵיהֶם²⁸ שֶׁל אוֹתוֹ מִשְׁמֶר²⁹, וּמִכִּיָּא אֲשֻׁמוֹ³⁰, וְאַחֵר כֶּף יִתְכַּפֵּר בּוֹ³¹.

(25) שהגזול זכה בגזילה. (26) לפני מות הגר, ונתחייב לשלם לגר קרן וחומש, ומכיון שאין לגר יורשים, זכה הגזול

ומעלה. (53) כדעת היש אומרים בשם רב פפא, בבא קמא קה.

יב. הַמַּחְזִיר אֶת הַקֶּרֶן לְפַעֲלִים⁵⁴, וְכִפְר פָּעַם שְׁנִיָּה בַּחֲמִשָּׁה⁵⁵ וְנִשְׁבַּע עָלָיו - נַעֲשֶׂה הַחֲמִשׁ כְּקֶרֶן לְכָל דְּבָר⁵⁶ וּמִשְׁלֵם עָלָיו חֲמִשׁ אַחֵר; שְׁנַאֲמַר: וְחִמְשָׁתִּיו⁵⁷ יִסֵּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מוֹסִיף חֲמִשׁ עַל חֲמִשׁ, עַד שְׂוִיתָמַעַט הַחֲמִשׁ שְׁוִיכֶפֶר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עָלָיו מִשְׁוֹה פְּרוּטָה⁵⁸.

(54) לאחר שנתחייב בקרן וחומש, משנה שם. (55) בפעם הראשונה כפר בקרן וכעת כפר בחומש, וטען שכבר שילם. (56) גם בנוגע לדין שיליך אחריו, השווה ההלכה הקודמת. (57) לשון רבים. (58) אם יכפור בו ויישבבע לשקר ויודה, לא יתחייב בחומש נוסף, כשם שהגזול פחות משווה פרוטה וכפר ונשבבע אינו חייב בחומש, ראה למעלה הלכה ז.

יג. מִי שֶׁהִיָּה אֲצֻלוֹ פְּקֻדוֹן, וְטָעַן שְׁאֲבָד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֲצֻלוֹ, וְחָזַר וְטָעַן שְׁאֲבָד וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְהוֹדָה שֶׁהוּא אֲצֻלוֹ - מִשְׁלֵם חֲמִשׁ לְכָל שְׁבוּעָה וּשְׁבוּעָה עִם הַקֶּרֶן הָאֶחָד; שְׁנַאֲמַר: וְחִמְשָׁתִּיו יִסֵּף עָלָיו - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא מִשְׁלֵם בְּמָה חֲמִשִּׁין עַל קֶרֶן אֶחָד⁵⁹.

(59) "התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת", מימרא של רבא שם. ואינו חייב קרן על כל שבועה ושבועה. גם זה לומדים מאותו הכתוב "וחמישיתיו" היינו קרן אחת, וגם נאמר "עליו" ולא "עליהם".

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבארו בו דיני הגזול ותבעוהו וכפר בו ונשבבע הגזול, מהו דינו עם היורשים של הנגזל, ובין כשאין לו יורשים, כגון גזל הגר, וכל משפטי זה הענין על השלמות.

א. הַגְזֵלָת אֶת חֲבֵרוֹ וּמָת הַנֶּגְזָל² - יַחְזִיר הַגְזֵלָה לַיּוֹרְשִׁים. וְאִם אֲבָדָה אוּ נִשְׁתַּנִּית³ - נּוֹתֵן לָהֶם דְּמִיָּה. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ⁴ וְאַחֵר כֶּף מֵת⁵ - נּוֹתֵן לַיּוֹרְשִׁים הַקֶּרֶן וְהַחֲמִשׁ⁶.

(2) משנה בבא-קמא קג. בפרק הקודם דובר על גזול שמת, ובפרק זה - על נגזל שמת. (3) שינוי שאינו חוזר לברייתו, וקנה אותה הגזול בשינוי זה. (4) הגזול לנגזל. (5) הנגזל. (6) בין הודה לנגזל עצמו, ובין הודה ליורשים אחרי מיתת אביהם, משנה שם. ראה למעלה פרק ז, הלכה י.

ב. הַגְזֵלָת אֶת אֲבִיר⁷ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמָת הָאֵב: אִם אֵין הַגְזֵלָה קִיָּמָת אוּ נִשְׁתַּנִּית⁸ - עוֹשֶׂה חֲשָׁבוֹן עִם אֲחִיר⁹ עַל הַקֶּרֶן וְעַל הַחֲמִשׁ; וְאִם הַגְזֵלָה קִיָּמָת - חֵיב לְהוֹצִיאָהּ הַגְזֵלָה עֲצָמָה מִתַּחַת יָדוֹ¹⁰. לְפִיכָךְ, נּוֹתֵן אֶת הַגְזֵלָה וְאֶת הַחֲמִשׁ לְאֲחִיר¹¹, וְעוֹשֶׂה עִמָּהּ חֲשָׁבוֹן¹².

(7) משנה, שם קח: (8) ואינו חייב להוציא את הגזילה עצמה מתחת ידו. (9) עליו לתת את הקרן והחומש ליורשים, ומכיון שגם הוא יורש, הוא מנכה את חלקו

עָלִיו הַפֶּסַח⁵³ - חֵיב לִתֵּן לַכֹּהֲנִים אֶת דָּמִיו כְּשֶׁעָת
הַגְּזֻלָּה⁵⁴; שָׁאֵם יִתְּנֶהוּ לָהֶן עֲכָשׁוֹ⁵⁵ - אֵינָה מִתְּנָה,
שֶׁהִי הוּא אָסוּר בְּהִנָּא⁵⁶. וְאֵלּוּ הֵינָה הַגֵּר קָיָם, הֵינָה
אוֹמֵר לוֹ: הִרִי שְׁלָךְ לַפְּנִי⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו⁵⁸.

(51) הכהנים המקבלים גזל הגר שמת ואין לו יורשים.
(52) מהקדוש-ברוך-הוא, כיתר מתנות כהונה, ואין דינם
כיורשי הגר, בבא-קמא קי: (53) ונאסר בהנאה.
(54) בעיא שנפשטה בגמרא שם. (55) לאחר הפסח.
(56) ואינו נותן לו מאומה. (57) ומחזיר לו את החמץ גופו,
אף-על-פי שאינו שוה כלום. (58) למעלה פרק ג, הלכה ד.
בעיא שנפשטה.

ט. כִּהֵן שְׁגֹזֵל גֵּר⁵⁹ שָׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הֵגֵר⁶⁰ -
לֹא זָכָה זֶה בְּגֹזְלוֹ שֶׁתַּחַת יָדוֹ⁶¹, אֲלֹא יוֹצִיא
מִתַּחַת יָדוֹ לְכָל אֲחָיו הַכֹּהֲנִים⁶² בְּגִי הַמְּשֻׁמָּרִת.

(59) בבא-קמא קט: (60) ואחר-כך הודה הכהן, ואפילו
הודה כשהגיע תורו של המשמר שלו לעבוד בקודש.
(61) אף-על-פי שהיא ברשותו. (62) כי ברגע שהודה,
שייכים הקרן והחומש לה, והוא נתן אותם במתנה, כיתר
מתנות הכהונה, לכל כהני המשמר (גמרא שם).

י. הַגְּזֹל אֶת הַגֵּר⁶³ וְנִשְׁבַּע לוֹ, וּמַת הֵגֵר, וְהַפְּרִישׁ
אֶשְׁמֹו וּגְזֻלָּתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים⁶⁴, וּמַת הַגְּזֹלֶן קֳדָם
כֹּהֲנָה⁶⁵ - הִרִי בְּגִי הַגְּזֹלֶן יוֹרְשִׁים אֶת כֶּסֶף הַגְּזֻלָּה⁶⁶
אוּ הַגְּזֻלָּה עֲצֻמָּה⁶⁷, וְהָאֶשֶׁם⁶⁸ יִרְעָה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ
מוֹם⁶⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמִקְוָמוֹ⁷⁰.

(63) משנה בבא-קמא קי. (64) בהתאם לנאמר למעלה
בהלכה ה. (65) כי מצד הדין, זכה הגזולן בגזל הגר מן
ההפקר לאחר מות הגר, אבל התורה מחייבת אותו למסור
את הכסף לכהנים ולהביא קרבן אשם, ושניהם באים לשם
כפרה, על שכפר ונשבע לשקר (ראה למעלה הלכה ו).
(66) כי אין כפרה למתים. (67) הבנים שלא גזלו, רשאים
להחזיק את הגזילה עצמה אם זכו בה בדין. ראה למעלה
הלכה ג-ד. (68) שמתו בעליו, ואי-אפשר להקריבו.
(69) ואז אפשר למכור אותו, ודמיו הולכים לעולות נדבה
למזבח. אבל לפני שנפל בו מום, אין קרבן יוצא לחולין.
(70) הלכות פסולי המוקדשין פרק ד, הלכה יד.

יא. נָתַן הַגְּזֹלֶן⁷¹ אֶת הַכֶּסֶף לְאִנְשֵׁי מִשְׁמֶר, וּמַת קֳדָם
כֹּהֲנָה⁷² - אֵין יוֹרְשֵׁי הַגְּזֹלֶן כּוֹלִין לְהוֹצִיא⁷³ מִיַּד
הַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמָר: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן⁷⁴ לוֹ יִהְיֶה.
וְאִפְּלוּ הֵינָה הַגְּזֹלֶן קֶטָן, שָׁאֵין מִתְּנָה מִתְּנָה - אֵין
יוֹרְשִׁים מוֹצִיאִין מִיַּד הַכֹּהֲנִים.

(71) משנה בבא-קמא קי. (72) לפני שהקריבו את קרבן
האשם. (73) בטענה שהכהנים לא כיפרו על אביהם בקרבן
אשם. (74) מפני שהכסף מכפר מחצה, זכו בו הכהנים,
גמרא שם קי:

יב. נָתַן אֶת הַכֶּסֶף⁷⁵ לְאַחַת מִן הַמְּשֻׁמָּרוֹת⁷⁶, וְאֵת
הָאֶשֶׁם לְמִשְׁמֶרָה זֹה שֶׁהִיא שִׁבְתָּהּ⁷⁷ - יִחְזִיר הַכֶּסֶף

מִן הַהִפְקָר, אֲלֹא שְׁחִיב לְהוֹצִיא אֶת הַגְּזִילָה עֲצֻמָּה מִתַּחַת
יָדוֹ כִּנ"ל. (27) ואחר-כך הודה. (28) משנה בבא-קמא קי.
לפי הכתוב (במדבר ה, ה) "ואם אין לאיש גואל", שמכוון
לגר שמת שאין לו יורשים, כי איש מישראל אי-אפשר שלא
יהיה לו יורש-גואל. (29) שיקריב את קרבן האשם. עשרים
וארבעה משמרות כהונה היו, ובכל שבוע עבר משמר אחד,
בבא-קמא קט: (30) למזבח. (31) זהו הסדר: קודם ישלם
את הכסף, ואחר-כך יביא קרבן אשם, אבל "הביא אשמו
עד שלא הביא גזילו, לא יצא". משנה שם, וגמרא קיא.

ו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³² לְמוֹדוֹ³³, שֶׁהָ שֶׁנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה:
וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל - בְּגֵר שְׁמַת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים³⁴
הַכְּתוּב מְדַבֵּר³⁵, וְאֶשֶׁם זֶה³⁶ הָאִמּוֹר כָּאֵן הוּא הַגְּזֻלָּה
אוּ דְמִיָּה³⁷. לְפִיכָן, הַמְּחִזִּיר גֹּזֵל הֵגֵר בְּלִילָה - לֹא
יֵצֵא³⁸; שֶׁהִרִי אֶשֶׁם קָרָאוּ הַכְּתוּב, וְאֵין מְקַרִּיבִין
בְּלִילָה³⁹. וְאֵין הַכֹּהֲנִים חוֹלְקִין גֹּזֵל הֵגֵר כִּנְגֵד גֹּזֵל
הַגֵּר⁴⁰, כְּדֶרֶךְ שָׁאֵין חוֹלְקִין בֶּשֶׁר אֶשֶׁם נִגֵּד בֶּשֶׁר
אֶשֶׁם אַחֲרָיו⁴¹.

(32) שקיבל תלמיד מפי רבו. (33) חכמינו. (34) שלא
נולדו לו בנים לאחר שנתגייר. (35) "וכי יש אדם בישראל
שאין לו גואלים, אלא בגזל הגר הכתוב מדבר", בבא-קמא
קט. (36) "להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן".
(37) ואין הכוונה לקרבן אשם, כי מיד לאחר מכן נאמר:
"מלבד איל הכיפורים", בבא-קמא קי. (38) מימרא של
רבא, שם. (39) כי כתוב בו "ביום צוותו" (ויקרא ז, לח).
(40) אלא כל גזל הגר לחוד מחלקים בין כל הכהנים. מימרא
של רבא, שם קי: (41) אם יש הרבה קרבנות אשם, אין
אומרים יקח כהן אחד בשר אשם אחד, והכהן חבירו יקח
בשר אשם אחר, אלא כל אשם ואשם מחלקים בין כולם,
אפילו אם יגיע לכל אחד מעט מאד (מנחות עג).

ז. כֹּל גֹּזֵל הֵגֵר שָׁאֵין בּוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה לְכָל כִּהֵן וְכִהֵן
מֵאִנְשֵׁי מִשְׁמֶר⁴² - לֹא יֵצֵא הַמְּחִזִּירוֹ יָדֵי הַשִּׁבְחָה⁴³;
שֶׁנֶּאֱמָר: הַמּוֹשֵׁב לַה' לַכֹּהֵן - עַד שֶׁתִּהְיֶה הַשִּׁבְחָה⁴⁴
לְכָל כִּהֵן. וְלִמָּה נֶאֱמָר בְּגֹזֵל הֵגֵר 'אִישׁ'⁴⁵? שֶׁהָאִישׁ⁴⁶
אֲתָה צָרִיךְ לְחַקֵּר⁴⁷ וּלְחַזֵּר עָלָיו אִם יֵשׁ לוֹ יוֹרְשִׁים⁴⁸
אוּ אִם אֵין לוֹ; אֲבָל אִם הֵינָה הֵגֵר קֶטָן⁴⁹ - אֵין אֲתָה
צָרִיךְ לְחַזֵּר עָלָיו, אֲלֹא חֲזַקְתָּ שָׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים⁵⁰.

(42) כי בהלכה הקודמת נאמר, שחייבים לחלק כל גזל הגר
בין כל כהני המשמר. על כן יכול להיות, שחלקו של כל
כהן יהיה פחות משה פרוטה. (43) מימרת רבא, המובאת
כלשונה בבבא-קמא קי. (44) ואין השבה בפחות משה
פרוטה. (45) "ואם אין לאיש גואל" (במדבר ה, ח). הלא
אותו דין הוא גם באשה גיורת, וגם בקטן. (46) הגדול.
(47) לפני שאתה מוסר את הכסף לכהן. (48) שנולדו לו
לאחר שנתגייר. "ואם אין לאיש גואל" משמע שחקרו
ונוכחו שאין לו גואל. (49) פחות משלוש-עשרה שנה ויום
אחד. (50) שהרי קטן אינו מוליד, בבא-קמא קט:

ח. הַכֹּהֲנִים בְּגֹזֵל הַגֵּר⁵¹ בְּמִקְבְּלֵי מִתְּנּוֹת⁵² הֵן.
לְפִיכָן, הַגְּזֹל חֲמִץ מִן הֵגֵר שָׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, וְעֵבֶר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ה' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשהלוקח חייב להחזיר, כגון שקנה לפני יאוש, חייב הנגזל לשלם דמים לקונה משום תקנת השוק, אבל הקרקע חוזרת בלא דמים (ראה למעלה פרק ה, הלכה ו). (93) ליטול ממנו את דמי הקרקע ששילם. (94) בפרק הבא.

פרק תשיעי

(1) נתבאר בו דיני גזילות הקרקעות וכל התלוי בזה. ר"ל אם מכלה הגזולן הקרקע. ודין הגזולן שלקח שדה מבעליו באלמות.

א. הגזולן קרקע מחברו והפסידה², כגון שחפר בה³ בורות⁴ שיחין⁵ ומערות⁶, או שקצץ את האילנות ושחת את המעונות והרס הבנין - חייב להעמיד לו בית או שדה כשהיו בשעת הגזלה, או ישלם דמי מה שהפסיד. אבל אם נשחתה מאליה, כגון ששטפה נהר⁷ או נשרפה באש שירדה מן השמים - אומר לו⁸: הרי שלך לפניך⁹. שהקרקע בחזקת בעלים קיימת¹⁰, ואין אחריות הפסדה עליו¹¹ אלא אם כן הפסיד בידו. מה שאין הדין כן במטלטלין¹², כמו שבארנו¹³.

(2) גרם לה נזק. (3) בבא-מציעא יד: (4) עגולים. (5) מאורכים. (6) מרובעות. (7) שהיה בקרבתה, משנה בבא-קמא קיז: (8) הגזולן לנגזל. (9) קרקע זו לא שלי היא אלא שלך, ועל כן גם ההפסד שלך הוא. (10) ואינה נקנית לגזולן, ראה למעלה פרק ח הלכה יד. (11) כי אלו הם אונסין, ואין להאשים בהם את הגזולן. (12) שהם ברשות הגזולן וחייב באונסין. (13) למעלה פרק ג הלכה יא. [בספרים שהיו בידי הראב"ד והמגיד-משנה היתה הגירסא במטלטלין או בעבדים, ולכן תמהו על דברי רבינו. ראה שם].

ב. גזל שדה¹⁴ ונגזלה ממנו ונטלוהו מצדיקים¹⁵ בכתב המלך: אם מפת מדינה היא, כגון שלקח המלך שדות או בתים של כל אנשי המדינה - אומר לו: הרי שלך לפניך¹⁶; ואם מחמת הגזולן נלקחה¹⁷ - חייב להעמיד לו שדה אחרת¹⁸.

(14) משנה בבא-קמא קטז: (15) אנסים גוים. (16) שהרי זה אונס, ודינו כמו בשטפה נהר או נשרפה באש שירדה מן השמים, שבהלכה הקודמת. (17) כגון שלקחו את כל קרקעות הגזולן, וגם זו הגזולה ביניהן. (18) ודין הגזולן כהפסידה בידים, בהלכה הקודמת, כי לו היתה ביד הנגזל, לא היו לוקחים אותה.

ג. אנס המלך את הגזולן¹⁹ ואמר לו: הריאה לנו כל מה שיש לך, והריאה שדה זו שגזל בכלל שדותיו, ונטלה המלך²⁰ - חייב להעמיד לו שדה אחרת במותה²¹, או נותן דמיה.

(19) גמרא שם. (20) ולו לא אמר על השדה הנגזלת שהיא שלו לא היה לוקחה, כי התכוון לקרקעות הגזולן בלבד. (21) כי הקרקע נלקחה מחמת הגזולן.

1 אצל האשם לאנשי הממרה הקבועה; שהממרה 2 שלקחה כסף בלא שבתה לא זכתה, ומוציאין מידה.

(75) שם קי. (76) בשבוע שלא היה תורה לעבוד בקודש. (77) שבוע ימים שתורה לעבוד בקודש. אבל אם נתן הכסף למשמרה העובדת ואחר-כך נתן את האשם למשמרה שניה, כשהגיע תורה, זכתה כל אחת במה שקיבלה.

3 יג. אין מקריבין את האשם⁷⁸ עד שיחזיר הגזולן 4 הקרן⁷⁹ לבעלים, או לפהנים - אם היה גזל גר שאין 5 לו יורשים. נתן את הקרן והקריב אשמו - נתפס 6 לו, ואין החמש מעכב הפפדה⁸⁰. וחייב לתן את 7 החמש אחר הפדה.

(78) משנה, שם קי. (79) "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו, לא יצא" (שם). דין זה לומדים מן הפסוק "האשם המושב לה' לכהן מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" (במדבר ה, ח). "האשם" כוונתו לכסף, כמו שאמרו (גמרא שם) "אשם זה קרן", ובקרבן אשם כתוב אשר "יכפר" בעתיד, ולא אשר "כיפר" בעבר, משמע שכאשר השיב את האשם, דהיינו קרבן הכסף, עדיין לא כיפר ולא הביא את הקרבן. (80) לפסול את קרבן האשם (משנה שם, וגמרא שם קיא.).

8 יד. העבדים⁸¹ והשטרות והקרקעות⁸² - אין בהן 9 תוספת חמש⁸³. שנאמר: וכחש בעמיתו בפקדון. כל 10 האמור בענין⁸⁴ מטלטלין הוא וגופן ממון. יצאו 11 קרקעות ועבדים שהקשו לקרקעות⁸⁵, ויצאו שטרות 12 שאין גופן ממון⁸⁶. וכן אם היו גזל⁸⁷ גר שאין לו 13 יורשים - אינן חוזרים לפהנים⁸⁸. וכן הקרקע אינה 14 נקנית לעולם לגזולן⁸⁹, אלא ברשות בעליה עומדת⁹⁰. 15 ואפלו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתאשו הבעלים⁹¹ 16 - הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים⁹². וכל מי שיצאה 17 מתחת ידו חוזר על זה שמכרה⁹³, וחוזר המוכר 18 השני על המוכר הראשון, עד שיחזר הלוקח מן 19 הגזולן על הגזולן ויטל ממנו, כמו שיתבאר⁹⁴.

(81) כנענים, שהם עבדי עולם. (82) כל אלו שאין נשבעים על כפירתם, שבועות מב: (83) אפילו נשבע עליהם. (84) כל הדוגמאות המובאות שם בענין החומש, כגון פקדון, תשומת יד, גזל, עושק, אבידה. (85) כי כתוב בהם "והנחלתם אותם לבניכם" (ויקרא כה, מז), "הקישן הכתוב לשדה אחוזה" (קידושין כב:). (86) אלא פיסת נייר בעלמא, המשמשת הוכחה לממון, וראה בבא-קמא קה. (87) העבדים והשטרות והקרקעות. (88) כי בגזל הגר המושב לכהן, מדובר על גזילה שכיוצא בה בישראל משלם קרן וחומש ואשם. וראה הלכות זכיה ומתנה פרק ב. (89) במטלטלין יכול הגזולן לקנותן על-ידי שינוי, מה שאין כן בקרקע, ראה למעלה פרק ב, הלכה א. (90) זוהי דעת החכמים, החולקים על רבי אלעזר בברייתא בבא-קמא קיז: (91) לו זה היה מטלטלין, היה הלוקח קונה אותם ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה שם הלכה ג. (92) במטלטלין,

40) כלומר, השבח פחות ההוצאות, וראה ר"ף בבא-מציעא ח: (דפוס וילנא). 41) שהוא אחראי לקרן ולשבח.

ז. הקרן⁴² גובה מנכסים משעבדים⁴³, ושאר השבח מנכסים בני חורין⁴⁴. ואם הפיר בה⁴⁵ שהיא גזולה⁴⁶ כשלקחה⁴⁷ - אינו נוטל מן הגזולין אלא הקרן בלבד⁴⁸, ומפסיד שאר השבח⁴⁹ היתר על ההוצאה. היתר ההוצאה יתרה על השבח, בין שהפיר בה שהיא גזולה בין שלא הפיר - אין לו מן ההוצאה אלא שיעור השבח נוטל מבעל השדה, והקרן נוטל מן הגזולין⁵⁰ מנכסים משעבדין.

42) שהלוקח גובה מן הגזולין. 43) מן הלוקחות שקנו קרקע מן הגזולין לאחר שלוקח זה קנה את הקרקע הגזולה, אם לא נשארו נכסים ביד הגזולין. הטעם הוא: "אחריות טעות סופר" היא, בין בשטרי הלואה בין בשטרי מקח וממכר (גמרא שם). יוצאים מתוך ההנחה, שאדם שקונה קרקע מבטיח את כספו, ומתנה שהמוכר אחראי להחזיר לו את כספו במקרה שיוציאו מידו את הקרקע מכוח תביעות על המוכר. ואם לא כתוב, הרי זו טעות סופר בלבד, ששכח לכתוב בשטר. 44) "אין מוציאין... ולשבח קרקעות... מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם" (שם יד:). שבח קרקעות הוא דבר שאינו ידוע מראש, ואין הלוקחות יודעים להזהר בכך, ואם ינכו את השבח מן הלוקחות, ימנעו מקניית קרקעות. וראה בבא-קמא צה. צה: 45) הלוקח בקרקע זו. 46) בבא-מציעא טו: 47) אבל אם הכיר בה שהיא גזולה לאחר שלקחה, יש לו שבח. 48) ואת ההוצאה בשיעור השבח הוא מקבל מן הנגזול. 49) כך פסק רבא: "הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מעות יש לו, שבח אין לו", גמרא שם. 50) ואת עודף ההוצאה על השבח, מפסיד הלוקח ואינו גובה מן הגזולין, כי הוא אינו אחראי להוצאות בלתי משתלמות שהלוקח משקיע על דעת עצמו. ראה ר"ף בבא-מציעא ח:

ח. הגזולין שדה ומכרה, ואכל הלוקח פירותיה⁵¹ - מחשבין עליו כל הפירות שאכל ומשלם לבעל השדה⁵², וחוזר וגובה אותן מן הגזולין מנכסים בני חורין⁵³. ואם הפיר בה⁵⁴ שגזולה היא - אין לו פירות⁵⁵, ואינו גובה מן הגזולין אלא הקרן בלבד⁵⁶.

51) הלכה זו מקבילה להלכה ה. שם דובר בגזולין שאכל פירותיה, וכאן מדובר בלוקח שאכל פירותיה. 52) מכיון שקרקע אינה נגזלת, ולעולם ברשות בעליה עומדת. על כן "הדרא ארעא והדרי פירי", בבא-בתרא לג: [וגובה מבעל השדה את ההוצאות עד כדי השבח (מגיד-משנה)]. 53) כדין שאר השבח בהלכה הקודמת, וראה בבא-מציעא יד: 54) הלוקח בשעה שקנה אותה שגזולה היא. 55) כשם שאין לו שבח (היתר על ההוצאה) בהלכה הקודמת. 56) ואת ההוצאה, עד כדי דמי הפירות שאכל, מנכה מדמי הפירות שהוא משלם לבעל השדה.

ט. המוכר שדה שאינה שלו - אין ממכרו ממכר, ולא קנה לוקח פלוס⁵⁷, כמו שבארנו⁵⁸. חזר הגזולין

ד. גזל שדה והפסידה פירו²², כשבעל השדה גובה את דמי מה שהפסיד הגזולין - גובה אותן מנכסים בני חורין²³, מפני שהיא כמלוה על פה²⁴. ואם עמד הגזולין בפדיון²⁵ ונתחייב לשלם²⁶ ואחר כך מכר - גובה מנכסים משעבדין²⁷.

22) זוהי הדוגמה המובאת בהלכה א, ראה בבא-מציעא יד: 23) הנמצאים ברשות הגזולין. 24) שאין לו פרסום, והלוקח מן הלוח לא ידע שיש על הקרקע חוב. על כן אין גובים מן הלוקחות אלא מן הנכסים שביד הלוח בלבד, דעת עולא בבא-בתרא קעה: 25) בבא-מציעא טו. 26) יש לזה קול, ודינו כמלוה בשטר. 27) גובה מן הלוקח, כי הקרקע שקנה משועבדת לחוב שחייב הגזולין לנגזל, והקונה הפסיד, כי צריך היה לחקור קודם הקניה אם אין חוב על הקרקע, בבא-בתרא קעה: וראה הלכות מלוה ולוה פרק יא, הלכה ד.

ה. גזל שדה ואכל פירותיה²⁸ - משלם כל הפירות שאכל מנכסים בני חורין²⁹. גזל והשפיח³⁰ - שמיין לו³¹ וידו על התחתונה³²: אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³³ בלבד מן הגזולין³⁴; ואם ההוצאה יתרה על השבח³⁵ - אין לו מן ההוצאה אלא שיעור השבח³⁶.

28) גיטין מח: וראה שם בפירוש המשנה לרבינו. 29) ואם עמד בדין, גובה גם מנכסים משועבדים, כמו בקרקע שהפסידה בהלכה הקודמת. [כך כתוב במגיד-משנה, אבל מלשונו של רבינו בפירוש המשניות משמע שיש הבדל בין פירות לקרקע]. 30) והנגזל בא ומוציא את הקרקע עם השבח. 31) מעריכים לו לגזולין כמה עולה השבח. 32) כלומר, אם יש רווח לא יהנה. אבל אם יש הפסד, יוקף על חשבונו, כדין היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות והשביחה, בבא-מציעא יד: 33) כגון, ההוצאות שהשקיע הגזולין בשדה עולות בסך 100 ש"ח, והעליה בדמי הקרקע כתוצאה מהשקעה זו היא בסך 150 ש"ח. 34) והרווח הנקי נשאר ביד הנגזל, אבל את ההוצאה חייב הוא לשלם, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאה. 35) כגון, ההוצאה היתה 150 ש"ח, והשבח 100 ש"ח בלבד, כלומר שיש כאן הפסד. 36) הגזולין לא יקבל את כל ההוצאות אלא 100 ש"ח בלבד, והשאר יפסיד.

ו. גזל שדה ומכרה³⁷ והשפיחה הלוקח³⁸, אם השבח יתר על ההוצאה - נוטל ההוצאה³⁹ מבעל השדה, והקרן נוטל עם שאר השבח⁴⁰ מן הגזולין⁴¹.

37) בבא-מציעא יד: 38) ומכיון שלא ידע שהקרקע גזולה, שונה דינו מגזולין שהשביח, ויקבל את כל השבח בשלימותו. "אמר רבא, הלכתא יש לו מעות ויש לו שבח, ואף-על-פי שלא פירש לו את השבח" (שם טו:). פירוש: זה שלקח מן הגזולין מקבל בחזרה גם את הקרן וגם את השבח, ואף-על-פי שהגזולין המוכר לא כתב שהוא מקבל אחריות השבח. 39) הנגזל חייב להחזיר ללוקח את ההוצאות, כי הוא נהנה מן השבח שבא על-ידי ההוצאות, כמו בהלכה הקודמת.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום חמישי ה' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביד הלוקח, ואינו יכול שוב למכרה לאחר. ראה כסף-משנה כאן. (72) שמתחילה גזל אותה מאחד ממורישיו, ואחר-כך מת הנגזל, גמרא שם. (73) אם קנה אותה הגזלן, יש מקום להנחה, שמעוניין לעמוד בנאמנותו, שהרי עשה מאמץ וטרח לקנות את הקרקע, אבל אם נפלה לו בירושה אין הצדקה להנחה זו, כי השדה בא לידו בלי כל טירחה מצדו, והגזלן יכול להוציאה מיד הלוקח, ומשלם לו את דמיה.

יב. גִבְעָה הַגְזֵלָן בְּחוּבוֹ⁷⁴: אִם יֵשׁ לַגְזֵל קֶרֶקַע אַחֲרָיו⁷⁵, וְאָמַר לוֹ הַגְזֵלָן: זֶה אֲנִי גֹבֵה בְּחוּבִי⁷⁶ - הֲרִי זֶה מִתְּפֹן לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלֹקֵחַ; וְאִם אֵין לַגְזֵל קֶרֶקַע אֵלָּא זֶה - לְגִבּוֹת חוּבוֹ הוּא שֶׁנִּתְּפֹן⁷⁷.

(74) לאחר שגזל את הקרקע ומכרה ללוקח, בא לנגזל ואמר לו: תן לי את הקרקע הגזולה תמורת החוב שאתה חייב לי, והסכים הנגזל, בבא-מציעא טז. (75) שאפשר לגבות ממנה את החוב. (76) גילה דעתו שכוונתו לקיים את הקרקע ביד הלוקח. לו היה בדעתו לגבות את חובו בלבד, הרי יכול היה לגבות גם מקרקע אחרת, ולא דוקא מזו הגזולה. (77) מכיון שאין כל גילוי דעת שרצונו לקיים את הקרקע ביד הלוקח, על כן יוכל להוציא את השדה מידו.

יג. נִתְּנוּהָ הַבְּעָלִים לַגְזֵלָן מִתְּנָה⁷⁸ - קָנָהּ הַלֹקֵחַ⁷⁹. שְׁאֵלוּ לֹא טָרַח לַבְּעָלִים - לֹא הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ בְּמִתְּנָה⁸⁰; וּמִפְּנֵי זֶה טָרַח, כְּדִי שִׁיזְכֶּה בָּהּ בְּדִין, וְיַעֲמִיד בְּנֵאֲמָנוּתוֹ, וְתִתְּקִים בְּיַד הַלֹקֵחַ⁸¹.

(78) לאחר שמכרה הגזלן ללוקח, גמרא שם. (79) ואין אומרים, שהמתנה באה מאליה ודינה כירושה (למעלה הלכה יא), שלא קנאה הלוקח. (80) המתנה לא באה מאליה אלא היא פרי מאמציו של הגזלן, ודינה כמכר. (81) בגמרא שם מחלוקת בין רב אחא ורבינא. אחד אומר: מתנה כירושה, ואחר אומר: מתנה כמכר. ורבינו פסק כמאן-דאמר מתנה כמכר.

יד. הַגְזֵל שָׂדֶה, וְאַחַר שֶׁגִּזְלָהּ וְהִחֲזִק גִּזְלָן עָלֶיהָ⁸² חֲזַר וְלָקְחָהּ מִבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַגְזֵלָן וְאָמַר: אֲנִי הָיִיתִי בִּשְׂעָה שֶׁמִּכְרָתֶיהָ לֹא⁸³ וְשִׁלָּא לְדַעְתִּי מִכְרָתִי מִחֲמַת גִּזְלָנוּתָהּ⁸⁴ - לֹא זָכָה הַגְזֵלָן, אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ לוֹ עֲדִים⁸⁵ שֶׁבִּפְנֵיהֶם לָקְחָהּ. וְתִחְזַר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים, וּמִחֲזִירֵין לַגְזֵלָן הַדְּמִים שֶׁנִּתְּנָה⁸⁶.

(82) כדעת רבי יוחנן, שאמר "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" (בבא-בתרא מז.). (83) מכיון שהגזלן אדם אלם הוא, ולולא מכרתי לו, היה מלשין עלי בפני השלטון, דעת רב כהנא שם. (84) שלא מרצוני הטוב, אלא פחדתי לסרב מפני שהוא גזלן וגבר אלם. (85) "גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו" (שם מז:). העדים מעידים אמנם שראו את המכירה, אבל מכיון שהלוקח הוחזק גזלן, והנגזל טוען שלא הסכים למכור לגזלן, הרי אין זו מכירה כלל. (86) ואין קונסים אותו על מעשה גזילה שיפסיד דמיו, "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו", מימרא של רב ביבי בשם רב נחמן, גמרא שם.

אֲחֵר שֶׁמִּכְרָהּ וְלָקְחָהּ מִבְּעָלֶיהָ - נִתְּקִימָה בְּיַד הַלֹקֵחַ⁵⁹ מִן הַגְזֵלָן. וְאִפְּלוּ נִתְּנָה לוֹ הַגְזֵלָן מִתְּנָה⁶⁰ בְּשִׂהִיאתָהּ גְזוּלָה בְּיָדוֹ - בִּינּוֹן שֶׁחֲזַר וְלָקְחָהּ⁶¹ נִתְּקִימָה בְּיָד זֶה שֶׁקָּבַל הַמִּתְּנָה; שֶׁמִּפְּנֵי זֶה טָרַח הַגְזֵלָן עַד שֶׁקָּנָהּ, כְּדִי לַעֲמֹד בְּנֵאֲמָנוּתוֹ⁶².

(57) ומשום כך לעולם מוציא אותה הנגזל מיד הלוקח. (58) למעלה פרק ח, הלכה יד. (59) כי הגזלן מכר ללוקח כל זכויותיו בקרקע, ואפילו הזכות שתבוא לידו אחרי המכירה, כי רוצה אדם - ואפילו גזלן - לעמוד בנאמנותו, בבא-מציעא טז: (60) שם טז. (61) הגזלן מן הנגזל. (62) שלא יבוא הנגזל להוציא ממנו את הקרקע שנתן לו במתנה, על כן ברגע שקנה הגזלן את הקרקע, עוברת זכות בעלותו על הלוקח או על מקבל המתנה. טעם זה "כדי לעמוד בנאמנותו", נתן רב אשי שם טז: במה דברים אמורים? כשלא ידע הלוקח שהשדה אינה שלו, אבל אם ידע - לא נתקיימה בידו (תוספות שם ד"ה חזר, וראה מגיד-משנה כאן).

י. לְפִיכָּה, אִם תִּבְעַ הַלֹקֵחַ אֶת הַגְזֵלָן מִפְּנֵי שֶׁמִּכַּר לוֹ שָׂדֶה שְׂאִינָה שְׁלוֹ, וְנִתְּחַיֵּב לְשִׁלּוֹם⁶³, וְהִתְחִיל בֵּית דִּין⁶⁴ לְהַכְרִיז עַל נִכְסֵי הַגְזֵלָן⁶⁵ כְּדִי לְהַגְבֹּת מֵהֶן לַלֹקֵחַ, וְאַחֵר שֶׁהִתְחִילוּ הַהַכְרִזָּה לָקְחָהּ הַגְזֵלָן מִן הַבְּעָלִים - לֹא נִתְּקִימָה בְּיַד הַלֹקֵחַ; שֶׁמֵּאֲחֵר שֶׁהַכְרִיזוּ עַל נִכְסָיו⁶⁶ נִתְּגַלָּה שְׂאִינוֹ נֶאֱמַן, וְלֹא לָקְחָה מִן הַבְּעָלִים כְּדִי לְהַעֲמִידָה בְּיַד הַלֹקֵחַ⁶⁷.

(63) בבית-הדין ולא שילם. (64) לאחר שעברו לא פחות מתשעים יום ממתן פסק-הדין. (65) שהם עומדים למכירה פומבית. הלכה זו היא כדעת רב פפא שם טז. "עד דמתחלן יומי אכרזתא", כך פסק גם הרי"ף. (66) ועמד במרדו ולא שילם. (67) ועל כן יוכל הגזלן, הבא במקום הנגזל, להוציא את הקרקע מן הלוקח, שקנייתו אינה קניה, ומחזיר לו את מעותיו.

יא. לָקְחָהּ הַגְזֵלָן מִן הַבְּעָלִים⁶⁸ אֲחֵר שֶׁמִּכְרָה בְּשִׂהִיאתָהּ גְזוּלָה, וְחֲזַר וּמִכְרָהּ לְאַחֲרָיו⁶⁹ או נִתְּנָה בְּמִתְּנָה או הוֹרִישָׁהּ - הֲרִי גִלָּה דַעְתּוֹ⁷⁰ שְׂאִינוֹ רוּצָה לְהַעֲמִידָה⁷¹ בְּיָד זֶה שֶׁלָקְחָהּ מִמֶּנּוּ בְּשִׂהִיאתָהּ גְזוּלָה. וְכֵן אִם נִפְּלָה לַגְזֵלָן בִּירִשָׁה⁷² - לֹא נִתְּקִימָה בְּיַד הַלֹקֵחַ⁷³.

(68) בבא-מציעא טז. (69) וכל-שכן אם מכרה לאחר, לפני שקנה אותה מן הנגזל. (70) על-ידי מעשה המכירה וכו'. (71) כלומר, אומד הדעת שלנו, שקנה את הקרקע מן הבעלים כדי לעמוד בנאמנותו, אינה נכונה, ועל כן לא נתקיימה הקרקע ביד הלוקח. ב'טור' חושן-משפט סימן שעד, מפרש דעת רבינו, שאפילו אם מכרה לאחר אחרי שקנאה מן הנגזל, לא נתקיימה ביד לוקח ראשון, אבל רש"י שם ד"ה זבנה מפרש, שדין זה נאמר רק במקרה שהגזלן מכר את השדה קודם שלקח מן הבעלים, אבל אם קנה אותה מן הבעלים לפני מכירה שניה, מיד כשקנאה נתקיימה

עמוד 117, ומגיד משנה כאן. (4) שלקח בכוח. (5) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיין שם.

ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמרת טען העובד פוכבים [המוכר, או יעידו עדי ישראל שהאמת טען העובד פוכבים המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שכולל לכף את העובד פוכבים שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את העובד פוכבים - אינן יכולין להוציא מיד הלוקח מן העובד פוכבים, אף על פי שאינן מודין לעובד פוכבים ואף על פי שאין שם עדים שאמרת טען העובד פוכבים; שהרי אומר הלוקח לבעלים: אם גזלן הוא העובד פוכבים, למה לא תבעתם אותו בדיניהם?¹⁰

(6) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (7) ועל כן אין לגוי זה דין גולן. (8) לדין לפני המלך או השר. (9) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (10) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכוף דינם על הגוי. אלא ודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והמכר שער ל).

ג. העובדי פוכבים המצייקים לישראל¹¹ ומבקשים להרגם, עד שפדה עצמו מיד העובד פוכבים בשדה או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו, כשירצה המציק למכור אותה הקרקע: אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק - הן קודמין לכל אדם; ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששהה הקרקע ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק זכה¹². ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שליש המעות. מפני שזה המציק מוכר בזול, הואיל וקרקע שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר פחות רביע¹³ או קרוב לו, וזה רביע של בעלים, שהרי מחמת שהיא שלהן מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלשים - נותן לבעלים עשרה¹⁴ או נותן להם רביע הקרקע¹⁵ ואחר כך יקנה הכל. ואם לא נתן - הרי רביע הקרקע כגזול בידו.

(11) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (12) ואין הבעלים יכולים להוציאה מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציאו מידו ולהחזיר

טו. במה דברים אמורים?⁸⁷ כשהעידו העדים שמנה בפניהם את המעות⁸⁸; אבל אם העידו שבעל הקרקע מכר לגזלן והודה לו בפניהם שנתן לו דמים⁸⁹ כך וכן, והנגזל טוען שלא נתן לו דמים ומחמת יראה הודה לו - אין לגזלן כלום⁹⁰, אלא מוציאין ממנו השדה בלא דמים, מפני שלא הודה לו אלא מפני הפחד⁹¹ כשטען, הואיל והחזק גזלן עליה⁹².

(87) שמחזירים לגזלן את הדמים שנתן, שם. (88) ועל כן אנו בטוחים שהגזלן שילם לנגזל. (89) אבל הם בעיניהם לא ראו זאת. (90) לא קרקע ולא דמים, שם. (91) כדברי רב כהנא, שאם לא יודה ימסור אותו לשלטון, שם. (92) על כן, בנוגע לקרקע זו שעליה החזק גזלן, אין הוא נאמן, ומאמינים לנגזל.

טז. אין בעל השדה צריך לעשות מודעה על מכר זה⁹³. הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו, ואין ראיתו בה ראיה⁹⁴, ואין צריך למסר מודעה. ואין דין גזלן בדין האונס את חברו ותלה אותו⁹⁵ עד שימכר לו, שזה האונס אינו רוצה לגזול⁹⁶ ולא גזלו עדין כלום⁹⁷, לפיכך אם לא מסר המוכר האונס מודעה - ממכרו קנס.

(93) להודיע לעדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס ואין המכירה מכירה, ולמה? הואיל והחזק זה גזלן על שדה זו. (94) על כן אין זו מכירה כלל, ואין צורך להודיע מראש על ביטולה. (95) על עץ, או גרם לו יסורים אחרים, שם. (96) לקחת את הקרקע בכוח בלי כסף. (97) על כן דינו כדין כל אדם, שאם מביא עדי מכירה, מתקיימת הקרקע בידו, אלא-אם-כן מסר מודעה בפני עדים לפני המכירה, שהוא מוכר מאונס והמכירה מבוטלת. רבינו נטה כאן מדעת הרי"ף שפסק בהלכותיו שאין הבדל בין גזלן לאנס בדין זה. ראה כאן רמב"ד ומגיד-משנה בהלכה יד.

יום שישי ו' ניסן ה'תשפ"א

פרק עשירי

(1) נתבארו בו דיני גוי אנס הגזול קרקע ומכרו לישראל וכל הנמשך לזה. וכן היורד לתוך קרקע חבירו לבנות או להשביח, בין ברשות בין שלא ברשות, וכל הנמשך אחר זה.

א. עובד פוכבים בעל זרוע שאנס² נכסי ישראל ויבד לתוך שדהו, מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה, או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראלי, או מחמת שהפסיד ממנו³, ואחר שתמקף⁴ לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח⁵.

(2) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (3) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין

18 הוֹצָאָה³¹, וְאִם הִשְׁבַּח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל
19 הִשְׁבַּח³². וּבַעַל בְּנֻכְסֵי אֲשֶׁתוֹ³³ וְהַשְׁתָּף³⁴ בְּשָׂדֶה שְׁיֵשׁ
20 לוֹ חֶלֶק בָּהּ - כִּיֹּרֵד בְּרִשּׁוֹת הֵן, וְשָׁמִין לָהֶם וְיָדֹם
21 עַל הָעֲלִיוֹנָה.

(31) וההפסד על הבעלים. (32) [כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. (33) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיא אותה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י'. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השדה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמא תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (34) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי".

22 ח. הַיֹּרֵד לְשָׂדֶה חִבְרוּ שְׂלֹא בְרִשּׁוֹת וְנָטַע אוֹ בְּנֶה,
23 וְאַחֲרֵי כֵן בָּא בַּעַל הַשָּׂדֶה וְהִשְׁלִים הַבְּנִין אוֹ שִׁשְׁמֵר
24 הַנְּטִיעוֹת³⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים שֶׁמֵּרְאִין שְׂדֵעָתוֹ
25 נוֹטֵה³⁶ לְמָה שֶׁעָשָׂה זֶה וּבִרְצוֹנוֹ בָּא הַדָּבָר - שָׁמִין
26 לוֹ וְיָדֹם עַל הָעֲלִיוֹנָה³⁷.

(35) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (36) שהוא מסכים. (37) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע.

27 ט. הַיֹּרֵד לְתוֹף חִרְבָּתוֹ שֶׁל חִבְרוֹ וּבִנְיָאָה שְׂלֹא
28 בְּרִשּׁוֹת - שָׁמִין לוֹ וְיָדֹם עַל הַתְּחַתּוֹנָה³⁸. וְאִם אָמַר
29 בַּעַל הַבְּנִין: עָצִי וְאֶבְנִי אֲנִי נוֹטֵל³⁹; בְּבֵית - שוֹמְעִין
30 לוֹ⁴⁰, בְּשָׂדֶה⁴¹ - אֵין שוֹמְעִין לוֹ⁴², מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחִישׁ
31 אֶת הַקְּרָקַע. אָמַר לוֹ בַּעַל הַקְּרָקַע: טַל מֵה שֶׁבִּנְיָת⁴³
32 - שוֹמְעִין לוֹ⁴⁴.

(38) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. (39) ואיני רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (40) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (41) אם בנה בשדה. (42) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבלל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (43) כי איני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עקור אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (44) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבלל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טל מה שבניתי", וראה רי"ף לבבא מציעא שם.

י. כָּל מִי שֶׁשָּׁמִין לוֹ⁴⁵, בֵּין שֶׁהִיתָה יָדוֹ עַל

לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (13) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (14) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. (15) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (בריייתא שם).

1 ד. הַיֹּרֵד לְתוֹף שָׂדֶה חִבְרוּ¹⁶ שְׂלֹא בְרִשּׁוֹת וְנָטַע¹⁷:
2 אִם הִיתָה הָעֲשׂוּיָה לְטַע¹⁸ - אוֹמְדִין בְּמָה אָדָם
3 רוֹצֵה לְתֵן בְּשָׂדֶה זֶה לְטַעָה, וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַשָּׂדֶה;
4 וְאִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין¹⁹ לוֹ וְיָדֹם עַל
5 הַתְּחַתּוֹנָה²⁰.

(16) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. (17) אילנות. (18) שיפה לאילן יותר מלזרעים. (19) מעריכים לו. (20) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה).

6 ה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַשָּׂדֶה²¹: עֲקֹר אֵילָנְךָ וְלֹךְ²² -
7 שוֹמְעִים לוֹ²³. אָמַר הַנוֹטֵעַ: הִרְיֵנִי עוֹקֵר אֵילָנִי²⁴ -
8 אֵין שוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמִּכְחִישׁ אֶת הַקְּרָקַע²⁵.

(21) שאינו עשוי ליטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (22) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לכן (זרעים). (23) כי השדה מתאימה יותר לזרעים מלאילנות. [ודין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה ליטע כלבד, אבל לא בעשויה ליטע. (24) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. (25) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבלל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ.

9 ו. הַחֲצֵרוֹת - הֵרִי הֵן רְאוּיִין לְבָנִין וּלְהוֹסִיף בָּהֶן
10 בָּתִּים וְעֲלִיּוֹת²⁶. לְפִיכֵף הוֹרוּ הַגָּאוֹנִים²⁷, שֶׁהַבּוֹנֶה
11 בַּחֲצֵר חִבְרוּ שְׂלֹא מִדְּעָתוֹ - הֵרִי זֶה כְּנוֹטֵעַ שָׂדֶה
12 הָעֲשׂוּיָה לְטַע, וְשָׁמִין לוֹ בְּמָה אָדָם רוֹצֵה לְתֵן בְּבָנִין
13 זֶה לְבָנוֹתוֹ. וְהוּא²⁸, שֶׁיִּבְנֶה בָּנִין הַמּוֹעִיל²⁹, הָרָאִי
14 לְאוֹתָהּ חָצֵר כְּמִנְהַג אוֹתוֹ מְקוֹם³⁰.

(26) קומה עליונה בבית. (27) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. (28) בתנאי. (29) המביא תועלת לבעל החצר. (30) סידורי הבניין הפנימיים וההיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

15 ז. הַיֹּרֵד לְשָׂדֶה חִבְרוּ בְרִשּׁוֹת, אֲפֹלוֹ נָטַע שָׂדֶה
16 שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְטַע - שָׁמִין לוֹ וְיָדֹם עַל הָעֲלִיוֹנָה:
17 שְׂאִם הִיתָה הַהוֹצָאָה יָתֵר עַל הִשְׁבַּח - נוֹטֵל

59 פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. 60 נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). 61 והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. 62 בקיא בטיב אריסות ויודע לעבד את הקרקע. 63 ולא על דעת האשה. 64 כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוקה לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. 65 כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם [ובגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים אפילו הוצאה בשיעור השבח כדין יורד שלא ברשות, אלא "מה שהוציא - הוציא ומה שאכל - אכל" כבעל עצמו. ונראה שרבינו מתכוון למקרה שלא אכל כלום, שדינו ככל יורד שלא ברשות (משנה כתובות עט.)]. כך פירש רבינו נסים את דברי רבינו. וראה הגהות הב"ח שם].

פרק אחד עשר

1 נבטארו בו כללי מצות השבת אבידה למי חייב להחזירה ולמי שהוא פטור מלהחזירה, ובאי זה מקום תמצא. ומי הוא חייב להחזיר אבידה מחמת אי זו סיבה שתהיה, ונסתיים הפרק בדין אבידת קרקע.

- א. השבת אבדה לישראל² - מצות עשה, שנאמר: 23 השב תשיבם. והרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנה 24 והניחה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תראה את 25 שור אחיד והתעלמתי מהם; ובטל מצות עשה³. ואם 26 השיבה - קיים מצות עשה. 27

2 ראה לקמן הלכה ג. (3) השב תשיבם.

- ב. לקח את האבדה⁴ ולא השיבה - בטל מצות 28 עשה, ועבר על שני לאוין: על 'לא תוכל להתעלם' 29 ועל 'לא תגזול'⁵. אפלו היה בעל האבדה רשע 30 ואוכל נבלה⁷ לתאבון⁸ וכיוצא בו - מצוה להשיב⁹ לו אבדתו. אבל אוכל נבלה להכעיס¹⁰ - הרי הוא 31 אפיקורוס¹¹; והאפיקורוסים ועובדי עבודת פוכבים 32 ומחללי שבת פפרהסא - אסור להחזיר להן אבדה, 33 כעובדי פוכבים. 34 35

4 מה שאין כן בהלכה הקודמת שנתעלם בלבד. 5 בשעה שנטלה לעצמו, מימרא של רבא בבא-מציעא כו: 6 עובר עבירה. (7) בשר בהמה, חיה ועוף שלא נשחטו כדין. (8) למלא תאותו. (9) זוהי דעת רבי יוחנן שאמר: "לכל אבידת אחיך", לרבות את המומר. והתלמוד מפרש שכוונתו למומר אוכל נבילות לתיאבון, כלומר עובר בקביעות על עבירה זו של אכילת נבילה מתוך תאות היצר (עבודה זרה כו:). (10) את ה'. (11) בגמרא (שם) כתוב: אוכל נבילות להכעיס, מין הוא. ובדפוס רומי ר"מ כתוב: הרי הוא מין. הצנוורה הנוצרית בימי הביניים הכניסה בלבול ועירוב מושגים במונחים "מין", "אפיקורוס", "מומר". וקשה מאוד להעמיד הדברים על מכוונם.

1 העליונה⁴⁶ בין שהיתה ידו על התחתונה⁴⁷ - אינו 2 נוטל כלום עד שישבע בנקיטת חפץ⁴⁸ כמה הוציא. 3 ואם אמר: יבואו הדינים ויעשו שומת ההוצאה, 4 והרי היא גלויה לעיניהם⁴⁹, וישערו העצים 5 והאבנים והסיד ושכר האמנין בפחות שבשערים⁵⁰ 6 - שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵¹. וכן זה שנוטל 7 השבח בלבד⁵² והיתה ידו על העליונה - אין צריך 8 שבועה⁵³.

45 את ההוצאה לעומת השבח. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטעה, למעלה הלכה ז. (47) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. (48) כשהוא אוטו ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל, יישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). (49) ההוצאה גלויה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (50) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (51) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (52) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (53) כי השבח גלוי לעין.

- 9 יא. כל ששמן לו ונוטל, שטען בעל השדה ואמר: 10 נתתי, והיורד לשדה אומר: לא נוטלתי - היורד נאמן, 11 ונשבע שלא נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרים לבעל 12 השדה: עדין לא שמו לך, ולא ידעת כמה אתה חייב 13 לתן, היאך נתת⁵⁴? אבל אם שמו לו ואמרו לבעל 14 השדה: תן לו⁵⁵, ואמר: נתתי, אף על פי שעדין לא 15 נשבע היורד⁵⁶ - הרי בעל השדה נאמן, וישבע שבועת 16 הסת⁵⁷ שנתן ויפטר; שהקרקע בחזקת בעליה⁵⁸.

54 ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (55) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לא דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (56) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (57) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (58) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה.

- 17 יב. בעל שהוריד אריסין⁵⁹ בנכסי אשתו⁶⁰ ואחר כך 18 גרשה⁶¹: אם הבעל עצמו אריס⁶² - נסתלק בעל 19 נסתלקו אריסיו, שלא ירדו לה אלא על דעת 20 הבעל⁶³, ושמן להם וידם על התחתונה⁶⁴; ואם אין 21 הבעל אריס - על דעת הקרקע ירדו⁶⁵, ושמן להם 22 פאריס.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) סימנים מובהקים, וראה לקמן פרק יג, הלכה ג.
(30) ואין אומרים שהישראל התיימש.

ז. הנה רב העיר עובדי פוכבים: אם מצא במקום
מן העיר שרוב המצויים שם ישראל³¹ - חייב
להכריז³²; אבל אם מצא בסרטיא³³ ופלטיא³⁴
גדולה, בבתי כנסיות³⁵ ובבתי מדרשות³⁶ שהעובדי
פוכבים מצויין שם תמיד³⁷, ובכל מקום שהרבים
מצויין שם - הרי המציאה שלו³⁸, ואפלו בא ישראל
ונתן סימניה; שהרי נתנאש ממנה פשנפלה³⁹, מפני
שהוא אומר: עובד פוכבים מצאה. אף על פי שהיא
שלו⁴⁰, הרוצה לילה⁴¹ בדרך הטוב והישר⁴² ועושה
לפנים משורת הדין - מחזיר את האבדה⁴³ לישראל³¹
בשיתן את סימניה.

(31) כגון בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל. (32) כי
דינו כמקום שרובו ישראל (בבא-מציעא כד). (33) דרך
המלך, שרבים מצויים שם. (34) שוק. (35) מקום תפילה.
(36) מקום מיוחד ללמוד בו תורה. (37) כלומר, בבתי
כנסיות ובתי מדרשות הנמצאים מחוץ לעיר, ומושיכים בהם
גוים לצרכי שמירה. ובלשון הגמרא "דיתבי בהו כנענים".
כלומר, ישיבת קבע (שם וראה נמוקיוסף שם). (38) כי
רוב העיר גוים. (39) והגיעה ליד המוצא לאחר יאוש.
(40) על-פי הדין. (41) אבל כופים אותו. ראה רבינו חננאל
לבבא-מציעא כד: והגהות מיימוניות כאן. (42) אף-על-פי
שאינו מצווה מן הדין, על פי הכתוב "ועשית הישר והטוב
בעיני ה'" (דברים ו, יח), שבא מיד אחר הכתוב המדבר על
מצוות, עדות וחוקים "אשר צוך", וראה רמב"ן לתורה שם,
וגמרא בבא-מציעא ל: לה. (43) כמעשה מר שמואל, שם
כד:

ח. מצא בעיר זו שרפה עובדי פוכבים חבית של יין
- יינה אסור בהנאה⁴⁴, ונקנקנה מתר⁴⁵ משום אבדה.
ואם בא ישראל ונתן סימניה - מתר בשתיה⁴⁶ לזה
ישראל שמצאה⁴⁷.

(44) משום ספק יין נסך. (45) כדין מציאה במקום שרובו
גוים (שם). (46) כי יצא מכלל ספק יין נסך. [וזה דוקא
כשמצא סתומה, אבל מצא פתוחה, אסורה בשתיה, שמה
ניסך אותה גוי. וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה כאן)
שסתימה אחת מספיקה, ולא הצריכו כאן חותם בתוך חותם
(ראה הלכות מאכלות אסורות פי"ג ה"ח), והטעם, שאם
פתח גוי את החבית לא היה סתומה]. (47) ואינו מחוייב
להחזירה לבעליה, מכיון שרוב גוים, נתיאשו הבעלים
(שם).

ט. עוף שחטף בשר⁴⁸ והשליכו בחצר אחרת, אף
על פי שרוב העיר ישראל - הרי זה מתר משום
אבדה⁴⁹, שהרי נתיאשו הבעלים ממנו.

(48) מעשה שהיה, ומסופר בגמרא שם. (49) אבל אסור
משום ספק נבילה, כדין בשר שנתעלם מן העין (שם).

י. המוצא אבדה בזוטו של ים⁵⁰ ובשולוליתו של

ג. אבדת עובד פוכבים - מתרת, שנאמר: אבדת
אחיה¹². והמחזירה - הרי זה עובר עברה¹³, מפני
שהוא מחזיק יד רשעי עולם. ואם החזירה לקדש
את השם, כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי
אמונה¹⁴ - הרי זה משבח. ובמקום שיש חילול
השם¹⁵ - אבדתו אסורה, וחייב להחזירה¹⁶. ובכל
מקום¹⁷ מכניסין¹⁸ בליהם מפני הגנבים בכלי
ישראל, מפני דרכי שלום.

(12) "וכן תעשה . . . לכל אבידת אחיך". "לאחריך אתה
מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני". מימרא בשם רב, בבא-
קמא ק"ג: (13) מימרא בשם רב, סנהדרין עו: (14) כגון
רבי שמעון בן שטח, שקנו לו תלמידיו חמור מישמעאלי,
ומצאו אבן טובה תלויה בו, והחזירה לישמעאלי, משום
שרצה שיתקדש שם שמים על-ידו (ירושלמי בבא-מציעא
פרק ב, הלכה ה). (15) כגון שמצאה במקום רוב ישראל,
והגוי יחשוב שיהודי גנב ממנו (כסף-משנה). (16) בדין
שלמעלה, כשמחזיר, כדי שיפארו את ישראל, לא אמר
שחייב להחזיר אלא שאם החזיר מתוך כוונה זו הרי זה
משובח, אבל כשיש חשש של חילול השם - חייב להחזיר.
דין זה מובא בברייתא בשם ר' פנחס בן יאיר (בבא-קמא
ק"ג:). המפורסם כמדקדק במצוות השבת אבידה בכלל
(ירושלמי דמאי פרק א הלכה ג). (17) אף שאין חילול
השם. (18) מן החוץ הביתה. בירושלמי גיטין פרק ה הלכה
ט, הגירסא: "ומכבסין כלי גוים", אבל בעבודה זרה פרק
א הלכה ג הגירסא: "ומכניסין".

ד. טעות העובד פוכבים¹⁹ - פאבדתו, ומתרת²⁰.
והוא, שטעה מעצמו²¹, אבל להטעותו - אסור²².

(19) היה לו עסק עם ישראל וטעה בחשבון. (20) כשאין
חילול השם, כגון שלא הרגיש בטעותו (בבא-קמא ק"ג:).
(21) ללא תחבולה של היהודי. (22) ראה למעלה הלכות
גניבה פרק ז הלכה ח.

ה. ביצד²³ כגון שעשה העובד פוכבים חשבון
וטעה²⁴. וצריך שיאמר לו ישראל: ראה שעל
חשבונך אני סומך²⁵, ואני יודע, אלא מה שאמתה
אומר אני נותן לך. כגון זה מתר²⁶. אבל אם לא
אמר לו כן - אסור; שמה יתבון העובד פוכבים
לדקו²⁷, ונמצא שם שמים מתחלל.

(23) טעות גוי מותרת. (24) ולא שעשה ישראל חשבון
והטעה. (25) דברי רב כהנא שם (כפירוש הראשון של
רש"י). (26) כי אפילו יגלה הגוי שטעה, לא יבוא לידי
חילול השם. (27) את הישראל אם הוא ישר.

ו. עיר שישוואלים ועובדי פוכבים דרין בה, ומחצה
עובדי פוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה -
נוטל ומכריז²⁸. ואם בא ישראל ונתן סימניה²⁹ - חייב
להחזירה³⁰.

(28) שמא של ישראל היא (מכשירין פרק ב משנה ח).

פי שאינו חכם, כמשמעות לשון המשנה (שם): "וכל דבר שאין דרכו ליטול", ומה שאמרו "זקן ואינה לפי כבודו" לדוגמה נאמר. ראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא כאן. (67) שיש בהם משום בזיון. (68) "והתעלמת, פעמים שאתה מתעלם... הא כיצד... או שהיה זקן ואינה לפי כבודו" (ספרי שם, ובבא-מציעא ל.). רבינו אומר "אינו

חייב", אבל אם ירצה לפנים משורת הדין יטפל בהם, כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא שם), וראה רבינו חננאל שם, ולקמן הלכה יז, ורא"ש בבא-מציעא פרק ב אות כא. (69) "אמר רבא, כל שבשלו מחזיר, בשל חבירו נמי מחזיר" (בבא-מציעא שם). (70) זהו מובן דברי המשנה "וכל דבר שאין דרכו ליטול" (שם כט:). (71) שאין רואים אותו ואינו בוש. (72) שהוא בוש מפני מכרו (שם ל:). (73) כי אין זה לפי כבודו, אף-על-פי שאינו בכלל "אין דרכו ליטול כלים אלו בידו", שנזכר בתחילת ההלכה. (74) זוהי בעיא בגמרא שם, שעלתה בתיקו. (75) מכיוון שהבעיא לא נפתרה, פסק רבינו לחומרא. (76) מכיוון שבשדה דרכו בכך, נתחייב לקחת את הכלי ולהתחיל בהשבתו, ומאחר שהתחיל במצוה, מחייבים אותו לגמור אותה אפילו בעיר, אף-על-פי שאין זה לפי כבודו, בהתאם לכלל של רבה: "הכנישה חייב בה" (גמרא שם). [הרי"ף כותב: בעיא דלא איפשטא - ולא יחזיר בעיר. ומשמע, שבשדה יטול ויכניס לעיר. וראה רא"ש פרק ב אות כ, שלרי"ף היתה גירסא אחרת בגמרא. והרא"ש עצמו סובר שיש להחמיר באיסור זלוזל בכבוד התורה, ולכן לא יחזיר. ומובן שזה רק ב"זקן - היינו חכם - ואינה לפי כבודו", אבל "אין דרכו ליטול" מחוייב להחזיר, לחומרא. וראה נמוקיינוסף שם, ו'בית יוסף' חושן-משפט סימן רסג].

יד. וכן אם מצא בהמה והפישה⁷⁷ - נתחייב להטפל⁷⁸ בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל במצוה⁷⁸. החזירה וברחה⁷⁹, אפלו מאה פעמים⁸⁰ - חייב להחזירה; שנאמר: השב תשיבם. 'השב' אפלו מאה פעמים משמעו⁸¹. לעולם הוא חייב להטפל בה, עד שייחזרה לרשות בעליה⁸². למקום המשתמר⁸³; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר, כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חייב באחריותה.

(77) מימרא של רבה (שם). (78) ועליו לגומרה. (79) 'ספרי' תצא, ומשנה בבא-מציעא ל: (80) גמרא שם לא. (81) כי זהו מקור, המראה על פעולה מתמדת, דוגמת "זכור" ו"שמור" שנאמר בשבת. וראה פירוש המשנה לרבינו. (82) שהרי כתוב "השב תשיבם לאחיק" (ספרי תצא, ותוספתא בבא-מציעא פרק ב). (83) בבא-מציעא לא. ובבא-קמא נז.

טו. החזיר את האבדה בשחרית⁸⁴ למקום שהבעלים נכנסין ויוצאין שם בשחרית - אינו חייב להטפל בה, שהרי הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו משתמר⁸⁵. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים; אבל בכעלי חיים⁸⁶ - לעולם חייב

נהר⁵¹ שאינו פוסק⁵², אף על פי שיש בה סימן - הרי זו של מוצאה; שנאמר: אשר תאבד ממנו ומצאתה - מי שאבדה ממנו⁵³ ומצויה היא אצל כל אדם⁵⁴, יצאת זו⁵⁵ שאבדה ממנו ומפל אדם, שזה ודאי נתיאש ממנה.

(50) כשמי הם גואים, הם נכנסים ליבשה ומכסים שטח מסויים, וכשחוזרים לנקודת השפל הם גורפים אתם כל מה שנמצא בשטח שנשטף. (51) בימות הגשמים, עוברים הנהרות על גדותיהם, וכשהמים חוזרים הם שוללים אתם כל מה שעומד בדרכם, בבא-מציעא כא: פירוש רש"י שם. (52) וזימתו, והחפץ נשטף עם הזרם, והבעלים מתייאשים. (53) המלה "ממנו" מיותרת, ולהדגשה באה. (54) כגון פרה ורועה בשדה, שכל הרואה אותה יכול ליטלה. (55) זו שנפלה לים, יצאה מכלל אבידות אלה. כל ההלכה הזאת מקורה בברייתא בבא-מציעא כב:

יא. המאבד ממנו לדעת - אין נזקקין לו⁵⁶. כיצד? הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך פיסו⁵⁷ ברשות הרבים והלך לו, וכל פיוצא כזה - הרי זה אבד ממנו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל לעצמו⁵⁸ - אינו זקוק להחזיר; שנאמר: אשר תאבד⁵⁹ - פרט למאבד לדעתו⁶⁰.

(56) להחזירו לו. (57) דוגמה זו חזקה מן הקודמת. שם הוא מאבד ממנו לדעת, על-ידי-זה שלא שמר על ממנו, וכאן מאבד ממנו לדעת על-ידי מעשה. (58) כי יש בעלים לממון. (59) בלי דעתו. (60) ראה בבא-מציעא כה:

יב. אבדה שאין בה שוה פרוטה⁶¹ - אינו חייב להטפל⁶² ולא להחזירה⁶³.

(61) "אשר תאבד ממנו, פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה", משום שאינה קרויה אבידה (ספרי תצא, ובבא-מציעא כז.). (62) זה לשון הרי"ף כאן (בבא-מציעא טו.). (63) אם לקחה, משום שאינה ממון, והבעלים מוותרים עליה. ראה תוספתא בבא-מציעא פרק ב הוצאת צוקרמנדל עמוד 374.

יג. מצא שק⁶⁴ או קפה⁶⁵, אם היה חכם או זקן מכבד⁶⁶ שאין דרכו לטל פלים אלו בידו⁶⁷ - אינו חייב⁶⁸ להטפל בהן. ואומד את דעתו אלו היה שלו⁶⁹: אם היה מחזירן לעצמו - כף חייב להחזיר של חבירו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפלו היה שלו⁷⁰ - כף בשל חבירו אינו חייב להחזיר. היה דרכו להחזיר פלים כאלו בשדה⁷¹, ואין דרכו להחזירן בעיר⁷², ומצאן בעיר - אינו חייב להחזירן⁷³; מצאן בשדה⁷⁴ - חייב להחזירן⁷⁵ עד שיגיעו לרשות הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר ואין דרכו בכך⁷⁶.

(64) משנה בבא-מציעא כט: (65) סל גדול. (66) אף-על-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ו' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחרת וכן הדומה לזה. ונמשך לזה דין השותפים שאבדו ושהצילו וכל הנמשך אחר זה.

א. מי שאבדה לו אבדה, ופגע באבדתו ואבדת חבירו: אם יכול להחזיר את שתייהן - חייב להחזיר שתייהן; ואם אינו יכול להחזיר אלא אחת מהן - אבדתו קודמת.³ ואפילו לאבדת אביו⁴ או של רבו⁵ - שלו קודם לכל אדם.⁶

(2) ואל יאמר שלי קודמת, ויניח את של חבירו. (3) משנה בבא-מציעא לג. (4) אף-על-פי שהוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום (שם לב). והלכות ממרים פרק ו. (5) שחייב בכבודו וביראתו יותר משל אביו, ראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ב וה. (6) משנה וגמרא, שם לג.

ב. פגע באבדת רבו עם אבדת אביו: אם היה אביו שקול כנגד רבו⁸ - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. והוא¹⁰, שיהיה רבו מביהק¹¹, שרבו חקמתו¹² של תורה¹³ ממונו למד.

(7) משנה שם. (8) בחכמה. במשנתנו כתוב: "ואם אביו חכם" (לענין פדיון שבויים). אבל במשנה בירושלמי, וגם ברי"ף הגירסא: "שקול כנגד רבו" (לענין אבידה), וגירסת רבינו כגירסא זו, אולם בפרק ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א, כתב רבינו: "וכן אם היה אביו תלמיד-חכם, אף-על-פי שאינו שקול כנגד רבו, משיב אבידתו . . .". וזה סתירה למה שכתב כאן. דעת הגהות מיימוניות, שבהלכות תלמוד תורה יש טעות-סופר, והעיקר הוא הנוסח כאן. ובכסף-משנה שם כתב בשם אחד מבניו של רבינו, ששם מדובר ברבו סתם, שאינו מובהק, על כן אף-על-פי שאביו אינו שקול כנגד רבו, כיוון שהוא תלמיד-חכם הוא קודם, וכאן מדגיש רבינו: "והוא שיהיה רבו מובהק", על כן צריך שיהיה אביו שקול, ואם לא - של רבו קודם. וראה 'שיטה מקובצת' לבבא-מציעא סוף פרק ב. (9) "שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (שם). (10) בתנאי. (11) לשון עולא, שם. (12) כדעת רבי יהודה, שם. (13) ולא חכמת אומות העולם.

ג. הניח באבדתו¹⁴ והחזיר אבדת חבירו - אין לו אלא שקר הראוי לו¹⁵. פיצד? שטף נהר¹⁶ חמורו וחמור חבירו, שלו יפה מנה ושל חבירו מאתיים, הניח את שלו והציל את של חבירו - אין לו אלא שקרו הראוי לו. ואם אמר לו: אציל את שלך ואפנה נותן לי דמי שלי, או שהתנה בפני בית דין¹⁷ - חייב לתן לו¹⁸ דמי שלו. ואף על פי שחמורו עלה מאליה¹⁹ - הואיל ולא נתעסק בו²⁰, זכה במה שהתנה עמו²¹.

(14) לפנים משורת הדין, כי מן הדין שלו קודמת, כלמעלה בהלכה א. (15) לפי הטירחה והזמן שטיפל באבידת חבירו, ולא דמי אבידתו שהפסיד, מכיוון שעשה זאת מעצמו, כדי ליכות במצוה. (16) משנה בבא-קמא קטו: כגון שבעל החמור לא היה במקום. ראה בבא-מציעא

1 להטפל בה, עד שיכניסה לרשות הבעלים
2 המשתמרת⁸⁷. ואינו צריך דעת בעלים⁸⁸.

(84) בבא-קמא שם, בשחרית הבעלים מצויים בבית. (85) כי האחריות על הבעלים. (86) שם. (87) מכיוון שמלומדת היא לצאת, צריכה שמירה יתירה, גמרא שם. (88) אינו צריך להודיע לבעלים, שהחזיר את האבידה. וזהו הקלה הניתנת למשיב אבידה, שלא להטריח אותו יותר מדי, מה-שאין-כן בארבעת השומרים ובגנב ובגולן, שצריכים דעת בעלים (שם).

3 טז. ראה בהמה שפרחה מן הדייר והחזירה למקומה
4 - הרי זה קנים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים⁸⁹.

(89) אף-על-פי שהדייר רחוק מבית הבעלים, שהרי הבעלים עצמם הכניסוה שם.

5 יז. ההולך בדרך הטוב והישר⁹⁰ ועושה לפנים
6 משורת הדין - מחזיר את האבדה בכל מקום, אף
7 על פי שאינה לפי כבודו⁹¹.

(90) ראה למעלה סוף הלכה ז. (91) כמו שעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי (בבא-מציעא ל:).

8 יח. פהן שראה⁹² האבדה בבית הקברות - אינו
9 מטמא להחזירה. שבעת שמקים מצות עשה של
10 השב אבדה, מבטל עשה של 'קדשים יהיו' ועובר
11 על לא תעשה של 'לא יטמא בעל בעמיו', ואין
12 עשה דוחה⁹³ את לא תעשה ועשה⁹⁴.

(92) שם ל. ומשנה שם לב. (93) שם ל. אף-על-פי שבהשבת אבידה יש גם 'לא תעשה' (לא תוכל להתעלם), אבל הכוח לדחות יש ב'עשה' בלבד (ראה רש"י שם ורי"ף). (94) אלא 'לא תעשה' בלבד.

13 יט. ראה את האבדה⁹⁵, ואמר לו אביו: אל תחזירה
14 - יחזיר, ולא יקבל ממונו⁹⁶. שאם קבל מאביו, נמצא
15 בעת שקנים מצות עשה של 'פבד את אביך', בטל
16 עשה של 'השב תשיכם' ועבר על 'לא תוכל
17 להתעלם'.

(95) שם לב. (96) בגמרא שם לב: אמרו נימוק אחר מזה שאמר רבינו כאן: "שנאמר (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו וכו' אני ה' - כולכם חייבים בכבודי".

18 כ. הרוצה מים⁹⁷ שוטפין ובאין להשחית בגנן חבירו
19 או שדהו - חייב לגדר⁹⁸ בפניהם ולמנעם⁹⁹; שנאמר:
20 לכל אבדת אחיד - לרבות אבדת קרקע¹⁰⁰.

(97) שם לא. (98) אף-על-פי שהבנין לא יתמוטט, אלא יתקלקל בלבד. (99) אף-על-פי שהכתוב מנה מטלטלין בלבד. (100) מימרא של רבא, שם.

פרק שנים עשר

(1) נתבארו בו דיני מי שאבדה ממנו אבידה ופגע באבידה

שפיכת הדבש אין הדבש הפקר, ומפרש רבינו שהחישוק מעכב לזמן מסוים את שפיכת הדבש, ומכאן יצא לו שאם כבר נשפך הרי הוא הפקר. ראה מגיד-משנה.

- 18 ו. הִיָּה זֶה בֶּאֱכָר בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ וְזֶה בֶּאֱכָר בְּקִנְיָנִים רִיקָנִים, וְנִסְדָּקָהּ בְּדִבְשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקִּנְיָנִים: אֵינִי מַצִּיל לָךְ דְּבַשׁ זֶה בְּקִנְיָנִי עַד שֶׁתֵּתֶן לִי חֲצִיו אוֹ שְׁלִישׁוֹ אוֹ פֶּה וְכָךְ דִּינָרִין, וְקָבַל עָלָיו בַּעַל הַדְּבַשׁ וְאָמַר לוֹ: 21 הֵן - הֲרִי זֶה שֶׁחָק בּוֹ³⁵, וְאֵינוֹ נֹתֵן לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הֲרָאוֹ לוֹ; שֶׁהֲרִי לֹא הִפְסִידוֹ כְּלוּם³⁶.

(35) שהרי חייב הוא להציל ממון חבירו, שם קטז. (36) שם.

- 24 ז. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַח³⁷ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְהִיתָה מַעֲבֶרֶת³⁸ לְפָנָיו, וְאָמַר לוֹ: הֶעֱבִירֵנִי וְאֵנִי נֹתֵן לָךְ דִּינָר, וְהֶעֱבִירוֹ - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ³⁹ הֲרָאוֹ לוֹ. וְאִם הָיָה צֵיד⁴⁰, וְאָמַר לוֹ: בָּטַל מִצֻּדְתָּךְ וְהֶעֱבִירֵנִי - נֹתֵן לוֹ כֹּל מִה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(37) שם. (38) רפסודה. (39) שמצוה היא להצילו. (40) השולח דגים מן הים, שם. (41) [ואפילו אם התנה עמו יותר ממה שהפסיד, כן כתב הלחם-משנה. וקשה למצוא את ההבדל שבין זה ובין הדין שבהלכה ו. ואפשר, משום ששם לא הפסיד כלום, אבל כאן הפסיד משהו. ודוחק. אמנם סגנונו של רבינו בהלכה ו מסייע לטעם זה, שכתב: שהרי לא הפסידו כלום].

- 29 ח. שִׁירָא שֶׁהִיתָה הוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר⁴², וְעָמַד עָלֶיהָ גֵּיס⁴³ וּטְרַפָּה⁴⁴: אִם אֵינָן יְכוּלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל - הִצִּיל לְעַצְמוֹ⁴⁵; וְאִם יְכוּלִין⁴⁶ הֵן לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְהִצִּיל, אָף עַל פִּי שְׁאֵמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הִצִּיל לְאִמְצָעָע⁴⁷.

(42) שם קטז. (43) צבא. (44) ובזזה. (45) מכיון שהבעלים התייאשו, וראה משנה שם קיד. (46) כגון שהם מרובים וחזקים. (47) כל אחד מכיר את שלו ונוטל, מכיון שלא התייאש.

- 34 ט. הָיוּ יְכוּלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדָּחָק⁴⁸ - כֹּל הַמַּצִּיל מַצִּיל לְאִמְצָעָע⁴⁹; אֶלָּא אִם פֶּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הֲרִי זֶה מַצִּיל לְעַצְמוֹ. שִׁפְיוֹן שֶׁשְּׁמַעוּהוּ אוֹמַר לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל, הָיָה לָהֶן לְדַחֵק עֲצָמָן וּלְהַצִּיל; וְכֵין שֶׁיָּשְׁבוּ וְלֹא הִצִּילוּ - הֲרִי נִתְיָאֲשׁוּ מִן הַכֹּל.

(48) דברי רב אשי, שם. (49) כי הם יכולים לטעון, אילו אמרת שתציל לעצמך היינו מוסרים נפשנו ומצילים, רי"ף שם.

- 40 י. הָיוּ שְ�נֵי שְׁתַּפְּיִין, וְהִצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הִצִּיל לְאִמְצָעָע⁵⁰. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל⁵¹ - הֲרִי זֶה חֲלָק מִתְּכַרְוִי⁵², וְהִצִּיל לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל⁵³ לְהַצִּיל - כֹּל שֶׁיַּצִּיל הֲרִי הוּא לַמַּשְׁכִּיר⁵⁴.

ל: (18) כי התנאי בפני בית-דין מזכה את המציל לקבל את מה שהתנה, אף-על-פי שבעל החמור לא היה נוכח שם. ואם התנה עמו, הריהו חייב לקיים את התנאי, ואינו יכול לטעון "משטה אני בך" (ראה שם קטז). ופירוש המשנה (לרבינו שם). (19) ולא הפסיד כלום. (20) והפקירו כדי להציל את של חבירו, דינו כאבוד. (21) גמרא שם. כי רואים את החמור כאבוד, ומן השמים ריחמו עליו וניצל חמורו מטביעה.

- 1 ד. יָרַד לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל²² - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הֲרָאוֹ לוֹ²³. וְכֵן²⁴ אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלָּאכָה, וְכָטַל מִמִּלָּאכָתוֹ שְׁשֹׁה דִּינָר, וְהִחְזִיר אֶבְדָּה שְׁשֹׁה מָאָה דִּינָר - לֹא יֵאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִינָר שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֶלָּא נֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטַל²⁵ שִׁיבְטַל מֵאוֹתָהּ מִלָּאכָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ²⁶. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בַּפְּנֵי בֵּית דִּין²⁷ שִׁיטַל מִה שִׁיפְסִיד, וְהִרְשִׁוּהוּ²⁸ - הֲרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם אֵין שָׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שְׁלוֹ קוֹדֵם²⁹.

(22) שם. (23) ולא דמי חמורו, אף-על-פי שהתנה, מכיון שלא עשה שליחותו. (24) מקביל לשטף נהר חמורו, שבהלכה ג. (25) בבא-מציעא ל: לא: (26) "כגון שהיה חייט, והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתהה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו באותו יום סלע. לא יאמר לו, כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע, תנה לי, אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור ויושב ובטל, אם יבוא אדם ויאמר לו, הנך יושב ובטל, תקח בתפירת בגד חצי סלע, או תשאר בטל כל היום, ומה שמתברר שנוטל בשעה שאין לו תפירה לתפור, הוא שנוטל מבעל האבידה" (רבינו חננאל, בבא-מציעא לא:). (27) משנה, שם ל: (28) נתנו לו הרשאה (יפוי-כח) לטפל באבידה לפי התנאי שהתנה. למעלה בהלכה ג לא נאמר "והרשוהו", מכיון שזה מובן מאליו, שהבעלים או בית-דין יסכימו לתנאי לתת לו דמי חמורו שיפה מנה, כדי להציל את של חבירו השווה מאתיים. אבל בדין זה לא ידוע כמה ייבטל, ולכן הדגיש רבינו ואמר "והרשוהו". (29) משנה וגמרא שם. מן הדין, אין הוא חייב להפסיד ממון כדי להציל ממון חבירו.

- 10 ה. וְכֵן שְׁנֵים³⁰ שֶׁהָיוּ בָּאִים בְּדֶרֶךְ, זֶה בְּחִבָּת שֶׁל יֵין וְזֶה בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ, וְנִסְדָּקָהּ בְּכַד שֶׁל דְּבַשׁ³¹, וְקָדַם שִׁישְׁפָּה הַדְּבַשׁ לְאַרְץ שְׁפָף זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ³² לְתוֹךְ הַחִבָּת - אֵין לוֹ אֶלָּא שְׁכָרוֹ הֲרָאוֹ לוֹ³³. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלֶף וְאִתָּה נֹתֵן לִי דְמֵי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בַּפְּנֵי בֵּית דִּין - הֲרִי זֶה חֵיב לָתֵן לוֹ. וְאִם נִשְׁפָּף הַדְּבַשׁ לְאַרְץ - הֲרִי זֶה הִפְקָר³⁴, וְכָל הַמַּצִּיל - לְעַצְמוֹ מַצִּיל.

(30) משנה בבא-קמא קטז. (31) והדבש מטפטף דרך הסדק. (32) שדמיו מרובים מדמי היין. (33) אף-על-פי שבמו ידיו שפך את יינו ועסק באיסוף הדבש. והטעם, ראה למעלה בפירוש להלכה ג. וראה בבא-קמא קטז. (34) שם קטז: אמרו, שרק במקרה שחישוק כרוך על הכר ומעכב את

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ז' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. ספינה⁷⁴ שהיתה מהלכת בים, ועמד עליה²⁰
נחשול⁷⁵ לטבעה, והקלו ממשיאה⁷⁶ - מחשבין לפי²¹
משאו⁷⁷, ואין מחשבין לפי ממון. ואל ישנו⁷⁸
ממנהג הספנים.²³

(74 שם. (75 גלים סוערים. (76 כדי להצילה מטביעה, יש הכרח להשליך חלק מן המטען לים. (77 "אם השליך זה מאה ליטרין זהב, ישליך זה מאה ליטרין ברזל" (רש"י) כשלשניהם מטען באותו משקל. (78 אם היה לספנים מנהג אחר, עושים כמנהגם. והדין שלמעלה מחייב כשאין נוהג קבוע. וכן יש להבין גם הלכה יא.

טו. רשאי⁷⁹ הספנים להתנות ביניהן: כל מי²⁴
שתאבד לו ספינה - מעמידים לו ספינה אחרת.²⁵
פשע בה ואבדה, או שפרש למקום שאין הספינות²⁶
הולכות בו באותו הזמן⁸⁰ - אין חביבין להעמיד לו⁸¹.

(79 שם. הלכה זו מקבילה להלכה יב. (80 אפילו היו הולכות בו בזמן אחר, כגון שהלך בתשרי סמוך ליבשה כדרכו בניסן, שהנהרות גדלים מהפשרת השלגים, ונתקלה ונשברה. (81 כי על-מנת-כן לא התנו.

יום ש"ק ז' ניסן ה'תשפ"א

פרק שלשה עשר

1) נתבארו בו דיני הכרות אבידה כיצד ובאי זה מקום מכריז, ובאי זה סימן ישיבנה למי שיתן אותו. וכן נתבארו בו המוצא אבידה מה יעשה ממנה, הדברים שהוא אסור לעשותם והדברים שהוא חייב לעשותם. ומה הוא הדבר שהוא חייב בשמירתו ומה הוא הדבר שאינו חייב בשמירתו.

א. המוצא אבדה שהוא חביב להחזירה² - חביב²⁸
להכריז³ עליה ולהודיעה⁴ ולומר: מי שאבד לו מין²⁹
פלוגי⁵, יבוא ויתן סימניו⁶ ויטל. אפלו היתה שוה³⁰
פרוטה בעת המציאה והוזלה⁷ - חביב להכריז⁸ עליה.³¹
ואכן גבוהה⁹ היתה חזק לירושלים, שעליה היו³²
מכריזין.³³

2) על אבידה שאינו חייב להחזירה - עיין פרק יא ופרק יד וכו'. (3) משנה בבא מציעא כז: ההכרזה היא במקום פומבי, כמו בסוף הלכה זו, ועיין להלן הלכה ח"ט. (4) במקום שאי אפשר להכריז, דין שיודיע לשכניו ולמיועזיו. ראה הלכה ט. (5) דוגמאות בהלכה ב ואל יכריז סתם "אבדה" מצאתי, כדי שלא להטריח לשווא את אלו שאבדו חפצים אחרים. הלכה זו היא כדעת רב נחמן, בבא מציעא כח: וכך פסק הרי"ף. (6) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (7) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה. (8) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז). (9) זו הנזכרת בברייתא שם כח: "אבן טוען" משום שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועין").

ב. כיצד מכריז¹⁰? אם מצא מעות - מכריז: מי שאבד³⁴

1 ואם אמר: לעצמי אני מציל - הרי זה חוזר בו מן¹
השכירות⁵⁵, וכל שציל אחר שאמר בן הרי הוא²
שלו⁵⁶.³

(50) ושייך לשניהם יחד. אפילו כשחבירו אינו יכול להציל, אין אומרים שהתייאש, כי הוא סמך על שותפו, ועל כן לא יכול הלה לטעון שזכה מן ההפקר. (51) את חלקי. (52) ביטל את השותפות. מכיון שמונו בסכנה, זכאי הוא לחלוק שלא מדעת חבירו, ולהציל את שלו, בין שחבירו יכול להציל ובין אינו יכול (גמרא שם). (53) פירושו של רבא, שם. (54) אפילו כשאין המשכיר יכול להציל, כי סתמו לבעל הבית הוא מציל. (55) והדין הוא, שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום (שם). (56) אם אין המשכיר יכול להציל, וזוכה השכיר מן ההפקר.

4 יא. שירא⁵⁷ שחנתה במדבר, ועמד עליה גיס⁴
לטרפה⁵⁸, ופסקו עם הגיס ממון ונתנו לו - מחשבין⁵
לפי ממונם⁵⁹, ואין מחשבין לפי נפשות⁶⁰. ואם⁶
שכרו תוך לפניהם להודיעם הדבר - מחשבין שכרו⁷
לפי ממון ולפי נפשות⁶¹. ואל ישנו⁶² ממנהג⁸
החמרים.⁹

(57) גמרא שם. (58) לכוזזה. (59) לפי ערך החפצים, שכל אחד ואחד מוביל בשיירה. כי כוונת הגייס היתה לכיזה. (60) כי לא היו בסכנה. (61) כי בלי התייר, המורה דרך, צפויה סכנה גם לממונם וגם לחייהם. (62) שאם נהגו לתת לתייר לפי ממון או לפי נפשות, עושים.

10 יב. רשאי⁶³ החמרים להתנות ביניהן⁶⁴: כל מי¹⁰
שתאבד ממנו חמור⁶⁵ מגבי השירא - מעמידין לו¹¹
חמור אחרת. ואם פשע בה הוא ואבדה - אין חביבין¹²
להעמיד לו⁶⁶.¹³

(63) שם. (64) כשכולם רוצים, והתנאי קיים אפילו כדיבור בלבד, ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (65) כגון שתטירף על-ידי חיות רעות. (66) כי מקרה פשיעה אינו בכלל התנאי.

14 יג. אבדה חמורו, ואמר: תנו לי דמיה⁶⁷ ואני רוצה¹⁴
לקח חמור⁶⁸ והריני שומר עמכם⁶⁹ - אין שומעין¹⁵
לו⁷⁰; אלא מעמידין לו חמור אחרת, כדי שידרו¹⁶
עצמו וישמר בהמתו⁷¹. ואפלו היתה לו בהמה¹⁷
אחרת⁷² בשירא - אינו דומה שומר אחת לשומר¹⁸
שתיים⁷³.¹⁹

(67) במקום החמור (שם). (68) ולרש"י פירוש אחר. ראה שם. (69) מפני החיות והליסטים. (70) שאם יש לו בהמה, הוא מסייעם לשמור כהוגן. וכשאין לו בהמה, אינו מזדרז בשמירת ממון אחרים. (71) ועל-ידיה הוא עוזר בשמירת כל השיירה. (72) ובשבילה הוא מזדרז בשמירה כחבירו. (73) כי על שתי בהמות הוא שומר ביתר מסירות-נפש מאשר על האחת, ועל כן אם אמר תנו לי דמיה, אין שומעים לו, שם.

באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה].

ו. פאו שנים²⁷, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימני האבדה כמו שנתן האחר²⁸ - לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא תהיה מנחת²⁹ עד שיורה האחד לחברו או יעשו ביניהם פשרה. נתן האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן לבעל העדים³⁰. זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד - הרי העד האחד כמו שאינו³¹, ויניח.

27 וכל אחד מהם טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם כח. 28 אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה לחבירו. ראה הלכה ז. 29 אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות טריז. 30 כי עדים עדיפים מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. 31 מכיוון שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם).

ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגוה לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה³². זה נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחבה - יתן למי שנתן מדת ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחבה³³ כשהיה בעליה מתפסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחבה, וזה פון משקלותיה - יתן למי שפון משקלה³⁴. זה נתן מדת ארפה ורחבה³⁵, וזה נתן מדת האמירות³⁶ שבה - יתן למי שנתן מדת ארפה ורחבה³⁷.

32 אנו אומרים, שזה שארגוה לו מכרה לחבירו, שהרי עדים מעידים שנפלה ממנו (שם). 33 שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער. 34 כי מידת רוחבה אפשר לשער, כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק יותר ממידת רוחבה ואורכה. 35 כל מידה לחוד. 36 שפות הבגד. 37 הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים יותר יקבל את האבידה.

ח. בראשונה, קל מי שמצא אבדה, היה מכריז עליה שלשה רגלים³⁸. רגל ראשון - אומר: ראשון. שני³⁹ - אומר: שני. שלישי - מכריז סתם⁴⁰, כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי⁴¹. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית; כדי שילקח השומע⁴² לביתו בשלשה ימים⁴³ ויממש פלוני⁴⁴, ויחזר בשלשת הימים, וימצא זה המכריז מכריז בשביעי⁴⁵.

38 כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי

1 לו מטבע¹¹. וכן מכריז: מי שאבד לו פסות או בהמה או שטרות, יבוא ויתן סימנים ויטל. ואינו חושש¹² מפני שהודיע מין האבדה, לפי שאינו מחזירו עד שיתן סימנים מבהקין¹³.

10 בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני" שבהלכה א. 11 אבל אינו מפרט איזו מטבע. 12 מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, יתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא כח: 13 כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה.

5 ג. פא פעל האבדה ונתן סימנים שאין מבהקין¹⁴ - אין מחזירין לו, עד שיאמר סימנים מבהקין. והרמאי, אף על פי שאמר סימנים מבהקין - אין מחזירין לו, עד שיביא עדים¹⁵ שהיא שלו. אמרו חכמים: והיה עמך עד דרש אחיך - עד שתחקר אחריך אם רמאי הוא אם לאו¹⁶.

14 כגון אדום ולבן. 15 כי אם הוא ידוע כרמאי, יש לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש בצד אות פלונית בשטר. 16 "דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר לו אפילו בסימנים מובהקים].

11 ד. בראשונה, קל מי שאבדה לו אבדה ופא ונתן סימניה¹⁷ - מחזירין אותה לו, אלא אם פן החזק רמאי¹⁸. משרבו הרמאין, התקינו בית דין, שיהיו אומריין¹⁹: הבא עדים שאין אתה רמאי וטל²⁰.

17 המובהקים. 18 וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. 19 לאדם שלא הוחזק רמאי. 20 על פי סימנים.

15 ה. הסימנים המבהקין - סומכין עליהם ודניין על פיהם בכל מקום²¹ דין תורה²². והמדה²³ או המשקל²⁴ או המנין²⁵ או מקום האבדה²⁶ - סימנין מבהקין הן.

21 אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף ההרוג (שם כז:). 22 כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח:). 23 כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר שמן. 24 ביבש. 25 כגון עשרה דגים במחרות (שם כג:). 26 כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. [ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים, כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם מובהקים. ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר אבידה אבל לא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ז' ניסן - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 מְנַעֲרָה⁶⁴ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם. וְלֹא יִנְעֲרָהּ בְּמִקְלָהּ⁶⁵,
16 וְלֹא בְּשֵׁנֵי בְּנֵי אָדָם⁶⁶. וְשׁוֹטְחָה עַל גְּבִי מִטָּה
17 לְצִרְקָה⁶⁷ בְּלֵבָד, אָכֵל לֹא לְצִרְקָה וּלְצִרְפוֹ⁶⁸. נִזְדַּמְנוּ
18 לוֹ אוֹרְחִים - לֹא יִשְׁטַחָהּ בְּפִנְיָהֶם וְאָפְלוּ לְצִרְקָה -
19 שְׁמָא תִּגְבֹּב.

(59) מזמן לזמן. (60) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם
לא נתקלקלה. (61) כגון, עש בכסות. (62) כלומר, תשיב
לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). (63) אבל בגד
פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו
רבינו חננאל והר"ף. (64) מן האבק. (65) כי עלולה
להיקרע. (66) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים
אותה יותר מדי. (67) שתאוורר (שם ל). (68) לכסות
את המיטה. זוהי בעיניי שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא.

20 יב. מִצָּא כָּלִי עֵץ - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, כִּדִּי שְׁלֹא יִרְקְבוּ.
21 כָּלִי נִחְשֵׁת - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחִמְיָן⁶⁹, אָכֵל לֹא עַל יָדֵי
22 הָאוֹרֵז⁷⁰, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִיקָן⁷¹. כָּלִי כֶּסֶף - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
23 בְּצוּנוֹ, אָכֵל לֹא בְּחִמְיָן, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִירָן. מִצָּא
24 מִגִּרְפוֹת⁷² וְקִרְמוֹת - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרֶף, אָכֵל לֹא
25 בְּקִשָּׁה, מִפְּנֵי שְׁמִשְׁחִיתָן⁷³. מִצָּא כָּלִי זָהָב וְכָלִי
26 זָכוּכִית וְכֶסֶת שֶׁל פֶּשֶׁתָן⁷⁴ - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד
27 שְׁיָבוֹא אֲלֵיהֶן. וְכִדְרָף שְׁאֵמְרוּ בְּאַבְדָּה, כֶּף אֵמְרוּ
28 בְּפִקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ בְּעָלִיו לְמַדְיַת הַיָּם⁷⁵.

(69) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. (70) לא יתן הכלי על
האור (אש). (71) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת.
(72) מין מעדר. (73) פוגגם. (74) שהניעור מזיק לה.
(75) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך
שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא
באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה.

29 יג. מִצָּא סִפְרִים - קוֹרֵא בָּהֶן⁷⁶ אַחַת לְשָׁלֹשִׁים יוֹם.
30 וְאִם אֵינֻּן יוֹדְעֵי לְקִרְוֹת - גּוֹלְלֵן⁷⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם.
31 וְלַעֲלוֹלָם⁷⁸ לֹא יִלְמַד בָּהֶן לְכַתְּחִלָּה⁷⁹, וְלֹא יִקְרֵא
32 פֶּרֶשָׁה וְיִשְׁנָה⁸⁰, וְלֹא יִקְרֵא פֶּרֶשָׁה וְיִתְרַגֵּם⁸¹. וְלֹא
33 יִפְתַּח בּוֹ יָתֵר מִשְׁלֹשָׁה דְּפִין⁸². וְלֹא יִהְיֶה שְׁנִים קוֹרִין
34 בְּשֵׁנֵי עֲנִינִין, שְׁמָא יִמְשֹׁף זֶה וְיִמְשֹׁף זֶה וְיִכְלָה
35 הַסֵּפֶר; אָכֵל קוֹרִין הֵן בְּעֲנִין אֶחָד⁸³. וְלֹא יִקְרֵאוּ
36 שְׁלֹשָׁה בְּסִפֵּר אֶחָד, וְאָפְלוּ בְּעֲנִין אֶחָד.

(76) כדי לאוורר אותם. (77) כדי שייכנס בהם אוויר.
בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות.
(78) אפילו אחת לשלושים יום. (79) עניין שלא למד, כי
מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר.
(80) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. (81) לשפת העם.
(82) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. (83) לפי תשובת אביי
(שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני
עניינים וכפירושו של הר"ף. אבל רש"י מפרש להיפך,
שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר.

יד. מִצָּא תַּפְלִין - שָׁם⁸⁴ דְּמִיָּהֶן וּמִנִּיחָן עָלָיו⁸⁵; 37

בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות לירושלים,
ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. (39) המוצא
מציין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע
שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד
(שם). (40) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו
הרגל האחרון, ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד.
(41) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני
(בגלל ה"שין" המשותפת), ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל
הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. (42) שלא היה
בשני הרגלים הקודמים. (43) אם ביתו נמצא במרחק כזה.
(44) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (45) יותר משבעה
ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שישעה בירושלים.
ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד
דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).

1 ט. מִשְׁחָרֵב⁴⁶ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הִתְקִינוּ שֶׁיְהִי מְכֻרְזִין
2 בְּבִתֵּי כְּנָסִיּוֹת⁴⁷ וּבְבִתֵּי מִדְּרָשׁוֹת⁴⁸. מִשְׁרָבוּ הָאֲנָסִין⁴⁹
3 וְאָמְרוּ: הַמְצִיָּאָה שֶׁל מֶלֶךְ הִיא⁵⁰, הִתְקִינוּ שֶׁיְהִי
4 מוֹדִיעִין לְשִׁכְנָיו וּלְמִדְּעֵיו⁵¹ וְדִין.

(46) המשך הבריייתא הקודמת שם. (47) שמתפללים שם
ורבים מצויים שם. (48) שלומדים שם ורבים מצויים שם.
(49) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (50) כגון
הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי.
(51) והם הודיעו למכרים שלהם.

5 י. הִכְרִיזוּ⁵² או הוֹדִיעוּ⁵³ וְלֹא פָּאוּ הַבְּעָלִים - תִּהְיֶה
6 הַמְצִיָּאָה מְנוּחָה אֲצִלּוֹ עַד שְׁיָבוֹא אֲלֵיהֶן⁵⁴. וְכָכֵל זְמַן
7 שֶׁהָאֲבָדָה אֲצִלּוֹ, אִם נִגְנְבָה או אֲבָדָה - חֵיב
8 בְּאַחֲרֵיכֶּהּ; וְאִם נֶאֱנָסָה⁵⁵ - פָּטוּר. שְׁשׂוּמֵר אֲבָדָה
9 בְּשׂוּמֵר שְׁכָר הוּא⁵⁶, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמַצָּה
10 וְנִפְטָר מִפְּמָה מַצּוֹת עֲשֵׂה⁵⁷ כָּל זְמַן שֶׁהוּא עוֹסֵק
11 בְּשִׁמְרִיתָהּ⁵⁸.

(52) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
(53) למידועיו בשעה שיש אנשים. (54) ויוודע מי הוא בעל
האבידה (שם ל). (55) כגון על ידי שודד מזויין, ולא היה
בכוח המוצא למנוע זאת. (56) שחייב בגניבה ופטור
באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו.
שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף"
(דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל.
(57) שיש בהן חסרון כיס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה,
שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועל כן דינו כשומר שכר.
(58) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת
אצלו ללא טיפול. שהרי אמרו העוסק במצוה פטור מן
המצוה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות
יחד, חייב בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו
וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות
דיבור המתחיל בההיא הנאה.

12 יא. וְצִרְיָן לְבִכְרָה⁵⁹ אֶת הָאֲבָדָה וּלְבִדְקָהּ⁶⁰, כִּדִּי שְׁלֹא
13 תִּפְסֵד וְתֵאבֵד מֵאֲלֵיהָ⁶¹; שְׁנֵאמַר: וְהִשְׁכַּתוּ לוֹ - רֵאָה
14 הֵיאָף תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ⁶². פִּיזָד? מִצָּא כֶּסֶת שֶׁל צִמְרוֹ⁶³ -

101) עד שיבואו הבעלים. (102) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). (103) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש.

24 יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָמֵי הָאֲבֵדָה¹⁰⁴, הוֹאִיל וְנִטְפֵּל בִּהְיוֹתוֹ¹⁰⁵; אֲבָל מַעוֹת אֲבֵדָה¹⁰⁶ - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בִּהְיוֹתוֹ¹⁰⁷. לְפִיכָךְ, אִם אֲבָדוֹ בְּאִנְסָה - פְּטוּר; שֶׁהָרִי הוּא שׁוֹמֵר שְׂכָר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

104) דמים שקיבל תמורת האבידה. (105) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. (106) מעות שאבדו ומצאון. (107) כי לא טרח בהן (שם כט:).

28 יט. כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמִּטְפֵּל בָּאֲבֵדָה קָדָם שְׁמִימָכְרָהּ¹⁰⁸ בְּבֵית דִּין, אִם הָאֲכִילָה מִשְׁלוֹ - נוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁהוּא נוֹטֵל כֹּלָּא שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי תַקוּן הָעוֹלָם.

(108) באוכל ואינו עושה.

32 כ. הַמוֹצֵא מִצִּיאָה - לֹא יִשְׁבַּע¹⁰⁹, מִפְּנֵי תַקוּן הָעוֹלָם; שְׁאִם אִתָּהּ אוֹמֵר יִשְׁבַּע - יִנִּיחַ הַמִּצִּיאָה וְיִלָּךְ לוֹ, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע¹¹⁰. אֲפֹלוּ מִצֵּא כִּסִּים¹¹¹, וְטַעַן בַּעַל הַמִּצִּיאָה שֶׁשָּׁנִי כִּסִּים קְשׁוּרִים הָיוּ וְאִי אֶפְשָׁר¹¹² שִׁימָצֵא הָאֶחָד אֲלֵא אִם נִמְצָא הָאֶחָד הַקְּשׁוּר עִמּוֹ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁבַּע.

109) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. (110) אפילו על אמת. (111) ארנק. (112) והמאבד טוען טענת וודאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) נתבאר בו, שיש דברים שהמוצאן אינו חייב להכריז עליהם, מפני שאין בהם סימן, ומפני שנודע שנתייאשו הבעלים. ונתבאר בו כל פרטי הדברים שאין להם סימן. וכן נתבאר בו כל פרטי הדברים למי מחזירים בטביעות עין, הדברים שאין להם סימן.

38 א. הַשְּׂמֵלָה בְּכָלֹּל כָּל אֲבֵדַת אַחִידָה² הֵיתָה, וְכֵן הַשּׁוֹר וְהַשֶּׂהָדָה³ וְחִמּוּר⁴. וְלָמָּה פָּרַט הַפְּתוּב חִמּוּר? לְהַחְזִירוֹ בְּסִימָנֵי מְרֻדָּעָה⁵. אִף עַל פִּי שֶׁהִסְמִין בְּדָבָר הַטְּפֵל⁶ לוֹ - יִחְזִיר. וְלָמָּה פָּרַט שׁוֹר וְשֶׂה? לְהַחְזִיר אֲפֹלוּ גִזַּת הַשֶּׂהָדָה⁸ אוֹ גִזַּת זָנֹב⁹ שׁוֹר, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא דָּבָר מוּעָט¹⁰. וְלָמָּה פָּרַט הַשְּׂמֵלָה¹¹? לְלַמֵּד מִמֶּנָּה: מָה הַשְּׂמֵלָה מִיחֻדָּת שֵׁשׁ לָהּ סִימָנִין, וְהַחֲקָתָה שֵׁשׁ לָהּ תוֹבְעִין¹², וְחֵיב לְהַחְזִיר¹³; אִף כָּל דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ סִימָנִים - הָרִי הוּא בְּחֻקָּתָה שֵׁשׁ לוֹ תוֹבְעִין, וְחֵיב לְהַחְזִיר; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ תוֹבְעִין, אֲלֵא נִתְיָאֵשׁוּ¹⁴ מִמֶּנּוּ הַבְּעָלִים - הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצֵא¹⁵, אִף עַל פִּי שֵׁשׁ בוֹ סִימָנִים¹⁶.

(2) "וכן תעשה לכל אבידת אחיך", ראה 'ספרי' תצא רכד, ומשנה בבא-מציעא כז. (3) דברים כב, א. (4) שם, ג.

1 שְׂדֵדָר מְצוּי הוּא בֵּיד הַפֶּלֶס⁸⁶, וְאֵין עֲשׂוּיִין אֲלֵא לְמַצּוֹתָן בְּלִבָּד⁸⁷.

(84) מעריך. (85) את התפילין. (86) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. (87) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו.

3 טו. מִצָּא דָּבָר שֵׁשׁ בוֹ רוּחַ חַיִּים, שֶׁהָרִי צָרִיף הוּא לְהַאֲכִילוֹ: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל⁸⁸, כְּגוֹן פֶּרָה וְחִמּוּר - מִטְפֵּל בִּהְיוֹתוֹ⁸⁹ שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשִׁים מִיּוֹם הַמִּצִּיאָה, וּמִשְׁפִּירָן וְלֹקַח שְׂכָר וּמִאֲכִילָן. וְאִם הָיָה שְׂכָרָן יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ - הָרִי הֵיתֵר לְבָעָלִים. וְכֵן הַתְּרַנְגּוּלִין⁹¹ - מוֹכֵר בִּיצִיָּהֶן וּמִאֲכִילָן כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשִׁים. מִכֵּן וְאֵילָף - שֶׁשֶׁם דְּמִיָּהֶן עָלֵיו⁹², וְהָרִי הֵן שֶׁלֹּו וְשֶׁל בְּעָלִים בְּשִׁתְפוּתָם⁹³, בְּדִין כָּל הַשֵּׁם בְּהֵמָה מִחֻבָּר.

(88) ויכולים להאכילו את שכר מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). (89) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. (90) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. (91) התרנגולות (ברייתא שם). (92) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. (93) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות.

12 טז. מִצָּא עֲגָלִים וְסִיחִין⁹⁴: שֶׁל רַעֲיִין⁹⁵ - מִטְפֵּל בִּהְיוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים, וְשֶׁל בְּרִיאָה⁹⁶ - שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲנֻזִים וְתְרַנְגּוּלִין גְּדוּלִים⁹⁷ - מִטְפֵּל בִּהְיוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. מִצָּא קִטְנִים⁹⁸, וְכָל דָּבָר שֶׁטְפוּלוֹ מְרַבֵּה מִשְׁכָּרוֹ - מִטְפֵּל בִּהְיוֹתוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים⁹⁹. מִכֵּן וְאֵילָף - מוֹכֵרָן בְּבֵית דִּין. וְכֵן פְּרוֹת¹⁰⁰ שֶׁהִתְחִילוּ לְהַרְקִיב וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹתוֹ מוֹכֵרָן בְּבֵית דִּין.

(94) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). (95) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. (96) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. (97) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלא כרש"י שם). (98) צריך להאכילם והטריחה וההוצאות מרובות. (99) שמה יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. (100) במפקיד פירות והתחילו להרקיב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה.

19 יז. מָה יַעֲשֶׂה בְּדָמִים? יִנְתְּנוּ לְמוֹצֵא¹⁰¹, וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּהְיוֹתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נִאֲנָסוּ, כְּגוֹן שֶׁשְׂרָפָם גִּיס אוֹ טָבְעוּ בָּיָם - חֵיב לְשַׁלֵּם. וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ¹⁰² בִּהְיוֹתוֹ; שֶׁבִּיּוֹן שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּהְיוֹתוֹ - הָרִי הֵן אֲצִלוּ כְּשֶׁאֲלָה¹⁰³.

ה. יאוש שלא מדעת²⁶, אפילו בדבר שאין בו סימן²⁷ 18
- אינו יאוש²⁸. כיצד? נפל ממנו דינר ולא ידע בו 19
שנפל, אף על פי שפשיעו בו שנפל ותיאש - הרי 20
זה אינו יאוש עתה, עד שידעו הבעלים שנפל. אבל 21
אם עדין אומרים הבעלים: שמה נתתיו לפלוני, או 22
במגדל²⁹ הוא מנח, או שמה טעיתי בחשבון, 23
וכיצעא באלו הדברים - אין זה יאוש. 24

(26) כשידע המאבד שהחפץ אבד ממנו יתיאש, מכיון שאין 1
בו סימן. אבל בשעה שמצא המוצא לא ידע עדיין בעל 2
החפץ על מקרה האבידה, ועל כן לא התייאש, שם כא: 3
(27) בדבר שיש בו סימן, אפילו שמעו במפורש שהמאבד 4
התייאש לבסוף, אחרי שהגיעה האבידה ליד המוצא, לדעת 5
הכל יאוש זה אינו קונה, מכיון שהחפץ הגיע ליד המוצא 6
לפני יאוש, ואסור היה למוצא לקחתה לעצמו (שם). 7
(28) כדעת אב"י, ולא כרבא. ודין זה הוא אחד מן הששה 8
דברים שנפסקה הלכה בגמרא כאב"י נגד רבא, כלל נקבע 9
בגמרא: הילכתא כוותיה דאב"י ב"יעל קגם" (נוטריקון של 10
ששת הדינים). ואפילו אם לא ברור הדבר אם נודע לבעלים 11
שהחפץ אבד או לא, אסור למוצא לקחתו לעצמו (מגיד- 12
משנה). (29) בארון.

ו. הרוצה חבירו³⁰ שנפל ממנו דינר על הארץ ולא 25
ידע³¹, ונטל הדינר קדם יאוש³² - עובר על 26
עשה³³ ועל שני לאוין³⁴, כמו שבארנו³⁵. ואפילו 27
החזיר לו הדינר לאחר שנתיאש - מתנה היא זו³⁶, 28
וכבר עבר על האסורים³⁷. 29

(30) מימרא של רבא, בבא-מציעא כו: (31) ועל כן לא 1
התייאש. (32) שלא שהה עד שימשמש המאבד בכיסו 2
ותתיאש, ונטלו כוונה לגזולו. (33) השב תשיכם לאחיך 3
(דברים כב, א). (34) לא תגזול (ויקרא יט, יג), לא תוכל 4
להתעלם (דברים כב, ג). (35) למעלה פרק יא, הלכות 5
א-ב. (36) כי לאחר יאוש שייך הדינר למוצא, גמרא שם. 6
(37) כי בשעה שנטל, היה הדינר קנינו של המאבד. [ויש 7
לשאל: מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת, שאמרנו 8
שהיאוש שבא אחרי שהמוצא נטל את האבידה אינו מקנה 9
לו את החפץ? עמדו על זה כבר רבינו זרחיה בהשגותיו על 10
הרי"ף, והרמב"ן שם ב"מלחמות", ושניהם אומרים, שקיים 11
הבדל בין נוטל ומתכוון לגזול, כגון הדין שבהלכה זו, ובין 12
נוטל אבידה סתם ובדעתו לזכות בה כדין. בנוטל על-מנת 1
לגזולה קנה אפילו אם נתיאשו הבעלים אחרי שנטל את 2
החפץ, מה שאין-כן בנוטל אבידה שבהלכה הקודמת. 3
וחלוקים הם בטעמו של דבר, ראה שם].

ז. נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו³⁸, ולאחר 30
יאוש נתפון לגזול אותו - עובר משום 'השב 31
תשיכם'³⁹. המתין לה⁴⁰ ולא הודיע לבעלים ולא נטל 32
הדינר עד שידעו הבעלים⁴¹ שנפל, שהרי נתיאשו⁴² 33
כמו שבארנו⁴³, ואחר כך נטל הדינר מעל הארץ - 34
אינו עובר אלא משום 'לא תוכל להתעלם'⁴⁴. וכן 35
כל כיצעא בזה⁴⁵. 36

(5) בסימני האוכף שעל החמור, אף-על-פי שאין לו סימן 1
בחמור עצמו (גמרא שם). (6) לולא פרט "חמור", הייתי 2
אומר מחזירים אוכף בסימני החמור, אבל אין מחזירים 3
חמור בסימני אוכף. (7) גמרא שם. (8) צמר השה שגזו, 4
אפילו מצא את השה בלי צמר ונטענה אצלו (שם). 5
(9) השער שבסוף הזנב יחזיר (שם). (10) ובאבידה שהיא 6
דבר מועט, כגון פחות משווה פרוטה, אמרנו שאינו חייב 7
לטפל בה ולא להחזירה (למעלה פרק יא הלכה יב), אבל 8
כאן מחייבת התורה, מכיון שעיקר האבידה - השור - שוה 9
פרוטה הוא. וראה נמוקיי-וסף לבבא-מציעא דף טו (דפוס 10
ווילנא) ותוספות שם כז. ד"ה לגיזת זנבו. (11) משנה שם. 11
(12) בעלים התובעים אותה. (13) ככתוב "וכן תעשה 12
לשמלתו" (דברים כב, ג). [רבינו מתחיל ב"שלמה" כלשון 13
המשנה, ואחרי כן הוא מסדר את הלימודים כפי שהם 14
מסודרים בגמרא שם]. (14) ראה לקמן סוף הלכה ג. 15
(15) מכיון שנשאר החפץ ללא בעלים. (16) ומתקבל על 16
הדעת, שהבעלים לא התיאשו, מה שאין-כן במקרה שידוע 17
שהתיאשו הבעלים.

ב. זה הפלל באבידה: כל דבר שאין בו סימן, פיון 1
שאבד וידעו בו הבעלים שאבד - הרי זה בחזקת 2
שנתיאשו בעליו¹⁷ ממנו. כגון מסמר אחד או מחט 3
אחת¹⁸ או מטבע, שהרי אינן יכולים לתן סימן 4
להחזירו להן. ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו¹⁹. 5

(17) מכיון שלא יוכלו להוכיח את בעלותם על החפץ. 1
(18) בבא-מציעא כד. אם יש יותר מאחד, חייב להכריז, 2
שהרי המספר הוא סימן. ראה לקמן פרק טז הלכה א. 3
(19) כי הגיע לידו לאחר יאוש.

ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - 6
הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו; שהרי 7
דעתן תלויה לתן סימניו שיש בו ויחזרו להן. לפיכך 8
המוצא חייב להכריז²⁰. אלא אם כן ידע שנתיאשו 9
הבעלים, כגון ששמע אותם אומרים: וי לחסרון 10
כיס²¹, וכיצעא בדברים אלו שמראין שנתיאשו - 11
הרי אותה האבידה של מוצאה. 12

(20) משנה בבא-מציעא כד: כז. (21) כללא דאבידתא, 1
כיוון דאמר ווי ליה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (שם 2
כג). בדבר שאין בו סימן אין צורך שיאמרו שמתתיאשים, 3
אלא בשעה שידעו הבעלים שאבד, הרי זה בחזקת 4
שהתיאשו.

ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן פנים ובהמה²² 13
וכיצעא בהן, או במקום שרבו עובדי פוכבים²³ - 14
הרי זה בחזקת שנתיאשו בעליו ממנו משעה 15
שנפלה²⁴. ולפיכך הרי הוא של מוצאו ואף על פי 16
שלא שמעו הבעלים²⁵ שנתיאשו ממנו. 17

(22) שם כא: כב: (23) שם כד: (24) ונודע לו שנפל, 1
וא"כ הגיע ליד המוצא לאחר יאוש. (25) צ"ל: שהבעלים 2
נתיאשו.

מִלֵּךְ פְּלוֹנִי הָיָה; אָפְלוּ אֹמֶר: שְׁמִי כְּתוּב עָלֶיהָ - לֹא
אָמַר פְּלוֹנִי⁵⁷, וְאִינוּ חַיֵּב לְהַחְזִיר. שְׁאִין סִמְנִי
הַמְטָבֵעַ סִמֵּן, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ לְהוֹצֵאָה⁵⁸, וְאִינוּ
אוֹמְרִין: שְׁלוֹ הִתְהַ⁵⁹, וְהוֹצִיאָה מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד
אַחֵר. וְהוֹאִיל וְאִינוּ סִמֵּן שְׁפוּמָכִין עָלָיו - מְשַׁעַת
נִפְלָה נִתְיָאֵשׁ⁶⁰, וְהָרִי הִיא שֶׁל מוֹצָאָה.

(55) ברייתא, שם כח: (56) ששמו טבוע במטבע.
(57) שאין זה סימן. (58) סתם מטבע להוצאה עומדת.
(59) ועל כן הוא יודע את הסימן. (60) אפילו במקרה שלא
הוציאה ומידו נטלה.

יא. הַמוֹצָא⁶¹ דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סִמֵּן⁶² בְּצֵד דָּבָר שֵׁשׁ
בּוֹ סִמֵּן⁶³ - חַיֵּב לְהַחְזִיר⁶⁴. בָּא בַּעַל הַסִּמֵּן וְנִטַּל אֶת
שְׁלוֹ⁶⁵, וְאָמַר שְׁזֵה בְּלִבְד נָפַל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוֹצָא
בְּדָבָר שְׁאִין בּוֹ סִמֵּן.

(61) ברייתא, שם כה. (62) כגון פירות. (63) כגון כלי.
(64) על הכל, ובעל הכלי יקבל גם את הפירות, משום שיש
להניח שהפירות מתוך הכלי נפלו. וכל זה רק בפירות
סגולגלים ויבשים שמתבעם להתגלגל וליפול מן הכלי. גמרא
שם. וראה להלן פרק טו, הלכות יג-טו. (65) הכלי.

יב. הַמוֹצָא כְּלִי חֶרֶשׁ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מִפְּלִים שְׁצוּרָת
כְּלֵן שְׁזֵה: אִם פְּלִים חֲדָשִׁים הֵם⁶⁶ - הָרִי הֵם שְׁלוֹ.
שְׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דִּינָר⁶⁷ מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שְׁאִין לוֹ סִמֵּן;
וְאִין הַבְּעָלִים מִפִּירִים אוֹתָן, שְׁהָרִי אִינוּ יוֹדֵעַ אִם פֶּה
זֶה אוֹ צְלוֹחִית⁶⁸ זֶה שְׁלוֹ אוֹ שֶׁל אַחֵר⁶⁹. וְאִם הִיָּה
פְּלִים שְׁשֻׁבְעָתָן הַעֲזִין⁷⁰ - חַיֵּב לְהַחְזִיר. שְׁאִם יָבֹא
תַלְמִיד חֶכֶם⁷¹ וְאָמַר: אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָכוֹל לִתֵּן
בְּכָלִי כֶּזֶה סִמֵּן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵזִין⁷² - חַיֵּב
לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ; אִם הַפִּיר⁷³ וְאָמַר⁷⁴: שְׁלִי הוּא -
מִחְזִיר⁷⁵.

(66) משנה בבא-מציא כא. וגמרא שם כג: (67) למעלה
הלכה ב. (68) כלי חרס צר וגבוה. (69) וכשם שהוא
אבד, כך אחר אבד כלי בעל צורה כזו. (70) שהעין
הורגלה בראיית הכלי והשימוש בו. (71) ראה לקמן הלכה
יג. (72) מכיר את הכלי, לפי צורתו הכללית. (73) על-פי
טביעות עין. (74) בוודאות. (75) אבל לא שבעתם העין,
אין מחזירים. פסק כרבי שמעון בן אלעזר במשנתנו כפי
פירוש הברייתא (שם כד.). [ותמה עליו בעל הגהות
מיימוניות למה פסק כיחיד נגד רבים].

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷⁶ בְּתַלְמִיד וְתִיק⁷⁷, שְׁאִינוּ
מִשְׁנָה⁷⁸ בְּדַבּוּר וְכָל, אֵלָּא בְּדָבָרִי שְׁלוֹם⁷⁹ אוֹ
בְּמִסְכָּתָא אוֹ בְּמִטָּה אוֹ בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרֵּחַ בּוֹ.
כִּיצַד? הִיָּה עוֹסֵק בְּמִסְכָּתָא דְּנֶדָה, וְאָמַר: בְּמִקְוֹאוֹת
אֲנִי שׁוֹנֶה, כְּדִי שְׁלֹא יִשְׁאַלְוּהוּ שְׁאֵלוֹת בְּעֵנִין נֶדָה⁸⁰; אוֹ
שִׁישֵׁן בְּמִטָּה זֹה, וְאָמַר: בְּזוֹ אֲנִי יֹשֵׁן, שְׁמָא
יִמָּצֵא שָׁם קָרִי; אוֹ שֶׁנִּתְאַרֵּחַ אֵצֶל שְׁמַעוֹן, וְאָמַר:
אֵצֶל רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרֵּחַ, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל זֶה

(38) גמרא שם. (39) שהרי נטל את הדינר לפני יאוש
ונתחייב בהשבת אבידה, אבל על "לא תגזול" לא עבר,
שהרי לאו זה אינו אלא בשעת נטילה, ואז התכוון להחזירו.
כמו כן אינו עובר על "לא תוכל להתעלם", שהוא אזהרה
לכובש את עיניו ונמנע מלהציל, אבל זה לא התעלם אלא
נטלו על-מנת להחזירו. (40) לאבידה, בשעה שראה אותה.
(41) כגון שמשמשו בכיסם ולא מצאו. (42) מכיון שאין
במטבע סימן. (43) למעלה הלכה ב. (44) אבל משום לא
תגזול, ומשום השב תשיבם - אינו עובר, שהרי נטל את
הדינר אחרי שהתייאשו הבעלים. (45) כל דבר שאין בו
סימן.

ח. רָאָה סֵלַע אוֹ מְטָבֵעַ שְׁנִפֵּל, אָפְלוּ מִשְׁלֶשָׁה בְּנֵי
אָדָם⁴⁶, וְאֵף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ⁴⁷ שְׁזֵה פְּרוּטָה לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד⁴⁸ - חַיֵּב לְהַחְזִיר; שְׁמָא שְׁתַּפִּין הֵן, וּמַחֲל אֶחָד
מֵהֶן חֵלְקוֹ⁴⁹ לְחִבְרוֹ, וְנִמְצָאת אַבְדּוֹתָ שֶׁל זֶה שְׁזֵה
פְּרוּטָה.

(46) שם. כדברי רבא לפי "איכא דאמרי" (יש אומרים). לפי
גרסתינו בגמרא אין כל מחלוקת בדיון זה, אבל רבינו חננאל
והרי"ף כנראה גירסא אחרת היתה לפניהם, ועל פיה נחלקו
רב נחמן ורבא בזה, ופסקו כרבא שהוא אחרון, וגם רבינו
פסק כמותם. טעמו של רב נחמן האומר "אינו חייב
להחזיר", מפני שהבעלים התייאשו, מכיון שאינו יודע מי
מהשנים לקח את אבידתו וכל אחד יכחיש. ורבא סובר שיש
לחשוש שמא שלשתם שותפים ואינם חושדים זה בזה,
ובטוח הוא שהמוצא יחזיר לו ולכן אינו מתייאש.
(47) במטבע. (48) ויש מקום לומר שיזכה במציאתו "ממה-
נפשך": אם אינם שותפים - הרי התייאש, ואם הם שותפים
הרי אין באבידה שוה פרוטה, ונתבאר למעלה בפרק יא
הלכה יב, שבפחות משהו פרוטה אין מצוות השבה.
(49) רבינו מדייק ואומר "אחד מהם", אבל אין חוששים
ששנים או יותר מחלו. ו"נפקא-מינה" (ומזה יוצא) שאם
המטבע שוה פחות מפרוטה וחצי פרוטה אינו חייב להחזיר,
כי אפילו אם מחל אחד לחבירו עדיין אין האבידה שוה
פרוטה.

ט. רָאָה חִבְרוֹ שְׁנִפֵּל מִמֶּנּוּ דִּינָר בְּתוֹף הַחוּל⁵⁰ אוֹ
בְּתוֹף הַעֶפְרִי⁵¹, וְנִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה כְּנוֹפֵל לִיָּם
אוֹ לְנָהָר, וְהָרִי הוּא שֶׁל מוֹצָאוֹ; שְׁהָרִי נִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ,
מִפְּנֵי שְׁאִין בּוֹ סִמֵּן. וְאָפְלוּ רָאָה אוֹתוֹ מִבֵּיא כְּבָרָה⁵²
לְחַפְּשׁ אַחֲרָיו - בְּדַעַת רְעוּעָה⁵³ הוּא מְחַפֵּשׁ, כְּדָרָךְ
שִׁמְחַפְּשִׁים בְּעֶפְרַי שְׁאָר הַבְּלָשִׁין שְׁלֹא נָפַל מֵהֶן
כְּלוּם, שְׁמָא יִמָּצְאוּ מֵה שְׁנִפֵּל לְאַחֲרִים⁵⁴, כֶּף הוּא
זֶה מְחַפֵּשׁ, לֹא מִפְּנֵי שְׁלֹא נִתְיָאֵשׁ.

(50) מימרא של רבא, שם. (51) אדמה שנשחקה והיתה
לאבק דק. (52) לנפות את החול, כדי למצוא את הדינר.
(53) חלשה ובלי בטוחה. (54) ולא מתוך תקוה חזקה
למצוא את שלו.

י. הַמוֹצָא⁵⁵ סֵלַע בְּשׁוּק, מִצָּאוֹ חִבְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁלִי
הִיא⁵⁶, וְחִדְשָׁה הִיא, וְשֶׁל מִדִּינָה פְּלוֹנִית הִיא, וְשֶׁל

דעת הרשב"א והר"ן, שביש בו סימן, אפילו בספק הינוח נטל ומכריו. (9) על דין "לא יגע בור". (10) "ואם נטל לא יחזיר" (שם). והטעם שאסור לו להחזירו לשם הוא, שמא בינתיים באו הבעלים ולא מצאו את החפץ שהניחו, ושוב לא יחזרו לשם, ועל כן חייב המוצא שנטל להכריז. וראה ירושלמי כאן ו'תוספות' ד"ה ואם נטל. (11) שהרי אין בו סימן ולא יוכל להחזירו לבעלים, ולהחזיר למקום אינו חייב, כמו שאמרנו "ואם נטל לא יחזיר", ראה כסף-משנה כאן. (12) בדבר שיש בו סימן אסור להחזירו, משום שהוא חייב להכריז. בדבר שאין בו סימן אינו חייב להחזירו, אבל אין אוסרים עליו להחזירו, מכיון שזכה בו.

ב. וְכָל דָּבָר שֵׁשׁ בוּ סִימָן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנֶּחֱתָה¹³ בֵּין בְּדֶרֶךְ נִפְלְיָהּ, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הַיְחִידִי¹⁴ בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים¹⁵ - חֵיב לְהַכְרִיז. בַּיָּצֵד דֶּרֶךְ הַנֶּחֱתָה? כְּגוֹן שֶׁמָּצָא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בְּדֶרֶךְ¹⁶ בָּיוֹם¹⁷, אוֹ שֶׁמָּצָא פְּלִי מְכֻסָּה בְּאַשְׁפָּה¹⁸ - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמָר: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ¹⁹. אָבֵל אִם מָצָא חֲמוֹר וְכִלְיוֹ הַפּוֹכִים, וּפָרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים²⁰, אוֹ פְּלִי מְגֻלָּה בְּאַשְׁפָּה - הָרִי זֶה אָבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.

(13) בשעבר ונטלו, ראה הלכה א. (14) שאין רבים הולכים בה, כגון סימטה. (15) שרבים הולכים בה, כגון שוק. (16) משנה בבא-מציא ל: (17) שדרכם בכך, אבל בלילה הריהם אבידה וחייב להכריז (גמרא שם, וראה הלכה ג). (18) משנה, שם כה: (19) ראה למעלה הערה ה. (20) שעלולה להיפצע וגם להזיק לחרם, ובוודאי בלי ידיעת הבעלים היא כאן.

ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִים בְּאַפְרָ²¹ כְּדֶרֶךְ²²: בְּלִילָה - הָרִי זֶה אָבֵדָה²³; בַּפְּנוֹת הַיּוֹם²⁴ וּבִנְשֻׁף²⁵, אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים²⁶ זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה אָבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. רָאָה פָּרָה רָצָה בְּדֶרֶךְ: אִם פְּנִיָּה פְּלִפִּי הָעִיר²⁷ - אֵין זֶה אָבֵדָה; פְּלִפִּי הַשָּׂדֶה²⁸ - הָרִי זֶה אָבֵדָה.

(21) מקום מרעה. (22) כגון חמור וכליו מסודרים. (23) כי אין דרך הבעלים להוציא בהמה למרעה בלילה (שם ל:). (24) משהחשיך קצת. (25) לפני עלות השחר. (26) פחות משלושה ימים אין זו אבידה, שמא במקרה הוציאו את הבהמה למרעה מוקדם יותר או השאירו אותה לאחר חשכה. אבל שלושה ימים רצופים ודאי אבידה היא (גמרא שם). (27) הריה חוזרת לבעליה, ומשום כך אין זו אבידה (שם לא). (28) הרי בורחת מבעליה, ועל כן היא אבידה.

ד. מָצָאָה רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים - חֵיב לְהַחֲזִיר מִשּׁוּם אָבֵדָת הַקֶּרֶן²⁹. לְפִיכָּה, אִם הָיוּ הַכְּרָמִים שָׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים - אֵינָה אָבֵדָה, וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִיר³⁰. וְאִם חֲשִׁשׁ³¹ שֶׁמָּא יִהְיֶה נֶגְעָה הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים פְּשִׁימָצָאָה מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסִידָה הַכָּרָם - הָרִי זֶה אָבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.

(29) שאוכלת את הזמורות ומקלקלת את החרם, אבל אבידת

שֶׁנֶּתְאַרְחָ אֲצָלוֹ; אוֹ שֶׁהִבִּיא שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, וְהוֹסִיף וְגָרַע, פְּדִי לְחַבְבֵּן זֶה לִזָּה - הָרִי זֶה מִתְרִי⁸¹. אָבֵל אִם בָּאוּ יָעִידִים שֶׁשָּׁנָה בְּדַבְּרוֹ חוּץ מִדְּבָרִים אֱלוֹ - אֵין מַחֲזִירִין⁸² בְּטִבְעִיּוֹת עֵין.

(76) שמחזירים לתלמיד-חכם על-פי טביעות עין. (77) "בעל מדות ומעלות טובות" (ערוך השלם, ערך ותיק). (78) בבא-מציא כד. (79) יבמות סה: וראה רי"ף לבבא-מציא כאן. (80) משום שלא נעים לו לטפל בשאלות אלה. (81) כדעת רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, ולא כדעת רבי נתן שאמר מצוה לשנות, יבמות שם. וראה רי"ף לבבא-מציא כאן שפסק כרבי נתן. (82) שמא ישקר. מטעם זה אין מחזירים לעם הארץ בטביעות עין, משום שאנו חוששים שמא ישקר.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) נתבארו בו דיני מציאת דבר שהוא נראה שהבעלים הניחוהו שם לדעת או שהוא ספק וכל התלוי בזה בשלימות. וכן נתבאר בו קצת הדברים שהם מותרים למוצאם מפני שאין בהם סימן, או מפני שהם כהפקר.

א. כָּל הַמוֹצֵא אָבֵדָה, בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ סִימָן בֵּין שְׁאֵין בָּהּ סִימָן, אִם מָצָאָה דֶּרֶךְ הַנֶּחֱתָה² - אָסוּר לִגַּע בָּהּ³, שֶׁמָּא בְּעִלְיָה הִנִּיחוּהָ שָׁם⁴ עַד שִׁיחֲזֹרוּ לָהּ; וְאִם יָבוֹא לְטָלְנָהּ וְהָיָה דָּבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן - הָרִי אָבֵד מִמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידוֹ⁵, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בָּהּ סִימָן לְהַחֲזִיר בוּ; וְאִם הָיָה דָּבָר שֵׁשׁ לוֹ סִימָן - הָרִי זֶה הַטְרִיחֵן לְדֶרֶךְ אַחֲרֶיהָ וְלָתֵת סִימָנָהּ. וְלִפְיכָּה אָסוּר לוֹ שִׁנְעָה בָּהּ עַד שִׁימָצְאָנָה דֶּרֶךְ נִפְלְיָהּ⁶. וְאִפְלוּ גִסְתַּפֵּק לוֹ הַדָּבָר וְלֹא יָדַע אִם דָּבָר זֶה אָבֵד אוֹ מִנָּח - הָרִי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ⁸. וְאִם עֶבְרִי⁹ וְנוֹטֵלוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַחֲזִירוֹ לְשָׁם¹⁰. וְאִם הָיָה דָּבָר שְׁאֵין בוּ סִימָן - זָכָה בּוֹ¹¹, וְאֵינוֹ חֵיב לְהַחֲזִירוֹ¹².

(2) ראה הלכה ב. (3) "מצא כלי באשפה, אם מכוסה לא יגע בו" (משנה בבא-מציא כה:). ושם מדובר בכלי שיש בו סימן, שהרי נאמר שם "אם מגולה נטל ומכריז". (4) "דאמרינן הני אינש אצנעניהו, ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו, הלכך לשבקיניהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו" (= שאנו אומרים: אלו - הגוזלות שנזכרו במשנה - איש הטמינם. ואם המוצא יטול אותם, אין לבעליהם סימן בהם. משום כך יעזוב אותם עד שיבואו בעליהם ויטלו אותם, גמרא שם). (5) על-ידי שנטל את האבידה לידו. (6) כגון פירות מפוזרים בשוק, או פרה רצה בין הכרמים. "או את שיו נדחים, כדרך הנדחים. מכאן אתה אומר, איזו היא אבידה... פרה ורצה בין הכרמים" (ספרי כ"תצא רכב). (7) כגון גוזלות מדדים מאחורי גדר ומקושרים בכנפיהם, שהם ספק אבדו בשוק והגיעו בקפיצות לגדר, ספק הניחום מאחורי הגדר, הואיל והם מקושרים. (8) "כל ספק הינוח לכתחילה לא יטול", בבא-מציא כה: ולדעת רבינו "כל ספק הינוח" פירושו בין שאין בו סימן ובין שיש בו סימן. וראה כסף-משנה, שהביא

בהמה אין כאן, שהריה רועה בנחת ואינה נפצעת (שם).
(30) כי אינו מצווה על אבידת גוי, ראה למעלה פרק יא, הלכה ג. (31) גמרא שם.

ח. מִצָּא פְּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶⁰: דֶּרֶךְ הַנֶּחֱה⁶¹ - לֹא יֵגַע
בָּהֶן⁶²; דֶּרֶךְ נְפִילָה⁶³ - הָרִי הֵן שְׁלוֹ⁶⁴. וְכֵן אִם מִצָּא
בְּרִיכוֹת קִטְנוֹת⁶⁵ שֶׁל שְׂבָלִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶⁶, שֶׁהָרִי
אֵין בָּהֶן סִמֶּן⁶⁷, אוֹ שֶׁמִּצָּא עֲגוּלֵי דְבָלָה⁶⁸, וְכִפְרוֹת
שֶׁל נֶחֱתוֹם⁶⁹, וּמִחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים⁷⁰, וְחֲתִיכוֹת שֶׁל
בָּשָׂר⁷¹, וְגַזִּי צֶמֶר הַפְּאוֹת מִמִּדְיָנָתָן⁷², וְאַנְיָצִי⁷³
פֶּשֶׁתָן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן⁷⁴ - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ⁷⁵,
מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן סִמֶּן⁷⁶. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִמֶּן - נוֹטֵל
וּמִכְרִיז; שֶׁסִּמֶּן הָעֲשׂוֹי לְדֶרֶס הָרִי הוּא סִמֶּן.

(60) משנה בבא-מציעא כא. (61) בסדר, גמרא שם.
(62) שאין זו אבידה. (63) ללא סדר, גמרא שם.
(64) מכיון שאין בהם סימן - התייאשו מהם הבעלים. ראה
כסף-משנה. (65) אבל גדולות חייב להכריז, ראה לקמן
הלכה י. (66) שמתגלגלות ממקום למקום על-ידי רגלי
הבהמות, ואין המקום סימן. (67) אבל אם יש בהן סימן
חייב להכריז, אף-על-פי שזהו "סימן העשוי להדרס"
(פירוש: שאפשר שיטושש ע"י דריסת רגלי אדם), כרבא
שם כב: וכג. (68) תאנים יבשות צמודות זו לזו בצורת
עיגול (משנה כא.). (69) כל ככרות הנחתומים שוות, ואין
בהן סימן. (70) דגים חרוזים יחד בחוט, וכולם חרוזים כך.
(71) כולן נחתכו במשקל אחד. (72) כמות שהן גזוזות לפני
עיבודן בבית האומן. (73) חבילות. (74) צמר סרוק וארוז
כעין לשון, וצבוע ארגמן ומצויים הם, ועל כן אין זה סימן.
(75) וכל זה במצא ברשות הרבים, אבל ברשות היחיד -
מקום סימן. ראה ההלכות הבאות. (76) כל זמן שלא נדרס,
כדעת רבא שם כב:

ט. אֲבָל אִם מִצָּא פְּרָוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת⁷⁷, וְגַזִּי צֶמֶר
הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֵמָן, פָּדִי זֵין וְכֵדֵי שִׁמְן - חֵיב
לְהַכְרִיז; שֶׁכָּל אֵלּוֹ⁷⁸ יֵשׁ לָהֶם סִמְנֵין מִבְּהֶקֶין⁷⁹. וְאִם
נִפְתָּחוּ הָאוֹצְרוֹת⁸⁰ שֶׁל זֵין וְשֶׁל שִׁמְן - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ.
וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשׁוּמֵין⁸¹. שֶׁכָּל הַפְּדוֹת כֶּף הֵיוּ
רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצְאוּ אֵלּוֹ הַפְּדִין כְּכִפְרוֹת הַנֶּחֱתוֹם, שֶׁיֵּשׁ
צוּרָה אַחַת לְכָלִין וּמִשְׁקָל אֶחָד⁸² לְכָלֵם.

(77) משנה, שם כה. (78) בכדים הסימן הוא הרישום,
פירוש: שהם מוגפים ומרוחים בטיט סביב המגופה.
(79) ראה למעלה פרק יג, הלכה ג. (80) שהגיע זמן מכירת
היין והשמן. והרבה אנשים מוציאים כדיהם למכירה (גמרא
שם כג:). (81) "כיסוי הקנקנים כשהוא מהודק וטחוי
בטיט - נקרא רשום" (רש"י ורבינו חננאל). (82) לולא זה
היה המשקל סימן מובהק, ראה למעלה פרק יג, הלכה ה.

י. מִצָּא בְּרִיכוֹת בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד: אִם דֶּרֶךְ נְפִילָה -
הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ⁸³, וְאִם דֶּרֶךְ הַנֶּחֱה - חֵיב לְהַכְרִיז⁸⁴;
שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶם סִמֶּן - הַמָּקוֹם סִמֶּן, (אִף)
עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ סִמֶּן מִבְּהֶקֶן. מִצָּא אֲלֻמוֹת⁸⁵, בֵּין
בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים - נוֹטֵל וּמִכְרִיז⁸⁶.

ה. מִצָּא פְּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים³², אִם עוֹמֶדֶת חוּץ
לְתַחוּם³³ - חֵיב לְהַחֲזִיר³⁴. הִיתָה רוֹעָה בְּעֶשְׂבִּים³⁵, אוֹ
שְׁהִיתָה בְּרֶפֶת³⁶ שֶׁאֵינָה מְשַׁתְּמֶרֶת³⁷ וְאֵינָה מְאֻבֶּדֶת³⁸
- לֹא יֵגַע בָּהּ³⁹, שֶׁאֵין זֶה אֲבִדָּה. מִצָּא טְלִית אוֹ
קָרֶה: בְּצֵד הַגֶּדֶר⁴⁰ - הָרִי זֶה לֹא יֵגַע בָּהֶן; בְּסִרְטָא⁴¹
- הָרִי זֶה נוֹטֵל וּמִכְרִיז⁴². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(32) משנה בבא-מציעא לב. (33) אלפים אמה מחוץ לעיר.
(34) אבל בתוך התחום אפילו ברשות הרבים, לא יגע בה.
זהו כלשון אחרון של רבי יצחק בגמרא שם. כלל בדינו
שהלכה כלשון אחרון. (35) ברייתא שם לא. הגירסא
בגמרות שלנו היא: רועה בין הכרמים, אבל בכת"י ה'
ובר"ף דפוס קושטא ובתוספתא, הגירסא היא: רועה
בעשבים. (36) משנה שם לב. (37) שאינה נעולה ויכולה
לצאת. (38) כגון שאין לה פתחים מכל ארבע רוחותיה
(טור חושן-משפט סימן רסא), שתעורר את הבהמה לברוח
משם, גמרא שם. (39) ואפילו חוץ לתחום, כרבי יצחק
בלשון אחרון. ראה לחס-משנה. (40) שדרך הפועלים
להניח שם כליהם (ברייטא שם לא.). (41) בכביש.
(42) שאין אדם מניח כלים בכביש, ובוודאי אבידה הם.

ו. מִצָּא גּוֹזְלוֹת⁴³ מִקְשָׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן⁴⁴ וּמִדִּיזִין⁴⁵ אַחֵר
הַגֶּדֶר⁴⁶ אוֹ אַחֵר הַגֶּפֶה⁴⁷ אוֹ בְּשִׁבְלֵין שֶׁפְּשׁוּדוֹת - הָרִי
זֶה לֹא יֵגַע בָּהֶן, שֶׁמֶא בְּעִלְיָהֶן הַנִּיחוּם שֶׁם⁴⁸. וְאִם
נָטְלָן - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ⁴⁹. וְאִם הֵיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא
סִמְנָן⁵⁰ - חֵיב לְהַכְרִיז⁵¹. וְכֵן אִם מִצָּאֵן קְבוּעִים
בְּמִקְוֵין⁵² - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁהַמָּקוֹם סִמֶּן⁵³.

(43) משנה בבא-מציעא כה: (44) שהכל קושרים כך, ועל
כן אין הקשר סימן (גמרא שם). (45) ומהלכים מעט מעט
(רבינו חננאל). (46) של אבנים. (47) של עץ או של קנים.
(48) גמרא שם. (49) שהרי אין בהם סימן, ולא יוכל
להחזירם לבעליהם (ראה למעלה סוף ה"א). (50) שאין
הכל קושרים כך. (51) גמרא שם. (52) ולא מדדים, כגון
שקשורים ברגליהם. (53) כדעת רבא, בבא-מציעא כב: כג.
וכמו שמשמע מקושיית הגמרא, ולהוי מקום סימן", שם
כה:

ז. מִצָּא בָּאֶשְׁפָּה⁵⁴ פְּלִי מִכְסָּה⁵⁵ - הָרִי זֶה לֹא יֵגַע
בוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁶. וְאִם אֶשְׁפָּה שֶׁאֵינָה עֲשׂוּיָה
לְהַתְּפוֹת הָיָא, וְנִמְלָךְ עֲלֶיהָ לְפִנּוֹתָהּ, אִף עַל פִּי
שֶׁמִּצָּאוּ מִכְסָּה - נוֹטֵל וּמִכְרִיז⁵⁷. וְכֵן אִם הֵיוּ פְּלִים
קִטְנִים, כְּגוֹן סִפִּין וְשִׁפּוֹד וְכִיּוּצָא בָּהֶן, אֲפִלּוּ הֵיוּ
מִכְסִּין בָּאֶשְׁפָּה הַקְּבוּעָה⁵⁸ - נוֹטֵל וּמִכְרִיז⁵⁹.

(54) משנה, שם כה: (55) וודאי הניחוהו שם הבעלים.
(56) למעלה הלכה א. (57) שהרי עם פניו האשפה נתגלה
הכלי, ואפשר שיקחנו אדם שאינו הגון ולא יחזירו (משנה
וגמרא שם). (58) שאינה עשויה להתפנות. (59) שאבידה

לשוב ולקחתם, אבל הטירחה לאסוף אותם מרובה. (99) בעיות שלא נפתרו בגמרא שם. (100) כדין מציאה שאין בה סימן ונמצאה בדרך הנחה, ראה למעלה הלכה א.

14 יג. המוצא צבורי פירות¹⁰¹, או פירות בכלי¹⁰², או
15 כלי פירות שהוא¹⁰³ - חייב להכריז. מוצא כלי ולפניו
16 פירות¹⁰⁴ - הרי אלו שלו הפירות¹⁰⁵, והכלי נוטל
17 ומכריז; שאני אומר: הכלי של אחד והפירות של
18 אחר, והרי אין בו סימן. ואם מראין הדברים שהן
19 של אדם אחד - חייב להכריז.

(101) המספר הוא סימן (משנה בבא-מציעא כד:).
(102) והנותן סימן בכלי, מקבל גם את הפירות. (103) ריקן
(לשון המשנה שם). (104) ברייתא, שם כה.
(105) כלומר, הרי אלו הפירות שלו, וראה מה שכתב
המגיד-משנה כאן.

20 יד. ביצד¹⁰⁶ היו אחורי הכלי¹⁰⁷ לפני הפירות - הרי
21 אלו שלו; היו פני הכלי לפני הפירות - חוששין
22 שמא מן הכלי נשפכו¹⁰⁸. ואם היו אגנים¹⁰⁹ לפני,
23 אף על פי שפניו כלפי הפירות - הרי אלו שלו;
24 שאילו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהן בתוכו מפני
25 האגנים¹¹⁰. היו מקצת הפירות בכלי ומקצתן בארץ¹¹¹
26 - חייב להכריז¹¹².

(106) אפשר לדעת אם הפירות שייכים לבעל הכלי ואם לא.
(107) זה מראה שהפירות לא מן הכלי נשפכו, ומכיון שאין
להם סימן, הרי הם של המוצא (גמרא שם). (108) ובעל
הכלי הוא גם בעל הפירות. (109) שפה כפופה לתוך הכלי,
ומונעת את הפירות מלהשפך לחוץ. (110) גמרא שם.
(111) הדבר מוכיח שהפירות נשפכו מן הכלי, ברייתא שם.
(112) ובעל הכלי יקבל גם את הפירות שמחוץ לכלי.

27 טו. המוצא קציעות¹¹³ בדרך, ואפלו בצד שדה
28 קציעות¹¹⁴ - הרי אלו שלו¹¹⁵. וכן תאנה שהיא נוטה
29 לדרך, ונמצאו תאנים תחתיה¹¹⁶ - מתרות משום
30 גזל¹¹⁷; שהתאנה וכיוצא בה עם נפילתה נמאסת¹¹⁸.
31 ופטורות משום מעשר¹¹⁹. אבל זיתים וחרובין¹²⁰
32 וכיוצא בהן - אסורין.

(113) תאנים ששטחים ליבשן (שם כא:). (114) שנראה
שהקציעות שייכות לבעל השדה. (115) כי הקציעות דבר
חשוב הן, והבעלים בודקים אותן לפעמים קרובות, והרגישו
באברן כעבור זמן קצר, והגיעו לידי המוצא לאחר יאוש
(שם). (116) בדרך. (117) אף-על-פי שהתאנים של בעל
התאנה הן. (118) ובעל התאנה מפקיר אותה. (119) כדין
הפקר. (120) קשים הם ואינם נמאסים, אבל אינם חשובים
כקציעות, ובעליהם אינם בודקים תכופות לראות אותם, ועל
כן אפשר שאינם יודעים שנפלו, והרי זה יאוש שלא מדעת
והבעלים אינם מפקירים אותם, כי אינם נמאסים.

33 טז. תמרים שמשיין הרוח - מתרות; שהפעלים¹²¹
34 מקלחם¹²² לכל אדם, וזהו חזקתן¹²³. ואם היו של

(83) משום שאין בהן סימן, והמקום גם כן אינו סימן, מכיון
שנפלו בלי ידיעתו יש להניח שאינו יודע מקומן (גמרא שם
כד:). (84) אם נטל, שהרי לכתחילה לא יטול, ראה למעלה
הלכה א. רבינו מדייק בלשונו ומבחין בין "חייב להכריז"
ובין "נוטל ומכריז" בהלכה זו כמו בהלכות הקודמות. ראה
"חייב להכריז" תחילת הלכה ב' ומגיד-משנה שם, ובה
מיושבת קושיית "אור שמח" כאן. בגמרא שלנו הגירסא:
"אי דרך הנחה, נוטל ומכריז", אבל בכתב יד ה', פ', י'
הגירסא היא "חייב להכריז", וזוהי גם גירסת רבינו.
(85) כריכות גדולות. (86) מכיון שהן כבדות וגדולות, יש
להניח שהוא יודע באיזה מקום נפלו, ומפני שאינן
מתגלגלות ברגלי אדם ובהמה לרגל כובדן אינו מתייאש, כי
המקום נחשב סימן אפילו ברשות הרבים, גמרא שם.

1 יא. מוצא עגול⁸⁷ ובתוכו חרש⁸⁸, פקר ובתוכו מעות,
2 חתיכה של פשר שהוא משנה בתיבות⁸⁹, דג
3 נשוף⁹⁰, וכן כל פיוצא באלו - הואיל ויש בהן שנוי,
4 חייב להכריז⁹¹; שלא עשאוים בעליהן אלא לסימן.

(87) דבילה. (88) משנה בבא-מציעא כא. (89) כגון בשר
חתוך בצורת משולש (גמרא שם כג:). (90) ברייתא שם.
(91) כדעת רבי יהודה החולק על רבי מאיר במשנה שם
כא. הרא"ש לא גרס במשנתנו "דברי ר' מאיר", ועל כן פסק
דלא כר' יהודה אלא כסתם משנה. רבינו גרס "דברי ר"מ",
ור' מאיר ור' יהודה - הלכה כרבי יהודה (כסף-משנה).

5 יב. מוצא פירות מפזרין במקום הגרנות⁹²: אם היו
6 כמו קב⁹³ בתוך ארבע אמות או ביתר על ארבע
7 אמות - הרי אלו שלו, מפני שאין הבעלים מטפלים
8 באסיפתן⁹⁴. היו מפזרין בפחות מארבע אמות - לא
9 יגע בהן, שמא הבעלים הניחוים שם⁹⁵. היו כמו חצי
10 קב בשתי אמות⁹⁶ או קבים בשמונה אמות⁹⁷, או
11 שהיה הקב משנים ושלשה מינין, כמו תמרים
12 שמשיין [ורמונים]⁹⁸ - כל אלו ספק⁹⁹. לפיכך לא
13 יטל, ואם נטל - אינו חייב להכריז¹⁰⁰.

(92) לאחר שהבעלים לקחו משם את הפירות (גמרא שם
כא:). (93) מדת היבש, ארבעה לוגים שהם ששית הסאה.
(94) אין הדבר כדאי לו לטרוח הרבה בגלל הכמות הקטנה,
והבעלים מפקירים אותם. בגמרא שלנו הגירסא: "קב
בארבע אמות דנפיש טירחיהו", אבל גירסת הרי"ף היא:
"קב בארבע אמות לא טרח איניש". ומשום כך יש מקום
לבעיות של רב ירמיה (בגמרא שם) אם הטעם העיקרי הוא
הכמות הקטנה או השטח הגדול (ראה דקדוקי סופרים).
(95) וישוּבו לקחתם. (96) אם נתחשב בשטח, הרי אין כאן
טרח מרובה לאסוף בשטח של שתי אמות ואינו מפקיר,
אבל אם נתחשב בכמות, הרי הכמות מועטת ולא כדאי
לבעלים לשוב - ומפקיר אותם. (97) השטח הוא גדול
והטירחה מרובה, אבל הכמות גדולה. (98) תמרים
ורמונים, שהם גדולים אין טרח לאספם, ומשום כך אפשר
לומר שאין הבעלים מפקירים אותם, אבל אם נתחשב
בשוויים, יש לומר שהבעלים לא ישובו לקחתם, משום
שזולים הם. לעומתם שומשמיין חשיבותם מרובה וכדאי

1 כנראה "קטליה לינוקא", וראה מגיד-משנה. (129) מכיון
2 שאסור לקיימו - דינו כחתול ללא בעלים, גמרא שם.
3 (130) דעת רבינא שם.

9 יח. גזל הנמצא קרוב לשוכן: בתוך חמשים
10 אמה¹³¹ - הרי הוא של בעל השוכן¹³², חוץ
11 לחמשים אמה - הרי הוא של מוצאו¹³³; שאין
12 הגזל מודה¹³⁴ יתר על חמשים אמה. נמצא בין שני
13 שוכנות¹³⁵ - הרי הוא של קרוב¹³⁶; מחצה
14 למחצה¹³⁷ - יחלקו. במה דברים אמורים? כשהיו
15 יוני שני השוכנות שנים מנות; אבל אם היו יוני
16 האחד רבים - הלך אחר הרב¹³⁸ אף על פי שהוא
17 רחוק.

(131) בבא-בטרא כג: (132) שעד חמשים אמה מתרחק
הגזל משובכו (שם). (133) כי מן ההפקר בא. (134) שם.
(135) בתוך חמשים לשניהם. (136) "קרוב לזה שלו, קרוב
לזה שלו" (משנה שם). (137) הרי זה ספק. (138) כגון
תוך ארבעים אמה לשוכן שיוני מרובות, ותוך עשרים אמה
לשוכן שיוני מועטות (גמרא שם).

1 יתומים, שאין בני מחילה¹²⁴ - אסורין. וכן אם
2 הקפיד בעל השדה והקפיד¹²⁵ מקום האילנות או תגן
3 מקום שפלו בו הנזבלות¹²⁶ עד שילקטם - הרי אלו
4 אסורות; שהרי גלה דעתו שלא מחל.

(121) היודעים מראש שיש שהרוח משיר תמרים מן העץ.
(122) מפני שבהמות וחיות אוכלות אותם מחמת מתיקותם
(בבא-מציעא כב:). (123) שהבעלים מחלום.
(124) שקטנים הם (שם). ונראה שגם בתאנה של יתומים
הדין כך. (125) בגדר, שלא יכנסו בהמות וחיות.
(126) הפירות שלא בשלו, הנופלים מן העץ.

5 יז. חתול רע¹²⁷ שהורג¹²⁸ את הקטנים - אסור
6 לקיימו, ואין בו משום גזל¹²⁹, ואין בו משום השב
7 אבדה, אף על פי שעורו מועיל; אלא כל המוצאו
8 זכה בו, והורגו והעור שלו¹³⁰.

(127) בבא-קמא פו. (128) בגמרא שלנו הגירסא: "קטעיה
לדא דינוקא" (=קטע ידו של ילד), אבל בכתב-יד פ' חסרה
תיבת "לדא" (עיין דקדוקי סופרים), וגירסת רבינו היתה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – א'ז' ניסן ה'תשפ"א

26 השערה? אל הזקנים וגו'. לא נועדו⁸ ולא קבעו
27 מקום אלא נקרו נקרה⁹, ונקראת¹⁰ היא והוא לפניהן
28 וחקצו - חליצתה כשהיא¹¹.

(6) לומר, נלך למקום פלוני לחלוץ (אהע"ז סי' קסט, ס"ד),
כדי לפרסם הדבר שנפטרה מיבמה ויזדמנו לה קופצים
לישא אותה, ושהיא חלוצה ולא תינשא לכהן (רש"י ר'בית
הבחירה להמאירי ביבמות שם, ר'בית שמואל' שם ס"ק ה).
(7) "השערה" משמע, מקום המזומן לכך (רש"י שם).
(8) לא נדברו ביניהם מתחילה לילך שם. (9) כלשון הכתוב
(שמואל-ב א, ו) "נקרא נקריתי", כלומר נזדמן הדבר
במקרה שחברי בית-הדין באו שם. (10) ובכת"י התימנים:
ונקריתי. (11) שלא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים
לקבוע", ולשון "צריך" משמעה רק לכתחילה (הגר"א
באהע"ז שם).

29 ג. ומלמדין אותה ואת היבם לקרות, עד שהוא
30 והיא יהיו רגילין¹², ותהיה יכולה לקרות 'לא אבה'
31 בנשימה אחת, ואחר כך תאמר 'יבמי', כדי שלא
32 יהיה משמע דבריה אבה יבמי¹³.

(12) שסדר חליצה כך הוא: היא קוראת תחילה "מאן יבמי
להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי" ואח"כ הוא
אומר "לא חפצתי לקחתה", להלן ה"ט. (13) שאם תפסיק
בין לא, לתיבה "אבה" - יהיה משמע: לא! - אינו ממאן,
אלא - אבה יבמי (יבמות קז: וברש"י). וכן על היבם לקרוא

יום ראשון א' ניסן ה'תשפ"א הלכות יבום וחליצה

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו דיני מצות חליצה וסדרה ומה מעכב בה,
ומי חולצים, דיני הנעל וצורתו, דיני הרקיקה, מה בין "אינה
חליצה" לבין "חליצה פסולה", נוסח גט חליצה, נוסח
כתובת יבמין וכתובת כל אשה.

18 א. פיצד מצות חליצה? היבמה הולכת אחר היבם
19 במקום שהוא שם², ובאה לדינין, והן קוראין לו
20 ונותנין לו עצה ההוגנת לו ולה. אם עצה טובה
21 ליבם³ - יועצין אותן ליבם⁴; ואם עצה טובה לחלץ,
22 פגון שהיתה היא ילדה והוא זקן או היא זקנה והוא
23 ילד - יועצין אותו לחלץ⁵.

(2) במקום דירתו, ויש שם בית-דין, שנאמר (דברים כה, ח):
"וקראו לו זקני עירו" - ולא זקני עירה (סנהדרין לא:).
(3) ששניהם מתאימים זה לזה. (4) ובכת"י התימנים: אותו
[וכן נכון, שהכל תלוי ברצונן]. (5) יבמות קא, ב: "אומרים
לו: מה לך אצל ילדה; מה לך אצל זקנה, כלך אצל
שכמותך, ואל תכניס קטטה לתוך ביתך".

24 ב. וצריכין הדינין לקבוע מקום⁶ שישבו בו, ואחר
25 כך תחלץ שם בפניהם; שנאמר: ועלתה יבמתו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון א' ניסן - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בנשימה אחת: "לא חפצתי" שלא יהא משמע דבריו: חפצתי לקחתה.

ד. וּמֵאַחַר שֶׁתִּהְיֶה רְגִילָה לְקָרוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא
קָרָא בְּנִשְׁמָה אַחַת - אֵין מְקַפִּידִין עַל זֶה; אָבֵל
אִם אֵינָה יְכוּלָה - מְרַגְלִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּדְעֶה.¹⁴

(14) הרי"ף שם, ע"פ הכלל הידוע (יבמות קד:): "כל הראוי לבילה (בלילת השמן במנחה) - אין בילה מעכבת בו, וכל שאין ראוי לבילה - בילה מעכבת", השווה הל' מעשה הקרבנות פי"ז, ה"ו.

ה. וְהַחֲלִיצָה בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה¹⁵, וּבִפְנֵי שְׁלֹשָׁה
שְׁיֻדְעִין לְהַקְרוֹת¹⁶. וְאִם אַחַד מִן הַשְּׁלֹשָׁה גָּר -
פָּסוּל. וְאִפְלוּ הָיָה אָבִיו גָּר וְאִמּוֹ יִשְׂרָאֵלִית - לֹא
תַּחֲלִץ, עַד שֶׁיִּהְיֶה אָבִיו וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל¹⁷. וּמִצְוָתָהּ¹⁸
בְּחֻמָּשָׁה, כְּדִי לַפְרֶסֶם הַדְּבָר¹⁹. וְאוֹתָן הַשָּׁנִים - אִפְלוּ
הָיוּ עַמִּי הָאֶרֶץ²⁰.

(15) יבמות קד, א - כדעת רבי אלעזר. מפני שהחליצה 'דין' היא, ועל פיה גובה כתובתה, והתחלת דין אינה אלא ביום, כמבואר בסנהדרין לד, ב. וראה להלן הט"ז. (16) את היבם והיבמה, ואפילו הם הדיוטות (יבמות קא). ואין זה אלא לכתחילה, אבל בדיעבד כשר אפילו אם אינם יודעים להקרות (להלן הט"ו). (17) שם קב, א. שנאמר (דברים כה, י): "ונקרא שמו בישראל" - משמע שיהא ישראל מכל צדדים (רש"י). (18) לכתחילה. (19) שם קא, ב. שהיא חלוצה ולא תינשא לכהן, וגם שיבואו אנשים ויקפצו לישאנה (רש"י). (20) שאינם יודעים להקרות, ואפילו לכתחילה אין צורך שיידעו, כי הרי הם אינם צריכים להקרות. וראה למעלה הערה יד.

ו. מִצַּד חוֹלְצִין? מִבֵּיאִין לוֹ מִנְעֵל²¹ שֶׁל עוֹר שִׁישׁ
לוֹ עֶקֶב²² וְאֵינּוּ תַּפּוֹר בְּפִשְׁתָּן²³, וְלוֹבֶשׁוּ בִּמְיֻן²⁴,
וְקוֹשֵׁר רְצוּעוֹתָיו עַל רִגְלוֹ²⁵, וְעוֹמֵד הוּא וְהִיא²⁶
בִּפְנֵי בֵּית דִּין, וּמִקְרִין לִיבָמָה בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ²⁷: מֵאֵן
יָבֵמִי וְגו', וְאַחֲרֵי כֵן מִקְרִין לִיָּבֵם: לֹא חִפְצָתִי
לְקַחְתָּהּ, וְנוֹעֵץ רִגְלוֹ בְּאֶרֶץ²⁸, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת²⁹
וּפּוֹשֶׁטֶת יָדֶיהָ בִּפְנֵי בֵּית דִּין וּמִתְּרַת רְצוּעוֹת הַמִּנְעֵל³⁰
מֵעַל רִגְלוֹ וְחוֹלְצַת הַמִּנְעֵל וּמַשְׁלֶכֶת אוֹתוֹ לְאֶרֶץ³¹.
וּמִשִּׁישְׁמִט רַב הָעֶקֶב³² הַתֵּרָה הִיבָמָה לְזָר³³.

(21) במשנה שם קא, א - תנן "סנדל", ובגמרא (קב.) ישנה סברא שאין לחלוץ לכתחילה במנעל אלא בסנדל - רבינו פוסק כדעת האומר שחולצין במנעל לכתחילה (כסף-משנה). (22) הוא החלק האחורי המעובה בסוליית הנעל. (23) אלא ברצועות דקות של עור (יבמות קב: כפרש"י בלשון השניה, וכן פירש ר"ח. הובא ב'נמוקי יוסף'), שנאמר: "וחלצה נעלו", ואין נעל אלא של עור המגין על הרגל, ככתוב (יחזקאל טז, י) "ואנעלך תחש" והוא עור התחש, וצריך שיהא כולו של עור בלבד מבלי תערובת ממין אחר ('נמוקי יוסף'). (24) על רגלו הימנית. למדו 'גזירה-שוה' 'רגל' 'רגל' ממצורע, שנאמר בו 'רגלו

הימנית" (יבמות קד. לרבנן דר' אלעזר). וראה להלן הי"ז. (25) למטה מן השוק, שאם קשר על השוק, למטה מן הארכובה, אינה כשרה אלא בדיעבד (להלן הט"ו). (26) שנאמר (דברים כה, ח): "ועמד ואמר" - מלמד שאין אומר דבריו אלא בעמידה ('ספרי', כ"תצא) ואמירתה ואמירתו שוות הן. (27) ראה להלן ה"ח והערה לד. (28) דורך ברגלו על הקרקע (יבמות קג.). (29) ראה יבמות קג, א: "בין עומד בין יושב". (30) שם קב, א. (31) להראות שאין כוונתה בזה לקחת לעצמה את המנעל, אלא כל כוונתה לשם מצות חליצה בלבד, ואין לה כל צורך בנעל (ב"ח באהע"ז סי' קסט). אולם, דברי רבינו מפורשים בזוהר פרשת חוקת דף קפ, והטעם ע"פ הקבלה. (32) של רגל היבם. (33) יבמות קב, א.

ז. וְאַחֲרֵי כֵן עוֹמֵדֶת וְיורֶקֶת בְּאֶרֶץ כְּנָגַד פָּנָיו רַק
הַנֶּאֱרָא לְדִינָן³⁴. שְׂמֻצוֹת חֲלִיצָה, שִׁיְהִיו שְׁנֵיהֶן
עוֹמְדִין בְּשִׁעַת קְרִיאָה וּבְשִׁעַת רִקִּיקָה³⁵, וְצָרִיכִין
הַדִּינָן לְרֹאוֹת הָרֶק הַיּוֹצֵא מִפִּיהָ³⁶. וְאַחֲרֵי כֵן מִקְרִין
לָהּ: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יָבֵנָה אֶת בֵּית אָחִיו,
וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל.

(34) שם קו, ב: שנאמר "לעניי הזקנים. . . וירקה", וראה להלן הכ"ג. (35) הואיל והריקה צריכה להיות לעיני הדיינים, הרי היא כ'דין' ואין 'דין' אלא בעמידה. (36) יבמות קו, ב.

ח. הִפֵּל בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ³⁷, שְׁנֵאמַר: כִּכָּה - בְּלִשׁוֹן
הַהֶהָ³⁸. וְכָל הַיּוֹשְׁבִין שָׁם עוֹנִים אַחֲרֶיהָ³⁹ חֲלוּץ
הַנָּעַל, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְצָרִיךְ שֶׁתַּחֲבֹן הִיבָמָה שֶׁתַּחֲלִץ
לוֹ, וְיַתְּכֹן הוּא שֶׁיַּחֲלִץ לָהּ. וְיַעֲשֶׂה מַעֲשִׂים אֵלּוּ
לְשִׁמּוֹן⁴⁰. וְהַסּוּמָא אֵינּוּ חוֹלְצִין⁴¹; שְׁנֵאמַר: וְיִרְקָה
בִּפְנֵיו, וְאֵין זֶה רוֹאֶה הָרֶק⁴².

(37) בכת"י התימנים, אין כאן התחלת הלכה, ומשפט זה מחובר להלכה הקודמת, ומסתיימת בתיבות: "שלוש פעמים". (38) משמעות "ככה" - כלשון זו תאמר (סוטה לב. וברש"י). (39) יבמות קו, ב: "מצוה על כל העומדים שם (הנמצאים שם, 'טור' אהע"ז סי' קסט, ומפרש ה'תוספות יום-טוב' שם: בין יושבים ובין עומדים) לומר חלוץ הנעל". וראה בגמרא שם: "היינו יושבים לפני רבי טרפון. . . ואמר לנו: ענו כולכם חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל". וכתב בעל 'הלכות גדולות' (הובאו דבריו ב'הגהות מיימוניות'): "מפני מה חולצת נעלו? שכן אמר הקב"ה למשה: אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים [מצות ייבום] ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה, שדרכם להיות יחפים, מטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים זרע לאחייך - לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה, והדיינים עונים: חלוץ הנעל - כאבל; חלוץ הנעל - כמנודה; חלוץ הנעל - כמורד במצוה". (40) לשם מצות חליצה (יבמות קב:). (41) לכתחילה, אבל בדיעבד חליצתו כשרה, כמבואר ביבמות קג, א ולהלן הט"ו, שהרי אפילו לא רקקה כלל - חליצתו כשרה, כמבואר בסמוך הי"ב. (42) השווה דברי ה'תוספות' ביבמות שם,

ונאסרה להתייבם לאחים וכו'. ואילו בשניה - הרי היא כאילו לא חלצה ומותרת להתייבם, וכן לא נאסרו עליו קרובותיה וכו', כמבואר להלן הכ"ו. ולדעת הרמב"ן והרשב"א, דין חרש וחרשת כאילם ואילמת, ואם חלצו - חליצתם פסולה, וכן בשו"ע אהע"ז סי' קסט, סמ"ג.

יד. רָקְקָה בְּלִבָּהּ, שְׁלֹא חָלְצָה וְלֹא קָרְאָהּ, אוֹ שְׁרָקְקָה וְקָרְאָהּ וְלֹא חָלְצָה - הֲרִי זֶה פְּחִלְצָה פְּסוּלָה⁵⁸. קָרְאָהּ הִיא וְהוּא וְלֹא חָלְצָה וְלֹא רָקְקָה - לֹא עָשָׂה פְּלוּם⁵⁹; שְׁנָאֵמַר: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ - שֶׁהִמְעָשָׂה, שֶׁהוּא הַחֲלִיצָה וְהִרְקִיקָהּ, הוּא שְׁמוּעִיל⁶⁰, אָבֵל הַקְּרִיאָה אֵינָה מְעַכֶּבֶת וְאֵינָה מוּעָלָה⁶¹.

(58) ונפסלה על האחים מלהתייבם להם, שהלא הסדר הוא: חליצה ואח"כ ריקקה, ומכיון שזו רקקה - יחשבו שבוודאי כבר חלצה מקודם. ואם נתירה להתייבם, יאמרו: חלוצה מותרת לאחים (שם קה.). וראה להלן הכ"ח, ובהערה קנג שם. (59) ומותרת להתייבם. (60) החליצה מועילה להתיר להנשא לזר. ואילו הרקיקה בלבד אע"פ שאינה מועילה להתיר - מועילה היא לפסלה על האחים. (61) אפילו לפסול על האחים, שאף-על-פי שברקיקה גזרו חכמים לפסלה על האחים - בקראה בלבד אין לחוש, כי סדר הקריאה הוא גם לפני החליצה (למעלה ה"ט), ויאמרו: זו קראה לפני חליצתה, ועדיין לא חלצה, ולפיכך הותרה להתייבם (יבמות, שם).

טו. חָלְצָה וְרָקְקָה וְקָרְאָהּ וְהֵם יוֹשְׁבִין⁶² אוֹ מְטִין עַל צִדֶּיהָ, אוֹ שֶׁהִיא שְׂרוּף הַנֶּעֱל קָשִׁיר עַל שְׂוָיו⁶³ מִן הָאֲרֻכָּבָה⁶⁴ וְלִמְטָה, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנֶי שְׁלֹשָׁה עֲמִי הָאֶרֶץ שְׁאֵינָן יוֹדְעִין לְהַקְרוֹת⁶⁵, וְכֵן הַסּוּמָא שֶׁחָלַץ⁶⁶ - חֲלִיצָתוֹ בְּשֶׁרָה⁶⁷.

(62) אע"פ שלכתחילה צריכה לקרוא ולירוק בעמידה, כמבואר למעלה ה"ז. (63) ולכתחילה צריך להיות קשור על רגלו, שהיא למטה מן השוק, כמבואר למעלה ה"ו. (64) היא פרק הרגל, שבין השוק והירך. "על הברכים" (דברים כח, לה) מתרגם אונקלוס: "על רכביא", וכן בדניאל (ה, ו) "וארכבתיא דא לדא נקשן". ואם היה המנעל קשור למעלה מן הארכובה, דינו מבואר בסמוך חט"ז. (65) שהרי לכתחילה צריך שידעו להקרות (למעלה ה"ה). (66) אע"פ שאינו רואה הרוק (ראה למעלה ה"ח). (67) בדיעבד, ואפילו להתירה להנשא לזר. ומקור כל דינים אלו, ביבמות קג, א. שאמרו שם: "בין עומד בין יושב בין מוטה", והוא-הדין לקריאה וריקקה, שהרי אפילו לא רקקה ולא קראה כלל - חליצתה כשרה, כמבואר למעלה ה"ב. וכשהשרוק קשור למטה מן הארכובה (שם) "וחלצה נעלו מעל רגלו - אפילו מעל רגלו" - כלומר מדבר שהוא על רגלו, וזהו השוק שהוא מעל פרסת הרגל. ואילו לכתחילה, צריך שיקשור למטה מן השוק (למעלה ה"ו). אבל למעלה מן הארכובה נקרא: "מעל דמעל", והתורה אמרה: מעל רגלו, ולא "מעל דמעל" וחליצתה פסולה, כמבואר בסמוך חט"ו. והחולצת מן הסומא, אמרו שם: "חליצתה כשרה".

דיבור-המתחיל החולצת. ולדעת הראב"ד, אם אין לו אחים - חולץ הסומא אפילו לכתחילה. וסומא באחת מעיניו, כשר לחלוץ אפילו לכתחילה, שהרי יכול לראות הרוק מפי היבמה ('תוספות' יבמות קא: וכן באהע"ז סי' קסט, מוז).

ט. נִמְצָא סֵדֶר הַחֲלִיצָה בָּהּ הוּא: קָרְאָהּ הִיא תַּחֲלָה: מֵאֵן יְבָמִי לְהַקִּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יְבָמִי, וְאַחֲרֵי כֵן הוּא אוֹמֵר: לֹא חָפְצָתִי לְקַחְתָּהּ, וְאַחֲרֵי כֵן תַּחֲלִין, וְאַחֲרֵי כֵן תֵּרַק, וְאַחֲרֵי כֵן תִּקְרָא⁴³: כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אֶחָיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱל.

(43) יבמות קו, ב.

י. וְאֵין הַסֵּדֶר מְעַכֵּב, אֲלֵא אִם לֹא קָרְאָהּ בְּתַחֲלָה לֹא הִיא וְלֹא הוּא, אוֹ שְׁרָקְקָה וְאַחֲרֵי כֵן חָלְצָה, אוֹ שֶׁקָּרְאָהּ⁴⁴ וְאַחֲרֵי כֵן רָקְקָה - חֲלִיצָתָה בְּשֶׁרָה⁴⁵.

(44) "ככה יעשה לאיש", שרק היא קוראה ולא הוא. (45) שם.

יא. וְלִמָּה לֹא תַּחֲזֹר וְתִרְקַק⁴⁶ עַל הַסֵּדֶר⁴⁷ שְׁמָא יֵאמְרוּ: רָקִיקָה לְבִדְהָ⁴⁸ אֵינָה פְּלוּם וְאֵינָה פּוֹסְלֶת מִן הָאֶחָיו⁴⁹.

(46) אחרי החליצה, כשרקקה לפני החליצה. (47) שהוא: חליצה ואחר כך ריקקה. (48) הראשונה, כשיראו שמצריכים אותה לירוק שנית. (49) להתייבם להם, בעוד שהריקקה בלבד פסלתה מלהתייבם, כמבואר בסמוך ה"ד (יבמות קה.).

יב. חָלְצָה בְּלִבָּהּ, וְלֹא קָרְאָהּ וְלֹא רָקְקָה - חֲלִיצָתָה בְּשֶׁרָה⁵⁰. וְאֵין צִרְיָה לֹמֵר, שֶׁחָלְצָה וְקָרְאָהּ וְלֹא רָקְקָה, אוֹ שֶׁחָלְצָה וְרָקְקָה וְלֹא קָרְאָהּ, שֶׁחֲלִיצָתָה בְּשֶׁרָה⁵¹.

(50) יבמות קה, א. כדעת רבי עקיבא, ואע"פ שנאמר (דברים כה, ט): "ככה יעשה לאיש", ו"ככה" משמעו דוקא - אין מעשה הרקיקה מעכב, כי לא הקפיד הכתוב אלא על דבר שהוא "מעשה באיש" וזהי החליצה שהיבמה עושה מעשה בגופו של איש (היבם), אבל הרקיקה אינה מעשה באיש (שם קד: וברש"י). (51) שם קד, א.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵² בְּשֶׁהִיוּ יְכוּלִין לְדַבֵּר, שֶׁהֲרִי הֵן רְאוּיִין לְקָרוֹת⁵³; אָבֵל אֱלֵמָת אוֹ אֵלֶם - אֵינָן חוֹלְצִין⁵⁴, וְאֵם חָלְצוּ - חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה⁵⁵. וְאֵינָן בְּחֶרֶשׁ וְחֶרֶשֶׁת שֶׁחָלְצוּ שְׁלֹא עָשׂוּ פְּלוּם⁵⁶, לְפִי שֶׁהֶחֱרַשׁ אוֹ הֶחֱרֶשֶׁת אֵינָן בְּנֵי דַעַת⁵⁷.

(52) שאין הקריאה מעכבת. (53) וכל הראוי לדבר, אין הדיבור מעכב בו. (54) שאינם ראויים לקרות. (55) שם קד, ב. (56) תוספתא, יבמות פ"א ה"ט. (57) והרי הם כקטן שאמרו בו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום" (וראה להלן פ"ו ה"ו). והבדל יש בין "חליצה פסולה" לבין "לא עשה כלום", שבראשונה - נאסרו עליו קרובותיה

כן למה לא יחלוץ ברגל ימין מן הארכובה למטה? - סובר רבינו, שהמשנה מדברת כשלא נחתכה רגלו, אלא שהנעל קשורה בשוק למטה מן הארכובה, כפירוש הירושלמי שם. אבל כל שנחתכה רגלו - אפילו למטה מן הארכובה - אינו חולץ, משום שצריך לנעוץ עקבו בארץ, וכמבואר בסמוך. וכן דעת רבינו נסים גאון (הובאה ב'תוספות' שם קג.). אבל לדעת רש"י (שם קג.) וכן הרשב"א, כל שנחתכה רגלו למטה מן הארכובה ונשארה השוק, חולצת מעל שוקו, שהתורה אמרה: "מעל רגלו", זוהי השוק שהיא מעל פרסת הרגל. וראה באהע"ז סי' קסט, סל"ה. (85) שכף רגלו למעלה, ודורך גבה למטה, ותחתיתה למעלה ('פרישה' לאהע"ז סי' קסט, נח. ע"פ 'הערוך' ערך לחת). (86) ואין עקבו נוגע בארץ. (87) יבמות קג, א. כדעת אמימר וכדעת הגאונים והרי"ף, שהכוונה לפסול. אלא שמי שראוי לנעוץ עקבו בארץ ולא נעץ - חליצתו כשרה, אבל אלו אינם יכולים לנעוץ בארץ, וכל שאינו ראוי לנעוץ - חליצתו פסולה (מגיד-משנה). והראב"ד חולק וקובל: "לא שמענו שהדריסה (דריכת הרגל בארץ) מעכבת, לפסול החליצה". ולדבריו, חליצת בעלי מומים אלו כשרה, ולא נתכוין אמימר (ביבמות, שם) אלא להצריך נעיצת הרגל לכתחילה, ולא לפסול בדיעבד.

19 יח. ויבמה שידיה חתוכות - חולצת לכתחלה
20 ואפלו בשניה⁸⁸, שלא נאמר וחליצה בידה. חליצה
21 במנעל של פגד - אינה חליצה⁸⁹. אבל אם חליצה
22 במנעל שאין לו עקב⁹⁰ או שהיה תפור בפשתן⁹¹, או
23 שהיה מנעל של שער⁹² או של סיכ⁹³ או של שעם⁹⁴
24 או של עץ⁹⁵, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול
25 להלך בו או קטן שאינו חופה את רב רגלו, או
26 מנעל פרום⁹⁶ שאינו חופה רב הרגל, או נפחת⁹⁷
27 שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פסולה⁹⁸.

(88) יבמות קה, א. (89) שאינו מגין כלל על הרגל, ואינו בכלל "נעל" (שם קג. וגיטין כה.). (90) שם קא, א. וכתב ה'נמוקי יוסף' (שם): עקב - נקרא כל דבר המעכב הרגל בתוך הנעל, לפי שאם אין עקב לנעל, הרגל יוצאת חוץ לנעל, וכן הובאו דבריו בבית שמואל' אהע"ז סי' קסט ס"ק יט. (91) שם קב, ב. ראה לעיל ה"ו. (92) נוצה של עזים (רש"י שם). (93) חוטים דקים מצמחים שעושים מהם חבלים ('הערוך', ע"פ מדרש רבה, ויקרא פכ"ב). (94) הקליפה הרכה של "אלון השעם" שמכנים ממנה פקקים לבקבוקים. (95) כל אלה קשים הם ומגינים (רש"י יבמות קב:). ובכל זאת פסולים לחליצה, שאינם עור. ו'נעלו' האמורה בתורה, של עור הוא, ככתוב (יחזקאל טו, י): "ואנעלך תחש", היינו נעל מעור תחש. (96) קרוע. ככתוב (ויקרא י, ו): "ובגדיכם לא תפרומו". (97) מלמטה, במקום הסוליה. ורש"י ביבמות קב, ב מפרש: לשון פרימה נופלת בנעל, ופחיתה וקבול - בסנדל. (98) יבמות קג, א.

28 יט. חליצה בסנדל של עץ⁹⁹ ומחפה עור¹⁰⁰, או היתה
29 קרקהיתו¹⁰¹ עור ולחיי¹⁰² של שער¹⁰³, או שחליצה
30 סנדל של שמאל מעל רגלו הימנית¹⁰⁴, או שלא היה

וחליצה בפני שלשה עמי-הארץ כשרה, שהרי אין הקריאה מעכבת כלל (לחם-משנה). וגם מלשון הברייתא מוכח כן, שהרי אמרו (שם קא:): "מצות חליצה בשלשה שידועים להקרות", משמע לכתחילה בלבד ('מעשה רוקח').

1 טז. חליצה פליגה, או שחליצה בפני שנים או בפני
2 שלשה ונמצא אחד מהן קרוב⁶⁸ או פסול⁶⁹, או
3 שהיה המנעל קשור למעלה מן הארץ⁷⁰, או
4 שהיה⁷¹ הוא ושמטה היא⁷², או שהיתה היא
5 ושמט הוא⁷³, או שנתפונה היא ולא נתפון הוא⁷⁴,
6 או שנתפון הוא ולא נתפונה היא⁷⁵, וכן קטנה⁷⁶
7 שחליצה לגדול⁷⁷ - חליצתו פסולה⁷⁸. וכן אם חליצה
8 בפני יחיד, ואפלו בינו לבניה ובחליצה⁷⁹ - הרי זו
9 חליצה פסולה⁸⁰. אבל חרש שוטף וקטן שחליצו,
10 וכל החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה⁸¹ ומן
11 היבום - אינה חליצה⁸².

(68) ליבם או ליבמה, או שהיו הדיינים קרובים זה לזה. (69) לדון דיני ממון, כגון שהיה סומא בשתי עיניו, או גר שלא היתה אמו מישראל (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט"ו) או שנפסל בעבירה. ראה הל' עדות פ"ב, ה"א (יבמות קד:). (70) מבואר לעיל ה"ו. (71) את שרוכי נעלו. (72) את נעלו מרגלו. (73) יבמות קב, א. ראה לעיל ה"ו. (74) לחלוץ כדי להיות מותרת לזר. (75) יבמות קב, ב. ראה לעיל ה"ח. (76) פחותה מבת שתי-עשרה שנה, וכמבואר למעלה פ"ב מהל' אישות ה"א. (77) שמלאו לו שלש-עשרה שנה והביא שערות, כמבואר שם ה"י. (78) יבמות קה, ב. ראה להלן הכ"ח, והערה קנב. ועדיין יש לבאר מדוע חליצת קטנה פסולה (עי' לעיל הערה נג) ואילו חליצת חרשת אינה כלום, כמו שכתב לעיל בה"ג ('מעשה רוקח'). (79) אע"פ שאין התחלת דין בלילה, והרי חליצה "דין" היא, שגובה כתובתה על ידה (שם קד), ראה לעיל ה"ה. (80) ולא אמרו בזה "אינה חליצה" כדלהלן, אלא פסולה היא, כמבואר שם, ופוסלתה על האחים מלהתייבם, וכמבואר לעיל ה"ג. (81) כגון שהיתה היבמה מעוברת מבעלה הראשון שמת, ושמה יהא הוולד בן קיימא, נמצא שאינה צריכה חליצה, וכמבואר לעיל פ"א ה"כ, ופ"ג הט"ז. (82) ומותרת לכהונה והוא מותר בקרובותיה, ע"פ הכלל המבואר להלן הכ"ו, שמקורו בגיטין כד, ב - כה, א. וכן אמרו (יבמות קה:): "אין חליצת קטן כלום".

12 יז. יבם שרגלו הימנית חתוכה - אינו חולץ
13 בשמאל⁸³; ואם חליצה מעל שמאלו - חליצתה
14 פסולה⁸⁴. היתה רגלו עקמה לאחור⁸⁵ או הפוכה על
15 צדה, או שהיה מחלף על ראשי אצבעות רגליו⁸⁶ -
16 הרי זה אינו חולץ; שחולץ צריך לנעוץ עקבו
17 בארץ, וזה אינו יכול. ואם חליצה למי שרגלו כף -
18 הרי חליצתה פסולה⁸⁷.

(83) ברגלו השמאלית. (84) יבמות קד, א. מגזירה-שוה' דמצורע, ראה לעיל ה"ו והערה כא. ואע"פ ששנינו (יבמות קא. במשנה) "מן הארכובה ולמטה חליצתה כשרה", ואם

לשריפה, והרי הוא כאינו קיים. (116) ואין לו תורת נעל (יבמות קד.). ונעל של בית-דין שאינו עומד אלא לחליצה ולא להלך בו, הואיל ואינו נועלו שמש בית-הדין, אין הדין מקפיד עליו - הרי הוא כעשוי להלך בו (שם).

12 כא. קרעה המנעל מעל רגלו¹¹⁷ או ששרפתו, או
13 שהיה לבוש שני מנעלין וחלצה העליון, אף על פי
14 שקרעה התחתון עד שנתגלתה רגלו - הרי זו חליצה
15 פסולה¹¹⁸.

(117) ונפל מאליו, שאע"פ שגילוי הרגל יש כאן - חליצת הנעל אין כאן. (118) שם קב, א. בעיות שלא נפשטו, וספק תורה - הולכים בו להחמיר. ואע"פ שכבר כתב דין "קרעה המנעל" - יתכן כי דין שתי המנעלין שיש גם חליצת העליון - עדיף יותר, ומשמיענו שגם בזה, חליצתו פסולה (לחם-משנה). וגירסת רבינו בגמרא שם, שונה מגירסתנו: "דשלפתי לעילאי, וקרעתי לתתאי מאי" (מגיד-משנה).

16 כב. יבמה שאכלה שום או גרגיר¹¹⁹ וכיוצא בהן
17 מדברים שמרביץ¹²⁰ את הרק, והיה הרק זב מפיה -
18 אינו פלום¹²¹, עד שיהיה הרק מעצמו¹²².

(119) מין צמח, ולדעת ה'ערוך' הוא חרדל לכן, ונוצר במשנה (מעשרות פ"ד, מ"ה). (120) ובכ"י התימנים: שמזיבים. (121) כלומר: אין הרקיקה כלום, וצריכה לרוק עוד הפעם, רוק הבא מעצמו, לקיים מצות ריקקה. ואם חלצה, מבלי שתרוק עוד הפעם, חליצתה כשרה, שהרי אפילו אם לא רקקה כלל, חליצתה כשרה (למעלה הי"ב) - מגיד-משנה. (122) שנאמר: "וירקה" - מעצמה, ולא מחמת דבר אחר (יבמות קו:).

19 כג. רקקה דם: אם היה שותת¹²³ מפיה - אינו
20 פלום, ואם מצצה ורקקה - פשר¹²⁴; שאי אפשר
21 לדם שנתמץ בלא צחצוח¹²⁵ רק¹²⁶. רקקה
22 וקלטת¹²⁷ הרוח קדם שניגע לכנגד פניו¹²⁸, כגון
23 שהיתה ארפה והוא קצר - אינו פלום¹²⁹. ואם אחר
24 שהגיע לכנגד פניו¹³⁰, אף על פי שלא הגיע לארץ -
25 פשר. וכן אם לא ראו הדינין הרק פשיצא מפיה -
26 פשר¹³¹.

(123) זב. (124) ואינו צריך לרוק עוד הפעם. (125) טיפות, וביחוד טיפות הנסחטות. (126) יבמות קה, א. כי לא אמרה תורה: "וירקה רוק" - שיהא משמע רוק בלבד, אלא "וירקה" ואפילו רוק ועמו דבר אחר - נקראת ריקקה. (127) אחותו. (128) והעבירתו ממנו. (129) שם קו, ב. שנאמר: וירקה בפניו. (130) קלטתו הרוח והעבירתו. (131) שאף-על-פי שלכתחילה צריכים הדיינים לראות הרוק יוצא מפיה, כמבואר למעלה ה"ז, - בדיעבד, אם לא ראו, אינה צריכה לירוק שנית, כי לא אמרו (שם) אלא: "צריכים הדיינים לראות וכו'", ואין זה אלא לכתחילה.

27 כד. חליצה מטעת¹³² - פסולה. פיצד? כגון שאמר
28 לו: חליץ לה ובכף אתה פונסה, או שאמר לו: חליץ
29 לה, שזו מצוה היא ואינה מפסדת עליה פלום, ואם

1 המנעל שלו¹⁰⁵, או (שלא) היה גדול שיכול להלך
2 בו¹⁰⁶, או קטן שחופה את רב רגלו¹⁰⁷, או נפרם
3 שחופה את רב הרגל, או נפחת שמקבל רב הרגל -
4 חליצתו כשרה¹⁰⁸.

(99) והוא הדין לשאר הדברים המנויים בהלכה הקודמת (מגיד משנה). (100) יבמות קג. (101) סוליתו (102) שם קב, ב: "ותרסיותיו של שיער", ומפרש רבינו: תרסיות - לחיים (לחם-משנה). (103) דוקא שיער, שגם הוא מעורר הבהמה (שם). (104) יבמות קא, א. (105) שם. ולכתחילה צריך שתהא הנעל של היבם (שם קג:). כי כל שאינו שלו, אינו עשוי כמידת רגלו. ונוהגים, שבית-דין מקנה ליבם החולץ, את הנעל במתנה (אהע"ז סי' קסט, יד). (106) בכת"י התימנים: "או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו", כלומר, שלא היה למידת רגלו, אבל הוא יכול להלך בו ואינו נופל מעל רגלו (יבמות קא. וברש"י). (107) שם. (108) שם קב, ב.

5 כ. סנדל המסגר¹⁰⁹ והמחלט¹¹⁰ ושל כוכבים ומזלות
6 שמניחין אותו ברגלי הצורה¹¹¹ - לא תחליץ בו¹¹²;
7 ואם חלצה - חליצתה כשרה, ואף על פי שהוא
8 אסור בהנאה¹¹³. אבל סנדל של תקרבת כוכבים
9 ומזלות¹¹⁴ ושל עיר הנדחת¹¹⁵, או שנעשה למת
10 שיקבר בו, אם חלצה בו - חליצתה פסולה, שהרי
11 אינו עומד להלך בו¹¹⁶.

(109) שפרחה בו צרעת, והסגירו הכהן שבעת ימים לראות אם יפשה הנגע או אם יעמוד בעינו, ככתוב (ויקרא יג, 1): "והסגיר את הנגע שבעת ימים". (110) לסוף שבעת ימים להסגרו, ראהו הכהן והנה פשה הנגע, מחליט לטמאו ולשרפו (ויקרא שם, נא-נב). וראה בכ"י מהל' טומאת צרעת ה"א. (111) שנועלים (= שמנעילים) את הצלם ברגליו כשמוסעים אותו ממקום למקום (רש"י ליבמות קג:). (112) כי כל אלה מאוסים הם לעשות בהם מצוה, שהיה עליהם שם טומאה ועבודה-זרה (יבמות קג: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל סנדל). (113) שהרי משמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה (פ"ז מהל' ע"ז ה"ב) - בכל זאת כשר הוא לחליצה, משום שמצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואר ישראל ניתנו (יבמות קג: ורש"י ראש-השנה כח). וראה להלן בסמוך. (114) שהקריבו בהמה לפני עבודה-זרה ועשו סנדל מעורה, ותקרובת של עבודה-זרה אין לה ביטול עולמית (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט) ועומדת לשריפה או לאיבוד (שם, ה"ו), נמצא סנדל זה כאילו אינו קיים, ואינו חופה את רגלו (יבמות שם, וברש"י). אבל סנדל של ע"ז שמניחים אותו ברגלי הצורה אינו אלא "משמשי ע"ז" ויש להם ביטול (הל' ע"ז פ"ח, ה"ט), שאם ביטלם גוי קודם שבאו לידי ישראל, הרי הם מותרים בהנאה (שם, ה"ח), נמצא סנדל זה יש לו תקנה ואינו עומד לשריפה, (רש"י יבמות קג, ב). (115) שהודחו אנשיה ועבדו ע"ז, ככתוב (דברים יג, יד): "יצאו אנשים... וידיחו את יושבי עירם... נלכה ונעבדה אלהים אחרים" ושורפים את כל שללה (רכוש) באש, ככתוב בתורה (שם יז), נמצא סנדלה עומד

1 תְּרַצָּה אַחֵר כֶּף לֵיבָם תִּבְבֵּם, וְכִיּוּצָא בְּדְבָרִים אֲלוֹ -
2 פְּסוּלָה¹³³. אָבֵל אִם הִטְעוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: חֲלֹץ לָהּ עַל
3 מִנֵּת שֶׁתִּתֵּן לָהּ¹³⁴ מֵאֲמִים זֶה אוֹ עַל תְּנָאי כֶּף וְכָךְ,
4 אַף עַל פִּי שְׂלָא נִתְּנָה וְלֹא נִתְּנִים הִתְנָאי - חֲלִיצָתָהּ
5 פְּשָׁרָה¹³⁵, שֶׁהִרִי נִתְּפֹן לְחֲלֹץ לָהּ.

(132) שלא רצה לחלוץ, והטעו אותו, כדלהלן. (133) שם קו, א. וב'ירושלמי' פ"ב, ה"ו. כי לא נתכוין להתירה (ראה בסוף ההלכה), וכבר נתבאר לעיל ה"ט שאם לא נתכוין, חליצתו פסולה. ומאחר שנפסלה עליו ואסורה לו, אנו כופים אותו לחלוץ לה שנית כדין, כדי שלא תתעגן (שם, וכן דעת הרשב"א ע"פ ה'ירושלמי' הנ"ל). (134) כן הוא בדפוס רומי. ובדפוסים חדשים, בטעות "לה". (135) כי אין תנאי מועיל בחליצה, הואיל ואי-אפשר לחלוץ ע"י שליח, וכל מעשה שאי-אפשר לקיימו על-ידי שליח אי-אפשר להתנות בו תנאי, כי אינו דומה לתנאי בני גד ובני ראובן (שכל דיני תנאי נלמדו ממנו), שהמעשה נתקיים על-ידי שליח, שהרי משה ציוה לשלוחו יהושע לתת להם את הארץ ונתנה להם (כתובות עד. ורש"י ליבמות שם, וראה למעלה פ"ו מהל' אישות בהערה מג). ומפורש בגמרא (יבמות, שם) שאינה חייבת לתת לו שאם אינו הגון לה וחייב לחלוץ לה, אינה חייבת לשלם לו, כי לא הסכימה מרצונה, ושחוק עשתה בו.

6 כה. המוֹסֵר מוֹדֵעָא עַל הַחֲלִיצָה¹³⁶ - חֲלִיצָתוֹ
7 פְּסוּלָה¹³⁷. לְפִיכָךְ רָאוּ לְדִינָן לִזְמַר לוֹ¹³⁸ לְבָטֵל
8 הַמוֹדֵעָא¹³⁹ כְּדֶרֶךְ שְׁעוּשֵׁין בְּגִט¹⁴⁰. לְחֻצְוָהוּ
9 יִשְׂרָאֵלִים וְהַכּוּהוּ עַד שֶׁחֲלֹץ: אִם בְּדִין עָשׂוּ¹⁴¹ -
10 חֲלִיצָתוֹ פְּשָׁרָה¹⁴²; וְאִם שְׂלָא בְּדִין עָשׂוּ, כְּגוֹן שֶׁהִרִי
11 הִדְיוּטוֹת¹⁴³ אוֹ שֶׁטְעוּ¹⁴⁴ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹⁴⁵. וְאִם
12 הִעֲפֹ"ם אָנְסוּהוּ מֵעֲצָמָן¹⁴⁶: אִם הָיָה הַדִּין נוֹתֵן
13 שִׁיחֲלֹץ - חֲלִיצָתוֹ פְּסוּלָה¹⁴⁷; וְאִם שְׂלָא בְּדִין - אֵינָה
14 חֲלִיצָה¹⁴⁸.

(136) שאמר בפני שנים: חליצה שאני עומד לחלוץ ליבמתי - בטלה היא, כי אנוס אני לחלוץ, ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"ט. (137) ביבמות קו, א - השוו דין חליצה מעושה (ע"י כפיה) לגט מעושה. ומשם למד רבינו, שגם בחליצה אפשר למסור מודעה כמו בגט. ראה ערכין כא, ב. ואע"פ שבמסירת מודעה על גט - הגט בטל, כמבואר בהל' גירושין שם, פוסק רבינו בחליצה שהיא פסולה, אבל אינה בטלה, כי בגט הוא מבטל גט זה מלתו בתורת גירושין, ואם לא ניתן בתורת גירושין אינו גט כלל. אבל בחליצה אינו יכול לבטל את מעשה החליצה כאילו לא נעשה, אלא שהוא מודיע שלא יתכוין בה לשם חליצה להתירה לזו, והרי חליצה שלא נתכוין בה החולץ אינה בטלה אלא פסולה, כמבואר למעלה ה"ט ובהלכה הקודמת (כסף-משנה בשם הריב"ש). (138) לפני החליצה. (139) שאומרים לו: אמור לפנינו, שכל הדברים שמסרת שגורמים לבטל החליצה הרי הם בטלים, והוא אומר: הן. (140) ראה לעיל פ"ו מהל' גירושין ה"ב. (141) כגון שהיה היבם "מוכה שחין או שיש בו שאר מומי אנשים" (למעלה

פ"ב ה"ד), וכן כל אלה המנויים להלן פ"ו ה"ד, שהדין נותן לכופם לחלוץ. (142) יבמות קו, א. (143) ולא ידעו את הדין, שאין יבם זה ראוי לכופו לחלוץ. (144) הדיינים המומחים. (145) ופוסלתה על האחים, גזירה "שלא כדין" משום "כדין", השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"כ, וראה גיטין פח, ב. (146) שלא על-ידי ב"ד של ישראל. ואם אנסוהו על-ידי ב"ד של ישראל - חליצתו כשרה, כמבואר שם. (147) ואינה בטלה - גזירה משום לחצוהו ישראל כדין. (148) ומותרת לאחים, כי לא יבואו להחליף חליצת גויים שלא כדין בחליצת ישראל כדין. ובגיטין פח, ב - הוסיפו: "שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בנכרי ומפקעת עצמה מיד בעלה", וזה לענין גט, וכבר אמרנו שרבינו משה דין חליצה לדין גט, השווה לעיל פ"ב מהל' גירושין ה"ב.

15 כו. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ 'אֵינָה חֲלִיצָה', או 'לֹא עָשָׂה
16 כָּלוּם', או 'אֵינָה כָּלוּם' - הִרִי הִיא פְּאֵלוֹ לֹא נִחְלָצָה
17 לוֹ; וְלֹא נֶאֱסָרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְלֹא נִפְסָלָה מִן
18 הַכֹּהֲנָה¹⁴⁹, וּמִתֵּרֶת לְהִתְבַּבֵּם. וְכָל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ
19 'חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה' - נֶאֱסָרוּ עָלָיו קְרוֹבוֹתֶיהָ, וְנִפְסָלָה
20 מִן הַכֹּהֲנָה¹⁵⁰, וְנֶאֱסָרָה עַל הָאֲחִין¹⁵¹, וְאֵינָה
21 מִתְּיַבֶּמֶת, וְאֵינָה מִתֵּרֶת לְהַנָּשָׂא לְזָר עַד שֶׁתִּחְלֹץ
22 חֲלִיצָה פְּשָׁרָה¹⁵².

(149) ראה למעלה פ"א, ה"ג. (150) שהולכים בה להחמיר כדין חליצה כשרה הפוסלת לכהונה, ראה שם ה"י. (151) ראה שם ה"ג. (152) גיטין כד, ב - כה, א.

23 כז. עֲבָרָה וְנִשְׁאָת - הִרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ חֲלִיצָה פְּשָׁרָה
24 וְהִיא תַּחַת בַּעֲלָהּ¹⁵³, וְאִין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ.

(153) שאינו צריך לגרשה, אבל מפרישים אותה ממנו עד שיחלוץ לה, שהרי מן התורה חליצה פסולה אינה כלום, ואיך תעמוד עם בעלה בלא חליצה (מגיד-משנה). אבל אם לא חלצה כלל ונשאת לזר באיסור, הרי זה מוציאה בגט ואסורה עליו עולמית, כמבואר לעיל פ"ב ה"ח, משום קנס, שאסרה עצמה על היבם, לא תהא חוטאת ונשכרת (יבמות צב:). אולם, בדינו, הרי ממילא אסורה על יבמה משחלצה חליצה פסולה, ואין לקנסה (ביאור הגר"א לאהע"ז סי' קסט ס"ק קמו, בשם הריב"ש).

25 כח. יִבְמָה שֶׁנִּדְּלָה בֵּין הָאֲחִין - הִרִי זֶה מִתֵּרֶת
26 לְהִתְיַבֵּם, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא חֲלָצָה לְאֶחָד מֵהֶן
27 בֵּינוּ לְבִינָהּ¹⁵⁴ וְנִפְסָלָה עָלֵיהֶן¹⁵⁵. אָבֵל אִם רָאִינוּהָ
28 שֶׁחֲלָצָה נִעְלָו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - נִפְסָלָה¹⁵⁶, שֶׁמָּא
29 נִתְּפֹנָה לְחֲלִיצָה¹⁵⁷, וְצָרִיקָה חֲלִיצָה פְּשָׁרָה לְהִתִּירָהּ
30 לְזָר.

(154) ללא כל דין ועד. (155) מלהתייבם, כמבואר למעלה ה"ט. (156) יבמות קב, ב. ומכאן אפשר ללמוד, שמה שכתב רבינו למעלה ה"ד: "רקקה בלבד . . . הרי זו כחליצה פסולה", כוונתו שרקקה בבית-דין, אבל רקקה בינו לביתה או בפני שנים אינה פוסלת, שאם לא כן - אין לך

29 לְהָאֵי פְלוֹנִי אֶקְרִינֶהוּ לֵיהּ: לֹא חֲפָצְתִּי לְקַחְתָּהּ.
30 וְאַטְלַע לָהּ רְגֵלָהּ דִּמְיָנָא, וְשָׂרָת סִינְיָה מַעַל רְגֵלָהּ,
31 וְנִקְתָּ בְּאַנְפּוֹהִי רוּקָא דְאִיתְחַזִּי לָנָא מְפּוּמָּה עַל
32 אֶרְעָא. וְתוֹב אֶקְרִינֶהָ לְפְלוֹנִית דָּא: כִּכָּה יַעֲשֶׂה
33 לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִכְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, וְנִקְרָא שְׁמוֹ
34 בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱל. וְאַנְחָנָא דִּינִי וְכָל דִּהּוּ
35 יִתְבִּין קְדָמָנָא עֲגִינָן בְּתֵרִיָּה¹⁷³: חֲלוּץ הַנֶּעֱל חֲלוּץ
36 הַנֶּעֱל חֲלוּץ הַנֶּעֱל, תֵּלֶת זִמְנִין. וּמִדְּאִיתְעַבִּיד עוֹבְדָא
37 דָּא קְדָמָנָא שְׂרִינְהָ לְפְלוֹנִית דָּא לְמַהֵךְ לְהַתְנַסְכָּא
38 לְכָל מָאן דְּתַצְבִּי, וְאִינֵשׁ לֹא יִמָּחֶה בִּידָהּ מִן יוֹמָא
39 דִּנָּן וּלְעַלְמָא. וּבְעֵית מִינְנָא פְלוֹנִית דָּא גִיטָא
40 דְּחֲלִיצוּתָא דָּא, וּכְתִבָּנָא וּחְתִּמָּנָא וְיִהְיֶנָּא לָהּ לְזָכוּ
41 כְּדַת מָשָׁה וְיִשְׂרָאֵל. פְלוֹנִי בַר פְלוֹנִי עַד. פְלוֹנִי בַר
42 פְלוֹנִי עַד¹⁷⁴.

יבמה הגדלה בין האחים שלא רקקה בפני אחד מהם ונפסלה עליהם (מגיד-משנה). (157) ונפסלה עליהם. אבל אילו היה ברור לנו שאף היא לא נתכוונה לחליצה לא היתה נפסלת, ואע"פ שכתב רבינו למעלה הט"ז שחליצה בלא כוונה פוסלת, אין זה אלא כשלפחות אחד מהם נתכוין, אבל כששניהם לא נתכוונו - חליצתם בטלה (כסף-משנה).

1 כט. גַּט חֲלִיצָה שְׁאֵנוּ כּוֹתְבִין לָהּ אֵינוּ אֱלָא מַעֲשֶׂה
2 בֵּית דִּין¹⁵⁸, כְּדִי שְׂיִהֶיּה בִּידָהּ רֵאִיָּה שְׁנַחֲלָצָה¹⁵⁹. וְאִין
3 הַדִּינִין חוֹלְצִין אֱלָא אִם כֵּן מְפִירִין¹⁶⁰. לְפִיכָךְ, מִי
4 שְׂרָאָה¹⁶¹ זֹאת שְׁנַחֲלָצָה - כּוֹתְבִין לָהּ גַּט חֲלִיצָה אֶף
5 עַל פִּי שְׂאִינָן מְפִירִין שְׁזֵוּ הִיא בֵּת פְלוֹנִי וְאַשְׁת פְלוֹנִי
6 וְשִׁזָּה שְׁחָלֵץ לָהּ אָחִיו הוּא, שְׁהָרִי הַדִּינִין שְׁחָלָצָה
7 בְּפִנְיָהֶם הִפִּירוּ זֶה¹⁶² וְאַחֵר כֵּךְ חָלָצָה.

8 וְזֶהוּ נִסַּח גַּט חֲלִיצָה¹⁶³ שְׁנֶהְגּוּ בוֹ הָעָם:

(158) תעודת ראייה. (159) ואינו כגט גירושין שנתניתו מגרשה. וראה למעלה פ"א מהל' גירושין ה"ט, שגט מיאון, שאף הוא אינו כגט גירושין שנתניתו מגרשה, אינו צריך כתיבה לשמה ולא מסירה, ולא דבר ממשפטי הגירושין. וברור כי הוא-הדין לגט חליצה. (160) שזוהי אשת פלוני, ושזה שחלץ לה אחי בעלה המת מאביו הוא. (161) בכת"י התימנים, ובדפוס רומי: מי שראו. (162) יבמות קו, א. ואין חוששים שמא טעה בית-דין בהלכה זו לומר: חולצים אע"פ שאין מכירים וחלצו לה ממי שאינו יבמה (שם וברש"י). וראה בפ"א מהל' גירושין ה"י. (163) ומקורו ברי"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים ממנו ביבמות לט, ב. וב"ירושלמי" סנהדרין פ"א, ה"ב.

9 ל. בְּיוֹם פְלוֹנִי, כֵּךְ וְכֵךְ לִירַח פְלוֹנִי, שְׁנַת כֵּךְ וְכֵךְ
10 לְבְרִיאַת¹⁶⁴ עֲלָמָא, לְמִנְיָנָא דְרְגִילָנָא לְמִינְיָנָא¹⁶⁵ בְּהַ¹⁶⁶
11 בְּמִקּוֹם פְלוֹנִי¹⁶⁷. אֲנַחְנָא דִּינִי, דְּמִקְצָתָנָא¹⁶⁸ חֲתִימִין
12 לְתַתָּא¹⁶⁹, בְּמוֹתָב תֵּלֶתָא כְּדָא הוּיָנָא יִתְבִּין כְּבִי
13 דִּינָא, וְסִלְקָא לְקְדָמָנָא פְלוֹנִית בֵּרַת פְלוֹנִי אֲרַמְלָתָא
14 דְּפְלוֹנִי, וְקִרְבַּת לְקְדָמָנָא גָבַר חַד דְּשָׁמִיָּה פְלוֹנִי בַר
15 פְלוֹנִי, וְכֵן אֲמַרְהָ לָנָא פְלוֹנִית דָּא: פְלוֹנִי בַר פְלוֹנִי
16 דָּנָא אָחוּהִי דְּפְלוֹנִי בְּעָלִי מֵאֲבוּהִי הָהּ, דְּהוּיָנָא¹⁷⁰
17 נְסִיבָא לֵיהּ, וְשָׂכִיב, וְחָזִי לְרַבְּנָן וְלָכֵךְ יִשְׂרָאֵל שָׁבַק,
18 וְכַר וּבִרַת יִרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לֹא
19 שָׁבַק, וְהָדִין פְלוֹנִי אָחוּהִי חָזִי לְבּוֹמִי יְתִי. כֵּעֵן רַבְּבָן
20 אֲמַרְוּ לֵיהּ: אִי צָבִי לְבּוֹמִי יְתִי - יִבֵּם, וְאִי לֹא -
21 יִטְלַע לִי רְגֵלָהּ דִּמְיָנָא קְדָמִיכוֹן, וְאַשְׁרֵי סִינְיָה מַעַל
22 רְגֵלָהּ וְאֲרוֹךְ בְּאַנְפּוֹהִי. וְאַשְׁתְּמוֹדְעָנֶהוּ¹⁷¹ לְפְלוֹנִי
23 דָּנָא דְּאַחוּהִי דְּפְלוֹנִי מִיִּתְנָא מֵאֲבוּהִי הוּא, וְאַמְרָנָא
24 לֵיהּ¹⁷²: אִי צָבִית לְבּוֹמִי יְתִי - יִבֵּם, וְאִי לֹא -
25 אֲטְלַע לָהּ קְדָמָנָא רְגֵלָהּ דִּמְיָנָא וְתִשְׁרִי סִינָה מַעַל
26 רְגֵלָהּ וְתִרְוֹךְ בְּאַנְפּוֹ. וְעָנִי וְאֲמַר לָנָא: לִית אֲנָא צָבִי
27 לְבּוֹמִי יְתִי. מִדֵּי אֶקְרִינֶהָ לְפְלוֹנִית דָּא: מָאן יִבְמִי
28 לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי, וְאֶף

(164) ובכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: שנת כך וכך למנין פלוני. . . . (165) למנין שאנו רגילים למנות. (166) ובכת"י התימנים: ביה = בו. (167) ראה לעיל פ"א מהל' גירושין הכ"ז, שיש מונים למלכות אלכסנדרוס שהוא מנין שטרות. (168) שמקצתנו, כי מצות חליצה בפני חמשה דיינים (לעיל ה"ה), אך אינם חותמים אלא שלשה שהם העיקר ('מעשה רוקח'). (169) = חתומים למטה, במושב שלשה כאחד היינו יושבים בבית-דין, ועלתה לפנינו פלונית בת פלוני, אלמנת פלוני, והביאה לפנינו איש אחד ששמו פלוני בן פלוני, וכך אמרה לנו פלונית זו: פלוני בן פלוני זה, אחיו של פלוני בעלי מאביו היה (ראה למעלה פ"א ה"א שאין דין יבום אלא באשת אחיו מאביו). (170) = שהייתי נשואה לו, ומת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, ובן ובת יורש ומנחיל, ומקים שם בישראל, לא השאיר. וזה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי, עכשיו אמרו לו רבנן: אם רוצה הוא לייבם אותי - ייבם, ואם לא, יצדד (יטלע) = יצדד, רש"י ליבמות לט: רגלו הימנית בפניכם, ואחיר נעלו מעל רגלו וארוך בפניו. (171) - ונתברר לנו בפלוני זה שאחיו של פלוני המת מאביו הוא, ואמרנו. (172) בכת"י התימנים: ליה = לו: אם רוצה אתה לייבם אותה - יבם. ואם לא, הצדד לה בפנינו רגלך הימנית, ותתיר [היא] נעלך מעל רגלך ותרוק בפניך, וענה ואמר לנו: אין אני רוצה לייבם אותה, מיד הקרינו לפלונית זו: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי". ואף לפלוני זה, הקרינו לו: "לא חפצתי לקחתה". וצידד לה רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו ורקקה בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ. ושוב הקרינו לפלונית זו: "ככה יעשה לאיש אשר לא יכנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל", ואנחנו הדיינים וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו. (173) בכת"י התימנים: בתרה (= אחריה): חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל - שלש פעמים. ומשנעשה מעשה זה בפנינו, התרנוה לפלונית זו לילך להנשא לכל מי שתרצה, ואיש לא ימחה (יעכב) בידה מן יום זה ולעולם. וביקשה מאתנו פלונית זו גט-חליצה זה, וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות כדת משה וישראל. (174) בכת"י

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון א' ניסן – ספר נשים – הלכות יבום וחליצה קסה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי, וַחֲזִי לִי מִן אוֹרֵיתָא לְבִזְמוֹי יְתָהּ, 19
בְּדַכְתִּיב בְּסִפְר אוֹרֵיתָא דְּמֹשֶׁה: יְבָמָה יָבָא עָלֶיהָ. 20
וַעֲבִיאת פְּלוֹנִית דָּא וְאַתְּיַבְמַת לְפְלוֹנִי בַר פְּלוֹנִי יְבָמָה 21
לְאוֹקְמוֹי שְׁמָא בִּישְׂרָאֵל, בְּדַכְתִּיב: וְהָיָה הַכֹּכּוֹר אֲשֶׁר 22
תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְגו'. וְכַתֵּב לָהּ פְּלוֹנִי 23
יְבָמָה לְפְלוֹנִית יְבָמָתִיהָ כִּסְף זָוִי מֵאֲתָן דְּחִזּוּ לָהּ, 24
דְּהוּ כְּתִיבִין בְּכַתּוּבָתָהּ דְּכַתֵּב לָהּ בְּעֵלָה קְדָמָא, 25
וְאוֹסִיף לָהּ מְדִילֶיהָ כֶּף וְכָף. וְדָא נְדוּנָא דְּהִנְעֵלַת 26
לִיה וְכו', כְּפִשְׁאָר טַפְסִי¹⁸⁹ כְּתוּבָת¹⁹⁰. 27

(185) מקורו בר"ף יבמות סוף פ"ב, וקטעים מנוסח זה ביבמות נב, א. (186) ראה בביאורנו לעיל ה"ל הערה קנט. (187) בא לפנינו. (188) אחי מן האב מת, וחיים לרבנן ולכל ישראל השאיר, וכן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל לא הניח, והשאיר אשה זו ששמה פלונית בת פלוני, וראוי לי מן התורה ליבם אותה, ככתוב בספר תורת משה: יבמה יבוא עליה, ורצתה פלונית זו ונתייבמה. . . להקים שם בישראל, ככתוב: . . . וכתב לה כסף זווים מאתים הראויים לה, שהיו כתובים. . . שכתב לה בעלה הראשון (האח המת, ובתולה נשאה, שכתובתה מאתיים) והוסיף לה משלו כך וכך, וזו הנדונית שהכניסה לו. . . [ואם לא היתה לה כתובה מבעלה או שמחלה לו כתובתה, שדין הוא שהיבם כותב לה כתובה משלו (כתובות פב): - אינו כותב לה אלא מנה (פכ"ב מהל' אישות הי"ד, ולמעלה פ"ב הי"ז), שהרי הוא כונסה אלמנה]. (189) נוסחי. (190) שבין איש לאשתו, המנוסחים בסמוך.

טפס הכתבה

לג. בְּיוֹם פְּלוֹנִי¹⁹¹ כו'. אִיךְ¹⁹² פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָמַר 29
לְפְלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי בְּתוּלְתָא פְּלִתָּא¹⁹³: הָיִי לִי 30
לְאִינְתוֹ¹⁹⁴ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, וְאַנָּא בְּמִמָּר 31
דְּשְׁמִיא¹⁹⁵ אֶפְלַח וְאוֹקִיר וְאַסּוּבְרָ¹⁹⁶ וְאַיּוּן¹⁹⁷ 32
וְאַפְרָגָס וְאַכְסִי יְתִיכִי בְּהִלְכוֹת גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין 33
דְּמוֹקְרִין¹⁹⁸ וּמְסוּבְרִין¹⁹⁹ וְנִזְנִין וּמְפָרְגָסִין וּמְכַסִּין יָת 34
נִשְׁיָהוֹן בְּקוּשְׁטָא. וְהִיבְנָא²⁰⁰ לִיכִי מוֹהֵר בְּתוּלִיכִי 35
כִּסְף זָוִי מֵאֲתָן, דְּאִינוּן מוֹזִי בְּסַפָּא כ"ה, דְּחִזּוּ 36
לִיכִי מְדֹאֲרִיתָא²⁰¹, וּמְזוּנִיכִי²⁰² וְכִסּוּתִיכִי 37
וְסִפּוּקִיכִי וּמִיַּעַל עֲלִיכִי כְּאוֹרַח כָּל אֲרַעָא. 38
וַעֲבִיאת²⁰³ פְּלוֹנִית דָּא וְהָיָה לִיה לְאִנְתוֹ לְפְלוֹנִי דָּנָא. 39
וְרָצָה וְהוֹסִיף לָהּ תוֹסַפַּת עַל עֵיקַר כְּתוּבָתָהּ עַד 40
מִשְׁלָם²⁰⁴ כֶּף וְכָף. וְדָא²⁰⁵ נְדוּנָא דְּהִנְעֵלַת לִיה כֶּף 41
וְכָף. הַכֹּל נִתְקַבֵּל חֲתָן זָה, וְכָא לִידוֹ, וְנַעֲשֶׂה 42
בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְזָקַף הַכֹּל עַל עֲצָמוֹ כְּמִלּוֹה וּרְשׁוֹ²⁰⁶. וְכֵן 43
אָמַר לְנָא פְּלוֹנִי חֲתָנָא דָּנָא²⁰⁷: אַחֲרִיתוֹת כְּתוּבָתָא 44
כּוּלָּא, עֵיקַר כְּתוּבָהּ וְנְדוּנָא וְתוֹסַפַּת וּשְׁאָר תְּנָאִי 45
כְּתוּבָהּ²⁰⁸, קְבִלִית²⁰⁹ עָלִי וְעַל יְרֵמִי בְּתָרָאִי וְעַל כָּל 46
שְׂפָר אֲרָג נְכִסִּין וְקִנְיָנִין דְּאִיתָ²¹⁰ לִי תַּחֲוֹת [כָּל] 47
שְׁמִיא, דְּקִנְאִי וְדַעֲתִיד אָנָּא לְמִקְנָהּ, מִמְּקַרְקַעִי 48
וּמִמְטַלְטְלִי אַגַּב מְקַרְקַעִי, כּוּלְהוֹן²¹¹ יְהוֹן אַחֲרָאִין 49

התימנים, תיבות אלו אינן. ובצדק. שהרי לא הוזכרו כאן אלא שנים = בתורת עדים, והרי שלשה היו וחתמו בתורת בית-דין. ובר"ף יבמות סוף פ"ב, שממנו לקוח נוסח זה, כתוב: "ווחתמין תלתא עליה" (=ווחתמין שלשה עליו), והכוונה לדיינים, כנ"ל. וראה להלן הערה קעא.

1 לא. וּמְעִידִין עָלֶיהּ¹⁷⁵ שְׁלֹשָׁה, או שְׁנַיִם מִן 1
הַשְּׁלֹשָׁה¹⁷⁶, או שְׁנַיִם שְׂרָאוּ הַחֲלִיצָה אֶף עַל פִּי 2
שְׂאִינָן הַדִּינִין שְׁחֲלִיצָה בַּפְּנִיָּהּ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ¹⁷⁷. 3
וְאַפְלוֹ אִשָּׁה או עֶבֶד או קָטָן שֶׁהוּא מְכִיר וְנִבְּוִן 4
נֶאֱמָר לֵאמֹר: זֶה פְּלוֹנִי אָחִי פְּלוֹנִי זֶה הִיא יְבָמָתוֹ, 5
וְחֲלִיצִין עַל פִּיָּהּ. מַה שְׂאִין בֶּן בְּשָׂאָר עֲדִיתוֹ שֶׁל 6
תּוֹרָה¹⁷⁸, בֵּין לְעִדּוֹת מָמוֹן בֵּין לְעִדּוֹת אִסּוּר¹⁷⁹. שְׁוָה 7
דְּבַר הָעֲשׂוֹי לְהַגְלוֹת הוּא, אֶפְשָׁר לִידַע אֲמַתַּת הַדְּבָר 8
שֶׁלֹּא מִפִּיָּהּ¹⁸⁰, כְּעִנְיָן שְׂבָאֲרָנוֹ בְּסוּף הַלְכוֹת 9
גִּירוּשִׁין¹⁸¹. וְאִם רָצָה הֵיכֶם לִיבֶם - מְקַדְשׁ¹⁸² 10
וּמִיָּבָם¹⁸³ וְכוּתֵב לָהּ כְּתָבָהּ כְּמוֹ שְׂהוּדָעָנָא¹⁸⁴. 11

(175) הדיינים, שחלצה בפניהם. (176) במקרה ואחד מהם איננו, כי מאחר שיש בגט זה משמעות שהיו שלשה, שהרי כתוב בו: "במותב תלתא כחדא הוינא" (לעיל ה"ל) אין חתימת הדיין השלישי מעכבת, כמבואר בהל' עדות פ"ו, ה"ו. וכן בשו"ע חו"מ סי' מו, סכ"ט. (177) לעיל הכ"ט. ומוכן הדבר שכשחותמים בו עדים, משנים את נוסח גט החליצה, שהרי אינם יכולים לכתוב: "אנחנו בית-דין", וכן שאר לשונות שמשמען שהם עשו מעשה החליצה, אלא כותבים שטר עדות מכל מה שראו (מגיד-משנה). (178) שאין נאמנים בהם אלא עדים כשרים בלבד. (179) זהות האחרות. (180) יבמות לט, ב. [הרי שטמעם זה (שהוא עשוי להגלות) נאמנים אפילו אשה או עבד, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין ה"ו, ובפ"ג שם הכ"ט. ומכאן שאפילו אם אין חשש "שלא תשאר עגונה" - האמינו להם. ולפי"ז מה שכתב רבינו בפ"ג מהל' קידוש החודש הי"ד, "שדבר זה (להעיד ששמע מפי בית-דין שקידשו את החודש), דבר העשוי להגלות, ועד אחד כשר נאמן עליו" - שוודאי הכוונה למעט פסול בעבירה מן התורה, שגם בעדות אשה אינו נאמן, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' גירושין הי"ז, אבל אשה ועבד נאמנים. וראה בהל' קידוש החודש שם, הערה נט, ובהוספות ותיקונים שם]. (181) פ"ג הכ"ט: "שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקרא". (182) בכסף. כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (183) בא עליה, שזוהי עיקר קנינה מן התורה, ראה לעיל פ"א ה"א. (184) לעיל פ"ב ה"ב, ופכ"ב מהל' אישות הי"ד.

וְזָהוּ נִסַּח כְּתָבָתָּהּ יְבָמִין¹⁸⁵ שְׁנַהֲגוּ הָעָם

13 לב. בְּיוֹם פְּלוֹנִי, כֶּף וְכָף לִירַח פְּלוֹנִי, שְׁנַת כֶּף וְכָף 13
לְמִנְיָן פְּלוֹנִי, לְמִנְיָנָא דְּרִגְלִילָנָא¹⁸⁶ לְמִימְנִי בְּמִקּוּם 14
פְּלוֹנִי. אִיךְ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָתָּא לְקַדְמָנָא¹⁸⁷ וְכֵן 15
אָמַר לְנָא: אָחִי דְּמִן אָבָא¹⁸⁸ שְׂכִיב, וְחִי לְרַבְּנָן וְלְכָל 16
יִשְׂרָאֵל שְׂבָק, וְכִר וְכִרַּת גִּרִית וּמַחְסִין וּמוֹקִים שְׁמָא 17
בִּישְׂרָאֵל לֹא שְׂבָק, וְשְׂבָק הִיא אֲתַתָּא דְּשִׁמָּה 18

ואחרי מותי ואפילו ממעילי שעל כתפי. וקנינו (= קנין סודר, ראה לעיל הל' אישות פ"ה ט, ובביאורנו שם אות מח) מפלוני זה מכל מה שכתוב ומפורש למעלה קנין שלם שלא כאסמכתא (אסמכתא - "הבטחת גזומא, שאדם מבטיח לחבירו לסמוך עליו, שאם לא יקיים תנאו (שהתחייב לחבירו) יתן כך וכך" - רש"י לבבא-מציעא מח, ב. ובהל' מכירה פ"א ה"ב, פוסק רבינו: "כל אסמכתא אינה קונה, שהרי לא גמר בלבו להקנותו. . . כל תנאים שמתנים בני אדם ביניהם. . . אם יהיה כך או אם תעשה כך, אתן לך מנה. . . ואם לא יהיה או אם לא תעשה. . . לא אתן לך, אע"פ שעשה או שהיה הדבר - לא קנה, שכל האומר: אם יהיה אם לא יהיה - לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה"). (212) נוסח שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות בו ואין בו ממש (רשב"ם לבבא-בתרא מד:), ומקור הנוסח: "דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי" בבבא-בתרא שם. וכתוב בשו"ע חו"מ סי' מב, ס"י: "עכשיו שנהגו לכתוב: דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי, אומרים בכל לשון מסופק: יד בעל השטר על העלינה". (213) אנחנו העדים. (214) וחזק. - "ארץ אשר אבניה ברזל" (דברים ח, ט) מתרגם יונתן: שרירן וברירן ('הערוך'). "בשרירות לבי" (שם כט, יח) מפרש הרד"ק (שורש שרר): בחזק לב. (215) ומאוושר, נוסח זה מקובל לחתמו בסוף כל תעודה משפטית, ומקורו בבבא-בתרא קס, ב. ובירושלמי גיטין פ"ט, ה"ח.

- 9 לך. ואם היתה כתבת אלמנה - פותב: פלונית
- 10 אלמנתא²¹⁶. ואם היתה כתבת גרושה - פותב:
- 11 פלונית הגרושה²¹⁷. וכן אם היתה שבויה - פותב:
- 12 פלונית השבויה²¹⁸, כדי שלא יפשל בה פה²¹⁹.
- 13 וכותב: ויהיבנא²²⁰ ליכי מזהרייכי כסף זוזי מאה,
- 14 דאינון מזוזי כסףא תריסר ופלגא, דחזו ליכי וכו'.

(216) בכדי להטעים מה שכתובים אחר-כך "כסף זוזי מאה", ולא "מאתן". (217) שאם תתאלמן מבעלה זה, ידעו שאסורה לכהן מחמת גירושה הקודמים. (218) בידי גויים. (219) והיא אסורה לו, שמא נבעלה לגוי, כמבואר בפ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז. (220) ואתן לך מזהריי כסף זוזים מאה שהם כסף (טהור) שנים עשר דינר וחצי הראויים לך, ע"פ הכלל: כתובת בעולה: מנה, וכמבואר לעיל בפ"ח מהל' אישות ה"ד-ח.

- 15 לה. כשכותבין גט יבמין²²¹ או כתבת יבמין -
- 16 משטריט²²² מקום הפסוקים, שאסור לכתב שלש
- 17 תבות²²³ בלא שטריט²²⁴. ויבמה שחלצה - מתרת
- 18 להנשא ביום חליצתה²²⁵, שהרי אינה חולצת עד
- 19 שתשלים תשעים יום²²⁶.

(221) גט חליצה. (222) מסרגל בקנה ועושה קיום ישרים, כדי שהכתובה תהיה יפה וישרה. (223) לא אבה יבמי, או: יבמה יבוא עליה. (224) גיטין ו, ב. וירושלמי מגילה פ"ג, ה"ב. ובהל' תפילין פ"ז הט"ז, כתב רבינו: "ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט, יותר על זה - אסור". וכבר נשאל

1 וְעִרְבָאִין לְכַתְּבָהּ דָּא פּוֹלָא, עֵיקָר וְנִדְוִנְיָא וְתוֹסַפְתָּה, 2 לְאַתְפְּרֵעָא מִנְהוֹן בְּחֵי וּבְתֵר מוֹתֵי וְאַפִּילוּ מְגִלִּימָא 3 דְּעַל פִּתְפָּאִי. וְקִנְיִן מִפְּלוֹנִי דָּא מְכַל מְאִי דְּכָתִיב 4 וּמִפְּרֵשׁ לְעִילָא קִנְיִין שְׁלָם דְּלֹא כְּאַסְמַכְתָּא וְדְלֹא 5 כְּטוֹפְסָא דְּשִׁטְרִי²¹², אֲלֵא כְּחוּזָק וּכְחוּמָר כָּל שִׁטְרֵי 6 כְּתוּבוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְכַהוּנָן וְכַתִּיקוֹן רַבּוֹתֵינוּ 7 ז"ל. וְחַתְמָנוּ²¹³ עַל שִׁטְר כְּתוּבָה זֶה בְּזִמָּן הַנֶּזְכֵּר 8 לְעִיל. וְהַפֵּל בְּרִיר וְשִׁרִיר²¹⁴ וְקִיָּם²¹⁵.

(191) כתוב ב'הגהות מיימוניות': אם חל תאריך הכתובה ביום שלושים לחודש הנקרא ראש-חודש, יש מרבתינו שהנהיגו לכתוב ביום שלושים לחודש פלוני (שעבר), ורבינו מאיר מרוטנבורג הנהיג לכתוב: ביום שלושים לחודש פלוני, שהוא ראש-חודש פלוני. וכן קבע בשו"ע אהע"ז סי' קכו, ס"ו. וביום שני של ראש-חודש, יכתוב 'באחד לחודש פלוני, כי חשבונו מיום שני' (שם). (192) זהו נוסח עתיק להתחיל שטר בתיבת: "איך", כמוזכר ביבמות לט, ב. וגיטין פה, ב. השווה נוסח הגט לעיל פ"ד מהל' גירושין ה"ב. (193) הכלה הבתולה: היי לי לאשה. (194) "ותהי לו לאשה" (בראשית כד, סז) מתרגם אונקלוס: והות ליה לאנתו. (195) ואני במאמר ה' (בעזרת ה') אעבוד ואוקיר (= אכבד, מלשון הכתוב (ישעיה יג, יב): "אוקיר אנוש מפז". ובכתי' התימנים: ואייקר). (196) ואכלכל, "והוא לכלל את המלך" (שמואל-ב, יט, לג) מתרגם יונתן: "והוא סובר ית מלכא". (197) ואוזן ואפרנס ואכסה אותך כהלכות (= כמנהג) אנשים יהודים (= מלשון הכתוב דניאל ג, יב "גברין יהודאין"). (198) ובכתי' תימן: דפחין ומייקירין. (199) שמוקירים ומכלכלים זונים ומפרנסים ומלבישים את נשותיהם באמונה. מלשון הכתוב (הושע ב, כב) "וארשתך לי באמונה". (200) ואתן לך מזהריי כסף מאתים זוז, שהם מזוזי כסף (טהור) עשרים וחמשה (ראה לעיל פ"ח מהל' אישות ה"ח). (201) הראויים לך מן התורה. ובכתי' תימן, תיבת "מדאורייתא" איננה, וכבר העירונו על זה בביאורנו לעיל הל' אישות פ"ה ה"ח, הערה מא, כי רבינו סובר שכתובה היא מדרבנן. (202) ומזונותיך וכסותיך והספקתך, ולבוא אליך כדרך כל הארץ - "לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית יט, לא) מתרגם אונקלוס: "למיעל עלנא כארח כל ארעא". (203) ורצתה פלונית זו, והיתה לו לאשה לפלוני זה. (204) תשלום = סך הכל. (205) וזו הנדוניא שהכניסה לו. (206) וחוב. (207) החתן הזה. (208) כגון מזונות והלבשה המנויים לעיל. (209) קבלתי עלי ועל ירשי אחרי, ועל כל המעולה והנחמד - "נחמד למראה" (בראשית ב, ט) מתרגם אונקלוס: דמרג למחזי. וכן: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהלים מה, יד) מתורגם: "כל שפר ארג נכסי", וראה ברמב"ן לתורה (ויקרא כג, מ). (210) שיש לי תחת השמים שקניתי ושעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין על גב קרקעות (ראה לעיל פ"ז מהל' אישות ה"ו, ובביאורנו שם אות כ. והשווה הל' מלוה פ"ח, ה"ב: "שהקניתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש ליי"). (211) כולם יהיו אחראים וערבים לכתובה זו כולה: עיקר נדוניא ותוספת להפרע מהם בחיי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ב' ניסן - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קסז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכל אדם, שפסלה לכהונה, כמבואר לעיל פ"י מהל' גירושין ה"א. (11) יבמות נב, א. שלא יבואו להחליף בגט גמור. (12) שם נ, א. וכן בקידושין יד, א. "בית חלוץ הנעל" - חליצת הנעל מתירתה, ולא גט. וראה להלן הי"ב.

ב. המאמר¹³, אף על פי שאינו קונה ביבמה קנן⁷ גמור¹⁴ ואינה נעשית בו אשת איש גמורה¹⁵, צריכה⁸ ממנו גט¹⁶. ואינה נתרת לזר אלא בחליצה¹⁷.

(13) שנותן לה פרוטה ומקדשה, לפני שיבוא עליה, כתיקון חכמים, כמבואר לעיל פ"ב ה"א. (14) ליוורשה או לגרשה בגט אם יבוא להוציאה (יבמות כט.). (15) לענוש הבא עליה בחנק, כאילו נתייבמה. (16) אם לא ייבמה, כמבואר בסמוך. (17) אחרי הגט למאמרו.

ג. כיצד? העושה מאמר ביבמתו ואינו רוצה¹⁰ לבטלה¹⁸ - צריך לכתב לה גט¹⁹, שהרי נתקדשה לו²⁰, וצריך לחלוץ לה כדי להתירה לזר²¹; שאין היבמה נתרת לזר אלא אחר בעילת היבם²² או אחר חליצה²³, אבל הגט²⁴ פוסלה ליבום ואינו מתירה לזר²⁵, והמאמר אינו קונה בה קנן גמור כמו¹⁵ הבעילה²⁶.

(18) אלא להוציאה. (19) יבמות נ, א. (20) ואין חליצה מפקעת קידושין (רש"י שם). (21) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (שם). ורבינו בפירוש המשנה (שם פ"ג מ"ה) אומר: "והנכון יותר, שיתן גט תחילה ואח"כ יחלוץ". והטעם, משום הידור מצוה, כי אין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה, הרי שהגמר העיקר, והואיל והגט והחליצה באים להתירה, ראוי להיות גמר המצוה בחליצה שהיא מן התורה ('פתחי תשובה' לאהע"ז ס' קע, ס"ק א, בשם 'בית מאיר'). (22) ואז אם יגרשנה בגט תותר לזר, כשאר נשים גרושות מבעליהן (יבמות ג.). (23) קידושין ב, א: "וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היבם". (24) כאן חזר רבינו לגט ומאמר שפתח בהם. (25) שאין זיקת יבום נפקעת אלא ע"י חליצה (קידושין יד.), וכמבואר לעיל סוף ה"א. (26) להיות כאשתו לכל דבר, שאם יבוא לגרשה אח"כ לא תצטרך לחלוץ (יבמות ג.). וכבר נתבאר לעיל פ"ב ה"א, שאין המאמר אלא מדבריהם בלבד. וראה לקמן הי"ד ובביאורנו.

ד. נתן מאמר ליבמתו, וחזר ונתן גט למאמר²⁷ - מה שעשה²⁸ הרי בטל²⁹, והתרה³⁰. ויראה לי, שלא התרה אלא לאהיו; אבל זה שמתן הגט - אסורה¹⁹ היא לזר³¹.

(27) שפירש ואמר: הרי זה גיטך למאמרי (רש"י יבמות לב.). (28) המאמר שעשה. (29) ע"י הגט. (30) להתייבם, שנשארה זיקתה כמקודם (יבמות לב.). והשווה להלן פ"ו הכ"ט. (31) גזירה משום גט לזיקתו שפסלה עליו, וכן דעת רש"י שם. ולדעת הראב"ד, מותרת אפילו למגרש, וכן דעת ה'תוספות' שם נב, ב דיבור המתחיל או דילמא.

ה. נתן גט לזקנתו³² (ולא למאמרו) - פסלה³³ עליו²¹

על זה הנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו, והשיב: שמה שכתב רבינו בהל' תפילין, הוא העיקר, ועליו סומכים, כי שם הוא מקומו, וכאן לא הובאו הדברים אלא דרך אגב ומרוצה (כסף-משנה, שם). אולם הרשב"ץ ח"א סי' ב (הובאו דבריו ב'בית יוסף' ליו"ד סי' רפד) קובע שעל דברי רבינו בהל' יבום יש לסמוך ולהחמיר. וכן פסק השו"ע יו"ד סי' רפד ס"ב, ע"פ משמעות הסוגיא ביבמות קו, ב - שמר זוטרא שרטט גט חליצה אפילו המקומות שיש בהם רק שלש תיבות, וכמבואר ב'נזירות הכסף' ובהגר"א שם. ולדעת ה'מעשה רוקח' אין כל סתירה בדברי רבינו, שבהל' תפילין מדובר, כשכותב פסוק שלם או פרשה, אזי אין קפידא אלא על ארבע תיבות, ואילו כאן ידובר כשכותב רק שלש תיבות והן עיקר כתיבתו, אזי אפילו שלש אין כותבין בלא שרטוט, שהן במקום פסוק שלם. (225) שלא כגרשה, הצריכה להמתין תשעים יום מיום שנתגרשה, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל בפ"א מהל' גירושין הי"ח. (226) כמבואר לעיל פ"א הי"א, ויודעים אז, שאינה מעוברת, וכן פסק הרי"ף ביבמות סוף פ"ב, ודוקא חליצה, שהחליצה מוכיחה שלא בא עליה יבמה, אבל אם מת היבם ולא חליצה - צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא, כי יותר קרובה יבמה לביאה, מארסה שגזרו בה משום נשואה ('תוספות' יבמות מב. וכן באהע"ז סי' יג, ב).

יום שני ב' ניסן ה'תשפ"א

פרק חמישי

(1) כלל בו דין יבמה שנתן לה היבם גט או "מאמר" וגט, חליצה מעולה ופחותה, מאמר כשר ופסול, גט אחר גט ביבמה, חליצה אחר חליצה, בעילה אחר בעילה, ביאתו של יבם בן ט' שנים מאמרו וגטו, יבמות מבית אחד שהיו ביניהן חרשות או קטנות ופקחות.

א. היבמה שנתן לה היבם² גט פְּרִיָּתוֹת³ - פְּסָלָהּ⁴ ופסל את צרותיה עליו⁵ ועל שאר האחין, שהרי נעשה⁶ כמי שחלץ⁶ לה. ואין הגט מועיל ביבמה⁷ אלא מדבריה⁸, הואיל והגט מגרש אשת איש⁹. וכל גט שפוסל אשתו מן הפה¹⁰ פוסל את יבמתו מן היבום¹¹. ואינה מתרת לזר עד שיחלוץ לה¹².

(2) לפני שייבמה. (3) לזיקתו (בניגוד לגט שנתן למאמרו, להלן ה"ד). (4) מלהתייבם לו. (5) מלהתייבם. (6) וכבר נתבאר לעיל (פ"א הי"ב) ש'החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה וכל צרותיה על החולץ ועל שאר אחיו'. ולמדו כן (יבמות י:) ממה שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - כיון שלא בנה (שלא ייבם), שוב לא יבנה (= לא ייבם). (7) לפסלה. (8) מדברי חכמים. (9) ויאמרו: גט להוציא, וחליצה להוציא, ואם מותר לייבם אחרי גירושין, מותר גם-כן לייבם אחר חליצה! ולפיכך גזרו שהגט יועיל לפסלה מלהתייבם (יבמות ג:). וכן מועיל הגט להאסר בקרובותיה, כמבואר להלן הט"ו. (10) אע"פ שאינו מתירה להנשא לאחרים, כגון שאמר לה: "הרי את מגורשת ממני, ואי את מותרת

19 ליבמתו, וחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר⁵⁰ או בעלה
20 - הרי זה מאמר פסול, בין המאמר הראשון⁵¹ בין
21 המאמר האחרון⁵².

(47) נפסלו עליו בגלל הגט שלפניו, שהתחיל ב"לא יבנה"
ואסור לבוא עליהן. (48) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה.
(49) והרי מאמר זה שלא כדין הוא, שהרי אסור לבנות שני
בתים, אבל היבמה הראשונה שבא עליה לא נפסלה עליו,
שהרי בעילה קונה קנין גמור, ואין אחריה כלום, ואפילו
יעשה בה אחיו מאמר, אין מאמרו כלום, שאין קידושין
תופסים באשת איש, וכמבואר להלן הט"ז. (50) תפסו
קידושי השני ונאסרה על שניהם. (51) של האח הראשון.
(52) של האח השני, כי מקודשת היא לשניהם, וצריכה גט
משניהם ואחד מהם חולץ, כמבואר להלן הט"ו.

22 ח. נמצאת למד, שהמאמר, בין שקדמו מאמר
23 אחר⁵³ או גט או חליצה או בעילה⁵⁴, בין שקדם
24 המאמר לאחד מאלו - הרי זה מאמר פסול⁵⁵. חוץ
25 מן הנותן מאמר ובעל בעילה אחר המאמר, שזו
26 היא כהלכתה⁵⁶.

(53) ע"י אחיו בה, או שהוא בעצמו נתן מאמר לצרתה קודם
שנתן לזו. (54) בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, אבל הבעל
את יבמתו - אין מאמרו של אחיו מועיל בה כלום, כמבואר
להלן הט"ז. (55) ואסור לו לייבמה, ונותן לה גט למאמרו
וחליצה לזיקתו, אם לא נפטרה בחליצת צרתה או ביאתה.
(56) כל זה במשנה יבמות נ, א - ודף נ, ב.

27 ט. הבעילה שפועל היבם את ליבמתו תחלה⁵⁷ או
28 אחר מאמרו בה, ולא קדמה דבר אחר - נקראת
29 בעילה פשרה. ואם קדמה מאמר מאחיו⁵⁸; או גט,
30 בין ממנו בין מאחיו⁵⁹, בין בה בין בצרתה⁶⁰; או
31 שקדמה מאמר בצרתה, בין ממנו בין מאחיו - הרי
32 זו נקראת בעילה פסולה⁶¹.

(57) בלי מאמר. וראה למעלה פ"ב ה"א, שמדברי סופרים
אין לבעול עד שיקדש תחילה. (58) פסלה על זה מלייבם.
(59) התחילו ב"לא יבנה", ואסורים לייבם. (60) שהגט
כחליצה האוסרת כל הצרות על החולץ (למעלה פ"א ה"ב).
(61) ואסור לקיימה, והרי זו צריכה גט לביאתו וחליצתו
לזיקתו, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ובעל, צריכה גט
וחליצה". וראה בבאורנו להלן ה"ד.

33 י. החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה, אם לא
34 קדמה דבר אחר - נקראת חליצה מעלה⁶². ואם
35 קדמה גט או מאמר, בין מיבם זה בין מאחיו, בין
36 בה בין בצרתה - הרי זו נקראת חליצה פחותה⁶³.

(62) ומסקלת היא את זיקת היבום מכל היבמות הבאות
מבית זה, כמבואר בסמוך ה"א. (63) הואיל ואם רצה
לייבם אינו יכול, שהרי קדמה גט או מאמר אחיו ונפסלה
עליו, הרי זו חליצה גרועה (רש"י ליבמות כו:). ודינה מפרש
בסמוך ה"ב. ואפילו קדמה בה מאמר ממנו, הרי זו חליצה

1 ועל שאר האחין, כמו שבארנו³⁴; וצריכה גט
2 למאמרו³⁵, וחליצה להתיירה לזר³⁶.

(32) לדעת רש"י ביבמות לב, א. כל שנתן לה גט סתם, הרי
זה לזיקתו. (33) מלהתייבם. (34) לעיל ה"א. וכאן יש
חידוש יותר גדול, שאין אומרים הואיל ועשה בה מאמר ולא
גירשה אלא לזיקתו ולא למאמרו, יהא זה כמגרש חצי אשה
שלא עשה כלום, ולא תיפסל, אלא זיקה לחוד ומאמר לחוד,
וגט לזיקתו מועיל לפסלה (יבמות נב:). (35) להפקיע
הקידושין. (36) והגט לזיקתו, לא הועיל להתיירה, כמבואר
לעיל ה"א, וכן שנינו (יבמות נ): "נתן גט ועשה מאמר,
צריכה גט וחליצה".

3 ו. המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר
4 ולא נעשה אחריו דבר אחר, אלא שבעל אותה זה
5 שנתן לה המאמר - הוא הנקרא מאמר פשר³⁷. ואם
6 קדמו גט או חליצה, בין מיבם זה בין מיבם אחר³⁸,
7 בין בה בין בצרתה³⁹; וכן אם קדמתו בעילה
8 בצרתה, בין ממנו בין מאחיו⁴⁰; או שנעשה אחריו⁴¹
9 גט או חליצה, בין בה בין בצרתה, בין ממנו בין
10 מאחיו; או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה⁴², בין
11 הוא בין אחיו; או שנתן לה אחיו מאמר אחר⁴³ או
12 בעלה - הרי זה נקרא מאמר פסול⁴⁴, בין המאמר
13 שקדמוהו המעשים האלו⁴⁵ בין המאמר שנתאחרו
14 אחריו⁴⁶.

(37) שם: "עשה מאמר ובעל, הרי זו כמצותה". וכן אמר רב
הונא (שם נב:): "מצות יבמה, מקדש ואחר-כך בועל". וכן
כתב רבינו למעלה פ"ב ה"א. ואם עשה מאמר פסול,
כדלהלן, אינו רשאי לבוא עליה (ראה בסמוך). (38) אחיו
של זה. (39) שהתחיל ב"לא יבנה", ששוב לא יבנה,
ופסלה עליו. (40) שאסור לו לייבם את זו, כי "בית אחד
הוא בונה, ואינו בונה שני בתים", כמבואר לעיל פ"א ה"ט.
(41) שהואיל ואין המאמר קונה קנין גמור, מועיל אחריו
מעשה אחר לפסלו. (42) נאסרה הראשונה עליו משום בנין
"שני בתים", וכן השניה אסורה לו מאותו טעם. וביבמות
נ, ב - אמרו: מה טעם מועיל מאמר ביבמה, לאסור חברתה
עליו, הואיל ומאמר בקידושין קונה בשאר נשים וביאה
קונה ביבמה, ואם מאמר לא יועיל (לפסול) אף ביאה לא
תועיל, ויבואו לבעול (צרתה) אחרי ביאה (של היבמה
הראשונה), והרי זה בונה שני בתים שאיסורו מן התורה.
(43) אסרה על הראשון, שהרי מקודשת היא גם לשני.
(44) שאסור לראשון לבוא עליה, וכן השני (יבמות נ:).
(45) נמצא שהיה פסול בשעת נתינתו. (46) ובשעת נתינתו
היה כשר, אבל מתוך שאינו קונה קנין גמור - הועילו
המעשים שלאחריו לבטלו, מה שאין-כן בבעילה וחליצה,
שהן מן התורה ואין אחריהן כלום, כמבואר להלן ה"ד.

15 ז. פיצד? נתן גט או חלץ ליבמתו, וחזר ונתן מאמר
16 לה או לצרתה⁴⁷, בין הוא בין אחיו; או שבא על
17 ליבמתו או נתן לה מאמר, וחזר ונתן לה⁴⁸ מאמר
18 אחר לצרתה⁴⁹, בין הוא בין אחיו; או שנתן מאמר

יג. כל יבמה שנבעלה ליבמה, בין בעילה פשוטה
 בין בעילה פסולה⁷⁴; ואפלו בעלה אחר שחלץ
 לה⁷⁵, בין הוא בין אחיו, בין לשם אישות⁷⁶ בין
 לשם יבמות⁷⁷; ואפלו בעל צרתה אחר שבעל בעילה
 פשוטה⁷⁸, בין הוא בין אחיו - הרי זו צריכה גט,
 שהרי נעשת אשת איש בבעילה⁷⁹. וכן כל יבמה
 שננתן לה מאמר, בין מאמר פשוט בין מאמר פסול
 - הרי זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו⁸⁰,
 ואחר כך יסור אסור המאמר.

(74) שקדמה גט או מאמר מאחיו. (75) שנאסרה עליו
 מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א הי"ב, ונסתלקה ממנו
 זיקת יבום. (76) בקידושין גמורים, כשאר נשים
 המתקדשות בביאה. (77) שסבר שעדיין יש בה צד ייבום.
 (78) שעובר עליה בעשה, כמבואר לעיל פ"א, הי"ב.
 (79) שקידושין תופסין בחיבי עשה, וכלשון בשניות
 (לעיל הל' אישות ס"ד, יד). וראה יבמות נב, ב - שיש אחר
 חליצה כלום, וכתב הר"ף שם, שגם הבעילה יש אחריה
 כלום, וכמבואר לפנינו. (80) לעיל ה"ב.

יד. כפר אמרנו⁸¹, שאין הגט דוחה היבמה דחיה
 גמורה⁸², וכן המאמר אינו קונה בה קנן גמור⁸³;
 אבל הבעילה קונה קנן גמור, והחליצה דוחה
 אותה דחיה גמורה. לפיכך, גט אחר גט ביבמה⁸⁴,
 או מאמר אחר מאמר - מועיל⁸⁵; אבל בעילה אחר
 בעילה וחליצה אחר חליצה - אין האחרונה מועלת
 כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינה כלום.

(81) לעיל ה"א. (82) להחירה לזר, כי עדיין צריכה היא
 חליצה. (83) ליורשה, או לפטרה בגט אם ירצה להוציאה,
 אלא עדיין צריכה חליצה לזיקתו (לעיל ה"ג). (84) שהרי
 לא דחה זיקתה לגמרי. (85) שעדיין נשארה עליה זיקת
 יבום, ולפיכך כשעשה בה אחיו מאמר אחריו - מועיל,
 וכמבואר בסמוך ה"ו. וראה לעיל בביאורנו ה"ו, הערה
 מא.

טו. כיצד? יבם שננתן גט ליבמתו, וחזר ונתן גט
 לצרתה - הרי זה אסור בקרובות שתיהן⁸⁶. וכן שני
 יבמין שננתנו שני גטין ליבמה אחת זה אחר זה -
 הרי זו כגרושה לשניהן⁸⁷, ושניהן אסורין
 בקרובותיה, ואחד מהן חולץ⁸⁸. וכן אם נתן גט
 ליבמתו, וחזר ונתן אחיו גט לצרתה - כל אחד
 אסור בקרובות זו שננתן לה הגט. וכן אם נתנו
 מאמר אחר מאמר⁸⁹, כמו שבארנו⁹⁰. אבל היבם
 שחלץ ליבמתו⁹¹ וחזר וחלץ לצרתה, בין הוא בין
 אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה
 אחת - אין חליצה אחרונה כלום, ואין החולץ
 אותה באחרונה אסור בקרובותיה⁹²; שזה בחולץ
 לשאר הנשים שאין לו עליהן זקה.

(86) כדין קרובות גרושתו (יבמות נא). (87) שם.

פחותה, הואיל וצריכה גט למאמרו אין זו חליצה מעולה
 (יבמות כז. וברש"י, וכן ברש"י שם נג. דיבור המתחיל
 לימא מסייע).

יא. יבמות רבות הבאות מבית אחד⁶⁴, בין שנבעלה
 אחת מהן בעילה פשוטה או נחלצה חליצה מעלה -
 התרו הכל⁶⁵, ונסתלקה זקת היבם מעליהן⁶⁶. ואם
 נבעלה אחת מהן בעילה פסולה⁶⁷, או נתן לה מאמר
 פסול⁶⁸ - נאסרו כלן ליבום. וצריכה גט זו שנבעלה
 או שננתן לה מאמר⁶⁹, וצריכה חליצה [כל] אחת
 מהן להתירן לזר⁷⁰; שאין זקת היבום מסתלקת
 בכעילה פחותה.

(64) שהניח האח המת נשים רבות. (65) להנשא לזר.
 (66) יבמות מג, ב במשנה. (67) המפורשת לעיל ה"ט.
 (68) המפורש לעיל ה"ו. (69) שהרי נתקדשה לו. (70) כמו
 ששינוי (יבמות נ). "נתן גט ובעל, צריכה גט וחליצה".
 ולגירסה זו בדברי רבינו, שהיא גירסת המגיד משנה אף
 חליצת הצרה שלא נעשה בה שום מעשה, אינה פוטרת זיקת
 היבום של השניה, שנעשו בה מעשי הגט והמאמר, וזה
 בניגוד לשמואל האומר (שם כז.): "חלץ לצרה, נפטרה
 בעלת הגט או בעלת המאמר", כי חליצת הצרה מעולה
 מחליצת בעלת הגט שקלושה זיקתה. אולם בדפוס רומי
 וקושטא, וכן בכת"י התימנים, כתוב כאן בדברי רבינו:
 "וצריכה חליצה אחת מהן", ותיבת "כל" איננה, ולפי גירסה
 זו (שהיא גם גירסת ה"טור" באהע"ז ס" קע) הכוונה, שצרה
 אחרת, שלא נעשה בה שום מעשה, תחלוץ - ואז כולן יהיו
 פטורות, אבל אם תחלוץ בעלת הגט - לא תפטור אלא את
 עצמה ולא את האחרות, בהתאם לשמואל האומר (יבמות
 כז.): "חלץ לבעלת הגט, לא נפטרה צרה (שחליצתה
 קלושה), לצרה - נפטרה בעלת הגט". ולדעת הגר"א
 באהע"ז ס" קע, ס"ק מז, זוהי הגירסה הנכונה בדברי רבינו,
 ולא כמודפס בספרים שלפנינו. וכן נראה מדברי רבינו לקמן
 פ"ז ה"ט, שחליצת הצרות פוטרת את האחיות, אע"פ שגם
 חליצת הצרות אינה מעולה. אולם, הואיל והיא מעולה משל
 האחיות - פוטרן (לחם-משנה).

יב. נחלצה אחת מהן חליצה פחותה - התרה
 להנשא לזר זו שנחלצה, אבל צרתה אסורה עד
 שתחלץ גם היא⁷¹, או עד שיחלצו כל האחין
 לראשונה שנחלצה החליצה הפחותה⁷²; שאין
 חליצה פחותה מסלקת זקת יבום מבית זה עד
 שתחזר על כל האחין, או עד שתחלץ כל אחת
 מהן⁷³.

(71) יבמות כז, א. כדעת שמואל. (72) שם: כי אמר שמואל
 לפטור צרתה, ומפרש רבינו: כי אמר שמואל - שצריכה
 לחזור על כל האחיים - לפטור צרתה, וכן פירש רבינו אלפס
 שם סוף פ"ה, ורבינו נמשך אחריו (הגר"א לאהע"ז ס" קע,
 ס"ק מח). (73) כשפחיתותן שוה, כגון שיש לשתיהן מאמר
 או גט קודם לחליצתן, ואין האחת עדיפה על חברתה, וראה
 למעלה הערה סט.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת מהן את צרתה. (103) כמבואר למעלה הערה ק.
(104) נמצא זה אסור בצרתה. (105) מספק (שמא ייבם אחיו תחילה). (106) כלומר, בתחילה צריך להיוודע אם אחיו ייבם, ואז אפשר לאסרה על יבם זה מספק, שמא ייבם אחיו תחילה, אבל אם לא ידוע כלל אם אחיו ייבם - אין אוסרים אותה על זה, כי יש כאן שני ספיקות, ספק אם ייבם, וספק אם ייבם תחילה, וכאילו היה כתוב: עד שיוודע תחילה שאחיו ייבם ('פרישה' ל'טור' אה"ע"ז סי' קע ס"ק מו, וכן בביתאור הגר"א שם, אות נב). (107) כי אפילו אם כבר חלץ הראשון ליבמתו, אין השני מפסידה כלום. ואע"פ שיש לחוש, שמא יתברר שהראשונה חלצה תחילה, נמצאת חליצה זו אינה כלום, ותינשא לכהן, ויאמרו: חלוצה מותרת לכהן! (ראה לעיל פ"ג, ה"טז). אולם, הואיל ואין לזו שלפנינו תקנה אחרת, שאפילו אם יודע שהראשון לא חלץ ולא ייבם, שמא למחר יחלוץ או ייבם, נמצאת אשה זו כל ימיה עגונה, ומשום חשש קל זה לא רצו לעגנה כל ימיה. מה שאין-כן בנידון שלמעלה (פ"ג, ה"טז) יש תקנה לידע אם צרתה ילדה או לא ילדה (משנה-למלך). ולדעת הב"ח באה"ע"ז סוף סי' קע בנידון שלפנינו, ישנם שני ספיקות, שמא לא שמע האח הראשון, שמת אחיו שבירושלים, ואפילו אם שמע, שמא עדיין לא עשה ביבמתו שום מעשה. ומשום ספק רחוק זה, לא מנעו מלחלוץ לה. וה'אור שמח' מתרין, שאם אתה מונע מלחלוץ וכן לייבם לזה ולזה, נמצא אתה מבטל לגמרי מצות יבום, שהיא: או יבום או חליצה, והרי אחת מהן חייבת ביבום על-כל-פנים, אבל בנידון של מעלה אם צרתה היא מעוברת וילדה אין היא זקוקה כלל, ואין שם ביטול מצות יבום.

18 יח. יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד¹⁰⁸ - ביאתו
19 במאמר מן הגדול, שאינו קונה קנן גמור¹⁰⁹.
20 ומאמר בן תשע שנים ויום אחד: אם נתנו בתחלה
21 - מועיל, והרי הוא פוסל בו על הגדול¹¹⁰; אבל אם
22 נתנו בסוף¹¹¹ - אינו פלוס. וגטו וחליצתו אינם
23 פלוס¹¹², בין בתחלה בין בסוף.

(108) שביאתו ביאה, כמבואר למעלה בפ"א ה"ו, ובפי"א מהל' אישות ה"ג. (109) יבמות צו, א: "עשו ביאת בן תשע כמאמר בגדול". [ואף-על-פי שמן התורה הוא קונה אותה לכל דבר, כמו שאמרו בתוספתא (פרק יא, ה"ג): "כל ביאה שצריכה דעת, אין ביאתו [של קטן] ביאה. אינה צריכה דעת, ביאתו ביאה". וכן פסק רבינו להלן פ"ו ה"ג לענין חרש, והוא-הדין לענין קטן (ראה שם הערה יג) - תקנת חכמים היא בקטן שלא תהא ביאתו כקנין גמור, אלא כמאמר בלבד, וראה ב'תוספות' קידושין יט. ד"ה ומדאורייתא, ובמגיד-משנה כאן]. (110) שאינו יכול לייבמה ולא לייבם את צרתה, כמבואר לעיל ה"ז והי"ד, והרי זה כדן הכונס את יבמתו, שנאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים (לעיל פ"א ה"ב). וכבר נתבאר לעיל ה"ו, למה מועיל המאמר לפסול את המאמר שלאחריו. (111) יתבאר בסמוך הי"ט. (112) שאם חלץ לא נאסר בקרובותיה, וכן לא פסלה מלהתייבם לאחים הגדולים, שכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"טז, שחליצת קטן אינה כלום, כי "איש" כתוב

(88) אע"פ שחליצתה פסולה, אינה צריכה חליצה משניהם, כל שאינה פוטרת את צרתה, וכמבואר לעיל ה"ב. (89) צריכה גט משניהם, וחליצה מאחד מהם (יבמות שם). (90) בדין גט אחר גט. ומובן שבשני יבמים ושתי יבמות, ונתנו שניהם גיטין לשתייהן או עשו שניהם מאמר בשתייהן, כל אחת מהן צריכה חליצה, כמבואר לעיל ה"ב. (91) נסתלקה הזיקה מבית זה, ואין אחריה כלום. (92) יבמות נ, ב במשנה.

1 טז. וכן הבעל יבמתו⁹³, וחרז בין הוא בין אחיו וחלץ
2 לה או לצרתה - אין חליצה זו פלוס⁹⁴. וכן אם חזר
3 אחיו ונתן גט לה או לצרתה - אינו פלוס⁹⁵. חזר אחיו
4 ונתן לה מאמר או בעל - לא עשה פלוס⁹⁶; מאחר
5 שבעל אחיו תחלה - קנה קנן גמור, ואין הקדושין
6 תופסין באשת איש⁹⁷. אבל אם נתן מאמר לצרתה או
7 בעל צרתה⁹⁸ - צריכה גט⁹⁹ ממנו, כמו שבארנו¹⁰⁰.

(93) קנאה לגמרי, ונסתלקה זיקת יבום מבית זה. (94) ולא נאסר בקרובותיה. (95) שם. ודוקא בעילה כשרה, אבל בעילה פסולה, - יש אחריה גט או חליצה (למעלה הי"א). (96) לקנותה. אבל ודאי, שאסרה על היבם, כדן אשת איש שזינתה, המבואר לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ח-יט. וראה ב'תוספות' יבמות נא, ב דיבור-המתחיל אי ביאת ראשון. (97) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ב, ולפיכך אינה צריכה גט מאחיו. (98) אע"פ שאסורה לו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה. (99) שקידושין תופסים בחיבי 'עשה'. (100) לעיל הי"ג.

8 יז. שני יבמין שיבמנו שתי יבמות הפאות מבית
9 אחד, ולא נודע מי יבם תחלה - שניהן יוציאו
10 בגט¹⁰¹, ויתרו לזרים¹⁰² ואסורות ליבמין¹⁰³. לפיכך,
11 ראובן שהיה בירושלים ולו שתי נשים, אחת בעכו
12 ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור,
13 ושמעון שמת ראובן - הדין נותן, שלא ייבם אחד
14 מהן עד שיודע מה עשה אחיו, שמא קדם ויבם.
15 קדם אחד מהן ויבם¹⁰⁴ - אין מוציאין מידו¹⁰⁵ עד
16 שיודע שאחיו יבם תחלה¹⁰⁶. רצה האחד לחלץ קדם
17 שיודע מה עשה אחיו - אין מונעין אותו¹⁰⁷.

(101) שהשני שייבם, אסור ביבמתו משום שנאמר: יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה (כמבואר לעיל פ"א הי"ב) ומכיון שלא ידוע לנו מי יבם תחלה ומי ייבם אחר-כך - אסורות הן על שניהם. (102) ה'בית יוסף' (אה"ע"ז סי' קע) כתב בשם הגאונים, שאחת מהן צריכה חליצה נוסף לגיטה, כי יש לחוש שמא הראשון עשה ביבמתו מאמר ועדיין לא בא עליה, וכשייבם השני את יבמתו הרי זו בעילה פסולה (לעיל ה"ט) ואין ביאתה פוטרתה עד שתחלוץ, כמבואר לעיל הי"א, וגם ביאתו של הראשון יש לחוש שהיא ביאה פסולה, כי קדמתה ביאת השני, והרי זו ביאה אחר ביאה, שהיא פסולה. ולדעת רבינו לעיל הי"ב, צריכה חליצה ולא נפטרה בחליצת חברתה. ולדעת הרשב"א, כל שפסול חליצתן שוה, פוטרת חליצת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ב' ניסן - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר לקמן פ"ו ה"ב. ואם עשה מאמר או חלץ לא עשה כלום, כמבואר בתוספתא יבמות פ"א מ"ב, ובעילתו בעילת זנות, שהרי יבמתו אסורה לו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה (יבמות עט: וברש"י). (126) פ"ב מהל' אישות הי"א.

24 כג. קטנה¹²⁷ נשארה למאן¹²⁸ והחרישה¹²⁹, אף על
25 פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים כמו שבארנו¹³⁰,
26 שני מיני קדושין הן: קטנה יש לה קדושין כדי
27 שלא ינהגו בה מנהג הפקר¹³¹, וקדושיה תלויין עד
28 שתגדיל¹³², והחרישה תקנו לה נשואין כדי שלא
29 תשא פנויה לעולם¹³³. לפיכך, אם היו כל היבמות
30 הבאות מבית אחד קטנות או חרשות - ביאתה של
31 אחת מהן פוטרת את כלן¹³⁴.

(127) יתומה, שאין קידושיה קידושין גמורין.
(128) בבעלה, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין ה"א, וראה
(129) שאינה שומעת ואינה מדברת. (130) פ"ד מהל' אישות ה"ח ט"ז. (131) יבמות
ק"ב, שאם לא תישא, אין מי שישמרנה, וינהגו בה מנהג
הפקר בזנות (רש"י). (132) שם קט, ב: "שם ישבה עם
בעלה עד שגדלה, גמרו קידושיה ונעשית אשת איש גמורה,
ואינו צריך לחזור ולקדשה לאחר שגדלה. ואם לא רצתה
לישב, צריכה למאן ותצא בלא גט" (לשון רבינו בהל'
אישות פ"ד ה"ח). (133) אבל כל ימיה אינה אלא מקודשת
מדברי סופרים, נמצא שיש הבדל בין קידושי קטנה לגדולה,
שזו הראשונה תבוא בגדלותה לקידושי תורה, בעוד
שהשנייה תשאיר לעולם כנשואה מדברי סופרים בלבד.
(134) שהרי כולן קידושיהן מדברי סופרים, ואין האחת
עדיפה על חברתה (יבמות קי). ודוקא ביאתה, אבל לא
חליצתה, כי הקטנה או החרשת אינה חולצת, כמבואר לעיל
פ"ד הט"ז.

32 כד. היתה אחת חרשת ואחת קטנה - אין ביאת
33 אחת מהן פוטרת את צרתה¹³⁵. וכיצד תקנות?¹³⁶
34 מלמדין הקטנה שתמאן¹³⁷, וכונס את החרשת. ואם
35 רצה לגרשה - פותב לה גט אחר שיבוא עליה¹³⁸,
36 ותתר לזר¹³⁹.

(135) לפי שאין אנו יודעים, איזו מהן נחשבת אשתו יותר,
אם קטנה משום שתבוא לכלל דעת בגדלותה, או חרשת
שהיא בת ביאה גמורה (שם קי). (136) הרי אי-אפשר
לייבם שתייהן, משום שאסור לבנות שני בתים (לעיל פ"א,
ה"ט). וגם אינן ראויות לחליצה, כמבואר לעיל הערה קלב.
(137) ותעקור נישואיה מהבעל הראשון למפרע, ש"כשם
שממאנת בבעל, כך ממאנת ביבם" (לעיל פ"א מהל'
גירושין ה"ג) ונשארה החרשת בלבדה, ליבום.
(138) שהחרשת מתגרשת בגט, אף-על-פי שאין לה דעת,
לפי שאין אנו צריכים לדעת המתגרשת, וכמבואר לעיל פ"י
מהל' גירושין הכ"ג. (139) כשאר יבמה שנתייבמה
ותתגרשה מיבמה. ומקור הלכה זו ברי"ף יבמות פ"ג,
שפוסק כרבי אליעזר האומר (יבמות קט): "מלמדים את
הקטנה שתמאן". אבל הראב"ד סובר שלא אמר רבי אליעזר

בפרשת חליצה, ודרשו: "איש ולא - קטן" (יבמות צו.
וקה:). ומכיון שחליצתו אינה כלום, קל-וחומר שגטו אינו
כלום, שהרי הגט אינו פוסל אלא מכת חליצה, כלשון רבינו
לעיל ה"א: "שהרי נעשה כמי שחלץ לה", ורבינו חזר כאן
מפירושו למשנה (יבמות פ"י מ"ח), שכתב: קטן - יש לו
גט.

1 יט. כיצד? בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו
2 או שנתינה לה מאמר תחלה - פסלה על שאר אחין¹¹³.
3 אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחזר בן תשע
4 שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר - לא
5 עשה כלום, ולא פסלה על אחיו הגדול¹¹⁴. חזר בן
6 תשע שנים ויום אחד ובא עליה או על צרתה אחר
7 מאמר אחיו הגדול - פסלה על הגדול, כשני
8 גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו¹¹⁵.

(113) שאינם יכולים לייבמה בגלל מאמר הקטן.
(114) ומותר לקיימה. (115) לעיל ה"ד, שיש מאמר אחר
מאמר, ונפסלה על שניהם, כמבואר לעיל ה"ז. וזוהי
הנקראת ביאה בסוף (יבמות צו).

9 כ. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו¹¹⁶,
10 וחזר אחיו הגדול ובא עליה¹¹⁷ או חלץ או נתן גט
11 לה או לצרתה - הרי זה פסלה על הקטן¹¹⁸. וכן אם
12 חזר הקטן ובא על צרתה¹¹⁹, או בא אחיו האחר
13 שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה¹²⁰ או על
14 צרתה - נפסלה עליו, בדין כל מאמר ומאמר¹²¹.

(116) והרי היא כמאמר. (117) והוא-הדין עשה בה מאמר,
כמבואר במשנה שם. (118) שהמאמר שבאו אחריו ביאה
או חליצה וגט מאחיו - נפסל, כמבואר לעיל ה"ח.
(119) הרי זה כמאמר אחר מאמר. (120) וגם ביאתו הוא
כמאמר. (121) שמועיל אחד אחר השני, ושניהם פסולים
ואסורה לשניהם (יבמות צו:).

15 כא. בן תשע שנים ויום אחד שפא על יבמתו
16 והגדיל, ולא בא עליה משהגדיל¹²² - צריכה גט
17 וחליצה. גט - מפני ביאתו, שהיא כמאמר; וחליצה
18 - להתייר לזר, שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קנן
19 גמור. ואם בא עליה משהגדיל - הרי זו צריכה גט
20 בלבד¹²³.

(122) משנעשה בן שלש-עשרה שנה ויום אחד. (123) אם
ירצה להוציאה, שכבר קנאה קנין גמור, והרי היא ככל יבמה
שנתייבמה לגדול (שם צו:).

21 כב. אחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים
22 שנה שלא הביא שתי שערות¹²⁴ ולא נולדו בו סימני
23 סריס¹²⁵, כמו שבארנו בתחלת הספר¹²⁶.

(124) יש לו דין קטן, ואין ביאתו אלא כמאמר מן הגדול
(שם). (125) כי אם נולדו בו סימני סריס והוא בן עשרים
שנה פחות שלשים יום, הרי הוא כגדול לכל דבר. אלא
שלענין ייבום, הואיל ואינו ראוי להוליד, אין לו זיקה כלל,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החרשת... נאסרו שתייהן עליו, כיצד תקנתן? חרשת יוצאת בגט, וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ."

18 כח. בא הַיָּבָם תַּחֲלֶה עַל הַחֲרָשֶׁת¹⁵⁰, וְחָזַר וּבָא הוּא
19 אוֹ אָחִיו עַל הַקְטָנָה¹⁵¹ - פֶּסֶל אֶת הַחֲרָשֶׁת¹⁵².
20 וּמִלְמַדִּין הַקְטָנָה שֶׁתִּמָּאֵן¹⁵³, וְהַחֲרָשֶׁת יוֹצֵאָה
21 בְּגֵט¹⁵⁴.

(150) שביאתה פחותה. (151) שביאתה מעולה יותר, הואיל וראויה לאחר זמן, אע"פ ששתייהן אין קנין קנין גמור. (152) שם קיא, ב. שבנה שני בתים, וקנינה עדיף משל חרשת. (153) שאסורה לו בגלל ביאת החרשת תחילה. (154) שכבר נאסרה עליו כשבא על הקטנה, משום "בנין שני בתים". ואין אומרים תמתין הקטנה עד שתגדיל ותחלוץ לזיקתה ותקבל גט לביאתה, שלא יאמרו: ראינו שתי נשים מבית אחד, זו מתרגשת וזו חולצת ('אור שמח' ע"פ ה'ירושלמי' יבמות פ"ג, ה"ח). ואף-על-פי שהקטנה מיאנה ועקרה את זיקתה למפרע, ואם כן אין כאן צרה, אלא החרשת בלבד היא היבמה, ולמה יוצאה בגט, ואינה נשארת תחתיו? (וכן דעת הרשב"א ביבמות שם) - סובר רבינו שקנסוהו להוציא החרשת, משום שלא המתין ובעל החרשת לפני שמיאנה הקטנה ('אור שמח').

22 כט. הָיוּ אֶחָת פְּקֻחָת וְאֶחָת חֲרָשֶׁת: בָּא הַיָּבָם עַל
23 הַפְּקֻחָת וְחָזַר וּבָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַחֲרָשֶׁת - לֹא
24 פֶּסֶל אֶת הַפְּקֻחָת¹⁵⁵, וְהַחֲרָשֶׁת צְרִיכָה גֵט¹⁵⁶; בָּא
25 הַיָּבָם עַל הַחֲרָשֶׁת וְחָזַר הוּא אוֹ אָחִיו וּבָא עַל
26 הַפְּקֻחָת - פֶּסֶל אֶת הַחֲרָשֶׁת¹⁵⁷, וְהַחֲרָשֶׁת יוֹצֵאָה בְּגֵט,
27 וְהַפְּקֻחָת - בְּגֵט וּבְחִלּוץ¹⁵⁸.

(155) שקנינה קנין גמור, ואין החרשת יכולה לפסלה, שאין אחר ביאה כשרה כלום. (156) לביאתה, שהיתה לשם אישות או לשם יבמות, שקידושין תופסין בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל ה"ט"ז. (157) שאין קנינה קנין גמור, ואסורה עליו משום שני בתים (יבמות קיא:). (158) שביאתה ביאה פסולה מחמת ביאת החרשת תחילה והיא צריכה גט לביאתה, וחליצה לזיקתה, כמבואר לעיל ה"א. וכן שנינו בתוספתא יבמות פ"ג מ"ז, וכפי שהגיה הגר"א באהע"ז סי' קעא, ס"ק יד.

28 ל. הָיוּ גְדוּלָּה וְקָטָנָה, וּבָא עַל הַגְּדוּלָּה וְחָזַר הוּא
29 אוֹ אָחִיו וּבָא עַל הַקְטָנָה - לֹא פֶּסֶל הַגְּדוּלָּה,
30 וּמִלְמַדִּין אֶת הַקְטָנָה שֶׁתִּמָּאֵן¹⁵⁹; בָּא עַל הַקְטָנָה
31 וְחָזַר וּבָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַגְּדוּלָּה - מִלְמַדִּין אֶת
32 הַקְטָנָה שֶׁתִּמָּאֵן¹⁶⁰ וְיָקִים הַגְּדוּלָּה, שֶׁפְּעִילָתָה קוּנָה
33 קִנְיָן גְּמוּר¹⁶¹.

(159) שהרי אסורה לו משום "שני בתים", ואינו מוציאה בגט כדי שלא לפסלה לכהונה, וכמבואר לעיל הערה קמא. (160) ותעקור נישואיה למפרע, ואין כאן שתי יבמות אלא הגדולה בלבד, שקנינה קנין גמור מן התורה. (161) ואין הקטנה יכולה לפסלה עליו (יבמות קיא:). ובזה גם הראב"ד מודה שמלמדים את הקטנה למאן, כדי לקיים מצות יבום הגדולה, שהיא מן התורה (ראה לעיל הכ"ד הערה קלז).

מלמדים את הקטנה שתמאן אלא בגדולה וקטנה (להלן הלכה ל, ובפ"ז ה"ט"), שאפשר לקיים מצות יבום מן התורה. אבל בנידון שלפנינו, ששתייהן נשואות מדבריהם - אין מלמדים למאן, כדי לקיים מצות יבום מדבריהם ואין להן תקנה, אלא כמבואר ביבמות קי, ב: "כונס החרשת ומוציאה בגט (שחליצת הקטנה תפסלנה עליו) וקטנה תמתין עד שתגדיל ותחלוץ".

1 כה. הָיְתָה אֶחָת פְּקֻחָת¹⁴⁰ וְאֶחָת חֲרָשֶׁת - בִּיאַת
2 הַפְּקֻחָת אוֹ חֲלִיצָתָהּ פּוֹטֵרֶת הַחֲרָשֶׁת, וְאִין בִּיאַת
3 הַחֲרָשֶׁת פּוֹטֵרֶת הַפְּקֻחָת; שְׂאִין קְדוּשִׁיהָ¹⁴¹ אֵלָּא
4 מִדְּבָרֶיהֶן. וְכֵן גְּדוּלָּה וְקָטָנָה - בִּיאַת הַגְּדוּלָּה אוֹ
5 חֲלִיצָתָהּ פּוֹטֵרֶת הַקְטָנָה, וְאִין בִּיאַת הַקְטָנָה פּוֹטֵרֶת
6 אֶת הַגְּדוּלָּה¹⁴².

(140) שקידושה קדושי תורה. (141) של חרשת. (142) שאין ביאת מי שנישואיה מדברי סופרים פוטר את צרתה שנישואיה מן התורה (משנה, יבמות קי.).

7 כו. הָיוּ שְׁתֵּייהֶן קְטָנוֹת הָרְאוּיוֹת לְמָאֵן, וּבָא הַיָּבָם
8 עַל אֶחָת מֵהֶן, וְחָזַר וּבָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַשְּׁנֵינָה
9 - לֹא פֶּסֶל אֶת הָרְאוּשׁוֹנָה¹⁴³; אֲבָל מִלְמַדִּין אֶת
10 הַשְּׁנֵינָה שֶׁתִּמָּאֵן¹⁴⁴, וְיָקִים זֶה יְבָמָתוֹ הַקְטָנָה שֶׁנִּבְעָלָה
11 תַּחֲלָה¹⁴⁵.

(143) שהרי ביאתן שוה, ואם הראשונה קנויה לו, הרי ביאת האחרונה אינה כלום, שכבר למדנו (לעיל ה"ד) אין אחר ביאה כלום (משנה, יבמות קיא:). (144) שם: "רבי אלעזר אומר, ככולן מלמדים את הקטנה שתמאן בו", וכגירסת הרי"ף שם, שגורס: ככולן. והטעם שהשניה צריכה מיאון מפני שבביאתה נתקדשה, שאפילו הראשונה קנויה לו אין השניה אסורה לו אלא באיסור 'עשה', כמבואר לעיל (פ"א ה"ב) וקידושין תופסים בחייבי 'עשה', וכמבואר לעיל ה"ט"ז. והוא הדין שיכול לגרשה בגט, אלא כדי שלא תיפסל לכהונה מוטב שתמאן, שהממאנת כשרה לכהונה (לעיל ה"ל גירושין פ"א ה"ט"ז). וראה בבאור הגר"א לאהע"ז סי' קעא ס"ק ח. (145) ושניה אסורה לו משום: "יבמה יבוא עליה - ולא עליה ועל צרתה", כמבואר לעיל פ"א ה"ב.

12 כז. וְכֵן הָיְתָה בְּקָטָנָה וְחֲרָשֶׁת, שֶׁבָּא הַיָּבָם תַּחֲלָה עַל
13 הַקְטָנָה וְחָזַר וּבָא הוּא אוֹ אָחִיו עַל הַחֲרָשֶׁת - לֹא
14 פֶּסֶל אֶת הַקְטָנָה, וְהַחֲרָשֶׁת צְרִיכָה גֵט¹⁴⁶. שֶׁבִּיאַת
15 הַקְטָנָה מַעֲלָה מִבִּיאַת הַחֲרָשֶׁת¹⁴⁷, שֶׁהַקְטָנָה רְאוּיָה
16 לְאַחֵר זְמַן¹⁴⁸, לְפִיכָךְ יָקִים הַקְטָנָה שֶׁנִּבְעָלָה
17 תַּחֲלָה¹⁴⁹.

(146) לביאתו, שהרי קידושי ביאתו תפסו בה. (147) ולפיכך אין החרשת פוסלתה. (148) כשתגדיל ויהיו קדושה - קידושי תורה. (149) משנה, יבמות קיא, ב. וגירסת רבינו כגירסת הגאונים והרי"ף שם: "לא פסל את הקטנה". והראב"ד גורס שם: "פסל את הקטנה", גזירה שמה יבוא על החרשת תחילה (ראה בסמוך הכ"ח). וכדברי הברייתא (שם קיא:): "בא יבם על הקטנה, וחזר ובא על

יום שלישי ג' ניסן ה'תשפ"א

פרק נשי

(1) ביאר בו רבינו שיש יבמים ויבמות שראויים לייבום וחליצה, שאינם ראויים כלל, ושראויים לאחד מהם, המקודשת לאחיו בספק או החרשת והזקנה והעקרה, והאסורה על יבמה, בלאו או בעשה, האסורה על בעלה באיסור ערוה ובא עליה, ערוה וצרת ערוה, אשת אחיו שלא היה בעולמו, סוטה שנפלה לפני יבם, צרת חייבי לאוין או חייבי עשה או איילונית.

1 א. יש אחין שראויין ליבום או לחליצה.² ויש אחין
2 שאינן ראויין לא ליבום ולא לחליצה, ואין להם
3 זקה³ כלל, אלא יבמתו מתרת לזר.⁴ ויש אחין
4 שראויין לחליצה ואינן ראויין ליבום. ויש אחין
5 שהן ראויין ליבום ואינן ראויין לחליצה.

(2) כלומר, ראויים הם לשניהם, רצה מייבם, רצה חולץ.
(3) קשר ליבם. (4) בלא חליצה, כשאר האלמנות.

6 ב. ואלו הם שאין להם זקה כלל: סריס חמה
7 ואגדרוגינוס⁵; מפני שאינן ראויין לילד⁶, ולא היה
8 להן שעת הפשר.⁷

(5) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות. (6) והתורה אמרה:
"להקים לאחיו שם בישראל". (7) להוליד. בניגוד לסריס
אדם, שהייתה לו שעת הכושר.

9 ג. ואלו מיבמין ולא חולצין: החרש והשוטה
10 והקטן; מפני שאין בהן דעת לחלץ. וכשיבם החרש
11 - אינו מוציא לעולם; שבעילתו עושה אותה אשת
12 איש גמורה⁸, ואין גרושו גרושין גמורין⁹. וכן תשע
13 שנים ויום אחד שיבם - אינו יכול לגרש עד
14 שיגדיל, כמו שבארנו¹⁰.

(8) כל ביאה שאינה צריכה דעת הרי זו ביאה". וביאת יבמה
אפילו בשוגג שמה ביאה. (9) שאין לו דעת לגרש.
(10) כי גיטו של קטן אינו כלום.

15 ד. ואלו חולצין ולא מיבמין: הספקות, כגון
16 שהיתה ספק ערוה על אחיו¹¹, ופצוע דבא¹² וכרות
17 שפכה¹³ וכיוצא בהן ממיני הסריס¹⁴, והזקן ביותר
18 שתשש כחו וכשל¹⁵. ואם בעל סריס אדם¹⁶ - קנה¹⁷,
19 שהרי היתה לו שעת הפשר¹⁸; ומוציא בגט¹⁹, מפני
20 שהוא אסור לבוא בקהל²⁰. והטמאים²¹ חולץ ולא
21 מיבם, מפני שהוא ספק²². ואם נקרע ונמצא זכר²³
22 - רצה חולץ, רצה מיבם²⁴. ושאר האחים²⁵ - או
23 חולצין או מיבמין.

(11) שקידש האח המת אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו
קידש נמצאת כל אחת מהן ספק אחות אשתו - שתייהן
חולצות, שאי אפשר לייבמן, שמה יפגע באחות זקוקתו.
(12) שנפצעו ביציו. (13) שנכרת הגיד שלו, ולא בידי שמים

אלא שכרתו אדם או קרץ וכיוצא בו. (14) שנכרתו ביציו
או שחסרה אחת או שניקבה וכל אלו אסורים לבוא בקהל.
(15) ואינו יכול לבעול ולהוליד. (16) שסירסו אדם ולא
מחמת חולי, והרי זה בכלל פצוע דכה. (17) ויוצאת בגט
בלא חליצה. (18) קודם נסתרת. (19) וחייב להוציאה.
(20) אבל נסתרת על ידי חולי כשר לבוא בקהל. וכן הזקן
מותר לקיים את יבמתו. (21) "שאינו לו לא זכרות ולא
נקבות אלא אטום הוא". (22) רוצה לומר: אינו מייבם
מפני שאינו יכול, ואינו חולץ משום שספק הוא, שמה הוא
זכר, ואם יש שם אחים אינו חולץ, שמה נקבה היא ולא
נפטרה היבמה בחליצה זו. (23) הסירו ממנו הקרום
המכסה את ערוותו. (24) כי ראוי הוא להוליד. (25) שאין
בהם שינוי בגופם ואין עליהם שום איסור. וזה מוסב על מה
שכתב בתחילת הפרק: "יש אחין שראויין ליבום או
לחליצה".

ה. יש יבמות שהן ראויות לחליצה או ליבום. ויש
יבמות שאינן ראויות לא לחליצה ולא ליבום, ואין
עליהן זקה כלל, ומתרות להנשא לזר. ויש יבמות
שהן ראויות לחליצה אבל לא ליבום. ויש יבמות
שהן ראויות ליבום אבל לא לחליצה.

ו. ואלו שמתבמות ולא חולצות: החרשת והשוטה
והקטנה; לפי שאין בהן דעת לקרות ולהכין. ואם
רצה היבם לגרש החרשת בגט אחר שביעל אותה -
הרי זה מגרש²⁶.

(26) כי גט אינו צריך את דעת האשה.

ז. ואלו שחולצות ולא מתבמות: אסורי לאוין,
והשניות, ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה
שהיא ספק מגרשת²⁷ - חולצת ולא מתבמת, שמה
יפגע בערוה²⁸; שאשת אחיו שגרשה אסורה עליו
משום ערוה²⁹. אבל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק
קדושין³⁰ - הרי היא כשאר כל היבמות, וחולצת או
מתבמת, שאין כאן דבר לחוש לו³¹. וכן אשת
החרש³² וזקנה ועקרה - הרי הן כשאר כל היבמות:
רצה חולץ, רצה מיבם; שזקנה ועקרה³³ היתה להן
שעת הפשר.

(27) מבעלה המת, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב
לה. ונשאה אחיו אחרי הגירושין. (28) שהיא איסור כרת.
(29) אפילו מת אחר כך. והרי זו בכלל ה"ספיקות" שחולצות
ולא מתייבמות. (30) כגון שזרק לה אחיו כסף קידושין
ספק קרוב לו ספק קרוב לה. וכן אם קידשה באוכל או בכלי
ששווה פחות מפרוטה, שמקודשת בספק, שמה דבר זה
שווה פרוטה במקום אחר. (31) ממה נפשך: אם היא
מקודשת, הרי מצוה לייבמה, ואם אינה מקודשת לאחיו הרי
היא זרה ומותר לנשאה. (32) מתייבמת לפיקח או חולצת.
(33) שנעקרה על ידי מכה או חולי, ולפני זה הייתה ראוייה
ללדת, או ששתתה כוס עיקרין, או שנישאת לארבעים שנה
ושוב אינה יולדת. וכל אלו הייתה להן שעת הכושר, אבל

האב ולא מן האם, נמצאת שנייה זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. (41) והלא אינה ראוייה לו, ואי אפשר לקיים בה "ולקחה לו לאשה"? (42) שצריכה גט ממנו, כי קידושין תופסים בחייבי לאוין אלא שאסור לו לקיימה. (43) להקים לאחיו שם. (44) הואיל ומן התורה מותר לו לבוא עליה ביאה ראשונה. (45) שאינה אלא מדברי סופרים. (46) שהרי אסור לקיימה, אלא שאינה צריכה חליצה. (47) לכשתגרוש. (48) בביאתה של זו.

יא. ויבמה שהיא אלמנה מן הנשואין, ובא עליה כהן גדול - לא נפטרה צרתה, שאין עשה⁴⁹ דוחה את לא תעשה ועשה⁵⁰; והואיל ולא קנה מן התורה קנין גמור, לא התרה צרתה לזר עד שתחליץ⁵¹.

(49) של מצות ייבום. (50) לא תעשה - "אלמנה ... לא יקח, עשה - והוא אשה בבתוליה יקח", לימד שאינה בתולה לא יקח, ולא הבא מכלל עשה, הרי הוא כעשה, אבל אלמנה מן האירוסין, שעדיין בתולה, אינה אסורה עליו אלא איסור לא תעשה. ודינה, כשאר חייבי לאוין המפורשים לעיל. (51) הצרה עצמה.

יב. היתה היבמה ערוה על בעלה, כגון שעבר או טעה ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו⁵² - אין זו אשתו⁵³, שאין קדושין תופסין בה⁵⁴, ואינה לא בת יבום ולא בת חליצה. ואם היתה לה צרה⁵⁵ - חולצת [או] מתיבמת⁵⁶. ואם היתה זו שהיא ערוה על הבעל מתרת ליבם⁵⁷, ורצה היבם לשא אותה וליבם צרתה - הרשות בידו⁵⁸.

(52) נמצאת, שהיא גם אחותו, - שהרי אין ייבום אלא באחים מן האב - ואסורה גם על היבם. (53) של האח המת. (54) שחייב על ביאתו כרת. (55) שיש לבעלה המת עוד אשה, שהייתה מותרת לו. (56) שהרי היא זקוקה לייבום ובמה תיפטר "הייתה אמו נשואת אביו ונישאת לאחיו מאביו (בעבירה) ומת, זו היא "אמו" שאינה פוטרת צרתה". (57) כגון שעבר אחיו ונשא חמותו, שהיא מותרת ליבמה. (58) שאינן כשתי יבמות הבאות מבית אחד, שהערוה אינה מבית זה, ואין ביאתה פוטרת את צרתה.

יג. היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו או משום עשה, או שהיתה שניה לבעל⁵⁹, ולא היתה אסורה על היבם מצד אלו הצדדים - הרי זו מתרת ליבם. חוץ ממחזיר גרושתו משנשאת⁶⁰ ומת, שהיא חולצת ולא מתיבמת⁶¹. וכן יבמה שהיא ספק ערוה על היבם, או ספק ערוה על בעלה - הרי זו חולצת ולא מתיבמת⁶². לפיכך, מי שקדש אשה בספק קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה, ונפלה לו ליבום, שהיא ספק אחות אשתו - הרי זו חולצת ולא מתיבמת⁶³, ומוציא את אשתו⁶⁴ בגט מספק. ושתיהן אסורות עליו: יבמתו - מפני שהיא ספק ערוה; וארוסתו - מפני שהיא ספק קרובה חלוצת⁶⁵, שהיא כשניה, כמו שבארנו.

הזקן ביותר אף על פי שהייתה לו שעת הכושר אינו מייבם, כי אינו ראוי לביאה כלל.

ח. ואילו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום: אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, ואשת השוטה ואשת הקטן, ואילונית³⁴, ומי שהיא ערוה³⁵. שנאמר: ולא ימחה שמו מישראל - פרט לסריס חמה ואנדרוגינוס, ששםם מחוי; הואיל ואין ראויין לילד מתחלת ברייתן, הרי הן כמין בפני עצמו³⁶. והיה הבכור אשר תלד - פרט לאילונית, שאינה ראויה לילד מתחלת ברייתה. לא תהיה אשת המת - פרט לאשת שוטה וקטן, מפני שאין להם אישות כלל. ולקחה לו לאשה - פרט לערוה, שאין לו בה לקוחין³⁷.

(34) עקרה מטבעה. (35) שאסורה ליבם מחמת קרבת משפחה וחייב על ביאתו כרת. (36) "אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא". (37) שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות.

ט. פיצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה, כגון שהיתה אחות אשתו או אמה או בתה - הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום, ואין לו עליה זקה כלל; שנאמר: ולקחה לו לאשה ויבמה - מי שראויה ללקוחין וקדושין תופסין בה היא זקוקה ליבם.

י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לאו³⁸ או אסור עשה³⁹ או שהיתה שניה⁴⁰ - הרי זו חולצת ולא מתיבמת. ומפני מה צריכה חליצה⁴¹? מפני שיש בה לקוחין; הואיל וקדושין תופסין בהן⁴², הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה שיתיבמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאמה מוצא עשה ולא תעשה - לבוא עשה וינקה את לא תעשה; אבל חקמים גזרו שלא יתיבמו חייבי לאוין ולא שניות, גזרה שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה, שאין מצות עשה אלא ביאה ראשונה בלבד⁴³. לפיכך⁴⁴, אם עבר ובעל יבמתו האסורה לו משום לאו או משום עשה, ואין צריך לומר שניה⁴⁵ - הרי זה קנה קנין גמור ומוציאה בגט⁴⁶; והיא⁴⁷ וכל צרותיה מתרות לזר, שהרי נפטרו⁴⁸.

(38) ולבעלה הייתה מותרת, כגון, כהן חלל שנשא כשרה שנתחללה בביאתו, והיבם הוא כהן כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה, או ממזר שנשא ממזרת ויש לו אח ישראל כשר, נמצאת זו מותרת לבעלה ואסורה ליבמה. (39) כגון מצרית ואדומית דור ראשון ודור שני, ואסורה לשניהם באיסור עשה. (40) לעריות, ואסורה מדברי סופרים כגון אם אמו של יבם ולא של בעל, שהיו אחים מן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ג' ניסן - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִין לֹא עָלֶיהָ זָקָה⁷⁹, שְׁנֵאֲמַר: כִּי יֵשְׁבוּ אָחִים יַחְדָּו²²
- עַד שֶׁיֵּשְׁבוּ שְׁנֵיהֶן בְּעוֹלָם⁸⁰, הָרִי זֶה עֲרוּהָ עָלָיו²³
לְעוֹלָם מְשׁוּם אֵשֶׁת אָח⁸¹, וּפּוֹטֶרֶת צֶרֶתָהּ⁸².²⁴

77) שנוולד לאחר שמת אחיו. (78) לאח הנולד. (79) אין היבמה זקוקה לו. (80) ישיבה אחת יחדיו. (81) אסורה עליו משום ערוות אשת אחיו שלא במקום מצוה. (82) מן החליצה ומן הייבום.

יז. פִּיצֵד? רְאוּבֵן שָׁמַת וְהַנִּיחַ אִשָּׁה וְנִפְלָה לְפָנָי²⁵
שְׁמֵעוֹן, וְאַחֵר שָׁמַת רְאוּבֵן נוֹלֵד לָיו⁸³, בֵּין שְׁנוּלֵד²⁶
לָיו קִדְּם שְׁנֵיבָם לָהּ שְׁמֵעוֹן בֵּין שְׁנוּלֵד אַחֵר²⁷
שְׁנֵיבָמָה⁸⁴ - הָרִי אִשָּׁת רְאוּבֵן עֲרוּהָ עַל לָיו לְעוֹלָם⁸⁵.²⁸
לְפִיכָּה, אִם מֵת שְׁמֵעוֹן וְנִפְלָה זֶה וְצֶרֶתָהּ לְפָנָי לָיו -²⁹
שְׁתִּיחַן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם.³⁰

(83) נמצא לוי זה לא היה בעולמו של ראובן אחיו. (84) אף על פי שכשנולד, לא הייתה על לוי בזיקת נישואי אחיו ראובן. (85) בגלל אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

יח. עָשָׂה שְׁמֵעוֹן מֵאֲמֵר בִּיבְמָתוֹ⁸⁶ אִשָּׁת רְאוּבֵן, וּמֵת³¹
קִדְּם שְׁכַנְס אוֹתָהּ⁸⁷ - הָרִי לָיו חוֹלֵץ לְצֶרֶתָהּ⁸⁸ וְלֹא³²
מֵיבָם⁸⁹; שָׁאִין הַמֵּאֲמֵר קוֹנֶה בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר⁹⁰,³³
כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.³⁴

(86) שקידשה בכסף, וקידושי כסף ביבמה אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים. "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה". (87) בביאה. (88) ואינה נפטרת משום צרת ערווה, כי אין היא צרתה ממש. (89) הואיל ומאמר קונה מקצת, הרי זו צרת ערווה במקצת מדברי חכמים. (90) להיחשב כנשואה ותיפטר צרתה בגללה.

יט. אִשָּׁה שֶׁזָּנְתָה תַּחַת בְּעֻלָּה בְּרָצוֹן וּבְעֵדִים⁹¹, וּמֵת³⁵
קִדְּם שְׁיִגְרָשָׁנָה וְנִפְלָה לְפָנָי יָבָם - הָרִי הִיא פְּטוּרָה³⁶
מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, וְכֵן צֶרֶתָהּ, כְּאִלוּ הִיְתָה³⁷
עֲרוּהָ עַל הַיָּבָם; מִפְּנֵי שֶׁטְּמֵאָה כְּתוּבָה בָּהּ בְּעֵרֻוֹת⁹²,³⁸
שְׁנֵאֲמַר⁹³: וְהִיא נְטִמָּא. אֲבָל סוּטָה⁹⁴ שָׁמַת בְּעֻלָּה³⁹
קִדְּם שִׁשְׁקָנָה מִי הַמְּרִים⁹⁵, אוֹ שֶׁאִינָה בֵּת שְׁתִּיחָה⁹⁶
אֲלֵא בֵּת גְּרוּשִׁין - הָרִי זֶה חוֹלֵצֶת⁹⁷ וְלֹא מִתִּיבָמָה.⁴⁰
וְאִם הִיְתָה לָהּ צָרָה - הָרִי צֶרֶתָהּ מִתֵּרֶת, וְחוֹלֵצֶת אוֹ⁴¹
מִתִּיבָמָה⁹⁸.⁴²
43

(91) הרי נאסרה עליו וצריכה ממנו גט. (92) שנאמר בהן: "אל תטמאו בכל אלה". (93) באשה שזינתה. (94) שנסתרה עם איש, אחרי שקינא לה בעלה. (95) ושוב אינה שותה. ונשארה טמאה מספק. (96) כגון ארוסה או אשת חיגר וכו'. (97) שאינה טמאה ודאי ואין דינה כערווה. (98) כשאר צרות חיבי לאוין שחולצות או מתייבמות.

כ. וְכֵן שְׁתֵּי יָבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבֵּית אֶחָד, שְׁהִיְתָה⁴⁴
הָאֶחָת מִהֵן שְׁנִיָּה עַל הַיָּבָם אוֹ מִחִיבֵי לְאוּיָן אוֹ⁴⁵

(59) כגון שהייתה אלמנה מקודשת לכהן גדול אחיו ומת. והיבם הוא כהן הדייט, נמצאת זו אסורה לבעלה בלא ומותרת ליבמה, או שהיה אחיו כהן גדול ונשא בעולה ומת, שאסורה לבעלה בעשה וליבמה מותרת, וכן אם הייתה אם אמו של אחיו נשואה לו והרי היא שנייה, ומת אחיו, הרי זו מותרת ליבם שהוא אחיו מן האב ולא מן האם. (60) לאחר, שאסורה על בעלה משום לאו. (61) "במותר לה נאסרה" (=לבעלה שהיה מותר לה - נאסרה) באסור לה לא כל שכן". (62) "הספיקות חולצות ולא מתייבמות" (63) שמא היא אחות אשתו והיא ערווה עליו. (64) ארוסתו המקודשת לו מספק. (65) שיעור הדברים כאילו היה כתוב: "שהיא קרובת ספק חלוצתו". כי יבמתו אינה חלוצה וודאית, שאם ארוסתו מקודשת לו, הרי יבמתו פטורה מחליצה כאחות אשתו, וחליצתה אינה כלום, ואם ארוסתו אינה מקודשת אזי יבמתו זקוקה לו וחליצתו חליצה, נמצאת יבמתו ספק חלוצה וארוסתו קרובת ספק חלוצתו.

יד. מִי שָׁמַת אָחִיו וְהַנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת אֲסוּרָה¹
עָלָיו⁶⁶ מְשׁוּם עֲרוּהָ⁶⁷ וְהַשְּׁנִיָּה אִינָה עֲרוּהָ - כְּשֶׁם²
שֶׁהָעֲרוּהָ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם כִּף צֶרֶתָהּ³
פְּטוּרָה, וְלֹא נִפְלָה לּוֹ זָקָה כָּלָל עַל בֵּית זֶה;⁴
שְׁנֵאֲמַר: אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו - בֵּית שִׁישׁ⁵
לוֹ לְקוּחִין בְּאִי זֶה מִהֵן שִׁירָצָה הוּא שִׁישׁ לוֹ עָלָיו⁶
זָקָה, וּבֵית שְׁמִקָּצָתוֹ אִינוֹ יִכּוֹל לְבָנוֹתוֹ, שְׁהָרִי אֵין⁷
לוֹ בֵּה לְקוּחִין, אִינוֹ בּוֹנֶה אֶפְלוֹ מִקָּצָתוֹ שֶׁהוּא מֵתָר.⁸
וְנִמְצָאת צֶרֶת הָעֲרוּהָ עֲרוּהָ עָלָיו מְשׁוּם אִשָּׁת אָחִיו⁶⁸,⁹
שְׁהָרִי אֵין לוֹ עָלֶיהָ זָקָה⁶⁹.¹⁰

(66) על היבם. (67) כגון שהיא בתו. (68) שלא במקום מצוה. (69) צרה אסורה, במקום ערווה עומדת.

טו. לְפִיכָּךְ⁷⁰, רְאוּבֵן שָׁמַת וְהַנִּיחַ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת¹¹
עֲרוּהָ עַל שְׁמֵעוֹן⁷¹ וְשְׁתִּיחַן רְאוּיֹת לָלוֹי - אֵין¹²
לְשְׁמֵעוֹן זָקָה עַל בֵּית זֶה, וְהָרִי שְׁתִּיחַן תַּחַת זָקָת לָיו.¹³
יבם לָיו הָאֶחָת מִהֵן, שֶׁהִיא צֶרֶת עֲרוּהָ שֶׁל שְׁמֵעוֹן,¹⁴
וְהִיְתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וּמֵת לָיו⁷² וְנִפְּלוּ שְׁתִּיחַן לְפָנָי¹⁵
שְׁמֵעוֹן - שְׁתִּיחַן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם¹⁶
מִשְׁמֵעוֹן: הָאֶחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיְתָה צֶרֶת עֲרוּהָ⁷³,¹⁷
וְהַשְּׁנִיָּה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא צֶרֶתָהּ⁷⁴. וְכֵן הָדִין בְּצֶרֶת¹⁸
צֶרֶתָהּ⁷⁵ עַד סוֹף הָעוֹלָם. שְׁכָּל אִשָּׁה שָׁאִין לוֹ עָלֶיהָ¹⁹
זָקָה - בְּאֲסוּר אִשָּׁת אֶח עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם⁷⁶.²⁰

(70) הואיל וצרת הערווה היא עצמה ערווה עליו, כאשת אח שלא במקום מצוה. (71) שהיא בתו. (72) בלא בנים. (73) ונאסרת עליו משעת נפילת ראובן. (74) וכבר אמרנו: צרת ערווה אסורה. (75) הלכה צרת צרתה של בתו ונתייבמה ליהודה ולו אשה אחרת ומת ונפלו לפני שמעון שתיחן אסורות, צרת צרתה - נאסרה עליו כ"אשת אח" מלוי, והרי היא ערווה, נמצאת אשת יהודה צרתה - צרת ערווה, וכן לעולם. (76) ואין היתר לאיסורה.

טז. וְכֵן אִשָּׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ⁷⁷ - הוּאִיל²¹

- 1 מחיבי עשה או אילונית⁹⁹ - הרי צרתה מתרת,
2 וחולצת או מתניבמת. אבל החולץ ליבמתו, והלכה
3 אחות חלוצתו או אמה וכיוצא בהן ונשאת לאחיו,
4 ולו אשה אחרת, ומת ונפלו שתייהן לפניו - כשם
5 שקרובת חלוצתו אסורה עליו כף צרתה אסורה,
6 והרי שתייהן בשניות לו וחולצות ולא מתניבמות.
7 ומפני מה אסור צרת קרובת חלוצתו? מפני
8 שמתחלפת בצרת חלוצתו.
- (99) שאינה ראוייה ללדת, ופטורה מן החליצה והיבום.
- 9 כא. שתי יבמות הבאות מבית אחד, שהאחת מהן
10 ערוה על היבם, והרי הערוה אילונית - צרתה
11 מתרת, וחולצת או מתניבמת; הואיל והאילונית אינה
12 בת יבום וחליצה - הרי זו כמו שאינה¹⁰⁰, ונפלה
13 זקתו על צרתה בלבד¹⁰¹. וכן אם גרש אחיו את
14 הערוה או מאנה¹⁰² בו קדם שיעמות, או שמתה בחי
15 בעלה ואחר כך מת אחיו - הרי צרתה מתרת,
16 וחולצת או מתניבמת. ואין אומרים: הואיל ונעשת
17 צרה לערוה¹⁰³ שעה אחת תאסר לעולם, שאין הצרה
18 אסורה עד שתהיה צרת ערוה בשעת נפילה
19 ליבום¹⁰⁴.
- (100) ואין צרתה צרת ערוה. (101) ואפילו הכיר בה בעלה
שהיא איילונית. (102) שנישאה יתומה קטנה ומיאנה בו
בקטנותה. (103) בחי בעלה כשהיו נשואות יחד.
(104) כלומר, בשעת מיתת בעלה.
- 20 כב. היתה זו שהיא ערוה על היבם מקדשת לאחיו
21 שמת בספק¹⁰⁵, או מגרשת ממנו בספק, או שהיתה
22 קטנה¹⁰⁶ הראויה למאן ולא מאנה באחיו בחייו¹⁰⁷,
23 אף על פי שמאנה ביבם - צרתה חולצת ולא
24 מתניבמת.
- (105) שזרק לה האח כסף קידושה בצידי רשות הרבים, ספק
אם מונח בארבע אמות שלו (ואינה מקודשת) או בארבע
אמות שלה (והיא מקודשת), או במקום ששניהם יכולים
לשמרו, או ששניהם אינם יכולים לשמרו. (106) יתומה,
שקידושה אינם אלא מדרבנן. (107) אין אומרים תעקור
נישואיה הראשונים למפרע ונמצאת שלא הייתה אשתו
וצרתה אינה צרת ערוה ותתייבם.
- 25 כג. הלכה צרת ערוה ונשאת לאחר, ואחר כך
26 נמצאת הערוה אילונית¹⁰⁸ - תצא הצרה מבעלה
27 ומיבמה, וצריכה גט מבעלה וחליצה מיבמה כדי
28 להתירה לשוק¹⁰⁹.
- (108) ונמצאת הצרה זקוקה לייבום, ונישואיה עם האחר
שלא כדין היו. (109) אבל אין הולד ממזר, שיבמה לזר
אינה אלא איסור חייבי לאוין, ואין ממזר מחייבי לאוין.
- 29 כד. יבם היבם הצרה מפני שדמו שהערוה
- אילונית¹¹⁰, ונמצאת הערוה שאינה אילונית¹¹¹ -
תצא מיבמה בגט¹¹², והולד ממזר¹¹³.
- (110) ונפלה זיקתו על צרתה בלבד. (111) נמצאת צרת
הערוה, אסורה עליו משום אשת אחיו שלא במקום מצוה.
(112) אף על פי שהיא מחייבי כריתות, ואין קידושין תופסין
ליבם בה, בכל זאת צריכה גט, שמא יאמרו אחיו גירש את
הערוה סמוך למיתתו ונתייבמה הצרה כדין, ונמצאת אשת
איש יוצאת מבעלה בלא גט. (113) שאשת אח שלא
במקום מצוה חייבין עליה כרת ויש ממזר מחייבי כריתות.
- כה. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות
ואחד מהן נשוי נכרית¹¹⁴, מת הנשוי נכרית¹¹⁵ ואחר
כך מת אחד¹¹⁶ מבעלי אחיות¹¹⁷ - הרי הנכרית
חולצת ולא מתניבמת¹¹⁸, מפני שהיא צרת אחות
אשתו בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפלו
גרש אחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת
הנשוי נכרית¹¹⁹, ומת המגרש - הרי הנכרית חולצת
ולא מתניבמת, הואיל ונעשת צרת אחות אשתו בזקת
שעה אחת¹²⁰; שאם תתייבם, שמא יבא ליבם אותה
ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו¹²¹.
- (114) שאינה קרובה לא לזו ולא לזו. (115) נמצאת
הנכרית זקוקה לייבום לכל אחד מהאחים בעלי האחיות.
(116) ועדיין לא נתייבמה הנכרית לאחד מהם.
(117) ואשתו אסורה על האח השני משום ערוה, שהרי
אחות אשתו היא. (118) אף על פי שהנכרית עדיין לא
נתייבמה, - הואיל והייתה זקוקה לו בחייו, הרי היא כצרת
אחות אשתו, מחמת זיקתו עליה, ואינה מתייבמת. אבל
חייבת לחלוץ כי "זקוקה" אין דינה כ"כנוסה" ממש
להיחשב כצרת ערוה גמורה להיפטר אף מן החליצה.
(119) ולא כנס כלל את הנכרית. (120) לפני שגירש את
אשתו. (121) נמצאת נכרית זו צרת אחות אשתו בזיקה
ואסורה לאח השלישי.
- כו. ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין; שהרי צרת
ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת - צרתה
מתרת ליבם, כמו שבארנו? מפני שאסור צרת
הערוה בנשואין ידוע לכל¹²², ואין באין להתיר
הצרה אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזקת
אינו ידוע¹²³ לכל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא
נתגרשה הערוה.
- (122) שהוא מדאורייתא. (123) שאינו אלא מדרבנן.
- כז. שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות, מת
אחד מהן ועשה השני מאמר ביבמתו, ומת קדם
שיתכנס ונפלו שתייהן לפני היבם - הרי אלו חולצות
ולא מתניבמות; מפני שבעלת המאמר עליה זקת שני
יבמין, ונמצאת פאלי היא אשת שני מתים, ודרשו
חכמים ואמרו: אשת המת - ולא אשת שני מתים,
לפיכך פל אשה שעליה זקת שני יבמין חולצת ולא
מתניבמת, וכן צרתה. ואסורין מדברי סופרים.

נשואים לשתי אחיות פקחות, היתה בתו וכיוצא בה נשואה לאחיו והוא חרש.

- 19 א. שנים מן האחים נשואין לשתי אחיות, ומתו
- 20 שניהם, ולא נודע אי זה מהם מת ראשון? - הואיל
- 21 ואי אפשר ליבם שתייהן³, והרי זקה⁴ נפלה על
- 22 שתייהן⁵, שתייהן חולצות ולא מתניבמות⁶. ואפילו
- 23 היתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה או
- 24 מחיבי עשה או מחיבי לאוין⁷ - הרי אלו חולצות
- 25 ולא מתניבמות⁸. אבל אם היתה אחת מהן ערוה⁹
- 26 עליו, כגון שהיתה אם אשתו או בתה - הרי אחותה
- 27 מתרת לזו¹⁰, ורצה חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה
- 28 זקתה¹¹ על שתייהן, שאין זקה על הערוה¹².

(2) כי אם נודע מי מת תחילה, יתבאר דין יבום נשותיהן בסמוך ה"ד. (3) שהרי אחיות הן, ואפילו אחת מהן אינה ראויה ליבום, שהרי שתייהן זקוקות ליבום (מכח שני בתי נפרדים), ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו, ואם ישא אחת מהן - הרי הוא פוגע באיסור אחות זקוקתו, שהיא כאשתו. (4) רשות היבם על היבמה. (5) שכל אחת נופלת ליבום מחמת בעלה המת. (6) משנה, יבמות כו, א. שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא מדבריהם, ומן התורה אין איסור אלא באחות נשואתו ממש, ולפיכך חייבת בחליצה להפטר מן הזיקה (בניגוד לאחות אשתו, שפטורה מן החליצה ומן היבום, למעלה פ"ו ה"ט), ואינה מתייבמת משום איסור "זיקה" מדבריהם. (7) הכל מפורש בדברי רבינו לעיל פ"א מהל' אישות ה"ו-ח. (8) כל אלו ראיות ליבום מן התורה ואינן אסורות אלא מדברי חכמים, כמבואר לעיל פ"ו ה"י. ולפיכך מן התורה זקוקות הן ליבום, ונמצאת כל אחת מהן אחות זקוקתו (יבמות, שם). (9) שחייב על ביאתה כרת (לעיל הל' אישות פ"א ה"ה), ואין קידושין תופסין בה ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט. (10) שאינה אחות זקוקתו. (11) של היבם. (12) יבמות, שם.

- 29 ב. היתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום
- 30 ערוה¹³, והאחרת אסורה על היבם השני משום
- 31 ערוה¹⁴ - האסורה לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה
- 32 מתרת לאחיו; שהרי נפלה זקת כל אחד מהן¹⁵ על
- 33 המתרת לו בלבד¹⁶, ורצה חולץ רצה מיבם לזו
- 34 המתרת לזו¹⁷.

(13) שהיא אם אשתו. (14) כנ"ל, והיו ארבעה אחים. ושנים מהם, בעלי האחיות, מתו ונשארו שני אחים יבמים אלו. (15) מהאחים. (16) והשניה אינה זקוקה לו כלל, ואין כאן אחות זקוקתו. (17) שם.

- 35 ג. מת אחד מן האחים ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך
- 36 מת שני¹⁸ ונפלה אשתו ליבום, שהיא אחות
- 37 הראשונה, והרי שתייהן קזמות¹⁹ - שתייהן חולצות
- 38 ולא מתניבמות, כמו שבארנו²⁰.

(18) עד כאן דן רבינו כשלא נודע מי מת ראשון, ואין ידוע

- 1 כח. ומפני מה לא יחליץ לבעלת המאמר, שעליה
- 2 זקת שני יבמין, ויבם צרתה? גזרה שלא יאמר:
- 3 שתי יבמות הבאות מבית אחד - אחת חולצת ואחת
- 4 מתניבמת; ולפיכך אסרו אף צרתה.

- 5 כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת -
- 6 חזרה להתרה, שהמאמר שאסרה הרי בטל¹²⁴,
- 7 ורצה¹²⁵ חולץ רצה מיבם.

(124) על ידי הגט, כשאר קידושין הנפקעין על ידי הגט. (125) האח השלישי.

- 8 ל. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, ומת
- 9 כשהוא קטן¹²⁶, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול
- 10 - הרי זו חולצת ולא מתניבמת; שביאת בן תשע שנים
- 11 ויום אחד כמאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא
- 12 עליה זקת שני יבמין.

(126) כי אילו בא עליה משהגדיל ומת, הרי קנאה קניין גמור, ופקעה זיקת הראשון ולא נשארה עליה אלא זיקתו בלבד.

- 13 לא. מי שחציה שפחה וחציה בת חורין¹²⁷
- 14 שנתקדשה לראובן¹²⁸ ונשתחררה, וחזרה ונתקדשה
- 15 לשמעון¹²⁹, ומתו שניהם - מתניבמת ללוי, ואינה
- 16 אשת שני מתים¹³⁰; אם קדושי ראובן קדושין - אין
- 17 קדושי שמעון כלום¹³¹, ואם קדושי שמעון
- 18 קדושין¹³² - אין קדושי ראובן כלום¹³³.

(127) שהיו בעליה שני אחים או שותפים ושיחרר אחד את חלקו, או שקיבל רבה ממנה חצי דמיה ושיחרר חציה באותם הדמים. (128) והרי אין קידושיה קידושין גמורין עד שתשתחרר. (129) וראובן לא גירשה והרי זו ספק מקודשת לשניהם. (130) לומר, חציה הייתה לזה וחציה לזה. (131) שאין קידושין תופסים באשת איש. (132) שהשחרור שבינתיים הפקיע קידושי הראשון. (133) נמצא שלמעשה אינה אלא אשת מת אחד.

יום רביעי ד' ניסן ה'תשפ"א

פרק שביעי

(1) כלל בו דין שנים מן האחים הנשואין לשתי אחיות ומתו שניהם ולא ידוע מי קודם, היתה אחת מהן ערוה ליבם זה ואחרת ערוה לשני, שתי אחיות שנפלו ליבום לפני האח השלישי, שלשה אחין שנים מהם נשואין לב' אחיות ומת אחד מהם, אחד מן האחים שקדש אחות יבמתו, שתי יבמות הבאות מבית אחד והאחת אסורה על יבמה משום ערוה, שלשה אחים שנים נשואין לשתי אחיות ומת אחד מהם ואחר כך מתה אשתו, המגרש את אשתו והחזירה ומת ונפלה לפני היבם, קטנה שהשיאה אביה וגרשה בעלה והחזירה ומת, שני אחין נשואין לשתי אחיות שתייהן קטנות או אחת גדולה, שני אחים חרשים או אחד חרש ואחד פקח

אולי כנס את השניה נפילה, שאין לה היתר עולמית, הואיל ולא היתה ראויה בשעת נפילה, וכמבואר לעיל ה"ד (שם).

- ו. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, 17
מת אחד מבני אחיות ועשה השלישי³³ ביבמתו 18
מאמר, ואחר כך מת בעל אחות השניה, ונפלה 19
האחות השניה לפני האח השלישי³⁴ - הרי זה נוהג 20
גט לבצלת המאמר³⁵ וחולץ לה³⁶, וחולץ לאחות 21
האחרונה³⁷, כדי להתירן לזר. 22

(33) שאינו נשוי אחותה. (34) ומעתה שתיהן אסורות לו משום אחות זקוקתו, ואין בעלת המאמר דוחה את אחותה השניה משום אחות אשתו, שאין כח במאמר לעשותה כנשואה גמורה. (35) להפקיע קידושי מאמרו, שאינם נפקעים בחליצה אלא בגט, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג. (36) לזיקתו, שאינה נפקעת אלא בחליצה. (37) הבאה מבית אחר, ואינה ניתנת בחליצת אחותה, וגם אינה מתייבמת משום אחות חלוצתו (משנה יבמות כט.): "זו היא שאמרו, אוי לו על אשתו (בעלת מאמרו), ואוי לו על אשת אחיו". והוא הדין אם לא עשה השלישי מאמר באחת מהן, נאסרו שתיהן עליו משום אחות אשה בזיקה, וכמבואר לעיל ה"א. ולא השמיענו רבינו כאן, אלא שאין המאמר קונה קנין גמור לדחות אחותה משום אחות אשתו. ולא כבית-שמיאי (שם) האומרים: "אשתו עמו (בעלת מאמרו) והלזו תצא (בלא חליצה) משום אחות אשתו".

- ז. מת זה שעשה המאמר, והיתה לו אשה אחרת, 23
ונפלו שתיהן לפני בעל האחות - בעלת המאמר 24
פטורה מן החליצה ומן היבום, שהרי היא אחות 25
אשתו; והאשה האחרת³⁸ חולצת ולא מתייבמת, 26
שאין המאמר קונה קנין גמור עד שיפטור את 27
הצרה³⁹. 28

(38) צרת בעלת המאמר. (39) לגמרי, אפילו מן החליצה, אלא הרי היא כצרת אחות אשתו בזיקה, שחולצת ואינה מתייבמת (יבמות פ"ג, מ"ו). והוא הדין אם לא עשה בה השלישי מאמר, ומת, אשתו חולצת ולא מתייבמת, משום צרת אחות אשתו בזיקה, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהרי כשמת בעל האחות, הוזקה אשתו לאח השלישי בעל הנכרית, ונעשית נכרית זו צרתה בזיקה (ברטנורא' שם).

- ח. אחד מן היבמין שקדש אחות יבמתו⁴⁰ - אומרים 29
לו: היתן ואל תגרשנה⁴¹ ואל תשאנה⁴² עד שייבם 30
אחיד או יחלץ ליבמה זו הזיקה לכלכם⁴³. חלץ לה 31
אחיו או יבמה, או שמטה היבמה - הרי זה יבנס 32
ארוסתו⁴⁴. מתו אחיו כלם⁴⁵ - מוציא את ארוסתו 33
בגט⁴⁶ ויבמתו בחליצה⁴⁷. ואם מתה ארוסתו, בין 34
שמטה קדם מיתת האחין בין שמטה לאחר מיתת 35
האחין - חזרה היבמה להתרה, ורצה חולץ רצה 36
מיבם⁴⁸. 37

(40) לאחר שנפלה ליבום והוזקה לאחים. (41) אינך צריך לגרשה, כי אפשר שתותר לך ע"י מעשה אחיד, וכמבואר

מי מהן נפלה תחילה ליבום, ומכאן ואילך עוסק רבינו כשנפלו ליבום זו אחר זו, ודינן משתנה כדלהלן. (19) נמצאו שתיהן זקוקות, וכל אחת מהן אסורה משום אחות זקוקתו. (20) לעיל ה"א.

- ד. מתה האחרונה²¹ - חזרה הראשונה להתרה²², 1
וחולצת או מתייבמת²³. מתה הראשונה - הרי 2
האחרונה באסורה עומדת, וחולצת ולא מתייבמת; 3
שהרי לא היתה ראויה ליבום בשעת נפילתה²⁴. וכן 4
אם קדם אחר מן האחין וחלץ לאחרונה - התרה 5
הראשונה לשאר האחין; שהרי הזקה שאסרה 6
אותה²⁵ הסיירה אחיו בחליצתו²⁶. 7

(21) בלא חליצה. (22) הראשון, כשעדיין לא נפלה השניה ליבום. (23) שאין כאן זקוקה אלא היא בלבד (יבמות כז:). (24) בגלל זיקת אחותה שנפלה תחילה, ו"כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי זו כאשת אח שיש לה בנים ואסורה" (שם). ומכאן המקור להלכה א', "שאם לא נודע איזה מהם מת ראשון", שתיהן אסורות, שהרי אין להן שום תקנה להתייבם, כי כל אחת מהן חוששין לה שמא היא השניה, ואסורה עליו עולמית. (25) את הראשונה. (26) ומעתה אין הראשונה אחות זקוקתו (שם). אבל לכתחילה אין מורים לחלוץ לשניה ולייבם את הראשונה, גזירה שמא יקדים אחד ויחלוץ לראשונה, והשני ייבם את השניה ויסבור: מה איכפת בין זו לזו (שם כח. וברש"י, וכן ב'תוספות' שם כז:).

- ה. וכן אם היתה הראשונה ערוה על אחד מן 8
האחין, וקדם ויבם את האחרונה שהיא מתרת לו²⁷ 9
- התרה הראשונה לשאר האחין; שהרי האחרונה 10
שאסרה אותה עליהן נתייבמה למת²⁸. אבל אם 11
היתה האחרונה היא שאסורה על אחד מהן בלבד 12
משום ערוה - הרי הוא מיבם לראשונה, ושאר 13
האחין אסורין בשתייהן²⁹, וחולצין ולא מיבמין³⁰, 14
כמו שפארנו³¹. ואם קדמו ויבנסו כל אחד אחת מן 15
האחיות - מוציאין אותן מהן³². 16

(27) שאינה אחות זקוקתו. (28) ואינה זקוקה להם עוד, וחזרה הראשונה להתרה, כפי שהיתה בשעת נפילה. (29) אם ימות המייבם ותיפול ראשונה לייבום שנית, או אם לא ייבם כלל, נמצאו שתיהן אסורות להם. (30) שם כח, א. שאפילו נתייבמה הראשונה לא הותרה השניה, הואיל ולא היתה ראויה ליבום בשעת נפילה. (31) לעיל ה"ד. (32) שם כז, א. הואיל והראשון כנס בעבירה, שהרי פגע באחות זקוקתו, אין כניסתו מועילה להתיר לשני לקיים את אשתו, אע"פ שלא עבר על אחות זקוקתו, כי כל שהכניסה הראשונה היתה בעבירה - אינה מתרת לשני את אשתו, מה שאין-כן ב"קדם אחד וחלץ" (האמור לעיל ה"ד), שם לא עבר החולץ על שום איסור, לפיכך הותרה הראשונה לשאר האחים (מעשה רוקח). וכל-שכן בדין הכתוב לעיל ה"א כ"שלא נודע איזה מהם מת ראשון", ודאי אם כנסו - מוציאין אותן מהם, שהרי כל אחד מהם כנס בעבירה, כי

18 הַחֲלִיצָה וּמִן הַיָּבוּם. הָאֵחָת - מִפְּנֵי שֶׁהִיְתָה אֲחֹת
19 אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שְׁמַת אַחִיו הָרֹאשׁוֹן, וְנֶאֱסְרָה עָלָיו
20 לְעוֹלָם מִשּׁוּם אִשְׁתּוֹ אַח, בְּדִין אִשְׁתּוֹ אַחִיו שְׁלֹא הָיָה
21 בְּעוֹלָמוֹ⁵⁶; וְהַנְּכָרִית - מִשּׁוּם צָרְתָּהּ⁵⁷.

(55) הנשוי נכרית. (56) כמבואר לעיל פ"ו, הי"ז.
(57) כדין צרת ערוה, שפטורה מן החליצה ומן היבום
(משנה, יבמות ל. וכדעת ה'תוספות' שם ד"ה ונאסרה). וחזר
רבינו כאן מפירושו למשנה שם, שהנכרית, חולצת ולא
מתייבמת: "לפי שאני מסופק אם אסורה (האחת) משום
ערוה . . . או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה
עליו שעה אחת נאסרה עליו עולמית והיא כמו שניה, וצרת
שניה חולצת או מתייבמת, ולפיכך תחלוץ להחמיר".

22 יב. וכן שני אחין נשואין לשתי אחיות ומת אחד
23 מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה
24 עולמית, הואיל ונאסרה עליו בשעת נפילה⁵⁸. אבל
25 המגרש את אשתו והחזירה ומת - הרי זו מתרת
26 ליבם. ואף על פי שנאסרה עליו בחיי אחיו בשעה
27 שגירשה⁵⁹ - הרי חזרה להתרה, וכשמת אחיו בהתרה
28 היתה עומדת⁶⁰.

(58) משום אחות אשתו, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח,
וכנ"ל בהלכה הקודמת (משנה, יבמות לב.). (59) משום
גרושת אחיו, שהיא ערוה. (60) משנה, שם קח, ב. כי לא
הנישואין הראשונים מפילים ליבום, אלא מיתת הבעל
מפילה, ובאותה שעה בהיתר היא עומדת (שם קט.) והשווה
לעיל פ"ו הכ"א.

29 יג. קטנה שהשיאה אביה⁶¹, וגרשה בעלה והחזירה,
30 ומת ועדין היא קטנה⁶² - הרי זו אסורה ליבם⁶³;
31 מפני שגרשה גרושין גמורין, שהרי אביה
32 השיאה⁶⁴, ואין חזרתה חזרה גמורה, שאין קדושי
33 קטנה קדושין גמורין⁶⁵, כמו שבארנו⁶⁶.

(61) ונישואיה נישואין גמורים מן התורה. (62) ואם מת
כשהיא גדולה, יתבאר דינה להלן הי"ד. (63) וחולצת
ואינה מתייבמת, כמבואר בכתובות עג, ב. וכן בתוספתא
יבמות פ"ג, מ"ד. (64) והרי היא אשת איש גמורה מן
התורה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"א, וגם גירושיה
גירושין גמורין, משעה שמבחנת בין גיטה לדבר אחר,
כמבואר לעיל פ"ב מהל' גירושין הי"ט. (65) שאין מעשה
קטנה כלום. (66) לעיל פ"ד מהל' אישות הי"ז. ואפילו
אם אביה יקדשנה שנית אין קידושיה גמורין, שמשושיאה
אביה בפעם הראשונה אין לו רשות בה, כמבואר שם פ"ג
הי"ב, נמצאת קטנה זו - גרושת אחיו מן התורה, ונישואיה
השניים לא הועילה לה, וכשמת בעלה הרי היא כגרושה
ואסורה ליבם (משנה, יבמות קט.). ואע"פ שהיא גרושת
אחיו צריכה חליצה, ואין אומרים תיפטר גם מן החליצה
כשאר כל הערויות? משום שמא לא שמעו אנשים על
גירושיה, וכשיראו זו יוצאת בלא כלום - יבואו להתיר יבמה
להנשא לזר בלא כלום (רא"ש שם פ"ג, אות ה.).

יד. והוא הדין למגרש פקחת⁶⁷, ונתחרשה⁶⁸

לפנינו. (42) שהיא אסורה לך משום אחות זקוקתך, שהיא
כאחות אשתך. (43) ואז תוסר זיקתך ממנה. (44) אם חלץ
או יבם בטלה הזיקה כנ"ל, ואם מתה גם כן מותרת, שלא
תהא חמורה מאחות אשתו שמותרת לו כשמתה אשתו
(יבמות מא. ורש"י שם). (45) והוא היבם היחידי.
(46) שאחות זקוקתו היא. (47) ולא נפטרה זו מן החליצה
משום "אחות גרושתו", הואיל וזיקתה קדמה לקידושי
אחותה (יבמות, שם. ועיי"ש בתוי"ט). (48) "יבמה
שהותרה (שהיתה מותרת ליבם בעת מיתת אחיו), ונאסרה,
וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון" (יבמות שם).

1 ט. שלשה אחין, שנים מהן נשואין לשתי אחיות,
2 ויש לכל אחת משתיהן צרה, ומתו הנשואין את
3 האחיות, ונפלו האחיות וצרותיהן לפני יבם⁴⁹. אם
4 חלץ לצרות - נפטר האחיות, אבל אם חלץ לאחיות
5 - לא נפטר צרותיהן עד שיתחלצו הצרות; מפני
6 שחליצת אחיות חליצה שאינה מעלה⁵⁰, וחליצה
7 שאינה מעלה אינה פוטרת את הצרה⁵¹, כמו
8 שבארנו⁵².

(49) וכולן אינן מתייבמות, האחיות - משום איסור אחות
זקוקתו כלעיל ה"א, והצרות - שהן צרות אחות זקוקתו (שם
כו.). (50) שהרי אינן ראויות להתייבם, וכל שאינה כשרה
ליבום, הרי חליצתה חליצה פחותה (שם כו: וברש"י).
(51) שם כז, א: "חלץ לאחיות - לא נפטר צרות. לצרות -
נפטר אחיות". ואע"פ שגם הצרות אינן ראויות ליבום -
איסורן בתור צרות אחות זקוקתו, קל משל האחיות,
וחליצתן משוכחת משל האחיות (שם וברש"י). (52) לעיל
פ"ה הי"ב.

9 י. יראה לי, שפך הדין בשתי יבמות הפאות מבית
10 אחד, והאחת מהן אסורה על יבמה משום שניה או
11 מחייבי לאוין או מחייבי עשה, שאם חלץ לאסורה⁵³
12 - לא התרה צרתה⁵⁴; חלץ לצרה - התרה האסורה.

(53) שחליצתה אינה מעולה. (54) כשם שחליצת האחיות
אינה פוטרת הצרות, למרות שאיסור אחות זקוקתו אינו אלא
מדרבנן, כמאמרם (יבמות כז:): "זיקה מדרבנן היא", הרי
שחליצה הפסולה מדרבנן אינה פוטרת הצרה (מגיד-משנה).
ולדעת בעל 'הלכות גדולות' אפילו חלץ לשניה - הותרה
צרתה המותרת, וכן היא דעת השו"ע (אהע"ז סי' קע,
סי"ח), ומקורם מהתוספתא יבמות פ"ו ה"ה: "היתה איסור
מצוה ואיסור קדושה (שניה) חלץ לה או בא עליה - נפטרה
צרתה". ורבינו סובר שאין הלכה כאותה תוספתא, אלא
כשמואל האומר (יבמות כז:): "חלץ לאחיות - לא נפטר
צרות", והוא הדין אם חלץ לשניה, לחייבי לאוין ולחייבי
עשה, שאין צרתה נפטרת.

13 יא. שלשה אחין, שנים מהן נשואין שתי אחיות
14 והשלישי נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות ויבם
15 הנשוי נכרית את אשתו, ואחר כך מתה אשתו של
16 שני, ואחר כך מת השלישי⁵⁵, ונפלו שתי נשוי לפני
17 השני (שאין לו אשה) - הרי אלו פטורות מן

הקטנה נאסרת עליו משום אחות חלוצתו, והשווה לעיל פ"ה ה"ל.

טז. שני אחין חרשין⁸⁴ נשואין לשתי אחיות פקחות, או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת; וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחין⁸⁵, או חרשין, או אחד פקח ואחד חרש; ומת אחד מהן - אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום משום אחות אשתו⁸⁶, שהרי אין נשואי אחד מהן נשואין גמורין.

84 שאין נישואיהם נישואין גמורין, כמבואר לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (85) וגם כאן אין הקידושין קידושין גמורין, בגלל חרשות הנשים, וכמבואר שם. (86) משנה, יבמות קיב, ב. הואיל וכקידושי זו, כך קידושי זו, באין קידושי אשתו ומפקיעים את זיקתו מאחותה, שאף היא אינה זיקה גמורה, אלא מדבריהם בלבד.

יז. שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי אחיות פקחות, או אחת פקחת ואחת חרשת והרי הפקחת היא אשת הפקח⁸⁷; מת החרש - תצא אשתו⁸⁸ משום אחות אשה⁸⁹; מת הפקח - הואיל ונשואי הפקח נשואין גמורין, וזקת זה החרש גמורה⁹⁰, ונשואי החרש אינן נשואין גמורין - הרי זה החרש מוציא את אשתו בגט⁹¹, מפני שאחותה זקוקה לו⁹²; ואשת אחיו הפקח אסורה לעולם⁹³, שאינו יכול לנכס מפני אחותה⁹⁴; ולא יחליץ, מפני שהוא חרש⁹⁵.

87 נמצאת קידושי זו קידושין גמורין, ושל אחותה מדבריהם בלבד. (88) של החרש, שנישואיה מדברין. (89) יבמות, שם במשנה. (90) שזקוקה לו ליבום מן התורה. (91) ברמיה, כשם שכנס ברמיה, כך מוציא ברמיה (לעיל הל' גירושין פ"ב ה"ז). (92) מן התורה, ואוסרת את אשתו הנשואה לו רק מדבריהם, ואחות זקוקתו אסורה. (93) גם לו וגם לאחרים, עד שימות החרש. (94) שהיא אחות גרושתו. (95) וכבר נתבאר לעיל פ"ד ה"ג, שאין החרש ראוי לחלוץ, וחליצתו אינה כלום (משנה, יבמות שם). שהחליצה תלויה בקריאה, ואינו יכול לקרוא, אבל הגט תלוי בכתיבה, וכותבים לו, והוא מוציא ברמיה, כשם שכנסה ברמיה.

יח. ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרשת, והן אינן בני חיוב⁹⁶, אלא הרי הן פקחין אוכל נבלות שאין בית דין מצוין להפרישו⁹⁷? אמרו חכמים⁹⁸: אם תשב אשתו עמו, נמצאת אחותה⁹⁹ נשאת לזר, ויאמרו: נפטרה משום אחות אשה¹⁰⁰. לפיכך מוציא החרש אשתו בגט, כדי שתהיה אחותה אסורה לעולם¹⁰¹.

96 במצוות, שהרי אין להם דעת. (97) יבמות קיד, א. ובפ"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז: "לפי שאינו בן דעת".

1 וְהַחֲזִירָה⁶⁸, וְמֵת וְהִנִּיחָה חֲרָשָׁת, שְׁהִיא אֲסוּרָה⁶⁹ לִיבָם, וְאִינָה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת⁷⁰. וְצֵרַת קְטָנָה זֹאת חֲרָשָׁת זֹאת - חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת⁷¹. וְאִם הִחֲזִירָה בְּשִׁיהָ קְטָנָה אוֹ חֲרָשָׁת, וְגִדְּלָה⁷² אוֹ נִתְפַּקְּחָה אֲצֻלוֹ⁷³ וְאַחֵר כֶּף מֵת - הִרִי זֶה מִתֵּרֵת לִיבָמָה⁷⁴.

67 שהיא מגורשת גמורה מן התורה. (68) ואין נישואיה אלא מדברין, כמפורש לעיל פ"ד מהל' אישות ה"ט. (69) משום גרושת אחיו כנ"ל. (70) כאן דקדק רבינו לכתוב: "ואינה חולצת" וכו', בניגוד לקטנה שהחזירה, בהלכה הקודמת שכתוב בה: "אסורה ליבם". ויתכן, כי קידושי קטנה עדיפים מקידושי חרשת, מפני שקטנה סופה לגדול ויהיו נישואיה נישואין גמורים, וכמפורש לעיל פ"ה הכ"ז ('מעשה רוקח'). [ויתכן גם, כי קטנה תחלוץ משתגדל, אבל חרשת אין חליצתה חליצה, וראה להלן הי"ז]. (71) ר"ף יבמות פ"ג, ע"פ ה'ירושלמי' (שם, ה"ו) וכמפורש שם: "קטנה זו (וכן חרשת) - קנויה ואינה קנויה", ומצד הקנוי - הרי היא כאשתו, ואפילו היא עצמה מותרת להתייבם וכלשכנ צרתה. וצד שלא קנה בה - היא עצמה אסורה, שאינה אשתו (אלא גרושתו), אבל צרתה כנגדה מותרת, שבצד זה אינה צרתה, שהרי איננה קנויה לו, ואין צרתה שבצדה נידונית כצרת ערוה. (72) גמרו קידושיה, כדלעיל פ"ד מהל' אישות ה"ח. (73) ומשבעלה כשנתפקחה, מקודשת גמורה היא, חזרה להיתרה, ואינה עוד גרושת אחיו, ודינה כ"מגרש אשתו הגדולה והחזירה ומת", לעיל הי"ב. (74) יבמות קט, א.

טז. שני אחין נשואין לשתי אחיות: היו שתיהן קטנות הראויות למאן⁷⁵ או חרשות⁷⁶, ומת אחד מהן - תצא⁷⁷ משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום⁷⁸. היו אחת גדולה⁷⁹ ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה - תצא משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום⁸⁰; מת בעל הגדולה⁸¹ - מלמדין הקטנה שתמאן בבעלה⁸², ותהיה גדולה זו מתרת ליבמה⁸³.

75 שהיו יתומות ואין נישואיהן אלא מדברין, אבל קטנות שהשיאן אביהן אינן ראויות למיאון, שקידושיהן קידושין גמורין הן. (76) בין קטנות בין גדולות, שקידושי חרשת אינן אלא מדבריהם (הל' אישות פ"ד ה"ט). (77) היבמה. (78) שכח נישואיהן שוה, והרי זו אחות אשתו ממש. (79) שקידושיה קידושין גמורין. (80) שקידושי אשתו הגדולה, עדיפים מזיקת יבמתו, שכח נישואיה אינו אלא מדברין, ונפטרה משום אחות אשתו. (81) נמצאת זיקתה של גדולה, שהיא מן התורה - אוסרת הקטנה עליו, ואין נישואיה הקלושים (= שהם מדברין) אלימים להפקיע זיקתו מעל הגדולה, ונשארה הקטנה אחות זקוקתו, ולייבם הגדולה גם כן אינו יכול, מפני שהיא אחות אשתו הקטנה, ומה יעשה? (82) ותעקור נישואיה למפרע, ואינה צריכה גט. (83) משנה, יבמות קט, א. וכדעת רבי אליעזר. אבל אילו היה מגרש הקטנה בגט, היתה הגדולה אסורה עליו משום אחות גרושתו. וכן אילו היה חולץ לגדולה, היתה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ה' ניסן - ספר נשים - הלכות יבום וחליצה קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 98) שם קיד, ב. 99) היבמה, אשת הפקח. 100) שיסברו: קידושי אשתו החרשת קידושין גמורין הן, ודחו את זיקתו מעל הפקחת ואינה עוד זקוקתו (רש"י שם). 101) ולא יטעו עוד להתירה להנשא לזר.

בפ"ה¹²⁴; ענין הדברים: אחת מקרובותיה שהן ערוה²¹ עמה.²²

119) כגון לעיל ה"א. 120) כוונת הדברים. 121) נמצאת, שכל אחת היא קרובת זקוקתו האסורה לו. 122) כגון לעיל ה"ז, טז. 123) לעיל ה"ח. 124) של אשתו או יבמתו, שאסור לו לקיים שתיהן.

יום חמישי ה' ניסן ה'תשפ"א

פרק שמיני

1) נתבאר בו דין המקדש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו קידש, בני תערוכות, הלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונישאה ואחר כך בא.

- א. מי שקדש אחת משתי אחיות, ואין ידוע אי זה מהן קדש², ומת ולו אח אחד חולץ לשתייהן כדי להתיירן לאחרים³. היו לו שני אחין - אחד חולץ לאחת מהן בתחלה, והשני מיבם לשניה על כל פנים⁴: אם זו היא שקדש אחיו - הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי נשא אשה משאר הנשים, ואחיה שהיה אשת אחיו כבר נחלצה⁵. אבל לא יבם האחת בתחלה, שמה האחרת היא אשת אחיו ונמצא שנשא קרובת זקוקתו. קדמו שני האחים וכנסו⁶ שתי היבמות - אין מוציאין אותן מידן⁷.

2) כגון שאמר לשתי אחיות: הרי אחת מכן מקודשת לי, וקיבלה אחת כסף הקידושין ע"י חברתה, או שאמר המקדש לאבי הבנות: אחת מבנותי מקודשת לי, וקיבל האב קידושה, כמפורש לעיל פ"ט מהל' אישות ה"ג. 3) ואינו יכול לייבם אפילו אחת מהן, כי שמה האחרת היא אשת אחיו, ונמצא פוגע באחות זקוקתו, וגם אינו יכול לחלוץ לאחת ולייבם השניה, כי אחות חלוצתו אסורה לו בחייה, ואין לאחיות תקנה, אלא שיחלצו שתיהן, כי כל אחת מהן זקוקה ליבום מספק, שמה היא המקודשת לאח המת (משנה, יבמות כג:). 4) כלומר, בכל אופן מותר לייבמה. 5) ע"י אחיו, ומותר לו לישא אחות חלוצת אחיו. 6) קודם שנמלכו בבית-דין. 7) שכל אחד אומר אני כנסתי את יבמתי הראויה לי (המקודשת לאחי המת). ואפילו כנס הראשון באיסור את אחות זקוקתו, הרי משבא אחיו וכנס את השניה, פקעה זיקתם מעליה ונמצאת הראשונה אצלו בהיתר, כי אינה עוד אחות זקוקה. ואין לאסרה משום: כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה: "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה עולמית (ראה לעיל פ"ז, ה"ד) - כי לא נאסרה זו אלא משום ספק (תפארת ישראל, יבמות פ"ב מ"ו), וכהסברו של רש"י (שם כד:). זו שנאסרה משום אחות זקוקה אינה יבמה כלל, וכי פקעה זיקת האחים מעל אחותה, הרי זו מותרת, שאין היא אשת המת שתיאסר משום אשת אח שיש לו בנים. וכל זה כשלא נמלכו בבית-דין, אבל נמלכו בבי"ד ועברו - יוציאו (הרא"ש שם פ"ב, אות ד. וכן באהע"ז סי' קעו, א).

יט. וכן שני אחין פקחין נשואין לשתי אחיות, אחת פקחת ואחת חרשת: מת בעל החרשת¹⁰² - תצא משום אחות אשה¹⁰³; מת בעל הפקחת - מוציא את אשתו החרשת בגט¹⁰⁴ ואת אשת אחיו בתחילה¹⁰⁵, מפני שהוא פקח ויכול לחלוץ¹⁰⁶.

102) שנישואיה אינם אלא מדרבנן. 103) בלא חליצה, שאינה זקוקה לו כלל. 104) שאין בקידושה הקלושים כח לדחות את זיקתו מעל אחותה, ומתוך שאחותה זקוקה לו מן התורה, נמצאת אשתו החרשת אסורה לו משום אחות זקוקתו, ועליו לגרשה בגט כדין כל חרשת המתגרשת בגט. 105) אף היא נאסרה עליו משום אחות גרושתו. 106) ומותרת לזר (משנה, יבמות ק"ג:).

כ. שני אחין, אחד פקח ואחד חרש, החרש נשוי שתי נשים פקחות, האחת מהן ערוה על הפקח¹⁰⁷, ומת החרש - שתייהן פטורות¹⁰⁸ על כל פנים¹⁰⁹: אם נשואי הערוה נשואין¹¹⁰ - הרי השניה צרחה ופטורה¹¹¹, ואם אין נשואי הערוה נשואין¹¹² - כך לא יהיו נשואי צרחה נשואין¹¹³.

107) כגון שהיא בתו או חמותו. 108) מן החליצה ומן הייבום. 109) מכל הצדדים. 110) שיש לו קנין גמור באשתו. 111) כדין צרת ערוה, המפורש לעיל פ"ו הי"ד. 112) שאין חרש קונה. 113) והרי היא כזרה, ואינה זקוקה כלל ליבום ('ירושלמי' יבמות פ"ד ה"ג).

כא. היתה בתו¹¹⁴ וכיוצא בה¹¹⁵ חרשת ונשואה לאחיו הפקח¹¹⁶ - צרחה¹¹⁷ חולצת ולא מתיבמת, שאין נשואי החרשת נשואין גמורין¹¹⁸.

114) של אחד פקח. 115) ערוה אחרת, כגון חמותו או כלתו. 116) והרי נישואי חרשת אינם אלא מדרבנן. 117) שהיא פקחת ונשואה גמורה. 118) לפטור את צרתה משום "צרת ערוה", ולפיכך חולצת להסיר את זיקתו מעליה, ואינה מתייבמת שהרי היא צרת ערוה מדרבנן ('ירושלמי' שם ה"ד). ושם ה"ה שנינו: "בתו חרשת נשואה לאחיו חרש, צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום". ורבינו לא חשש להביאה, כי כבר נכללת היא בדין ה"כ: "אם נישואי הערוה (בתו החרשת) נישואין, הרי השניה צרתה ונפטרה" וכו'.

כב. כל מקום שאמרנו בהלכות אלו שתי אחיות - אחת שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובתה¹¹⁹ וכיוצא בהן; ענין הדברים¹²⁰: שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת ואי אפשר לשא שתייהן משום ערוה¹²¹. וכן כל מקום שאמרנו אחות אשתו¹²² או אחות יבמתו¹²³ - אחד אחותה או אמה או

אחות חלוצתו. (20) [שני אחים של אחד מהמתים. ובכ"י תימן, הנוסחא כאן: "קדמו שני אחים"]. (21) שכל אחד מהם יפגע בספק אחות זקוקתו, כי שמא האחרת היא אשת אחיו וזקוקה לו וכנ"ל. (22) על-כל-פנים: אם יבמתו היא - הרי טוב, ואם לא - אין זו אחות זקוקתו, שכבר נחלצה מאחיו ופקעה זיקתו, וגם אינה אסורה לו משום "יבמה לזר", שכבר נחלצה זו מאחי בעלה. (23) כמבואר לעיל הערה ו. ואפילו היו שניהם כהנים, כמבואר לעיל ה"ב.

ד. האשה שהיו לה בנים והיו לכלתה בנים, ונתעברה האשה ונתעברה פלטה, וילדו שתייהן במחבואה אחת, ונתעברו שני הילדים, והגדילו התערובות ונשארו נשים ומתו²⁶ - כיצד הן נותרות? בגי הפלה חולצין לשתייהן תחלה ולא מיבמין; שכל אחת מהן ספק שהיא אשת אחיו²⁷ ותהיה מתרת לו, ספק שהיא אשת אחי אביו²⁸ והיא ערוה עליו²⁹. אבל בגי הזקנה או חולצין או מיבמין; שאם היא זו אשת אחיו³⁰ - הרי יבמה, ואם היא אשת בן אחיו - מתרת להנשא לו שפבר נחלצה³¹.

(24) אשת בנה. (25) בכת"י התימנים: התערובת. (26) בלא בנים, והרי הן זקוקות ליבום. (27) בן הכלה. (28) בן הזקנה, שהוא אחי אביהם. (29) ככתוב (ויקרא יח, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה... דודתך היא", והערה אסורה ליבם. (30) שבעלה המת הוא בן הזקנה, ועליו לייבמה (אחרי שיחלוץ לה בן הכלה, כמבואר בסמוך). (31) מבן הכלה, ואינה עוד באיסור יבמה לזר, אבל טרם שיחלוץ לה בן הכלה, אסורה היא לבני הזקנה, שמא היא אשת אחי בני הכלה, ואסורה לאחרים עד שתחלוץ.

ה. מתו הבנים הידועים³² של זקנה ושל פלטה, והרי בגי התערובות קנמין - בגי התערובות לנשי בגי הזקנה חולצין ולא מיבמין, שהיא ספק אשת אחי אביו³³ שהיא ערוה עליו, ספק אשת אחיו³⁴ שהיא מתרת ליבמה; ולנשי בגי הפלה אחד חולצין בתחלה ואחד מיבם על כל פנים: אם בן הפלה הוא שחלץ תחלה - הרי חלץ אשת אחיו, והשני מן התערובות הוא בן הזקנה ומתו לו לשא אשת בן אחיו אחר שנחלצה מיבמה; ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה - הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה כלום, והשני מן התערובות הוא בן הפלה והרי יבם אשת אחיו³⁵.

(32) הוודאים. (33) שמא הם בני הכלה. (34) שמא הם בני הזקנה. (35) משנה, יבמות צט, א. אבל לייבם תחילה - אסור, שמא היא אשת בן אחיו, ואסורה לזר עד שתחלוץ (שם צט:).

ו. מי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים³⁶ ונשאת וילדה³⁷, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני, אם מת זה הבן הספק - בגי

ב. שנים³⁸ שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע אי זו קדש וזה אינו יודע אי זו קדש, ומתו שניהן, לזה אח ולזה אח - זה חולץ לשתייהן³⁹ וזה חולץ לשתייהן. לזה אח אחד ולזה שנים - היחיד חולץ לשתייהן בתחלה⁴⁰, והשנים אחד חולץ ראשונה⁴¹ והשני מיבם⁴²; ואם קדמו וכנסו⁴³ - אין מוציאין מידן⁴⁴. ואפלו היו כהנים⁴⁵; שהחליצה שחלץ היחיד - מספק⁴⁶ חלץ, והחלוצה אסורה לפהן מדברי סופרים⁴⁷, ובספק חלוצה לא גזרו⁴⁸.

(8) שהם נכרים זה לזה. (9) שכל אחד מהם אסור לייבם, שמא הוא פוגע באחות זקוקתו, ומספק יחלוץ לשתייהן כדי להתירן להנשא לזר. (10) כדי להתיר את יבמתו לאחרים. (11) להסיר את זיקת האחים ממנה, אם היא יבמתו. (12) את השניה, שאפילו אינה יבמתו, אינו אסור בה משום אחות זקוקה, שכבר נחלצה הראשונה מאחיו. אבל אסור לייבם תחילה, שמא האחרת היא אשת האח, ופוגע באחות זקוקתו (יבמות כג:). וכן אסור ל"חולצים" לייבם את השניה, משום איסור "אחות חלוצתו". (13) השנים שהם אחים. (14) כמבואר לעיל הערה ו. (15) שאסורים באשה חלוצה. (16) שמא זו יבמתו. (17) שם כד, א. כי התורה לא אסרה אלא גרושה, ככתוב (ויקרא כא, ז): "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", והשווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ז. (18) שכל אחת מהאחיות אינה אלא ספק חלוצה, כי שמא לא היתה מקודשת לראשון, נמצאת חליצתה מ"היחיד" אינה כלום (יבמות, שם). וכל זה, כשעברו וכנסו, אבל לכתחילה אין להקל להם להתירם לייבם, על סמך "ספק כהנים - להקל". ואפילו כשכבר חלץ האח הראשון, אסור לאח השני הכהן לייבם את השניה, משום איסור "חלוצה לכהן", והואיל וחלצה מ"היחיד" בבית-דין ונעשה בה מעשה רב ומפורסם, אין להתירה לכהן - שמא יאמרו: חלוצה מותרת לכהן. וכן אמרו (יבמות צח:): "כהנים חולצים (ואינם מייבמים, משום ספק חלוצה), ושאינם כהנים - מייבמים" (מגיד-משנה).

ג. היו לזה שני אחין ולזה שני אחין - אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחרת, ואחר כך האח השני של זה מיבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מיבם חלוצתו של זה⁴⁹. קדמו שניהן⁵⁰ וחלצו לשתייהן - לא ייבמו שני האחין האחרים⁵¹, אלא אחד חולץ בתחלה ואחיו מיבם לשניה⁵²; ואם קדמו וכנסו - אין מוציאין מידן⁵³.

(19) של זה - של זה, כלומר של המת השני שאינו אחיו. ויש כאן "ממה-נפשך", כלומר, מותר על-כל-פנים: אם זוהי יבמתו, הרי טוב. ואין זו חלוצת אחיו, שאחיו לא חלץ אלא לאחותה. ואם אין זו יבמתו, הרי נכרית היא ומותרת לו, לאחר שנחלצה מיבמה, וגם אינה אחות זקוקתו שהרי אחיו חלץ את אחותה, שהיא יבמתו, ופקעה הזיקה שעליה (יבמות כג:). וכל זה כשלא חלצו לה שני האחים, אבל אם חלצו לה שניהם, אסורה אחותה על כל אחד מהם משום

הראשון היא, אלא שהחכמים החמירו להצריכה גט מבעלה השני, שלא יאמרו: אשת איש יוצאה בלא גט, ומאותו טעם החמירו עליה להצריכה חליצה, שלא יאמרו: יבמה נשאת לזר בלא חליצה (שם צא). ומובן שחליצה פסולה זו אינה פוטרת צרתה, לא מבעלה הראשון ולא מבעלה השני, כמבואר לעיל פ"ה הי"ב, ופ"ז ה"י. וגם מותרת צרתה להתייבם ואין לה דין צרת אשה שזינתה תחת בעלה, שצרתה פטורה מן היבום ומן החליצה (ראה לעיל פ"ו הי"ט), כי אשה זו אנוסה היא, שסברה על סמך עדות מספיקה, שבעלה מת ואינה זונה, וחכמים החמירו עליה שלא תתייבם, אבל צרתה מותרת ביבום (רש"י יבמות יא. וכן באהע"ז סי' קעג, יא).

י. חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע⁴⁹, ונתערבו חמשותף וילדו פאחד פמחבואה אחת חמשה בנים אחרים ונתערבו הילדים, והגדילו התערובות⁵⁰ ונשאו נשים, ומתו חמשה האנשים⁵¹, ונפלו חמש הנשים לפני חמשה הבנים הודאין, שאין אחד מהן ידוע אי זו היא אשת אחיו - פיצד תקנתן? ארבע מהן חולצין לאחת תחלה⁵², והחמישי ישא זו שנתלצה ארבע חליצות על כל פנים.

(49) ודאי. (50) בדפוסים קדומים: התערובת. (51) בני התערובת. (52) שכל אחד חייב לחלוץ לה מספק, שמא אשת אחיו היא.

יא. פיצד? אם אשת אחיו היא - הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי היא אשת אח אחר מארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה⁵³. וכן השניה - חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה יהיה זה שנשא הראשונה⁵⁴, והחמישי⁵⁵ ישאנה⁵⁶. עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו חמש נשים אחר שנתלצה כל אחת מהן ארבע חליצות⁵⁷.

(53) והותרה להנשא לזר. (54) והוא לא ייבם אחרת עליה, כי מוטב שכל אחד מהם ייבם יבמה אחת, שמא יכוון וישא יבמתו אשת אחיו, ונמצא מקיים מצות יבום. אבל כשאחד ישא חמשתן, נמצאו ארבעתן לא נתקיימה בהן מצות יבום, שהרי רק אחת היא אשת אחיו, והאחרות נכריות הן לו (יבמות צח:). (55) שלא חלץ לה. (56) שאפילו אינה אשת אחיו, הרי חלצו לה ארבעה האחרים והותרה לזר. וחוזרים השנים שייבמו, וחולצים לשלישית ושנים עמהם, והחמישי מייבם וכן כולם. (57) שאין אחד מהם רשאי לייבם עד שיחלצו לה הארבעה, שלא יפגע באיסור יבמה לזר (שם וברש"י). ושם בגמרא אמרו: "מקצתם כהנים ומקצתם שאינם כהנים, כהנים חולצים, שאינם כהנים מייבמים". כי אי אפשר לכהנים שייבמו, הואיל וחלצה ארבע חליצות, שמא האחד החולץ היה יבמה וחליצתו חליצה, וכהן אסור בחלוצה, שאפילו ספק חלוצה אסור לו לכונוס בתחילה, כמבואר בבאורנו לעיל ה"ב הערה יז.

יב. ולעולם הזהר בכל הספקות הללו בעקרם⁵⁸ אליו: שכל מי שנתספק לך שמה בת חליצה היא

הראשון ובני השני חולצין³⁸ לאשתו ולא מיבמין; שכל אחד מהן שייבוא ליבם, שמא אינו אחיו מאביו, והרי הוא אחיו מאמו בודאי, ואשת אחיו מאמו אסורה עליו לעולם משום ערוה³⁹. וכן זה הבן הספק חולץ לנשותיהן⁴⁰ ולא מיבם⁴¹.

(36) שנתגרשה או נתאלמנה ממנו, והיה לה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא לאחר, כדי שיוודע אם היא מעוברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני, כמבואר לעיל פ"א מהל' גירושין הי"ח - ולא שהתה. (37) בחודש השביעי לנישואיה. (38) שמא אשת אחיהם מן האב היא וזקוקה להם. (39) ואינה זקוקה ליבום, כמבואר לעיל פ"א הי"ז. (40) של הבנים הוודאים, שמא נשותיהם של אחים מן האב הן. (41) שמא הן של אחים מן האם בלבד, ואסורות עליו משום ערוה (משנה, יבמות ק.).

ז. היה בן לראשון ובן לשני שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן⁴², ומת אחד מהן - הרי הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא - הרי יבם את אשתו, ואם אינו אחיו מאביו - הרי אין ביניהן אחיה פלל⁴³, לפיכך מתר לו לשא את אשתו⁴⁴.

(42) של שלשה חדשים. (43) שאינם אחים מן האם. (44) וכגון שלא היו אחים אחרים מן הבעל הראשון אלא זה הספק בלבד, כי אם יש אחים ודאים אחרים, הרי היא זקוקה להם ואסור לה להנשא לזר בלי חליצה, וה"ב הספק הזה יהיה אסור בה משום "חלוצת אחיו", כמבואר לעיל פ"א הי"ב (שם ק: וברש"י).

ח. מת הבן הספק - אחד משני הבנים הודאין⁴⁵ חולץ לאשתו תחלה, והשני מיבם על כל פנים: אם אחיו הוא - הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו, והוא בן האב האחר - הרי נתלצה מאחי בעלה⁴⁶.

(45) שאינן מאשה זו, ואינם אחים מן האם. (46) אבל אסור לאחד מהם לייבם תחילה, שמא אשת בן הבעל השני היא וזקוקה לבן הבעל ההוא ליבום, וכשלא חלצה ממנו אסורה לזר (שם).

ט. מי שהלך בעלה למדינה אחרת, ושמה שמת ונשאת, ואחר כך בא הבעל הראשון⁴⁷, ומתו שניהן, ולזה אחין ולזה אחין - אחיו של זה ואחיו של זה חולצין ולא מיבמין⁴⁸.

(47) והרי דינה שתצא מזה ומזה בגט, ואסורה על שניהם עולמית, כמבואר לעיל בפ"י מהל' גירושין ה"ה. (48) משנה, יבמות פז, ב. אחיו של ראשון חולץ לה מן התורה, שהרי אשת אחיו היא, ואסור לו לייבמה משום קנס חכמים, שלא דקדקה היטב ולא בדקה אחרי השמועה לדעת הנכונה היא אם לא, ואסורה על בעלה ועל יבמה, והשני חולץ לה מדרבנן בלבד, כי מן התורה אינה זקוקה לו כלל, שהרי לא היתה אשתו של אחיו, כי אם אשתו של בעל

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ביאר בו רבינו דין הקנס באונס ובמפתה, נישואיהם עם האנוסה והמפותה, קטנה פחותה מבת שלוש או בוגרת אם יש להן קנס, והנערות שיש להן קנס ושאין להן, בא עליה ומתה קודם שתעמוד בדין.

א. מי שפטה בתולה² - קונסין אותו משקל חמשים¹⁷ סלעים של כסף מזקק³. והוא הנקרא⁴ קנס⁵. וכן אם אנס אותה⁶. וקנס זה מצות עשה של תורה, שנאמר: ונתן האיש השכב עמה לאבי הנערה⁷ חמשים כסף.

(2) מאחר שלוש שנים עד שתבגור. (3) כסף טהור, שאין בו תערובת של נחושת או מתכת אחרת. (4) בלשון חכמים. (5) עונש ממון. (6) משלם קנס. (7) האנוסה.

ב. ואי זה הוא מפתה, ואי זה הוא אונס? מפתה - לרצונה, אונס - שפא עליה בעל כרחיה. כל הנבעלת בפשה - הרי זו בחזקת אנוסה, ודין אותה בדין אנוסה, עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה. וכל הנבעלת בעיר - הרי זו בחזקת מפתה, מפני שלא זעקה, עד שיעידו העדים שהיא אנוסה, כגון ששלה לה חרב ואמר לה: אם תזעקי אהרג אותך.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הנבעלת בשדה הרי זו בחזקת אנוסה... וכל הנבעלת בעיר הרי זו בחזקת מפותה".

לפי זה, היה מקום לפרש שהפסוק "כי בשדה מצאה" הוא בדווקא, ולא שדיבר הכתוב בהווה כפירוש הפשוט של הכתוב, אבל יש לומר שעיקר החילוק בין שדה לעיר הוא, שאין לה מושיע. ונראה שגם "שדה" וגם "עיר" שנקט הרמב"ם, הוא רק לדוגמא, לפי שעל-פי רוב, שדה הוא מקום שאין לה מושיעים, מה-שאין-כן עיר. וזיל בתר טעמא.

(על-פי "לקו"ש חלק 1 עמוד 431 הערה 72)

ג. המפתה שלא רצתה להנשא למפתה, או שלא רצה אביה לתנה לו, או שלא רצה הוא לכנס - הרי זה נותן קנס⁸ והולך, ואין כופין אותו לכנס. ואם רצו וכנסה - אינו משלם קנס⁹, אלא כותב לה כתבה פשאר הבתולות¹⁰. אבל האנוסה שלא רצתה היא או אביה להנשא לאונס - הרישות בידם¹¹, ונותן קנס והולך. רצתה היא ואביה ולא רצה הוא - כופין אותו וכונס ונותן קנס¹²; שנאמר: ולו תהיה לאשה - הרי זו מצות עשה. אפלו היא חגרת או סומא או מצרעת - כופין אותו לכנס. ואינו מוציא לרצונו לעולם, שנאמר: לא יוכל לשלחה כל ימיו - הרי זו מצות לא תעשה.

1 לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו - אינה
2 נתרת להנשא לזר עד שיחליץ לה אותו האיש. וכל
3 מי שישתפק לה שפא ביאתה אסורה על איש זה,
4 בין מדברי תורה בין מדברי סופרים - אינה מתנבמת
5 לו. וכל שנחליצה חליצה מעלה או נבעלה בעילה
6 כשרה - התרה צרתה לזר⁵⁹.

(58) בכללים. (59) השווה לעיל פ"ה ה"א.

7 יג. ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שיאזערו
8 לענין יבום וחליצה. שהרי בארנו כל העקרין
9 שעליהן תסמך, ותדע מי הוא שחולץ ומי הוא
10 שמינבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום
11 ומי היא הראויה ליבום⁶⁰.

(60) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: "ליבום".

סלקו הלכות יבום וחליצה בסיעתא דשמיא

יום שישי ו' ניסן ה'תשפ"א

הלכות נערה בתולה

12 יש בכללן חמש מצות. שלש מצות עשה, ושתי
13 מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לקנס המפתה. (ב)
14 שישא האונס אנוסה. (ג) שלא יגרש האונס. (ד)
15 שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם. (ה)
16 שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם המצוה לענוש את האונס והמפתה נערה בתולה, כתב החינוך (מצוה תקנ"ז) "משרשי המצוה כדי לייסר הנבלים מן המעשה הרע הזה".

ובפנימיות העניינים, יש לומר שעניין זה ("בעלוננו אדונים וזולתך") בוודאי אינו שייך אצל כנסת ישראל, אבל האפשרות להוציא שם רע על ישראל הוא מכיון שבדקות דדקות יכול להיות שנופלים בתאוות היתר, וכפירוש הרמב"ן על הפסוק "קדושים תהיו" שתיתכן מציאות של נבל ברשות התורה, "לפיכך בא הכתוב וציוה שנהיה פרושים מן המותרות".

ואם יטען אדם ויאמר שיש צורך בענייני מותרות כדי שיוכל להשלים את עבודת הביורורים, ובנוסף הרי כתוב בירושלמי (נדרים פ"ט ה"א) "דיין מה שאסרה לך תורה", וממילא אין להינזר מדבר שמותר על-פי תורה, הנה העצה לזה שיעסוק בתורה שאז יתבררו כל ענייניו בדרך ממיילא. דוגמא לדבר, מה שאמרו חז"ל "חש בראשו יעסוק בתורה, חש בגרונו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה, שנאמר ולכל בשרו מרפא" שלימוד התורה פועל רפואה, ועל-דרך זה בשאר העניינים.

(על-פי "זין מלכות" ספר נשים סימן יט)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ו' ניסן - ספר נשים - הלכות נערה בתולה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

[פְּדֻרָּה] וּבְעֵדִים²⁶, וְאִינוּ צָרִיף הַתְּרָאָה²⁷. וּמֵאִמָּתִי
יְהִי לְבַת קָנָס? מֵאַחֵר שְׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת עַד
שֶׁתִּבְגֵּר. נִבְעֵלָה בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵין בִּיאָתָהּ
בִּיאָהָ²⁸. בָּא עָלֶיהָ מִשְׁבִּגְגָּה - אֵין לָהּ קָנָס; שְׁנֵאמַר:
נַעֲרָה בְּתוּלָה - לֹא הַבּוֹגֶרֶת.

26) שאם אין עדים אפילו יודה מעצמו אינו משלם קנס.
27) אל תעשה זה, שאם תעשה תתחייב קנס, שלא מצאנו
התראה אלא במיתה או במלקות. (28) שבתוליה חוזרים.

ט. וְאַחַת שָׁנִישׁ לָהּ אֵב וְאַחַת שָׁאֵין לָהּ אֵב יֵשׁ לָהּ
קָנָס. וְאֵלּוּ שָׁאֵין לָהּ קָנָס: הַבּוֹגֶרֶת, וְהַמְּמַאֲנֶת²⁹,
וְהַאֲלוּנִית³⁰, וְהַשּׁוֹטֶה וְהַחֲרָשֶׁת³¹, וְכִי שָׁנִישׁ עָלֶיהָ
שָׁם רַע בְּלִדּוֹתָהּ וּבָאוּ שָׁנִים וְהַעֲדִידוּ שֶׁתִּבְעֶה אוֹתָן
לְזִנוּת עֲמָה, וְהַמְּגִרָשֶׁת מִן הַנְּשׁוּאִין וְעַדִּין הִיא נַעֲרָה
בְּתוּלָה³². אֲבָל הַמְּגִרָשֶׁת מִן הָאֲרוּסִין³³: אִם נִאֲנָסָה
- יֵשׁ לָהּ קָנָס, וְקָנָסָה לְעַצְמָהּ³⁴; וְאִם נִתְּפַתְתָּה - אֵין
לָהּ קָנָס³⁵.

29) יתומה קטנה שהשיאנה אמה או אחיה ומיאנה אחרי כן
בבעלה. ואין לה קנס שאינה בחזקת בתולה הואיל ונישאת.
30) והטעם, כי האילונית אין לה ימי נערוּת אלא מקטנותה
תצא לבגד. 31) שאינן בנות דעת ואינן בחזקת בתולות.
32) כגון שנכנסה לחופה ומיד גרשה בעלה בחזקת שלא
נבעלה, ובכל זאת אין לה קנס, כי כל שנכנסה לחופה הרי
היא כבעולה. 33) שבחזקת בתולה היא. 34) שנאמר
בקנס: "אשר לא אורשה" - "לא אורשה, לאביה", אורשה,
לעצמה, אבל בושט ופגם - לאביה, שאין האירוסין מוציאים
משרות האב. 35) שהרי נתרצית ומחלה לו קנסה הראוי
לה.

י. הַגִּיּוּרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַמְּשַׁחֲרֶרֶת³⁶: אִם נִתְּגִירָה
וְנִפְדִּית וְנִשְׁתַּחֲרַרָה וְהִיא בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוּ פָחוֹת -
יֵשׁ לָהּ קָנָס³⁷, וְאִם הָיְתָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיָוִם אֶחָד
פְּשֻׁנִּיתִיָּה אוּ פְּשֻׁנִּיתִיָּה אוּ פְּשֻׁנִּיתִיָּה אוּ פְּשֻׁנִּיתִיָּה - אֵין לָהּ
קָנָס; הוֹאִיל וּבִיאָתָן בִּיאָהּ - הָרִי הֵן בְּעֵוֹלוֹת³⁸.

36) "שפחה כנענית" שנשתחררה. 37) לפי שבחזקת
בתולות הן, ואפילו אם נבעלו, סופן לחזור בתולות כשאר
הבתולות. 38) "כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן
ונבעלות בגיורתן והשבויה בשבייתה".

יא. הָיְתָה בְּתוּלָה זֹו אֲסוּרָה עַל הָאוֹנֵס אוּ הַמְּפַתָּה:
אִם הָיְתָה אַחַת מִחֲבִיבֵי בָּרָתוֹת³⁹, כְּגוֹן אֲחֻתּוֹ אוּ
דוֹתָהּ וְהַנִּגְדָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁴⁰, אוּ שֶׁהִיְתָה מִחֲבִיבֵי
לְאוּיִן⁴¹: אִם הִתְרַוּ בּוֹ - הָרִי זֶה לֹקָה וְאִינוּ מְשַׁלֵּם
קָנָס, שָׁאֵין אָדָם לֹקָה⁴² וּמְשַׁלֵּם⁴³; וְאִם לֹא הָיְתָה
שָׁם הַתְּרָאָה⁴⁴ - הוֹאִיל וְאִינוּ חֵיב מִלְּקוֹת⁴⁵, הָרִי זֶה
מְשַׁלֵּם קָנָס.

39) שחייבה תורה על ביאתה עונש כרת. 40) והן
האמורות בפרשת אחרי מות. 41) שנאסרה ביאתן בתורה
ולא חייבה עליהם עונש כרת אלא מלקות בלבד. 42) שגם

8) מחוץ לדמי בושט ופגם. 9) אבל בושט ופגם נותן מיד
לאביה בין נשאה בין לא נשאה. 10) שכתובתן מאתיים
דינר, ואף על פי שכבר בעולה היא בשעת נישואיה, אין
אומרים כתובתה מנה (מאה דינר), כדין כתובת בעולה,
שאם כן לקתה מידת הדין, ונמצא חוטא נשכר, שהרי
בתולה הייתה והוא פגמה, ואין זה בדין שירוויח בחטאו.
11) "ולו תהיה לאשה" תהיה - מדעתה. 12) ומוסיף גם
בושת, צער ופגם.

ד. וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה. שְׁלֹא תִקְנוּ חֲכָמִים כְּתֻבָּה לְאִשָּׁה
אֶלָּא בְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְזֶה
אִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ¹³.

13) שהרי מוזהר הוא בתורה לא לשלחה כל ימיו, ואין
חוששים שמא יצערנה כל כך עד שתאמר לו איני רוצה כך.

ה. הָיְתָה אֲנוּסָה זֹו אֲסוּרָה עָלָיו, אֶפְלוּ מִחֲבִיבֵי
עֲשָׂה¹⁴ וְאֶפְלוּ שְׁנִיָּה¹⁵ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁאַנָּה¹⁶. וְכֵן
אִם נִמְצָא בָּהּ דְּבַר זִמָּה אַחֵר שְׁכָנָס¹⁷ - הָרִי זֶה
יִגְרָשָׁנָה. שְׁנֵאמַר: וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה - אִשָּׁה הָרְאוּיָה
לֹא.

14) שאיסור ביאתן אינו אלא במצות עשה בלבד.
15) שאיסור ביאתה אינה אלא מדברי סופרים בלבד.
16) שנאמר: "ולו תהיה לאשה" - באשה הראויה לקיימה
הכתוב מדבר. 17) שזינתה תחתיו ונאסרה עליו.

ו. כִּהֵן גְּדוֹל שְׁאֵנָס בְּתוּלָה אוּ שְׁפַתָּה אוֹתָהּ - הָרִי
זֶה לֹא יִכְנָס; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיחַ לִקַּח אֶת הַבְּתוּלָה¹⁸,
וּבְשָׂעָה שִׁישָׂא זֹו אִינָה בְּתוּלָה¹⁹. וְאִם כָּנָס - יוֹצִיא
בְּגִטָּה²⁰.

18) "והוא אשה בבתוליה יקח". 19) ובעולה לכהן גדול
היא מחייבי עשה. 20) ואפילו אנוסת עצמו או מפותת
עצמו, בכלל האיסור.

ז. אֵף עַל פִּי שְׁנֵאמַר בְּאוֹנֵס 'לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָה' - פִּיּוֹן
שֶׁקִדְמוּ עֲשָׂה²¹, שְׁנֵאמַר 'וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה'²², הָרִי זֶה
נִתְּקוּ לְעֲשָׂה. וְנִמְצָאת זֹו מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנִתְּקָה
לְעֲשָׂה, שָׁאֵין לֹקֵין עָלֶיהָ אֶלָּא אִם לֹא קָנָס עֲשָׂה
שְׁבָה, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת סִנְהֶדְרִין. לְפִיכָךְ, הָאוֹנֵס
שֶׁעָבַר וְגִרָשׁ - כּוֹפֵין אוֹתוֹ לְהַחְזִיר, וְאִינוּ לֹקָה²³.
מִתָּה גְּרוּשָׁתוֹ קָדָם שִׁנְחִיזִינָהּ, אוּ נִתְּקַדְשָׁה לְאַחֵר²⁴,
אוּ שֶׁהִי כִּהֵן שְׁאֲסוּר בְּגִרוּשָׁה - הָרִי זֶה לֹקָה; שֶׁהָרִי
עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, וְאִינוּ יָכוֹל לְקַנֵּס עֲשָׂה שְׁבָה²⁵.

21) שנכתב העשה בתורה לפני הלאו. 22) זו מצות עשה,
ובסוף אותו פסוק נאמר: "לא יוכל שלחה". 23) שהעשה:
ולו תהיה לאשה - היא כפרתו ותקנתו על עבירת הלאו.
24) שאסור לו להחזירה. 25) "כל מצות לא תעשה שיש
בה קום עשה, קיים עשה שבה - פטור, לא קיים עשה שבה
(ואף על פי שלא בטלה בידים, כגון במקרה שלפנינו,
שמתה ואינו יכול להחזירה) - חייב".

ח. אֵין הָאוֹנֵס אוּ הַמְּפַתָּה חֵיב בְּקָנָס עַד שִׁיבֹא עָלֶיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(61) על כל נערה בתולה הכשרה לו. (62) אבי הנערה - משמע שהיא קיימת. (63) אבל עמדה בדין ותבעתו ואחרי כן מתה הרי זה חייב בקנס, שמשעה שעמדה בדין זכה בו האב.

יום ש"ק ז' ניסן ה'תשפ"א

פרק שני

(1) כלל בו דין המפתה שמשלם שלושה דברים והאונס חמשה, דין באו עליה שנים אחד כדרכה וכו', הנערות שאין להן בושט ופגם וצער, שאינו משלם קנס בהודאת פיו, אמרה אנסת אותי והוא מכחישה, שלשה דברים של מפתה וחמשה של אונס למי הם לאב או לבת, הכינה עצמה לכך לזנות אם חייב האונס בקנס.

א. חמשים כסף של קנס הם דמי הנאת שכיבה בלבד. וחיוב המפתה לתן בושט ופגם יותר על הקנס הקצוב בתורה. יתר עליו האונס, שהוא נותן את הצער. שהנבעלת ברצונה אין לה צער, ואנוסה יש לה צער. וכן הוא אומר באנוסה: תחת אשר ענה.²¹

(2) שעי" ביאתו פגמה ונפחתה מבתולה לבעולה, כמבואר בסמוך ה"ו. (3) הקבוע. (4) לפי שנאמר בתורה: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף", הנאת שכיבה - חמשים, אבל בושט ופגם שאינם מחמת הנאת שכיבה, שהרי ישנם בשאר חובלים - לא נכללו כאן, ועליו לשלם כשאר חובל ומזיק (כתובות מ:). (5) שם לט, ב: "פקחות שבה אומרות, מפותה אין לה צער". (6) עינוי זה - הוא צער ביאתה. ואילו במפותה, האמורה בפרשת משפטים (שמות כב, טו), לא הוזכר עינוי.

ב. נמצא המפתה משלם שלשה דברים: קנס ובושט ופגם; והאונס - ארבעה: קנס ובושט וצער ופגם. (7) כתובות לט, א.

ג. קנס שנה בכל. אחד הבא על בת פה גדול ואחד הבא על בת גר או ממזר⁸ - קנסה חמשים כסף⁹. אבל הבשט והפגם והצער אינן שוין לכל, וצריכין שומא¹⁰.

(8) כלומר: בת ממזר. ובכתיב התימנים: "או ממזרת". ואם האונס אינו ממזר, והרי היא עליו באיסור לאו, על כרחו שכאן מדובר כשלא התרו בו, ראה למעלה פ"א ה"א. (9) כלל הוא: כל שיש לו קצבה, שכר קבוע מן התורה, שזה בכל אדם (כתובות מ:). וכן אמרו בערכין יד, ב: "אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל, נותן חמשים סלים". (10) הערכה.

ד. כיצד שמיין הבשט? הפל לפי המביש והמתבשש¹¹. שאינו דומה מביש נערה חשוכה וממתבששה מיהסה למביש קטנה עניה בזויה, ואינו דומה מתבשש מאדם חשוכה וגדול למתבשש מאחד מהנבלים וקל מן הקלים¹².

חייבי כריתות, שיש בהן איסור לא תעשה אם התרו בהם לוקים ונפטרו מידי כריתותם, שאם עשו תשובה אחר שלקו - בית דין של מעלה מוחל להם. (43) שנאמר: "והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו" - "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות", ובסמוך לו נכתב: ארבעים יכנו, שמחייבים אותו הכאה ולא ממון. (44) שלא הזהירוהו העדים: "אל תעשה כך, שזוהי עבירה וחייב אתה עליה מלקות". (45) שאין מלקות בלא התראה.

יב. היתה מחייבי עשה או שניה וכיצא בהן⁴⁶ שאסורה מדברי סופרים, בין התרו בו בין לא התרו בו - חיב בקנס, שאין כאן מלקות⁴⁷.

(46) כגון חלוצה לכהן ונתינה לישראל. (47) אין מלקות אלא באיסור "לא תעשה", ולא בחייבי עשה, וכל שכן שאין מלקות באלה שאינן אסורות אלא מדברי סופרים.

יג. היתה מחייבי מיתת בית דין⁴⁸, כגון בתו⁴⁹ ואשת בנו⁵⁰ וכיצא בהן, בין התרו בו בין לא התרו בו⁵¹ - פטור מן הקנס. שנאמר: ולא יהיה אסון⁵² - ענוש יענש⁵³. הא⁵⁴ אם היה שם אסון⁵⁵ - אין שם ענש⁵⁶. ואף על פי שהריגת האשה בשגגה⁵⁷, שהרי לא נתפנו לה⁵⁸, שנאמר: כי ינצו אנשים ונגפו אשה. הא למדת, שלא חלק הפתוב באסון בין שוגג למזיד לפטור מן התשלומין. והרי הוא אומר: מכה נפש בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת. מה מכה נפש בהמה לא חלק הפתוב בין שוגג למזיד לחייבו בתשלומין⁵⁹, אף מכה נפש אדם לא חלק הפתוב בין שוגג למזיד לפטור מן התשלומין.

(48) ארבע מיתות נמסרו לבית דין של מטה לדון בהם על עבירות חמורות. (49) שאם בא עליה נידון בשריפה. (50) שאם בא עליה עונשו סקילה. (51) שפטור מעונש מיתה. (52) שנגף אשה הרה ויצאו ילדיה ולא מתה. (53) חייב לשלם דמי וולדות לבעל. (54) אבל. (55) שמתה האשה. (56) תשלומי דמי וולדות "שהרי נתחייב בדין גדול מזה". (57) ואינו חייב מיתה עליה. (58) שכל אחד נתכוון רק לחבירו, ולא לאשה. (59) שאין עונש מיתה למכה בהמה אלא עונש ממון בלבד, ואפילו בשוגג חייב לשלם שנאמר: פצע תחת פצע - לחייב על השוגג כמזיד.

יד. וכן הדין לכל עברה שיש בה מיתת בית דין, שאין בה תשלומין⁶⁰.

(60) כגון החובל בחברו בשבת (שחייב מיתת בית דין משום מפרק, אפילו היה שוגג פטור מן התשלומין או שזרק חץ בשבת מתחילת ארבע לסוף ארבע (אמות) וקרע בגד חברו בהליכתו פטור מלשלם מפני שזריקת חץ בשבת ברשות הרבים היא עוון מיתת בית דין).

טו. בא עליה⁶¹ ומתה - הרי זה פטור מן הקנס; שנאמר: ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה - לא לאבי המתה⁶². והוא, שתמות קדם שתעמד בדין⁶³.

- 11) כתובות מ, א. 12) שאדם קל שבייש, בשתו מרובה (פ"ג מהל' חובל ומזיק ה"א, וכ"כ רש"י בבא-קמא פג:).
- ה. ולפי זה רואין הדינין מעלתו ומעלתה, ושמין 1
במה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה לתן ולא יארע 2
להן דבר זה מאדם זה¹³, וכמוהו¹⁴ חייב לשלם. 3
- 13) הגדול לפי מעלתו, והנבל לפי פחיתותו. 14) כסכום הממון שהיה ראוי ליתן.
- ו. פגם - לפי יפיה. רואין אותה כאלו היא 4
שפחה נמכרת בשוק, במה היא שוה בעולה 5
וכמה היתה שוה בתולה; שאדם רוצה לקנות 6
שפחה בתולה, לתנה לעבדו שהוא רוצה בהנחתו 7
וטובתו¹⁵; ורואין במה פחתה וישלם. צער - 8
לפי קטנותה ובגין גופה, ולפי שניו וגופו. 9
אומדין במה האב רוצה לתן ולא תצטער זו 10
מזה, ויתן. 11
- 15) כתובות מ, ב. בעבד שיש לרבו קורת רוח הימנו, שזהיר בעבודתו, ואף הוא רוצה לעשות לו נחת-רוח להטעימו טעם בתולה (רש"י שם).
- ז. המפתה נותן¹⁶ בשת ופגם מיד¹⁷, ואינו נותן 12
הקנס אלא אם כן לא נשאה; שנאמר: ואם מאן 13
ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל. אבל האונס נותן 14
ארבעה דברים מיד¹⁸ וכונס. לפיכך, כשתרצה 15
להתגרש¹⁹ או תתאלמן - אין לה כלום²⁰. 16
- 16) לאביה. 17) אפילו כשנשאה לאשה. 18) כתובות 19) אבל שלא לרצונה - אינו יכול לגרש, כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ז. 20) לכתובתה, ש"צא כסף קנסה בכתובתה" (כתובות שם). וראה לעיל פ"א ה"ד.
- ח. באו עליה שנים, אחד פדרפה ואחד שלא 17
פדרפה: זה שבא עליה שלא פדרפה, אם הוא 18
ראשון - חייב בששת ופגם²¹, ואם הוא אחרון - חייב 19
בששת בלבד, שפכר נפגמה²²; וזה שבא עליה 20
פדרפה, בין ראשון בין אחרון - חייב בקנס ובשאר 21
הדברים²³, אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה 22
כלל בששת ופגם זו שנבעלה שלא פדרפה²⁴. 23
- 21) שגם בביאה שלא כדרכה נפגמה במקצת, אבל קנס אינו חייב עד שיבוא עליה כדרכה, כמבואר לעיל פ"א ה"ח. 22) ע"י הראשון. 23) וכן לכופו לישאנה אע"פ שאינו רוצה. 24) כתובות מ, ב.
- ט. כבר הודענו²⁵ הבנות שאין להן קנס, ועשר הן: 24
הבוגרת, והממאנת, והמגרשת, והאילונית, 25
והשוטה, והחרשת, והגיורת, והשבויה, 26
והמשחררת, והיוצא עליה שם רע. ושאר הבנות יש 27
להן קנס. 28
- 25) לעיל פ"א ה"ט-י.
- יב. אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו, 37
אלא על פי עדים³². לפיכך, האומר: אנסתי או פתיתי 38
בתו של פלוני - אינו משלם קנס. אבל משלם בשת 39
ופגם בהודאת פיו³³. וכן בת שתבעה איש בדין 40
ואמרה לו: אנסת או פתית אותי, והוא אומר: לא היו 41
דברים מעולם³⁴ - הרי זה נשבע שבועת הסת³⁵; 42
- י. כל בת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם 29
היא אנוסה - יש לה צער. וכל בת שאין לה קנס - 30
כך אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתתה, וכן אם 31
נאנסה²⁶; חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת²⁷. 32
- 26) ב'טור' אהע"ז סי' קעז - תמה על כך, איך אפשר לתלות תשלומי בושת ופגם וצער בפטור קנס, ולדבריו אע"פ שאין להן קנס - יש להן בושת ופגם, שהן דין ממון הנוהג בכל חובל ומזיק. וגם ה'בית יוסף' שם תמה בזה. 27) שאם נאנסו משלם, כמבואר בסמוך.
- יא. כיצד? האונס את הבוגרת ואת הממאנת, אף 33
על פי שאין להן קנס - יש להן בשת ופגם²⁸ 34
וצער²⁹. והאונס שוטה או חרשת - משלם צער 35
בלבד³⁰. אבל המפתה את כלן - פטור מכלום³¹. 36
- 28) בבוגרת מפורש כן בכתובות לב. (וראה ברי"ף ורא"ש שם מ:). והטעם הוא, מפני שהבוגרת בתולה היא, וכשאנסה ביישה ופגמה, וכן הממאנת כשנכנסה לחופה ועדיין לא נבעלה, אבל משנשאת ונבעלה אין לה פגם ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' קעז אות כה). אבל צריך עיון, מהו החילוק בין ממאנת נכנסה לחופה ולא נבעלה ונתגרשה (למעלה פ"א ה"ט) שאין לה בושת ופגם, כמו שנראה למעלה ה"ן. 29) כל אנוסה יש לה צער. 30) ואינו משלם בושת ופגם, שהשוטה אין לה בושת, וגם אין לה דמים להמכר בשוק (כתובות לב. ורש"י שם). וכן אמרו (בבא-מציעא פ:): "המוכר שפחה לחבירו, ואמר לו שפחה זו שוטה היא . . . הרי זה מקח טעות", הרי שאין לה דמים, וגם החרשת אין לה דמים, כמו שאמרו (בבא-קמא פב:): "חרשו - נותן לו דמי כולו" ('נחל איתן'). 31) כלל הוא שמפותה אין לה צער (למעלה ה"א). ולפיכך, שוטה וחרשת שאין להן בושת ופגם (כנ"ל בהערה הקודמת) - אם נתפתו אין להן כלום. ובוגרת וממאנת אע"פ שיש להן בושת ופגם וצער כנ"ל - אם נתפתו אין להן כלום, לפי שמחלו לו על הכל שהרי בוגרת אינה ברשות אביה (פ"ג מהל' אישות ה"א) וממאנת, יתומה היא. אבל נערה שנתפתתה, אע"פ שצער אין לה - משלם הוא קנס ובושת ופגם, שכיין שהיא ברשות אביה והכל שייך לו, אינה יכולה למחול לו. ואע"פ שהממאנת עדיין קטנה - מועילה מחילתה, הואיל והגיעה ל"עונת הפעוטות" שהיא מגיל שש ומעלה - לפי חריפות שכלה (ראה לעיל הל' אישות פ"ד ה"ז, ובגיטין נט.) וביחוד כשמחלה בפירוש - מחילתה מחילה. וזו מחמת הנאתה כאילו מחלה בפירוש ('תוספות' כתובות לט:). וכבר חידשו ה'תוספות' בכתובות קז. ש"הפעוטות" שמחלו מחילתן מחילה ('נחל איתן').

התימנים: הרי הארבעה. (47) ואין מחילתה כלום, הואיל ובשעת בעילה היו השלושה דברים לאביה, ולא אמרו: נתפתתה אין לה קנס - כשקנסה לעצמה - אלא אם היתה בשעת הפיתוי ברשות עצמה, כמבואר בר"ן לכתובות מא, ב. (48) ואע"פ שעדיין לא גבתה אותם עד אחרי שנתבגרה - הרי הם של אב. (49) וממילא הוא מורישם לבניו הזכרים ולא לבת, שאינה בת ירושה במקום בנים זכרים (כתובות מא:). אבל אם לא הספיקה לתבעו בדין - ומת האב, אין זה ממון להורישו לבניו, שאין אדם מוריש זכות בתו (שנתנה לו תורה בביתו) לבנו. שהרי אילו היה מודה (הבועל) היה נפטר מלשלם את הקנס, כמבואר לעיל הי"ב. נמצא שקנס זה אינו ממון שיורישו לבניו עד שיתחייב בדין. ואפילו תשלומי בושת ופגם שיש להם דין ממון, הושוו לענין זה לקנס שאין אדם מורישם לבניו לפני עמידתה לדין, כמבואר ב'תוספות' שם.

טז. הַבַּת שֶׁנִּתְאַרְסָה וְנִתְגַּרְשָׁה⁵⁰ - קִנְסָה לְבִדּוּ⁵¹
לְעַצְמָהּ⁵². נֶאֱמָר אוֹ נִתְפַּתְתָּה⁵³ וְאַחֵר כִּךְ נִתְקַדְּשָׁה
לְאַחֵר - קִנְסָה וְשָׂאָר הַדְּבָרִים לְאִבֶּיהָ, שְׂאִין הָאֲרוּסִין
מוֹצִיאִין מִרְשׁוֹת אָב⁵⁴.

(50) דוקא נתגרשה, אבל ארוסה שלא נתגרשה - חייב עליה מיתה ואין שם קנס (כתובות לח. וברש"י), וכמבואר לעיל פ"א הי"ג. (51) ולא בושת ופגם. (52) אם נאנסה, והטעם מבואר לעיל פ"א ה"ט בבאורנו, שנאמר: "אשר לא אורשה" - לאביה, אבל אורשה לעצמה. וכל זה לענין קנס המדובר בפסוק זה, אבל בושת ופגם שלא הוזכרו כאן, שייכים לאביה, שעדיין לא יצאה באירוסיה מרשות אביה. וזהו שהדגיש רבינו: "קנסה לבדו לעצמה". ומובן שאם נתפתתה אין לה כלום, שמחלה לו, וכאמור לעיל הי"ד. (53) כשהיתה פנויה. (54) אלא נישואין, כמו שמצינו בהפרת נדרים, שכל זמן שלא נישאת, אביה מיפר נדריה, ומשנישאת אינו יכול להפר (במדבר ל, ז). ולפיכך נישאת - קנסה לעצמה, נתארסה - קנסה לאביה (כתובות לט.).

יז. אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: אַל תַּחֲלִל אֶת
בִּתְךָ לְהַזְנוֹתָהּ - שְׂלֹא יֹאמַר הָאָב: הוּאִיל וְלֹא חִיבָה
תּוֹרָה מִפְתָּה וְאוֹנֵס אֶלָּא שִׁיתֵּן מָמוֹן לְאָב, הֲרִינִי
שׁוֹכֵר⁵⁵ בְּתִי הַבְּתוּלָה לָזֶה לְבֹא עָלֶיהָ כָּל מָמוֹן
שְׂאֲרָצָה, אוֹ אֲנִי זֶה לְבֹא עָלֶיהָ בַּחֲנֹם, שִׁישׁ לוֹ
לְאָדָם לְמַחֵל מָמוֹנוֹ לְכָל מִי שִׁירָצָה; לִכְךָ נֶאֱמַר:
אַל תַּחֲלִל אֶת בִּתְךָ. שֶׁזֶה שְׂחִיבָה תּוֹרָה לְאוֹנֵס
וְלִמְפַתָּה מָמוֹן וְלֹא מַלְקוֹת - בְּשֹׂאֲרֵע הַדָּבָר מִקְרָה,
שְׂלֹא מִדַּעַת אֲבִיהָ וְלֹא הַכִּינָה עֲצָמָה לִכְךָ, שֶׁדָּבָר זֶה
אֵינוֹ הוֹרָה תְּמִיד וְאֵינוֹ מְצוּי; אֲבָל אִם הֵנִיחַ בִּתּוֹ
הַבְּתוּלָה מוֹכֶנֶת לְכָל מִי שִׁיבֹא עָלֶיהָ - גּוֹרֵם
שֶׁתִּמְלֹא הָאָרֶץ זִמָּה⁵⁶, וְנִמְצָא הָאָב נוֹשֵׂא בִּתּוֹ וְהָאָח
נוֹשֵׂא אֲחֻתּוֹ, שְׂאֵם תִּתְעַבֵּר וְתִלְד - לֹא יוֹדַע בֶּן מִי
הוּא⁵⁷. וְהַמְכִּין בִּתּוֹ לִכְךָ - הֲרִי הִיא קֹדֶשֶׁה, וְלֹאִקָּה
הַבּוֹעֵל וְהַנִּכְבָּעֵלֶת מִשּׁוֹם 'לֹא תִהְיֶה קֹדֶשֶׁה'. וְאִין
קוֹנְסִין אוֹתוֹ. שְׂלֹא חִיבָה תּוֹרָה קִנְסָה אֶלָּא לְאוֹנֵס

1 שְׂאִילו הוֹדָה, הִיָּה מְשַׁלֵּם לָהּ בִּשְׁת וּפְגָם וְצָעַר עַל פִּי
2 עַצְמוֹ³⁶.

(32) שנאמר בקנס (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלהים, ישלם שנים" - ולא המרשיע את עצמו (בבא-קמא סד:). (33) שאלה דין ממון יש להם, והמודה בממון - משלם (כתובות מא:). (34) נמצא שהוא "כופר בכל", ופטר משבועה מן התורה. (35) שהשיאוהו חכמים להסיתו להודות ע"י השבועה, ע"פ הכלל: חזקה אין אדם תובע אלא-אם-כן יש לו בידו (בבא-מציעא ה:). ושבועה מדבריהם אינה חמורה כל-כך כשבועת התורה, וראה לעיל פ"ב מהל' אישות הכ"א, ובבאורנו. (36) ושמה ע"י פחד חומר עונש השבועה יודה וישלם. אבל על קנס לבדו אין נשבעים, שהרי אפילו אם יודה יפטר, ועכשיו שכפר למה נשביעו, ראה בפ"א מהל' טוען ונטען הט"ו.

3 יג. אֲמָרָה לוֹ: אֲנִסְתָּ אוֹתִי³⁷, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִי
4 אֶלָּא פִתְיִתִי³⁸ - הֲרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבֻעַת הַתּוֹרָה עַל
5 דְּמִי הַצָּעֵר³⁹, וּמְשַׁלֵּם בִּשְׁת וּפְגָם; שֶׁהֲרִי הוֹדָה
6 בְּמִקְצַת הַטַּעֲנָה, כְּמוֹ שִׁתְּכָבֵד בְּמִקְמוֹ⁴⁰.

(37) וחייב אתה לשלם לי גם הצער. (38) ופטר אני מהצער. (39) כדין מודה במקצת הטענה. (40) הל' טוען ונטען פ"א ה"א. ולדעת הראב"ד אינו חייב להשבע, שאין כאן תובע הואיל והתשלומין אינם שלה אלא לאביה, והרי זו כאומרת: מנה לאבי בידך, והלה טוען: אין לו בירי אלא חמשים דינר שפטור, מפני שהוא כמשיב אבדה (שבועות לח:). ואם אביה בעצמו הוא הטוען, מנין ידע שהדבר היה באונס, וה'כסף משנה' מצדיק את דברי רבינו, שהבת נחשבת כתובעת עיקרית, ואע"פ שהתשלומין שייכים לאביה, הואיל ואינו זוכה בהם אלא על ידה, והיא - העומדת עמו לדין, כמבואר בכתובות מא, ב - הרי היא בעלת דברים ודינה כדין תובע ממש.

7 יד. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁל מִפְתָּה וְאַרְבָּעָה שֶׁל אוֹנֵס -
8 הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִי⁴¹, שֶׁכָּל שֶׁבַח נְעוּרִים לוֹ⁴². וְאִם אִין
9 לָהּ אָבִי⁴³ - הֲרִי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ⁴⁴.

(41) כתובות, שם. (42) שם. שנאמר (במדבר ל, יז): "בנעוריה בית אביה" - כל שבח נעוריה - לאביה", שהכתוב תלאה בבית אביה (רש"י שם). (43) בשעה שנאנסה. (44) אבל יתומה שנתפתתה אין לה כלום, שהרי קנסה לעצמה והיא נתרצית ומחלה לו הכל, וכמבואר לעיל פ"א ה"ט.

10 טו. מִפְתָּה אוֹ אֲנוֹסָה שְׂלֹא תִבָּעָה עַד שֶׁבִּגְרָה, אוֹ
11 עַד שֶׁנִּשְׂאָתָה⁴⁵, אוֹ עַד שְׁמַת הָאָב - הָאֲרָבָעָה⁴⁶ דְּבָרִים
12 אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה שְׁלֵהָ⁴⁷. עֲמָדָה בְּדִין וְתִבָּעָה אוֹתוֹ, וְאַחֵר
13 כִּךְ בִּגְרָה אוֹ שֶׁנִּשְׂאָתָה - הֲרִי הֵן שֶׁל אָבִי⁴⁸. וְאִם מֵת
14 הָאָב אַחֵר עֲמִידָתָה בְּדִין - הֲרִי הֵן שֶׁל אֲחִין, שֶׁהֵן
15 יוֹרְשֵׁי הָאָב; שְׁמַעַת שֶׁעֲמָדָה בְּדִין זָכָה בֶּהֶן הָאָב⁴⁹.

(45) והבגרות והנישואין מוציאים אותה מרשות אביה, כמבואר לעיל פ"ג מהל' אישות הי"ב. (46) בכת"י

עו, א. ויבמות לו, ב. והשווה פט"ו מהל' איסורי ביאה הכ"ט. (58) וזה אינו מפתה אלא מפותה, שהקדשה גורמת שיתעוררו בני אדם לזנות (ראב"ד וכסף-משנה). ולדעת ה'מגדל עוז' הרי זה כאנוס, שאם זו התחילה בעבירה והוא נגרר אחריה, הרי יצרו הלבישו ואנסו, כעין שאמרו בכתובות נא, ב: "יצר הלבשה" (59) כתובות לו, ב. (60) לעיל פ"א ה"ט. (61) ולדעת הראב"ד, אין קדשה אלא זו שעומדת בקובה (אהל) של זונות, כענין שנאמר (בראשית לח, כא): "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", השווה לעיל פ"א מהל' אישות ה"ד ובביאורו שם. וראה לקמן הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ב.

1 ומפתה⁵⁸; אָבֵל זו שְׁהִכִּינָה עֲצָמָה לָכֶּה, בֵּין מִדְּעַתָּה
2 בֵּין מִדְּעַת אָבִיהָ - הָרִי זו קִדְשָׁה. וְאִסּוּר קִדְשָׁה אֶחָד
3 הוּא בֵּין בְּכַתּוּלָהּ בֵּין בְּכַעוּלָהּ. לְפִיכֵךְ אָמְרוּ
4 חֻקֵּימִים⁵⁹, שֶׁהֵיכָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע בְּיָלְדוּתָהּ - אֵין לָהּ
5 קֶנֶס, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁰; שֶׁהָרִי זו בְּחֻזְקַת שֶׁהִפְקִירָה
6 עֲצָמָה לְדָבָר זֶה בְּרִצּוֹנָה⁶¹.

(55) כלומר: משכיר. והשווה פ"ז מהל' דעות ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה", שגם שם כוונתו "השכר". וזהו סגנון עתיק של רבותינו ז"ל. (56) כלשון הפסוק: "אל תחלל... ומלאה הארץ זמה". (57) סנהדרין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – א' ניסן ה'תשפ"א

יום ראשון א' ניסן ה'תשפ"א

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

הדין) — כָּבֵר אָמֹר; אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בְּמִשְׁפָּט? מִלְּמַד
שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דִּין. וְשֵׁם אָמְרוּ: "בְּמִדָּה — זו מִדֵּינִת
הָאֶרֶץ", כְּלוּמַר מִדֵּינִתָּהּ וְחִלּוּקָתָהּ, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת-זֶה כְּפִי
מָה שֶׁמִּחֲבִים מוֹפְתֵי הַתְּשַׁבֵּרֶת (חכמת החשבון וההנדסה)
בְּדִיוֹק הַמִּדּוֹת וְיִדְעֵת הַדְּרָכִים הַנְּכוֹנִים בָּהֶם, וְאֵל יַעֲשֶׂה
אֶת-זֶה בְּדִרְכֵי הַשְּׁעָרָה שֶׁאֵין בָּהֶם אֶמֶת כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁים
רַב הָעֵם. וּמִשְׁקָל — כּוֹלֵל הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמֵּאֲזָנִים.

הַמִּצְוָה הָעֶרֶב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַחֲזִיק
מִשְׁקָלוֹת וּמִדּוֹת חֲסֵרִים אֲצִלָּנוּ בְּכַתְּבֵינוּ וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא
נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "לֹא-
יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֵּף אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה" (דברים כה, יג),
וְכֵן אֵיפָה וְאֵיפָה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה
— למכירה). וְלִשּׁוֹן גְּמָרָא כְּכָא בִּתְרָא (פט'): "אִסּוּר לֵאדֹם
שִׁישְׁתָּה מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ יִתְרָה בְּתוֹף בֵּיתוֹ וְאֶפְלוּ הִיא
עֹבֵיט (כלי) שֶׁל מִימֵי רִגְלִים". וְאֵל תַּחֲשׁוּב שֶׁאָמְרוּ:
"לֹא-יִהְיֶה לָּךְ אֵיפָה וְאֵיפָה, וְלֹא-יִהְיֶה לָּךְ אֶבֶן וְאֶבֶן" —
שְׁתֵּי מִצְוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵי הַלְּאוֹיִן נֶאֱמָרוּ לְהִשְׁלֵמַת דִּינֵי
הַמִּצְוָה, כְּדִי לְכַלּוֹל שְׁנֵי מִינֵי הַמִּדֵּינָה שֶׁהֵם הַמִּשְׁקָל
("אבן") וְהַמִּדָּה (מדת הנפח — "איפה"), כְּאֵלּוּ אָמְרוּ: לֹא
יִהְיֶה לָּךְ שְׁתֵּי מִדּוֹת לֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִדָּה, כְּדֶרֶךְ
שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמִצְוֹת עֲשֶׂה (רח). וְאָמְרוּ: "לֹא-יִהְיֶה לָּךְ בְּכִסֵּף
אֶבֶן וְאֶבֶן וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ אֵיפָה וְאֵיפָה" כְּמוֹ אָמְרוּ:
"לֹא-תִשִּׁיף לְאַחִיד נִשְׁוֹף כֶּסֶף נִשְׁוֹף אֶכֶל נִשְׁוֹף כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר
יִשְׁוֹף" (שם כג, כ) שֶׁהוּא לֹא אֶחָד, שֶׁכָּלל בּוֹ מִינִים רַבִּים
שֶׁדֵּן בְּכֻלָּם עֲנִין אֶחָד עֲצָמוֹ. וְאֵין הַמִּצְוֹת מִתְּרַבּוֹת בְּכָפֵל
"וְלֹא" אִם הָעֲנִין אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ בְּכָלל הַתְּשִׁיעִי,
וּכְבֵּר קִדְּם לָךְ דּוּמָה לְזֶה בְּמִצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה מֵאֲתִים
מִמִּצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-יִרְאֶה לָּךְ חֲמֵץ
וְלֹא-יִרְאֶה לָּךְ שָׂאֵר".

7 הַמִּצְוָה הָר"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְצַדֵּק הַמִּשְׁקָלוֹת
8 וְהַמֵּאֲזָנִים וְהַמִּדּוֹת וְלִהְקִפִּיד בְּדִיוֹקָם, וְהוּא אָמְרוּ
9 יְתַעֲלֶה: "מֵאֲזָנֵי צֶדֶק אֲבִגְי־צֶדֶק אִיפֹת צֶדֶק וְהֵינן צֶדֶק
10 יִהְיֶה לָכֶם" (ויקרא יט, לו). וְלִשּׁוֹן סְפָרָא (פרשת קדושים):
11 "מֵאֲזָנֵי צֶדֶק — צֶדֶק אֶת-הַמֵּאֲזָנִים יִפָּה יִפָּה; אֲבִגְי־צֶדֶק
12 — צֶדֶק אֶת-הַמִּשְׁקָלוֹת יִפָּה יִפָּה; אִיפֹת צֶדֶק — צֶדֶק
13 אֶת-הָאִיפּוֹת יִפָּה יִפָּה; וְהֵינן צֶדֶק — צֶדֶק אֶת הַהֵינִין יִפָּה
14 יִפָּה" וּכְבֵּר יְדַעַת, שֶׁאֵיפָה מִדָּה חֲבִישׁ; וְהֵינן — מִדָּת
15 הַלֵּחַ. וְכֹל-אֵלּוּ עֲנִינִם אֶחָד, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִינֵי
16 הַמִּדּוֹת. לְפִי שֶׁהִדְבָּר הַזֶּה הַנִּשְׁקָל אוֹ נִמְדָּר אֵינוֹ אֶלָּא
17 שְׁעוֹר כְּמוֹתוֹ שֶׁל דָּבָר מִסֵּם. וְכֹל-הַסּוּגִים הָאֵלֶּה, כְּלוּמַר:
18 הַמֵּאֲזָנִים וְהַמִּשְׁקָלוֹת וּמִדּוֹת הַחֲבִישׁ וּמִדּוֹת הַלֵּחַ, נִקְרְאִים
19 מִדּוֹת. וְהַצּוּי, שֶׁנִּצְטוּיֵנו לְהִקְפִּיד בְּדִיוֹק הַשְּׁעוּרִין
20 שֶׁמִּסְכֵּם עָלֵיהֶם כְּכֹל-סוּג מֵהֶם — נִקְרָא: מִצְוֹת מִדּוֹת.
21 וְלִשּׁוֹן סְפָרָא (שם): "עַל תִּנְאִי כֹף הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
22 מִצְרַיִם — עַל תִּנְאִי שֶׁתִּקְבְּלוּ עָלֵיכֶם מִצְוֹת מִדּוֹת,
23 שֶׁכֹּל-הַמּוֹדָה בְּמִצְוֹת מִדּוֹת מוֹדָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכֹל-
24 הַכּוֹפֵר בְּמִצְוֹת מִדּוֹת כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וּכְבֵּר
25 נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּפִרְקָה ה' מ(בבא) בִּתְרָא (פח).

26 הַמִּצְוָה הָרַע"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּרִמּוֹת
27 בְּמִדֵּינִת הַקְּרָעוֹת וּבְמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, וְהוּא אָמְרוּ:
28 "לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשְׁוֹנָה" (שם,
29 לח), עֲנִין הַפְּסוּק כְּפִי שֶׁכָּא בְּקִבְלָה: "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל"
30 בְּמִשְׁפָּט הַמִּדָּה. וְהוּא אָמְרוּ (ספרא פרשת קדושים) בְּבִאֲוֹר
31 עֲנִין לֹא זֶה: "לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט", אִם לְדִין (בבית

יום שני ב' ניסן ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רמו. רמג.

1 המצוה הרמ"ו — האזהרה שהזהרנו מלגנוב
2 גבולות הקרקעות, והוא שלא נשנה את הגבול שבינינו
3 לבין זולתנו עד שיהא אפשר לטוען לטעון (לעצמו)
4 את קרקע זולתו. והוא אמרו יתעלה: "לא תסיג גבול
5 רעך" (דברים יט, יד). ובספרי (פרשת שופטים שם) אמרו:
6 "לא תסיג גבול רעך", והלא כבר נאמר: "לא תגזל",
7 ומה תלמוד לומר "לא תסיג" מלמד שכל העוֹקֵר תחומו
8 של חברו — עובר בשני לאוין. יכול אף בחוצה לארץ?
9 תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל בארץ" (שם), בארץ
10 ישראל עובר בשני לאוין; בחוצה לארץ אינו עובר אלא
11 משום לאו אחד — כלומר: לא תגזל. הנה נתבאר
12 שלא זו אינו אלא בארץ ישראל.

13 המצוה הרמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלגנוב אדם
14 משראל, והוא אמרו בעשרות הדברות: "לא תגנב"
15 (שמות כ, טו). ולשון המקלטה (פרשת יתרו שם): "הרי
16 אזהרה לגנוב נפש". ובגמרא סנהדרין (פו.): "אזהרה
17 לגנוב נפשות מנין? רבי יאשיה אומר: מ"לא-תגנב",
18 רבי יוחנן אומר: מ"לא ימכרו ממכרת עבד" (ויקרא כה,
19 מב) ולא פליגי (הם אינם חולקים): מר קא חשב (אחד
20 מתיהס) לאו דגנבה ומר קא חשב לאו דמכירה, לפי
21 שאין עונשים אותו על כך עד שיגנוב וימכור, וכשיעבור
22 על שני לאוין אלו — חייב חנק. אמר יתעלה: "וגנב
23 איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). וכבר
24 נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (פה).

יום שלישי ג' ניסן ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רמה.

25 המצוה הרמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלגזול, והיא
26 לקחת דבר שאין לנו זכות בו, באגס ובחזקה בגלוי, והוא
27 אמרו יתעלה: "לא תגזל" (ויקרא יט, ג). וכך פרשו בעלי
28 הקבלה (בבא קמא עט): "לא תגזל" — פועל שגזל:
29 "ויגזל את-החנית מיד המצרי" (שמואל-ב כג, כא). ולא
30 זה נפק לעשה והוא אמרו: "והשיב את-הגזלה אשר גזל"
31 (ויקרא ה, כג), אלא שאפלו בטל (עשה פעולה המונעת קיום
32 העשה שבה — אינו לוקה שלא בבכל לאו הניתק לעשה),
33 [שאינו אדם לוקה ומשלים] לפי שהוא לאו שנתן [שנתן]
34 לתשלומין: שאם שרף את-הגזלה או זרקו להם —
35 משלם מה-שהיתה שוה; ואם כפר בה ונשבע — מוסיף
36 חמש ומקריב אשם, כמו שנתבאר במקומו (מצות עשה עז),
37 וכן נתבאר בסוף מכות (טז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
38 בפרק ט' ופרק י' מבבא קמא.

יום רביעי ד' ניסן ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רמז.

39 המצוה הרמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלכבוש
40 (לעכב) את החובות הקבועים (המוטלים) עלינו לכל נחזיק
41 בהם ולא נשלמם, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעשק
42 את-רעך ולא תגזל" (ויקרא יט, ג). והוא שהגנבה היא
43 לקחת דבר של הזולת בתחבולה ובחשית, והזהרנו
44 מפעשה זה באמרו: "לא תגנבו", כמו שבארנו (לא
45 תעשה רמד); והגזל הוא לקחת דבר של הזולת באגס
46 וחזקה בגלוי כמו שעושים שודדי הדרך, והזהרנו גם
47 על מעשה זה באמרו: "לא תגזל"; והעשק הוא שיהא
48 לזולתך אצלך חוב מסים, כלומר: שנקבע לו אצלך
49 ובאחריותך ממון ואמה מחזיק בו ואינך מוסרו לו בין
50 דרך אגס בין שלא דרך אגס, אלא (דוחוהו בטענות) כלך
51 ושוב או ברמיה. והזהרנו גם על מעשה זה באמרו
52 יתעלה: "לא תעשק את-רעך". ובפרוש אמרו בספרא
53 (פרשת קדושים): "לא-תעשק — עשק שהוא של ממון,
54 ואיזה? זה הכובש שכר שכיר" (מעכב שכר הפועל) וכן
55 כל-הדומה לו. והמשיל בשכר שכיר, לפי שהוא חוב
56 הקבוע עליך אף-על-פי שלא מסר לך ממון משלו ולא
57 בא לנדך אתה ממנו שום ממון, ואף-על-פי כן בין
58 שנקבע לו אצלך חוב הזהרת מלהחזיק בו. וכבר נכפל
59 הלאו בענין זה והביא לדגמא דבר זה בפעמו ואמר:
60 "לא-תעשק שכיר" (דברים כד, יד), ענינו: לא-תעשק
61 את-השכיר לפי שהוא עני ואביון, כדרך שאמר בו:
62 "ולא-תבוא עליו השמש" (בלי שתשלם המגיע לו) כי עני
63 הוא" (שם, טו). ולשון ספרי (פרשת כיתצא): "לא-תעשק
64 שכיר עני ואביון, והלא כבר נאמר: "לא תגזל"? מלמד
65 שכל-הכובש שכר שכיר — עובר משום: בל תעשק,
66 ובל-תגזל, ובל-תלין פעל שכיר, ומשום ביומו תתן
67 שכרו. ושם אמרו בפרוש ענין אמרו "עני ואביון"
68 אמרו: "ממהר אני להפרע על-ידי (כשמדובר ב) עני
69 ואביון". והעובר על העשק דינו בענש ודין הגזלן שוה.
70 אמר יתעלה: "וכחש בעמיתו בפקדון או-בתשימת יד או
71 בגזל או עשק את-עמיתו" (ויקרא ה, כא).

יום חמישי ה' ניסן ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רסה.

72 המצוה הרס"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעסיק
73 מחשבותינו בתחבולות איף לרכוש קנין של זולתנו
74 מאחינו, וזהו אמרו יתעלה: "לא תחמד בית רעך" (שמות
75 כ, יז). ולשון המקלטה (פרשת יתרו שם): "לא תחמד —
76 או (אם-כך אולי) אפלו חמוד בדבור? תלמוד לומר:
77 "לא-תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך" (דברים ז, כה),

מלפניו ויהי כביד עליו למכרו או להחליפו שהוא יותר טוב
ממנו יותר יקר. אם עלה בידו דבר זה — הרי עבר גם על
"לא תחמד" כשיחלש אותו הדבר שהיה של חברו שלא
היה לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה תחבולה
עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני לאוין, כמו שבארנו
(שכל זה גורם). ואם נמנע זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת
חבתו לאותו הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת
התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז עבר גם על
"לא תגזל". והתבונן בענין זה במעשה אחאב ונבות
(מלכים א, כא). הנה נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא
תתאנה" ובין "לא תחמד".

יום ש"ק ז' ניסן ה'תשפ"א מצות עשה קצד.

המצוה הקצ"ד — הצווי שנצטוינו להשיב את-
הגזלה עצמה אם היא קימת בעינה, עם תוספת חמש (אם
כפר על גזלתה בשבעה) או לתן דמיה אם נשתנתה, והוא
אמרו יתעלה: "והשיב את-הגזלה אשר גזל וגו'" (ויקרא
ה, כג). וכבר בארו במסכת מכות (טז), שלאו דגזל הוא
לאו שנפק לעשה ואמרו: "רחמנא אמר: לא תגזל (שם)
יט, יג), והשיב את-הגזלה וגו'". וכבר נתבאר דיני מצוה
זו בפירקים האחרונים (מבבא קמא.

מה להלן עד שיעשה מעשה, אף כאן נמי עד שעשה
מעשה, הנה נתבאר לך שלא זו מזהיר מלעשות
תחבולות כדי שנשיג לעצמנו דבר שחמדנו מרכוש
אחינו, ואפלו בקניה ומתן דמים מרבים — שכל-זה
עברה על "לא תחמד".

יום שישי ו' ניסן ה'תשפ"א מצות לא תעשה רסו.

המצוה הרס"ו — האזהרה שהזהרנו מלתלות (לקשור)
מחשבותינו בחמוד רכוש וזולתנו ולהתאות לו, לפי שזה
יביא לידי עשיית תחבולה לרכישתו, וזהו לשון הלאו שבא
בענין זה, אמר: "ולא תתאנה בית רעך" (דברים ה, יח). ואין
שגי הלאוין ענין אחר, אלא הלאו הראשון והוא "לא
תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי תחבולות),
והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה והחמוד בלבד. ולשון
המכלתא (פרשת יתרו): "לא תחמד בית רעך" ולהלן הוא
אומר: "לא תתאנה בית רעך" — לחיב על התאנה
(במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה) בפני
עצמו. ונשם אמרו: "מנין שאם התאנה אדם סופו לחמוד
(בנקיטת פעולות מעשיות)? תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא
תחמד". מנין שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר:
"וחמדו שדות וגזלו" (מכא, ב). פרוש דבר זה: שאם ראה
דבר יפה אצל אחיו אם השליט מחשבתו עליו ונתאנה לו
— הרי עבר על אמרו יתעלה: "לא תתאנה". ותתחזק בו
אהבת אותו הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יתדל

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אד"ש, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

מכתבו מד' שבת וגם הרשימה בעתם נתקבלו, וקראתים אז על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר לעורר ר"ר
להמצטרך להם...

בשאלתו שנרשם להעתקה לקאנאדא, כיון שלעת עתה אין נותנים לו הניירות לארצה"ב, וע"י רשימתו
זו אין נפסלים זכויותיו לבקש אח"כ גם לארצה"ב - הנה עפ"י אין בזה חלקי הסותר כלל, ויהי בהצלחה.

אבל בכלל צריכים היו אנ"ש להתענין ע"ד ההעתקה לאוסטריליא כי עפ"י הידיעות משם המקום
מקום פרנסה, ויש לקוות שבעזרה שיי"ת יבנו שם מרכז חסידותי, וההקדם בביאת עוד אחדים מאנ"ש לשם -
יקדים גם בנין ושכלול מרכז זה והפצת המעיינות שם, ואותם שאין צריכים עדיין ישיבה בשביל ילידיהם שיי
מהנכון שיעתיקו לשם, ויהי טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

הקונטרס לפורים ומכתב הכללי המצורף אליו בטח קבל כבר וזיכה בהם את הרבים באופן המתאים.

בברכה שיבשר בשורות טובות ופ"ש כל החבורה ת"י.

ירמיה פרק נא סג-סד

סג וְהָיָה כְּכֹלֶתְךָ לִקְרֹא אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתָּ אֶל־תְּוֹךְ פְּרֹת: סד וְאָמַרְתָּ כָכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־תִקְוֶה מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ וְיַעֲפוּ עַד־הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ:

ירמיה פרק נב איב

א בְּנִעְשִׂיִּים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְּמָלְכֻוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשָׁם אָמְזוּ (חמוטל) חמוטל בְּתִירְמְיָהוּ מַלְכָּנָה: ב וַיַּעַשׂ הָרָע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוֹשִׁיָּהוּ: ג כִּי אֶל־אֶפֶר יְהוָה הִיָּתָה בִּירוּשָׁלַם וְיְהוָה עַד־הִשְׁלִיכוֹ אוֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמָלַךְ בָּבֶל: ד וְיְהוָה בַּשָּׁנָה הַתְּשֻׁעִית לְמָלְכֻוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ פָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הוּא וְכָל־חִילוֹ עַל־יְרוּשָׁלַם וַיִּחַנּוּ עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דֵּיק סָבִיב: ה וְתָכַא הָעִיר בַּמָּצוֹר עַד עֲשָׂתִי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלַךְ צִדְקִיָּהוּ: ו בַּחֹדֶשׁ הָרִבְעִי בַּתְּשַׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיִּחָזַק הָרָעַב בָּעִיר וְלֹא־הָיָה לָחֶם לָעַם הָאָרֶץ: ז וַתִּפְקַע הָעִיר וְכָל־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה יִבְרָחוּ וַיֵּצְאוּ מִהָעִיר לִילָה דֶרֶךְ שַׁעַר בֵּין־הַחֲמֹתִים אֲשֶׁר עַל־גִּן הַמֶּלֶךְ וְכַשְׂדִּים עַל־הָעִיר סָבִיב וַיָּלְכוּ דֶרֶךְ הָעֲרֵבָה: ח וַיִּרְדְּפוּ חֵיל־כַּשְׂדִּים אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁגּוּ אוֹת־צִדְקִיָּהוּ בַּעֲרֵבֹת יִרְחוֹ וְכָל־חִילוֹ נָפְצוּ מֵעָלָיו: ט וַיִּתְּפְשׂוּ אוֹת־הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ אוֹתוֹ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל רַב־לָתָה בְּאֶרֶץ חֲמַת וַיְדַבֵּר אוֹתוֹ מִשְׁפָּטִים: י וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ לְעֵינָיו וְגַם אֶת־כָּל־שָׂרֵי יְהוּדָה שָׁחַט בְּרַב־לָתָה: יא וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עֹר וַיֹּאסְרוּהוּ בְּנִחְשָׁתִים וַיִּבְאֵהוּ מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּבִלְהָ וַיִּתְּנֵהוּ (בבית) בְּבֵית־הַפְּקֻדֹת עַד־יוֹם מוֹתוֹ: יב וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָיָה שְׁנַת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלַךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל פָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל בִּירוּשָׁלַם:

רש"י

משפטים. על שעבר על השבועה: (י) את כל שרי יהודה. סנהדרין שאמר להם אתם התרתם לו את שבועתו וחטא היה בעיני האלהי' להתיר השבועה: (יא) בית הפקדות. בבית האסירין:

(ג) כי על אף ה' היתה. היא גרמה לו מרד צדקיהו במלך בבל שהוא תחלת החורבן: (ד) דיק. כרכום: (ז) יברחו. כמו ברחו: דרך שער בין החומות. מערה היתה לו מביתו עד ערבות יריחו וכבר פירשתיה בס' הזה (לא): (ט) רבלתה. היא אנטוכיא: וידבר אותו

מצודת ציון

(סד) תשקע. ענין נפילת הדבר בעומק כמו ושקעה כיאור מצרים (עמוס ט'): (ג) על. בעבור: דיק. הוא מגדל הנבנה ללכוד העיר וכן ובנית עליה דיק (יחזקאל ד'): (ה) במצור. החיל הסובב העיר ללכדה יקראו צרים כי מצירים לאנשי העיר: (ז) ותבקע. ענין פתיחה: (ח) נפצו. נתפורו: (ט) ויתפשו. אחזו בחזקה: משפטים. ענין ויכוח: (יא) בנחושתים. בשלשלות נחושת: הפקודות. מלשון פקדון וגניזה והוא בית הסוהר:

מצודת דוד

(סג) ככלותך. כאשר תכלה לקרוא את הספר תקשור אבן על הספר להכבידו לרדת בעומק המים: (סד) ככה. כמו ששקע הספר הזה כן תשקע בבל בעמק החורבן ולא יהיה לה תקומה מפני הרעה וכו': ויעפו. אנשיה יהיו עייפים עד לא יוכלו להתחזק עוד: עד הנה דברי ירמיהו. על כי מכאן ואילך עד סוף הספר אינם דברי ירמיהו אבל המה ספור דברים מהחורבן לזה אמר עד הנה דברי ירמיהו:

(א) במלכו. בעת שנמלך: (ג) כי על אף ה'. כי בעבור שהיתה אף ה' בירושלים וביהודה כ"כ גדולה עד להשליך אותם מעל פניו לזה העיר לב צדקיהו למרוד במלך בבל להיות סיבה אל הגלות לשלחם מעל פניו: (ד) למלכו. למלכות צדקיהו: דיק. הוא מגדל הנבנה מול העיר ללכדה: (ה) ותבוא העיר במצור. עמדה העיר והמצור סביבה עד וכו': (ז) ותבקע העיר. חיל נ"ץ בקעו חומתה וכאילו נעשית מעצמה כי אנשי ירושלים היו חלולים ברעב ולא עמדו למולם לעכב על ידם: יברחו. היו בורחים: דרך שער וכו'. בדרך השער העומד בין שתי החומות אשר אצל גן המלך: דרך הערבה. בדרך ההולך אל ערבות יריחו: (ח) וירדפו. ארז"ל שברח דרך מערה ההולכת עד ערבות יריחו ונודמן צבי הולך ממעל על המערה ורדפו הכשדים אחר הצבי ובבואם לפתח המערה מצאו את המלך יוצא ותפשוהו: (ט) רבלתה. כי בהארץ ימי המצור הלך נ"ץ לרבלה: משפטים. התוכוח עמו על מה שמרד בו ועבר על שבועתו כמ"ש בד"ה: (יא) בית הפקודות. בית הסוהר: (יב) תשע עשרה. כי בעת שכבש את יהויכין היה ח' למלכו וצדקיהו מלך י"א שנה הרי י"ט: עמד. ועמד לפני מלך בבל לשמשו:

עזרא פרק ג א-ח

א ויגע החדש השביעי ובני ישראל בערים (ס) ויאספו העם באיש אחד אל ירושלם: (ס) ב ויקם ישוע בן יוזבדק ואחיו הפהנים וזרבבל בן שאלתיאל ואחיו ויבנו את מזבח אלהי ישראל להעלות עליו עלות ככתוב בתורת משה איש האלהים: ג ויבנו המזבח על מכונתיו כי באימה עליהם מעמי הארצות (ויעל) ויעלו עליו עלות ליהוה עלות לבקר ולערב: ד ויעשו את חג הספות ככתוב ועלת יום ביום במספר כמשפט דבריו ביום: ה ואחריכך עלת תמיד ולחדשים ולכל מועדי יהוה המקדשים ולכל מתנדב נדבה ליהוה: ו מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עלות ליהוה והיכל יהוה לא יסד: ז ויתנו כסף לחצבים ולחרשים ומאכל ומשתה ושמן לצדנים ולצרים להביא עצי ארזים מן החלבנון אליהם יפוא פרשיון פורש מלך פרס עליהם: (פ) ח ובשנה השנית לבואם אלביית האלהים לירושלם בחדש השני החלו זרבבל בן שאלתיאל וישוע בן יוזבדק ושאר אחיהם הפהנים והלויים וכל הבאים מהשבי ירושלם ויעמידו את הלויים מבין עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית יהוה: (פ)

רש"י

(ז) לצידונים ולצורים. בני צור וצידון שהיו אומנים לבנות הבית: אל ים יפוא. דרך הים היו מביאי אותם: כרשיון. כאשר היה רשות המלך עליהם לבנות הבית, כרשיון לשון רשות מגזרת רשה שהרי מן אבה יאמר אביון ומן צבה יאמר צביון ומן חזה חזיון ומן רעה רעיון מן חבה חביון ומן רשה יאמר רשות כמו מן ענה ענות ומן שבה שבות ומן ראה ראות ומן זנה זנות נמצאו רשות ורשיון באין ויוצאין מגזרה אחת לפי שער הדקדוק ולשון א' הם, ומנחם חברו ל' ארשת שפתינו ולא דקדק בגיזרתו ואעפ"כ שני פנים הללו קרובים זה לזה במשמעותם: (ח) בחדש השני. הוא חדש אייר: מהשבי. כל אותן שבאו מהשביה לירושלים: ויעמידו. העמידו הלויים המשוורים לנצח ולומר שירה לפני הבונים בשעת בנין יסוד הבית: לנצח. שני נצחות הללו הם ניצוחי שירה כמו למנצח (בנגינות) מזמור לדוד (תהלים ד):

מצודת ציון

(א) ויגע. כמו והגיע: (ג) מכונתיו. מל' כן ובסיס: (ז) לצדונים ולצורים. אנשי צידון וצור: כרשיון. הוא מל' רשות הידוע בדרז"ל: (ח) לנצח. ענינו ניצוח השיר ע"ש שדרך בעלי השיר לנצח זא"ז בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה:

ולערב. הם התמידין: (ד) את חג הסוכות. ר"ל קרבנות החג: ועולות יום וגו'. העולות הראויות לכל יום במספר הראוי כמשפט התורה הביאו של כל יום ביומו: (ה) ואחרי כן. אחר סוכות הקריבו בו עולות תמיד בתמידות מבלי הפסק ועולות לחדשים וכו': ולכל מתנדב. הקריבו לכל מי אשר התנדב קרבן: (ו) החלו. אז התחילו להעלות וכו' אבל לא הקריבו בתמידות עד אחר הסוכות: לא יסד. עדיין לא בנו היסוד: (ז) לחוצבים. המה כורתי האבנים ממקום מחצבם: ולחרשים. הם האומנים בוני הקיר: לצדונים ולצורים. כי יודעים המה לכרות העצים כמ"ש (במ"א) בבנין שלמה: אל ים יפוא. להשיטם עליו ולבוא לירושלים: כרשיון. כרשות כורש אשר היה עליהם לבנות את הבית: (ח) בחדש השני. הוא אייר: החלו זרבבל וגו'. התחילו בבנין: לנצח. לומר שירה ולנגן בעת הבנין:

מצודת דוד

(א) בערים. היו בערי נחלתם: כאיש אחד. ר"ל חיש מהר כביאת איש אחד: (ב) בן שאלתיאל. בן בנו היה כמ"ש (בד"ה): להעלות עליו עולות ככתוב וגו'. המה עולות התמיד: (ג) כי באימה. כי בעבור האימה והפחד שהיה עליהם מעמי הארצות מהרו בבנין המזבח להקריב בו לה' ולשאל מעמו העזר בעת הבאת הקרבנות: עולות לבקר

פ ר ק ש ב י ע י

א אלו בהרות טהורות: שהיו בו קדם למתן תורה, בגוי ונתגיר, בקטן ונולד, בקטמט ונגלה, בראש ובזקן, בשחין ובמכה ובקרח המורדין; חזר הראש והזקן ונקרח, השחין והמכה ונקרח ונעשו צרבת – מהורים. הראש והזקן עד שלא העלו שער, העלו שער, ונקרחו; השחין והמכה ונקרח עד שלא נעשו צרבת, נעשו צרבת, וחיו – רבי אליעזר בן יעקב מממא, שתחלתן וסופן ממא; וחכמים מטהרים.

ב נשתנו מראיהו, בין להקל בין להחמיר – ביצד להקל? היתה פשלה, ונעשית כסיד ההיכל, כצמר לבן, ובקרום ביצה, נעשית מספחת שאת, או מספחת עזה. ביצד להחמיר? היתה בקרום ביצה ונעשית כצמר לבן, כסיד

פירוש ברטנורא

א אלו בהרות טהורות שהיו בו קודם מתן תורה. מי שהיתה בו צרעת קודם מתן תורה, לא היה טמא מחמת אותו נגע לאחר מתן תורה. דכתיב (ויקרא י"ג) אדם כי יהיה בעור בשרו, פרט לזה שכבר היה. וכל הגי נמי דחשיב, מהתם נפקי דבעינן שיוולד הנגע בשעה שראוי ליטמא בו ולא קודם, כמו גר עד שלא נתגיר וקטן עד שלא נולד, וכן כולם: **בקמט ונתגלה**, שהיה מתחלה הנגע מוסתר בתוך הקמט והיה טהור, מפני שהוא בבית הסתרים, ואח"כ נתגלה: **ובמורדין**. כלומר בשחין ומכה המורדים שלא נתרפאו ולא העלו קרום בקליפת השום: **עד שלא העלו שער**. בא הנגע, דחשיב בעור בשר, היינו תחלתן טומאה. וכשעלו שערות, הוי טהרה. שדין כנתקים. וכשנקרחו, היינו סופן טומאה. וכן שחין ומכה וקרח, דעד שלא באו בא הנגע, היינו טומאה. וכשבא השחין והמכה והקרח, היינו טהרה. דבעינן שיקדים השחין והמכה לשאת, דכתיב (ויקרא י"ג) והיה במקום השחין שאת, שיקדים השחין לשאת ולא שתקדים השאת לשחין. כשחזרו ונעשו צרבת היינו טומאה: וחיו. שנתרפאו יפה: **רבי אליעזר בן יעקב מממא**. כיון דבתחילה בא הנגע בעור הבשר וחזר סופו לקדמותו, לא חיישנן להפסק שביתיים: **וחכמים מטהרים**. הואיל והפסק הטהרה שביתיים. והלכה כחכמים:

ב נשתנו מראיהו. אבהרות מהורות קאי. כגון דהוות כשלג עד שלא נתגיר, ומשנתגיר נעשית כסיד ההיכל: **כצמר לבן ובקרום ביצה**. כלומר, תחילה היתה כצמר לבן ועכשיו נעשית כקרום ביצה: **נעשית מספחת שאת או מספחת עזה**. כלומר, שהשאת נעשית מספחת, שחורה להיות כתולדה שלה. או שהעזה נעשית כמספחת שלה. ופרשי קמפרש לרישא דקתני היתה כשלג ונעשית כסיד ההיכל, היינו שנעשית עזה מספחת. ואותה שהיתה כצמר לבן

משניות מבוארות – קהתי

וחזר בסופו למה שהיה בתחילתו, אף על פי שהיה הפסק של טהרה בינתיים, הריהו טמא: **והחכמים מטהרים** – הואיל והפסיקה הטהרה בין הטומאות, שאין הנגע טמא אלא כשהוא ראוי לטומאה מתחילתו ועד סופו. והלכה כחכמים.

יש מפרשים, שמשתנו נקטה בסיפא "נעשו צרבת וחיו", כדי להשמיענו, שאפילו נעשו צרבת בלבד רבי אליעזר בן יעקב מטמא; ואפילו חיו. שנתרפאו לגמרי, חכמים מטהרים (ותוספות אנשי שם: "תפארת ישראל"). אבל מדברי הרמב"ם בפירושו למשתנו לא משמע כן, אלא שדווקא אם חיו, שנעשו כעור הבשר, סובר רבי אליעזר בן יעקב שהנגע טמא, אבל לא כשנעשו צרבת (עיין "תוספות יום טוב").

בתוספתא שנו: "וחכמים אומרים: ייראה בתחילה", וכתוב הר"ש, שנפקא מינה לענין פשיון, שאם פשתה עכשיו, לרבי אליעזר בן יעקב פשיון זה מטמא, שכנעו ראשון הוא חשוב, ולחכמים יראה בתחילה ירסגור, שאין פשיון מטמא בתחילה (עיין "משנה אחרונה" ו"תפארת ישראל. בענין").

באור משנה ב

משתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה לדון בבהרות טהורות. **נשתנו מראיהו** – של הבהרות הטהורות בזמן שבאו לכלל טומאה, כגון שהיתה בהרת בגוי שנתגיר, ולאחר שנתגיר נשתנה מראה הבהרת, **בין להקל** – שמראה הלבן נעשה כהה, **בין להחמיר** – שמראה כהה נעשה לבן, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **ביצד להקל? היתה פשלה, ונעשית כסיד ההיכל** – היתה הבהרת קודם שנתגיר לבנה כשלג, ומשנתגיר נעשתה כסיד ההיכל, **כצמר לבן, ובקרום ביצה** – או שמראה השלג נשתנה למראה צמר לבן, או למראה קרום ביצה (רמב"ם: "תפארת ישראל"); ויש מבארים: כצמר לבן ובקרום ביצה – כלומר שתחילה היתה הבהרת כצמר לבן ועכשיו נעשתה כקרום ביצה (הר"ם: ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"). **נעשית מספחת שאת** – או שהבהרת שהיתה בתחילה עזה כשלג נעשתה עכשיו טפלה לשאת, היינו כהה כצמר לבן ובהירה מקרום ביצה, **או מספחת עזה** – או שנעשתה טפלה לעזה כשלג, היינו כהה משלג ובהירה כסיד (תפארת ישראל); ולפי הרב מברטנורא לא באה פסיקה זו אלא לפרש את הרישא, שמה ששינו: היתה כשלג ונעשית כסיד ההיכל. היינו שהבהרת העזה כשלג נעשתה כמספחת שלה, שנשתנה למראה התולדה שלה; ומה ששינו: "כצמר לבן ובקרום ביצה" היינו שהשאת נעשתה כמספחת שלה, שהיתה כצמר לבן ונעשתה כקרום

יוס ראשון

באור משנה א

אלו בהרות טהורות – אף על פי שיש בהן סימן טומאה: **שהיו בו קדם למתן תורה** – מי שהיתה בו בהרת קודם מתן תורה, לא נטמא מחמת אותה בהרת לאחר מתן תורה, שנאמר בפרשת נגעים (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת" וגו', ודרשו: כי יהיה – מן הידובר ואילך, כלומר מי שיוולד בו נגע משעת הצווי ואילך, להוציא מי שכבר היה בו הנגע קודם הצווי, הואיל ונולד בשעת הפטור, שוב אינו מיטמא. ומכאן למדים לכל השאר הנמנים במשנתנו, שכל שנולד הנגע בשעת פטור, אף על פי שנתקיים עד אחר שעת חיוב, מכל מקום אינו מיטמא (תפארת ישראל): **בגוי ונתגיר** – בהרת שהיתה בגוי ונתגיר, **בקטן ונולד** – בהרת בקטן, שכבר היתה בו קודם שנולד, **בקמט ונגלה** – היתה הבהרת בתוך קמט, שהיא טהורה (כדלעיל במשנה הקודמת). ואחר כך נתגלה, **בראש ובזקן** – היתה בהרת בראש ובזקן, שאינה מיטמאה, כמו ששינו במשנה הקודמת, **בשחין ובמכה ובקרח המורדין** – או שהיתה בהרת בשחין ובמכה ובקרח שלא נרפאו ולא נקרו עורם, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אף על פי שאחר כך **חזר הראש והזקן ונקרחו**, או שחזר **השחין והמכה ונקרחו ונעשו צרבת** – שנרפאו קצת ונקרו עורם, והרי עכשיו מיטמאים בנגעים, כמו ששינו במשנה הקודמת, מכל מקום **טהורים** – הואיל ובשעה שנולד הנגע לא היה ראוי להיטמא. **הראש והזקן עד שלא העלו שער** – נולדה בהרת בראש או בזקן שנקרחו, קודם שהעלו שער, שהיא טמאה, **העלו שער** – ופקע מהם דין טומאת הבהרת, **ונקרחו** – ואחר כך שוב נקרחו, והרי מיטמאים בנגעים, וכן **השחין והמכה והקרח עד שלא נעשו צרבת** – לפי רוב המפרשים אין גורסים כאן תיבת "צרבת", ופירוש הדברים, שקודם שנתהוו השחין או המכה או הקרח, כבר היתה שם הבהרת בעור הבשר, והיתה ראיה לטומאה, ונעשו שם השחין או המכה או הקרח, ונמצאה הבהרת טהורה, ואחר כך **נעשו צרבת** – השחין או המכה או הקרח, כלומר שנרפאו קצת ונקרו עורם, **וחיו** – או שנתרפאו לגמרי, ועדיין הבהרת קיימת שם, וטמאה היא, **רבי אליעזר בן יעקב מטמא** – את הבהרת, **שתחלתן וסופן טמא** – שהואיל ובתחילה בא הנגע בעור הבשר והיה טמא,

ההיכל, וְכִשְׁלָג – רַבִּי אֱלֶעָזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר; רַבִּי אֱלֶעָזֶר חֲסֵמָא אָמַר: לְהַקֵּל – מְטַהֵר, וְלִהְיוֹת מְטַהֵר – תְּרָאָה בִּתְחִילָה; רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: בֵּין לְהַקֵּל בֵּין לִהְיוֹת מְטַהֵר – תְּרָאָה בִּתְחִילָה.

ג בְּהֵרֵת וְאֵין בָּהּ כָּלוּם, בִּתְחִילָה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – יִסְגִּיר; בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְ�נִי, לְאַחֵר הַפְּטוֹר – יִפְטֹר; עוֹדְהוּ מִסְגִּירוֹ, וּפּוֹטֵר, וְנוֹלְדוֹ לֹא סִימְנֵי טְמֵאָה – יִחְלִיט. בְּהֵרֵת וּבָהּ סִימְנֵי טְמֵאָה – יִחְלִיט; עוֹדְהוּ מִחֲלִיטוֹ, וְהִלְכוּ לָהֶן סִימְנֵי טְמֵאָה, בִּתְחִילָה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – יִסְגִּיר; בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְ�נִי, לְאַחֵר הַפְּטוֹר – יִפְטֹר.

ד הַתּוֹלֵשׁ סִימְנֵי טְמֵאָה, וְהַכּוֹזֶה אֶת הַמַּחִיָּה – עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְלִמְתַּהֲרָהּ? עַד שֶׁלֹּא בָּא אֶצֶל הַכֹּהֵן – מְטַהֵר;

פירוש ברטנורא

ונעשית כקרום ביצה, היינו שנעשית שאת מספחת: וכסיד ההיכל והשולל. כלומר היתה כסיד ההיכל ועכשיו נעשית כשלג: רבי עקיבא אומר כן. והלכה כר' עקיבא:

ג בְּהֵרֵת. מהשתא איירי בבחרות טמאות: ואין בה כלום. לא מחיה ולא שער לבן: בתחלה. כשהובא אל הכהן. וכן בסוף שבוע ראשון, אם לא נולד בה כלום יסגיר: בסוף שבוע שני. אם לא נולד בה כלום, פטור. וכן לאחר הפטור, אם לא נולד בה כלום, עומד בפטור זה כל ימיו ושוב אינו מסגירו: עודהו מסגירו. שהיה רוצה להסגירו, בין בתחלה כשהובא אל הכהן בין בסוף שבוע ראשון, ולא הספיק להסגירו עד שנולדו סימני טמאה, כגון בתחלה בשער לבן ומחיה, ובסוף שבוע ראשון בשער לבן ומחיה ופשויו, יחליט. אבל משהסגירו, הא תנן לעיל בפרק ג, אין מחליטין את המוסגר: ופוטרי. כלומר, או פוטרו. כגון בסוף שבוע שני. ואפילו לאחר הפטור אם נולדו סימני טמאה, יחליט: עודהו מחליטו. שהיה [בא] להחליטו. ולא הספיק עד שהלכו סימני טמאה: בתחלה. כשהובא אל הכהן, או בסוף שבוע ראשון, יסגיר. אבל אם משהחליטו הלכו להן, כגון שהחליטו בשער לבן והלך לו שער לבן ובתרת קיימה, אין מסגירו עליה, אלא פוטרו וטהור:

ד הַתּוֹלֵשׁ סִימְנֵי טְמֵאָה. כגון שער לבן בעור בשר, ושער צחוב בנתקים: והכוזה את המחיה. דמשנכית אינה סימן טמאה: עובר בלא תעשה. דהשמר בנגע הצרעת. וכל מקום שנאמר השמר, פן, ואל, אינו אלא לא תעשה: ולמַתַּהֲרָהּ. כלומר ולענין מַתַּהֲרָהּ מִה דִּינוֹ: עַד שֶׁלֹּא בָּא אֶצֶל הַכֹּהֵן. אם תלשן, טהור. ואם תלשן לאחר חלומו, טמא: הולכים לנדרוד גרסינן. והוא שם מקום: בתוך הסגירו מזה. אם תלש סימני טמאה בתוך שבוע של הסגר ראשון או של

משניות מבוארות – קהתי

לְאַחֵר הַפְּטוֹר – אם לא נולד בה כלום, יִפְטֹר – הכהן את המנוגע, וטהור הוא. ויש מפרשים, שמשנתנו נקטה "לאחר הפטור" להשימענו, שאפילו נשתנה מראה הנגע להקל או להחמיר, לא יסגירונו עוד, אם לא פשה (הרא"ש). עוֹדְהוּ מִסְגִּירוֹ, וּפּוֹטֵר – עוד הכהן עומד להסגירו או לפטור אותו, וְנוֹלְדוֹ לֹא סִימְנֵי טְמֵאָה – כגון בתחילה כשהובא אל הכהן בשעה שהיה עומד להסגירו, נולדו בנגע סימני טמאה, היינו שער לבן או מחיה; או בסוף שבוע ראשון, בשעה שהיה הכהן עומד להסגירו לשבוע שני, נולדו בנגע סימני טמאה: שער לבן או מחיה או פשויו; או בסוף שבוע שני, כשעמד הכהן לפטרו, נולדו בנגע סימני טמאה כדלעיל, יִחְלִיט – לטומאה; אבל אם נולדו לו סימני טמאה בתוך שבוע ההסגר, הרי שנינו (לעיל ג, א): אין מחליטים את המוסגר (הרא"ש). בְּהֵרֵת – כגריס, וּבָהּ סִימְנֵי טְמֵאָה – כגון שער לבן או מחיה, יִחְלִיט – לטומאה, אפילו בתחילה; עוֹדְהוּ מִחֲלִיטוֹ – עוד הכהן עומד להחליטו, וְהִלְכוּ לָהֶן סִימְנֵי טְמֵאָה – שלא הספיק הכהן להחליטו עד שהלכו סימני הטמאה, בִּתְחִילָה – כשהובא אל הכהן, או בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – שנולדו סימני טמאה בסוף שבוע ראשון, ובעוד הכהן עומד להחליטו הלכו להם, יִסְגִּיר – את הנגע; אבל אם משהחליטו הלכו להם סימני טמאה, שוב אינו מסגירו אלא פוטרו. בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְ�נִי – אם נולדו סימני טמאה בסוף שבוע שני, או לְאַחֵר הַפְּטוֹר – שחזרו סימני טמאה לאחר שפטרו הכהן, ובעוד הוא עומד להחליטו הלכו להם, יִפְטֹר – יפטרו הכהן, והוא טהור.

באור משנה ד

הַתּוֹלֵשׁ סִימְנֵי טְמֵאָה – כגון שער לבן שבבשרת או שער צחוב שבנתק, וְהַכּוֹזֶה אֶת הַמַּחִיָּה – העושה מכווה במחיה, ומשנכיותה אינה סימן טמאה, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה – שנאמר (דברים כד, ח): "השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות, ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים כאשר צויתם תשמרו לעשות", ודרשו: "השמר" – זה לא תעשה, "בנגע" – זה שער לבן, הצרעת – זו מחיה (סוטה); מכאן שאדם מזהר שלא לתלוש סימני טמאה, וכל שכן שאסור לקרן את כל הנגע. וּלְמַתַּהֲרָהּ – ולענין טהרתו, מה דינו של התולש או הכווה? עַד שֶׁלֹּא בָּא אֶצֶל הַכֹּהֵן – תלשם קודם שבא אל הכהן, מְטַהֵר – הואיל ועדיין לא ראה הכהן סימני טמאה שלו. לְאַחֵר הַחֲלִיטוֹ

ביצה (כמו שהבאנו פירוש הר"ש והר"ב לעיל); והרי פירוש הפיסקה: נעשית מספחת שאת – שהשאת נעשתה מספחת, או מספחת עזה – שהעזה נעשתה מספחת. פִּיּוּצָה לְהַחְמִיר? הֵיטָהּ קָרוֹם פִּיּוּצָה, וְנַעֲשִׂית פִּיּוּצָה לָבֵן – כגון שהיתה הבהרת קודם שנתיגר כקרום ביצה, ומשנתיגר נעשתה כצמר לבן, פִּסְיָה הֵיכָל, וְכִשְׁלָג – או שנשתנתה למראה סיד ההיכל או למראה השלג (רמב"ם; "תפארת ישראל"); ולשיטת הרב מברטנורא הפירוש הוא: או שהיתה תחילה כסיד ההיכל ועכשיו נעשתה עזה כשלג, רַבִּי אֱלֶעָזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַהֵר – אף על פי שנשתנה המראה, מכל מקום אין זה נגע חדש שנולד עכשיו, אלא הוא הנגע שהיה מקודם; רַבִּי אֱלֶעָזֶר חֲסֵמָא אָמַר: לְהַקֵּל, מְטַהֵר – אם מראה הנגע נשתנה למראה כהה ממנו, הריהו טהור; וְלִהְיוֹת מְטַהֵר – ואם נשתנה למראה לבן, תְּרָאָה בִּתְחִילָה – דינה כבהרת חדשה שנולדה עכשיו. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: בֵּין לְהַקֵּל בֵּין לִהְיוֹת מְטַהֵר, תְּרָאָה בִּתְחִילָה – כל שנשתנה מראה הנגע בזמן שבא לכלל טמאה, בין שמראה הלבן נעשה כהה ובין שמראה כהה נעשה לבן, הריהו נידון כנגע חדש.

בעל "תפארת ישראל" מבאר טעם המחלוקת, שלדעת רבי אלעזר בן עזריה אין שינוי המראה עושה את הבהרת לנגע חדש, מאחר שהיא מיטמאה בכל אותם המראות, והרי גם ששינוי (לעיל ד, ז): "היתה עזה ונעשית כהה, כהה ונעשית עזה, הרי היא כמו שהיתה, ובלבד שלא תתמעט מארבעה מראות" (עיין ביאורנו שם). ורבי אלעזר חסמא סובר, שלבנונית כהה היא בכלל העזה, אבל אין העזה בכלל הכהה, הלכך להקל טהור, כאילו אותו מראה היה כבר בזמן הפטור והריהו כמו שהיה, אבל להחמיר תיראה בתחילה, שהואיל נולד בזמן פטור, וכשבא לכלל טמאה נשתנה מראוה למראה עז, אין אומרים שהוא הוא הנגע הראשון אלא הרינו כנגע חדש. ורבי עקיבא סובר, שאין כל מראה בכלל חברו, הלכך בין להקל בין להחמיר תיראה בתחילה, שהואיל נולד הנגע בזמן פטור, כל שינוי מראה בזמן שבא לכלל טמאה עושה אותו לנגע חדש.

יום שני

באור משנה ג

בְּהֵרֵת – כגריס, שהובאה אל הכהן, וְאֵין בָּהּ כָּלוּם – שום סימן טמאה, לא שער לבן ולא מחיה, בִּתְחִילָה – בין שאין בה כלום בתחילה, כשהובאה אל הכהן, ובין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן – שלא נולד בה כלום בסוף שבוע ראשון, יִסְגִּיר – הכהן את הבהרת לשבוע; בְּסוֹף שָׁבוּעַ שְ�נִי – ואם לא נולד בה כלום בסוף שבוע שני, או

לאחר החלטו – טמא. אמר רבי עקיבא: שאִלְתִּי אֶת רֶבֶן גְּמִלְיָאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוֹלְכִין לְגִדּוּד: בְּתוֹךְ הַסֵּגְרוֹ מַה הוּא? אָמְרוּ לוֹ: לֹא שְׁמַעְנוּ, אָבָל שְׁמַעְנוּ: עַד שֶׁלֹּא בָּא אֶצֶל הַכֹּהֵן טְהוֹר, לְאַחֵר הַחֲלֹטוּ טָמֵא. הִתְחַלְתִּי מִבֵּיא לָהֶם רְאִיּוֹת. אַחֵר עוֹמֵד בְּפָנָי הַכֹּהֵן וְאַחֵר בְּתוֹךְ הַסֵּגְרוֹ – טְהוֹר, עַד שֶׁיִּטְמָאֻנִי הַכֹּהֵן. מֵאִמְתִּי הִיא טְהֵרָתוֹ? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: לְכַשְׁיוֹלֵד לוֹ נִגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ. וְחֻכְמִים אֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֹל, אוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעַט בְּהֵרָתוֹ מִפְּגָרִים.

ה מִי שֶׁהִיָּתָה בּוֹ בְּהֵרָת וְנִקְצְצָה – טְהוֹרָה. קִצְצָה מִתְּפִנ – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: לְכַשְׁיוֹלֵד לוֹ נִגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ; וְחֻכְמִים אֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֹל. הִיָּתָה בְּרֹאשׁ הָעֶרְלָה – יִמּוֹל.

פירוש ברטנורא

הסגר שני, מהו: התחלתי מביא להם ראיות. בתוספתא מייתי דכך היתה ראיתו, מפני מה עד שלא בא אצל כהן, טהור, לא מפני שלא ראה הכהן סימני הטומאה שבו, התולש סימני טומאה תוך הסגר נמי דין הוא שיהא טהור, שלא ראה הכהן סימני טומאה שבו. הלכך, אחר עומד בפני כהן, כלומר אחר אותו העומד בפני כהן ומהר לתולש סימני טומאה קודם שיאמר לו הכהן טמא אתה, ואחר אותו שתלשן תוך ימי הסגר, בין זה ובין זה טהורין. וכן הלכה: מאימתי היא טהרתו. של אותו שתלש סימני טומאה לאחר חלומו: כשייוולד לו נגע אחר ויטהר ממנו. דכיון דנתרפא מן השנה, אינלא מלתא דחם רחמנא עליה, ואי נמי הוות קיימא קיימא הוה מיתבי מינה כמו מו: עד שתפרח בכולו. נגע האחרון, דליכא למיחש למידו. דהא אי הוה ביה נמי קמא, השתא מיהא הוי טהור: או עד שתתמעט בהרתו מפגרים. דאפילו לא נתלש השער ולא נכזית המחיה, היה נטהר, מכיון דנתמעטה הבהרת מפגרים. ומהו עד שתפרח בכולו לא קאי אלא אתולש סימני טומאה, אבל כוזה את המחיה אינו נטהר בפריחה, שאילו היתה המחיה קיימת לא היה טהור בפריחה. והלכה כחכמים:

ה ונקצצה טהורה. דכתיב (ויקרא י"ג) כל ימי אשר הנגע בו יטמא, ולא ימים שהיתה בו בהרת ונקצצה: קצצה מתכנין. בתוספתא מוכח דהיכא דקצץ כל הבהרת וקצץ מן הבשר אשר סביבותיה עמה, כולי עלמא לא פליגי דאין לו טהרה עולמית, דקנסוהו ובגן מאחר שנתכוין לשרש אחריה. והיכא דקצצה ושייר ממנה כל שהוא, כולי עלמא לא פליגי דיש לו טהרה בפריחה, כיון דשייר ממנה לא קנסוהו כולי האי. כי פליגי כשקצצה מצומצמת הבהרת כמו שהיא לא פחות ולא יותר: ר' אליעזר אומר לכשיולד לו נגע אחר ויטהר ממנו וחכמים אומרים עד שתפרח בכולו. והלכה כחכמים. הכא לא גרסינן

משניות מבוארות – קהתי

בְּכֹל – שתפרח צרעת בכל גופו, שאפילו לא היה תולש סימני טומאה והיתה הבהרת קיימת עדיין, על כל פנים היה נטהר עכשיו על ידי הפריחה, או עד שתתמעט בהרתו מפגרים – שאפילו לא היה תולש סימני טומאה, היתה נטהרת, הואיל ונתמעטה מפגרים. והלכה כחכמים.

י ר ם ש ל י ש י ב א ו ר מ ש נ ה

מִי שֶׁהִיָּתָה בּוֹ בְּהֵרָת וְנִקְצְצָה – הבהרת שלא במתכוון, טְהוֹרָה – שנאמר (ויקרא יג, טז): "כל ימי אשר הנגע בו יטמא", ולא ימים שהיתה בו בהרת ונקצצה (ותורת כהנים). קִצְצָה מִתְּפִנ – קצץ את הבהרת במתכוון, הרי הוא טמא (עיין "תפירת ישראל". שמבאר שם עפ"י רש"י במסכת בכורות לד, ב. שאפילו קצצה בלא סימן טומאה טמא, שהואיל והתאכזר על עצמו כל כך כדי להיטמא מדין הטומאה שגזרה התורה עליו. לפיכך החמירו בו כל כך: ואפשר שנטמען זה אפילו קצצה קודם שבא אצל הכהן קונסים אותו). ומאימתי היא טהרתו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: לְכַשְׁיוֹלֵד לוֹ נִגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ – כמו שבארנו במשנה הקודמת. בגמרא (בכורות לד, א) שואלים: "ויטהר" שנינו, היינו מיד כשיולד לו נגע אחר יטהר מן הראשון, או "ויטהר" שנינו, היינו כשיטהר מן השני יטהר גם הראשון; ונשארה בעיה זו בתיקון. מכל מקום בארנו במשנה הקודמת לפי הגירסה שלפנינו "ויטהר" (עיין "תוספות יום טוב" למשנה הקודמת; ועיין "משנה אחרונה" כאן ובמשנה הקודמת). וְחֻכְמִים אֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֹל – ולא נשנה כאן "או עד שתתמעט בהרתו מפגרים" כמו במשנה הקודמת, שהרי נקצצה כל הבהרת. מלשון המשנה משמע, שחכמים מחמירים מרבי אליעזר, שלא די כשיולד נגע אחר אלא עד שתפרח, אבל מדברי התוספתא משמע שחכמים מקילים בזה, שכן בתוספתא שנו: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על שקצצה ונקצץ עמה בשך חי, שאין לזה טהרה עולמית: ועל שקצצה ושייר הימנה כל שהוא. שאם פריחה בכולו הוא טהור: על מה נחלקו? על שקצצה מכוון (בצמצום), שרבי אליעזר אומר: אין לו טהרה עד שיוולד לו נגע אחר ויטהר הימנו. וחכמים אומרים: פריחה בכולו טהור". פירוש הדברים: אם נקצץ עם הבהרת בשך חי, לדברי הכל לא מועילה פריחה בכולו, שאילו לא היה קוצץ את הבשר החי, שמא היה זה

– תלשם לאחר שהחליטו הכהן, טָמֵא – הריהו נשאר בטומאתו. יש מבארים, שהטעם הוא משום קנס (תוספות רבי עקיבא איגר): ואמנם קודם שבא אל הכהן אין לקנסו, כיון שעדיין לא נקרא עליו שם טומאה, ואף על פי שעבר על איסור של תורה, הואיל ולא הועילו מעשיו ולא ביטל הטומאה, אין כאן קנס, אבל לאחר החלטו שביטל הטומאה קונסים אותו ("משנה אחרונה"). ואפשר גם לפרש, שהטעם אינו משום קנס אלא מן הדין: קודם שבא אל הכהן טהור, משום שספק הוא, אילו ראה הכהן, שמא לא היו הסימנים מספיקים לטומאה, כי שמא לא היה בהם כשיעור טומאה, או שמא המחיה לא היתה מבוצרת, וכיון שספק הוא מעמידים אותו על חזקת טהרה, שהרי עדיין לא נקרא שם טומאה עליו; אבל לאחר החלטו בחזקת טמא הוא ("משנה אחרונה"). אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: שֶׁאִלְתִּי אֶת רֶבֶן גְּמִלְיָאֵל וְאֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, בשעה שהיו הוֹלְכִין לְגִדּוּד – שם מקום: ויש גורסים: לנרוד. והיא נרבתא במזרחתא של קיסרין (רח"א): בְּתוֹךְ הַסֵּגְרוֹ מַה הוּא – אם תלש סימני טומאה בתוך ימי הסגר, בשבוע ראשון או בשבוע שני, מה דינו, טהור או טמא? אָמְרוּ לוֹ – רבן גמליאל ורבי יהושע: לֹא שְׁמַעְנוּ – דין זה, אָבָל שְׁמַעְנוּ: עַד שֶׁלֹּא בָּא אֶצֶל הַכֹּהֵן טְהוֹר, לְאַחֵר הַחֲלֹטוּ טָמֵא – היינו ההלכה שבמשנתנו. הִתְחַלְתִּי מִבֵּיא לָהֶם רְאִיּוֹת – ואין הראיות מפורשות במשנתנו, אלא בתוספתא מובאת ראייה אחת: "ופני מה עד שלא בא אצל הכהן טהור. לא מפני שלא ראה הכהן סימני הטומאה שבו? אף תוך הסגרו יאה טהור. עד שיראה הכהן סימני טומאה שבו. אמרו לו: יפה אמרת". ומכאן ההלכה היא: אַחֵר עוֹמֵד בְּפָנָי הַכֹּהֵן וְאַחֵר בְּתוֹךְ הַסֵּגְרוֹ, טְהוֹר – בין התולש סימני טומאה כשעומד בפני הכהן וכבר ראהו הכהן, אלא שעדיין לא טימאו, ובין התולשם בתוך הסגר, טהור הוא, כלומר שאם תלשם בתוך הסגר, יהיה טהור בסוף ימי ההסגר, אם לא ימצא בו הכהן סימן טומאה (רמב"ם), עַד שֶׁיִּטְמָאֻנִי הַכֹּהֵן – כלומר: ואינו טמא אלא אם כן תלש סימני טומאה לאחר שטימאו הכהן. מֵאִמְתִּי הִיא טְהֵרָתוֹ – של התולש סימני טומאה לאחר החלטו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: לְכַשְׁיוֹלֵד לוֹ נִגַע אַחֵר וְיִטְהַר מִמֶּנּוּ – שהואיל ונתרפא מן הנגע השני, הרי נתגלה הדבר שייחמו עליו מן השמים, ואילו היה בו עדיין הנגע הראשון, היה מתרפא אף ממנו. וְחֻכְמִים אֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח

פ ר ק ש מ י נ י

א הפורח מן הטמא – טהור; חזרו בו ראשי אברים – טמא, עד שתתמעט בהרתו מפגרים. מן הטמא – טמא. חזרו בו ראשי אברים – טמא, עד שתחזור בהרתו לכמות שהיתה.

ב בהרת פגרים ובה מחיה פעדשה, פרחת בכלל, ואחר כך הלכה המחיה, או שהלכה לה המחיה, ואחר כך פרחת בכלל – טהור; נולדה לו מחיה – טמא; נולד לו שער לבן – רבי יהושע מטמא, וחכמים מטהרין.

פירוש ברטנורא

במלתייהו דחכמים או עד שתתמעט בהרת מבגדים, דדוקא גבי תולש סימני טומאה דרישא ונשארה הבהרת, התם שייך למתני עד שתתמעט מבגדים, אבל הכא הרי נקצצה כל הבהרת: ואם היתה בראש הערלה ימול. לאו במילה בזמנה איירי, דהא מלתא דפשיטא היא, השתא שבת דאיסור סקילה דחיא, צרעת דאיסור לאו גרידא לא כ"ש, אלא אפילו מילה שלא בזמנה שאינו דוחה את השבת, דוחה את הצרעת, דאחי עשה דמילה ודחי את לא תעשה דצרעת, דהכי קיימא לן בכל התורה כולה, כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה:

א הפורח מן הטמא טהור. טמא שנחלט באחד מן הנגעים, ואחר כך פרחת בכלל, טהור: חזרו בו ראשי אברים. אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו אפילו ראשי אברים בלבד: טמא. דכתיב (ויקרא י"ג) וביום הראות בו בשר חי יטמא. והוא שיראו כעדשה: עד שתתמעט בהרתו מבגדים. שילך כל הנגע ולא ישתיר בו נגרים: מטהור טמא. טהור שפרחה הצרעת בכלל. כגון שהחליטו בשער לבן או במחיה ונשר שער לבן או נתכסית המחיה ופטרו, אי נמי הסגירו בבהרת נגרים ועמדו בעינו שתי שבועות ופטרו, בכל הני אם אחר פטורו פרחת בכלל, טמא: עד שתחזור לכמות שהיתה. דאם נשתיר מן הפריחה כל שהוא סמוך לאום, טמא משום פסיון. והא דתנן בסמוך שאם הלכה מחיה ואח"כ פרחת בכלל, טהור, ותנן נמי בהרת ובה שער לבן פרחת בכלל אע"פ שהשער לבן במקומו, טהור, ומשמע וכל שכן אם אינו במקומו שהוא טהור, התם מיירי שלא פטרו הכהן עדיין כשפרחה בכלל, והכא מיירי כשפטרו ואחר כך פרחת בכלל:

ב ואח"כ הלכה לה מחיה. שפשה הנגע עליה. אבל בשעת הפריחה לא הלכה לה מחיה עד אח"כ (אבל לא נתכסית המחיה) אין הפריחה מטהרת:

משניות מבוארות – קהתי

איברים אינם מטמאים במחיה כשלא פרח בכלל, מכל מקום אם פרח בכלל, אף בראשי איברים המחיה סימן טומאה הוא; והוא שיתגלו בכעדשה, שכן למדים בגזירה שווה מ"בשר חי" האמור במחיה: מה שם בכעדשה אף כאן בכעדשה (תורת כהנים); ואינו נטהר עד שתתמעט בהרתו מפגרים – שילך כל הנגע ולא ישתיר בו נגרים. מן הטמא – הפורח מן הטמא, היינו טהור שפרחה הצרעת בכלל, כגון מי שהוחלט בסימני טומאה, והלכו להם סימני טומאה, ופטרו הכהן וטיהרו, ואחר כך פרחת הצרעת בכלל, טמא – משום פסיון. חזרו בו ראשי אברים – אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו בו בלא נגע ראשי אברים, טמא – הריהו נשאר בטומאתו; ואפילו נתגלה רוב גופו הריהו טמא, אלא שהמשנה נקטה ראשי איברים משום הרישא (ימלאכת שלמה), עד שתחזור בהרתו לכמות שהיתה – לפני הפריחה, שלא יהא בה פסיון, ואז היא טהורה.

יוס רביעי

באור משנה ב

בהרת פגרים ובה מחיה פעדשה – והחליטו הכהן, ולאחר שהוחלט פרתה בכלל – פרחת הבהרת בכל גופו, חוץ מבמחיה, ואחר כך הלכה המחיה – שפשה הנגע עליה, ונגמרה הפריחה בכלל, או שהלכה לה המחיה, ואחר כך פרתה בכלל – כלומר שלאחר שהלכה המחיה, קודם שהספיק הכהן לטהרו, פרחת הבהרת בכלל (שאילו פרחת בכלל לאחר שטיהרו הכהן מן המחיה, הרי פרחת מן הטהור, ושינוי לעיל שהפורח מן הטהור טמא – "תפארת ישראל"); טהור – משנתנו באה להשמיע ברישא שהפריחה בכלל אינה צריכה לבוא בכת אחת, ובסיפא – שאף על פי שהלכה המחיה קודם הפריחה, מכל מקום הואיל ועדיין לא טיהרו הכהן, אין זה נחשב כפרחה מן הטהור (תפארת ישראל). נולדה לו מחיה – לאחר הפריחה, טמא – כמו שנאמר (ויקרא יג, יד): "וביום הראות בו בשר חי יטמא". נולד לו שער לבן – לאחר הפריחה, רבי יהושע מטמא – בתוספתא מובא טעמו: "שער לבן סימן טומאה והמחיה סימן טומאה, מה מחיה חוזרת ומטמאה, אף שער לבן חוזר ומטמא". וחכמים מטהרין – שנאמר: "וביום הראות בו בשר חי יטמא". ומכאן מדייקים חכמים: בשר חי החוזר מטמא ואין שער לבן החוזר מטמא.

מעכב את הפריחה; ואף לכשיחולל לו נגע אחר לא מועיל, אפילו לדעת רבי אליעזר, לפי שקנסוהו, מאחר שנתכוון לשרש אחריו. ואם קצצה ושייר מן הנגע כל שהוא, לדברי הכל פרחת בכלל טהור, שהרי רואים שבשר חי אינו מעכב את הפריחה. על מה נחלקו? בכגון שקצצה בצמצום, היינו את הבהרת כמות שהיא, שרבי אליעזר סובר: הואיל וקצצה בצמצום אנו חוששים שמא לא דקדק וקצץ עמה קצת בשר חי, ואילו לא קצץ אותו, היה מעכב את הפריחה, הלכך פרחת בכלל אינה מועילה, עד שיוולד לו נגע אחר ויטהר הימנו; וחכמים סוברים, שאין חוששים שמא קצץ עמה בשר חי, הלכך מועילה פריחה בכלל לטהרו ("אליהו רבא"; ברטנורא; "משנה אחרונה"; עיין "תפארת ישראל, בועז"). היתה – צרעת – בראש הערלה, ימול – ויקח את הצרעת. במפרשים מבואר, שאין צורך לומר שמילה בזמנה דוחה צרעת, שאם מילה דוחה שבת, שהיא איסור סקילה, כל שכן שדוחה צרעת, שאינה אלא איסור לאו, אלא אפילו מילה שלא בזמנה שאינה דוחה את השבת, דוחה את הצרעת, שמצוות "עשה" של מילה דוחה את ה"לא תעשה" של קציצת הצרעת, שכן קיימא לן בכל התורה כולה: כל מקום שאתה מוצא "עשה" ו"לא תעשה", אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו, יבוא עשה וידחה לא תעשה (רמב"ם; ברטנורא; ועיין תוספות רבי עקיבא אגור).

באור משנה א

פרקנו עוסק בפרטי הדינים של הנגע ההופך כולו לבן (עיין ויקרא יג, יב-יז).

הפורח מן הטמא – מי שהיה בו נגע והוחלט לטומאה, ואחר כך פרח הנגע בכל גופו, שכולו הפך לבן, טהור – כמו שנאמר (ויקרא יג, יג): "וראה הכהן והנה כסתה הצרעת את כל בשרו וטהר את הנגע, כולו הפך לבן טהור הוא". במפרשים מבואר, שכוונת המשנה אף לגבי הפורח מן ההסגר, היינו נגע שפרח בכל גופו לאחר שהסגירו הכהן, שהוא טהור, שכן אף המוסגר נקרא טמא (רמב"ם; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל"). חזרו בו ראשי אברים – אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו בו בלא נגע אפילו ראשי איברים בלבד, טמא – שנאמר (שם שם, יד): "וביום הראות בו בשר חי יטמא", ודרשו: בא הכתוב ללמד על ראשי איברים שנתגלו בו, שהוא טמא (תורת כהנים), כלומר שלא בא הכתוב אלא להודיענו, שאף על פי שראשי

ג בהרת ובה שער לבן, פְּרַחָה בְּכָלוּ, אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁעַר לָבָן בְּמִקְוָמוֹ – מְהוּר. בְּהֵרֵת וּבֵה פְּשִׁיזוֹ, פְּרַחָה בְּכָלוּ – מְהוּר. וְכָל שֶׁחֲזָרוּ בָּהֶן רִאשֵׁי אֲבָרִים – הָרִי אֵלּוּ טְמֵאִין; פְּרַחָה בְּמִקְצָתוֹ – טְמֵא, פְּרַחָה בְּכָלוּ – מְהוּר.
ד כָּל פְּרִיחַת רִאשֵׁי אֲבָרִים, שֶׁבִּפְרִיחָתָן טָהְרוּ טְמֵא – כְּשִׁיחֲזָרוּ טְמֵאִים. כָּל חֲזִירַת רִאשֵׁי אֲבָרִים, שֶׁבִּחֲזִירָתָם טְמֵאוּ מְהוּר, נִתְכַּסּוּ – מְהוּר, נִתְגַּלּוּ – טְמֵא, אֶפְּלוּ מֵאָה פְּעָמִים.
ה כָּל הָרָאוּי לְטֵמֵא בִּנְגַע הַבְּהֵרֶת – מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה. כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְטֵמֵא בִּנְגַע הַבְּהֵרֶת – אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה. כִּיצֵד? פְּרַחָה בְּכָלוּ, אָבֵל לֹא בְּרֹאשׁ וּבִזְקָן, בְּשִׁחִין, בְּמִכְוֶה וּבְקֶדֶח הַמְּוֹרְדִין, חֹזֵר הָרֹאשׁ וְהַזְקָן וְנִקְרָחוּ, הַשִּׁחִין וְהַמִּכְוֶה וְהַקֶּדֶח וְנִעְשׂוּ צֶרֶבֶת – מְהוּרִים. פְּרַחָה בְּכָלוּ, אָבֵל לֹא בְּכַחֲצִי עֲדָשָׁה הַסְּמוּךְ לָרֹאשׁ וְלַזְקָן, לְשִׁחִין, לְמִכְוֶה וְלַקֶּדֶח, חֹזֵר הָרֹאשׁ וְהַזְקָן וְנִקְרָחוּ, הַשִּׁחִין וְהַמִּכְוֶה וְהַקֶּדֶח וְנִעְשׂוּ צֶרֶבֶת, אָף עַל פִּי שֶׁנִּעְשָׂה מְקוֹם הַמַּחִיָּה בְּהֵרֶת – טְמֵא, עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכָלוּ.

פירוש ברטנורא

ג בהרת. כגרים ובה שער לבן. הא קמ"ל דפריחה מטהרת אחר כל סימני טומאה: פריחה במקצתו טמא. אצטרך לאשמעינן אפילו פריחה ברובו, דלא אמרינן רובו ככולו. אי נמי אשמעינן דבסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני טמא בפריחת מקצתו אפילו בכל שהוא משום פסיון:
ד שבפריחתן טיהרו טמא. שעל ידי פריחתן טיהרו את הטמא. כשחזרו ונתגלו אחרי כן, חזרו לטומאתו: שבחזירתם טמאו מטהר. שעל ידי חזרתן שחזרו ונתגלו. טמאו את המטהר, אם חזרו ונתכסו שפשה עליהם הנגע, מטהר. ואם חזרו ונתגלו אח"כ, טמא. ואצטרך לאשמעינן דאפילו זימני טובא, כדקתני ואפילו מאה פעמים:

ה כל הראוי לטמא בנגע הבהרת. כגון עור בשר: מעכב את הפריחה. אם נשתיר ממנו כל שהוא שלא פריחה בו, מעכב את מטהרתו: וכל שאינו ראוי לטמא בנגע הבהרת. כגון ראש וזקן וכל הני דחשיב כהדיהו: אין מעכבין את הפריחה. דאע"פ שלא פרח הנגע עליהם, כיון דפרח בשאר הגוף, מטהר. וראשי אברים לא קא חשיב, דהנהו מעכבין את פריחה, דראויין לטמא בנגע הבהרת נגיהו, שהרי הנגע פושט בהן: ונעשו צרבת מטהרים. אע"פ דעכשיו נשקרו הראש והזקן ראויים לטמא בנגע הבהרת, וכן שחין ומכוה וקדח המורדים שנעשו צרבת הרי הן כעור בשר, כיון דבשעת הפריחה לא היו ראויין,

משניות מבוארות – קהתי

ופטרו, בכל אלו אם נתגלו ראשי איברים, אין חזרה זו מטמאת, לפי שהטהרה בתחילה לא היתה מחמת הפריחה (תורת כהנים; משנה אחדונה: "אליהו וביא"). כָּל חֲזִירַת רִאשֵׁי אֲבָרִים, שֶׁבִּחֲזִירָתָם טְמֵאוּ מְהוּר – שעל ידי חזרתם, שחזרו ונתגלו לאחר הפריחה, טימאו את המטהר, – נִתְכַּסּוּ – אם חזרו ונתכסו, שפשה עליהם הנגע, מְהוּר – כמו שנאמר (ויקרא יג, טז-יז): "או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן... וטהר הכהן את הנגע, מטהר הוא", נִתְגַּלּוּ – ואם חזרו ונתגלו ראשי האיברים, טְמֵא – חזרו לטומאתו, אֶפְּלוּ מֵאָה פְּעָמִים – אפילו נתגלו וחזרו ונתכסו מאה פעמים, משנתגלו טמא, ומשחזרו ונתכסו מטהר, שכן למדים ממה שכתוב: או כי ישוב – שיכול היה לכתוב: "וכי ישוב", והואיל וכתוב "או כי ישוב", הרי תיבת "או" באה לרבות אפילו מאה פעמים.

באור משנה ה

כָּל הָרָאוּי לְטֵמֵא בִּנְגַע הַבְּהֵרֶת – היינו עור הבשר, מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה – אם נשתיר ממנו כל שהוא שלא פריחה בו הצרעת, אינו מטהר, לפי שלא פריחה בכולו. כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְטֵמֵא בִּנְגַע הַבְּהֵרֶת – כגון ראש וזקן וכו' המפורשים לקמן, אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַפְּרִיחָה – שאף על פי שלא פרח הנגע עליהם, כל שפרח בשאר הגוף, הריהו מטהר, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: כִּיצֵד? פְּרַחָה בְּכָלוּ – פריחה הצרעת בכל עור בשרו, אָבֵל לֹא בְּרֹאשׁ וּבִזְקָן, בְּשִׁחִין, בְּמִכְוֶה וּבְקֶדֶח הַמְּוֹרְדִין – היינו בשחין ובמכוה ובקדח שלא נקרם עורם ולא נרפאו, כמו שכבר בארנו (לעיל ו, ח); כל אלו אינם מיטמאים בבהרת, ולכן אינם מעכבים את הפריחה; ואפילו חֹזֵר הָרֹאשׁ וְהַזְקָן וְנִקְרָחוּ – אף על פי שעכשיו ראויים הם לטמא בנגע הבהרת, או שחזרו הַשִּׁחִין וְהַמִּכְוֶה וְהַקֶּדֶח וְנִעְשׂוּ צֶרֶבֶת – שנקרם עורם ונרפאו קצת, אף על פי שעכשיו דינם כעור בשר ומיטמאים בבהרת, מְהוּרִים – מחמת הפריחה, שהואיל ובשעת הפריחה לא היו ראויים להיטמא, ולא עיכבו את הפריחה, אף עתה אין הם מעכבים את הפריחה, וטהור הוא. פְּרַחָה בְּכָלוּ, אָבֵל לֹא בְּכַחֲצִי עֲדָשָׁה הַסְּמוּךְ לָרֹאשׁ וְלַזְקָן, לְשִׁחִין, לְמִכְוֶה וְלַקֶּדֶח – ונמצא שלא פריחה בכולו וטמא הוא, חֹזֵר הָרֹאשׁ וְהַזְקָן וְנִקְרָחוּ, או שחזרו הַשִּׁחִין וְהַמִּכְוֶה וְהַקֶּדֶח וְנִעְשׂוּ צֶרֶבֶת, אָף עַל פִּי

באור משנה ג

בְּהֵרֶת – כגרים, וּבֵה שֶׁעַר לָבָן – והחליטו הכהן, ואחר כך פְּרַחָה בְּכָלוּ – פריחה הבהרת בכל גופו, אָף עַל פִּי שֶׁשָּׁעַר לָבָן בְּמִקְוָמוֹ, מְהוּר – שהפריחה בכולו מטהרת לאחר כל סימני טומאה. ואפילו רבי יהושע הסובר (במשנה הקודמת) שאם נולד לו שער לבן לאחר הפריחה בכולו טמא, מודה כאן שטהור, הואיל והפריחה באה אחרי שנראה השער הלבן. בְּהֵרֶת – כגרים, וּבֵה פְּשִׁיזוֹ – כלומר שלאחר הסגר היה בה פסיון והוחלטה, ואחר כך פְּרַחָה בְּכָלוּ – פריחה הבהרת בכל גופו, מְהוּר – מהטעם שבארנו לעיל, שהפריחה בכולו מטהרת לאחר כל סימני טומאה, לאחר מחיה או שער לבן או פסיון. וְכָלֵן – כל אלו שטהרו על ידי הפריחה, בין בפריחה לאחר מחיה ובין אחר שער לבן או פסיון, שֶׁחֲזָרוּ בָּהֶן רִאשֵׁי אֲבָרִים – שחזרו ונתגלו בהם לאחר הפריחה אפילו ראשי איברים בלבד בלא נגע, הָרִי אֵלּוּ טְמֵאִין – כמו שבארנו הטעם לעיל (משנה א בפרקנו): פְּרַחָה בְּמִקְצָתוֹ, טְמֵא – משום פסיון; ואפילו פריחה ברובו, אין אומרים רובו ככולו. פְּרַחָה בְּכָלוּ, מְהוּר – ואפילו לא היתה הפריחה בבת אחת (רמב"ם). יש מפרשים, שהתנא בא להשמיענו (בסופא). שאף על פי שאם פריחה במקצתו הרי זה סימן טומאה, שזה מוכיח שהנגע מתחזק ומתפשט, מכל מקום פריחה בכולו מטהר; או שכוונת המשנה היא, שאם הנגע דרכו לפרוח יום יום, היום מעט ולמחר עוד מעט, היינו סבורים שאין הכהן מטמאו עד שיפרח בכולו, שהרי רואים שסופו לפרוח בכולו ויהא מטהר, לפיכך בא המשנה להשמיענו, שכל שפריחה הבהרת במקצתו צריך לטמאו, וכשפריחה בכולו או מיטהר ("משנה אחדונה"; ועיי' "תוספות יום טוב" ו"מלאכת שלמה", שמוכאים שם ביאורים אחרים).

יוס חמישי

באור משנה ד

כָּל פְּרִיחַת רִאשֵׁי אֲבָרִים, שֶׁבִּפְרִיחָתָן טָהְרוּ טְמֵא – שעל ידי פריחתם טיהרו את הנגע הטמא, כְּשִׁיחֲזָרוּ – ראשי האיברים ויתגלו בלי נגע, טְמֵאִים – שחזרו הנגע לטומאתו. אבל אם לא באה הטהרה מחמת הפריחה אלא מצד אחר, כגון אם בא כולו לבן בתחילה ועמד בעיניו שני שבועות ופטרו הכהן, או שנולד בו שער לבן והלך השער

ו שְׁתֵּי בְּהֵרֹת, אַחַת מִמָּאָה, וְאַחַת מֵהוֹרָה, פְּרָחָה מִזֹּו לֹו, וְאַחֲרֵי כֵן פְּרָחָה בְּכָלֹו – מֵהוֹר. בְּשִׁפְתוֹ הָעֲלִיּוֹנָה, בְּשִׁפְתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, בְּשִׁתֵּי אֲצָבָעוֹתָיו, בְּשָׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו, אָף עַל פִּי שְׁמֹדֶבְקִים זֶה לָזֶה וְהֵם נִרְאִים כְּאַחַד – מֵהוֹר. פְּרָחָה בְּכָלֹו, אֲבָל לֹא בִּבְהֶק – מָמָא. חֲזָרוּ בֹו רֹאשֵׁי אִבְרִים כְּמִין בֶּהֱק – מֵהוֹר. חֲזָרוּ בֹו רֹאשֵׁי אִבְרִים פְּחוֹת מִכְעַדְשָׁה – רִבִּי מֵאִיר מִטְּמָא; וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: בֶּהֱק פְּחוֹת מִכְעַדְשָׁה – סִימָן מִטְּמָא בַּתְּחִלָּה, וְאִין סִימָן מִטְּמָא בְּסוֹף.

פירוש ברטנורא

לא מעכבי וטהור: אע"פ שנעשה מקום המחיה בהרת טמא. דפריחה קמיתא לאו פריחה היא, כיון דאשתתיר מעור הבשר חצי עדשה סמוך לראש, ופריחה דהשתא שנתכסית המחיה של חצי עדשה נמי לא חשיבא פריחה, כיון דכבר נקדחו ונעשו צרבת והרי הן כעור בשר, ולא מהני עד דפרח נמי עלייהו: וְאַחַת מִמָּאָה. מוחלטת: ואחת טהורה. לאחר הפטור, שעמד בעינו בסוף שבוע שני: ופריחה מזו לזו. בין מטהורה למטמא בין מטמא לטהורה: ואח"כ פריחה בכולו טהור. משום דטהורה נעשית טמאה כשפרח ממנה למטמא, דהרי פשתה, וכי פרח אח"כ בכולו הוי פורח מן (הטמא לטהור) [הטמא, וטהור]: בְּשִׁפְתוֹ הָעֲלִיּוֹנָה. חצי גרים בהרת, וכשפתו התחתונה חצי גרים, וכשסוגר פיו נראית כגרים במקום אחד. וכן בשתי אצבעות ובשתי ריסי עינו, כשמדבקן נראית כגרים שלם: אֲבָל לֹא בִּבְהֶק. מראה לבנונית למטה מארבע מראות ומעכב את הפריחה: חזרו בו ראשי אברים. שנתגלו מן הנגע נעשה בוהק: טהור. וה"ה בשאר הגוף. דאע"ג דבוהק מעכב את הפריחה בתחלה, אינו מעכב בסוף. ואנב סיפא דבעי למתני ראשי אברים, תנא הכא ראשי אברים. ובסיפא נקט ראשי אברים להודיעך כחו דר' מאיר דאפילו בראשי אברים שנתגלו פחות מכעדשה ונעשו בוהק מטמא ר"מ, וכל שכן בשאר הגוף. והך רישא דחזרו בו ראשי אברים כמין בוהק טהור, כרבנן אתיא ולא כר"מ. ורבנן דממחר, לאו דוקא פחות מכעדשה, דאפילו טובא נמי טהור, דבוהק בסוף אינו מעכב. והלכה כחכמים:

משניות מברארות – קהתי

הרי אין כאן אלא בהרת טמאה, וכשפרחה אחר כך בכולו, דינו כפורח מן הטמא, וטהור. והרמב"ם כותב הטעם, מפני שהיה מוחלט לטמאה, נמצא מן הטמאה פריחה בכולו, אף על פי שבתחילה פריחה מן הטהורה לטמאה (הל' טומאת צרעת ז, ו). בְּשִׁפְתוֹ הָעֲלִיּוֹנָה, בְּשִׁפְתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה – היו שתי הבהרות, הטמאה והטהורה, אחת בשפתו העליונה ואחת בשפתו התחתונה, בְּשִׁתֵּי אֲצָבָעוֹתָיו – או שהיו שתי הבהרות בשתי אצבעותיו, אחת באצבע זו ואחת בחברתה, בְּשָׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו – או שהיו בשני ריסי עינו, אָף עַל פִּי שְׁמֹדֶבְקִים זֶה לָזֶה וְהֵם נִרְאִים כְּאַחַד – כלומר אף על פי שהם נראים כאחד רק שמדובקים זה לזה (יתוספות יוס טובי); או שאפשר לפרש: אף על פי כן. כיון שמדובקים זה לזה והם נראים כאחד (עיין באורנו לכלים יז, ב); מכל מקום כיונת הדברים (לפי שיטתנו), שהואיל ומדובקים ונראים כאחד, לפיכך אם פריחה בכולו, מֵהוֹר – שדינו כפורח מן הטמא (עיין אליהו רבא, שגורש: אם מדובקין זה לזה), ויש מפרשים: "בשפתו העליונה" וכו' – היתה בהרת כחצי גרים בשפתו העליונה וכחצי גרים בשפתו התחתונה, וכשסוגר פיו נראית בהרת כגרים במקום אחד, וכן בשתי אצבעותיו או בשני ריסי עינו, כשמדבקן נראית כגרים שלם (הרי"ם; ברטנורא); ואף לפי פירוש זה יש לבאר את הלשון "אף על פי שמדובקים זה לזה" וכו', כמו שבארנו לעיל, כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שהואיל ועל ידי דיבוקם נראית הבהרת כגרים, הריהו טמא, וכשפרחה בכולו הרי זה פורח מן הטמא וטהור (יתוספות יוס טובי); ועיין "תפארת ישראל, בועז", שמבאר את הרי"ם בדרך אחרת. פְּרָחָה בְּכָלֹו, אֲבָל לֹא בִּבְהֶק – שבמקצתו מכוסה בוהק, היינו מראה כזה שהוא למטה מארבעת מראות הנגעים, טָמָא – שהבוהק מעכב את הפריחה, שנאמר (ויקרא יג, יב): "וכסתה הצרעת את כל עור הנגע", ודרשו: הצרעת ולא הבוהק (תורת כהנים). חֲזָרוּ בֹו רֹאשֵׁי אִבְרִים כְּמִין בֶּהֱק – אם לאחר הפריחה נתגלו ראשי אברים ומראיהם כמראה בוהק, מֵהוֹר – שנאמר (ויקרא יג, יד): "וביום הראות בו בשר חי יטמא", ודרשו: בשר חי ולא בוהק; והוא הדין לשאר הגוף, שאף על פי שבוהק מעכב את הפריחה בתחילה, כמו ששינונו לעיל; פריחה בכולו אכל לא בבוהק, טמא, מכל מקום אינו מעכב בסוף, היינו לאחר הפריחה. (עיין ברטנורא, ויתפארת ישראל", שמבאר שם למה נקטה המשנה "ראשי אברים"). חֲזָרוּ בֹו רֹאשֵׁי אִבְרִים פְּחוֹת מִכְעַדְשָׁה – אם לאחר הפריחה חזרו ונתגלו ראשי אברים פחות מכעדשה, היינו שנעשו בשר חי, רִבִּי מֵאִיר מִטְּמָא – שלדעת רבי מאיר בשר חי אפילו פחות מכעדשה מעכב את הפריחה בין בתחילה בין בסוף; וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: בֶּהֱק פְּחוֹת מִכְעַדְשָׁה – כלומר

שנעשה מקום המחיה בהרת – שפרחה הבהרת אף בכחצי עדשה שלא פריחה בה בתחילה, טָמָא – לפי שעשוי הראש והזקן שנקדחו וכן צרבת השחין והמכוה והקדח ראויים ליטמא בנגע הבהרת, ולכן אף הם מעכבים את הפריחה, ואינו טהור עד שִׁתְּפָרַח – הבהרת, בְּכָלֹו – גם בקרחת הראש והזקן ובצרבת השחין והמכוה והקדח.

בארנו את הסיפא לפי הר"ש, שכחצי עדשה מעכב את הפריחה, וכיון שלא נטהר בפריחה הראשונה, משום שלא פריחה הבהרת בכחצי עדשה הסמוך לראש וכו', לפיכך אף הפריחה האחרונה, שהיתה גם על כחצי עדשה שלא פריחה בה בתחילה, אינה מועילה לטהרה, שהואיל וקרחת הראש והזקן וכן צרבת השחין וכו' דינם כעור בשר, שראויים להיטמא בנגע הבהרת, לפיכך הם מעכבים את הפריחה. והרי שלפי פירוש זה באה המשנה גם להשמיענו, שהולכים אחר שעת הפריחה, וכל שבאותה שעה ראוי להיטמא בבהרת מעכב את הפריחה. אבל אם באותה שעה אינו ראוי להיטמא בבהרת, אינו מעכב את הפריחה, ואף על פי שנעשה אחר כך ראוי להיטמא בבהרת, מכל מקום הואיל ובשעת הפריחה לא היה ראוי, הריהו טהור.

אבל הרמב"ם אינו סובר כך, והוא פוסק בשני הדברים שהזכרנו להיפך, שכחצי עדשה אינו מעכב את הפריחה, ושאיין הולכים אחר שעת הפריחה, אלא כל שנעשה אחר כך ראוי להיטמא בבהרת, הריהו מעכב את הפריחה. והרי לשון הרמב"ם (הל' טומאת צרעת ז, ו): "כל הראוי ליטמא בנגע הבהרת. מעכב ההופך כולו לבן; וכל שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת. אינו מעכב; כיצד? פריחה בכולו. אבל לא בראש ובזקן. בשחין ובמכוה המורדן. או שנשאר פחות מנעדרה בשר חי סמוך לשחין ולמכוה המורדן ולראש ולזקן" – הרי זה טהור. חזר הראש והזקן ונקדחו וכן אם חזר השחין והמכוה והנעלו צרבת. הרי זה טמא. עד שתפרח הצרעת בהן. שהרי הן ראויין לבהרת (עיין "כסף משנה" שתמה על דברי הרמב"ם, וכן תמה על הראב"ד שלא השיג עליו בזה. ונראה לו, שהיתה לרמב"ם גירסה אחרת במשנתו).

י ו ש ש י

באור משנה ו

שְׁתֵּי בְּהֵרֹת – היו לאדם שתי בהרות, אַחַת מִמָּאָה – שהוחלטה מחמת סימן טומאה שבה, וְאַחַת מֵהוֹרָה – שעמדה בעינה שני שבועות של הסגר וטיהרה הכהן, פְּרָחָה מִזֹּו לֹו – בין שהתחילה הפריחה מן הטמאה לטהורה ובין שהתחילה מן הטהורה לטמאה, וְאַחֲרֵי כֵן פְּרָחָה בְּכָלֹו – בכל גופו, מֵהוֹר – ואף על פי שהתחילה לפחות מן הטהורה, אין זה כפורח מן הטהור שהוא טמא (כדלעיל משנה א). אלא כפורח מן הטמא, שהואיל ושתי הבהרות נתחברו ונעשו אחת קודם שפרחה בכולו, לפיכך נתבטלה הטהורה בטמאה, מאחר שאף הטהורה, אילו היה כהן רואה אותה לאחר שפרחה לטמאה, היה מטמאה משום פשיון (מחרס), וכיון שנתבטלה הטהורה לגבי הטמאה

ח אם פָּרַחָה בְּאַחַת, מִתּוֹךְ הַמַּהֲרָה – טָמֵא, וּמִתּוֹךְ הַטָּמְאָה – טָהוֹר. הַמַּהֲרֵךְ מִתּוֹךְ הַסֶּגֶר – פֶּטוּר מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה, וּמִן הַתְּגַלְלָתָהּ, וּמִן הַצִּפְרִים; מִתּוֹךְ הַחֲלֵט – חַיֵּב בְּכָלֶן. זֶה זֶוָּה מִטְּמְאִים בְּבִיָּאָה.
ט הָבָא פָּלוּ לָבֵן וְבוֹ מַחִיָּה פְּעֻדָּשָׁה, פְּרָחָה בְּכָלוֹ, וְאַחֵר כִּף חֲזָרוּ בּוֹ רָאִשֵׁי אֲבָרִים – רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאִשֵׁי אֲבָרִים בְּבִהָרַת גְּדוּלָּה. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאִשֵׁי אֲבָרִים בְּבִהָרַת קִטְנָה.

פירוש ברטנורא

ח מתוך הטהרה טמא. כגון הבא כולו לבן מתחלה, ולאחר הסגר או החלט נטהר, דאם חזרו בו ראשי אברים ונתגלו, טהור, כדפרישנא לעיל. ואם מתוך טהרה זו חזרו ונתכסו בבת אחת, טמא משום פסיון. והיינו דקאמר אם פרחת כולו כאחת מתוך טהרה, טמא, כדפרישנא במתניתין דלעיל דאם פרחת כולו בבת אחת נמי טמא כמו פרחת מקצתו: פטור מן הפריעה ומן הפרימה. כל זמן שהוא מוסגר. ואילו טהור מתוך החלט, חייב בפריעה ופרימה, כל זמן שהוא מחלט. פריעה ופרימה, בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע; מטמאין בביאה. אם באו אל האוהל נטמא כל אשר באוהל: ט פרחת בכולו ואח"כ נתגלו בו ראשי אברים. הכא מיירי שלא הספיק להחליטו עד שפרחה בכולו ונתגלו ראשי אברים, דר' ישמעאל מדמי ליה לבא כולו לבן בתחילה חוץ מראשי אברים, דטעון הסגר. ור' אלעזר בן עזריה סבר דכיון דאילו לא פרחת היה מחליט, דינו כבהרת קטנה ובה מחיה, דאי פרחת בכולו ואח"כ נתגלו ראשי אברים, טמא. ועוד יש לפרש, דאפילו החליטו במחיה ופרחה בכולו וטיהרו, קסבר ר' ישמעאל דאין מטמא בחזרת ראשי אברים, דכי מטמא בחזרת ראשי אברים שאחר פריחה, הויכא דטהר בתורת פריחה, אבל הכא לאו בתורת פריחה טהר, דהא אילו נתמעטה מחיה מכעידה טהור:

משניות מבוארות – קהתי

נעשים ראשון לטומאה, כמבואר להלן (יג, ז ואילך).

ש ב ת ק ו ד ש

ב א ו ר מ ש נ ה ח

ב א ו ר מ ש נ ה ט

הָבָא פָּלוּ לָבֵן – בתחילה, וְבוֹ מַחִיָּה פְּעֻדָּשָׁה, ולאחר שהוחלט, פְּרָחָה בְּכָלוֹ – שאף המחיה נתכסתה בצרעת, וְאַחֵר כִּף חֲזָרוּ בּוֹ רָאִשֵׁי אֲבָרִים – חזרו ונתגלו ראשי אברים, רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאִשֵׁי אֲבָרִים בְּבִהָרַת גְּדוּלָּה – דינו כמי שבא כולו לבן ונולדו לו סימני טומאה והלכו להם, ששנינו לעיל (משנה ט). שאם חזרו ראשי אברים, הרי אלו כמו שהיו, וטהרו, אף כאן כשפרחה בכולו, הריהו כאילו בא כולו לבן, לפי שלא מחמת הפריחה נטהר, אלא משום שהלכה המחיה, ונמצא שאין כאן סימן טומאה, הלכך כשחזרו ראשי אברים הריהו כמו שהיה, וטהור. רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: כַּחֲזִירַת רָאִשֵׁי אֲבָרִים בְּבִהָרַת קִטְנָה – דינו כמי שהיתה לו בהרת קטנה עם מחיה, ופרחה בכולו, שנמצא טהור מחמת הפריחה, ואחר כך חזרו ראשי אברים, שהוא טמא (עניין לעיל משנה ג–ד).

בארנו את המשנה על פי הגר"א. אבל בעל "תפארת ישראל" מקשה עליו ומראה על כמה חסירות בדבריו. ואמנם, פירושים שונים נאמרו במשנתנו, אבל בכולם אין המחלוקת של רבי ישמעאל ורבי אלעזר מבוססת יפה.

הר"ש והרב מברטנורא מביאים שני פירושים:

פירוש אחד, שבמשנתנו מדובר בכגון שלא הספיק הכהן להחליטו מחמת המחיה עד שפרחה בסול. ואחר כך חזרו ונתגלו ראשי אברים. ולכן נחלקו רבי ישמעאל ורבי אלעזר בן עזריה, שרבי ישמעאל אומר: כחזירת ראשי אברים בבהרת גדולה – כלומר דינו כמי שבא כולו לבן בתחילה חוץ מראשי אברים, שטעון הסגר. ורבי אלעזר בן עזריה אומר: כחזירת ראשי אברים בבהרת קטנה – הוֹאִיל וְאִילּוּלָה פְּרָחָה בְּכָלוֹ הִיא הִכְהֵן מַחֲלִטוֹ, לִפְיָךְ דִּינוּ כַּבְהֵרַת קִטְנָה עִם מַחִיָּה שֶׁאִם פְּרָחָה בְּכָלוֹ, וְאַחֵר כִּף חֲזָרוּ רָאִשֵׁי אֲבָרִים, הִרִי זֶה טָמֵא. אֲבָל אִם הִחֲלִטוֹ הִכְהֵן תַּחֲלִילָה מִשּׁוֹם הַמַּחֲלִי, וְאַחֵר כִּף פְּרָחָה בְּכָלוֹ, לִדְבָרֵי הַכֹּל טָהוֹר, לִכְּנִשְׁחֹזְרוּ רָאִשֵׁי אֲבָרִים וְנִתְגַּלּוּ, אִף לִדְעַת רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵאל טָמֵא.

פירוש שני, שמדובר במשנתנו אפילו בכגון שהכהן החליטו משום המחיה ואחר כך פרחת בכולו וטיהרו, וסובר רבי ישמעאל, שאין חזירת ראשי האברים מטמאה אלא בכגון שנטהר מחמת הפריחה, אבל כאן לא מחמת פריחה נטהר, שהרי אילו נתמעטה המחיה מכעידה היה גם כן טהור, הלכך אינו נטמא כחזירת ראשי האברים (ענין "ותוספת יום טוב", שמביא בשם מהר"ם שני פירושים אחרים, וענין "תפארת ישראל" ו"משנה אחרונה" שמקשים גם על פירוש הר"ש והר"ב וגם על פירוש המהר"ם, ומביאים פירושים אחרים).

הרישא של משנתנו היא סיום המשנה הקודמת, ולאחר ששנינו שם: פרחת במקצתו – טמא: פרחת בכולו (לאחר שפרחה במקצתו) – טהור. מוסיפה משנתנו ללמד בכגון שפרחה בכולו בבת אחת, כלומר שלא קדמה פריחה במקצתו, אלא חזרו ונתכסו ראשי האברים כולם בבת אחת.

אם בְּכָלוֹ פְּרָחָה בְּאַחַת – כמו שבארנו לעיל (בהקדמה למשנתנו): מִתּוֹךְ הַטָּהֲרָה – כגון הבא כולו לבן, ולאחר הסגר או החלט נטהר, שלא נולד לו לא מחיה ולא שער לבן, או שנולד לו אחד מסימני טומאה אלו והלך לו, וחזרו ראשי אברים ונתגלו, שהוא טהור, כמו ששנינו במשנה הקודמת, ואחר כך פרחת הצרעת בכולו כאחת, שחזרו ונתכסו כל ראשי האברים בבת אחת, טָמֵא – משום פסיון, כדין הפורח מן הטהור (לעיל משנה א); וּמִתּוֹךְ הַטָּמְאָה – כגון הבא כולו לבן ונולד לו שער לבן או מחיה, והוחלט לטומאה, וחזרו ראשי אברים ונתגלו, שהוא טמא כמו שהיה, כמו שבארנו במשנה הקודמת, ואחר כך חזרו ראשי האברים ונתכסו בבת אחת, טָהוֹר – כדין הפורח מן הטמא. ואף על פי שכבר שנינו דין זה לעיל (משנה א), מכל מקום באה משנתנו להשמיע, שלא רק בבהרת קטנה אלא אף בבהרת גדולה, שלא נשאר בשר חי אלא בראשי אברים בלבד, הדין הוא, שהפורח מן הטמא טהור, והפורח מן הטהור טמא. הַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הַסֶּגֶר – מי שנטהר מתוך הסגר, משום שהנגע עמד בעיניו שני שבועות ולא פשה, פֶּטוּר מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה – כל זמן שהוא מוסגר אין עליו חיוב שיהא ראשו פרוע ובגדיו יהיו פרומים, וּמִן הַתְּגַלְלָתָהּ, וּמִן הַצִּפְרִים – שכשנטהר אינו מתגלח ואינו מביא צפרים; מִתּוֹךְ הַחֲלֵט – אבל מי שהוחלט לטומאה ואחר כך נטהר, חַיֵּב בְּכָלֶן – שבימי טומאתו נאמר בו (ויקרא יג, מח): "הוצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע", ודרשו: מי שצרעתו תלויה בגופו, והיינו מצרוע מוחלטת, יצא מצרוע מוסגר שצרעתו תלויה בימים (גמרא מגילה ת, ב); וכשנטהר מהחלט חייב בתגלחת ובשני צפרים, כמפורש בפרשת מצורע (ויקרא יד, ושם נאמר (פסוק ג): "וראה הכהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע" – מי שצרעתו תלויה ברפואות, היינו הטהור מתוך החלט, יצא הטהור מתוך הסגר, שאין צרעתו תלויה ברפואות אלא בימים. זֶה זֶוָּה מִטְּמְאִים בְּבִיָּאָה – אל הבית, שאם מצרוע בא אל הבית, בין בימי החלט בין בימי הסגר, נטמא כל אשר בבית, ובין אדם ובין כלים הנמצאים שם, אף על פי שלא נגע בהם,

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

מאי דקמן – כלומר, היכי מתרמי דעל האי סבא, רבי שמואל בר נחמני, האידנא לבית המדרש. **שמע מינה** – דלחכי איתרמי דאתא האידנא לבי מדרשא, דלאו מזליה הוא דלישרי ליה. **וטרקיה אאמתייה** – נשכו למנודה באמתו. **ולא קבלוהו** – דהדרא עכנא למערתא, ולא פתחה פיה. **דייני** – ראשי בית דין. **וחסידים עדיפי מינייהו**. **מאי טעמא** – קבלוהו. **דעבר כרבי אילעאי וכו'** – בהני שמועות רעות. **מה שלבו חפץ** – עבירה. והואיל ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם. ואמר לן רבי משום רב האי גאון: ויעשה מה שלבו חפץ – רוצה לומר: דודאי כיון שלבוש שחורים וכו' – אני ערב בדבר שאינו חפץ מכאן ואילך בעבירה. **דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול** – דכיון דגדול הוא, שמא מבטע באביו, והוה ליה איהו מכשילו. **שלך אינו נידוי** – דלאו בדינא שמתיה.

דף טו ע"ב: ממשיכה הגמרא לספר: לאחר מכן נח נפשיה דרב יהודה – רב יהודה נפטר, ואז אתא – בא החכם המנוודה לבי מדרשא, ואמר להו לחכמים שרו לי – התירו לי הנידוי, אמרו ליה רבנן, נברא דחשיב כרב יהודה ליפא הקא דלישרי לך – אין כאן אדם חשוב כרב יהודה להתיר לך את הנידוי, אלא זיל לגביה דרבי יהודה נשיאה דלישרי לך. **אזל לקמיה** – בא לפניו וביקש שיתיר נידויו. **אמר ליה רבי יהודה לרבי אמי, פוק [צא] ועיין בדיניה, ואי מיבעי למישרא ליה שרי ליה** – ואם אכן יש להתיר נידויו התר לו. **עיין רבי אמי בדיניה וסבר למישרא ליה**, אך אז עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו ואמר, ומה שפחה של בית רבי שנידתה אדם על דבר עבירה כמבואר להלן, לא נהגו חכמים קלות ראש בנדידותה ולא התירוהו שלש שנים, בנדידו של יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה שלא נקל ראש ונתירו. **אמר רבי זירא, מאי דקמן** – מה משמעות הדבר שלפנינו דאתא האידנא האי סבא כבי מדרשא – שבא היום זקן זה [רבי שמואל בר נחמני] לבית המדרש, דקא כמה שני לא אתא – הרי כבר כמה שנים שאינו בא, ומכך שדווקא היום הגיע ואמר כך שמע מינה שיש לנהוג כדבריו ולא מיבעי למישרא ליה – אין להתיר הנידוי, ואכן לא שרא ליה רבי אמי. **סיום המעשה: נפק פי קא כבי ואזיל** – יצא החכם המנוודה בבכי על שלא התירו נידויו והלך, ובדרכו אתא זיבורא וטרקיה אאמתייה – באה צרעה ונשכתו באמתו ושכיב [נפטר]. **עזילוהו למערתא דחסידי** – הכניסוהו לקברו במערה של חסידים ולא קיבלוהו אליהם, שהיה נחש כרוך בפתח המערה ומנעם להכנס, **עזילוהו למערתא דדייני** – ראשי בית דין וקיבלוהו. **מבאר הגמרא: מאי טעמא קיבלוהו במערת הדיינים**, משום דעבר כרבי אילעאי, דתניא בברייתא, **רבי אילעאי אומר, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתעטף שחורים** שלא יכירוהו, ואז יעשה מה שלבו חפץ שהיא העבירה, **ואל יחלל שם שמים בפרהסיא** לחטוא במקום שמכירים אותו, שכיון שאין מכירים אותו אין חילול השם. ואף אותו חכם עשה מעשיו בצניעא ולא חילל את השם.

הגמרא חוזרת לנידוי של שפחת בית רבי. **מבאר הגמרא: שפחה של בית רבי מאי היא** – מה היה המעשה, **דאמנתא דבי רבי חזיתיה לתהוא נברא דהוה מחי** – ראתה אדם שהכה לבנו גדול, אמרה, **ליהוי תהוא נברא בשמתא**, כיון דקעבר משום 'ולפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט יד) שהוא איסור להכשיל אדם מישראל בחטא, שבהכאת בן גדול עלול הבן לבוא לבטות באביו, ונמצא שהאב מכשילו בחטא, **דתניא בברייתא**, נאמר 'ולפני עור לא תתן מכשול', כמכה לבנו גדול **הכתוב מדבר**.

מעשה בענין נידוי שלא כדן: **ריש לקיש הוה מנשר פרהסיא** – היה שומר על פרדס, **ואתא תהוא נברא וקאכיל תאיני** – בא אדם ואכל תאנים מן הפרדס, **רמא ביה קלא** – הרים עליו ריש לקיש את קולו וגער בו שלא יאכל, **ולא אשגח ביה** אותו אדם והמשיך באכילתו. **אמר ריש לקיש, ליהוי תהוא נברא בשמתא** – יהיה אותו אדם בנדידו. **אמר ליה אותו אדם, אדרבה, ליהוי תהוא נברא** – ריש לקיש בשמתא, שהרי אף אם מוזן נתחייבתי לך על התאנים, מכל מקום נידוי מי נתחייבתי לך. **אתא ריש לקיש לבי מדרשא לשאול מה דינו**, אמרו ליה החכמים, הנידוי שלו נחשב נידוי, והנידוי שלך אינו נידוי, שהיה שלא כדן. **שאל ריש לקיש, ומאי תקנתיה [תקנתו]**. אמרו לו, **זיל לגביה דלישרי לך** – לך אליו שיתיר הנידוי. **אמר ריש לקיש, לא ידענא ליה** – איני מכירו. **אמרו ליה, זיל לגביה נשיאה דלישרי לך** – לך אצל הנשיא שיתיר לך, **דתניא בברייתא**, **נידוהו ואינו יודע מי נידהו**, **ילך אצל נשיא ונתיר לו נידוי**.

ב"ה, אדר"ח אד"ש, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המודיע שמציעים שידוך הגון בשביל בתו השני' תי' וישר הדבר בעיני כל הצדדים.

ושואל דעתי, באשר בתו הבכירה תי' עדיין לא נשאת :

הנה יבקשו הסכמת בתו הבכירה תי' ע"ז ומחילתה על הקדימה, וקישורי התנאים יעשו אן א שטורעם, ולא ימהרו כ"כ בזמן החתונה, ויתן השי"ת אשר בינתיים ימצא ג"כ זווה המתאים לפני' בגו"ר של בתו הבכירה תי' ויוכל לבשר בשורה טובה כפולה.

אין אתנו יודע נפלאות ההשגחה העליונה ואולי ע"י ותקנא באחותה, ובכל זה תמחול בלב שלם ובשמחה באמת, הנה זהו יסיר המניעה והעכוב האחרון ותמצא בן גילה במהרה ממש.

בברכה שיהיו קשוה"ת של בתו השני' תי' בשעה טובה ומוצלחת ובמהרה יבשר ג"כ ע"ד קשוה"ת של בתו הבכירה תי'.

הפוי"ש כל החבורה תי'.

ב"ה, אדר"ח אד"ש, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"מ וכו' מוה"ר ישראל נח שי'

שלום וברכה!

במענה על שני מכתביו (בלי הוראת זמן כתיבתם) עם שני הפ"נ המו[סג]ב :

אקרא, בל"נ, את הפ"נ בעד זוגתו תי' ובעד נכדתו תי' על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר - וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, ואף עתה עומד ומשמש כרועה נאמן, בטח יעורר רחמים עליהן להחלימן ולחזקן בבריאות הנכונה.

ואין דעתי נוחה כלל וכלל ממה שאנ"ש מחמירים ומגדילים, בדבורם ובכתבם, כל ענין של מיחוש וחולי - ר"ל - והוא היפך רצון נשיאנו, כי כמה פעמים שמעתי, וגם ברבים, שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם נשיאי חב"ד, טראכט גוט וועט זיין גוט, ואם מחשבה כך, הרי על אחת כו"כ בדבור ומה גם בכתב שזוה מעשה.

להרה"ח וכו' מוהרח"י שי' (וכנראה כוונתו להרח"י שמוקלערמאן) אכתוב, בל"נ, ימים אלו.

מהרה"ח וכו' מוהרא"ס שי' מענקין קבלתי מכתב אודות ענינו ועניתי לו.

והשי"ת יזכנו, מתחיל מיומא דנא ראש החדש, לראות אשר ונהפוך הוא אשר ישלטו (שליטה וממשלה, בגוף ובעולם, ולא בדרך מקיף - עיין תניא תחלת פי"ג) היהודים (כח האמונה - עין מגילה תחלת דף י"ג) המה בשונאיהם (על ידי האתהפכא דשונאיהם מחשוכא לנהורא - עיין לקו"ת סד"ה ה' לי בעזרי).

בברכה ובפ"ש כל החבורה תי',

1 גְּזִיטָא נִיְהוּ – אלו מהשדים שעוברים במבואות שבילי הכרמים,
2 דלפעמים שְׁטָטִי סוֹפִיא – סוסייהם משתמטים לישוב, וְאִתּוּ דְּבָרִי
3 לְהוּ – והשדים באים אחריהם להנדיגם חזרה לדרכם, אולם חוץ
4 מִכָּךְ אֵינֶם נִכְנָסִים לִישׁוּב כָּלָל.
5 הגמרא מביאה הנהגות שצוה רב לרב אסי: (ו) אֲמַר לִיה רַב לְרַב
6 אָסִי שֶׁלֹּשׁ הִנְהֻגוּת, א. לֹא תְדוּר בְּמִתָּא (אל תגור בעיר) דְּלֹא צְנִיף
7 בַּה סוֹפִיא – שאין הסוס צונף שם, וְלֹא נִכַּח בַּה בְּלָבָא – ואין הכלב
8 נובח שם, והיינו בעיר שאין בה סוסים וכלבים, לפי שהם שומרים
9 על העיר מגנבים, שאפשר לרדוף אחרי הגנבים לתופסם. ב. וְאֵל
10 תְּדוּר בְּעִיר דְּרִישׁ מִתָּא אָסִיא – שראש העיר הוא רופא, משום
11 שהוא טרוד ברפואותיו ואינו פנוי לעסוק בצרכי העיר. ג. וְלֹא
12 תִּנְסִיב תְּרִיתִי – אל תישא שתי נשים, שלא יתיעצו ביניהם להרע
13 לך. וְאִי נִסְכַּת תְּרִיתִי – ואם נשאת שתי נשים, נִסִּיב תָּלֶת – תישא
14 אשה שלישית, שאם שנים מהן יתיעצו ביניהם להרע לך
15 השלישית תגלה לך.
16 הגמרא מביאה הנהגות שצוה רב לרב כהנא: אֲמַר לִיה רַב לְרַב
17 בְּהִתָּא, א. הִפּוּךְ נִבְלִיתָא – עדיף לעסוק בנבילה, וְלֹא תִפְסֹךְ בְּמִילִי
18 – ולא לכוז ולחזור ממקח. ב. פְּשׁוּטָא נִבְלִיתָא בְּשׁוּקָא – עדיף
19 שתפשיט את עור הנבילה בשוק לעין כל, וְיִשְׁקִיל אֲנָרָא – וטול
20 שכר ותתפרנס מכך, ולא תטול מהצדקה, וְלֹא תִימָא בְּהִתָּא אֲנָא –
21 ואל תאמר כהן אני, וכן גְּבָרָא רַבָּא אֲנָא – אדם גדול אני, וְסָנְיָא כִּי
22 מִלָּתָא – ומאוס לי דבר זה. ג. סָלְקַת לֹא אֲנִיָּא – כשתצא לדרך
23 אפילו למקום קרוב כעליה לגג, שְׂיוּרָךְ תִּתְּנָךְ – סעודתך תהיה
24 אתך, כלומר, קח מזונותיך אתך. ואף אם המזונות זולים דְּמָאָה קָרִי
25 בְּמִתָּא בּוֹזָא – שמאה דלועים נמכרים בעיר בוז אחד, מכל מקום
26 תִּתֵּי בְּנִיָּהוּ נִיְהוּ – יהיו מזונות תחת כנפות בגדיך בצאתך לדרך.
27 הגמרא מביאה הנהגות שצוה רב לחייא בנו: אֲמַר לִיה רַב לְחַיִּיא
28 בְּרִיתִי (בנו), א. לֹא תִשְׁמִי סָמָא – אל תשתה סמים, ואפילו לרפואה
29 אם אפשר ברפואה אחרת, מפני שהאדם נמשך אחריהם ותצטרך
30 להוציא ממון הרבה. ב. וְלֹא תִשְׁוֹר נִיְנָרָא – אל תפסע פסיעה גסה,
31 מפני שהיא נוטלת ממאור עיניו של אדם. ג. וְלֹא תַעֲקֹר כְּכָא – אל
32 תעקור שן משום חולי, שסופה להתרפאות, ואם יעקרנה יפסידה
33 לגמרי. ד. וְלֹא תִקְנָא בְּחִיּוּיָא – אם יתגלה לך נחש בחצרך, אל
34 תתרה בו, שמא ירגיש שאתה חפץ להרוגו ויקדים להכישך. ה.
35 וְכֵן לֹא תִקְנָא בְּאַרְבָּעָא – אל תתגרה בנכרי, כמבואר בסמוך.
36 הגמרא מביאה ברייתא המבארת במי אין להתקנאות: תִּנּוּ רִבְנָן,
37 שְׁלִישֶׁה אֵין מִתְקַנְיָא בִּיהוּ, וְאֵלּוּ הֵן, נְכָרִי קָטָן, וְנֶחֱשׁ קָטָן, וְתַלְמִיד
38 קָטָן, ומבארת הגמרא: מָאִי מִתְקַנְיָא אֵין להתגרות בהם, משום
39 דְּמִלְכוּתֵיהוּ אֲחֻזִּי אוֹרְבִּיָּהוּ – שגדולתם עומדת מאחורי
40 אחניהם. כלומר, עתידים לגדול, וינקמו במי שהתגרה בהם
41 בקטנותם.
42 הגמרא מביאה הנהגות שלמד רב את אייבו בנו: אֲמַר לִיה רַב
43 לְאֵיבּוֹ בְּרִיתִי, טְרִיתִי בְּךָ בְּשִׁמְעָתָא – טרחתי ללמדך תלמוד, וְלֹא
44 מִסְתִּיעֵי מִלִּיתָא שתצליח בלימודך, תָּא אֲנִיָּךְ מִילִי דְּעֻלָּמָא – בא
45 ואלמדך מענייני העולם. א. אֲדִחְלָא אֲבִרְעִיךָ וְכִינֵךָ וְכִין – כשעדיין
46 החול על רגליך, דהיינו מיד שאתה בא עם הסחורה שקנית מכור
47 אותה, כדי שתוכל מיד לקנות סחורה אחרת ולמכרה. ב. כָּל מִילִי
48 וְכִין וְתִתְּרִשׁ – כל דבר שמכרת ואחר כך התייקר, אתה יכול
49 להתחרט על שמיהרת למכור, כִּי מִתְקַרָא דוֹבִין וְלֹא תִתְּרִשׁ – חוץ
50 מִיין שאף אם מכרת והתייקר אל תתחרט, שאם היית משתתה
51 מלמכרו היה מחמיץ בידך. ג. כשאתה בא למכור סחורה, קודם
52 שְׂרִי בְּיָדֶיךָ – קבל המעות ותנם בתוך כיסך, ואחר כך פְּתַח שְׁקִיךָ
53 לתת לקונה הסחורה, ואל תמכר בהקפה אף ליום אחד. ד. קָבָא
54 מִאֲרָעָא וְלֹא בּוֹרָא מִאֲרָעָא – עדיף להרויח קב מהארץ מלהרויח
55 כור (שהוא מאה שמונים קבין) מהגג, דהיינו עדיף להרויח ריוח
56 מועט במקום קרוב מריוח מרובה במקום רחוק. ה. תִּקְרָא בְּחִלְיוֹךְ

57 – אם יש לך תמרים בכלי המיועד לתמרים, לְבִית סוּרְנָא דְּרִיטָא –
58 רוך לבית עושה השכר לעשות מהם שכר, שאם לא תמזה אתה
59 עלול לאכול התמרים, ותפסיד את כל התמרים ולא יהיה לך במה
60 לעשות שכר. מבארת הגמרא: וְעַד בְּמָה תמרים יש לומר לעשות
61 מהם שכר. אֲמַר רַבָּא, עַד תָּלֶת וְשִׁלְשׁ –שלוש) סָפָה. אבל אם יש לו יותר
62 משלש סאה, גם אם יאכל מהם עדיין ישאר לו מספיק תמרים
63 לעשות מהם שכר.
64 הגמרא מבארת את מעלת עשיית השכר: אֲמַר רַב פַּפָּא, אִי לֹא
65 דְּרָמָא שְׂכָרָא – אם לא שהטלתי תאנים לעשות מהם שכר, לֹא
66 אֶעֱתִיר – לא הייתי מתעשר. אֲיָאֵר דְּרָמָא, לֹא רב פפא אמר זאת,
67 אלא אֲמַר רַב חֲסִדָּא, אִי לֹא דְּרָמָא שְׂכָרָא לֹא אֶעֱתִיר. מבארת
68 הגמרא: מָאִי סוּרְנָא – מדוע עושה השכר נקרא סורנא, אֲמַר רַב
69 חֲסִדָּא, משום שיש בו סוד נָאָה – עצה טובה לעשות שכר שהרי
70 יתעשר ממנו, וְכֵן יוֹב גְּמִילוּת חֲסִידִים, שכיון שאין צריך לקרן
71 גדול, יכול לתת ממנו לעניים ומהשאר יעשה שכר.
72 הגמרא מביאה הנהגות שאמר רב פפא: אֲמַר רַב פַּפָּא, כָּל אֲנָב –
73 כל דבר שכותבים עליו שטר, כגון הלואה, עדיין נִבְנִיא בְּעִי – צריך
74 לגבותו, ויש טורח בדבר. וכן כָּל מְכִירָה בְּאַשְׁרָא – בהקפה, סָפֵק
75 אֲתִי סָפֵק לֹא אֲתִי – ספק אם יבואו המעות או לא, וְדָתִי – וגם
76 כשהם באים, מְעוֹת דְּעוֹת נִיְהוּ, כגון שפורע לו דינר דינר, ואינם
77 נשמרים כמו סכום גדול.
78 הנהגות נוספות שאמר רבי יוחנן: שְׁלִישֶׁה דְּבָרִים אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן
79 מִשּׁוּם אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַם, א. בְּשִׁאֲתָהּ יוֹצֵא לְמִלְחָמָה, אל תצא בְּרָאשׁוֹנָה
80 – אל תצא בגדוד החיל הראשון שיוצא. אֲלֵא תִצָּא בְּאַחֲרֹנָה –
81 בגדוד החיל האחרון שיוצא, כִּי שָׂאֵם תִּצְטָרֵךְ לָנוֹס מִהַמְלַחְמָה,
82 אתה תִּכְנֵם בְּרָאשׁוֹנָה לביתך. ב. וְעִשֶׂה שְׂבִיתָה כיום חול באכילה
83 מועטת, וְאֵל תִּצְטָרֵךְ לְבְרִיּוֹת לְצוּרָה אכילה מרובה. ג. וְהוּי מִשְׁתַּדֵּל
84 להתעסק יחד עִם מִי שֶׁשֶׁשֶׁעָה מִשְׁתַּקֵּת לוֹ – שהשעה משמחת אותו
85 בהרווחת ממון רב, לפי שזמלו הטוב ישיפע גם על המתעסק עמו.
86 הנהגות נוספות שאמר רבי יהושע בן לוי: שְׁלִישֶׁה דְּבָרִים
87 אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַם, א. אל תִּרְכַּב בְּנִינֹת –
88 אל תהיה רגיל לעשות דבריוך במקום מגולה, מִשּׁוּם מְעַשֶׂה שְׁהִיָּה
89 בבת שבע, שרחצה על הגג, ודוד ראה אותה, וגרם להרוג את
90 אוריה החיתי בעלה כדי לשאתה, כמבואר בבבאי (שמואל ב' פ"א). ב.
91 בְּתֵךְ בְּנִיָּה תִמְהַר להשיאה, ואם אין לך למי להשיאה, שְׁחַרְר עֲבָדֶךָ
92 וְתֵן לָהּ אוֹתוֹ שִׁישְׁאָנָה. ג. וְהוּי זְהִיר בְּאַשְׁתֶּךָ מִתְּהִנָּה הָרָאשׁוֹן, שסתם
93 חמות אוהבת את חתנה. מבארת הגמרא: מָאִי מְעַמָּא – איזה
94 קלקול יכול לבא מכך. רַב חֲסִדָּא אֲמַר, מִשּׁוּם עֵרֹוּ – שמוא יבואו
95 לידי נזות. רַב פְּהֵא אֲמַר, מִשּׁוּם מָמוֹן – שמבזבז עבדו את
96 ממוןך. מסיקה הגמרא: הָא וְהָא אֵיתְנָהוּ – שתי החששות ישנם,
97 משום ערעור ומשום ממון.
98 הגמרא מבארת מי הם נוכלי עולם הבא: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלִישֶׁה
99 הֵם מְנוּחְלֵי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֵלּוּ הֵן, א. הָרַב בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. ב. וְהַמְבַדֵּל
100 בְּנֵי לְתַלְמוּד תוֹרָה. ג. וְהַמְבַדֵּל עַל תֵּינוּ בְּמוֹצָא שְׂבִיתוֹת. מבררת
101 הגמרא: מָאִי הֵיא – מה הכוונה המבדיל על היין שזוכה בכך לנחול
102 עולם הבא. מבארת הגמרא: דְּמוֹנֵעַ שְׁתִּיתוֹ בסעודה וּמְשִׁירָא את
103 היין הנשאר מְקִידוּשָׁא לְצוּרָה אֲבִדְלָתָא.
104 הגמרא מביאה שלשה שהקב"ה מכריז בשבחם לשמדם
105 מהמייקים: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלִישֶׁה מְכָרִי צְלִיחָן תְּקִדוּשׁ בְּרֹוֹךְ הוּא
106 כָּכָל יוֹם בִּשְׁבָחָם, שִׁיחֲרוּ הַמְיּוֹקִים מִלְּהִיטָא, משום שאף
107 שהעבירה מזומנת לפנייהם הם מתגברים עליה, א. עַל רִוּוֹךְ (פנוין)
108 הָרַב בְּכֶרֶךְ – בעיר גדולה, ויש לו נסיונות לחטוא, וְאֵינוֹ חוֹטֵא. ב.
109 וְעַל עֵנִי הַמּוֹצֵא אַבִּידָה וּבִידוֹ לִקְחָתָה לַעֲצֻמּוֹ, ואף עפ"י כן מְחַוֵּיר
110 את הַמְבַדֵּל לְבַעֲלֵיהָ. ג. וְעַל עֲשִׂיר הַמְעַשֵּׂר פִּירוֹתָיו בְּצִנְעָתָה, אף
111 שיוּדַע שִׁיכְבְּדוּהוּ אם יעשר בפרהסיא.
112 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב סְפָרָא, רִוּוֹךְ הָרַב בְּכֶרֶךְ הוּא,

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רה רש"י

וְלֹא תִמָּא כְּהֵנָּא אֵנָּה – פִּירְשֵׁתִּי בִּ"אֵלּוּ עוֹבְרִין" (לעיל מטב.) **אמר** רב פפא אי לא דרמאי שיכרא לא איעתרי – ובשליה "אלו עוברין" (שם) קאמר רב פפא: אי לא דנסיכי כהנתא לא איעתריו יש לומר: דהא דהא גרמא ליה. **עשה** שבתך חול ואל תצטרך לבריות – דהא דאמרין בפרק שני דביצה (טז.) דבזעזעא שבתות וימים טובים אם פותח פותחין לו – היינו בשלל אם יש לו.

דמישיר מקדושא לאבדלתא – שמונע שתייתו בשביל הבדלה. ותימיה: דהא דוקא קידוש לילה קודם לכיבוד יום אבל הבדלה אינה קודמת! ומפרש מורי הרב ר' יצחק דקידוש יום קרי כיבוד יום. וחכי איתא בירושלמי פרק "שלשה שאכלו": רבי יוסי בשם רבי יעקב ברבי אדא: איהו כיבוד יום – "בורא פרי הגפן".

שראה

בְּהֶרֶדְךָ מֵאָה קָרִי בְּמֵתָא בּוֹזָא – תוֹתִי כְּנִפְיָךְ יְנִיחוּ. **אִמֵּר לִיָּה רַב לְחֵיָּא בְּרִיה: לֹא תִשְׁתִּי סָמָא, וְלֹא תִשּׁוּר יְנִירָא, וְלֹא תַעֲקֹךְ כְּפָא, וְלֹא תִקְנָא בְּחִיּוּיָא, וְלֹא תִקְנָא בְּאַרְבָּמָא. תְּנִי רַבְנִי: שְׁלֹשָׁה אֵין מִתְקַנְאִין בְּהֵן, וְאֵלּוּ הֵן: גִּזִּי קָסֹן, וְנַחֲשׁ קָסֹן, וְתַלְמִיד קָסֹן. מַאי טַעֲמָא – דְּמַלְכוּתֵיהוּ אַחֲרֵי אֹדְנִיָּהוּ קָאִי. אִמֵּר לִיָּה רַב לְאִיבֵי בְּרִיה: טְרַחֵי בְּדִשְׁמַעְתָּא וְלֹא כִסְתִיעַ מִיִּלְתָּא, תָּא אֲנִמְרֵךְ מִיָּלִי דַעֲלָמָא: אֲדַחֲלָא אֲפִרְעִיד – וְכִינֵךְ זָבִין, כֹּל מִיָּלִי זָבִין וְתַתְרַט – בִּר מִחֲמַרָא, דְּבִזְבִּין וְלֹא תַתְרַט. שְׂרִי פִיסִיד, פְּתַח שְׁקִנִּי. קָפָא מֵאַרְעָא וְלֹא כּוֹרָא מֵאִירָא. תִּמְרָא בְּחַלְלוֹךְ לְבִית סוּדְנָא רְהִיט. וְעַד כְּפָה? אִמֵּר רַבָּא: עַד תִּלְתָּא סָאָה. אִמֵּר רַב פָּפָא: אִי לֹא דִרְמָאִי שְׁכָרָא לֹא אִיעֲתִירִי. אִיכָא דַאֲמִרִי, אִמֵּר רַב חֲסֵדָא: אִי לֹא דִרְמָאִי שְׁכָרָא לֹא אִיעֲתִירִי. מַאי סוּדְנָא? אִמֵּר רַב חֲסֵדָא: סוּד נָאָה, וְגִמְלוֹת חֲסִידִים. אִמֵּר רַב פָּפָא: כֹּל אֹנֵב – גִּבְיָא בְּעִי; כֹּל אֲשָׁרָא – סִפְק אֹתִי סִפְק לֹא אֹתִי, וְדֹאֲתִי – מַעוֹת רַעוֹת יְנִיחוּ. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם אֲנָשִׁי יְרוּשָׁלַם: בִּשְׁאֲתָהּ יוֹצֵא לְמַלְכוּתָהּ – אֵל תֵּצֵא בְּרֹאשׁוֹנָה, אֵלָּא תֵּצֵא בְּאַחֲרֹנָה, כְּדִי שְׁתַּכְנֵם בְּרֹאשׁוֹנָה; וְעֵשָׂה שְׁבִתָּךְ חוֹל וְאֵל תַּצְטַרְךְ לְבָרִיּוֹת, וְהוּי מִשְׁתַּדֵּל עִם מִי שֶׁהִשְׁעָה מִשְׁחָקָה לּוֹ. אִמֵּר רַבִּי: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אִמֵּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי מִשּׁוּם אֲנָשִׁי יְרוּשָׁלַם: אֵל תִּרְבֶּה בְּגִנוֹת – מִשּׁוּם מַעֲשֵׂה שְׁוֵהִי; בִּתְךָ בְּגִדָה – שְׁחַרְרַת עֲבָדֶיךָ וְתֵן לָהּ, וְהוּי זְהִיר בְּאַשְׁתְּךָ מִתְּחִנָּה הָרָאשׁוֹן. מַאי טַעֲמָא – רַב חֲסֵדָא אִמֵּר: מִשּׁוּם עֲרֻוָּה. רַב כְּהֵנָּא אִמֵּר: מִשּׁוּם מִזְוֹן. הֵא וְהָא אִיתְּנָהוּ. אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה מִנְחָלֵי הָעוֹלָם הֵבֵא, אֵלּוּ הֵן: הָדָר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְהַמְגִדֵּל בְּנִי לְתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהַמְכַּדִּיל עַל הַיֵּין בְּמוֹצָאֵי שְׁבִתוֹת. מַאי הִיא? דְּמִשְׁיֵיר מְקִידוּשָׁא לְאַבְדִּילָתָא. אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה מִכְרֵי עֲלִיָּהֶן הִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא כָּכָל יוֹם: עַל רוּוֹךְ הָדָר בְּכָרְךָ וְאִינוּ חוֹטֵא, וְעַל עֲנִי הַמְּחֻזָּר אֲבִידָה לְבַעֲלִיהָ, וְעַל עֲשִׂיר הַמַּעֲשֵׂר פִּירוֹתָיו בְּצִינְעָה. רַב סְפָרָא רוּוֹךְ הָדָר בְּכָרְךָ הוּא.**

רשב"ם

גוֹיִיתָא – כְּשֶׁהוֹלִיכִין בְּמִבּוֹאוֹת שְׁבִילֵי כְרִמִּים וְסוֹסִיתָן מִשְׁתַּמְטִין מִכָּאן וּבּוֹרְחִין בִּישׁוּב, דְּרִישָׁא אִסֵּא – רופא, מפני שטרוד ברפואותיו ואינו עוסק בצרכי ציבור. ולא תדור בְּמֵתָא דְּלֹא צִנְיָ בָּה סוֹסִיא – כלומר, שאין בה סוס, משום דהו נטירותא דקרתא מנגבי לדרוף אחריהן ולתופשן. ולא תנסוב תרתי נשי – שלא תתיעצנה עליו רעה. נסיב תלת – שאם תתיעצנה השתים – השלישית מגלה לך. פשוט נבילתא בשוקא – פשוט עורה בשכר. סלקת לאיערא שירותך בידך – כשתצא לדרך, אפילו במקום קרוב, מוזנותיך עמך. מֵאָה קָרִי בּוֹזָא תוֹתִי כְּנִפְיָךְ לֵהוּ – אפילו המזונות בוול, יהיו עמך. לא תשתי סָמָא – אל תשתה סמים, מפני שנקבע להם ווסת, והא לכך שואלך ותפסיד מעות, ואפילו לרפואה לא תישתי, אם אפשר לרפואה אחרת. לא תשזור יְנִירָא – פסיעה גסה נטלת מאור העינים. ואית דמפרשי: יְנִירָא, אמת המים ורגילין בני אדם לקפוץ מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן. לא תַעֲקֹךְ כְּפָא – שן ממש, ומשום חולי שסופו תרפא. דמלכותיהו אחורי אודניהו קיימין – כלומר, עתידין לגדל, ותגדל אימתן וינקמו ממך. אֲדַחֲלָא אֲפִרְעִיד זָבִין – בעוד החול על רגליך, כשבאת מן הדרך – מכור מה שהבאת, כדי שתחזור מהרה ותקנה ותביא וממכרה. זָבִין וְתַתְרַט – כלומר, אם יוקר – יבול אתה להתחרט על שמדתך למכור. בר מחפרא – שמא אילו לא מכרו היה מחמיץ. שרי בישק – ששיתך ששך – קבל המעות תחלה ותנם בתוך השק ותנם ללוקח. קָפָא מֵאַרְעָא וְלֹא כּוֹרָא מֵאִירָא – מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט, מלהשתכר הרבה במקום רחוק. תִּמְרָא בְּחַלְלוֹךְ לְבִית סוּדְנָא רְהִיט – אם יש תמרים באותו כלי שנותנין בו תמרים, מהר לעשות מהם שכר, שאם תמתין – תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד. מַאי סוּדְנָא – למה נקרא עושה שכר סודנא. סוּד נָאָה – עצה טובה היא. שהרי מתעשרין הימנה. וגמילות חסדים – יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן צדקה וחסד, שהרי אין בה קרן גדול. כֹּל אֹנֵב נְבִיאָא בְּעִיָּא – כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו, כגון מלה ואמנה – גביא בעי. כלומר, עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טרדה. מַעוֹת רַעוֹת – דפרע ליה ניהליה זוזא וזוזא. כְּדִי שְׁתַּכְנֵם בְּרֹאשׁוֹנָה – אם תנוס. אל תרבה בְּגִנוֹת – כלומר, אל תהי רגיל לעשות דברך בפרהסיא במקום מגולה. מִשּׁוּם מַעֲשֵׂה שְׁוֵהִי – דדוד ובת שבע, דכתביב (שמואל ב יא): "וירא (דוד) אשה רוחצת מעל הגג". מִשּׁוּם מִזְוֹן – שמבזכות לו ממונך. דמישיר מקידושא – שיש לו מעט יין, ומונע שתייתו בשביל הבדלה. רוּוֹךְ – פני.

תני

גוֹיִיתָא – כְּשֶׁהוֹלִיכִין בְּמִבּוֹאוֹת שְׁבִילֵי כְרִמִּים, וְסוֹסִיתָן מִשְׁתַּמְטִין מִכָּאן וּבּוֹרְחִין בִּישׁוּב, אֹתוֹ וּדְבָרֵי לָדוּ. שְׂרֵאשָׁה אִסֵּא – רופא. ואמרי לה: תלמיד חכם, ותוריהו חד טעמא. סוֹסִיא – משום דהוא נטירותא בקרתא מאויבים ומגנבים. וְלֹא תִנְסֹב תְּרִי – נשים, שמא תתיעצנה עליו רעה. נְסִיב תֵּלֶת – שאם תתיעצנה, השלישית מגלה לך. פְּשׁוּט נְבִילָתָא – הפשט עורה. סִלְקַת לֵאיעֲרָא שִׁירוֹתְךָ בְּהֶרֶדְךָ – כשתצא לדרך אפילו קרובה, צא מוזנותיך. עֵמְךָ. מֵאָה קָרִי בּוֹזָא תוֹתִי כְּנִפְיָךְ לֵהוּ – אפילו המזונות בוול, אף על פי כן הוציאם עמך. לֹא תִשְׁתִּי סָמָא – לא תלמד לשחות סמים, מפני שתקבע לחוץ ווסת, והא לכך שואלך ותפסיד מעות. לִישַׁנָּא אַחֲרֵינָא: לא תהא רגיל לשחות סמנים, כדאמר (לעיל מטב.) (כולהו שקייני) דמעלי לזכא קשה לזכא. לֹא תִשּׁוּר יְנִירָא – פסיעה גסה שנוטלת מאור עינים. וְלֹא תַעֲקֹךְ כְּפָא – שן ממש, משום חולי. דמלכותיהו אחורי אודניהו קייפי – כלומר, עתידין לגדל ותגדל אימתן וינקמו ממך. אֲדַחֲלָא עַל כִּרְעָךְ זָבִין – בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך, מכור מה שהבאת, כדי שתחזור ותקנה ותביא. שְׂרִי בִישָׁךְ וְפִתַח שְׁכָךְ – כלומר, תקבל תחלה המעות ותנם בכיסך, ואחר כך פתח השק ותן התבואה ללוקחים. קָפָא מֵאַרְעָא וְלֹא כּוֹרָא מֵאִירָא – כלומר, טוב לילך למקום קרוב ולהשתכר מעט, מלהשתכר הרבה במדינת הים. תִּמְרָא בְּחַלְלוֹךְ לְבִית סוּדְנָא רְהִיט – אם יש לך תמרים באותו כלי שנותנין בו תמרים, מהר לבית עושה שכר לעשות מהן שכר, שאם תמתין – תאכלם בין כך ובין כך ותפסיד. מַאי סוּדְנָא – למה נקרא שם השכר סודנא. סוּד נָאָה – עצה טובה, שהרי מתעשרין הימנה. וגמילות חסדים – יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה וחסד. כֹּל אֹנֵב נְבִיאָא בְּעִיָּא – כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו, כגון מלה ואמנה, בעיאי גביא. כלומר, עדיין עומד הוא לגבות ויש לו טרדה בו. מַעוֹת רַעוֹת – דפרע ליה ניהליה זוזא וזוזא. צָא בְּאַחֲרֹנָה – שאם תנוס, תכנס לביתך בראשונה. אֵל תִּרְבֶּה בְּגִנוֹת – כלומר, אל תהא רגיל לעשות בית בפרהסיא במקום מגולה. מִשּׁוּם מַעֲשֵׂה שְׁוֵהִי – דדוד ובת שבע. מִשּׁוּם מִזְוֹן – שמבזכות לו ממונך. דמישיר מקידושא – שיש לו מעט יין, ומונע שתייתו בשביל הבדלה. רוּוֹךְ – פני.

תני

גוֹיִיתָא – כְּשֶׁהוֹלִיכִין בְּמִבּוֹאוֹת שְׁבִילֵי כְרִמִּים וְסוֹסִיתָן מִשְׁתַּמְטִין וּבּוֹרְחִין בִּישׁוּב. דְּרִישָׁא אִסֵּא – רופא, מפני שטרוד ברפואותיו ואינו עוסק בצרכי ציבור. ולא תדור בְּמֵתָא דְּלֹא צִנְיָ בָּה סוֹסִיא – כלומר, שאין בה סוס, משום דהו נטירותא דקרתא מנגבי לדרוף אחריהן ולתופשן. ולא תנסוב תרתי נשי – שלא תתיעצנה עליו רעה. נסיב תלת – שאם תתיעצנה השתים – השלישית מגלה לך. פשוט נבילתא בשוקא – פשוט עורה בשכר. סלקת לאיערא שירותך בידך – כשתצא לדרך, אפילו במקום קרוב, מוזנותיך עמך. מֵאָה קָרִי בּוֹזָא תוֹתִי כְּנִפְיָךְ לֵהוּ – אפילו המזונות בוול, יהיו עמך. לא תשתי סָמָא – אל תשתה סמים, מפני שנקבע להם ווסת, והא לכך שואלך ותפסיד מעות, ואפילו לרפואה לא תישתי, אם אפשר לרפואה אחרת. לא תשזור יְנִירָא – פסיעה גסה נטלת מאור העינים. ואית דמפרשי: יְנִירָא, אמת המים ורגילין בני אדם לקפוץ מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן. לא תַעֲקֹךְ כְּפָא – שן ממש, ומשום חולי שסופו תרפא. דמלכותיהו אחורי אודניהו קיימין – כלומר, עתידין לגדל, ותגדל אימתן וינקמו ממך. אֲדַחֲלָא אֲפִרְעִיד זָבִין – בעוד החול על רגליך, כשבאת מן הדרך – מכור מה שהבאת, כדי שתחזור מהרה ותקנה ותביא וממכרה. זָבִין וְתַתְרַט – כלומר, אם יוקר – יבול אתה להתחרט על שמדתך למכור. בר מחפרא – שמא אילו לא מכרו היה מחמיץ. שרי בישק – ששיתך ששך – קבל המעות תחלה ותנם בתוך השק ותנם ללוקח. קָפָא מֵאַרְעָא וְלֹא כּוֹרָא מֵאִירָא – מוטב שילך למקום קרוב להשתכר דבר מועט, מלהשתכר הרבה במקום רחוק. תִּמְרָא בְּחַלְלוֹךְ לְבִית סוּדְנָא רְהִיט – אם יש תמרים באותו כלי שנותנין בו תמרים, מהר לעשות מהם שכר, שאם תמתין – תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד. מַאי סוּדְנָא – למה נקרא עושה שכר סודנא. סוּד נָאָה – עצה טובה היא. שהרי מתעשרין הימנה. וגמילות חסדים – יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן צדקה וחסד, שהרי אין בה קרן גדול. כֹּל אֹנֵב נְבִיאָא בְּעִיָּא – כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו, כגון מלה ואמנה – גביא בעי. כלומר, עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טרדה. מַעוֹת רַעוֹת – דפרע ליה ניהליה זוזא וזוזא. כְּדִי שְׁתַּכְנֵם בְּרֹאשׁוֹנָה – אם תנוס. אל תרבה בְּגִנוֹת – כלומר, אל תהי רגיל לעשות דברך בפרהסיא במקום מגולה. מִשּׁוּם מַעֲשֵׂה שְׁוֵהִי – דדוד ובת שבע, דכתביב (שמואל ב יא): "וירא (דוד) אשה רוחצת מעל הגג". מִשּׁוּם מִזְוֹן – שמבזכות לו ממונך. דמישיר מקידושא – שיש לו מעט יין, ומונע שתייתו בשביל הבדלה. רוּוֹךְ – פני.

תני

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רש"י תוספות

שראה בו דבר ערוה — ואם תאמר: דב"אלו מציאות" (בבא מציעא לבב, ושם) אמרין: אוהב לפרוק ושונא לטעון, מצוה בשונא כדי לכון את יצרו. והשתא, מה כפית יצר שייך ביון דמצוה לשנאתו ויש לומר: כיון שהוא שונא, גם חבירו שונא אותו, דכתיב (משלי כז): "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", ובאין מתוך כך לירי שנאה גמורה, ושייך כפית יצר.

ואין לו בנים — נראה: דקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפריה ורביה דומיא דאחריו. ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו רצינית בבגדו, מיידי בשיש לו ואינו מניחן. אי נמי: אפילו אין לו יש לחור ולהביא עצמו לירי חזב, כדאשכחן (טוטה יד,א) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה. והא דאמרין (שבת מט,א): תפילין צריכין גוף נקי כאלישע — היינו כדמפרש שלא יפיה בהן ולא יישן בהן, ובשעת קריאת שמע כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בקל יכול ליהדר. **שלשה** חייון אינם חיים הדרתנין בו — תימה: דבפרק "המביא" (בבא לבא, תניא: שלשה חייון אינם חיים, המצופה לשלחן חבירו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שייסורין מושלן בגופו, ואמאי לא מני לכולהו הכא? ויש לומר: דהבא לא מיידי אלא בהנך דהוו תולדת האדם, משום דלעיל נמי איירי דדמי להנך, שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כונס. ואין

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא, צהבו פניו דרב ספרא. אומר לו רבא: לאו פגון מר, אלא פגון רב חנינא ורב אושעיא. דהווי אושכפי בארעא דישראל. והווי יתבי בשוקא דיונות, ועבדי להו מסאני לונות, ועיילי להו. אינהו מסתפלי בהו, ואינהו לא מידלן עניניהו לאיסתפולי בהו. ומומתיניהו הכי: בחייהו רבנן קדישי דבארעא דישראל. שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן: מי שאינו פועם ומי שאינו מושתפר, ומי שאינו מעמיד על מדותיו. שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן: המדבר אחד בפיה ואחד בלב, והיועד עדות בחבירו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו ויחיד. כי הא דמוכיה חטא ואתא זיגור לחזיה ואסחיד ביה קמיה דרב פפא. נגדיה לזיגור. אמר ליה: מוכיה חטא זיגור מינעד? אמר ליה: אין, דכתיב: "לא יקום עד אחד באיש" ואת לחודך אסחיד ביה — שם רע בעלמא קא מפקת ביה. אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב: מותר לשנאתו, שנאמר: "כי תראה חמור שנאך רוכץ תחת משאו", מאי שנא? אלימא שנא גוי — והא תנא: שנא שנאמרו שנא ישראל, ולא שנא נכרי. אלא פשימא שנא ישראל. ומי שריא למסניה? והכתיב: "לא תשנא את אחיך בלבבך"! אלא: דאיכא סהדי דעבדי איסורא — כולי עלמא נמי מיסני סני ליה! מאי שנא האי? אלא לאו כי האי גוונא, דחויא ביה איהו דבר ערוה. רב נחמן בר יצחק אמר: מצוה לשנאתו, שנאמר: "יראת ה' שונאי רע". אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מהו למימרא ליה לרביה למסניה? אמר ליה: אי ידע דמחזינן לרביה כבי תרי — לימא ליה; ואי לא לא לימא ליה. תנו רבנן: שלשה חייון אינם חיים: הרחקניו, והרתחניו, ואיני הדעת. ואמר רב יוסף: פוליהו איתנהו בי. תנו רבנן: שלשה שונאין זה את זה, אלו הן: הפלבים, והתרנגולין, והחפרין. ויש אומרים: אף היונות. ויש אומרים: אף תלמידי חכמים ששככל. תנו רבנן: שלשה אוהבין זה את זה, אלו הן: הנגרים, ועבדים, ועורבין. ארבעה אין הדעת סובלתן, אלו הן: דל גאה, ועשיר מבחש, וקנן מנאף, ופרנס מתנאה על הציפור בחנם. ויש אומרים: אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה. ותנא קמא? זימנא דכתובתה מרובה. אי נמי: יש לו בנים הימנה, ולא מצי מגרש לה. המשה דברים צוה פגען את בניו: אהבו זה את זה, ואהבו את הגזל, ואהבו את המזוה, ושנאו את אדונכם, ואל תדברו אמת. ששה דברים נאמרים בפסוק: אוהב את הנותן, ואוהב את המלחמה, ורוחו נפת, ומואם את השניה, ואוכל הרבה ומוציא קמעה. ויש אומרים: אף מבקש להרוג בעליו במלחמה. שבעה מנדוין לשמים, אלו הן: יהודי שאין לו אשה, וישיש לו אשה ואין לו בנים, ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה, ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומוזוזה בפתחו, והמונע מנעלים מרגליו. ויש אומרים: אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה. אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי שמואל בר מרתא, אמר רב, משום רבי יוסי איש הוצל: מניין שאין שואלין בכלדיים — שנאמר: "תמים תהיה עם ה' אלהיך". ומניין היועד בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד — שנאמר: "כל קבל די רוח יתירא ביה" [ומלבא עשית לתקמותיה על כל מלכותא]; והיושב על דם טהור אסורה לשמש. עד כמה? אמר רב: עונה. תנא: הוא יוסף איש הוצל, הוא יוסף תבבלי, הוא איסי בן גור אריה, הוא איסי בן יהודה, הוא איסי בן גמליאל, הוא איסי בן מיהללאל. ומה שמו — איסי בן עקבה שמו. הוא רבי יצחק בן טבילא, הוא רבי יצחק בן חקלא, הוא רבי יצחק בן אלעא. הוא רבי

תני תנא — להך מתניתין: שלשה מכריז עליהן לשבח בכל יום. **פותר** לשנאו אותו — הרואה דבר ערוה בחבירו יחיד, אף על פי שאינו רשאי להעיד, מותר לשנאתו. אין הדעת סובלתן — אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזין הן בפני עצמן. בכלדיים — בעלי אוב. היושבת על דם — אף על פי שפסק המעין, שלא ראתה. עונה — יום ולילה צריכין להתמתן.

רשב"ם

תני תנא — להך מתניתין: שלשה הקדוש ברוך הוא מכריז עליהן לשבח. ויפותייהו — שבויה שלהן. חטא — בעבירה. שם רע הוא דקא מפקת עלייהו — מאחר שאין אתה נאמן בעדות, לא יתקבל עדותך, אין לך עליך מצוה להעיד, הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל" (ויקרא יט). דכתיב: לא יקום עד אחד וגו' — כלומר, המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו. מותר לשנאתו — הרואה יחיד דבר ערוה בחבירו, אף על פי שאינו רשאי להעיד לו, מותר לשנאתו, שהרי הוא יודע בדאי שהוא רשע. מאי שנא — כלומר, מי הוא שונא שאמר הכתוב. הכי גרסינן אי נישא שונא ישראל — כלומר, שהוא שונא ישראל, מי שרי למיסניה? ומסתמא לאו ברשיעי איירי קרא. הרחמנין — יותר מדאי. והני שלשה מילי, דבר התוריד בהן כל שעה, וכיון שהוא מקפיד עליהן, אין חייו חיים — שאין לו מנוחה. אין הדעת סובלתן — של בריות. הפתנאה על הציפור בחנם — נהג עליהם שרה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן. צוה כנען את בניו — כלומר, מנהגן כן הוא כאילו צוה עליהן אביהן, ונפקא מינה שצריך אדם ליהדר מקו. בחבורת מצוה — כגון משתה של ברית מילה, או בת כהן לכהן. כלדיים — בעלי אוב, כך פירש רבינו. ולא נהירא, דקרא כתיב בהדיא: "אל תפג אל האובות". ואני שמעתי, חזים בבוכבים, וכן עקר. תמים תהיה — להיות בוטח בו בכל קורות וגולדות הבאות לך. היושבת על דם טהור — אשה שכלו ימי טהרה שלה, והגיע ליל ארבעים ואחד לומר או ליל שמונים ואחד לנקה, שאם תראה עבשיו תהא נדה — אסורה לשמש, ואף על פי שראתה, ודואיל ולמורה היא עד עבשיו להיות משמשת עם ראייתה, גזירה שמה תראה ותשמש. עונה — יום ולילה, כך פירש רבינו. ולא נהירא, אלא לילה אחת, דהיינו ליל ארבעים ואחד, כדמפרש רבה (נדה סג,ב) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לזוסתן, וכמה עונה? ומפרש: או יום או לילה.

רבי

ומעשה היה דתני תנא קמיה דרבא ורב ספרא – ששנה חכם לפני
 רבא ורב ספרא את הברייתא ששינו לעיל (ע"א) ששלשה הקב"ה
 מכריו עליהם בשבחן, ואחד מהם הוא רווח הדר בכרך ואינו
 חוטא, וצ"ה – (האירו) פניו דרב ספרא משמחה, אמר לו רבא, לאו
 ג'ון מר – אין כוונת הברייתא על אדם כמותך, שאתה יושב כל
 היום בבית המדרש, ואינך מתהלך בעיר, וממילא אין לך פיתוים,
 אלא כוונתה לנגן רב חנינא ורב אישעיא, דהווי אושפפי בארעא
 דישאל – שהיו סנדלרים בארץ ישראל, והווי יתבי בשוקא דזונות
 – והיו יושבים בשוק של זונות, ועבדי להו מקאני לזונות – ועושים
 מנעלים לזונות, וצ"ה – והיו הזונות נכנסות אליהם, ואניהו
 מקטפלי בהו – הזונות הביטו בהם, ואניהו לא מרלן עיניהו
 לאסתבולי בהו – ורב חנינא ורב אישעיא לא היו מגביהים עיניהם
 להביט בזונות, ומוקמיהו קבי – וכשהיו בני אדם נשבעים, כך
 היה לשון שבועתם, פתיהו רבנן קדיש דבארעא דישאל – בחיי
 החכמים הקדושים שבארץ ישראל, וכוונתם על רב חנינא ורב
 אישעיא, וכינו אותם 'קדושים' משום פרושותם מהערייות.
 הגמרא מביאה שלשה אנשים שה' אוהבם ושלשה שה' שונאם:
 שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן, א. מי שאינו פועם אף לדבר מצוה.
 ב. ומי שאינו מושתר. ג. ומי שאינו מקמיר על מדותיו – לשלם רעה
 למי שציערו. ושלשה הקדוש ברוך הוא שונאן, א. הקדור דבר אחר
 בפה ודבר אחר בלב, דהיינו שאומר אחרת ממה שחושב בלבו. ב.
 היתיר צרות (בכחידו) [לסובת בירור] ואינו מעיד לו. ג. והרואה
 דבר ערוה – עבירה שיש עריות בחבירו, ומעיד בו יחיד.
 הגמרא מביאה מעשה בענין עד יחיד: בי קא – כמו שהיה מעשה
 דאדם ששמו מוכה קמא בעבירה, ואמא ויגור לחודיה ואסתיד ביה
 – ובא אדם ששמו ויגור לבדו והעיד עליו קמיה – [לפני] דרב ספרא,
 נגדיה – הלכה רב פפא לזוגה. אמר ליה ויגור, וכי מן היושר
 שמוכיה קמא, ואילו ויגור שלא חטא מינגד – לוקה. אמר ליה רב
 פפא, אין – אכן, בדין אתה לוקה, דכתב (דברים יט טו) 'לא יקום עד
 אחד באיש', הרי שאין לעד אחד נאמנות, ואם לחודף אסתיד ביה
 – וגאתה העדת בו לבדך, ומאחר ואינך נאמן, אין לך מצוה להעיד,
 וכיון שכך שם רע בעלמא קא מפקת ביה – הוצאת עליו שם רע,
 ועברת בלאו של 'לא תלך רכיל בעמיק' (ויקרא יט טז), ועל כך יש לך
 ללקות.
 הגמרא מבארת את דין הרואה דבר עבירה בחבירו: אמר רבי
 שמואל בר רב יצחק אמר רב, אף שהרואה דבר ערוה בחבירו אסור
 להעיד עליו יחיד, מכל מקום מותר לו לשנאתו, שהרי הוא יודע
 שהוא רשע. שפאמר במצות פריקה (שמות כג ד) 'כי תראה חמור
 שנאף רובין תחת מציאו וגו' עוב תעוב ויגור, התורה מצוה
 על השונא לחבירו לפרוק משא במתו שרובצת תחת משאה. ויש
 לברר, מאי שונא – את מי הוא שונא שהתורה מצוה לו לפרוק
 משאו. אילימא – אם תאמר שהכוונה שהוא שונא נכרי, והא תנא
 בברייתא, שונא שאמרו שיש חיוב לפרוק משאו, הכוונה לשונא
 ישאל, ולא שונא נכרי, שהרי אין כלל חיוב לפרוק משאו. אלא
 פשיטא שכוונת התורה לשונא ישאל, וקשה, ומי שריא למסניה –
 וכי מותר לשונא אדם מישאל, והקב"ה עמו. כלומר, 'לא תשנא את
 אחיך בלבבך', אלא תאמר שהתורה מדברת באופן דאיכא סהדי
 דקביד אסורא – שיש שני עדים המעידים עליו שעשה איסור,
 והתורה ציונה לפרוק משאו, עדין קשה, מדוע נאמר 'חמור
 שונאך' שמשמע שהוא שונא רק שלך, הרי מאחר שהעידו עליו
 שני עדים שעבר עבירה, כולי עלמא נמי מיסני קני ליה – לכולם
 יש לשנוא אותו, ולא רק זה שבא לפרוק עמו, ומאי שנא האי – מה
 שונה זה הבא לפרוק שאמרה עליו התורה 'שונאך'. אלא לאו –
 האם לא מוכרחים לומר שעלוב בפי האי ויגור – באופן זה,
 דבא לפרוק קמא ביה איח דבר ערוה – ראה בו דבר ערוה לבדו,
 ומחמת שהוא עד יחיד אסור לו להעיד בו, ולכן אין כל העולם
 שונאים אותו, ורק זה שראה אותו שונא, ועל שונא זה אמרה
 התורה שחייב לעזור לו לפרוק משאו. ומכך שהתורה קראה לו
 'שונאך', מוכח שמותר לו לשנאתו. רב נחמן בר יצחק אמר, אף

מצוה לשנאתו, שפאמר (משלי ח יג) 'ראת ה' (שונאי) [שנאת] רע וגו'
 ופי תהפכות שנאתי.
 הגמרא מבארת אם מותר לתלמיד לספר לרבו על אדם שעבר
 עבירה: אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי, תלמיד שראה אדם
 שעבר עבירה, מהו למיכרא ליה לרביה – האם מותר לספר זאת
 לרבו [של המספר] למסניה – כדי שרבו ישנא את העובר עבירה.
 אמר ליה רב אשי לרב אחא, אי ידע דמיתין לרביה כפי תרי – אם
 יודע שהוא נאמן לרבו כשני עדים המעידים בבית דין, לימא ליה
 – שיספר לרבו, ואי לא יודע שנאמן לרבו כשני עדים, לא לימא
 ליה.
 שלשה שחייבים אינם חיים: תנו רבנן, שלשה מיני אנשים יש
 בטבעם דבר המסריר אותם בכל שעה, ותייהו אינם חיים, שאין
 להם מנוחה, ואלו הם, א. התקמין יותר מדאי. ב. והתקמין –
 הכעסנים יותר מדאי. ג. ואיני הדעת – המקפיד יותר מדאי בדבר
 המאוס. ואמר רב יוסף, בוליהו – כל הטבעים האמורים כאן איתניהו
 בי – ישנם בי.
 שלשה השונאים זה את זה ושלשה האוהבים זה את זה: תנו רבנן,
 שלשה שונאין זה את זה, ואלו הן, הקלבים, והתרנגולים, והחכרין –
 פרסים שהיו נקראים כך. ויש אומרים, שאף הזונות שונאות זו את
 זו. ויש אומרים, שאף תלמידי חכמים ששכבול שונאים זה את זה,
 שהיו מקשים זה לזה בלשון עז וחמה.
 תנו רבנן, שלשה אוהבין זה את זה, ואלו הן, הנשים ועבדים ועורבין.
 ארבעה שאין הדעת סובלתם: ארבעה מיני אנשים אין הדעת של
 הבריות סובלתן, ואלו הן: א. דל – ענין נאה, אף שאין לו במה
 להתגאות. ב. ועשיר שיש לו ממון רב, ואף על פי כן הוא מכחש
 וכופר ממון חבירו. ג. וזן שאין תאוותו בתקפה, ואף על פי כן הוא
 מנאף. ד. ופרנס המתנאף על הציבור ונוהג בהם שררה בהם,
 שאינו עומד להם בשעת דחקם. ויש אומרים, אף המקדש את אשתו
 פעם ראשונה חוזר ונשאה, וגירשה פעם שניה ומחזירה פעם
 שלישית, אין הדעת סובלתו. מבארת הגמרא: ותנא קמא שלא
 מנה מחזיר גרושתו פעמים, משום דיקמא – לפעמים מחזירה
 משום דתתקתה שהתחייב בשעת הנישואין היא מרובה, ואין לו
 מהיכן לשלם ומעדיף להחזירה. אי נמי, באופן שיש לו גנים
 היקנה, ואינו רוצה להפריד מהם, ולכן לא מצי מנאש לה גירושי
 עולם, ואף אם כרעס עליה חוזר בו לאחר זמן.
 הנהגות רעות שצויה כנען את בניו: תמשה דברים צוה כנען את
 בניו מאחר שנתקללו להיות עבדים, בכתוב (בראשית כב) 'וידיה כנען
 עבד למו'. א. ואהבו זה את זה, כמבואר לעיל שעבדים אוהבים זה
 את זה. ב. ואהבו את הנול, כמבואר במשנה (אבות פ"ב מ"ד) 'מרבח
 עבדים מרבח גזל'. ג. ואהבו את הנוסח, כמבואר במשנה (שם)
 'מרבח שפחות מרבח זמה'. ד. ושנאו את אדוניכם, שלכל אחד
 מבניו יש אדון, לפי שקללם נח שהם יהיו עבדים. ה. ואל תדברו
 אמת, בכתוב (הושע יב ח) 'כנען בידו מאנני מרמה'.
 ששה דברים שנאמרו במנהגו של סוס: ששה דברים נאמרים בפסוק:
 א. אוהב את הזנות. ב. ואוהב את המלחמה. ג. ורוח נסה. ד. ומואם
 את השניה. ה. ואוכל תרבה. ו. ומוציא קמעה. ויש אומרים, אף
 מכחש הסוס לתרוג את הנול, הריבוב עליו במלחמה.
 שבעה אנשים המנודים לשמים: שבעה מיני אנשים מנודין לשמים,
 אלו הן: א. יהודי שאין לו אשה, ואינו מתעסק בפריה ורבייה. ב.
 ויש לו אשה ואין לו גנים מחמת פשיעתו. ג. ומי שיש לו גנים ואין
 מנולן לתלמוד תורה. ד. ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין ביוקו,
 כלומר, שיש לו תפילין ואינו מניחם. ה. וכן מי שיש לו בגד של
 ארבע כנפות, ואינו שם ציצית בבגדו. ו. וכן מי שאין לו מזוזה
 בפתחו. ז. והמונע מנעלים מרגליו ומראהו בשבט מטובותיו
 של ה'. ויש אומרים, אף מי שאין מיכב בחבירו של מוזה, כגון
 סעודת ברית מילה, או סעודת כהן שנשא את כהן.
 הגמרא מביאה הלכות בשם רבי יוסי איש הוצל: אמר רבא בר בר
 חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום – [בשם] רבי יוסי
 איש הוצל שלש הלכות: א. מניין שאין שואלין בפלליים – חזנים

רבי יצחק בן אבהו דשמיטתא – סתם רבי יצחק המובא בשמועה של
הלכה, הוא רבי יצחק בן אחא, הוא רבי יצחק בן פנחס דאנתתא –
וסתם רבי יצחק המובא באגדות הוא רבי יצחק בן פנחס. וסימניו
לזכור בכל מקום איהו רבי יצחק אמר זאת, הוא מהכתוב (שמעו
נא אחיי ורעיי) [שְׁמַעוּנִי אֲחֵי וְרַעִי] (דברים"א כח ב), והיינו ש'שמעוני
אחי' מזכיר שבשמעתא הוא רבי יצחק בן אחא, וממילא באגדות
הוא רבי יצחק בן פנחס.
הגמרא מביאה מאמרים במעלת צמצום ההוצאות על דברי
מאכל: אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁמִיחַ דְּרַבִּי יְהוּדָה
בְּרַבִּי אִילָעִי, אֲכֹל בָּצֵל וְשֶׁבֶב בָּצֵל – עדיף לאכול ירקות ובצל שהם
מאכלים בזול, ותוכל לישב בצל ביתך, שלא תצטרך למכרו, ולא
תיכול אוויון ותניגוליו ותתרגל לאכול מטעמים, ויהא לך מתאווה
להם בכל שעה ודווקא עֲלִיף להשיגם, וכשלא תשיגם תמכור ביתך
כדי להשיגם. פָּחוֹת מִמִּיכְלָף וּמִמִּשְׁתֵּיךְ – תפחות ממאכלך
ומשתיתך ועל ידי זה ישאר בידך ממון, ותוסיף על דירתך.
כִּי אֲתָא עוֹלָא מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לִבְבֵּל, אֲמַר, מִתְּלָא מִתְּלִין מִפְּעֻרְכָּא –
משל משלו בארץ ישראל, דאכיל אֲלִיָּתָא – הרגיל לאכול אליה,
מִשִּׁי בְּעָלִיתָא – הוא מסתתר בעליה, כלומר הרגיל לאכול בשר
שמן, ממנו כלה, וכשבאים לתבוע ממנו שישלם הקפותיו, הוא
מסתתר, כיון שאין לו מנין לשלם. אוֹלַם דְּאֲכִיל קָקוּלִי – האוכל
ירקות, אֲמִיקְלִי דְּתָמָא שְׂכִיבִי – יושב על אשפות העיר, דהיינו
במקום ישיבת שאר בני העיר, ואין איש תובעו.

משנה

המשנה מתחילה בביאור הסדר שעושים לביל פסח קודם
הסעודה, ותחילה יתבארו דיני הכוס הראשון מארבעת הכוסות,
שהוא כוס הקידוש. המקדש על הכוס לביל יום טוב מברך ברכת
'בורא פרי הגפן' על יין הקידוש, וברכת 'מקדש ישראל והומנים'
על קדושת היום. המשנה מביאה מחלוקת תנאים בסדרן של
ברכות אלו: מִיָּגוּ לוֹ לְמַקְדֵּשׁ בּוֹס רֵאשׁוֹן של ארבעה כוסות, שעליו
הוא אומר את קידוש היום, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים, תחילה הוא מְבַרֵךְ
עַל הַיּוֹם – ברכת קידוש היום, וְאַחֲרֵי כֵן מְבַרֵךְ עַל הַיַּיִן בורא פרי
הגפן. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, תחילה הוא מְבַרֵךְ עַל הַיַּיִן בורא פרי הגפן,
וְאַחֲרֵי כֵן מְבַרֵךְ עַל הַיּוֹם – ברכת הקידוש.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמי המחלוקת: תַּנּוּ רַבֵּנָן
בְּבֵרִיתָא (תוספתא ברכות פ"ה ה"ה), אלו הם הדיכרים שיש בהם
מחלוקת בֵּין בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל בְּהַלְבוֹת סְעוּדָה, בֵּית שְׁמַאי
אֹמְרִים, בקידוש ליל שבת ויום טוב מְבַרֵךְ תחילה עַל הַיּוֹם – ברכת
קידוש היום, וְאַחֲרֵי כֵן מְבַרֵךְ עַל הַיַּיִן, בורא פרי הגפן. וטעמם הוא,
מִפְּנֵי שְׁהָיוּ קִדּוּשׁ הוּא הַגּוֹרֵם לַיַּיִן שֵׁיבָא קודם הסעודה,
אִלּוּ שֶׁלֹּא קִדּוּשׁ הַיּוֹם, לא היתה חובת קידוש ולא היו שותים יין
קודם הסעודה, ולכן מן הדין להקדים את ברכת קידוש היום,
לברכת היין. טעם נוסף שהצריכו להקדים ברכת קידוש היום,
הואיל וּבְכָר קִדֵּשׁ הַיּוֹם – חלה קדושת היום מיד בצאת הכוכבים,
ובשעה זו עֲרִיזִין הָיוּ לְקִדּוּשׁ לֹא כָּאֵל שְׁלֹחַן, ולכן דין הוא שכשם
שקידוש היום קודם ליין בכניסתו, כך יהא קודם לו בברכתו.
וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, מְבַרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחֲרֵי כֵן מְבַרֵךְ עַל הַיּוֹם, מִפְּנֵי
שְׁהָיוּ הַמּוֹזֵם לוֹ לְקִדּוּשׁ הוּא הַגּוֹרֵם לְבֵרַכְתָּא קִדּוּשׁ שְׁתָּאמַר,
שאלמלא היה לו יין או פת לקדש עליהם, לא היה יכול לברך את
ברכת הקידוש, ולכן דין הוא להקדים את ברכת היין לברכת
הקידוש. דְּבַר אֲחֵר – טעם נוסף שהצריכו להקדים ברכת היין, מפני
שְׂבִרְכַּת הַיַּיִן תְּדִירָה, שהרי נוהגת היא בכל ימות השנה, וּבְרְכַּת

הַיּוֹם אֵינָה תְּדִירָה כְּמוֹתָהּ, שאינה נוהגת אלא בשבתות וימים
טובים, וכלל הוא בידניו שכאשר יש לפנינו תְּדִיר וְשֵׁאִינוּ תְּדִיר,
התְּדִיר קוֹדֵם, ועל כן יש להקדים את ברכת היין.
מסיימת הברייתא: וְהִלְכְתָּא בְּדְבָרֵי בֵּית הַלֵּל.
הגמרא מבארת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מָאֵי דְּבַר אֲחֵר
– מדוע בית הלל נוקקו להזכיר טעם נוסף לשיטתם.
משיבה הגמרא: אחר שביט הלל ביארו טעמם הראשון להקדמת
ברכת היין, משום שהיין גורם לברכת הקידוש שתאמר, עדיין וְכִי
תִּיָּמָא – אם תרצה לומר שמכל מקום יש להקדים את ברכת היום,
משום דְּהָתָם לענין ברכת היום ישנם תְּרֵיתִי – שני טעמים
להקדימה, וְאֵילוּ הָכָא לענין ברכת היין ישנו רק תְּרֵא – טעם אחד
להקדימה. לכן נוקקו בית הלל להוסיף דְּהָכָא נְפִי תְּרֵיתִי נִינְהוּ – גם
כאן לענין ברכת היין ישנם שני טעמים להקדימה, שכן יש גם את
הטעם שְׁתִּירִי וְשֵׁאִינוּ תְּדִיר תְּדִיר קוֹדֵם.
הגמרא ממשיכה בביאור דברי הברייתא. שנינו בסוף הברייתא:
וְהִלְכָה בְּדְבָרֵי בֵּית הַלֵּל. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שהלכה בבית
הלל, דְּהָא נְפִיק בַּת קוֹל – שהרי יצאה בת קול מן השמים ואמרה
שהלכה בבית הלל (עירובין גז), ומדוע הוצרכה הברייתא להשמיע
זאת.
משיבה הגמרא: אִיבָעִית אֵימָא – אם תרצה תיישב שהברייתא
נשתנה קודם שיצאה הבת קול, ולכן הוצרך התנא להשמיע שכן
ההלכה. וְאִי בָּעִית אֵימָא – ואם תרצה תיישב שאמנם הברייתא
נשתנה וְאַחֲרֵי כֵן יצאה בת קול, וברייתא זו כשיטת רבי יהושע היא,
דְּאֲמַר (ב"מ טז), אֵין מִשְׁנִיתִין בְּפֶסַח הַלְכָה וּנְמַסְרָה עַל יַדִּי בַּת קוֹל,
מפני שהתורה כבר ירדה מהשמים ונמסרה לבני אדם. ולשיטתו,
בשאר מחלוקות בית שמאי ובית הלל הרוצה לעשות בבית שמאי
עושה והרוצה לעשות בבית הלל עושה. על כן משמיעה הברייתא
שאפילו לרבי יהושע, במחלוקת זו נקבעה ההלכה בבית הלל.

משנה

המשנה ממשיכה בביאור סדר ליל פסח מאחר הקידוש עד מזיגת
הכוס השני: לאחר ששתה את הכוס הראשון, הִבְיָאוּ לְפָנֵינוּ יְרֻקוֹת,
שכן נהגו לאכול ירק בלילה זה לפני הסעודה כדי שיכירו
התינוקות בשינוי וישאלו 'מה נשתנה', שהרי אין בני אדם רגילים
לאכול ירק קודם הסעודה.
אם הוא ירק שאינו מחמשת מיני מרור, יטבל אותו בחומץ או מי
מלח ויאכל, ואם אין לו אלא חזרת שהיא מין ממיני המרור, מְטַבֵּל
בְּחֻזְרָת – אוכל את החזרת בטיבול שמטבלה בחרוסת, עַד שְׁמִינִיעַ
לְפָנֶיךָ תֵּת – ואכילת חזרת זו היא עוד קודם שיגיע לאותה
אכילת מרור שאחר המצה שעליה מברך 'על אכילת מרור', מפני
שעיקר מצות מרור היא אחר אכילת המצה, שנאמר (במדבר ט יא)
'עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֵאָכְלֶהוּ', מצה תחילה ואחריה מרור.
ממשיכה המשנה: אחר שאכל ירק בטיבול הראשון, הִבְיָאוּ לְפָנֵינוּ
מִצָּה, שבה יקיים מצות אכילת מצה, וְחֻזְרָת, שבה יקיים מצות
מרור, מפני שעליו לומר עתה את ההגדה, ובשעת אמירת ההגדה
צריך שיהיו המצה והמרור מונחים לפניו. ומביאים לפנינו גם
הַרְוִסָתָה, שהיא תערובת פירות שיש בה חמיצות, שמטבלים בה את
המרור, וְכֵן מביאים שְׁנֵי מִינֵי תְּבַשְׁלִין.
המשנה מביאה מחלוקת האם יש מצוה בטיבול בחרוסת: מביאים
לפנינו את החרוסת אֵף עַל פִּי שֵׁאִין הטיבול בְּחֻזְרָת מִצָּנָה. רַבִּי
אֶלְעָזָר (בן) [בְּרַבִּי] צִדְקָה חוֹלֵק וְאִמְרָה, שהטיבול בחרוסת הוא
מִצָּנָה.
מסיימת המשנה: וּבְמִקְדָּשׁ – בזמן שבית המקדש היה קיים, הָיוּ
מְבִיאִין לְפָנֵינוּ אחר אכילת הירק, אף את גִּיפּוֹ שֶׁל קֶרֶב הַפֶּסַח.

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רט רש"י

רבי יצחק בן רבי אחא דשמעתא — רבי יצחק סתם האמור באגדתא — רבי יצחק בן פנחס הוא. שמעון נא אחי — דשמעתא בן אחא. ולבן דודא עליך — מתאוד לאכול כל שעה שהורגלת. קקלי — יקות. אקיקלי דמא — על אשפות העיר, מקום ששאר בני העיר יושבין, הואיל ואין תובעין לו כלום. **משנה** מברך על חיון — והוא הדין למקדש על הפת. **גמרא** שחיון גורם לקידוש שתיאמר — שאם אין לו יין או פת אינו מקדש. **משנה** הביאו לפניו — ירקות. מטביל בחזרת — זהו לשון הגמרא, כדנתניא לעיל (קב); השמש מטביל בבני מעים לפי שכל מאכלם על ידי טיבול. מטביל בחזרת — כלומר, אם אין שם ירק אחר, מטביל החזרת בחרוסת ואוכל. עד שמגיע **לפרפרת הפת** — קודם שיגיע לאותה חזרת אוכל המצה שהוא מברך עליה "על אכילת מרור". וטיבול ראשון — כדי שיכיר תינוק וישאל, לפי שאין רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה. הביאו לפניו — אחר אותו טיבול. מצה מרור וחרוסת ושני תבשילין ואף על פי שאין חחרוסת מצוה — ולקמיה פריך: הואיל ולא מצוה אמאי מייית לה?

רשב"ם
רבי יצחק בן רבי אחא דשמעתא — מילתא באנפי נפשה היא, כל רבי יצחק סתם הנוכר בשמעתא. הוא רבי יצחק בן רבי אחא. רבי יצחק סתם באגדתא. הוא רבי יצחק בן פנחס. שמעון נא אחי — דשמעתא בן אחא. אוכל בצל ושב בצל — אוכל בצל או ירקות, ותשב בצל ביתך. ואל תצטרך למכור ביתך. ולבן דודא עליך — ומתאוד לאכול כל שעה שהורגלת. ראביל אליהא — אליה, כלומר בשר שמן תמיד. שיש בעליהא — כשבאין לתוכו הקפותיו הוא נסתר, שאין בידו מה לפרוע. קקלי — יקות. אקיקלי דמא — על אשפות (הנהר) והעיר; מקום ששאר בני העיר יושבין, הוא יושב ואין תובעין לו כלום. **משנה** על חיון — והוא הדין למקדש על הפת, ותעמא מפרש בגמרא. **גמרא** דברים שבין בית שמאי ובית הלל כסעודה — הכא לא חשיב אלא דהא מפולגותיהו, אבל במסכת ברכות (נא.ב) איכא טובא. גורם ליין שיכא — קודם סעודה, וכבר קידש היום — טעם אחר נותן לדבריו, דמשקיבלו עליו מציאת הכוכבים, קידש היום ועדיין לא בא יין לשלוח. וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה. שחיון גורם לקידוש שתיאמר — שאם אין לו יין או פת, אינו מקדש. והמקדש על הפת במקדש על חיון וברכת הפת קודם. תדיר קודם — במסכת זבחים נפקא לן מהאי קרא דכתיב במזוסף: "מלכד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד". מלכד — משמע לאחר שהקרבת התמיד תקריב המזוסף. וקא דרשין "אשר לעולת התמיד" קרא יתירא הוא — אתא למילף דבשעתא שהוה תדיר הקידמו הכתוב, ומבאין אתה דן לכל התדירין. **דחא נפקא בת קול** — במסכת עירובין בפרק קמא. ורבי יהושע היא — בבבא מציעא בפרק "הזוהב" גבי "חנור שחתכו חוליות" עמד רבי יהושע ואמר: אין (משתמשין) בבת קול, והלכך לדידיה הוצרך לומר בו: הילכתא בבית הלל, שבשאר מחלוקת דבית שמאי ובית הלל שלא הוקבע בפירוש הלכה בבית הלל, סבירא ליה שהוצרכה לעשות כדברי בית שמאי עושה וכדברי בית הלל עושה, כדנתניא באלו טריפות (מדא, ומוקמין לה אליבא דרבי יהושע. **משנה** הביאו לפניו — הירקות אחר שבידך על חיון. מטביל בחזרת — זהו לשון הגמרא, כדנתניא לעיל (קב); השמש מטביל בבני מעים לפי שכל מאכלם על ידי טיבול, והאי טיבול לאו בחרוסת הוא, כדקתני לקמן: הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. מכלל דעדיין לא הביאו. והך חזרת לאו דוקא, אלא אם (כן) אין שם ירק אחר, מטביל בחזרת ואוכל. **עד שמגיע לפרפרת הפת** — קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר מצה, שהוא מברך על אכילת מרור, כדכתיב: "על מצות ומרורים" (במדבר טו). בתחלה מצה ואחר כך מרור וטיבול ראשון זה — כדי שיכיר תינוק וישאל, לפי שאין בני אדם רגילין לאכול ירק קודם סעודה. **מביאו לפניו** — אחר אותו טיבול. מצה וחזרת ושני תבשילין אף על פי שאין חחרוסת מצוה — ובגמרא פריך: הואיל ולא מצוה, למה מייית לה? שני תבשילין — בגמרא מפרש כנגד מ.

(שיך לעיל קיג.ב) **ואין** מיסב בסעודת מצוה — היינו סעודת מילה, דאמר במדרש דניצול מדינה של גיהנם, וסעודת נישואין בתלמוד חכם, ובת כהן לכהן, ודוקא שיש שם בני אדם מהוגנין, כדאמרין ב"זה בורר" (סנהדרין כג.א), נקי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא בן יודעין מי מיסב עמהם.
צריך לנהוג בו כבוד — בשלא למד ממנו, דבלמד ממנו אמרין (אבות פרק ששי) בדרך (ששאו) וקראו רבו אלפוס אף על פי שלא למד אלא שני דברים מאחיותפל.
ראמר אין משגיחים בבת קול — ואם תאמר: מאי שנא דקימא לן בבת קול דבית הלל ולא קיימא לן בבת קול דרבי אליעזר? ויש לומר: דהבא בית הלל חלו רובא אלא דבית שמאי מחזירי טפא, אבל הוה דבת קול היה כנגד רבים, לא קיימא לן הכי. ובת קול לא יצתה אלא לכבוד כדאמרין הוה מן השמים יוכיחו. ואם תאמר: אם בן דוכי קאמר רבי יהושע היא? הא רבי יהושע קאי אבת קול דר' אליעזר? ויש לומר: מדקאמר אין משגיחין בבת קול משום דלא (מן השמים) היא, משמע דבכל דוכתא לית לן למיזל בחר בת קול.
הביאו לפניו — פירש רבינו שמואל בן מאיר: ירקות. ואין נראה: מדלא קתני בהדיא הביאו לפניו חזרת כדקתני בסמוך הביאו לפניו מצה. ונראה כפירוש רבינו חננאל: הביאו לפניו — שלוח. שהרי אין מביאין השלוח עד אחר קידוש ואל השלוח מונח החזרת.
מטביל בחזרת — כלומר, אוכל החזרת בטיבול, כמה השמש מטביל בבני מעים, וכן מטביל בירקות. ובקרא נמי משתעי הכי: "כי תקריע בפור עניך" (ירמיה ד), שמנחת הפוך בעינים. ופירש רבינו שמואל בן מאיר: דהאי טיבול לאו בחרוסת, דהא אכתי לא בא, כדקתני סיפא: הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. ואין זה ראיה, דהא קתני הכא חזרת, ותניא נמי בספא. ועוד: דחזרת צריך להטביל בחרוסת משום קפא. ומידו דיכא שהטיבול ראשון הוי בשאר ירקות — אין צריך לטבול בחרוסת, אלא או בחומץ או במים ומלח, כמו שהיה נהוג רבינו תם. דהא אמר בגמרא דחרוסת משום קפא, ואליבא קפא אלא במצה. וכל שכן לר' אליעזר רב צדוק דקאמר מצוה ובר לטיט, דלא שייך אלא במרור, לזכר ד"מרורו את חייכם בחומר" (שמות א). ועוד: דלא שייך מצוה, שטיבול ראשון אינו אלא להיכירא. והלא כהרב ר' יוסף שעשה בסדרו וטיבול בחרוסת. וכן רבינו שלמה בסידור ור' ר' שמעיה.

עד שמגיע לפרפרת הפת — "פרפרת" קרי המרור שאוכל אחר המצה, ו"פרפרת" כלומר ממשכת המאכל, כמו "פרפראות לחכמה" (אבות פרק שלישי משנה יח), שהירקות ממשכית הלב למאכל. ומדקרי למרור פרפרת הפת, רמז במשנה דמצה קודמת למרור כדאמר בגמרא. **הביאו** לפניו מצה — לפי שעקרו השלחן לפניו מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפניו מצה, ועקירת שלוח היא כדי שישאל הבן ואביו עונה לו, עדיין יביאו שלוח לעשות טיבול שני. והבן ישאל: למה אנו מטבילין שתי פעמים? ומי כשעוקרין מחזירין לפניו, והמצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה "מצה זו" "מרור זה" וכדאמר (לעיל) לו. ולקמן קטובא: "לחם עוני" — שעונין עליו דברים הרבה.
אף על פי שאין חחרוסת מצוה — ואם תאמר: אמאי לא אתי חחרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה? ויש לומר: דכין דכל עיקר מרור לא ניתן רק בטיבול בחרוסת משום קפא, לא מקרי ביטול בכך.

זאת
הוא
זאת

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

זאת אומרת מצות צריכות כונה – ריש לקיש סבר דמתניתין סתמא קתני ומיירי אפילו יכול למצוא שאר ירקות אין לו לטרוח אחר שאר ירקות, אלא עושה שני טיבולין במרור, והיינו משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא בעידן כו. וב"ב"א פרי האדמה" הוא דאביל ליה, כלומר: שלא בדרך "על אכילת מרור", ודילמא לא איכוון, ודילמא לא דוקא, כלומר: ודאי לא איכוון למרור דאין מצוה אלא

עד טיבול שני אחר מצוה, הלכך בעי למנהרד
ואטבולי, פירוש: ולברך "על אכילת מרור". ולא
נקט "ורבוכי" משום דרב חסדא אית ליה
בשמעתין דמברך על אכילת מרור בטיבול ראשון.
והא דקאמר: ובבורא פרי האדמה אביל ליה –
היינו, כלומר שאינו אוכל לשם אכילת מרור אלא
אבלו לצאת בבורא פרי האדמה, דאי סלקא
דעתך לא בעי כוונה, אם כן יצא חובת מרור
בטיבול ראשון, אף על גב דאכלו לפני מצוה,
ובתיב: "על מצות ומורורים" לא הווי עיכובא,
אמאי צריך תרי טיבולי במרור הוה ליה לאהדורי
אשאר ירקות משום היכירא בטיבול ראשון, ואחר
מצוה בטיבול שני יאכל מרור. והגמרא דחי
דלעולם אין צריכות כוונה ומהדרין אשאר ירקי
משום היכירא, וכדי לאכול מרור אחר המצה.
ומתניתין קא משמע לן הויא דליכא שאר ירקי
דאפילו במרור בעינן תרי טיבולי כדי לאכול מרור
במצותו, ומשום היכירא. ולא אמרינן שלא יאכל
מרור עד לבסוף ולא נחוש להיכירא.

אבילן דמאי יצא – אבל ודאי לא יצא, אף על
גב דמעשר ירק דרבנן, כדאמרין גבי
מצוה ב"כ שעה" (לעיל להב): אבל לא בטבל,
ומוקי לה בטבל טבול מדרבנן ואיתקש מרור
למצוה, וברמיא יצא נמי במצה משום דאי בעי
מפקי נכסיה וחזי ליה, וטעמא דהחמיר בוראי
דרבנן, דטבל דאורייתא מפיק חתם (לעיל להב).
מלא תאכל עליו חמץ" יצא זה שאיסורו משום
כל תאכל טבל, ואיתקש מצוה לחמץ.

אבילו בלא מתכוין יצא – קשיא לריש לקיש.
ואף על גב דריש לקיש דייק ממתניתין –
על בירך מתניתין לא איירי בבל ענין, אלא
ברליכא שאר ירקות, וקא משני תנאי היא, וכיון
דאיכא תנא דסבר כריש לקיש דייק שפיר ריש
לקיש ממתניתין דצריכות כוונה, כי סתמא קתני
בבל ענין אפילו איכא שאר ירקות. **סילקא**
וארוחא – וכל שכן שני מיני בשר. **לית** דחש לה
לדר' יוחנן בן גורי – וטעמא: דאינו בא לידי
חימוץ אלא לידי סרחון בפרק "כל שעה" (לעיל
להא). **שני** מיני בשר – פירש רבינו חננאל: צלי
וזר לפסח, ומבושל – זכר לחגיגה. ולא נהירא:
דקיימא לן כבן תימא (לעיל ע"א) דאין חגיגה
נאכלת אלא צלי, דמתניתין אתיא כוותיה, לכך
נראה: דתריידיה מבושלין, וכן משמע לשון
תבשילין.

אחר זכר לפסח ואחר לחגיגה – כשהל ארבעה עשר להיות בשבת אין צריך רק ביטול
אחר, דחגיגת ארבעה עשר אינה דוחה את השבת. ומיהו אומר רבינו יצחק: דמכל
מקום אין לחלק, דדמי לחובת אלו היינו מניחים מלעשות שני תבשילין, וגם יש לחוש שגמא
לא יעשו בשאר פסחים, ואין שום חשש אם אנו עושין אף על גב דלא צריך, דליכא למיחש
שגמא יבנה בית המקדש ואימרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת
– דהקריבה מסורה לזריזין, וכשיבנה משה ואהרן יתא עמנו, וליכא למיטעי. אך הבא לחניה
מלעשות שני תבשילין אין מהזיזין אותו. **אמר** רב הונא מברך כו. – רב הונא סבר כריש
לקיש דבעי כוונה ואפילו אית ליה שאר ירקות – עביד במרור שני טיבולי.

מתקין

זאת אומרת מצות צריכות כונה – משום הכי בעי תרי טיבולי, שגמא לא נתכוון לשם
מרור, הואיל וביכר "בורא פרי האדמה" כשאר ירקות דעלמא. דילמא הא קמשמע לן
דבעינן תרי טיבולי – משום תינוקות שישאלו, ועבידון היכירא טובא. **אבילו לחצאין** –
חצי זית בפעם ראשונה וחצי זית בפעם שניה, ובמרור קא איירי. **תנאי היא** – דהאי תנא
לית ליה צריכות כוונה, ורבי יוסי אית ליה

צריכות כוונה. **שפע מינה** – מדקאמר רב הונא
דמבשילין אורז בפסח ולא חישי לחימוץ, לית
דחש לה לדריבי יוחנן. **אפילו דג וביצה שעליי** –
שהיו רגילין להשיח את הדג בביצים. **ואחד זכר**
– לחגיגת ארבעה עשר. **גרמא ובישולא** –
חתיכת בשר ומן המרק. **פשיטא חיבא דאיכא**
שאר ירק – מברך מעיקרא אירק "בורא פרי
האדמה", דאסור ליהנות מן העולם בלא
ברכה, וכיון דיש לו שאר ירקות זכיי שפיר טפי
שיכרך "בורא פרי האדמה" על הירקות תחלה,
דהיינו ברכה דראייה להם, ויפטור את המרור
הבא אחריו מברכת "בורא פרי האדמה", ואחר
כך בירך על החזרת "על אכילת מרור".
ולבסוף

רשב"ם

זאת אומרת מצות צריכות כוונה – משום הכי
בעי תרי טיבולי, שגמא לא נתכוון בראשון לשם
מרור הואיל וביכר עליו "בורא פרי האדמה"
כשאר ירקות דעלמא, שחיי אין עדיין אכילת
מצות מרור לברך עליו "על אכילת מרור" עד
לאחר המצה. דילמא הא קא משמע לן –
דבעינן תרי טיבולי משום תינוקות שישאלו,
ועבדי היכירא טובא, ומיהו ממרור קמא יצא ידי
חובתו, ומיהו ריש לקיש: אם כן דמשום
היכירא דתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי, ולא
לאשמועינן מצות צריכות כוונה, לאשמועינן
שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני
דאיכא נמי היכר לתנוקות, אבל במרור לחודיה
לא בעינן תרי טיבולי, דכולי האי לא עבידינן
משום היכירא דתינוקות להקדים אכילת מרור
קודם זמנו. ועוד **תנאי** – בהדיא דמצות אין
צריכות כוונה, ותזבזבא דריש לקיש. **אבילן**
דמאי יצא – דאי בעי מפקד לנכסיה הווי עני
וחזי ליה, השתא נמי חזי ליה. **אבילו לחצאין** –
חצי זית בפעם ראשון, וחצי זית בפעם שני,
ובמרור מיירי. **תנאי היא** – דהאי תנא לית ליה
מצות צריכות כוונה, ורבי יוסי אית ליה. **אף על**
גב שטיבל בחזרת – טיבול קמא היכא דליכא
שאר ירקות. **מצוה לחביא בו** – כלומר, מצוה
לחביא מן החזרת, דאכתי לא קיים מצות
אכילת מרור הואיל ולא נתכוון, דמצות
צריכות כוונה. **אי הכי מאי מצוה לחביא בו**
– מביאין הוה ליה למינני. **סילקא** – תרדין,
ורבובתא היא, וכל שכן שני מיני בשר. **הואיל**
ונפק מפומיה דרב הונא – בשביל חיבתו להראות הלכה כמותו. **שפע מינה** –
מדקאמר רב הונא שמבשילין אורז בפסח ולא חישי לחימוץ, לית דחש לדריבי יוחנן בן
גורי. **אפילו דג וביצה שעליי** – שהיו רגילין להשיח את הדג בביצים, והיינו ברוחא,
דאף על גב דדמי לתבשיל אחד חשיב שני תבשילין. **ואחד זכר** – לחגיגת ארבעה
עשר הבאה עם הפסח. **שני מיני בשר** – צלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה, כך
פירש רבינו חננאל מרומי. **גרמא ובישולא** – חתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו. **פשיטא**
חיבא דאיכא שאר ירקות – מברך מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות "בורא פרי
האדמה" דאסור ליהנות מן העולם הוה בלא ברכה, דכיון שיש לו שאר ירקות,
הכי שפיר טפי שיכרך "בורא פרי האדמה" תחלה, דהיינו ברכה דראייה להן, ויפטור
את המרור מברכת פרי האדמה, ואחר כך בירך על החזרת "על אכילת מרור".
ולבסוף

מתקין

זאת אומרת מצות צריכות כונה – משום הכי בעי תרי טיבולי, שגמא לא נתכוון לשם
מרור, הואיל וביכר "בורא פרי האדמה" כשאר ירקות דעלמא. דילמא הא קמשמע לן
דבעינן תרי טיבולי – משום תינוקות שישאלו, ועבידון היכירא טובא. **אבילו לחצאין** –
חצי זית בפעם ראשונה וחצי זית בפעם שניה, ובמרור קא איירי. **תנאי היא** – דהאי תנא
לית ליה צריכות כוונה, ורבי יוסי אית ליה
צריכות כוונה. **שפע מינה** – מדקאמר רב הונא
דמבשילין אורז בפסח ולא חישי לחימוץ, לית
דחש לה לדריבי יוחנן. **אפילו דג וביצה שעליי** –
שהיו רגילין להשיח את הדג בביצים, והיינו ברוחא,
דאף על גב דדמי לתבשיל אחד חשיב שני תבשילין. **ואחד זכר** – לחגיגת ארבעה
עשר הבאה עם הפסח. **שני מיני בשר** – צלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה, כך
פירש רבינו חננאל מרומי. **גרמא ובישולא** – חתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו. **פשיטא**
חיבא דאיכא שאר ירקות – מברך מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות "בורא פרי
האדמה" דאסור ליהנות מן העולם הוה בלא ברכה, דכיון שיש לו שאר ירקות,
הכי שפיר טפי שיכרך "בורא פרי האדמה" תחלה, דהיינו ברכה דראייה להן, ויפטור
את המרור מברכת פרי האדמה, ואחר כך בירך על החזרת "על אכילת מרור".
ולבסוף

גמרא

ריש לקיש מביא ראייה מהמשנה לדין 'מצוות צריכות כוונה': אָמַר
 רִישׁ לְקִישׁ, זֹאת אִמְרָתָהּ - משנתנו, ששנינו בה 'מטבל בחזרת עד
 שמגיע לפרפרת הפת', שגם מי שאין לו לטיבול ראשון אלא חזרת,
 צריך לטבל פעם שניה בחזרת אחרי שיאכל מצה, הרי היא
 מלמדת שִׁמְצוֹת צָרִיכוֹת בְּיוֹנָה כדי לצאת ידי חובתו, וכל שלא כיון
 לקיום המצוה, לא יצא ידי חובתו, שהרי בְּיוֹן דְּלֹא פְעִידֵן חֵיבָא
 דְּמִרְוּר הוּא דְּאִכִּיל לֵיהּ - מאחר שכאשר אבל חזרת בטיבול
 הראשון עדיין לא היתה זו שעת חיוב אכילת מרור, מפני שעיקר
 חיוב מרור הוא רק לאחר אכילת המצה, וּבְנִדְמָא פְּרִי הָאֲדָמָה הוּא
 דְּאִכִּיל לֵיהּ - ובירך על אכילה זו רק ברכת 'בורא פרי האדמה'
 כאוכל שאר ירקות, ולא 'על אכילת מרור', ועל כן יש לחשוש
 דְּיִלְמָא לֹא אִיבּוּן לְמִרְוּר - שמא לא התכוין באכילתו לקיום מצות
 מרור, ולא יצא ידי חובתו, הֲלָכָה בְּעֵי לְמַתְרֵי לְאִמְבּוּל - לכן חייבה
 המשנה לחזור לטבל בחזרת לאחר אכילת המצה, כדי שיאכלנה
 או לִשְׁמֹעַ קוֹיָם מִצְוַת מִרְוּר. דְּאִי סָלְקָא דְּעֵתָךְ - שאם עולה בדעתך
 לומר שִׁמְצוֹת לֹא צְרִיכָא ו-אינה צריכה) בְּיוֹנָה, אִם כֵּן לָמָּה לָךְ תְּרִי
 מִיבּוּלִי - מדוע צריך שני טיבולים, וְהָא כִּבְלִי לֵיהּ הָדָא זִמְנָא -
 והלא כבר טיבל פעם אחת בחזרת, ויצא בטיבול זה ידי חובת
 מרור, ומדוע יטבל שוב לאחר אכילת המצה.
 דוחה הגמרא את ראיית ריש לקיש: מִמָּא - ממה למדת לומר כך,
 דְּיִלְמָא לְעוֹלָם מִצְוֹת אֵין צָרִיכוֹת בְּיוֹנָה כדי לצאת ידי חובה,
 והואכל חזרת בטיבול הראשון, יצא ידי חובת מרור, וְדִקְדָּמְרָת תְּרִי
 מִיבּוּלִי לָמָּה לִי - ומה ששאלת, אם כן מדוע צריך שני טיבולים,
 והלא כבר יצא ידי חובת מרור בטיבול הראשון. יש להשיב, שאף
 על פי שכבר קיים מצות מרור, מטבל שנית בחזרת בִּי חֵיבִי דְּלִהּוֹי
 הִיבְרָא לְתִינּוּקוֹת - כדי שיהיה תוספת היכר לתנינוקות שלילה זה
 אינו כשאר הלילות, ויבוא לשאול 'מה נשתנה'.
 הגמרא מבקשת לקיים את הוכחת ריש לקיש: וְכִי תִימָא - ואם
 תרצה לומר שבהכרח הטעם לשני הטיבולים הוא משום שמצוות
 צריכות כוונה, כי אילו היה הטעם רק משום היכר התנינוקות אִם
 בְּן לִישְׁמִיעֵינָא - שמייענו התנא שגם כאשר מטבל טיבול ראשון
 בְּשֹׁאֵר יִרְקוֹת שאין יוצאין בהם ידי מרור, וטיבול שני בחזרת, יש
 בכך היכר לתנינוקות, ומדוע השמיענו באופן שלא מצא אלא
 חזרת, אם לא כדי להורות שמצוות צריכות כוונה.
 דוחה הגמרא: אין לומר כך, משום דְּאִי אִשְׁמִיעֵינָא - אילו היה התנא
 משמיע דין טיבול ראשון בְּשֹׁאֵר יִרְקוֹת, הָוָה אִמְנָא - הייתי טועה
 לומר דְּהִכָּא דְּאִמָּא - שהיכן שיש לו גם שֹׁאֵר יִרְקוֹת, הוּא דְּעֵינָא
 תְּרִי מִיבּוּלִי - או צריך שני טיבולים משום היכר התנינוקות, אִכֵּל
 כְּשִׁישׁ לֹו חֲזָרָת לְחֻדָּא ו-בלבד), לֹא בְּעֵי תְּרִי מִיבּוּלִי - לא הצריכו
 שני טיבולים, שכיון שמצוות אינן צריכות כוונה, כשיטבל טיבול
 ראשון בחזרת כבר יצא ידי חובת מרור קודם עיקר זמנה, ומשום
 היכר התנינוקות, אין להקדים את מצות אכילת מרור לפני זמנה,
 ועל כן באופן זה לא יטבל קודם הסעודה כלל, קְמַשְׁמַע לָן - לכן
 נקט התנא טיבול ראשון בחזרת ומשמיענו בכך דְּאִפְּסִילוּ כְּשִׁישׁ לֹו
 רַק חֲזָרָת, בְּעֵינָא תְּרִי מִיבּוּלִי - צריך שני טיבולים, בִּי חֵיבִי דְּלִהּוֹי
 בִּיה הִיבְרָא - כדי שיהיה היכר לתנינוקות.
 הגמרא מוסיפה להקשות על ריש לקיש, ומוכיחה מבריייתא
 שמצוות אינן צריכות כוונה: וְעוֹד תִּנְיָא בְּרִייתָא לַעֲנִין מִצְוַת
 מרור, שאף על פי שהאוכל ירקות של מרור כשהם טבל, שאינם
 מעושרים, לא יצא ידי חובה, אִךְ אִם אִכָּל דְּמָא - שלקחם מעם
 הארץ ויש ספק האם הלה עישר אותם או לא, וחייבו חכמים
 להפריש מהם מעשרות מספק, וזה לא הפריש מהם, אף על פי כן
 יצא ידי חובה, מפני שחכמים התירו לעניים אכילת פירות זמני,
 ולכן אף אם אכלם עשיר יצא ידי חובה, שמאחר שבידו להפקיר
 את נכסיו ולהיות עני, די בכך לענין איסור דמאי שאינו אלא
 חומרת חכמים, שהרי מן התורה הפירות בחזקת מעושרים, כיון
 שרוב עמי הארץ מעשרים את פירותיהם.
 וכן אם אִכָּל - את המרור בְּלֹא מְתָבִין - שלא התכוין לקיים
 המצוה, יצא ידי חובה, מפני שמצוות אינן צריכות כוונה.

וכן אם אִכָּל לְחֻדָּא - שאכל תחילה כשיעור חצי זית וחזר ואכל
 כחצי זית נוסף, יצא ידי חובה, מפני ששתי האכילות מצטרפות
 לשיעור כזית, וּבְלִבְרָ שְׁלֹא יִשְׁהָא בֵּין תַּחֲלִיל הָאִכִּילָה הראשונה
 לַחֲבִירָתָהּ - לסיום האכילה השניה יותר משיעור 'כְּרִי אִכִּילַת פָּרִס',
 שאם שהה יותר משיעור זה שוב אין האכילות מצטרפות, והרי
 הוא כמי שאכל פחות מכזית מרור שאינו יוצא ידי חובה.
 וממה ששנינו בבריייתא שהאוכל מרור בלא כוונה יצא ידי חובה,
 מוכח שמצוות אינן צריכות כוונה, וקשה על ריש לקיש.
 מתרצת הגמרא את דברי ריש לקיש: דִּין 'מצוות צריכות כוונה'
 תִּנְיָא הִיא - שני במחלוקת תנאים, שהתנא ששנה לעיל 'אכלן
 בלא מתכוין יצא' סובר שמצוות אינן צריכות כוונה, ואילו רבי
 יוסי חולק, דְּתִנְיָא בְּרִייתָא אַחֲרָת, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מי שאין לו ירק
 אחר, כי אם חזרת, אֵף עַל פִּי שְׁכַבְרָ מִיבֵל טִיבול ראשון בְּחֻדָּת,
 מכל מקום מְצוּה לְהִכָּיָא לְפָנָיו שְׁנֵי חֲזָרָת וְחֲרוּסָת לצורך טיבול
 שני שאחר אכילת מצה, וְשִׁנִּי תַבְשִׁילִין. ומוכח מדבריו שבאכילת
 חזרת בטיבול הראשון לא קיים מצות מרור, מפני שלא התכוין
 לצאת ידי חובה, ומצוות צריכות כוונה, ועל כן עדיין מצוה להביא
 לפניו חזרת בשנית.
 שואלת הגמרא: וְאִכְתִּי מִמָּא - ועדיין מניין מוכח שלדעת רבי יוסי
 מצוות צריכות כוונה, דְּיִלְמָא קִשְׁבָּר ו-שמא (סובר) רַבִּי יוֹסִי 'מִצְוֹת
 אֵין צָרִיכוֹת בְּיוֹנָה', ואמנם כבר יצא ידי חובתו בטיבול הראשון,
 וְהָא דְּבָעֵינָא תְּרִי מִיבּוּלִי - ומה שצריך שני טיבולים בחזרת, בִּי חֵיבִי
 דְּתִינְיָא הִיבְרָא לְתִינּוּקוֹת - כדי שיהיה היכר לתנינוקות וישאלו על
 כך.
 משיבה הגמרא: אִם בְּן, שחובת הטיבול השני בחזרת הינה רק
 משום היכר לתנינוקות, מִאִי מְצוּה - מהו שאמר רבי יוסי שאף על
 פי שטיבל בחזרת, מצוה להביא לפניו חזרת, והלא אין בזה מצוה
 אלא התורה, כיון שקיים כבר מצות אכילת מרור, ולא היה לו לומר
 'מביאין לפניו חזרת וחרוסת'. אלא בודאי דעת רבי יוסי היא
 שמצוות צריכות כוונה, וכיון שביטול ראשון לא התכוין לצאת,
 מצוה להביא לפניו חזרת שנית לקיום מצות מרור.
 ומצינו אם כן שנחלקו תנאים בדינו של ריש לקיש, ודברי ריש
 לקיש הם כשיטת רבי יוסי.
 שנינו במשנה: 'הביאו לפניו מצה וחרוסת וחזרת ושני תבשילין'.
 הגמרא מבארת מה הם ה'שני תבשילין' ששנינו במשנה. מבררת
 הגמרא: מָא - מהם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא,
 אין צורך להביא דווקא מיני בשר, אלא אפילו סִילְקָא וְאִרְזָא -
 תבשיל של תרד ותבשיל של אורז, וכל שכן שני מיני בשר. מביאה
 הגמרא מעשה בענין זה: רַבָּא הָוָה מִתְרַד אִסְלִקָא וְאִרְזָא - היה
 מחזר לקחת דווקא תרד ואורז, הוֹאִיל וְנִפְסִיק מְסוּמִיָּה דְּרַב הוּנָא -
 הואיל ויצא כן מפיו של רב הונא, ומתוך חיבתו ביקש להראות
 שהלכה כמותו.
 הגמרא לומדת דין נוסף מדברי רב הונא: אָמַר רַב אִשִּׁי, שְׁמַע מִינָהּ
 [ב]רַב הוּנָא - מוכח מדברי רב הונא שהורה להביא תבשיל של
 אורז, דְּלִית דְּחִישׁ - שאין מי שחושש לָהּ ו-להלכה זו) דְּרַבִּי יוֹחָנָן
 בְּן נֹזְרִי הסובר שאורז הבא במים דינו כחמץ לכל דבריו. דְּתִנְיָא
 בְּרִייתָא, רַבִּי יוֹחָנָן בְּן נֹזְרִי אָמַר, אִרְזִי, מִן מִמְנֵי הֲדֵינָא הוּא, וְעַל
 כֵּן תִּיבִין עַל חִיפּוּצָא פְּרָת - אם עירבוהו במים באופן המחמץ,
 האוכלו בפסח חייב כרת, וְכֵן מִטַּעַם הוּא רְשָׁא אֲדָם לֵאפּוֹת מִצָּה
 מאורז, וְיִוצֵא בִּי חֻבְתָּו - ידי חובת אכילת מצה בְּפֶסַח, שמאחר
 שמין דגן הוא ושייך בו חימוץ, כשר הוא לאפות ממנו מצה
 למצוה. ונמצא לדבריו שתבשיל של אורז הוא חמץ, ואסור בפסח,
 ואילו מדברי רב הונא שהורה להביא תבשיל של אורז, מוכח
 שסובר שאינו חמץ.
 הגמרא חוזרת לענין שני התבשילים, ומביאה דעות נוספות מהם:
 חֲזָקָה אָמַר, אין צריך שני תבשילים נפרדים לגמרי, אלא אִפְּסִילוּ דִּג
 וְיִצֵּא שְׁעָלָיו - שטחו ביצה על הדג, והרי הם נראים כתבשיל אחד,
 מכל מקום לענין זה דינם כשני תבשילים, ודי בכך.
 רַב יוֹסֵף אָמַר, צָרִיךְ שְׁנֵי תַבְשִׁילִים יְהִי מִשְׁנֵי מִינֵי בִּשְׁךְ דְּוּקָא,
 הָאֲחֵד צְלוֹי וְאֶרְ לְקָרְבַּן פֶּסַח שְׁנֵי אֲחֵד מְבוּשֵׁל וְאֶרְ לְקָרְבַּן

הפסח תהיה עם המצה והמרור. ומוכח שהלל לא חשש שהמצות
יבטלו זו את זו.
הגמרא מביאה שחכמים חולקים על הלל: **אמר רבי יוחנן, חולקין**
עליו חביריו החכמים על הלל הזקן, ולדעתם אסור לאכול פסח
מצה ומרור בכריכה אחת, דתניא, יכול יהא פורקן – את הפסח
מצה ומרור בכת אחת ואוכלן, כדרך שהלל כורכן ואוכלן, תלמוד
לומר 'על מצות ומרורים יאכלוהו', ומתוך שהיה אפשר לומר
'יאכלו', ונאמר 'יאכלוהו', לשון יחיד, משמע שאפילו אם יאכל
את זה בפני עצמו ואת זה בפני עצמו קיים את מצותו כדין.
מקשה רב אשי על דברי רבי יוחנן: **מתקנה לה רב אשי, אי**
הכי – אם כדברין שחכמים שבבביתא זו אוסרים לאכול
בכריכה, אם כן מאי – מהו שאמרו 'אפילו' זה בפני עצמו וזה
בפני עצמו, שמשמע שרשאי לאכול כפי שירצה, או בכריכה
או אפילו בלא כריכה. אך ודאי אין במשמעות דבריהם איסור
לאכול בכריכה.
רב אשי מבאר את שיטת חכמים באופן אחר: **אלא אמר רב אשי,**
האי תנא הכי קתני – התנא של ברייתא זו שנה כר, יכול לא יצא
בהו – בפסח מצה ומרור ידי חוקתו אלא אם כן פורקן בכת אחת
ואוכלן, כדרך שהלל כורכן ואוכלן, תלמוד לומר, 'על מצות
ומרורים יאכלוהו', אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, ורשאי
לאכול כפי שירצה, בכריכה או שלא בכריכה.
נמצא שהתנא ששנה ברייתא זו מודה להלל שמותר לאכול
בכריכה, מפני שמצות אין מבטלות זו את זו, ואינו חולק על הלל
אלא במה שמתיר לכתחילה לאכול אף ללא כריכה. ומכל מקום
ודאי קבלה בידינו שישנם חכמים אחרים החלוקים על הלל
וסוברים שאסור לאכול בכריכה, מפני שמצות מבטלות זו את זו,
אלא שמן הברייתא אין ראיה לכך.
מכריעה הגמרא להלכה: **השתא דלא איתמר הלכתא – עתה שלא**
בכריכה, מפני שמצות אין מבטלות זו את זו, ואינו חולק על הלל
בברייתא מודים שמותר לנהוג כדברי הלל לאכול בכריכה, על כן
אף בזמן הזה [שהמרור דרבנן] יש לנהוג באופן שלדעת כולם יצא
ידי חובה ולא יבטלו המצות זו את זו, ולכן מפרך תחילה 'על
אכילת מצה' ואביל – ואוכל את המצה לבדה, שלא בכריכה, והדר
– ואחר כך מפרך 'על אכילת מרור' ואביל מרור לבדו, בלי כריכה,
והדר אביל מצה וחפא בחדו הדר – ואחר כך אוכל מצה וחזרת
כרוכים יחדיו בלא ברכה, לקיים וְכָרְכָם לְמַקְדָּשׁ בְּהֵלֵל – כמו שהיה
הלל עושה בזמן שבית המקדש היה קיים, כשהיו אוכלים קרבן
פסח.
הגמרא ממשיכה לעסוק בהלכות מרור, בענין טיבולו בחרוסת.
מקדימה הגמרא: **אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא, כל מאכל**
שטיבולו בַּמִּשְׁקָה – שטבלוהו באחד ממיני המשקים, כגון ירק
שטבלו בכותח או בחומץ, צריך נטילת ידים לפני אכילתו, מפני
שגזרו חכמים על סתם ידים שיהא דיון כ'שני לטומאה, וכאשר
שני לטומאה נוגע במשקים, גזרו חכמים טומאה מיוחדת על אותם
משקים, שהם נעשים ראשון לטומאה, וכיון שהאוכל דבר
שטיבולו במשקה מצוי שנוגע בידיו במשקה ומטמאהו, לכך קבעו
חכמים שיטול ידיו קודם אכילתו.
לומדת הגמרא מהלכה זו דין לענין מרור: **אמר רב שפא, מאחר**
שטיבול ראשון טעון נטילת ידים, ובדאי הטעם הוא משום שכל
שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים, כדינו של רב אושעיא, אם כן
שְׁמַע מִיָּה – מוכח מכך דהאי קסא – שאת החזרת הווי שלוקח
לטיבול ראשון,

רב חסדא מקשה על רב הונא: **מתקנה לה רב חסדא, היאך יברך**
'על אכילת מרור' בטיבול השני, וכי לאחר שכבר מילא את כרסו
היטנו – ממנו, בטיבול הראשון, חוזר ומברך עליה – על המרור
ברכת 'על אכילת מרור' בטיבול השני.
רב חסדא חולק על רב הונא: **אלא אמר רב חסדא, באופן זה שאין**
לו ירק אחר לטיבול ראשון אלא חזרת, מיעקרא – מתחילה,
בטיבול הראשון, מברך עליה גם ברכת 'בורא פרי האדמה' וגם
ברכת 'על אכילת מרור', ואביל, ומקיים באכילה זו מצות מרור,
ולקבוס – בטיבול השני אביל אכילת קסא – אוכל מהחזרת בלא
ברכה כלל, ואכילה זו הינה כדי לקיים שני טיבולים.
הגמרא מביאה את מנהגי האמוראים בדין זה: **בסוריא עבדי – היו**
עושים כרב הונא, לברך על החזרת בטיבול הראשון רק 'בורא פרי
האדמה', ובטיבול השני 'על אכילת מרור'. ורב ששת בריה דרב
הושע עבדי – עשה כרב חסדא, שבירך על החזרת את שתי
הברכות בטיבול הראשון, ובטיבול השני לא בירך כלל.
פוסקת הגמרא: **והלכתא בנותיה דרב חסדא.**
מוסיפה הגמרא: **רב אחא בריה דרבא מתיר – היה מחזר אשאר**
ירקות – למצוא שאר ירקות שאינם ממין מרור לטיבול ראשון, כדי
לאפוקי נפשיה מפלוגתא – להוציא את עצמו ממחלוקת רב הונא
ורב חסדא, כיון שבאופן זה לדעת כולם מברך 'בורא פרי האדמה'
בטיבול ראשון ועל אכילת מרור' בטיבול שני.
הגמרא עוסקת בהלכות אכילת מרור, ומבארת תחילה אם המצה
והמרור נאכלים יחדיו או כל אחד בפני עצמו: **אמר רבינא, אמר לי**
רב משךשיא בריה דרב נח, הכי אמר הלל האמורא משךשיא דגמרא
– שכן מקובל מכל בני הישיבה, שקיבלו מרבתייהם, לא יברך
אניש – לא יברך אדם מצה ומרור בחדו הדר – ביחד, ויניכול –
ויאכלם כך כדי לצאת ידי חובתו, משום דסבירא לן – שאנו סוברים
שמצות מצה אף בזמן הזה, שאין לנו קרבן פסח, חיובה נוהג
ממאורייתא, ואילו מצות מרור בזמן הזה נוהגת רק מדרבנן, ולכן
אם יאכלם כשהם כרוכים זה בזה, אחי – בא הקרור שמצותו
מדרבנן, והרי הוא לגבי דאורייתא כמאכל של רשות, שאין מצוה
באכילתו, ומכאיל ליה למצה – והוא מבטל את טעם המצה
שמצותה ממאורייתא, ואינו יוצא ידי חובת אכילת מצה.
מוסיפה הגמרא: **ואפילו למאן דאמר שמצות אין מבטלות זו את זו**
– שכאשר אדם אוכל שני מאכלים שיש מצוה באכילתם, אין
המצוה האחת מתבטלת על ידי השניה, הני מילי – דברים אלו
אינם אמורים אלא כאשר כרך מאכל שיש באכילתו מצוה
דאורייתא במאכל אחר שיש באכילתו מצוה אחרת ממאורייתא,
או שכרך מאכל שיש בו מצוה דרבנן במאכל שיש בו מצוה דרבנן
אחרת, שמאחר ששתי המצות שוות בחומרתן, הרי שתיהן קיום
מצוה, ואינן מבטלות זו את זו, אבל כאן, שבמצה יש מצוה
דאורייתא, וכריכה במרור שמצותו רק מדרבנן, הרי המרור נחשב
כדבר הרשות לגבי המצה, ובוזז לדעת כולם אחי – בא המרור
שהוא מדרבנן ומכאיל ליה למצה שהיא ממאורייתא, ועל כן אין
לאכול את המצה והמרור כשהם כרוכים זה בזה.
מבשרת הגמרא: **מאן תנא דשמיטת ליה – מי הוא התנא ששמעת**
ממנו שסובר מצות אין מבטלות זו את זו. משיבה הגמרא: הלכה
זו מדברי התנא הלל הזקן היא, דתניא בברייתא, אמרו עליו על הלל,
שחי בזמן בית המקדש כשקרב קרבן הפסח בהלכתו, וחובת פסח
מצה ומרור נהגה בימיו מן התורה, שהיה פורקן – את הפסח, מצה
ומרור בכת אחת – בכריכה אחת, ואוכלן כר, שנאמר לגבי קרבן
פסח שני (במדבר טו ט) 'על מצות ומרורים יאכלוהו', ומשמע שאכילת

"ולא עם הארץ חסיד" – שצריך להיות לימוד הנגלה, "איזהו חסיד המתחסד עם קונו", שצריך להיות לימוד החסידות, ותכלית הלימוד
הלוא הוא העבודה בפועל.

היום יום האדר שני

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קטו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ר"ג רש"י

ולבסוף אביל — בלא ברבא, משום דבעינן תרי טבולין, ומבטל ליה — לטעם מצה דאורייתא. שהיה בורכן בבת אחת — פסח מצה ומרור. וזכר למקדש כהלל — זכר למזה שזיה עושה הלל בזמן שבית המקדש קיים, שהיו אוכלים פסחיהם. צריך נטילת ידים — משום המשקין, שהידים שניות — וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו'.

צריך

רשב"ם

1 ולבסוף אביל — בלא ברבא, משום דבעינן תרי
2 טבולין. מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן
3 — וטעמא מפרש בשילהי פירקין (ק.א), אפילו
4 למאן דאמר כו' — דכיון דכי הדדי נינהו —
5 כוליהו קיום מצות נינהו, ולא מבטלי אהדרי.
6 ומבטל לה — לטעם מצה דאורייתא. בורכן
7 בבת אחת — (מצה) פסח מצה ומרור בורכן
8 בכרך אחד, כמו "בורכו בגמין" (עירובין קג.ב).
9 יאכלוהו — כל אחד בפני עצמו, מדלא כתבי
10 יאכלו (אורח), ואנא ידענא דאפסח קאי, דכתיב
11 לעיל: "ואכלו את הבשר". מתקין לה רב אשי
12 כו' — ומיהו, חולקין עליו בחיורו ברבי יוחנן.
13 אבל מהכא לא שמעינן, והשתא דלא איתמר
14 הלכתא לא כהלל ולא כרבנן — דהא רבנן
15 דברייתא מורו להלל דכריכה נמי שפיר דמי,
16 אבל רבי יוחנן קאמר דפליגי עליה דרבנן לגמרי.
17 לית ליה כריכה כלל. מברך — אמצה לחודא
18 כו'. וזכר למקדש כהלל — כמו שהיה עושה הלל
19 בזמן שבית המקדש קיים שהיו אוכלים פסחים.
20 כל שטיבולו במשקין — כגון ירק בכותח או
21 בחומץ — צריך נטילת ידים משום משקה.
22 שהידים שניות — וכל הפוסל את התרומה
23 מטמא משקים להיות תחלה.
צריך

1 מתקין לה רב חסדא: לאחר שמיילא פריסו הימנו חוזר
2 ומברך עליה? אלא אמר רב חסדא: מעיקרא מברך
3 עליה "בורא פרי האדמה" ו"על אכילת מרור" ואביל,
4 ולבסוף אביל אכילת חסא בלא ברבא. בסוויא עבדי
5 פרב הונא, ורב ששת בריה דרב יהושע עבדי פרב
6 חסדא. והלכתא פויתיה דרב חסדא. רב אחא בריה
7 דרבא מהדר אשאר ירקות, לאפוקי נפשיה מפולוגתא.
8 אמר רבינא: אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן,
9 הכי אמר הלל משמיה דנמרא: לא נכרוף איניש מצה
10 ומרור בהדי הדדי ויכול, משום דסבירא לן: מצה
11 בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן, ואיתי מרור דרבנן
12 ומבטיל ליה למצה דאורייתא. ואפילו למאן דאמר:
13 מצות אין מבטלות זו את זו — הני מילי דאורייתא
14 בדאורייתא, או דרבנן בדרבנן, אבל דאורייתא ודרבנן
15 — אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאורייתא. מאן תנא
16 דשמעת ליה מצות אין מבטלות זו את זו הלל היא.
17 דתנא: אמרו עליו על הלל שהיה בורכן בבת אחת
18 ואוכלן, שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". אמר
19 רבי יוחנן: חולקין עליו בחיורו על הלל. דתנא: יכול
20 יהא בורכן בבת אחת ואוכלן בדרך שיהלל אוכלן -
21 תלמוד לומר: "על מצות ומרורים יאכלוהו" - אפילו

22 זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. מתקין לה רב אשי: אי הכי, מאי אפילו? אלא אמר רב
23 אשי: האי תנא הכי קתני: יכול לא יצא בהו ידי חובתו אלא אם כן בורכן בבת אחת
24 ואוכלן, בדרך שיהלל אוכלן - תלמוד לומר: "על מצות ומרורים יאכלוהו" - אפילו זה
25 בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן - מברך
26 "על אכילת מצה" ואביל, והדר מברך "על אכילת מרור" ואביל, והדר אביל מצה וחסא
27 בהדי הדדי בלא ברבא, וזכר למקדש כהלל. אמר רבי אלקעזר אמר רב אשי: אמר
28 כל שטיבולו במשקה - צריך נטילת ידים. אמר רב פפא: שמע מינה האי חסא
צריך

1 מתקין לה רב חסדא לאחר שמיילא כריסו כו' — רב חסדא נמי נראה דסבר כריש
2 לקיש דבעי כוונה, אף על פי כן סבר דאין נכון לברך בטיבול שני כיון
3 שכבר מילא כריסו. דאי סבר אין צריכות כוונה, הוה ליה למימר בהדיא דנפיק בטיבול
4 ראשון ואם יברך בטיבול שני הויה ברבא לבטלה. ולא צריך לרב חסדא לאהורי
5 אשאר ידיו ומברך לרב חסדא בטיבול ראשון
6 "על אכילת מרור" אף על גב דעיקר מצות מרור
7 לא נפיק אלא בטיבול שני אחר מצה, ומעלת
8 הברכה שבירך בטיבול ראשון בטיבול שני, מאחר
9 שאכל ממנו מעט בטיבול ראשון, מידי דהוה
10 אברכת שופר דמברך אתקיעות ידישיה ומעלת
11 ברבא לתקיעות שבמידה שהם עיקר ונעשית
12 על סדר ברבות. והשתא לא אלו אמוראי סברי
13 דבעי כוונה, וסתמא דמסדר תתלמוד אחר מצה, ומעלת
14 מדאיצטריך לפסוק כרב חסדא ואי אין צריכות
15 כוונה, פשיטא דלא יברך בטיבול שני, דאפילו
16 לא בירך בטיבול ראשון נפק ביה ואי יברך
17 בטיבול שני הויה ברבא לבטלה. ולית הלכתא
18 כוותיה דאבא דשמואל, דאית ליה בפרק "ראוהו
19 בית דין" (ראש השנה כח.א) אין צריכות כוונה
20 דקאמר, בכפאו ואכל מצה — וצא, ומוקי לה
21 בכפאדו פרסיים. והתם לא מייתי מאכלו בלא
22 מתכוין משום דלגבי אבילה לא בעינן כוונה
23 כולי האי כמו בתפלה ותקיעה, ומשום הכי נמי
24 לא מייתי הכא ברייתות דהתם דבעי כוונה,
25 דגבי תפלה ותקיעה בעי כוונה טפי דפרשיית.
26 והדר אביל חסא בלא ברבא — ונראה דאין
27 צריך לברך "בורא פרי האדמה" אף על גב דההנה
28 הוה הפסק, דפרשיית לעיל, ולא מיפטר בברכה
29 של טיבול ראשון — מכל מקום ברכת "המוציא
30 פטרתו", דהוה ליה דברים הבאים בתוך הסעודה
31 מחמת הסעודה, שהרי ירקות גוררין חלב וקרי
32 ליה נמי למרור פרפרת הפת, וכן אמר ביכיד
33 מברכין" (ברכות מג.א). בירך על הפת — פטר
34 את הפרפרת. פרפרת — היינו דברים הממשיכים
35 האכילה, כגו דגים קטנים ותמרים וירקות. והיו
36 רגילים לאכול בתוך הסעודה בין מאכל למאכל,
37 ולכן פטר את הפרפרת לפי שבא לצורך של
38 ידי כך אוכל יותר. ואין לומר דפרפרת היינו
39 דבר שבא לפת בו את הפת, דהוה פטר בכלל
40 הא דקתני התם דמברך על העיקר ופטר את
41 הטפילה, וקאמר נמי רבי חייה פת פטרת כל מיני
42 מאכל, ורב פפא נמי פסיק דתם הלכתא: דברים

43 הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה, והיינו הפרפרת. דפרשיית — אין טעונן ברבא לא לפניהם ולא לאחריהם. שלא מחמת הסעודה תוך הסעודה, כגון תאנים וענבים שאינן באין
44 להמשיך המאכל ולא לפת אלא לתענוג — צריכין ברבא לפניהם ולא לאחריהם. אחר הסעודה, אפילו פרפרת — טעונן ברבא בין לפניהם בין לאחריהם. וזה ר' יוסף טוב עלם כתב
45 בסדרו: למה שאר ירקות באין תחלה — לפטור חרות מברכה ראויה לה, וליתא: דהא משום חיכירא באין ולא שייך כאן חבילות אלא בתרי מילי. ועוד: דרב חסדא מברך שתיקן אחרות.
46 ועוד: דמשמע דלא פטר ליה פת. ושמואל: אינו מחשיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כית. אתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא — וכל שכן דאי לא הוי מרור אפילו
47 מדרבנן דמבטל להמצה כדמשמע לקמן. והא דשרי ב"הקומץ" (מנחות כג.ב) מצה מתובלת — לא אתו בשמים ומבטלו למצה, דאין מן הבשמים כי אם דבר מועט. ודלא כאותן שאסרו
48 מצה מתובלת בשם רש"י אף בימים אחרונים משום דמחמץ לה. אלא אמר רב אשי — אין נראה כפירוש הקונטרס דמשמע רב אשי מילתיה דרבי יוחנן, שהרי טוב להגיה הברייתא,
49 אפילו לחסר, כמו שאנו מגזיקין כמה ברייתות, מלשכח דברי ר' יוחנן. אלא: רב אשי מתקין אבני ישיבה דמפרשי חולקין רבנן ואסרי לברוך, דאם כן מאי "אפילו"? אלא רבנן סברי דבכל
50 ענין מצות בין על ידי כריכה בין כל אחד לבדו, ופליגי אהלל דמצריך לברוך, ונקטי רבנן "אפילו" משום הלל. ואם תאמר: מנא לן דסבר הלל דאין מבטלות? דילמא, שאני הבא דגלי
51 קרא ועוד: הא לרבנן נמי אין מבטלות? דהא אם כרכן נמי יצא? ויש לומר: מדסבר דלכתחלה יש לו לברוך ודביעדר נפיק כי לא כריך, אם כן בעלמא אין מבטלות, דאי מבטלות אם כן
52 איצטריך קרא הבא להחיי כריכה ולומר דהכא לא מבטלי, והלכך לרבנן דמוקי קרא בדיעבר שמענין דבעלמא מבטלות ושאינו דגלי קרא. אלא מברך אמצה ואביל ומברך אמרור
53 כו' — אם היה בורך שניהם יחד תחלה — הוה אתי מרור דרבנן ומבטל למצה, ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחלה — כשהיה כורכן אתו רב אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן,
54 ומיהו, אי הוה קיימא לן כהלל, הוה עבדינן הכי מצה לחודא והדר מצה ומרור בכריכה, כיון שצריך לעשות מדרבנן מצות כריכה כהלל, הוה דרבנן ודרבנן. כל שטיבולו במשקה צריך
55 נטילה — פירש בקונטרס, אף על גב דקיימא לן (חולין קא). הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח כיון דאיכא משקין, וקיימא לן (פרה פרק שמיני משנה ז): כל הפוסל את התרומה
56 מטמא משקין להיות תחלה — הוה ליה הך פירות כמו נהמא וצריך לטול כמו נהמא. ואין נראה לפרש כן: דאם כן, כי פריך "למה לי נטילת ידים הא לא נגע" ונאני נפקא מינה: אפילו
57 אי לא נגע כיון דסוף סוף אביל משקה המטובל לא גרע מאוכל מחמת מאביל דבעי נטילת ידים! ועוד: וכל ידע המקשה דאיכא למיחש דילמא נגע, כדאמר רב פפא? ונראה: דנטילה
58 דהכא לא משום קדושה ונקיות כמו בנהמא, אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשותות ולפסול את גופו. כדתנן בפרק שני דחולין (לג.א): השוחט ולא יצא מהן דם
59 כו', דא יצא מהן דם אין נאכלין בידים מטואבות. ואמר נמי בסדר הסיבה (ברכות מג.א): הביא לוק יין כל אחד נוטל ידו אחת. פירוש: שלא יטמא היין ויפסול גופו. והתם טיב סדי אחת
אבל

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קטו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות

1 אבל במרור נוגע בשתי ידיו. וקאמר: הסיבו – מביאין להם מים, אף על פי שכל אחד כבר
2 נטל ידו אחת – חזרו ונטלו שתי ידיו. אף על גב דאמרין (ידים פרק שני משנה א): נטל ידו
3 אחת משטיפה אחת טהורה, צריך ליטול שתייה. ולפי שנטילה ראשונה לא היתה לשם
4 קדושה, לכך סבר המקשה דברך נטילה ליכא למיגור שמא יגע. ולפי זה נראה דאין לברך
5 על אותה נטילה כיון דליכא הכא מצוה לשמוע

6 דברי ר' אלעזר בן ערך (תולין קא), וכל שכן אגן
7 שאין אנו נוהגין מלמנאות ועצמנו ונלאבא
8 אוכלין טמאין ואין אנו צריכין לאותה נטילה,
9 והמברך היה זה מברך ברכה לבטלה. ובכל סדרים
10 כתיב שצריך על הנטילה לברך, ואין נראה,
11 כדפרישית.

12 **קפא** – פירש רבינו חננאל: תולעת, כדתינא:
13 התולעת שבעיקר וזיתים ושבעיקר ופנים
14 והקפא שביקר והיבחושין שביין וחומץ – הרי
15 אלו מותרים. ואם תאמר: תיקשי מינה לשמואל
16 דאמר בסוף "אלו טריפות" (תולין סזא): קישות
17 שחלתע באיביה – אסור משום "שרץ השרץ"

18 על הארץ! ומיהו, שמואל סבר באיך ברייתא
19 דמייתיה דהם. ומיהו קצת קשה: דמכל מקום אמאי
20 לא מייתיה דר' ברייתא דהם? ודע: שמואל היה
21 אכיל מרור בפסח? וכי תימא דבדיק להו שלא יהא
22 שם קפא, אם כן אמאי צריך חרוסת כיון דליכא
23 קפא? ושמן ברוב ירקות אין בהם קפא. וסמך
24 שמואל ארובא, ומשום סכנה דקפא חישינן
25 למיעטא וצריר חרוסת. **צריך** שיטול בטיבול
26 שני – לא דוקא נקט בטיבול שני, דהא עבדי ליה
27 בתר "המוציא" דבעי נטילת ידים, אלא אגב טיבול
28 ראשון נקט טיבול שני. והנטילה נמי גם לצורך
29 טיבול באה. **אסור** – מסח דעתיה ונגע – תימה:
30 מה צריך להאי טעמא? תיפוק ליה דנטילה
31 ראשונה לא היתה לשם קדושה, אלא שלא יטמא
32 את המשקין ויש לומר: דסלקא דעתך דכיון שנשל
33 – ויעיל אפילו לנהמא, דחולץ לא בעי כוונה,
34 לכך צריך להאי טעמא. **ידי** מצה יצא ידי מרור

35 לא יצא – ואם תאמר: כיון שאין במרור זה מצוה
36 מדרבנן, ליבטיל מרור להאי מצה דבהדיה ויש
37 לומר: דלא שייך ביטול אלא בשלועטן יחד דאו
38 מבטל טעם אחד את חבירו, אבל כשהם שלמים,
39 אפילו יחדו יזרח ויחיה – לא מבטל ליה.
40 **מצה** לפני כל אחד ואחד מרור כי – נראה
41 דטעמא כדי שיטעום תיכף לברכה מיד, כיון
42 שזאת הברכה היא לשם חובה, אבל בשאר ימות
43 השנה דאין הברכה חובה – אין צריך לטעום
44 תיכף לברכה מיד. **למה** עוקרין את השלחן –
45 דוקא שלחן שדון קטנים, אבל שלחן שדון גדולים
46 איכא טורח גורל בעקירתו – נהגו לסלק הקערה
47 לצד אחד דליהו בעקירת שלחן. ומה שנהגין
48 לסלק שני תבשילין בשעת הגבהה – כדי שלא
49 יהא נראה במקדש קדשים בחוץ, וכן יסד הרב ר'

50 יוסף בסדרו: מושך מהקערה שני תבשילין ומוגיה קערה ולימאן הא לחמא עניא בו, ולא
51 יחבון, דהא דאמר: בשר אינו צריך להגביה, היינו בשעה שאומר "פסח זה" דאו ודאי נראה
52 יאכלו קדשים. **כדי** שיהיו התינוק וישאל – כלומר, ומותר כן יבא לישאל בשאר דברים.
53 אבל במה ששאל למה אנו עוקרין השלחן – לא יפטר מימה נשתנה. והוא דאבוי – לא
54 פירשה הגמרא אלא תחלת שאלתו.

מה

לכל אחד מצוה ומרור. ואין עוקר את השלחן – שמצוה היא לעקור את השלחן כדלקמן, כי היכי דליהו הכירא לחינוקות. והני מילי לדידהו דהיו שלחן קטן לפני מי שאומר
הגדה לבדו וכן לכל אחד, אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לו בכך. ויש שנהגין להגביה את הקערה על הכף ומוציאין היבשר מן
הקערה, ולאו מלתא היא. דהא דאמר לקמן: בשר אין צריך להגביה, הני מילי בשעה שאומר הגדה "פסח שהיו אבותינו כי" וכיון דלא מצי למימר "פסח זה" אם היה מוגביהו לתבשיל
שהיה בידו, נראה במקדש בהמתו מותרים, אבל כשמגביה הקערה כדי שיהיו התינוק וישאל – היאך נראה במקדש קדשים? לפיכך אין צריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה
זמן, ואין כאן הכרח לתנוק. אבל עוקרין לגמרי ומוציאה בקרן וזית כאילו כבר אכלו כדי שיהיו התינוק וישאל. דדמי לעקרת השלחן. פשוטן מלימור פה נשתנה – והנאי
לקמן: חכם בנו שואלו, ואם לאו שואלו אנו לעצמנו "מה נשתנה". וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו, (שם בל) – לפי שנשתעבדנו
במצרים אנו עושין כל הדברים הללו.

1 צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא – ארס שבחזרת שהשרף שבחזרת יש בו ארס כדרך
2 הבעלים. הא לא נגע – ידו במשקה. הא בעלמא איתמר – בשאר טיבולין שאינן קבע,
3 צריך שיטול ידיו לטיבול, דבשנטל ידיו לראשון – לא היה יודע שסוף שני לבוא. דאי
4 סלקא דעתך חבא – גבי מרור איתמר, אמאי? הא משי ליה חדא זמנא בטיבול ראשון.

5 אסחיה לדעתיה ונגע – בבשרו. בלע מצה –
6 ולא לעסה יצא. בלע מרור (לא) יצא – ואין
7 אפשר שלא טעם בו טעם מרור. בלע מצה
8 ומרור – יחד, ולא אבל עדיין לא מזה ולא מזה
9 – יצא ידי מצה, שאינה צריכה טעם. אבל ידי
10 מרור – לא יצא. הואיל ולא לעסו ואוכל מצה
11 עמו אין לו שום טעם. כרבן – שניהם יחד בסיב
12 הדקל – לא יצא. שהרי לא היה ממש בפיו לא
13 זה ולא זה. ואין עוקרין את השלחן – אין צריך
14 להגביה קערה כשמתחיל הגדה, אלא מלפני
15 הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה.
אף

רשב"ם

1 צריך לשקועיה בחרוסת משום קפא – ארס,
2 שחזרת יש בו ארס, כדרך הבעלים. והלכך
3 צריך נטילת ידים לטיבול ראשון, כדלקמן,
4 שהיה נוגע במשקל ששקע את החזרת
5 בחרוסת. ורבינו חננאל פירש: קפא – תולעת,
6 דתניא בתרומות: התולעים שבעיקר אילנות,
7 ואת הקפא שביקר, יבחושין שבחומץ ושביין
8 – מותרין, סינגם במסנת – אסורין, דכיון
9 דפריש ממקום רבייתא הוי ליה כשרץ השרץ
10 על הארץ, כדאמר בשלהי "אלו טריפות"

11 (תולין סזב) ועיקר, הא לא נגע – יד
12 במשקה. אגב חולייה – שנותנין בו תפוחין,
13 כדמוכח לקמן, וזכר לתפוח. לטיבול ראשון –
14 של שאר ידיו. לטיבול שני – חזרת. הא
15 בעלמא איתמר – בשאר טיבולין, שבשאר
16 ימות השנה שאינן קבע וכשנטל ידיו לראשון
17 לא היה יודע שסוף שני לבוא והסתיי דעתו.
18 דאי סלקא דעתך חבא – גבי מרור איתמר,
19 אמאי? הא משא ליה ידיה חדא זמנא בטיבול
20 ראשון. אסחיה לדעתיה – ונגע בשום דבר
21 טינוף. בלע מצה – ולא לעסה – יצא. שהרי
22 קיים "בערב תאכלו מצות" (שמות יב), שהרי
23 אכילה היא לו. ומיהו לבתחלה טעם מצה
24 בעינו. בלע מרור לא יצא – כדלקמן טעם מרור
25 וליכא. דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו
26 של אוכל, זכר ל"וימררו את חייהם" (שם א). כך
27 מצאתי כתוב בכל הספרים ובפירוש רבינו
28 חננאל. ורבינו פירש: בלע מרור – יצא, אי
29 אפשר שלא יתא בו טעם מרור, בלע מצה ומרור
30 יחד ולא אבל עדיין לא מזה ולא מזה – אין צריך
31 מצה יצא ידי מרור לא יצא. הואיל ולא לעסו
32 ואכל מצה עמו אין לו שום טעם. ולפי הכתוב

33 בספרים צריך לפרש: בלע מצה ומרור – ידי מצה מיהו יצא, דלא תימא אף ידי מצה
34 לא יצא דאיכא תרתי לריעותא. שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונן שהמרור חוצץ
35 בינתים. כרבן – שניהם יחד בסיב הגדול סביב הדקל – לא יצא, שהרי לא היה ממש
36 בפיו לא זה ולא זה, וכדורק אבן לחמת דמי. **מצה לפני כל אחד ואחד** – מנהג שלחן
37 היה להטעם בהמטות. והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, והלכך צריך מצה ומרור לפני כל
38 אחד ואחד על שולחנו. אבל לדידן אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר, והוא יחלק
39 בספרים צריך לפרש: בלע מצה ומרור – ידי מצה מיהו יצא, דלא תימא אף ידי מצה
40 לא יצא דאיכא תרתי לריעותא. שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונן שהמרור חוצץ
41 בינתים. כרבן – שניהם יחד בסיב הגדול סביב הדקל – לא יצא, שהרי לא היה ממש
42 בפיו לא זה ולא זה, וכדורק אבן לחמת דמי. **מצה לפני כל אחד ואחד** – מנהג שלחן
43 היה להטעם בהמטות. והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, והלכך צריך מצה ומרור לפני כל
44 אחד ואחד על שולחנו. אבל לדידן אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר, והוא יחלק

45 בספרים צריך לפרש: בלע מצה ומרור – ידי מצה מיהו יצא, דלא תימא אף ידי מצה
לא יצא דאיכא תרתי לריעותא. שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונן שהמרור חוצץ
בינתים. כרבן – שניהם יחד בסיב הגדול סביב הדקל – לא יצא, שהרי לא היה ממש
בפיו לא זה ולא זה, וכדורק אבן לחמת דמי. **מצה לפני כל אחד ואחד** – מנהג שלחן
היה להטעם בהמטות. והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, והלכך צריך מצה ומרור לפני כל
אחד ואחד על שולחנו. אבל לדידן אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר, והוא יחלק
בספרים צריך לפרש: בלע מצה ומרור – ידי מצה מיהו יצא, דלא תימא אף ידי מצה
לא יצא דאיכא תרתי לריעותא. שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונן שהמרור חוצץ
בינתים. כרבן – שניהם יחד בסיב הגדול סביב הדקל – לא יצא, שהרי לא היה ממש
בפיו לא זה ולא זה, וכדורק אבן לחמת דמי. **מצה לפני כל אחד ואחד** – מנהג שלחן
היה להטעם בהמטות. והיה שלחן לפני כל אחד ואחד, והלכך צריך מצה ומרור לפני כל
אחד ואחד על שולחנו. אבל לדידן אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר, והוא יחלק

צריך לשקועה – לשקע את כולה בתוך החרושת, משום שיש
בחרת קפא – ארס, שיש סכנה באכילתו, והחרושת מבטלת את
כח הארס, ואם לא ישקע את כל החרושת בחרושת, לא יבטל כל
כח הארס.
מבאר רב פפא את ההוכחה: דאי סלקא דעתך – שאם עולה בדעתך
לומר שצריך לשקועה – לשקע את החרושת כולה, ודי אם יטבל
מעט ממנה בחרושת כדי לקיים מצות טיבול, אם כן נטילת ידים
למה לי – מדוע תקנו חכמים נטילת ידים לפני הטיבול הראשון, הא
לא נגע – והרי כשאנו מטבל אלא מקצת מן החרושת, אינו נוגע
במשקים שבחרושת בידי, ואינו מטמאם.
דוחה הגמרא: ודילמא לעולם אימא לך – ושמא לעולם אומר לך
שלא צריך לשקועה – לשקע את החרושת כולה בחרושת, ואין חשש
מחמת הארס שבחרושת, מפני שגם בטיבול מקצת מן החרושת קפא
מריחא מית – כבר מתבטל הארס על ידי ריח החרושת שמתפשט
בכל החרושת, ואלא מה שהוכחת, אם כן למה לי נטילת ידים לטיבול
ראשון מאחר שאינו נוגע בידי במשקים. יש לדחות ולומר שתקנו
נטילה מפני שיש לחשוש דילמא משקעו ליה – שמא כשיטבלו את
המרור בחרושת יבואו לשקע את כולו, ויגעו במשקה בידי, ויטמאוהו. ואם כן אין להוכיח מכאן אם צריך לשקע את המרור
בחרושת או לא.
הגמרא מביאה דין נוסף בענין טיבול מרור בחרושת: ואמר רב פפא,
לא נישתי איש – לא ישעה אדם את המרור בתוך החרושת, דילמא
אנב חליה דתבלין – שמא מתוך מתיקות התבלין שבחרושת,
מבטיל ליה למרוריה – תבטל מרירות המרור, ולקיים מצות מרור
בעינן – צריך שיהיה בו טעם מרור, ולקיא – ובאופן זה לא יהיה בו
טעם, ולא יצא ידי חובתו.
הגמרא דנה האם צריך ליטול ידיו שנית לטיבול שני: אדכריה רב
הסדא לרבנא עובא – רב חסדא הנהיג את רבנא עובא וטייל עמו
ודרש כר, אף שנמל ידיו בטיבול ראשון שטיבל שאר ירקות, כדן
האובל דבר שטיבולו במשקה שטעון נטילה, חוזר ונוטל ידיו
בטיבול שני, שמטבל בו את החרושת בחרושת.
מפרשת הגמרא: אמריה רבנן קמיה דרב פפא – אמרו התלמידים
לפני רב פפא, הא בעלמא איתמר – דין זה שדרש רב חסדא לא
נאמר על טיבול ליל הסדר, אלא על טיבול רשות שמטבל בשאר
ימות השנה, שאין בהם קביעות לטיבול, וכיון שכשנטל ידיו
לטיבול אחד לא היתה דעתו לטבל שנית, הסיח דעתו משמירת
ידיו בטרה, ועל כן אם לבסוף מטבל טיבול שני, ידיו טעונות
נטילה כבתחילה. דאי סלקא דעתך – שאם עולה בדעתך שדניו של
רב חסדא הקא איתמר – נאמר כאן, לענין טיבול ליל הסדר, אם
כן למה לי נטילת ידים תרי זמני – למה יהא עליו ליטול ידים
פעמיים, הא משא ליה ידיו תדא זמנא – הלא כבר נטל ידיו פעם
אחת, קודם הטיבול הראשון, וכיון שידע שסופו לטבל טיבול שני,
לא הסיח דעתו משמירתו, ועדיין הן טעונות.
דוחה הגמרא: אמר להו רב פפא לתלמידים, אדכריה, הקא איתמר
– לענין טיבול המרור נאמר דין זה, דאי סלקא דעתך דבעלמא
איתמר – שדין זה נאמר בטיבולים שבשאר ימות השנה, למה לי
תרי טיבולי – לאיזה צורך מטבל שני טיבולים, מאחר שאין מצוה
בדבר.
מקשה הגמרא: אלא מאי – מה תאמר, דהקא איתמר, לענין טיבול
המרור, אם כן נטילת ידים תרי זמני ו-שתי פעמים) למה לי, הא
משא ליה ידיו תדא זמנא – הרי כבר נטל ידיו פעם אחת לפני
הטיבול הראשון.
מתירצת הגמרא: אמרי – אמרו בני הישיבה, פיון דבעי למימר
אנדתא וחקילא – מאחר שבין שני הטיבולים הללו עליו לומר
הגדה והלל, יש לחשוש דילמא אסותי אסותיה לדעתיה – שמא
הסיח דעתו משמירת ידיו בטרה ונגע בבשרו או בשום דבר טינוף,
ולכן אין ידיו בחזקת טהרה, והן יחייבות נטילה לטיבול השני.
הגמרא דנה במי שבלע את המצה והמרור ללא לעיסה: אמר רבא,
אם בלע מצה שחיה בלא לעיסה, יצא ידי חובת אכילת מצה
שנאמר בה (שמות יב יח) בָּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצָּת, משום שגם בליעה
בכלל אכילה. אך אם בלע מרור ולא לעסו, לא יצא ידי חובת

אכילת מרור, שהתורה הקפידה שימרר את פיו באכילה זו, וזכר
לשיעבוד מצרים שנאמר בו (שם א יד) וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעֶבְרָה
קָשָׁה, ומשום כך צריך שיטעם טעם מרור באכילתו, ובלא לעיסה
אינו טועם טעם מרור.
מוסיף רבא: בלע מצה ומרור יחד בלא לעיסה, ידי חובת מצה יצא,
אף על פי שהמצה לא נגעה בגרונה, שהמרור מפסיק ביניהם, מפני
שמכל מקום אכילה היא, ואילו ידי חובת מרור לא יצא, מפני שלא
הרגיש בטעם המרירות בלא לעיסה. ואם כן – את המצה ואת
המרור יחד בפי הגדל ונכרך סביבות עץ הדקל, ובלען כר,
כשהסיב כרוך סביבם, אף ידי חובת מצה נמי לא יצא, מפני שבאופן
זה לא היה ממש בפיו, לא מצה ולא מרור.
בזמן חכמי התלמוד היו רגילים להסב על מיטות, ושולחן קטן היה
מונח לפני כל אחד מהמסובים. ובלייל הסדר היו מביאים את
השולחנות לפני המסובים אחר הקידוש, והיו נוהגים לסלק את
השולחן והקערה שעליו בין הטיבול הראשון לאמירת הלל כדי
לעורר את התינוקות לשאול מה נשתנה לילה זה שמסלקים בו
את השולחן קודם האכילה.
עתה הגמרא עוברת לבאר סדר עריכת וסילוק השולחן מלפני
המסובים. מבאר הגמרא: אמר רב שימי בר אשי, צריך להניח
מצה על השולחן הקטן שלפני כל אחד ואחד מהמסובים, וכן את
המרור צריך להניח על השולחן שלפני כל אחד ואחד, כדי שיהיה
המצה והמרור מונמנים לפני כל אחד לשטום מהם מיד לאחר
הברכה, וכן תרופת ילד להניחה לפני כל אחד ואחד, כדי לטבל בה
את המרור. ומכל מקום אין עוקרין ו-מסלקים את השולחן לאחר
הטיבול הראשון מלפני כל המסובים, אלא רק מלפני מי שעושה
את הסדר ואומר את ההגדה בקול רם ומוציא את המסובים ידי
חובתם.
רב הונא חולק ואומר, בכולה נמי – גם מצה ומרור וחרושת אין צריך
להביא לפני כל אחד מהמסובים, אלא די להביאם לפני מי שאומר
את ההגדה, והוא יחלק לכל אחד מצה ומרור.
פוסקת הגמרא: והלכתא כרב הונא.
הגמרא מבאר את טעם מנהג עקירת השולחן. מבררת הגמרא:
למה עוקרין את השולחן לאחר הטיבול הראשון. משיבה הגמרא:
אמרי דבי רבי ינאי – אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי, עקירת
השולחן היא כדי שיעבירו התינוקות בשינוי זה, שמסלקים את
השולחן לפני האכילה, וישאלו מה נשתנה לילה זה מכל הלילות.
הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אפי' הוה יתבי קמיה דרבא – אביי
היה יושב בלייל הסדר לפני רבה, הוה דקא מדלי תבא מקמיה –
ראה אביי שהגביהו את השולחן מלפני רבה, לאחר הטיבול
הראשון. אמר להו אביי, לאלו שהגביהו את השולחן, עדיין לא קא
אכלינן, אתו קא מעקרי תבא מיפני – עדיין לא אכלנו סעודה,
ואתם באים ועוקרים את השולחן מלפנינו. אמר ליה רבה לאביי,
פטרין ו-פטרות אותנו) מלומר 'מה נשתנה', שהרי אין חובה לכל
אדם לשאול מה נשתנה, אלא רק כאשר אין הבן שואל, צריך
לשאול בעצמו, ומאחר שאביי שאל על השינוי, אין צריך עוד
לשאול, אלא להשיב על דבריו, שלפי שנשתעבדנו במצרים אנו
עושים את כל הדברים הללו.
הגמרא דורשת את הפסוק 'לחם עוני' האמור לגבי מצה: נאמר
בפסוק (דברים טו א), 'לא תאכל עליו חמץ שבועת ימים תאכל עליו
מצות לחם עני וגו'. אמר שמואל, הטעם שמצה נקראת 'לחם עוני'
(בתנאי) משום שזה לחם שעוני ו-שאוורים) עליו דברים, דהיינו
הגדה וההלל, ומכאן שצריך שתהא המצה מונחת לפניו בשעת
סיפור ההגדה.
מביאה הגמרא סיוע לדברי שמואל מבריייתא: תנאי נמי קבי, נאמר
לענין מצה, 'לחם עוני', ויש לדרוש שהמצה היא לחם שעוני עליו
דברים הרבה, הגדה והלל.
מוסיפה הבריייתא לדרוש דבר אחר מתיבות 'לחם עוני', שהרי 'עני'
בתנאי – בפסוק נכתבה תיבת 'עוני' חסרה בלא ואי, ויש לדורשה
מלשון עני ואביון, וללמוד כן, מה מיוחד בלחמו של העני בכל
ימות השנה, שדרבו בפירוקה – שאין לו פת שלמימה, והוא בוצע
תמיד על פרוסת פת,

משנה

58 המשנה מביאה את המשך דיני הסדר: לאחר שטבל טיבול ראשון,
59 והביאו לפניו מצה ומרור ושני תבשילים, קָזְנוּ לוֹ את הכּוֹס השֵּנִי
60 מארבעת הכוסות. וְכֵּן, במוציא הכוס השני, הֵבֵן הַחֶכֶם שׁוֹאֵל את
61 אָבִיו מה נשתנה הלילה הזה שמוזגים בו כוס יין שני קודם
62 האכילה. וְאֵם אֵין דַּעַת בְּכֵן להבחין בשינויים ולשאל, אָבִיו מַלְמֵדוּ
63 לשאלו.
64 המשנה מפרשת את השאלות שיש לשאול בלילה זה: כך מלמד
65 האב את בנו לשאול, מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת שֶׁל שָׁר
66 ימות השנה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אֲנִי אוֹכְלִין מאכלי חֵמֶן ומאכלי מִצָּה,
67 כמו שנרצה, ואילו הַלַּיְלָה הַזֶּה, כּוֹלּוֹ מִצָּה, ואין אוכלים בו מאכלי
68 חמץ.
69 ועוד נשתנה לילה זה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אֲנִי אוֹכְלִין שָׂאֵר מיני יִרְקוֹת,
70 ואין אנו מחזירים אחר מרור, ואילו הַלַּיְלָה הַזֶּה, אנו מחזירים בו אחר
71 מְרֹר דּוּקָא.
72 ועוד נשתנה הלילה הזה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אֲנִי אוֹכְלִין בִּשְׂר הַמוֹכֵן
73 באיזה אופן שנבחר, או צָלִי ו-צִלּוֹ על גבי האש, או שְׁלֹק
74 ו-מבושל הרבה מאד] וּמְבוּשָׁל ו-בישול כהלכתו, ואילו הַלַּיְלָה
75 הַזֶּה, כּוֹלּוֹ צָלִי – חובה עלינו לאכול בשר של קרבן פסח המוכן
76 דווקא בצליה על גבי האש, וגם בשר קרבן חגיגה הנאכל בלילה
77 זה דינו להיות צלוי דווקא.
78 ועוד נשתנה הלילה הזה, שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת (אֵין) אֲנִי (חייבים) לטבֵּל
79 אֶפְרִיזוֹ [מִטְבִּילִין] את הירקות בתוך הסעודה רק פֶּעַם אַחַת, ואילו
80 הַלַּיְלָה הַזֶּה מטבילין שְׁנֵי פְעָמִים, טיבול ראשון של שאר ירקות,
81 וטיבול שני של מרור בחרוסת.
82 מוסיפה המשנה לפרש את דיני סיפור יציאת מצרים: וְלִפִּי רוחב
83 דַּעַתוֹ שֶׁל הֵבֵן, אָבִיו מַלְמֵדוּ מה אירע לאבותינו במצרים, שאם היה
84 הבן מבין הרבה, יפרש לו הכל. ויהא מְתַחִיל את סיפור יציאת
85 מצרים בנגות שהיו בה ישראל, וּמְסַיֵּם אותו בְּשִׁבְחָה ישראל. ויהא
86 דוֹרֵשׁ – מבאר את דרשות הכתובים האמורים בפרשת מקרא
87 ביבכיים ושעניינם הוא שיעבוד מצרים וגאולתנו משם, מִהֶפְסוּק
88 'אַרְמֵי אוֹיֵב' אֲבִי' (דברים כו ה), עַד שֶׁיִּגְמֹר לדרוש את כָּל הַפֶּרֶשָּׁה
89 בְּכֹלָה.

גמרא

91 הברייתא מפרשת מי שואל את שאלת 'מה נשתנה': תָּנוּ רַבָּנֵן, אִם
92 חֶכֶם בָּנוּ – אִם בְּנוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית חָכֵם, ויש בו דַּעַת לשאול, הֵבֵן
93 שׁוֹאֵלֵי מַה נִּשְׁתַּנָּה. וְאֵם בְּנוֹ אֵינוֹ חֶכֶם, אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֵלֵהוּ. וְאֵם לֹא,
94 שאין לוֹ אשה שתשאלנו, יֵהָא הוּא שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ. וְאֶפְרִיזוֹ אִם הָיוּ
95 מסובים יחדיו שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים שְׂוִדְעִין בְּהַלְבוֹת חֶפְסָה, הָרִי הֵם
96 שׁוֹאֲלִין זֶה לָזֶה 'מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלַּיְלוֹת'.
97 שְׂוִדְעִין בַּמִּשְׁנָה: שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אֲנִי מְטַבִּילִין פֶּעַם אַחַת, הַלַּיְלָה הַזֶּה
98 שְׁנֵי פְעָמִים. הַגְמָרָא דְנָה בְּבִיאור קוּשִׁיא זו. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִתְקַרֵּן
99 לָהּ רַבָּא, אֲמַר כָּל יוֹמָא – וְכִי בְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה לֹא סָגִיא דְלֹא מְטַבֵּל
100 חֲדָא יוֹמָנָא – אִי אִפְשָׁר לֵאכּוֹל סְעוּדָה מְבִילִי פֶעַם אַחַת,
101 ומדוע שנינו 'שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת' / שמשמע
102 שבכל הלילות ישנה חובה לטבֵּל פעם אחת.
103 מתרצת הגמרא: אֲלֵא אֲמַר רַבָּא, הָכִי קִתְּנִי – כִּךְ יֵשׁ לִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה,
104 שֶׁבְּכָל הַלַּיְלוֹת אֵין אֲנִי חֵיבִין לטבֵּל אֶפְרִיזוֹ פֶּעַם אַחַת, ואילו הַלַּיְלָה
105 הַזֶּה חֻבְבָּה לטבֵּל שְׁנֵי פְעָמִים.
106 מוסיפה הגמרא להקשות: מִתְקַרֵּן לָהּ רַב סָפְרָא עַל דְּבִרֵי רַבָּא,
107 מתוך גירסתך במשנה משמע שבכל הלילות אין אנו חייבים לטבֵּל,
108 אבל בלילה הזה חובה לטבֵּל שְׁנֵי פְעָמִים, ויש להקשות, וְכִי הֵיכָּא
109 ו-חיוּבֵהּ הוּא בְּלִיל הַסֵּדֶר לטבֵּל שְׁנֵי פְעָמִים, והלא לא תינקו
110 טיבולים אלו אלא כדי שיהיה היכר לְדַרְדְּרֵי – לתינוקות, כדי
111 שיבואו לשאול על השינויים הללו, אֲךָ אֵין הֵם חֻבְבָּה מִמֶּשׁ.
112 מתרצת הגמרא: אֲלֵא אֲמַר רַב סָפְרָא, הָכִי קִתְּנִי – כִּךְ יֵשׁ לִשְׁנוֹת

1 אֵף כָּאֵן, מִצוֹת אֲכִילָת מִצָּה צִרִיךְ לְקַיֵּמָה בְּמִצָּה פְּרוּסָה, ולא
2 בשלמה.
3 מוסיפה הברייתא: יֵשׁ לַלְמוּד עוֹד דְּכָךְ אַחֵר מִמָּה שֶׁנִּכְתְּבָה תִּיבַת
4 'עוֹנִי חֲסִדָּה בְּלֹא וִאִי', והיא נדרשת מלשון עֵי וְאֲבִיךָ, לַלְמַדְנוּ
5 שֶׁמָּה דְּרָבּוּ שֶׁל עֵי – כִּשֶׁם שֶׁהָעֵי רָגִיל בִּאֲפִיטָה לַחֲמוֹ, שֶׁהוּא עֲצָמוֹ
6 מְסִיק אֶת הַתְּנוּרָה לֵאפִידָה, וְאִשְׁתּוֹ אוֹפֶה – וּבִשְׁעַת הַהִסָּק אִשְׁתּוֹ
7 מְבִינָה אֶת הָעֵיטָה לֵאפִידָה, וּמִדָּה עַם גִּמְרָה הִסָּק נוֹתֵן אֶת הַפֶּתַח
8 לַתְּנוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁחֹשֶׁשׁ שֶׁמֶא יִצְטָן הַתְּנוּרָה בִּינְתָיִם, ולא יִהְיֶה לוֹ דִּי
9 עֵצִים לַהֲמַשִּׁיךְ לַהֲסִיקוֹ. אֵף כָּאֵן לַעֲנִין מִצָּה נְפִי יֵשׁ לַנְּהוּג כִּךְ,
10 שִׁיחִיהָ הוּא ו-בַּעַל הַבֵּית מְסִיק אֶת הַתְּנוּרָה, וּמִיד אִשְׁתּוֹ אוֹפֶה אֶת
11 הַמִּצָּה, כִּדִּי שֶׁלֹא תַחֲמִיץ בִּינְתָיִם.
12 הַגְמָרָא דְנָה בְּטַעֲמֵי הַבָּאָה הַחְרוּסָה: שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, שֶׁלְדַעַת תָּנָא
13 קָמָא מְבִיאִים לַפְּנֵי חְרוּסָה, אֵף עַל פִּי שְׂאֵין הַחְרוּסָה בִּאֵה מִשּׁוּם
14 מִצָּה. מְבִרְרָת הַגְמָרָא: וְאִי – וְאִם הַחְרוּסָה לֹא בִּאֵה מִשּׁוּם מִצָּה,
15 מִשּׁוּם מֵאִי מִיָּדִי לָהּ – מִשּׁוּם מַה מְבִיאִים אוֹתָהּ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא:
16 אֲמַר רַב אֲמִי, מִשּׁוּם שִׁישׁ בַּחוּרָת קָפָא – שֶׁרָף קֶשֶׁה כֹּאֲרֵס, וְהִטְבִּיל
17 בַּחוּרָת מִבְּטַל אֶת הָאֲרֵס.
18 הַגְמָרָא מְבִאָרָת כִּיצַד יִתְרַפָּא מִי שְׁנוֹזֵק מֵאֲרֵס שְׁבִירָקוֹת: אֲמַר רַב
19 אֲמִי, מִי שֶׁאֲכַל חוּרָת, וְהָלַךְ עַל יְדֵי קָפָא דְחָפָא – הָאֲרֵס שֶׁבַחוּרָת,
20 רְפוּאָתוֹ הִיא שִׁיאֲכַל עֵתָה קָפָא – צָנוּן. וְמִי שֶׁאֲכַל צָנוּן, וּמִצְטַעַר
21 מַחֲמַת קָפָא דְחָפָא – הִשְׁרַף שֶׁל הַצָּנוּן, יֵאָכַל מִן הִירָקוֹת הַנִּקְרָאִים
22 'כִּרְתִּי' – כִּרְשִׁיִּים, וִירַפָּא. [מִי שֶׁאֲכַל כִּרְשִׁיִּים, וּמִצְטַעַר מַחֲמַת קָפָא
23 דְכִרְתִּי – הִשְׁרַף שֶׁל הַכִּרְשִׁיִּים, יִשְׁתַּחֲמִיץ – מִיָּם חֲמִיִּם, וִירַפָּא].
24 קָפָא דְכּוֹלָהוּ – לִשְׁרַף שֶׁל כָּל מִינֵי הִירָקוֹת הַמְזִיקִים הִרְפוּאָה הִיא
25 חֲמִימִי – שְׁתִּיתִית מִיָּם חֲמִיִּם. אֲדִהָכִי וְהָכִי – בִּינְתָיִם, בְּעוֹד הוּא
26 מִמְתֵּן שִׁיבִיאוֹ לוֹ אֶת הַמִּים הַחֲמִיִּם, נִימָא הָכִי – יֵאָמַר כִּךְ, קָפָא,
27 קָפָא, דְכִרְתִּינָא לָךְ – זֹכֵר אֲנִי אוֹתְךָ, וְלִשְׁבֵּי כְּתִידָךְ – וְאֵת שֶׁבַע בְּנוֹתֶיךָ,
28 וְלִתְמִנִּי כְּתִידָךְ – וְאֵת שְׁמוֹנָה כְּלוֹתֶיךָ, וְאִמְרִית לַחַשׁ זֶה תוֹעִיל לוֹ
29 בְּצַעְרוֹ.
30 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק אוֹמֵר מִצָּה וְכו'. הַגְמָרָא
31 מְפַרְשָׁת אֶת שִׁטְתָּ רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק שִׁישׁ בַּהֲבָאָה הַחְרוּסָה
32 מִצָּה. מְבִרְרָת הַגְמָרָא: מֵאִי – מִדֵּי הַמִּצָּה שִׁישְׁנָה בַּחוּרָת. מְשִׁיבָה
33 הַגְמָרָא: נִחְלָקוּ אֲמוּרָאִים בְּבִיאור מִצָּה זוֹ, רַבִּי לִזִּי אוֹמֵר, חֲכָמִים
34 תִּיקְנוּ לִטְבֵּל בַּחוּרָת שִׁישׁ בַּה תְּפוּחִים, וְכִי לַעֲצֵי תְּפוּחִים שֶׁהָיוּ
35 בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם יוֹלְדוֹת תַּחְתֵּיהֶם אֶת בְּנֵיהֶן בְּלֹא עֵצָב, כִּדִּי
36 שֶׁלֹא יִרְגִּישׁוּ בָהֶן הַמִּצְרַיִם. וְרַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר, תִּיקְנוּ לִטְבֵּל בַּחוּרָת
37 שְׁדוּמָה לְטִיט, וְכִי לִפְשִׁי שֶׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בּוֹ בְּשִׁיעֻבּוֹד
38 מִצְרַיִם.
39 מְסִימָת הַגְמָרָא: אֲמַר אֲבִי, מֵאַחֵר שֶׁנִּחְלָקוּ אִם מִצוֹת חְרוּסָה הִיא
40 זָכֵר לַתְּפוּחַ אוֹ זָכֵר לְטִיט, יֵשׁ לַנְּהוּג כְּדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם, הַלֵּכְךָ צִרִיךְ
41 לְקַהֲלֵיהֶּ – לַעֲרֵב בַּחוּרָת תְּפוּחִים וְיִין, שִׁישׁ בָּהֶם חֲמִימָה, וְצִרִיךְ
42 לְסַמְּכָה – לַעֲשׂוֹת אֶת תַּעֲרֻבַת הַחְרוּסָה עִבָּה וְסַמְּכָה. מְפַרְשָׁת
43 הַגְמָרָא: צִרִיךְ לְקַהֲלֵיהֶּ – לַעֲרֵב בַּה דְּבִרִּים חֲמוּצִים, כִּדִּי שִׁיחִיהָ
44 טַעֲמָה וְכִי לַתְּפוּחִים, שֶׁאֵף הַתְּפוּחַ יֵשׁ בּוֹ חֲמִימָה, וְצִרִיךְ לְסַמְּכָה –
45 לַעֲשׂוֹתָה עִבָּה וְסַמְּכָה, כִּדִּי שֶׁתִּשְׁמַשׁ גַּם כְּכִי לִפְשִׁי, שֶׁאֵף הִטִּיט עַב
46 וְסַמְּכִי.
47 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא כְּדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן: תִּנְיָא כְּוִנְתִּיהָ דְרַבִּי יוֹחָנָן,
48 מִינֵי תַבְלִין אֲרוּכִים הַדּוּמִים לַתְּבֵן שְׁנוֹתֵנִים בַּחוּרָת, נִיתְּנִים בַּה
49 כִּדִּי לַעֲשׂוֹת וְכִי לַתְּבֵן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל זֻקְקִים לוֹ לַעֲשִׂית הַלְבָּנִים
50 בְּשִׁיעֻבּוֹד מִצְרַיִם, וְתַעֲרֻבַת הַחְרוּסָה עֲצָמָה, שְׁכּוֹתֵשִׁים אוֹתָהּ דִּק
51 דִּק, הִיא וְכִי לִפְשִׁי שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בּוֹ בְּשִׁיעֻבּוֹד מִצְרַיִם.
52 רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק מוֹכִיחַ כְּדִבְרֵי שַׁחוּרָת הִיא מִצָּה. שְׁנִינוּ
53 בְּבִרְיָא: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּרַבִּי צְדוֹק, וְכוּרְנִי שֶׁכֶּךְ הָיוּ אוֹמְרִים
54 בְּעַרְבַּ הַפֶּסַח תִּתְּנִי חֶרֶף – הַתְּנוּנִים בַּחוּנוֹת הַתְּבִלִּים שֶׁבִּירְוִשְׁלָם,
55 בּוֹאֵז וְנָלּוּ לָכֶם תַּבְלִין לְצוּרֵךְ הַמִּצָּה שֶׁל חְרוּסָה. וְכִיוֹן שֶׁהָיוּ
56 מִשְׁתַּמְשִׁים בְּלִשּׁוֹן 'חְרוּסָה לַמִּצָּה', לַלְמַדְנוּ שֶׁהִיא הַמִּנְהָג לַפְּנִים
57 בְּיִשְׂרָאֵל לִכְנוֹת אֶת הַחְרוּסָה 'מִצָּה'.

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קטז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) ריז רש"י

אף כאן בפרוסה – לברך "על אכילת מצה", ושתי שלמות מייתי, משום ברכת "המוציא". דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות שלמות וברוצע מאחת מהשלמות. אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה – כדי שלא תחמיץ. משום קפא – שרף החזרת קשה, ויש בו ארס. קפא דחכא חמא – מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא, יאכל צנון וירפא. קפא דחמא חמי – מי שאכל צנון וקשה לו, יאכל כרתי. חמי – ישנה מים חמין. קפא דבולחא חמימי – ארס של כל ירקות חמין רפואה לזן, וזכר לתפוח – שהיו ילדות בניהן שם בלא עצב, שלא יכירו בזה מצריים, דכתיב: "תחת התפוח עוררתיו" (שיר ח). לסמוכיה – להטיל ולכתוש בו הרבה, כי שיהיה עב, וצריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דרתי בו קיוחא. צריך לקהוייה – וזכר לתפוח, וצריך לסמוכיה וזכר לטיט. תבלין – ירקות שמטילין בחרוסת וזכר לתבן, וחרוסת שכותשים בו הדק וזכר לטיט. תגרי חדר – חנונים היושבים אצל הלוחותיהם ומוכרין, כמו "מציען מן החרכים" (שם, ב). משנה וכן הן שואל את אביו – כאן במזיגת כוס שני, הן שואל את אביו: מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה. גמרא

רשב"ם

אף כאן בפרוסה – לברך על אכילת מצה, ושתי שלמות מייתינן, משום "המוציא" דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות, וברוצע מאחת מהשלמות. אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה – כדי שלא תחמיץ. משום קפא – שרף החזרת קשה הוא, והרי הוא כארס. קפא דחמא – מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא, יאכל צנון וירפא. קפא דחמא חמי – מי שאכל צנון וקשה לו, יאכל כרתי. כרישים. חמימי – ישנה מים חמין. קפא דבולחא חמימי – ארס של כל הירקות, מים חמין רפואה להם. וזכר לתפוח – במסכת סוטה (יא, ב), שהיו ילדות שם בניהם בלא עצב, שלא יכירו בזה מצריים, דכתיב: "תחת התפוח עוררתיו" (שיר ח). לסמוכיה – לכתוש בו ירקות הרבה כדי שיהא עבה, וצריך לקהוייה – להטיל בו תפוחין, דאית ביה קיוחא וזכר לתפוח, וצריך לסמוכיה וזכר לטיט. תבלין – בשמים שמטילין בחרוסת וזכר לתבן, וחרוסת שכותשין בו הדק וזכר לטיט. תגרי חדר – כמו "מציען מן החרכים" (שם ב). חנונים היושבים אצל תנחיתיהן ומוכרין. משנה וכן הן שואל את אביו – כאן במזיגת כוס שני, הן שואל את אביו אם הוא חכם, מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה. ורבינו קב"ל רבי יעקב בן יקר: "אין הן שואל" כמו "כן בנות צלפחד" (במדבר כז) כלומר, דין הוא שיהא שואל במזיגת כוס שני מה נשתנה. מטבילין פעם אחת – טיבול ירקות בתוך הסעודה, ובגמרא פריך לה. שתי פעמים

מה דרבו של עני בפרוסה – נראה דגם "המוציא" צריך לברך על הפרוסה. וכן משמע בפרק "כיצד מברכין" (ברכות טז, ב), דקאמר: הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך השלמות וברוצע. פירוש: אפילו למאן דאמר מברך על השלימה ופוסט את הפתיתין – מודה לענין פסח דאינו מברך על השלימה אלא על הפרוסה, משום מה דרבו של עני ב', ומניחה בתוך השלימה כדי שיהא נראה שבצע על השלימה. ומשמע דלענין "המוציא" קמייר, וקאמר בתר הכי, אמר ר' חייא בר אבא: בשבת חייב לבצוע על שני ככרות, שנאמר: "לקטו לכם משנה". ועיקר מילתיה דר' חייא בר אבא בפרק "כל כתיב" (שבת קיז, ב), אלא להכי מייתי התם אחר פסח, לומר שצריך שם מצה שלישית משום לחם משנה. ודחייב לבצוע על שתי ככרות בין בשבת בין ביום טוב, דאי לא הכי, למא הכי שם מילתיה דר' חייא: וכן פסק רב אלפס דצריך לבצוע על שתי ככרות ביום טוב, והטעם: לפי שהיה לחם משנה יורד בערבי ימים טובים. וקשה: שאנו מתפללים ב"אתה קדשת": וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, ואמר (במכילתא פרשת "בשלח"): "במך ברוך כדושה, משום ביום טוב היה מן יורדו וכן היה נודה דרבי ר' מנחם מיינו דרבי ר' יוס טוב שהיה מברכין הכל על הפרוסה. אך רבינו יצחק היה מברך "המוציא" על השלימה דהדר "על אכילת מצה" על הפרוסה וברוצע משתתין יחד. וכן עמא דבר. ולכן עושין על השלישית כריכה כדי לקיים מצוה בשלשתן. צריך לסמוכיה וצריך לקהוייה – ובירושלמי אמר: אית דעבדי וכו' לרס, ומשום הכי קרי ליה טיבול במשקה, וכן עמא דבר לסמוכיה. ובשעת אכילה מקלשין אותו בין וחומץ. ובתשובת הגאונים מפרש: לעשות חרסת בפרות, שנדמה לכנסת ישראל בשיר השירים: "תחת התפוח עוררתיו" "כפלח הרומן" "התאנה תטשה" "אמרתני אעלה בתמר". אגון – "אל גת אגוד", ושקדים – על שם ששקד הקדוש ברוך הוא על הקץ. תגרי חדר שברירושלים – משמע דהלכה כר' אלעזר בר' צדוק, וגם בספרים תב' ר' יוס' ונימוקו עמו. וכן עשה דרבי ר' יוסף בסדר חרסת וזכר לטיט. הלילה הזה מרור – הא דלא אמר "כולו מרור" משום דאכלין שאר ירקות כטיבול ראשון. כולו צלי – רב חסדא מוקי לה ב"אלו דברים" (לעיל ע"א) כבן תימא דאמר: תגינה הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא צלי. ואף על גב דקאמר התם: "ואמר רב חסדא", ובפרקין ליתיה – דרך הגמרא כן. ואמרתם וזבז פסח הוא – פירוש: באמירה, שצריך לומר: "פסח זה שאנו אוכלין" ואיתקש מצה ומרור לפסח. וצריך לומר נמי: "מצה זו" "מרור זה". לפיכך אכתו בו – יש אמורים שבע הודאות ולא יותר, כגון שבעה ריקעים.

חזו"ט

במאן בנגנו? רב אמר: מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו. [ושמואל] אמר: עבדים היינו. אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה: עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה פספא ודהבא, מאי בעי למימר ליה? אמר ליה: בעי לאודווי ולשבוהי. אמר ליה: פטריתן מלומר "מה נשתנה". פתח ואמר: עבדים היינו. משנה רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אָמר

פסחים. פרק עשירי - ערבי פסחים דף קטז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"
תוספות

והותם בגאולה - תנא קמא לא פירש כיצד, ופליגי במילתיה ר' טרפון ור' עקיבא: ר' טרפון אינו חותם ב"ברוך", שלא היה מאריך בדברי בקשה, ולא היה אומר אלא הודאה, ור' עקיבא סבר דחותם בה ב"ברוך" לפי שמאריך בדברי בקשה, ואומר: "כן ה' אלודנו יגיענו" כו', וקיימא לן (עירובין מ"ג): הלכה כר' עקיבא מחביריו. וכן מצינו בסנהדרין (כ"א), גבי "לא ירבה לו נשים", ובריש "חזקת

הבתים" (בבא בתרא כ"ח), דפליגי תנאי במילתיה דתנא קמא.
הכי גרסינן: ונאמר לפניו שירה חדשה וכן נודח לך שיר חדש על גאולתנו - הדכי תניא במבילתא: כל השירות לשון נקבה חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר. כלומר: שהנקבה יש לה צער לידה, אף כל הנשים יש אחריהם צער, חוץ מלעתיד שאין אחריה צער. וכן יסד הפייט בזולת "אי פתורס" שירות אלה לשון נקבה מיוסדים, כי תשועתם כילודה וגו'. תוקף שיר אחרון בזכרים לא יולדים שיר לה' שיר חדש כו', וגרסינן שם: "מן הוהבים ומן הפסחים", שחגיגת ארבעה עשר נאכלת קודם לפסח, לפי שהפסח נאכל על השבוע.

לְאֹבֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֶּי: הוֹצִיאֵנוּ מֵעֲבֹדוֹת לְחֹרֶת מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה וּמֵאֲכָל לֵיּוֹם טוֹב וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאוּלָּה, וְנֹאמַר לִפְנֵי הַלְלוּיָהּ. עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר? בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: עַד "אִם הִנֵּינִם שִׁמְחָה". וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים: עַד "חֲלָמִישׁ לְמַעֲנֵינוּ מִיּוֹם". וְחוֹתֵם בְּגֵאוּלָּה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא הָיָה חוֹתֵם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲרֹנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִתְנָלִים אַחֲרֵים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּכִנּוּן עֵרֶךְ וְשִׁשִּׁים פְּעֻדוֹתָהּ וְנֹאכַל שֵׁם מֶן הַפְּסָחִים וּמִן הַזִּבְחִים כו', עַד "בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל". גְּמָרָא אָמַר רַבָּא: צִירֵךְ שְׂאִימֵר "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִיָּגוֹם". אָמַר רַבָּא: מִצָּה צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ, וּמִרֹר צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ, בִּשְׂרֵי אֵין צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ. וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂרָאָה פְּאוּכַל קְדָשִׁים בְּחוּץ. אָמַר רַב אֲחָא בַר יַעֲקֹב: סוּמָא פְּטוּר מִלּוּמִר הַגֶּדֶה. פְּתִיב הֵכָא: "בְּעָבוֹר זֶה", וּפְתִיב הָתָם: "בִּגְנוּ זֶה". מַה לְּחֵלֶן - פְּרַט לְסוּמָא, אָף פָּאן - פְּרַט לְסוּמִין. אֵינִי? וְהָאֵמַר מְרִירָא: שְׁאֲלִיתְנֵהוּ לְרַבְּנָן דְּבִי רַב יוֹסֵף: מָאן דְּאָמַר אַנְדְּרֵא בִּי רַב יוֹסֵף? אָמְרוּ: רַב יוֹסֵף. מָאן דְּאָמַר אַנְדְּרֵא בִּי רַב יוֹסֵף? אָמְרוּ: רַב יוֹסֵף. מִצָּה בְּזִמְן הָיָה דְרַבְּנָן. מְפָלֵל דְּרַב אֲחָא בַר יַעֲקֹב סָבַר מִצָּה בְּזִמְן הָיָה דְּאִרְיִיתָא? וְהָא רַב אֲחָא בַר יַעֲקֹב הוּא דְאָמַר: מִצָּה בְּזִמְן הָיָה דְרַבְּנָן! קָסְבַּר: כֹּל דְּתַקֵּין רַבְּנָן - פְּעִין דְּאִרְיִיתָא תִּיקֵּין. לְרַב שֵׁשֶׁת וְלְרַב יוֹסֵף נָמִי, הָא וְדָאִי כֹל דְּתַקֵּין רַבְּנָן פְּעִין דְּאִרְיִיתָא תִּיקֵּין! הֵכִי הִשְׁתָּא! בְּשִׁלְמָא הָתָם, מִדְּרִיחָ לִיָּה לְמִיִּתְבַּב "בִּגְנוּ הוּא" וּפְתִיב "בִּגְנוּ זֶה" - שְׁמַע מִיָּה פְּרַט לְסוּמִין הוּא דְאֲתָא. אֲכָל הֵכָא - אִי לֹא "בְּעָבוֹר זֶה" מָאִי לְכַתּוּב? אֵלָּא: בְּעָבוֹר מִצָּה וּמִרֹר הוּא דְאֲתָא. "לְפִיכָּךְ אֲנַחְנוּ חִיבִין".

אמר

גְּמָרָא צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ - כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִצָּה זוֹ שֶׁאֵין אוֹכְלִין, בִּשְׂרֵי אֵין מְגַבִּיחַ - כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר פֶּסַח שְׁהוּי אֲבוֹתֵינוּ (בְּמִצְרַיִם) אוֹכְלִים לֹא יִגְבִּיחַ הַבֶּשֶׂר שְׁהוּא זָכַר לִפְסַח. הֵכִי נִרְשִׁין בִּשְׂרֵי אֵינוּ צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂרָאָה בְּמִקְרִישׁ כו'. אֵין צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ - דְּהָא לֹא מִצֵּי לְמִימֵר פֶּסַח זֶה. רַב יוֹסֵף וְרַב שֵׁשֶׁת - מְאֻרִּי עֵינִים הָיוּ. הָא הוּא דְאָמַר - בְּסוּפָא דְהָאִי פִירְקָא (ק"א), אַחַד זֶה וְאֶחָד זֶה דְרַבְּנָן.

אחת

רשב"ם

מִשְׁנָה שלשה דברים הללו - (שלא פירש) [שפירש] טעמן. גְּמָרָא צִירֵךְ שְׂאִימֵר - פֶּסַח זה: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִיָּגוֹם", שְׂצִירֵךְ לְהִרְאֹת אֶת עֵצָמוּ בְּאֵילֹי יִצָּא מִשָּׁם, שְׂאֵף אוֹתָנוּ גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ - כְּשֶׁאוֹמֵר: מִצָּה זוֹ שֶׁאֵין אוֹכְלִין, מִרֹר זֶה שֶׁאֵין אוֹכְלִין, כִּי לְהִרְאֹתָן לְמַסּוּכִים וְתַחֲבֹב מִצָּה בְּעֵינֵיהֶן. וְכֵן בְּתוֹשֶׁבֶת הַגּוֹאֲנִים, דְּהָא דְאָמַר: צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ, הֵינִי בְּמִצָּה זוֹ דְאִגְדַּתָּ. בִּשְׂרֵי - שֶׁל מִנֵּי תְבַשְׁלִין, אֵין צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר פֶּסַח שְׁהוּי אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין, וְלֹא יִגְבִּיחַ הַבֶּשֶׂר שְׁהוּא זָכַר לִפְסַח. הֵכִי גְרָסִין: בִּשְׂרֵי אֵין צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂרָאָה בְּמִקְרִישׁ בְּהִתּוּ - אֵין צִירֵךְ לְהַגְבִּיחַ דְּהָא לֹא מִצֵּי לְמִימֵר "פֶּסַח זֶה". וְלֹא עוֹד, אֵלָּא אִם הָיָה מְגַבִּיחוֹ נִרְאָה כְּמִי שֶׁמְקַדֵּשׁ בְּחֻמּוֹ מוֹדִים לִפְסַח. פְּרַט לְסוּמִין - מְדַכְּתִיב "זֶה" - מִשְׁמַע שְׂכִירְדוֹ בְּרִאֲיִית הָעֵין: רַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף מְאֻרִּי עֵינִים הָיוּ. קְסָבְרִי רַבְּנָן - רַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף. רַב אֲחָא בַר יַעֲקֹב הוּא דְאָמַר - בְּסוּפָא דְהָאִי פִירְקָא (ק"א), אַחַד זֶה וְאֶחָד זֶה מְדַרְבְּנָן. כְּעִין דְּאִרְיִיתָא תִּקֵּין - וכֵּשֶׁם שְׁבוּמָן שְׁבִית הַמְקַדֵּשׁ קִיָּים פְּטוּר, הַשְׁתָּא נִמְי פְּטוּר, וְאֵינוּ מוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבְתָן. בְּעָבוֹר מִצָּה וּמִרֹר הוּא דְאֲתָא - לִכְךָ אֵין אוֹכֵל מִצָּה וּמִרֹר, זָכַר לְמַה שֶּׁעָשָׂה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם, וְרַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף גִּזְרִיהַ שׁוֹה לֹא גָמְרִי. מִשְׁנָה וְחוֹתֵם בְּגֵאוּלָּה - מְסִים אֶת הַהֲגָדָה בְּבִרְכַּת גְּאוּלָּה. וְהַשְׁתָּא לֹא מִפְּרַשׁ הֵיאֵךְ מְבָרֵכִין אוֹתָהּ. וְלִקְטַן פְּלִיגֵי בַּה רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּהִיאַת בִּרְכָּה, דְּלִרְבִּי טַרְפוֹן פּוֹתַח בְּבִרוּךְ וְאֵינוּ חוֹתֵם בְּבִרוּךְ, מִיֵּיד הָיָה אֲבִרְכַּת פִּירוּת וּבִרְכַּת הַמַּעֲוֹת דְּכּוֹלֵת הַדְּרָאִי הֵיא. וְלִרְבִּי עֲקִיבָא חוֹתֵם בַּה נִמְי בְּבִרוּךְ לִפִּי שְׁמוּסָף בַּה דְּבִרִּי רִיעִי וּבִקְשָׁה. כֵּן יַעֲרֹנוּ וְגו' - וְהֵינִי דְעִבְדִּין כְּרִבִּי עֲקִיבָא מַחְבִּירִי. וְתִנָּא קָמָא דְקָאמֵר

וְחוֹתֵם בְּגֵאוּלָּה, אֵינוּ תִנָּא שְׁלִישִׁי, דָּאֵם כֵּן אִמָּאִי עִבְדִּין כְּרִבִּי עֲקִיבָא? הוֹאִיל וְרַבְּנָן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ, הָא אֵין הִלְכָּה כְּרִבִּי עֲקִיבָא מַחְבִּירִי וְהָא דְקָאמֵר תִּנָּא קָמָא וְחוֹתֵם בְּגֵאוּלָּה - דְּבִי הַכֵּל הֵיא. וְלֹא כֹל לְמַעַט מִיִּלְתִּיחוֹ דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אֵלָּא לְאִשְׁמַעֲיָן שְׁמִשְׁמִינן בְּבִרְכַּת גְּאוּלָּה, דְּלֹא תִימָא אֵין מְגַבִּיחַ כְּלָל בְּסִיּוֹם הַגֶּדֶה, כִּי אִם הִרְכֵּי הֵיין לִבְדִּי דְּהַכּוֹס הַשֵּׁנִי. וְרֵאִיהַ לְדִרְבַּב מִסְכַּת תְּבוּבוֹת בְּפֶרֶק "אָף עַל פִּי" (ג'ו"א) דְאִיבָא נִמְי פְּלוּגִיתִיחוֹ דְּרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּגֵאוּלָּה בְּסִיּוֹם מִשְׁנָה, דְּתַנּוּ הִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאֹ אוֹכֵלַת מְשֻׁלָּה וְאוֹכֵלַת תְּרוּמָה, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: נוֹתֵנִן לָהּ הַכֵּל תְּרוּמָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מַחֲזִיק חוֹלִין וּמוֹחֶזֶה תְּרוּמָה. וְכִי הֵיכִי דְפִלְגִי תִּתֵּם רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּפִירוּשָׁא דְאוֹכֵלַת תְּרוּמָה, וְלֹא תִלְתָּא תִנְאִי הוּא, הֵכִי נִמְי פְּלִיגֵי תְרוּיָהוּ הַכָּא בְּפִירוּשָׁא "וְחוֹתֵם בְּגֵאוּלָּה", וְלֹא תִלְתָּא תִנְאִי הוּא. שְׁהִתְנָא סָתָם דְּבִרְיוּ בֵּין הַכָּא בֵּין בְּחִבּוּבוֹ, וְהִדֵּר מִפְּרַשׁ לָהּ בְּפִלּוּגָא דְרַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא. וְחוֹתֵם דְתָנָא קָמָא סִיּוֹם כַּעֲלָמָא, וְאֵינוּ חוֹתֵם דְרַבִּי טַרְפוֹן חוֹתֵמַת סוּף בְּרַכָּה הֵיא. הַלְלוּיָהּ - תִּיבָה אַחַת הֵיא כְּמֹה הִילּוּל, כְּגוֹן "תַּתְּחִיָּה", "הַגִּדָּה וְהַגְבִּיחַ" (יחזקאל מ"א), וְכֻמָּן כֵּן "סִסְיָה". יְדִידָה - "וְיִקְרָא שְׁמוֹ יְדִידָה" (שְׁמוּאֵל ב' י"ב), נָתַן הַבַּיִת קִרָּא כֵּן לְשִׁלְמוֹ. מְרַבִּיחַ - כְּמֹה מִרְחֵב. אַחַת - כְּלֹמֵר תִּיבָה אַחַת הֵיא, וְאֵין תִּיבָה נַחֲלָקָה לְשָׁנִים. לְרַב מָאִי - מִפְּלִיג פְּלִיג אֹ אוֹסוּפִי מוֹסִיקָא? אֲבָל רַבָּה פִּשְׁטָא דְפִלְגִי, מִדְּקָאמֵר בְּלַבַּד. תִּיבִיב - דּוּדִי רַבִּי חִיָּא. הַלְלוּ תַּחַךְ גִּיּאָ - בְּסוּף שִׁיטָּה "וְיָה" בְּתַחֲלַת שִׁיטָּה אַחֲרָת. כְּתוּלִים הִרְבָּה - בְּהַלְלוּיָהּ הִרְבָּה. וְכּוֹלְהוּ הַלְלוּיָהּ דְרִישׁ לִיָּה הֵכִי, אֲלֵמָא תִיבָה אַחַת הֵיא. תַּחֲלָלָה - תַּחֲלָלָה לְדוֹד. תַּחֲפָלָה - "תַּחֲפָלָה לְעֵנִי כִי יַעֲרֹנוּ" "תַּחֲפָלָה לְמַשְׁחָה". בְּהוּדָא - "הָדוֹר לָהּ כִּי טוֹב". שִׁיר בְּחִתּוּרָה - "אִי שִׁיר מִשְׁחָה". מִשְׁחָה וְיִשְׂרָאֵל כו' - כְּלֹמֵר, בְּאוֹתוֹ פִּשְׁטָא לָן, דְּמַשְׁחָה וְיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שַׁעַת שַׁעֲלוּ מִן הָדָם תִּיקְנֻהוּ וְלֹא הָיָה מְקוֹדֵם לָכֵן, אֲבָל הִלֵּל דְּרָאשֵׁי חֲדָשִׁים וְיָמִים טוֹבִים מִי תִיקְנוּ. עַל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק וְעַל כָּל גִּזְלָה וְעַל כָּל צָרָה שְׁלֹא תִבָּא עֲלֵיהֶן - לִישְׁנָא מַעֲלִיא נִקְטָ, כְּלֹמֵר שָׁאֵם חֵס וְשׁוֹלֵם תִּהְיֶה צָרָה עֲלֵיהֶן וְיִשְׁעוּהָ מִמֶּנָּה, אוֹמֵר אוֹתָהּ עַל גְּאוּלָּתָהּ, כְּגוֹן חֲנוּכָּה. דּוּד אֲמִרִין - עַל הַמְאֻרְעוֹת שֶׁאִירְעוּ. כָּל אֵלֹי - תַּפְלוּת. הַלֵּל זֶה - בְּסִפֵּר תַּהֲלִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים עַל כָּל פֶּרֶק וּפֶרֶק. מִשְׁחָה וְיִשְׂרָאֵל אֲמִירֹה - דְּכַתִּיב בִּיה: "בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם" "הֵיִם רָאָה וְיִסּוּס" וְאִחֵר כֵּךְ קָבַע דּוּד בְּסִפְרוֹ. אֲפִשִׁי יִשְׂרָאֵל שׁוֹחֲטִין אֶת פְּסָחֵיהֶן - מִיִּצִּיאַת מִצְרַיִם וְעַד דּוּד וְלֹא אֲמִירוֹ עֲלֵי הַלֵּל. דְּבַר אַחֵר פְּסָלִי שֶׁל מִיבָה עוֹמֵד בְּכַבִּי - בְּאוֹתוֹ מְקוֹם דְּבִימִי דּוּד הֵיא, דְּכַתִּיב בִּיה: "עַד גְּלוּת כֹּל הָאֶרֶץ" (פְּסוּטִים י"ח), וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים הִלֵּל שְׁכַחוּ בּו' "כְּבוֹדֵהּ יִשְׁעוּ עוֹשִׂיהֶם" בְּתַמִּיחָ, אֵלָּא דְרָאִי עַל הֵים נִאֲמַר תַּחֲלָה, וְשׁוּב לֹא פִסַּךְ, כֵּךְ שְׁמַעְתִּי. וְלִי נִרְאָה בְּכַבִּי, כִּינּוּ הוּא לְגִנְאִי, כְּלֹמֵר, עוֹמֵד בְּשִׁמְחָתוֹ. וְיִשְׂרָאֵל אֲמִירוֹ לִפְנֵי לֹא גְרִיסִין, וְאִי גִרָּה לִיָּה מִפְּרִשְׁתִּין לִיָּה כְּמֹה בִּפְנֵי הַבַּיִת בְּעוֹדוֹ קִיָּים. כְּנֵגֵד צִיּוֹר - כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל שְׁנוֹתָבָא עַל גִּלְתוֹן וְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶן. נִיצוּחַ וְגִינוּן לְעֵתִיד לָבָא - כֹּל מְקוֹם שֶׁנִּאֲמַר נִיצוּחַ "לְמַנְצָה בְּגִינוּתָא" לְעֵתִיד לָבָא דְהוּא מְדַבֵּר, וְלֹא יִדְעָנוּ הֵיכִי מִשְׁמַע, אֵלָּא הֵכִי הוּא קִיס לֵהוּ. עַל יְדֵי יוֹרְנָמָן - הוּא אוֹמֵר וְאִחֵר מִשְׁמַעֵי לְרַבִּים, וְהֵינִי מִשְׁכִּיל לֹחֵשׁ לְתוֹרָנָמָן.

לדוד

טעמם של שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלִיל הַפֶּסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי הַזִּכְתּוֹ
במצות הלילה, וְאֵלּוּ הֵן, פֶּסַח, מִצֵּה וּמָרוֹר.
וכך יאמר, טעם מצות קרבן פֶּסַח הוא, עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמִּקְוֶה –
שדילג הקדוש ברוך הוא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בשעת מכת
בכורות, ולא נגף את בכורי ישראל, וְשֵׁנִי אֲמַר בַּמִּצְוֹת סִיפּוֹר יִצִּיאת
מִצְרַיִם (שמות יב כז), וְאַחֲרָיֶם וְכֹחַ פֶּסַח הוּא לֹחַ אֲשֶׁר פֶּסַח וְגו' עַל
בְּתֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם כְּנֻפּוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֵת בְּתֵינוּ הַצִּיל'.
הדבר השני שצריך לומר, טעם מצות מִצֵּה הוּא, עַל שׁוֹם שֶׁנֶּאֱמָרוּ
אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, זָכַר לַגּוֹאֲלָה שְׁחִיתָה כָּל כָּךְ בַּמַּהֲרָה עַד שֶׁלֹּא
הִסְפִּיק בַּצֶּקֶם לַחֲחִמִּין, [שְׁנֵי אֲמָר (שם יב לט), וְיִאֲמָרוּ אֵת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר
הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְגו' עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִין, כִּי גָרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא
יָכֻלוּ לַהֲתַמְתְּמָה, וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם].
והדבר השלישי שצריך לומר, טעם מצות מָרוֹר הוּא, עַל שׁוֹם
שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת תֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, [שְׁנֵי אֲמָר (שם א יד) וְיִמָּרְרוּ
אֶת תֵּיהֶם וְגו' בְּעֶבְדָּה קִשָּׁה בַּחֲמֹר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל עֲבָדָה בַּשָּׂדֶה, אֵת
כָּל עֲבָדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפָרֶךְ].
המשנה מוסיפה לבאר את חובות הלילה: כָּכָל דּוֹר דּוֹר חַיִּיב אֲדָם
לִרְאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ בְּאֵילוֹ הוּא הִיךָ עֶבֶד וְיִצָּא לַחֲרִית מִמִּצְרַיִם,
שְׁנֵי אֲמָר שְׂכָאֲשֶׁר תְּבוֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן וְתִקְיִמוּ אֶת מִצְוֹת הַפֶּסַח,
וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, עֲבָדִינוּ הָיָה עֲשֵׂה ה' לִי בְּצִאתִי
מִמִּצְרַיִם' (שם יג ח), וּפְרַשְׁהָ זֶה גַם לְדוֹרוֹת הַבָּאִים נִאמְרָה, לְלַמְדָּנוּ
שֶׁגַם מִי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם עָלָיו לִרְאוֹת אֶת עֲצֻמוֹ בְּאֵילוֹ הוּא יֵצֵא
מִשָּׁם, וְלוֹמַר 'עָשֵׂה ה' לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם, שְׁהָרִי אֵילוֹ לֹא גָאֵל
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ, הִרִי אֲנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ הֵינּוּ
עֲדִינָן מְשׁוּעָבְדִים בַּמִּצְרַיִם.
לְפִיכָךְ שָׂאנוּ רֹאשִׁים אֶת עֲצֻמוֹ בְּאֵילוֹ יֵצֵאנוּ מִמִּצְרַיִם, אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים
לְחֻדוֹת, לְחֵלֶל, לְשַׁבֵּת, לְפָאֵר, לְרֻמֵּם, לְהַדָּר, לְכַבֵּד, לְעֵלָה וּלְקַלֵּם
לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֶּה, הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדִית
לְחֵירוֹת, מִיָּנֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֵל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל,
וּמִשְׁעָבֶד לְאִנּוּלָה, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר לְפָנֵינוּ עֲתָה 'הִלְלוּהָ' – הֵלֵל
הַמִּתְחַלֵּל בְּתִיבַת 'הִלְלוּהָ'.
המשנה מבארת סדר אמירת ההלל, שֶׁמִּקְצָתוֹ נִאמַר עֲתָה עַל
הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וּמִקְצָתוֹ עַל הַרְבִּיעִי, לֵאחֲרֵי בִּרְכַת הַמִּזְוֶה. שְׁוֹאֵל
הַמִּשְׁנָה: כִּשְׁאוֹמֵר עֲתָה הֵלֵל, עַד הֵיכָן הוּא אוֹמֵר. מִשִּׁיבָה
הַמִּשְׁנָה: נִחְלָקוּ תַנָּאִים בְּדִבְרֵי, בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים, אוֹמֵר מִתְחִלַת
הֵלֵל עַד 'מוֹשִׁיבִי עֲקַרְתָּ הַבֵּית אִם הַכֵּנִים שִׁמְחָה הִלְלוּהָ' (תהלים קיג
ט), וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, אוֹמֵר עַד 'הַחֲפָכִי הַצּוֹר אֲגַם מִיָּם חֲלָמִישׁ
לְמִעֵינֵינוּ מִיָּם' (שם קיד ח).
וְאֵחָד שֶׁשִּׁילַת אֶת הַהֲגָדָה וּמִקְצַת הֵלֵל, חוֹתֵם וּמִסִּיִּים אֶת
הַהֲגָדָה בְּכִרְכָּה עַל הַגּוֹאֲלָה. וְנִחְלָקוּ בְּנוֹסַח בִּרְכָּה זֶה, רַבִּי מִרְיָן
אוֹמֵר, מְבָרֵךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נִגְאָלָנוּ וְנִגְאָל
אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא הָיָה חוֹתֵם בַּסּוּפָה בְּבִירוֹ, כִּיֹּן שֶׁבִּרְכָּה
קִצְרָה הִיא, שְׂכוּלָה הוֹדָאָה וְאֵין בָּהּ עֵינִן נוֹסֵף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר,
שִׁישׁ לְהוֹסִיף וּלְסִיִּים בָּהּ כָּךְ, 'כֵּן – כִּשֶׁם שֶׁהִגִּיעֵנוּ לְלֵילָה הַזֶּה לִקְיָם
בּוֹ מִצְוֹתֵינוּ, כִּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדֵינוּ וְלְיָמֵינוּ
אֲחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשָׁלוֹם, וּבִהֶם נִהְיָ שְׂמִיחִים בְּכָנֵן עֲדָה,
וְשִׁישִׁי עֲבָדֶיךָ – בַּעֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת, וְנִאֲכָל שֶׁם בְּלִיל הַפֶּסַח (מִן
הַפֶּסַח הַשֵּׁנִי וְעַד הַיּוֹמָיִם) [מִן חֲגִיגַת הַנֶּאֱכָלָה עִם הַפֶּסַח וְעַד
הַפֶּסַח] כו', וּמִמְשִׁיךְ בְּאִמְרֵית הַבִּרְכָּה עַד שִׁיחָתוֹם בַּסּוּפָה 'בְּרוּךְ
אַתָּה ה' נִגְאָל יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהָאֵרִיךְ בְּדִבְרֵי רִיצִי וּבִקְשָׁה, צִרִיךְ
לְחַתּוֹם בָּהּ בְּבִירוֹ.

גמרא

שנינו במשנה, שחייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.
רבא מוסיף דין בענין זה: אָמַר רַבָּא, צִרִיךְ שִׁיאֲמַר הַפְּסוֹק הַאֲמוֹר
בענין מצות סיפור יציאת מצרים (דברים י כג), 'וְאֹתָנוּ הוֹצִיא מִמִּצְרַיִם'
וְאֵתנוּ גַּם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

שנינו במשנה, שצריך לפרש את טעמי מצוות פסח מצה ומרור.
רבא מוסיף דין בענין זה: אָמַר רַבָּא, הַמִּצֵּה צִרִיךְ לְהַגִּיף וּלְהִרְאוֹתָהּ
לְמִסּוּבִים, כִּשְׁאוֹמֵר בַּהֲגִידָה 'מִצֵּה זֶה שָׂאנוּ אוֹכְלִים', כִּדִּי שֶׁתַּחֲבֹב
הַמִּצְוָה בְּעֵינֵיהֶם, וְכֵן הַקְדוֹשׁ צִרִיךְ לְהַגִּיף כִּשְׁאוֹמֵר 'מִרּוֹר זֶה שָׂאנוּ
אוֹכְלִים'. אֵךְ אֵת הַקְדָּשׁ הַמוֹנֵחַ בַּקְעִיָּה זָכַר לְקִרְבֵּן פֶּסַח, אֵינִי צִרִיךְ
לְהַגִּיף כִּשְׁאוֹמֵר 'פֶּסַח שֶׁהִיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה', שְׁהָרִי
אֵין זֶה קִרְבֵּן פֶּסַח וְאֵינִי יְכוֹל לִוְמֹר 'פֶּסַח זֶה'. וְלֹא עוֹד, אֵלֶּיךָ פֶּסַח,
יִגְבִּיהֵנוּ, יִהְיֶה נִרְאָה כְּאִילוֹ הַקְדִּישׁ בַּהֲמוֹר בַּחֲזִיָּה לְקִרְבֵּן פֶּסַח,
וּכְשִׁיאֲכַל מִמֶּנָּה לֵאחֲרֵי מִכָּן יֵבֵא לִידֵי כָךְ שֶׁנֶּאֱמָר בְּאוֹכֵל קִרְבָּנִים
בְּחֻץ וְ– מִחוּץ לְמִקּוֹם שֶׁהַקְדִּישׁ מוֹתֵרִים בְּאִכְלָהּ.
הַגְמָרָא דְנָה הָאֵם סוּמָא חַיִּיב בַּהֲגִידָה: אָמַר רַב אֲחָא בְּרִי יַעֲקֹב, סוּמָא
פְּטוֹר מִלְּוִיָּה הִגְדָּה, וְהַטַּעַם, בְּתֵיבָה קָמָא – כִּאֵן בְּחוֹבַת סִיפּוֹר יִצִּיאת
מִצְרַיִם (שמות יג ח) וְהַגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבְדֵינוּ הָיָה עֲשֵׂה
ה' לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם, וְכֵתִיב הָתָם – שֶׁם לְעֵינֵי בֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה
(דברים כא כ), 'בְּנֵינוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרָה, וְיֵשׁ לְלַמְדָּה בְּגִזְרָה שׁוֹה 'זֶה' זֶה',
מִן הַלֵּל תִּיבַת 'זֶה' מִמְעֻטָּה פָּרָט לְסוּמָא – שָׂאֵם אֲחָד מֵהַסּוּבִים יִזְכֹּר
אֵין הָבֵן נִידוֹן כִּבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁצִּרְכִּים לְהַכִּירוֹ בְּרֵאשִׁית
הָעֵין שִׁיּוּכָלוּ לִוְמֹר עָלָיו 'בְּנֵנוּ זֶה', אֵךְ קָמָא, לְעֵינֵי סִיפּוֹר יִצִּיאת
מִצְרַיִם, לְמַדִּים מִתִּיבַת 'זֶה' פָּרָט לְסוּמָא, שֶׁאֵינֶם חַיִּיבִים.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: אֵינִי – הָאֵם כִּךְ הוּא שְׁסוּמָא פְּטוֹר מֵהַגִּידָה, וְהָאֲמַר
מִרְיָה, שֶׁאֲלֵתֵינָהּ לְרַבֵּן רַבִּי יוֹסֵף – שְׁאֵלִיתָ אֶת הַחֲכָמִים מִבֵּית
מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵף, מָאֵן דָּאֲמַר אֲנִידָא בִּי רַבִּי יוֹסֵף – מִיָּהוּ זֶה
שֶׁאֲמַר אֶת הַהֲגָדָה בְּבֵית רַבִּי יוֹסֵף, וְהוֹצִיא אֶת הַסּוּבִים יְדֵי
חוֹבַתָם. אָמְרוּ לִי הַתַּלְמִידִים, רַבִּי יוֹסֵף אוֹמֵר הַהֲגָדָה וּמוֹצִיא יְדֵי
חוֹבָה. וְכֵן שְׁאֵלִיתָ, מָאֵן דָּאֲמַר אֲנִידָא בִּי רַבִּי שִׁשְׁתִּי. אָמְרוּ לִי, רַבִּי
שִׁשְׁתִּי הוּא הָאוֹמֵר. וְהָרִי רַבִּי יוֹסֵף וּרְבִי שִׁשְׁתִּי סוּמִים הָיוּ, וּמוֹכַח
שֶׁסְּבִירוֹ שְׁסוּמָא חַיִּיב בַּהֲגִידָה, שֶׁאֵילוֹ הָיוּ סוּבִים שְׁפִטוֹר, לֹא הָיוּ
יְכוֹלִים לְהוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבָה בַּמִּצְוָה שֶׁהֵם פְּטוֹרִים מִמֶּנָּה.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: קִסְפִּי רַבֵּן, רַבִּי יוֹסֵף וּרְבִי שִׁשְׁתִּי, שְׁחוֹבַת מִצֵּה בְּזִמָּן
הַזֶּה, שֶׁאֵין לָנוּ קִרְבֵּן פֶּסַח, הִיא רַק מִדְּרָבָן, וּמִצְוֹת הַגִּידָה תְּלוּיָה
בַּמִּצְוֹת מִצֵּה, וְאֵף הָאֵן אֵינָה אֵלֶּא מִדְּרָבָן בּוֹמֵן הַזֶּה, וְחֲכָמִים חַיִּיבִים
אֵף אֶת הַסּוּמָא בַּהֲגִידָה, וְנִמְצָא חַיּוּבוֹ בַּמִּצֵּה וְהַגִּידָה שׁוֹה לְחוּבֵי כָל
אָדָם, וְיְכוֹל אֵף לְהוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבָה.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִכָּלֵל – מִשְׁמַע מִזֶּה דְרַב אֲחָא בְּרִי יַעֲקֹב שֶׁאֲמַר
שְׁסוּמָא פְּטוֹר מֵהַגִּידָה, וְאֵינוּ מוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבָה, קָבַר שְׁמִיעָה
בְּזִמָּן הַזֶּה דְּאוֹרִייתָא, וְהָא רַב אֲחָא בְּרִי יַעֲקֹב הוּא זֶה דָּאֲמַר (לְהֵלֵךְ קֵב)
שְׁמִיעָה בְּזִמָּן הַזֶּה דְּרַבָּנָן.
מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֵף שֶׁרַב אַחָא סוֹבֵר שְׁמִיעָה דְּרַבָּנָן אֵף עַל פִּי כֵן
קִסְפִּי שֶׁהַסּוּמָא פְּטוֹר וְאֵינוּ יְכוֹל לְהוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבַת הַגִּידָה,
מִפְּנֵי שֶׁל דְּתִקְוִין רַבָּן בְּעֵינֵי דְּאוֹרִייתָא תִּיקוֹן – שְׂכַלל בִּידֵינוּ, שְׂכַל
מִצְוָה שֶׁתִּיקְנוּ חֲכָמִים, תִּיקְנוּהָ כְּעֵין הַמִּצְוָה שֶׁל תּוֹרָה, וְכִיּוֹן שֶׁבּוֹמֵן
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּשְׁחִיתָה מִצְוֹת מִצֵּה דְּאוֹרִייתָא סוּמָא הִיךָ פְּטוֹר
מֵהַגִּידָה, אֵף בּוֹמֵן הַזֶּה שֶׁאֵינָה אֵלֶּא מִדְּרַבָּנָן הוּא פְּטוֹר, וְאֵינוּ יְכוֹל
לְהוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבָה. מוֹסִיפָה הַגְמָרָא לְהַקְשׁוֹת: אִם כֵּן, לְרַב
שִׁשְׁתִּי וְלְרַב יוֹסֵף נִמִּי – גַּם לָהֶם יֵשׁ לְסַבּוֹר כִּךְ, הָא וְדִיא שְׂכַל דְּתִקְוִין
רַבָּן בְּעֵינֵי דְּאוֹרִייתָא תִּיקוֹן, וּמוֹדִים הֵם בּוֹז, וְאִם כֵּן שֶׁשֶׁם שְׂבּוֹמֵן
הַבֵּית שֶׁהִיךָ הַחוּבֵי מִן הַתּוֹרָה הִיךָ הַסּוּמָא פְּטוֹר, כִּךְ אֵף כִּשְׁתִּיקוֹן
חֲכָמִים חַיּוּב מִצֵּה וְהַגִּידָה בּוֹמֵן הַזֶּה, לֹא חַיִּיבוֹ הַסּוּמָא בָּהֶם, וּכְיַצֵּד
הוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבַת הַגִּידָה.
מִכָּח קוּשִׁיא זֶה הַגְמָרָא מְסִיקָה שֶׁרַב שִׁשְׁתִּי וּרְבִי יוֹסֵף חוֹלְקִים
וְסוֹבְרִים שְׁסוּמָא חַיִּיב בַּהֲגִידָה מִן הַתּוֹרָה, וְחַיּוּבוֹ שׁוֹה לְכָל אָדָם,
וְלָכֵן הוֹצִיאָנוּ אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבַתָם, וְאֵף שֶׁרַב אַחָא לִמַּד אֶת דִּינוֹ
מִפְּסוֹק, חוֹלְקִים הֵם עַל לִימוֹד זֶה, מִשּׁוֹם שִׁישׁ לְהַקְשׁוֹת, הִכִּי הִשְׁמִיעָה
וְכִי כֵן נִרְאָה עֲתָה בְּעֵינֵינוּ, שִׁישׁ לְמַעַם סוּמָא מִתִּיבַת 'בַּעֲבוּר זֶה'
כִּשֶׁם שֶׁנִּתְמַעַט לְגַבִּי בֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה מִבְּנֵנו זֶה, בְּשִׁלְמָא הָתָם –
הִדְרָשָׁה הָאֲמוֹרָה שֶׁם, לְעֵינֵי בֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה מוֹבֵנָה, מִדְּהִיבָה לִיָּה
לְמִיכָתֵב – מִתּוֹךְ שֶׁהִיךָ לוֹ לְכַתּוּב 'בְּנֵנוּ הוּא', וְכֵתִיב 'בְּנֵנוּ זֶה', שֶׁמֶץ
מִיָּה שֶׁהִלְשׁוּ 'זֶה' פָּרָט לְסוּמָא הוּא דָּאֲמָא – בֹּא לְמַעַם אֶת מִי
שְׁהוֹרִי סוּמִים שֶׁאֵינֶם יְכוֹלִים לִרְאוֹתוֹ וְלוֹמַר 'בְּנֵנו זֶה', אֲכָל קָמָא –

על כל פקד ופקד – בכל רגל ורגל, וכן על כל צרה וצרה שלא תבא
עליה, ולכשנאמין מהצרה אומרים אותו בהודאה על נאולתו.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תניא, היה רבי מאיר אומר, כל
התושבחות האמורות בספר תהלים, כל דוד אמן על המאורעות
שאיצו, שנאמר (תהלים עב ב), 'כלו תפלות דוד בן ישי', ויש לדרוש,
אל תיקרי ואל תקרא 'כלו', אלא 'כל אלו', שכולן תפילות שאמרן
דוד בן ישי. ודבר זה פשוט הוא ואין להסתפק בו. אולם הלל זה
האמור בספר תהלים (פרק ק"א – ק"ב) שאנו אומרים אותו במועדים, יש
לשאול מי אמרו ותיקנו. משיבה הברייתא: רבי יוסי אומר כך,
אלעזר בני אומר, שמשו ובני ישראל אמרוהו ותיקנוהו בשעה שעלו
מן הים, ואחר כך קבעו דוד בספרו. ויחליקין עליו חכמיו ו–על
אלעזר בני לומר שדוד אמרו ותיקנו. מוסיף רבי יוסי: ונראין לי
דכיון של אלעזר בני מדבריהן של חבריו, מפני שיש לשאול על
דבריהם, וכי אפשר שבתוך כל השנים הללו מיצאנו מצרים ועד
דוד, בני ישראל שמשו ובני ישראל אמרוהו ותיקנוהו בשעה שהגה הפסד,
ונטלו את לולביהן בכל שנה בזה הסוכות, ולא אמרו שיהי' (הלל)
באותה עת, אלא בהכרח שכבר משה ובני ישראל אמרוהו
ותיקנוהו. דבר אחר – וסברא נוספת להוכיח כדברי אלעזר בני ולא
כדברי חבריו, מפני שיש לשאול על דבריהם, וכי יתכן ששפלו של
משה עומד במקום הנקרא בכי, וישראל בוטחים בו ואומרים את
ההלל שנאמרה בו קללה לבוטחים באיללים, כמזהם יהיו עשירים
כל אשר בטח בהם' (תהלים קטו ח), וכיון שבימי דוד כך היה, לא
מסתבר שדוד תיקן את ההלל, אלא משה ובני ישראל אמרוהו
ותיקנוהו על הים.
הגמרא מביאה ברייתא שדנה כנגד מי אמר דוד את מזמורי
התהלים, כנגד עצמו או כנגד הציבור: תנו רבנן, כל שירות
ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים, רבי אליעזר אומר, כנגד
מאורעות שאירעו לו עצמו אמן. רבי יהושע אומר, כנגד מאורעות
הציבור ו–כנסת ישראל אמן, שהתנבא על גלותם והתפלל
עליהם. ויחזיקו אומרים, לא כל השירות שוות בדבר זה, אלא יש
מהן שאמרן כנגד מאורעות הציבור, ויש מהן שאמרן כנגד
מאורעות עצמן. זה הכלל, האמורות בלשון יחיד אמרן כנגד עצמן,
והאמורות בלשון רבים אמרן כנגד הציבור.
מוסיפה הברייתא לפרש לשונות האמורות בתהלים: המזמורים
האומרים בתהלים בלשון 'וציון' ו'ציון', כגון 'למנצח בנגינות' ו–
א, מדברים בענין מה שיארע לעתיד לבא. המזמורים האומרים
בלשון 'משכיל', כגון 'לדוד משכיל' (לכ א), נאמרו על ידי תודקין,
שדוד אמרם לו בלחש והוא פירשם לרבים.
עוד מוסיפה הברייתא: כשנאמר בתהלים הלשון 'לדוד מזמור' (כד
א, ועוד), שהקדים את תיבת 'לדוד' לתיבת 'מזמור', מלמד
שבאמירת מזמור זה שרתה עליו שכינה תחילה ואחר כך אמר
שירה. וכשנאמר הלשון 'מזמור לדוד' (ז א, ועוד), שהקדים את תיבת
'מזמור' לתיבת 'לדוד', מלמד שבאמירת מזמור זה אמר דוד שירה
ואחר כך מתוך השירה שרתה עליו שכינה. ובא ללמד ששני
השכינה שורה, לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך
שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך
דבר שמחה של מצוה. לפיכך שרתה השכינה על דוד לאחר ששמח
באמירת שירה. וכן אפשר ללמוד דבר זה ממה שנאמר באלישי
הנביא (מלכים ב' ג טו), 'ועתה קחו לי מננן ויהי מננן כמננן ויהי עלי
יד ה'".
הגמרא מוסיפה על דברי הברייתא: אמר רב יהודה אמר רב, מה
ששינו בברייתא שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של
מצוה, וכן לדבר הלכה, שצריך ללמוד מתוך שמחה של מצוה.
אמר רב נחמן, וכן הדבר גם לחלום טוב, שאם ישן מתוך שמחה
יראה חלום טוב.
הגמרא מקשה סתירה בדברי רב. מקשה הגמרא: איני – האם כך
אמר רב, שצריך ללמוד תורה בשמחה, והאמר רב גידל אמר רב,
כל תלמיד חכם היושב לפני רבו ללמוד תורה מפיו ואין שפתותיו
נוטפות מר – מריירות מחמת אימה, ראוי שתבוינה שפתותיו,
שנאמר (שיר השירים ג) 'שפתותי שושנים נוטפות מור עובר', ויש

הגמרא דנה בתיבת 'הללויה' ששינו במשנתנו, האם היא תיבה
אחת או שהיא מחולקת לשתי תיבות 'הללו יה'. וכן בכמה תיבות
במקרא המסתיימות ביה: אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן, תיבת
'הללויה' ששינו במשנתנו וכתובה בפסוק בכמה מקומות בספר
תהלים, ותיבת 'בסיה' הכתובה בפסוק (שמות יז טו) 'ויאמר כי יד על
כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר', ותיבת 'ידידה' הכתובה
בפסוק כשנולד שלמה המלך (שמואל ב' יב כה), 'וישלח ביד נתן
הנביא ויקרא את שמו ידידה בעבור ה', אחת הן – כל אחת מהן
היא תיבה אחת, ואינה מחולקת לשתי תיבות. רב אמר, תיבת
'בסיה' שאמר רב חסדא, ותיבת 'מרחביה' הכתובה בפסוק (תהלים
ק"ה) 'מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה', אחת הן – כל אחת מהן
היא תיבה אחת, ואינה מחולקת לשתי תיבות. רב אמר, תיבת
'מרחביה' בלבד היא תיבה אחת, אך 'הללויה', 'בסיה' ו'ידידה'
מחולקות לשתי תיבות.
הגמרא מבררת את שיטת רב חסדא ורב. מסתפקת הגמרא בדעת
רב חסדא: איצטא להו – הסתפקו בני הישיבה, תיבת 'מרחב יה'
שאמר רב שהיא תיבה אחת. לדעת רב חסדא שלא הזכיר אותה
מאי – מהי, האם היא תיבה אחת או שמא היא מחולקת לשתי
תיבות. מסיקה הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו בספק, שלא
נפשטה.
מסתפקת הגמרא בדעת רב: איצטא להו, תיבת 'ידידה' שאמר רב
חסדא שהיא תיבה אחת, לדעת רב שלא הזכיר אותה מאי – מהי,
האם היא תיבה אחת או שמא היא מחולקת לשתי תיבות. וצדידי
הספק הם, האם רב בא לחלוק על רב חסדא ולומר שרק 'בסיה'
'מרחביה' תיבה אחת הן, או שמא רב לא בא לחלוק אלא להוסיף,
שגם 'מרחביה' תיבה אחת היא. מוכיחה הגמרא: תא שמע, דאמר
רב, 'ידידה' נחלק לשנים – לשתי תיבות, לפיכך תיבת 'ידיד' היא
חול ותיבת 'יה' היא קודש – יש בה קדושת שם ה'. אם כן, מוכח
שרב בא לחלוק על רב חסדא שאמר שידידה' היא תיבה אחת.
הגמרא מוסיפה להסתפק בדעת רב: איצטא להו, תיבת 'הללויה'
שאמר רב חסדא שהיא תיבה אחת, לדעת רב שלא הזכיר אותה
מאי – מהי, האם היא תיבה אחת או שמא היא מחולקת לשתי
תיבות. מוכיחה הגמרא: תא שמע, דאמר רב, הוינא תילי דבי חביבא
– ראיתי את ספר התהלים שבבית דודי רבי חייא, דכתיב בהו –
שתיבת 'הללויה' כתובה בהם כשהיא מחולקת, 'הללו' בחד גיטא
'ויה' בחד גיטא – 'הללו' בסוף שורה ו'יה' בתחילת השורה
שחריה. ומעדות זו שאמר רב, מוכח שהוא סובר שתיבת
'הללויה' מחולקת לשתי תיבות.
מוסיפה הגמרא: ובדבר זה שסובר רב ש'הללויה' מחולקת לשתי
תיבות, פליגי דרבי יהושע בן לוי – הוא חולק על רבי יהושע בן
לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי – מהו פירוש 'הללויה' שנאמר
בכמה מקומות בתהלים, הללויה תהלים הרבה. מבואר שהוא
סובר ש'הללויה' תיבה אחת היא. עוד מוסיפה הגמרא: ופליגי
ידיה אריה – ואף דברי רבי יהושע בן לוי חולקים וסותרים את
דברי עצמו, שמצאנו שהוא פירש את תיבת 'הללויה' באופן אחר.
דאמר רבי יהושע בן לוי, פצעה מיני מאירות של שבח אומר ספר
תהלים, בלשון ציצת' ולמנצח' (ד א), בלשון נגון' ובנגינות' (ש)
בלשון 'משכיל' (לכ א), בלשון 'מזמור' (ז א), בלשון 'שיר' (לכ א), בלשון
'אשר' (א א), בלשון 'תהלה' ו'תהלה לדוד' (קמא א), בלשון 'תפלה'
'תפלה למשה' (צ א), 'תפלה לעני כי יעטוף' (קב א), בלשון 'הודאה'
'והודו לה' כי טוב' (ק א), בלשון 'הללויה' (ק א). והמאמר הגדול
ו–החשוב מכולן הוא 'הללויה', מפני שהוא כולל שם ה' ושבח לה'
בבת אחת.
הגמרא מבררת מי תיקן את ההלל: אמר רב יהודה אמר שמואל,
השיר שנאמר בתורה, 'אז ישיר משה' וגו' (שמות טו א), משה ובני
ישראל אמרוהו ותיקנוהו בשעה שעלו מן הים, עד נס קריעת ים סוף,
ולא היתה שירה זו קיימת לפני כן. ודבר זה פשוט הוא ואין
להסתפק בו. ומה שיש להסתפק, הלל זה שאנו אומרים בראשי
חדשים וימים טובים, מי אמרו ותיקנו. משיב שמואל: נביאים שהיו
ביניהן – בעם ישראל, הם שתקנו להן לישראל שיהיו אומרים אותו

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכא רש"י

1 אחת היא — כלומר, תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשנים. הללו בחך גיפא — בסוף
2 שיטה רי"ה בתחלת שיטה האחרת. שיר שכתורה — "או ישיר משה". ועל כל צרה שלא
3 תבא עליהם — לישנא מעליא הוא דנקט, כלומר, שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו
4 ממנה, אומרים אותו על גאולתו, כגון ונזכה. כל תפלות — כל מזמורים הפותחים בתפלה,
5 כגון "תפלה לעני כי יעוֹט" (תהלים קב). אפשר
6 ישראל שוחפין את פסחיהן — מציאת מצרים — מציאת מצרים
7 ועד דוד, ולא אמרו עליו הלל. דבר אחר פסלו של
8 מיכה עומד — בימי דוד בבכי באותו מקום.
9 ישראל אומרים הלל שכתוב בו "כמוהם יהיו
10 עושה" וגו', אלא ודאי על הים נאמר תחלה
11 ושוב לא פסק. ניצוח וניגון לעתיד לבא — כל
12 מקום שנאמר "לנצח בנגינות" מלעיתיד הוא
13 מודב. על ידי מזורזינן — הוא אומר ואחר
14 מפרש. ויושע וכל ישראל אמרו — כלומר, אף
15 יהושע וכל ישראל אמרוהו. הללויה — כולוה
16 דבספר תהלים. קריא מוסיפין — בעלי מקרא
17 מוסיפין אף אלו.

קסבר

רשב"ם

1 לרוד מוזמר — משמע: תחלה היה לרוד רוח
2 הקודש ואחר כך מזמור. מוזמר לרוד — משמע:
3 מתוך המזמור באה שכניה לרוד. ללמד מכאן
4 כי — מכאן אתה למד, וגם מפסוק אחר מוכיח,
5 שנאמר: "ועתה קחו לי נגנן" וגו'. שפחה של
6 פנזה — כי ה' דקוה לי נגנן' שהיה מתכוין
7 שתשרה עליו שכניה. וכן תחלים — אם הולך
8 לישן מתוך שמחה, רואה חלום טוב. הא ברבא
9 — צריך ללמוד מתוך דבר שמחה. שעמיה על
10 הים — לאחר שעברו בדרכיב (תהלים קיד):
11 "הים ראה וינס" ותתפללו "לא לנו" פן יעבור
12 פניה ויחלו אתריהם. ויושע וכל ישראל
13 אמרו — כלומר, אף ישראל ויהושע אמרוהו,
14 וכן פירש רבינו. ולא נדריא לי, שאם כן בכולן
15 אתה צריך לפרש כן, ואם כן מאי בנייהו ובין
16 חכמים שאומרים: נביאים שביניהן אמרוהו וכו',
17 ואנשי למידה וכל הני דאמרו על אמרוהו על
18 צרתן, שהיו נקטתו נביאים לכך, אלא כל אחד
19 מן התנאים הכי קים ליה מרבית. הללויה ריש
20 פירקא — כולוה הך דספר תהלים שאין בו
21 אם אחת לבדו בין פרק לפרק, אבל מקום שיש
22 שני פעמים הללויה בין פרק לפרק, לא פליגי רב
23 חסדא ורבה בר רב הונא דחד מלעיל וחד
24 מלרע. קריא מוסיפין — בעלי מקרא מוסיפין
25 אף אלו.

מאי

33 תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים. הם אמרו: "לא לנו", משיבה
34 רוח תקודש ואמרה להן: "למעני למעני אעשה". רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען. הם
35 אמרו: "לא לנו", ומשיבה וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר: דבורה ויגדק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיכרא. הם אמרו: "לא לנו" ורוח
36 הקודש משיבה ואמרת להם "למעני למעני אעשה". רבי אלעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסיעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנהריב.
37 הם אמרו: "לא לנו" ומשיבה וכו'. רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע. הם אמרו:
38 "לא לנו" ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע. הם אמרו: "לא לנו" ומשיבה
39 וכו'. וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישאל וישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם
40 לישאל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתו. אומר רב חסדא: הללויה סוף פירקא. רבא בר רב הונא אומר: הללויה ריש פירקא. אומר
41 רב חסדא: חזקיהו להו לתילי דבי רב חנין בר רב, דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא. אלמא: אומר רב חנין בר רבא: הפל
42 מודים ב"תהלת ה' ודבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד" (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא. "רשע יראה וכעס שניו יחורק
43 ונמס תאות רשעים תאבד", הללויה דבתריה ריש פירקא. ו"שעומדים בבית ה'" הללויה דבתריה ריש פירקא. קריא מוסיפין אף את אלו:
44 "מנחל בדרך ישתה על בן ירים ראש" הללויה דבתריה ריש פירקא. "ראשית חכמה יראה ה'" שכל טוב לכל עושה" הללויה דבתריה
45 ריש פירקא. גימא כתנאי: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "אם תבנים שמחה", ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעני
46 מים". ותניא אידיך: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "בצאת ישראל ממצרים", ובית הלל אומרים: עד "לא לנו ה' לא לנו".

1 **חבי גרסינן: שעומדים** בבית ה' בחצרות בית אלהינו הללויה דבתריה ריש
2 פירקא — ולא גרסינן: "העומדים בבית ה' בלילות", דאם כן הוה ליה למינקט "יברכך
3 ה' מצינך" שזוהו פסוק למעלה מהללויה, ולא הוה ליה למינקט שלשה פסוקים למעלה. לכך
4 נראה דגרסינן כדפרישית. ולפי זה אנו צריכין לומר בה: "הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי
5 ה' שעומדים בבית ה'" וגו' שלמעלה מזה אינו
6 תחלת המזמור, ולא יתכן שיהיה המזמור שני
7 פסוקים. ועוד, דאמרין במדרש: מנא ארבעים
8 ושבעה מזמורים יש בספר תהלים כנגד שנות
9 יעקב, אלא הוא סופו של "שיר המעלות הנה
10 ברכו" וגו'. ואנשי שפיר דקאמרין לקמן רב אחא
11 בר יעקב דמתחיל הלל הגדול מיכי יעקב בחר לו
12 יד' דהוי תחלת המזמור, דבענין אחר לא יתכן
13 שהיה מתחיל הלל באמצע המזמור.
למען

יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי הללויה — הללויה בהלולים הרבה. ופליגא דידיה
אדידיה, דאמר רבי יהושע בן לוי: בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים: בניצוח, בנגון,
במשכיל, במזמור, בשיר, באשרי, בתהלה, בתפלה, בהודאה, בהללויה. גדול מכולן הללויה,
שכולל שם ושבח בבת אחת. אומר רב יהודה אומר שמואל: שיר שבתורה — משה וישראל
אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תיקנו להן לישאל, שיהיו
אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו
על גאולתו. תניא: היה רבי מאיר אומר: כל תושבחות האמורות בספר תהלים פלן דוד אמן,
שנאמר: "כלו תפלות דוד בן ישי". אל תיקרי "כלו" אלא "כל אלו". הלל זה מי אמרו? רבי
יוסי אומר, אלעזר בני אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים, וחלוקין עליו חביריו
לומר שדוד אמן, ונראין דבריו מדבריהן. אפשר וישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא
אמרו שירה? דבר אחר: פסלו של מיכה עומד בכך, וישראל אומרים את החלל! תנו רבנן:
כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים — רבי אליעזר אומר: כנגד עצמו אמן; רבי
יהושע אומר: כנגד ציבור אמן; וחכמים אומרים: יש מהן כנגד ציבור, ויש מהן כנגד עצמו.
האמורות בלשון יחיד — כנגד עצמו; האמורות בלשון רבים — כנגד ציבור. ניצוח וניגון — לעתיד
לבא; משכיל — על ידי תורגמן; לרוד מזמור — מלמד ששרתה עליו שכניה ואחר כך אומר
שירה. מזמור לרוד — מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכניה. ללמוד שאין השכניה
שורה לא מתוך עצלות, ולא מתוך עצבות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך
דברים בטלים, אלא מתוך דבר שמחה של מצוה, שנאמר: "ועתה קחו לי נגנן" והיה כנגד המנגן
ותהי עליו יד ה'". אומר רב יהודה אומר רב: וכן לדבר הלכה. אומר רב נחמן: וכן לחלום טוב.
איני? והאמר רב גידל אומר רב: כל תלמיד חכם היושב לפני רבו ואין שפותיו נטופות מר —
תפיונה, שנאמר: "שפותיהו שושנים נטופות מור עובר". אל תיקרי "שושנים" — אלא "שושונים";
אל תיקרי "מור עובר" אלא "מר עבר"! לא קשיא, הא — ברבא, הא — בתלמידא. ואי בעית
אימא: הא והא ברבא, ולא קשיא: הא — מקמי דפתח, והא — לבתר דפתח. פי הא דרבא מקמי
דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדרחו רבנן. ולכפוף יתיב באימא, ופתח בשמעתא.
תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים. הם אמרו: "לא לנו", משיבה
רוח תקודש ואמרה להן: "למעני למעני אעשה". רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען. הם
אמרו: "לא לנו", ומשיבה וכו'. רבי אלעזר המודעי אומר: דבורה ויגדק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיכרא. הם אמרו: "לא לנו" ורוח
הקודש משיבה ואמרת להם "למעני למעני אעשה". רבי אלעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסיעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנהריב.
הם אמרו: "לא לנו" ומשיבה וכו'. רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע. הם אמרו:
"לא לנו" ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע. הם אמרו: "לא לנו" ומשיבה
וכו'. וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישאל וישראל שיהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם
לישאל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתו. אומר רב חסדא: הללויה סוף פירקא. רבא בר רב הונא אומר: הללויה ריש פירקא. אומר
רב חסדא: חזקיהו להו לתילי דבי רב חנין בר רב, דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא. אלמא: אומר רב חנין בר רבא: הפל
מודים ב"תהלת ה' ודבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד" (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא. "רשע יראה וכעס שניו יחורק
ונמס תאות רשעים תאבד", הללויה דבתריה ריש פירקא. ו"שעומדים בבית ה'" הללויה דבתריה ריש פירקא. קריא מוסיפין אף את אלו:
"מנחל בדרך ישתה על בן ירים ראש" הללויה דבתריה ריש פירקא. "ראשית חכמה יראה ה'" שכל טוב לכל עושה" הללויה דבתריה
ריש פירקא. גימא כתנאי: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "אם תבנים שמחה", ובית הלל אומרים: עד "חלמיש למעני
מים". ותניא אידיך: עד היכן הוא אומר? בית שמאי אומרים: עד "בצאת ישראל ממצרים", ובית הלל אומרים: עד "לא לנו ה' לא לנו".

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים — לכן קבעו זכר לצאת מצרים. ושמעתי מהרב ר' מאיר שיש במדרש: לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך, ופרך בא"ב ב"ש — וגיל, שהם מלאכות ארבעים חסר אחת, וכשנגאלו ממצרים החדדים על השבת לשבות מאותן שלשים ותשע מלאכות. **רביעי** אומר עליו הלל הגדול — "רביעי" גרסין, ולא

גרסין חמישי. ולזהב ר' יוסף טוב עלם שכתב בסדרה קיעמא לשחות מיים יכנס אם חולה הוא או איסטניס, ואי בעי משתיא חמרא משום אונס לומר בחמישי הלל הגדול ישתנס. תימנה: כיון שאוסר לשחות, איך תיקנו כוס חמישי? הא ארבע כוסות תיקנו ולא חמישי? וכן מה שאוסר לשחות אפילו מיים, הא לא מבטלי טעם מצה? דאפילו אחר הפסח לא אסר לקמן רק מניי מביכלא, אבל מניי משתיא. אפילו יין, לא מצנין לאסור! והא דאמר: כין שליש לרביעי לא ישתה — מפרש בירושלמי שלא ישתבר ושלא יוכל לומר הלל. וכן פסק רבינו שמואל לקמן דכל שתיה מותרת. ואפילו לפי המפרשים בין שליש לרביעי לא ישתה שלא יבטל טעם מצה — מכל מקום במיין לא מיייר, אלא ביין, דומיא "בין ראשון לשני" שנתה' דמיייר בין כי הכי דניגריה לאסור! והא בדאמרין לעיל וקחא. ומיהו, רוב עמא דבר לשחות, וגם רב אלפס התיי מיים ולא אסר רק יין. מאי

מאי לאו בהא קמיפלגי: למאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" סבר "הללויה" ריש פירקא, ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" – סבר "הללויה" סוף פירקא! רב חסדא מותרין למעמיה: דכולי עלמא סברי "הללויה" סוף פירקא. מאן דאמר עד "בצאת ישראל" – שפיר; ומאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" – עד ועד בכלל. וגימא עד "הללויה"! וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה – וגימא: "הללויה" של "אם הבנים שמחה"! קשיא. **רבה בר רב הונא מותרין למעמיה: דכולי עלמא "הללויה" ריש פירקא. מאן דאמר עד "אם הבנים שמחה" – שפיר. ומאן דאמר עד "בצאת ישראל" – סבר: עד ולא עד בכלל. וגימא עד הללויה! וכי תימא דלא ידעינן הי "הללויה" – וגימא: עד "הללויה" ש"בצאת ישראל"! קשיא. ויחזיתם בגאולה. אמר רבא: קריאת שמע והלל – גאל ישראל! דצלותא –**

גואל ישראל". מאי טעמא – דרחמי ניהו. אמר רבי יורא: דקידושא – "אשר קדשנו במצותיו וצונו", דצלותא – "קדשנו במצותיך". מאי טעמא – דרחמי ניהו. אמר רב אחא בר יעקב: וצריך שצויר יציאת מצרים בקידוש היום. כתיב הכא: "למען תזכור את יום", וכתב התם: "זכור את יום השבת למדשו". אמר רבה בר שילאי: דצלותא "מצמיח קרן ישועה"; דאפמרתא "מגן דוד". ו"עשיתי לך שם גדול בשם הגדולים" – תני רב יוסף: זהו שאומרים "מגן דוד". אמר רבי שמעון בן לקיש: "ואעשך לגוי גדול" – זהו שאומרים אלהי אברהם; "ואברכה" – זהו שאומרים אלהי יצחק; "ואגדלה שמך" – זהו שאומרים אלהי יעקב. יכול יהו חותמין בכלן – תלמוד לומר: "והיה ברכה" – בך חותמין, ואין חותמין בכלן. אמר רבא: אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי: בשבתא, בין בצלותא בין בקידושא – "מקדש השבת", ביומא טבא, בין בצלותא ובין בקידושא – "מקדש ישראל והזמנים". ואמינא להו אנא: אדרבה, דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא – "מקדש ישראל"; בקידושא דשבתא – "מקדש השבת"; ביומא טבא – "מקדש ישראל והזמנים". ואנא אמינא טעמא דידו וטעמא דידכו. טעמא דידכו: שבת דקביעא וקיימא, בין בצלותא ובין בקידושא – "מקדש השבת", וימא טבא, דישאל הוא דקבעי ליה דקמבערי דחי וקבעי לשני – "מקדש ישראל והזמנים". טעמא דידו: צלותא דברבים איתא – "מקדש ישראל"; קידוש דבדחיד איתא, בשבת – מקדש השבת; ביום טוב – "מקדש ישראל והזמנים". ולא היא, צלותא בדחיד מי ליתיה, וקידושא ברבים מי ליתיה? ורבא סבר: זיל פתר עיקר. עולא בר רב נחית קמיה דרבא. אמר פסבי דפומבדיתא, ולא אמר ליה ולא מדי. אלמא: דהר ביה רבא. רב נתן אבויא דרב הונא בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא. אמר פסבי דפומבדיתא, ושבחיה רב פפא. אמר רבינא: אנא איקלע לסרא קמיה דקרימר, ונחית קמיה שלוחא דציפורא. ואמר פסבי דפומבדיתא, והו משחקי ליה פולי עלמא. אמר להו: שבקוהו! הילכתא פסבי דפומבדיתא. ולא הו משחקי ליה. **משנה מזוג לו כוס שלישי – מברך על מזוגו. רביעי – גומר עליו את הלל, ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו, אם רוצה לשחות – ישתה; בין שלישי לרביעי לא ישתה. **גמרא** אמר ליה רב הונא לרבא: שמע מינה: ברכת המזון טעונה כוס! אמר ליה: ארבע פסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה. "רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר".**

מאי

קסבר עד ועד בכלל — ואי אמינא: עד "בצאת" — סברי עלמא דאף בצאת בכלל, משום הכי אמר: עד "אם הבנים שמחה" ותו לא; ועד ולא עד בכלל — ואי הוה אמינא: עד "אם הבנים" — הוה משמע עד אם הבנים ולא אם הבנים בכלל; הכי גרסין, כתיב הכא: "למען תזכור את יום צאתך וגו", וכתבי התם: "זכור את יום השבת לקדשו". כשם הגדולים — כאברהם כיצחק ויעקב. דברכים איתא — משום כבוד רבים אומר "מקדש ישראל". הכי

רשב"ם

מאי לאו בהא קמיפלגי — דהנהג תנאי אליבא דבית שמאי ב"הללויה" פליגי אי סוף פירקא הוא אי ריש פירקא הוא. הלכך האי נקט מילתיה ברוך לישנא והאי מילתיה באידך לישנא, אבל אליבא דבית הלל דליבא הללויה עד "חלמשי למעניו מיים" לא פליגי בו אלא אידי דמחלפי מילתיה דבית שמאי משום הללויה אי ריש פירקא הוה אי לא. מחלפי נמי מילתיהו דבית הלל למינקט האי מילתיה סוף פירקא ואידך ריש פירקא כי הכי דאמרי אליבא דבית שמאי. **מאן דאמר עד בצאת סבר עד ולא עד בכלל** — ואי הוה אמר עד "אם הבנים", הוה משמע ולא אם הבנים שמחה בכלל. **ומאן דאמר עד אם הבנים סבר עד ועד בכלל** — ואי הוה אמר "בצאת", הוה משמע דאף בצאת בכלל. ופולגיתיהו אליבא דבית הלל איכא לפרושי נמי בכהאי גוונא. **ונימא עד הללויה** — למאן דאמר עד ולא עד בכלל. קריא שמע — ברכת גאולה שאחר קריאת שמע. והלל — של ערבי פסחים, שחותם "גאל ישראל" כרבי עקיבא דמתניתין, שמוסר ומעשים על גאולת ישראל שעברה. דצלותא גואל ישראל — שאנו מתפללין על העתיד. דקידושא וקדשו — יהודאיה היא על שעבר. דצלותא קדשו — לפי שאנו אומרים אותה באמצע תפלה, ראוי לאומרה בלשון בקשה. צריך שיויר יציאת מצרים בקידוש היום — בין בכוס בין בתפלה של שבת בגיוריה שוה דפסח, ובשאר מועדים במה מצינו מפסח: הכי גרסין, כתיב הכא: "למען תזכור את יום צאתך", וכתבי התם: "זכור את יום השבת". דאפמרתא — במסכת סופרים (פרק יג) תניא להו לברכות דהפטרה, ומפרש ד"מגן דוד" אומר, ובצלותא שדיך לומר טפי "מצמיח קרן ישועה" משום דרחמי ניהו. ואנו במקשין שיצמיח קרן ישועה לישראל. ורבינו שלמה היה אומר: משום הכי לא שייך למימר בתפלה "מגן דוד", שכבר אמרו "מגן אברהם" ו"תרי חתמות כהרדי לא שייך בתפלה. כשם הגדולים אשר בארץ — נתן הנביא אמר לרוד כן מפי הקדוש ברוך הוא, שכשם שחותמים ב"מגן אברהם" — חותמין ב"מגן דוד". הגדולים — אברהם יצחק ויעקב, ואף על גב דבשלשתן לא חותמין, היינו לפי שאין חותמין בשתיים, כדכתיב: "והיה ברכה" מיהו שלשתן נזכרין בברכה אבות. אבל דוד שהוא יחיד בברכה הקבועה לו במי יתחמום אם לא ב"מגן דוד". סבי דפומבדיתא — רב יהודה רב ענאי, בסוף פירקא רשקון דסנהדרין (זב), בשבתא — בשבת דעלמא שאינו יום טוב. **יוסא טבא** — בלא שבתא, דאילו בשבת ויום טוב חתים תרייהו "מקדש השבת וישראל והזמנים" כדמפרש במסכת ביצה (יז). שבתא דקביעא וקיימא — משתת ימי בראשית אינה תלויה בקביעת החדש. דברכים איתא — משום כבוד רבים אומר "מקדש ישראל". קידוש ברבים מי ליתא — בבית הכנסת ובסעודת חתן. **משנה** ברכת השיר — בגמרא מפרש. בין הכוסות הללו — בין שנים דראשונים לשנים האחרונים, אם רצה לשחות ישתה. בין שלישית לרביעית לא ישתה — מצאתי בגמרא ירושלמי: למא לא ישתה? כדי שלא ישתבר, דתו לא מצי למימר הלל. ופרקי התם: והלא כבר משוכר הוא? ששתה כהרבה בסעודתו ומשני: יין שבתוך המזון — אינו משכר, שלאחר המזון — משכר. והוא הדין נמי דין שלפני המזון אינו משכר, והא רצה לשחות בין ראשון לשני ישתה, דהא לא מבעי טעם אלא בין שלישית לרביעית. **גמרא** שפע מנה ברכת המזון טעונה כוס — דהא במסכת ברכות לא מתניתין בהדיא דטענה כוס, אלא מדיקא שטענין ליה, דאמר בריש פירקא (קהב). שמעת מינה מוא מתניתין תמני, שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס. ולימא נמי דמתניתין שמעינן ליה: הכי גרסין **ארבע כוסות** תיקנו להו רבנן וכל חד וחד נעביד ביה מצוה — כלומר, ראוי שיעשה בו מצוה, אבל בשאר ימות השנה לא בעי כוס, שאף כאן אין הכוס בא בשביל ברכת המזון.

בחתמתן **נָאֵל יִשְׂרָאֵל** בלשון עבר, מפני שנתקנו לספר ולשבח על
גאולת ישראל שאירעה בעבר ביציאת מצרים. אבל בברכת
גאולה **דְּצִלוֹתָהּ** – שבתפילה שמונה עשרה, אומר בלשון הווה **נִזְאֵל**
יִשְׂרָאֵל, **נָאֵל מַעֲמָא** – מהו הטעם שבתפילה אומר בלשון זו, משום
דְּרַחֲמֵי נִינְהוּ – שהיא בקשת רחמים לעתיד ואינה שבה על העבר,
לפיכך אינו יכול לומר בה **נָאֵל ישראל** בלשון עבר.
הגמרא מביאה ברכה נוספת שנאמרת בשינוי לשונות: **אֲמַר רַבִּי**
וְיָאֵר, אף בברכת קדושת היום יש שינוי לשונות, **דְּקִידוּשָׁא** –
בקידוש אומר **אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוָתָיו** (**וְצִנּוּ**) בלשון עבר, מפני
שהיא הודאה על העבר, אבל **דְּצִלוֹתָהּ** – בתפילה אומר **קִדְּשֵׁנוּ**
בְּמִצְוֹתֶיךָ, בלשון בקשה, **נָאֵל מַעֲמָא** – מהו הטעם שבתפילה אומר
בלשון זו, משום **דְּרַחֲמֵי נִינְהוּ** – שהתפילה היא בקשת רחמים.
הגמרא מוסיפה בענין ברכת קדושת היום, שצריך להזכיר בה את
יציאת מצרים: **אֲמַר רַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב**, וְיָצִיחַ שְׁנֵיכֶם אֶת יִצְאֵת
מִצְרַיִם בְּקִידוּשׁ הַיּוֹם – בברכת קדושת היום בשבת, הן בקידוש והן
בתפילה. ולמדו כן בגזירה שוה, **בְּתִיב הָאֵל** – כתוב כאן בפסח
(דברים טו ט) **לְמַעַן תִּזְכְּרוּ אֶת יוֹם צֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** כל יְמֵי חַיֵּיכֶם,
וּבְתִיב הָהֵם – וכתוב שם בשבת (שמות כ ח) **זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת**
לְקִישׁוֹ, וכיון שכתוב בשניהם לשון 'זכירה' יש ללמוד שצריך
להזכיר בשבת ענין יציאת מצרים. וכשם שבפסח צריך להזכיר את
יציאת מצרים, כך גם בשאר מועדים צריך להזכיר.
הגמרא מביאה ברכה נוספת שנאמרת בשינוי לשונות: **אֲמַר רַבָּה**
בַּר שְׁלֵימָא, אף בברכה על הרמת קרן מלכות בית דוד יש שינוי
לשונות, **דְּצִלוֹתָהּ** – בברכה הנאמרת בתפילה 'את צמח דוד עבדך
מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך' וכו'. חותם **מְצִמִּית קֶרֶן**
יְשׁוּעָה, ואילו **דְּאֶפְסָתָהּ** – בברכה שלאחר קריאת ההפטרה
'ושמחנו ה' אלהינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד
מישיחך' וכו'. חותם **מְגֵן דָּוִד**, וטעם שינוי הלשון, משום שהתפילה
היא בקשת רחמים, לפיכך שייך לומר בה 'מצמיח קרן ישועה'
לבקש שיצמיח קרן ישועה לישראל, ואילו הלשון 'מגן דוד' אין
משמעותה בקשת רחמים.
הגמרא מביאה את דרשת הכתוב בענין חתימת הברכה 'מגן דוד':
נאמר בדברי ה' לדוד המלך על ידי נתן הנביא (שמואל ב ט ז),
'עֲשֵׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל בְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, תֵּנִי – שנה על כך
רב יוסף, שם גדול' שנאמר לדוד, וְהָיוּ שְׁחֹתֹמִים בְּבֵרֶכְתָּ הַהִפְטָרָה
בשמו ואומרים **מְגֵן דָּוִד**, כשם שחותרים בשמו של אברהם
ואומרים 'מגן אברהם'.
הגמרא מביאה גם את דרשת הכתוב בענין ברכת 'מגן אברהם':
אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נאמר לאברהם אבינו (בראשית יב א),
וְאֶעֱשֶׂה לְךָ גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרָכָה, ויש לדרוש
כך, **וְאֶעֱשֶׂה לְךָ גָּדוֹל**, וְהָיוּ שְׁחֹתֹמִים בתפילה בברכת אבות **אֱלֹהֵי**
אֲבֹתֵנוּ, **וְאֶבְרַכְךָ**, וְהָיוּ שְׁחֹתֹמִים **אֱלֹהֵי יִצְחָק**, וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֶךָ וְהָיוּ
שְׁחֹתֹמִים **אֱלֹהֵי יַעֲקֹב**, יָכוֹל הֵיית לומר שיהיו חותרים את הברכה
בְּכֹחֲךָ, שיאמרו 'מגן אברהם יצחק ויעקב, תִּלְמִיד לֹמֵר – מלמדנו
הכתוב וְהָיָה בְּרָכָה, כִּד חֹתֵמִין את הברכה וְאֵין חֹתֵמִין בְּכֹחֲךָ'.
הגמרא דנה בלשון חתימת ברכת קדושת היום בשבתות וימים
טובים, ומביאה בענין זה מחלוקת רבא וסבי דפומבדיתא: **אֲמַר**
רַבָּא, **אֲשֶׁבְחִיתָיָא לְסָבִי דְּפֻמְבִּידִיתָא** – מצאתי את זקני פומבדיתא
דִּיתְבִּי וְקִאֲמַרִי – כשהם יושבים ואומרים כך, בברכת קדושת היום
שאומר **בְּשִׁבְתָּא** ו-בשבת, **בֵּין בְּצִלוֹתָא בֵּין בְּקִידוּשָׁא** – בין בתפילה
ובין בקידוש, חותם בלשון **מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבָת**, ואילו בברכת קדושת
היום שאומר **בְּיוֹמָא טָבָא** ו-ביום טוב, **בֵּין בְּצִלוֹתָא וּבֵין בְּקִידוּשָׁא** –
בין בתפילה ובין בקידוש, חותם בלשון **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַיּוֹמִין**.
וְאֲמִינָא לְהוּ אֲמַר – ואמרתי להם את אָנִי, חולק אני עליכם, **אֲדִירָתָא**
בברכת קדושת היום **דְּצִלוֹתָא** ו-בתפילה, **בֵּין בְּשִׁבְתָּא בֵּין בְּיוֹמָא**
טָבָא – בין בשבת ובין ביום טוב, חותם בלשון **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל**, ואילו
בברכת קדושת היום **בְּקִידוּשָׁא** ו-בקידוש יש חילוק, **דְּשִׁבְתָּא** –
בקידוש של שבת חותם בלשון **מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבָת**, בקידוש של יוֹמָא
טָבָא ו-יום טוב חותם בלשון **מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַיּוֹמִין**. והוספתי
לומר להם כך, וְאֲנִי אֲמִינָא מַעֲמָא דִּידִי וְטַעְמָא דִּידִיכוּ – ואני אומר

נָאֵל – מהו הטעם ששינוי התנאים זה מלשוננו של זה, לֹא – האם
לא משום דְּבָהָא קְמִיפְלִיג – שבדבר זה נחלקו, במקומות שנאמרה
תיבת 'הללויה' בין פרק לפרק, האם היא שייכת לפרק הקודם או
לפרק הבא, ומאחר שסוף הפרק הראשון בהלל ותחילת הפרק
השני כך הם, אִם הִבְנִים שְׁמַחָה הַלְלוּהָ, בצאת יִשְׂרָאֵל וגו', נקט
כל אחד מהם בלשון אחרת כפי שיטתו, וְאֵין דְּאֲמַר – לפי התנא
במשנתו שלבית שמאי אומר עד **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה**, יש לפרש
שקבר שתיבת 'הללויה' היא יִישׁ פִּירְקָא – ראש הפרק הבא, לפיכך
אינו אומר אותה על כוס שני, מכיון שלבית שמאי אומר רק את
הפרק הראשון, ואילו תיבת 'הללויה' שייכת לפרק השני, לכן נקט
בלשוננו שאומר רק עד **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה**, וְאֵין דְּאֲמַר – ולפי
התנא בברייתא שלבית שמאי אומר עד **בְּצִאת יִשְׂרָאֵל**, קָבַר
שתיבת 'הללויה' היא סוֹף פִּירְקָא – סוף הפרק הקודם, לפיכך אומר
אותה על כוס שני, ולכן נקט בלשוננו שאומר עד 'בצאת ישראל'.
הגמרא דוחה שמחלוקת התנאים אינה בנידון שחלקו האמוראים
בתיבת 'הללויה' שבין פרק לפרק, אלא כל אחד מהאמוראים
יפרש את דבריו שני התנאים כשיטתו. דוחה הגמרא: **רַב הִסְפָּא**
שאמר שתיבת 'הללויה' שבין פרק לפרק היא סוף הפרק הקודם
מְתִינִן את דבריו שני התנאים לְמַעֲמָהּ ו-כשיטתו, דְּכֹחֵי עֲלָמָא –
התנא במשנתו והתנא בברייתא קָבַר ו-סוברים שתיבת 'הללויה'
היא סוֹף פִּירְקָא – הפרק הקודם 'אִם הִבְנִים שְׁמַחָה, הַלְלוּהָ' ואף
לבית שמאי אומר אותה על כוס שני, וְאֵין דְּאֲמַר – התנא בברייתא
שאמר עד **בְּצִאת יִשְׂרָאֵל** שְׁפִיר ו-מובן, וְאֵין דְּאֲמַר – התנא
במשנתו שאמר עד **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה** נקט בלשון זו משום שסבר
עַד, וְעַד בְּכָלֵל, כלומר שאף מקום שאמרו עד אליו הוא בכלל,
ולכן מובן מדבריו שאומר אף את הפסוק **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה**,
הַלְלוּהָ.
מקשה הגמרא: מכיון שתיבת 'הללויה' היא סוף הפרק הראשון,
מדוע אמר התנא במשנתו עד **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה**, וכפי שהתבאר
שאף תיבת אלו בכלל אמירתו, וְנִינְא – ויאמר עד 'הללויה', שהרי
אף תיבה זו בכלל הפרק הראשון שהוא אומר. וְכִי תִינְא – ואם
תרצה לומר, דְּלֹא יִדְעִינָּה הִי 'הללויה' – שאם יאמר התנא כך לא
נדע באיזה 'הללויה' מדובר, עדיין יקשה, וְנִינְא – ויאמר התנא
במפורש, שאומר עד 'הללויה' שֶׁל **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה**, מסיקה
הגמרא: קָשְׁיָא – אכן קשה הדיבר.
הגמרא מבארת כיצד יפרש רבה בר רב הונא את דבריו שני
התנאים כשיטתו. מוסיפה הגמרא: וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא שאמר
שתיבת 'הללויה' שבין פרק לפרק היא תחילת הפרק הבא מְתִינִן
את דבריו שני התנאים לְמַעֲמָהּ ו-כשיטתו, דְּכֹחֵי עֲלָמָא – התנא
במשנתו והתנא בברייתא סוברים שתיבת 'הללויה' היא יִישׁ
פִּירְקָא – ראש הפרק הבא 'הללויה', בצאת ישראל וגו' ולבית
שמאי אינו אומר אותה על כוס שני, וְאֵין דְּאֲמַר – התנא במשנתו
שאמר עד **אִם הִבְנִים שְׁמַחָה** שְׁפִיר ו-מובן, וְאֵין דְּאֲמַר – התנא
בברייתא שאמר עד **בְּצִאת יִשְׂרָאֵל** נקט לשון זו משום שקבר עַד,
וְלֹא עַד בְּכָלֵל, כלומר שמקום שאמרו עד אליו הוא עצמו אינו
בכלל, ולכן מובן מדבריו שאינו אומר פסוק זה.
מקשה הגמרא: מכיון שתיבת 'הללויה' היא תחילת הפרק הבא,
מדוע אמר התנא בברייתא שאומר עד 'בצאת ישראל ממצרים',
וכפי שהתבאר שתיבות אלו אינו אומר, וְנִינְא – ויאמר עד
'הללויה', שהרי אף תיבה זו אינו אומר. וְכִי תִינְא – ואם תרצה
לומר, דְּלֹא יִדְעִינָּה הִי 'הללויה' – שאם יאמר התנא כך לא נדע
באיזה 'הללויה' מדובר, עדיין יקשה, וְנִינְא – ויאמר התנא
במפורש, שאומר עד 'הללויה' שֶׁבפסוק **בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם**.
מסיקה הגמרא: קָשְׁיָא – אכן קשה הדיבר.
שינוי במשנה: וְחֹתֵם בְּנִיזְוֹלָה. נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא
במשנתו כיצד הוא חותם בגאולה, ולרבי עקיבא הוא חותם
בברכת **נָאֵל ישראל**.
הגמרא מבארת שינוי לשונות בברכת גאולה: **אֲמַר רַבָּא**, בברכת
גאולה הנאמרת לאחר קריאת שְׁמַע שחרית וערבית, וכן בברכת
גאולה הנאמרת בליל הסדר (כפי ששינוי במשנתנו), אומר

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכה רש"י

1 **מא** ברכת השיר רב יהודה אמר יחללוך — וקא משמע לן דאפילו במקום שלא נהגו לברך
2 אחריו בלילי פסח — צריך לברך, דאי נהגו פשיטא אי נמי: דאפילו במקום שנהגו,
3 הוה אמינא: דוקא בימים אבל בלילה אין צריך לברך, קא משמע לן. **רבי** יוחנן אמר נשמת
4 כל חי — נראה הכי פירושו: אף "נשמת כל חי" אחר "יחללוך", דאי לא תימא הכי, אנו כמאן
5 עבדינן? וקרא: "נשמת כל חי", ברכת השיר, לפי
6 שבשבתות ואחרים אותו אחר פסוק דזמרת.
7 ורבינו חיים כותב: אנו לא היה חותם ב"יחללוך" כי אם
8 ב"נשמת" לבדו, משום דלשנא דברכת השיר
9 משמע חדא ברכה. **מהודו** עד על נהרות בבל
10 — וכן אנו עושים. ורבינו צדיקים ביה"א אינו מן
11 המזמור.

מן

בבבב. רב אחא בר יעקב אמר: מ"פ יעקב בחר לו יה" עד "נהרות בבבב". ולמה נקרא
שמו הלל הגדול? אמר רבי יוחנן: מפני שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם, ומחלק
מוזנות לכל בריה. אמר רבי יהושע בן לוי: הני עשרים וששה הודו בנגד מי? בנגד עשרים
וששה דורות שבא הקדוש ברוך הוא בעולמו, ולא נתן להם תורה, וזו אותם בחדו. אמר
רב חסדא, מאי דכתיב: "הודו לה' כי טוב" - הודו לה' שגובה חובתו של אדם במזכותו:
עשיר - בשורו, ואת עני - בשיו, יתום - בביתו, אלמנה - בתרגומה. אמר רבי יוחנן:
קשין מוזנותיו של אדם כפליים ביולדה. דאילו ביולדה פתיב: "בעצב", ובמוזנות פתיב:
"בעצבון". אמר רבי יוחנן: קשין מוזנותיו של אדם יותר מן הגאולה. דאילו בגאולה
פתיב: "המלאך הגואל אותי מפל רע" - מלאך בעלמא, ואילו במוזנות פתיב: "האלהים
הרועה אתי". אמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם: "קוץ
וידרדר תצמיח לך", ולגו עניו דמעות. אמר לפניו: רבונן של עולם, אני וחמורי נאכל
באבים אחר? פיון שאמר לו: "בועת אפך תאכל לחם" - נתקרה דעתו. אמר רבי
שמעון בן לקיש: אשרינו אם עמדנו בראשונה, ועדיין לא פלמינן מידה, דקא אכלין
עיסקי דדברא. אמר רב שיבזי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: קשין מוזנותיו של
אדם בקריעת ים סוף, דכתיב: "נותן לחם לכל בשר". ופסוק ליה: "לגור ים סוף
לגורים". אמר רבי אלעזר בן עזריה: קשין נקביו של אדם פיוס המיתה ובקריעת
ים סוף, שנאמר: "מהר צועה להפתח", וכתיב בתריה: "רוגע הים ויהמו גליו". ואמר רב
ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: פל המבנה את המועדות - פאילו עובד עבודה זרה,
שנאמר: "אלהי מסכה לא תעשה לך", וכתיב בתריה: "את חג המצות תשמור". ואמר רב
ששת משום רבי אלעזר בן עזריה: פל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל
המעיד עדות שקר בחבירו - ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר: לכלב תשליכו אותו". וכתיב
בתריה: "לא תשא שמע שוא" וקרי ביה: "לא תשא". וכי מאחר דאיכא הלל הגדול, אנו
מאי מעמא אפרין האי? משום שיש בו חמשה דברים הללו: יציאת מצרים, וקריעת ים
סוף, ומתן תורה, ותחיית המתים, וכללו של משה. יציאת מצרים - דכתיב: "בצאת ישראל
ממצרים", וקריעת ים סוף - דכתיב: "הים ראה וגו'"; מתן תורה - דכתיב: "היהרים רקדו
כאילים"; תחיית המתים - דכתיב: "אתהלך לפני ה'", חבולו של משה - דכתיב: "לא לנו
ה' לא לנו". ואמר רבי יוחנן: "לא לנו ה' לא לנו" - זו מלחמת גוג ומגוג. רב נחמן בר יצחק אמר: מפני
שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מצינהם, שנאמר: "אנה ה' מלטה נפשי". חזקיה אמר:
מפני שיש בו ירידתו של צדיקים לכבשן האש ועלייתו ממנו. וירידתו - דכתיב: "לא לנו ה'
לא לנו" - אמר חנניה: "פי לשמך תן כבוד" - אמר מישאל, "על חסדך ועל אמתך" -
אמר עזריה: "למה יאמרו הגוים" - אמרו פולן. עלייתו מכבשן האש - דכתיב: "הללו את
ה' כל גוים" אמר חנניה: "שבחוהו כל האומים" - אמר מישאל; "כי גבר עלינו חסדו" -
אמר עזריה: "ואמת ה' לעולם הללויה" - אמרו פולן. ויש אומרים: "ואמת ה' לעולם" -

1 הכי גרסינן: רבינו גומר עליו את החלל ואומר עליו הלל הגדול. שהקדוש ברוך הוא יושב
2 ברומו של עולם בו' - דכתיב: "הודו לאל השמים" "נותן לחם לכל בשר" והיינו דבר
3 גדול. עשיר בשורו - מנסידו ממון ומכפרו על גופו. קשין נקביו של אדם - כשהוא
4 עצור, כיום המיתה.

ואקריה

רשב"ם

1 יחללוך - (נשמת כל חי) וגומ' "ברוך אתה ה'
2 מלך מהולל בתשבות" וזו היא ברכת השיר
3 דמתניתין, כלומר ברכת השבת. ורבי יוחנן אמר
4 נשמת כל חי - אף "נשמת" דהיינו ברכת השיר
5 דמתניתין, דאילו "יחללוך" אנו אומרים בכל
6 יום שאומרים בו את החלל, ומאי שנא ליל
7 פסח דנקט אם לא להוסיף עוד ברכה אחרת?
8 והיינו דאמר הלכה כרבי יוחנן בתריותה,
9 וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרו
10 כדלקמן, דהשתא איכא ברכה בכל חדא וחדא
11 הכי היא מילתא שפיר, כך נראה בעיני. הכי
12 גרסינן תנו רבנן: רבינו גומר עליו את החלל
13 ואומר עליו הלל הגדול. ה' רועי - על שם
14 המזון שאכלו צריך לומר. שהקדוש ברוך הוא
15 יושב ברומו של עולם בו' - דכתיב ביה: "נותן
16 לחם לכל בשר" והיינו דבר גדול. בשבתו -
17 בטובה שהשפיע לו. והכי משמע: "כי טוב כי
18 לעולם חסדו" חסד הוא עשה לעולם בבי טוב.
19 כלומר, בטוב שנתן לו. עשיר בשורו עני בשור
20 - מנסידו ממון ומכפרו על גופו. בעצבון - תרי
21 משמע. בקריעת ים סוף - כלומר, נס גדול
22 עשה לו הקדוש ברוך הוא למי שנתן לו
23 מוזנות, כאשר עשה לישראל, שקרע להם ים
24 סוף, ותפקא מיניה למבעי רחמי. קשין נקביו של
25 אדם - כשהוא עצור. צועה - לשון עצור
26 וחור, כמו "צועה ברב כוחו" (ישעיה טז). כל
27 המבנה את המועדות - עושה מלאכה בחולו
28 של מועד, דכתיב: "את חג המצות תשמור",
29 ותפקא לן במסכת חגיגה (יחא) איסור מלאכה
30 בחולו של מועד. המקבל לשון הרע - שמקבלו
31 ומאמינו על תבירו. אף על גב דלקבוליה לא
32 מיבעי ליה, למיחש ליה מיבעי דמפרש במסכת
33 נדה (סאא), וקרי ביה לא תשא - נראה בעיני
34 דלא גרסינן לו, וברכות משמע מ"ל תשא",
35 שכשנספר לו מעיד דרי נשא בפיו שמע שוא.
36 וכי מאחר דאיכא הלל הגדול - שמשובח יותר
37 כמו שפירש רבי יוחנן למעלה, משום דכתיב
38 ביה: "נותן לחם לכל בשר", אנו מאי טעמא
39 אפרין האי הלילא על כל פרק ופרק ועל כל
40 צדה שלא תבא על הצבור לכשנאלין. המשה
41 דברים - דמירי נמי בגאולה. התרים רקדו
42 כאילים - בשעת מתן תורה, דכתיב (תהלים
43 סח): "למה תרדודו הרים" וגו'. גבריא אמרי -
44 כשניצולו חגיגה מישאל ועזריה והוא היה שם.
45 דכתיב (דניאל ג): "וזריה די רביעאה דמי לבר
46 אלהין, לפי שהקדוש ברוך הוא הבטיחו על כך,
47 כשנשלך אברהם באור כשדים, וכשקיים לו
48 אמר "ואמת ה' לעולם" שקיים הבטחתו. בשעה
49 שהפיל נמרוד - שעל שם בן נקרא "אמרפל"
50 על שם שאמר והפיל את אברהם בכבשן.

ואקריה

41 גבריא אל אמרו. בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריא לפני הקדוש ברוך הוא: רבונן
42 של עולם, ארד ואצנן, ואציל את הצדיק מכבשן האש. אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו, נאה
43 ליחיד להציל את התחיד. ולפי טו שהקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה. אמר: תזכה ותציל שלישה מבני בניו. דרש רבי
44 שמעון השלונאי: טו בשעה שהפיל נמרוד הרשע חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש, עמד וירקמו שר הפקר לפני הקדוש
45 ברוך הוא, אמר לפניו: רבונן של עולם, ארד ואצנן את הכבשן, ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש. אמר לו גבריא אל: אין גבורתו
46 של הקדוש ברוך הוא בכך, שאמה שר בדר, והכל יודעין שהמים מכבין את האש. אלא אני שר של אש, ארד ואקדר מכפנים

ואקריה

ואקריה מבחין — לשרוף את הוורקים אותן לתוך האור, דכתיב (דניאל ג) "גובריא אילך די הסיקו לשדרך מישך ועבד נגו קטיל הימון שביבא דנורא." ואמת ה' לעולם — שקיים לי דברו ושומר לי הבטחתו שהבטיחני להציל מבני בניו של אברהם. שנתן לו רבו סתנה — פרנסה לדגים. הכי גרסין: כיון דנחיתו כוכבי שמיא עליהו, נחיתו לאקורי נפשיהו בנחל קישון. ואמת ה' לעולם — ששילם לנו מתנותיו מחיל פרעה להתפרנס ממנו. שמוני בנך — מרוב חטאותם בגלות. בחוליה זו שררה בעיקרי בתים — והיינו "עקרת הבית". אומות העולם מאי עבידיהו — לשבוש משום דגבר עלינו חסדו, הא עלן לשבוחי. אנבורות ונפלאות — דחיותו שעשה לי. וקנה — עדת ישראל בין הקנים ביער. חויר מיער — זה אדום, שכתוב בה (שם ז) "אבלה ומדקה ושאר ארצות רפסה" וזה דרכו של חויר. שכל מעשה נכתבים בקולמוס אחד — כלומר, פה אחד להם להרע. מתרפס — מתיר פס פרשט יד. ברצי — כלומר, מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם. זה

רשב"ם

ואקריה מבחין — לשרוף את הוורקין אותן לתוך האור, דכתיב (דניאל ג) "גובריא אילך די הסיקו לשדרך" וגו' עד "קטיל הימון שביבא דנורא." פלוט אותן ליבשה — וניתנו לקבורה שם בזכות שאמרו (שמות יד) "כי ה' נלחם להם במצרים", והיינו דכתיב (שם טו) "נטית ימינך תבלעמו ארץ" שנשבע הקדוש ברוך הוא לארץ שלא תענש על פקדון. שנתן לו רבו מנתה — פרנסה לדגים. כיון דנחיתו כוכבי שמיא עליהו — נחיתו לאקורי נפשיהו בנחל קישון: דגים — שבים. נחל קישון גרפס — ליס, בדכתיב (קהלת א) "כל הנחלים הולכים אל הים". ואמת ה' לעולם — ששילם לנו מתנותיו מחיל פרעה להתפרנס ממנו. אמרה בנסת ישראל — חוקים והחשובים שבתן אמרו על שאינם חשובים כל כך, כדמשמע "אם הבנים" שהאם צועקת על הבנים ששמוה עקרת הבית. שמוני בנך — מרוב חטאותם בגלות. בחוליה זו הורית בעיקרי בתים — והיינו עקרת הבית. אני אהובה לפניך — "אהבתי" משמע כמו "אהבתי" כלומר, אהבת אותי. לי נאח להושיע — יותר מכל האומות, שהרי ישראל ייחרוך. כשחלה רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו ב' — בהרבה מקומות בתלמוד מצונו ששלח לו רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי בחולין כן, והדברים שהשיב לו כאן לא השיב לו פעם אחרת. ושמו חלאים הרבה חלה רבי ישמעאל ובכל פעם ופעם שלח לו רבי ודוא משיב לו. אי נמי, כולן השכיב בפעם אחת, ובתלמוד סידרן במסכתות כל אחת על מקומה. אומות העולם מאי עבידיהו — לשבוחי משום דעלינו גבר חסדו, הא עלן לשבוחי. אנבורות ונפלאות — דחיותו שעשה בעולם, וכל שכן אנו, כי גבר עלינו חסדו יותר מכל אומה ולשון. יאתיו חשמינים — דורות למלך המשיח לירושלים, בדכתיב לעיל מינה "מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים ש." נעור חיה — אומה הרשעה. וקנה לך עדה — ישראל. ואית דמפרשי מצרים וכוש, דכתיב "אבירים", ולא נהירא דסתם עדה ישראל. קנה — דריש לשון קנים. בין הקנים — ביער, דכתיב ביער זו אדום, שכתוב בה: "אבלה ומדקה ושאר ארצות רפסה" וזה דרכו של חויר. נכתבין בקולמוס אחד — כלומר, כולן פה אחד להרע לישראל. אם בא ישראל לדין לפניהם, כולן מחייבין אותו. מדכתיב "קנה" ולא כתיב "קנים" משמע קולמוס אחד. בעגלי עמים — עגלים של כל העולם הפקר, שאין לה בעלים. מתרפס — מתיר פס, פרשט יד. ברצי — כלומר, מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם. בית אצוריהו — לחברי חבירך — לחברי חבירך. בית אצוריהו — זה בית גניחה של כסף זהב הגנוזים בחזוק ובחוסן.

מן שמים נלחמו הכוכבים ממסילותם — במקומן היו עומדים וראשן מגיע עד לארץ, וכן פירש רש"י בנימוקי מקרא. ותימה, למאן דאמר בפרק "מי שהיה" (לעיל צד, א): כל העולם כולו תחת כוכב אחד עומד, האריך ירדו הכוכבים? הלא מאחד נתמלא העולם? יש לומר: דלא איירי אלא בכוכבים של גלגל שהם מולות קבועים, אבל שאר כוכבים — קטנים הם. כמצודה

הקדוש ברוך הוא לשור של ים: פלוט אותן ליבשה. אמר לפניו: רבוננו של עולם, פלוט יש עבד שנותן לו רבו מתנה, וחוזר ונוטל ממנו? אמר לו: אתן לך אחד ומחצה שפנה. אמר לו: רבוננו של עולם, יש עבד שתובע את רבו? אמר לו: נחל קישון יהא לי ערב. מיד פלט אותן ליבשה, וכאן ישראל וראו אותן, שנאמר: "וירא ישראל את מצרים מות על שפת הים". מאי "אחד ומחצה שפנה"? דאילו בפרעה כתיב: "שש מאות רכב בחור", ואילו בסיסרא כתיב: "תשע מאות רכב ברזל". פי אתא סיסרא [אתא עליהו ברקרי דפרזלא. הוציא הקדוש ברוך הוא עליהם פוכבים ממסילותם, דכתיב: "מן שמים נלחמו הפוכבים". בין דנחיתו פוכבי שמים עליהו אקדירו הני דקרי דפרזלא. נחיתו לאקדורי, למיסחי נפשיהו בנחל קישון. אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון: לך והשלם ערבונך. מיד גרפס נחל קישון והשליכן לים, שנאמר: "נחל קישון גרפס נחל קדומים". מאי "נחל קדומים"? נחל שנעשה ערב מקדם. באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו: "ואמת ה' לעולם". אמר רבי שמעון בן לקיש, מאי דכתיב: "מושיבי עקרת הבית"? אמרה בנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, שמוני בנך בחוליה זו הדרה בעיקרי בתים. דרש רבא, מאי דכתיב: "אהבתי פי ישמע ה'?" אמרה בנסת ישראל: רבוננו של עולם, אימת אני אהובה לפניך — בזמן שתשמע קול תחנוני. "דלותי ולי והושיע", אמרה בנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, אף על פי שדלה אני במצות — לך אני, ולי נאח להושיע. אמר רב כהנא: כשחלה רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו רבי: אמור לנו שנים ושלושה דברים שאמרת לנו משום אבידך. שלח לו, כך אמר אבא: מאי דכתיב "הללו את ה' כל גוים", אומות העולם מאי עבידיהו? הכי קאמר: "הללו את ה' כל גוים" — אנבורות ונפלאות דעביד ביהדיהו, כל שכן אנו ד' גבר עלינו חסדו". אמר לו: ועוד חדא: עתידה מצרים שתביא דורון למשיח. כסבור אינו מקבל מהם. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשיח: קבל מהם. אכסניא עשו לפני מצרים. מיד: "יאתיו חשמינים מני מצרים". נשאה פוש קל וחומר בעצמה: ומה הללו שנשתעבדו בהן כך, אני שלא נשתעבדתי בהן לא כל שכן? אמר לו הקדוש ברוך הוא: קבל מהם. מיד: "פוש תריץ ידיו לאלהים". נשאה מלכות רומי הרשעה קל וחומר בעצמה: ומה הללו שאין אחיהן — כך, אנו שאנו אחיהן — לא כל שכן? אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריא: "גער חית קנה" — געור חיה וקנה לך עדה. דבר אחר: געור חית קנה שדרה בין הקנים, דכתיב: "כרסמנה חויר מעער וזו שדי ירענה". אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: געור חיה שפל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד. "עדת אבירים בעגלי עמים" — ששחטו אבירים פעגלים שאין להם בעלים. "מתרפס ברצי כסף" שפושטין יד לקבל ממון, ואין עושין רצון בעלים. "פיור עמים קרבות יחפצון", מי גרם להם לישראל שתפארו לבין אומות העולם? קרבות שהיו חפצין בהן. ועוד שלח לו: שלש מאות וששים וחמשה שווקים בכרך גדול של רומי. וכל אחד ואחד היו בו שלש מאות וששים וחמשה בדיניות, וכל בדינית ובידינית היו בו שלש מאות וששים וחמשה מעלות, וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו. אמר רבי ישמעאל לרבי, ואמרי לה לרבי ישמעאל בר יוסי: הני למין? לך ולחברך ולחברותך, שנאמר: "סורה ואתנה קודש לה' לא יאצר ולא יחסן פי ליושבים לפני ה' יהיה וגו'". מאי "לא יאצר"? תני רב יוסף: "לא יאצר" זה בית אוצר, "ולא יחסן" — זה בית גניחה. מאי "פי ליושבים לפני ה'?" אמר רבי אלעזר: זה

ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם. בדיניות — מגדלים. לחברותך — לחברי חבירך. בית אצוריהו — של תירוש דגן ויצהר. ולא יחסן — לשון חוסן. זה בית גניחה של כסף זהב הגנוזים בחזוק ובחוסן.

בְּחֻלְדָּהּ זוּ הִתְקַדְּשׁ בְּעֶקְרֵי בָתִּים – כמו חולדה שגרה במחילות
 שבקרקע יסודות הבית בחושך והסתר. וכך פירוש הפסוק, 'אם
 הבנים', האם קובלת על בניה, כלומר, זקני העם וחשוביו קובלים
 על המון העם שאינם חשובים כמותם, 'עקרת הבית', שזולזו בהם
 והחשיבו כחולדה המתגוררת ביסודות הבית.
 מוסיפה הגמרא לדרוש בפסוקי ההלל: דָּרַשׁ רַבָּא, מַאי דְּבָתִּים (שם
 קטו א) 'אֲהַבְתִּי בִּי יִשְׁמַע ה' אֶת קוֹלִי תַחֲנוּנִי, והלא היה צריך לומר
 'בְּקִשְׁתִּי כִּי יִשְׁמַע ה'', ולא 'אהבתי', אלא יש לפרש משמעות
 הלשון 'אהבתי' כמו 'אהבתני', כלומר, אהבת אותי, וכך אֲמָרָה
 בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִמְתָּ אֲנִי אֲהוּבָה לְפָנֶיךָ, בּוֹמֵן
 שֶׁתִּשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנִי, כלומר, כאשר אני מתפללת לפניך בדרך
 רחמים ותחנונים.
 ועוד דרש, מהו שנאמר (שם קטו ו) 'דְּלוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ', אֲמָרָה בְּנִסְתָּ
 יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֵךְ עַל פִּי שִׁדְלָה
 וְעֵינַי אֲנִי בְּמַצּוֹת, שלא קיימתי מצוות כפי הראוי, מכל מקום לך
 אֲנִי, אני מייחדת את שמך, ועל כן לִי נָאָה לְהוֹשִׁיעַ – אותי ראו
 להושיע, ולהטות כלפי חסד, יותר משאר האומות.
 הגמרא מביאה מעשה בענין מזמורי ההלל: אָמַר רַב כְּהֵנָּה, בְּשִׁחְלָה
 רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רַבִּי יוֹסִי שָׁלַח לוֹ רֵבִי, אָמַר לָנוּ שְׁנֵים וְשִׁלְשָׁה דְּבָרִים
 שֶׁאֲמָרְתָּ לָנוּ מִשּׁוֹם – משמו של אֲבִיךָ רַבִּי יוֹסִי. שָׁלַח לוֹ רַבִּי
 יִשְׁמָעֵאל, כִּךְ אָמַר אָבָא, מַאי דְּבָתִּים (שם קטו ב) 'הִלְלוּ אֵת ה' כָּל
 גּוֹיִם שֶׁבָּחוּהוּ כָּל הָאָמִים בִּי גֵבַר עֲלִינוּ חֲסִדוֹ, שִׁישׁ לַבֵּר, אֲמוּנָה
 הַעוֹלָם מַאי עֲבִידְתִּיהוּ – מה שייכות יש לגויים לשבח על כך שגבר
 עֲלֵינוּ חֲסִדוֹ, והלא אנו צריכים לשבח על כך. אלא הֵכִי קְאָמַר,
 'הִלְלוּ אֵת ה' כָּל גּוֹיִם' אֲנִיבֹדוֹת וְנִפְלְאוֹת דְּעִבֵּיד בְּתִרְיָהוּ – על
 הנסים ועל הנפלאות שעושה ה' עמָהֶם, וממשיך ואומר, וְכָל שָׂבֵן
 אֲנִי, בני ישראל, שצריכים לשבח משום דְּבָרֶיךָ עֲלִינוּ חֲסִדוֹ יותר
 מכל אומה ולשון.
 (אָמַר לוֹ) וְעוֹד (תְּהָא) שִׁלַּח רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְרַבִּי בִּשְׁם אַבּוּי, לַעֲתִיד
 לְבֹא עֲתִידָה מְצָרִים שֶׁתִּבְּרֵא דּוֹרוֹן לְמִשְׁחָה לִירוּשָׁלַם. בְּסִבּוֹר הַמִּשְׁחָה
 שֶׁאֵינוֹ – שאין ראוי שיהיה מִקְּדָם מִקְּדָם אֶת מַתְנֵהֶם, ומפני ששיעבודו
 את ישראל לעבדים, אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשְׁחָה, קִבֵּל מִקְּדָם,
 שֶׁמֶכַל מִקְּדָם אֲכַסְיָא עָשׂוּ לְבָנֵי בְּמַצָּרִים. מִיד, כלומר, על כך נאמר
 בַּתְּפִילַת דּוֹד עַל הַעֲתִיד לְבֹא (שם סח א) 'אֲחִיתִי חֲשָׁמִים מִנִּי מְצָרִים',
 שִׁבְיָאוֹ שְׂרִים חֲשׁוּבִים מֵאֲרִץ מִצְרַיִם דּוֹרוֹנוֹת לַמִּשְׁחָה בִירוּשָׁלַם
 וְיִקְבֵּל, וכמו שנאמר קודם לכן (שם סח ב) שֶׁכִּשְׁתִּגְדֵּל כְּבוֹד ה'
 מִיְּהִיבֵךְ עַל יְרוּשָׁלַם, לִךְ יוֹבִילוּ מִלְכִּים שִׁי. נִשְׁאַה הָאוּמָה בּוֹשׁ קָל
 וְחוֹשֵׁה בְּעֶצְמָה ואמרה, וְכֵה מִצְרַיִם הִלְלוּ, שֶׁנִּשְׁתַּעֲבְדוּ בָּהֶן
 בִירוּשָׁלַם. נַהֵג עִמָּהֶם הַמִּשְׁחָה, שֶׁקִּבֵּל מִקְּדָם הַדּוֹרוֹן, אֲנִי, שֶׁלֹּא
 נִשְׁתַּעֲבְדִּיתִי בָּהֶן, לֹא כָּל שָׂבֵן שִׁיבְקָה מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 לַמִּשְׁחָה, קִבֵּל מִקְּדָם. מִיד עַל זֶה נִאֲמַר (שם סח ב) 'בּוֹשׁ תִּרְיָן דִּיּוֹ
 לְאַלְתֵּי. נִשְׁאַה מְלָכוֹת [רומי] הַרְשָׁעָה קָל וְחוֹמֶר בְּעֶצְמָה ואמרה,
 וְכֵה מִצְרַיִם וְהַכּוֹשִׁים הִלְלוּ, שֶׁאֵין הֵם אֲחִיתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּךְ,
 שֶׁנִּתְקַבְּלוּ מִתְּנוּתֵיהֶם, אֲנִי, שֶׁאֵינוֹ אֲחִיתָן, שְׁהִי רֹמִי, שְׁהִיא אֲדוֹם,
 הִיא מִזְרַעוֹ שֶׁל עֲשִׂי אֲחִי יַעֲקֹב, לֹא כָּל שָׂבֵן. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא לְבִרְיָאֵל, 'עָנֵה חֵית קִנָּה עֲדַת אֲבִירֵיךָ' (שם סח א), עָנֵה, באומה
 רשעה זו שנמשלה לחֵית, וְקִנָּה לָךְ אֵת הָעֵדָה, שֶׁהִיא יִשְׂרָאֵל.
 דְּכִי אַחֵר, כִּךְ אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגִבְרִיָאֵל, עָנֵה באומה זו,
 מַלְכוּת רֹמִי הַרְשָׁעָה, שֶׁנִּמְשְׁלָה לַחֵית קִנָּה, כלומר, חֵיהַ שֶׁדָּרָה בֵּין
 הַקִּנָּים בֵּיעַר, וְזֶה חוֹזֵר יַעַר, כְּדִבְרֵיכֶם (שם פ ד) 'כִּדְרָם מִנָּה חוֹזֵר מִיַּעַר
 וְזֶה שְׁדִי יִרְעָה, וְחוֹזֵר יַעַר זֶה אֲדוֹם.
 הגמרא מביאה פירוש נוסף: אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַ אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
 כִּךְ אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגִבְרִיָאֵל, עָנֵה בְּתִיָה, באומה רשעה זו,
 שֶׁכָּל מַעֲשֵׂיהָ נִתְּבֵין בְּקוֹלָמוֹם אֶחָד, שְׁכֵאשֶׁר בֹּא אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל
 לְדוֹן לְפָנֵיהֶם בְּבֵית דִּינָם, כֹּל הַשּׁוֹפְטִים מַחֲיִיבִים אוֹתוֹ פֶּה אֶחָד,
 שֶׁאֵין אֶפֶּילוֹ אֶחָד שִׁיפְסוֹק לְכוֹתוֹ. וְרַבָּה הֵינּוּ הַקּוֹלָמוֹם שְׁכוֹתֵבִים
 בּוֹ.
 והוסיף לבאר המשך דברי הפסוק: עֲרַת אֲבִירִים בְּעֵלֵי עֲמִים, שְׁבָנִי
 אוֹמֶה זֶה שֶׁחָמוּ אֲבִירִים, אֲבִירֵי יִשְׂרָאֵל, כֵּאִילוֹ הִיוּ עֲלִילִים שֶׁל הַפֶּקֶר

וְגַם אֲבִירֵי מִכְּחוּץ – אגרום שתבער אש הכבשן ותשרוף כלפי
 חוץ, וישירו האנשים שהשליכום לכבשן, וְאֶעֱשֶׂה בְּכֶךְ גַּם בְּתוֹךְ
 גַּם. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגִבְרִיָאֵל, יָד וְעֵשֶׂה כֵן. בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה
 פָּתַח לְבִרְיָאֵל וְאָמַר (תהלים קיז ב) 'וְאָמַת ה' לְעוֹלָם, אֲמוֹת דְּבִירוֹ, שְׁקִים
 לִי הַבְּטַחְתוֹ שֶׁאֲצִיל מִבְּנֵי בְּנֵי שֶׁל אֲבִרָהֶם.
 הגמרא מביאה דעה נוספת בענין פסוק זה: רַבִּי יְתָן אָמַר, 'וְאָמַת
 ה' לְעוֹלָם' הַדִּנִּים שְׁבָנִים אֲמָרוּהוּ, וְכִדְרָב הוֹנָא, אָמַר רַב הוֹנָא, בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ בְּאוֹתוֹ תְּרוּר שֶׁל קְרִיעַת יָם סוּף, מִקְּטָנִי אֲמָנָה הָיוּ,
 מֵאֲמִינִים וְאִינִים מֵאֲמִינִים, וְכִדְרָשׁ רַבָּה בְּרַ מִרִּי, מַאי דְּבָתִּים (שם ק)
 'אֲבוֹתֵינוּ בְּמַצָּרִים לֹא הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ, לֹא זָכְרוּ אֵת רַב
 חֲסִדֶּיךָ, וְיָמְרוּ עַל יָם בֵּין סוּף, מְלַמֵּד שֶׁהָמְרוּ – מִרְדּוֹ וְסִירְבוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה, אַחֵר קְרִיעַת הַיָּם, שֶׁלֹּא זָכְרוּ הַנִּסִּים וְהַנְּפִלְאוֹת
 שֶׁעָשָׂה ה' עִמָּהֶם בְּמַצָּרִים, וְלֹא הֵאֱמִינוּ לִמָּה שֶׁאֲמַר לָהֶם מִשָּׁה
 קוֹדֵם לָכֵן 'כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֵת מִצְרַיִם הַיּוֹם, לֹא תִסְפּוּ לְרָאֶתְם עוֹד
 עַד עוֹלָם' (שמות יד יא), וְאָמַר, שְׁמֹא בִּשְׁשׁ שָׁנָיו עוֹלִין מִן הַיָּם מִצַּד
 אֶחָד, כִּךְ גַּם הַמְצָרִים עוֹלִים מִצַּד אֶחָד, וְיִסִּיפוּ לִרְדּוֹף אַחֲרֵינוּ.
 אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשֶׁר שֶׁל יָם, פְּלוֹט אוֹתָן – אֵת הַמְצָרִים
 לִיבְשָׁה, שִׁירָאוֹם יִשְׂרָאֵל וְיֵאֱמִינוּ שֶׁהִטְבַּעְתִּים בֵּינֵם. אָמַר שְׂרֵי שֶׁל
 הַיָּם לְפָנֶיךָ, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוֹם – [וכן] יֵשׁ עֲבָד שְׁנוֹתָן לוֹ רַבִּי מִתְּנָה
 וְאַחֵר כִּךְ חוֹזֵר וְנִזְכָּר אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁנִּתְּן לִי אֵת הַמְצָרִים שִׁדְּחִי מוֹן
 לְדִגִּים שִׁבִּים, וְעַתָּה אוֹמַר אַתָּה לִי לְפִלְטָם. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, פְּלוֹט אֵת הַמְצָרִים, וְאֵנִי אֲתָן לָךְ תְּמוֹרַתָּם בּוֹמֵן אַחֵר פִּי אֶחָד
 וְנִמְחָצָה שְׁבָתָה. אָמַר לוֹ שְׂרֵי הַיָּם, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי יֵשׁ עֲבָד שֶׁתּוֹכְעוּ
 אֵת רַבִּי, כְּלוֹמַר, וְכִי אוֹכֵל לְחֶזֶק פִּנִּי בְּבֹא הַיּוֹם לְתַבּוּעַ אֵת תְּשׁוּלָם
 הַחוּב מִמֶּךָ. אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא תִצְטָרַךְ לְתַבּוּעִי, נָחַל
 קִישׁוֹן יִתָּא לִי עָרֵב, וְתוֹכֵל לְתַבּוּעַ חוּבְךָ מִמֶּנּוּ. מִיד פְּלוֹט אוֹתָן הַיָּם
 לִיבְשָׁה, וְכֵאֵל יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ אוֹתָן מִתִּים שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד ה) 'וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל
 אֵת מִצְרַיִם מֵת עַל שִׁפְתֵי הַיָּם'.
 הגמרא מפרשת השיעור של אחד ומחצה. שואלת הגמרא: מַאי –
 מהו השיעור של פי אֶחָד וְנִמְחָצָה שְׁבָתָה. מְשִׁיבָה הַגְמָרָה: דְּאִילוּ
 בְּחִיל פְּרָקָה שֶׁרָדַף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִים סוּף בָּתִּים (שם יד ו) 'וַיִּקַּח
 שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר', שֶׁנִּטֵּל עִמּוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת מִרְכָּבוֹת מוֹבָחוֹת,
 וְאִילוּ בְּחִיל סִיסְרָא, שֶׁר צָבֵא שֶׁל יִבִּין מֶלֶךְ כְּנַעַן, בַּעַת הִילַחְמוֹ
 בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹנְהִגוּ עַל יְדֵי בֶרֶק בֵּן אֲבִינֵעַם וְשָׂאוּ נִטְל הַיָּם אֵת
 פְּרַעְוֹנוֹ כְּפִי שִׁתְּבָאֵר לְהִלָּן. בָּתִּים (שִׁפְטִים יד יא) 'וַיִּקַּח סִיסְרָא אֵת כָּל
 רֶכֶב תִּשְׁעֵ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר', הִרִי שֶׁמִּסְפֵּר מִרְכָּבוֹתָיו הִיה פִּי אֶחָד
 וּמִחְצָה מֵאִשָּׁה הִיה בְּחִיל פְּרַעְוָה.
 מְשִׁיבָה הַגְמָרָה מִסְפֵּרָת כִּיצַד שׁוֹלֵם הַחוּב לִים, וְעַנִּין שֶׁבַח
 הַדִּגִּים: כִּי אָתָּא סִיסְרָא לְהִילָחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, [אָתָּא] עֲלִיָּהוּ דְּבָרֶיךָ
 דְּפִרְרָא – בא עליהם בבלי הילחם עשויים מברל, הוֹצִיא הַקְדוֹשׁ
 בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֵת הַבּוֹכְבִּים מִקְּסִילוֹתָם בְּשִׁמִּים וְנִלְחֲמוּ עִמָּהֶם,
 בָּתִּים בְּשִׁירַת דְּבוּרָה לֵאחֵר מִכֵּן (שם סח ב) 'מִן שְׁמִים נִלְחָמוּ
 הַבּוֹכְבִּים מִקְּסִילוֹתָם, וְכִיּוֹן דְּנִחִיתוּ בּוֹכְבֵי שְׁמִים עֲלִיָּהוּ – כִּיּוֹן
 שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם כּוֹכְבֵי הַשְּׁמִים, שֶׁהֵם שֶׁל אֵשׁ, אֲקִירֵיו הֵנִי דְּבָרֵי
 דְּפִרְרָא – הַתַּחֲמָמוֹ כְּלִי הַמִּלְחָמָה הִלְלוּ הָעֲשׂוּיִים בְּרֹל, נִחִיתוּ
 לְאִקְרִירוֹ לְמִשְׁחָה נִפְשִׁיָּהוּ – יִרְדּוּ חִילִי סִיסְרָא לְהַתְקַרֵּר לוֹרְחוֹן
 עֲצֵמָם בְּנָחַל קִישׁוֹן, אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְנָחַל קִישׁוֹן, לִךְ
 וְהַשְׁלֵם – [ושלם] עֲבוּרֶיךָ שֶׁעֲרַבְתָּ לְשֶׁר שֶׁל יָם בְּקְרִיעַת יָם סוּף, מִיד
 בְּרָם נָחַל קִישׁוֹן וְהַשְׁלִיכֵן לָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה כא) 'נָחַל קִישׁוֹן גָּרָם
 נָחַל קְדוּמִים, שִׁישׁ לְבָאֵר, מַאי – מִהוּ הַכִּינִיז 'נָחַל קְדוּמִים' שְׁנִיתָן
 לְנָחַל קִישׁוֹן, אֵלֹא זֶה הַנָּחַל שֶׁנֶּעֱשֶׂה עָרֵב מִימֵי קָדָם לְפְרַעְוָה אֵת
 הַחוּב לְשִׁירוֹ שֶׁל הַיָּם. מְסִימָת הַגְמָרָה: בְּאוֹתָהּ שֶׁעָה שְׁקִיבֵל הַיָּם אֵת
 חִילִי סִיסְרָא, פָּתַחוּ דִּגִּים שֶׁל יָם וְאָמַר, 'וְאָמַת ה' לְעוֹלָם' (תהלים קיז
 ג), שְׁקִים לָנוּ הַבְּטַחְתוֹ מִשְׁעַת קְרִיעַת יָם סוּף וְנָתַן לָנוּ מוֹזוֹנָן.
 הגמרא מְשִׁיבָה לְדִרּוֹשׁ בַּפְּסוּקִי הַהֵלֵךְ: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ,
 מַאי דְּבָתִּים (שם קיז ט) 'בּוֹשִׁיכִי' עֲקָרְתָּ הַבֵּית אִם הַבָּנִים שְׁמָחָה,
 הַלְלוּהָ, אֲמָרָה בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל – אֲמַרְוּ הַזְּקֵנִים וְהַחֲשׁוּבִים שְׁבַעִם
 יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, חֲטָאוּ בְּנִיךְ בְּגִלּוֹת,
 וּמִרּוֹב חֲטָאֲתָם שְׁמוֹנִי בְּנִיךְ – הַחֲשִׁיבוּ אוֹתָנוּ פְּשׁוּטֵי עַם יִשְׂרָאֵל,

דבר זה נאמר על המכיר את מקום חבירו בלשון, כלומר, זה הרגיל
 לשבת תמיד בבית המדרש ומתוך כך נעשה בקי היכן מקומו של
 כל אחד. אמר דאמר, אמר רבי אלעזר, יהושבים לפני ה' זה
 המקביל פני חבירו בלשון, כלומר, זה המקביל את פני חבירו
 הבאים לבית המדרש.
 מוסיפה הגמרא לדרוש לשון הפסוק: מאי למכסה עתיק' (יומין).
 מבאר הגמרא: זה למכסה דברים שבישפה עתיק יומין – הקדוש
 ברוך הוא. וימי נגהו – ומזה אותם דברים, סתרי תורה, שהם
 מעשה בראשית ו-ענין בריאת העולם וחקר המציאות בעת
 יצירתו ומעשה מרכבה ו-עניני מציאות הקדוש ברוך הוא כביכול
 ותארו, ענין המלאכים, נפש האדם ותחית המתים, שאסור
 לגלותם ברבים. ותלמיד חכם שבקי בהם, יש לו להזהר שלא
 לגלותם. ואיכא דאמר, למכסה עתיק, זה המגלה דברים שבישפה
 עתיק יומין, כלומר, דברים שהיו מכוסים מתחילה והקדוש ברוך
 הוא גלים, ונתן רשות לגלותם, המגלה אותם וזכה לדברים
 האמורים בתחילת הפסוק, מאי נגהו – ומזה אותם דברים מכוסים
 שמצוה לגלותם, טעמי תורה – פירושי התורה וכוונותיה.
 הגמרא מוסיפה להביא דברי אגדה בשם רבי ישמעאל בן רבי יוסי:
 אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי, מאי דכתיב (תהלים ד
 א) 'למנצח בגינות מזור לידו', שלפי פשוטו היה ראי לומר
 'לנוצח', שמשמעו מזמור לה' שהניצחון בידו, אבל 'למנצח'
 משמע שעושה ניצחון לאחרים, שגורם לאחרים לנצחו, וכן
 ביאר הכתוב. וזמרי למי שנותן כח לבריותיו לנצחו ונוצחין אותו
 והוא שמה. בא וראה ראייה לדבר, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא,
 מדת בשר ודם, בשר ודם, מנצחין אותו ועצב, אבל הקדוש ברוך
 הוא נוצחין אותו ושמה, שנאמר על חטא העגל (תהלים קט יט-כ)
 'ויאמר להשמידם, לולי משה בחירו עמד בפניו להשיב חמתו
 מהשחית', שרצה הקדוש ברוך הוא להשמיד את עם ישראל, חס
 ושלום, על עון העגל, ומשה רבינו, בחירי ה', עמד בפרץ והשיב
 חמתו, וניצח כביכול את בוראו. והכתוב משבח על זאת ומכנהו
 'משה בחירו', ודיינו משום שהקדוש ברוך הוא שמח בניצחונו.
 ועוד אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי, [ורבנן אמרי]
 אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה, מאי דכתיב בענין
 מעשה המרכבה שראה יחזקאל במחזה דמות ארבע חיות (יחזקאל
 א ח) 'ויהי אדם מתחת כנפיהם', שר'ו' כתיב 'וידו אדם מתחת
 כנפיהם', ואנו קוראים 'ויד', ויש לדרוש את הכתיב 'יד', שזה ידו
 של הקדוש ברוך הוא, שהיא פרוסה ומושטת מתחת כנפי החיות,
 כדי לקבל את פעלי השבועה. וענין הושטת היד 'תחת כנפי החיות'
 משמעה, בהצנע, שלא בהנהגה גלויה, בכדי להצילם מיד מידת
 היין המקטרת לפני הבורא ומתרת לא תקבלם, ועל כן הוא
 מקבלם בסתר.

מתוך שהוכר לעיל (קיד) עושרה של רומי, מבאר הגמרא מהדין

בה דנים, כלומר, יש לפרש את חובת 'וינצלו' מלשון 'מצולות ים',
 שהיא התהום שבעומקו של ים, ובני ישראל שרוקנו את ארץ
 מצרים מכספה וזוהבה עשאוה כמצולה, שאין הדגים מצויים שם
 אלא קרוב לשפת הים, ששם מצוי להם מזון.
 הגמרא ממשיכה ומתארת את מאורעות ממון מצרים: ויהי מונח
 ביד ישראל יותר מחמש מאות שנה, עד זמן מלכות יהכניס בן
 שלמה. בא שישק מלך מצרים ונטלו מן הכעס, שנאמר (מלכים א' י
 כז-כח) 'ויהי בשנה החמישית למלך יהכניס, עלה שישק מלך מצרים
 [על ירושלים], וינקה את אצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך,
 ואת הכל לקח'. וקבלה היא בדינו, שלאחר מכן בא ורח מלך בוש
 למלחמה על מצרים, ונטלו לאותו ממון שישק, אחר כך בא אסא
 מלך יהודה, בן אביה בנו של רחבעם, ועמו בני שבט יהודה ובני
 שבט בנימין, ונטלו מן מלך בוש כאשר יצא נגדם למלחמה.
 ואחר כך שירי אסא להדרימון בן סגרימון מלך ארם, כדי שיעזור
 לו במלחמותיו.
 ממשיכה הגמרא ומספרת: קבלה היא בדינו, שלאחר מכן בא בני
 עמון ונטלו, לכסף ולזהב, מהדרימון בן סגרימון במלחמה, ואחר
 כך בא יהושפט בן אסא מלך יהודה, ונטלו מלפני עמון כשבאו
 להילחם עמו. ויהי הממון מונח ביד מלכי יהודה, עד זמן אחז בן
 יותם, ואז בא סנחריב מלך אשור ונטלו מאחז. לאחר זמן, בא חזקיהו
 בן אחז ונטלו מסנחריב.
 ויהי הממון מונח ביד מלכי יהודה עד זמן צדקיהו בן יאשיהו, ואז
 באו הפשדים בחורבן בית המקדש הראשון, ונטלוהו מאדקיהו,
 ולקחתו מהם לבלב.
 לאחר מכן, באו הפרסיים ונטלוהו מפשדים, בשעה שנטלו פרס
 ומדי את המלוכה מידי בבל, ואחר כך באו היוונים ונטלוהו
 מפרסיים, כשכבש אלכסנדר מוקדון מלך יוון את פרס. ולבסוף,
 באו הרומיים ונטלוהו מיד היוונים כשניצחו רומי את יוון. וכך הגיע
 כול העושר האמור לעיל לידי הרומאים, ועדיין בימינו מונח הוא
 ברומי.
 הגמרא מספרת עוד במאורעות העושר שהיה תחת ידי יוסף: אמר
 רבי חמא (בר) [גרבי] חנינא, שלש מסמנינות של כסף וזהב הקימן
 יוסף במצרים, אחת מהן נתגלה לקרנה, ונבלע ממון זה באדמה,
 כאשר פתחה את פיה ובלעה את כל אשר לו, ואחת נתגלה
 לאמנינינו בן אפירוס, שהיה הקיסר של רומי בזמן רבינו הקדוש.
 ואחת, נותרה נגזזה לצדיקים, שיהיו ממנה לעתיד לבא.
 הגמרא דורשת בענין עושרו של קרח: נאמר בקהלת (ה יט) 'עושר
 שמוך לבגדיו לרעהו'. אמר רבי שמעון בן לקיש, זו עושרו של קרח,
 שהיה שמוך לו לרעהו, כי אלמלא שהיה עשיר כל כך, לא היה
 מתגאה לחלוק על משה רבינו, ולא היה נטרד מן העולם.
 הגמרא מביאה ראייה לכך שכל אותו הממון נבלע באדמה:
 (שנאמר) על עדת קרח (דברים יא ו) 'אשר פצתה הארץ את פיה'
 ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם, ואת כל היקום אשר ברגליהם,
 ואמר רבי אלעזר, 'היקום אשר ברגליהם' זה ממונו של אדם,
 שפעמיו על רגליו, שהוא לשון משל לכך שמשמח את לבו, ודיינו
 שכל ממונו נבלע באדמה.
 ועוד בענין עושרו של קורח: אמר רבי לוי, ממונו היה רב כל כך
 עד שמשאיו של שלש מאות פירות לבנות היו המפתחות של בית
 גניו של קרח, וכלוהו אקלידי וקליפי דגלגל – וכל המפתחות
 והמנעולים, היו נועלים בהם שקי עור גדולים שמשמעינים אותם על
 גבי בהמות, ואף על פי כן היו רבים כל כך שהיה צורך בשלש
 מאות פירות לבנות כדי לשאת המפתחות בלבד, ולשון גוזמא
 הוא.
 הגמרא שבה לדון בפסוקים מן ההלל, ומפרשת מי אמרם: (דא"ש
 אר"ש בשד"ק מאור"ד סימן) אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי
 יוחנן, נאמר בתהלים (קיד כא-כט) 'אודך בי עניתי ויהי לי לישועה',
 פסוק זה אמר דוד, שמודה להקדוש ברוך הוא על שסייע לו
 במלחמתו עם גלית ושהגיע למלוכה. הפסוק שאחריו אמר מנשה
 הבונים היתה לראש פנה' אמר שי אביו, שדוד היה נמשל לאבן
 שמאסה הבונים ולא רצו לקבעה בבנין, שהיה צעיר האחים וכל

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכט רש"י תוספות

זה המכיר מקום חבירו בשיבה – שידע לומר זה מקום מושבו לפלוגי וזה של פלוגי, דהואיל ומכיר הוא מקום כולם, רגיל הוא לישב שם תמיד. סתרי תורה – מעשה מרכבה ומעשה בראשית. למנצח – מדלא כתיב "לנצח" משמע שנותן כח לבריות לנצחו. מפני מרת הדין – שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר. לולי משה בחירו – אלמא, משתבח ביה קרא במשה וקרי ליה "בחירו" משום דהשיב חמתו מהשדות, אלמא, שמוח הוא בכך. במצודה זו – שפורסים לעפות לצוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה אליה, מלחמתו של ורח במצרים – גמרא, אבל מלחמת ורח באסא – קראי, ושיגרו להדרימון – מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל, וקראי יננה ומלחמת ירושפט בעמונים קראי, ודרך הראשונים להביא גזויהם עמהם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יכרחו. שמעמיו על הנלו – שמשמח לבו. אקלידי – מפתחות. וקולפי – פותחות, שקורין בלעז "שרדוראי". הנלדי – של מרצופים של עור שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים. אבן מאסו הבונים – כלומר, דוד שמימיו רועה צאן היה ונעשה ראש, ונפלאות בעיניו לשון רבים אמרו אחיו. זה היום עשה ה' – שמואל היה מתנבא עליהם, שסופן לגיל ולשמוח שישועים מיד אויביהם. הושיעה נא אפרו אחיו – כלומר, על ידי דוד, ודוד אמר "הצליחה נא" שיצליח במלכותו. ברכנוכם אמר שמואל – שברך כולם, כלומר, מברכין אנו אתכם. לנו – לשון רבים. אפרו חג בעבותים – הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח. לכפול

זה המכיר מקום חבירו בשיבה. איפא דאמרי, אמר רבי אלעזר: זה המקבל פני חבירו בשיבה. מאי "למכסה עתיק יומין" – זה המכסה דברים שפיסה עתיק יומין. ומאי יננה – סתרי תורה. ואיפא דאמרי: זה המקלה דברים שפיסה עתיק יומין. מאי יננה? מטעמי תורה. אמר רב כהנא משום רבי ישימאל ברבי יוסי: מאי דכתיב: "למנצח מזמור לדוד"? וזמרו למי שנוצחין אותו ושמח. בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. בשר ודם מנצחין אותו – ועצב. אבל הקדוש ברוך הוא נוצחין אותו ושמח, שנאמר: "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפניו". אמר רב כהנא משום רבי ישימאל ברבי יוסי אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה, מאי דכתיב: "וידי אדם מתחת פניהם" – "דוד" כתיב, זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפורסה תחת פני החיות כדי לקבל בעלי תשובה מיד מדת הדין. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים, שנאמר: "וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא". אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען, בשאר ארצות מנון – תלמוד לומר: "וכל הארץ באו מצרימה" וישעלו ישראל ממצרים העלוהו עמו, שנאמר: "וינצלו את מצרים". רב אסי אמר: עשאוה במצודה זו שאין בה דגן. רבי שמעון אמר: פמצולה שאין בה דגים. והיה מונח עד רחבעם. בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם, שנאמר: "וידי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך" בא ורח מלך פוש ונטלו משישק. בא אסא ונטלוהו מרח מלך פוש, ושיגרו להדרימון בן מבריון. באו בני עמון ונטלו מהדרימון בן מבריון. בא יהושפט ונטלו מבני עמון, והיה מונח עד אחז. בא סנחריב ונטלו מאחז. בא חזקיה ונטלו מסנחריב, והיה מונח עד צדקיה. באו פשדיים ונטלוהו מצדקיה. באו פרסיים ונטלוהו מפשדיים. באו יוונים ונטלוהו מפרסיים. באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים, ועדיין מונח ברומי. אמר רבי חמא בר חנינא: שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים. אחת נתגלה לקרה, ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסוריוס, ואחת נגנזה לצדיקים לעתיד לבא. "עושר שמור לבעליו לרעתו" אמר רבי שמעון בן לקיש: זו עשרו של קרה, שנאמר: "ואת כל היקום אשר ברגליהם" – אמר רבי אלעזר: זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. אמר רבי לוי: משאוי שלש מאות פרוטות לבנות היו מפתחות בית גגזיו של קרה, וכוילהו אקלידי וקליפי דגלדא. ריא"ש ארי"ש כשר"ך מאור"ך סימן. אמר רבי שמואל בר כהנא אמר רבי יונתן: "אודך פי עניתני" – אמר דוד: "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה" – אמר ישי, "מאת ה' היתה זאת" – אמר אחיו: "זה היום עשה ה'" – אמר שמואל; "אנא ה' הושיעה נא" – אמר אחיו; "אנא ה' הצליחה נא" – אמר דוד; "ברוך הלא בשם ה'" – אמר ישי; "ברכנוכם מפית ה'" – אמר שמואל; "אל ה' ויאר לנו" – אמר בון; "אסרו חג בעבותים" – אמר שמואל; "אלי אתה ואודך" – אמר דוד; "אלהי ארומך" – אמר בון. תנן תתם: מקום שנהנו

זה המכיר מקום חבירו בשיבה – שידע לומר זה מקום פלוגי וזה של פלוגי, דהואיל ומכיר מקום חבירו, רגיל הוא לישב תמיד שם. עתיק יומין – זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (דניאל 2): "ועתיק יומין יתיב". סתרי תורה – מעשה המרכבה ומעשה בראשית ופירושו של שם, כדכתיב (שמות 1): "זה שמע לעם", והמכסה היינו שאינו מוסר אותם לכל אדם אלא למי שלבו דואג, כדאמרין בפרק "אין דורשין" (חגיגה 12א). זה המגלה דברים שכיון עתיק יומין, והכי משמע: למכסה סתרי תורה, שהיו מכוסין מתחלה ועתיק יומיא גילן ונתן רשות לגלותן, ומי שמגלה אותן וזכה למה שאמרו בפסוק זה. למנצח – לשון מפעיל, מדלא כתיב "לנצח" משמע שנותן ניצוח לבריות שינצחוהו. לולי משה בחירו – אלמא קרי ליה "בחירו" משום דעומד בפרץ לפניו, ומדמשבח ביה משמע שמוח הוא בכך. מפני מרת הדין – שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר. גבי מצודה גרסינן "דגן", שדרך ליתן דגן במצודה שפורסין לפני העופות, כשאין בה דגן אף עוף נפנה אליה. גבי מצולה, דהיינו מים, גרסינן "דגים". וינצלו – דרשינן לשון מצודה: מלחמתו של ורח במצרים – גמרא, אבל מלחמתו של ורח באסא – קראי בדברי הימים (ב יד). ושיגרו להדרימון – מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל, וקראי יננה

(שם ב טז). באו בני עמון ונטלוהו ב' – גמרא, מלחמת ירושפט בעמונים קראי. ודרך הראשונים להביא גזויהם עמם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יכרחו. וכשוקן מנוצחין, הנוצחין נטלים ממונם; מלחמת סנחריב באחז, קראי. חזקיהו נטלו מסנחריב כשבא המלך אחז והכה המתנה. כשריים תפשו את צדקיהו – קראי. פרסיים קבלו המלכות מכשרים, דכתיב (דניאל 5): "פרסת מלכותך וידידת למדי ופרס". ויוונים קיבלו המלכות מפרסיים – מפורש בספרי יוסיפון, וגם רומיים שקיבלו המלכות מיוונים – מפורש שם ובפרק קמא דערבדה (ורא חב). זה עשרו של קרה – שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם. משוי שלש מאות – לאו דוקא, וכן כל שלש מאות שבתלמוד. אקלידי – מפתחות. וקולפי – פותחות. דינלדי – מרצופים של עור, ואף על פי כן היה משוי שלש מאות פרוטות. אבן מאסו הבונים – זה דוד שהיה צער באחיו ורועה. נפלאות בעיניו – לשון רבים, אמר אחיו. זה היום עשה ה' – שמואל היה מתנבא שסופן לגיל ולשמוח בו שישועים מאויביהם. הצליחה נא אמר דוד – שיצליח במלכותו. אפרו חג בעבותים – הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח. ומתן דמן למזבח.

לכפול

פסחים. פרק עשירי – ערבי פסחים דף קיט עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ) רש"י

תוספות

אבל לפנינו מצוה לברך – לפי מה שפירש לעיל דהפסוקים לא דוו הפסק, וברכה אחרונה היא תחיתת הראשונה, לא יתכן כאן, דאין יברך לפנינו ולא יתחם אחריו; מהר"ר יצחק, **אמר** רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה – רב מוקי למתניתין בדר' יהודה דסבר דאין הפסח נאכל בשני מקומות, והבי אוקימנא סתמא פרק "ביצד צולץ" (לעיל פ"א); שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, אלו הופכין פניהם ואוכלין

לכפול – יכפול; לפשוט – יפשוט; לברך אחריו – יברך, הפל כמנהג המדינה. אמר אביי: לא שנו אלא לאחריו, אבל לפניו – [מצוה] לברך. דאמר רבי יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. מאי משמע דהאי "עובר" לישנא דאקדומי הוא? אמר רבי נחמן בר יצחק, דכתיב: "וידען אחימעץ דרך הכפר ויעבור את הכושי", אביי אמר, מהכא: "והוא עבר לפניהם". איכא דאמרי, מהכא: "ויעבור מלפם לפניהם וחי בראשם". תניא: רבי כופל בה דברים; רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים. מאי מוסיף? אמר אביי: מוסיף לכפול מ"אודך" למטה. דרש רב עוריא, ויזמין אמר ליה משמיה דרב, ויזמין אמר ליה משמיה דרב, מאי דכתיב: "ויגדל הילד ויגמל" עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לירעו של יצחק. לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך, ואמר להן: איני מברך, שיצא ממני ישמעאל. אומר לו ליצחק: טול וברך! אומר להן: איני מברך, שיצא ממני עשו. אומר לו לעקב: טול וברך! אומר להם: איני מברך, ששעתידי תורה לאוסרן עלי. אומר לו למשה: טול וברך. אומר להם: איני מברך, שלא זכיתי ליפנס לארץ ישראל לא בתי ולא במותי. אומר לו להושע: טול וברך! אומר להן: איני מברך, שלא זכיתי לבן, דכתיב: "והושע בן נון" – נון בנן, והושע בנן. אומר לו לרוד: טול וברך! אומר להן: איני מברך, ולי נאה לברך, שיצא ממני: "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". משנה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. גמרא מאי אפיקומן? אמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ושמואל אמר: כגון אורדילאי לי וגזולאי לאבא. ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן אמר: כגון תמרים קליות ואגוזים. תניא פותיה דרבי יוחנן: אין מפטירין אחר הפסח, כגון תמרים קליות ואגוזים. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. תנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אחר הפסח – הוא דלא, אבל לאחר מצה – מפטירין! לא מיבעיא קאמר; לא מיבעיא אחר מצה – דלא נפיש טעמיה, אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה, ולא מצי עבירה – לית לן בה, קמשמע לן. גימא מסייע ליה: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין – אדם ממלא פריסו מהן, ובלבד שיאכל פות מצה באחרונה. באחרונה – אין, באחרונה דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן, ואמר: כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה, וליכא לפרוש' שלא יעקרו מחבורה לחבורה, דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת. דאם חסם לן תנא כ"ביצד צולץ" (שם) וכשהשמש עומד למוזג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורה, ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה, והיינו דוקא בפסח אבל מצה – לא אשכחן בשום דוכתא דליחסר בשתי מקומות. ואי משום דאקטש לפסח, להא על כרחין לא אקטש. דאי לא תימא הכי, ליפרך ממתניתין לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן? הא אחר מצה מפטירין. ולא מצי לשנוי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבוחא פסח טפי ממצה, אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח. ודא דקאמרין לקמן: אביי הוה יתיב קמיה דרבה ודוה קא מתנגם – פירש הקונטרס לקמן: אף על גב דלא הוי בזמן הפסח, הא איתקש לענין פסח, ולא נהירא. ובירושלמי מפרש לה גבי תענית, דאמרין פרק קמא דתענית: ישן – אסור לאכול, ולא שנו אלא ישן ממש, אבל מתנגם – לא. ורבה הוה מתנגם ובעי למיסר בתר הכי. וקמייית ראיא מוסח דכי היכי דפסח לא חשיב נגמם בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות, הכי נמי לא חשיב נגמם לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי.

באחרונה

ששנשאתי שתי אחיות בתייהן, שעתידיה תורה לאוסרן עלי. אומר לו למשה: טול וברך. אומר להם: איני מברך, שלא זכיתי ליפנס לארץ ישראל לא בתי ולא במותי. אומר לו להושע: טול וברך! אומר להן: איני מברך, שלא זכיתי לבן, דכתיב: "והושע בן נון" – נון בנן, והושע בנן. אומר לו לרוד: טול וברך! אומר להן: איני מברך, ולי נאה לברך, שיצא ממני: "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". משנה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. גמרא מאי אפיקומן? אמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה. ושמואל אמר: כגון אורדילאי לי וגזולאי לאבא. ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן אמר: כגון תמרים קליות ואגוזים. תניא פותיה דרבי יוחנן: אין מפטירין אחר הפסח, כגון תמרים קליות ואגוזים. אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. תנן: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. אחר הפסח – הוא דלא, אבל לאחר מצה – מפטירין! לא מיבעיא קאמר; לא מיבעיא אחר מצה – דלא נפיש טעמיה, אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה, ולא מצי עבירה – לית לן בה, קמשמע לן. גימא מסייע ליה: הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין – אדם ממלא פריסו מהן, ובלבד שיאכל פות מצה באחרונה. באחרונה – אין, באחרונה דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן, ואמר: כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה, וליכא לפרוש' שלא יעקרו מחבורה לחבורה, דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת. דאם חסם לן תנא כ"ביצד צולץ" (שם) וכשהשמש עומד למוזג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורה, ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה, והיינו דוקא בפסח אבל מצה – לא אשכחן בשום דוכתא דליחסר בשתי מקומות. ואי משום דאקטש לפסח, להא על כרחין לא אקטש. דאי לא תימא הכי, ליפרך ממתניתין לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן? הא אחר מצה מפטירין. ולא מצי לשנוי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבוחא פסח טפי ממצה, אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח. ודא דקאמרין לקמן: אביי הוה יתיב קמיה דרבה ודוה קא מתנגם – פירש הקונטרס לקמן: אף על גב דלא הוי בזמן הפסח, הא איתקש לענין פסח, ולא נהירא. ובירושלמי מפרש לה גבי תענית, דאמרין פרק קמא דתענית: ישן – אסור לאכול, ולא שנו אלא ישן ממש, אבל מתנגם – לא. ורבה הוה מתנגם ובעי למיסר בתר הכי. וקמייית ראיא מוסח דכי היכי דפסח לא חשיב נגמם בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות, הכי נמי לא חשיב נגמם לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי.

בראשונה

אחרת. והיינו דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן, ואמר: כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה, וליכא לפרוש' שלא יעקרו מחבורה לחבורה, דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת. דאם חסם לן תנא כ"ביצד צולץ" (שם) וכשהשמש עומד למוזג קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורה, ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה, והיינו דוקא בפסח אבל מצה – לא אשכחן בשום דוכתא דליחסר בשתי מקומות. ואי משום דאקטש לפסח, להא על כרחין לא אקטש. דאי לא תימא הכי, ליפרך ממתניתין לרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן? הא אחר מצה מפטירין. ולא מצי לשנוי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבוחא פסח טפי ממצה, אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח. ודא דקאמרין לקמן: אביי הוה יתיב קמיה דרבה ודוה קא מתנגם – פירש הקונטרס לקמן: אף על גב דלא הוי בזמן הפסח, הא איתקש לענין פסח, ולא נהירא. ובירושלמי מפרש לה גבי תענית, דאמרין פרק קמא דתענית: ישן – אסור לאכול, ולא שנו אלא ישן ממש, אבל מתנגם – לא. ורבה הוה מתנגם ובעי למיסר בתר הכי. וקמייית ראיא מוסח דכי היכי דפסח לא חשיב נגמם בעלמא כשינה מעליא לענין שני מקומות, הכי נמי לא חשיב נגמם לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי.

עוני, אלא לחם עשיר.

רש"י

לכפול – כל ההלל. **כופל** בה דברים – מעט היה כופל, כגון מברוך הבא' ולמטה: נון בנו וגו' – ממשפחת אפרים בן יוסף חשיב ואויל עד יהושע, ולא משבח ברא ליהושע. **משנה מפטירין** – לשון הנפטר מחבירו, כשנפטרין מן הסעודה מביאין מיני המתיקה. **גמרא ארדילאי** לי – כגון אני שרגיל לאכול במתיקה ופטריות לאחר סעודתי. וגזולאי לאבא – לרב, שהיה רגיל לאכול גזולים לאחר סעודתו, ולשון אפיקומן – הוציאו והביאו מיני מתיקה. אין מפטירין אחר מצה אפיקומן – שצריך לאכול מצה בגמר הסעודה וזכר למצה הנאכלת עם הפסח, וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה אותה שלאחר אכילה. ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה, (הואיל ו) ואף על פי שאיננו באה לשם חובה, בדמאר בר חסדא לעיל (קט"א) גבי מרור דלאחר שמילא כריסו היינו הדין חזרו ומברך עליו, הכי נמי גבי מצה. הלכך תרייהו מברך ברישא והדר אכיל מצה באחרונה בלא ברכה, אבל לא מרור דלאו חובה הוא.

בראשונה

לכפול – את ההלל. **כופל** בה דברים – מעט היה כופל מברוך הבא' ולמטה: מ"אודך' ולמטה. ולי נראה משום כבוד ישי ושמואל ודוד ואחיו שאמרוהו מאודך ולמטה כדאמרן לעיל, כופלין אותו. ויש לשונות אחרות, ולא נהירא. **לא במותי** – שנקבר מול בית פעור, ולא זכו עצמותיו ליכנס בארץ כעצמות יוסף שנקברו בארץ, דכתיב (יהושע כד): "זאת עצמות יוסף קברו בשכם", והיינו דכתיב (דברים ד): "כי אנכי מת בארץ הזאת" בחוזה לארץ, אינני עובר את הירדן, אפילו לאחר מיתת לא יעקב עצמו את הירדן. נון בנו יהושע בנו – ממשפחת אפרים חשיב בדברי הימים עד יהושע, ולא משבח קרא ברא ליהושע. **משנה מפטירין** – לשון הנפטר מחבירו. כלומר, כשנפטרין מן הסעודה, אין מסיימין אותה באפיקומן, ובגמרא מפרש. **גמרא** אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה – אחר שאכלו הפסח בחבורה, לא ילכו בחבורה אחרת לאכול לא פת ולא שום דבר, גזירה דילמא אתי למיכל את הפסח בשני מקומות. ואנן תנן סתמא כרבי יהודה כ"ביצד צולץ" (לעיל פ"א), דפסח נאכל בשתי חבורות, ואין האוכל אוכל הפסח בשני מקומות. והך מילתא דרב אוקמיה התם בשעת אכילה, אבל לאחר אכילה יכול ליעקר לומר הלל בחבורה אחרת, ולא קפיד אלא לאכול בשני מקומות, אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון – שרי רב, ובלבד שלא יעקרו חבורה עם חבורה

בראשונה

פסחים דף קיט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלא

המשנה עוסקת בגמר אכילת קרבן פסח: **אין מפטירין אחר הפסח** –
אין מסיימים את סעודת קרבן פסח באפיקומן.
גמרא
שנינו במשנה, אין מסיימים את סעודת קרבן פסח באפיקומן.
הגמרא דנה מהו 'אפיקומן' שאסרה משנתנו, ומביאה בענין זה
מחלוקת אמוראים. שואלת הגמרא: **מאי** – מהו **אפיקומן** ששנינו
במשנתנו שאין מסיימים בו את סעודת קרבן פסח. משיבה הגמרא:
אמר רב, כוונת המשנה היא, ש**לאחר** אכילת הפסח **לא יעקרו**
אנשים מבני התבונה ללכת במקומם למקום חבורה אחרת לאכול
שם, לא פת ולא שאר דברים. ומשמעות 'אפיקומן' מלשון 'אפיקו'
מנייכו' והוציאו כליכם, כאומרים זה לזה הוציאו את כליכם מכאן
ונלך ונאכל במקום אחר. וטעם האיסור, משום שגורו חכמים שמא
יבואו לאכול מן הפסח עצמו במקום אחר לאחר שאכלו ממנו
במקומם, ואסור לאדם לאכול את הפסח בשני מקומות. אבל לאכול
לאחר אכילת הפסח בעודם במקום הראשון מותר, שלא גזרו אלא
כשעוקרים לאכול במקום אחר.
ושמואל אמר, כוונת המשנה, שלא רק לעקור למקום חבורה אחרת
לאכול שם אסור לאחר אכילת הפסח, אלא אף בעודם במקומם
הראשון לא יאכלו, **כגון אוורדילא** – כמחין ופטריות ל', שאני רגיל
לאוכלם בקינוח סעודה, וכן **גוזליא** – גוזלות **לאבא** – לרב, שהוא
רגיל לאוכלם בקינוח סעודה, דברים אלו אסור לאוכלם לאחר
אכילת הפסח. ומשמעות 'אפיקומן' מלשון 'אפיקו מיני' כלומר
הוציאו והביאו מיני מתיקה לאוכלם בקינוח סעודה. וטעם האיסור,
כדי שישאר בפיו טעם הפסח ולא יעבור ממנו על ידי אכילה אחרת.
וכן רב הניא בר שילא ורבי יוחנן (אמר) (אמר) **(אמר)**, שכוונת המשנה
שלאחר אכילת הפסח לא יאכלו, **כגון תמרים, קליות ואגוזים**.
מוכיחה הגמרא מברייתא: **תניא פלוניתה דרבי יוחנן** – שנינו בברייתא
כדברי רבי יוחנן, **אין מפטירין אחר אכילת הפסח באכילה אחרת**,
כגון בתמרים קליות ואגוזים.
הגמרא דנה לשיטת שמואל, שפירש את משנתנו שאסור לאכול
לאחר אכילת הפסח אף במקומו הראשון, האם אף לאחר אכילת
מצה בזמן הזה, שאין עמה קרבן פסח, אסור לאכול, ומביאה בענין
זה שני לשונות: **אמר רב יהודה אמר שמואל, אין מפטירין אחר מצה**
אפיקומן – אסור לאכול לאחר אכילת מצה בזמן הזה, כדי שלא
להעביד את טעמה.
מקשה הגמרא: **תנן** – שנינו במשנתנו, **אין מפטירין אחר הפסח**
אפיקומן – אין אוכלים לאחר אכילת הפסח. ויש לדייק, שדווקא **אחר**
הפסח הוא דלא אוכלים, אבל **לאחר אכילת מצה לבדה מפטירין** –
מותר לאכול, כגון בזמן הזה שאין קרבן פסח הנאכל עם המצה, ולא
כדברי שמואל.
מתרצת הגמרא: מה ששנה התנא במשנתנו 'פסח' לא בא למעט
מצה, אלא **לא מיבעיא קאמר** – אמר זאת בדרך 'אין צריך לומר', **לא**
מיבעיא – אין צריך לומר שאחר אכילת מצה אסור לאכול,
משום **דלא נפיש טעמייהו** – שאין טעם המצות חזק, ובאכילת שאר
דברים יעבור הטעם, אבל **לאחר אכילת הפסח, דנפיש טעמיה** –
שטעמו חזק, ולא **מיבעיא** – ואל יוכל להעבירו, היה עולה על
הדעת לומר דלית לן פה – שאין לנו להקפיד אם יאכלו אחריה.
קמשמע לן – מלמדנו התנא, שאף טעמו של הפסח עלול לעבור,
ואסור לאכול אחריה.
מוכיחה הגמרא מברייתא כדברי שמואל: **נימא מסייע ליה** – האם
נאמר שיש לסייע לדברי שמואל ממה ששנינו בתוספתא (פ"ב ה"ג)
מכיון שאין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה אלא ב'לחם עני'
(דברים טו ג), לפיכך **הפסחנין** – ריקנים העשויים כספוג, שעיסתם
רכה ואין עליהם תורת לחם, **יהדבקנין** – העשויים מעיסה מטוגנת
בשמן ודבש, שהם 'לחם עשיר' ולא 'לחם עוני', והוא **הפסחנין** –
העשויים מעיסה רכה מאוד ואינם 'לחם עוני', כל אלו **אדם מילא**
בריסו מ'מן אם ירצה, בליל הסדר, שהם מותרים באכילה בפסח
כששמרם מחזימין, וכלכך **שיאכל פת מצה** שהיא 'לחם עוני'
באתרייה – בסוף הסעודה, מפני שבאלו שאכל בתחילה לא יצא ידי
חובת אכילת מצה. מדייקת הגמרא: דווקא **באתרייה** – בסוף הסעודה
אין – כן, יאכל את המצה הכשירה, אבל

ל**כפול** את כל פסוקי ההלל ולאומרם פעמיים, **יכפול**, כפי מנהג
המקום. ובמקום שנהגו **לפשוט** – לאומרם פעם אחת, **יפשוט**. במקום
שנהגו **לברך אחרי** – אחר ההלל ברכת 'יהללוך', **יברך**, ובמקום
שנהגו שלא לברך לאחריו, לא יברך. מסבכת המשנה: **הכל כמנהג**
המדינה.
מבארת הגמרא: **אמר אביי**, לא שנו דין זה שברכת ההלל תלויה
במנהג המדינה, אלא לגבי הברכה שלאחריה, אבל **לפניו** **(מצות)**
לברך בכל מקום, ואינו תלוי במנהג. וטעם הדבר, משום **דאמר רב**
יהודה אמר שמואל, כל המצות מברך עליהן **עובר לעשייתן** – קודם
עשייתן ובסמוך להן, וכן גם בהלל.
הגמרא מבארת לשון 'עובר לעשייתן'. מבררת הגמרא: **מאי משמע**
דחיי 'עובר' לישנא דאקדומי הוא – מנין למדנו ש'עובר לעשייתן'
האמור, זה לשון של הקדמה. משיבה הגמרא: **אמר רב נחמן בר**
יצחק, דתנינן כאשר הרג יואב בן צרויה את אבשלום, שלח את
משרתו הכושי לרוץ ולהודיע על כך לדוד, וגם אחימעץ בן צדוק
הכהן רצה לבשר זאת לדוד, **י'רץ אחימעץ דר' הכר ויעבר את**
הכושי (שמואל ב' יח כג), ופירושו, שרץ בדרך קצרה יותר, ועבר
את הכושי והקדים להגיע. הרי ש'עובר' משמעותו להקדים. **אביי**
אמר, מהכא – מכאן לומדים ש'עובר' הוא לשון הקדמה, שכאשר
שב יעקב אבינו מחרן, ועשוי יצא לקראתו, נאמר שם (בראשית לג
ג) **והוא עבר לפניו**, שהקדים יעקב הולך לפני משפחתו לקראת
עשיו. **איכא דאמר, מהכא**, שנאמר בנבואה על ימות המשיח (מזכר
ב יג) **ויעבר מלכ לפניו**, ו' **בראש**, שכאשר ישובו ישראל
מהגולה, יקדים מלך המשיח ללכת לפניו, ו' **יעבור בראש כולם**.
הגמרא חוזרת לדון במנהג כפילת פסוקי ההלל: **תניא**, רבי היה **כופל**
פה – (בהלל) מעט דברים, ארבעה פסוקים, **מברוך ה' באשם ה'**, עד
סוף ההלל (תהלים קיח כו-כט). **רבי אלעזר בן פרמא היה מוסיף**
לכפול פה דברים, על מה שהיה רבי כופל. מבררת הגמרא: **מאי**
מוסיף – אלו פסוקים היה מוסיף. משיבה הגמרא: **אמר אביי**, היה
מוסיף לכפול מ'אודך פי עניתני' (שם קיח בא) **ולמשה**, עד סוף ההלל.
אגב שהובא לעיל (ע"א) דברי דוד ששיבח לה' כשנמשח למלך,
מביאה הגמרא דבר אגדה בענין דוד לעתיד לבוא: **דרש רב עירא**,
וימני אמר לה משמיה דרב **(אמי)** – פעמים אמר דבר זה בשם רב
אמי, **וימני אמר לה משמיה דרב** **(אמי)** **(אמי)**, **מאי דתנינן**
(בראשית כא ח) **ויעל הילד ויגמל, ויעש אברהם משה גדול ביום**
הגמל את יצחק, רמז יש בפסוק זה שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות
סנייה לצדיקים, ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק, לעתיד לבא
בזמן הגאולה. **לאחר שהצדיקים אוכלין ושותין**, נותנין לו **לאברהם**
אבינו בום של ברה, לברך ברכת המזון בזמון. **ואומר להן אברהם**,
איני מברך, מפני שפגם יש בידי, **שיצא ממני יצחקאל**. **אומר לו**
יצחק, שול אתה את הכוס וברך. **אומר להן יצחק**, **איני מברך**, מפני
שגם בי יש פגם, **שיצא ממני עשו הרשע**. **אומר לו יצחק**, שול וברך.
אומר להם, **איני מברך**, **שנשאתי שתי אהיות**, את רחל ולאה, בתייחן
– האחת בחיי אחותה, ופגם יש בכך, **שעתידה היתה התורה לאוסרן**
עלי, שנאמר (ויקרא יח יח) **ואשה אל אחתה לא תקח לצרר לגלות**
ערותה עליה בתייה. **אומר לו למשה**, שול וברך. **אומר להם**, **איני**
מברך, **שלא זכיתי ליפגם לארץ ישראל**, לא בתי ולא במותי. **אומר**
לו יהושע, שול וברך. **אומר להן**, **איני מברך**, שגם בי יש חסרון, **שלא**
זכיתי לבן.
הגמרא מבארת בינתיים מנין שלא זכה יהושע לבן. **דתנינן** לגבי
יהושע בן נון, כאשר מספר הכתוב את תולדות שבט אפרים, מונה בן
אחר בן אחרי בריעה בן אפרים **ירפח בן ירשף ותלח בן וגו'**,
אלישמע בן. נון בן, יהושע בן' (דברי הימים א' ז כה-כו). ומסיים
הכתוב בזה, ואינו מוסיף למנות בנים אחר יהושע, ומכאן ראייה שלא
היו לו בנים.
חוזרת הגמרא לדרוש באותו מעשה לעתיד לבוא: לאחר שיהושע
מסר לברך, **אומר לו ליד המלך**, שול את הכוס וברך ברכת המזון
בזמון. **אומר להן דוד**, **איני מברך ולי נאח לברך**, **שנאמר** (תהלים קטז
ג) **ביום ישועות אשתי ואשתי ויבשתי ה' אקרא**.

לדרוש, אל תקרי 'שֹׁשְׁנִים' אלא 'שְׁשֹׁנִים', כלומאלו ששונים, 1
תקרי 'מור עובר' אלא 'מר עבר', מלשון מרירות. אם כן מבואר 2
שלדעת רב צריך ללמוד באימה, ואילו רב יהודה אמר בשם רב 3
שצריך ללמוד בשמחה. 4
מתרצת הגמרא: לא קשאי – לא קשה הסתירה בדברי רב, שיש 5
ליישב, הא – דבר זה שאמר רב יהודה בשם רב שצריך ללמוד 6
בישבה, הוא ברכה – ברב המלמד תורה, והא – ודבר זה שאמר 7
רב גידל בשם רב שצריך ללמוד באימה, הוא בתלמיד – בתלמיד 8
הלומד מפי רבו. מוסיפה הגמרא לתרץ: ואי בעית אימא – ואם 9
תרצה תוכל לתרץ כך, הא והא – גם דברי רב יהודה בשם רב וגם 10
דברי רב גידל בשם רב, נאמרו ברכה – ברב המלמד תורה, ואף על 11
פי כן לא קשאי – לא קשה הסתירה בדברי רב. שיש ליישב, הא 12
דבר זה שאמר רב יהודה שצריך ללמוד בשמחה, הוא מקמי דפתח 13
לפני שפתח בלימוד, שעל ידי השמחה יפתח את לב התלמידים 14
לשמוע, והא – ודבר זה שאמר רב גידל שצריך ללמוד באימה הוא 15
לכתר דפתח – לאחר שפתח בלימוד. הגמרא מביאה דוגמא 16
להנהגה כתירוץ זה: בי הא דרכה – כשם שמצינו אצל רבה, דמקמי 17
דפתח להו לרבנן – שלפני שפתח בלימודו לתלמידים אמר להם 18
מילתא דבריהותא – דבר שמחה וקדוהו רבנן, ולכפוש יתיב באימתא 19
– ישב באימה ופתח בשמחה – ופתח בלימוד השמועה. 20
הגמרא שבה לרזן מי תיקן את ההלל, ומביאה מחלוקת תנאים 21
בברייתא בענין זה: תנו רבנן, הלל זה מי אמרו ותיקנו. רבי אליעזר 22
אומר, משה ובני ישראל אמרוהו ותיקנוהו בשעה ששמדו עליהם – 23
לאחר שעברו בים סוף, כפי שנאמר וכו' (תהלים קד א), היום ראה יונס. 24
וחששו פן יעברו פרעה וחילו אחריהם, לפיכך הם אמרו בתפילות 25
לא לנו ה' לא לנו כי לשמדך תן כבוד על חסדך על אמתך וגו' (שם 26
טו א), ועל כך משיבה רוח הקודש ואמרה להן, אכן, למעני למעני 27
אעשה' (ישעיה מוז א), ולמען כבוד שמי אציל אתכם. רבי יהודה 28
אומר, יהושע ובני ישראל אמרוהו ותיקנוהו בשעה ששמדו עליהן 29
מלכי כנען למלחמה. הם ו-יהושע ובני ישראל אמרו לא לנו וגו', 30
שירושעם ה' למען כבוד שמו, ומשיבה וכו' רוח הקודש ואומרת 31
להם אכן למעני למעני אעשה, רבי אליעזר המודעי אומר, דבורה 32
הנביאה וברק כן אבינועם אמרוהו ותיקנוהו בשעה ששמדו עליהם 33
סיקרא למלחמה. הם (דבורה וברק) אמרו לא לנו, שירושעם 34
למען כבוד שמו, ורוח הקודש משיבה ואומרת להם, אכן למעני 35
למעני אעשה, רבי אליעזר בן עזריה חזקיה מלך יהודה 36
וסייעתו – והעם שהיו עמו אמרוהו ותיקנוהו בשעה ששמדו עליהם 37
סנחריב למלחמה. הם אמרו לא לנו וגו', ומשיבה וכו' רוח הקודש 38
ואומרת להם למעני למעני אעשה, רבי עקיבא אומר, הנביה 39
מישאל וצוריה אמרוהו ותיקנוהו בשעה ששמדו עליהם נבוכדנצר 40
הרשע והשליכם לכבשן האש. הם אמרו לא לנו וגו', ומשיבה וכו' 41
רוח הקודש ואומרת להם למעני למעני אעשה, רבי יוסי הגלילי 42
אומר, מרדכי ואסתר אמרוהו ותיקנוהו בשעה ששמדו עליהם המן 43
הרשע להשמיד את כל היהודים. הם אמרו לא לנו וגו', ומשיבה 44
וכו' רוח הקודש ואומרת להם למעני למעני אעשה, וחכמים 45
אומרים, נביאים שביניהן – שהיו בעם ישראל תיקנו להם לישראל 46
ששהו אומרים אותו ו-את ההלל על כל פרק ופרק – בכל רגל ורגל, 47
ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל, ולכשנאמרו ממנה 48
אומרים אותו ו-את ההלל על נאולתן. 49
הגמרא דנה במקומות שנאמרה תיבת 'הללויה' בין פרק לפרק, 50
האם היה שייכת לפרק הקודם או לפרק הבא, ומביאה בענין זה 51
מחלוקת אמוראים: אמר רב חסדא, בכל מקום שנאמרה תיבת 52

53 'תִּלְלוּיָהּ' בִּין פֶּרֶק לִפְרָק בְּתַהֲלִים, הִיא סוּף פִּירְקָא – סוּף הַפֶּרֶק
 54 הַקּוּדֶם. רָבָה בַּר רַב הוֹנָא אָמַר, תִּיבַת 'הִלְלוּיָה' שְׁנֵאמְרָה בַּמּוֹקֶם כּוֹזָה
 55 הִיא יֵישׁ פִּירְקָא – רֹאשׁ הַפֶּרֶק הַבָּא.
 56 הַגְמָרָא מְבִיאָה אֶת עֵדוּתוֹ שֶׁל רַב חֲסֵדָא בְּעֵינֵי זֶה: אָמַר רַב חֲסֵדָא,
 57 חוֹנָא לְהוּ לְתִילֵי דְבִי רַב חֲנִין בַּר רַב – רֵאשִׁית אֶת סֵפֶר הַתְּהִלִּים
 58 שְׁבִיבִית בַּר חֲנִין בַּר רַב, דְּבִתְבִּי כְּהוּ – שְׁכַתּוּבָה בְּהֵם תִּיבַת 'הִלְלוּיָה'
 59 שְׁבִין פֶּרֶק לִפְרָק כְּאִילוּ הִיא בְּתַמְעָע (וּפְרָק), שְׁאִין הַפֶּסֶק בִּין
 60 הַפֶּרִיקָם, אֱלֵמָא מִסְפָּקָא לִיה – מוֹכּוּחַ שָׂרֵב חֲנִין בַּר רַב דִּיהָ מִסּוּפֶה
 61 בְּדַבְרָא, הָאֵם תִּיבַת 'הִלְלוּיָה' שְׁיִיבַת לִפְרָק הַקּוּדֶם אוֹ לִפְרָק הַבָּא,
 62 מִסְפָּק כְּתַב בְּאוּפֹן שְׁאִפְשֵׁר לִפְרָשׁוֹ לִכְאֹן וּלְכָאֵן.
 63 הַגְמָרָא מְבִיאָה כַּמָּה מִקּוּמוֹת שְׁבָהֵם לֹא נַחֲלִיקוּ רַב חֲסֵדָא וּרְבָה בַר
 64 רַב הוֹנָא: אָמַר רַב חֲנִין בַּר רַבָּא, חֲכַל מוּדִים בְּפִסְקוֹ (תְּהִלִּים קמ"ב ב')
 65 'תְּהִלַּת ה' יִדְבָּר פִּי וַיִּכְרֹךְ כָּל בִּשָּׁר שֶׁם קִנְדְּשׁוּ לְעוֹלָם וָעֶד' (תִּלְלוּיָהּ),
 66 שְׁתִּיבַת 'הִלְלוּיָה' דְּבִתְרִיָּה – שְׁנֵאמְרָה אַחֲרָיו 'הִלְלוּיָה' הִלְלִי נִפְשִׁי
 67 (שֶׁם קמ"א א') הִיא יֵישׁ פִּירְקָא – רֹאשׁ הַפֶּרֶק הַבָּא, וְלֹא סוּף הַפֶּרֶק
 68 הַקּוּדֶם. וְכֵן כּוֹלֵם מוּדִים בְּפִסְקוֹ (קמ"ב ב') 'וַיִּשָּׂע יִרְאָה וַיִּכְנַע שְׁפָיו יִחְרַק
 69 וַיִּנָּסֵם תַּאֲוֹת רָשָׁעִים תֹּאכְרִי', שְׁתִּיבַת 'הִלְלוּיָה' דְּבִתְרִיָּה – שְׁנֵאמְרָה
 70 אַחֲרָיו 'הִלְלוּיָה' הִלְלוּ עַבְדִּי ה' (קמ"א א') הִיא יֵישׁ פִּירְקָא – רֹאשׁ
 71 הַפֶּרֶק הַבָּא, וְלֹא סוּף הַפֶּרֶק הַקּוּדֶם. וְכֵן כּוֹלֵם מוּדִים בְּפִסְקוֹ (קמ"ב ב')
 72 'שְׁעָמְרִים בְּבִית ה' בְּחִצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', שְׁתִּיבַת 'הִלְלוּיָה' דְּבִתְרִיָּה
 73 – שְׁנֵאמְרָה אַחֲרָיו 'הִלְלוּיָה' כִּי טוֹב ה' (קמ"א ב') הִיא יֵישׁ פִּירְקָא –
 74 רֹאשׁ הַפֶּרֶק הַבָּא, וְלֹא סוּף הַפֶּרֶק הַקּוּדֶם. וְאִף רַב חֲסֵדָא שְׁאִמְר
 75 שְׁתִּיבַת 'הִלְלוּיָה' שְׁבִין פֶּרֶק לִפְרָק שְׁיִיבַת לִפְרָק הַקּוּדֶם, בְּפִסְקִים
 76 אֵלּוּ הֵיא מוּדָה.
 77 מוּסִיפָה הַגְמָרָא: קָרָא – בְּעֵלִי מִפְּרָק הַבְּקִיָּאִים בְּפִסְקִים מוּסִיפִין
 78 עַל דְּבָרֵי רַב חֲנִין בַּר רַבָּא אִף אֶת הַפִּסְקִים הָאֵלֶּה, שְׁאִף בְּהֵם כּוֹלֵם
 79 מוּדִים, בְּפִסְקוֹ (ק"ו ז') מְנַחֵל בְּרִדְךָ יִשְׁתָּה עַל כֵּן יֵרֵם רֹאשׁ, תִּיבַת
 80 'הִלְלוּיָה' דְּבִתְרִיָּה – שְׁנֵאמְרָה אַחֲרָיו 'הִלְלוּיָה' אוֹדָה ה' (קמ"א א') הִיא
 81 יֵישׁ פִּירְקָא – רֹאשׁ הַפֶּרֶק הַבָּא, וְלֹא סוּף הַפֶּרֶק הַקּוּדֶם. וְכֵן כּוֹלֵם
 82 מוּדִים בְּפִסְקוֹ (קמ"א ז') 'רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֵת ה' שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל עֲשִׂיהֶם
 83 תִּהְלֹתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד', שְׁתִּיבַת 'הִלְלוּיָה' דְּבִתְרִיָּה – שְׁנֵאמְרָה אַחֲרָיו
 84 'הִלְלוּיָה' אֲשֶׁרִי אֵישׁ יִרָא אֶת ה' (קמ"א א') הִיא יֵישׁ פִּירְקָא – רֹאשׁ
 85 הַפֶּרֶק הַבָּא, וְלֹא סוּף הַפֶּרֶק הַקּוּדֶם.
 86 הַגְמָרָא תּוֹלֵה אֶת הַתְּחִלָּה לִפְרָק רַב חֲסֵדָא וּרְבָה בַר רַב הוֹנָא בְּמַחֲלֻקַּת
 87 תַּנָּאִים. אוֹמֶרֶת הַגְמָרָא: מַה שֶּׁנַּחֲלִיקוּ רַב חֲסֵדָא וּרְבָה בַר רַב הוֹנָא
 88 בְּתִיבַת 'הִלְלוּיָה' שְׁנֵאמְרָה בִּין פֶּרֶק לִפְרָק הָאֵם הִיא שְׁיִיבַת לִפְרָק
 89 הַקּוּדֶם אוֹ לִפְרָק הַבָּא, נִימָא בְּתַנָּא – הָאֵם נִאמַר שְׁבִדְבַר זֶה נַחֲלִיקוּ
 90 כְּבַר תַּנָּאִים. שֶׁכֵּן שִׁנּוּ בַּמִּשְׁתַּנּוּ (לְעֵיל קט"ו), עַד הִיכֵן הוּא אוֹמְרִם מִן
 91 הַהֵלל עַל הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, עַד 'אֵם הַכֵּינִים שְׁמַחָה'
 92 (תְּהִלִּים קמ"ט ט') שְׁהוּא סוּף הַפֶּרֶק הָרֵאשׁוֹן מִפְּרָקֵי הַהֵלל וְנִמְצָא, שְׁהוּא
 93 אוֹמֵר פֶּרֶק אַחֵד, וּבֵית הֵלל אוֹמְרִים, אוֹמֵר עַד 'חֲלִמִישׁ לְמַעְיָנוּ מִים'
 94 (שֶׁם קיד ח') שְׁהוּא סוּף הַפֶּרֶק הַשֵּׁנִי מִפְּרָקֵי הַהֵלל וְנִמְצָא, שְׁהוּא
 95 אוֹמֵר שְׁנֵי פֶרֶקִים: וְתַנָּאֵי אֲדָד – וּבְרֵבְרִיתָא שִׁנּוּ אֶת מַחֲלֻקַּת שְׁהוּא
 96 שְׁמַאי וּבֵית הֵלל בִּלְשׁוֹן אַחֲרוֹת. עַד הִיכֵן הוּא אוֹמְרִם מִן הַהֵלל, בֵּית
 97 שְׁמַאי אוֹמְרִים, עַד 'בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם' (שֶׁם קיד א'), שְׁהוּא תְּחִילַת
 98 הַפֶּרֶק הַשֵּׁנִי מִפְּרָקֵי הַהֵלל וְנִמְצָא, שְׁהוּא אוֹמֵר פֶּרֶק אַח

לפני מרימר, ונחית קמיה שְׁלוּחָא דְצִיבוּרָא – וירד לפניו שלח
ציבור, ובתפילתו אָמַר בחתימת ברכת קדושת היום בְּדַבְרֵי סְבִי
דְפּוּמְבָדִיתָא, וְהוּוּ מִשְׁתַּקֵּי לִיה בּוֹלִי עֲלָמָא – והיו כל הציבור
משתקים אותו, מפני שסברו כרבא שחלק עליהם, אָמַר לָהּ
וְלָהֶם מרימר לציבור, שְׁבִקוּהוּ וְהוּוּ מִשְׁתַּקֵּי לִיה –
שהחלכה היא בְּדַבְרֵי סְבִי דְפּוּמְבָדִיתָא, וְשׁוּב לֹא הוּוּ מִשְׁתַּקֵּי לִיה –
לא היו הציבור משתקים אותו.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר את סדר הדברים לבילי הסדר: מִזְנוּ לֹא בּוֹס
שְׁלִישִׁי מארבעת הכוסות, מְכַרְךְ עָלָיו עַל מִזְנוּ, ברכת המזון. לאחר
מכן, מזווגים לו כוס רביעי, וְגוֹמֵר עָלָיו אֵת הַהֶלֶל לאומר
קודם הסעודה, וְאֹמֵר עָלָיו גַּם בְּרַבְתָּ הַשִּׁיר, ובגמרא (הלחן קח).
מפרש מהי.
המשנה מוסיפה דין בשתיית יין לבילי הסדר: בֵּין הַכּוֹסוֹת הֶלְלוּ –
בין שני הכוסות הראשונים של ארבע הכוסות ושעסקה בהם
המשנה לעיל, לבין שני הכוסות האחרונים, אִם רֹצֵה לְשִׁתּוֹת יִין,
יִשְׁתֶּה, אֲךָ בֵּין כּוֹס שְׁלִישִׁי לְרִבְעִי, לֹא יִשְׁתֶּה, שכן יין הבא לאחר
המזון משכר, ויש לחוש שמא ישתכר ולא יאמר את ההלל בראוי.

גמרא

הגמרא רוצה ללמוד מדברי המשנה שצריך לברך ברכת המזון
על הכוס: אָמַר לִיה רַב הֵנֵן לְרַבָּא, שְׁמַע מִיָּתָה, מדין המשנה
שבכוס שלישי מברך על מזונו, שְׁבִרְבַת תְּמִזוֹן מְעֻנָּה בּוֹס של יין
עמה בכל זמן. דוחה הגמרא: אָמַר לִיה רבא, לעולם אין צריך
כוס לברכת המזון, אלא שֶׁאֵדְבַע כְּסִי וְכּוֹסוֹת תִּיקְנֵנוּ רַבְּנֵינוּ
לשנות לבילי הסדר, משום ששתייתם היא דְרָךְ חִירוֹת, ולאחר
שתיקנו לשנותם אמרו, כָּל חַד וְחַד נַעֲבִיד בֵּיה מַצָּה – כל אחד
ואחד מן הכוסות נעשה בו מצוה, ובכוס שלישי קבעו לברך עליו
ברכת המזון, אולם בשאר ימות השנה אין ברכת המזון טעונה
כוס.
שנינו במשנה: כּוֹס רִבְעִי גּוֹמֵר עָלָיו אֵת הַהֶלֶל וְאֹמֵר עָלָיו בְּרַבְתָּ
הַשִּׁיר.

את טעמי ואת טעמכם, מְעַמָּא דִּירְכוּ – טעמכם הוא, שְׁבַת דְקַבִּיעָא
וְקִיָּמָא – שזמנה קבוע ועומד מששת ימי בראשית ואינו תלוי
בקידוש החודש, בֵּין בְּצִלּוֹתָא וּבֵין בְּקִידוּשָׁא – בין בתפילה ובין
בקידוש חותם בלשון 'מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבַת' ואינו מזכיר את קדושת
ישראל, ואילו יוֹמָא טַבָּא וְיוֹם טוֹב דְיִשְׂרָאֵל הוּא דְקַבִּיעִי לִיה –
שישראל הם שקובעים את זמנו על ידי דְקַמְעָרִי וְרַחֲמֵי וְקַבִּיעִי לִשְׁנֵי
– שהם מעבירים את החדשים וקובעים את השנים, לפיכך מזכיר
את קדושת ישראל וחותם בלשון 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהוֹמִינִים'. וְמְעַמָּא
דִּירִי – וטעמי הוא, צִלּוֹתָא וְתַפִּילָה, דְבִרְבִּים אֵיתָא – שהיא נאמרת
ברבים, משום כבודם הוא חותם בלשון 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל', ואילו
קִידוּשׁ דְבִנְחִיד אֵיתָא – שנאמר ביחידות, ולא שייך בו הטעם משום
כבוד הרבים, לפיכך בְּשְׁבַת חותם בלשון 'מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבַת' וְכִיּוֹם טוֹב
חותם 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהוֹמִינִים'.
הגמרא דוחה את דברי רבא. אומרת הגמרא: וְלֹא הִיא – ואין דברי
רבא נכונים, משום שיש להקשות על טעמו שהתפילה נאמרת
ברבים וקידוש ביחיד, צִלּוֹתָא בִנְחִיד מִי לִיתִיה – וכי אין התפילה
נאמרת אף ביחידות, וכן, קִידוּשָׁא בִרְבִּים מִי לִיתִיה – וכי אין קידוש
נאמר אף ברבים, כגון קידוש הנאמר בבית הכנסת, וכן בסעודת
חתן שרבים מסובים בה.
הגמרא מבארת מה ישיב רבא על קושיא זו: וְרַבָּא שאמר טעם זה
סָבַר, וְיֵל בְּתֵר עֵיקָר – יש לך ללכת אחרי עיקרם של דברים, ומאחר
שעיקר תפילה היא בציבור ועיקר קידוש הוא ביחיד, לפיכך רק
בתפילה יש לחתום בלשון 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל' משום כבוד הציבור.
הגמרא מביאה מעשה שהיה, ממנו יש ללמוד שרבא חזר בו
מדבריו: עוֹלָא בֶר רַב נָחִית – ירד לפני התיבה כשליח ציבור קמיה
דְרַבָּא – לפני רבא, ובתפילתו אָמַר בחתימת ברכת קדושת היום
בְּדַבְרֵי סְבִי דְפּוּמְבָדִיתָא, וְלֹא אָמַר לִיה וְלֹא עַל כֵּךְ רבא וְלֹא מִדִּי
וְכִלּוּם. מוכיחה הגמרא: אֵלְמָא דְרַב בִּיה רַבָּא – מוכח ממעשה זה
שרבא חזר בו והודה לדברי סבי דפומבדיתא.
הגמרא מביאה מעשים נוספים בענין זה: רַב נָחִי, אֲבִיתָא וְרַב
הוֹנָא בְרִיה וְרַב נָחִי – נחית – ירד לפני התיבה כשליח ציבור
קמיה וְלִפְנֵי דְרַב קָפָא, ובתפילתו אָמַר בחתימת ברכת קדושת
היום בְּדַבְרֵי סְבִי דְפּוּמְבָדִיתָא, וְשִׁבְחוּ עַל כֵּךְ רַב קָפָא.
אָמַר רַבִּינָא, אֵנָּה אֵינְקֵלַע – אני הזדמנתי לְסוּרָא, קמיה דְמַרְמָר –

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר שני, ה'תש"א

ברוקלין

לחברי ההנהלה דהישיבה והת"ת עולי רוסיא, לוד,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם דכ"ג אדר א' עם הדו"ח מפורט מהנעשה בהישיבה בגשמיות וברוחניות.
כן נהניתי לראות רשימת התלמידים בצירוף שמות האנשים, אשר בל"ג אקרא ביום מחר על הציון הק' של
כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"י"ע.

מפני הטרדות וההכנות לפורים הבע"ל אין הזמן גרמא לבוא בארוכה במענה על שאלתם
לחוות דעתי ביחס למכתבם והדו"ח הנ"ל. ואסתפק כאן בהערות כלליות אחדות, ובחקדם -

בימים מקדם הנה מתפקדי הישיבות והתלמוד תורות ה' בעיקר לימוד התורה והשגשוג בה.

המשך בעמוד הבא

וקיום המצוות בפועל ושמירת מנהגי ישראל היי מובן בדרך ממילא לכל בן ובת ישראל על ידי החינוך שנתחנכו בביתם ובהסביבה ששם היו באותן השעות שלא היו בין כתלי בית המדרש והישיבה.

נשתנו העתים בימינו אלה, אשר מתפקידי הישיבה והתלמוד תורה כעת גם כן, ובעיקר, לעשות את התלמיד ראשית הכל לירא שמים, ליהודי שומר תורה ומצוה ואח"כ ללמוד, ובהישיבות מיסודן של נשיאינו - גם לחסיד.

לית דין צריך בשש, אשר העיקר הוא קיום התורה והמצוה בפועל, כי עשי' לעילא, ותכלית הכל הוא ענין היראת שמים, כמו שנאמר ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה (כדל) ליראה את ה'.

בתור פועל יוצא מהדברים האלה, הנה על כל תלמוד תורה וישיבה בכלל, והישיבות מיסודן של נשיאינו נשיאי חב"ד בפרט, לרכז את כל הענינים כדי להשיג קודם לכל את המטרה העיקרית - די תלמידים זאלן זיין פרומע ערליכע אידן, ווארימע אידן, חסידישע אידן. ומתוך השקפה זו, הנה במענה על שאלתם לחוות דעתי ע"ד סדר הלימודים של הישיבה והתלמוד תורה, אבוא בהערות אלו:

(א) בסדר הלימודים של כל המחלקות צריך להכניס לימוד דינים ומנהגי ישראל, הן בכתות הנמוכות והן בהגבוהות, ומוכן - בכל אחת לפי ענינה.

(ב) להשתדל ביותר ע"ד סידור השבתות, ימים טובים וחול"מ וכו' בחיי התלמידים באופן כזה, שישתמשו בתוכן דיני ישראל, ומנהגיו בדרך ממילא ע"י השתתפותם בסדר ומנהגי ימי השבת, חגיגת פורים, עריכת סדר של פסח וכו' וכו'. וידוע אשר מה שאפשר ללמוד מ"מעשה רב" בדרך ממילא הוא לפעמים הרבה יותר ממה שאפשר ללמוד לתלמידים על ידי דיבור והוראה.

(ג) לכאורה לימוד הגמרא וכו"ב צריך להיות בבקר בתחילת זמן הלימוד, ולימוד החומש וכו' שאינו דורש התרכזות המחשבה כ"כ יכול להיות בשעות שאחרי הצהרים, ולא להיפך.

(ד) מהנכון להנהיג לימוד הדא"ח קודם התפילה, ונפלאותי שלא נעשה כן ע"ע, ואולי בטעות נשמט זה מהדו"ח שלהם, וכידוע שזה הי' מנהג מימים קדמונים בכל ישיבותינו, ואפילו מנהג בע"ב בבתיים.

(ה) בטח ישנם אצלם כתות תלמידים השייכים ג"כ ללימוד הפוסקים.

(ו) לימוד חומש עם פרש"י בעצמם - אצל התלמידים שאין לומדים זה בסדר הישיבה.

(ז) להנהיג אמירת תהלים אחר התפילה.

ועלינו ללמוד מוסר השכל, בהלכה למעשה, מענינא דיומא, ועפ"י מש"נ בקונטרס פורים דהאי שתא, והוא למרות הנסיונות והטרדות והבלבולים - לעמוד חזק בקיום התורה והמצוה בפועל, וביחוד להוסיף אומץ, ובהשתדלות יתרה, בעבודת החינוך הכשר ללמוד את בני ובנות ישראל את מצוות הוי' ותורתו.

ואם ישנם מקומות אשר על ידי גזירות בגלוי או בתחבולות מרמה רוצים "לאחוז בתי כנסיות ובתי מדרשות" ל"השכיח ח"ו את בני ישראל את תורת הוי' ומצותיו ולהדיחם ח"ו מאלקות", הנה צריך לדעת אשר בזמן הגזירה דוקא, כאשר רבו ההעלמות וההסתרים, עד אשר שמים אור לחושך (ענינים שצריכים היו להוסיף אור הקדושה משתמשים בהם להרבות חשך הקליפות וסטרא אחרא) - "אז דוקא נותנים כח מלמעלה להפוך את החושך לאור כי טוב".

וכאשר נשמור - עד למסירת נפש - על הקטנים והקטנות, הרי, על פי לשון המדרש, כשיש קטנים יש גדולים, יש חכמים, יש זקנים, יש תורה, יש בתי כנסיות ובתי מדרשות - ותכלית הכל - הקדוש ברוך הוא משרה שכינתו בעולם, בעולם זה התחתון הגשמי, כי אתכפיא סטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא, שיאיר אור אין סוף ברוך הוא.

בברכת שמחת פורים ופ"ש כל החבורה תי',

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **כב** וְגִזְרוּ עַל כָּל כְּתָב קִסְטָרָקֵנוּ, אֵף עַל פִּי שְׁאִין בּוֹ מִחֻפְצִים הָאֲסוּרִים קַעֲדָא שְׁלֹא לְקִרְוֹת בּוֹ בְּשֶׁבֶת, וְאֶפְלוּ
- 2 לְעֵינַי בְּלֹא קְרִיאָה אֲסוּר, גִּזְרָה שְׁמָא יִקְרָא אוֹ יַעֲזֵן בְּשִׁטְרֵי הַדְּיוֹטוֹת קַעֲבֹב. לְפִיכָךְ, מִי שְׁזָמַן אוֹרְחִים וְהִכִּין
- 3 לָהֶם מִיָּנִי מְגִדִּים וְכָתַב בְּכָתֵב מַעֲרֵב שֶׁבֶת אֶת שְׁמוֹת הָאוֹרְחִים קַעֲגֹב שְׁזָמַן שְׁלֹא יִשְׁפַח לְקֶרְאָם אֵלָיו בְּשֶׁבֶת,
- 4 אוֹ שֶׁכָּתַב שְׁמוֹת הַמִּינִים שְׁהִכִּין לָהֶם קַעֲדָד - אֲסוּר לְקִרְוֹת בְּכָתֵב זֶה בְּשֶׁבֶת. וְאֶפְלוּ לְעֵינַי בְּלֹא קְרִיאָה אֲסוּר.
- 5 וְאֶפְלוּ אִם הַשְׁמוֹת חֻקִּים בְּמִכְלָא קַעֲגֹב אוֹ פִּנְקָס קַעֲבֹב וְלֹא כְּתוּבִים - אֲסוּר, שְׁמָא יִטְעוּ לְהַתִּיר אֵף בְּשִׁטְרֵי
- 6 הַדְּיוֹטוֹת, שֶׁהַמִּכְלָא וּפִנְקָס מִתְחַלְּפִים בְּשִׁטְרָא קַעֲבֹב.
- 7 אֲבָל אִם חֻקִּים בְּכָתֵל - מִתֵּר לְקִרְוֹתָם בְּשֶׁבֶת קַעֲבֹב, שֶׁחֻקִּיקַת הַכָּתֵל אֵינָה מִתְחַלְּפֶת בְּשִׁטְרָא. וְהוּא שְׁיִהִיו

ביאורי הלכה

- קסמ] כל כתב - כל כתב שבעולם נאסר בקריאה אלא אם כן אין לחוש שמקריאה בו יבוא לקריאת "שטרי הדיוטות"²¹¹.
- קע] כל כתב - דווקא כתיבה, אבל אותיות החקוקות או בולטות בכותל לא חששו בהם לשטרי הדיוטות.
- קעא] מחפצים האסורים - אבל יש בו מחפצים המותרים כגון שכתב פרטי הסעודה הנצרכים לו לזכרון²¹².
- קעב] בשטרי הדיוטות - אם יהיה מותר לעיין בכתבים שונים, יורה לעצמו היתר לקרוא גם כתבים העוסקים בדברים האסורים בשבת²¹³.
- קעג] שמות האורחים - אפילו קריאת שמות בעלמא אסורה משום "שטרי הדיוטות" ולא רק דברי עניין
- ותוכן²¹⁴. קעד] שהכין להם - שיידע לתת מנה פלונית לפלוני. קעה] במכלא - לוח שמרוחה עליו שעווה בה חוקקים דברים לזיכרון. קעו] או פנקס - הפנקס עשוי כעין מחברת של דפי עץ דקין שממרחין אותן בשעווה, כדי לחקוק עליהן דברים לזכרון²¹⁵. קעז] מתחלפים בשטר - ששניהם מטלטלים²¹⁶. קעה] לקרותם בשבת - מותר לקרוא שמות הנדבנים וכיתובים שונים הכתובים או תפורים על הפרוכת של ארון הקודש, על גבי מעיל ועמודי ספרי התורה ושאר כלי הקודש²¹⁷.

ציונים והוספות

- (211) אין לומר שב"כל כתב" נכלל ממש כל כתב שבעולם, דמפורש בסעיפים הבאים שדברי קדושה, צרכי הגוף, ספרי לימוד ועוד, אינם בכלל האיסור אלא נקט בלשון "כל כתב", כי כל כתב שבעולם נאסר עד שיתברר היתרו (ואפילו קריאת אגרת שאינו יודע תוכנה).
- (212) ולהלן סעיף כה מבורר שגם כתב שאין בו אפילו מחפצים המותרים (כגון אגרות של שאלת שלום) - נכלל בגזירת "כל כתב".
- (213) שהרי גם בקריאת שטרייחוב לא עושה מלאכה אסורה אלא קורא בלבד - ומאי שנא. ומכל-מקום לא אסרו לטייל בשבת מחשש שיורה היתר לעצמו לטייל בשדהו, שלא נאסר הטיול בשדהו אלא מציאת חפציו שבטיול זה, משא"כ כאן שקריאת שטרי ההדיוטות עצמה נאסרה.
- (214) בשו"ע כתב: וכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם, אבל בשו"ע"ר השמיט את עניין החשבון, ואולי סבר כאלה רבה (ס"ק לא), שאפילו כתב ובו שמות בלבד אסור משום שטרי הדיוטות, ולא (כמג"א סי' שכג ס"ק ה ששטרי הדיוטות הוא) רק כשכתוב בו איזה עניין, ועוד יש לומר בטעם השינוי מדברי השו"ע דהנה המג"א התיר לקרוא כמה אורחים וכמה מנות גם מצד חשבונות של מצוה, אך בשו"ע"ר השמיט היתר זה בכל מקום (ראה לעיל הערה קמה, ולהלן על סעיף כג), וא"כ במקרה שהובא בשו"ע יש
- לפקפק אם מותר גם מצד עשיית חשבון ולא רק מצד שטרי הדיוטות.
- (215) ע"פ רש"י שבת קד ע"א; תפארת ישראל - יכין מסכת כלים פרק יז אות קמב; ובתוספות יום טוב (כלים פכ"ד משנה ד): פנקס הן כל ב' לוחות מזדווגים.
- (216) במחצית השקל (ס"ק יז) ביאר שבכדי להתיר צריך ב' שינויים משטרי הדיוטות: א. שיהיה בולט או חקוק. ב. שיהיה בכותל ולא בדבר המטלטל.
- (217) קצות השלחן סי' קז בדה"ש הערה מ: יש להסתפק בכתב שעל הפרוכת שהאותיות הם מחוטטים ע"י תפירה, אם מותר לקרוא אותם, אם לדמות תפירה לכתב או לחקיקה בולטת שבכותל דשרי, גם אולי פרוכת לא דמי לכותל רק לטבלא שאסור אפי' בחקוקים, ומיהו י"ל כיון דהפרוכת יש בו קדושה וגם הכתב שעליו הוא בכלל קדושת הפרוכת, לא אתא למיחלף מדבר שיש בו קדושה לשטרי הדיוטות של חולין, והכי מסתבר דשרי, דאל"כ למה התירו כתיבת האותיות על הפרוכת ולא חששו למכשול לרבים מהמון העם שיקראו אותם, ומעולם לא שמענו מי שיפקפק על זה (ובתשובת פאר הדור להרמב"ם מערער נגד כתיבת אותיות אשורית דוקא) ולפי החילוק הזה אף אם האותיות כתובות בדיו מותר, וכן מותר לקרות כתב שעל גבי עמודי הס"ת שכותבין שם הנדיב, וכן הכתב שעל הכלי קודש של הס"ת, דדבר שבקדושה לא מיחלף בשטרי הדיוטות, וכתב שעל

- 1 חקוקים חקיקה שוקעת, אבל אם הם בולטין קעט] - אסור אפלו לעין בהם קפ, גזרה שפא ימחוק מן
- 2 האורחים, שיראה שלא הכין להם כל צרכם ויתחרט שומן אורחים יותר מן הראוי, ויגרוד ויעביר שמוותם
- 3 הבולטים מן הכתל, כדי שלא יקראם השמש, מה שאין בן חקיקה שוקעת שאינה נוחה למחוק, ובתוך כך
- 4 יזכור שהוא שבת ולא ימחוק.
- 5 ואפלו אם חקיקה הבולטת הוא גבוה הרבה בראש הכתל שאינו יכול להגיע שם למחוק - אסור, מפני
- 6 שלא חלקו חכמים בגזרתם בין גבוה לגמור, כמו שנתבאר בסמן ע"ה.
- 7 ואין צריך לומר שאם כתב בכתב על ראש הכתל, שאסור גם משום גזרה שפא יקרא בשטרי הדיוטות,
- 8 שהכתובה שבכתל מתחלפת בכתובה שבשטר:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור טעף כב

ביאורי הלכה

- קעט] הם בולטין - שחקק סביב האותיות והאותיות לחוש בהם שפא ימחוק, אבל שאר כתבים האסורים נשארו בולטות.
- קפ] לעיין בהם - דווקא רשימת אורחים ודברים שיש בין חקיקה שוקעת בין בולטת²¹⁸.

ציונים והוספות

- השוית" שפאל העמוד שכותבין שם האומן ושם הנדיב קריאה בפיו יש להתיר דזה קל טפי כמ"ש בסי" ש"ז כ"ה, וצ"ע בכל הנ"ל.
- מותר לקרוא מתוך שיש שם פסוקים ג"כ ושם הוי"ה ב"ה לא מיחלף בשטרי הדיוטות, ולדעת רמ"א ז"ל בלאו הכי מותר משום דכתיבי בלשון הקודש, ועכ"פ בעיון בלא חשש שמא ימחוק (קצוה"ש סי' קז בדה"ש ס"ק מ).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

- 1 חלק ב סימן שא באיזה כלים מותר לצאת בשבת ובאיזה מהם
- 2 אסורים ובו ט"ג טעמים:
- 3 כז אין האיש נעשה מומחה עד שירפאו ג' איגרותיו לג'
- 4 בני אדם כל איגרת לאדם אחד אבל אם ריפא לאדם
- 5 אחד כמה פעמים בכמה איגרות של לחש אחד לא נעשה
- 6 מומחה ללחש זה שיש מקום לתלות הרפואה במזלו של
- 7 החולה שמזלו גורם לו שיקבל רפואתו מקמיעות אבל
- 8 כשכותב לחש זה לאדם אחר אפשר שלא יועיל לו כלום
- 9 ואסור לצאת בו (ואף אדם זה שנתרפא כבר ג' פעמים אסור
- 10 לצאת באיגרת אחר של איש זה שלא נעשה עדיין מומחה
- 11 לכל אדם):
- 12 כח אבל אם איגרת אחת רפאתה ג' פעמים אפילו לאדם
- 13 אחד נעשית קמיע זו מומחה לכל אדם שכל אדם
- 14 מותר לצאת בה בשבת שמן הסתם יש לתלות הרפואה
- 15 בקמיע המומחה ולא במזל החולה משא"כ כשג' איגרות
- 16 רפאו אדם אחד שאז לא נעשית שום אחת מהן קמיע
- 17 מומחה וע"כ צריך לתלות הרפואה במזל אדם או במזל
- 18 הרופא הכותב איגרות או במזל החולה שמקבל הרפואה
- 19 מהאיגרות אזי לא נעשה הרופא מומחה על ידי כך כי שמא
- 20 מזל החולה גורם אלא אם כן ריפא לג' בני אדם שאז מן
- 21 הסתם הרפואה תלויה במזלו כיון שהוחזק בג' אנשים:
- 22 כט ואם הרופא אבד את המחאתו מלחש זה כגון שאחר
- 23 שריפא ג' בני אדם בלחש אחד כתב עוד ג' איגרות
- 24 מלחש זה לג' בני אדם ולא הועילו כלום מכאן ואילך אסור
- 25 לצאת באיגרותיו שיכתוב עוד או אפילו באגרות שכתב כבר
- 26 בעודו מומחה.
- 27 במה דברים אמורים באגרות שלא רפאו אלא פעם או שתיים
- 28 אבל איגרת שריפאתה כבר ג' פעמים כיון שנעשית קמיע
- 29 מומחה מצד עצמה מותר לכל אדם לצאת בה לעולם אף
- 30 לאחר שאבד הרופא שכתבה את המחאתו.
- 31 * * *
- 32 במה דברים אמורים כשנעשית איגרת זו קמיע מומחה קודם
- 33 שנעשה הרופא מומחה או אפילו אם באו ב' המחאות כאחד
- 34 כגון שכתב ב' איגרות לב' בני אדם כל אחת מהם ריפאה
- 35 לאדם אחד מהן לבדו פעם או שתיים בלבד ואח"כ כתב איגרת
- 36 שלישית לאחד מהם וריפאה אותו אדם ב' פעמים ואז עדיין
- 37 לא נעשה הרופא מומחה כיון שלא הוחזק עדיין בג' אנשים
- 38 וכן איגרת זו השלישית אינה קמיע מומחה עדיין כיון שלא
- 39 ריפאה אלא ב' פעמים ואח"כ ריפאה איגרת זו השלישית פעם
- 40 ג' לאדם אחר נעשה רופא שכתבה מומחה ללחש זה כיון
- 41 שהוחזק בג' אנשים וגם איגרת זו השלישית נעשית קמיע
- 42 מומחה לעולם אף לאחר שיאבד הרופא המחאתו.
- 43 אבל אם נעשה הרופא מומחה קודם שנעשית איגרת זו
- 44 קמיע מומחה דהיינו שריפא כבר ג' אנשים בג' איגרות קודם
- 45 שריפא איגרת זו פעם ג' אף אם איגרת זו היא משני אגרות
- 46 שנתחזק בהן הרופא למומחה אסור לצאת בה אחר שאבד
- 47 הרופא המחאתו כי שמא אין איגרת זו קמיע מומחה מצד

* * *

לך כל מי שיש לו ברגלו מכה שרפואתו לקשור עליה
מטבע שיש עלי צורה מותר לצאת בו שכיון שהוא
מרפא הרי הוא לו כתכשיט (ומלבוש) אבל אם הוא מכה
שאינ המטבע מרפא אותה ואינה קשורה עליה אלא להגן
עליו שלא תנגוף בקוצים ויתדות הדרכים אסור לצאת בה
שהמטבע חשוב הוא ואינו מתבטל מחשיבותו להקרא עליו
שם מלבוש (ותכשיט) אלא אם כן יש בו צורך לרפואה
(שאו יש עליו שם תכשיט):

לה היוצא בטלית המקופלת ומונחת על כתפיו דהיינו
שלאחר שנתנה על ראשו הגביה שולין[ה] על כתיפיו
בין שהגביה כל אורך שוליה בין שלא הגביה אלא שני כנפי
שוליה ונתן כנף אחד על כתף זה וכנף אחד על כתף זה
ואמצעית שוליה משולשלת על גופו למטה מכתפיו חייב
שאינ זה דרך מלבוש אלא משוי הוא ויש פוסטין
כשאמצעית שוליה משולשלת למטה מכתפיו אף על פי
שכנפיה נתונים על כתיפיו וכן עיקר אבל אסור מדברי
סופרים מפני שנראה כמשוי ואפילו אם אין כנפיה נתונים
על כתיפיו אלא שתפסם בידי והגביה כדי שלא יתלכלך או
כדי שלא יקרע אסור.

אבל אם אינו מגביה בידי אלא הוא מתעטף בטליתו בענין
ששוליה מוגבהין הרבה מן הארץ וכנפי שוליה אינם נתונים
על כתיפיו אלא הם משולשלים על זרועי ידיו ואמצעית
שוליה משולשלת למטה מכתפיו ומכסה רוב גופו הרי זה
מותר ולפי זה מותר להתעטף בטלית תחת הגלימא להביאו
לבית הכנסת בשבת שחרית שאף שמתעטף בה בענין
שמתקצרת שאינה יוצא מתחת הגלימא למטה כל שהוא
מכסה רוב גופו מותר:

* * *

לר לא אסרו ליתן כנפי שוליה אפילו על כתיפיו אלא
כשמתכוין להגביה הטלית שלא תלכלך בשוליה או
שלא תקרע או שלא תעכבהו מללכת במהרה אבל אם כונתו
להתנאות בזה כמנהג אנשי המקום שמתנאים בזה גם בחול
הרי זה מותר שזהו דרך לבישתם ואינו נראה כמשוי ואין
צריך לומר שמותר לקפל קצוות שולי טליתו מכאן ומכאן
על ידיו כדי להתנאות ובלבד שאמצעית שוליה משולשלת
למטה מכתפיו ומכסה רוב גופו.

וכל זה בטלית שהיא חתיכה אחת מרובעת כמו טליתות של
מצוה שלנו שאין בהם נקבים להוציא הידים מתוכם אבל
מלבושים שלנו שהוא לבוש בהם ומוציא את הידים מתוכם
מותר לתפוס בידיים מקצת המלבוש אפילו בשוליו להגביה
שלא יעכבהו מללכת או שלא יתלכלך או שלא יקרע אבל
לא יגביה הרבה כל אורך שוליה בענין שלא יהא רוב גופו
מכוסה ולא יהיו דרך מלבוש כלל ואף אם אמצעית שוליו
מכסה רוב גופו לא יגביה קצוות שוליו על כתפיו כיון
שליש אומרים שיש בזה חיוב חטאת ולדברי הכל עכ"פ
נראה כמשוי ואסור מדברי סופרים ואף שלבוש בו ומוציא
ידיו מתוכם.

ומלבושים שלנו שנתעטף בהן ולא הוציא ידיו מתוכם אסור

עצמו ומה שריפאה פעם ג' הוא מחמת שכתבה רופא
שנתברר לנו כבר המחאתו ע"י שריפא כבר ג' פעמים בג'
איגרות וא"כ לאחר שאבד הרופא המחאתו שמא אבדה ג"כ
המחאת איגרת זו:

ל כל קמיע מומחה שמותר לצאת בה אין חילוק בין אם
הוא של כתב בין אם הוא של עיקרין בין אם הוא חולה
שיש בו סכנה בין שאין בו סכנה ואפילו אם לא אחזו עדיין
שום חולי כלל אלא שהוא ממשפחת נכפין וכיוצא בהן
משאר החולאים ודואג שלא יאחזנו חולי משפחתו ותולה
בו קמיע מותר לצאת בו (בשבת לרשות הרבים).

וקמיע של כתב שיש בו אזכרות או פסוקים מכתבי הקודש
אם הוא מחופה עור שמותר ליכנס בו לבית הכסא מותר
לצאת בו בשבת לרשות הרבים ואם אינו מחופה עור אסור
לצאת בו בשבת גזירה שמא יצטרך לבית הכסא ויסירנו
מעליו בידו וישכח ויביאנו בידו ברשות הרבים ואם הוא
חולה שיש בו סכנה אם יסירנו מעליו אפילו לפי שעה הרי
מותר לו ליכנס לבית הכסא מפני פיקוח נפש ולכן מותר לו
גם כן לצאת בו לרשות הרבים:

* * *

לא לא יקשור הקמיע באצעדה או בטבעת ויצא בו לרשות
הרבים או לכרמלית מפני מראית העין שנראה כאלו
מתקשט בו בתורת תכשיט ואינו מתכוין כלל לרפואה
ובאמת אינו תכשיט כלל אלא מחמת הרפואה אבל כשהוא
קשור ותלוי בצוארו יכול להתירו ברשות הרבים אם אינו
קשר של קיימא ולחזור ולקשרו ואין חוששין כשמתירו
בידו ברשות הרבים שמא ישכח ויביאנו בידו מטעם
שיתבאר בס"י ש"ג:

לב נאמן הרופא לומר על עצמו שהוא מומחה לקמיעות
שכבר ריפא ג' אנשים בג' אגרות וכן נאמן לומר על
קמיע אחת שריפא ושי"גה ושילש ונעשה קמיע מומחה
אע"פ שהוא אינו מומחה עדיין:

לג מותר לצאת בביצת החגב ששמו חרגול שתולין אותו
באזנו לכאב האוזן ובשן של שועל חי שתולין למי
שישן יותר מדאי שיקיץ משינתו ובשן של שועל מת שתולין
למי שאינו יכול לישן ושמסמר מעץ שצלבנו עליו
שמרפאים בו נפח של מכת ברזל (אע"פ שכל אלו רפואות
בסגולה מותר לצאת בהן בין בחול בין בשבת) ואין בזה
משום דרכי האמורי כיון שניכר הדבר שמתכוין לרפואה וכן
בכל דבר שעושה וניכר בו שמתכוין לרפואה אע"פ שאין
ידוע לנו היאך באה הרפואה ע"י עשיית דבר זה אבל אם
עושה איזה מעשה ואין ניכר בו שהוא משום רפואה אסור
משום דרכי האמורי שהזהירה התורה עליהן ולא תלכו
בחקות הגוי וגו'.

אבל כל לחש מותר לרפואה או להגן שלא יבא עליו חולי
או נזק אפילו אם אין ידוע אם לחש זה מועיל או לאו אבל
אם ידוע שלחש זה אינו מועיל אסור משום דרכי האמורי
ויש מי שחושש בכל לחש שאינו בדוק ובכל קמיע שאינה
מומחה משום דרכי האמורי וכל בעל נפש יחוש לדבריו
(במקום שאין שם צורך כל כך):

47 שאינו מאמינם להפקידם אצלם או להניח הבגד בביתם ישב
48 בבית כל השבת ולא יצא בהם לכרמלית ואם אין חשש
49 להפקיד אצלם או שאין חשש להניח הבגד בבית יש
50 להחמיר לפושטו מעליו מבעוד יום שלא יהא לבוש בו
51 בשבת אפילו בבית שמא ישכח ויצא בו כמו שיתבאר בסי'
52 ש"ג:

* * *

54 **לט** וכל זה בתפורים בבגדו שאין זו הוצאה כדרכה אבל
55 אם הם צרורים בו או שהם בכיס התפור בו שדרך
56 להוציא בו בחול או שהן באזור חלול שדרך להוציא בו
57 כשפיו למעלה או שהן בין בגדיו לבשרו במקומות שדרך
58 להוציא כן בחול לפעמים אסור לצאת בהם אפילו לכרמלית
59 אע"פ שמתירא לישב עמהם בבית שלא ירגישו בו הנכרים
60 ואפילו לטלטל המעות להצניעם באיזה מקום באותה חצר
61 אסור שלא התירו שום שבות גמור משום הפסד מרובה
62 ואפילו אם הם מעות מנוקבים שאין יוצאין בהוצאה בשפוי
63 לא מפקע שם מוקצה מהם אלא אם כן הם של כסף ושל
64 זהב ונקובים כדי לתלות בצוואר בתו לתכשיט (שאז מותר
65 לטלטלן אף שלא במקום חשש הפסד כלל אם הם מיוחדים
66 לכך).

67 ומכל מקום מותר לו לשאת המעות אצלו באותו חצר לפי
68 שזהו טלטול כלאחר יד כיון שאינו מטלטלן בידו אלא
69 בגופו ובלבד שיש חשש הפסד אם לא ישאום אצלו שאם
70 לא כן אף אם אינם מעות המוקצים אלא שאר כסף וזהב
71 יש להחמיר שלא לשאת אותם אצלו שמא ישכח ויצא בהם
72 כמו שנתבאר:

73 **מ** וכל זה כשההפסד הוא בא בענין שאין נבהל כל כך
74 בשבילו ואינו נחפז כל כך מחמתו להצלת ממנו כגון
75 זה ששובת בין הנכרים שמתירא שלא יגזול ממנו מעותיו
76 שאינו בהול כל כך כשאין מתירים לו לצאת בהם מביתם
77 כיון שעדיין אין שום אדם בא לגזול ממנו.

78 אבל מי שלשטים באים עליו לגזול ממנו או שעבדי המושל
79 באים לחפש בתיבתו לקחת ממנו שהוא בהול ונחפז להציל
80 מהם יש מתירים לטלטל מעותיו בידו להחביאם במחבואות
81 ואם אין לו מחבא באותו חצר יש מתירן אפילו להוציא
82 למקום אחר דרך כרמלית לפי שאין אדם מעמיד עצמו על
83 ממנו ובודאי יצילם מהפסד ואם לא נתיר לו להציל ע"י
84 טלטול מוקצה וטלטול הכרמלית שהן מדברי סופרים יש
85 לחוש שלא יבא לידי איסור של תורה בהצלתם שיחפירם
86 בקרקע וכיוצא בזה (שכיון שהוא בהול ונחפז בהצלתם
87 ימהר להצילו בכל הצלה שתזדמן לו יותר במהרה כי אומר
88 בלבו האין שאעשה לא אעשה בהיתר משא"כ כשהתירו לו
89 חכמים להציל ע"י איסור של דבריהם לא יציל ע"י איסור
90 של תורה).

91 ולענין הלכה אין להקל אלא באיסור טלטול מוקצה אבל
92 לא באיסור הכרמלית כמו שיתבאר בסי' של"ד:

1 לתפוס קצתם בידיו להגביהם שלא יתלכלך אפילו אינו
2 תופס בשוליהם:

3 **לז** במקומות שנהגו לקפל הטלית ולהניחה כך מקופלת
4 על כתפיהם סביב צוארם והולכין כך אף בחצרות
5 ובבתיהם מותרים לצאת כן בשבת אף לרשות הרבים שדרך
6 מלבוש הוא להם אבל אם אין הולכין כן בבתיהם אלא
7 כשיוצאין לחוץ מקפלין הטלית על כתפיהם תחת הגלימא
8 להביאה לבית הכנסת אסור לצאת כן בשבת ואם יצא חייב
9 כמו שנתבאר למעלה ומכל מקום מותר לקפל צד הימין
10 ולהניחה על כתף שמאל כדרך שמתעטפין בטליתות של
11 מצוה ולצאת כן לרשות הרבים הואיל וכך הוא דרך
12 לבישתה אף בבית.

* * *

13
14 וכן יוצא אדם בסודר המקופל ומונח על כתפו הואיל וכך
15 הוא דרך לבישתו ואינו צריך לכרוך נימא מן הסודר על
16 אצבעו שלא יפול מעליו אבל במקומות שאין כך דרך
17 לבישתו כגון במדינות אלו אם רוצה להוציא סודר צריך
18 לכסות בו ראשו ורובו דרך מלבוש גמור ואם אין הסודר
19 רחב כל כך לכסות ראשו ורובו יש לו תקנה לעשותו כמין
20 אבנט ולצאת בו דהיינו שיקשור ב' ראשי הסודר (שמלפניו)
21 זה בזה (כנגדו) למטה מכתפיו (וגם אמצעות הסודר
22 שמלאחריו יהא משוך למטה מכתפיו) שנמצא עשוי כמין
23 אבנט ומותר לצאת בו (אף שחגור באבנט אחר למטה
24 להמתירים לצאת בב' חגורות כמו שיתבאר).

25 ויש מי שאומר שאף במקומות שדרך לבישתם הוא בסודר
26 המקופל על כתפיהם צריך שיהא הסודר רחב לכסות ראשו
27 ורובו אם יפשיטוהו מקיפולו ואם אינו רחב כל כך אין שם
28 מלבוש עליו ואין יוצאין בו אלא אם כן עשאו כמין אבנט
29 כמו שנתבאר ויש להם לחוש לדבריו:

30 **לח** היוצא במעות הצרורים לו בסדינו שהוא לבוש בו
31 חייב אף על פי שאינו אוחזם בידו לפי שדרך להוציא
32 כן בחול לפעמים אבל היוצא במעות התפורים בבגדו פטור
33 שאין דרך הוצאה בכך אבל אסור לצאת בו מדברי סופרים
34 בין שתפורים בו מעות בין כסף וזהב שאינם מוקצים.

35 ובמקום הפסד כגון שהוא בין הנכרים שאי אפשר לו
36 להפקידם אצלם וגם לא להניח הבגד בביתם שלא יגנבוהו
37 ממנו כשיצא החוצה נוהגין להקל לצאת בהם לפי שיש
38 אומרים שכל שבות שהוא שינוי מדרך החול לא גזרו עליו
39 במקום הפסד מרובה כמו שיתבאר בסי' ש"ז וגם יש
40 אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים אלא כרמלית ואפילו
41 הוצאה כדרכה אינה אסורה בה אלא מדברי סופרים.

42 ומכל מקום אין להקל אלא כשאי אפשר לו שלא לצאת
43 לכרמלית כגון שמתירא לישב כלוא בבית כל היום שלא
44 ירגישו הנכרים שיש אצלו מעות ויחפשו כליו לגזולם ממנו
45 או אפשר שיבא לידי סכנה שיהרגוהו בשביל מעותיו אבל
46 אם אפשר לו שלא לצאת כגון שהוא בין ישראלים אלא

'לקוטי תורה' שיר השירים – הפרשה החסידית

וּלְהַבִּין עֵינַי מְדַלֵּג עַל הָהָרִים וגו' 96

27 כְּדוֹגְמַת הַגֶּרְעִין הָהוּא דְּוָקָא, בְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, שְׁלִפֵּי הַזֶּרַע
28 שְׁזוֹרֵעַ בְּאֶרֶץ כְּמוֹ כֵּן יִהְיֶה עֵינַי הַצְמִיחָה וְהַחֲלִיכָה מִן
29 הָאֶרֶץ.

30 וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן עֵינַי הַמְצוֹת שְׂדִימָה אוֹתָן לְפִירוֹת:

31 כִּי הִנֵּה כְּתִיב (תהלים צו, יא): "אוֹר זָרוֹעַ לְצִדִּיק כִּי",
32 שְׁאוֹר אֵין־סוֹף הַנִּמְשָׁךְ וְנֶאֱצַל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ נִקְרָא בְּשֵׁם
33 "זְרִיעָה" כִּנ"ל¹⁰². וְהֵינּוּ, כִּי בְּאֵמַת לִגְבֵי עֲצָמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ
34 יִתְבָּרַךְ "לֹא מִכָּל אֵינוֹן מִדּוֹת כָּלֵל כִּי"¹⁰³, וְאִפְּלוּ בְּחִינַת
35 חֲכָמָה הִיא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה גִשְׁמִיית. וְכִידּוּעַ מִה שֶׁכָּתַב
36 בְּ"עֵץ חַיִּים"¹⁰⁴ עַל פִּי מֵאֵמֶר הַזֶּה: "כִּד סֵלִיק בְּרַעוּתָא
37 לְמַבְרִי עֲלֵמָא"¹⁰⁵, פִּירוּשׁ: "סֵלִיק בְּרַעוּתָא" הוּא עֵינַי
38 הַצְמָצוּם וְהַתְּחַלְּקוֹת בְּחִינַת עֲצָמוֹתוֹ כְּדִי שִׁיֵּאָצֵּל בְּחִינַת
39 י' סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, בְּחִינַת הַתְּלַבְּשׁוֹת אוֹרוֹת בְּכָלִים.
40 וְהוּא עֵינַי אֲרִיכוֹת הַמוֹזְכָּר בְּ"עֵץ חַיִּים" עֵינַי "קוֹ וְחוּט"
41 וְ"חֵלֶל כִּי", שֶׁהוּא בְּחִינַת צְמָצוּמִים רַבִּים וְעֲצוּמִים
42 שִׁיתְהַוֶּה בְּחִינַת אֲצִילוֹת. וְזֶה הִיא בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה –
43 "עוֹלָם חֹסֶד יְבֻנָּה" (תהלים פט, ג).

44 אֶף עֵתָה הַכֵּל תִּלְוִי בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים דְּוָקָא.
45 וְכִידּוּעַ: סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְּשׁוֹת, וּבִפְרָט כְּדִי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר
46 חָדָשׁ – לְזוֹחַ צִרְיָה הַעֲלָאָת מִן וְאַתְעֲרוּתָא־דְּלִתְתָּא.

47 וְזֶהוּ עֵינַי "אוֹר זָרוֹעַ לְצִדִּיק" כִּנ"ל, שֶׁהוּא קִיּוֹם
48 הַמְצוֹת בְּפוֹעֵל מִמֶּשׁ דְּוָקָא, עַל יְדֵי זֶה שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה
49 אוֹר אֵין־סוֹף לְהוֹיֹת בְּבִחִינַת כָּלִי וְהַשְׁגָּה, עַד שִׁיּוּכְלוּ
50 לְיִהְיֹת מְזִיז הַשְּׂכִינָה בְּגוֹיֵעַן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי
51 מִדְּרָגָתוֹ וְעַבּוּדָתוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמְצוֹת שֶׁבְּעוֹלָם־
52 הַזֶּה¹⁰⁶.

1 וּלְהַבִּין עֵינַי מְדַלֵּג עַל הָהָרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבָעוֹת כִּי
2 בְּבִיאוֹר הַיִּטֵּב, הִנֵּה יוֹכֵן עַל פִּי מִה שֶׁכָּתוּב בְּעִגְלָה
3 עֲרוּפָה: "וְעָרְפוּ אוֹתָהּ אֶל נַחַל אֵיתָן"⁹⁷. וּפִירְשׁוּ בְּמִשְׁנָה
4 וּבִגְמָרָא פֶּרֶק ט' דְּסוּטָה (דף מ"ו):

5 נַחַל אֵיתָן – שֶׁהוּא קֶשֶׁה, שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה פִירוֹת. אָמַר
6 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא: יָבֵא דְבַר שְׁלֵא עֲשֵׂה פִירוֹת וְיַעֲרֹף
7 כִּי⁹⁸, וַיִּכְפַּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ לַעֲשׂוֹת פִירוֹת. מֵאִי פִירוֹת?
8 אֵילִימָה פִּרְיָה וְרִבְיָה, אֲלֵא מַעֲתָה אֲזָנָן וְאֶסְרִיס הִכִּי נָמִי
9 דְּלֵא עֲרַפְיָנָן אֲלֵא מְצוֹת.

10 וְהִנֵּה מְבוֹאֵר בְּאֵן שְׁקוּרָא מְצוֹת בְּשֵׁם "פִירוֹת". וּלְהַבִּין
11 עֵינַי הַמְשַׁל מִפִּירוֹת, שְׂדִימָה עֵינַי הַמְצוֹת לָהֶם, וְהֵינּוּ
12 עֵינַי הַזְרִיעָה, שְׁזוֹרֵעִין הַגֶּרְעִין בְּאֶרֶץ וְנִרְקָב הַגֶּרְעִין
13 הָהוּא, וְאַחֲרַי כִּי נִצְמַח מִמֶּנּוּ אֵילָן וְעוֹשֶׂה פִירוֹת כְּדוֹגְמַת
14 הַגֶּרְעִין הָהוּא, כְּמוֹ תַּפּוּחִים וְכִיצָא.

15 וְהִנֵּה, עֵינַי הַצְמִיחָה הוּא מִכָּח הַצּוּמָח שֶׁבְּאֶרֶץ,
16 מִמֵּאֵמֶר (בְּרַשִׁית א, יא) "וַתִּדְּשָׂא הָאֶרֶץ דָּשָׁא כִי". וְהוּא
17 בְּחִינַת רוּחָנִי, וְיָכוֹל לְהַצְמִיחַ בְּלִי שִׁיעוּר. וְגַם הַתְּחַלְּקוֹת
18 טְעָמִים שְׁנֵי בֵין הַפִּירוֹת, מִתּוֹקִים אוֹ חֲמוּצִים כִּי, הַכֵּל
19 הוּא מִכָּח הַצּוּמָח הַנִּל. וְהוּא לְפִי עֵינַי הַהֶרְכָּבָה
20 וְהַמְּזִיגָה⁹⁹, הַתְּחַלְּקוֹת חֲסִידִים בְּגִבּוּרֹת אוֹ גְּבוּרֹת
21 בְּחֲסִידִים כִּי¹⁰⁰. וְאֵם כֵּן צִרְיָה לְהַבִּין לְמָה הוּא עֵינַי זְרִיעַת
22 הַגֶּרְעִין בְּאֶרֶץ?

23 אֶף עֵינַי זְרִיעַת הַגֶּרְעִין הוּא בְּחִינַת "הַעֲלָאָת מִן"¹⁰¹
24 לְבִחִינַת כָּח הַצּוּמָח, שֶׁהוּא כָּח רוּחָנִי, וְאִינוּ יָכוֹל
25 לְהַתְּלַבֵּשׁ וְלַהֲתַצְמָצֵם כִּי אִם שִׁיְהִי מִתְחַלָּה בְּחִינַת כָּלִי,
26 וְאִזִּי הוּא שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בְּחִינַת כָּח הַצּוּמָח וּמַצְמִיחַ

(תורה אור יג, ד ואילך).

101 (ראה אגרת הקדש סימן כ בסופו דף קלב, ב).

102 (ועיין בזהר תרומה קס"ו, ב: 'היא' אור זרע ליה קדש'א בריר'הוּא
בגִּינְתָא דְּעֵדְנִי . . . עַל יְדֵי דְּהוּא צִדִּיק, דְּהוּא וְגַנָּא דְּגִינְתָא, וְנָטִיל לְהֵאֵי אוֹר
זָרוֹעַ לִיָּה זְרִיעָא דְּקִשּׁוּט כִּי, וּבְגִלְתָּא גִּנְתָּא לֹא עָאֵל בִּיה וְגַנָּא. וְהוּא אוֹר
דְּהוּא זָרוֹעַ תְּדִיר, עֲבִיד אֵיבִין וּמִינִין, וּמִגְרָמִיה אֲזָרַע כְּקִדְמִיתָא. הוּבָא בְּתוֹרָה
אוֹר וְיָגֵשׁ מִד, ג וּבִכְכּוּה מְקוּמוֹת).

103 (תקוני זוהר בהקדמה, "פתח אליהו יז, א).

104 (ראה שער התקון (שער י) פרק ב. שער מין ומד (שער לט) דרוש ב.
שער דרושי נקדויות (שער ח) פרק ו).

105 (כאשר עלה ברוצן לברוא העולם. זהר חלק א פו, סוף עמוד ב).

106 (ועיין מה שנתבאר מענין מִשְׁל הַנִּל "דְּזִיעַת הַגֶּרְעִין וּמַהְמָשֵׁל
כִּי: בְּפִרְשֵׁת בְּהִר, בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל "כִּי תִבּוֹאוּ אֶל הָאֶרֶץ" (לעיל בהר מ,

96 (ביאור שני 'תוספת ביאור') על המאמר. נוסח אחר – הנחת אדמו"ר
האמצעי – נדפס במאמרי אדמו"ר הַזֶּקֶן תַּסְט' עמוד פו.

ראה אור התורה שיר השירים פרק ג עמוד תתפד ביאור "קול דודי" בבוֹתֶר
(מאמר"ר הרש"ב): "נראה ששייך לדרוש קול דודי שבלקטי תורה".

ביאור ראשון על המאמר – הנחת אדמו"ר האמצעי נדפס שם עמוד לג. אות א
נקטע מאות ב בתוספת הגהות – אור התורה שיר השירים עמוד רנח).

97 ('והורדו . . את העגלה אל נחל איתן . . ועפרו שם את העגלה בנחל'.
שופטים כא, ד).

98 ('במקום שאין עושה פירות').

99 ('כי' זהו דרכו וטבעו של כח ההיולי הרוחני להתלבש בחומר המוכן ואז
נעשה צורה לחומר והוא כפי הנחת אותו החומר, אבל אין זה עצם מהותו
כלל' – תַּסְט' עמוד עג).

100 (כמו שנתבאר במקום אחר – בדבור המתחיל "פתח אליהו"

המזבח, שנעשה על פי חכמתו ויצונו יתברך דוקא, כמו
שנאמר בתורה: "כבש תמים כז, ומנחתו שני
עשרונים" ¹¹⁵ דוקא, מה שאין כן בשאר הקרבנות נאמר:
"ועשרון אחד לכבש האחד" (פנחס כט, ד), "ונסכה יין
רביעת ההין" (אמור שם), ואף השמן שניכלל עם מנחתו
לא היה רק רביעת ההין, ש"אף על פי שמנחתו כפולה
לא היה נסכו כפולים" ¹¹⁶.
(ענין "שמנחתו כפולה" יש לומר – על דרך "אין לך טפה
יורדת מלמעלה שאין טפיים עולים כנגדה" ¹¹⁷, כי העומר
עיקרו העלאת שם ב" ¹¹⁸ כז).

אי נמי יש לומר:

על דרך מה שנתבאר במקום אחר גבי צדקה, ש"מדה
בינונית ליתן מעשר" ¹¹⁹, ו"עשירי יהיה קדש" (בבבא מצא
ומצוה מן המובחר ליתן חומש, כי "נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן
בסופן", כמאמר (תולדות כח, כב) "עשר אעשרנו לך" – ב' פעמים
מעשר – מלמטה למעלה ומלמעלה למטה;

ועל דרך זה יש לומר גם כאן: כי לפי שהעומר היא בחינת
מלכות, והמלכות היא מלמעלה למטה בחינה עשירית,
ומלמטה למעלה היא בחינת כתר, וכמו שנתבאר על פסוק (שיר
השירים ב, ד) "הראיני את מראיך כז" ¹²⁰, שהוא על ידי הפרסא
המפסקת בסיים האצילות בוקע האור בבחינת אור-חור כז,
ע"י שם. ולכן הואיל וענין העומר הוא העלאת שם ב" בחינת
אור-חור, לכן הכבש הבא עם העומר היה מנחתו שני
עשרונים כז, בחינת מלכות ובחינת כתר כז, מלמעלה למטה
ומלמטה למעלה באחד.

אי נמי: על דרך מה שכתוב בזהר פרשה חיי שרה ¹²¹,

ובמו ¹⁰⁷ מצות ספירת העומר, שנצטוו בני ישראל
עליו ב"יום המחרת" של פסח ¹⁰⁸, והיינו, כי ענין הפסח
שהיה בלילה הראשון, הוא בחינת דילוג ב"ל, מבחינת
עצמות אין-סוף עצמות המאציל כז – "על הפתח" (בא יב,
כג), שהוא בחינת מלכות-דאצילות, ומכאן ואילך הוא
על ידי המשכת האור במעשה המצוה זו.
והוא ענין הספירה שאומרים: "היום יום אחד וכז" ¹⁰⁹.
"יום" הוא בגימטריא "אל הוי"ה" ¹¹⁰ כז, והוא רמז על
בחינת המשכת האור מבחינת אין-סוף לבחינת המלכות
הנקרא "עומר" ¹¹¹ כז.

והיינו לפי שיש כמה בחינות ומדרגות: המלכות
שבבחינת אצילות נקרא בחינת "אדם", כמו שכתוב
(תקאל א, י): "ודמות פניהם פני אדם כז", "ועל דמות
הכסא כז" ¹¹² (שם, כז), ובשמתלבשת בעולם הבריאה
נקראת בחינת "בהמה", כמו שכתוב: "מצמיח חציר
לבהמה כז" (תהלים קד, ד); "בהמות בהרי אלה כז" (תהלים
לז, י), והוא ענין מדרגה התחתונה שבמלכות – מלכות
שבמלכות, שיוצרת ומסתתרת בב"ע – "ותתן טרף
לבייתה" (משלי לא, טו).

וזהו מנחת העומר מן שעורים, שהוא מאכל
בהמה ¹¹³, פירוש: כמו ענין מאכל אדם – שעל ידו יתחזק
ומתפשט כח החיות שלו באבריו, כן הוא ענין מנחת
שעורים, שהוא מאכל בהמה, שעורה – שעור ה" ¹¹⁴.

פירוש: כי כדי שיתלבש בחינת מלכות להחיות
נבראים בחינת בעלי-גבול ותכלית, לזה צריך שיומשך
הארה מלמעלה, והוא על ידי הקרבן שהקריבו על גבי

(113) (ראה סוטה יד, א (במשנה). ועוד. וראה הנסמן בסידור עם דא"ח תמה, א.)

(114) (זהר חלק ג קפח, ב. השעם נתבאר בתקסט עמוד עו).

(115) (סלת בלילה בשמן אמור כג, יביג. ובפירוש רש"י: "ומנחתו" – מנחת נסכיו. "שני עשרונים" – כפולה היתה).

(116) (משנה מנחות ט, ד: "הכבש הבא עם העומר, אף על פי שמנחתו כפולה, לא היה נסכו כפולים").

(117) (ראה תענית כה, ב. בראשית רבה פרשה יג, יג. ראה לעיל שלח מב, ב ושמ נסמן).

(118) (ראה לעיל אמור סוף דבור המתחיל "והניף את העומר" לו, א. באורי זהיר אמור קנה, א.)

(119) (מדה בינונית. . מצוה מן המובחר: רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה ה. טור ושלחן ערוך ייד ריש סימן מט).

(120) (לקמן בא, א.)

(121) (קכט, א. ראה אור התורה חיי שרה (בראשית כרך א) קיח, א. באורי זהיר להצמח צדק כרך ב עמוד תרמד).

ב. ובדבור המתחיל "כי כרעך תוציא צמחה" (לעיל נצבים ג, ד). ובדבור המתחיל "הבאים לשדש" (תורה אור גג, ד). וב"אגרת הקדש" על פסוק "זורע צדקות" (סימן ח דף קיג, א).

ומענין "אור זרוע לצדיק" – בדבור המתחיל "ששים המה מלכות" (לקמן לה, ב. וראה יחל אור עמוד שני סעיף ח).

(107) (בתקסט עמוד עה: ולהבין בתוספת ביאור בענין המצות אף שכן בדמיון הוריעה כז"ל, הנה אנו רואים במצות הקרבת העומר. ע"י שם בארובה).

(108) (אמור כג, טו: "וספרתם לכם ממחרת השבת". – "ממחרת יום טוב" (רש"י). ראה תורת כהנים אמור פרשה י פרק יב, א.)

(109) ("לעומר").

(110) (יום עם הכולל הוא נו. ראה שער הכוונות ענין ספירת העומר דרוש יב. פרי עץ חיים שער ספירת העומר פרק ו. סידור הארז"ל – כוונת ספירת העומר. מאורי אור, ה. תורה אור וקהל קיד, ב. לעיל אמור לו, ב. במדבר יג, ג. ועוד).

(111) (ראה מגיד מישרים להבית יוסף פרשת בהר "סוד תרומת הדשן" הובא באור התורה וקרא חלק א עמוד קס).

(112) ("דמות כמראה אדם").

בחינת נצח והוד¹²⁹ כו, סדר ההשתלשלות והמשכות
מלמעלה למטה :

ג. והנה, לזאת נקראו הרמ"ח מצות בשם "רמ"ח אברין
דמלכא"¹³⁰ על דרך משל:

כמו החיות המתפשט ומתלבש בכל אבר ואבר לפי
מזגו – הוא על ידי הדם, "כי הדם הוא הנפש" (ראה יב, כג),
והוא חום הטבעי. וכידוע, שעיקר חיות הנפש הוא על
ידי חום הטבעי ורתיחת הדמים, מה שאין בן חס ושלום
בהיפוך הוא הקרירות, שהוא הסתלקות החיות מהגוף;
כן הוא ענין המצות, ששרשם ומקורם מבחינת פתח
– תר"ך עמודי אור¹³¹ כו; וכמשל העמוד שעל ידו נמשך
מלמעלה למטה כו¹³² – בן על ידי המצוה נמשך אור
אינסוף להתלבש בבחינת כלי. ועיקר המשכה זו הוא
בחינת גבורה דוקא, ולא בחינת דין חס ושלום, אלא
אדרבה הוא עיקר ההתפשטות החיות¹³³, ושרשם
מבחינת ה' גבורות דעתיק, "בוצינא דקרדונתא"¹³⁴,
שלמעלה מבחינת חסדים¹³⁵.

פי מבחינת חסדים נעשה בחינת מקיף לבד, כמו
שכתוב (שיר השירים ב, ו): "וימינו תחבקני כו", בחינת
"אחוריים" לבד. ואף שבוה גדול בחינת כח החסדים,
שהמה מתפשטים למקום נמוך מאד, כמו "אבריהם
שיצא ממנו ישמעאל"¹³⁶, אך עם כל זה הוא רק בבחינת
מקיף לבד, ולא בבחינת פנימי כמו שהשפעת הגבורות
הם בבחינת פנימי דוקא, כמו השפעת החיות בהאבר כו.
ולזאת נקראו המצות בשם "פירות", שהוא על דרך
משל כמו המזון, שהוא פנימיות והוא עיקר חיות הגוף,
כי לא יחיה בלי טרף ומזון אף שיתלבש בכמה לבושים,
אלא אם בן יאכל אז יתחזקו כוחות הגוף שלו¹³⁷.

וב"לקוטי תורה" שם¹²², דשם¹²³ ב"ן נקרא
"המכפלה"¹²⁴.

והנה, על ידי זה שהיו מקריבים הקרבן על גבי
המזבח בהלכתו וכמשפטו על ידי הכהן שהיה יודע
לכוין בוה, היה שורה ומתגלה אש שלמעלה על
המזבח¹²⁵. והוא ענין המשכת והשראת אור אינסוף
בבחינת מלכות על ידי עשיית המצוה זו. וכדומה בשאר
המצות, ציצית ותפילין, שהמה ממש כדוגמת זריעת
הגרעין בארץ, שנבלע ונרקב בארץ, ועל ידם שורה
ומתגלה כח הצומח בבחינת כלי, שהוא בחינת מלכות.
וזהו ענין ספירת מ"ט יום, שממשיכים הארה
והמשכה לבחינת מלכות במ"ט יום עד שבועות, שהוא
בחינת כתר, להיות "שוין בקומתו", שהוא ענין עליית
המלכות, ואז נקרא בחינת "אדם". ובשבועות היו
מקריבין "שתי הלחם"¹²⁶ שהוא בא מחטים, שהוא מאכל
אדם כו; חט"ה הוא כ"ב אותיות התורה¹²⁷, ואז הוא זמן
מתן התורה.

והטעם לזה שעל ידי עשיית המצוה זו נמשך ונתגלה
בחינת הארה מלמעלה, לפי שקיום המצות הם נעשים
מדברים גשמיים דוקא, כמו קרבנות מכבשים ועזים, וכן
ציצית מצמר, ותפילין מקלף גשמיים, ושרשם הם
מבחינת רפ"ח ניצוצין שמעולם התהו, "ואלה המלכים
כו" (ישלח לו, לא), ועל ידי קיום המצות עולה ומתברר
הטוב למקומו ושרשו, הוא ב"ן דס"ג, שלמעלה משם
מ"ה¹²⁸ המקביר שם ב"ן.

והוא ענין כל התורה כולה: "וידבר ה' אל משה
לאמר", "משה" הוא בחינת חכמה, בחינת מ"ה, גילוי
אור אינסוף בחכמה. "דבר אל בני ישראל כו" – הם

(130) (תקוני זהר תקן ל עד, א. ראה תניא פרק ד. תורה אור צו, ג. לעיל
בחקותי מה, ג. אור התורה מגלת אסתר עמוד ב'סדר).

(131) (פרדס שער ח פרק ג).

(132) (ראה אגרת הקדוש סימן כט).

(133) (ראה תקסט עמוד צד באריכות).

(134) (זהר חלק א טו, א. ועוד. ראה תניא, שער היחוד והאמונה סוף פרק ד
ובמראי מקומות, הנהרות והערות קצרות שם).

(135) (ועיין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר" בענין
"ושמתיך בנקרת הצור" (לעיל אחרי כו, ג). ובדבור המתחיל "שזש
אש"ש" בענין "תגל נפשי באלקי" (לעיל נצבים מה, ב). ובדבור המתחיל
"ושאבתם מים" גבי "נוס ושועות" (לעיל סבות פ, א).

(136) (פסחים נו, א).

(137) (ועיין מה שנתבאר גם בן מזה בדבור המתחיל "אז ישיר כו
עלי באר" (לעיל חקת סב, ג), וסוף דבור המתחיל "כי הקרים ימושו"
(לעיל תצא מ, ד). איך על ידי המצות נמשך אור פנימי ואור
מקיף).

(122) (לקראת"ל פרשת חיי שרה בדרוש "ענין מערת המכפלה". וראה מאורי
אור מ, מג. באורי זהיר שם).

(123) (ראה עץ חיים שער רפ"ח ניצוצין סוף פרק ג. מילוי ההיין כפולה ונקרא
מערת המכפלה. ועיין תורה אור דבור המתחיל "גלה לן טעמי" – ריש פרשת
חיי שרה).

(124) ועיין ב"פרדס" ב"ערכי הכינויים" בערך עשרון. וברענא מהימנא
פרשת פנחס, דף רנ"ה.

(125) (ראה יומא כא, ב. זהר חלק א ו, ב. ובכמה מקומות).

(126) (ראה אמור כג, ז).

(127) (תקוני זהר תקן טו. תקן סט. דף קיד, עמוד ב ועמוד ד, ועיין שם. ועיין
זהר חלק ג קפת, ב).

(128) (ראה לעיל בחקותי מה, ג ושם נסקח).

(129) (ראה זהר חלק ג רענא מהימנא רנו, א. תקוני זהר תקן מח פה, א. טעמי
המצות וספר דלקוטים ריש פרשת כי תשא. מאורי אור אור ב סעיף גב ובגאיר
נתיב שם. וראה מאמרי אדמו"ר דוקן תקסט עמוד פט. תקסט ג חלק ב עמוד
תקפט. תקסט"ה חלק ב עמוד תשנט. תקסט"ח חלק א עמוד קסב. על מאמרי ד"ל
עמוד סא. אור התורה שלח תצו ואילך. אמור תתמ. ועוד).

1 וגם המצות נקראו בשם "לבושים"¹³⁸, בנודע מאמר
2 הוזהר על פסוק (חיי שרה כד, א): "ואברהם זקן בא בימים",
3 שהם לבושים, פירוש: בחינת מקיף. והיינו, כי באמת אין
4 הנשמה יכולה לקבל ולהיות נהנה מזיו ואור גן-עדן
5 העליון בלתי לבוש שהוא לבושי המצות.

6 וזהו מה שכתוב (תהלים עב, א): "וגבעות בצדקה", קאי
7 על מעשה המצות, כי דרך כלל נקראו כל המצות בשם
8 צדקה, כמבואר ב"לקוטי אפרים" (פרק לו). והאדם המקיים
9 אותם נקרא גם כן בשם צדיק כו' – שהוא עושה צדקה.
10 כמו על דרך משל מעשה הצדקה בגשמיות, שנותן
11 פרוטה לעני וכו' מחייהו, כן הוא הענין בקיום המצות,
12 נקראו המצות בשם "צדקה" כי "איהו צדיק" ו"איהו
13 צדקה"¹³⁹. בחינת מלכות, מקור הגבורות כו', ואז נקרא
14 "צדיק". אף על ידי הצדקה נמשך בה ה' ונקרא צדקה
15 כו'.

16 וזהו ענין "מודלג על ההרים" שהם בחינת אבות –
17 ודילוג הוא ברגל אחת, מה שאין כן "מקפץ על
18 הגבעות", שהקפוצ' הוא בחינת ב' הרגלים באחת, שהוא
19 בחינת "שמאל דוחה וימין מקרבת"¹⁴⁰. וכנ"ל שבבחינת
20 המצות יש ב' בחינות אלו – פנימים ומקיפים, ובחינת
21 פנימי הוא "שמאל דוחה" שלא תהיה ההשפעה רק לפי
22 ערך המקבל, מה שאין כן בחינת החסדים, שהוא שרש
23 המקיפים, יורדים ממקום גבוה למקום נמוך מאד.

24 ולזאת דימה האמהות, שהן בחינת המצות כנ"ל,
25 ל"גבעות בצדקה", שהם היו במעלה יותר מהאבות.
26 ולכך היו עקרות¹⁴¹, כי נשמותיהם היו בבחינת דכורא¹⁴²
27 כו'. אף עתה הוא שם מ"ה המברר שם כו'. אבל לאחר
28 הברירה אז יהיה "אשת חיל עטרת בעלה" (משלי יב, ד), ב"ן
29 יתעלה בס"ג.

30 והוא על ידי בחינת "ובכל מאדך" (ואתחנן ו, ה) שהוא
31 בלי גבול. מה שאין כן "ובכל נפשך" (שם) עדיין הוא
32 בבחינת כלי, אבל בחינת "מאד" הוא למעלה מבחינת
33 כלי, על ידי אתכפייא, מבחינת גבורות דוקא, כידוע
34 מעלת בעל תשובה שהוא "בחילא יתיר"¹⁴³ כו'. ודי
35 למבין.

36 (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואלה המשפטים"¹⁴⁴
37 בענין "וורעתי את בית ישראל [ו] זרע אדם וזרע בהמה כו'"
38 (ירמיה לא, כו): "אדם" הוא בחינת דעת – נשמות דאצילות.
39 "בהמה", ב"ן – נשמות דבריאה, ומשם ממשיך בחינת הדעת גם
40 בבי"ע כו' – ונתתי עשב בשדה לבהמתך" (ראה יא, טו). והיינו לפי
41 שהוא מבחינת דעת העליון כו', עיין שם.

42 ועל דרך זה יובן מה שנתבאר לעיל בענין עליית המלכות
43 מבחינה שנקרא בשם "בהמה" לבחינת אדם. והיינו בשבועות
44 – מתן-תורה, שהתורה היא מבחינת דעת היותר עליון¹⁴⁵, ועל
45 ידי זה נמשך בחינת דעת בכנסת-ישראל.

46 והנה מבואר במקום אחר – בפרשת שלח, בדבור המתחיל "ואם
47 האכל יאכל"¹⁴⁶, בענין מנחת נסכים, שהסלת הוא המשכת
48 הדעת, והשמן והיין הם חכמה ובינה כו'. ואם כן, לפי זה, הכבש
49 הבא עם העומר שמנחתו היתה כפולה – "שני עשרונים סלת",
50 יש לומר, שהוא ענין המשכת הדעת ממדרגה עליונה יותר.

ואפשר לומר:

52 על דרך שנתבאר בדבור המתחיל "ואלה המשפטים" הנ"ל,
53 שפדי להמשיך הדעת גם בבחינת בהמה, היינו בבי"ע, צריך
54 להיות מקור ההמשכה מלמעלה מאצילות; והיינו כמו שכתוב
55 (שמואל א, ב, א): "כי אל דעות הו"ה" – שכולל ב' בחינות דעת
56 כו'. וכמו שנתבאר גם כן על פסוק "משה ידבר"¹⁴⁷, שמשם
57 דייקא נמשך הכח שיהיה הגילוי גם למטה כו'.

58 וזהו ענין "שני עשרונים" – לרמוז לדעת-עליון ודעת-
59 תחתון, שעם היות הדעת המתפשט לקיום המדות וחיותן נקרא
60 "דעת תחתון", אף כדי שיומשך ויתפשט גם בבי"ע צריך להיות
61 מקור ההמשכה מ"דעת עליון" כו'.

62 והגם דבחינה זו שמבחינת בהמה מתעלה בבחינת אדם הוא
63 בשבועות דייקא, יש לומר, דגם בקרבן העומר וספירת העומר
64 צריך להיות הכנה לזה להמשיך בחינת דעת. שהרי גם להפך
65 המדות דנפש-הבהמית הוא על ידי הדעת דייקא.

66 ועוד יש לומר בענין "שני עשרונים סלת", על פי מה שכתב
67 ב"פרי עץ חיים" שער ספירת העומר, פרק ג': כי מן הדעת כו' הוא
68 כפול – בבחינת אור-פנימי ובחינת אור-מקיף כו'¹⁴⁸ :

(143) (זהר חלק א קכט, ב).

(144) (תורה אור משפטים עד, א ואילך).

(145) כמו שכתב הרמ"ז ריש פרשת קרח.

(146) (לעיל שלח מא, א).

(147) (תורה אור סח, ד).

(148) ועיין עוד ב"פרדס" ב"ערכי הכינויים" בערך עשורון.

(138) (זהר חלק א רכד, א. ראה גם תורה אור כ, ד. לעיל תצא מא, א).

(139) (ראה זהר חלק ב סב, א. חלק ג פנהס רל, א. אדרא וזטא רצא, ב ואילך.
וראה לעיל נצבים נא, ג).

(140) (סוטה מז, א).

(141) (בראשית רבה פרשה מה, ד).

(142) (ראה ספר המאמרים תרמ"א עמוד רסדירסו).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

בנה"ב להעלות לנה"א ע"י תשובה בלב נשבר כו' וראי' 21
מביטוש הגוף דוקא בבני חיי ומזוני שעי"ז סליק נהורא 22
דנשמ' וכן מה שבהמה תכפר על נפש האדם ומה 23
שבשר בהמה יחזק לכח החכמה כו' כנ"ל. אך לאחר 24
שנפלו וירדו למטה בגסות דק"נ בבחי' יש נפרד כנ"ל 25
אזי האדם גבוה מן הבהמה שבכח מ"ה דנשמה האלקי' 26
בבחי' הביטול לאין האלקי' הוא מברר ומהפך לבחי' 27
גסות ויש דנה"ב להיות בבחי' הביטול מיש לאין וכמו 28
בק"ש ואהבת בכל לבבך בב' יצריך גם ביצה"ר כו' 29
וזהו (תהלים לו, ז) אדם ובהמה תושיע כו' אדם דהיינו 30
הנשמה האלקי' מתקן ומברר לנה"ב שנק' בהמה ולזה 31
ירדה הנשמה בגוף כי הנשמה עצמה א"צ תיקון שכבר 32
נתקנה להיות שרשה מבחי' התיקון דאדם העליון כנ"ל 33
(אך א"כ למה אמר אדם ובהמה תושיע דמשמע 34
שיושיע גם לבהמה כו'. הענין הוא משום דלאחר 35
הביורר שמברר מ"ה דאדם לבהמה (כמו (ויקרא א, ב) 36
אדם כי יקריב כו') הרי עולה בחי' ב"ן דבהמה לשרשה 37
בבחי' ס"ג דתוהו שלמעלה מבחי' מ"ה (כמשי"ת 38
בסמוך) ולזה צריך שיושיע גם לבהמה להעלות לאדם 39
ושניהם צריכים עזר וישועה שיבררו ויעלו זא"ז וד"ל. 40

בראשית ברא אלקים

1 (לא) וזהו שאמר אדם ובהמה תושיע ה'. שזהו בחי' 1
מ"ה וב"ן שבחי' מ"ה דאדם גי' מ"ה מברר 2
לבחי' ב"ן גי' בהמה שהוא ענין הנ"ל בתקון ותוהו 3
דהנה ידוע בשרש בחי' נה"א ונה"ב שנה"א שרשה 4
בבחי' שם מ"ה דוקא שהיא בצלם אדם העליון כו'. 5
וע"כ יש בכח החכמה שבנשמה להיות שליט על הלב 6
להכניע' בכל דבר לעשות נגד טבעו דוקא אבל נה"ב 7
שרשה מבחי' התוהו שנפל בשבה"כ כנ"ל ע"כ מדותי' 8
קשים כארו ובחוצפ' וגסות בלי יתהפך ויזוז ממעמדו 9
מכל דבר כענין תקיפי דרא הנ"ל ע"כ נק' נפש הבהמית 10
שהיא כבהמה ממש וכמו שא' אין אדם כו' אא"כ נכנס 11
בו רוח שטות כבהמה שלא תמשול ברוחה כו'. ועכ"ז 12
שרש הבהמה למעלה מאדם וכידוע בענין בחי' בהמה 13
רבה שהוא בחי' ב"ן דתוהו שלפני האצילות וע"כ 14
נבראו בהמות וחיות קודם בריאת האדם בוימ"ב לפי 15
שלמעלה ג"כ קדם בחי' התוהו לתקון דאדם וכמ"ש 16
ואלה המלכים כו' לפני מלך כו' ומטעם הנ"ל שמדות 17
דתוהו קרובים יותר לבחי' העצמות כו' (וע"כ א' דוד 18
ואני כו' בהמות הייתי עמך במדות אוי"ר הטבעיים 19
ששרשם למעלה מן הדעת דאדם שמטעם זה יש כח 20

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

10 שְׁבִשְׁמֶן, אֶלָּא שְׁשֶׁם הוּא מִבְּחִינַת "חֻטְמָא", וְהָאֹר הוּא 10
מִבְּחִינַת הָאֶרֶת פְּנִים דְּאֶרֶץ-אֲנָפִין הִנְקָרָא "שְׁעִשְׁוּעִים" – 11
ש"ע נְהוּרִין⁶⁷, שְׁגֵם בֵּן בְּחִינַת הָאֹר הוּא הַמְכַרִּיחַ גִּילוי 12
הַשְׁמֶן כְּמוֹ ש'בְּשָׂמִים רֹאשׁ" הַכְרִיחוֹ כְּנ"ל, לְפִי שְׁהַשְׁמֶן 13
מִצַּד עֲצָמוֹ טָבְעוּ לְהִיּוֹת בְּהֶעֱלֵם, שְׁהָרִי הוּא עוֹמֵק 14
הַשְׂכָּל שְׁלֹמֶעֱלָה מִהֲגִילוי כו'. 15
וְהַעֲנִין: 16
דְּהִינָה בְּתִיב⁶⁸: "חֲכָמַת אָדָם תֹּאִיר פָּנָיו". כְּמוֹ רִבִּי 17
אֲבָהוּ שְׁהֲאִירוּ פָּנָיו מִחֲמַת שְׂרָאָה תוֹסֶפֶתָא חֲדָתָא⁶⁹, 18

1 (ב) וְהִנֵּה⁶⁶ עַל דְּרָךְ זֶה יוֹכֵן גַּם בֵּן עֲנִין נֵר חֲנוּכָּה, שְׁהִיָּה 1
הַגֵּס גַּם בֵּן בְּהַדְלָקַת שְׁמֶן בְּמִנְוֶרָה, וְהוּא עֲנִין הַמְּשַׁכֵּת 2
חֲכָמָה סְתִימָאָה הַנ"ל בְּמַלְכוּת לְהֲאִירָה מִן הַחֹשֶׁךְ שֶׁל 3
יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים וְהַתְּגַבְּרוּת חֲכָמָה דְּקְלִיפָה הַנ"ל. אִךְ 4
מִפְּנֵי שְׁהִיָּה בְּזִמְן הַגְּלוּת לֹא הָיָה בִּיכוּלָת לְהַמְשִׁיךְ עַל 5
יְדֵי בְּחִינַת שְׁמֶן הַמְּשֻׁחָה שְׁעֵשָׂה מִשָּׁה, שְׁהוּא בְּחִינַת שְׁמֶן 6
ו'בְּשָׂמִים רֹאשׁ" דְּחֻטְמָא, אֶלָּא עַל יְדֵי שְׁמֶן וְאֹר 7
שְׁבִהַדְלָקַת הַמִּנְוֶרָה. 8
9 וְעֲנִין הָאֹר שְׁבִשְׁמֶן – הוּא גַם בֵּן עֲנִין ה'בְּשָׂמִים רֹאשׁ"

(68) קהלת ח, א.

(66) פֶּרֶק זֶה מְיוֹסֵד עַל תּוֹרַת אֹר לר, ב וְאִילָךְ.

(69) תוֹסֶפֶתָא חֲדָשָׁה. יְרוּשָׁלַיִם שֶׁבַת פֶּרֶק ח הִלְכָה א. פְּסָחִים פֶּרֶק י סוֹף הִלְכָה
א. שְׁקָלִים פֶּרֶק ג הִלְכָה ב. קֹהֶלֶת רַבָּה פֶּרֶק ח א (ד). וְשֶׁם "תוֹסֶפֶתָא עֲתִיקָתָא".
אֲבָל כֵּן הוּא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּדִא"ת.

(67) זֶה֩ר חֶלֶק א ד, ב. חֶלֶק ג קלג, ב. "פִּירוּשׁ: אֹר הַתַּעֲנֹגֵג הָעֲלִיּוֹן הִנְקָרָא
שְׁעִשְׁוּעִים, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, שְׁשֶׁם נִמְשָׁךְ ב' פְּעָמִים ש"ע נְהוּרִין".
אֹר הַתּוֹרָה שֶׁם עֲמוּד תַּתְּסֻג.

חֲשׂוֹךְ וְלֹא אֹר, וְכֵן לְשִׁחְכֵמָה סְתִימָאָה הִיא בְּחִינַת
הָעֵלֶם, וּבְאֲשֶׁר יֵאִיר הָאֹרֶךְ בּוֹ, וּבְאִמְצָעוֹת שְׁהִיית זְמַן
בְּלִיַּן הַשֶּׁמֶן בְּאֹר הַשְּׁלֵהֶבֶת – מִזֶּה יִהְיֶה סִיבַת זְמַן קִיּוֹם
הַהֶאָרָה. וְהֵיכֵן, שֶׁעַל יְדֵי אֹר עֲתִיק־יּוֹמִין הֵנ"ל, שֶׁהוּא
הַמְהַפֵּךְ שֶׁמֶן דְּחֻכְמָה סְתִימָאָה לְהֵאִיר לְמַלְכוּת
דְּאֲצִילוֹת בֵּנ"ל.

וְהֵגֶם שֶׁהֶאָרָה זוֹ נִמְשָׁךְ בְּכָל הָאֲצִילוֹת, אֲבָל עֵיקְרוֹ
לְמַלְכוּת. כִּי לְפִי שֶׁהִיא בְּתַכְלִית הַחֲשָׁךְ כְּשִׁמְסִתְתָּרָת
בְּבִי"ע לְהִיּוֹת "רֹאשׁ לְשׁוּעָלִים", לְכַךְ צְרִיכָה לְהֶאָרָה
הַיֹּתֶר נֶעֱלָה בְּמַדְרִיגָה לְחֻזָּקָה בְּיֹתֵר.

וְזֶהוּ עֵנִין "קִישׁוּטֵי בְּלָה" ⁸⁰ – שֶׁכָּל הַמְקִיפִים נִמְשְׁכוּ
לְמַלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר ⁸¹, שֶׁמִּזֶּה הִטְעָם
טֵבַע מְרָאָה הַנֶּשִׁים יָפָה מֵהַנְּאֻשִׁים ⁸².

וְזֶהוּ שְׁנִצְטִינּוֹ "לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה", לְהַמְשִׁיךְ אֶל
הַמַּלְכוּת מֵאֹר וְשֶׁמֶן דְּעִתִּיק וְחֻכְמָה סְתִימָאָה הֵנ"ל, וְאִזּוֹ
נֹתֵן בָּהּ כֹּחַ וְעוֹז בְּהַתְגַּבְּרוּת חֻכְמָה אֱלֹהִית עַל חֻכְמָה
דְּקַלִּיפָה בֵּנ"ל.

וְזֶהוּ פִּירוּשׁ בְּרָכָה שְׁנִיָּה "שֶׁעֲשָׂה נִסִּים", וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב
בְּ"כְּוִנוֹת" ⁸³: "שֶׁעֲשָׂה" הֵם ש"ע נְהוּרִין דְּהֶאָרָת פְּנִים
הֵנ"ל שְׂבָאִים וּמִתְגַּלִּים בְּמַלְכוּת עַל יְדֵי הַדְּלָקָת נֵר
חֲנוּכָּה כו'.

וּפִירוּשׁ "נִסִּים לְאַבּוּתֵינוּ" הוּא: לְהִיּוֹת כִּי כָּל פּוֹעֵל
אֱלֹקִי הַנּוֹפֵעַל וְנִשְׁפָּע לְמִטָּה מִמֶּשׁ – אִי אֶפְשָׁר שִׁיּוּמֶשֶׁךְ
וְיִוִּשְׁפָּע כִּי אִם עַל יְדֵי הַמּוֹדוֹת כְּפִדּוּעַ, דֶּרֶךְ מַעֲבִיר עַל כָּל
פְּנִים.

וְלְהִיּוֹת כִּי הֵנֶס דְּחֲנוּכָּה בְּשִׁרְשׁוֹ הוּא עֵנִין תּוֹסַפֶּת אֹר
בְּחֻכְמָה בֵּנ"ל, לְכַךְ כְּשֶׁהִשְׁפִּיעוּ הַמּוֹדוֹת דְּאֲצִילוֹת הַנֶּס
שֶׁל תּוֹסַפֶּת הַשֶּׁמֶן הַטְּהוֹר בְּמִנְהוּרָה בְּזֶה הָעוֹלָם מִמֶּשׁ,
שֶׁהוּא עֵנִין תּוֹסַפֶּת אֹר הַחֻכְמָה בֵּנ"ל, הוֹצֵרָךְ לְהִיּוֹת
תּוֹחֵלָה הַגְּבֵהֶת וְהַעֲלָאת הַמּוֹדוֹת דְּאֲצִילוֹת בְּפִרְצוֹן

וְנִיכָר אֲדֻמוּמִית בְּלָחִים מִמֶּשׁ. וְאִךָ שֶׁהוּא עֵנִין גִּשְׁמִי,
אִמְנֵם סִיבַתוֹ גְּבוּהָ מְאֹד נֶעֱלָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲצָמִיּוֹת
הַתַּעֲנוּג שְׁבִיחִידָה שְׁבִנְפֶּשׁ, שֶׁהִיא הַנִּמְשָׁכָת בְּכַח הַשֶּׁכֶל
וְגוֹרָמָת אוֹתוֹ שִׁירָד מִהָעֵלֶם אֶל הַגִּילּוֹי לְחֹדֶשׁ הַשְּׁכָלָה
חֲדָשָׁה. וְלִכֵּן נִיכָר הַתַּעֲנוּג מְאֹד בְּשִׁמְמָצִיא שֶׁכָּל חֲדָשׁ,
מִפְּנֵי שְׁזֶה רָגַע שִׁינְצָא הַשֶּׁכֶל וְנוֹלָד מִהַתַּעֲנוּג
בְּהַתְלַבְּשׁוֹתוֹ בְּכַח הַשֶּׁכֶל, וּמִצַּד אוֹתוֹ הַתַּעֲנוּג יִהְיֶה גַם
כֵּן הֶאָרֶת פְּנִים הַגִּשְׁמִיִּים בְּלָחִיו. וְנִמְצָא, שֶׁאִךָ עַל פִּי
שֶׁהוּא הֶאָרָה גִּשְׁמִית, אֲבָל שֶׁרְשָׁה נֶעֱלָה גַם מִכַּח הַשֶּׁכֶל,
וְהוּא בְּחִינַת עֲצָמִיּוֹת הַתַּעֲנוּג בֵּנ"ל.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוֹכֵן לְמַעֲלָה עֵנִין תִּיקוֹן "וְאָמַת" ⁷⁰
ש"ב תְּהִינִן תְּפוּחִין בְּלָחִים" ⁷¹ דְּאִירָךְ אֲנַפִּין, שֶׁעַל זֶה
נֶאֱמַר ⁷²: "יֵאֵר הוֹי" פְּנִי אֱלִיךְ – פִּירוּשׁ: אֶל מַלְכוּת
דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהִיא בְּחֻשׁ, "רֹאשׁ לְשׁוּעָלִים" ⁷³, וְכְמוֹ
שֶׁכָּתוּב ⁷⁴: "תִּתֵּן אֶמֶת לִיעֶקֶב כו'".

הָעֵנִין:

כִּי הַחֻכְמָה סְתִימָאָה הִיא בְּחִינַת שֶׁכֶל נֶעֱלָם וּמוֹפְלָא;
וְשִׁיתְּגַלָּה מִהָעֵלֶם, שְׁזֶהוּ עֵנִין הַתְּהַפְּכוּת וְשִׁינּוּי מְהוּתוֹ,
צִרִיךְ לְהִיּוֹת דְּבַר הַגְּבוּהָ מִמֶּנּוּ שִׁיְהַפּוֹךְ אֶת הַשֶּׁכֶל
הַמוֹפְלָא לְהִיּוֹת יוֹצֵא מִהָעֵלֶם, וְהוּא מִהֶאָרֶת אֹר
עֲתִיקָא שְׂבוּקָע הַשֶּׁכֶל הַמוֹפְלָא וּמִמֶּשִׁיכוֹ לִידֵי גִילּוֹי ⁷⁵,
וּמִמֶּנּוּ בֹא הֶאָרֶת פְּנִים בְּעַת שִׁיּוּצָא הַחֻכְמָה אֶל הַגִּילּוֹי ⁷⁶,
שְׁנִמְשָׁךְ גַּם כֵּן גִּילּוֹי אֹר עַל יְדֵי הֵנ"ל בְּלָחִים.

וְלִכֵּן הוּא פְּנִי מִשְׁעָרוֹת, כִּי אֵינּוּ בְּבִחִינַת צִמְצוּמִים
בְּכָל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פְּסוּק "אֵלָה מִסְעִי כו'" ⁷⁷.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "יֵאֵר ה' פְּנִי אֱלִיךְ". וְזֶהוּ עֵנִין ש"ע
נְהוּרִין הֵנ"ל שְׁנִמְשָׁכִים מִעֲתִיק־יּוֹמִין – עֲצָמִיּוֹת תַּעֲנוּג
הָעֵלִיּוֹן הַנִּקְרָא "שֶׁשְׁשׁוּעֵי הַמֶּלֶךְ בְּעֲצָמוֹתוֹ" ⁷⁸.

וְזֶהוּ עֵנִין הָאֹר שְׁבִשְׁמֶן, שֶׁהוּא הַמְכָלָה הַשֶּׁמֶן, וְאִם
כֵּן הוּא גְבוּהָ מִמֶּנּוּ ⁷⁹, כִּי לֹא יִדְלַק הַשֶּׁמֶן לְבָדוֹ וְיִהְיֶה

(70) תשא לר, ו.

(71) ראה זתר חלק ג באררא רבא קלא, א. קלא, ב. עץ חיים שער אריך אפנין (שער יג) פרק ט. לקוטי תורה מסעי צג, א. ואילך.

(72) נשא ו, כה.

(73) אבות פרק ד משנה טו. ראה זתר חלק ב קמח, ב. זתר חדש, מדרש הנעלם שיר השירים עא, א. עץ חיים שער סדר אצילות, שער ג פרק א. שער דרושי אבי"ע (שער מז) פרק ו.

(74) מיקה ו, כ.

(75) ראה אור התורה שם התקסב, ב במוסגר.

(76) וְהוּא מִהֶאָרֶת אֹר עֲתִיקָא שִׁיּוּצָא הַחֻכְמָה אֶל הַגִּילּוֹי: בְּאֹר הַתּוֹרָה חֲנוּכָּה כִּרְךְ ד דף התקסב, ב: "לפי ענייני דעתי אינו כן, אלא ההעלם עצמו הוא חכמה סתומה שנקרא "שכל העולם" והגילוי ממנו הוא כענין "אבא יונק ממזלא" או כענין הארת פנים, ומי הוא הממשיך החכמה סתומה לדי גילוי, זהו בחינת

שעשועים העליונים, שהוא מבחינת עתיק... ואם כן נראה שכאן הוסיף הכותב כן מסבירתו.

(77) לקוטי תורה מסעי צג, ב. מאמרי אדמו"ר הנזקן תקע"א עמוד רמט ואילך.

(78) ראה עמק המלך שער א. וראה לקוטי תורה שיר השירים כו, סוף עמוד א ובכמה מקומות.

(79) באור התורה חנוכה שם דף התקסג, א מבאי ראיה מפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ח.

(80) ראה אור התורה פרשת ראה עמוד תתו.

(81) ראה לקוטי תורה שיר השירים מ, א. מאמרי אדמו"ר הנזקן תקס"ח חלק ב עמוד תריח. ביאורי הוזהר לאדמו"ר האמרי צג ג סוף עמוד ד ובנסמן שם. סידור עם דא"ח שם. ובאריכות יותר – פירוש המילות שם.

(82) ראה ספר המאמרים תק"ע סוף עמוד קלא.

(83) ראה במקומות שנסמנו לעיל הערה 6. במשנת חסידים הוא שם בפרק ד.

תוספת אור החכמה מהכתר במלכות, והוצרך להיות¹⁹
באמצעות המדות, ואם כן צריך לומר "נשים לאבותינו"²⁰
תחלה.²¹

ומפני שתוספת אור החכמה זה הוא מבחינת
החכמה-סתמא, שהוא מאד נעלה מן החכמה
וההשגה, על כן אי אפשר להגיע אליו בשום העלאת
מ"ן של אהבה ויראה, כי אם בבחינת הודאה במוחו לבד
– "להלל ולהודות". כמשל מלך גדול המתאכסן אצל
עני ופחות ערך, שאין העני יכול להגיעו בשום אהבה
וקרוב, אבל בשבח והודאה לבד יכול להגיע אליו.²⁸

וזהו סוד שהמלכות מקבלת בימי החנוכה מהוד –
ז"א, "איהו ביהו"²¹, ודרך שם זורח לה הארת החכמה
סתמא על ידי נר חנוכה דרך ההוד דוקא.³¹

וגם לנו ניתקנו ימי חנוכה "להודות ולהלל"²² לבד,
ולא בבחינת שמחה ומשתה כשאר יום-טוב, כי אור זה
הוא למעלה מן השגה, והשמחה אינו אלא מדבר
המושג, שזהו סוד היום-טוב:

מצות נר חנוכה

מד. ז.

מלך בשני קמצי: "ויאמרו בגוים ה' מלך" – בדברי הימים א סימן יו, לא. כ"ל
בפסוק "ישמחו השמים". ה' מלך גאות לבש" – תלים צג, א. ה' מלך תגל
הארץ" – שם צו, א.

מלך בקמץ תחת הזמן ופתח תחת הלמד: "מלך אלקים על גוים" – תלים מז, ט.
"כי מלך ה' צבאות" – ישעיה כד, כג. "מלך אלקים" שם נב, ז.

ימלוך: ה' ימלוך לעלם ועד – בשלח סו, יח. "ימלוך ה' לעולם" – תלים קמו,
יוד.

(91) תקוני זתר תת, דף כד, סוף עמוד ב: "המקנא בהודאה. וידא הוד . .
ואיהו הוד תמנא יומי דחנוכה". פרי עץ חיים שער חנוכה פרק ד. שער הכוונות
ענין חנוכה דרש א'. ועוד. וראה סוף דבור המתחיל "מאי חנוכה" שבת פרשת
משכן, שבת חנוכה תשל"א.

(92) נוסח הודאת "על הנסים" דחנוכה: "וקבעו שמות ימי חנוכה אלו להודות
והלל". שבת כא, ב: "ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה". ובפירוש רש"י:
"לא שאסורין במלאכה, שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר 'על הנסים'
בהודאה".

הכתר, שהכתר הוא למעלה מן החכמה, ומשהוגבהו
לשם קיבלו ממדות שבכתר תוספת אור זה דחכמה
להשפיעו למטה.

וזהו "שעשה נסים לאבותינו" – פירוש: ה"נס" הוא
לשון הגבהה והתנשאות⁸⁴ מהנמוך לגבוה מאד נעלה,
כמו הנס על החרים⁸⁵. וכן בלשון משנה, ריש פרק ה'
דבבא בתרא⁸⁶: "את התורן ואת הנס כו". והאבות הם
חג"ת פנ"ל, ובזה הענין אור החכמה שבחנוכה הוצרך
להיות נס והגבהה גדולה לחג"ת הנקראים "אבותינו" –
שיוכלו במדות דכתר.

וזהו "בימים הה"ם" – הידועים, שהם המדות –
הנקראים "ימים"⁸⁷ – שלמעלה מהשכל, ונקראים גם כן
ימי קדם⁸⁸ בידוע, וקיבלו משם תוספת אור זה, ואז
יחדו להאיר זה למטה על ידי המלכות להעשות בגילוי
בזמן ומקום;

וזהו "בזמן הזה", כי שרש⁸⁹ הוויית הזמן הוא בבחינת
מלכות, "מלך", "מלך", "ימלוך" כו⁹⁰. ולכן מבכרים כן
גם עכשיו, שבכל חנוכה נמשך על ידי הדלקת הנרות

(84) "שהוא כלונס ארוך שמשמין בראש הקר כדי שיצאה למרחוק". אור
התורה שם. על פי רש"י ומצודת ציון על הפסוקים: "ונשא נס" (ישעיה ה, כו)
"נס להתנוסס" (תהלים ס, ו). וראה ספר השיחות תשמ"ט כרך א עמוד 371
ואילך. ושם נסקן.

(85) "על הר נשפה שאנו נס" (ישעיה יג, ב). "נס הרים" (שם יח, ג). "כתרן על
ראש הקר, וכנס על הגבעה" (שם ל, יז). "ואל עמים ארים נס" (שם מט, כב).

(86) דף עג, א.

(87) ראה זתר חלק א רמו, א. חלק ג רצח, ב. ועוד.

(88) מיקה ז, כ: "אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם".

(89) תניא שער היחוד והאמונה פרק ז.

(90) נוסח תפלת שחרית: ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך. וראה זתר חלק א
בראשית לה, א. וראה אגרות קודש כבוד קדושת אדמו"ר חלק ב עמוד עט.

ב"פירוש המילות" להצמח עקב (נדפס באור התורה סידור עמוד פג): "וגבי
ארון עולם אשר מלך" הוא בפתח תחת הלמד. וכולם נמצאים בכתוב:

מלך בשני סגליו: ה' מלך עולם ועד – תלים יח, יז. "ויבוא מלך הכבוד" – שם
כד, ז. "וישב ה' מלך לעולם" – שם כט, י. "כה אמר ה' מלך ישראל" – ישעיה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מוציא חמה מנרתקה. ויובן זה מהבחינה דלעומת זה
בחי' בהרת וארז"ל במד"ר שהיתה מבהרת, ופי' המ"כ
חריפה, והיינו להיותה עזה כשלג, וא"כ בקדושה זהו
ענין לבושי' כתלג חיזור כו', שהאור נמשך מעת"י זהו
ענין אור בהיר. ומזה יובן ענין וספרתם לכם ממחרת¹⁰

והנה כתי' (איוב ל"ז כ"א) ועתה לא ראו אור בהיר
הוא בשחקים ופי' המ"צ בהיר מאיר ומזהיר,
וכ"מ במד"ר ס"פ אחרי פכ"ג שסמכו לענין הרואה
חמה בתקופתה, ובלשון הה"מ נ"ע מורגל ענין
בהירות, ואפ"ל מעין ענין כצאת השמש בגבורתו⁵

נגעים שנים שהן ארבע, כמו"כ וכ"ש בקדושה יש
עד"ז, וזהו ענין כי כל ביתה לבוש שנים מילה ופריעה
הם ביסוד ומל', ועד"ז ציצית ותפילין הטלית הוא
במל' והתפילין בז"א, א"כ עי"ז נמשך יחוד העליון
בקדושה מה שבא שורש ההמשכה מעת"י בחי' לבושי'
כתלג חיוור ושער רישי' כעמר נקא, וע"י יחוד זה
יתבטלו ד' מראות נגעים הנ"ל, שהרי יחוד זה ענינו
שיהי' הגילוי גם למטה בבי"ע כמו שהוא למעלה
באצי' כו', וע"י האור נדחה החושך כו'. עיין מד"ר
קנ"א ד' ובזהר פ' לך דע"ח ע"ב ע"פ ועתה לא ראו
אור אימתי בשעתא דאמר קודב"ה לאברהם לך לך כו'
בהיר הוא בשחקים דבעא קודב"ה לאדבקא ליה
לאברהם בההוא אור דלעילא כו', ועו"ש ע"פ וימנע
מרשעים אורם דא אברהם, ועיין מזה בת"א בד"ה
בשלח פרעה דבחי' אורם זהו ורב חסד כו', וע' מענין
אור במאו"א א' נ"א, ובפרדס סוף ערך אור מופלא
שהכתר נק' אור מבהיק מטעם כי הוא מבהיק ומאיר
לכל הספירות עכ"ל, וזהו עצמו ענין אור בהיר. וע'
מענין אור צח אור מצוחצח בפרדס שער הצחצחות
וג"ז קרוב לענין אור בהיר, וע"ד אספקלריא המאירה.
וזהו והשביע בצחצחות נפשך כו'.

תמים תהי'

בס"ד. דברים י"ח י"ג

השבת דכ' בלק"ת פ' אמור שהוא לשון בהירות, וכן
עשר ספירות הוא לשון בהירות, י"ל המכוון להמשיך
אור בהיר מבחי' ע"ק שבו ועל ידו יזכך את נה"ב
וכמש"ש שהן המשכות המקיפ' ממחרת השבת שהן
למעלה מבחינת השבת, והשבת הוא מחכמה מוחין
דאבא, וא"כ מבחי' שלמעלה מהשבת זהו מע"ק, וע"י
מקיפים אלו יזכך ע"ד שהמקיף מצחצח חצי הכלי
מבחוץ, וכמ"ש בד"ה טוב לחסות בה' מבטוח באדם,
והיינו כי כל גוים סבבוני בשם ה' כי אמילם כו' כי
בבחי' אדם יש זה לעומת זה משא"כ בבחי' המקיף
כו', ועיין מזה ג"כ בביאור ע"פ וקבל היהודים וז"ל
וכמו ספירת העומר שהוא ברור ז' מדות דנה"ב הוא
דוקא ע"י שממשיכים מקיפים דאימא שעז"נ וספרתם
לכם ממחרת השבת כו', וכן יוהכ"פ מחילת עוונות ע"י
תבוא אם ותקנח כו', ונודע דהבינה נק' עתיקא וכמ"ש
הטעם מזה בת"א ר"פ לך לך גבי ה' דאברהם שהוא
למעלה מבחי' אב רם חכמה עילאה. וזהו וספרתם לכם
להמשיך להם אור בהיר כו'. ועיין בזח"א פ' ויחי
דרל"ח ע"ב ע"פ לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה
לבוש שנים, א"ת שנים אלא שנים כגון מילה ופריעה,
ציצית ותפילין, מזוזה ונר חנוכה, ואפ"ל דכמו מראות

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - תרמ"ג

ונרתיק מסתיר על אור השמש, כמו כן שם אלקים
מצמצם ומסתיר על אור הו'. וכל כך רבו הצמצומים
וההסתרים, עד שנתהוו מציאות דברים גשמיים שיהיה
נראה כאלו הוא יש ודבר נפרד לגמרי.
אף תכלית בריאת יש מאין - המכוון שיהיה ביטול
היש לאין, היש יהיה בטל אל האין, והוא על ידי
התבוננות שיתבונן בגדלות אין-סוף ברוך הוא, איך
ד"אני הו' לא שניתו"י¹⁶, שלא יש שום שינוי בין קודם
הבריאה לאחר הבריאה, "אתה הוא קודם שנברא
העולם ואתה הוא לאחר שנברא העולם"¹⁷.
ולכאורה צריך להבין איך אומרים ד"אני הו' לא

וביאור הענין:

הנה כל המצות נתלבשו בדברים גשמיים, ציצית
בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, ד' מינים שבלולב
בצמחים גשמיים, וכן מזוזה בקלף גשמי, וכן כל המצות
כמו תרומות ומעשרות כו'.
והנה מציאות הדברים גשמיים נתהוו משם אלקים,
וכמו שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"¹², ודבור הוא
בחינת מלכות, שם אלקים. והו' "בראשית ברא
אלקים"¹³, ל"ב פעמים אלקים נאמר במעשה בראשית¹⁴,
שעל ידי ששם אלקים מצמצם ומעלים ומסתיר על שם
הו', וכמו שכתוב "שמש ומגן ה' אלקים"¹⁵, שכמו המגן

תצא לט. ריש עמוד ג. שיר השירים לא, ריש עמוד ד. לב, ד. ובבמה מקומות.

(15) תהלים פד, יב.

(16) מלאכי ג, ו.

(17) על פי נוסח תפלת השחר.

(12) תהלים לג, ו.

(13) בראשית א, א.

(14) ראה זהר חלק ג פא, ב (ברע"א מהימנא), זהר חדש צד, ד. צו, ב. ונפרטו
שם קיב, גיד. פרדס שער יב (שער התיבות) פרק ב. לקושי תורה אמור לג, ד.

הצמצום וההסתרה הוא לגבינו, שיהיה מציאות היש, אבל לגבי אינסוף עצמותו ומדהותו – אינו שייך שום צמצום והסתרה חס ושלום, וכמו שכתוב "את השמים ואת הארץ אני מלא"²¹, וכתוב "מלא כל הארץ כבודו"²² כו';

שהרי אינו שייך שיסתיר כי אם דבר הזולת, אבל עצם אינו שייך שיסתיר על עצמו, כמו שאינו שייך לומר שהאדם יסתיר על עצמו. כמו שכתוב בשלחן ערוך אורח חיים סימן צ"א לענין פסיו הראש, דאינו מועיל מה שישים ידיו על ראשו מפני שאין העצם מסתיר על העצם,

ולמעלה הרי "אין לך דבר שחוץ ממנו", והיו ואלקים כולי' חד²³ כו' כמו שנתבאר במקום אחר, ואם כן אינו שייך ששום דבר יסתיר על אלקות כלל, ואם כן אינו שייך לומר ששם אלקים יסתיר עליו חס ושלום, שהרי שם אלקים שהוא בחינת מלכות הוא אלקות ומיוחד באינסוף בתכלית היחוד, ואם כן אינו מסתיר כלל גם לגבי ההארה משם הוי' המהווה עולמות כי אם לגבי המקבלים, אבל לא לגבי האור, ואם כן "לא שנית" גם בהארה שמאיר מאור אינסוף כו';

וכל שכן לגבי העצמות שאינו שייך שום הסתרה, דבאמת, בזה דוקא נשלם המכון, דמה שעלה בראונו הפשוט שיהיה עולמות, הוא כדי שיהיה "אנא אמלוק"²⁴, ו"אין מלך בלא עם"²⁵, ואם כן, התהוות שנעשה מבחינת מלכות שיהיה מציאות היש – זהו עיקר המכון ד"נתארה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים"²⁶ דדוקא, ואם כן, בזה דוקא נשלם הרצון, ואם כן, בחינת מלכות הוא אינסוף ממש, ואם כן, אינו שייך שיסתיר על אור אינסוף, אלא אור אינסוף נמצא למטה כמו למעלה ממש, ואדרבה, למטה מאיר אור אינסוף מדריגה יותר גבוהה מעולמות העליונים, שעצם האור אינסוף נמצא למטה דוקא, שהוא עיקר המכון (וכמו שכתוב בתורה אור פרשת וירא²⁷ דבור המתחיל "פתח אליהו" וזה לשונו: "ואדרבה, המאור הוא בהתגלות").

שנית", והרי יש כמה וכמה חילוקי מדריגות בהגילוי אלקות שמאיר בכל עולם ועולם. כמו בד' עולמות אבי"ע, הרי אין אחד מהם דומה לחבירו, שהרי באצילות מאיר גילוי אלקות ד"איהו וחיהו וגרמוהו חד"¹⁸, ובבריאה אינו מאיר גילוי אלקות כל כף;

ובאצילות גופא יש גם כן חילוקי מדריגות¹⁹, דבכתר ובחכמה מאיר אור אינסוף בקירוב מקום, ובבינה בריחוק מקום. ואין הפנונה מקום גשמי חס ושלום, אלא הפנונה דבכתר ובחכמה מאיר גילוי רב, ובבינה אין מאיר בגילוי כל כף, ובז"א מאיר דרך חלון שהוא צמצום יותר, ובמלכות דרך נקב שהוא עוד צמצום יותר,

אך מכל מקום באצילות דרך כלל מאיר גילוי אלקות שנקרא גילוי ההעלם דאלקות, אבל בבריאה אינו מאיר גילוי אלקות ונקרא בריאה יש מאין, וביצירה עוד בהעלם יותר, ובעשייה עוד בהעלם יותר, וכמו שנתבאר מזה במקום אחר, עד שבעולם הזה הגשמי שאנו בה – הוא חשך כפול ומכופל, העלם והסתרה לגמרי. ואם כן, הרי יש שינוים גדולים, ואין אומר ד"לא שנית" כלל.

אך הענין הוא, דהנה כל השינוים הנ"ל הוא רק לגבי המקבלים, דעולם האצילות, מפני שנודבק העולם והספירות, לכן יכולים לקבל יותר גילוי אלקות, ועולם הבריאה לא נודבק כל כף – אינו יכול לקבל גילוי אלקות כל כף, וכן יצירה ועשייה, עד שעולם הזה הגשמי, מפני שלא נודבק עדיין אינו יכול לקבל גילוי אלקות, הרי כל זה לגבי המקבלים, שאינם מקבלים האור, אבל אינסוף – הוא נמצא למטה כמו למעלה ממש, וכמו שכתוב "כחשיכה באורה"²⁰, שהוא נמצא במקום החשך כמו במקום האור, שאין החשך מסתיר לפניו כלל.

דהנה סבת החשך וההעלם למטה שיהיה מציאות היש, נתבאר לעיל שהוא מצד שם "אלקים" שמעלים ומסתיר עד שיוכל להיות מציאות היש כנ"ל. והנה

(24) על פי לשון תרגום יונתן מלכים א א, ה. נסמן בסידור עם דא"ח עמוד נב, ב. וראה מגיד דבריו לעקב להרב המגיד סימן קב. קו. ועוד.

(25) בחי' וישב לו. ל. שם ריש פרשת בלק. בד הקמח ראש השנה (ב) דבור המתחיל ועוד (בהוצאת שאוועל עמוד שטט). ספר החיים לאחי מהר"ל ספר גאולה וישועה פרק ב. עמק המלך שער א ריש פרק א. תניא שער היחוד והאמונה ריש פרק ז (פא, ב). אגרת הקדש סימן ב (קל, ב). לקוטי תורה בלק סו, ג. נצבים מו, ד. ספר המאמרים תקס"ג חלק א רעו. רפד. ובכמה מקומות.

(26) ראה תחומא נשא טז. במדבר רבה פרשה יג, ו.

(27) יד, ב.

(18) תקרי' בהקדמה ג, ב.

(19) עץ חיים שער דרדשי אבי"ע (שער מב) פרק יג. סוף פרק יד. שער סדר אבי"ע (שער מז פרק א) ופרק ב. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן על ענינים חלק א עמוד לו. ושם נסמן.

(20) תהלים קלט, יב.

(21) ירמיה כג, כד.

(22) ישעיה ו, ג.

(23) ראה זהר חלק א יב, סוף עמוד א. חלק ב כו, ב. קסא, א.

28 עבודת האדם למטה דוקא.
29 נמצא לפי זה מוכן איך דבאמת "לא שנית" כלל ודי
30 למבין. אלא שאינו נראה לגבינו, אבל באמת, עצם אור
31 אינסוף הוא נמצא למטה ממש, ואם כן הרי "לא שנית"
32 כלל, דהשינוי הוא בהמקבלים, שאינם מקבלים האור
33 בגילוי, אבל לגבי האור אינסוף – "לא שנית" כלל,
34 שהוא נמצא למטה מטה ממש.
35 **קיצור.** צריך להבין מה שגר חנוכה צריך להיות "על פתח
36 ביתו מבחוץ" דוקא, ברשות הרבים או בחצר, ובשמאל דוקא,
37 ובשיש מזוזה בימין אז אפשר להיות גר חנוכה משמאל, ואם
38 לא – אי אפשר להיות בשמאל, וסבירא ליה ל"אבי העזרי"
39 שמניחה בימין.
40 וביאור הענין: דהנה כתיב "כי גר מצוה ותורה אור", שעל
41 ידי "גר מצוה" דוקא אפשר להיות "ותורה אור". והענין, דהנה
42 המצות נתלבשו בדברים גשמיים, והמכוון – שעל ידי מעשה
43 המצות יהיה ביטול היש לאין והוא על ידי התבוננות ד"אני
44 הוי' לא שנית", שהשינויים הם מהמקבלים, שאינם יכולים
45 לקבל האור, אבל אינסוף – הוא נמצא למטה כמו למעלה
46 ממש, שאין לה דבר שחוץ ממנו, ועצמות אינו שייך שיסתיר.
47 ולכן "גם חשך כו"³², דסבת החשך – משם אלקים, ושם
48 אלקים מיוחד באור אינסוף, ועל ידי שם אלקים נשלם הרצון
49 ד'נתאנה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים", ואם
50 כן אינו שייך שיסתיר רק לגבינו, ד"הן הן גבורותיו"³³, אבל
51 לגבי אינסוף אינו שייך שיסתיר, ונמצא למטה כמו למעלה
52 ממש, ו"אדרבה, המאור הוא בהתגלות" פירוש: "נמצא למטה
53 כו"³⁴. ועיין בדבור המתחיל "ויאמר ה' הן עם אהר" (מ"ג)³⁵.

1 ועיין מה שנתבאר בתורה אור בהביאור לדבור
2 המתחיל "יביאו לבוש מלכות" בדבור המתחיל "וביאר
3 ההפך כו"²⁸.
4 (שכל מה שנתורה עולמות עליונים, עולמות איך
5 סוף, הוא בכדי שעל ידי ריבוי השתלשלות אלפים
6 רבבות מדריגות ועל ידי ריבוי צמצומים יהיה מציאות
7 היש, שאם לא היו ההשתלשלות והצמצומים כל כך,
8 לא היה אפשר להיות מציאות יש נראה ונפרד. ולכן כדי
9 שיהיה מציאות היש צריך להיות תחלה עולמות
10 עליונים אינסוף, אך אין זה עיקר המכוון, אלא עיקר
11 מה שעלה ברצונו אינסוף עצמותו ומהותו שיהיה
12 עולמות, הוא שיהיה עולם הזה הגשמי דוקא, ואם כן
13 הרי אינסוף עצמותו ומהותו נמצא דוקא למטה בעולם
14 הזה הגשמי, שזה עיקר, ולא עולמות עליונים, ומכל
15 מקום אין זה שינוי חס ושלום קמיה יתברך.
16 ואפשר לומר מיניה וביה, אמת שעיקר המכוון הוא
17 עולם הזה דוקא, אך אי אפשר להיות עולם הזה
18 הגשמי אם לא שיהיה תחלה עולמות העליונים, אם כן
19 הרי בהעולמות העליונים נמצא בהם המכוון שעל ידו
20 יהיה התהוות עולם הזה הגשמי (אם כן הרי בהם נמצא
21 גם כן אינסוף עצמותו ומהותו מה שעלה ברצונו כו" – כן
22 אפשר לומר), רק המכוון, שהתחתונים דוקא, היינו
23 הנבראים שבעולם הזה, הם דוקא יהיו כלים לבחינת
24 אינסוף עצמותו ומהותו (ועיין בדבור המתחיל "ויגש"
25 רל"ג²⁹ שגם לעתיד לבא יהיה עולם התיקון. ועיין בתורה אור
26 פרשת וישלח³⁰ שיעקב רצה להמשיך המקיפים דתהו בכלים
27 דתיקון, יענין שם³¹ ענין זה בעבודה. אך הרי כל זה על ידי

(32) "לא יחשיך ממך וילכה כיום יאיר כחשיכה באורה".

(33) גיטין נו, ב.

(34) "כמו למעלה". תורה אור וארא שם.

(35) ספר המאמרים תרמ"ג ע' ד.

(28) צב, ג דבור המתחיל "וכנה יוכן ההפך".

(29) ספר המאמרים תרל"ג עמוד פח ואילך.

(30) כד, ג.

(31) כה, ב.

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ט

נקראים ישאל ישינים, ומכל מקום לבם ער בזמן
הגלות, ולכן קול דודי דופק כו'.
ולהבין יש להקדים תחלה מה שנתבאר לעיל**

"אני* ישנה ולבי ער, קול דודי דופק" כו'. ואיתא
בהרי"א, "אני ישנה – בגלותא, ומכל מקום
ולבי ער". וצריך להבין מהו ענין השנה, דבזמן הגלות

המאמרים שם עמ' 107.
(1) ראה זוהר חלק ג צה, א. תקונים תיקון סט (קכג, ב). -
ועיין גם כן [מאמר] דיבור המתחיל אני ישנה תר"צ.

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ט עמוד 118 ואילך. ההערות
ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר על פי הנדפס שם.
(**) מאמר דיבור המתחיל קול דודי הנה זה בא, נדפס בספר

מיני לעג, וממציאים כמה המצאות אף ללעג ממי
 שהוא ירא שמם ומקיים את המצות (וכדאיתא במדרש
 רבה איכה על פסוק "איכה הייתי זוללה"). ועוד קשה
 ביותר, דמי הוא המלעיג, איש שהוא פחות שבפחותים,
 אשר אין בו לא שכל ולא טעם, ומעולם לא נסתה נפשו
 להחזיק באיזה דקות, ער האט קיינמאל נישט פארזוכט
 האלטען בא א איידעלקייט, כי אם אוכל ושותה
 ועושה מה שלבו חפץ בשארי תאוות ותענוגי עולם
 הזה, ובהפקרא נחא ליה, כבהמה ממש, ועוד גרוע
 ממנה, כי האדם המתנהג כבהמה הרי הוא גרוע ממנה,
 דבהמה אין לה דעת, והוא אדם וראוי לדעת, ואף גם
 המבחרים שבהם הקוראים את עצמם בשם
 "משכילים", הרי לא הועילה להם חכמתם לזכך
 המדות שלהם, וכל שכן בענין הגאון שמדמה בנפשו
 אשר הוא חכם אחד, וכל ההשפלה – שלו היא, וכל
 אנשי העולם גם החכמים כאן נגדו כו', ואינו חושב
 כלל אולי חבירו חכם גדול יותר ממנו כו', דאף יעלה
 על הדעת שיהיה מי שיהיה גדול ממנו כו', וכל זה
 מפני הגאון והגסות הנעשה בנפשו על ידי חכמתו
 והשפלתו, אשר באמת מי שהוא חכם באמת צריך
 להיות ההפך מזה, להשפיל את עצמו לפני כל אחד
 ואחד וללמד ממנו, וכמאמר הפתוח "מכל מלמדי
 השפלתני", דמי שרוצה לידע איזה דבר חכמה לאמתו
 צריך ללמד מכל אחד ואחד, ובפרט מן החכמים, ולחשוב
 ולהתבונן ולחקר בדבריהם היטב בלי שום פניה, אם
 שהוא בדתו אם לאו (זהו החכם באמת), ואז דווקא יתברר
 לו האמת, ומכל שכן שלא להתגאות על בני אדם,
 אדרבה לקרובם, כי החכם הוא רואה במעלת כל אחד
 ואחד, אבל הוא אינו בן, ורק מתגאה במציאותו, וידוע
 דמדת הגאון³ הוא גרוע ביותר משארי המדות רעות,
 והוא מקור למקור לכל המדות הגרועות הם הקנאה
 התאווה והכבוד, וכאשר אנו רואים שלא הועילה להם
 חכמתם שלא להמשך אחרי התאוות ותענוגי הגוף,
 וההשפלה אצלם לחוד והתאווה לחוד, אשר באמת
 התגברות המדות היא הפך השכל לגמרי, והתגברות
 השכל צריך לדחות התגברות המדות, וכידוע לכל
 משפיל, ואם אינו יכול לעמד נגד מדותיו אזה חכמתו
 כו', דהרי זה כל האדם רק לברר המדות שלא יהיה
 כבהמה. ומכל שכן מי שהוא ריק גם מכל דבר, שאינו
 חושב שהוא חכם, ורק עוסק במלוי תאוותיו, ומתפאר

דבזמן הבית היה גלוי אלקות, ולכן נשמות ישראל היו
 בבחינת פנים בפנים ועבודתם בבחינת ראיה השגה
 ואהבה ויראה המגיעים עד בחינת אור אבא [חכמה],
 ובזמן הגלות העבודה היא בנצח והוד שמגיעים
 בפנימית הפתר, שהוא פנימית ועצמות אין סוף ברוך
 הוא.

(יא) **ובאור** הענין בעבודה בנפש הוא, דהנה בתיב "לא
 מרובכם מפל העמים חשק הוי' בכם ויבחר
 בכם, כי אתם המעט מפל העמים" כו', פרוש מה שנתן
 לכם התורה ומצוות, לא מרובכם מפל העמים, פרוש לא
 מפני הכחות פנימיים שלכם, הינו שכל ומדות שיש
 בכם יותר מכלל העמים, דגם הנפש השכלית
 שבנשמות ישראל הוא מפני אדם שבמרובה, ולא מפני
 זה נתן לכם התורה ומצוות, כי אם "כי אתם המעט
 מפל העמים", רצונו לומר המעט המורם מפל העמים,
 הינו בחינת המעט שיש בכם מה שלא יש בכל העמים,
 והוא הכח דמסירות נפש שיש בנשמות ישראל, והוא
 ענין הבטול הרצון הלבנה מטעם ודעת כו', והוא
 בחינת ניצוץ היחידה שבו מתלבש² הניצוץ קטן שהוא
 בחינה תחתונה שבבורא כו', ומצד זה הכח שיש
 בנשמות ישראל נותן להם התורה ומצוות, ובכח זה
 הקדימו ישראל בשעת מתן תורה נעשה לנשמה, דענין
 נעשה הוא בחינת בטול הרצון לגמרי מכל וכל לבחינת
 אין סוף בעל הרצון, ועל ידי זה מניח כל רצונותיו
 בקיום המצות, ובכח זה עמדו ישראל נאמנים להוי'
 בגלות מצרים שלא שנו שמם לשונם כו', ובכח זה
 עמדו ישראל בגלות מדי ונון, ששונאיהם הכריחום
 לעבר על הדת ורמנא לצלוי ואמרו "כתבו לכם על
 קרן השור שאין לכם – חס ושלום – חלק באלקי
 ישראל", ובכח זה עומדים ישראל נאמנים להוי'
 ולתורתו בגלות זה האחרון, שלא להתפעל מכל מונע
 ומעכב לקיים את התורה ומצוות. והנה מזמן לזמן
 נעשה התורה ומצוות עוד קשה יותר לקיים, כי בזמן
 הבית וכל שכן בזמן משה רבנו עליו השלום לא היה
 קשה כל כך לקיים התורה ומצוות, אף אחר כך נעשה
 ההעלם וההסתור יותר, עד שבדורותינו אלה בעקבות
 משיחא החשוף יכסה ארץ, אלביש שמם קדרות חשוף
 כפול ומכפול, ומי שהוא ירא שמם ומקיים תורה
 ומצוות, הרבה חושים וקוצים יש, ועוקצים אותו
 ודוקרים אותו כבמדקרות ברזל ומלעיגים ממנו בכל

פרק ב. ועיין גם כן קונטרס ומעין מאמר טו ואילך. [מאמר] דיבור
 המתחיל החלצו רנ"ט. ועוד.

(2) עץ חיים שער מב פרק א.

(3) ראה לקוטי תורה שיר השירים דיבור המתחיל קול דודי

מדרגות, הראשונה הוא הרצון, והשניה הם כחות הנפש
שכל ומדות והחושים כו'. והנה הרצון הוא נמצא בכל
הגוף בשוה, דהרי הרצון אין לו כלי מגבל בגוף
שנאמר דכלי זה הוא כלי אל הרצון, כמו שהראש הוא
כלי השכל, והלב כלי המדות, כי אם מקיף את כל הגוף
בשוה, לכן פועל על הרגל כמו על המוח שבראש,
והראיה דכשעולה ברצונו לנענע ברגל תכף הוא מנענע
כלי שום שהיה זמן, וכן פועל על המוח, דלכן אמרו
רבותינו ז"ל "לעולם ילמד אדם במקום שלבו חפץ",
דמאחר שיש לו רצון בזה הרי ישכיל ויתחכם ביותר,
דמזה מוכח שהרצון נמצא בראש וברגל בשוה להיותו
מקיף כלם, ופעלתו בדרך גזר כו'. אמנם הכחות שכל
ומדות הנקראים כחות פנימיים הרי הם מתלבשים כל
אחד בכלי דוקא, ובהם יש התחלקות ואינו בשוה בכל
הגוף, וכמו שהשכל מתלבש במוח שבראש דוקא, מפני
שדוקא חמר המוח הוא ממזג באפן בזה שהוא כלי
לקבל בתוכו אור השכל, מה שאין בן חמר כלי העין
על דרך משל או שארי האברים אינם כלים לגלוי אור
זה, וכן הלב הוא מקום משפן המדות דוקא, שהאור
בדרך הכלי ומתלבש בתוכו בפנימיותו, וצריך שיהיה
הכלי ממזג באפן בזה שייכל לקבל כו', ומאחר שהם
כחות המתלבשים בכלים בפנימיות, ממילא מוכרח
שיהיה התחלקות, ואינו שוה בכל הגוף, ולכן כח
השכל שהוא כח היותר נעלה הוא במוח שבראש דוקא,
דשם מאיר בגלוי, אבל בהגוף אינו מאיר בגלוי, כי אם
המדות שהם הולדת המחין מאירים בגוף.
קצור. לפנים גמלא שיתנא, וימשיל בבטול העקב לכת
הרצון יותר מהראש, אף שאין לחלק בחיות
הנפש שבהם, רצון – מקיף, שכל ומדות – פנימיים.
(ג) והנה מה שנמצא כח השכל ביד במלאכת
האמנות בציר ובדומה, שנקרא אמן יד
לציר ולעשות כל דבר שמשכיל, הרי יש בזה כמה
טעמים. הראשון, שזה רק עשיה בלבד שבשכל, שהוא
המדרגה היותר תחתונה שבשכל. השני, שהעקר הוא
השכלת השכל והציר שבתוכו, והיד הוא רק
שמביא לידי פעל את זה שהשכל בעשיה שבשכל,
ולפי אפן הציר שבפמחשבה. השלישי, דזה גופא מה
שהיד מביא לידי פעל, הוא דוקא על ידי התלבשות
המדות. ומפל זה מוכן, דבגוף אינו מאיר גלוי השכל,

בזה שהוא יכול למלאת תאוות נפשו, שהוא בהמה
ממש, וגם זה הוא מלעיג על תלמיד חכמים ויראי
אלקים, דזה קשה מאד לסבל, והכל לפי המביש כו',
וסבת הדבר הוא רק מפני החצפא והגסות אשר נתרבה
בעת מאד מאד בעוונותינו הרבים, ואין שום אדם מכיר
את מקומו כלל, עם איז געווארען אזויפיל די הפקרות
און די חצפאי, דאין שום אדם מכיר מקומו וערכו, וכל
אפיה שוין, ומפני גדל העמי הארצות והגסות (גראבקניט)
נתמעט ערך החכמה, וויסענשאפט איז געווארען
נידעריג, וכמאמר רבותינו ז"ל "בעקבי משיחא חצפא
יסגיו כו', ונערים (מן הדעת) פגי זקנים (שקנו חכמה)
לבינו" כו', ואם בן בזמן הזה, מן החוחים והקוצים
נעשה קשה במאד הקיום תורה ומצוות.
קצור. נתינת התורה ומצוות וקיומם הוא על ידי "כי
אתם המעט", הבטול שלמעלה מטעם ודעת,
ובפרט בזמן הגלות. יתאר דמזמן לזמן מתקשה קיום
התורה ומצוות, ובפרט על ידי שהמלעיגים פחותים
וריקים.
(ב) אמנם המבין יבין דבהכרח לומר⁴ דיש עכשו
כחות בנשמות ישראל לעמד גם נגד
המונעים הנ"ל, דהרי לפום גמלא שיתנא כו', והינו
מצד הכחות דמסירות נפש שיש בנשמות ישראל עכשו
יותר מבזמן הבית כו'. ויובן זה על פי משל גשמי
למטה בנפש ואברי האדם למטה, דידוע דיותר בנקל
לו להכניס את העקב במים רותחים מהראש, והעולם
אומרים הטעם לזה מפני שהעקב אינו מרגיש כל כך
כאב כמו הראש, וצריכים להבין זה גופא מפני מה
העקב אינו מרגיש כאב כל כך, אם נאמר מפני שאין
בו חיות כל כך מהנפש, אינו כן, שהרי חיות הנפש
המחיה את הגוף הרי הוא מתפשט בכל הגוף בשוה,
בהעקב כמו במוח שבראש, דכמו שבראש אינו נמצא
חלקי בשר בלא חיות, כמו בן בהעקב אין חלק בשר
בלא חיות כו', וכידוע ומבאר במקום אחר באריכות⁵
דמה שהגוף חי מהנפש הוא מפני שהנפש חי בעצם,
והמפליא לעשות יתברך גזר על הנפש שיתלבש בגוף
אז הרי הוא חי ממילא מהנפש, ומזה מוכן אף שאינו
שיך לחלק בחיות שמחיה את הגוף בין העקב לראש,
ואם בן למה נקל יותר לתת את העקב דוקא במים
רותחין ולא הראש. והענין, דהנה בכחות יש שתי

דיבור המתחיל אשרנו ש"ת. המשך ראש השנה תש"ח. ועוד.
(6) עיין גם כן קונטרס לימוד החסידות פרק יח.

(4) ראה בכל זה בספר המאמרים - אידיש בתחילתו.
(5) ראה מאמר פורים תש"ח בתחילתו (קונטרס נד). [מאמר]

ד. נתרבה כל כך ההפקרות והחוצפה. ה. הפנים. ו. המדע נהיה נמוך-דרגה. ז. בעקבות המשיח (בדור שלפני ביאתו)
תתרבה החוצפה. ח. לפי הגמל - כובד המשא (כלומר, אין מעמיסים אלא אם כן יש כח ביד הנושא).

מקום שהפחות, שהם אורות פנימים, מאירים בגלוי
 יתור, שם החמרים בדקות יותר כו'. וכזה יבאר מה
 שכתוב בספר של בינונים פרק מ, וזה לשונו: "כי
 הארה שבו מצמצמת מאד עד קצה האחרון, לכן הוא
 חמרי וגשמי" כו'. והנה בשכל בכלל הרי אינו מאיר
 כל כך פשיטות עצם הנפש, דכל עצם הרי הוא בלתי
 מתחלק כו', וכל השכל הוא אור פנימי, אור בכלי
 דוקא, ובמילא אינו מאיר בו עצם הנפש פי אם הארה
 נעלמת כו', ולכן לא נאמר ענין המסירות נפש מפרש
 בתורה שבכתב⁷, להיות תורה שבכתב הוא בחינת
 חכמה, וחכמה הוא על פי טעם ודעת דוקא, ועם היות
 דהשכל מחייב התפעלות, לפי שיש בו בעצמו
 התפעלות והוא התפעלות שכלי, ואם כן זה מה

ועקר גלוי השכל הוא במח שבראש, להשפיל השכלות
 עמקות, דיש בזה כמה מדרגות באיזה אופן הוא
 ההשכלה אם בפנימיות או בחיצוניות, וגם במח הבינה
 שבראש יש כמה מדרגות פנימיות וחיצוניות, אבל
 בגוף הרי אינו מאיר בו השכל בגלוי, וכלב הרי גלוי
 השכל הוא רק לפי אופן הולדת המדות לבד, ובידים
 לפי אופן העשייה, וברגל רק לפי אופן ההלכה, שהוא
 הארה היותר חיצונית בהעלם מאד, וכשם שיש
 התחלקות בהפחות פנימיים, כמו כן הרי יש התחלקות
 גם בהגלים, ולכן חמר הראש הוא בדקות יותר מחמר
 הלב, וחמר הלב מחמר הגוף, וחמר הגוף בדקות יותר
 מחמר הרגל, עד שהעקב שהוא המדרגה האחרונה
 שברגל הוא חמר גם ועב ביותר, והטעם הוא לפי דבכל

המצוות: הטעם על מסירת נפש לא נאמר כלל לא בתנ"ך ולא
 בש"ס. הציווי על מסירת נפש לא נאמר בתורה שבכתב כציווי
 בפירוש, וכמו שנאמר בפסוקים שלפניו: ושמתם גו' ועשיתם גו'
 ולא תחללו גו', אלא כסיפור ענין שיבוא בדרך ממלא, דעל ידי
 עשייתכם - ונקדשתי בתוך בני ישראל גו'. ובתורה אור ולקוטי
 תורה מפרש שינוי הראשון, וכאן בשערי אורה ודיבור המתחיל
 יחינו מיומים מפרש שינוי השני.

עוד יש לומר, בהקדים דעל פי המבואר בדא"ח [=דברי
 אלקים חיים - תורת החסידות] במקומות הנ"ל, הנה מחולקת
 מצות עשה דמסירת נפש משאר התורה ומצוות, דשאר התורה
 ומצוות הם על פי טעם ודעת, ומסירות נפש היא למעלה מן
 הטעם ודעת, ובמילא - מסירות נפש היא מעצמיות הנפש הבטלה
 לעצמיות אין סוף ברוך הוא וירושה לנו מאבותינו, מה שאין כן
 שאר התורה ומצוות שדי בבחינת השכל שבנפש האלקית. ואם
 כן קשה: א) על פי ביאור זה פשיטא דאין מסירת נפש שייך לבן
 נח, ובסנהדרין עד, ב איבעיא היא ודאי פירוש רש"י וכו' גם לא
 איפשטא. ב) על פי הנ"ל, הציווי על תורה ומצוות אין מספיק
 לחייבו למסור נפשו עליהם ומלשון הרמב"ם הלכות יסודי התורה
 פרק ה הלכה א משמע דלולא הכתוב וחי בהם היו כל המצוות
 ביהרג ואל יעבור. ועיין גם כן תוספות דיבור המתחיל כן
 (סנהדרין עד, ב), מנחת חינוך מצוה רצו ופרשת דרכים דרוש דרך
 האתרים.

ולכן נראה לומר דיש במסירת נפש שני ענינים: א) מה שהיא
 פרט במצוות אחרות, היינו שמקיים מצות עבודה זרה גילוי עריות
 וכו' וגם אם א"ל שיהרג על ידי זה, בכל זה מקיימם. - וכיון
 שבכלל, עבודה זרה וגילוי עריות וכו' הם על פי טעם ודעת,
 שייכים הם גם לבני נח. ואין להוציא בני נח מחיוב קיומם
 במקרים בודדים, אשר כתוצאה משמירת המצוה יהרג. ובזה היא
 בעית הסוגיא בסנהדרין שם. ב) מה שהיא מצוה בפני עצמה
 למסור נפשו על קידוש השם, וכמה אופנים בקיומה על ידי
 ערקתא דמסאנא, על ידי שלא תספר עמו מאחורי הגדר, או
 עבודה זרה וגילוי עריות ממש וכו'. וזה אין שייך כלל בבני נח.
 - ואפשר יש נפקא-מינה בין שני הענינים לענין חיוב ברכה לקדש
 שמו ברבים. ואין כאן מקומו.

- כמה סוגים במסירות נפש: בשביל השכר לעולם הבא או
 לשמה, הגוף או גם הנפש, דנפש הבהמית דנפש האלקית,
 מלמעלה למטה או מלמטה למעלה, אבל בכהנ"ל בדא"ח משמע
 דאין לתת בחילוקי סוגים אלו הקושיא שבתחילת הערה זו.

לכאורה צריך עיון גדול דהרי מסירות נפש על קידוש השם
 היא מצות עשה מן התורה מדכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל
 (ויקרא כב, לב) ונכנסה בחשבון כל מוני המצוות (ספר המצוות
 להרמב"ם מצות עשה ט. סמ"ג עשין ח. סמ"ק סימן מד. ספר
 החינוך רצו. ועוד) - ודוחק גדול לחדש שיטה ולומר, דלרעיא
 מהימנא (וזה חלק ג צג, ריש עמוד א. ועיין גם כן זוהר חלק ב
 צו, א) דמפרש ונקדשתי בתוך בני ישראל פקודא דא לקדשא ליה
 בכל יומא (אמירת קדושה בכל יום), אין לימוד מפורש בתורה
 שבכתב למסירות נפש, ולפי סברא זו מדבר כאן, - ועוד הדצמח
 צדק בספר המצוות שלו מפרש מצות קידוש השם, וכדעת כל מוני
 המצוות הנ"ל, ואחרי ביאורו איסור חילול השם, מביא ומבאר
 מצות אמירת קדושה לדעת הרעיא מהימנא, משמע קצת דאין זה
 סותר למה שמוני קידוש השם במצות עשה מן התורה. ועיין גם
 כן רא"ש ברכות פרק ז סימן כ בהא דר' אליעזר שיחרר עבדו
 להשלים לעשרה משום דהוי מצוה דרכים דכתיב ונקדשתי בתוך
 בני ישראל דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברבים ואפילו
 הוי מילתא דרבנן כגון לשמוע קדושה ברכו כו', דמזה יש ללמוד
 דגם למאן דאמר דאמירת קדושה היא מן התורה (בשו"ת צפנת
 פענח סימן קמ רוצה לומר דזהו מחלוקת בתוספתא ברכות פרק
 א, יא. ואין כאן מקומו) אינה אלא פרט מכללות הציווי ונקדשתי.
 ועיין גם כן בשערי קדושה להרב רבנו חיים וויטל חלק א שער
 ד שכתב: מצות עשה של תורה כו' לקדש את שמו יתברך
 במסירת נפש כו' מצות עשה של תורה כשאר מפרשים וספר
 זוהר כו' לקדש את שמו יתברך במסירות נפש בפסוק שמע
 ישראל כו' לקדש את שמו בנקדישך - הרי בפירוש דשניהם
 נחשבים למצות עשה מן התורה לדעת זוהר.

והנה ברוחק גדול אפשר היה לתת לבאר כאן המלות
 "מפורש בתורה שבכתב" - מפורש בטעמה, וכמו שכתב בתורה
 אור [מאמר] דיבור המתחיל חייב איניש (השני צט, ב) בפירוש
 וזה לשונו: ולכן לא נזכר בתורה טעם על מסירת נפש כו'. וכן
 הוא בלקוטי תורה פרשת ויקרא ביאור ולא תשכית פרק ב. אבל
 מלבד שאז אין הביאור הכתוב בפנים "דהיות דתורה שבכתב
 הוא בחינת חכמה כו'" מתאים כלל, הנה בפירוש כתב בשערי
 אורה דיבור המתחיל וקבל היהודים פרק ח "ולזאת אין מסירות
 נפש נכתב בתורה בשם ציווי כי ירושה היא", ובגוף כתב יד קודש
 של דיבור המתחיל יחינו מיומים תרנ"ט: בתורה לא נאמר ציווי
 על מסירות נפש להיות כי אורייתא מחכמה נפקת כו'.
 ולכן נראה לומר, דהנה במסירת נפש, ובמצוות בכלל, ישנם
 הציווי וטעם הציווי. ובשניהם נשתנית מצות מסירת נפש משאר

40 כו', אף "מכל מקום ולבי צר", דבחינת המסירות נפש
 41 הוא עכשו בנקל הרבה יותר מבזמן הבית, וכל אחד
 42 ואחד מ'ישראל בנקל לו עכשו לעורר בנפשו האהבה
 43 לאלקות שלמעלה מטעם ודעת, ולמסור נפשו על קדשת
 44 שמו יתברך ויתעלה, ואין צריך לזה גייעה רבה כל כך,
 45 אף היא הנותנת שמפני שאין השכל מאיר בגלוי כל כך
 46 ואינו מסתיר על עצם הנפש, הרי בעצם נקדת הלב
 47 מאיר ומתפשט הנפש בגלוי, והוא האמונה פשוטה
 48 שיש בכל אחד ואחד מ'ישראל, ולהיות סור מרע
 49 בתכלית ולדבקה בו על ידי קיום תורה ומצוות כו',
 50 ובכדי להוציא רצון זה מהעלם אל הגלוי, הוא על ידי
 51 מדת הנצחון, דהמנגד הוא מגלה כחות העצמיים. ועל
 52 פי זה יובן דוקא עכשו שיש חושים וקוצים המונעים
 53 ומעכבים קיום התורה ומצוות הרבה יותר מבזמן
 54 הבית, הנה עתה דוקא נתנו כחות גדולים לעמד כנגדם
 55 ולקיים התורה ומצוות, והינו בכח דמסירות נפש שיש
 56 עכשו יותר מבזמן הבית, ובזה יובן גם כן מעלת אנשים
 57 פשוטים על הפעלי מחזין, שהם הם דוקא יש בהם כח
 58 יותר למסור נפשם להו' להיות סור מרע ועשה טוב
 59 בפעל ממש למעלה מטעם ודעת, ואינו מתפעל משום
 60 דבר כו', אף גם האנשים הפעלי מחזין הנמצאים עתה
 61 צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי
 62 יכולים להטות חס ושלום על פי שכלם לפי רוח הזמן
 63 והמקום, וכהטענה המפרסמת בעתים הללו, דעתה
 64 צריכים להתנהג באפן כזה דוקא, ובלי דעת יכול לנטות
 65 חס ושלום מדרך האמת מעט מעט עד שבאים רחמנא
 66 לצלן לשנוי גמור, ולזאת צריכים לעמד על נפשם
 67 במסירות נפש ממש, שלא לנטות חס ושלום מן השלחן
 68 ערוף אפלו כקוצו של יו"ד, כי התורה היא נצחית בכל
 69 עת ובכל זמן, ולא יבוש מן המלעיגים עליו, הם
 70 החושים והקוצים העוקצים את השושנה, ויעמד חזק
 71 בדרך ויעוד סלקא ריחא יותר, והם יכלו והוא יעמד
 72 לעד, וזה העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא
 73 לילך אחרי השכל והטעם ודעת כי אם בקיום התורה
 74 ומצוות למעלה מטעם ודעת כו'.
 75 קצור. בזמן הגלות הכחות פנימים געלמים, ולכן
 76 המסירות נפש בנקל יותר, וגלוייה על ידי
 77 הנצחון, ובזה מעלת אנשים פשוטים. גם הפעלי מחזין
 78 צריכים להיות בהנהגה זו.

1 שהשכל מחיב התפעלות הוא רק התפעלות שעל פי
 2 טעם ודעת, ולא בחינת מסירות נפש שהיא התפעלות
 3 עצם הנפש שלמעלה מטעם ודעת כו', ולכן התגברות
 4 השכל מסתיר על עצם הרצון והענג שבנפש שאינו
 5 מאיר שם רק הארה כו'. ולכן מי שהוא בעל מחזין גדול
 6 קשה לו לפעל אצלו כח המסירות נפש, דכל דרכיו
 7 והלכותיו הוא רק על פי השכל שהוא מסתיר על עצם
 8 הנפש כו'. ועל פי כל הנ"ל יובן מה שיותר נקל לאדם
 9 להושיט עקבו במים רותחים ביותר מהראש, אף
 10 שחיות הנפש הוא בעקב כמו בראש. מפני שהעקב
 11 הוא מדרגה היותר אחרונה שבגוף, ואין בו מבחינת
 12 המחזין כי אם הארה היותר אחרונה ונעלמת ביותר
 13 (ולכן הוא מקום גם וחמרי יותר כו' פנ"ל). אמנם כל זה
 14 הוא בשכל וכחות פנימיים בכלל, שבהם יש הפרש בין
 15 ראש לרגל, אצל ברצון וענג שהם כחות מקיפים הרי
 16 הם בכל מקום בשנה ואין הפרש בין ראש לרגל פנ"ל,
 17 דפעלת הרצון בשניהם שנה, ואדרבה פעלת והתגברות
 18 הרצון שבנפש מתפשט שם ביותר מבראש, שהרי אין
 19 שום דבר מסתיר כלל, ולכן מפני הרצון בעצם נפשו
 20 להושיט עקבו במים רותחים, תכף ומיד הוא נשמע
 21 לרצונו בלי שום עכוב כלל, ומושיטה למים הרותחים
 22 כו'.

23 קצור. יסביר דהשכל שביד באמונת הציור, אינו אלא
 24 שמביא לפעל באמצעות המדות עשייה
 25 שבשכל. הכחות פנימים וכליהם הם בהתחלקות,
 26 ובמילא אין מאיר שם עצם הנפש, מה שאין בן בעקב
 27 דאין בו מבחינת המחזין מתגבר עצם הרצון.
 28 יד) וככל הנ"ל יובן בעבודה הנפש האדם, דהנה "אני
 29 ישנה בגלותא, ומכל מקום הרי לבי צר",
 30 וענין השנה הוא שהכחות פנימיים מחזין ומדות
 31 מסתרים ונעלמים ואינם מאירים בגלוי כל כך כו', וכמו
 32 כן זמן הגלות נקרא שנה, דבזמן הבית היה מאיר
 33 בחינת המחזין בגלוי, וכל עבודתם הייתה אם בבחינת
 34 ראיה דחכמה או בהתבוננות דהשנה והכנה בעמק
 35 באלקות, ומזה נולדים אהבה ויראה אמתיים כו', מה
 36 שאין כן בזמן הגלות שבעונותינו הרבים נתמעטו
 37 המחזין והלכבות, ואף בבחינת התבוננות (שהוא בחינת
 38 חיצונית בינה כו') מעט מזער מאד, ורקם בכלם רק
 39 בכח המדמה שבנפש, וכמו שכתוב "היינו כחלמים"

ז. חוב קדוש מוטל על יושבי אוהל ובעלי עסקים
להקדיש כל יום שעה אחת להרבצת תורה ברבים -
אינני מתכוון לשיבות שלי דוקא, אלא כל הישיבות
הכשרות במשמע - במסירות נפש בפועל ממש, ובוזה
נכלל כבר גם לימוד שיעור עצמי מדי יום ביומו.
במיוחד פונה אני אל תלמידי הישיבה: אתם
מוכרחים לתת תרומה לה' שעה אחת בכל יום ללמוד
עם ילדים, ועל-ידי-זה הם יצליחו בעזה"י. לא כמו
אלה שכאשר שולחים אותם לאיזה מקום שהוא, הם
מעמידים תנאים, שהם רוצים רק באופן כזה, ב'בית'
קראו לכאלה בשין... אות הצטיינות אין אדם מעניק
לעצמו, ומאידך כשמלבישים אותו באות הצטיינות -
אין ביכלתו להסיר אותה.
הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי מסביר את העניין, מה
שמבררים את הניצוצות משפת המדינה, צריכים
לומר לשני מילים עדינות, "עסקיו מ"י"
ו"עסקפליינג" אותו. מוכרחים לחמם את הרחוב
וליצור סביבה משלנו.
בשמואל הנביא כתוב¹³ "כי שם ביתו", אומרים
רז"ל¹⁴ "כל מקום שהלך - ביתו עמו", כלומר, היכן
שבא, היתה אתו הסביבה שלו, והכניס את הזולת
לסביבה שלו, שלא כמו אלה שנכנסים אל הזולת,
לוקחים ממנו ונעשים הבעלי-ביתם, זהו מנהג פולין,
אלא יש להכניס את השני לסביבה שלו.
ח. בזמן האחרון גילו הרבה עניינים נסתרים, אך
יש עוד הרבה, הרבה מאד, שלא יכולים לגלות. בשנה
האחרונה הפסידו הרבה. יעזור השי"ת שבשנה זו
נרוויח את מה שהפסדנו בשנה שעברה, ובהוספה של
שנה זו.
לולי דמסתפינא הייתי אומר, שלכל אחד יהיה
פנקס לרשום לעצמו בכל יום את העניינים שפעל
בהרבצת תורה ברבים.
ט. אינני אומר זאת מעצמי, אלא בתור שליח.
עשו אותי שליח לומר בקול רם, שיישמע בכל פינות
אמריקה הגדולה, שכל אחד יקדיש את עצמו
להרבצת תורה במסירות נפש בפועל ולא רק בכוח,
אלא בגופו, נפשנו, רוחנו ונשמתנו, ברגלים, בלב
ובראש, כל אחד לפי ערכו. אחד שייך לרגלים, ללכת
מבית לבית ולהביא ילדים לתלמודי התורה, ואחד
שייך ללב ולראש להשפיע בדיבור וכו'.
בעניין השליחות, מוצאים אנו במשה רבינו: "וישב

משה את דברי העם"¹⁵, כך גם אני רוצה למסור
חזרה את שליחותי, ולכן אני רוצה שכל אחד יצהיר
על מידת הקדשת עצמו לפעול כל יום במסירות נפש
על הרבצת תורה.
וכמו שהיה במקדש עניין של הצבעה, כך יצביע
כעת כל איש חיל אשר יראת ה' נגה בלבו, נג"ה בה'.
[כל אחד מהנאספים הגביה את אצבעו, וכ"ק
אדמו"ר הביט בפני כל אחד ואחד].
לפני חמישים שנה, אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק, לקראת הבר-מצוה שלי, שלושה עניינים: לא
להיות מוטעה בעצמו, לא להטעות אף אחד ולא
להרשות להיות מוטעה מהשני, וכל זה בלי בליטות.
זה כבר חמישים שנה שאני עוסק בכך מדי חודש
בחודש, מדי שבוע בשבוע ומדי יום ביום, הרי
שבמילא אי אפשר להטעות אותי.
אני מה אני, כל ה"אני" הוא "מה". אין אני רוצה
לדבר כאן בנוגע לעצמי, אך זה נוגע לכלל. אלה
שחושבים שהם מטעים אותי, אפילו בדקות דקות,
צריכים לומר להם, שהם טועים. אני מכיר אותם.
וכשקורה אי-פעם שלא מכירים, הרי ישנם אלה
שמודיעים. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר פעם
להרב יעקב לנדא, שיכולים אפילו להפוך כוח, שמה
שלא רוצים - לא יישמע.
לכן כעת, כשילכו להקפות, שכל יהודי מחזיק
ב'עץ החיים' של התורה. ספר התורה הרי אינו יכול
להתהלך סביב הבימה, והיהודי נעשה הרגלים של
התורה, שזה אופן השבועה הגדול ביותר בנקיטת
חפצא. התורה היא חפצו של הקב"ה, כמאמר "וחפצי
בה", וזהו נקיטת החפצא, שמוסרים את עצמם
לעבודה זו במסירות נפש.
ועבודה זו של הרבצת תורה ברבים, היא כלי
ל"צמיחת קרן דוד", שבשנה זו תתחיל "צמיחת קרן
משיח צדקנו".
י. היום שמחת תורה, תורת חיים, וכל מלאכי
מעלה משמשים שלוחים הממתינים באוזניים
קשובות לשמוע כל הגה - כל מילה - שיהודי מעורר
ללימוד התורה, ולכל מילה של ברכה, שיהודים
מאחלים, "לחיים". שתהיה "שנת חיים", לחוש את
החיות האלקית ו'להרגיש' את "צמיחת קרן דוד",
"צמיחת קרנו של משיח".
החיים הם בלתי מורגשים, הרגש שייך במידות

(15) שמות יט, ח.

(13) שמואל א. ז, יז.

(14) ברכות י, ב. נדרים לח, א.

44 הזקן מהזמנים הראשונים, בבואו ממזריטש - והיה
45 נוהג אז לומר אימרות קצרות - אימרה שהייתה
46 'תורה' שלמה:
47 "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים". "אתה"
48 - עצמות-אין-סוף, "הראת, לדעת" - שגם נבראים
49 בעלי גוף ידעו השגות אלקיות בידיעה שכלית על-ידי
50 ההבנה ש"הוי' הוא האלקים", שה'טבע' הוא למעלה
51 מן הטבע. הכוונה העליונה ב'טבע' היא שיהיה לאדם
52 שכל להבין ש"אין עוד מלבדו".
53 יג. "לעושה נפלאות"¹⁷ - את הנפלאות רואים
54 כולם, אך: "גדולות" - הגדולות של הנפלאות, זה רק:
55 "לבדו" - זאת יודע רק הקב"ה בעצמו. "כי" -
56 [בגימטריא] ל' - שלושים הכלים של 'זעיר-אנפין
57 ונוקבא' שעל-ידם יכול להיות "עולם", הרי -
58 "חסדו", שבאמת הרי יכול היה להיות שבעולם יאיר
59 הכל בגילוי, אלא כך עלה ברצונו שיהיה עולם, הרי
60 זה "חסדו", ובגלל זה צריכים להיות ל' [שלושים]
61 הכלים של 'זעיר-אנפין ונוקבא'.
62 יד. "כי מציון תצא תורה" - "ציון" וירושלים
63 אבילות ובזויות היום, בגלל המתפרצים שאינם
64 מאמינים בביאת המשיח, אלה הם היהודים
65 המעפילים, אנו מבקשים שתהיינה ציון וירושלים
66 אמיתיות, ציון טהורה וירושלים טהורה. אלה
67 ששייכים לתשובה - שיעשו תשובה, ואלה שאינם
68 שייכים לתשובה - אין אנו מתערבים בבעל-
69 הבית'יות.
70 יעזור השי"ת שיהיה בחדס וברחמים בלי יסורים
71 ר"ל. הוא הרי כל יכול. ושיהיה "כי מציון תצא תורה
72 ודבר ה' מירושלים" בקרוב ממש, אמן.
73 טו. כ"ק אדמו"ר שאל:
74 מה המצב בקשר לחברים?
75 וענו: הכריזו למטה בבית המדרש ונוספו חברים.
76 ואמר כ"ק אדמו"ר:
77 תלמידים יקרים ונעימים, צריכים להרבות
78 בחברים בעלי עבודה ופועל, וחוב נפשי על כל
79 בן-תורה ובן-עבודה להסביר את העניין.
80 כל יום צריכים לפעול בעד התורה, אם לא -
81 הרי זה יום מת ר"ל, וחסר משש"ה הימים. יש
82 'אריכות ימים', הכוונה בפשיטות היא לאריכות
83 בימים ושנים, אך הפירוש האמיתי הוא 'אריכות
84 ימים' - שהימים מלאים, "בא בימים" - שפעלו
85 והשפיעו בימים אלה.
86 יכולים להיות אנשים זקנים, בעלי זקנים לבנים,

1 אהבה ויראה, ואילו בחיים לא שייכת הרגשה.
2 וכשאדם מרגיש יד או רגל, הרי זו הוראה שהאבר
3 הזה מקולקל, ולכן הוא מרגיש את האבר, אבל
4 החיים אינם מורגשים, הם ישנם ממילא.
5 ברצוני לומר את ה"לחיים" שלי, ואתם כולכם
6 תענו "לחיים ולברכה".
7 יא. חזקה - שליח עושה שליחותו¹⁶. באחד
8 מדברי קודש הקדשים שזכיתי לשמוע מהוד כ"ק
9 אאמו"ר הרה"ק ב'יחידות' - י"ב תמוז תרס"ט - אמר
10 לי:
11 ירידת הנשמה בגוף היא שליחות שעצמות-אין-
12 סוף מוסר לכל נשמה לבצע בעולם, וכשהשליח מבצע
13 את שליחותו בהרבצת תורה ועבודה ובאהבת ישראל
14 כפי הרצון של מעלה, הוא מוסיף כוח ואור בכוח של
15 מעלה כביכול. זהו ביאור המאמר "חזקה - שליח
16 עושה שליחותו", כשהשליח עושה שליחותו, נעשה
17 אז חזק"ה, חזק ה', הוא ממשיך את חוזק העצמות-
18 ברוך-הוא, בספירת המלכות, ש"רגליה יורדות"
19 בירידה אחרי ירידה, ממדריגה למדריגה, שב'מטה
20 מטה' יורגש ה'מעלה מעלה' של כוונת עצמותו
21 יתברך.
22 בשנים עברו, לפני שהתפשט הטעלעגראף, היו
23 שולחים ידיעות חשובות על ידי שליחים - שליחים
24 הרצים בסוסים.
25 במקומות בהם היה עובר השליח המיוחד, היו
26 אנשים משוחחים ביניהם ואומרים השערות שונות,
27 על מטרת נסיעת-שליחות זו, שכן כולם ידעו, ששליח
28 מיוחד שולחים רק לעניין נחוץ ביותר הנוגע בנפשות.
29 בואי אליכם לאמריקה, הוא מסוג השליחות
30 האמורה, לעורר ולרזו על הרבצת תורה באמריקה
31 ולעשות את אמריקה למקום תורה ומצוות.
32 כהכנה והקדמה להליכה לרקוד עם התורה,
33 יכריזו ברבים, שאלה שרוצים לפעול בהרבצת תורה
34 בירת שמים - יצביעו באצבע, ואני נותן את היין
35 שיחלקו לכל אלה שהצביעו ושיצביעו, ואי"ה אחרי
36 החג יסדרו רשימה שמית, השם ושם האם, של כל
37 המצביעים, וימסרו לי.
38 יב. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה בשמחת תורה
39 - כמדומה שנת תרנ"ט או תרס"ג - במצב רוח
40 מרומם. בכלל, התוועד רבות באותו חג הסוכות
41 והשמיע שיחות קדושות בכל יום מימי החג.
42 באותו שמחת תורה, אמר הוד כ"ק אאמו"ר
43 הרה"ק בשעת ההקפות: ישנו מאמר מהוד כ"ק רבינו

(17) ראה ד"ה זה, תש"ד.

(16) עירובין לא, ב. וש"נ.

16 תורה, הרי כשאומרים "שמע ישראל" האדם צריך
17 לקבל על עצמו מסירה ונתינה להרבצת תורה
18 במסירות נפש בגופו, רוחו ונשמתו, וזה צריך להיות
19 כל המהות שלו.
20 הרי זה כאב פנימי. אין אנו, חסידי חב"ד, יכולים
21 ואסור לנו להסתפק בעבודה חיצונית, והרי זה כאב
22 עמוק ביותר ובושה פנימית, הרי זה "ירוד ירדנו"
23 רוחני. דומה ששומעים ומדייקים במילים, חוזרים על
24 הדברים כמה פעמים, ומי שמזכיר מילה שהחסירו
25 ב'חזרה', הרי הוא שבע רצון והשומעים שבעי רצון,
26 אך לתכלית המכוון בעבודה בפועל - אין זה מגיע.
27 לזקני החסידים, בעלי עבודה, היה מאמר מיוחד
28 על כך: "נשיאים ורוח, וגשם אין"¹⁹, מנגנים תנועה
29 חב"דית, טופחים בידים, דופקים ברגלים, אך
30 התרגול אינו זז ממקומו.

1 אך עדיין צעירים מאד, שיכולים עדיין להתרוצץ
2 מתחת לשולחן, אין בכוונתי למעט במהותם, שהרי
3 אין להם מהות כלל.
4 "נוני ימא", דגים חיים במים, המים הם מקום
5 חיותם, ודגים הפורשים מן המים - מיד הם מתים¹⁸,
6 החיות שלהם הם מים. חיות יהודית - זו התורה,
7 התורה היא החיות שלנו, וקיום דיני התורה - זה כל
8 המהות שלנו.
9 מדברים כל פעם ואף חוזרים על הדברים, אך
10 כאן דרושה עבודה בפועל, ואכן מהיום, לא לדחות
11 ללאחר זמן, אלא לעשות במסירה ונתינה בהרבצת
12 תורה.
13 הצלת ילד אחד מתלמוד-תורה לא כשר, והבאתו
14 לתלמוד-תורה כשר - הוא עולם מלא.
15 ידוע לכל, שבקריאת שמע שעל המיטה בשמחת

(19) משלי כה, יא.

(18) ראה עבודה זרה ג, ב.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ג - ישיבה מיוחדת במינה

1 נוסף על העובדה שהחסידות מבטאת דרך חדשה בעבודת ה' - התברר לברוך כי תורת
2 החסידות מעניקה לאדם כוח לשלוט על עצמו. לא אחת נוכח ברוך בוויכוחים שהתקיימו בין
3 שני הגיסים, ר' יצחק שאול ור' משה לייב. שניהם נכנסו לרתחה, אך ר' משה לייב הגיע מהר
4 לכלל כעס, ואילו ר' יצחק שאול, למרות היותו רתחן בטבעו, הרי מיד עם הגיעו לנקודה שבה
5 היה עלול לגלוש לכעס - השתלט על עצמו וחזר להיות רגוע ושלו.

6 "אבי אמר לי בשם הבעל-שם-טוב" - הסביר ר' יצחק שאול כשנשאל לסוד הצלחתו בריסון
7 הכעס - "כי הכעס, גם כשהוא מתעורר מסיבה של יראת שמים, הוא תועבה, ולכן לימדני אבי
8 כי ברגע שאני עומד לבוא לידי כעס, עלי, פשוט, לבלום את עצמי, לשים רסן לפי ולא להשמיע
9 מלה".

10 ברוך התרשם מאוד, וחש כי לפניו עומד אדם מסוג בלתי מצוי.

11 דווקא משום כך החליט ברוך לחקור עוד יותר את מהותם של שני הגיסים, שצעדו בשתי
12 דרכים, שונות ומנוגדות, שהחלו לחצות אז את המחנה היהודי. אודות ר' יצחק שאול ידע ברוך
13 כמעט הכול, אך מי הוא ר' משה לייב?

14 כפי שהצליח ברוך לברר היה ר' משה לייב יחסן גדול. הוא היה יליד לופלוב, פרבר העיר
15 מוהילוב שעל נהר דנייפר. הוא היה דור עשירי למשפחה מיוחדת שמוצאה היה מקסטיליה
16 שבספרד, משם, נדדה לטוסקני ואחרי כן מעיר לעיר עד שהגיעה למוהילוב.

1 שמו של הסבא מקסטיליה, שמלפני עשרה דורות, היה ר' יצחק. הוא היה תלמידם של
 2 הגאונים המפורסמים באותו זמן, ואף אמרו עליו כי היה תלמידו של הגאון הצדיק רבי אדם שם
 3 טוב. לפי מסורת המשפחה היה ר' יצחק למדן גדול, ובשעה שאביו היה סוחר ועשיר גדול,
 4 התמסר בנו ר' יצחק, בעיקר, ללימוד התורה, אם כי סייע גם לאביו במסחריו.

5 ר' יצחק הגיע למוהילוב יחד עם בנו ר' נתן ונכדו ר' נחמן. אלה החלו לסחור מיד עם
 6 האצילים המקומיים, וסחרם התפשט על פני כל הסביבה. אחרי הגיעם למוהילוב מתה אשתו
 7 של ר' נחמן, מבלי שהשאירה לו ילדים. הוא נשא בזיווג שני את בתו של בעל-בית מינסקאי,
 8 אך עברה תקופה וגם היא לא נפקדה בילדים. לפי עצת סבו נָדָר נָדָר שאם יתברך בפרי בטן
 9 יקדישהו לגמרי לתורה. כעבור שנים ילדה לו אשתו בן ונקרא שמו בישראל חיים יהושע. האב
 10 קיים נדרו, ור' חיים יהושע התמסר כליל לתורה ולעבודה. בנו של זה, ר' משה, הרחיק לכת
 11 והתנזר לגמרי מענייני העולם הזה. רק שנה אחת היה נשוי ובמשך זמן זה ילדה לו אשתו בן.
 12 כך המשיכה המשפחה את קיומה.

13 נכדו של ר' משה, ר' נתן נטע, מי שהיה סבו של ר' משה לייב, היה המגיד של לופלוב,
 14 והתפרסם כמוכיח מעולה בשער. תפקיד זה קיבל על עצמו לאחר שזקנו, ר' משה, התגלה לו
 15 בחלום וציווה עליו לעסוק בכך. בנו של המגיד היה ר' יוסף עקיבא, אביו של ר' משה לייב.
 16 כבר בגיל שלוש עשרה שנה היה בקי בש"ס ונקרא בפי כל בשם העילוי מלופלוב. בגיל שמונה
 17 עשרה שנה השיאו לו את בתו של אחד מנכבדי מוהילוב.

18 עשרים שנה ישב ר' יוסף עקיבא סמוך לשולחן חותנו ולמד תורה בשקידה גדולה. צער רב
 19 העיב על חיי הזוג, שכן לא נולדו להם ילדים. כאשר נפטרה אשתו של ר' יוסף עקיבא שכנעו
 20 חותנו לשאת לאשה את אחותה הצעירה, אך גם ממנה לא נולדו לו ילדים, וכעבור שש שנים
 21 נפטרה אף היא.

22 ר' יוסף עקיבא לא רצה להישאר במוהילוב, והנה הגיע אליו שליח מיוחד מסמילוביץ
 23 להזמינו כתלמיד עשירי לישיבה מיוחדת במינה שהוקמה אז שם.

24 השליח היה הגאון ר' מנחם שלמה, ושלח אותו הגביר הגדול מסמילוביץ, ר' לייבלע, אשר
 25 הוא שהחזיק מכספו את הישיבה, שבראשה עמד חתנו. שמו הטוב של ר' יוסף עקיבא הגיע
 26 אליהם והם היו מעוניינים לקבלו לישיבתם.

27 ר' לייבלע היה יליד פראג שהשתקע לפני עשרות שנים בסמילוביץ. מיד עם בואו לסמילוביץ
 28 בנה מכספו בית-מדרש שבו החזיק עשרה תלמידי חכמים שישבו ועסקו תמיד בתורה. לר'
 29 לייבלע נולדו בנים ובנות, וכשהגיעה בתו הבכירה לפרקה, שלח אחד מה"עשרה בטלנים" שלו
 30 לוילנא לבחור שם חתן עבורה. זה בחר בר' משה לייב, מי שהתפרסם בתואר העילוי מטרוקי,
 31 כיוון שמוצאו היה מעיירה בשם זה, לא הרחק מווילנא.

32 עשרים שנה היה ר' משה לייב סמוך לשולחן חותנו. לאחר מכן עלה בדעתו של חותנו לייסד
 33 ישיבה של למדנים מובחרים ולהעמיד בראשה את חתנו העילוי. לשם כך בחר בר' מנחם שלמה
 34 ומינהו להיות שלוחו לתור על פני הערים ולחפש בהם למדנים מובהקים לישיבה זו. ואכן, ר'
 35 מנחם שלמה היה מוסמך לחוות דעה על למדנות.

36 בעצם לא היה ר' יוסף עקיבא נלהב לקבלת ההצעה לנסוע לסמילוביץ, הן משום שאהב
 37 בדידות, והן משום שלא האמין כל-כך בלמדנותו של חתן ר' לייבלע. דברי התורה שהשליח, ר'

1 מנחם שלמה, מסר בשמו, לא השאירו אצלו רושם רב. אך ר' יוסף עקיבא היה מדוכא ממות
2 אשתו השנייה ומהעובדה שלא היו לו ילדים, ומשום כך החליט בסופו של דבר לנסוע
3 לסמילוביץ.

4 סדר קבלת עשרת התלמידים לישיבה החדשה בסמילוביץ היה כזה: כל אחד מהם היה צריך
5 להכין פלפול, ולהשמיע אותו אחרי הודעה מוקדמת של שלושה ימים על הסוגיה שעליה נסב
6 הפלפול, זאת כדי שהשומעים יתכוננו היטב וילמדו את הסוגיה בעמקות במשך ימים אלו.
7 הפלפול הושמע בבית המדרש לפני כל הלמדנים שבעיר, שנשאו ונתנו עם מגיד השיעור. לאחר
8 כל פלפול של כל אחד מהעשרה, השמיע ר' משה לייב, ראש הישיבה החדשה, את חידושיו
9 באותה סוגיה, בהתייחסו לפלפול שהושמע ולהערות השומעים. הסוגיה שעליה השמיע ר' יוסף
10 עקיבא את פלפולו הייתה בעניין טבול יום ומחוסר כיפורים, שבפרק כל הזבחים (זבחים דף
11 י"ז). לאחר שכל עשרת התלמידים השמיעו את פלפוליהם בסוגיות שונות בש"ס, עמד ר' משה
12 לייב ובגאונות עצומה קישר את כל עשרת הפלפולים, לאחר שסתר את תוכנם ובנה אותם מחדש.
13 ר' יוסף עקיבא נוכח לדעת כי ר' משה לייב הוא אכן למדן עצום.

14 שלוש שנים למד ר' יוסף עקיבא בישיבה זו. כך היה סדר הלימודים בישיבה: איש
15 מהתלמידים לא דיבר מעולם דברי חול. התלמידים היו קמים בחצות הלילה, ערכו יחד תיקון
16 חצות, ולאחר מכן עסקו בתורה ללא הפסק, מלבד הפסקה של שעה אחת לתפילת שחרית, עד
17 לזמן מנחה גדולה, שאז התפללו תפילת מנחה. לאחר מכן סעדו ארוחה קלה ונחו משך שעה
18 אחת. לאחר מכן חזרו שוב ללימודיהם עד תפילת ערבית, שלאחריה סעדו ארוחה שנייה ושכבו
19 לישון לארבע שעות עד שקמו שוב לתיקון חצות.

20 ברם, גם בישיבה זו, בה היה שקוע בתורה ובעבודה, לא מצא ר' יוסף עקיבא מזור לנפשו
21 הכואבת. הוא החליט, אפוא, לעזוב את סמילוביץ.

22 אלא שלמרות החלטתו זו לא מצא עדיין פיוון להפנות אליו מבטו. אחת ידע: עליו לעזוב
23 את המקום. לילה אחד ראה בחלום את אביו, שהוכיחו קשות על כך שמידת הביטחון פגומה
24 אצלו, וציווה עליו שייסע לעיירה ששמה קרושטה, בה ימצא סוף-סוף מנוחה. עם זאת הטיל
25 עליו לתקן את החטא שלו, עוד לפני עזבו את סמילוביץ, על-ידי כך שיצום ארבעים תעניות,
26 נוסף לתעניות של ימי שני וחמישי. כיוון שהיה זה בעיצומם של ימי ספירת העומר - נמשך
27 הדבר עד סוף חודש תמוז, שאז הושלם מספר תעניותיו.

28 באמצע חודש אב, עזב את סמילוביץ ונסע מעיירה לעיירה ומכפר לכפר עד שהגיע
29 לקרושטה, לשם בא ימים מספר לפני ימי הסליחות. עוד בטרם נכנס לקרושטה התעכב בכפר
30 קטן, מספר ויורסט לפני העיירה, שם התאכסן בביתו של יהודי מבני הכפר. בהיותו באכסניה זו
31 שמע כי למחר הוכרזה בקרושטה תענית ציבור לכל יהודי המקום והסביבה כולה, וכי הוטלה
32 חובה על כל היהודים להתאסף בבית-המדרש של העיירה לשמוע את דברי התוכחה של הרב
33 כהכנה לסליחות.

34 למחרת הצטרף ר' יוסף עקיבא למארחיו הכפריים בדרכם לקרושטה. הם הספיקו להגיע
35 לבית המדרש בזמן המתאים כדי לשמוע את דרשת הרב ולהתפלל מנחה וערבית בציבור. גדולה
36 הייתה הפתעתו של ר' יוסף עקיבא כאשר מיד לאחר תפילת ערבית ניגש אליו הרב והושיט לו
37 ידו לברכת "שלום עליכם" לבבית, ואחריו עשו כך הגבאים ושאר המתפללים. לאחר מכן ראה

1 שהציבור אינו מתפזר לביתו, לאחר התענית, כִּי־אם השמש מוציא "ספר זכרונות" ומכין קלפי
2 להטלת גורל.

3 התברר כי הגורל נועד לקבוע אצל מי יאכל האורח, כלומר, ר' יוסף עקיבא, את ארוחת
4 הערב ואצל מי הוא יתאכסן כל זמן היותו בקרושטה. כשהביע ר' יוסף עקיבא את פליאתו על
5 כך הוסבר לו כי היה זה מנהג קבוע באותה עיירה. כל בני העיירה שאפו מאוד לקיים מצוות
6 הכנסת אורחים, ובניגוד למקומות אחרים בהם הטיל כל אחד את החובה הזאת על אחרים, הרי
7 שם, בקרושטה, נאבקו על הזכות להכנסת האורחים. כדי שאיש לא "יחטוף" מרעהו מצוה זו,
8 נקבעה תקנה כי בכל עת שמזדמן אורח לעיירה יוטל גורל, והזוכה מקבל את האורח לביתו.
9 נוסף לכך סודר שמי שזכה בגורל לא ייכנס לגורל הבא, כדי לאפשר ולתת הזדמנות לכל בני
10 העיירה לקיים את המצוה.

11 עתה זכה בגורל קצב העיירה, ר' שלמה, ושמחתו הייתה גדולה מאוד. פניו קרנו כמי שמצא
12 אבן טובה. הרב, ושאר בני הקהילה, איחלו לו "מזל טוב", כמי שזכה בהון עתק. הדבר עשה
13 רושם רב על ר' יוסף עקיבא, אך הוא מצידו נאלץ להודיע בצער כי כל הטרחה הייתה מיותרת,
14 שכן אין הוא דורש דבר מאיש, וכי אין הוא רוצה שמישו יטרח בשבילו.

15 הדבר אכזב את הקצב ואת כל העדה. הרב החל להתווכח איתו ולהוכיח לו כי אין הדבר
16 כרוך כלל בשום טרחה, כִּי־אם במצוה גדולה, וכי, לאמתו של דבר, כשם שמצוה על כל יהודי
17 להכניס אורחים - כך מצוה על האורח לאפשר ליהודי לקיים בו מצוה זו, וכך הופכת המצוה
18 להיות משותפת. ר' יוסף עקיבא השתכנע והצטרף לר' שלמה בדרכו לביתו.

19 בביתו של ר' שלמה קבלוהו בכבוד רב. הגישו לשולחן כל טוב, אך ר' יוסף עקיבא הודיע
20 שאין הוא אוכל בשר בימי החול, וכי בכלל הרי הוא מסתפק במועט. בני ביתו של ר' שלמה
21 הצטערו מאוד מכך, כיוון שכל אחד מהם רצה שהאורח ייהנה מהם יותר ככל האפשר.

22 כל הקהילה היהודית בקרושטה הייתה מורכבת משלושים וחמש משפחות, רובם ככולם
23 התפרנסו מתבואת השדות שלהם ומהירק של גינותיהם, אך היו שם גם בעלי מלאכה שונים:
24 סורקי־צמר, אורגים, חייטים וסנדלרים. מאידך היו כולם יודעי ספר, וחלק ניכר מהם בני תורה
25 של ממש. כולם היו יראי שמים ובעלי מדות טובות. הם הקפידו מאוד על תפילה בציבור. ובימים
26 בהם לא הצליחו להגיע לבית־המדרש היו מתאספים בשדה ומתפללים בציבור תחת כיפת
27 השמים, היה זה מקום מיוחד מגודר מלכתחילה לשם כך.

28 משך ארבעה ימים, ובכללם יום השבת, נשאר ר' יוסף עקיבא בביתו של ר' שלמה. בינתיים
29 התברר בעיירה כי אין מדובר כאן באורח פשוט, והוחלט בעיירה להעמיד לרשותו דירה לפי
30 כבודו. הנוהג בקרושטה היה כי האחריות הכללית להכנסת אורחים וסיפוק צרכיהם היא על
31 הקהילה כולה, וכך, למשל, אם הזוכה בגורל לא היה מסוגל, מבחינת האמצעים שלו, לאכסן
32 את האורח, קיבל לשם כך סיוע מקופת הקהל.

33 שכרה, אפוא, הקהילה דירה עבור ר' יוסף עקיבא אצל אליקום שמואל החזן, ומכספי
34 הקהילה שילמו לו להחזקת האורח עם כל צרכיו לפי כבודו.

35 בעשרת ימי תשובה ביקש הרב מר' יוסף עקיבא לומר שיעור ברבים. וכל בני הקהילה נוכחו
36 בלמדנותו. לאור זאת, החליטה הקהילה לפתוח ישיבה במקום ולהעמיד בראשה את ר' יוסף
37 עקיבא. כאשר נודע לרב כי הוא אלמן הציע לו להשתדך עם אחותו, שהייתה אף היא אלמנה.

- 1 ר' יוסף עקיבא הסכים לכך והנישואין נערכו תוך זמן קצר. כעבור ארבע שנים נולד להם בן,
- 2 ושמם נקרא בישראל משה לייב, על שם העילוי מטרופי, שר' יוסף עקיבא למד בישיבה שלו.
- 3 אותו משה לייב היה זה שנעשה אחרי כן לחתנו של ר' אליעזר ראובן, הנפח בדוברומיסל.
- 4 כעבור חמש שנים התמנה ר' יוסף עקיבא לראש ישיבה בבישנאקוביץ. ר' יוסף עקיבא היה
- 5 שתקן בטבעו, והיה אוהב להתבודד. כשסיים את שיעוריו התכנס לו לפינה בבית המדרש ולמד
- 6 בלחש. מעולם לא התיישב ליד שולחן על מנת לשוחח עם מישהו, או על מנת להשתתף בשמחה
- 7 כלשהי, ואפילו לא שמחת מצוה. מעולם לא נראה חיוך על פניו, ואיש לא ראהו צוחק.
- 8 כאשר הגיע משה לייב לגיל המצוות, לא נערכה לו שום חגיגה. משה לייב השמיע דרשתו
- 9 בישיבה, ואמו הביאה לישיבה משקה ומגדנות. ר' יוסף עקיבא לא שם לב לכל זה, את המשקה
- 10 והמטעמים חילק ר' וואלף השמש בין הציבור.
- 11 ר' וואלף השמש מבישנאקוביץ, היה טיפוס מעניין כשלעצמו. היה לו ילד, בשם גרונם אליהו,
- 12 שהיה חברו של משה לייב. מפי גרונם אליהו נודע למשה לייב כי אביו, ר' וואלף, מתחבר עם
- 13 עוברי אורח חשובים, אשר חלק מהם הם צדיקים נסתרים ומקובלים, וכמה מהם זכו לגילוי
- 14 אליהו. הדבר עניין מאוד את משה לייב.

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תרצ"ד
ווארשא

ידידי הנכבד והכי נעלה וו"ח אי"א
מוה"ר יהושע אייזיק שי

1 במענה על שאלותיו:

2 (א) מ"ש בד"ה והאר עינינו רצ"ב,

3 כבר בארתי לו במכתבי מכ"ח סיון רצ"ג ואין אני יודע

4 מה שאלתו בזה.

5 (ב) מ"ש בהמכתב דכ"ח סיון רצ"ג.

6 תשובה: כן הדבר, השגה היא הצטיירות הדבר במוח

7 ושכל המשיג, ולולי זאת אין זה השגה כ"א ידיעה שטחית.

8 אמנם בענין זה דהצטיירות יש יתרון למוח הדעת על

9 המוחין חו"ב להיות ההצטיירות זהו אחד הענינים

10 המתייחסים למוח הדעת ביחוד כהנקודה למוח החכמה

11 והעיון למוח הבינה.

12 ג) בענין מצוה שהוא רצון כו'

13 תשובה: כן הדבר, קיום המצוה תלוי לפי אופן מהות

14 המצווה, כלומר שהרצון הוא לפי מעלת המצווה ומהותו,

15 וכמ"ש במ"א בארוכה בההפך שבין אנשים פשוטים

16 ליודעי תורה, כאלו נאמר שהם ב' רצונות ב' אופני קיום
17 המצוה, קיומה בפשוטה וקיומה בהידור, ובמי שמצד
18 מהותו שייך לקיום בהידור, הנה ההידור נוגע בעצם
19 המצוה, ומ"מ לענין שכר ועונש הוי נ"מ בזה שאין זה ח"ו
20 כהעדר קיום המצוות.

21 המכתב דסיון ה"ל המבאר בענין הכרח ההשאלה
22 (כלומר להשתמש במלות ותוארים מושאלים) ובביטויים
23 שונים הוא כלל גדול בלימוד החסידות.

24 תורת החסידות הוא לימוד שכל עיוני, החסידות
25 עשירה בשכלים עמוקים ביותר, [ש]כל אלקי (הערות
26 והארות בענין זה מבואר בקצרה בהשיחה דש"ת תר"ץ),
27 וע"כ צריכים זהירות יתירה שלא להטות מן נקודת
28 האמת, דישנו שכל מושג הבא מן הקל אל הכבד, והוא מן
29 המשל אל הנמשל, ושכל אלקי הוא שכל משוער (נתפס
30 בהשערה) הבא מן הכבד אל הקל, והוא מן הנמשל אל
31 המשל.

32 השי"ת יאיר עינינו ויעיר לבבנו לעבדו ית' בלב שלם.

33 המברכו

34 יוסף יצחק שניאורסאהן

פרשת ויקרא

א וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֶהֱל מוֹעֵד לֵאמֹר: **ב** דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבַּן לַיהוָה מִן הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָנְכֶם: **ג** אִם־עֹלָה קָרְבְּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לִרְצֹנִי לִפְנֵי יְהוָה: **ד** וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: **ה** וְשַׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: **ו** וְהַפְּשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וְנָתַח אֹתָהּ לַנֹּתְחִיָּה: **ז** וְנָתְנוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעִרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ: **ח** וְעִרְכוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנֹּתְחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֵר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: **ט** וְקָרְבוּ וַיִּכְרְעוּ יָרֵחַץ בָּמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה אֲשֶׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: **ס** וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבְּנוֹ מִן־הַכְּשָׂעִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֶנּוּ: **י** וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְנֵי אֹהֶרֶן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: **יא** וְנָתַח אֹתוֹ לַנֹּתְחִיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פָּדֵרוֹ וְעִרְךָ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: **יב** וְהִקְרִיב וְהִפְרָעִים יָרֵחַץ בָּמִים וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה הוּא אֲשֶׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ד ע' 1306)

חמשה פעמים פתיח פאן 'אורה', כנגד חמשה חמשי תורה . . ויקרא אלוקים את האור כי טוב - כנגד ספר ויקרא, שהוא מלא הלכות רבות (בראשית רבה פ"ג, ה)

ההסבר לכך שדוקא ספר ויקרא נאמר בו 'טוב', למרות שגם ספר דברים מלא הלכות רבות. הוא על-פי דברי הזהר, שגייעה ועמל בלמוד התורה מביאים לידי "כמה טובין", דהינו ש'טוב' נאמר על למוד התורה כשפגיע על-ידי

גייעה ועמל. ולכן דוקא בספר ויקרא נאמר 'טוב', מפני שהוא הקשה בהכנה מבין ספרי התורה. כדברי ה'תוספות' במסכת ברכות על ספר ויקרא 'חמור שבספרים', שבו דרושה גייעה רבה בכדי להכינו.

שני ד ואם מן העוף עלה קרבנו ליהוה והקריב מן התורים או מן בני חיונה את קרבנו: **ט** והקריבו הכהן אל המזבח ומלך את ראשו והקטיר המזבח ונמצה דמו על קיר המזבח: **י** והקיר את מראתו בנצתה והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן: **י** ושפע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבח על העצים אשר על האש עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה: **ס ב** ונפש כר קריב קרבן מנחה ליהוה סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: **ג** והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ משם מלא קמצו מסלתה ומשמנה על פל לבנתה והקטיר הכהן את אופרתה המזבח אשה ריח ניחח ליהוה: **ד** והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי יהוה: **ס ד** וכי תקרב קרבן מנחה מאפה תגור סלת חלות מצת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן: **ס ה** ואם מנחה על המזבח קרבנו סלת בלולה בשמן מצה תהיה: **ו** פתות אתה פתים ויצקת עליה שמן מנחה הוא: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחה - התעודות ח"ב ע' 488)

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו (א, א) לכל הדברות ולכל האמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה (רש"י)

רש"י מדק ומביא שלוש לשונות 'דברות', 'אמירות' ו'צוויים', כבא לומר "לא זו אף זו". "דברות": מוכן שיקדים לשון של חבה, מפני שדבור הוא לשון קשה, ובכדי שלא להבהיל את השומע יקדים לשון רך. "אמירות": כלנו לחשב שקדם 'אמירה' אין צריך לשון של חבה, מפני שאמירה היא לשון רכה, מחדש רש"י שגם קדם "אמירות" נאמר לשון חבה. "צוויים": לכאורה

קרבנות חובה מגיעים ככפרה על חטאים, ולא מסתבר שבזמן כה נשגב בהקמת המשכן חטאו בגיישראל. לכן מקדימה אותם התורה לקרבנות חובה.

רביעי ג. « ואם יזבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב אם יזכר אם נקבה תמים יקריבנו לפני יהוה: » וסמך ידו על ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד וזרקו בני אהל הפהנים את הדם על המזבח סביב: והקריב מזבח השלמים אשה ליהוה את החלב המכסה את הקרב ואת פלח החלב אשר על הקרב: ואת שתי הפלית ואת החלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת היתרת על הכבד על הפליות יסירנה: והקטירו אתו בני אהל המזבח על העלה אשר על העצים אשר על האש אשה ריח ניחח ליהוה: פ. « ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים ליהוה זכר או נקבה תמים יקריבנו: אם פישב הוא מקריב את קרבנו והקריב אתו לפני יהוה: » וסמך את ידו על ראש קרבנו ושחט אתו לפני מועד וזרקו בני אהל את דמו על המזבח סביב: והקריב מזבח השלמים אשה ליהוה חלב האלה תמימה לעמת העצה יסירנה ואת החלב המכסה את הקרב ואת פלח החלב אשר על הקרב: ואת שתי הפלית ואת החלב אשר עלהן אשר על הכסלים ואת היתרת על הכבד על הפליות יסירנה: והקטירו הפהן המזבח לחם אשה ליהוה: פ. « ואם עז קרבנו והקריבו לפני יהוה: » וסמך את ידו על ראשו ושחט אתו לפני מועד וזרקו בני אהל את דמו על המזבח סביב: והקריב ממנו קרבנו אשה ליהוה את החלב המכסה את הקרב ואת פלח החלב אשר על הקרב: ואת שתי הפלית ואת החלב אשר עלהן

ב'צוויים' היה מקום לחשב שלשון חבה מדיקה, מפני שצווי הוא אמירה מחלטת ואיתנה, ולשון חבה יכול להחליש את תקף הצווי. מחדש רש"י חדוש גדול יותר, שגם קדם ל'צוויים' נאמר לשון חבה.

שלישי: « ואם מנחת מרחשת קרבנו סלת בשמן תעשה: » והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה ליהוה והקריבה אל הפהן והגישא אל המזבח: « והרים הפהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבח אשה ריח ניחח ליהוה: » והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי יהוה: « פלח המנחה אשר תקריבו ליהוה לא תעשה חמץ פי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליהוה: » קרבן ראשית תקריבו אתם ליהוה ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח: « וכל קרבן מנחתך במלח תמלח ולא תשבית מלח ברית אלהיך מעל מנחתך על פלח קרבנו תקריב מלח: » « ואם תקריב מנחת בפורים ליהוה אבי קלוי באש גרש פרמל תקריב את מנחת בפורים: » ונתת עליה שמן ושמת עליה לבנה מנחה הוא: « והקטיר הפהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה על פלח לבנתה אשה ליהוה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"י ע' 9)

אדם פי יקריב מכם קרבן לה' (א, ב)

קרבנות נדבה דבר הענין (רש"י)

ההסבר מדוע התורה פותחת בדיני קרבנות יחיד ונקא, ולא בקרבנות צבור, ובקרבנות יחיד מקדימה קרבנות נדבה לקרבנות חובה - למרות שלקאורה קרבנות צבור וחובה חשובים יותר - הוא מפני שפרשיות אלו (ויקרא וצו) נאמרו קדם לחנפת המשכן והקמתו (שפירשת שמיני). ומשרת פרשיות אלו היא ללמד את בגיישראל הוראה מעשית לקראת חנפת המשכן.

את קרבנות הצבור אין צרך צדין ללמד, כי במשך שמונת ימי המלוואים הקריב משה רבנו את קרבנות הצבור, לכן דיניהם לא מופיעים כלל בפרשה זו. ובקרבנות יחיד מקדימה התורה קרבנות נדבה לחובה, שגרי הקרבנות שהובאו (בעקר) בהקמת המשכן היו קרבנות נדבה, כי

אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶּלִים וְאֶת־הִיתָרְתָּ עַל־הַכֶּבֶד עַל־
הַכִּלִּית יִסְרִינָה: ^ט וְהַקְטִירָם הַכֶּהֱן הַמִּזְבֵּחַ
לֶחֶם אִשָּׁה לְרִיחַ נִיחֹחַ כָּל־חֶלֶב לַיהוָה: ^י חֶקֶת
עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֵיכֶם כָּל־חֶלֶב
וּכְלִדָם לֹא תֹאכְלוּ: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חס"ד ע' 23)

כָּל חֶלֶב לַה' (ג, טז)

הַרְצָה לַזְכוּת עֲצָמוֹ - יָכֹף יִצְרוּ הַרַע, וְיִבְיֵא קִרְבָּנוֹ מִן
הַנֶּפֶשׁ הַמִּשְׁבַּח בִּיחָד שְׂבָאוֹתוֹ הַמִּין שְׂבִיבֵא מִמֶּנּוּ . . וְכֵן הוּא
אוֹמֵר: כָּל חֶלֶב לַה' (רמב"ם סוף הל' איסורי מזבח)
לְכַאוֹרָה הִיא צְרִירַת הַרְמִב"ם לְפָרֵשׁ "כָּל חֶלֶב לַה'", שֶׁעַל
הָאָדָם לְהִבִּיא מִן הַמִּבְחָר וְהַמִּשְׁבַּח שֶׁבְּכֹל הַמִּינִים? וְיֵשׁ
לִזְמֵר, "כָּל חֶלֶב לַה'" הוּא בִטּוּי לְהַפְרַת הָאָדָם בְּכַעְלוֹתוֹ שֶׁל
הַקֶּבֶ"ה עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ - לַה' הָאָרֶץ וּמִלּוֹאָה - וְלִבְנֵי
מִקְרִיב מִן הַמִּבְחָר וְהַמִּשְׁבַּח. וְהַיּוֹת שֶׁבְּבִרְיָאָה כְּלוּלִים מִיָּנִים
שׁוֹנִים, חֶלֶקֶם יָפִים וּמִשְׁבָּחִים וְחֶלֶקֶם פְּשׁוּטִים וְגִרְעִים,
צְרִירַת לִזְמֵר שֶׁ"כָּל חֶלֶב לַה'" מְדַבֵּר עַל הַמִּבְחָר וְהַמִּשְׁבַּח
שְׂבָאוֹתוֹ מִין. כִּי בְּכֹל מִין וּמִין, הַמִּשְׁבַּח וְהַגִּרְעִי, צְרִירַת לְגַלוֹת
שֶׁהֵם בְּכַעְלוֹתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה.

חמישי ד א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^ב דִּבֹּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ בִּיתְחַטָּא בִּשְׁגָגָה
מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה וְעָשָׂה
מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ^ג אִם הִכְהֵן הַמָּשִׁיחַ יַחַטָּא
לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
כֹּהֵן בֶּן־בִּקְרָת תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת: ^ד וְהִבְיֵא
אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ
אֶת־יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַפָּר וְשַׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי
יְהוָה: ^ה וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדָּם הַפָּר וְהִבְיֵא
אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: ^ו וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ
בְּדָם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֶת־פָּנָיו פְּרִכַת הַקֹּדֶשׁ: ^ז וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם
עַל־קִרְנוֹת מִזְבֵּחַ קִטְרֵת הַסַּמִּים לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת ^ח כָּל־דָּם הַפָּר יִשְׁפֹךְ
אֶל־יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:
^ט וְאֶת־כָּל־חֶלֶב פֶּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ אֶת־
הַחֶלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקָּרֵב וְאֵת כָּל־הַחֶלֶב אֲשֶׁר

עַל־הַקָּרֵב: ^א וְאֵת שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת־הַחֶלֶב
אֲשֶׁר עָלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכֶּסֶּלִים וְאֶת־הִיתָרְתָּ
עַל־הַכֶּבֶד עַל־הַכִּלִּית יִסְרִינָה: ^ב כַּאֲשֶׁר יוֹרֵם
מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַקְטִירָם הַכֶּהֱן עַל מִזְבֵּחַ
הָעֹלָה: ^ג וְאֶת־עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בָּשָׂרוֹ עַל־
רַאשׁוֹ וְעַל־כִּרְעָיו וְקִרְבּוֹ וּפְרָשׁוֹ: ^ד וְהוֹצִיא
אֶת־כָּל־הַפָּר אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מְקוֹם טְהוֹר
אֶל־שַׁנְפָּד הַדָּשֵׁן וְשָׂרָף אֹתוֹ עַל־עֵצִים כַּאֲשֶׁר
עַל־שַׁנְפָּד הַדָּשֵׁן יִשָּׂרָף: ^ה וְאִם כָּל־עֵדֶת
יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנִעְלָם דְּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהֵל וְעָשׂוּ
אֶחָת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשִׂינָה
וְאָשְׁמוּ: ^ו וְנִדְּעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ
וְהִקְרִיבוּ הַקָּהֵל כֹּהֵן בֶּן־בִּקְרָת לְחַטָּאת וְהִבְיֵאוּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ^ז וְסָמַכּוּ וְקָנִי הָעֵדָה
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה וְשַׁחַט
אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: ^ח וְהִבְיֵא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ
מִדָּם הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: ^ט וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה
אֶת פָּנָיו הַפְּרִכָּת: ^י וּמִן־הַדָּם יִתֵּן ^א עַל־קִרְנֹת
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת
כָּל־הַדָּם יִשְׁפֹךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ^ב וְאֵת כָּל־חֶלֶב יָרִים מִמֶּנּוּ
וְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ: ^ג וְעָשָׂה לְפָר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְפָר הַחַטָּאת כֹּהֵן יַעֲשֶׂה־לּוֹ וְכַפֵּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן
וְנִסְלַח לָהֶם: ^ד וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מַחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׂרָף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרָף אֶת הַפָּר
הָרִאשׁוֹן חַטָּאת הַקָּהֵל הוּא: ^ה כַּאֲשֶׁר נָשִׂיא
יַחַטָּא וְעָשָׂה אֶחָת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲלֵהֶיו
אֲשֶׁר לֹא־תַעֲשִׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאִשָּׁם: ^ו אוֹיִהוֹדֵעַ
אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהִבְיֵא אֶת־קִרְבָּנוֹ
שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: ^ז וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ
הַשְּׂעִיר וְשַׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִשַּׁח אֶת־
הָעֹלָה לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הוּא: ^ח וְלָקַח הַכֹּהֵן

מִדָּם הַחֲטָאת בְּאַצְבָּעוֹ וַנִּתֵּן עַל־קֶרְנֶת מִזְבֵּחַ
הָעֹלָה וְאֶת־דָּמֹו יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה:
וְאֶת־כָּל־חֵלְבֹי יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ כַּחֲלֵב זֶבַח
הַשְּׁלָמִים וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן מִחֲטָאתֹו וַנִּסְלַח
לֹו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חז"ל ע' 5)

אָדָם כִּי יִקְרִיב מִקָּדָשׁ (א, ב)

מדוע מדגיש הכתוב "אדם כי יקריב מקדש", דהיינו דווקא
מבני־ישראל, הרי להלכה גם נקרים יכולים להביא קרבנות
נדבה? ויש לומר, שבפרשת הקרבנות נכתב מספר פעמים
שהקרבן "אשה רים ניהוים לה", ומסביר על כך רש"י:
"נחת־רוחם לפני שאמרתי ונעשה רצוני". לכן מדגיש הכתוב,
"אדם כי יקריב מקדש", ה'נחת רוח' שנגרמת ע"י הקרבן, היא
דווקא ע"י קרבנות בני־ישראל, ולא קרבנות אמות העולם.

ששי כו ואם־נפש אחת תחטא בשגגה מעם
הארץ בעשתה אחת ממצות יהוה אשר לא־
תעשינה ואשם: כה או הודע אליו חטאתו אשר
חטא והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה
על־חטאתו אשר חטא: כז וסמך את־ידו על
ראש החטאת ושחט את־החטאת במקום
העלה: כח ולקח הכהן מִדְמָה בְּאַצְבָּעוֹ וַנִּתֵּן
עַל־קֶרְנֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָה יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: כט וְאֶת־כָּל־חֵלְבָה יִסִּיר
כַּאֲשֶׁר הוֹסֵר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ לָרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכֹפֶר עָלָיו
הִכְהֵן וַנִּסְלַח לֹו: פ ז ואם־כֹּבֶשׂ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ
לְחֲטָאת נִקְבָה תְּמִימָה יְבִיאָנָה: לו וסמך את־ידו
על ראש החטאת ושחט אתה לחטאת במקום
אשר ישחט את־העלה: לה ולקח הכהן מִדָּם
הַחֲטָאת בְּאַצְבָּעוֹ וַנִּתֵּן עַל־קֶרְנֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה
וְאֶת־כָּל־דָּמָה יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: לח וְאֶת־
כָּל־חֵלְבָה יִסִּיר כַּאֲשֶׁר יוֹסֵר חֵלֶב הַכֹּשֶׁב מִזְבֵּחַ
הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֹתָם הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי
יְהוָה וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן עַל־חֲטָאתֹו אֲשֶׁר־חֲטָא

וַנִּסְלַח לֹו: פ ה ואם־נפש כִּי־תִחַטֵּא וְשָׁמְעָה
קוֹל אֱלֹה וְהוּא עֹד או רָאָה או יָדַע אִם־לֹא
יָגִיד וְנָשָׂא עֹוֹ: ד או נָפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר
טְמֵא או בְּנִבְלָת חַיָּה טְמֵאָה או בְּנִבְלַת בְּהֵמָה
טְמֵאָה או בְּנִבְלַת שְׂרִץ טְמֵא וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא
טְמֵא וְאָשָׁם: ג או כִּי יִגַּע בְּטְמֵאֹת אָדָם לְכָל
טְמֵאָתֹו אֲשֶׁר יִטְמֵא בָּהּ וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע
וְאָשָׁם: ו או נָפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבָטָא בְּשִׁפְתָּיִם
לְהַרְעָה ו או לְהִיטִיב לְכָל אֲשֶׁר יִכְטֹא הָאָדָם
בְּשִׁבְעָה וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשָׁם לְאַחַת
מֵאלֹהֵי: ה וְהָיָה כִּי־יֹאשֶׁם לְאַחַת מֵאלֹהֵי וְהִתְוַדָּה
אֲשֶׁר חָטָא עָלָיָה: ו וְהִבִּיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל
חֲטָאתֹו אֲשֶׁר חָטָא נִקְבָה מִן־הַצֹּאֵן כֹּשֶׁבָה
או־שְׁעִירַת עִזִּים לְחֲטָאת וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן
מִחֲטָאתֹו: ז ואם־לֹא תִגַּע יָדוֹ דֵּי שָׁה וְהִבִּיא
אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים או־שְׁנֵי
בְּנִי־וְנָה לַיהוָה אֶחָד לְחֲטָאת וְאֶחָד לְעֹלָה:
ח וְהִבִּיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר
לְחֲטָאת רֹאשׁוֹנָה וּמִלֵּק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוֹל עֶרְפוֹ
וְלֹא יִבְדִּיל: ט וְהָיָה מִדָּם הַחֲטָאת עַל־קִיר
הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בָּדָם יִמָּצֵה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ
חֲטָאת הוּא: י וְאֶת־הַשְּׁנֵי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט
וְכֹפֶר עָלָיו הִכְהֵן מִחֲטָאתֹו אֲשֶׁר־חָטָא וַנִּסְלַח
לֹו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חז"ל ע' 1)

מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים, ואין מתחילין
בבראשית? אלא שהתינוקות טהורין והקרבנות טהורין;
בבואו טהורין ויתעסקו בטהורין (ויקרא רבה פ"ז, א)
אודות הקרבת הקרבנות אצל נח, מצאנו התורה
שהקרבנות היו 'מכל בהמה הטהורה ומכל העוף הטהור'
– למרות שהבדיל בין קרבנות טהורים לשאינם טהורים
נקבע רק במתן תורה, מספרת התורה ששנים קדם לכן היתה
השפעה בעולם על־ידי התורה והמצוות, עד כדי השפעה
על התנהגותו של נח בהקרבת הקרבנות. לכן מתחילים ילדי
ישׂראל ללמד תורה בענין הקרבנות, ללמדם שקמו שהקרבת
הקרבנות קדם מתן־תורה השפעה מהתורה והמצוות, כך

חִיָּהֶם שְׁלָהֶם צָרִיכִים לְהִיּוֹת מְשַׁפְּעִים מִהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, לְמִרְתָּ שְׂעִדִּין אֵינֶם חֲבִיבִים בְּמִצְוֹת - עַל-דֶּרֶךְ הַמַּצָּב שֶׁקֹּדֶם לְמַתֵּן תּוֹרָה.

שְׁבִיעִי יֵאָמֵר לֹא תִשְׁגֹּךְ יָדוֹ לְשֵׁנֵי תָרִים אוֹ לְשֵׁנֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וְהֵבִיא אֶת-קֶרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂיתָ הָאִפָּה סֵלֶת לְחֻטָּאת לֹא-יֵשִׁים עָלֶיהָ שְׁמֹן וְלֹא-יִתֵּן עָלֶיהָ לִכְנֹה כִּי חֻטָּאת הִוא: יִּוְהִבִּיֶאֱהָ אֶל-הַכֹּהֵן וְקִמֵּץ הַכֹּהֵן אֶל מִמֶּנָּה מְלֹא קִמְצוֹ אֶת-אֲזָבָרְתָּהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עַל אֲשֵׁי יְהוָה חֻטָּאת הִוא: יִּוְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל-חֻטָּאתוֹ אֲשֶׁר-חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהִיָּתָה לְפָנָיו בְּמִנְחָה: ס יִוְיִדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ט גֹּפֶשׁ כִּי-תִמְעַל מֵעַל וְחָטָא בְּשִׁגְגָה מִקֹּדֶשִׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת-אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף-שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל-הַקֹּדֶשׁ לֹא־שֵׁם: טו וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן-הַקֹּדֶשׁ יִשְׁלַם וְאֶת-חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֶף עָלָיו וְנָתַן אוֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ יֵאָמֵר-נָפֶשׁ כִּי תַחֲטָא וְעֲשִׂתָּה אַחַת מִכָּל-מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא-יָדַעַתָּה וְאֲשָׁם וְנִשְׂא עֹנֹו: יח וְהֵבִיא אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לֹא־שֵׁם אֶל-הַכֹּהֵן וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר-שָׁגָג וְהִוא לֹא-יָדַעַתָּה וְנִסְלַח לוֹ: יט אֲשָׁם הִוא אֲשָׁם אֲשֵׁם לַיהוָה: פ כִּי יוְיִדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כא גֹּפֶשׁ כִּי תַחֲטָא וּמַעַל מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בַּפֶּקֶדוֹן אוֹ-בְתִשׁוּמַת יָד אוֹ בַגָּזל אוֹ עֶשֶׂק אֶת-עַמִּיתוֹ: כב אוֹ-מִצָּא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל-שֶׁקֶר עַל-אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה הָאָדָם לְחֻטָּא בְּהִנֵּה: כג וְהִיָּה כִּי-יַחֲטָא וְאֲשָׁם וְהָשִׁיב אֶת-הַגְּזֹלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת-הָעֶשֶׂק אֲשֶׁר עֶשֶׂק אוֹ אֶת-הַפֶּקֶדוֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אוֹ אוֹ אֶת-הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: כד אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר-יַשְׁבַּע עָלָיו לְשֶׁקֶר וְשָׁלַם אוֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמְשָׁתּוֹ יוֹסֶף

עָלָיו לֹא־שֵׁם הִוא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ: כה וְאֶת-אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לֹא־שֵׁם אֶל-הַכֹּהֵן: כו וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל-אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה לֹא־שֵׁם בָּהּ: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התעודות ח"ה ע' 90)

עִם זֶה יִצְרָתִי לִי תַהֲלִיתִי יִסְפְּרוּ (ישעי' מג, כא)
הַשְׁתַּמְשׁוֹת הַפְּסוּק בַּלְשׁוֹן נִקְבָּה - 'זו', וְלֹא בַלְשׁוֹן זָכָר 'זוה', יוֹכֵן ע"פ תּוֹרַת הַתְּסִידוֹת: נִקְבָּה מוֹדָה עַל הָאָדָם שֶׁהוּא בְּבַחֲבִינַת 'מִקְבֵּל', דְּהִינֵּנוּ שְׁלוֹ אֵין שְׂאִיפּוֹת וְרִצּוֹנוֹת מַעֲצָמוֹ, וְכָל כָּלוּ הַתְּבַטְלוֹת לְדַבֵּר שְׁמִמְנוּ מִקְבֵּל. לָכֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ הַפְּסוּק בַּלְשׁוֹן נִקְבָּה, לוֹמֵר, רַק אָדָם שֶׁנִּמְצָא בְּבַחֲבִינַת מִקְבֵּל - בְּטוֹל, יָכוֹל לְסַפֵּר בְּתַהֲלִיתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה. אֵךְ אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּתַהֲבַטְלוֹת בְּפִנֵּי הַקֶּב"ה אֵינוֹ יָכוֹל לְסַפֵּר בְּתַהֲלִיתוֹ, כִּי לִפְנֵי הַקֶּב"ה אֵין מְקוֹם לְמַצִּיאוֹת עֲצָמָיִת.

חצי קריש

וְיִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעְיוֹתָהּ וְיִמְלִיד מְלָכוֹתָהּ, וְיִצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּתַיִכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיִּי רַבֵּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֵגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמִי עַלְמָי. יְהֵא יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמִי עַלְמָי. יְהֵא יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמָה דְּקֹדֶשׁא בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַבָּתָא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעֵלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

מַפְטִיר כה אוֹ מִכָּל אֲשֶׁר-יַשְׁבַּע עָלָיו לְשֶׁקֶר וְשָׁלַם אוֹתוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְחִמְשָׁתּוֹ יוֹסֶף עָלָיו לֹא־שֵׁם הִוא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ: כה וְאֶת-אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אֵיל תָּמִים מִן-הַצֹּאן בְּעֶרְכָּךְ לֹא־שֵׁם אֶל-הַכֹּהֵן: כו וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל-אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה לֹא־שֵׁם בָּהּ: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ ('לוקסי שיחות' חלק I עמוד 42)

יֵשׁ קֶשֶׁר בֵּין תַּחֲלַת הַפְּרָשָׁה לְסִימָהּ.
"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה" - הִינֵנוּ קְרִיאָה שֶׁל חֶבֶה שֶׁקֹּדֶמָה לְכָל צִוִּיֵּי הַתּוֹרָה, כְּלוּמֹר: חֲבַתוֹ הַעֲצָמִית שֶׁל הַקֶּב"ה לְיִשְׂרָאֵל, הַקִּיָּמָה אֵךְ לְגַבִּי יְהוּדִי שֶׁעָבַר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה.
"וְנִסְלַח לוֹ" - אַחֲבָה זֶה בָּאָה לְיָדִי בִּיטוּי בְּכָף שֶׁהַקֶּב"ה נוֹתֵן יָד לְשָׂכִים וְסוֹלֵחַ וּמוֹחֵל לָהֶם.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִי־חִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֶמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר חוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כא עס־זו וְצִרְתִּי לִי לָעַם, לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי יִסְפְּרוּ: כב מוֹדֵעַ וְלֹא־אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב עַד עַתָּה, אֲלֵא פָּנִית אַחֲרֵי עֲבוּדָה וְרָה בִּי כְּאִילוֹ יִגְעַת בִּי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲבוּדָתִי וּמִצּוֹתַי עָלֶיךָ לְטוֹרָה, אֲשֶׁאֲלֶיךָ בְּטוֹה הוֹגְעִתִּיךָ, הֵלֵא: כג לֹא־הִבִּיאֲתָ לִי שָׁה עֲלִיתִיךָ בִּי אִם לְעֲבוּדָה וְרָה וּזְבָחִיךָ לֹא

כא) עִם זו וְצִרְתִּי לִי, הָעַם אֲשֶׁר וְצִרְתִּי לְהִיט לִי לָעַם. תִּהְיֶה לִּי יִסְפְּרוּ, לְמַעַן יִסְפְּרוּ תִּהְיֶה לִּי הַנִּסִּים שֶׁאֲעֲשֶׂה לָהֶם. (כב) וְלֹא אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב, אֲכַל אַתָּה יַעֲקֹב לֹא קָרָאת אֹתִי, בִּי פָּנִית אַחֲרֵי עֲבוּדָה וְרָה. בִּי יִגְעַת בִּי, בִּי נִגְעִית יַגַּע וְעַרְף בְּעֲבוּדָתִי וּבְטִלְתָּ אֶת עֲבוּדַת הַתְּקַבֵּנוּת. (כב) לֹא הִבִּיאֲתָ לִי

שי למורא

וגו', זֶה הָיָה בִּימֵי אֲחִיו מֶלֶךְ יִהְיֶה שְׂפֹפֶל עֲבוּדָתָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הֵעֲבִידְתִּיךָ בְּמִנְחָה וְגו', לֹא הִפְלִיתִי עָלֶיךָ עֲבוּדָה קָשָׁה וְהוֹצֵאתָ מִטְּרַח בְּהִבָּאת הַמִּנְחָה, בִּי מִנְחָה מִקְטִירִים רַק קִמְצָה מִמֶּנָּה. וְכֵן לֹא צִוִּיתִי לְהִרְבּוֹת בְּלִבּוֹנָה. (כד) קִנְיָה, הוּא תַּעֲבִיד־שֵׁם וְחֹלֵב וּזְבָחִיךָ לֹא הָרִוּתִנִּי, בִּי לֹא הִתְקַבַּלְתֶּם לִפְנֵי, אֵד הֵעֲבִידְתִּיךָ בְּחַטָּאתֶיךָ וְגו', אֲנִי לֹא הֵעֲבִידְתִּיךָ, אֲכַל אַתָּה הֵעֲבִידְתִּיךָ בְּחַטָּאתֶיךָ, שֶׁהֵם הָיוּ עָלֶי לְטוֹרָה. וְעַם כָּל זֶה כִּבְלִיתִי מִשְׁאֲכָם וְלֹא כִלִּיתִי אֶתְכֶם. (כה) לְמַעַנִּי, לֹא בְּצִדְקָתְךָ, אֲלֵא לְמַעַנִּי שְׁלֹא יִחַלל שְׁמִי בַּעֲמִים אִם אֲעֲשֶׂה עִמָּכֶם

הפטרה לפרשת ויקרא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק כג

כא עס־זו וְצִרְתִּי לִי תִּהְיֶה לִּי יִסְפְּרוּ:

כב וְלֹא־אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב בִּי־יִגְעַת בִּי

יִשְׂרָאֵל: כג לֹא־הִבִּיאֲתָ לִי שָׁה עֲלִיתִיךָ

וּזְבָחִיךָ לֹא כִבְדִּיתִנִּי לֹא הֵעֲבִידְתִּיךָ

בְּמִנְחָה וְלֹא הוֹגְעִיתִיךָ בְּלִבּוֹנָה: כד לֹא־

קִנִּיתָ לִּי בַּכֶּסֶף קִנְיָה וְחֹלֵב וּזְבָחִיךָ לֹא

הָרִוּתִנִּי אֵד הֵעֲבִידְתִּנִּי בְּחַטָּאתֶיךָ הוֹגְעִתִּי בְּעֹנִיתֶיךָ: כה אֲנֹכִי

כב מוֹדֵעַ וְלֹא־אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב עַד עַתָּה, אֲלֵא פָּנִית אַחֲרֵי עֲבוּדָה וְרָה בִּי כְּאִילוֹ יִגְעַת בִּי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עֲבוּדָתִי וּמִצּוֹתַי עָלֶיךָ לְטוֹרָה, אֲשֶׁאֲלֶיךָ בְּטוֹה הוֹגְעִתִּיךָ, הֵלֵא: כג לֹא־הִבִּיאֲתָ לִי שָׁה עֲלִיתִיךָ בִּי אִם לְעֲבוּדָה וְרָה וּזְבָחִיךָ לֹא כִבְדִּיתִנִּי לֹא הֵעֲבִידְתִּיךָ עֲבוּדָה רַבָּה בְּמִנְחָה בִּי לֹא צִוִּיתִי לְהִקְטִיר רַק הִקְטִין וְלֹא הוֹגְעִיתִיךָ בְּלִבּוֹנָה בִּי לֹא צִוִּיתִי לְהִרְבּוֹת בְּלִבּוֹנָה: כד לֹא־קִנִּיתָ לֹא הִצִּדְקָה לְקִנּוּת לִי בַּכֶּסֶף קִנְיָה מִן בּוֹשֶׁם, לְהִקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ בִּי הִתַּחַת גִּדְּלָה לְרֹכֵב בִּירוּשָׁלַם וְחֹלֵב וּזְבָחִיךָ לֹא הָרִוּתִנִּי בִּי לֹא צִוִּיתִי רַק עַל יוֹתֵרַת הַכֶּבֶד וְשִׁתִּי הִפְלִיתָ וְהֵאֲלִיתָ אֵד הֵעֲבִידְתִּיךָ בְּקִרְבָּן תְּמוּרָה בְּחַטָּאתֶיךָ שֶׁאֵתָה מְבִיא לִי לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם הוֹגְעִתִּיךָ נִתְּנָעִתִּי בְּעֹנִיתֶיךָ שֶׁהֵם עֲוֹנוֹת מוֹדִי: כה אֲנֹכִי אֲנֹכִי

עטרת מרים

שי למורא

הוא שמיחתי מאז, ואני מוֹתה פִּשְׁעִיד גַּם עתה לִמְעַנִּי ולא בַּצִּדְקָת אֲבוֹתֶיךָ וְחַטְאֵתֶיךָ לֹא אֶזְכֵּר לְכָל יִשְׂאָר רִשְׁם כָּלִל: כּו הַזִּכְרֹנִי אִם יֵשׁ לִי אֵיזָה זְכוּת וּמַעֲנֶה בְּגִידִי לְתוֹעֲלֶתְךָ נִשְׁפָּטָה יָחַד בְּדַבְרֵנוּ לְרִאוּת הַדִּין עִם מִי וְנִתְּנֹכַחַה עֲלֵיהֶם אִם יֵשׁ מִשֵּׁם בְּרַבְרִיד סֵפֶר אַתָּה תַּחֲלִיחַ לִמְעַן

כָּלָה בְּחִטָּאִיכֶם. כו) הַזִּכְרֹנִי, בְּאֶדָם הַאֲמֹר לְחִבְרוֹ, הַזִּכְרִי אוֹתִי מִה גָּמֹל יֵשׁ לִי עַל־ נִשְׁפָּטָה יָחַד, בְּדַבְרֵנוּ לְרִאוּת עִם מִי הַדִּין. סֵפֶר אַתָּה, סֵפֶר אַתָּה תַּחֲלִיחַ. בְּלוֹמֹר, אִף אִם תִּסְפָּר אַתָּה בַּתְּחִלָּה, לֹא תִהְיֶה צִדִּיק גָּדִיד. כו) אֲבִיד הָרִאשׁוֹן חָטָא, אֶדָם הָרִאשׁוֹן חָטָא בְּאֶכָּל מִעֵץ הַדַּעַת, וְכִלְיִשְׁבֵּן אַתָּם שְׁנוֹלְדָתָם מֵאִישׁ וְאִשָּׁה. וּמִלִּיצִיד, אִפְלוּ הַמִּלִּיצִים שְׂאֵתָה סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם לְהַמְלִיץ טוֹב בַּעֲדָה, וְהֵם הַכְּשִׁירִים שְׂבִדֹר, הִנֵּה גַם הֵם פִּשְׁעוּ בִּי. כח) וְאַחֲלַל שְׂרִי קֹדֶשׁ, בְּשִׁבְלֵי עֲוֹנוֹתֶיכֶם אֲעֲשֶׂה כְּחִלּוֹן אֶת הַשָּׂרִים הַקְּדוּשִׁים שִׁבְכֶם. וְאַתָּנָה לְחֶרֶם, וְאִסָּר לְאֲבִדוֹן, לְגִדּוּפִים, לְחֶרֶפוֹת וּלְבִזּוּנוֹת. א) וְעַתָּה שְׁמַע, שְׁמַע לְשׁוֹב לְתוֹרָתִי. ב) וְיִשְׂרָוִן, בֵּן כְּרוּיִם יִשְׂרָאֵל, עַל שֵׁם שֶׁהוּא הָעֵם הַיָּשָׁר בֵּין הָעַמִּים. ג) בִּי אֶצֶק מִים עַל צִמָּא וְגו', כְּמוֹ שְׁאֵנִי יוֹצֵק מִים עַל אֶרֶץ צִמָּאָה. אֶצֶק רוּחִי עַל יוֹרֵעַד, בֵּן אֶצֶק רִצּוֹנִי הַטּוֹב עַל יוֹרֵעַד. ד) וְצִמְחוּ בְּבִין חֲצִיר, וְצִמְחוּ וְרִבּוּ בַּמְהִירוֹת כְּמוֹ הַחֲצִיר הַצּוֹמֵחַ בַּמְהִירָה. כְּעֶרְכִּים עַל יְבִלֵי מִיִּם, כְּעֶרְכִּי נִחַל הַשְׁתּוּלִים עַל פִּלְגֵי מִים שְׁעוֹמְרִים בְּלַחוּתָם כָּל תְּמִימִים. ה) זֶה יֹאמֵר לְה' אֱנִי, הַצִּדִּיקִים יֹאמְרוּ, אֲנִי מַעֲוִלִם לֹא לְהֵאמֵן בּוֹ. וְזֶה יִקְרָא בְּשֵׁם יַעֲקֹב, אֵלֹהֵי קַטְנִים גְּנוּיִם שֶׁל רִשְׁעִים, וְלֹא יִהְיוּ נֹטִיִם אַחֵר דַּעַת אֲבִיהֶם הַרְשָׁעִים, אֵלֹהֵי יִקְרָאוּ אֶת עֲצָמָם בְּשֵׁם יַעֲקֹב לְחַיּוֹת צִדִּיקִים כְּמוֹהוּ. וְזֶה יִכְתֹּב דָּוִד לְה', אֵלֹהֵי בְּעִלֵי תְשׁוּבָה, שִׁיחֲזִיבוּ אֶת עֲצָמָם לְשׁוֹב לְה' כְּמוֹ הַמִּתְחַיֵּב בְּכַתֵּב דָּוִד. וְכִשֵּׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה, אֵלֹהֵי הַנְּרִים. ו) אֲנִי רִאשׁוֹן, קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם. וְאֲנִי אַחֲרוֹן, לְאַחֵר שִׁכְלָה הָעוֹלָם. ז) וְזֶה כְּמוֹנִי יִקְרָא, וְזֶה הוּא אֲשֶׁר יִקְרָא לְמֹר שְׁהוּא כְּמוֹנִי. וְגִידָה וְיַעֲרֹכָה לִי, וְגִיד וְיַעֲרֹד לִפְנֵי מִשְׁוֹמֵי עַם עוֹלָם, הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים מִעַתָּה שׁוּמֵי עַם עוֹלָם,

אֲנִכִּי הוּא מוֹתָה פִּשְׁעִיד לִמְעַנִּי וְחַטְאֵתֶיךָ לֹא אֶזְכֵּר: כּו הַזִּכְרֹנִי נִשְׁפָּטָה יָחַד סֵפֶר אַתָּה לִמְעַן תַּצְדִּק: כּו אֲבִיד הָרִאשׁוֹן חָטָא וּמִלִּיצִיד פִּשְׁעוּ בִּי: כח וְאַחֲלַל שְׂרִי קֹדֶשׁ וְאַתָּנָה לְחֶרֶם יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים: א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בְּחֶרְתִּי בּוֹ: ב כֹּה אֹמֵר יְהוָה עֲשֹׂה וְיִצְרָךְ מִבְּטָן יַעֲזֹרְךָ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָוִן בְּחֶרְתִּי בּוֹ: ג כִּי אֶצֶק־מִים עַל־צִמָּא וְנִזְוָלִים עַל־יִבְשָׁה אֶצֶק רוּחִי עַל־זֵרְעֶךָ וּבְרַכְתִּי עַל־צִמָּאֲאִיד: ד וְצִמְחוּ בְּבִין חֲצִיר כְּעֶרְכִּים עַל־יְבִל־מִים: ה זֶה יֹאמֵר לִיהוָה אֲנִי וְזֶה יִקְרָא בְּשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יְדוֹ לִיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה: ו כֹּה־אֹמֵר יְהוָה מִלֶּךְ־יִשְׂרָאֵל וְגִאֲלוֹ יְהוָה צָבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבְּלָעַדִּי אֵין אֱלֹהִים: ז וְזֶה כְּמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידָה וְיַעֲרֹכָה לִי מִשְׁוֹמֵי עַם־עוֹלָם וְאַתִּיּוֹת וְאֲשֶׁר תִּבְאֲנָה יַגִּידוּ לָמוֹ: ח אֶל־תִּפְחָדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלֹא

תַּצְדִּק: כּו אֲבִיד הָרִאשׁוֹן אֲבוֹתֶיךָ הָרִאשׁוֹנִים - שֶׁהֵם הַדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ בִּזְמַן הַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְגִידֵי וּמִלִּיצִיד שֶׁהֵם הַכְּתָנִים וְהַנְּבִיאִים פִּשְׁעוּ בִּי וְלָבִן: כח וְאַחֲלַל שְׂרִי קֹדֶשׁ שֶׁהֵם הַמִּלִּיצִים שֶׁלֶךְ הַכְּתָנִים וְהַנְּבִיאִים וְאַתָּנָה אַתָּם לְחֶרֶם וְשִׁמְמוֹן יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְגִדּוּפִים לְחֶרֶף, שְׂגִדּוֹ עַל תּוֹרָתָם וְקִדּוּשָׁתָם: א וְעַתָּה שְׁמַע יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בְּחֶרְתִּי בּוֹ אֶת הַטּוֹבָה הַמְּיוֹעֶדֶת לָבוֹא: ב כֹּה־אֹמֵר יְהוָה עֲשֹׂה וְיִצְרָךְ מִבְּטָן יַעֲזֹרְךָ מִעַתָּה צִדִּיק מִבְּטָן יַעֲזֹר לְךָ אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָוִן יִשְׂרָאֵל הָעֵם הַיָּשָׁר בְּחֶרְתִּי בּוֹ: ג כִּי כְּמוֹ שְׁאֶצֶק־מִים עַל־צִמָּא עַל אֶרֶץ צִמָּאָה וְנִזְוָלִים עַל־יִבְשָׁה כֵּן אֶצֶק רוּחִי רִצּוֹנִי הַטּוֹב עַל־זֵרְעֶךָ הַנְּטִים הַנְּזוֹלִים וּבְרַכְתִּי עַל־צִמָּאֲאִיד הַקְּדוּשִׁים הַקְּטָנִים: ד וְצִמְחוּ וְרִבּוּ בַּמְהִירוֹת כְּמוֹ הַחֲצִיר הַצּוֹמֵחַ בְּבִין חֲצִיר כְּעֶרְכִּים עַל־יְבִלֵי פִלְגֵי מִיִּם הַצּוֹמְחִים וְגִדִּים מִהֵרָ: ה זֶה יֹאמֵר לִיהוָה אֲנִי אֵלֹהֵי צִדִּיקִים גְּמוּרִים וְזֶה הַקְּטָנִים גְּנוֹ רִשְׁעִים יִקְרָא אֶת עֲצָמוֹ בְּשֵׁם־יַעֲקֹב לְחַיּוֹת צִדִּיקִים כְּמוֹהוּ וְזֶה הַבְּעִלֵי תְשׁוּבָה יִכְתֹּב יְדוֹ מִתְחַיֵּב אֶת עֲצָמוֹ לְשׁוֹב לִיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יִכְנֶה אֵלֹהֵי הַנְּרִים מִתְחַיֵּב וְזֶה מִלֶּךְ־יִשְׂרָאֵל וְגִאֲלוֹ יְהוָה צָבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם וְאֲנִי אַחֲרוֹן לְאַחֵר שִׁכְלָה הָעוֹלָם וּמִבְּלָעַדִּי אֵין אֱלֹהִים: ז וְזֶה כְּמוֹנִי יִקְרָא הוּא אֲשֶׁר יִקְרָא לְמֹר שְׁהוּא כְּמוֹנִי וְגִידָה וְיַעֲרֹכָה לִי וְגִיד וְיַעֲרֹד אֶת כָּל מִה שֶׁהָיָה מִעַתָּה מִשְׁוֹמֵי עַם־עוֹלָם מִעַתָּה שְׁמַתִּי כָּל הַנְּבִיאִים וְעַד עַתָּה וְאַתִּיּוֹת דְּבַר מוֹפֵת וְאֲשֶׁר תִּבְאֲנָה וְאַתְּ הַעֲתִידוֹת לָבֹא וְגִידוֹ לָמוֹ לָהֶם: ח אֶל־תִּפְחָדוּ וְאַל־תִּרְהוּ וְאַל תַּחֲתוּ מִלְּהוֹדִיעַ אֶת שְׁמִי לְבִין הַגּוֹיִם הֲלֹא מֵאִזְ הַשְׁמַעְתִּיךָ מִהֵרָ סִינִי וְהַגִּידְתִּי לָהֶם שֵׁם שְׁאֵין אֵלֹהִים מִבְּלָעַדִּי וְאַתָּם עַבְדֵי הַיָּשׁ וְכִי יֵשׁ

כְּלוֹמֹר, מִעַתָּה שְׁבִרְאֵתִי אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם. וְאַתִּיּוֹת, וְדַבְרֵי מוֹפֵת. וְאֲשֶׁר תִּבְאֲנָה, וְאַתְּ הַעֲתִידוֹת לָבוֹא. וְגִידוֹ לָמוֹ, וְכִי יוֹכֵל לְחַגֵּד אֶת כָּל אֵלֹהִים. ח) אֵל תִּפְחָדוּ, אֵל תִּפְחָדוּ מֵאֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַל תִּרְהוּ, וְאַל תַּחֲתוּ מִהֶם. וְהוּא גַּם כֵּן עֲנִן פַּחַד. הֲלֹא מֵאִזְ הַשְׁמַעְתִּיךָ וְהַגִּידְתִּי, הֲלֹא מֵאִזְ בְּמַעֲשֵׂי הַיָּם סִינִי הַשְׁמַעְתִּיךָ וְהַגִּידְתִּי שְׁאֵין אֵלֹהִים מִבְּלָעַדִּי. וְאַתָּם עַבְדֵי, כְּכַתוּב "אַתָּה הָרִאשׁוֹן לְדַעַת

כי ה' הוא האלהים וגו' (דברים ד, לה). ואין צור כל ידעתי, אין חוק בעולם אשר לא ידעתי אני, ובאלו אמר, הלא אני הוא הנותן כח לכל החוקים. (ט) וחמוריהם, הפסילים שהם חמורים להם, ועדיהם המה וגו', הפסילים הם עדים בעצמם שלא יועילו, כי לא יראו ולא ידעו מאומה, ואם כן איך יועילו

לאחרים. למען יבשו, העדות הריא תועיל למען יבשו החומרים אותם. (י) נסד, יצק. מלשון "פסל ומסכה" (דברים כ, טו). (יא) חבירו, המתחברים אליו לעבד את פסל יצירתו. וחרשים המה מאדם, האמנים העושים את הפסל, הלא הם מבני אדם, ואיך אפשר שיעשו אל ויפחדו ויבשו יחד, ויפחדו מה' ויבשו במעשיהם. (יב) חרש ברזל מעצד, האמן של מלאכת הברזל יעשה מעצד, הוא כלי מקלי האמנים. ופעל בפחם, על ידי הפחם מכביר אש חזקה לרפד את המתכת לעשות ממנו כלי אמנות. גם רעב וגו', האמן, מרב חשקו במלאכה ובשכר שיקבל עליה, אפילו כשידעב לא יעזוב מלאכתו, ועובד עד שלא נשאר בו כח. ובשיצא לא ישתה מים, עד שנגעשה צה ונגע. (יג) חרש עצים נטה קו, וכשתשלם מלאכת המעצה, אז אמן העצים נטה קו המורה על הקורה לתכנה במעצד לפי רעיונו. ויתארהו, ייפהו. בשדר, מין ממיני הצבע. פרוש אחר, סוג של מסור. במקצעות, כלים שבהם מחליקים את כלי העץ. ובמחוגה, כלי למריסת עגולים, או לגר עגולים. (יד) לברת לו, ארום, עוד יש מי שיטרח גם בברית העצים מן הנער לצרד עשית הפסל. תרוה ואלון, מיני עצי סרק. ויאמין לו בעצי יער, עושה לפסל חזקים משאר עצי היער. נטע ארץ וגשם יגדל, יש מי שיטרח עוד יותר, שנוטע מתחלה נטיעה של עץ ארץ טוב למלאכה, וממתין עד שהגשם יגדל ויהיה ראוי לפסל. (טו) והיה לאדם לבער, מאותו העץ עצמו יתקח מקצתו

לצרכי אדם להקביר בו את האש. ויחם, חם את גופו בזמן הקר. אף ישיק, יסיק את התנור לחממו היטב. (טז) האת, לשון שמה. חמותי, חמותי את וישתרוהו אליו גם עשהו פסל ויסגדלמו לו: מו חציו מקצתו שרף כמו אש על-חציו בשר

מאז השמעתיו והגדתי ואתם עדי היש אלוה מבלעדי ואין צור בלי ידעתי: ט יצרי-פסל כלם תהו וחמוריהם בלי-ועילו ועדיהם המה בלי-יראו ובל-ידעו למען יבשו: י מיר יצר אל ופסל נסד לבלתי הועיל: יא הן בלי-חבריו יבשו וחרשים המה מאדם יתקבצו כלם יעמדו יפחדו יבשו יחד: יב חרש ברזל מעצד ופעל בפחם ובמקבות יצרהו ויפעלהו בנורע כחו גם-רעב ואין כח לא-שתה מים ויעף: יג חרש עצים נטה קו יתארהו בשדר יעשהו במקצעות ובמחוגה יתארהו ויעשהו בתבנית איש כתפארת אדם לשבת בית: יד לברת לו ארזים ויקח תרזה ואלון ויאמין לו בעצי יער נטע ארץ וגשם יגדל: טו והיה לאדם לבער ויקח מהם ויחם אף-ישיק ואפה להם אף-יפעל-אל וישתרוהו עשהו פסל ויסגדל-למו: מו חציו שרף כמו-אש על-חציו בשר יאכל יצלה צלי וישבע אף-יחם ויאמר

אלוה מבלעדי ואין צור אין חוק בעולם בל אשר לא ידעתי: ט האומנים שהם יצרי-פסל כלם תהו כי מעשיהם תהו וחמוריהם והפסילים שהם חמורים ואוהבים בלי-ועילו אין בהם תועלת ועדיהם המה הפסילים בעצמם הם עדים שלא יועילו כי בלי-יראו ובל-ידעו מאומה והיו עובדים להם, למען יבשו החומרים אותם: י מיר יצר אל ופסל נסד לבלתי הועיל לבל תועלת: יא הן בלי-חבריו המתחברים אליו לעבדו יבשו וחרשים האומנים העושים אותו הלא המה מאדם מבני אדם ואיך אפשר שיעשו אל, יתקבצו כלם האומנים עם עובדי הפסל יעמדו לתשכל ולכחז בדבר יפחדו מה' יבשו יחד במעשיהם: יב איך תחשבו שיש בו ממש בפסל, הלא חרש ברזל האומן של ברזל יעשה מעצד כלי לתחוד בו הברזל ממהצבתו ופעל בפחם יתוד אותו על ידי האש ובמקבות יצרהו יעשה בו נקבים תרבה כדי לתת לו צורתו, ויפעלהו בנורע כחו כי הפסל אינו עושה את עצמו גם אם האומן רעב ואין לו כח לא-שתה מים ויעף לא יעזוב את מלאכתו מרוב חשקו במלאכה תהיא: יג אם בא לעשות הפסל מעץ, קד דרכו של חרש עצים מתחילה נטה קו לשער כמה וחתוך מן הסדן לצורת הפסל יתארהו בשדר מעשר אותו במשור יעשהו במקצעות מחליק באומל, ובמחוגה יעשה בו ציורים עגולים יתארהו ייפהו ויעשהו בתבנית איש כתפארת אדם כמין איש לשבת בית כי במקומו לא ימשי: יד יש מי אשר יסריח לבוא בער לברת-לו ארזים לעשות ממנו הפסל ויקח תרוה ואלון עצים יפים ביותר אבל אינם חזקים כאלו ויאמין לו ומתקח אותו בעצי במסמר עצי יער ויש מי אשר נטע ארץ וממתין עד שיגדל וגשם ירד והאומן יגדל כי

עולם כמנהגו נוהג ועתידין הם ליתן את הדיו: טו מאותו העץ עצמו ויהיה מקצתו לאדם לבער בו את האש, ומהעצים ההם ויקח מהם ויחם לתחמם בו אף-ישיק ויסיק התנור ואפה להם מהם ויחם אף-יפעל-אל וישבע בתוך אש על-חציו מקצתו בשר יאכל כי יצלה צלי ויאכל וישבע

עטרת מרים

שי למורא

אֶרְיָהִם בְּשָׂרוֹ וַיִּשְׁמַח הָאֵלֶּךָ חֲמוּתֵי הַנָּחַ חֲמוּתֵי אֶת עֲצָמֵי רֵאִיתִי
אֹרֶךְ אֶף נִחְנְתִי לְחַיִּיתָ יוֹשֵׁב בְּאֹרֶךְ הָאֵשׁ: יִזְשַׁאֲרִיתוּ תִשְׁאָר מִהֶעֶזַן לֹאֵל
עֲשֵׂה לְפָסְלוֹ וְהוּא הָאֵל שְׁלֹ, יִסְגְּדֻלּוֹ בְּקִרְעָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ בְּפִישׁוֹט יָדָיו
וְנִרְלָם וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֹּאמֶר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלֵי אָתָּה: יח לא יִדְעוּ אֵין

נֹפֵי: רֵאִיתִי אֹרֶךְ, שֶׁלִּהְבֵּת אֵשׁ מֵאִירָה. (יז) יִסְגְּדֻלּוֹ, וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ. (יח) מִח
מִרְאֹת, בְּאֵלֵי מִרְיָה בְּמִיתָ וְלֹא יוֹכֵל לְרֹאוֹת. (יט) וַיִּתְּרוּ, וְאֵת הַנֹּחֵר מִכְּנֹה.
לְתוֹעֲבָה אֲעֲשֶׂה, אֲעֲשֶׂה לְדָבָר שֶׁהוּא תוֹעֲבָה. (כ) רֹעָה אֶפְרָ, לֵב
הַיֹּתֵל הַמְּהוּר, לֵבֹ אֲשֶׁר הוֹתֵל עַל יְדֵי תִּצְרָר הָרַע, הַמְּהוּר לַעֲשׂוֹת לוֹ רֹעָה שֶׁל

בָּהֶם דַּעַת וְלֹא יִכְנֹנוּ אֵין בָּהֶם בִּיעָה
כִּי תִצְרָר הָרַע מִחַ מִרְחַ מִיחַ לְגִרְחַ
מִרְאֹת עֵינֵיהֶם שְׁעֵינֵיהֶם לֹא יִרְאוּ
כִּי מִהֶשְׁכִּיל לִבָּתָם לָבֶם לֹא יִכְנֹנוּ:
יט וְלֹא־יֵשִׁיב אֵינוֹ נוֹתֵן אֶל־לִבּוֹ
לִכְחוֹן דְּבָרָה, וְאֵין בּוֹ וְלֹא דַעַת
וְלֹא־תְבוּנָה לֵאמֹר הָאֵל חֲצִי
שֶׁרָפְתִּי בְּמוֹ־אֵשׁ וְאֵף אֶפִּיתִי
עַל־גִּחְלִיו לָחֶם וְאֶצְלָה בִּשָּׂר
וְאֶכֶל וְאִיד וַיִּתְּרוּ הַנֹּחֵר לְתוֹעֲבָה
אֲעֲשֶׂה לְפָסֶל הַמְּתוֹעֵב בְּעֵינֵי ה', וְאִיד
לְבֹל עֵין אֶסְגֹּד אֲשֶׁתְּחַוָּה:
כ רֹעָה אֶפְרָ לֵב לֵבֹ אֲשֶׁר הוֹתֵל
הַמְּהוּר לַעֲשׂוֹת לוֹ רֹעָה שֶׁל אֶפְרָ
הַדְּמוּת שֶׁנִּשְׁרַף חֲצִיו וְנִעֲשֶׂה אֶפְרָ, אֶף
הַאֵינִן הַעֲשֵׂה הַפָּסֶל וְלֹא־יִצִּיל אֶת־
נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמֶר הֲלֹא מִה
שְׁעֵשִׂיתִי הוּא שֶׁקָּר בִּימִינִי וְאֵין בּוֹ
תוֹעֲלָת כִּי מַעֲשֶׂה יְדֵי הוּא: כא אֵם
הַנֹּחַם לֹא יִכְנֹנוּ אֵת זֹאת וְכִרְ־אֶלֶּה
הַדְּבָרִים יַעֲקֹב וַיִּשְׂרָאֵל וְלֹא תִתְּחַתֵּה
אֲחֵרֵיהֶם כִּי עֲבָדִי־אֶתָּה וְלֹא עֲבָד
הָאֵלִיל יִצְרָחִיד בְּרֵאִיתִיד לְחַיִּיתָ עֲבָד־
לִי וְאֶתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנְשָׁנִי לֹא
תִשְׁכַּח: כב מַעֲלֹם מְחִיתִי כָּעֵב
הַמְּפֹר עַל יְדֵי הָרִיחַ בֵּן אֲמִתָּה אֵת
פִּשְׁעִיד וְכַעֲנֵן חֲטָאִיתִיד שׁוֹכָה
אֵלֵי בְּתַנְאִי אֵם תִּשׁוּב אֵלֵי בְּתִשׁוּבָה
כִּי עֲתָה גִּלְתִּיד־אֶתָּה אֲנִי־אֶלֶּה מִהֲגִלּוֹת:

הָאֵלֶּךָ חֲמוּתֵי רֵאִיתִי אֹרֶךְ: יִזְשַׁאֲרִיתוּ
לֹאֵל עֲשֵׂה לְפָסְלוֹ יִסְגְּדֻלּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיֹּאמֶר הַצִּילֵנִי כִּי אֵלֵי
אָתָּה: יח לא יִדְעוּ וְלֹא יִכְנֹנוּ כִּי מִחַ
מִרְאֹת עֵינֵיהֶם מִהֶשְׁכִּיל לִבָּתָם:
יט וְלֹא־יֵשִׁיב אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־
תְבוּנָה לֵאמֹר חֲצִי שֶׁרָפְתִּי בְּמוֹ־אֵשׁ
וְאֵף אֶפִּיתִי עַל־גִּחְלִיו לָחֶם אֶצְלָה בִּשָּׂר
וְאֶכֶל וַיִּתְּרוּ לְתוֹעֲבָה אֲעֲשֶׂה לְבֹל עֵין
אֶסְגֹּד: כ רֹעָה אֶפְרָ לֵב הוֹתֵל הַמְּהוּר
וְלֹא־יִצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמֶר הֲלֹא
שֶׁקָּר בִּימִינִי: כא וְכִרְ־אֶלֶּה יַעֲקֹב
וַיִּשְׂרָאֵל כִּי עֲבָדִי־אֶתָּה יִצְרָחִיד עֲבָד־לִי אֶתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא
תִנְשָׁנִי: כב מְחִיתִי כָּעֵב פִּשְׁעִיד וְכַעֲנֵן חֲטָאִיתִיד שׁוֹכָה אֵלֵי כִּי
גִּלְתִּיד: כג רָנֹו שָׁמַיִם כִּי־עֲשֵׂה יְהוָה הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ
פִּצְחוּ הָרִים רָנָה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גִלָּל יְהוָה יַעֲקֹב וּבִי־יִשְׂרָאֵל
יִתְפָּאֵר:

אֶפְרָ, שֶׁהוּא בֹל הָעֵין אֲשֶׁר חֲצִיו נִעֲשֶׂה
אֶפְרָ, וְגַם הַפָּסֶל יֵשֵׁב אֵל הַאֶפְרָ
כְּשִׁישְׁרָפּוֹהוּ. וְלֹא יִצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ
וְגו', הַאֵמֵן עוֹשֶׂה הַפָּסֶל הִנֵּה צָרִיד
לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ בְּאִמְרוֹ "הָאֵל שֶׁקָּר
בִּימִינִי". (כא) יִצְרָחִיד עֲבָד לִי,
בְּרֵאִיתִיד לְחַיִּיתָ לִי עֲבָד. לֹא תִנְשָׁנִי,
לֹא תִתְּחַתֵּה שְׁכֹחַ מִרְאִיתִי. (כב) מְחִיתִי
כָּעֵב פִּשְׁעִיד וְגו', בְּמַצְרִים וּבְמַדְבָּר
מְחִיתִי פִּשְׁעִיד כָּעֵב וְכַעֲנֵן, גַּם עֲתָה
שׁוֹכָה אֵלֵי. כִּי גִלְתִּיד, כִּי אֵין הוּא
הַנֹּחַל אוֹתִיד. (כג) רָנֹו, לִשׁוֹן רָנָה
וַיִּשְׁמַח. רָנֹו שָׁמַיִם, עַל דְּרֹךְ מִשָּׁל
בְּאֵלֵי כָל הָעוֹלָם וַיִּשְׁמַח בְּצֵאתָ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִהֲגִלּוֹת. כִּי עֲשֵׂה ה', שְׁעֵשִׂה
מִחַ שְׁהַבְּמִית לְנֶאֱלֵ אֵת יִשְׂרָאֵל. הָרִיעוּ,
בְּתִרְעוֹת שְׁמִיחָה. תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ,
יְסוּדוֹת הָאֶרֶץ. פִּצְחוּ, פָּתְחוּ פִּה לְהָרִים
קוֹל. וּבִי־יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר, עַל יְדֵי גִלָּתָה
יִשְׂרָאֵל יִתְפָּאֵר בְּפִי כָל.

כג הוּא דְרֹךְ מִשָּׁל רָנֹו שָׁמַיִם כִּי־עֲשֵׂה יְהוָה אֵת הַמְּפֹרֶת, הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אֶרֶץ כִּי גַם שֵׁם יִתְרָאָה כְּבוֹד ה' וַיִּשְׁתַּחֲוֶה פִּצְחוּ הָרִים
רָנָה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ וּבִפְהַ וּבִירֵי הַשְּׁתַּחֲוָה? כִּי־גִלָּל יְהוָה יַעֲקֹב וּבִי־יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי גִלָּתָה יִתְפָּאֵר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן,
אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם,
כִּי אֵל מִלְךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לפנינו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

השלמים: ואש תמיד תוקד על-המזבח לא
תכבה: ^(ישראל) וזאת תורת המנוחה הקרב
אתה בני-אחרון לפני יהוה אל-פני המזבח:
והרים ממנו בקמצו מסלת המנוחה
ומשמנה ואת כל-הלבנה אשר על-המנוחה
והקטיר המזבח ריח ניחח אזכרתה ליהוה:
והנותרת ממנה יאכלו אחרון ובניו מצות
תאכל במקום קדש בחצר אהל-מועד
יאכלוה: לא תאפה חמץ חלקם נתתי אתה
מאשי קדש קדשים הוא פחטאת וכאשם:
כל-זכר בבני אחרון יאכלנה חק-עולם
לדרייתכם מאשי יהוה כל אשר-יגע בהם
יקדש: פ

קריאת התורה למנחת שבת קודש
ו «וידבר יהוה אל-משה לאמר: בצו את-
אחרון ואת-בניו לאמר זאת תורת העלה
הוא העלה על מזקדה על-המזבח כל-הלילה
עד-הפקר ואש המזבח תוקד בו: ג ולבש
הכהן מדו כד ומכנסי-כד ולבש על-בשרו
והרים את-הדשן אשר תאכל האש את-
העלה על-המזבח ושמו אצל המזבח: ^(לוי)
ד ופשט את-בגדיו ולבש בגדים אחרים
והוציא את-הדשן אל-מחוץ למחנה אל-
מקום טהור: ה והאש על-המזבח תוקד-בו
לא תכבה ובער עליה הפהן עצים בפקר
בפקר וערף עליה העלה והקטיר עליה חלבי

חסיד יוצר סביבה. אם לא – עליו לבדוק את עצמו, מה מצבו האישי, ודבר זה עצמו, שאינו יוצר סביבה – צריך לשברו כקיסם. ועליו
לשאל את עצמו: מה אני עושה בעולם הזה?

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ח)	5:52	5:45	8:16	8:11	8:49	8:45	9:51	9:47	12:20	12:19	17:48	17:52	18:14	18:18	17:32	18:28
חיפה (ח)	5:52	5:44	8:14	8:09	8:49	8:44	9:50	9:46	12:19	12:18	17:50	17:55	18:13	18:18	17:21	18:28
ירושלים (ח)	5:51	5:43	8:14	8:09	8:48	8:43	9:49	9:46	12:18	12:17	17:51	17:55	18:12	18:17	17:15	18:27
תל אביב (ח)	5:52	5:45	8:15	8:11	8:49	8:45	9:51	9:47	12:20	12:19	17:48	17:52	18:14	18:18	17:30	18:29
בנו דאבי (ח)	6:33	6:27	8:59	8:55	9:30	9:26	10:32	10:29	13:02	13:00	18:31	18:34	18:55	18:58	18:13	19:07
אוסטריה, וינה (ח)	6:10	5:57	8:21	8:13	9:05	8:58	10:06	10:01	12:34	12:32	17:59	18:07	18:32	18:41	17:48	18:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	7:17	7:23	9:44	9:46	10:21	10:23	11:25	11:26	14:00	13:58	19:42	19:33	20:09	20:00	19:15	20:11
אוקראינה, אודסה (ח)	6:12	6:00	8:25	8:18	9:07	9:01	10:08	10:03	12:36	12:35	18:01	18:10	18:34	18:42	17:50	18:55
אוקראינה, דונייצק (ח)	5:44	5:32	7:55	7:48	8:39	8:32	9:40	9:35	12:08	12:07	17:33	17:42	18:06	18:15	17:22	18:28
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	5:55	5:43	8:06	7:58	8:50	8:43	9:51	9:46	12:19	12:18	17:44	17:53	18:17	18:26	17:33	18:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	6:21	6:08	8:30	8:22	9:16	9:09	10:17	10:12	12:44	12:43	18:09	18:18	18:43	18:53	17:59	19:07
אוקראינה, קייב (ח)	6:14	6:01	8:22	8:14	9:09	9:01	10:10	10:04	12:37	12:36	18:01	18:11	18:36	18:46	17:51	19:00
איטליה, מילאנו (ח)	6:38	6:26	8:51	8:45	9:33	9:27	10:34	10:29	13:02	13:01	18:30	18:38	18:59	19:07	18:17	19:20
אקוודור, קיטו (ח)	6:20	6:18	8:51	8:49	9:19	9:18	10:22	10:20	12:53	12:52	18:26	18:25	18:48	18:47	18:07	18:55
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:52	6:57	9:20	9:22	9:55	9:57	10:59	11:00	13:34	13:31	19:14	19:05	19:40	19:31	18:48	19:42
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:42	7:48	10:07	10:10	10:46	10:48	11:50	11:51	14:25	14:23	20:06	19:56	20:36	20:25	19:40	20:37
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:19	7:09	9:38	9:32	10:15	10:10	11:17	11:13	13:45	13:44	19:13	19:19	19:41	19:47	19:00	19:59
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:09	6:59	9:27	9:20	10:05	9:59	11:06	11:02	13:35	13:33	19:02	19:08	19:31	19:37	18:49	19:49
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:09	6:59	9:27	9:21	10:05	10:00	11:07	11:02	13:35	13:34	19:02	19:09	19:31	19:38	18:50	19:49
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:45	7:35	10:02	9:56	10:41	10:35	11:43	11:38	14:11	14:10	19:38	19:45	20:08	20:15	19:26	20:26
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:32	7:25	9:56	9:52	10:29	10:25	11:31	11:28	14:00	13:59	19:30	19:34	19:55	19:58	19:14	20:08
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:03	6:55	9:26	9:20	10:00	9:55	11:02	10:58	13:31	13:30	18:59	19:04	19:26	19:31	18:45	19:41
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:31	7:25	9:57	9:53	10:28	10:24	11:30	11:27	14:00	13:59	19:30	19:32	19:54	19:57	19:14	20:06
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:05	6:55	9:22	9:16	10:01	9:55	11:02	10:58	13:31	13:29	18:58	19:04	19:27	19:34	18:45	19:45
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:33	7:23	9:51	9:45	10:29	10:23	11:30	11:26	13:59	13:58	19:26	19:32	19:55	20:01	19:13	20:13
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:04	6:53	9:21	9:14	10:00	9:54	11:01	10:57	13:30	13:28	18:56	19:03	19:26	19:33	18:44	19:44
בוליביה, לה-פס (ח)	6:35	6:37	9:07	9:06	9:36	9:36	10:39	10:39	13:12	13:10	18:48	18:43	19:11	19:06	18:26	19:15
בלגיה, אנטוורפן (ח)	6:58	6:45	9:06	8:58	9:53	9:46	10:54	10:48	13:21	13:20	18:46	18:56	19:21	19:31	18:36	19:45
בלגיה, בריסל (ח)	6:58	6:45	9:06	8:58	9:53	9:46	10:54	10:49	13:22	13:20	18:46	18:56	19:21	19:31	18:36	19:45
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:08	6:10	8:38	8:39	9:10	9:10	10:13	10:13	12:46	12:44	18:27	18:22	18:47	18:41	18:00	18:51
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:56	5:59	8:27	8:27	8:58	8:58	10:01	10:01	12:34	12:32	18:11	18:05	18:35	18:29	17:48	18:39
בריטניה, לונדון (ח)	6:16	6:03	8:24	8:15	9:11	9:04	10:12	10:06	12:40	12:38	18:05	18:15	18:39	18:49	17:57	19:03
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	6:26	6:11	8:30	8:21	9:20	9:12	10:21	10:15	12:48	12:47	18:11	18:23	18:49	19:00	18:06	19:15
גרמניה, ברלין (ח)	6:23	6:09	8:29	8:20	9:18	9:10	10:18	10:13	12:46	12:44	18:11	18:21	18:46	18:56	18:00	19:11
גרמניה, פרנקפורט (ח)	6:41	6:28	8:50	8:42	9:36	9:29	10:37	10:32	13:05	13:03	18:29	18:39	19:03	19:13	18:19	19:27
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:08	6:11	8:38	8:39	9:10	9:11	10:13	10:13	12:47	12:45	18:31	18:25	18:49	18:43	18:01	18:52
הודו, מומבאי (ח)	6:48	6:43	9:16	9:12	9:46	9:42	10:48	10:45	13:18	13:16	18:48	18:49	19:11	19:13	18:31	19:22
הודו, פונה (ח)	6:44	6:39	9:12	9:08	9:42	9:38	10:44	10:41	13:14	13:12	18:44	18:46	19:07	19:09	18:27	19:18
הונגריה, בודפשט (ח)	5:59	5:47	8:10	8:03	8:54	8:47	9:55	9:50	12:23	12:21	17:48	17:56	18:20	18:29	17:37	18:42
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:14	6:04	8:31	8:25	9:10	9:04	10:11	10:07	12:39	12:38	18:06	18:12	18:35	18:42	17:53	18:53
יוון, אתונה (ח)	6:38	6:29	8:57	8:52	9:34	9:29	10:36	10:31	13:04	13:03	18:31	18:37	18:59	19:05	18:18	19:16

רעא

לוח זמנים לשבוע פרשת ויקרא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ח)	6:20	6:08	8:32	8:25	9:15	9:08	10:16	10:11	12:44	12:42	18:09	18:17	18:41	18:50	17:58	19:03
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:45	6:40	9:13	9:09	9:43	9:39	10:45	10:42	13:15	13:13	18:45	18:47	19:09	19:10	18:29	19:19
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:33	6:40	8:51	8:54	9:32	9:35	10:35	10:36	13:07	13:05	18:40	18:29	19:11	19:00	18:12	19:12
נפאל, קטמנדו (ח)	6:14	6:08	8:39	8:35	9:12	9:08	10:14	10:10	12:43	12:41	18:12	18:15	18:37	18:40	17:56	18:50
סין, בייג'ין (ח)	6:28	6:18	8:46	8:40	9:24	9:18	10:25	10:21	12:53	12:52	18:20	18:26	18:49	18:55	18:05	19:06
סינגפור, סינגפור (ח)	7:11	7:09	9:42	9:40	10:10	10:08	11:13	11:11	13:44	13:42	19:17	19:15	19:39	19:37	18:58	19:46
פולין, ורשא (ח)	5:52	5:38	7:59	7:50	8:47	8:39	9:48	9:42	12:15	12:14	17:39	17:49	18:15	18:26	17:30	18:40
פרו, לימה (ח)	6:12	6:12	8:43	8:43	9:13	9:12	10:15	10:14	12:48	12:46	18:22	18:19	18:45	18:41	18:01	18:50
צרפת, ליון (ח)	6:55	6:44	9:09	9:02	9:51	9:44	10:52	10:47	13:20	13:18	18:45	18:53	19:17	19:25	18:34	19:38
צרפת, פריז (ח)	7:06	6:53	9:16	9:09	10:01	9:54	11:02	10:57	13:30	13:28	18:56	19:05	19:28	19:37	18:44	19:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:03	6:00	8:34	8:32	9:02	9:00	10:05	10:03	12:36	12:34	18:08	18:07	18:30	18:29	17:49	18:38
קנדה, טורונטו (ק)	7:31	7:20	9:47	9:40	10:27	10:21	11:28	11:24	13:57	13:55	19:25	19:33	19:53	20:01	19:11	20:13
קנדה, מונטריאול (ק)	7:08	6:57	9:22	9:15	10:04	9:57	11:05	11:00	13:33	13:32	19:00	19:08	19:31	19:39	18:48	19:51
קפריסין, לרנקה (ק)	6:58	6:49	9:19	9:14	9:54	9:49	10:56	10:52	13:25	13:23	18:52	18:57	19:19	19:24	18:38	19:35
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:14	6:58	9:16	9:07	10:08	9:59	11:08	11:02	13:35	13:34	18:58	19:10	19:37	19:48	18:50	20:04
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:47	6:32	8:48	8:39	9:41	9:33	10:42	10:36	13:09	13:07	18:34	18:47	19:10	19:23	18:23	19:39
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:36	6:24	8:48	8:41	9:31	9:25	10:33	10:27	13:00	12:59	18:25	18:34	18:58	19:06	18:14	19:19
שווייץ, ציריך (ח)	6:41	6:29	8:53	8:45	9:36	9:29	10:37	10:32	13:05	13:04	18:34	18:43	19:03	19:11	18:19	19:24
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:27	6:22	8:56	8:53	9:25	9:22	10:27	10:25	12:57	12:56	18:28	18:29	18:51	18:52	18:11	19:01

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבהלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרֹוךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחוּז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחַזְּרֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוּת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִיתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # **00776**
14/03/2021

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

